

ભાગ્યોદય.

આહે વાનેવારી સને ૧૯૧૭

વિખયાનુક્રમણિકા.

૧ તલ વિચરે સેવેશ ભષદેશ ...	૪૧૭
૨ સાધુઓની આતિર સ્થિતિ ...	૪૧૮
૩ જ્ઞાત: મમ હાતે ...	૪૧૮
૪ અવધૂત યોગી ...	૪૨૪
૫ મનુષ્યે કેવુ વર્તક રાખવુ જોઈએ	૪૩૨
૬ આરોગ્ય સરસુ ...	૪૩૮
૭ સાખ્ય શાસ્ત્ર ...	૪૪૧
૮ યોગાશ્રમી રાખ્યું ...	૪૪૪
૯ કીત વચન ...	૪૪૫
૧૦ કામ ...	૪૪૯
૧૧ વનસ્પતિ ગુણ દર્શન ...	૪૪૯
૧૨ રસાયણ ...	૪૫૩
૧૩ દોષો, ધાતુ અને મળોની વૃદ્ધિ અને ક્ષયના ચિન્હો ...	૪૫૪
૧૪ વેદક દુષકો ...	૪૫૬

અધિપતિ અને પ્રકાશક.

જેઠાલાલ દેવશંકર દવે.

અમદાવાદ.

ભાગ્યોદયનું વર્ષ ફેબ્રુઆરી માસ પછી બદલાવું હોવાથી પાંચમા
સ્વર્ગિય સુખ વી. પી. થી માહત્તાથી.

ભાગ્યોદયના આહુકેને સૂચના.

ભાગ્યોદયનું ચોથું વર્ષ આવતા અંક-૫૪૧ પુરું થશે. અને તેથી તેના માર્ગ માસથી
વર્ષમાં પ્રવેશ થશે. જેથી આ અંક પછી ફેબ્રુઆરીની ૧ થી તારીખે ફેબ્રુઆરીનો
પેરદ કરવામાં આવશે. અને તે પછી પાંચમા વર્ષના લવાજમ માટે-નેની પાંચમા વર્ષની

સ્વર્ગિય-સુખ.

યાને

ઉત્પત્તિ અને સુખ પ્રાપ્તિના ઉપાયો.

એ નામનું લગભગ બસો ઉપરાંત પાનાનું પુસ્તક વી. પી ૨. ૨-૨-નું કરી મોકલવામાં આવશે માટે તે વી. પી. અમરા માહત્તા સ્વિકારશે એવી આશા છે અને જેમને તે વી. પી. ન લેવાનો વિચાર હોય અને વી. પી. મળ્યા પછી રીફ્રેશન-પાથ મોકલવાનો વિચાર હોય તેમણે અમને ફેબ્રુઆરીની ૧ થી તારીખ સુધીમાં લખી દેવું તેમનું નામ આહુકેમાંથી-ક્રમી કરી વી. પી. કરવામાં ના આવે.

કામળની દાંડડ મેલિનારીના વખતે, પશુ-જવારે-તમામ-પેર વાળાઓએ પોતાના કાવ વધાર્યા છે, ત્યારે અમે ઠાંઈ પશુ લવાજમ ન લવાયતા, બેટ પશુ આપવાનું મોખ ધાર્યું છે. અને તેથી અમે આશા રાખીએ છીએ કે અમારા સુઝ વાંચો ભાગ્યોદયના આહુકે તરીકે ચાલુ રહેશે. અને આવતા વર્ષમાં આવનાર નરિન અને ઉ.સા. બારેસા બોધક વિષયોના લાભ લેશેજ.

આ વખતની બેટ એવી છે કે જે બેટથીજ લવાજમના ૧ જે તો વળે જાય તે છે. અને તેની વધુ ખાતોતો બેટ, મળશે ત્યારેજ જણાશે. આ અંકસારમાં સ્વર્ગિય, સુખ મેળવવાને માટે કેવા પ્રકારનું મનુષ્યે વર્તન રાખવું જોઈએ તે વિષે અનેક અભ્યસનમાંથી બરપુર વિષયો તેમાં આપેલા છે. જેનું સ્વિકાર વર્ણન ફેબ્રુઆરીના અંકમાં આવશે જેથી અમને આશા છે કે દરેક આહુકે બધું-ભાગ્યોદયના આહુકે તરીકે ચાલુ રહેશે અને ઉત્સાહમાં વધારો કરશેજ, અને અવતા ફેબ્રુઆરી માસમાં વી. પી. થી આવનાર બેટનો સહાર કરશેજ.

તંત્રી ભાગ્યોદય અમદાવાદ.

ફવાઓના નવા અભિપ્રાયો.

રાજકોટા-રમણનાથી કોલેદાર જીવજીરાય તીકમરામ લખે છે કે-સુંદરી સાથીથી જીવે જવર આવતો હતો તે મરણો છે.

સુલભાજનનાંથી પ્રાજ્ઞાસ મેતીરામ લખે છે,--સુંદરી સાથીથી પ્રદર ફાવેલો થયો છે.

ચોટન મારવાથી મુજાજરામ મનનલાલ રસેન મારતર લખે છે કે, અને તેમ મારાડોહરને અસખત કારો ફાવેલો છે

રાજુનાડીયાથી ગોર્લાદમાર્જ બજવાનદાસ--સુંદરીસાથીથી આરામ થયો છે.

દસિંદથી જનનલાલ નરોતમદાસ--સુંદરીસાથીથી ફાવેલો માનુષ પડે છે.

કેલવાજીથી જુલામર્જ લખે છે કે--(વિફાટક પીદસ અને જીવનથી મારા બાજરબાળને મળેલો ફાવેલો થયો હતો, પ્રમેદ અને મરમી મરી છે.

ભાગ્યોદય.

૦૫૮
માસ

પુસ્તક ૪ થું.

જાનેવારી સને ૧૯૧૭

અંક ૧૧ મા.

તત્ત્વવિચારને સેવવા સાધકોને ઉપદેશ.

(આ સ્વપ્રાસન્ન સંસાર, એ લખે.)

મતિ તરવે કરી એકતાર, વહો નિત્ય તરવ વિચારે,
હું એક તત્ત્વાકાર, લહો એમ વારે વારે.

દુઃખ શોક ને જગત્ કહે છે, તરવ પ્રદેશી તેજ રહે છે;
વાત એ ખોટી, ઉપજે યી રીતે સોટી,

તેજ ન જો ધડનાર રે; મતિ.

જનમ મરણ ને તાપો તનના, યૌવન વાર્ધક્યપદિ અમણા,
તરવ વિચારે, કૌણ મરે અને કૌણ મારે,

જ્યાં સંકો દેત સંકાર રે; મતિ.

તરવ સંકાર જ્યાં રહ્યું એક રહેણ, મન એવી જ્યાં વસ્તુ ને કાંઈ;
આધિ ક્રોધાધિ, સકલપ વિરહપાદિ;

જ્યાં કેવી રીતે યાનાર રે; મતિ.

દશ્ય માનવો બાધ કરીને, એક તરવમાં રહેજો કરીને,
વિવિધ પ્રકારે, આચાર અને વિચારે,

યજ્ઞ રહો અનુભવનાર રે; મતિ.

હું સચ્ચિન્મય સ્વરૂપ છું, સ્વર્ગ પરમ આનંદરૂપ છું;
કોપેન્દ્ર બાને, વહી સદૈવ તરવયાને,

લહો અખંડ જ્ય જ્યકાર રે; મતિ.

(શ્રી ર.)

અવધૂત સાધુજનોની જાતરસિતિ.

(એસે પાપી નર દેવિંગ, કલિયુગમે, એ ભય)

એસે સાધુજન હોતે છે, ભૂતભમે.

ના કષ્ટુ અપના નાદિ પરાયા, આત્મતત્ત્વસે ગ્હેતે,

સુખ કુખ દાનિ લાભ દંડસે,

નાદિ દસત અર નાદિ વો રોતે,

ભૂતભમે.

માપસે મમતા નિકાલ કર, પ્રભુમે મમતા પ્રોતે;

રહેવે સંસ્કૃતિમે યા સ્વરૂપમે,

નદિ પાતે ઓર નદિ કષ્ટુ ખોતે,

ભૂતભમે.

મન મરગતેતે આંતરમે તથા નદિ કષ્ટુ ખોતે,

નિરાશબ ઓર નિરાવરણ નિજ,—

સ્વરૂપમે મિથ્યા બદલું બીજોતે,—

ભૂતભમે.

એસે સાધુ કરત એકાગ્રી, ઓરકા મલકું ધોતે;

આપ આપમે રહે મસ્તાના,

જામત બીતર ઓર બાદિર સોતે;

ભૂતભમે.

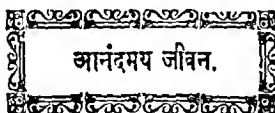
લેવે દાયસે તોળી મનસે કષ્ટુ ચીજ નદિ ડેતે,

ઉપેન્દ્ર સાધુ એમે પ્રકટ દે,

મગર સુભાગી વિરલ ટાટું જોતે;

ભૂતભમે.

(શ્રી ૩.)

(અનુસંધાન ગર્નાકથી)

ધણા માણસો કહે છે કે આ જગતનો જ એવો આગો છે કે તેમાં આપણને વારંવાર અનેક મુશ્કેલીયે પડેલાનીજ, પ્રથમ જે સુખ અને સંતોષ મળતો હતો તે હવે મળતો નથી. આમ નિરાશાજનક ઉદ્ધારો તેઓ હમેશાં કહાડતાજ રહે છે પરંતુ આવા ઉદ્ધારો કાઢવા એથી કંઈ સુખ કે આનંદનો અનુભવ થતો નથી, પણ પ્રથમ પ્રતિકુળતા ઉપર વિચાર મેળવવાથી સુખ અને આનંદને મેળવી શકાય છે અને તે પ્રતિકુળતાને દૂર કરવાને માટે પ્રયત્ન કરવાની જરૂર છે કારણ કે પ્રતિકુળતા પણ આપણાં કર્મજીવન છે, અને તેથી આપણે તેને જાણે આગળથી મેળવેલી હોય છે, જેથી તેને દૂર

વિવેક અને સદ્વિચાર પૂર્વક કાર્ય કરવાથી આપત્તિ ટળી જાય છે. પરંતુ તે સિવાય કાર્ય કરવાથી અનેક પ્રકારની વિપત્તિને સહન કરવી પડે છે. ઘણી વખતે દરેક પ્રકારની અનુકૂળતા હોવા છતાં પણ આનંદનું તેને જ્ઞાન થતું નથી. ધન, માન્ય, આદર, સન્માન, જળ, સત્તા, લક્ષ્મી, ધન કિર્તિ, વિજય વૈભવ, શક્તિ, પ્રભાવ અને સર્વ પ્રકારના સુખને આપનાર મહાન રાજ્યનો અધિકાર પ્રાપ્ત હોવા છતાં, પણ ધણને સાચા આનંદનો અનુભવ થતો નથી.

આનંદ પણ પ્રકૃતિમાં એક વિશ્વકાય ગુણ છે. તેને માટે કોઈ નક્કી સ્થાન નથી. બાહ્ય પદાર્થો પ્રાપ્ત થાય કીંવા ન થાય તોપણ, તેની સાથે આનંદને સંબંધ નથી. તે તો ગમે તેવી સ્થિતિમાં, અને ગમે તેવા સ્થાનમાં પ્રાપ્તિ થઈ શકે છે. જ્યાં તે મળશે એવી આશા હોય છે ત્યાં તે મળતો નથી, જ્યારે તેની જ્યાં આશા હોતી નથી તેવી જગ્યાએ તેનો અનુભવ થઈ શકે છે. ખરૂં કહીએ તો આનંદ મળવાનો આધાર બહારની વસ્તુઓ ઉપર નથી. પરંતુ હૃદયની આંતરિક અતિ પર છે. અને બહારની પ્રતિકૂળતા હોવા છતાં પણ આનંદ પ્રાપ્ત થવાનું પણ તેજ કારણ છે.

આનંદની ઉત્પત્તિ હૃદયમાં થાય છે. હૃદય એ તેનું મૂળ સ્થાન છે. જે પ્રકારે સૂર્યે નો પ્રકાશ સર્વ વસ્તુઓ ઉપર પડ્યા કરે છે, તેજ રીતે આનંદનો પ્રભાવ પણ બહારના પદાર્થો પર એવી મેલેજ પડ્યા કરે છે. ધણેભાગે સર્વ મનુષ્યો આનંદને તો શોધે છે, પરંતુ તેમને આનંદ સદસા મળી જતો નથી, કારણકે મનુષ્યો આનંદ એવી વસ્તુઓમાં શોધે છે કે જેમાં તેનો અજ્ઞાન હોય છે. મનુષ્ય સમજે છે કે, ધન મળવાથી કે સંપત્તિ મળવાથી આનંદમય છે. અમુક વસ્તુ મળવાથી આનંદ મળી જશે, પરંતુ આ ભ્રમ છે. ખરૂં કહીએ તો આનંદ મળવાનો, ખીજા પદાર્થો પ્રાપ્ત થાય કીંવા ન થાય તેના ઉપર આધાર નથી, પરંતુ હૃદયની શાંતિ ઉપર તે આધાર રાખે છે. આનંદ પ્રાપ્ત કરવાને માટે કોઈ પણ પ્રકારના પરિશ્રમ યા આડખરની જરૂર નથી ચિંતાની શાંતિ અને એકાગ્રતાનું નામ જ આનંદ છે. અને એવી સ્થિતિ તો પ્રત્યેક મનુષ્ય પ્રત્યેક અવસ્થામાં પ્રાપ્ત કરી શકે છે. મતલબ કે મનુષ્ય પોતેજ તેને પ્રાપ્ત કરી શકે છે. તેને માટે ખીજા વસ્તુ ઉપર આધાર રાખવાની જરૂર જ નથી. મનુષ્ય આનંદને માટે જે જે પદાર્થો એકઠા કરે છે તેની સાથે આનંદને કોઈ સંબંધ જ નથી. મનુષ્યના આત્મામાં જે કંઈ ઉત્થાપિત અથવા અવનતિ થાય છે તેના જ ઉપર સુખ અને દુઃખનો પણ આધાર છે.

ઘણી એવી અવસ્થાઓ હોય છે કે જે રૂઝૂમ દૃષ્ટિથી આનંદના જેવી જણાય છે; પરંતુ ખરૂં જોતાં તે ખરા આનંદને આપી શકે તેવી હોતી નથી. એક એવી અવસ્થા હોય છે કે જેમાં ઇચ્છાનુસાર પદાર્થો મળી શકે છે, ત્યારે મનુષ્ય તેને આનંદ માને છે; પરંતુ ખરી રીતે તે આનંદ અપૂર્ણ હોય છે, જો કે આનંદનો કોઈક અંશ તેમાં બાકી જાય છે. પરંતુ પૂર્ણ આનંદ તેને ટકી શકતો નથી, એવી અવસ્થામાં મગન થઈ જતું એ પૂર્ણ આનંદને બદલે અપૂર્ણને મદલ કરી લેવા જેવું છે. વળી ખીજા એવી પણ એક અવસ્થા હોય છે કે જેમાં આપણી ઇચ્છાઓ અને આપણા પ્રયત્ન પદાર્થો એક સરખા થઈ જાય છે. આ અવસ્થા પણ પૂર્ણ આનંદ આપનારી કદી શકાય નહિ, એ અવસ્થામાં માત્ર એટલાજ વખત સુધી રહે છે કે, જ્યાં સુધી ખરેખર પૂર્ણ એકતા હોય.

છે, પણ જ્યાં જ્યાં સરખો પણ અતરણ પડ્યો કે તેજ વખતે અવરથા ભંજ થઈ જવાની. મનુષ્યની ઇચ્છાઓનું હમેશાં પરિવર્તન થતું રહે છે. એક વસ્તુ પ્રાપ્ત થતાં બીજી વસ્તુની ઇચ્છા થવા માટે છે. એક ઇચ્છા પૂર્ણ નથી થતી ત્યાં તો બીજી ઇચ્છા ઉત્પન્ન થાય છે; પરંતુ તે મળવામાં જ્યાં જરૂરપણ વિલંબ પડ્યો કે તે વખતે અશાન્તિ આવી પડેછે છે. પદાર્થો ન મળવા તે વાત તો બાહ્યપર રહી, પરંતુ સંસારના સપૂર્ણ પદાર્થો પ્રાપ્ત હોવા છતાં પણ મનુષ્યને આનંદનો અનુભવ થતો નથી, કારણકે આનંદ એ આત્મિક સુખનું નામ છે. તે શારીરિક કે માનસિક સુખોથી તો હજારો ગાઉ દૂર છે.

પણા લોક સંતોષમાં આનંદ માને છે. પરંતુ સંતોષ કાંઈ એવી વસ્તુ નથી કે જેને તેને બદલે માની શકાય. સંતોષમાં કેટલેક અંશે નિરાશા ભળેલી હોય છે તેથી તો મનુષ્યને સત્ય વસ્તુ ને બદલે, નકલી વસ્તુઓપર આધાર રાખવો પડે છે. સંતોષી મનુષ્યને દૂધને બદલે છાશ પીવા આપી હોય તોપણ તે છાશ પીને દૂધ પીવા જેટલી પ્રસન્નતા પાતાવે છે. કોઈ તો પાછલી આનંદાપક વસ્તુઓનું અમરણ કરીનેજ સંતોષી મનુષ્ય પોતે પ્રસન્ન રહી શકે છે. સંતોષથી મનુષ્યોની માનસિક અને નૈતિક શક્તિ નિબંધ થઈ જાય છે. અને તે આગળ વધવાનો ઉદ્દેશ કરી શકતો નથી. જો કે સંતોષ એ ગુણ ઉત્તમ છે, અને તે ગુણ દરેક મનુષ્યમાં હોવો એ પણ જરૂરનું છે; તો પણ તે ગુણ ઉત્તમમાં વિશ્વ કરતાં ન થઈ પડવો જોઈએ. મનુષ્યે હંમેશાં દિનપ્રતિદિન પોતાની રિથિતિને સુધારવાને માટે આગળ વધવું જોઈએ. એક વસ્તુ મળી જતાં તે વખતે તેનાથી તો સંતોષ પામવોજ જોઈએ, પરંતુ એમ ન માનવું જોઈએ કે હમેશાં માટે સંતોષી થઈ એકની એકજ રિથિતિમાં હમેશાં પડી રહેવું જોઈએ. પ્રાપ્ત વસ્તુમાં સંતોષ માનવો એ ઉત્તમ છે. પરંતુ તેને હમેશાં વધારવાનો ઉદ્દેશ કરતા રહેવું જોઈએ. ધન ધાન્યને માટે તો કદાચ સંતોષ માનવો ઘટે તો માનવો, પરંતુ સદ્ગુણોની પ્રાપ્તિ અને આત્માની ઉન્નતિ કરવામાં તો કદીપણ સંતોષી થઈ દાષપત્ર જેડી બેસી રહેવું ન જોઈએ. આપણે હમેશાં આપણા સદ્ગુણોમાં વધારો કરવો જોઈએ. અને જ્યાં સુધી અનન્ત ગુણ ન પ્રાપ્ત થાય ત્યાં સુધી ઉદ્યમ જરૂરી રાખવો જોઈએ તેથી સંતોષને આનંદ માની શકાતો નથી, તેમજ શૃંગિક પ્રસન્નતાને પણ આનંદ માની શકાય નહીં, શૃંગિક પ્રસન્નતા થોડા વખતને માટે હોય છે, પરંતુ આનંદ એ હમેશાં રહેનાર હોય છે. પ્રસન્નતા વિવેક શક્તિના પ્રતિકુલ હોવા છતાં પણ દોષી થઈ શકે છે, પરંતુ આનંદ તેની રિથિતિમાં દોષ શકતો નથી. પ્રસન્નતા કદી કદી ડુખનું રૂપ પણ ધારણ કરી શકે છે; પરંતુ આનંદ એ હમેશાં આનંદજ છે.

મનુષ્યાવતારમાંજ ખરા આનંદને પ્રાપ્ત કરી શકાય છે. વાર્તાત્મક આનંદ તે છે કે જેમાં જીવન અને જીવનના ઉદ્દેશમાં પૂર્ણ સમતા હોય છે. એવા આનંદને કોઈપણ વ્યક્તિ કેવમ પોતાને માટે પ્રાપ્ત કરી શકતો નથી. જ્યારે કોઈ વ્યક્તિ નિર્લેપ થઈને પરમાર્થ કાર્યમાં પોતાના જીવનને વ્યક્તિ કરે છે ત્યારે આનંદ એની મેજેજ તેને મળી શકે છે. આનંદ એ આત્માનો ગુણ છે અને એવી અવસ્થામાં તે તેની મેજેજ પ્રગટ થઈ શકે છે. પરંતુ કોઈપણ મનુષ્ય કેવળ પોતેજ આનંદને પોતાના જીવનના ઉદ્દેશરૂપ જાતોને આનંદ પ્રાપ્ત કરી શકતો નથી એ વાત સર્વથા અસંભવ છે. જો

તમને વાસ્તવિક આનંદને પ્રાપ્ત કરવાની ઇચ્છા હોય તો હમેશાં તમારા પોતાના ઉદ્દેશોને ઊંચા બનાવો. ખીજા મનુષ્યોના આનંદને પોતાના આનંદ કરતાં વધારે મહત્વ આપો. પરંતુ તમે મારે સ્વાર્થની આદૃતિ આપતાં આંચકો ન ખાવ. ધનથી પ્રસન્નતા પ્રાપ્ત થઈ શકે છે, સંતોષ પણ પ્રાપ્ત થઈ શકે છે, અને સંતુષ્ટતા પણ મળી શકે છે. પરંતુ આનંદ એવી વસ્તુ નથી કે જે ખીજા કોઈપણ ખાસ પદાર્થોથી મળી શકે. તે તો માત્ર સત્ય જીવનથી જ મળી શકે છે. આનંદ સત્યાર્થ જીવનના અંગરૂપ છે. તે કદી તેનાથી જુદો નથી. આનંદ શક્તિના ઈન્કારરૂપ છે અને નિરાશાવાળા ઉદ્યોગથી તદ્દન અલગજ છે. આનંદ એવી વસ્તુઓના પ્રેમ ઉપર આધાર રાખે છે કે જે સ્વાર્થની સીમાથી જુદીજ હોય, સંસારમાં આનંદના પ્રત્યેક ઉદાહરણની તપાસ કરો અને પછી તેના તત્ત્વને તપાસો તો તમને તેમાં સદા પ્રેમનાં તત્ત્વો જણાયા. સિવાય રહેવાનાંજ નહીં. પછી તે પ્રેમ માતાપિતાના પોતાના બાળક પ્રતિનો હોય, કિંવા બીપુરુષનો એક ખીજાપરનો હોય, કિંવા કોઈપણ રૂપમાં કોઈપણ મનુષ્ય પ્રતિનો હોય, કે જેને વાસ્તે પ્રત્યેક મનુષ્ય પોતાની સંપૂર્ણ શક્તિઓના ઉપયોગ કરતો હોય, પરંતુ તેમાં પ્રેમ અવસ્થા હોય છે.

આનંદ એવા મનુષ્યોને પ્રાપ્ત થઈ શકે છે કે જેનામાં આશા, વિશ્વાસ અને સાચો દૃઢ પ્રેમ હોય, નિરાશા યા નીચ વિચારવાળો મનુષ્ય આનંદને પ્રાપ્ત કરી શકતો નથી. તે સદા પોતાના હૃદયને નિરાશાવાળુંજ જોતો હોય છે અને સમજે છે કે સંસારમાં સર્વ જગ્યાએ નિરાશાજ ફરેલી છે. તેની દશા ધૂનના જેવી હોય છે કે જે સૂર્યના પ્રકાશને ન દેખી શકવાથી સમજે છે કે દિવસે પણ સર્વ જગ્યાએ અધારજ હોય છે. જ્યારે નિરાશા વધી જાય છે ત્યારે એવા મનુષ્યો મૃત્યુને ઇચ્છે છે. તે પોતાના મનમાં એમ વિચાર કરે છે કે જીવતાં તો આનંદ મળ્યો નથી કદાચ મરવાથી મળશે.

વિશ્વાસના અભાવમાં પણ આનંદનો અભાવ છે. જે મનુષ્યનો ખીજાઓના પર વિશ્વાસ નથી, જે સદા પોતાનેજ સાચા અને ખીજાઓને જુદા સમજે છે તેને પણ કદી આનંદ મળતો નથી. જોઈએજેખાં, જોઈએજેખાં પ્રતાપી મુગ્ધ સહેનશાહ હતો; પરંતુ તેનો ખીજાના ઉપર જરા પણ વિશ્વાસ નહોતો, ખીજાની વાત તો બાળુ પર રહી પણ તેના પોતાના પુત્રોના ઉપર પણ તેનો વિશ્વાસ નહોતો, અને તેથી તે સદા તેમને પોતાનાથી વેગળાજ રાખતો હતો, જે કારણથી તે જીવન પર્વત આનંદથી દુર રહ્યો હતો. જેમ જેમ મૃત્યુના દિવસો નિકટ આવતા જાય છે તેમતેમ ચમત્કારો દોતો જાય અધિક અધિક થતો જાય છે અને એજ કારણથી ધણા માંજુસેતિ પોતાના જીવનપર્યંત આનંદનો અનુભવ પતો નથી.

આનંદાભિલાષી મનુષ્યે પોતાના જીવનનો ઉદ્દેશ્ય જીવો રાખવો જોઈએ અને તેનો નિસ્વાર્થપણે લેહલેવા અને પરોપકાર કરવામાં ઉપયોગ કરવો. જીવન એવી વસ્તુ નથી કે જેનો ગમે તેમ ઉપયોગ કરી વ્યતિત કરી દેવું; પરંતુ તે એવી વસ્તુ છે કે જેમાં પોતાના ઉચ્ચ ઉદ્દેશની પ્રાપ્તિ કરી લેવી જોઈએ. આ મનુષ્ય સરીર કાંઈ આપણને દિશા તરીકે જણાવવામાં આવ્યું નથી કે જેનો ગમે તેવી રીતે ઉપયોગ કરી, જેમતેમ કરીને આપણે પુર કરી દેવું જોઈએ, પરંતુ તે મળવાથી આપણે ધન્યરતો એક મહાન ઉપકાર માનવો જોઈએ, કે જેમાં આપણે આપણું શ્રેષ્ઠ કર્તવ્ય સાધી શકીએ તેવી યોગ્યતાવાળા આપણને બનાવ્યા છે. મારે આવેલી તમને હાથથી ગુમાવી ન દેવી જોઈએ.

પણજી અવતારોના પરિણામે મહા મુશ્કેલીથી આપણને મનુષ્ય જન્મરૂપી ચિન્તામણી મળે છે. જેનો સદુપયોગ કરવો અને તેનાથી લાભ મેળવી લેવો એ આપણું જ તત્વ છે. જો તેને વ્યર્થ ગુમાવી દેશો તો ચિન્તામણી મળ્યા છતાં પણ તેનો લાભ ન લેતાં તેને સમુદમાં નાંખી દેવા તુલ્ય ફળને મેળવશો.

જીવનનો ઉદ્દેશ માત્ર ધનનો સંચય કરવો એજ નથી પરંતુ પ્રાપ્તસ્થિતિમાં સત્ય જ્ઞાનદનો અનુભવ કરવા પ્રયત્ન કરવો એ છે, તેજ મનુષ્ય જ્ઞાનદના સત્યમાર્ગે પ્રયાણ કરે છે કે જેનામાં સ્વાર્થની ગંધ સરખી પણ નથી, જેનું હૃદય પ્રેમ અને અનુરાગથી સદા દ્રવ્યો કરે છે. અને જે ખીજને મદદ આપવામાં અને તેનાં દુઃખ દૂર કરવાને માટે હમેશાં તન, મન અને ધનથી કટિબદ્ધ રહે છે. અને ખીજના સુખ માટે પોતાના સુખની પણ આકૃતિ આપી શકે છે.

જ્ઞાનદ માર્ગ તરફ પ્રયાણ કરનાર મનુષ્ય સદા ઉદ્યોગી, ઉત્સાહી અને સાહસી હોય છે. અને પોતાના ઉદ્દેશ્યાનુસાર હમેશાં નિર્ભય પણે કામ કર્યા કરે છે.

જ્ઞાનદની પ્રાપ્તિને માટે મનની એકાગ્રતાની ધણીજ જરૂર છે. તેનાથી જીવન સાદું અને સારમણિત થઈ જાય છે. જેટલી મિથ્યા અને વ્યર્થ વાતો હોય છે તે હમેશાં દૂર થતી જાય છે. મનુષ્યે ચિંતા, લાચ અને પશ્ચાત્તાપનો એકદમ ત્યાગ કરવો જોઈએ કારણ કે તે શારીરિક, માનસિક અને નૈતિકબળને નષ્ટ કરી દે છે. આપણા જીવનને કેષ્ઠએક એવા ઉદ્દેશ્યવાળું બનાવી દેવું જોઈએ કે, જેથી સમય શક્તિયો એકત્રિત થઈ જાય અને મન એટલું બધું તેમાં મગ્ન થઈ જાય કે તેને દુઃખની જવાજાની ખજાર પણ ન પડે. આથી મનને એકાગ્ર કરવામાં ધણીજ સહાયતા મળે છે. જેમ રણક્ષેત્રમાં યુદ્ધ લડવાના પેતાના લડાઈના કાર્યમાં એટલા બધા તન્મય થઈ જાય છે કે જેને યર ચઢ્યું કહેવાય છે, જેથી તેમને પડેલા ઘાતે ઝટકાની પણ ખજાર પડતી નથી, અને લડતી વખતે તેમનું વાગેલા જખમ પ્રતિ જ્ઞાન જલ્દી નથી, તેવીજ રીતે મનુષ્યે પણ પોતાના જીવનમાં કેષ્ઠ એવોજ ઉદ્દેશ્ય નક્કી કરીને તેની સિદ્ધિને માટે તેમાં એટલા બધા મગ્ન થઈ જવું જોઈએ કે તેથી નાનાં દુઃખો અને પ્રતિકુળતા પણ તેને કાંઈ અસર કરી શકે નહિ. મનની એકાગ્રતાથી તુરંજ જીવન પણ સ્વચ્છ અને પવિત્ર બની જાય છે. સત્યવાત જ માત્ર સત્યતાને લીધે મનના માનવામાં આવે છે, જાકી ખટપટ, પ્રપચ કે એવીજ કપટ નીતિનો તેનામનમાં પ્રવેશ સરખો પણ થતો નથી. અને જ્ઞાતાજી શુભથી મનુષ્યને પદાર્થ શાંતિનો અનુભવ થાય છે અને વારતવિક જ્ઞાનદની ઝલકનો અનુભવ થતો જાય છે.

જ્ઞાનદ પ્રાપ્ત કરવાને માટે એક ખીજ પણ શુભની જરૂર છે. તે એ છે કે કેષ્ઠ ખરાજ ટેવ પડી ગઈ હોય તો તેના ઉપર વિજય પ્રાપ્ત કરી લેવો જોઈએ. સંસારમાં જ્યાં જ્યાં લક્ષ્મીની ઈચ્છા મનુષ્યને ધણીજ લાલચુ બનાવી દેવામાં ફાસવી શકે છે. ખીજની જાણે લક્ષ્મી જોવાથી મનમાં વિચિત્ર ભાવ પેદા થાય છે. જો કદાપિ મનુષ્યના જોવામાં આવે કે સંસારમાં સત્યના માર્ગે ચાલનાર મનુષ્ય દુઃખી છે, નિર્ધન છે અને જુડી મળ્યા રચી પ્રપંચ કરનાર પુત્ર માણસો જ્ઞાનદ કરે છે અને ખુબ મોજ ઉઠાવે છે તો તેના મનમાં પણ તે માર્ગે મદદ કરવાનું મન થઈ જાય છે. જાજ વખતે સત્ય જયે ચાલનાર મનુષ્યની કસોટી થાય છે જો આ વખતે તે મિથ્યા મોહથી ફસાઈને અવળે માર્ગે ચડી જાય

છે, તો તે હમેશાં માટે કુખેલોજ રહે છે. પછી તેને સત્યનો રસ્તો જડવાનોજ નહિ, પરંતુ તેજ વખતે બહારના પદાર્થોથી ન લલચતાં સત્યને માટે સત્યનેજ મદદ કરવું જોઈએ, અને જો અવળા રસ્તે ન વળતાં સત્યના રસ્તા ઉપર "દંઢા" રાખવામાં આવશે તો પછી આનંદની પ્રાપ્તિ થવામાં જરાપણ મુશ્કેલી આવવાની નહિ. દુનિયાને પોતાને વશ કરવાને માટે અથવા તો ખીજાઓને પોતાના પ્રતિ રોહ અને પ્રેમથી આકર્ષવાને માટે તો પ્રથમ તમારે પોતાનેજ પોતાને વશ કરતાં યીખવું જોઈએ, પોતાની ઇન્દ્રિયો ઉપર વિજય પ્રાપ્ત કરવો જોઈએ, પોતાની ઇચ્છાઓનો નિર્વાહ કરવો તેનુંજ નામ વિજયો થવું એ છે. પાણીના વેગમાં તણાઈ જવું એ તો નિર્જનનું કામ છે. જો ત્યાં પાણીમાં તરવું એમાં કોઈ કઠિન વાત નથી. પરંતુ જો ત્યાં પાણીની સામે પુર તરવું એમાંજ ખરા બળની કસોટી છે. સંસારના કાયાકબજા અને આવેગોથી મનુષ્યનું મન ચલાયમાન થઈ જાય છે એકખીજા પ્રતિ ઇર્ષ્યા અને દ્વેષથી મન મુચ્ચવાઈ જાય છે અને અવળા માર્ગે વળી જાય છે, આવી મિથ્યા વાનો અને પ્રપંચમાં તમારા અમુક જીવનને શુભારી ન દો તે સર્વ કરતાં તમારા સામર્થ્યને ઉચું ખનાવો. અને એવી અવરથા પ્રાપ્ત કરો કે જેમાં તેથી કોઈ પ્રપંચ જળ તમને અસર કરી શકે નહીં, કે તમારા મનને ડગાવી શકે નહિ, એજ વિજય છે. ખરું કહીએ તો વિજય તેનુંજ નામ છે કે કદી એવો સમય આવે કે જ્યારે ધન, સંપત્તિ, પણ, કિર્તી તથા સજ્જતાની હઠ્ઠાલુસાર પ્રાપ્તિ થાય; પરંતુ અન્યાયથી, અનિ તિથી, છળથી, કે કપટથી જો તે મળતું હોય તો તેને તે વખતે લાત મારવી અને તેની રૂદ્ધ ન રાખવી. લાખો રૂપિયા અન્યાયથી મળતા હોય તો તેને માટી તુલ્ય માને સોભને તમારામાં પ્રવેશ થવા ન દો. અને આપણા સત્ય સિદ્ધાંતોને જરા પણ ડગવા ન દો. અને સત્ય માર્ગથી જરા પણ ન ચળો, એવી સ્થિતિ પ્રાપ્ત કરવી તેનુંજ નામ વિજય છે અને એવી સ્થિતિ વાસ્તવિક આનંદની તરફ લઈ જનારી છે વાસ્તવિક આનંદ મળવામાં મદદ કરનાર ખીજો પણ એક શુભ છે જેનું નામ વિવેક છે. જ્યારે મનુષ્ય કોઈ અયોગ્ય અને અનિતિ કરેલું કામ કરે છે ત્યારે તેનું હૃદય તે વખતે જરૂર કંપવા માંડે છે, એ વખતે તેનો અંતરાત્મા તેને તે કામ કરવાને માટે રોકે છે. આવા વખતે તે કાર્યને કદાપિ પણ કરવું ન જોઈએ, જ્યારે મનુષ્યને પોતાના અંતરાત્માના આદેશાનુસાર કોઈ પ્રકારની શક્તિ યા શક્તિને પ્રયોગમાં લાગ્યા સિવાય કામ કરવાની શક્તિ થઈ જાય છે ત્યારે તેને વાસ્તવિક આનંદનો અનુભવ થવા માંડે છે.

જે મનુષ્યનામાં આ શુભ હોય છે તે પોતાના અંતરાત્મા ઉપર વિશ્વાસ કરી શકે છે. તેનો અંતરાત્મા તેને હંમેશાં સન્માર્ગપ્રતિ લઈ જવાનોજ, પછી તેને આ સંસારમાં કોઈપણ પણ ભય રાખવાની જરૂર નથી. પ્રત્યેક કાર્યમાં તેનો અંતરાત્મા તેના માર્ગે દર્શક બોલીયા રૂપે તેને જણાવવાનોજ.

ઇચ્છાઓ મનુષ્યને દુખની તરફ લઈ જનારી છે, જ્યારે મનુષ્યને કોઈ વસ્તુને પ્રાપ્ત કરવાની ઇચ્છા થાય છે, ત્યારે તે વખતે તે આનંદથી વેગળો ખસે છે. ઇચ્છાઓ પણ બે પ્રકારની હોય છે, એક લેવાની ઇચ્છા, બીજી આપવાની ઇચ્છા, પ્રથમ ઇચ્છામાં આનંદનો અભાવ હોય છે જ્યારે બીજી ઇચ્છામાં સદ્ભાવ હોય છે. આનંદની અવરથામાં જ્યારે મનુષ્ય પહોંચી જાય છે ત્યારે દુખનો અંશ પણ રહેતો નથી. જે વાતથી પ્રથમ

દુઃખ જણાવું હતું. અને કોષ ચડતો દરો તેથી પછી પ્રેમ અને સદ્વાત્સુક્તિ થવા મળે છે, વાસ્તવિક આનંદને મેળવવાની ઇચ્છા વાળાએ તેણે ખીજાઓને આનંદ મળે તેમજ તેમના હૃદય પ્રવૃત્તિ થાય તેવો પ્રયત્ન કરેલો એ પણ જરૂરનું છે. એમ કરવાથી વાસ્તવિક આનંદનું રૂપ પોતેજ પ્રગટ થવા મળે છે. સંસારમાં મોટામાં મોટા વીરપુરુષો પણ પોતાની વીરતાના કાર્યોથી સંસારનું એટલું બહું નથી કરી શકતા કે જેટલું એક એવો મનુષ્ય કરી શકે છે કે જે રાત દિવસ એવીજ શોધમાં રહે છે કે કોઈ પણ મનુષ્યના હૃદયને પ્રસન્ન કરવાનો અવસર મળી જાય. જે મનુષ્ય સત્ય આનંદની અભિલાષા રાખતો હોય તેણે દરરોજ નવિન શક્તિ અને નવીન ઉત્સાહથી ખીજાઓને આનંદિત કરવાનો વિચાર અને ઉદ્યોગ કરવો જોઈએ, ખીજાઓનું બહું કરવાની શક્તિને પ્રયત્ન બનાવી રાખવી જોઈએ અને ગમે તે પ્રસંગે પણ પોતાના ઉદ્દેશોથી બહુ ન થયું જોઈએ જો આ પ્રકારના ઉદ્દેશથી દરેક માણસ કામ કરે, અને સ્વાર્થનો ત્યાગ કરી દેઈ તેને બદલે દયા, પ્રેમ અને રનેદના કાર્યોથી સંસારને લાભ આપે તો દરેક ધરમાં આનંદ જણાવા માંડે અને આખો સંસાર આનંદ પ્રાપ્તિનો ઉદ્યોગ કરવા મગી પડે.

અદમ્ય-યોગિ.

૧

પૂરા અરુણ વખતે માકળી લેાયપોય ઘણેલો, બૂખ અને તરસનો આપો બાકુજ થઈ હું એક વૃક્ષ નિચેયોડોવાર વિશ્વાસિ સેવાનો વિચાર કરી બેઠો, નિર્જન વનમાં આજુબાજુ જોતાં કોઈ મનુષ્ય દષ્ટિએ પાતું નહોતું, ચારેઆજુ લુહા લુહા રસ્તા દોવાથી કંઈ રસ્તે જવું એ પણ કંઈ સુઝ પડી નહિ. એવી સ્થિતિમાં નિરાશ ઘણેલો હું દુઃખથી કંટાળી શું કરવું તેના વિચારમાં પડ્યો હતો, એવામાં પાછળથી દર નમંદે ! નો જ્વનિ આવ્યો જેથી મેં તેના પ્રતિ જોયું તો એક મજવા વસ્ત્ર ધારી પ્રચંડ મુખ મુગવાન યોગી મારા જોવામાં આવ્યા, તત્કાલ મેં હડી તેમને પ્રજ્ઞામ ક્યાં.

યોગિએ મારા માથા ઉપર હાથ મૂકી કહ્યું, ક્યાં જવાની ઇચ્છા છે ? મેં કહ્યું, "મદારાજ, મારા જેવા દુખીને હવે કોઈ ધર્મી શોધવા અથવા વિના ચાલે તેમ નથી. આજમુથી તો હું મારા સાસરે પરજામણ ઘરને રહેતો હતો, પણ મારા નસીબે મારી ઓ ગુજરી જવાથી અસુરચૂલનો ત્યાગ કરવો પડ્યો છે હવે કંઈ મદનત ક્યાં વિના અન્નરત્ર મો તેમ નથી."

યોગિએ રાંધે અને મગિર બાવળી પૂછ્યું " કેમ ? "

મેં કહ્યું, “ જો કે સ્ત્રીનો વિયોગ શોક અને કુખ આપનાર તો છેજ, પરંતુ મારા જેવા ધરજમણ યજ્ઞ રહેનારને તો સ્ત્રીનો વિયોગ શોક અને અન્નવસ્ત્રની ચિંતા બંનેને આપનાર છે. જ્યારે મેં જાણ્યું કે, સ્ત્રીનો વિયોગ થવાથી હવે સાસરામાં રહેતું યોગ્ય નથી ત્યારથી હું ધધર ઉપર ભરેસો રાખીને ત્યાંથી નીકળી ચૂક્યો છું. હવે કોઈ રથને જઈ નોકરી ધંધો શોધવો પડશે.”

યોગીએ કાંઈક વિચાર કર્યો પછી કહ્યું, “ શું તમારા પિતૃ કુલમાં કોઈ નથી ? ”

મેં કહ્યું, “ મહારાજ જો મારા બાપના-કુળમાં કોઈ હોત, અને વળી ત્યાં કદી અન્ન વસ્ત્ર મળે તેવી મારી રીતિ હોત તો પછી મારે સાસરાને ત્યાં કદી પણ રહેતું ન પડત, આપ તો મદાપુરુષ છો, એટલે સર્વ કાંઈ જાણો જ છો.”

આમ અમે બંને વાતો કરતા પછી ત્યાંથી છઠી બાગળ ચાલવા માંડ્યું. બાગળ જતાં જતાં સૂર્ય આપમવા માંડ્યો અને અધારૂં ચવા આવ્યું. જેથી મેં કહ્યું, “ હવે રાત પડી ગઈ છે, જેથી બાગળ જવું ઠીક નથી માટે જો અહિં પાસેના ગામમાંજ વિરામ લઈએ તો ઠીક.”

આ સાંભળી સ્વામિજીએ કહ્યું, “ સાધુ પુરોને વિરામ કરવાની થી જરૂર છે । ”

મેં કહ્યું, “ આપ તો મહા પુરુષ છો, પણ હું તો હજી ધર છોડી પહેલીજવાર મુસાફરી કરું છું.”

આ સાંભળી સ્વામિજીએ મારા તરફ જોઈ કહ્યું, “ શું સાધુ જીવનમાં કોઈ બાક-બેંધ રહીત નથી ? થોડા વખત માટે સાધુ બનીને આ સાધુ જીવનના આનંદને કેમ મેળવતા નથી ? ”

આ સાંભળી મારા શોકવાળા ઉદાસી પ્રાણમાં સ્વામિજીના વચનને મંત્ર જેવો પ્રભાવ પડ્યો. એક મહીનાથી જે વસ્તુની શોધમાં હું ઘેરથી બહાર નીકળ્યો હતો તે અહીં મળી ગઈ, સમુદ્રના તરંગોમાં પડેલા માણસને જેવી રીતે સમુદ્રનો કિનારો જોઈને શાંતિ મળી જાય છે તેવી રીતે મને પણ આ યુવક સંન્યાસીની વાતથી મારા જીવનમાં એક નવું વિશ્રામ રચળ મળેલું જણાયું. મેં ધ્યાન કે કોઈ સારા મહુરતમાં સ્વામિજીને સાક્ષાત્કાર થયો છે, મારા કાલાને માટેજ પરમતમાએ તેમને મારી પાસે મોકલ્યા છે.

૨.

સાધુ વેશ ગ્રહણ કર્યાને આજે જે મહિના થયા છે તેમાં પણ ધણી વિટંબના બો-મવડી પડી છે, મારા જેવા નવિન સંન્યાસીમાં કાંઈ ઉચ્ચાભિલાષા પણ નહોતી, જે ખરા સંન્યાસી હશે તેની તો આપણને ખબર નથી. પરંતુ મારા સૌજતી અને દીક્ષા ગુરુ તરોત્તમ સ્વામી ધુર્તે તો નહોતા તેની મને સમજણ પડતી હતી અને માત્ર ભગવાં વસ્ત્ર ધારી ઉદ્દેશ્યની દ્રષ્ટી કરતા હતા.

મારા ગુરુના વિષયમાં અનેક વાતોની મને ખબર પડી હતી કે જે વાતો સંસારમાં રહીને જાણવાની મુશ્કેલી પડત. સાધુ દીક્ષા લઈને મેં એ વાતોને પણ જાણી લીધી હતી.

સંસારમાં દરનાં બીજાનન માટે જતા તો કોઈ પોતાના બાળકની માફગીનું બદાનું

કાઠના હતા, કોઇ વળી તિરસ્કારજ કરતા હતા, કોઇ મહેનત કરીને આવતું ક હતા, કોઇ કહે ખીજી જગ્યાએ જવ. આમ ધક્કા ખાતા ખાતા સસારની જુદા જુદા સ્વભાવની જુદી જુદી વ્યક્તિયોનો અનુભવ કરતા અમે ફરતા હતા. આમ કનાં પ મને આ જીવનમાં આનંદ જણાતો હતો તેમાં તો નવાઈજ નહોતી કોઇ વખત જો સરકારીના ધરમાં અમારૂં અતિથ્ય થતું હતું, ત્યાંના ગાર્દરજી જીવનના શાંતિપ્રદ મધુર મિત્રને જોઇને મને કદી કદી મારી પ્રેમમયીનું સ્મરણ થઇ આવતી દુખનો અનુભવ પણ થતો હતો. હું વિચાર કરતો હતો કે ગૃહસ્થોના જ જીવનમાં પણ એક તરે હતું આકર્ષણ છે. કદી કદી જોઈ જોઈ હું શાંતિમય જીવનની કલ્પનાનું ચિત્ર એમવા ભાગતો, પણ ખીજી જ ક્ષણે વિચાર આવતો કે મારા જીવનમાં આ પ્રકારના જીવનની સાચકતાનો અસંભવ છે, એક વખત તો ગામમાં ફરતા ફરતા એક બક્ષા માણસની સૌંદર્ય વતી કન્યાના રૂપને જોઇને મારું ચિત્ત કંઈક ચમળા પડ્યું મધ અડું હતું આ પ્રકારે ધણીવાર બનતું કારણ કે ચિત્ત કોઈના પણ વશમાં હોય એવી વસ્તુ નથી.

૩.

સ્વામીજીએ કહ્યું, “ચિદાનંદ, ચાલો આ વખતે વૃંદાવન જઈ આવીએ.”

મેં કહ્યું, “સ્વામીજી, વૃંદાવન તો બહુ દુર છે.”

સ્વા—“નારાયણની કૃપાથી તેનો ઉપાય મળી આવશે.”

મેં કહ્યું—“બહુ સારું ત્યારે.”

આ વખતે અમે પાનાગઢના રેલ્વેસ્ટેશન ઉપર ઉભા હતા, એક ગુડસર્વેન્ટ રેલ્વેસ્ટેશન ઉપર ઉભી હતી, તેનો ગાડો જલ્દી લાઈન કિસર મળે તે માટે રેલ્વેસ્ટેશન માર્ગદર્શી નારાજ થઈ પ્લેટ ફોર્મ ઉપર ટેકેલતો હતો. અમને જોઇને તે અધિકારી સાહેબને આનંદ અને ક્રોધ મસ્કરીની ખાતર અમને મળવાની ઈચ્છા થઈ, તેણે સ્વામીજીની સામે હાથ ફેલાવીને કહ્યું, “સાધુ મહારાજ, ખેલો અમારી ચાલી ક્યારે થશે.”

સ્વામીજી અંગ્રેજી ભોલી થઈ છે અને હાથ જોડી થઈ છે એ વાતની મને રાખમાં પણ ખબર નહોતી, એથી જવારે મેં સ્વામીજી ગાડોનો હાથ ઝાડીને થુક અંતરેજીમાં કહેવા લાગ્યા કે, “વિવાને માટે કેમ ચિંતા કરો છો?” ત્યારે મને ગુરુજી આશ્ચર્ય થયું, ગાડોનું મુખ લાલ થઈ ગયું, તેણે કહ્યું What do you mean?

સ્વામીજીએ કહ્યું, “એ વાત જાણવાની ઈચ્છા હોય તો અમને પ્રાડીમાં સાથે લઈ જવ તો સર્વ દુઃખીકત બતાવી દઈશ.”

ગાડો કહ્યું,—હું તો મુમુક્ષુસંન્યાસી સુધી જવાનો છું તે પછી આપને જનારજી પ-હોંચાડવાનો બદોબસત કરી દઈશ

સ્વામીજી ધીરતાથી ગાડોના ડ્રાઈવરમાં ચડ્યા, કે પછી હું પણ મુમુક્ષુ, કમંડળ અને ઉપનિષદ સહને તેમની સાથે બેસી ગયો. ગાડી ઉપડ્યા પછી ગાડો કહ્યું, “હવે કહો”

સ્વામીજીએ કહ્યું, “એક બીના ઉપર વિદ્યાસ રાખવાથી આપ દગાઈ ગયા છો, એથી કહું છું કે, હવે કેમ પાછા જમડામાં પડો છો.

સાહેબે કહ્યું,—કેમ બાલુ, શું પુરવઠા કોઈ સારા માણસો નથી?”

“અવશ્ય છે, પરંતુ જનને મનુષ્યો એકવાર કમાવાથી સર્વને કમજ સમજે છે.

ખીજ વાર લગ્ન કરવાથી આપને જરૂર થાતિ મળશે, પણ હવે એક વર્ષનો વિલંબ થાશે." આવી રીતે અનેક વાતો સ્વામીજીએ સાહેબના વિષયમાં કહી, તેમાં ધણી વાતો ખરી પડી હતી, અને તેથી આડે પણ અમારી ધણીજ ખાતરી કરી.

મુગ્ધસરોજ રોશન આવી પહોંચતાં, સાહેબે કહ્યું, " જન્દાવન પહેલ્યા પછી આપ તું શું થશે તે કાંઈ કહેશો ? "

સ્વામીજીએ કહ્યું, " અમને સુખે અને દુઃખ અને ખરાબર છે. જન્દાવનમાં મારી જે જે અવસ્થા થશે તેને જોઈને આપ સમજશે કે તે અવસ્થા દુઃખની છે, મારા આ મિત્રના જીવનમાં એક મહાન ફેરફાર થશે પણ હાલ તે હું કહી શકતો નથી."

૪

જન્દાવન ગયા પછી ખરૂં કહુંતો મારામાં ધજોજ ફેરફાર થઈ ગયો, સ્વામીજીના ઉપર મારો જે ભાવ હતો તે ગંભીર અઘ્ના ભાવમાં બદલાઈ ગયો. તેમની સાથે મારો જેમ જેમ પરિચય વધતો ગયો તેમતેમ તેમનું મહાન ચરિત્ર વિકસિત થતું ગયું, અને મને નિશ્ચય થઈ ગયો કે મારા ગુરૂ યાને મારા સોજતીએ માત્ર ભગવાં વચ્ચે મારી સન્માસીજ નથી પણ એક મહાપુરુષ છે. તેમના ચરિત્રમાં અનેક અકારની ગમિરતા છે, તેની મને દિવસે દિવસે ખાતરી થતી ગઈ, પરંતુ તેમના પૂર્વ જીવનની એક પણ વાત મને આ છ મહીનામાં જણાઈ નહીં. મેં તેમને યોગાભ્યાસ યા કોઈ વિશેષ સાધના કરતાં પણ કદી જોયા નહોતા. માત્ર અને વખત સમ્યા કરતાં અને કોઈ કોઈ વખત રાત્રિએ ઊનામાના ચાંત બેસી રહેતાં તો મને ધણી વખત જોવામાં આવતા હતા.

અમારા જન્દાવન પહેલ્યા પછી કેટલાક દિવસો બાદ એક પાત્રાવાસિ બ્રાહ્મણ સહ કુટુંબ ત્યાં આવીને ધણાજ દુઃખમાં રૂસાઈ પડ્યો હતો. આવી દશામાં સ્વભાવિય બ્રાહ્મણને વિપત્તિમાં પડેલા જોઈને સ્વામીજીએ જે પ્રકારે તેની ચાકરી કરી તે જોઈને તો મારા હૃદયમાં સ્વામીજીને માટે ભક્તિનો ભાવ ધજોજ વધવા માંડ્યો, રોગીના દુઃખને જોઈને મારું હૃદય કપવા લાગતું હતું. મારાથી રોગીનું દુઃખ જોઈ યકાતું નહોતું, તેને લીધે તેની શુશ્રૂષા કરી શકતો નહોતો, પરંતુ સ્વામીજી પણ તેની ચાકરી કરતા હોવાથી, હું પણ તેની ચાકરી કરવામાં મદદ કરતો, અને સ્વામીજીના પ્રતાપથી મારામાં પણ તેની રાત્રિ દિવસ ચાકરી કરવાનું બળ આવતું.

એક દિવસ મેં સ્વામીજીને કહ્યું, " રોગીની હાલતમાં કાંઈ વિશેષ ફેરફાર જણાતો નથી. આપણી મહેનત સફળ થશે કે નહીં ? આ બિચારી કુવારી કન્યા અને તેની ઓનું દુઃખ જોઈ માંડે તો હૃદય ફાટી જાય છે. " સ્વામીજીએ ગંભીરતાથી કહ્યું, " મૃત્યુના ઉપર આપણું સ્વામિત્વ નથી; પરંતુ સંભવ છે કે કદાચ આ વખત તે બચી જાય."

' સંભવ છે ' આ સંભળી મને ધણીજ યંકા થઈ, જેથી મેં ધણાજ અગ્રહથી કહ્યું, કદી જો ન બચે તો દુઃખનો પાર રહે નહિ, ત્રિચારાની અનાથ બી અને કુવારી કન્યાની શું દશા થશે ? "

પ્રથમની માફક ગંભીરતાથી સ્વામીજીએ કહ્યું, " હરે મુરારે ! ભગવતજ ઉપાય જાતરી ચક્રો. કન્યાનું લગ્ન થઈ જાય એવી તેની ધૃત્વ છે. સાંભળ્યા પ્રમાણે ' રામ મારામણુ કાશી ધણાજ ધનવાન છે. તેની કન્યાના લગ્નને માટે ચિતા કરવા જેવું નથી."

૫

મારી પચ્ચીસ વર્ષની અંદર અનેક બનાવો બની ગયા છે, પણ આજના જેવો વિચિત્ર બનાવ તો કોઈ વખત બન્યો નથી. જેનામાં મારી આખા સંસાર કરતાં પણ સર્વથી અધિક ભક્તિ હતી, જેનો ધીર અને ગભીર જ્ઞાનથી બરેલો સ્વભાવ મારા હૃદયમાં ધીરે ધીરે જગ્યા કરતો જતો હતો, જેની પરહિતાર્થતા અને પવિત્રતામાં મને સ્વર્ગીય ભાવ જણાતો હતો, મતલબ કે જેને હું શોક તાપ પરિપૂર્ણ, દ્વિસાદ્રેષમય આ પૃથ્વીમાં દેવતા સમજતો હતો તેનાજ વિષયમાં એવી નિય વાત સાંભળીને મારા હૃદયમાં જે ખીડા ઉત્પન્ન થઈ હતી તેને લખીને બતાવવી તે માત્ર એક ગાંડપણુજ છે, સવારમાં ઊંઠતા પહેલાંજ યમદૂતના જેવા પોલીસના માણસો અમારા રહેવાના સ્થાનમાં આવી પહોંચ્યા, તેના મૂખ્ય જમાદારે કહ્યું, “નરોત્તમ સ્વામી કેનું નામ છે ?”

સ્વામીજીએ પ્રસન્ન વદને કહ્યું, “તમે પકડવાને માટે આવ્યા છો, ને એળખતા પણ નથી ?”

જમાદારે કહ્યું, “મને કલકત્તેથી માત્ર તાર મળ્યો છે, જેથી તેમને કેદ કરીને કલકત્તે મોકલવા પડશે.”

કેદ કરવાની વાત સાંભળી મેં ધણાજ ક્રોધથી કહ્યું, “કેદ ! અમે સાધુ લોકોએ કતિ શુન્હો કર્યો છે કે અમને કેદ કરવામાં આવશે ?”

સ્વામીજીએ કહ્યું, “સાધુઓને કેદ કરવામાં આવે તોપણ શું દુઃખ છે ? માફ નામજ નરોત્તમ સ્વામી છે.”

જમાદારે કહ્યું, “અમે આપનો હાથ નહીં પકડીએ, આપ અમારી સાથે આવો, આપે ત્રણ વર્ષ પહેલાં કલકત્તામાં બનાવટી નોટો બનાવી હતી આપનું ખીજું નામ નરેન્દ્રકુમાર છે ?” પોતાની સ્વભાવિક ગભીરતાથી સ્વામીજીએ કહ્યું, “એ વાતની આપને ખબર નથી તો શું એમજ કહેવું કેદ કરવાની જોખમદારી તમારે માથે વહેતી લો છો ? કહો ક્યાં જવું છે ?” જમાદારે કહ્યું, “આલો.”

સ્વામીજીએ કહ્યું “બહુ સારું ! મિલનંદ તું ગભરાઈશ નહિ, આ રામનારાયણ શાસ્ત્રી કહે તો તેમની કન્યા સુલોચનાની સાથે તારા લગ્ન કરી દેજે.” સ્વામીજીની વાત તો હૃચ્છિત્રવત હોયો હોયો સાંભળ્યાજ કરતો હતો. આ વખતે તેમની વાતનો અર્થ મને કાંઈજ ના જણાયો, તેમના ગયા પછી અનેક પ્રકારની સુચિન્તા અને કુચિન્તાઓ મારા મનમાં ઉત્પન્ન થવા મંડી પણ અંદર ગુચ્છવાડામાં, આ માનસિક ભાવોના કન્દ યુદ્ધમાં વારંવાર એક પ્રશ્ન ઉઠતો હતો તે એ હતો કે, એ સ્વામીજી હતા કોણ ?

૬

સ્વામીના સંબંધમાં મેં કોઈ વાત રામનારાયણશાસ્ત્રીના ધરના કોઈજ માણસને કહી નહોતી, પરંતુ પૂરવ જૂમિ ઇન્દ્રાવનના ઐતિહાસિક યત્રુના તદ પર એકવાર સ્નાન કરવાથી વર્તમાન પત્રો વાંચવા જેટલું રૂજ મળી જતું હતું, એથી નિત્ય સ્નાન કરનારી શાસ્ત્રીજીની સ્ત્રીને ખીજેજ દિવસે સર્વ વાતની ખબર પડી ગઈ.

શાસ્ત્રીજીને સુતેલા જોઇને હું જહાર બેઠો હતો. તેવામાં શાસ્ત્રીજીની કન્યા સુલોચના

એ ત્યાં આવીને અને કહ્યું કે, “સ્વામીજી, મોટા સ્વામીજીના સંબંધમાં જે સાંભળ્યું છે તે શું સાચું છે ?”

મેં પૂછ્યું, “શું સાંભળ્યું છે ?”

“એકે તે સાધુ નથી, જુકી મોટો બનાવતા હતા અને સાધુનો વેશ લાઇને શુષ્ક સુપ રૂપી કરતા હતા. પોલીસે તેમને ઝાળખા કઢાડવા છે અને કેદ કરી લઇ ગયા છે.”

“પોલીસ તેમને કેદ કરીને લૂંટ ગઇ છે; પણ તે અપરાધી છેકે નહીં, એ હું કહી શકતો નથી.”

બાલિકાએ કહ્યું, “સ્વામીજી ગુન્હેગાર છે, એ માની ચકાવું નથી, સઘે જાણ કરે છે કે એમાં બૂલ થઇ ગઇ હશે.”

તેની એ વાતથી મારા હૃદયનો કેટલોક ભાર ઓછો થયો, સ્વામીજીનાં કેદ થવા પછી મારી તો ખરાબીજ થઇ હતી, અને તેને લીધે અનેક ખરાબ ચિન્તાઓ મને રાત દિવસ સતાવતી હતી. આ વાત પ્રસિદ્ધ થવા પછી શાસ્ત્રીજીનું કુટુંબ મારે માટે અનેક શકાઓ કરશે, એ વાતની પણ મને ધણી ચિન્તા હતી. અને દુઃખના વખતે તેની સવારના પહેરાની ખીસેલી પુલની કળી જેવી ઉત્તવલ બાલિકા અને સાખી સ્ત્રીને વિદેશમાં નિઃસહાય લાવમાં વિપત્તિયોગી સાથે મુદ્દ કરવાને માટે છોડી જવી એ પણ મને પસંદ નહોતું. પણ જ્યારે સુલોચનાએ કહ્યું કે, સ્વામીજીના ઉપર લગાવેલું કબંક મિથ્યા છે, ત્યારે મને કાંઈક આશ્વાસન મળ્યું, મેં ઘણાજ આગ્રહની સાથે તેને કહ્યું, “બેચક સ્વામીજીનું ચરિત્ર દેવશોકના જેવું પવિત્ર છે.”

સુલોચનાએ કહ્યું, “તેમણે તમને શું કહ્યું હતું ?” ખરી રીતે સ્વામીજીએ તો પોતાના સંબંધમાં કાંઈ વાત કહીજ નહોતી, પણ મને એક અસંભવ સરખો ઉપદેશ આપ્યો હતો. ના ! ના ! શું એ વાત બની શકે ? એકવાર મેં તેના પ્રકાયમાન રૂપ પર દષ્ટિ નાંખી, તે વખતે તેની કિશોરી અવસ્થા સમાપ્ત થઇ હતી અને યૌવનાવસ્થાનો પ્રારંભ થતો હતો, તે વખતે મરણ પયારી ઉપર સુલેષી મારી પ્રાણવલ્લભાનું મને રમરણ થઇ આવ્યું, મને બામ છતો માનો બેસી રહેલો જોઇને અંચળલોચના, સુલોચનાએ કહ્યું, “શું તેમણે તમને કેટલું પણ વાત કહી નથી ?”

આ વખતે હું કેમ જુડું બોલ્યો તેની મને ખબર ન પડી, જેથી કહ્યું, “સ્વામીજીએ કહ્યું હતું કે બાજથી શાસ્ત્રીજીને ઘેર જવું બંધ કરી દેવું.” આ સાંભળી બાલિકાનું મુખપ્રભિર થઇ ગયું, તેનાં બે નેત્રો સ્થિર થઇ ગયાં, તેણે કહ્યું “નહીં. એવું ન કરો ! એમ કરશો તો મારા પિતાની શી દયા થશે ?

મેં કહ્યું, “હાલ તો તે કાંઈ સારા થવા લાગ્યા છે, તેથી હવે મારી કાંઈ જરૂર નથી, હવે તો તમે પોતેજ તેની પાસે રહી સેજસાજ ખબર રાખશો તો બહુ છે.”

કુમારીએ કહ્યું, “નહીં એમ નહીં બને. હું હવે તે વાત મારા પિતાને હમણાજ કહું છું.”

૭

સ્વપ્ન પણ નહોતું અને વાતપણ સાચી બન્યાતી નહોતી, સ્વપ્નએ મને તેટલું સાંચું કેમ ન હો, તેમાં પણ જાણ અવારવિશ્વા હોય છે. તેમાં નર નર પડતાં નરનારી છાયા અપજ હોય છે, અને આખ ઉદાસતાજી માલમ પડી જાય છે કે તે સર્વ, કેપાનું હતું

મનુષ્યોએ કેહું વર્તન રાખવું જોઈય.

મેં જુઓ જીવનમાં વિવેક મેળવવાને માટે. ચતુરાષ્ટ્ર યા વિવેકની ખાસ આવશ્યકતા છે. એ ગુણ બુદ્ધિથી પણ વધુ ઉપયોગી છે બુદ્ધિ તો, વિદ્યા. અને સત્સંગથી પણ પ્રાપ્ત થઈ શકે છે. પણ રીત ભાત સિખવા છતાં પણ આવડતી નથી એ મનુષ્યોમાં સદૃજ યા સ્વભાવિક હોય છે, મોટા મોટા વિદ્વાનો અને બુદ્ધિમાનોનું પણ જ્યાં ચાલતું નથી, અને જ્યાં અકૃત કાર્ય થઈ જાય છે, ત્યાં સાધારણ મનુષ્ય ચતુરાષ્ટ્રથી પોતાનું કામ સદૃજમાં કરી શકે છે, અને સર્વ લોકો માં સામું જોવા રહે છે.

જો કે આ ગુણ સ્વભાવથીજ મનુષ્યોમાં ઉત્પન્ન થાય છે તથાપિ અત્રે જે કહેવામાં આવે છે તે ઉપર જો મનુષ્ય ધ્યાન રાખીને કામ કરે તો આ મદ્દાન અક્યલો ને સુખમતાથી પાર કરી શકે,

પ્રથમ વાત એ છે કે જ્યાં સુધી જાતી શકે ત્યાં સુધી ખીજાને દુષ્ણ યાવ એવું કોઈ કામ ન કરવું જોઈએ. એટલુંજ નહીં, પરંતુ કષ્ટ વેઠીને પણ એવાં કાર્ય કરવાં જોઈએ કે જેથી ખીજાઓ આપણાથી પ્રમત્ત રહે અને ખીજાને પ્રસન્ન કરવાનો મજેસો અવસર દ્વારા જવા દેવો નહિ, કદાચ આપણે જાને પ્રસન્ન ન થઈ શકીએ, તોપણ આપણે ખીજાને કોઈ પણ પ્રકારે પ્રસન્ન રાખવાને યત્ન કરવો જોઈએ.

આપણે દુર્મેષાં મધુર અને પ્રિય વચન બોલવાં જોઈએ, તેમાં આપણે કોઈ મહેનત ન ખર્ચ કરવાનું હોતું નથી; પરંતુ એટલાથીજ આપણું ધણું મોટું કામ થઈ શકે છે.

તુલસી મીઠે વચનસે સુખ સપજત ચહું ઔર ।

વસીકરણ એક મંત્ર હૈ, તજિ દે વચન કઠોર ॥

આપણા જીવનમાં સફળતા મેળવવાને માટે, આપણે મધુર વચનોથી ખીજાઓને આપણા બનાવી લેવાની ધણીજ જરૂર છે. જ્યાં સુધી ખીજા માણસોને આપણે આપણા બનાવીને સંસારમાં તેમની મદદ મેળવી શકતા નથી ત્યાં સુધી આપણે જગતમાં કોઈ પણ કામ સફળતા પૂર્વક કરી શકતા નથી. સંસારમાં મિત્ર ઉત્પન્ન કરવાને માટે પ્રિયવાદિતાથી વધારે ઉત્તમ કોઈ બીજો ઉપાય નથી. મનુજન્માન કહે છે કે,-

તુળાનિ ભૂમિ રુદ્રકંઠાકચતુર્થી ન સ્મૃતા ।

પ્રતાન્ય પિસર્ગા ગૈહે નોચ્છિદ્યન્તે કદાચન ॥

એ સ્મરણમાં રાખવું જોઈએ કે, મનુષ્ય પણ નથી કે તમે તેને માર જુદા કરીને તમારે તામે રાખી શકો, મનુષ્યને તમે સમજવી, મનાવીને તમારો અનુચર બનાવી શકો છો, જેથી આપણે અન્ય મનુષ્યોની સાથે એ પ્રકારનું વર્તન ચલાવવું જોઈએ કે જેથી આપણા ઉપર તેનો જહી વિશ્વાસ બેસી જાય. અને વિશ્વાસ બેસતાં આપણી શાખ પણ જામી જવાની.

સદાચારનોજ સર્વથી સારો અને ધર્મોજ બહોળો મનુષ્યોના ઉપર પ્રભાવ પડે છે. સદાચારી મનુષ્યોનું સન્માન સર્વ જગ્યાએ થાય છે. અને તેનો વિશ્વાસ સર્વ લોક કરે છે, કહ્યું છે કે—

આચારા હૃષ્ટે દ્વાયુરા ચારાદીપ્તિતા મજા ।

આચારાદ્વ નમઃકલ્પમાચારો દત્ત્ય હર્ષણમ્ ॥

પરોપકાર પણ એવો ગુણ છે કે જેનું સેવન કરવાથી આપણા જીવનની સફળતામાં ધણીજ સુગમતા થાય છે. બીજાઓના મનોરથોને જ્યાં સુધી બની શકે, ત્યાં સુધી પુરા કરવાને આપણે પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. કદિ કાંઈ ગરીબ, કે દુઃખી આપણી પાસે પોતાનું દુઃખ યા પ્રયોગનું કહેવા આવે તો આપણે તેની વાત સાંભળવામાં બે દરકારી ન કરવી જોઈએ. કેટલાક લોક તો પોતાના દુઃખની વાત કહેવાનેજ આવે છે, કાંઈ બીજા અભિ-પ્રાયથી આવતા નથી તેમની વાત સાંભળવી જોઈએ, જેથી તમને કાંઈ તુક્યાન નથી. ઉશ્ચેટો ચોડા વખતના પરિશ્રમ યાવવયથી તમે તેનો રતેદ સહન માટે જીતેલો છો. ઉપકાર કરેલા મનુષ્યોથી સહારમાં તમારું ધણુંજ કામ નીકળી શકે છે, પણ એટલું તો ધ્યાન રાખવું જોઈએ કે, કાંઈને મદદ કરવી, એ તમારા સામર્થ્યની બહારની વાત હોય તો તેને સીધો ઉત્તર આપવામાં સહાય ન કરવો જોઈએ એથી તે તમારે ભરેસે કુટાલ નહિ, પણ કાંઈ બીજાને પોતાના દુઃખની વાત કહીને તેની મદદ માગી શકે.

‘દા’ કહેવું ધણુંજ સહેલ છે, પરંતુ કરવું કઠિન છે. આ જગતમાં એવા પુરોષ ધણા છે કે જે દુર્લભપૂર્વક ‘દા’ કહે છે, મોટે કાંઈ અને પેટમાં બીજું એવું વર્તન રાખનારાઓ તો સેકડા મનુષ્યોનું સત્યાનાથ વાળી દે છે. કદાચ કાંઈને તેનું કામ ન થઈ શકે તેવું હોય અને ના કહેવું પડે તોપણ એવું સમ્પત્તાપૂર્વક કહેવું કે જેથી તેને અસતેષ થાય નહિ જેની સાથે આપણે હમેશાં કાંઈ પણ જાતનો વ્યવહાર કરવો પડતો હોય, જેનું આપણે કામ પડતું હોય, તે લોકોની સાથે એવી રીતે વર્તન કરવું જોઈએ કે જેથી તે દુર્લભપૂર્વક, વખત આવે આપણા કામમાં બાધી શકે, અને આપણી પાસે ફરી પણ આવવાની ઈચ્છા કરે. વ્યવહાર મનની શુદ્ધતાથી થાય છે. કેટલાક લોક એમ સમજે છે કે લોક સ્વાર્થની ખાતર બેભાર કરે છે, પણ આ તેમની ભ્રમ છે. દરેક માણસની એવી ઇચ્છા હોય છે કે તેના ઉપર સર્વ અનુમદ કરે, લોક તેની સાથે સમ્પત્તાપૂર્વક વ્યવહાર કરે, જ્યાં સત્યતા અને સમ્પત્તાપૂર્વક વર્તન થાય છે ત્યાં લોકો વિશેષ લાભનો દરકાર કરી વિના પણ વ્યવહાર કરે છે.

મનુષ્ય સ્વભાવથીજ સ્વાર્થપ્રિય છે. તે પોતાના સુખની જોટલી ચિંતા કરે છે, તેટલી બીજાના સુખની કરતા નથી. પોતે સુખી તો સંસાર સુખી, પોતાના સુખને માટે તો સર્વ પ્રયત્ન કરે છે, પણ સંસારમાં એવા પણ વિરલ પુરુષરત્નો છે કે જે બીજાઓને સુખ આપવાને માટે પણ શ્રમ વેડે છે અને કદાચ ભોગવે છે. આ સદગુણ ધણીજ ચોડા મનુષ્યોમાં હોય છે. જેઓ તે ગુણને નાનપણમાંથીજ શીખ્યા હોતા નથી તેને તેની પ્રાપ્તિ કઠિન છે.

વિશેષ મોંઘતા રાખનારા કેટલાક મનુષ્યોને કેવળ પોતાનાજ શીલ અને સદા-

આરથી સફળતા પ્રાપ્ત થાય છે શુદ્ધ બુદ્ધિ અને ઉત્તમ વિચાર હોવા છતાં પણ કેટલાક સોઠા પોતાની બેપરવાઈથી અનેક શત્રુને ઉત્પન્ન કરી શકે છે. સાચું તો એ છે કે સન્નિવેશને જોડેલા આનંદ ખીલને સુખ આપવામાં મળે છે, તેટલો એકલા સુખ ભોગવવાથી મળતો નથી.

કાંઈ કામનો આરંભ કરી દીધા પછી તેમાં ધીરતાથી વળગી રહેવું જોઈએ. તેનાથી ગભરાવું ન જોઈએ વિદ્યો આવતાં તેને ઊડી ન દેવું જોઈએ. સાંતિપૂર્વક એકધારે પ્રયત્ન અને પરિશ્રમ કરતા રહેવું જોઈએ. તે વખતે એમ સમજવું જોઈએ કે તે કરવું એજ માર્ગ કંઈક છે એમ કરવાથી મનુષ્ય મોટી મોટી આપત્તિઓ અને કઠિનાઈઓને સુખમતાથી પાર કરી શકે છે તેનામાં મોટાં મોટાં કાર્ય કરવાનું સાદસ ઉત્પન્ન થાય છે. સત્યુદય જે કામનો આરંભ કરી દે છે, તેને વારવાર વિદ્યો આવવા છતાં પણ, સાદસ અને દલતાથી સમાપ્ત કર્યા પછીજ ઊડે છે.

કશું છે કે.—

આરમ્ભતે ન રત્નુ વિદ્મ મપેનર્નાચૈઃ ।

પ્રારમ્ભ વિદ્મ વિદ્મતા વિરમન્તિ મધ્યાઃ ॥

વિદ્મૈઃ પુનઃ પુનરપિ મતિહન્યમાના ।

પ્રારમ્ભ ચોત્તમજના ન પરિત્યજન્તિ ॥

કદિ આપણા કામમાં કાંઈ એવા મનુષ્યની સાથે કામ પડે કે જે અત્યુર ન હોય પણ કેવળ મૂર્ખ હોય, તોપણ આપણે તેની મશ્કરી ન કરવી જોઈએ, યા તેના પ્રતિ તિરસ્કારની દૃષ્ટિથી ન જોવું જોઈએ. પ્રથમ તો આપણને તેમ કરવાનો અધિકારજ નથી. ખીજું આપણે કાંઈ સર્વસ પણ નથી કે કાંઈનું રૂપ જોઈને તેના વિષયમાં સર્વ કાંઈ જાણી શકીએ. અનેક એવા સોઠા પણ સંસારમાં છે કે જે જોવામાં સીધા, અને સાદા જણાય છે, પણ કામ કરવામાં ધન્ય અત્યુર અને ચોગ્ય હોય છે. નન્દકુલનો નર કરીને મૈયોનું સામ્રાજ્ય સ્થાપન કરનાર આણંકય અત્યંત કુરૂપ હતો.

મનુષ્યોને ઝોળખવા એ કાંઈ સદજ વાત નથી એ કાંઈ વિદ્યા નથી કે પુસ્તકો બજવાથી પ્રાપ્ત થઈ શકે. સંસારમાં રુવંચી કઠિન ચીની બાપા છે. તેના પ્રત્યેક ભાવને મારે લુદા લુદા સંકેત અને આકૃતિઓ નક્કી કરેલી છે, પરંતુ મનુષ્યોની આકૃતિને જોઈને તેના આચાર, વ્યવહાર અને આંતરિક લાગણીને જાણવા જોડેલા દુઃસાધ્ય છે તેટલી તે બાપાને બજવામાં કઠિનતા નથી મનુષ્યની આકૃતિ એ એક પડો છે. તેની બહાર મનુષ્યના અંતઃકરણની બસાઈ અને બૂઝાઈ છુપી રહે છે કાંઈ જાણી શકે છે કે, જાડ ઝાંખરાં તજોના ભોમરામાં ખળળે બાંધે છે કે, પ્રાણુધાતક દારૂગોળો બાંધે છે. કદી કદી મોક્ષનારની આંખો કાંઈ ખીજેજ ભાવ પ્રકટ કરતી હોય છે અને જીમ કાંઈ ખીજું જ બોલે છે. અનુભવી અને પરીક્ષક મનુષ્યોનું કહેવું એવું છે કે, એવી અવસ્થામાં આંખો વડે પ્રદર્શિતભાવ ધણેશો સાચો નિકળે છે

ધણા સોડા એવા હાલ છે કે આપણને મળતાં, ગમે તો આપણા ઝોળખીના ન હોય તોપણ ચીપી ચીપીને એવી વાતો કહે છે કે જલ્દી આપણા જીના મિત્ર ન હોય.

પહેલીજ મુલાકાતમાં તે મોટી મોટી ડીંગ તારે છે, અને મોટી મોટી આશાઓ આપે છે. આવા માણસોના સમાગમમાં આવવું ઠીક નથી એટલુંજ નહીં પણ તેમના પર વિશ્વાસ કરવો એ બુદ્ધિમાનને યોગ્ય નથી. આથી અમારું કહેવું એવું નથી કે સંસાર સમજતો અને પરીપક્ષારી પુરુષોથી ઇન્ક છે. પણ આતો ધણે ભાગે એવા પુરુષો હોય છે કે જે કેવળ વાતો કરી કરીનેજ પોતાનો અર્થ સાધવામાં કુશળ હોય છે. એથી સારી રીતે પરીક્ષા કર્યા વિના, કોઈના વિષયમાં આ મિત્ર છે કે શત્રુ છે એવો નિશ્ચય કરવો એ ઠીક નથી.

આપણે એવું કેંઈ મારીયે કે આપણે બુદ્ધિમાન છીએ, અમે યુક્તિ અને તર્કથી કામ લેનાર છીએ, સંસારમાં અમેજ વિવેકિ છીએ, બાકી બીજાનામાં તો વિવેક હજ નહીં. તેઓ યુક્તિ કે તર્કથી કામ લેવું જાણતા નથી, પરંતુ આમ માનવું એ આપણી જૂઠ છે કે મનુષ્ય હંમેશાં યુક્તિ અને પ્રમાણે અનુસારજ કામ કરે છે. મનુષ્ય એક વિશ્લેષ્ય પ્રાણી છે, તેનામાં યુક્તિ અને તર્કથી કામ લેવાની શક્તિ હોવા છતાં પણ ધણે ભાગે પક્ષપાત અને માનસિક વિકારોથી પ્રેરિત થઈનેજ કામ કરે છે. એ નિયમ સર્વ સાધારણને માટે છે. જે વ્યક્તિ વિશેષ વિવેક, બુદ્ધિ, યુક્તિ, પ્રમાણ અને તર્કદ્વારા સુવિનિશ્ચિત કામોનેજ કરે છે તેને આપણે દેવકાર્તિના માનીયે છીએ. જો કે તે મનુષ્ય કૌટિમાજ હોય છે તેપણ એવા પુરુષરત્નો સંસારમાં અલગ છે. પરંતુ તે કહી કહી જન્મ ધારણ કરે છે તે પણ કોઈ દેશ કે જાતિનો ઉદ્ધાર કરવાને માટેજ આપણે સંસારમાં જે કોઈની વચમાં રહેવું અને કામ કરવું છે, તે એવા નથી કે આપણે તેમને યુક્તિ અને પ્રમાણદ્વારા સમજાવીને તેનાથી કામ લઈ શકીયે. પણ એવા લોક છે કે જેમને આપણે ન્યાસુધી અનુકુળ ન જતાવી શકીયે ત્યાંસુધી તેમની શ્રદ્ધા અને વિશ્વાસ આપણા ઉપર ભેસવાનો નહીજ, આવા લોકોઉપર તર્કનો પ્રભાવ ઉત્પટોજ પડે છે. તર્કથી આવા લોક ઉદાસીન થઈ જાય છે. તેથી વૈમનરથ હોરાની સંભાવના થઈ જાય છે. તે વાત સાચી છે કે તર્ક દેરવાથી આપણે આપણા પક્ષને સિદ્ધ કરી શકવાના પણ એથી આપણે કોઈ બીજાને આપણા મિત્ર યા અનુયાયી નહીં બનાવી શકવાના, કદાપિ તર્ક કર્યા વિના કામ ન ચાલે તેમ હોય તો સામા પક્ષવાળા યા વાદીની માનેલી વાતોને વચાસબજ માની લેવાને ચૂકવું ન જોઈએ, તેને એ જતાવવાનો પ્રયત્ન કરવો જોઈએ કે અમુક વાતો ઉપર વિચાર ન કરવાથી તેને એ ભ્રમ મથે છે, એમ કરવાથી, સંભવ છે કે, જો તે સમજી દશે તો પોતાના પક્ષની નિર્બળતાનો સ્વિકાર કરી લેશેજ. સંસારમાં એવા સાચા પુરુષો જુદાજ થોડા છે કે જે તર્કદ્વારા સમજાવવાથી પોતાની જૂઠનો સ્વીકાર કરતા હોય, જે પક્ષપાત છોડીને સાચી યાતને માનતા હોય, અને તે પ્રમાણે કર્મ કરવાને તત્પર થઈ જાય. કેટલાક લોક તો એ પણ સમજતા નથી કે તેનો પક્ષ ટુટી ગયો છે. કેટલાક લોક એવું સમજવા છતાં પણ પોતાના પક્ષનું ખંડન થવું તેને, યા પોતાની જાતને સ્વિકાર કરવી અને પરસ્ત થવું એને અપમાન સમજે છે, તે કારણના પડિતોના કાલ ધની માફક પોતાની જ હા એ હા દહિયા કરે છે માનો કે તમે કોઈને યુક્તિ અને પ્રમાણથી પરાસ્ત કરી દીધા, પણ શું એટલાથીજ તેના આત્માને સંતોષ થવાનો કે વાસના પ્રણીજ પ્રગળ હોય છે. કોઈ એકાદ સિદ્ધાન્તને જાણુ કિવસો સુધી માનવાથી તેની સાથે

મનુષ્યોનો અપરિહાર્ય સંબંધ મધ જમ છે એથી મનુષ્ય એ પણ જૂની જમ છે કે પી-
તાનો સિદ્ધાન્ત મિથ્યા સિદ્ધ થવા છતાં પણ તેનો ત્યાગ કરવાનું ઇચ્છતો નથી જ્યાંસુધી
મનુષ્યનું હૃદય રાગ અને દ્વેષથી રાજ ન થાય, ત્યાંસુધી તેને યુક્તિ યા પ્રમાણેથી કામ
લેવાનો અધિકાર નથી. તેમજ તેની દ્વારા તેનું સમાધાન પણ યથ યકતું નથી. અને તેથી
તકં એ સાધારણ લોકોને માટે નથી એ કહેવું અનુચિત નથી. તેમને તો તેમનું કર્તવ્ય
સ્પષ્ટ અને જ્યાંસુધી બની શકે ત્યાંસુધી ચોક્કસ શબ્દોમાંજ કહેવું જોઈએ.

વાર-આપણે એ ગુણ સારો છે, પણ એથી એમ ન સમજવું કે અધિક વાતો કર-
નારા બધા વાચાલ હોય છે.

તમે તમારું જીવન ઉચ્ચ કરવાને માટે શું કર્યું. બાકી, તમે ગમે તે સ્થિતિમાં હો તો
પણ તમે તમારું જીવન હાલ કદ સ્થિતિનો અનુભવ કરે છે. તેના વિચાર ક્યો છે ? જો
ના ક્યો હોય તો આજે જ કરજો. જગતમાં જન્મી આવું પીલું અને એકમાત્રામ
કરવો એમાં કાંઈ મદદ નથી. ખાવાપીવાની ક્રિયા તો પણ પણ કરે છે. ખાવાપીવાનું
મેળવવાને માટે તો પણ મહેનત કરે છે, તો તમે મનુષ્ય હોવા છતાં પણના કરતાં
શું વિશેષ કર્યું છે. તેના વિચાર ક્યો ? સવારમાં ઉઠ્યા રોચ્યાદિ ક્રિયા કરી મ્હા પાણીના
રંગા પીધા, અને કાંઈક કામ કરી જમ્યા, પછી નોકરી કે વેપાર અર્થે ગયા, સાંજે આવી
વાળું કરી સુષ રહ્યા, આ જો તમારું નિત્યકર્મ જ હોય તો તેથી તમે મનુષ્ય જીવનમાં
કાંઈ વિશ્વતા કરતા હો એમ કહી શકાય નહીં. નોકરી કે વેપાર ધધો કરી પૈસો મેળ-
વવા પ્રયત્ન કરવો એ ના નથી, પરંતુ તેથી ઉત્તમ જીવન, મહાન પુરોષના જેવું જીવન
ગાળ્યું કહી શકાય નહીં. બપોરમાં મળતા પદાર્થો મેળવવાને માટે પ્રયત્ન તો સર્વ
કાંઈ કરે છે. અને અન્નવસ્ત્રાદિ મેળવવાને માટે પૈસો મેળવવાનો સર્વ કાંઈ પ્રયત્ન કરે
જ છે. ખાવાનું મેળવવા તો પણ પણ પ્રયત્ન કરે છે. તો આપણે તો મનુષ્ય છીએ
પણ નથી. માટે આપણે પણ કરતાં વિશેષ કરવાનું છે. તે એ કે ઉચ્ચ જીવન પ્રાપ્ત કર-
વાને માટે પ્રયત્ન કરવો જોઈએ.

બપોરને ઉત્તમ પ્રકારે સિદ્ધ કરવાની સાથે ઇશ્વર પ્રતિ અભિમુખતા વધારવાને વધારતા
જવું જોઈએ અને ઇશ્વર પ્રતિ અભિમુખતા માટે જે જે ગુણો આવશ્યક છે તેને ધારણ કરવા
જોઈએ. અને જે તેના વિરોધિ હોય તે જે ઇશ્વરાભિમુખ થવાને અડચણ કરનારા ગુણો હોય તેને
ત્યાગ કરવો જોઈએ જેમ આપણે મનુષ્યજન્મ પ્રાપ્ત કરી ઇશ્વરાભિમુખતા સાધવાની યોગ્યતા
ધરાવીએ છીએ તેવી જ રીતે દરેક મનુષ્ય તેવીજ યોગ્યતા ધરાવનાર છે. જેમ આપણે આપણા
કાર્યને અડચણ કરનાર વર્તનનું સેવન ન કરવું જોઈએ તેમ આપણે પણ ખીજાને તે
કાર્ય કરવામાં અડચણ રૂપ થવું ન જોઈએ. જેમ આપણને આપણા કાર્યમાં સકાય કર-
નાર પ્રતિ આપણે સ્નેહની દૃષ્ટિએ જોઈએ છીએ તેવી જ રીતે અન્ય મનુષ્યોને પણ
આપણાથી બને તેટલી તેમના કાર્યમાં સુગમતા કરી આપવાની મદદ કરી તેના સ્નેહના,
પાત્ર થવું જોઈએ.

જેમ એક સુતના આધારે જુદા જુદા મણકા પડેલા હોય છે. તે છતાં સુતરે તે
એક સરખું દરેકમાં હોય છે જ. તેમ આપણે આ મહાન જગતમાં આત્મતત્ત્વરૂપી
સૂત્રાધારે સર્વ મનુષ્યો સંધાયેલા છીએ, આત્મતત્ત્વ સર્વત્ર વ્યાપક છે, જેથી ખીજાને

દુઃખ યા ક્ષેષ આપવો એ આપણને જ ક્ષેષ યા દુઃખ આપવા તૃપ્ત છે. અવહાર કે પરમ થઈ ગયે તેવું સેવન કરવાને માટે પ્રથમ તો એ જ શક્તિ રાખવાનું છે કે આપણાથી ટાંક પછી મનુષ્યને દુઃખ હિતવન્ન થાય તેવી કોઈ પણ ક્રિયા આપણે કરવી ન જોઈએ, આ આપણા કોઈપણ વર્તનથી કોઈપણ મનુષ્યને અસતોષ થાય તેવું આપણું વર્તન હોવું જોઈએ નહિ. આપણે તો જેમ અને તેમ બીજાને ઉપયોગી યા મદદરૂપ થઈ પડવું જોઈએ. અને આ પ્રમાણે જે પ્રમાણમાં આપણે બીજાના દુઃખને દુર કરવાને માટે પ્રયત્ન કરતા જઈએ તે પ્રમાણમાં આપણામાં આત્મ તરતનો પ્રભાવ જામત થવાનો અને તેમ તેમ આપણું જીવન હિત્ય થતું જવાનું.

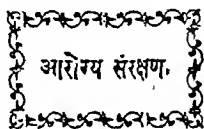
આપણા વિચારો અને વર્તન એવું હોવું જોઈએ કે જેથી બીજાને અસતોષ ન થાય એટલું જ નહીં પરંતુ તેવું તેઓ અનુકરણ કરી સુખી થાય. આ પ્રકારના વર્તનથી બીજાઓમાં આપણા પ્રતિ રોષ હિતવન્ન થવાનો અને જેમ આપણા પ્રતિ અન્ય સમાજનો શુદ્ધ રોષ હિતવન્ન થતો જવાનો તેમ તેમ આપણું કાર્ય ધનુ જ સરજનાથી થવાનું આપણે મને તે કામ કરતા હોઈએ તોપણ આપણી ધ્યાનનો ભગ ન થતા દેવો જોઈએ, હમેશાં શાંત રહેવું અને હૃદયની પ્રસન્નતાનો ત્યાગ ન કરવો આ એ હિત્ય યુક્તિને જે માણસો સાવધાનતા પૂર્વક ધારણ કરી રાખે છે તેમણે આ જગતમાં ધણું જ કામ સરજ થઈ પડે છે. આ બે યુક્તિને અંગે નાના મોટા મધ્યાજ્ઞ યુક્તો સમાધાન પેસા હોય છે અને તેને સાચવી રાખવાને માટે ધણાજ કોષાદિ દુર્ગુણોનો ત્યાગ કરવો પડે છે. અને એવું સરજ વર્તન રાખવું પડે છે કે જેમાં દુર્ગુણોનો પ્રવેશ સરખો પણ થઈ શકતો નથી. સર્વપ્રતિ આત્મદષ્ટિ રાખવાના યુક્તિ અનેક સદ્ગુણોનું ધારણ કરવું પડે છે. સર્વ પ્રતિ અત્મ દષ્ટિ રાખવાથી, પ્રાણિ માત્રને પોતાના આત્મા સમાન ગણવા પડે છે. અને જ્યારે અન્ય મનુષ્યોને આપણે આપણા આત્મા સમાન ગણીએ છીએ ત્યારે પછી અન્યને અપ્રસન્નતા થાય એવું વર્તન કરવાનો આપણને અવકાશજ ક્યાં રહ્યો? પરંતુ હિતવન્ન પ્રાણિ માત્રને હિતકર્તા પ્રવૃત્તિ આપણે કરવી પડે છે અને તેથી અસત્ય કે અન્યાયનું પણ સ્થાન રહેતું નથી જેથી આપણે આપણું વર્તન સરજ, શાંત, આનંદમય અને અન્યને હિતકર્તા રાખવું પડે છે. આ પ્રકારના વર્તનથી આપણા જીવનમાં ધણાજ હિત્ય ફેરફારો થાય છે કે જેવડે આપણે આપણા આત્માનાં દર્શન કરવાને યોગ્ય થઈ શકીએ છીએ.

મનુષ્યે ખરૂં કરવાનું છે તે આ છે અને આ પ્રકારનું જ્યાંસુધી તે વર્તન નથી રાખતો ત્યાંસુધી તેનું તમામ ગૌરવ નકામું છે. ધન મળે તો તે ધનથી બીજાનાં દુઃખો દુર કરવાને માટે જ્યાં સુધી તમે પ્રયત્ન નથી કરતા ત્યાં સુધી તે તમારું કમાયેલું ધન તમને પણ અતે પીગા કરનાર છે. ધણા માણસો ધન મળ્યા પછી તે ધનના મદદમાં અધિભ્રા થઈ જઈ પોતાનાથી નિર્લેખ અને ગરીબી હાલતવાળા મનુષ્યો ઉપર પોતાનું સ્વામિત્વ સ્થાપવા અને પોતાના તેજમાં તેમને આજી નાંખવા પ્રયત્ન કરે છે. તે એમ માને છે કે હું ધનવાન હોવાથી મારી હરેકે, પરવા રાખવી, અને હરેકે મને માન આપવું, પણ આ તેનું મિથ્યા આશયર કોઈ વખત તેને ભારે થઈ પડે છે. આવા પ્રકારનું ધનનું અજિમાન માણસે કરવા યોગ્ય નથી. પરંતુ મળેલા ધનનો સદુપયોગ કરી સામા મનુષ્યોને પોતાના

રોહતા બધનથી બાધી લેતાં જોતે આવેડે છે, તેજ અન્ય મનુષ્યોને મળાનિય છે. બળાતકારે ખીજાઓનાં અંતઃકરણને દુઃખ આપી તેમની પાસે કાંઈ પણ કૃત્ય તેની મરજ વિરુદ્ધ કરાવવું એ મદાન પાપ છે. શાસ્ત્રો તેને પાપ કહે છે, કાપદો તેને ગ્રન્થો કહે છે. બનેનું રૂળ શિક્ષાજ હોય છે. માટે આવું વર્તન કાષ્ઠપણ માણસોએ રાખવું ન જોઈએ. હવ્ય જીવન ગાળવાની હઠ્ઠાવાળાએ તો પોને ગમે તો ધનવાન હોય, સત્તાવાન હોય કે ગમે તો ગરીબ હોય તોપણ પોતાના વર્તનથી ખીજાને હાનિ થાય તેજ પ્રમાણે વર્તવું જોઈએ. અને ખરું કહીયે તો અન્ય મનુષ્યો પોતાના પ્રતિ રોહથી આકર્ષાય તેવું અન્ય પ્રતિનુ પ્રેમમય વર્તન હોવું જોઈએ.

તમે તમને કહી પ્રશ્ન કર્યો છે કે તમે કેટલાનાં જીવન હવ્ય કયો ? તમે કેટલાને હાનિ કર્યો ? તમે કેટલાને સુખ આપ્યું ? તમે કેટલાના ઉપર ઉપકાર કર્યો ? જો આ બધા પ્રશ્નોના ઉત્તર તમે કાંઈજ ન આપી શકો તેમ હોય તો જાણજો કે તમારું વર્તન હવ્ય જીવન ગાળવાની યોગ્યતા ધરાવતું નથી.

ધનવડેજ કાંઈ ખીજાને મદદ થઈ શકે છે એવું નથી. મન, વચન અને ક્રિયા ત્રણ માંના કાષ્ઠપણ પ્રકારે અન્યનું દિત થઈ શકે છે અને ખરું કહીયે તો તમારા સંબંધમાં જો જો માણસો આવે તે તે સર્વનાં જીવન જો હવ્ય ન થયાં હોય તો જાણજો કે તમે કાંઈજ કર્યું નથી. તમારે પારસમણિ ચલુ જોઈએ કે જો લોહાને પણ સોલુ બનાવી શકે છે. તેવીજ રીતે તમારા સંબંધમાં આવનાર જ્યારે હવ્યજીવનવાળા અને સુખી થઈ શકે ત્યારેજ તમે કાંઈક કર્તવ્ય કર્યું સમજવું જોમ અને તેમ અન્યપ્રતિ ઉપકાર કરતાં શીખો, ખીજાને સુખ આપતાં શીખો, ખીજાઓની સાથે દુઃખીમજાને ચાલતાં અને તેમની સાથે રોહલાવે વર્તતાં શીખો. આ પ્રકારના વર્તનથીજ તમારામાંથી અન્યપ્રતિના દ્વેષ અને હિંસાનાં દુર્ગુણોનો ત્યાગ થશે. અને તમારામાં દેવિગુણોનો આવિર્ભાવ થશે. જ્યાં સુધી શાંતિ, આનંદ, સર્વપ્રતિ સમાનદષ્ટિ અને પ્રેમરૂપી દેવિ ગુણોનો તમારામાં આવિર્ભાવ નહીં થાય ત્યાંસુધી હવ્યજીવનનો તમે અનુભવ કરી શકવાનાજ નહીં.

(અનુમધાન ચાતુ વર્ષના ૪૯ ૨૩૨ થી)

પણ દેશમાં આ પીરનો રિવાજ દિન પ્રતિદિન વધ્યા કરે છે અને તેને ઉત્તમન આપનારાં આજે નના મમકામાંથી લાગે ગોટાં કહેરામાં દરેક સત્તામાં દેખાઈ અવતાં હોટ્ટેજા છે. પણા કહે છે કે આ પીરથી જામને તો કાંઈ નુકસાનજ થતું નથી, અને તો પણા વર્ષનાં આ પીરજો છીએ, અને

તો કશું જણાતું નથી. દિલ્લું મ્હા ન પડ્યું તો અમારી તબીબન ઘણી જાણ છે. મનુષ્ય એ છે વિગેરે અનેક વિકારો થાય છે. પણ આ તેમનું કહેવું બહુમરેણું છે. તેમને મ્હા પીવાથી જે જે લક્ષણો જણાઈ આવે છે તેજ ખતારી આપે છે કે મ્હા પીવાથી નુકસાન થાય છે. કેટલાક મ્હા પીવાની ટેવ નાનાં બાળકોને મણુ સાથે પાડે છે. કેટલાંક બાળકો તો એવાં પણ હોય છે કે દેખાદેખી મ્હા પીવાનાં શોખી બની જાય છે. અને જો તેમના ઉપર જોઈતી સંભાળ રાખવામાં આવતી નથી તો મોટી ઉમ્મરનાં યનાં તે મ્હાનાં મરણુ બની જાય છે. તેમજ મ્હાના વ્યસનથી પોતાના શરીરને નિર્માલ્ય બનાવી દે છે.

ઝેરી પદાર્થો મે પ્રકારના હોય છે. એક એવા હોય છે કે જે ખાતાં તરતજ અસર કરી શરીરને નષ્ટ કરી દે છે, બીજા એવા હોય છે કે જે ધીરે ધીરે શરીરનો નાશ કરે છે. અને ક્રમે ક્રમે શરીરની તમામ ધાતુઓ ઉપર અસર કરી એક પછી એક નિર્માલ્ય કરી નાખી અંતે શરીરનો અંત આવે છે.

મ્હા પીતાં તો જાણે છે, આનંદ જણાય છે, તરત તો મન અને શરીરમાં સ્ફુર્તિ જણાય છે. પરંતુ તે ઉત્તેજક હોવાથી તે સર્વ તેના ઝેરીપણાનાં પરિણામ છે. એક દિવસ જરા મ્હા ચાખી કે બીજો દિવસે મન યતનું એમ કરનાં કરનાં ટેવ પડી મન કે પછી મ્હા વિના ચાલવાનું નહિ દરેક માણસ અભ્યાસના દાસ છે જે જે વિષયનો અભ્યાસ કરે છે તે તે વિષયનો તેને એટલો અભ્યાસ પડી જાય છે કે પછી તેના ત્યાગ કરવો તેને મુશ્કેલ પડે છે, તેવીજ રીતે માણસોને મ્હાની ટેવ પડી જાય છે. તેમજ ઘણા અશીલુ અને દારૂડીઆ પણ તેજ ક્રમથી વ્યસની બની જાય છે. જે ટેવ એક વખત પડી ગઈ પછી તે છૂટી મુશ્કેલ પડે છે. જેટલા પ્રકારના ઝેરીયા પદાર્થો મનુષ્યો ખાય છે તેટલા પ્રકારના હેરાવાગા પદાર્થો મીઠાં પ્રાણીઓ ખાનાં નથી. આમેદ પ્રમેદને માટે શરીરને બળવાન કરવાને મ્હાને, અનેક પ્રકારના ઉત્તેજક પદાર્થોને માણસો પોતાના પેટમાં નાંખે છે. અને પોતાના હાથથીજ પોતાના આયુષ્યનો ક્ષય કરે છે. જો આપણે સાદો અને સ્વાભાવિક રોજનો વતરપતિ અદારજ ખાઈએ તો આપણું આયુષ્ય પણ વધે અને અનેક રોગોથી બચી સુખી જીવન ગાળી શકીએ તેમ છે.

દારૂ પીનારની માફક મ્હા પીનારા જો કે એક સમય જતા નથી, પરંતુ તેને હંમેશાં પીવાથી તેને એવી ટેવ પડી જાય છે કે વખત થયે તેજ સાંભળી આવે છે અને પછી છુટવો મુશ્કેલ પડે છે. અને એવી રીતે તે શરીરમાં પોતાનું ધર જમાવી દબને અનેક પ્રકારના નુકસાનને કરે છે. ઘણા માણસો તો એવા હોય છે કે પધારીમાંથી મ્હા પીવે તોજ ઉઠે તેવી ટેવવાળા હોય છે. ઘણા માણસો મ્હા પીવા વિના કંઈ પણ કામ કરી શકતા નથી? તો આ શું પરાધિનપણું નહિ? મનુષ્ય જે સ્વતંત્ર છે તેના ઉપર મ્હાનું આટલું મહત્ત્વ સ્વામિત્વ એ શું જણાવી આપે છે? મ્હા પીવાથી સ્નાયુ પ્રથમ ઉત્તેજક જણાય છે અને પછી મંદ પડી જાય છે, આ નિયમ સ્વાભાવિક છે. મંદ પડેલા સ્નાયુ મગજને ઉત્તેજક કરવાને માટે મ્હાની ટેવવાળાને મ્હા પીવાજ પડે છે, તેવીજ રીતે જેમ સ્નાયુને પરાધિન કરી નાંખે છે તેમ પેટમાં ગયા પછી પાચનક્રિયામાં અનેક પ્રકારનાં વિરતો થાય છે જેથી અનેક રોગોને ઉત્પન્ન કરે છે, મ્હા પીનારા ઘણેક બાજે તો દુર્બળજ હોય છે, પણ તે માણસો મ્હાથીજ આપણામાં આ રોગનાં ધર જમાવી ગયાં છે તે સમજી શકવાના

નહિ. વળી કેટલાક માને છે કે મ્હા પીવાથી શરીરમાં તદ્દુત્તરી વધે છે, પણ આ માન તેમનું ખૂલબરેણું છે. તેથી શરીરને નુકસાન કરનાર પદાર્થો બહાર ન નીકળતાં એક જગ્યાએ એકઠા થઈ જાય છે, અને જેથી તેને વાત રોગ વા શરીરે અગ્રમક કે મસ પેદા થાય છે.

મ્હા પીવાથી લોહી આપુ થઈ જાય છે. અને શરીર દિનપ્રતિદિન કમજોર પડી જાય છે. માથાનાં દરદ પણ મ્હા પીવાથીજ થાય છે. આવા દરદોએ જે મ્હાનો ત્યાગ કરે તો તેથીજ તેમના રોગો મટી જાય છે.

જેમ અહીંજી ખાનારાને અહીં ખાવાનું ન મળતાં અનેક પીડાઓ થાય છે, પણ જે તે અહીંજી ખાય તો તે મટી જાય છે, તો તેથી શું એમ સાબિત થાય છે કે અહીંજી ખાવું એ સારી વાત છે? નહીંજ. તેથી રીતે મ્હા પીનાર જે તેનો ત્યાગ કરે તો શરૂમાં કાંઈક બેચેની જણાય, પણ પોનાના બલિષ્ઠતા સુખને માટે તેણે તે સદન કરી અને મ્હાનો ત્યાગ કરવો જોઈએ. આજકાલ મ્હાનો એટલોમધો રીવાજ વધી પડ્યો છે કે કોઈ એકવાર તો કોઈ બે વાર, કોઈ ત્રણ વાર તો કોઈ ચાર વારથી પણ વધુ વખત મ્હા પીયાં કરે છે. આજકાલ દસ્તાની કમજીયાત અને ખાંડું ન પચવું તથા બૂખ ન લાગવી એ દરેકને જણાય છે, તેનું કારણ મ્હાજ છે. મ્હા પીવાથી જઠરાગ્નિ મંદ થઈ જાય છે જે પોતરાક પચાવી નહીં સકવાથી બૂખ પણ નથી લાગતી અને દસ્તા પણ ખુલાસે થતો નથી જેથી ધણા માણસો દુ ખર્માજ સંધ્યાં કરે છે પણ મ્હા છોડવા લક્ષ આપતા નથી. આરોગ્યની હજી રાખનાર દરેક માણસની ફરજ છે કે તેણે જે પોતાના શરીરનો ખપ કરવો હોય તો મ્હાનો ત્યાગ કરવો જોઈએ.

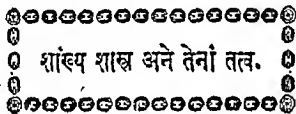
ધણા માણસો પોતેતો મ્હા પીનાજ હોય છે, સાથે બાળકોને નાનપણમાંથીજ મ્હા આપે છે. બાળક ઉછરતું હોય છે, કે જેના સર્વ અવયવો પૂર્ણપણે ખીસી શક્યા ન હોય, જેનું જઠર કામળ હોય છે તેને નાનપણથીજ એરી તરતોવાળો મ્હાના છિના રગડ પેટમાં રેડાવી કામળ જઠરને એતું તો પાલમાલ કરી નાંખે છે કે તે બાળક આગેજ મોટું થતાં બળવાન અને પુષ્ટિદારક શરીરવાળું થઈ શકે. કેટલાક બાળકો દેખાદેખી મ્હા પીવાનાં શોખીન થઈ જાય છે. આજકાલ હોટલની ખાખી જેવામાં આવતી નથી કે તેને શોધવા જવાની પણ વઝતી પડતી નથી. છોકરાંને નિસાણેજતાં વચ્ચેજ એકાદ બે હોટલ તો હોય જ તેનો તે જાનીચુષકીથી દેખાદેખી ઉપયોગ કરતાં થીએ છે. અને અતે નાની ઉંમરથીજ શરીરને પાલમાલ બનાવી દે છે.

માખાપે બાળકોની હમેશાં સંભાળ લેવી જોઈએ. તેને બચતોમાં ન ફસાવા દેવાં જોઈએ, તેને માટે તેના ઉપર ખારીફાળી નજર રાખ્યાં કરવી જોઈએ, પણ ધરમાં માખાપ મ્હા પીતાં હોય તોપણી છોકરાં ઘેર અને બહાર પણ મ્હા પીવાને જરા પણ સંકોચાવાનાં નહિ વળી હોટલની મ્હા કેટલી ખમી ઉત્તમ હોય તે તો સર્વને અનુભવજ હોય છે. એક મ્હા તો જાતે નુકસાનજ કરનાર, સાથે એક વાસણમાં બરી મૂકેલું ફુધ કે જે સગી ઉપર હમેશાં એક વાસણમાં બરી મૂકી તપાચ્યાં કરવામાં આવે છે. કે જેમાં વાસણનો શેવાળ પણ આવે, બીજું મ્હાના પાણીનો તાજાનો બમે કે જેમાં ચોરીસ કલાક પાણી ઉકાળ્યાં કરવામાં આવે, અને જેમાં તાજાનાં એરી તરતોવાળો શેવાળ ઉતરી જ કરે છે. આવા

મિશ્રણથી બનાવેલો મ્હા, વળી હળરો માણસ પીરે તેવા વ્યાધા કે જેને ઉટકવાની તો બાધા લાગેલી હોય, પણ ઘોષ ઘોષને મૂકવામાં આવે છે, તેનો ઉપયોગ થાય પછી તે કેટલું નુકસાન કરે તે દરેક માણસે જ્ઞાનેજ સમજી લેતું મેળવે છે. ખરેખર બાજે નો મનુષ્યનું મરણ પ્રમાણ વધારે આવતું હોય તો, તેમાં આરોગ્યનો સંદાર કરવામાં મ્હાને અને હોટલોને પણ ગણી શકાય તેમ છે.

અયોગ્ય ખાનપાનથી હળરો શકાયે મરણ થાય છે એ કોઈથી નો ખાડી શકાય તેમ નથી. જે માણસો પોતાના ખાનપાન સંબંધી એદરકારી રાખે છે તેઓ નકલી મોતના મુખમાત્ર પડેલાં હોય છે. આથી દરેક સુત બંધુઓએ આવા અયોગ્ય ખાનપાનથી બચવું અને પોતાની બ્હાલી પ્રજાને બચાવવી એ પોતાનું કર્તવ્ય સમજવું.

(અપૂર્ણ)

શાંખ્ય શાસ્ત્ર અને તેનાં તત્વ.

મં દત્ત કપિલ-પ્રણીત સાંખ્ય શાસ્ત્રમાં પચ્ચીસ તત્વ નિરૂપણ કરેલાં છે તે આ પ્રમાણે.

૧ મૂળ પ્રકૃતિ, ૨ મહત્, ૩ અકુકર, ૪ કુપત-માત્રા, અર્થાત્ તેજ કે પરમાણુ, ૫ પરસત-માત્રા, અર્થાત્ જળ કે પરમાત્મા ૬ ગન્ધ ત-માત્રા, અર્થાત્ પૃથ્વીનાં પરમાણુ, ૭ રસ ત-માત્રા અર્થાત્ વાસુનાં પરમાણુ, ૮ શબ્દ ત-માત્રા, અર્થાત્ આકાશનાં પરમાણુ, એ આઠ થયાં. પંચમહાબૂત અર્થાત્ તેજ, જળ, પૃથ્વી વાયુ, તથા આકાશ એ પાંચ થયાં. ૬ જ્ઞાનેન્દ્રિય અને ૫ કર્મેન્દ્રિય એ ૧૧ થયાં. આ પ્રકારે ૨૪ તત્વ થયાં. એ એવીસ તત્વો જન્મતનું મૂળ કારણ છે, અર્થાત્ એતાથીજ જન્મત બન્યું છે. આ તત્વો ઉપરાંત એક આત્મ-તત્વ પ્રથક છે, આ રીતે આત્મા અને જગત્ મળીને પચ્ચીસ તત્વો થાય છે.

તત્વચબ્દનો અર્થ મૂળ, અર્થાત્ ઉત્પત્તિ સ્થાન છે. જેમ પાણું તત્વ માટી છે, કુન્ડલનું તત્વ સોનું છે, પદાર્થ-વિદ્યામાં આ તત્વને મૂળ પદાર્થ અને બૈષ્ણ શાસ્ત્રમાં ધાતુ કહે છે.

આ પ્રકારે આત્મા અને જગત્ આ પચ્ચીસ તત્વોના જ્ઞાનને તત્ત્વજ્ઞાન કહે છે; અને તત્ત્વ જ્ઞાનના વિના મોક્ષ નથી. “ઋતેષ્ઠાનાન્તમુક્તિ” એજ પ્રમાણે તત્ત્વજ્ઞાનથી પ્રાપ્તિને માટે આત્મા અને જગત્ના વિચારની આવશ્યકતા છે. આત્મસંબંધી વિચાર કરવાની પૂર્વે જગત્ સંબંધી વિચાર કરવો એ પરમ આવશ્યક છે; કેમકે જગત્ સર્વને દ્રષ્ટિ ગોચર છે એથી તેનો વિચાર સરળતાથી થઈ શકે છે. અપ્રત્યક્ષ પદાર્થોના વિચાર કરતાં પ્રત્યક્ષ પદાર્થોના વિચાર સુખ સાધ્ય છે જગત્નો વિચાર કરતાં આત્માનો વિચાર

સદબળ યદ્ય શકે છે. એથી જગત્તાં મૂળ તત્વોનો વિચાર સાંખ્ય શાસ્ત્રમાં પ્રથમ કરવામાં આવ્યો છે. સાંખ્યતત્ત્વ કૌમુદીમાં લખ્યું છે કે;—

મૂળ પ્રકૃતિરવિકૃતિર્મહદાદ્યાઃ પ્રકૃતિઃ વિકૃતયઃ સત્ત ।

પોદશકસ્તુ વિકારાન પ્રકૃતિર્નવિકૃતિઃ પુરુષઃ ॥

અર્થાત—મૂળ પ્રકૃતિ એ કાદનો વિકાર નથી તે સર્વ તત્વોનું મૂળ કારણ છે, મહતત્વથી લઇને પશ્ચ મહાભૂતો સુધીનાં સર્વતત્ત્વ પ્રકૃતિના વિકારરૂપ છે, પરંતુ પુરુષ, અર્થાત આત્મા એ કાદની પ્રકૃતિ નથી કે કાદના વિકાર રૂપ નથી. પ્રકૃતિનાં લક્ષણ સાંખ્યશાસ્ત્રમાં આ પ્રકારે લખ્યાં છે

“સત્ત્વ રજ સ્તમસાં સામ્યાવસ્થા પ્રકૃતિઃ”

અર્થાત સત્ત્વગુણ, રમેયગુણ તથા, તમેયગુણ આ ત્રણ ગુણોની સમાન અવસ્થાને પ્રકૃતિ કહે છે. એનું સ્વરૂપ અવ્યક્ત અર્થેત્ અત્યંત સૂક્ષ્મ છે. આ પદાર્થ પ્રત્યક્ષ જણાતા નથી મનુષ્યોની રચુલ શુદ્ધિમાં તે આવી શકતા નથી. પણ જે તત્ત્વ આપણી રચુલ શુદ્ધિમાં ન આવી શકે તે છે જ નહીં એમ કહી શકાય તેમ નથી, કેમકે ધણા પદાર્થો એવા છે કે જે સૂક્ષ્મદર્શક યંત્રની મદદથી પણ જોઇ શકાતા નથી પ્રત્યક્ષ ન હોવાથી તે છે જ નહીં એ પ્રકૃતિ વિરુદ્ધ છે. અધિકાર અનુસાર પદાર્થોનું જ્ઞાન થાય છે. રચુલ દૃષ્ટિથી ઝીણાં અણુઓ જોઇ શકાતાં નથી. કેટલાક સૂક્ષ્મ પદાર્થોનું કારણ જાણવાથી અનુમાન કરતાં સમજી શકાય તેમ છે. અને તેથી તે ન હોવાનું માની શકાતું નથી. એથી પ્રકૃતિ તત્ત્વના જ્ઞાનાધિકારીને બહુરશુદ્ધિ, વ્યવહારશુદ્ધિ, શરીર, મન તથા વાણીની શુદ્ધિ, દૃઢિયસયમ, ગુરુસેવા વિગેરે કારણરૂપ વિધીની પ્રથમ પ્રાપ્તિની આવશ્યકતા છે. પ્રકૃતિના પરિણામ રૂપ જગત્ કાર્યથી પ્રકૃતિ કારણનું જ્ઞાન થઇ શકે છે. તેનું મૂળ સ્વરૂપ જાણવું સાધારણ શુદ્ધિવાજાને માટે અસંભવિત છે. પ્રકૃતિનું પ્રથમ પરિણામ મહતત્ત્વ, ધીણું પરિણામ અદનત્ત્વ, ત્રીણું પરિણામ પરમાણુ તથા ઇન્દ્રિય અને ચોથું પરિણામ જગત્ છે. વૈદાર્દિક સર્જ, જે જોવામાં આવે છે, તેનું મૂળ રચુલ ભૂત છે, રચુલ ભૂતનું મૂળ સૂક્ષ્મ ભૂત છે, સૂક્ષ્મ ભૂતનું મૂળ અદતત્ત્વ છે. અદતત્ત્વનું મૂળ મહતત્ત્વ અને મહતત્ત્વનું જે મૂળ છે તે પ્રકૃતિ છે.

જગત્ની અવ્યક્ત અવસ્થા પ્રકૃતિ અને પ્રકૃતિની વ્યક્તારસ્થા જગત્ છે

પાશ્ચાત્ય વૈજ્ઞાનિક આ જગત્ની કેવળ ત્રણ જ અવસ્થા માને છે. દૃઢ (Solid) દ્રવ (Liquid) અને વાયુરૂપ (Gaseous) જલ પરમાણુ. જલ અને બરફ આ ત્રણ અવસ્થાઓ જેમ પાણીની છે તેવી જ સર્વેની સમજળી જોઇએ. આગકાવ કાષ્ઠ કાષ્ઠ વૈજ્ઞાનિક આ ત્રણ અવસ્થાઓ ઉપરાંત ચોથી અવસ્થાને પણ માનવા લાગ્યા છે. આ અવસ્થાનું નામ ઇથર (Ether) છે.

આ અવસ્થાઓમાંથી એક પણ અવસ્થા મૂળ પ્રકૃતિ નથી. એ સર્વે પ્રકૃતિના જગત્ત્વ છે. એનાથી પણ સૂક્ષ્મ, સૂક્ષ્મતર તથા સૂક્ષ્મતમ અવસ્થાઓ છે, જેનાથી આધુનિક પાશ્ચાત્ય વૈજ્ઞાનિકો અણુકુલ જ અપરિચિત છે. પાશ્ચાત્ય વૈજ્ઞાનિકોએ પાતાના પ્રયોગોમાં જે ચાર અવસ્થાઓનો ઉલ્લેખ કર્યો છે તેના ૧ પણ સૂક્ષ્મતર વ્યોમ આકાશનો ઉલ્લેખ

આયં શાસ્ત્રોર્મા છે. આયં શાસ્ત્રોર્મા એનાથી પણ સૂક્ષ્મતર એ અવસ્થાઓ અનુપાદક તથા આદિ એ નામની જણાઈ આવે છે. એથી રૂપિયોના મતાનુસાર આ રચુલ જગતના (એનું નામ બૂલોક છે) સિવાય સાત સૂક્ષ્મ બેદ છે. તેનાં નામ આદિ, અનુપાદક, આકાશ, વાયુ, અગ્નિ, જળ અને પૃથ્વી છે.

એક એક તત્ત્વને જાણવાને માટે મનુષ્ય શરીરમાં એક એક સ્વતંત્ર ઇન્દ્રિય છે. તત્ત્વોનાં સંયોગથી ઇન્દ્રિયોમાં જે વિશેષ વિશેષ સ્પન્દન ઉત્પન્ન થાય છે તેને અનુક્રમે શબ્દ, સ્પર્શ, રસ અને ગંધ કહે છે.

આદિ અને અનુપાદક તત્ત્વનું પ્રકલ્પ કરનારી ઇન્દ્રિય હલ્લુ સુધી મનુષ્ય શરીરમાં વિકસિત થઈ નથી, આ કારણે એના સંયોગથી સ્પન્દન થઈ શકે છે તેનું નામ આપણી કાણમાં નથી.

એક એક તત્ત્વના ઉપાદાન ભૂત પરમાણુનું પારિભાષિક નામ 'તન્માત્રા' છે. પૃથ્વીના પરમાણુનું નામ ગન્ધતન્માત્રા, જલીય પરમાણુનું નામ રસતન્માત્રા, તૈજસ પરમાણુનું નામ રૂપતન્માત્રા, વાયવીય પરમાણુનું નામ સ્પર્શતન્માત્રા અને આકાશના પરમાણુનું નામ શબ્દતન્માત્રા છે. અહીં સુધી રચુલ જગત અર્થાત્ બૂલોકની વત થઈ રૂપિયો કહે છે કે, આ બૂલોકની આગળ હલોક ખીજ છે અર્થાત્ બૂલોકને મેળવતાં બૂવલોક, સ્વલોક, મહલોક, જનલોક, તપોલોક અને સત્યલોક એ સાત લોક છે એ લોક અનુક્રમે સૂક્ષ્મથી સૂક્ષ્મતર અને સૂક્ષ્મતમ છે. એ સાતે લોક લૌકિક ઉપાદાનથીજ બનેલા છે, પરંતુ પ્રત્યેકમાં રચુલત્વ અને સૂક્ષ્મત્વનું અંતર છે. આ લોકોમાં પ્રત્યેકમાં સાત સાત તલ છે, બૂલોકમાં જેમ સૂક્ષ્મતર તલ-અર્થાત્ આદિ તલ છે તેજ પાશ્ચાત્ય વિદ્વાનોના મતાનુસાર (Protyle) અર્થાત્ જગતના ચરમ પરમાણુ (Ufimite Atom) છે. લોકનું તેજ મૂળ મહાભૂત છે. આ મૂલ મહાભૂતના સંહન નથી નીચેના ૭ તલોનું ઉપાદાન બનેલું છે.

બૂલોકના આદિતત્ત્વે (Protyle) જે વિચિત્ર રૂપથી સંદત યાને અનુક્રમે અનુપાદકતત્ત્વ, આકાશતત્ત્વ, વાયુતત્ત્વ, તેજસ્તત્ત્વ, જલતત્ત્વ, તથા પૃથ્વીતત્ત્વ ઉત્પન્ન થયા છે. પરંતુ (Protyle) બૂવલોકનું આદિતત્ત્વ નથી. વસ્તુતઃ બૂલોકનુંતત્ત્વ બૂવલોકના રચુલતમ પૃથ્વીતત્ત્વના કરતાં પણ રચુલ છે બૂવલોકના આદિતત્ત્વની સાથે દુલ્બતા કરવામાં પણ બૂલોકનું આદિતત્ત્વ ચરમ પરમાણુ નથી, પરંતુ બૂવલોકના આદિતત્ત્વના પરમાણુના સમૂહના જોડાવાથી ઉત્પન્ન થયું છે એજ પ્રકારે રવ; મહ; જન; તપ અને સત્ય લોકના વિષયમાં પણ સમજવું જોઈએ. એજ રીતે એક ખીજનું પૃથક્કરણ કરીને સત્ય લોકના સૂક્ષ્મથી સૂક્ષ્મ આદિતત્ત્વ પર્વત વિચાર કરવાથી આ નિષ્કંધ થાય છે કે તે સૂક્ષ્મતમ આદિતત્ત્વ રૂપિ પ્રતિપાદિત મૂળ પ્રકૃતિ છે તેનું જ્ઞાન યોગિ જન્મ છે. સોધારણુ શુદ્ધિ જન્મ નથી પ્રકૃતિથી લેઈને મહત્તરત્ત્વ, અદકાર પર્વન્ત તત્ત્વ દુર્વિજ્ઞેય છે. ઇન્દ્રિય સંપન્ન, ગુરુશુશ્રુષા આદિ સાધનોથી તેનું જ્ઞાન થઈ શકે છે.

હલ્લુ તે પાશ્ચાત્ય વિદ્વાનોએ બૂલોકનાજ આદિતત્ત્વના વિચારનો આરંભ કર્યો છે. તેના મૂળ પ્રકૃતિ-તત્ત્વના વિચાર સુધી પહોંચવાને માટે તે તેમને હલ્લુ વધુ વખત જોઈશે આથી આની વાતોને તેઓ સમજી શકતા નથી ભારતીય તત્ત્વજ્ઞાન બહુજા વધેલું છે અને અગત્યને ક્ષિપ્રે સાધારણ વિદ્વાને તેની નિંદા કરે છે.

શ્રી કૃષ્ણશાસ્ત્રી તૈલંગ,

પોપાંવાહનું રાજ્ય.

(લેખક શ્રીયુત મોતીલાલ મધુરભાઈ દેસાઈ. મદુષાવાળા.)

વાં ચનારે “ પોપાંવાહનું રાજ ” એ શબ્દો ધણીવાર સાંભળ્યા હશે ન્હાં. જરા પોણા માસે કે તુરત કહેવામાં આવે છે કે, “ એવું અહીં નહીં ચાલે. કાંઈ પોપાંવાહનું રાજ નથી ” પણ કહેનાર કે સાંભળનાર “ પોપાંવાહ ” કાણ હતાં તેથી બાગ્યેજ માહિતગાર હશે.

“ પોપાંવાહ કાણ હતાં તથા તેમનો દુર કોણે ઇતિહાસ નીચે પ્રમાણે છે :- મારવાડમાં આલોરનું રાજ હતું, ત્યાં દિંદુ રજપૂતો પરણવંધી રાજ કરતા હતા, તેઓ ચઢુઆણુ કહેવાતા હતા. આલોરના ચઢુઆણુ માલદેવ ને, મેવાડ છલોડો સોંપી અલાહીદીન ખીમજી (ઇ. સ. ૧૩૯૪ માં) દિલ્લી ગયે. અલાહીદીનના મહુ સમાચાર સાંભળીને ચઢુઆણુ માલદેવે-મેવાડ છલોડો તેના મુળ માલિક રાણા હમીરને સોંપી દીધો અને પોતે પોતાના વતન આલોરમાં આવી રહ્યા. તે ચઢુઆણુ વચમાં એક વિજયદેવ નામનો રાજ થઈ ગયો છે.

મારવાડના રાયચુડા રોડોડના દીકરા રજુમલને કુદ સલાહ મળતાં તેણે વીજયદેવને મારવાડ કાવતરું રચ્યું તેની સાથે કાવતરામાં ન કાવવાથી ભડાઈ કરવી પડી તેમાં વિજયદેવ મરાયો. ત્યાર પછી આલોરનું રાજ-વિજયદેવની વિધવા રાણી પોપાંવાહ અલાવતી હતી. તેણીના રાજ સમયમાં અધણીની ધણી ચાલતી. કહે છે કે પોપાંવાહના રસોડે, હમેશાં સોતાનાં ઠાંડા અને તોડાથી વિભૂષિત થએલા ૭૦૦ રજપૂતો જમતા હતા. રાજની શીલક આવક અર્ચતો દિસાજ મૂખ પાંદ રહેતો, ચોપડા અને કામળનું અર્ચ કરકસર ખાતર અર્ચ કર્યું હતું આ અધેરનો લાજાલઈ ઇ. સ. ૧૩૯૫ માં કે ૧૩૯૬ માં પાલન પુરનો હાલના નવાબના મુળપુરોએ (ખલુ કરીને મસેક પુરમખાને) રાણી પોપાંવાહ પાસેથી તલવારના બળે રાજ પ્રાપ્ત કરી-અળને સુખી કરી હતી.

પોપાંવાહના રાજ્ય અધેરના ધણા દાખલા છે તેમાંથી એકાદ બે અને જણુઃઆ છે. આલોરની ઘોડારમાં રજપૂત સરદારો અને ખીજા અમલદારોને ચડવા ૧૨૦૦ ઘોડાની (સુમારે) સખ્યા રહેતી. ઘોડારનો ઉપરી મુનંદા ઘોડા સારી હીમતે વેચી ખાતો અને તેને બદલે ટુટુની બરતી કરી દેતો. તે એટલો બામત થયો હતો કે જ્યારે જ્યારે ઘોડા મરી જાય અથવા નવી બરતી કરવાનું કારણ મળે, ત્યારે ત્યારે તેનાં તે (જે પોતે બદલો કરી લેતો હતો તે) ઘોડા ખરીદ કરી પેસા ઉડાવી જતો અને જણાધિપતિ બન્યો હતો.

આલોરની પાડોશનો એક કઠીઆરો લાઠડાં વેચવા ગામમાં આવ્યો હતો. બજારમાં આવનાર દરબારી સીપાઇઓએ એક એક લાઠડું ઉઠાવી લેવા માંડ્યું બારાવાળાની પોઠ ખાલી થઈ ગઈ, એકપણ લાઠડું રહ્યું નહીં. લાઠડાં ઉપર તે વખતે રાજપૂતો હાથ હતું, દણીએ કઠીઆરોને પૂછ્યું કે પોઠ ઉપર શું આવ્યું હતું, તેણે ઉત્તર આપ્યો લાઠડાના બારા, તેથી દણીએ હાથ માગ્યું. કઠીઆરે સ્વધર્મી હકિકત કહી. મને કાંઈ પેસા મળ્યા નથી તો હું હાથ દા ઉપર આપુ, દણીએ કહ્યું કે

ઠાડા-લાખ થયાં ! એટલે હાથ થઈ ચુક્યું, ભલેને તને કીમત ન ઉપરે દણીએ પોઠ હાથની વટકમાં કળજે કરી ! આતો પોપાંવાહનું રાજ ! કરોવાદ કાંઈ સાંભળે

આ કિવાપ-પોપાંવાહના અધેરની ધણી વાતો છે.

હીત વચન.

(સંશોધક:—વાડીલાલ દાકુભાઈ સંઘવી.)

સૌંત પુરુષોનાં નીચેનાં આત્મ દિનાર્થ વાક્યો દરેક બંધુએ અવશ્ય મનન કરવા જોઈએ છે:—

૧. પ્રભુ ભક્તિ કરવાનો આધાર કંઈ બહારની અનુકૂળતા ઉપર નથી, પણ અંતરની વૃત્તિ ઉપર છે.

૨. કાર્યની સિદ્ધિ કરવાની દૃષ્ટાંતવાળાએ પ્રથમ સમયની કીમત આકર્ષાવી ખર્ચાનું નોંધવું.

૩. સંજ્ઞતા અને જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ માટે સર્વથી વધુ જરૂરના શુદ્ધ, ધૃતિ અને દૃઢ પ્રતિજ્ઞા છે.

૪. સર્વ કોઈ સ્થિતિમાં પ્રભુમાં વિશ્વાસ રાખી હૃદયમાં સમતા ધારી, ઈશ્વરની નિયમને માન આપવું.

૫. સુખ અને શાન્તિ શરીરને કદાચ આપવાથી મળતી નથી, પરંતુ ચિત્ત વૃત્તિને સમાન રાખી ક્રમે કરવાથી મળે છે.

૬. બગાડવું એ સહેલું છે, પણ બનાવવું યા મેળવવું એ મુશ્કેલ છે.

૭. સુખ યા સંજ્ઞતા એ બાળ્યકૃત કે કાળકૃત નથી, પરંતુ તે આપણા પુરુષાર્થનું જ ફળ છે.

૮. પોતાના દોષ જોવા અને પ્રભુનો મહિમા સમજવા એજ ભક્તિ માર્ગનું તત્ત્વ છે.

૯. કોઈ પણ રીતે દંભેશા જેને ત્યાં નાનો મોટો જ્ઞાનનો પ્રવાહ વહે છે, તે વા-અશાળી છે.

૧૦. બધી જાતના વેપારમાં ખોટ જોડેનો સંભવ છે, પણ ભક્તિના વેપારમાં ખોટજ નથી.

૧૧. અખંડ સુખો ભોગવવા ઇચ્છા હોય તો અંદાજીના દરેક કામમાં દરોજ પ્રભુને સાથે રાખીને તેની પ્રેરણા પ્રમાણે ચાલવાની કાર્યીય કરો.

૧૨. પ્રભુ બળવાની દુરસદ નથી એમ કહેવું, એ પોતાના ધર્મ ઉપર વિશ્વાસ નથી કહેવા બરાબર છે.

પોતાના આત્માને ઉદ્ધાર કરવો એ સૌથી મોટો પ્રયત્ન છે,

જો સાચું સુખ જોઈતું હોય તો વિવેક વાસનામાંથી મનને ખેંચીને પ્રભુમાં રાખી કાર્યીય કરો.

૧૪. સર્વ પ્રકારની વ્યવસ્થા કરતાં સમયની વ્યવસ્થા બહુ જરૂરી અને ઉપયોગી છે.

૧૫. જો ધર્મના પવિત્ર દિવસોની સાર્થકતા કરવી હોય તો આત્માને પરમક્રમાંભય કરો.

૧૭ વ્યવસ્થા પૂર્વક અને નિયમસર કામ કરવા માટે ચિત્તને શાન્ત અને પ્રસન્ન રાખવાથી ધણીજ મદદ મળે છે

૧૮ હુમ્મને યાદ કરી કરીને રડ્યા કરવાથી પ્રભુથી વિમુખ થવાય છે.

૧૯ ભલા યાઓ અને બહુ કરો એજ ધર્મનો સાર છે.

૨૦ પાત્ર જોઇ વિશ્વાસ કરવો દિતકર છે

૨૧ સર્વ શક્તિમાન મદાન પ્રભુના ગુણ ગાવાથી શાંતિનો અભ્યાસ કરવાનું મળી રહી છે.

૨૨ જો મનની એકાગ્રતા કરવામાં આવે તો સ્વર્ગ અને પ્રભુને મેળવતાં જરાપણ વાર લાગે તેમ નથી.

૨૩ જો સદા આનંદમાં રહેવું હોય તો ધર્મનું બળ રાખીને અને ધર્મના નિયમો પાળીને પ્રભુમય થતાં શીખો

૨૪ જેમ જીવતા રહેવાની વિદ્યા શીખવામાં આવે છે, તેમ મોત સુધારવાની વિદ્યા શીખવાની જરૂર છે.

૨૫ ઉવટ સુધી સસાર સુખના સ્વપ્નામાંજ પડ્યું ન રહેવાય એ સંભાળવાની સાથે પ્રભુને સાથે રાખીને ચતાય તેમ કરવું.

કામ.

(લેખક ધીરુત કાકેરદાસ નાયાગાદ દેવાઇ. બી. એ એલ એલ. બી)

“ Passion in our world o'wloos every human heart;
With her touch the wise take Electric start,
To Places and shede hor mightly rule oxtends,
To wilderness and deserte Her Hests she sende ”

કામ દેવની ચક્તી અગાધ છે, તેનો પ્રભાવ અતુલ છે. અનગની સત્તા જગમાં સર્વત્ર વ્યાપેલી દૃષ્ટિગોચર થાય છે. એક ખેડુતથી રાત્ર પડેત દરેકાઇ તેનો શીકાર બને છે. તે સર્વ કોઇને પોતાના ચરાગનો પ્યાલો પાત્ર નિદામાં મસ્ત અને ચકચુર બનાવે છે. ઉમર લાયક યતાં પ્રાણીમાત્ર પ્રતિ અનંગ પોતાનાં કુમુદ ચર છોડી ધાયલ બનાવે છે. કામ ત્હારી શક્તિ અને સત્તાની દુષ્ક્રિયા કરવી તદન અશક્ય છે. તારાં પરાક્રમનો ઉન્નેખ કરવો તે લેખીનિની શક્તિ બદર છે. ત્હારો આબેહુગ ચીનાર આપવો તે આકાશ કુમુદ સમ છે.

શરીરમાં કામના પ્રવેશ સાથે કાંઈ અનનવો ફેરફાર થાય છે. શરીર ઉજ્ય બને છે; રક્ત વદન જોસ બેર ચાલે છે; શ્વાસ ઝપાટા બધ ચાલે છે મુખાકૃતિ લાલ ચોળ બની જાય છે. ચક્ષુ વિચાળ અને ભયાનક બને છે. ખરેખર કામી પુરુષનું ચીત્ર અને તેનો દેખાવ કાંઈક અંશે દયાજનક અને ભયકર લાગે છે, બાકે કહીએ તો એક માંઠા માણસના જેવી રિયાત પ્રાપ્ત કરે છે, તે માણસ પોતાની રિયાતનું બાન જૂટે છે, રક્ત કામ તૃપ્તિના વિચારના હીડોળે મુલે છે, માન અને આદર પ્રતિ બધ થાય

છે, અને દારૂડીઆ જેવી સ્થિતિએ પહેલે છે, તેનું લક્ષ ફક્ત વિષયતરફ જ વળેલું હોય છે, આગળ પાછળ શું છે કે શું બને છે. તેનું ચતુર્કિંચિત્ પથ જ્ઞાન રહેતું નથી. તેની સર્વ છદ્મો વિષય વાસનાની તૃપ્તિ તરફ જ, એકાગ્ર યાચ છે, તે એકતાર એકચિત બની જાય છે, નવા સસારમાં વિચરતો હોય, તે કાંઈક અવનવા વાતાવરણમાં મહાલતો હોય તેમ લાગે છે, પોતાના મનોરથની સિદ્ધિ માટે આમ તેમ કરે છે, દોડે છે—માન આજરને લાત મારી ફેંકી દે છે. કાંઈ પુરુષ પોતાની વિષયવાસના તૃપ્ત કરવાને માટે ઉચ્ચ ગિરિ શ્રેંગ પર ચઢવા માટે તૈયાર થશે; કાળો ઝહેરી નાગ પકડવા હામ ધરશે; બડ બડ બળતા અગ્નિમાં પ્રવેશવા કમર કસશે, ઉંડા જળમાં પેસવા તત્પર થશે—અસહ્યમાં અસહ્ય બાળતને શક્ય કરવા, તન મન અને ધનનો બોગ આપવા ઉમંગી ઉત્સાહી, અને હોથી બનશે, કામ ત્હારા ગુલામો અને દાસો ઉપર ત્હારો પ્રભાવ અને ત્હારો દોર બનત અને અવશ્યિય છે. તું જેમ પાણી પાય છે તેમ તે પીએ છે, ત્હારી ઝહેરી મુરલીના નાદે તે વધુ નાચે છે. ત્હારા વિના તે કાંઈ દેખી શકતો નથી. મનમાં, તનમાં હૃદયમાં અને શરીરની રંગે રંગમાં તું બાગેલો જેવામાં આવે છે, કામ તૃપ્તિને માટે પગે પડશે. લાતો ખાશે, ગાળો ખાશે, ધુળમાં રગદોળાશે, એક આનંદી પણ અધમ સ્થિતિ સ્વિકારશે. વિષય પુરો થયા હો, કામનું જેસુ ગુમાઇ જવાદો, કામનો તીરો ઉતરવા દો, તેનું અનુનુસરી જવાદો—ચક્ર ખુલી જશે પડદો દૂર થશે આગળ પાછળની વસ્તુ સ્થિતિનું જ્ઞાન થશે, પોતાની અસમ્પન્ન સ્થિતિ દોડી આવી મગમ અને મનપર કંથુ મેળવશે, તેની સ્થિતિ પહેલાં કરતાં ઘણી કઠોડી થશે પછી પેટે નરમ થશે અને પશ્ચાત્તાપનો પ્રહાર સહન કરશે. શોકાગ્નિ તેના શરીરમાં સળગી ઊઠે છે. ફરીથી આવું કાર્ય નહિ કરવા સૌજન આપ છે. કામને ફરી વધ ન થવા પણ લેવા પ્રજ્ઞની ક્ષમા માગે છે, વળી પશ્ચાત્તાપની વેદિપર આસુની આકૃતિ આપે છે. પણ સમય વિતતાં રતિપતિની જીદુષ્ક લાકડી તેના તરફ વળતાં, તેનો ઝઢાંગીરી હુકમ નીકળતાં, અને અનગનું કુસુમ શર લાગતાં પશ્ચાત્તાપ અને શોક વીસર્જન યાચ છે. અને ઉપર કથિત ગાંડા માથા સની સ્થિતિ એકવાર ફરીથી પ્રાપ્ત થાય છે.

વિશ્વામિત્ર જેવા મહાશિવ પણ મેનકાના મોહપાસમાં ફસાયા હતા, કામદેવની અવનવિ જળમાં સયડાયા હતા, અને અનગના સિંહાર બન્યા હતા. એક વીર પુરુષ કે જેની મર્જનાથી અને જેની વાર હાકળી અરિ સૈન્ય ધરધરી જાય છે, જેની વીરતાથી આપુ જગત્ થકીત થાય છે તે વીર કામ આગળથી જેવો નરમ થેંસ બની જાય છે, તેનું શૂરાતન કામ આગળ નષ્ટ થાય છે. એક રાખ કે જેના નામનો પડો દેશ પરદેશ વાગી રહ્યા હોય છે તે ફક્ત એ મીઠીટલા બદલ વિલાસ સુખને માટે—કામ તૃપ્તિ માટે રાજ સિદ્ધાસન કે આખા સામ્રાજ્યને લાત મારી ફેંકી દેવા ઉભો થઈ જાય છે સપમી અને યોગી પોતાના માર્ગમાંથી વ્યૂત થાય છે અને કામની સોડમાં બસાય છે. પ્રવચન મળે. મિતામણી નાયકાને ત્યાં કામવચ થઈ ગયો, ત્યારે તે, એટલો, બધો અંધ થઈ ગયો હતા કે લટકતા મોઢા સાપને દોરકુ બળણી મેડે ચઢી ગયો અને તેનું તેને જ્ઞાન ન રહ્યું. કામ તૃપ્ત થતાં આંખો ખુલી મઠ અને તે સર્પને જોતાં એ બાકેજો અને આતો બંને, તવ-વેતા. વિશ્વાની કે ક્વી પોતાની શક્તિને ઉદ્ધાપોદ કરી કામના હામથી હારી વિષય વા-

સના પરવારી જઈ કામ તૂંમિ માટે વધારાં મારે છે, ફક્ત બીજમપીતામહ જેવા વિર-
સાજ સુભાગ્ય થોગે કામના પંડામાંથી છટકી ગયા છે. કેટલાકે તો ફક્ત પ્રસંગ પ્રાપ્ત
નહી થએલો તેથીજ ચોખ્ખા રહ્યા છે. કામના દુઃકમતો અનાદર કોઈ લાગેજ કરી શકે છે.

“ રતિ પતિ બાણુમારી દ્વં છાત્રી વિદારે.

પ્રદારે, ન ધારે, દયા રે કાવારે;

ભય છે વખત યાવ છે બ્યથિન તેનકું જ્યારે ત્યારે. ”

કામને આપણા હિંદુઓના મહા અને ઉત્તમ મથ—ભગવત ગીતામાં ધરીપ્રમાણે એક
રીપુ મહેસો છે. આ રીપુઓ સંહારી પ્રભુમાં લીન થાય તો તેની સંસાર યાત્રા પૂર્ણ કરી
તે પરમ પવિત્ર અને ઉચ્ચ સ્થિતિ પ્રાપ્ત કરે, કામી પુરુષની જે સ્થિતિ કામ તૂંમિ માટે
યાવ છે, તેવી સ્થિતિ કોઈ મનુષ્યની પ્રભુ ભક્તિ પ્રતિ યાવ તો ખાત્રો પૂર્વક તે તેની
એકાગ્રતા તેને ધ્રુવની માફક અચળ પદ પ્રાપ્ત કરાવે, કે પ્રહલાદની માફક તેનું મહા બ-
યમાંથી સંરક્ષણ કરાવે, કે નરસિંહદેવતાની માફક તેના મનોરથો સિદ્ધકરી જગતના ઇતીહાસના
ઉન્નવળ રેઠડમાં તેનું નામ સોનેરી અક્ષરે લખાવે

“ કામી થું ન કરે ”—

હે કામ, તે કેટલાની સત્યાનાથ વાણ્યાં છે, કોઈ કોઈ મહા પુરુષોને તારા પદમાં
સપડાવી ઉઘેળી નીચે ઉડી બાયાનક અધારી ખીલુમાં ગજગાવી પાડ્યા છે; કંઈકઈસતી
નારીઓના ચીયળ નષ્ટ કરાયાં છે; કંઈકઈ હેઠન માટે રાજ્યોની ઉપલ પાપમ કરાવી છે;
(દોળજ વેર.) કંઈકઈ મનુષ્યો સંહાર કરાવી રક્ત વેનડાગ્યાં છે; કંઈકઈ અક્ષ
ખાળોની અક્ષરપર પાણી ફેરવાયું છે; કંઈકઈના માન મરતયા અને ગૌરવને ચૂર્ણ કરી
નાખ્યા છે કંઈકઈને મોહકારે પહોંચતા અધવચજ અટકાવ્યા છે, કંઈકઈ ધતારોને ધુજ
આટતા કરી રવડાવ્યા છે, મહા અદકેરીના અદકાર તોડી તેમના તુંડ મીઝાજની અ-
કડનાની આંટ ઉઠેલી નાખી છે; કંઈનાં પુન કરાયાં છે. કંઈકઈ વિખ્યાત દુનિયાની
નાટકીઓને દુનિયાની રંગ ભૂમિપરથી અદરપ કર્યા છે. કામ તારો કારમો કેર અસલ છે.
તારા કરના ધા રજાવવા યુરકેલ છે તારા માટે વધુ લખ્યા આ લેખક સમર્થ નથી.

ઉમર લાલક યતાં કામનો અસલ અને પ્રસારણાલો દૃષ્ટીપાત થાય છે. એકાંતવાસ
કામાખીમાં ધી હોમે છે અને કામને ધલ્લે અથો જોસ આપે છે.

વિવિકલે વિશંભવિ કામઃ ।

“ અનન અન આપે, સર્વ શકતી ઉપાપે ચરમ પથ માપે, માન રજાજી એ કાપે ”

એકાંત કામ ગિનીની જવાગા તેજેયમ બનાવી કામનો જોમ આપે છે. એકાંત, રસિ-
ક પદ્યોનું સેવન અને વિષય વર્ષક ગીતોનો સંબંધ અને સાથ, કામનું આવાહન કર-
વામાં સુખમતા કરી આપે છે. આટલાજ માટે કાદા માણસે એકાંતથી દુર રહેવું.

પ્રિય વાંચક, કામના દામની અને કામની કંઈ કયા કદી, અને હું વિરમું છું.

વનસ્પતિ ગુણ દર્શન.

આ જાકાલ વિલાપતિ દવાઓ બોલી થઇ પડી છે, અને તેથી દવા દારૂમાં પૈસા ધણા ખર્ચના પડે છે તેમજ ડોક્ટરોને ધણા પૈસા તેજ દવાઓની સ્ટીમરો વિલાપતથી આવે ત્યારે ચાલે તેમ છે. પરંતુ આપણાં દેશમાં આપણા પાર-જેન ઉગતી વનસ્પતિના ગુણ કયાં જોઈએ છે કે આમ મુઝાવાની જરૂર છે? આપણને બધીનો વનસ્પતિનો ખોરાક માફક આવે, ધડ, ચોખા, દાળ, બાજરી, શાક વિગેરે આજ અધિમાં પાડેલું અનુકૂળ આવે, અને તેજ અન્નપાનાદિથી આપણા શરીરનું પોષણ થાય છે તો પછી તેજ જમીનમાં પાકેલી વનસ્પતિની દવાઓ આપણને કેમ માફક ન આવે? આપણું શરીર અને તેમાંની ધાતુઓ વનસ્પતિ ખોરાકમાંથીજ પોષણ પામે છે, તેથીજ પુષ્ટ થાય છે, તો પછી તેજ ધાતુઓમાં કોઈ દોષ થાય છે તો તે દોષનું સાંવન વનસ્પતિની દવાઓ કેમ ન કરી શકે? અને જો આ પ્રમાણે આપણાજ દેશમાં ઉત્પન્ન થતી ઘર ગણ વનસ્પતિનાથીજ માત્ર પૈસા કે બે પૈસામાં રોગનું મૂળ જડમાંથી જાતું દોષ તો પછી શા માટે અમુકાનું જોખમ? પરંતુ આજકાલ આપણું એ ખોડું અને પારકું એ સાઈ એ કહેવત અનુસાર આપણા પાશ્વર્યમાં ઉગતી વનસ્પતિના ગુણ ઉપર આપણો વિશ્વાસ ખેસતો નથી પરંતુ તેજ વનસ્પતિનું વિલાપત જમ સ્પીરીટના સંયોગથી દીંચર બનીને આવે, અને તેના ડાઁજ આપણને ડોક્ટર ગણે તો તે ખુશીથી ખી શકાયું અને ચાર આના શી આપી શકાયું, પરંતુ બધી તેજ રોગ પૈસાની મરી સુંકથી મરતો હશે તો આપણે તેનો ઉપયોગ સામ્યેજ કરવાના.

આજકાલ વિલાપતથી દવાઓ ન બાની શકવાથી ખીજ વસ્તુની માફક તેના બાવ વખ્યા છે, અને તેથી આપણામાંના ધણાજ અમુકજુમાં પડી ગયા હોય કે હવે શી રીતે જીવાશે? પરંતુ જો દરેક માણસ ધરગણ વનસ્પતિના ગુણનું જ્ઞાન મેળવે તો સામ્યેજ તેને અમુકવાનું રહે છે. વળી ડોક્ટરોને પણ જો આવા વખતે દેશી દવાઓનો ઉપયોગ ચોતાના દવાખાનામાં કરવામાં આવે તો સામ્યેજ અમુકવાનું રહે છે. પરંતુ તેઓ તો ડોક્ટરની પરીક્ષા આપી પાસ થયા એટલે આપણા પૂર્વજોની પૂરાણી શોધને પૂછેજ શું કરવા કે તેમણે કંઈ કંઈ સારી દવાઓની શોધ કરી છે કે નથી કરી? પરંતુ આ વાત તરફ જો આપણા દેશના ડોક્ટરો જ્ઞાન આપે તો આપણા દેશમાં ઉગતી વનસ્પતિનો અને તેની દવાઓનો ઉપયોગ વધુ થાય અને તેથી દેશના પૈસામાં પણ ઘણોજ બચાવ થાય તેમ છે. આંધી આ લેખમાં જામે કેટલીક ધરગણ મળી શકે તેવી વનસ્પતિ, તેનું જોળખાણું, તેના ગુણ, તેનો ઉપયોગ અને તે દ્વારા બનતી દવાઓની નોંધ વારંવાર આપ-તા રહીશું. આજા છે કે આપણા જહુવર્ગે તે ઉપર ધ્યાન આપી યોગ્ય સામ દેશીજ.

આદુ-મુકું.

આદુ એવી વસ્તુ છે કે તેને કાઈ નદી ઓળખતું હોય એવું લાગેજ નથી. કારણ કે આદુ સર્વ કોષના ખાવાના ઉપયોગમાં અને મજાલામાં પડે છે તેનું સસ્કૃત નામ આદ્રક, દિલીમાં-અદકા, ફારસીમાં જીજીલીલવર અને અંગ્રેજીમાં જંજર કહે છે.

આદુ સુકાય છે તેને આપણે મુંક કહીએ છીએ આદુ લીલું અને સુકાયેલી મુંક બંને આપણા ખાવાના ઉપયોગમાં વારંવાર આવે છે પણ તેનામાં એવા ઉત્તમ ગુણ છે કે કોષ વખતે તેવો ફાયદો દર્શાવે. રૂપિયાની દવા આપતી નથી. તે હવે દરેક સ્થળે યાય છે. આદાનો છાંટ એકાદ હાય છેવો યાય છે, અને તથે જમીનમાં આદુ વર્ષા કરે છે.

આદુ—સાધારણ રીતે પાયક, સારક, અગ્નિને દીપત કરનાર, રૂમિ વધારનાર, અને કંઠને ફાયદો કરનાર છે. વળી સોજો, કફવાદ્ કઠરોજ, ઉદરસ, કમ, વાયુ, મળબધવાયુ, વા, વૈતિ, શળ, અજીર્ણ અને ચુંકને મટાડનાર છે.

અજીર્ણ—આદાના રસમાં લીંબુનો રસ અને સૌંધવખાર નાંખી પીવાથી અજીર્ણ મટે છે, અગ્નિ પ્રદિપ્ત થાય છે અને વાયુ, બધોશ અને આમવાત મટે છે. વળી મુંકનું ચૂર્ણ તથા જવખારનું ચૂર્ણ બંને મિશ્ર કરી એક બે વાલ ઘીમાં કે મરમ પાણીમાં આપવાથી અજીર્ણ મટે છે.

આમવાત—દીવેલા (ઝેરંડા) ના મૂળના રસમાં મુંકનું ચૂર્ણ કાલવી ગેળા કરવો તે ઉપર ઝેરંડાનું પાંદડું વોટાથી ઉપર કપડામાટી કરી ગેળા બનાવી દેવતાની ફરદા-કમાં પકવવો પછી તેને બહાર દાઢી, જરા ઘડો યવા દધ રસ કાઢી તે રસ મદમાં મેળવી આપવાથી આમવાત મટે છે.

પેટની મુંક—મુંક ૪ બાજ ને વરીયાળી ૧ બાજ એકત્ર કરી તેમાંથી અડધુ ઘીમાં તળી પછી બધાનું ચૂર્ણ એપત કરી ગેળામાં મેળવી હમેશ ખાવાથી મુંક મટે છે.

વળી મુંકના ઉકાળામાં દીવેલ નાંખી પીવાથી આમવાત, કંઠો, પીક કે પેટમાં શળ આવવી, શળા બોઝાવા વગેરે મટે છે.

મુંકની ભૂખી કરી ઘીની સાથે ચાટવાથી આમવાત ઉપરાંત જરોળ મટે છે, વાયુનો નાશ થાય છે અને સંત્રહણી મટે છે.

મુંક—મુંક, સાજખાર અને કુલાવેલી લીંગનું ચૂર્ણ ગરમ પાણી સાથે ખાવાથી દુરત મુંક મટી જશે.

વાનાં શૂળ—વાને લીધે શરીરમાં શળા બોઝાય છે તે ઉપર મુંક અને ઝેરંડા મૂળનો ઉકાળો કરી તેમાં કુલાવેલી લીંગનું અને સયગનું ચૂર્ણ નાંખી ખાવાથી મટે છે.

અરૂચિ—ખાવા ઉપર અરૂચિ થતી હોય તો આદાની ચોરીથો કરી તેમાં મોડો સૌંધવ બઠરાતો તે ખાવાથી ખાવાની ઇચ્છા થાય છે.

તાવ—મુંક અને જવખારનું ચૂર્ણ ગરમ પાણીમાં આપવાથી તાવ મટે છે.

સનિપાત જ્વરમાં મુંક આવે છે તે ઉપર મુંક મરી અને પીપરનું ચૂર્ણ મુંક-ધવાથી મટે છે.

અગ્નિમાદ અને દુષ્ટી રોગ—મુઠ અને વાવડોનું ચૂર્ણ મદમાં આપવાથી મટે છે.
 ૧) મરડો—મુઠ, વરીયાળી, ખસખસ અને ખારેક સર્વ સરખે ભાગે લઘુ ચૂર્ણ કરી તેમાંથી અડધું ધીમાં તળવું પછી તેમાં બાકીનું મેળવી તેની બરોબર તેમાં ખાંડ મેળવી તેમાંથી દિવસમાં ત્રણ વખત અઢેક રૂપીય ભાર આપવાથી મટે છે.

દાંતરોગ—દાંતમાં સચ્ચુકા નાખતા હોય તો મુંઠની બૂટી ૧ ભાગને ૨ ભાગ કુલા-વેલી દુદડી એકઠી કરી દિવસમાં બે ત્રણ વખત દાંતે ધસવાથી દાંતનું કળતર ને સચ્ચુકા આવવા મટી જશે.

ધાતુજની—મુંઠના ઉકાળામાં દરદર અને ગોળ નાખી તે આપવાથી મટે છે.
 આમનેા જાડો—મુંઠનું ચૂર્ણ ૧ તોલો ધીમાં રોકી તેમાં પછી ગોળનું પાણી નાખી પાકું થયે તે ચાટણ ચાટવાથી મટે છે.

પક્ષામાત—મુંઠનું ચૂર્ણ ૨૮ તોલામાં માવનું ધી ૨૮ તોલા નાખવું પછી તેમાં છેલેલી લસણની કળાઓ ૨૮ તોલા નાખી પછી તેને જરા કઠકાવીને પછી તેમાંથી અઢેક તોલો રોજ આપવાથી પક્ષામાત, કઢેલો વા, પાંચળાથોનો વા વીગરે મટે છે.

ઉલટી—ઉલટી ઉપર આદાના ૧ તોલા રસમાં કુંગરીતો ૧ તોલો રસ મેળવી તે પીવાથી મટે છે.

ખડુભૂતરોગ—ધણા માણસોને વારંવાર પેશાબ કરવા જતાનો રોગ થાય છે તે મટે આદાના રસમાં ખડી સાકર મેળવી રોજ બે વખત આપવાથી મટે છે.

વાતજન્ય—મુંઠ અને અજમાના ચૂર્ણને સેકી કાંમનનાવી સુષાકવણી મટે છે.

જન્યકુષ્ઠાપીત્ત—આદાનો રસ ૨ તોલા, અમિગાનો રસ બે તોલા ખાંડ ૨ તોલા અને માવનું દૂધ ૭ તોલા એકત્ર કરી અડધું બળે ત્યાં સુધી ઉકાળી તેમાંથી રોજસવારે સાંજે અઢેક તોલો આપવાથી મટે છે.

વળી આદાનો રસ બે તોલા, અને માવનું દૂધ ૭ તોલા એકત્ર કરી અડધું બાળવું અને તેમાં પછી ખડી સાકરની બૂટી નાખી ઉલટી વખતે આપવાથી જન્યકુષ્ઠાપિત્ત મટે છે.

પિત્તવિદાર—અર્ધા તોલાથી ૧ તોલો મુંઠનું ચૂર્ણ ૭ તોલા માવના દુધમાં મેળવી ઉકાળવું. માવો થયે તેમાં સાકર નાખી ગોળા કરી દરરોજ રાત્રે સુતી વખતે તે ગોળા ખાવી અને ઉપર પાણી પીવું નહીં એ પ્રમાણે મટતા સુધી આપવાથી પિત્તવિકાર મટી જાય છે.
 અર્ધા તોલા મુંઠના ચૂર્ણમાં ૪ તોલા સીધવની બૂટી મિશ્રકરી હમેસા સર્વોદય પહેલાં પાણીના ઘુંટડા સાથે મળાવવાથી મટે છે.

આદાશીશી—પાણીમાં ૩ દુધમાં મુંઠ ધસી તે સુધી ને માથા ઉપર ચોપડવી, અથવા આદુને ગોળ એકત્ર ખાંડી તેનો રસ કાઢી તે રસ નાકથી પીવાથી મટે છે.

અગ્નિમદ—આદાનો અને લીંછનો રસ સરખે ભાગે લઘુ તેમાં તેટલોજ સિંધવ મિશ્ર કરી બોબન પહેલાં પીં જવું નેથી અગ્નિમાદ મટે છે, અગ્નિ પ્રલિપ્ત ઘષ, જન્યકુંઠ, અને હાલની શુદ્ધિ થાય છે, સ્વરભેદ, સોજો, મલાવરોષ, આસ, કઠ, ઉદરસ, અને વાયુનો નાશ થાય છે અને ધાતુની શુદ્ધિ થાય છે.

ઉર્ધ્વજન્યક—૨૧ દિવસ સુધી જાડાતી પરાસમાં મુંઠ ધસી પીવાથી મટે છે.

ઉદરસ.—આદાનો રસ, લીંબુનો રસ અને મદ સરખે ભાગે લઈ તેમાં પીપર નાંખી દિવસમાં બે ત્રણ વખત તે મિશ્રણ પાવાથી મટે છે.

અમ્ભપિત—સુંઠ, આંજળી અને ખડી સાકરનું સરખે ભાગે ચુર્ણ કરી લુગડે ચાળી ખસમાં ધુટું પછી તેમાંથી રોજ સવારમાં ૧ તોલો ખાવાથી મટે છે.

ભુખનલાગવી—૧ માસો સુંઠનું ચૂર્ણ પાણી સાથે પીવાથી બૂખ લાગે છે.

ઉદર રોગ—આદાનો રસ અને તેટલુંજ પાણી સાથે પીવાથી ઉદય રોગ મટે છે.

હરસ—સુંઠનું ચૂર્ણ છાસમાં નાંખી પીવાથી હરસ મટે છે.

સલેખમ—સુંઠ, ખડીસાકર, અને તજનો ઉકાળો પીવાથી સલેખમ મટે છે.

ગર્ભિણીનો વિષમજવર—એતણ માસ, સુંઠ, બકરીના દુધ સાથે ધરી પીવાથી મટે છે.

હોર્દીસાક્ર—હૃદય રોગ સુંઠનો ઉકાળો પીવાથી મટે છે, ઉપરાંત અગ્નિમાંઘ, શ્વાસ,

ખાંસી, સળેખમ, અરુચી, થળ, મટે છે અને ચિત્ત પ્રસન્ન રહે છે

પરિણમ શૂળ—સુંઠ, ગોળ અને તલને એકત્ર કરી માવના દુધમાં બાફી ને આપવાથી મટે છે.

સોજ—સુંઠની બૂકીને ગોળમાં ગોળા કરી રૂઠકડીના રસમાં કે કાદામાં આપવી.

વા—શૂળ—આદાના રસમાં કે ખીજીરાના રસમાં ધી નાંખી આપવાથી, વાધુ, ગોળા, થળ, અને શરીરના કાષ્ઠપણ ભાગનો વા મટે છે.

બાળકોની આમ સમહણી—પાણીમાં સુંઠ ધસી તેમાં તેટલુંજ ધી ગોળ અને ખડી સાકર નાંખી જરા પકાવવી ચાટણ બનાવવું તેમાંથી બાળકને રોજ ચોડું ચોડું ચટાડવાથી મટે છે. મોટા માણસને આપવાથી પણ મટે છે

વીર્યની વૃદ્ધિ માટે—૧ તોલા સુંઠની બારીક છુકી કરવી પછી ૧ કદાઈમાં, બે તોલા ધી નાંખી ચૂલે આવી ઉનું કરવું, પછી તેમાં સુંઠની છુકી નાંખીની લાલ ચામ ત્યાં સુધી તળવી, પછી તેમાં ૫ તોલા પાણીમાં ૧ તોલો ગોળ મેળવી તે પાણી નાંખી, પાણી જળા જતા સુધી દલાવી શીરા જેવું થયે ઉતારી તેમાંથી રોજ સવારે એક વખત ૧૦ તોલો ખાવું. આ પ્રમાણે ૧૪ દિવસ સુધી ખાવાથી શરીરમંત્રિ વાત સચરિ, કળતર ઘટું. અતિસાર, પિત્તવિકાર અને અગ્નિમાંઘ મટે છે.

ઐત પ્રદર—૪ માસા સુંઠ, ૨૧ તોલા પાણી અને ૧૪ તોલા ગાવનું દુધ એકત્ર કરી દેવતા ઉપર પાણી જળા જલ અને ચોડું દુધ બાફી રહે ત્યાં સુધી ઉનું કરવું પછી તે ખુણ જાડું થાય ત્યારે ઉતારી તેમાં ૫ માસા ખડી સાકરની બૂકી મિશ્ર કરી અને ખાવું આ પ્રમાણે ૨૧ દિવસ ખાવાથી ગમે તેવું ઐત પ્રદર મટી જલ છે.

કફરોગ—સુંઠ અને તેથી ચાર ઘણી ખડી સાકર મેળવી તેનો ઉકાળો કરી આપવાથી મટે છે. અથવા આદાના રસમાં જમણી ખડી સાકર અથવા ગોળ નાંખી ચાટણ કરી આપવાથી કફ, સળેખમ, શરદી, હૃદય રોગ, વીગેર મટે છે. અથવા આદાનોરસ, મદ અને સાકર સાથે આપવાથી પણ મટે છે.

આંખો દુખવી—સુંઠ અને કડવાલીમડાનાં પાનવાડી તેમાં થોડો સોધવ નાંખી ચેપલી કરી થોડી ગરમ કરી અને આંખો ઉપર બાંધવાથી આંખો મટે છે. સોળે આંખો દોષ તે તે પણ મટે છે.

અતિસાર—આદાનો રસ કુટીએ ચોપડવાથી ઝાડો મટે છે.

ભાંગનું ઘેન—ઘટયું હોય તો માથના દુધમાં સુંક આપવી અથવા સાત વખત ઘંડા પાણીમાં ૧ તોલા સુધી સુંક મેળવી આપવી.

આંખોમાં ધોણુ દુલ પડવું—માથના દુધમાં સુંક મેળવી આંખવાથી મટે છે.

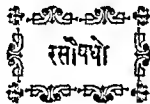
વૃષણવાયુ—આદાના રસ મદ નાંખી પીવાથી અરોચક અને સળેખમ મટે છે.

ચોની શુળ—સુંકની શુળને દોલેલમાં કાલવી લેપ કરવાથી મટે છે.

દમ-ખાંસી—આદાનો રસ મદ સાથે પીવાથી મટે છે, અથવા સુંક અને ખાંસિનો ઉકાલો મદ સાકર નાંખી પાવાથી મટે છે.

સંઘડણી—સુંકની શુળ વી સાથે ચટવાથી મટે છે ઉપરાંત બરોળ, આમવાત અને વાધુનો નાશ થાય છે.

મૂર્છા—સુંક ઘસી આંખમાં આંજવાથી મૂર્છા મટે છે.

આનંદ મેરચ શેલી—સુંક, મરી, પોપર, ટંકજુખાર, તામ્રમખ, શુદ્ધ કરેલા ધંતુરાના બી, દોંગલોક, અને વજનાગ એ સર્વે સરખે ભાગે લઈને પછી ભાંગના રસમાં એક દિવસ ઘુટી ચણા જેવડી ગોળાઓ વાળવી, માત્રા ૧ ગોળા, અનુપાત આકાશના મૂળના ઉકાળામાં સુંક, મરી, પોપરનું ચૂર્ણ મિલાવીને પીવાથી દારણુ સન્નિપાત મટે છે.

મૃત સંજીવન રસ—શુદ્ધ પારો ૧ ભાગ, શુદ્ધ ગંધક ૨ ભાગ બનેની કળમસી કરીને પછી તેમાં અંસકલમ, લોહકલમ, તાંબાની લમ, બકેક ભાગ અને એ સર્વની બરોળર વળને શુદ્ધ વજનાગ, શુદ્ધ હરતાલ, કેરીની લમ, શુદ્ધ મનસિમ, શુદ્ધ દોંગલોક, ચીતક, ભાંગ, અનિલિપ, મરી, પોપર, ચોનામુખી, એ સર્વનું ચૂર્ણ કરીને આદાના રસમાં ત્રણ દિવસ ઘુટી પછી નગોડ અને ભાંગના રસમાં ત્રણ દિવસ ઘુટવું, પછી કાચની શીશી (અગતશીશી) માં મુખી વાલુકા યંત્રથી પકાવવું, બે પહોર બસિ આપી પછી બહાર કાઢી પછી આદાના રસમાં ઘુટવું, આ મૃતસંજીવન રસ મહાદેવજીએ કહ્યો છે, મૃત થયેલો સન્નિપાતવાળો માણસ જીવેલો થાય છે આથી બીજે કેટલું સન્નિપાત મટાડનાર રસ નથી. અધોર મત્ર (ॐ ઘોરેન્દ્રઘ ઘોરેન્દ્રો ઘોરેન્દ્રો તરેન્દ્રઘ સર્વેતઃ સર્વેન્દ્રો નમોસ્તુ રુદ્ર રૂપેન્દ્રઃ) આ મત્રથી રસ કાર્ય કરવું જોઈએ.

સન્નિપાત મેરચ રસ—શુદ્ધ કરેલો દોંગલોક ૪૫૦ તોલા, ગંધક ૨ તોલા ને ૪ રતી, વજનાગ ૨ તોલા ને ૪ રતી, પીપર ૩ તોલા, ટંકજુખાર ૧ તોલા અને ૪ રતી એ સર્વને એકત્ર કરી ઘુટી, લીંછુના રસમાં ઘુટી ચણામડી જેટલી ગોળાઓ વાળવી, અને ૭થિ સુકવધી, પછી તેમાંથી ૧ ગોળા આદાના રસમાં મેળવી ખાવાથી ધીર સન્નિપાત મટે છે.

દોષો, ધાતુઓ, અને મળોના ક્ષય અને વૃદ્ધિનાં ચિન્હો.

(અનુસંધાન મતાક્રમ)

મ જોની ક્ષીણતાનાં લક્ષણો:—

૧ વિદ્યોનો ક્ષય થવાથી હૃદયમાં તથા પદ્મભાગોમાં પીડા થાય છે, પવન વ્યવજ કરતો ઉંચો ચડે છે, અને પેટમાં તેવાજ પવનનો સંચાર થાય છે.
૨ મૂત્રનો ક્ષય થવાથી—મૂત્રાક્ષયમાં વ્યથા થાય છે અને મૂત્ર યોડું થઈ જાય છે, આ પ્રમાણે વિદ્યોનો ક્ષય થયો હોય કે મૂત્રનો ક્ષય થયો હોય તો તે મળને તથા તે મળના ઉત્પત્તિ કારણોને વૃદ્ધિ આપનારા પદાર્થોનું સેવન કરાવવું જેમકે વિદ્યોનો ક્ષય થયો હોય તો અડદ વિગેરેનું અને મૂત્રનો ક્ષય થયો હોય તો શેલડી તથા કાકડી વિગેરેનું સેવન કરાવવું.

૩ પરસેવાનો ક્ષય—યથો હોય તો રૂવાડાંનાં છિદ્રો અડકક થઈ જાય છે, ત્વચામાં શોષ થાય છે, સ્પર્શનું બરાબર જ્ઞાન થતું નથી અને પસીનો આવતો નથી.

આ પ્રમાણે પસીનાનો નાશ થયો હોય તો તેલાદિકનો અભ્યસ કરાવવો, શેક (નાંચ) લેવા વિગેરેની સ્વેદન—પરસેવા લાવનાર ઢિયા કરાવવી.

ઉપધાતુઓની ક્ષીણતાનાં લક્ષણો અને ચિકિત્સા:—

૧ રજનો ક્ષય થયો હોય તો મદીને ઓ રજસ્વળા થાય છે કે જે વખતે રજ આવે છે તેમાં રજ જોવામાં આવતું નથી. જો આવ થાય તોપણ ધણોજ યોડો થાય છે અને યોનિમાં વેદના થાય છે.

આ પ્રમાણે રજનો ક્ષય થયો હોય તો સામાન્ય સંશોધન આપવું. અને તલ અડદ, સુરા (દાર) તથા સુકત (આથેલા અપાણો રસ) વિગેરે આગ્નેય પદાર્થોનો ઉપયોગ કરાવવો. રજનો ક્ષય થયો હોય તો વમન આપવું પણ વિરેચન આપવું નહિ. જેમકે વિરેચનથી પત્તનો ક્ષય થવાને માટે ઉલટો રજનો ક્ષયજ થઈ જાય. વમનથી તો સૌમ્ય ધાતુ દણાઈ જતાં અને આગ્નેય ધાતુ વૃદ્ધિ પામતાં રજ વૃદ્ધિ પામે છે.

૨ ધાવણુનો ક્ષય થયો હોય તો સ્તનો કરમાઈ જાય છે, ધાવણુ આવતું નથી અને આવે છે તો ધણુંજ યોડું આવે છે.

આ પ્રમાણે ધાવણુનો ક્ષય થયો હોય તો જોનાથી કદ વધે એવા પદાર્થોનો ઉપયોગ કરાવવો.

૩ ગર્ભનો ક્ષય થયો હોય તો ગર્ભ દાહતો ચાલતો પેટમાં ફરકતો નથી અને પેટ ઉચું રહેતું નથી.

આ પ્રમાણે ગર્ભનો ક્ષય થયો હોય તો સ્નિગ્ધ ઉપયોગ કરાવવો અને પીચકારી આપવા જેવી હોય તો દુધની પીચકારી આપવી.

આ પ્રમાણે દોષો, ધાતુ, ઉપધાતુ તથા મજા વિગેરેના કાષ્ઠપણનો મનુષ્ય શરીરમાં ક્ષય થવાથી એટલે જે પ્રમાણમાં હોવાની જરૂર હોય તે પ્રમાણ કરતાં ઘટી જવાથી. માંજુસો માંદા પડે છે અને અનેક રોગો થાય છે. તેમજ તે તે દોષો, ધાતુ, ઉપધાતુ અને મજા જે પ્રમાણમાં જોઈએ તે પ્રમાણ કરતાં વધી જવાથી પણ શરીરમાં રોગ થાય છે. જે જેની જટલી જરૂર હોય તેજ પ્રમાણમાં તે હોય છે તે શરીર હમેશાં આરોગ્ય રહે છે.

દોષો વિગેરેની વૃદ્ધિનાં લક્ષણો અને કારણ.

અત્યંત વૃદ્ધિ પામેલા દોષો, ધાતુઓ તથા મજા એઓનાં લક્ષણો, તેમની વૃદ્ધિ વધારનારા તથા તેઓનાં ઉત્પત્તિ કારણોને વધારનારા પદ્યોનું અતિ સેવન કરવાથી થાય છે **દોષોની અતિ વૃદ્ધિનાં લક્ષણો:—**

૧ વાયુની વૃદ્ધિ—માણસના શરીરમાં વાયુની વૃદ્ધિ થઈ હોય તો વચનોનું કઠોર પલ્લું થાય છે, માંસનો ક્ષય થવાથી ગાત્રો કૂચ થઈ જાય છે, શરીર કાણુ પડી જાય છે, ગાંધે દરક્યાં કરે છે, ગરમ પદાર્થોની ઇચ્છા થાય છે, નિદ્રાનો નાશ થાય છે, ઉત્સાહની દાનિ થાય છે, અને મળ વિષ્ટા કઠણ થઈ જાય છે, અને વાયુનાં લક્ષણો વધે છે.

પિત્તની વૃદ્ધિ—જો માણસના શરીરમાં પિત્ત વધી ગયું હોય છે તો પદાર્થો પીળા પીળા લાગે છે, સંતાપ થાય છે, શીત પદાર્થોની ઇચ્છા થાય છે. નિદ્રા અલ્પ થઈ જાય છે, મૂર્છા થઈ જાય છે, સંતાપને લીધે જોજનો ક્ષય થાય છે, ઉદિયોમાં નમનાઇપલ્લું આવે છે અને વિષ્ટા, મૂત્ર તથા તેજ એઓ પીળાં થઈ જાય છે, અને પીત્તનાં લક્ષણો થાય છે.

કફની વૃદ્ધિ—જો ૨૧ વધ્યો હોય તો આમઝી વિગેરે સફેદ તથા શીતલ થઈ જાય છે, ગાત્રો ગ્રસાઇ જાય છે બારેપણું થાય છે, ચિત્તમાં તથા દેહમાં ગ્લાનિ થાય છે, તંદા પ્રાપ્ત થાય છે અને કફ વધીને ભગાઇ જવાથી સાંધાઓ તથા સાંધાઓનાં હાડકાં છુદા પડી જાય છે,

ધાતુઓની વૃદ્ધિનાં લક્ષણો:—

૧ રસની અતિ વૃદ્ધિ થઈ હોય તો હૃદયમાં ગેળ આવે છે, વખતે ઉલટી થાય છે, અને લાળ ગળાં કરે છે.

૨ રક્તની અતિવૃદ્ધિ થવાથી અંગો તથા નેત્રો રૂતાં થઈ જાય છે, ચિરાઓ પૂર્ણ થઈ જાય છે.

૩ માંસની અતિવૃદ્ધિ થવાથી ગાંધ, હોઠ, ઉપરચ, સાયળ, બહુ પીંડીઓ અને ગંડરચળની વૃદ્ધિ થાય છે, અને ગાત્રોમાં બારેપણું થાય છે.

૪ મેહની અતિ વૃદ્ધિ થવાથી—અંગો સ્નિગ્ધ થઈ જાય છે. પેટ તથા પગમાં વૃદ્ધિ પામે છે, ખાંસી તથા આસ્ર વિગેરે દરદો થાય છે, અને દુર્ગંધપલ્લું થાય છે.

૫ અસ્થિની અતિ વૃદ્ધિ થવાથી અસ્થિઓ તથા દંતો અધિક થાય છે, અને ઠેશીની તથા નખોની પણ અતિ વૃદ્ધિ થાય છે.

વૈદ્યક હુચકા.

દાંતનાં પેઢાં સુએલાં રહેતાં હોય તો—કપુર ૬ તોલા, રૂમી મસ્તકી ૧ તોલો, હી-રાગોલ ૧ તોલો, ચાક ૪ તોલા અને ગેર ૪ તોલા મિશ્રકરી વાટી ચારી મંજન બનાવો હતિ ધસવાથી મટે છે.

પાંદુરોગ—લોહ ભ્રમ, હીષ ભ્રમ, પીપર તથા ગંગોસત્વ સરખે ભાગે લઘુ એકેક વાસ દિવસમાં ત્રણ વખત મઢ સાથે આપવાથી મટે છે.

અશ્વર્ણ્ય—ચુક અને કરમીયા—કાંકરીયો તથા મુક એકેક તોલો, સચળ તથા સેકેલીદીઝ અધી અધો તોલો ચૂર્ણ કરીને તેની સરગવાના રસમાં ગોળી વાગવી તે ગોળી અઠેલી ખાવાથી ચુક કરમીયા અને અશ્વર્ણ્ય મટે છે.

શુભ્ર પ્રસવ માટે—કેળનો ૬૬ કમરે માંધવો, પ્રસવ થયા પછી કાઢી નાંખવો

શુભ્ર પ્રાપ્તિ માટે—ધોળા ધરના રસમાં દાઢમની મેટી મોટી કળીયો વાટી તે રસ થડી કાંઈમાં સાત દિવસ પાવો એટલે શુભ્ર ન આવતું હોય તે અને શુભ્ર આવશે.

સર્પ દુશ—નાગરવેસનાં મૂળ પાનમાં ઘાલી ખાવાં, એટલે ઉલટી થઈ વિષ ઉતરશે, જ્યાં ઉલટી ન થાય તો એ ત્રણ ખાવાથી ઉલટી થઈ વિષ ઉતરશે.

વાળો—આખા નારીયેસને કારી તેમાં નવસારની જૂડી રાત્રે નાંખવી અને સવારે તેમાંનું પાણી પીવું અને કોપડું કાઢી ખાઈ જવું, અને સાંજ સુધી કાંઈ ખાવું કે પીવું નહીં સૂર્ય આગમ્યા પછી દરોને ભાત ખાવાથી વાળો મટી જશે.

ધાતુ પુષ્ટતા—ખાવળના લીલા પરડાને કચરી રસ કાઢી તેમાં એક દાગ લાંબુ પંદોળું કપડું પસાળી સુકવવું, એ કપડાને ફરી પાછું પરડાના રસમાં પસાળી સુકવવું એ પ્રમાણે ૧૪ પુટ આપવા પછી તે કકડાના ૧૪ ભાગ કરવા તેમાંથી રોગ ૧ કકડો પારોર દુધમાં ઉકાળી તેમાં સાકર નાખી તે દુધ પીવાથી ધાતુ પુષ્ટતા થાય છે.

સોજા—બોગરાના રસમાં મરીની જૂડી નાંખી તે રસ પાવો અને અંગે પશુ યોગવાથી મટી જાય છે.

ખરબજુ—બીલામુ અને રાજ તેલમાં કઢવી તે તેલ ચોપડવું.

પ્રમેદ—બેલઆગલી, તજ, એલચી, તમાલપત્ર, અને મરી ૨૦ એકેક વાટી પીવાં એ પ્રમાણે સત દિવસ પીવાથી અસાધ્ય પ્રમેદ મટે છે.

ઉલટી—મકાઈના દાણા કાટેલાં કણસલાં ખાળી તેની રાખ કરી તેને મદમાં વાસ દોઢ વાસ આપવાથી ઉલટી મટે છે.

બાળકોના ઝાડા અને સંબદ્ધતા.—મરીવાં અને મુક ધીમાં ધસી ચટાણવાથી મટે છે.

લાભદાયક અને ઉપયોગી સૂચના.

આગ્રહાલ દળરો વેંઘો અને ઝંઘટરો થયા છે. જેમ વેંઘોની મંખ્યા વધી છે તેમ રોગી-ઓની પણ સંખ્યા વધી છે. ઘણા માણસો અને તો અમુક પ્રસિદ્ધ વૈદ્યરાજનાં શિષ્ય છીએ, અને જડીભુટીઓ મેળવી છે, વિગેરે ડીડવાણાં, કરી જાહેર પત્રોમાં જાહેરખબરો આપી પોતાની દવા વેચવા પ્રયત્ન કરી રહ્યા છે. આવા સમયે હદિએ કયાંથી દવા લેવી તેની તેને ધણીજ ગુચવણ પડે છે. ધરીમાં આ ઝંઘટરની દવા પીધી, ન મટયું તો વળી આ વેંઘોની પડીતીઓ કે માત્રા આધી, ન મટયું કે વળી ન્યુસપેપર વાંચી દવા મંગારી, વળી ન મટે તો માથે હાથ દઈ નિસામો નાંખે છે. આમ કરવાથી તેમજ અણમટ અને પૈસાના લોભી વેંઘોની દવા ખાવાથી રોગ ન મટતા શરીર લાસ ઘટ જાય છે અને એવા વખતે શું કરવું તેની તેને કંઈ પણ સંભવણું પડતી નથી.

આવા દરેક હદિને અમારી લક્ષમણ છે કે તેણે દવા વિના અવરવું પણ કોઇપણ અગમ્ય કે અશુદ્ધ વેંઘોની મોટી મોટી જાહેર ખબરો કે ડક્ટરોથી કરાવું નહિ. દવા વિના મટે ત્યાં સુધી દવા ખાવી નહી, અને જો પૂર્ણ ખાત્રી પડે તોજ વેંઘોની કે ઝંઘટરની દવા લેવી.

આ સંબંધમાં અમને ખરેખર આવા રોગીઓ ઉપર દવા ઉત્પન્ન થવા સિવાય રહેતીજ નથી, અને તેમની લાગણી અમને ધણીજ યતી હોવાથી અમારા, તરફથી હવે કેમીકલ અને ફાર્માસ્યુટીકલ વર્કસ નામનું શાસ્ત્રોક્ત ઔષધીયો જનાવવાનું કારખાનું કાઢ્યું છે. તેમાં લંગેશા વિદ્યાન વેંઘો ઝંઘટરો અને ખાસ અમારી જાનિ દેખરેખ નિચે શુદ્ધ તાજ વનસ્પતિની દવાઓ શાસ્ત્રોક્ત રીતે જનાવવામા આવે છે, અને દરેક હદિને પૂર્ણ મતોપ આપવામાં આવે છે. અમારી કોઇપણ દવામાં નુકસાન કરતી ઓળ પડતી નહીં હોવાથી તે હદિને કોઇપણ રીતે નુકસાન કરતી નથી.

તોપણ જનતા સુધી વગર દવાએ રોગ મટે ત્યાં સુધી દવાના રગડા પીવા નહી એ અમારી ખાસ સલાહ છે. તેમજ તેવા અતુલની ધન્યતુનરખાનું દરેકને જાન માય તથા આચારને વિચાર સુધરે તે માટે ભાગ્યેદય નામનું માસીક કાઢી જેમ અને તેમ લોકોના હુ ખ ઓછા કરવા પ્રયત્ન કરવા માંડ્યો છે. પૈમા લઈ દવા આપી 'હદિ' મરે કે થયે એવું ઘણા વૈદ્યરાજો કરે છે, તેમને અગે ધિમરી કાઢીએ છીએ કોઇ પણ વખતે કોઇ પણ માણસ ન પોતાના રોગની સંપૂર્ણ હકીકત અમને લખી મોકલશે, તો અમે તેને તે રોગ મટે તેની સૂચના અને સલાહ વગર પૈમે લખી જણાવીશું. પછી તેની મરજીમાં આવે તો દવા કરે કે ન કરે તે જુદી વાત છે.

યાદરાખજે કે તમારી મર્જ સાહેબી, સતા, વૈભવો, ધન, સ્ત્રી વગેરેના તમે તમારૂં શરીર આગ્રહાલ હજો તેજ તેનો લાભ અને ખરા સુખનો અનુભવ હાથ રાકશો માટે શરીર નિરામય આરામ, અને જળ તથા મૂર્તિવાળ રહે, અહમય રસાઇ રહેતેને માટે કાળજી રાખજો. આગ્રહાલ અમારી કમ્પમ્સીતો આજે ૨૦ વરસે હજારો માણસો લાભ વણ રહ્યા છે તેજ તેની ઉપયોગીતા છે. અમારાથી જનને તેટલું અમે અમારા નિયમ પ્રમાણે અને કોઇ દુખી કે હદિનું લખુજ કરીશું એવો અમારો નિયમ છે. પત્ર વ્યવહાર નિચેને ધિરનામે કરવો.

અમારૂં નામ તોંધી રાખજો. કોઇ પણ વખતે નમને રોગ ન મટે, અમુજગ ધાય કે તરત અમને સખી જણાવશો તો તેની સલાહ લખી મોકલીશું.

અમારા કારખાનામાં જનની દવાઓનો લાભ આજે આખા હીદુસ્તાન ઉપરાંત, સીડોન યહરેરા, મુમુક્ષિતાન, ચીન, એડન, આફ્રિકા ઉપરાંત દુરના દેશોમા દળરો માણસો લઈ રહ્યા છે, તો કંઈ પણ સમયા દશે તોજ તેનો વધુ ફેલાવો થયે તે રોગ તેની સ્થવના અને પ્રમાણિકષણની ખાત્રી કરવાની આંધી ધીજી શી ખાત્રી. અને તેમના દળરો પત્રો આરામ થવાના અમારે ત્યાં આવે છે જે સર્વ કોઈને અસીસમાં આગી જોવાતી છુટકે, તેમના મળાજ થોડા છેવાં પાના ઉપર વાંચી ખાત્રી કરજો. નોંધકે ગમે ત્યાંથી દવા મંગારી પૈમા ફેંકી દેવા પડેનાં વિચાર કરજો. અને પૈસા બચાવી રોગને મંદગત્વા ઇન્જના હોતો અમને વખતે પડી આપની મરજી.

હવે કેમીકલ વર્કસ—અમદાવાદ.

વાંચજો પુરું નહિ વાંચો તો પસ્તાવો થશે. કાંઈક લાભ
મેળવશો, પૈસા પૈસા અને પૈસા ! જ્યાં જુવો ત્યાં
તેનીજ વાતો !

આજકાલ દરેક માણસ પૈસાને માટે વશબાં મારી કરે છે, માણસનું દરિમિંદુ પાને લ-
લ્યસ્થાન પૈસાજ નજીવ છે. તેને મેળવવાને માટે વેપાર કરે છે, શુમાસ્તી કરે છે, ખેતી કરે
છે, તોફારી કરે છે કે છેવટે મલુરી પણ કરે છે, અગત્યનું કામ હોય તો પણ જો પૈસાની વાત
આવી તો તેને પહેલું સ્થાન મળે છે કારણ કે વ્યવહારમાં સર્વ પદાર્થો પૈસાથી જ મળી શકે
છે અને તેથી તે મળે, તેની રાગની તે રૂક સુધી દરેકને છતાંસા રહે છે એવો જે કાંઈ ધધી
કરતો હોય તે ધધામા વિનવી થાય, અને તેમા હજારો રૂપિયા પૈદા કરે એવી દરેકને આશા
હોય છે, અને તે આશા પુરતા જ્ઞાન સિવાય પુરી પડતી નથી

પૂર્વે આપણા દેશમાં તેવું શિક્ષણ અપાતું હતું અને તેથીજ તે વખતે આપણો દેશ પ્રથમ
પદ્ધતિમાં લેખાતો હતો આજે તેવા શિક્ષણના અભાવથી જ્યાં જુવો ત્યાં દરિદ્રતાએ પગ
પેસારો કરી મોકલો છે, અને તેથી તેમાંથી ઉદ્ધરવાનો એકજ માર્ગ છે કે જે 'વડે આપણા
શરીર અને મનની શક્તિઓ મુશરી અર્થિક ઉન્નતિ કરી શકે તેવું વ્યવહારિક જ્ઞાન આપવું જેમણે
આપી અને પણા વર્ષની મહેનત કરી, તન, મન અને ધનના બોળે દાલમા જ

ધનવાન.

નામનું પુરતકે બનાવ્યું છે તે યોગજ વખતમાં લોકપ્રિય થઈ જાવી જવા આગ્યું
છે જો તમારે, તમારા બાળકને કે સ્નેહી મંડળને સંસારમાં ઉચ્ચસ્થિતિએ આપવા ઇચ્છા હોય,
જો તમને ઉત્તમ આરોગ્યવાન, અને વ્યવહાર કુશળ બનાવવા હોય, ભવિષ્યમાં જાતેજ ધન કમાઈ
પૈસાનાર્થે થાય એવી ઇચ્છા હોય, જ્યાં ત્યાં દરિદ્રતામા રખડવા દેવાની ઇચ્છા ન હોય તો આ-
જેજ આ પુસ્તક મંગાવી ઉપયોગ કરજો.

જો તમે પણા ધણા ધધા કરવા છતાં પણ દમડી દેખતા ન હો, વેપાર ધધા કે બીજા
ઉદ્યોગમાં ધારેલો લાભ ન થતો હોય, ખેતીમાં વીસપચીસ પાણી પકવવાની મના હોય, છુવર
કળાનું સર્વોત્તમ જ્ઞાન આપી કળા કુશળ બનવું હોય, કાંઈ પણ ધધાની આરે નતરો રૂપિયા
સહેલથી કમાઈ શકાય એવી ગોષ્ઠીને શીખવાની ઇચ્છા હોય, અને આજ જ-મગ લાખો અને
કરોડો ધનના સ્વામિ બનવું હોય તો આજેજ આ પુસ્તક મંગાવી ઉપયોગ કરજો.

તેની અંદર બાર લાખમાં અને ૨૫૦ પ્રકરણોમાં તમામ પ્રકારના જ્ઞાનનો, રીઝોનો અને
કળાઓનો કમવાજ સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. કીમત રૂ. ૫-૦-૦ થો. ૩ ૦-૫-૦

જેઠાલાલ દેવરાંકર દયે વેપ. અમદાવાદ.

વાતહુગ્રી.

મંગાવવી. આ દવાના સેવનથી અને તેજા વા દળે તે મટી જઈ એક મહીનામાંજ શરીર
તંદુરસ્ત થશે, અને પછી જીંદગીપર્યંત વા નજીગે નહિ, સંધિવા અને પક્ષાઘાતનો
તો તે રામબાણુ ઉપાયજ છે જો તમે તેનાથી સપડાયા હો, અને ધણા ઉપાયો કરી
કરી કંટાળ્યા હો તો જરૂર અમને લખજો, અને પછી તમારે સાજા નજ થવું હોય તો
પછી અમારો ઉપાય નથી ૩મી ૧ ની કીમત રૂ. ૨-૦-૦ અતુપાનની કી. ૩. ૧-૦-૦
ચોળવાના તેલની કીમત રૂ. ૧) એકંદરે રૂ. ૪) નું વી. પી થશે. પોસ્ટલ ૦-૫-૦ જુદા.

દયે કેમીકલ વર્કસ-અમદાવાદ.

કાં બેલરાયા? બેલરાશો નહિ, આ તો આયતો નથી, પણ સાયન્સનું પુરતક છે. ૩
 શું તમારે જૂત ભવિષ્ય અને વર્તમાન કાળની વાત જાણવી છે? શું તમારે તમારા નસી-
 બમાં શું લખ્યું છે તે જાણવું છે? શું તમારે ભવિષ્યમાં આવી પડનાર સુખ કે દુઃખ,
 ક્યારે મળશે તે જાણવું છે? શું તમારે રૂ, ચાંદી, ચનાજી વીગેરેના ભાવ તાલ ક્યારે ચડશે
 કે ઊતરશે તે જાણવું છે? શું તમારે તમારા ધંધામાં લાભ થશે કે હાનિ તે જાણવું છે?
 ને જાણવું જ હોય તો આજે એક પત્ર લખી—

ભવિષ્યવેત્તા

યાને ભવિષ્ય જાણવાની વિદ્યા.

આ નામનું પુસ્તક મંગાવો. જે પુસ્તક ઉપરથી દરેક માણસ ગમે તો થોડું જાણે
 હશે તોપણ, ભવિષ્યમાં શું બનશે તે જોઈ અને જાણી શકશે. તમે તમારું જ ભવિષ્યનું સુખ
 દુઃખ જાણી શકશો. ધંધામાં શું લાભ થશે? સુખ ક્યારે મળશે? હરે પત્રી કેવા દિવ-
 સોમાં હકારા જશે તે વિગેરે અનેક વાતો તમે તમારી પોતાની તેમજ પારકાની પણ જોઈ
 અને જાણી શકશો. જન્મોત્તરી, વાર્ષિક ધેર બનાવી શકશો અને જોઈ શકશો, વારંવાર
 જોઈને લાંબા ધંધા ખાવા નહિ પડે તેમ તમે જોશો તે ખાતરી જોશો, તેમા હાલના
 હોદ્દા સાયન્સ ઉપગત નૈન, મુગડમાની અને અજોજ ભવિષ્ય જાણવાના સાયન્સનો
 સમાવેશ છે કીમત માત્ર રૂ. ૩. પો. ૦-૪-૦

વૈદ્ય યાને વૈદક ભાગ ૧ હો અને ૨ જો.

આ પુસ્તકમાં તમામ રોગ મટે એવા ઔષધો અને વનસ્પતિશાસ્ત્ર આપવામાં
 આવ્યા છે. આ ઔષધો અકસ્તીર વનસ્પતિમાંથી તે શી રીતે બનાવવા, તથા કઈ દવા
 ક્યા ક્યા રોગ મટાડે છે તે, તથા દવા કઈ કઈ વનસ્પતિની રીતે બનાવવી તે,
 તથા દરેક ધાતુ તમા વિષનું શોધન કરી લખ્યો બનાવવાની રીત, તથા તેની બનતી મા-
 ત્રાઓ, અવલોકો, ધતો, તેઓ, તથા આસવો વગેરે બનાવવાના પ્રયોગો દરેક માણસ સમજ
 શકે તે પ્રમાણે સુચ્છરતી ભાષામાં ચરક, સુશ્રુત, વાગભટ્ટ, સારંગધર, ભાવપ્રકાશ અને
 નિષંદ જોવા મહાન ગ્રંથોમાંથી લખવામાં આવ્યું છે. આ પુસ્તક રૂ. ૫ ના વૈદક-
 ના વૈદક પુસ્તકની બરોબરી કરી શકે છે. પુસ્તકની કીમત દરેક ભાગની માત્ર રૂ. ૦-૧૨-૦
 પો. રૂ. ૦-૩-૦ અને બાક સાથે ખરીદનાર પાસેથી રૂ. ૧-૪-૦ પો. ૦-૪-૦ પણો.

પરસીયન નાઈટસ.

શૂદરશો, આપે અરેબીયન નાઈટસ તો વાચીજ હશે અરેબીયનનાઈટસ જેરીજ
 સ્ત્રીક અને બોધક વાર્તાઓ આ પુસ્તકમાં છે. ઘણીજ મનોરંજક વાર્તાઓનો આ
 પુસ્તકમાં સમાવેશ કર્યો છે. જેનો હીદી, બગાબી, અંગ્રેજી વિગેરે ઘણી ભાષામાં
 ભાષાંતરો થઈ ચુક્યા છે. એકવાર હાથમાં લીધા પછી રાંચ્યા સિવાય છુટકાજ થતો નથી.
 પાકું પુકું, બડાં એક કાળો, કીમત માત્ર રૂ. ૧-૦-૦ પો. ૦-૨-૦ રાખી છે.

વિનોદચંદ્ર.

એક અતિ રસમય અને બોધક વાર્તા આ પુસ્તકમાં સત્યનો જય અને અસત્ય,
 પ્રપચ, બિભિચારાદિ દુર્ગુણોનો એવો ચિતાર આપવામાં આવ્યા છે કે અરેબર વાંચનાર
 મનુષ્ય ગમે તેવા દુર્ગુણી હશે તોપણ તેને સદ્ગુણી થવા સિવાય છુટકાજ નથી. એકવાર
 પુસ્તક હાથમાં લીધા પછી ફરી તેને પુરૂ વાંચ્યા સિવાય મુકવુજ ગમે તેમ નથી એકવાર
 વાંચ્યા પછી વારંવાર વાંચવાનું મન થઈ આવશે તરી. રૂ. ૧-૦-૦ પો. ૦-૨-૦.

જેઠાલાલ દેવરાંકર દેવે, અધિપતિ લાગ્યોદય-અમદાવાદ.

ગુન્દો કરતાં બચવું, શિક્ષામાંથી મુક્ત થવું, અને કાયદેસર વંચતવું એ માણસ માત્રની દરજ્જા છે. આપણી સરકાર પ્રત્યે શુ શુ દરજ્જા અને જવાબદારીઓ છે, સરકારી અમલદારો આપણી માથે કેવી રીતે વર્તી શકે, અરસપરસ માંગના લેણાની કે દટા શીમા દની ફોજદારી ગુન્દાઓના 'સબધમાં માણસે ચી રીતે વર્તવું, શું કરવું વિગેરે માટે કાયદાનું જ્ઞાન મેળવવું એ માણસ માત્રની દરજ્જા છે.

કાયદાનો શિક્ષક

ચાને

મુલકી, ફોજદારી અને દીવાની કાયદાઓનું જીથ.

બીજી આવૃત્તિ નવા-મુધારા વધારા સાથે ચોડાજ વખતમાં બહાર પડશે.

જેની પેલી-આવૃત્તિ ધણાજ દુક વખતમાં ખપી ગઈ એજ તેની લોકપ્રિયતા છે.

આ પુસ્તક દરેક ધરમાં રાખવાની જરૂર છે. કાયદો જાણનારજ ગુન્દાથી બચી શકે છે અને ગુન્દાથી બચનારજ નિર્ણય રીતે મુખે રહી શકે છે., કોષપથ ગુન્દો કરી અને દેહેવું કે કાયદો જાણવો નહોતો, તો તેથી શિક્ષામાંથી બચી જવાતું નથી તેમજ કાયદો જાણવો અને તે પ્રમાણે વર્તવું એ માણસ માત્રને માટે સરકારની દરજ્જા છે. પણ કાયદાઓની કીમત વધારે હોવાથી તેમજ છુટા છુટા ખરીદવાથી મો બસે રૂપિયા ખર્ચ થઈ જાય છે જેથી ધણાને અજ્ઞાન રહેવું પડતું, પણ અમે આ પુસ્તક કે જેમાં નીચે પ્રમાણે તમામ ફોજદારી, દીવાની અને મુલકી કાયદા આવી જાય છે તેની કીમત માત્ર રૂ. ૭ જ રાખી છે. વળી તે એટલું જાણુ ઉપયોગી થઈ પડ્યું છે કે હજારો અમલદાર વર્ગનાં સરટીફિકેટ મળ્યાં છે એ તે પુસ્તક તમારી પાસે ન હોય તો આજેજ મંગાવજો. તેથી તમને રૂ. ૭ ખર્ચવાથી હજારો રૂપિયાનો કાયદો થશે અને કોઈ એકજ વખતે તેની નીચું વળી જશે.

મુળક ગવર્નમેન્ટના માસ્ટ્રો એરીએન્ટલ ટ્રાન્સલેટર અને કલેક્ટર મા. એ. ખાનગાદાર સેવક સમસુદીન સેયમીયા કાદરી માહેજ લખે છે કે —

(અંગ્રેજીનું બાપાંતર) તમારે પુસ્તક નામે કાયદાનો શિક્ષક, ધણુજ ઉપયોગી છે. મને લાગે છે કે તે લોકપ્રિય થઈ પડશે, તેની મુજરાતી બાપા પણ સાદી અને સમજાય તેવી સરત છે, અને તેમાં ધણુ ઉપયોગી કાયદાઓનો સમાવેશ કરેલો છે.

તેમાં નીચે પ્રમાણે કાયદાઓનો સમાવેશ કર્યો છે.

ફોજદારી વિષયને લગતા કાયદાઓ—દીમીનલ પ્રોસીજર કોડ, ઇડિઅન પીનલ કોડ, ગોડા માણસનો એક્ટ, દુટકાની શિક્ષા બાબતનો એક્ટ, જુગારનો એક્ટ, એક્સ્ટ્રાડીશન એક્ટ, આગધારી એક્ટ, અરીજુનો એક્ટ, મીકાનો એક્ટ, કારીગર અને મજૂરોનો એક્ટ, રેલ્વેનો એક્ટ, ફેક્ટરી એક્ટ, ટેલીગ્રાફનો એક્ટ, પોર્ટનો એક્ટ, ઝેરી જીજીઓનો એક્ટ, રાજપ્રોહી સહા અટકાવવાનો એક્ટ, નાટકના ખેલોનો એક્ટ, નિધિનિક્ષેપ એક્ટ, બોમ્બ એક્ટ, ડાકા એક્ટ, વિમેન પોલીસ એક્ટ, ડીપ્રીક્ટ પોલીસ એક્ટ વિગેરે.

રેવન્યુ (મુલકી) તથા મરવણના વિષયોને લગતા કાયદાઓ—લેન્ડ રેવન્યુ કોડ, તે ઉપર થયેલી રૂઝ, તાલુકાના નમુના, ગામના નમુના, આમતદારોની દારોનો એક્ટ, સર્વેય ઇન્સપેક્ટરની રૂઝ, આપણીની સમજૂતી, એરીજનલ સરવેની રૂઝો વિગેરે.

દિવાની વિષયોને લગતા કાયદાઓ—સીવીલ પ્રોસીજર કોડ (નવો) વારસાનો એક્ટ, વાલી નીમવાનો એક્ટ, ટ્રસ્ટ એક્ટ, વોર્ડ્સ એક્ટ, દક્ષિણ રીવીફ એક્ટ, કલચર એક્ટ, દિંદુ પુનર્જનનો એક્ટ, ગોડા માણસની મિલકતનો એક્ટ, પારસીનોકાના લક્ષ તથા તલાક બાબતનો અને વારસા બાબતનો એક્ટ, ટ્રસ્ટ શી એક્ટ, પુરાવાનો એક્ટ, કોર્ટમાં સમ ખાવાનો એક્ટ, કુટુંબનો એક્ટ, રજીસ્ટ્રેશન એક્ટ, વહેતણુ કરવાનો એક્ટ, ટ્રાન્સફર પ્રોપર્ટી એક્ટ, મુરોપીયન વેમનશી એક્ટ, સીવીલ દારોનો એક્ટ, પ્રોપર્ટ તથા વહીવટ ચલાવવાની

સર્વે આપવાનો એકટ, નાદારીનો એકટ, સુદતનો એકટ, વારસાનો એકટ, હિંદુ લો, વારસોને કરજમાંથી છોડાવવા બાબતનો એકટ, મુસલમાની-શરૈફ સંપત્તિદારી વિષે, સંપત્તિના હક બાબત, સ્તંભ એકટ વિગેરે.

પરચુરણ વિષયને લગતા કાયદાઓ—તજાવીનો એકટ, લોકલ કન્ડ એકટ, ધનકમ ટેક્સ એકટ, મતાદાર એકટ, તાલુકદારનો એકટ, બંદોબાસ એકટ, વહાણોનો એકટ, નરવાનો એકટ, મુનીસીપાલ એકટ, જમીન લેવાનો એકટ, સુતરાઉ માલ ઉપર જકાત લેવાનો એકટ, જંગલી પક્ષી તથા શિકારના રક્ષણનો એકટ, હિંદુસ્તાનનો ચક્રચી નાણાનો એકટ, હિંદુસ્તાનનો તારીફનો એકટ, જળમાર્ગની કસ્ટમની ડ્યુટી લેવાનો એકટ, જંગલનો એકટ, વતન એકટ, ઇરીગેશન એકટ, શિતબા દાંડવાનો એકટ, જંગલ તરફ ધાતક-પણું અટકાવવાનો એકટ, સેનીટરી એકટ, ગ્રેમો તથા વર્તમાનપત્રનો એકટ, હથિયાર તથા મુદ્દ સામગ્રીનો એકટ, કસ્ટોની શિક્ષા કરવાનો એકટ (નવો) વિગેરે વિગેરે.

બીજી આવૃત્તિમાં આવેલા નવા કાયદાઓ નીચે પ્રમાણે—

ડીસ્ટ્રીક્ટ મેજિસ્ટ્રેટની વિશેષ સત્તા બાબત, રાજદારી કેદોને દેશપાર બાબત, બખ્તરો તથા મેળા બાબત, ભાડાના વાદને બાબત, મુબર્રમી શીતબા કઢાવવા બાબત, દાખલેનો એકટ, વેપારના માલ ઉપર દગલખાણથી નિશાનિઓ કરવા બાબત, સ્ટીમ બોયલર તથા સવા બાબત, મોટર વાહનોનો એકટ, પીનજીનો એકટ, મુન્દેગાર જાતોનો એકટ, રાજદ્રોહી સલા અટકાવવાનો, કારખાનાનો એકટ, વિમાની મંજૂરીઓનો એકટ, વીમા કંપનીઓનો એકટ, ઘોડ દોડની સરોતની જગ્યાનો એકટ, વૈદોનો એકટ, કેટોના વિશેષ આધિકારનો એકટ, દેશની સાબીતીનો એકટ, લાકરના કુચ-કરવાથી નુકસાન ધાય તે બાબત, હિંદુલાકાના વસીયત-નામોનો એકટ, વિશેષ ન્યાયનો એકટ, ટ્રસ્ટ એકટ, સુધાધિકાર બાબતનો એકટ, કંપની બાબતનો એકટ, સમરી સેટલમેન્ટ એકટ, તોડમીડાસનો એકટ, ઇરીગેશન એકટ, તથાકુનો એકટ, માર્ફજનિક દોડી ધાટોનો એકટ, રસ્તા તથા પુલો ઉપરના વેરનો એકટ. વીગેરે પુસ્તકની કી ૩. ૭), પૃ. ૦-૧૦-૦.

આ બીજી આવૃત્તિમાં લગભગ બમણા જેટલો વધારો છે તથા અત્યાર સુધીના સુધારા વધારા દાખલ કર્યા છે. જેથી હાલત વધારવી પડે છે.

૩. ૨૫) ખર્ચાતાં ન મળે તે માત્ર ૩. ૨) માંજ.

સરવૈ, રેવન્યુ અને ફોજદારી કાયદાનું જીવ.

ત્રીજી આવૃત્તિ—આ પુસ્તકમાં ઈડીઅન પીનસોડાની અગત્યની કસમો, ફીમીનલ પ્રોસીજર કોડ, ડીસ્ટ્રીક્ટ પોલીસ એકટ, વિલેજ પોલીસ એકટ, લેન્ડરેવન્યુ કોડ, તે ઉપર યેલેલી રૂઢ, મામલતદાર કોર્ટ એકટ મામના નમુના, સરવાણની રૂઢ, સર્કલ ઇન્સપેક્ટરની રૂઢ, અશીલુનો એકટ, આબકારી એકટ, મીણનો એકટ વિગેરે ૨૦ કાયદાઓનો સમાવેશ કર્યો છે. દરેક માથુસે હંમેશાં પાને રાખવા લાયક અને ધાણું ઉપયોગી છે જેના સંબંધમાં સેક્રેટરી વિદ્વાનોના સર્વિશીકટ મળ્યા છે કો. ૩. ૨-૦-૦ એપ્રિલ ૦-૪-૦.

ધરનો વૈધ.

આ એક અતિ ઉત્તમ વૈદકનું પુસ્તક છે. જેના દસ ભાગ છે. તેમાં લગભગ ૫૦) પ્રકરણો છે. જેમાં શારીરક તેની અંદર આવેલા અવયવોનું જ્ઞાન, ઇન્ડ્રિયોનું જ્ઞાન, અને તેની ક્રિયા, મનરૂપતિયા કુદંતી ઉપચારો, દરેક રોગ, તેના કારણ, લક્ષણ, અને તેના ઉપાયોનો આ પુસ્તકમાં સંપાદેશ કર્યો છે કો. ૩. ૩-૦-૦ પૃ. ૦-૨-૦.

જેલોલાસ દેવશંકર દવે, વડી ભાગ્યેલ, અમદાવાદ.

આયુર્વેદનો અતિ ઉત્તમ અને પ્રાચિન ગ્રંથ કે જેની હીદી, મરાઠી, વિગેરે હીદુ-સ્તાનની ભાષાઓ ઉપરાંત પશ્ચિમની ભાષાઓમા પણ ભાષાંતરો થઇ ગયાં છે. છતાં-જેનું હજુ સુધી ગુજરાતીમાં ભાષાંતર થયેલું જ નહોતું. એવો ઉપયોગી ગ્રંથ, કે જેના ઉપરથી વૈદકના દર્શનો અથો ઉત્પન્ન થયાં છે તેવો મહાસાગરરૂપ ગ્રંથ.

શ્રી ચરક સંહિતા.

મૂળસંહિત ગુજરાતી ભાષાતર બહાર પડ્યો છે તેના ગ્રંથમાં અનેક પેપરો અને વિદ્વાનોએ અભિપ્રાયો આપ્યા છે મોટા મોટા એમ. ડી. થયેલા ડૉક્ટરો પણ તેને વખાણે છે તો આપણા વિદ્વાન વૈદો વખાણે તેમાં તો નવાઈજ નથી આયુર્વેદનો મૂળ આ ગ્રંથ છે. આ ગ્રંથમાંથી અનેક ગ્રંથો ઉત્પન્ન થયા છે તેમાં એવી એવી જુની શોધો અને દવાઓ છે કે, જે આપણા જાળવામાં ન હોવાથી, ઘણા પાશ્ચિમાત્મ શોધોથી અં-જાદ્યો છીએ પરંતુ હાલની તેવી ઘણી શોધોનો આ પુસ્તકમાં સમાવેશ થઇ જાય છે.

દરેક ડૉક્ટર, દકીમ અને વૈદો આ પુસ્તક પાસે રાખી દવાઓ કરવાથી યશ મળે છે તેમજ આરોગ્ય સાચવી શરીરને તદુસ્ત અને દીર્ઘાયુષી બનાવવાની ઇચ્છા રાખનાર દરેકે તેને હમેશા પાસે રાખવુંજ જોઈએ આપણા આયુર્વેદમાં-દવાઓને માટે સર્વથી સર્વોત્તમ ગ્રંથ ચરકને ગણેલો છે એજ તેની ઉપયોગીતા છે પ્રથમ ભાગની કીમત રૂ. ૫-૫૯, સાતમો, જાડા એક કાગળ, પાકું પુકું જુજ કોપી હોવાથી સત્વર મંગાવવું.

માન જુજ અભિપ્રાય પાસ થશે મુખાષ મધુરામ આયુર્વેદ કોલેજવાળા ડૉ. પોપટભાઈ મધુરામભાઈ વૈદ જે. પી. એલ. એમ. એન્ડ. એસ. લખે છે કે ચરક સંહિતાનું ગુજરાતી ભાષાંતર કરવાનો જે પ્રયાસ આપે કર્યો છે તે અતિ ઉત્તમ છે અને દરેક વૈદને એ પુસ્તક ઘરમાં રાખવા લાયક છે

ભાવનગર દરબારી કેળવણી ખાતાના ઉપરી વિદ્યાધિકારી સાહેબ મે. કૌશિકરામ-ભાઈ વિદ્યદરશંગભાઈ લખે છે કે શ્રી ચરક સંહિતાનું અવલોકન કરવાથી તે પુસ્તક ઘણું ઉપયોગી માલુમ પડ્યું છે આપનો એ પ્રયાસ સ્તુત્ય છે. અને આપે દીર્ઘકાલ શ્રમની સફળતા મેળવી

ધાતુગત હોયો મટાડી જીવન શક્તિ બક્ષી મગજને, પુષ્ટ કરનાર,

જીવન

એ ખરેખર જીવનજ છે આ જીવનનો ચાલુ ઉપયોગ કરવાથી દીર્ઘ જીવન પ્રાપ્ત થાય છે, મગજ પુષ્ટ થઇ જુદી અને યાદશક્તિ વધે છે, ધાતુગત હોયો મટાડી શરીર પુષ્ટ બનાવે છે આ જીવનની બનાવટ સર્વોત્તમ હોવાથી આ જે સર્વ કોઈના જીવન કરતાં તે ગુણમાં ઉત્તમ ગણાય છે. તેમા પડતી વસ્તુઓ વનસ્પતિની અને તુલશાન ન કરનાર છે. ખાવામાં સ્વાદિષ્ટ, દૈનંતદાર અને આરોગ્યને જાળુને માટે ફાયદો બધાનાર છે નળનાથ પોંડ, ખામી, ક્ષય, ગંધકણી, મરડો, અશ્વપીત તથા ધાતુ વિકારનાં દરદોમાં તેના ગુણ અનુભવ સિદ્ધ છે અમે જીજ્ઞાસોની માફક હલકા ભારી જુદા દર ન રાખતાં માત્ર ભારે-કે જેમાં ભયો અને કિમતી માત્રાઓ પડે છે. તેનીજ એકજ જાત બનાવીએ છીએ. અને જેનો જનસમુદ્ધ જુદી સાલ લઇ રહે તે માટે તેની ૧ ડબ્બાની કીમત રૂ. ૧-૮-૦ નાખી છે. ત્રજીની કીમત રૂ. ૪-૦-૦ પોરટેજ, જુદું-વિદ્યાશિલ્પો, મગજનું કામ કરનાર, મારતરો, વજાલો વિગેરે માનસિક મહેનત કરનારને તો તે અત્યંત તુલ્ય છે. એકવાર વાપરી ખાતરી કરી તેનો ચાલુ ઉપયોગ કરવાથી શરીર નિરાંતી અને તદુસ્ત રહી લોહી અને વિવિધ વધારો થાય છે, જુદી અને યાદશક્તિ વધે છે કોઈપણ પ્રકારના શ્રમને મદદનાર છે.

ખરોટથી કામેથર નધુરામ લખે છે કે, જીવનથી ઘણો ફાયદો થયો છે. મુખાષી જી. એન. દીવવાળા લખે છે કે, જીવનથી મારે શરીર પુષ્ટ થયું છે.

જેઠાલાલ દેવશંકર દવે, તત્રી-ભાગ્યોદય.-અમદાવાદ.

MEMORINE

મેમોરાઇન. (સંસ્કૃત)

આ એક તાજી દેશી વનસ્પતિમાંથી બનાવેલી સંપૂર્ણ ખાત્રીવાળી, ડોઢ પંજુ પ્રકારનું તુલકશાન ન કરી શકે તેવી અને ગુણમાં તુરંત કાયદો આપી અને બાથુને માટે લાલ કરે છે. આ દવા સ્વાદિષ્ટ હોવાથી ખાવામાં લેઈએ, પડે છે સવારમાં માત્ર એકજ વખત દુધ સાથે ખાવાની છે હાલનાં વિદ્યાર્થીઓ આને તેને દરરોજ સવારમાં વાપરે છે. જેમાંના જે તદ્દન ઠાંડ અને બીન અશ્વત્થામ હતા તે આને બહુ હોશિયાર, નિમ્ન બુદ્ધિના અને વિદ્વાનો બની ગયા છે. જેમના હાલનાં પત્રો હંમેશા આભ્યાં કરે છે. આપને જે આપના બાળકને બુદ્ધિશાળી બનાવવો હોય, બાળકમાં હોશિયાર અને ઝટ યાદ રાખી શકે તેવો બનાવવો હોય તો આજેજ મેમોરાઇન મંજારવો. પુત્ર કરતા પૈસા વધુ ગણુશો, નહિ તેથી નકી સમજવો કે તમ્મરા પૈસા છુટી ન પડ્યાં છગી નીકળશે.

તેનાથી મગજ ઉપર સારી અસર થાય છે. મગજ શાત અને સ્થિર થાય છે. રાત્રિદ્રિયો સતેજ થાય છે. બુદ્ધિ તિવ્ર અને સહેજમાં યાદ રહી શકે તેવી યથા યાદ-દાન્ટ વધે છે. બાળકમાં હોશિયાર અને આલોક-ધાય છે સરીર પુષ્ટ બનાવે છે. વીર્ય અને લોહીને વધારી શક્તિ આપે છે નાનાં બાળકો, વિદ્યાર્થીઓ, રક્તન માસ્તરો અને મગજનું કામ કરનારાઓને માટે મગજને પુષ્ટ કરનાર આ સિરાય બીજું એક પંજુ ઔષધ નથી. ડબ્બી ૧ ની કીમત રૂ. ૨-૦-૦. યા ૦-૪-૦. બે રૂપિયામાં અમે કાંઈ પૈસાદાર યથા જવાના નથી એકવાર અજમાવી જોવા અમારી લલામણુ છે પત્રી આપની મરજી

દેવે કેમીકલ વર્કસ—અમદાવાદ.

શક્તિહિન થઈ ગયેલા માણસોને માટે ડોઢ પંજુ પ્રકારનું તુલકશાન ન કરે અને સ્થાયી લાલ આપી શકે તેવી

સોવેરીન.

નામની દવા વાપરવા અમે દરેક માણસને ભલામણુ કરીએ છીએ આ દવાને શાસ્ત્રિય પદ્ધતિથી બનાવવામાં આવે છે તેમાં એક પંજુ તુલકશાનકારક વસ્તુ પડતી નથી. જેથીજ તે આને મોટા મોટા રોગીઓ, નાનાઓ, રાગ મહારાગો અને અ-મલદાર વર્ગમાં તેમજ દરેક માણસ વાપરવા લાગ્યા છે. આ દવામાં સુવર્ણ, સાચાં મોતિ, જેવી કિંમતિ વસ્તુઓ પડે છે જેથીજ ને સ્થાપિ લાલ આપી શકે છે.

આ દવાને ઉપયોગ કરવાથી ગમે તેવા શક્તિહિન, અને ધાતુહિન ધયેસ માણસોને નવી જુવાની અને શક્તિ પ્રાપ્ત થઈ જાય અને ધાતુનો પુષ્કળ વધારો થાય છે. વળી જેથી પેશાબ કે સ્વપ્ને જતી ધાતુ બધ થાય છે. શિથિલ થયેલી ઇંદ્રિયો બળવાન અને સતેજ થાય છે. પ્રમેહ મટે છે, હરસ, અંતઃક્રી મટે છે ક્ષય, જીર્ણ નવર, દમ પશુ મટે છે. શરીર નિરોગી અને બળવાન થઈ દીર્ઘ જીવન પ્રાપ્ત થાય છે. આવી ઉપ-યોગી દવાના જોટલા પૈસા ખર્ચાય તેટલા ઓછા છે. કારણ કે ગમે તેવો સંસારથી બહાર નીકળી ગયેલો નિર્વીર્ય પુરુષ પશુ આ દવાનું સેવન કરવાથી તાકાતવાળો અને પુષ્ટ બને છે. વૃદ્ધ માણસ ઉપયોગ કરે તો તેને જુવાનીના સુખનો અનુભવ મળે છે.

ડબ્બી ૧ ની કીમત રૂ. ૧૫-૦-૦. પોરોજ ૦-૬-૦. આ દવામાં સુવર્ણ, જેવી કિંમતિ વસ્તુઓ પડતી હોવાથી કિંમત વધારે જણાતી હશે પણ તેમાં પડેલી કીમતી વસ્તુઓ અને તેના અમૂલ્ય ગુણુ આલગ રૂ. ૧૫નો હિસાબ નથી

દેવે કેમીકલ વર્કસ—અમદાવાદ.

છાંદગીની સહીસલામતિનો ઉપાય.

આજ વખત એવો છે કે આગેય જગડતા વાર લાગતી નથી, સરીગને એવી રીતે લાગુ પડતાં વાર લાગતી નથી, હીડતા માણુમને કાલેગ થઈ પડી પડી હનો નહનો થઈ જાય છે, ધણને મુમાફરીમાં પાળી લાગે છે અહારગામ જવામાં ધણી વખત તાવ, ઉદરસ, મગેખમ, અંધકોણ, વિગેરે વ્યાધિઓ માણુમના શરીરને ઘેરી લે છે જેથી તેણે તે વ્યાધિઓ ન થાય, અને કદાચ થાય તો તેમાંથી પોતાની મેળે જગી રક્ષાય તેના ઉપાયો કરવાની, અને તેના ઉપયોગ દમેશ માટે ખીચણમાં રાખવાની જરૂર છે.

ધણી વખતે નહીં જાણતની એદરકારી રાખવાથી રોગ વધી જઈ ગોચ દવાના અભાવે અસાધ્ય થઈ દરેક મરણને શરૂ થાય છે. આટલે દરેક કુટુંબમાં એક એવી વસ્તુ રહેલી જોઈએ કે તે દરેક રોગને પોતે પોતાની મેળેજ વગર તકલીફ દયાની શકે આવી ધણ તરફથી જુદા જુદા રોગોની પેટીઓ નીકળી છે. પણ તે કોમતમાં બારે અને વજનમાં આઠે ફેરની ન રક્ષાય તેવી હોવાથી તેમ વખતે કારણ નાણા મિત્રાય ઉપચાર કરવાથી કાયદો થઈ રહતો નથી. જેથી મર્વની સુનભતા સચવાય અને દીકરાં આસનાં, મુસાફરીમાં કે ગમે તે વખતે માન ખીચણમાંજ રહી શકે તેમજ દરેક રોગ મટી શકે તેવી ધણ વર્ષની મહેનત, મોધ અને ધણ પંથાની અરવાદી માદ--

અમૃત જીવન (રહસ્ય)

નામની અમૃતમય દવા રોપી કદાચ છે તેના દાસ ધણ વિદ્વાનો, અને તખીઓએ તથા જનસમાજેએ ખાત્રી કરી લાબ મેળવેલો હોવાથી દરેક ધરમાં ધમગતુ દવા થઈ પડી છે આ દવા પામે રાખવાથી કોઈ પણ રોગની બીક રાખવાની જરૂર રહેતી નથી કારણ કે તે શરીરમાં થતા અંદાના અને બહારના રોગોને માટે રાખવાનું ઉપાય છે આ દવા જે નમારી છાંદગીનો ખપ દરતા હોતો હમેશ પામે રાખજો. તેનાથી, અશરણ, અનિમાર, મિટ્ટીરીઆ, ઉદરસ, ગરમી, ઉલટી, વા, કમો, કોરોનો કુખાવો, બધાસ, નજાન, કાવેગ, કૂમીઆ, ખમ, શુભા, ગોગો અદવો, ચુંક, તાવ, દમ, દાંતનો દુખાવો, દાંત નપાકતા, પ્રગ, ગર, પાંકુરોન, બદોજ, રક્ષ, નાથાનો દુખાવો, મધુ પ્રમેદ, દાપ, મવા, લકો, લીપવધક, વાસ, સમગી, વસાધ, મંધિવા, સુવારોગ, દરસ, હેડી, વાટલીનો, રંગ, દીટ્ટીરીઆ, વધ, દાંત, નાક, કાનના દર, મોગ, લીટી, સાપ, ઉદર, દરમણ કુમગનું એ, કકમાળ, દાગનુ, વિગેરે લગભગ તમામ દરો મટ છે, અને તેથી તેના દાંત દરક માણુસ સામ લેતા થયા છે બાટલી ૧ ની કોમત રૂ. ૧), પણ બાટલીની કોમત રૂ. ૨-૪-૮, પો ૮-૧૦-૦

આમૃતીયાનના—નામદાર કોર માટેના સખે છે કે, અમૃત જીવન ઉપર મને પોતે નો અંદાના મેળવે પળુ-પળુમાર કનાં જુદા જુદા મેળો ને બહાર ખાત્રીથી મટાડે છે અને તેથી તે બંધાપાત્ર અને ઉપયોગી જણાઈ છે.

અમૃતવાદ--પ્રતી ની અમૃત નંદના દેશાદ. ખી રો. એવ રોલ ખી લખે છે કે, અમૃત જીવન મેળવે ઉપર સારી સમર છે કે મર્વની અંતે પણ આપી મળાય.

આ દિવાલ અનેક અંતિ પ્રમ મળ્યા છે, જે દવા નીકળી રાખ્યા નથી દરેક ધરમાં રોગ બાટલી રૂપી મુકવાથી મેળવે વાય રોગો નથી આ. ૧ ની કો. મળુ બાટલીની કો. રૂ. ૨-૪-૦

દેવે કેમીકલ લેક્સ--અમૃતવાદ.

હસ નાશક-ગુટિકા

નામની અત્યંત ખાત્રીવાળી અતુલવેદી અને ગુણવાળી દવા ધણા વર્ષથી બનાવી છે જે સુકા કે દુઃખતા, અને દુઃખતા હરસને મરડવામાં સમગ્રાણ કામ કરે છે. ઘણા માણસોએ તેનો ઉપયોગ કરી ખાત્રી કરી છે. ઝાઝવાટે જતા લોકોને તે તે એકજ દિવસમાં બંધ કરી દે છે બહાર નીકળેલા ખુટા જેવા હરસના મસાને તે એકદમ ખેસારી દે છે સમાવી દે છે. આપરેશન કરવાની જરૂર પડેલી નથી તેમ મટયા પછી ફરી થતા નથી હરત હમેશા સાફ આવે છે, બુખ કઠણીને લાગે છે, અને શરીરને શક્તિ આપે છે.

જો તમે હરસની દવા કરી કરીને માક્યા હો, કાષ્ઠ પણ ઉપાયે શાયદા ન થયે હોય, અને પેસાની ખરબાદિ કરી કંટાળ્યા હો, તો નિરાશ મરો નહિ. આજેજ આ દવા મંગાવી અને અતુલ્ય કરો. પરેખર આ દવા ઇશ્વરી આશિર્વાદ સમૂન છે. તેથી હરસ મટયા પછી ફરી થતા નથી અને હાલની પથતના દુખથી બચાવે છે હજારો માણસોના પત્રો મળ્યા છે, અને હજારો માણસ, તેનો લાભ લે છે.

કલકત્તાથી, સી એમ. ચોધરી લખે છે કે, તમારી દવાથી મને જુના હરસનું હરદ મટ્યું છે જે હજુ સુધી ફરી થતું નથી જ્યાં તેમાંની એક ડોઝ મારા મિત્ર માટે વી. પી. થી મોકલેા. આવા હજારો પત્રો મળ્યા છે. એક વાર અજમાવી જોવા બચામણ છે, ડોઝ ૧ ની કીમત રૂ. ૩) અતુલપાનના ડોઝની કીમત રૂ. ૨) બેતેની કીમત રૂ. ૫) સાથે મલમ રૂ. ૧) તો મફત મળે છે. પોસ્ટેજ ભુલું.

હરસથી જો તમે પીડાતા હો તો આજેજ પત્ર લખવા સુકશો નહી

સંગ્રહણી પીલ્સ

નામની અમારી ખનાવટની મધરણીને માટે વિજયી નીવડેલી છે અને ઉપયોગ કરો, ઘણાએ તેનો ઉપયોગ કરી ખાત્રી કરી છે આપને કદાચ તે ગાંધી લાગુ પડશે હોય તે જરૂર આ દવા મંગાવી ખાત્રી કરો, અને તબુ હવત મેળવો તેથી અન્ન ખવાશે, બુખ ઉધારશે, ખાધું પચશે, વારંવાર થતા ઝાઝ મટી પચીને ખુલાસે હરત થશે. શરીરમાં ફરી લોહી અને શક્તિ વધશે ખજમાની જેવા અમારી આપને ખાસ બસામણ છે.

ડોઝ ૧ ની કીમત રૂ. ૨-૦-૦ અતુલપાનના ડોઝની કીમત રૂ. ૨-૦-૦ પોસ્ટેજ રૂ. ૦-૮-૦ માં વી. પી. થશે. એક માસ દવા ચાલશે. અકબારીયામાજ દેર જણાવે આપને ખાત્રીવાળી સંગ્રહણીની દવા જોઈએ તો તો મંગાવી ખાત્રી કરવા બસામણ છે.

કુરંચીથી તેજમસ વાચુમસ લખે છે કે, હું સંધરણીની દવા કરી કરી ચાકી કંટાળ્યો હતો છેવટે આપની મારા એક મિત્રે બસામણ કરતાં આપની દવા મંગાવી ઉપયોગ કર્યો, જેથી આજે મને મધરણી મટી શરીર નિરામય ખતી મળ્યું છે, અને આપને આશિર્વાદ આપું છું કે, ઈશ્વર તમારું બધું કરશે. મારા મિત્રોને હું તમારી દવાની બસામણ કરું છું. આવા અનેક પત્રો આજેજ નામ છે. આપને આ દવા મંગાવી ખાત્રી કરવા બચામણ છે.

કાયરેપીલ્સ

કાયથી બચવાની ઈષ્ટ, રાખનારાએ જો જરૂર વાપ વીજ નોંધ્યે પાછી ન વાપરે અને કાયના ખેડમાં સપડાય તો તેના નશીબોને વાક મમુનવો. કાયને માટે અતિ ઉત્તમ અને ગુણકારી દવા છે. તેનાથી મને તેવો જીવો જાયેલો હોય પણ મટ્યો છે. માટે અમારી બસામણ તમારો વો આજેજ મંગાવી, અને મોતના પુઝામાંથી છુટા પાડશી ૧ ની કી. રૂ. ૨-૦-૦ અતુલપાનના ડોઝની કીમત રૂ. ૨-૦-૦ દવા એક ખાસ માલજો. અકબારીયામાજ દેર જણાવો.

દેડેકમીકલ લેકેસ—અમદાવાદ.

સુખમાં દિવસો વિતાવવાનો ઉપાય.

આજકાલ પ્રત્યક્ષની ખામીથી કે કુમંગીરી, નાની ઉમ્મરની કુટુંબીથી કે ગરમ પદાર્થોના મેનનથી સેકડે હંમેશાં માણસોને પ્રમેહ—પરમીયાનો રોગ હોય છે જેમાં ઘણાને મધુ પ્રમેહ—મીઠા પરમીયો થયેલો હોય છે, જ્યારે કેટલાક પથરીના વ્યાધિથી રીઝાતા હોય છે, જ્યારે કેટલાકને પેશાબે અચન ગળે છે, ખુરતો પેશાબ થતો નથી, અટકી અટકીને થાય છે, જ્યારે કેટલાકને પેશાબે ધાતુ બળ છે, કેટલાકને અંદર ચાંદી યઇ, ઉપર ચાંદી પડે છે, કેટલાકને અતેકવાર પેશાબ કરવાનો રોગ, લાગુ પડે છે આવા અનેક પ્રકારનાં પેશાબનાં દરદી, મૂત્રાધાન, મૂત્રક્રમ, પ્રમેહ—પરમીયો, મધુપ્રમેહ, મીઠા પરમીયો, પથરી વિગેરે દરદી ઘણાને કાણુ પડવાથી તેમની જીવ્હી નકામા જોવી થઇ પડે છે, જોયી તે મટે તે માટે અમે ધણી શોધ અને અનુભવના અંતે—

પ્રમેહ નિવારણ પીલ્સ

બનારી છે. બધું! જે તમને આ રોગ—પ્રમેહ—પથરી કે મધુ પ્રમેહ કે પેશાબનો ગમે તે વ્યાધિ ધમો હોય, પેશાબે ઘોળી રહી, ધાતુ વળા કરતી હોય, પેશાબે લાલ કે તથુખ બળતી હોય તો આજેજ અમને પત્ર લખી અને ઉપરની દવા તેના અનુપાન સાથે મંગાવો, અને જરૂર આરામ મેગરી સુખી થાવ ડબી ૧ ની કીમત રૂ. ૨-૧૦-૦ અનુપાનના ડબાની કીમત રૂ. ૨-૦-૦ પો. ૮-૮-૦ દવા એક માસ ચાલશે. પોસ્ટ પોરીગ માથે રૂ. ૪-૮-૦ તું વી. પી. હરી દવા મોકલોશું ખાતી વેતન ગુણુ જણાશે. જે રોગને મટાડવો હોય તો તો મંગાવો, પછી આપની મરજી.

બેચેન મનુષ્યોને આશિર્વાદ તુલ્ય.

જે તમારાથી અન ખવાતું ન હોય, અન ઉતર અચ્ચી થતી હોય, ખાધા પછી આક્રોશ અટ્ટી પેટ ડગડમ રહેતું હોય, આધુ પચતું ન હોય, જઠરાગ્નિ મદ પડી ગઇ હોય, માધુ અચ્ચ રહેતું હોય, આખો બેચેની હોય અને દસ્ત ખુમાસે થતો ન હોય, મદ વાપુથી શરીર ધૂલી ગયું હોય, શરીર અચકત યઇ ગયું હોય તો જરૂર એતમે અને અમારી

આનંદવટ્ટી

નમની સ્વાદિષ્ટ, મૂખને ઠંડીને ઉધાડનાર, આપેયુ દર્જમ કરી, મુખે દસ્ત ખુમાસે લાની, પેટના વાયુને મટાડનાર દવા મંગાવજો. આજે તેનો દરેક ધરમાં વપરાય છે. મોમાં ખાવાથી રૂચિ ઉત્પન્ન થઈ મુખ સ્વાદિષ્ટ થાય છે આ બાટલી દરેક ધરમાં હોવીજ જોઇએ બાટલી ૧ માં ગોળી ૧૦૦ ની કીમત રૂ. ૧-૦-૦. ત્રણ બાટલીની રૂ. ૨-૪-૦ જે તમારે અન ખાઇ તે પહે અને મુખ ઉધો તથા દસ્ત સાફ થાય તેવી ઇચ્છા હોય તે ને મંગાવી ખાતી કરજો પછી આપની મરજી.

દમહર ગુરિકા

જે ઉપરોક્ત કરવાથી ગમે તેટલા વર્ષની લુની દમ દશે કોઇ પણ ઉપાયે નહીં મટી હોય તો પણ તે આ દવાથી મટશે ખાતી ગુપ્તને કે તમારા પેશાબરતાદ ન કરતાં આરામ મેગવતુ હોય તો આજે જ એક પત્ર લખી અને મંગાવો. ડબી ૧ ની કીમત રૂ. ૪-૦-૦ અનુપાનના ડબાની કીમત રૂ. ૨-૦-૦ અને સાથે ખાવાથી દવા એક માસ ચાલશે. ખાવાની રાત્રીમાં ક્યાં પછી ચોથા દિવસથી આરામ થતો જણાશે આશા છે કે જે તમે તે રોગથી કંટાળ્યા નો તો આજેજ પત્ર લખી દવા મંગાવો.

માંકડ-મચ્છર-હુર-આ દવા પાણીમાં નાંખી માંકડ મચ્છરવાળી જગ્યાએ છાટવાથી માંકડ મચ્છર જતા રહે છે ને ફરી થતા નથી કી. ૩. ૧-૦-૦

શીઘ્ર પ્રસુતી

આ દવા દરેક કુટુંબમાં હોવી જોઈએ. સ્ત્રીઓને સુવાવડ વખતે ઘણીજ પીડા પડે છે. વખતે તેમાંથી ઘણી સ્ત્રીઓના મરણ પશુ થાય છે માટે આ મરણની ધાંત્રી અને વ્યસન દુઃખની વેદનાથી છુટવા માટે આ દવા વાપરવી. પ્રસવ થવાના સમયે આ દવા ખાવાથી વગર કષ્ટે પ્રસવ થાય છે, અને બીજાકુલ પીડા જણાતી નથી, અને શરીર આરોગ્ય રહે છે. દરેક પાસે આ દવા રાખી મૂકવી જોઈએ કી. ૧ ની, કી. ૩. ૨-૦-૦ પો. ૦-૪-૦.

તાવ

તાવથી ઘણા માણસો કાપર થાય છે, અને વખતે જતો નથી તો હાડકચરીઓ થઈ શરીરને ગાળી નાંખી શક્તિના નાશ કરી નાંખે છે જો કાંઈ ઉપાયે તાવ ન જતો હોય તો અમારી ફીવર વીક્સ મગાવો જેથી ગમે તેવા સખત તાવ રોગનો એકાંતરીઓ, ટાકીઓ, હોને કે ચોથીઓ તાવ રૂઠ કલાકમાં મટે છે. અને શરીરમાં શક્તિ આપે છે. કી. ૧ ની કી. ૩. ૧-૦-૦ ફીવર મીઠાચર બા ૧ ની, કી. ૩. ૧-૦-૦ અને સાથે લેવાથી ઘણા ફાયદો થાય છે.

ઉદરસ

અને તેવી લુની ખાંસી, ઉદરસ કે કફ પડતો હોય, કાંઈ ઉપાયે ન મટતો હોય તો મગાવો અમારી ઉદરસ નીવારણ વીક્સ તેથી ગમે તેવી ઉદરસ બીજા દીવસથી મટી જશે કી. ૧ ની કી. ૩. ૧-૦-૦

સર્વ વ્યાધિહરગુટીકા

આ એકજ દવા લુદા લુદા અનુપાનમાં લેવાથી હજારે વ્યાધિઓને મટાડી શક્તિ આપે છે કી. ૩. ૩-૦-૦

લખો.

અમ્બક મખ્મ.

(દળર પુરી)

ફાયમાં આ લખ્મ બહુ વપરાય છે નળ-જાણમાં અને ધડપત્તની નળજાણમાં તથા દમમાં આ લખ્મ સાથે ગુણુ થાય છે. ધાતુની નળજાણ મટાડી પુષ્ટ કરે છે ૧ તો ની કી. ૩. ૩૦-૦-૦

પ્રવાલ મખ્મ.

પાકમાં, પેશાબમાં થતા વીર્યત્રાવમા, ઉદરસમાં, ગરમીના બાકી રહેલા વિંકરમાં, ફાયમાં, વધ, વેલકા અને સાધારણ નળ-જાણમાં આ લખ્મ ઉપયોગી છે તો ૧ ની કી. ૩. ૨

વંગ મખ્મ-કલાઈની લખ્મ

પેશાબના રોગો અને નળજાણમાં, સ્પન્નમાં ધાતુનું જલું તથા ધાતુનું ક્ષીણ થવું તેમાં ગુણુ કરે છે. તો ૧ ની કી. ૩. ૫

લોહ મખ્મ-ગજવેલ લખ્મ.

પાંક, સ્ત્રીઓના પાંકરોગ, રતવા, મૂત્ર પીડ, હલ્દેગ, ગડમાળ, ક્ષય, સાધારણ નળજાણ અને ધાતુની નળજાણ મટાડે છે. માત્રા બા થી ૪ રતી જમ્યા પછી દિવસમાં બે વખત મદ કે ધી સાથે લેવી, ઉપર દુધ પીવું તો ૧ ની કી. ૩. ૫.

મહુર મખ્મ.

પાંકમાં, સ્ત્રીઓના પાંકમાં, સાધારણ નળજાણમાં, ધાતુની નળજાણમાં અને ખાંટી ખાનારા બાળકોની પાંકવાળી અશક્તિમાં મહુર ઉપયોગી છે. તો ૧ કી. ૩. ૨.

નાગ મખ્મ-શીસાની લખ્મ.

પેશાબના રોગોમાં તથા સાધારણ નળજાણમાં આ લખ્મ ઉપયોગી છે તો ૧ ની કી. ૩. ૫

દેવે કેમીકુલ-વક્રેસ-અમદાવાદ.

ઝીઝો ધણી શરમાળ હોય છે, જે તેમનું શરીર ગળતું નય, અશક્તિ વધતી નય અને શરીર શીકું પડી નય, તો જરૂર સમજાવે કે તેને સુખ રોગ લાગ્યું પડ્યો છે.

સુંદરી સાથી

વાપરે છે, કારણકે તેથી ઝીઝોના તમામ રોગો મટે છે. ઝીઝોના શ્વેત અને રક્ત પ્રદેશ લોહીવા, અનિમિત્ત રૂપે આવતું, હસ્તાની પીઝ પેદામાં સુક દુખાવો, શ્લેષ્મો બોકાતી, ગેળે ચડવો દરેક ધોળી, લાલ, કે પાણી જેવી રસી વર્ણા, કરતી, પેસામે લાલ બળવી, હાથ પગના તળીયામાં, કદાચોમાં, આંધોમાં કે બરડામાં શણકા નીખવા, હાથ, પગ બરેડો ફાટવો, કળતાર થતું, ઘણું નવર, દમ ચડતી. માથું ચટ્યા રહેતું, આંખોનું તેજ કમી થતું, શરીર સુકાઈ જાય લોહીનું પાણી અથ જાંબુ ધોળી પુણી જેવું બનતું, અત્ય ખવાય નહિ ખાધુ પચે નહિ, સોજા સ્વપ્ના ઉલટી થતી, ગાંસી આવતી, ગર્ભશયની પીઝ ગર્ભશયનો સોજો, કસવાવડ ચઢી જતી, પુવાવડમાં લાગુ થનારા રોગો, સુવા રોગ, દીલ્લીરીઆ, રતવા, દિવસે દિવસે શરીર બળી જતું, દમ ઘાય નહિ, કામ કરતા દીક્ર અટ્ટે, વિગેરે તમામ દેહને આ દેવા મટાડી શકે છે. વળી શરીરમાં લોહી સુંધરી લોહીનો વધારો કરે છે. ગર્ભશયને સુંધરી ગર્ભ ધારણ કરી શકે તેવું બનાવે છે સુવાવડમાં પીવાયી સુવારોગ થતો નથી. થયો હોય તો મટી જાય છે. શરીર તદુરસ્ત અને પુષ્ટ બનાવી કાયમની શક્તિ આપે છે. વળી સુવાવડ પછી પીવાયી શરીરમાં શક્તિ આપે છે. અને બાળકને તદુરસ્ત બનાવનાર પૌષ્ટિક દુધનો વધારો કરે છે. અને તેથીજ આજે તેને વાપરવા દેશ પરદેશના ઘોડેદારો વેદો પાતાના પેશાબને બચાવણ કરે છે. ધણી ધણી દવાઓ કરી, પેસાની ખુવારી કરી અને આ દવાથી ધણી ઝીઝોએ પોતાની તદુરસ્તી પાછી મેળવી છે. જેથીજ આજે દરેક કુટુંબમાં લાખો ઝીઝો વાપરે છે. જે તમારા દવા દારૂમાં પેસા છુટી પડતા હોય તો જરૂર સુંદરી સાથીનો ઉપયોગ કરજો. ૧ બાટલીની કી- રૂ. ૧-૦-૦ તથા બાટલીથી પુર્ણ આગમ થાય છે તથા બાટલીની કી રૂ. ૨-૪-૦

આ દવા વાપરનારાઓ શું કહે છે :-

નવાબશાહ—સીધી કયાણી અરજી એકનીયર લખે છે કે, સુંદરી સાથી અમારી અને પાવાથી સફેદ પ્રદરની તમામ શક્તિ યાદ ગઈ છે, શરીરમાં તાકાત આવી છે અને અનેક દર્દ સાંત થઈ છે.

સુબાઈ પરસોતમ લખા ધર્મે છે કે—સુંદરી સાથીથી મારા આંત્રીને તથા, અમારા કુટુંબની એક અને સાથે કાયદો છે.

નીચોલધી ચુનીલાલ રખુદાસ મુન માનતર લખે છે કે—સુંદરી સાથીથી મારા છ તાસનો લોહીવા મટી ગયો છે.

શાહપુરાધી ધનજીલાલ અંબાઈજી—અગ્રે એક બાઈને ધયેલી કસવાવડમાં લાગુ થયેલ સુવાવડ સુંદરી સાથીથી મટી ગયો છે.

સુબાઈ પરસોતમ રખુદાસ—સુંદરી સાથીથી તાલકોળીકે ગુણ થયો છે.

રોકે કરનાર હાન્સુલના માસ્તરે જલવાત ચલાલાઈ લખે છે કે, સુંદરી સાથીથી આરામ થયો છે. જે અત્ય નીચે સાર ન પેચ વચને રક્તને બીજા હોય તેને આ દવા ધણી ગુણકારનીવડી છે.

આગેલધી ગુરુ વેતરની—સુંદરી સાથીથી બાર તેજ મામનો લોહીવા મટ્યો છે. આ દવા મળ્યા અર્થિજીને મળ્યા છે. દરેક દવા વેચનારને ત્યાં મળશે.

એન.ટી.

મુબાઈના મેન્ટ-ડી. નીન-નમાહતો કી નંબાની ની મેન્ટની કી પ્રી-સેચ ઓટ ભાવનંદન, ૭ પી. મેડી-૨ નં. ૧, પેશદરો, ૭ એન. ટી. મ. ઘાનર સામે મુસ્ત-ડી. પી. માહન, કમળીક બંનર.

અમર-દેહાઈ અધર્, રાજકોટ, રી-ચંદ્રાવતી કું.

દેવે કેમીકલ વેકેસ—અમદાવાદ. (પ્રેચ-મુબાઈ.)

ધનવાન માટે વિદ્વાનો શું કહે છે.

એકા હજારના મે ડીરટીક એમીકસચર નાન્યેનર સાથેન પ્રીયુત જેકીનન દાસ પ્રાણવનદાસ ચૌકથી લખેકે કે,—ધનવાનનું પુસ્તક વાંચનાં તે ધણુજ વિપરોગી અને મનન કરવા સાધક જણાયું છે

અમદાવાદના એસોસિટેડ સરજન ડા. રામર, એસ એમ એન્ડ એસ લખે છે કે: ધનવાન પુસ્તક જોયું છે. તેમાં ખરેખર ધણી બીનાઓ જોવાનેમ છે અને જે સખસે આ પુસ્તક વિષે મારો અભિપ્રાય મળે છે તે વ્યાદમીને આ પુસ્તક ખરીદવાની હું ભલામણ કરીશ

મયોડા ૧ એક સર્જન-આપે ધનવાન નામનું પુસ્તક બહાર પાડી દેશી-એને ઉત્તેજન આપી તેઓનાં ચલાયમાન મનને સ્થિર કર્યું છે તેમાં પણ મારું મન સ્થિર થવાથી હું આપને આભાર મનું છું. મે તે પુસ્તક વાંચી તેમાંના ટીકાક પ્રયોગોની પુરે પુરી અજમાયશ કરી છે, તેમાં આપની કૃપાથી હું ફોનદ નીવડ્યો છું, તેથી અને દેશનું ખરેખરું પુસ્તક જનારી દેશને સચેત કરવા ધણું છે તેથી આપને પ્રભુ વચ્ચે આપે એ દરજ્જા છે.

દવાઓના તવા અભિપ્રાયો.

હુત ગયું ને હોસ્ટીરીઆ મર્યો

પણજથી ભવવાનજી રજુકોડલ લખે છે, અમારા ધરમા એક બાકને જે હીરટી-રીઆ રયેલો હતો તે ઉપર આપની સલાહ મુજબ કુમારીકાસવ સાથે હીરટીરીઆ પીક્સ વાપરવાથી અડવાડીયું નહીં થયું તેવામાં તો અરામ થઈ ગયો છે, જેથી મને નિશ્ચય થયો છે કે હીરટીરીઆ ઉપર તમારી એ દવા રામનાથુ નીવડી છે. મારી રો કાકાને એ દવા વાપરવા ભલામણ છે. મારો એવો અભિપ્રાય છે કે, તમારી દરેકે દરેક દવા સાચી નીવડતી જોઇએ. કામ પડે હવે તમારી દવાઓ વાપરવા મેં નિશ્ચય કર્યો છે,

સજ્જપુરેથી મારતર મનસુખરામ બાપુજી, અહીંજનાથક ગુડીકાથી અરીયુ હુડીમધું છે માટે બીજી ડબી મોકલવા કૃપાકરશે,

વાંડારીયાથી મવરાંચંદર ત્રીભેવન—પ્રગેડ પીલ્સની ગેળીયો ખાવાથી મને કાપડો થયો છે અને અમેહની જરાપણ અસર નથી તેથી આપને હું ખરા અંત કણુથી આશીર્વાદ આપું છું. તમારી દવાઓ ઉપર મને ખોટો વિશ્વાસ છે.

એંજનીયર છોરાલાલ રજુકોડલક પટેલ રામપુરથી લખે છે કે, દમનીવારણુ ગુડીકાનો ઉપયોગ આપના લખવા મુજબ કરવાથી ઘણો ફાયદો થયો છે. તે માણસને એટલો સખ્ત દમ ચડેલો હતો કે આસોઆસની સાથેજ ચાલુ રહેતો હતો, ને તેમજ તે મરવા પડ્યો હતો પણ આપની અત્યંત ગુણુકારી દવાથી તે માણસને જાંદીથી આરામ થયો છે તેથી હું ધાંકું છું કે આપની સર્વ દવાઓ શાસ્ત્રસિદ્ધ અને અકસિરજ દરે

મુગાઈથી રોક રામચંદ તીરચરામ લખે છે કે,—મે તમાનો મેમોરાઈઝનો એક ડબો વાપર્યો છે જેથી મને ઘણો ફાયદો થયો છે, જેથી મીને ૧ ડબો વધુ વી પી. થી મોકલી આપશે

નાશિકથી કુંભરસી દેવચંદ—દમથાસ નિચાણુ ગુડીકા વાપરતાં ગમતાણુ ગુણુકારી માણુમ પડી છે.

કાંઈ પણ રોમ મટાડવાને માટે હવે કેમીકલ વર્કસમાં—અમદાવાદ—વખો.

સીના માથાનો શાણુગાર.

નરગ-મુવાળા-ચક્રચક્રીત-કરચક્રીદાર

બલ કષ્ટ અને 'યા' કયા

કરથાને નદી ગમશે ?

એવા બાલ બનાવનાર એકજ

તેલ છે અને તે જગપ્રસિદ્ધ

દામીનીઆ એલ ઓલ છે.

સીના શાણુગારને માટે જોડકું જ

રૂપ તેલકુળ મગજપારી કરનારા

પુરો અને અજાણી પીલ થીઓ

માટે અગત્ય છે.

આ તેલ લગડાંજ તમેકું મનુ

કુગાર થાય છે-માથાનો કુખાવો

દૃઢ થાય છે અને ખોડાની બનનવાન

રહેતીજ નથી.

ઉત્તમ વસાણાઓની બનાવ છે-

સીનાનો ચાંદ મળે છે-અને આખા

દેશમાં પ્રસિદ્ધ છે.

અરધા આનાની દીકરી મળ્યા

થી નમુનો મદત માલવામાં

આવશે.

ધી એંગલો ઈડીઅન ડગ એન્ડ

કેમિકલ કુ.-મુંબઈ.

સંદર્ભ

ઓટો

રાજ્ય

દીલ બહાર

(રજીસ્ટર્ડ.)

દીને આનંદ આપનાર, મનને પ્રસન્ન કરનાર, અમર્ય પુનેતા અદેલી સમર્પી-
આવી બનેલ છેકાઓ છેકની જાનાવડન સ્પીગીટ વચરનું કદ નેનું ચેત છે હજી ચાર
પાંચ દીપાં કપડા અથવા રમલ ઉપર બેસીથી વાપરનારને તથા તેની આયવાસનએને,
મીઠી ખુશાંત નુક થીઆ મળી દે જે, બીજી કોઈપણ જાતનું સેટ ખરીદના પહેલાં
ઓટો દિલબહાર માં સ્પીગીટ નથી દે તથા અતર તરીકે પણ વાપરી શકાય છે.

દીમત નાની જટલીના ૮ આના, વચતી જટલીના ૧૨ આના, મેડી અર્ધા
બીસ્તી જટલીના ૨, નમુનાની જટલીના ૨ આના, સુગમી કદનો એક આના.

ગોલ એન્ડર્સ-

ધીએંગલો ઈડીઅન ડગ એન્ડ કેમિકલ કુ.-મુંબઈ.

ભાગ્યોદય

મહે દેવવારી સતે ૧૯૧૭

વિષયાનુક્રમણિકા.

૧ સ્તવન	૪૫૭
૨ આત્મબોધ	૪૬૮
૩ અમૃતસકિત, અને તેને પ્રાપ્ત કરવાની કળ	૪૬૮
૪ વિચાર સામર્થ્ય	૪૬૯
૫ પ્રાસંગિક વિચાર	૪૭૦
૬ સુખ કુખનો સાથી મનોબળ છે	૪૭૦
૭ રામાયણ	૪૭૦
૮ કાર્યસિદ્ધિના ઉપાયો	૪૭૪
૯ અમે યેવ ભરે યેવા	૪૭૬
૧૦ બાલસદચરી	૪૭૭
૧૧ હીં વચન	૪૮૧
૧૨ વખતનો સદુપયોગ	૪૮૨
૧૩ જનની જન્મભૂમિ	૪૮૬
૧૪ નમાતુ પરદેવતમ	૪૮૬
૧૫ આલ્ય શંકરાચાર્યની જન્મભૂમિની રક્ષીત	૪૮૭
૧૬ પ્રેમ	૪૮૮
૧૭ વનરપતિ શુભ દર્શન-કોઠોડી	૪૮૮
૧૮ કાનના દરદોના ઉલ્લાસ	૪૮૮
૧૯ પેદા કુચકા	૪૮૮

અધિપતિ અને પ્રકાશક.

જેઠાલાલ દેવશાંકર દવે.

અમદાવાદ.

ભાગ્યોદયના આલોકને સુચના.

બેટના પુસ્તકનું વી. પી. આવતા અઠવાડીઆથી થશે.

ભાગ્યોદયનું ચાલુ વર્ષ પૂરું થવાથી તેનો આવના માસથી પાંચમા વર્ષમાં પ્રવેશ થશે. પાંચમા વર્ષ ના લવાજમના રૂ. ૨, તથા બેટના પોસ્ટેજના ૦-૨ મળી રૂ. ૨-૨-૦ માટે બેટનું પુસ્તક આવતા અઠવાડીઆથી વી. પી. કરવામાં આવશે, આશા છે કે તેનો દરેક માલિક સ્વિકાર કરશેજ.

આફ્રીકાના-માલિકોએ આ અંક મળેથી તુરત ચી. ૪ નો ચી-પો ઓર્ડર મોકલી આપી બેટનું પુસ્તક મગાવી લેવું, નહીં તો બેટ ખુદી ગયે પછી મળશે નહીં.

સ્વર્ગિય મુખ.

માં આવેલા વિષયોની ટુંક નોંધ નીચે પ્રમાણે છે.

પ્રથમ પરિચ્છેદ—મુખ અને ઉન્નતિનું મૂળ સમ્યક્જ્ઞાન છે, સત્યપ્રિયતા એ સાધુ પ્રણેતાનું ધર્મ છે. આપણા દેશેને યુલ્ય કરવા એ મહત્વનું લક્ષ્ય છે, મનુષ્યતા,

ક્ષિતિય પરિચ્છેદ—શિષ્ટાચાર, સ્વાર્થી લોકો શિષ્ટાચારી હોતા નથી, મુખી જીવન, સાધારણ લોકોમાં પણ સન્નતતાનો પ્રકાશ, સ્વભાવિક સદાનુભૂતિ એ સન્નતતાનું એક અંગ છે, શિષ્ટ વર્તનમાં લોક લક્ષ્ય જેવા કુસસ્કારો ઉપર ધ્યાન ન આપવું એકાએક, બાહ્ય બાધક બાર,

દ્વિતીય પરિચ્છેદ—સદૃશ દાન, દયાથી મોટો કાષ્ટ બીજો ધર્મ નથી, નોકરોની સાથે જેનું વર્તન રાખવું, સ્વમિત્વ,

ત્રીતીય પરિચ્છેદ—બાદખુશ, પરાપકાર, નૈતિક ભેગ અને મોટાઇ, સન્માનનું રક્ષણ,

પંચમ પરિચ્છેદ—મધુર વચન, વિનય, વિનયનો અવતાર

ષષ્ઠ પરિચ્છેદ—અસંબંધતા, મરકરી, મધુર નિરરકાર

સપ્તમ પરિચ્છેદ—ગતિય દુર્ભંગતા, અચ્યુતતા, ઉત્સાહ, ઉચ્ચ લક્ષ્યઓંદુ, કર્મ કરવામાંજ મહત્વ છે, કર્મ મદાત્મક,

અષ્ટમ પરિચ્છેદ—જન્મ ભૂમિ, આદર્શ પુરુષ, ગૃહકલહ, દેશપકાર, રાજ ભક્તિ, ભગવદ્ભક્તિ,

આ પ્રમાણે ઉત્તમ વિષયોથી બરપુર અનેક દૃષ્ટાંતો સહિત સરળ ભાષામાં આ પુસ્તક આ વર્ષે ભાગ્યોદયના આલોકને બેટ તરીકે મળશે, આશા છે કે દર વર્ષેની માફક આ વર્ષે પણ દરેક માલિકો, માલિકમાં કાયમ રહી તેમના ઉપર વી. પી. થી મોકલવામાં આવનાર બેટનો રૂ. ૨-૨-૦ કરી સ્વિકાર કરશેજ અને અમારા ઉત્સાહમાં રહી કરશે.

આ બેટનું પુસ્તક તા ૧૫ મી ફેબ્રુઆરી પછી દરેક માલિકને વી. પી. થી મોકલવામાં આવશે. જેથી તેમણે તેનો સ્વિકાર કરવા લાગામણ છે.

કેટલા માલિકો, બેટનું પુસ્તક વી. પી. મળેને આખ્યા પછી રીફ્યુઝ કરી પુસ્તક પાછું વાળે છે. અને નાલક અમને પોસ્ટેજનું નુકસાન કરે છે, તે ઠીક નહીં, માટે જે મને માલિકમાં રહેવા મરજી ન હોય તેમણે અમને આ અંક મળેથી તુરંજ એક પોસ્ટ કાર્ડ લખી દેવો કે તેમના નામ પર વી. પી. કરવામાં આવશે નહીં, એક પોસ્ટ કાર્ડ લખવાની આગસે નાલક અમને પોસ્ટેજના ૦-૨ નું નુકસાન સન્નત માલિકો કરશેજ નહીં, અમે આશા રાખીએ છીએ કે દરેક માલિક કાયમજ રહેશે અને વી. પી. નો સ્વિકાર કરશેજ.

બ્યારંબાપક ભાગ્યોદય—અમદાવાદ.

વાંચજો પુરું નહિ વાંચો તો પસ્તાવો થશે. કાઈક લાજ
મેળવશો. પૈસા પૈસા અને પૈસા ! જ્યાં જુવો ત્યાં
તેનીજ વાતો !

આજકાલ દરેક માણસ પૈસાને માટે વધારા માગે છે. માણસનું હૃદય ખિંદુ યાને લક્ષ્યસ્થાન પૈસાનું જણાય છે. તેને મેળવવાને માટે વેપાર કરે છે, ગુમાસ્તી કરે છે, ખેતી કરે છે, નોકરી કરે છે તે છેવટે મલુરી પણ કરે છે, અત્યંતનું કામ હોય તો પશુ જો પૈસાની વાન આવી તો તેને પહેલુ સ્થાન મળે છે કારણ કે વ્યવહારમાં સર્વે પદાર્થો પૈસાથી જ મળી રહે છે અને તેથી તેમજ, “તેથી રાગથી તે રૂંક સુધી દરેકને જીવાસ રહે છે. પોતે જો કાંઈ ધણી કરવો હોય તે ધણમાં વિશ્વથી ચાલ, અને તેમાં હમરો રૂપિયા પેદા કરે એવી દરેકને આશા હોય છે, અને તે આશા પુરતા જ્ઞાન સિવાય પુરી પડતી નથી.

પૂર્વે આપણા દેશમાં તેવું શિક્ષણ અપાતું હતું અને તેથીજ તે વખતે આપણો દેશ પ્રથમ પડિતમાં લેખાતો હતો. આજે તેવા શિક્ષણના અભાવથી જ્યાં જુવો ત્યાં દરિદ્રતાએ પણ પેસારો કરી રહેતો છે, અને તેથી તેમાંથી ઉદ્ધરવાનો એકજ માર્ગ છે કે જે વડે આપણા શરીર અને મનની ક્ષમિતિઓ સુધરે. અર્થિક ઉન્નતિ કરી શકે તેવું વ્યવહારિક જ્ઞાન આપવું જોઈએ આથી અને ધણી ધણ મહેનત કરી, તન, મન, અને ધનના ભોજે હાથમાં જ.

દીનવાન.

નામનું પુસ્તક ખતાવ્યું છે. તે ચોક્કસ વખતમાં લોકપ્રિય થઈ ખપી જવા આગ્યું છે. જે તમારે તમારો આગકને કે સ્નેહીમાંડળને, સંસારમાં ઉચ્ચરિંચિતિએ સ્થાપના કર્મમાં હોય, જે તેમને ઉત્તમ આરિઅવાન, અને વ્યવહાર ઉચ્છળ ખતાવવાં હોય, લખિયમાં જાતેજ ધન કમાઈ પૈસાવાળાં ધામએવી ઇચ્છા હોય, જ્યાં ત્યાં દરિદ્રતામાં રખડવા દેવાની ઇચ્છા ન હોય તો આજેજ આ પુસ્તક મંગારી ઉપયોગ કરજો.

જે તમે ધણી ધણી ધણ કરવા છતાં પણ દમડી દેખતા ન હો, વેપાર ધણ કે ખીજ હોય જમાં ધારેતો લાજ ન થતો હોય, ખેતીમાં વીમ પંચોસે ધાતું પંકેરવાની ઇચ્છા હોય, હુબર કળાનું સર્વોત્તમ જ્ઞાન મેળવી કળા કસણ ખતવું હોય, કાંઈ પણ ધણી સાથે હમરો રૂપિયા સડેલથી કમાઈ કસાય એવી શોધોને શીખવાની ઇચ્છા હોય, અને આજ જન્યમાં લાખો અને કરોડો ધનનો સ્વામિ ખતવું હોય તો આજેજ આ પુસ્તક મંગારી ઉપયોગ કરજો આ પુસ્તકના ઉપયોગીપણાનાં દર્શનો સંટીક્રીક્ટ મળ્યાં છે.

તેની અંદર બાર ભાગમાં અને ૧૬૦ પ્રકરણોમાં તમામ પ્રકારના જ્ઞાનો, શોધોના અને કળાઓના હમતાર સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. તેની ટુક નોખ નીચે પ્રમાણે વાંચવાથી સમજાશે.

ભાગ ૧ લો—ધનનું મદત જેમાં ૨૦ પ્રકરણ છે. ભાગ ૨ લો—જેમાં ૩૦ પ્રકરણ છે, જેમાં ધનવાન થવાને કેવી યોગ્યતા પ્રાપ્ત કરવી તે છે. ભાગ ૩ લો—ધણી શોધ અને કયા ધણથી ધન વાન થવાય છે તે વિષે. ભાગ ૪ લો—જુદા જુદા પ્રકારની નોકરી કેવી રીતે પ્રાપ્ત કરવી તે વિષે. ભાગ ૫ લો વેપાર—જુદી જુદી જાતના વેપારો. ધનવાન થઈ શકાય તેવા. ભાગ ૬ લો ખેતી—જમીનનો કસ થી રીતે વધારવો, ખાતર કયા પ્રકારનું કણ જમીનમાં દેવું નાખવું વિગેરે ઉપરાંત વરસાદ, પાણીની તમાસ થી રીતે પુરી પાડવી, જુદી જુદી જાતનાં બનાજ, તથા ખેતી મસાલા વિગેરે વાવેતર ક્યારે કેવી રીતે કરવું કે જેથી વેરાઈ દર. વરસ કરતાં દસ કે વીસ વધી વધી શકે વિગેરે ભાગ ૭ લો—ખતીજ પદાર્થોની ધનની શક્તિ—સેલ, રૂપિયા વિગેરે ધાતુ સખ્ધી પ્રયોગો. ભાગ ૮ લો—કવેરાનનો વેપાર, દીરા, મણિક, માતી વિગેરેનો વેપાર. ભાગ ૯ લો હુબર ઉદ્યોગ—રંગો ઉદ્યોગ, કાચબો, કાચનો, સાથુ ખતાવવાનો મીઠુજાતીનો, ફોટોગ્રાફરનો ઉદ્યોગ, સીમેન્ટનો, વાનિસનો, લાખનો,

૧૧, બટનનો દીવાસળીયોનો ઉલોગ, સોનું અને રૂપ બનાવવાના, બનાવટી, કાંસ, પીતલ, વિદે
 લુદી જાતની ધાતુ બનાવવાના પ્રયોગો, ધાતુઓના કાંધ, મેલ કાઢવા, ધાતુ ઉપર ગીલેટ કરવે
 ૧૨, કપડાં, ધાતુ, કાગળ, કાચ મોતી, વિગેરે ઉપરથી કાંધ કાઢવાના, ભેગ પારખવાના પ્રયોગો
 ૧૩, સુગંધી બનાવટો, કંકુ વિગેરે પરચુરણ વસ્તુઓની બનાવટ, બનાવટી પથ્થર, દાંથીદાંત, ચામ
 મોતી, માણેક, પોખરાજ મદ, હાંગ, કેસર, કસ્તૂરી વિગેરે બનાવવી. શરીરને સુંદર બનાવન
 ૧૪, આયુષ્કાંડીમ બનાવવો, શરબતો, અતરો બનાવવા, સુગંધી તેલો, હેર એકલો બનાવવા, લવક
 વોટર, ગુણાન્નગળ વિગેરે બનાવવા, સોડા, લેમોનેડ વીગેરે બનાવવા બીસ્કીટ છીકણી, મીઠુ કાપ
 વું, પેન્સાલ બનાવવી, ફેડવાનુ દારખાનુ બનાવવુ, દાંટેસું ધન શોધી કાઢવું, અમતકારીક પ્રયોગો
 પ્રયોગો, ફેટલાક ઉપયોગી દુ-મૈરો, ઘસ, ગેસના દીવા, લીજળીનું તાવીજ, કપુરની માગા, પ્યાલ
 ૧૫, સોપારી, સોના ચાંદીના વરખ, દંતમજન વિગેરે બનાવવુ. ભાગ ૧૦ મે—વૈદક—વિદ્યા
 ૧૬, દવાઓ, લુદી લુદી જાતના અર્કો અને એસેન્સ બનાવવા, અગ્રેજ પેટન્ટ દવાઓ જેવી કે
 ટ આંફ એમોનીયા મીકચર, નાઇટ્રેટ આંફ આર્થન, પોટાસ, કૃત્રિમાન આર્થન મીકચર, આંકસાઈ
 કાપર, પેનથીલર, ક્યોરોડાઈન, સાઇટ્રીક એસીડ, ફાલ્કીડીમ, નાઇટ્રીક એસીડ, ફ્યુઝ્યુઆરીક એસીડ
 ઈ, એન્ડાકોગ્નીયા, ડેમીયાના ટોનીક પીલ્સ, ઇટન-સ પીલ્સ-સીરપ-સારસાંપરીલા, બાલામૂત, લાંબમ
 મેથોલ હેરબાઇ, બાલનાટક સાલુ, તેલ, અર્ક, પાવડર વિગેરે, દંદરનો મલમ, ક્યોરોડાઈમ, કૃત્રિમાન
 પીલ્સ કોમ્પાઉન્ડ આર્થન કૃત્રિમાન ગોળી, સીરીફ એફ હાઇપોફોસ્ફેટ એફ લાંબમ, વિગેરેન
 ૧૭, લુદી લુદી જાતના મલમો. દેશી શાસ્ત્રોક્ત દવાઓ—કવાધો, ચુર્નો, ગુટિકો, ગુગળ, અવ
 આસવ, અરીષ્ટ, પરચુરણ ઉપાયો, પાકો, ક્ષાર, મુરખ્યા, અથાણા, મીઠાઇ વિગેરે ભાગ ૧૧ મે
 માર્શિના આધ્યાત્મિક ઉપાયો, ભાગ ૧૨ મે ગરીમમાંથી ધનવાન ધનારા પુરોના જીવન ચરીત્રે
 ધણુ પ્રયોગો અને ઉપાયો છે. ગરીબ માણસ પણ ધનવાન થવા સિવાય રહેવાનો નહિ. પુસ્ત
 ૧૩. ૫-૦ પૌ. ૦-૬-૦

અમદાવાદથી ડૉ. રામર એલ. એમ. એન્ડ એસ લખે છે કે ધનવાનનું પુસ્તક ધણુંજ ઉપયોગી
 ૧૪. ડી. એથીકલચર ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબ જેકીસનદાસ પી. ચોકથી લખે છે કે ધનવાનનું પુસ્તક
 દરેકા યોગ્ય છે.

૬ થાને વૈદક ભાગ ૧ લો અને ૨ જો.

આ પુસ્તકમાં તમ મે રોગ મટે એવાં ઔષધો અને વનસ્પતિશાસ્ત્ર આપવામાં આવ્યાં છે આ
 અકસીર વનસ્પતિમાંથી તે શી રીતે બનાવવા, તથા કઈ દવા કયા કયા રોગ મટાડે તે, તથા
 ૧૫ ૬ ૬૪ વનસ્પતિની જેવી રીતે બનાવવી તે, તથા દરેકધાતુ તથા વિષનું શોધન કરી બધો
 ૧૬ ૧૧ રીત, તથા તેની બનતી માત્રાઓ, અવલોકો, ધૂતો, તેઓ, તથા આસવો વગેરે બનાવવાના
 દરેક માણસ સમજી શકે તે પ્રમાણે ગુજરાતી ભાષામાં ચરક, સુશ્રુત, વાગબટ, સારંગધર, જાવ
 અને નિવટ જેવા મહાન ગ્રંથોમાંથી લખવામાં આવ્યું છે. આ પુસ્તક ૩૧ પાનાં વૈદકના વૈદક
 ૧૭ ૧૧ બરોનરી કરી શકે છે પુસ્તકની કિંમત દરેક જાણની માત્ર રૂ. ૦-૧૨-૦ પૌ. રૂ. ૦-૩-૦
 ૧૮ ૧૧ સાથે ખરીદનાર પાસેથી રૂ. ૧-૦-૦ પૌ. ૦-૪-૦ પડશે.

વિનોદચંદ્ર.

૧૯ અતિ રસમય અને યોધક વર્તી. આ પુસ્તકમાં સત્યનો જીવ અને અસત્ય, પ્રપચ, બિભિ-
 ૨૦ ૧૧ દુર્ગુણોનો એવો ચિતાર આપવામાં આવ્યો છે કે ખરેખર વીચાર મનુષ્ય ગમે તેવો દુર્ગુણી હશે
 ૨૧ ૧૧ તેને સદુર્ગુણી થવા સિવાય છુટકોજ નથી. એકવાર પુસ્તક હાથમાં લીધા પછી ફરી તેને પુર
 ૨૨ ૧૧ ને નાંખી શકાય નહીં.

શું તમારે ભૂત ભવિષ્ય અને વર્તમાન કાળની વાત જાણવી છે ? શું તમારે તમારા નસીબમાં શું લખ્યું છે તે જાણવું છે ?

શું તમારે ભવિષ્યમાં આવી પડનાર સુખ કે દુઃખ ક્યારે મળશે તે જાણવું છે ? શું તમારે રૂ, ચાંદી, બનાવ વાગેરેનાં સાવ તાલ ક્યારે ચઢશે - કે ઉતરશે તે જાણવું છે ? શું તમારે તમારા ધંધામાં લાભ ધરો કે હાનિ તે જાણવું છે ?

જો જાણવું હોય તો આજેજ એક પત્ર લખી—

ભવિષ્યવેત્તા

અને ભવિષ્ય જાણવાની વિધા.

(બીજી આવૃત્તિ)

આ નામનું પુસ્તક મંગાવો. જે પુસ્તક ઉપરથી દરેક માણસ ગમે તે યોગે જાણે તે હશે તે જાણી, ભવિષ્યમાં શું બનશે તે જોઈ, અને જાણી શકશે. તમે તમારું ભવિષ્ય સુખ દુઃખ જાણી શકો. ધંધામાં શું લાભ થશે ? સુખ ક્યારે મળશે ? હવે પછી કેવા દિવસોમાં દુઃખ જશે તે વિગેરે અને વાતો તમે તમારી પોતાની તેમજ પારકાની પણ જોઈ અને જાણી શકશો. જ મોતરી, વર્ષકળ, મે બનાવી શકશો. અને જોઈ શકશો. પારંવાર જોઈને ત્યાં ધસા ખાવા નદિ પડે. તેમ તમે જોશો. ખાત્રીથી જોશો. તેમાં દાક્ષતા હી હતા સાવચેત ઉપરાંત જન, સુલભતાની અને અગ્રેજ ભવિષ્ય જાણવાન સાવચેતો સમાવેશ છે. કીમત માત્ર રૂ. ૩ થી ૦-૪-૦.

તેમાં નિચે પ્રમાણે ૪૪ પ્રકરણો છે.

પ્રા. ૧-૨-સંવત્સર, દેહ, માંસ, અવન, સંધી, અહો, નક્ષત્રો, યોગ, દશક, ચંદ્ર, વિગેરે જોવાનું રીત. પ્રા. ૩ તે દરેકમાં કરેલા શુભા શુભ ક્રમેનું ફળ. પ્રા. ૪થી ૬, અહોનાં ફળ, નાની મોટી પંતેલી અશુભ અહો, મદાદયા, દિવસવા વિગેરે જોવાની રીત પ્રા. ૧૦-૧૧ તમામ પ્રકારના મંદુરોતો જોવાની રીત, પ્રા. ૧૨ લેણદેણી, તારા, નાડી, યોની, ગણ વિગેરે જોવાની રીત, પ્રા. ૧૩ ચોરાપેથી વસ્તુ જડશે કે કેમ તથા તે ક્યાં મળે છે તે જોવાની રીત, પ્રા. ૧૪ કાર્યસિદ્ધી માટે પ્રયોગ જોવાની રીત, પ્રા. ૧૫ જન્મ માંસ, વિગેરેનું ફળ. પ્રા. ૧૬ અહો, અને સંધી, શુભાશુભ, રૂપ, રંગ, મંત્રો વિગેરે જોવાની રીત. પ્રા. ૧૭-૧૮ જન્મોત્તરીની કુંડળાઓ જનાવવાની તથા જોવાની રીત. ૧ લાથી જારે લાવવું, અહોનું સંધી વાર ફળ, દ્રષ્ટિ ફળ, અગ્રેજ રીતે ફળ, પ્રા. ૧૯ જારે લોવેનું મિથફળ, લાગેલમત, દાસપણ, વધિપાતું, દોષ, ઓ સુખ, લમનું સુખ, પ્રભાતું સુખ, હાલગીનું, ઘરીતું સુખ, અદરમાત પૂન પ્રાપ્તિ, સંન્યસ લક્ષ્યો, વાહનનું, મકાનનું, આખાપનું, વિદ્યાનું, વંચનું, મિત્રનું, નૃપપદપણનું, સુસાધીનું, આપાર, નોકરી, ધનસપતિનું, સુખ દુઃખ ક્યારે મળે વિગેરે જોવાની રીત. પ્રા. ૨૦ અહોની દ્રષ્ટિ ફળ, પ્રા. ૨૧ ઓની જન્મ કુંડળા ઉપરથી ઓનું, તેના પતિનું, સ્વપ્ના કે વિધવાનું સુખ દુઃખ જોવાની રીત, પ્રા. ૨૨ સું આધાન ખાતત, ઓ ગર્ભધારણ કરે કે કેમ, ઓ પુરુષનું ચતુ, ગર્ભવતીને શું જન્મશે, દાસ પત્ર વગરનું બાળક અવતરવા ખાતત. પ્રા. ૨૬-૪૦ મળતે અધાર્મિક હતું કે દિવો દનો વિગેરે ખાતો કરવાની રીત, પ્રા. ૩૦-રાજ્યોગ અને તેનું ફળ, પ્રા. ૩૧ થી ૩૩ નાસલ, પ્રત્યક્ષ, ચંદ્ર વિગેરે યોગો અને તેનું ફળ, પ્રા. ૩૪ બાળકનો રીટ યોગ જોવાની રીત, પ્રા. ૩૫-૪૬ આયુષ્ય જોવાની રીત, ક્યારે, ક્યાં અરુદ્ધી હતુ યાવ વિગેરે જોવાની રીત, પ્રા. ૪૭-૪૮, વર્ષકળ જનાવવાની રીત. પ્રા. ૪૯ સુરિવરની રેખાઓ, નખ, તલ, માંસ વિગેરે ઉપરથી ભવિષ્ય જોવાની રીત. પ્રા. ૫૦-૨૫૦ ઉપરથી સવિધ જાણવાની રીત. પ્રા. ૪૧ મું હસ્તાક્ષરો ઉપરથી ભવિષ્યજ્ઞ, પ્રા. ૪૨ મું વરસાદ વરસશે કે કેમ.

કપાર વરસશે, અનાજના લાવતાલની વધવટ, સુકાળ કે દુઃખળ વિગેરે જોવાની રીત. પ્રા. ૪૩ મું નોંધિ-
કના સ્વર ઉપરથી લવિષ્યની વાત જાણવાની રીત. પ્રા. ૪૪ મું રમણ શબ્દ ઉપરથી ધારેલી ઇચ્છા પુરી
થશે કે કેમ, જરા મળશે કે કેમ, ધધારાં લાભ થશે કે કેમ, વિગેરે લવિષ્યની વાત જોવાની રીત.

ઉપર પ્રમાણે અનેક વિષયોનો આ પુસ્તકમાં સમાવેશ કર્યો છે. પહેલી આદતિ કરતાં આ આદ-
તિમાં ધણેજ સુધારો વધારો કર્યો છે. પાકુ બાઈ-દીંગ, છતાં કીમત માત્ર રૂ. ૩) પો ૦-૪-૦ રાખી
છે. તેની પેલી આદતિના સંબંધમાં અનેક અભિપ્રાયો મળ્યા છે.

વેદ ઉભીયાશંકર બાપુભાઈ સહેતા.—વિરમગામથી લખે છે કે,—આપનું લવિષ્યવેતા નામે
પુસ્તક જોતાં જોતિષવિદ્યાના અભ્યાસી, જ્યોતિષ જોનાર જાણજ્ઞો અને જ્યોતિષવિદ્યાને માન આપનાર
કોઈ પણ સજ્જનને આ પુસ્તક અતિ ઉપયોગી છે એમ મારું માનવું છે.

આયુર્વેદનો અતિ ઉત્તમ અને પ્રાચિન ગ્રંથ કે જેની હીદી મરાઠી, વિગેરે હિંદુસ્તાનની બાધાઓ
ઉપરાંત પશ્ચિમનો બાધાઓમાં પંજુ બાધાંતરો થઈ ગયાં છે. છતાં જેનું હજી સુધી ગુજરાતીમાં કલાકાંતર
થયેલું જ નહોતું, એવો ઉપયોગી ગ્રંથ, કે જેના ઉપરથી વેદકના હજારો, મધો ઉત્પલ થયાં છે તેવા
મહાસાગર રૂપ ગ્રંથ.

શ્રી ચરક સંહિતા.

મૂળસંહિત ગુજરાતી ભાષાંતર પ્રથમ બામ બહાર પડ્યો છે. તેના સંબંધમાં અનેક પેપરો અને વિદ્વાનોએ
અભિપ્રાયો આપ્યા છે મોટા મોટા એમ ડી.ચયેલા ડૉક્ટરો પણ તેને વખાણે છે તો આપણા વિદ્વાન વેદો
વખાણે તેમાં તો નવાઈજ નથી આયુર્વેદનો મૂળ આ ગ્રંથ છે આ ગ્રંથમાંથી અનેક ગ્રંથો ઉત્પન્ન થયા
તેમાં એવી એવી જુની શોધો અને દવાઓ છે કે જે આપણા જાણવામાં ન હોવાથી, મહા પશ્ચિ-
મ શોધોથી અગ્રમએ છીએ પરંતુ હાલની તેવી ધણી શોધોનો આ પુસ્તકમાં સમાવેશ થઈ ગય છે.

દરેક ડૉક્ટર, દર્શન અને વૈદને આ પુસ્તક પાસે રાખી દવાઓ કરવાથી થઈ મળે છે. તેમજ
રોગ્ય સાચવી શરીરને તદુરસ્ત અને હીરાંપુષ્ટી બનાવવાની ઇચ્છા રાખનાર દરેકે તેને હાથમાં પાસે
રાખવુંજ જોઈએ. આપણા આયુર્વેદમાં-દવાઓને માટે સર્વથી સર્વોત્તમ ગ્રંથ ગણેને મળેલો છે. એજ
તેની ઉપયોગીતા છે. કીમત રૂ. ૫-૦-૦ પૃષ્ઠ સાતસો, ભાગ એક કાચળ પાકું પુકું. જુજ કોપી
હોવાથી સત્વર મગાવવું મહા અભિપ્રાયો મળ્યા છે, જેમાંના માત્ર જુજ વાંચી ખાતરી કરો.

માત્ર જુજ અભિપ્રાય બસ થશે મુખાઈ પ્રજ્ઞામ આયુર્વેદ કોલેજવાળા ડૉ. પોપટભાઈ પ્રજ્ઞામભાઈ
વેત જે પી એસ. એમ. એન્ડ એસ. લખે છે કે ચરક સંહિતાનું ગુજરાતી ભાષાંતર કરવાનો જે પ્રયાસ
આપે કર્યો છે તે અતિ ઉત્તમ છે અને દરેક વૈદને એ પુસ્તક મર્યા રાખવા લાયક છે.

ભાવનગર દરબારી કેળવણી ખાતાના ઉપરો વિદ્યાધિકારી સાહેબે મે. કૅસિકરામભાઈ વિદ્યહરભાઈ
ભાઈ લખે છે કે શ્રી ચરકસંહિતાનું અવલોકન કરવાથી તે 'પુસ્તક' મહા ઉપયોગી માણુપ પદ્યું છે.
આપનો એ પ્રયાસ સ્તુત્ય છે. અને આપે લીધેલા શ્રમની સફળતા આદરું.

જેઠાલાલ દેવરાઈકર દરેક વ્યવસ્થાપક ભાષ્યોદય, રીશીરો—અમદાવાદ.

પરસીયન નાઈટસ.

ગૃહસ્થો આપે અરેબીયન નાઈટસ તો વાંચીજ દરેક. અરેબીયનનાઈટસ જેવીજ રસીક અને બોધક
વાંતિઓ આ પુસ્તકમાં છે ધણુંજ મનોરંજક અક્ષર અને જ્ઞાનથી ભરપુર વાંતિઓનો આ પુસ્તકમાં
સમાવેશ કર્યો છે જેનાં હીદી, જંગળી, અજેઝ વિગેરે ઘણી ભાષામાં ભાષાંતરો થઈ ચુક્યાં છે. એકવાર
દાઘમાં લીધા પછી વાંચ્યા સિવાય છુટકોજ થતો નથી. પાકું પુકું, ભાગ એક કાચળ કીમત માત્ર
રૂ. ૧-૦-૦ પો. ૦-૨-૦

જેઠાલાલ દેવરાઈકર દરેક, તંત્રી ભાષ્યોદય—અમદાવાદ.

ગુન્હો કરતાં બચતું, શિક્ષામાંથી મુક્તિ મળતું, અને કાયદેસર વસતું એ માણસ માનવી ફરજ છે. આપણી સરકાર પ્રત્યે શું શું ફરજ અને જવાબદારીઓ છે, સરકારી અમલદારો આપણી સાથે કેવી રીતે વર્તી શકે, બરસપરસ મળતા લેણીની કે ટંકા શીસાદાર ફાજદારી ગુન્હાઓના સંબંધમાં માણસે કી રીતે વર્તવું, શું કરવું વિગેરે માટે કાયદાનું જ્ઞાન મેળવવું એ માણસ માનવી ફરજ છે,

કાયદાનો શિક્ષક

યાને

મુલકી, ફાજદારી અને દીવાની કાયદાઓનું જુથ.

બીજી આવૃત્તિ. નવા-મુધારા વધારા અને અગત્યનો ટીકા સાથે.

જેની પેલી વ્યવસ્થાની એ દળર નંકસો મળ્યાજ દુઃખ વ્યવસ્થામાં ખાપી ગઇ એજ તેની લોકપ્રિયતા છે. આ પુસ્તક દરેક ઘરમાં રાખવાની જરૂર છે. કાયદો જાણનારજ ગુન્હાથી બચી શકે છે, અને ગુન્હાથી બચનારજ નિર્લેપ રીતે મુખે રહી શકે છે. કાઠપણ ગુન્હો કરી અને કહેણ કે કાયદો જાણતો નહોતો, તો તેથી શિક્ષામાંથી બંધી જવાનું નથી. તેમજ કાયદો જાણવો અને તે પ્રમાણે વર્તવું એ માણસ માનવે માટે સરકારની ફરજ છે. પણ કાયદાઓની કીમત વધારે હોવાથી તેમજ છુટા છુટા ખરીદવાથી સો બસે રૂપિયા ખર્ચ થઈ જાય છે તેથી મળાને, અજ્ઞાન રહેવું પડતું, પણ અને આ પુસ્તક કે જેમાં નીચે પ્રમાણે તમામ ફાજદારી, દીવાની અને અલગ કાયદા આવી જાય છે. તેની કીમત માત્ર રૂ. ૭ જ રાખી છે. વળી તે એટલું બધું ઉપયોગી પણ પડ્યું છે કે દળરો અમલદાર વર્ગનાં સરપંચીકેટ મળ્યા છે. જો તે પુસ્તક તમારી પાસે ન હોય તો આજેજ મંગાવજો. તેથી તમને રૂ. ૭ ખર્ચવાથી દળરો રૂપિયાનો કાયદો મળે અને કોઈ એકજ વખતે તેનાં નીચાં વળી જશે.

અંગ્રેજી ગવર્નમેન્ટના માણ આરિઓન્ટલ ટ્રાન્સલેટર અને એલેક્ટર સા. ને. ખાનખાદુર સૈયદ સમસુદીન સૈયદમીયાં કાદરી સાહેબ સાથે છે કે—

(અંગ્રેજી આપાતર) તમારું પુસ્તક નામે કાયદાનો શિક્ષક મળ્યાજ ઉપયોગી છે. મને લાગે છે કે તે લોકપ્રિય થઈ પડશે, તેની ગુજરાતી ભાષા પણ સાદી અને સમજાય તેવી સરત છે, અને તેમાં મળ્યાં ઉપયોગી કાયદાનો સમાવેશ કરેલો છે.

તેમાં નીચે પ્રમાણે કાયદાઓનો સમાવેશ કર્યો છે.

ફાજદારી વિષયને લગતા કાયદાઓ—દીર્ઘાનસ પ્રોસીયર કોડ, ઇન્ડિયન પીનલ કોડ, ગાંધી માણસનો એક્ટ, રૂટાની શિક્ષા બાયતનો એક્ટ. જુમારનો એક્ટ, એક્સટ્રાડીશન એક્ટ, આખકારી એક્ટ, બીજીજનો એક્ટ, મીઠાનો એક્ટ, કારીયર અને મળુરોનો એક્ટ, રેલવેનો એક્ટ, ફેક્ટરી એક્ટ, ટેલીગ્રાફનો એક્ટ, પોસ્ટનો એક્ટ, મેરી જહાજોનો એક્ટ, રાજકોટી સભા અટકાવવાનો એક્ટ, નાટકના એક્ટોનો એક્ટ, નિર્ધિનસેપ એક્ટ, જોગજ એક્ટ ગ્યા એક્ટ, વિદેજ પોલીસ એક્ટ, ડીસ્ટ્રીક્ટ પોલીસ એક્ટ, વિગેરે.

રેવન્યુ (મુલકી) તથા સરવર્ધતા વિષયોને લગતા કાયદાઓ—લેન્ડ રેવન્યુ કોડ, તે ઉપર થયેલી ફલ તાલુકાના નમુના, મામના નમુના, મામલતદારોની કોટોના એક્ટ, સર્કલ મન્સ્પેક્ટરની ફલ, આપણીની સમજીની એરિજનલ સેરવેની ફલો વિગેરે.

દિવાની વિષયોને લગતા કાયદાઓ—સીવીલ પ્રોસીયર કોડ (નવો) વારસાનો એક્ટ, વાવી નીમવતનો એક્ટ, ગ્રાંટ એફ વેર્ડસ એક્ટ, દરિજા રીલીફ એક્ટ, હિંદુ પુનર્વિનનો એક્ટ, ગાંધી માણસની મિલકતનો એક્ટ, પારસીકોના સગ્ન તથા તથાજ બાયતનો અને વારસી બાયતનો એક્ટ, ગ્રાંટ શી એક્ટ, પુરાવોનો એક્ટ, કોરટમાં સમજાવવાનો એક્ટ, કારારનો એક્ટ, રજીસ્ટ્રેશન એક્ટ, રહેમણ ફરવાનો એક્ટ, ટ્રાન્સફર પ્રોસીયર એક્ટ, મુદાવીન વેધનકી એક્ટ, સીવીલ કોટોના એક્ટ,

એકે એક સ્ત્રીને રોગના પંજામાંથી બચાવી શકતી આપી પુષ્ટ કરનાર

દવેનું સુંદરી સાથી (રજીસ્ટર્ડ)

મંગાવો—તે સ્ત્રીઓના તમામ રોગને માટે અદ્વિસિર છે. સ્ત્રીઓનાં કોઈપણ દરદ જેવા કે, લોહીવા, પ્રદર, રક્ત અને શ્વેત જેથી ગુદારથાનમાંથી ચીઢણી, ઘાટી, પીળી, મળગુગળી અગર લાલ રંગની લોહી જેવી રસી વદા કરે છે, પેશાબે અગન બળે, દાઘ પગના તળીઆમાં, કંઠેમાં, સાથામાં અને કોઈ વખતે આખા શરીરમાં સહુકા મારે, ફાટ, સુકા અને કળતર થાય, સ્ત્રીઓ ત્રાવું હમેશાં આવે, શરીર સુકાઈ ધોળી પુણી જેવું થાય, આંખોનું તેજ કમી થાય, દિવસે દિવસે શરીર સુકાઈ બેઠાલ થાય, અશક્તિ આવે અને કામ થઈ શકે નહિ, આખો દિવસ કોડે અને માથું ફાટ્યાં કરે, તોવ ઉધરથ, દમ, ખાંસી સોજા, ઉંઘટી, અડચી, માસિક અટકાવ—દરતાન સર્વથી તમામ રોગ બળાશયની પીડા કમુતવાન, સુવારોગ વિગેરે તમામ રોગ અને આવા અનેક દરદોના સમુદાયને આ સુંદરી સાથી એકદમ મટાડી શકે છે.

આ સુંદરીસાથી બાળ યુવાન અને વૃદ્ધ દરેક સ્ત્રીએ હમેશાં વાપરવા લાયક છે, જેથી તેઓના તમામ રોગ મટાડી શરીર પુષ્ટ કરે છે દરતાનના રોગો થવા પામતા નથી અને ગર્ભાશયને ગર્ભ ધારણ કરી શકે તેવું બનાવી પુષ્ટ વધે ગર્ભ ધારણ થાય છે. પીવામાં સ્વાદિષ્ટ છે. બાટલી નંબર ૧ કીમત રૂ. ૧/૨ ત્રણ બાટલીના રૂ. ૨-૪-૦ પોષ્ટ ૦-૭-૦.

સુંદરીસાથીના ખાસ ગુણ;

૧ નાની બાળકીઓને પાવાથી શરીર પુષ્ટ રાખી યુવાન અવસ્થામાં પ્રદર વિગેરે બાધી થતો રહેતું નથી.
૨ યુવાન સ્ત્રીઓને પ્રદરના બાધિમાંથી બચાવી ગર્ભાશયને સુધારી ગર્ભધારણ કરી શકે તેવું બનાવે છે.
૩ કોઈ વખતે પીવાથી અધુરે માસે ગર્ભ પડતો નથી, ગર્ભનું પોષણ કરી પૂર્ણ માસે વિના કષ્ટ પ્રસવ થાય છે. ૪ યુવાવક પછી પીવાથી સુવા રોગ થતો નથી. બાળકને પુષ્ટ કરે તેવું તંદુરસ્ત પાવણ બનાવે છે અને બાળકનું શરીર પુષ્ટ કરે છે. ૫ સ્ત્રી રોગ તમામ મટાડે છે, હમેશાં પીવાથી સ્ત્રી તંદુરસ્ત રહી શકે છે. પ્રદર વિગેરે બાધી થતા નથી. ૬ વૃદ્ધાવસ્થામાં પીવાથી શરીર પુષ્ટ અને તંદુરસ્ત યુવાન જેવું રહે છે, અને વૃદ્ધાવસ્થાને અટકાવે છે.

દરેક સ્ત્રીએ બાળકીથી વૃદ્ધ થતા પર્વત આ બાટલી પાસે રાખવી જોઈએ.

સુંદરી સાથીના સર્વથમાં નવાબશાહથી એન્જનીયર દયાલાલ અરજણ લખે છે કે, આપના તરફથી સુંદરી સાથીની બાટલી ૧ મગારી અમારી અતિ પીવાની છે, તેમાં સફેદ પ્રદરની તમામ અતિ થઈ છે. દવે શરીરમાં તાકાદ આવી છે, અનેક દરદ એથી અતિ થયાં છે. સુંદરીસાથીની દવાના જે ગુણ આપે દરદાગ્યા છે તે ખરેખર કાવદાકરક છે. હું તનમનથી સરદીરીકટ આપું છું કે આવી દવા આપ અણ ગુણવાળી તે ધધરી સત્તાવાળી દવા બનાવી છે. હજુ મારા મિત્રોને બલામણ કરે છું. ખરવાસાથી પેલાલાઈ ગીરજાશંકર લખે છે કે, તમારી સુંદરીસાથી દવા મેં મંગાવી વાપરી હતી તેમજ તેના સારા ગુણની વિશેષ હકીકત જનસમુદાયને સમજાવવામાં આવે છે.

અંબાઈથી ત્રવાડી રતીલાલ પ્રસારાકર લખે છે કે, તમારી સુંદરીસાથીની બાટલી મોકલી તેથી આરામ છે, તેથી બીજા ત્રણ બાટલી વી. પી. થી મોકલશે. દવા ધણીજ સારી અને ઉત્તમ છે.

તોંદાઈથી મણીલાલ દ્વારકાંદાસ લખે છે કે, આપની સુંદરી સાથીની દવાથી અમારી બેરોગી દરદો આરામ છે. માટે તુરત બીજા ૩ બાટલી વી. પી. થી મોકલો. રોગ મટવાથી તમારા હકમાં દવા દબાઈ છીએ.

ટાંક દરબાર હાઈસ્કૂલના માસ્તર જગન્નાથ અમ્માભાઈ લખે છે કે, સુંદરી સાથીથી આરામ થયો છે. જે સ્ત્રીનું શરીર સાફ ન હોય ન ગર્ભને બીગાડ હોય તેને આ દવા ગુણકારક છે.

દવા દિવસમાં ત્રણ વાર અર્ધો અર્ધો ચમચે બોખાના ધોવામાંથી સાથે પીઓ. ચળકાઈ નહિ.

દવે કેમીકલ વર્કસ—અમદાવાદ, પાંચકુવા ચારરસ્તા ઉપર.

ભાગ્યોદય

પુસ્તક ૪ થું, માહે દેહ્યારી. સને ૧૯૧૭ અંક ૧૨ મા.

સ્તવન.

(વહારે ચઢ નટવર મારી, એ લય.)

જય જય સૂર્યાતર્કામિ ! જય જય ગગન સદન ધામિ !

પરિણામી, પદના છે આપ સ્વામી;

નિજ પદના પણ દાતા, પતિતોના પણ નાતા,—

આપ અનુપ અરૂપ તોય પણ, સ્વરૂપને પણ ધરતા,

૧ અચ્યુત પદમાંથી પણ રચુત ચણ,

ઉદરતા, લયદરતા, લયમતા, જય કરતા,—

જય૦

એ હિપકાર અમાપ આપના, અમે ન શકીએ ભણી,

પ્રત્યુપકાર ને ચાતાં કેવળ,

પ્રભુ ! નમીએ, પદે રમીએ, તવ અમીએ,^૨ સઠે ચમીએ;

જય૦

(શ્લો ૩)—

૧ નીચે ન અવાપ એવા પદમાંથી પણ નીચે આવીને અંશોત અવતાર લઈને.
૨ આપની કૃપામાં.

ગ્રાહકોને વિનંતિ-ભેટનું વી. પી. થશે.

ભાગ્યોદયનું ચોથું વર્ષ પ્રભુ થયું છે, અને હવે તેનો આવતા અઠસી પાંચમા વર્ષમાં પ્રવેશ થશે જેથી તેની પાંચમા વર્ષની ભેટ “ સ્વર્ગિય-મુંબ ” આરતા અકાઉડીઆપી વી. પી. કરવાની શરૂઆત થશે. જેથી પાંચમા વર્ષના લવાજમના ૩ ૨—અને તેના પોસ્ટેજના ૦—૨—૦ મળી રૂ. ૨—૨—૦ આપી વી. પી. નો દરેક માહત્તે દિવસ કને એવી આશા છે.

આક્રીમાંના ગ્રાહકોએ થી ૪ નો બી પોસ્ટલ ઓર્ડર મોકલી ભેટ મંગાવી લેવી.

(લેખક શ્રીયુત્તર દરિયામ મુનિંદરામ)

(અનુસંધાન ૫૯ ૩૦૨ થી)

આવિષ્કંક શરીરાદિ
દશ્યં શુદ્ધવત્સરં ।
પ્રતદ્વિલક્ષણં વિદ્યા-
દઈં ગ્રહ્યેતિ નિર્મલં ॥
દેહાન્યત્કાલમે જન્મ
જરાકાશ્વર્યાદયઃ ।
શુદ્ધાદિ વિષયે સંગો
નિરિન્દ્રિયતયાનચ ॥
અમનસ્ત્વાન્મે દુઃસ્વ
રાગદ્વેષ ભવાદયઃ ।
અમાણોદ્દમનાશુષ્ટ્ર
ઈત્યાદિ શ્રુતિ શાસનાત્ ॥

અવિષ્કંક દેહ શરીરાદિ ઉપાધિ જેઠ,
પરોટપેઠે^૧ જટ નાચ થનાર તેઠ;
એથી વિલક્ષણપણું^૨ તુમનું^૩ માન,
‘હું નિર્મલો અલંકાર જ’ એવું જાણુ. ૩૦
હું દેહથી અલગ તેથી મને ન જન્મ,^૪
કે શક્તિ કૃત્યપણું લય આદિ ધર્મ;
તેથી રીતે રહિત ઈન્દ્રિયથી હું મારે,
શુદ્ધાદિ^૫ સર્વ વિષયો ન મને રહ્યા તે. ૩૧
હું મનથી રહિત તેથી મને ન લેશે,
ના કુખે^૬ રામ વર્ગો દેષ બધાદિ એઃ
‘પ્રાણો મને મનથી આત્મ રહિત છે ને,
‘છે શુદ્ધ’ આદિ વચનો શ્રુતિયો કહે છે. ૩૨

૧ અવિષ્કંકનાં (અચાનકનાં) કાર્ય ૨ પાણીના પરપોટાની પેઠે ૩ ચિત્તના—શુદ્ધ
એટલે જેઠ. ૪ તારામાં અને એ દેહ વસ્તુઓમાં અર્થાત્ શરીરાદિ દેહ. પાણીના પરપો-
ટાની પેઠે કશુંકાશુર છે ને તું તો ઉપાધિ રહિત ત્રણે કાળમાં નિત્ય, અવિનાશી, અને
અચ્છિદાનંદ સ્વરૂપ છે મારે કુ જ જાણ હું એમ જાણુ—એમ જાણ્યા પછી હું આત્મા
હું એમ સ્વાતુભવસિદ્ધ થવા મારે અને અજ્ઞાસને મારે નાએ પ્રમાણે મોઠક ૩૧ મા
થી ૩૫ મા સુધીમાં કહ્યા પ્રમાણે મનન કામો કરવું ૫ જન્મ-માદિ ધર્મ તો દેહના છે,
મારા નથી, મારાં હું દેહથી ન-પારો છું. ૬ શબ્દ સ્વરોંદિ ધર્મ ઈન્દ્રિયોના છે, મારા
નથી. મારણ કે હું ઈન્દ્રિયથી પણ ન-પારો છું ૭ કુખ રાગાદિ ધર્મો મનના છે, મારા
નથી, કેમો મનથી હું ન-પારો છું. એ વાતની સત્યતાને સાતીત કરવા શ્રુતિઓનાં વચનો
૩૫ સાક્ષી—સાખ છે કે અમાણોદ્દમનાશુષ્ટ્ર દત્તાદિ શ્રુતિઓ સાક્ષીસ્વરૂપ છે.

નિમુખો નિષ્ક્રયો નિત્યો
 નિર્વિવલ્લો નિરંજનઃ ।
 નિર્ધિકારો નિરાકારો
 નિત્યમુક્તોઽસ્મિ નિર્મલઃ ॥
 અહમાકાશવત્સર્વ
 ઘટિન્તર્ગતોઽચ્યુતઃ ।
 સદાસર્વ સમઃશુદ્ધો
 નિઃસંગો નિર્મલોઽવલઃ ॥
 નિત્યશુદ્ધ વિદ્યુત્તૈક-
 મલખ્ડાન્તંદમદ્યં ।
 સત્યં જ્ઞાનમનન્તંયત્
 પરબ્રહ્માદ્યેવવત્ ॥
 एवं નિરન્તરાશ્વસ્તા
 વ્રણૈવાસ્મીતિ વાસના ।

તેથી છું^૧ નિર્મુખ^૨ અને નિષ્ક્રય^૩ નિત્ય,^૪
 ને નિર્વિવલ્લ^૫ વર્ણો નિરંજન^૬ નિત્યમુક્તઃ^૭
 છું^૮ હું નિરંજન^૯ અને વર્ણો નિર્ધિકાર^{૧૦}
 આકારથી રહિત એક છું આત્મ સાર, ૩૩
 આકાશપેઠે સખલે બહિરંતરે હું,
 વ્યાપેલ^{૧૧} અચ્યુત સદા સદૃશ્યમાં છું;
 છું^{૧૨} હું વર્ણો સમ અને પરિપૂર્ણ શુદ્ધ,
 નિઃસંગ નિર્મલ^{૧૩} અને અચ્ચિન્ત્ય^{૧૪} છું^{૧૫} જ ૩૪

ઉપજાતિ ધૃતઃ

ને નિત્યને શુદ્ધ વિમુક્ત^{૧૬} એક,
 અખંડ આનંદ^{૧૭} અનંત^{૧૮} સત્ય;
 અદેહ^{૧૯} પ્રજ્ઞાન મય સ્વરૂપે,
 છે, તે પરબ્રહ્મ છું^{૨૦} હું જ યોતે. ૩૫
 એવી સદાશ્વાસ^{૨૧} જ વાળો યૈતી,
 "હું બ્રહ્મ છું" એ દંડ વાસનાથી;

૧ શુદ્ધ છે તે શુદ્ધિના છે, ને હું શુદ્ધિથી ન્યારો છું. માટે તે શુદ્ધ મારામાં નથી હું તો નિર્મુખ છું. ૨ ક્રિયા છે તે ક્રિયોતો ધર્મ છે, ને હું ક્રિયોતી રહિત છું, માટે તે ક્રિયા ધર્મ મારામાં ન હોવાને કીધે હું નિષ્ક્રિય છું. ૩ જૂન, ભવિષ્ય અને વર્તમાન એ ત્રણે કાળમાં મારો નાશ નથી, માટે હું નિત્ય છું. ૪ સંકલ્પ વિકલ્પ વગરનો. ૫ અવિ-
 ઘાતી કાર્ય બધા મસિન છે. દરે અવિઘાત મારામાં નથી. તો તે કાર્ય મારામાં ક્યાંથી જ હોય ? ને તેથી હું નિર્મળ છું. ૬ રાક્ષ પથુ જાતના બંધનથી રહિતજ છું. ૭ અંજન=સંગ. હું સંગ રહિત છું માટે નિરંજન છું. ૮ વિકાર માત્ર સિંગદેહના છે, ને તે સિંગદેહથી હું રહિત છું. માટે હું નિર્ધિકાર છું. ૯ આકાર છે તે અજના (અવયવના) છે. હું અવયવથી રહિત છું માટે હું આકાર રહિત-નિરાકાર છું. ૧૦ આકાશ જેમ બટાકીની બહાર અને મંદિરે છે, અને બટાકિ નાશ થયા છતાં આકાશનો નાશ થતો નથી, તેમ આત્મા સર્વ જગતમાં અને બહાર વ્યાપ છે, ને જગ-
 તનો નાશ થયા છતાં આત્મનો નાશ થતો નથી. ૧૧ આકાશની પેઠે હું પણ વધધટ રહિત, નિત્ય, સદૃશ્યમાં રહેલો સર્માવસમના લેષ વગરનો, પૂર્ણ, શુદ્ધ, સંગરહિત અને નિર્મળ છું. ૧૨ હું સર્વમાં સંપૂર્ણ બરેલો છું, માટે અચળ છું. અધુરું હોય તે મળે છે. કહેવત છે કે અધુરો ધણી છત્રકાવ. ૧૩ વિશેષે કરીને મુક્ત. ૧૪ અખંડાનંદ. ૧૫ રેશભાગાદિ આપથી રહિત. ૧૬ દેવ બાલથી રહિત. ૧૭ સદા અશ્વાસ નિરંતર મનન કરવું તે.

- હરત્તવિજ્ઞાવિશેષાન્
 રોગાનિવ રસાયનમ્ ॥
 - વિવિક્તદેશ આસીનો
 - વિરાગો વિજિતેન્દ્રિયઃ ।
 ભાવપેદેકમાત્માન્
 , તમનન્તમનન્યધીઃ ॥
 અશ્રમન્યેવાશિલં દૃશ્યં
 : મવિહાણ્યધિયા સુધીઃ ।
 ભાવપેદેકમાત્માન્
 નિર્મલાકાશવત્સદા ॥
 નામવર્ણાદિકં સર્વં
 વિહાય પરમાર્થવિત્ ।
 પરિવર્ણ ચિદાનંદ
 - સ્વરૂપેણાવતિષ્ઠતે ॥
 શાતૃશાન્તજ્ઞેયમેદઃ
 પરાત્માનિ ન વિચિન્તે ।
 ચિદાન્તૈક રૂપદરાત્
 લીલ્યતે સ્વપમેવ હિ ॥

આ વિદ્ય ત્રિલેખ ૧ દશે બધાએ,
 રસાયનેથી ૨ જ્યમ રોગ નાસે. ૨૬
 એકાન્તમાં ૩ આસન વાળો બેસી, ૪
 વિરાગી ૫ થી ઈન્દ્રિય સર્વ છુટી,
 અનન્તને અદ્ય આત્મનું ત્યાં,
 અનન્યધી ૭ ધ્યાન ધરે હૃદમાં. ૮ ૩૭
 શુદ્ધિમતો ૯ શુદ્ધિથી દૃશ્ય સૈનો,
 દરીજ પૂરો લય ૧૦ આત્મામાં તો;
 આકાશવત્ નિર્મળ એક આત્મા,
 ને ચિન્તવે નિત્ય હૃદે મહાત્મા. ૧૧ ૩૮
 સૌ નામ વર્ણાદિકને ૧૨ તજીને ૧૩
 પરમાર્થ વેતા ૧૪ મુનિ થી રહીને,
 આભારવશ્પે પરિપૂર્ણ પોતે,
 યજ ચિદાનંદ રહે જ નિચે. ૩૯
 શાતા ૧૫ અને શાન્ત ૧૬ વળી પ્રમેય, ૧૭
 પરાત્મામાં એ તથો બેદ ૧૮ લેય;
 આત્મા ચિદાનંદ જ એક રૂપે,
 છે તથો દીપે સ્વપમેવ ૧૯ નિચે. ૪૦

૧ અવિદ્યા અ દરેલા ચિત્ત વિશેષાદિ ધર્મ ૨ મારો આદિ એવધરૂપ ધત્તુઓ. જે
 લાંબી સુદૃઢ સુધી ૩૨ થી સાથે નિયમિત આચારી મહાન રોગોને મૂળમાંથી નાશ કરે છે.
 અર્થાત્ પ્રભવાસના ૩૫ રસાયનનું નિરતર મનન કરવારૂપ મેઘનથી અવિદ્યાનું સર્વ ચિત્ત
 વિશેષાદિ ધર્મરૂપ મહાન રોગો મૂળમાંથી નાશ પામે છે ૩ મનુષ્યાદિની જ્યાં ઉપાધિ ન
 હોય ત્યાં ૪ સ્વરિતકાસનાદિ અર્થાત્ જેવી રીતે બેઠવાથી સરીર વા મનને પીડા ન
 થાય તેમ બેસવું તે આસન. ૫ દૃઢ વૈરાગ્ય વાળા યજીને, ૬ નિયમમાં રાખીને. ૭ સર્વ
 પદાર્થની છંછા નહીં આત્માને વિશેષ નિશ્ચળ શુદ્ધિ રાખીને ૮ અખડાનંદ અદ્વૈત આત્મા
 તે હું છું. તત્ત્વમસિ, અહ પ્રજ્ઞારિમ, ઇત્યાદિ મહા વાક્યોનું અત્ કરજીમાં મનન કરવું.
 ૯ નિર્મળ અન્ત કરજીવાળા ૧૦ દરવ માત્રનો આત્મામાં સમાવેશ કરીને, (સમાધિ
 અવસ્થામાં દરપનો અભાવ કરીને) ૧૧ શાન્તી ૧૨ દૃઢ માત્રના નામરૂપ, જાતિ આદિને
 ૧૩ સર્વને અસત્ય જણી, એ મારાં તથા એમ સમજીને ૧૪ જે નામ આદિ ધર્મ છે તે
 મારો નથી, એનો દેહાદિકને છે હું ને. પૂર્ણાનંદ સ્વરૂપ પરમાત્માનું એવા નિશ્ચયવાળો.
 ૧૫ શુદ્ધિની જાતિ ચિદભાસમાં મળીને દેહમાં નખડીખ પડત આપી રહે છે તેને શાતા કહે
 છે ૧૬ તે શુદ્ધિની જાતિ અન્ત કરજીમાં રહી ઈન્દ્રિયદ્વારા પદાર્થને જાણે છે ત્યારે તેને શાન્ત કહે
 છે. ૧૭ મેવ-નમ્ શુદ્ધિની જાતિ પદાર્થોના યામ છે ત્યારે તેને પ્રમેય કેવેવ કહેવાય છે.
 ૧૮ શાન્તા શાન્ત, અને મેવ એ ત્રિપુટી કેવળ કાંઈપત માત્ર છે, મારે તે બેદ પરમાત્મામાં
 તથા. ૧૯ પોતેજ પોતાની મેલે.

અમૂલ્ય શક્તિ-અને તેને પ્રાપ્ત કરવાની કલા.

મનુષ્ય જીવનમાં શક્તિ એ એક અમૂલ્ય વસ્તુ છે. જેમની આંતરિક ગતિ અને ઉદ્દેશ્યોથી પૂર્ણ રીતે સહજબુદ્ધિ છે. તેવા મહાન જીવનના આધાર રૂપ શક્તિ છે. જ્યાં સ્વતંત્રતા, સ્વાલંબનશીલ અને સમ્યક્ચિત્ર મનુષ્યોનો વાસ હોય છે ત્યાં શક્તિ જણાય છે. દૈવ પ્રતિષ્ઠા, ઉદ્દેશ્યની રચના, આત્મશ્રદ્ધા અને આત્મ-બળનું નામજ શક્તિ છે.

મનુષ્યે ઇનામાના આગમ્ય યથા નિરૂપેત્રી અને સાદસહીન યથાને બેસી રહેવું એવું નામ શક્તિ નથી. એ તો મોતની નિશાની છે, કારણ કે તેમાં તો તમામ શક્તિયોનો નાશ થઈ જાય છે. અને જીવને ખીલકુલ નીરસ કરી નાંખે છે, જેમને શક્તિ પ્રાપ્ત થઈ હોય છે તેમનું જીવનતો સુખ અને આનંદમય હોય છે.

જે મનુષ્ય માત્ર દેવ-ભાગ્ય ઉપરજ બરોસો રાખે છે, તેને કદી પણ શક્તિ મળતી નથી, તે પોતાની વર્તમાન સ્થિતિથી એક તસુપણ આગળ વધતો નથી, અને અવિધ્યની કાંઈ ચિંતા કરતો નથી. પણ કાવર અને પુરુષાર્થ હીન બને છે. તેના મોમાં જો કાંઈ નાંખે તો આપ, નહીં તો એમને એમજ પડ્યો રહે છે. તે જાતે કાંઈ કરતો નથી. તેની દશા સુકાન વગરની તૈયારી જેવી હોય છે, કે કાંઈ પણ પ્રકારની વ્યવસ્થા વગર છોડી દેવાથી સમુદ્રમાં કુળી ઝળે છે. તેની પાસે હોશિયાર કે સમુદ્રનો નકશો હોતો નથી. તેમ તેને ખજર નથી કે કપાં જવુ છે. જ્યાં હવા લઈ જાય ત્યાં જવુ એવું હોય છે. તેનું જીવન ઘણુંજ અનિયમિત અને દગધગ વગરનું હોય છે. તેના મનમાં કાંઈ સંકલ્પ ઉત્પન્ન થતો નથી, તેને કાંઈ ઉદ્દેશ હોતો નથી અને કાંઈ કાર્ય પ્રણાલી પણ હોતી નથી. એવા મનુષ્યને કદી પણ શક્તિ કે સુખ મળતું નથી. એવી રીતઝાત તેનું નામ શક્તિ નથી. એથી હિલટા જે મનુષ્યો પુરુષાર્થ ઉપર બરોસો રાખે છે તે મનુષ્યનું જીવન અદ્ભુત નિયમિત અને નિયમસર હોય છે. તેના ઉદ્દેશ પ્રથમથીજ નક્કી કરેલા હોય છે અને તે સદા નિ-રુપ કઠોર માર્ગ જનારા હોય છે. ગમેતો માર્ગમાં કેટલીય વિપત્તિઓ આવે, ગમે તો કેટલીય તુચ્છાનિયો વેકરી પડે, પરંતુ તે ધૈર્ય વાળો વીર પોતાના ઉદ્દેશ્યથી એક જગાં પણ ચળતો નથી, અને પોતાના માર્ગથી કદી પણ પાછો ફરતો નથી. પરંતુ નિર્ભય થઈને આગળ વ-ધ્યાજ કરે છે. તે જાણે છે કે રસ્તામાં અનેક વિઘ્ન આવ્યાજ કરે છે, પણ તેનાથી ગ-ભરાવું નહીં જોઈએ. મુશ્કેલીના વખતે સાહસ અને ધૈર્ય રાખવું જોઈએ. તે જાણે છે કે જે કરવું તે સારું કરવું જોઈએ. કદાચ કાંઈ કારણથી તેને પોતાના માર્ગમાંથી પાછું ફરવું પડે છે તો પણ તે પાછો જવ્હીજ પોતાની જગ્યાએ આવી જાય છે. એમ નહીં કે જ્યાં હવા લઈ જાય ત્યાં જવું. તે પોતાના ધારેલા રથને ક્યારે પહોંચીશું, કવી રીતે પહોંચીશું, અથવા પોતાના ઉદ્દેશ્યની ક્યારે સિદ્ધિ થશે, તેની પરવા કરતો નથી. તે પોતાનું કાર્ય કવી દરે છે તેમ જનાં પણ જો કદી તેને નિષ્ફળતા મળે છે, તોપણ તે કદી નિરાશ થતો નથી કે અધીર બનતો નથી.

ચાંત મનુષ્ય પોતાના કાર્યને ધણીજ ધીરનાથી કર્યો કરે છે. કોઇને ખબર પણ પડતી નથી કે એનું ભવિષ્ય શું આવશે, અથવાને અતિ તેના કાર્યનું કેનું પરિણામ આવશે મનુષ્યને હમેશાં નવી નવી અનુકુળતાઓ અને નવી નવી લુહિ મળ્યાં કરે છે, તેના યથાશક્તિ સારાં કાર્યોમાં ઉપયોગ કરવો એ મનુષ્યનું કર્તવ્ય છે.

શાંતિ એ મનુષ્યની અદરની ગતિ છે, તેના સંબંધ હૃદયની સાથે છે. હૃદયમાં શાંતિ હોવી જોઇએ. બહાર ગરબડાટ ન થવો એ કાંઈ શાંતિ નથી. જ્યારે અંદરની શાંતિ પ્રાપ્ત થાય છે, ત્યારે બહાર બહોળે ગમે તે થઈ શકે, બહારની ગરબડાટી અદરની શાંતિને કાંઈ પણ આંતર આવતી નથી—જેવી રીતે પવન કે ભરતીઓની અસર કેવળ સમુદ્રની ઉપરની બાલુ ઉપરજ હોય છે, અને વધારેમાં વધારે જાસોથી ત્રણસો પુટ નેચે સુધી જઇ શકે છે, તેથી નીચે કાંઈ અસર થતી નથી, પણ માત્ર અદર તો એકજ રિધેતિ કાપમ રહે છે, તેવીજ રીતે અદરની શાંતિની ગતિ છે. જીવનનાં અનેક મોઢાં મોઢાં કાપ્યાં કરવાને માટે આપણે હંમેશાં નાનામાં નાનાં કાર્યો કરવામાં પણ ધણીજ ચાંત થવું જોઇએ. જે પોતાના ઉપર કાલુ રાખી શકે છે, જે પોતાને વશમાં રાખી શકે છે, જે પોતાની ઈર્શ્યોત્તુ દમન કરી શકે છે, તે મનુષ્યનેજ શાંતિ પ્રાપ્ત થાય છે. ઈર્શ્ય દમનનું બીલું નામજ શાંતિ છે.

જ્યારે તમને સાંસારિક ચિન્તાઓ સતાવે, અને આપત્તિઓથી તમારો જીવ ગભરાય, ત્યારે તમારે શાંતિ દેવીના પવિત્ર મંદિરમાં પ્રવેશ કરવો જોઇએ. અને થોડો વખત સૂર્ય વાતને બૂલી જઇને કેવળ શાંતિ દેવીનીજ આરાધના કરવી જોઇએ જો તે વખતે પણ સાંસારિક ચિન્તાઓ અને વિધ્નોએ તમને ડગાવી દીધા અને તમે ડગાઈ ગયા તો સમજજો કે તમે સદા તેના ડગાવણજ રહેશો, અને તેના ઉપર તમે કદી પણ વિજય પ્રાપ્ત કરી શકશો નહીં. ચિન્તા અને આપત્તિના વખતે શાંતિ પ્રાપ્ત કરેવાને એકજ ઉપાય છે, કે જે વાતોથી તમને ગભરાટ થતો હોય તેને એકે એકે સમજો, અને તમારી સંપૂર્ણ સંકલ્પશક્તિનો તેના ઉપર ઉપયોગ કરો. તો પછી તમે જોશો કે સૂર્ય ઉગતજ તમામ અંધારૂં દુર ચર્ષ જાય છે, તેવીજ રીતે તમારી ગભરામણ એની મેજેજ દૂર ચર્ષ જશે. તે પછી જે શાંતિનો અભાવ તમારા હૃદયમંદિરમાં પ્રકાશિત થશે, અને જે નવીન શક્તિ તમને જણાશે, તે પૂર્ણ શાંતિની પ્રાપ્તિનો આરંભ કરશે. પછી તમે મહાન વિધ્નો અને અડચણો વીરનાથી નિર્ભય થઇને દૂર કરી શકશો, તેમજ પછી જો તમારી સંપૂર્ણ આશાઓ અને તમારો સંપૂર્ણ ઉદ્દેશ નિર્ભય થઈ જશે તોપણ તમને ગભરામણ કે નિરાશા ઉત્પન્ન થશે નહીં, અને તમે હંમેશાં કે કાંઈ પરવા નહીં, હમણાં સફળતા નહીં મળે તો આગળ મળશે.

જ્યારે તમે જોશો કે બીજા લોકો દુર્ગા અને દ્રેપને લીધે તમારી નિદા કરે છે, તમારો દોષ કાઢે છે, અથવા કેટલેક પ્રકારે તમને હાનિ પહોંચાડવા તત્પર થાય છે, તે વખતે જો તમને દોષ ઉત્પન્ન થાય અને તમારા મનમાં જાહેસો લેવાની ઈચ્છા ઉત્પન્ન થાય, તો તે વખતે તમારે શાંતિનો ઉપયોગ કરવો જોઇએ. તમારે સ્મરણમાં રાખવું જોઇએ કે જે બીજાને માટે ખાડો ખોદે છે તે પોતેજ તેમાં પડે છે. બીજા સાથે વિના કારણે બૂંડાય કરનાર મનુષ્ય પોતેજ તેનાં ખરાજ પરિણામને ભોગવે છે. દુનિયામાં આજ સુધી એવું નથી જન્યું કે, જેમણે બીજાઓની સાથે શુદ્ધ કરી દોષ. અને તેને કેટલેક રીતે તેના પુરે પુરો જાહેસો ન મળ્યો દોષ.

જે મનુષ્ય એમ માને છે કે અમુકને નુકસાન તો કર્યું છે, હવે તેનાથી શું વળવાનું છે ? પણ તે તેની ભૂલ છે. પ્રકૃતિમાં નાનામાં નાની વસ્તુ પણ નકામી નથી તેમ દરેક ચીજનું જમાખર્ચ ત્યાં થાય છે. અને અંતે સર્વેને તેનું ફળ મળે છે. જે મનુષ્યો શાંત હોય છે તેઓ નુકસાનનો બદલો લેવા સામા માણસને નુકસાન કરવું એને નીચ કામ માને છે, તેથી જૂલે ચુકે પણ તે તેનું કૃચ કરતા નથી. કદી કોઈ તેને સતાવે છે તો તે વખતે તે શાંતિનોજ ઉપયોગ કરે છે. પણ તેને સામું નુકસાન કરવાનું ઇચ્છતા નથી.

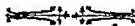
જ્યારે મનુષ્ય નાનાં નાનાં કાર્યોમાં પણ શાંતિનો ઉપયોગ કરવાનું શીખશે ત્યારે તે મોટાં કાર્યોમાં પણ શાંત રહી શકશે. એવા મનુષ્યનું જે કોઈ બહાસામાં બહાનું સંબંધી મરી જાય, અને તેના મરણથી તેનું જીવન ધરો બાગે નિષ્ફળ દેખાવા લાગે, તોપણ શાંતિજ એક એવી વસ્તુ તેની પાસે છે કે, જે તેના શોકને જૂતાવી, સાદસ અને દંદતાને વધારી શકે છે.

સ્થૂંચદૃષ્ટિથી કદાચ દુષ્ટ અને નીચ મનુષ્યોની આ સંસારમાં ઉન્નતિ થતી જણાતી હશે, જે લોક અપરાધી, યથાર્થ ક્રમેશ અને દુરાચારી હોય છે, તેઓ કાલ્યા કૃષ્ણ જણાતા હશે, તોપણ એ દેખાવ મનુષ્યોને જૂલ ખવરાવનાર છે. અને સાચા માર્ગથી ભટ્ટ કરી અયોગ્ય માર્ગે લઈ જનાર છે. પરંતુ આનો પ્રભાવ શાંત મનુષ્યના ઉપર પડતો નથી. જોકે સાચા મનુષ્યોને દુઃખ પડતું અને જુઠું બોધનારને સુખ મળતું જણાતું હશે, જો પ્રમાણિક માણસો કરતાં અપ્રમાણિક માણસોને કાયદો થતો જણાતો હશે, વિદ્વાનો કરતાં મૂર્ખને અધિક લાભ થતો દેખાતો હશે, તથાપિ તે જોઈને શાંતિવાળા મનુષ્યો બ્રહ્મ યતા નથી તેના ઉપર આવા બનાવોની જરા પણ અસર થતી નથી. તે પોતાનું હિતમ રીતે હિત કર્યો જાય છે. ખીજ માણસો શું કરે છે અને તેનું શું ફળ મળે છે, તેની જે માણસો પરવા રાખતા નથી તેઓ પોતાને દેવાધીન છોડી દે છે.

જે વખતે મનુષ્યને એટલી શાંતિ પ્રાપ્ત થાય છે, કે શાંતિ તેના એક અંગ રૂપે બની જાય છે, અને શાંતિનોજ તેનામાં પ્રકાશ થઈ રહે છે, તે વખતે તે મનુષ્યને પોતાના જીવનની સફળતા પ્રાપ્ત થાય છે. શાંતિ એવી વસ્તુ નથી કે જે પોતાની મેળે પ્રાપ્ત થઈ જાય, પણ તેને પ્રાપ્ત કરવાને માટે તો અનેક શરૂઆતી જરૂર પડે છે. જેથી પ્રથમ તેને ધારણ કરવી જોઈએ.

જીવનનું તાત્પર્ય એવું નથી કે મને તેની રીતે તેને વિતાવી દેવું. ખરું કહીએ તો જીવન એ એક ધણીજ સહજની વસ્તુ છે. તેના સદુપયોગ કરવો એ જીવનનું મુખ્ય કર્તવ્ય છે. કેવી રીતે જીવન પોતાને તથા ખીજને ઉપયોગી કરી શકાય, તેને જાણવાની અને શીખવાની ધણીજ જરૂર છે. જ્યારે મનુષ્યમાં શાંતિનો પ્રવેશ થઈ જાય છે, ત્યારે તે દુનિયાના ટંકા શીસાદ ને ખટપટમાંથી મૂક્ત થઈને પોતે પોતાનામાં મગ્ન થાય છે. તે પછી દુનિયામાં યતી અનેક પ્રકારની ખટપટથી તેને હાનિ પહોંચતી નથી. આથી એમ ન સમજવું કે તે પોતાના સ્વાર્થની ખાતર દુનિયાથી અલગ રહ્યાં કરે છે. પરંતુ એવા મનુષ્યો તો આખા વિશ્વના પ્રાણીઓના આનંદમાં પોતાનો આનંદ માને છે. તેની શાંતિ એ પરમ પવિત્ર શાંતિ છે.

અપૂર્ણ.

વિચાર-સામર્થ્ય.

મનએવ મનુષ્યાણાં કારણં ધન્ય મોક્ષયોઃ ।

વન્વાય વિપગાસક્તં મુક્તયૈ નિર્વિપયં સ્મૃતમ્ ॥

મનુષ્યમાં એક એવી મોટામાં મોટી શક્તિ છે કે જે શક્તિને પ્રાપ્ત કર્યા પછી મનુષ્ય દરેક કાર્યમાં સફળતા મેળવી શકે છે. મનુષ્યના અવિધ્યનો આધાર તે શક્તિ અનુસાર છે, તે શક્તિનો જેવી રીતે ઉપયોગ કરવામાં આવે છે, તેવીજ રીતે મનુષ્ય બની શકે છે. તે શક્તિ એ વિચાર શક્તિ છે. મનુષ્ય જેવા વિચાર કરે છે, તેવાજ તે આચરણ કરે છે, અને તેવાજ તે થાય છે મનુષ્યના વિચાર શુભ હોય છે, પરંતુ તેનાં કાર્ય તો પ્રકટ થાય છે. તેની બાબદશા એ મનના દર્પણરૂપ છે.

દરેક મનુષ્યની ઉત્પત્તિ કે અવનતિ થવી એ તેના વિચાર ઉપર આધાર રાખે છે જેમ જેવું ખીજ વાળીએ છીએ તેવું જુદું ઉગે છે, જેમ ખી વગર જુદાનું અસ્તિત્વ હોતું એ અસંભવિત છે, તેવીજ રીતે મનુષ્યનું દરેક કાર્ય તેના શુભ વિચારો રૂપી ખીજકોમાંથી ઉત્પન્ન થાય છે. વિચાર વગર કોઈ પણ કાર્ય થતું નથી. કાર્ય એ મનુષ્યના વિચારોનું પુષ્કળ છે, અને દુઃખ પા મુખ તે પુષ્કળતા રૂપ રૂપ છે, અને તેથી પોતાના સુખ દુઃખનું કારણ મનુષ્ય પોતેજ છે.

મનમાં ચાલતા વિચારો પ્રભાલોજ આજે આપણું શરીર બન્યું છે. વિચારોએજ આપણું નિર્માણ કર્યું છે. જો આપણા વિચારો દુષ્ટ હશે, તો બગદના પતની પાછળ આડીનું પરકું જેમ લાગેલું હોય છે, તેમ આપણામાં પણ દુષ્ટતા જણાવાનીજ. જો આપણા વિચારો ઉત્તમ અને શ્રેષ્ઠ હશે, તો આપણે પણ ઉત્તમ અને શ્રેષ્ઠ બની શકીશું.

જેવી રીતે બાગ જગતમાં કારણ અને કાર્યનો સંબંધ અટલ અને સ્થિર હોય છે, તેવીજ રીતે એ સંબંધ માનસિક જગતમાં પણ અચળ છે. મદદમાં કે આદરણ્યુરૂપ જેવા થવું એ કાંઈ દેવાધિન નથી, કે કોઈ ખીજ માણસની કૃપાનું રૂપ નથી, પરંતુ તે પોતાનાજ વિચારોને સુયોગ્ય માર્ગે પ્રવર્તવાથી કરેલા નિરંતર પ્રયત્નનું સ્વાભાવિક ફળ છે. મદદાન અને આદરણીય વિચારોને હૃદયમાં સ્થાન આપવાથી અનેક મદદમાં બન્યા છે. એવીજ રીતે દુષ્ટ અને હીસક મનુષ્યો પણ પોતાના દુષ્ટ અને હીસક વિચારોના કાર્ય રૂપ છે. પોતાને ઉત્પત્તિના માર્ગે લઈ જવા કે અવનતિના આગમાં નાખવા એ મનુષ્યના પોતાનાજ હાથમાં છે. પોતાના વિચારરૂપિ શસ્ત્ર વડે તે એવાં દરેક બનાવી શકે છે કે, જે પોતાનાજ નાશ કરી શકે છે, અને તે એવા પણ હસ્ત બનાવી શકે છે કે જેથી શક્તિ, દાનિ અને આનંદ રૂપી સ્વર્ગિય જૂનેને પગ મેળવી શકે છે. સદ્વિચારોના મેવનથી અને તેના ઉપયોગથી મનુષ્ય પરમાત્માસદૃશ પૂર્ણતાને પ્રાપ્ત કરી શકે છે અને અનુચિન અને અધમ વિચારોથી તે પણ જેવો યશ જાય છે. સસારના સર્વ મનુષ્યોનાં આચરણ આ બે નિયમો પ્રભાલોજ હોય છે, અર્થાત્ ભલાઈ કે બૂઝાઈ, અથવા કાશ્ચરીય સામર્થ્ય કે

પશુત્વ, આ બે નિયમો અનુસારજ મળે છે તે, મળવામાં મનુષ્યજ કરણ્ય જૂન છે. અધ્યાત્મવિદ્યાના જે સુંદર અને સત્ય સિદ્ધાન્તો આપણા જાણવામાં છે તેમાં સર્વથી આનંદ દાયક અને આશાજનક સિદ્ધાન્ત એ છે કે, “મનુષ્ય પોતાના વિચારોનો સ્વામી છે, પોતાના આચરણોનો ઉત્પાદક છે, અને પોતાની દયા, બાહ્યઅવસ્થા, કે કાગ્યને રચનાર છે.

મનુષ્ય એ શક્તિ, જ્ઞાન અને પ્રેમનું રચુ ૩૫ છે, અને તે પોતાના વિચારોનો સ્વામી છે પ્રત્યેક દશાની કુચી તેના પોતાનાજ હાથમાં હોય છે, અને પોતાના અંત કરણમાં ફેરફાર કરવાની કે ઉત્તમ જીવન પ્રાપ્ત કરવાની શક્તિ તેના હાથમાં છે. જે વડે તે જેવી ઇચ્છા કરે છે તેવોજ જાતી શકે છે. મનુષ્ય પોતાની નીચ, અધમ કે નિર્બળ અવસ્થામાં પણ પોતાનો સ્વામિ પોતેજ છે, પરંતુ અધમ અને નિર્બળ અવસ્થામાં તે એક એવા મુખ્ય સ્વામિ છે કે જેને પોતાના ધરની વ્યવસ્થા કરતાં પણ આગ્રહની નથી. જ્યારે તે પોતાની દશાને વિચાર કરે છે, અને જ્ઞાન પૂર્વક તેના કારણોને શોધી કાઢે છે કે જે કારણોથી તેને આવી દશા પ્રાપ્ત થઈ છે; ત્યારે તે એક જુદામાન સ્વામિ બને છે. અને પછી તે યોગ્ય રીતે પોતાની શક્તિયોનો ઉપયોગ કરે છે અને પોતાના વિચારોને સફળ કરે છે. જ્ઞાનવાન સ્વામિ એવાજ હોય છે વિચારના નિયમોને તે પોતાના અંત કરણમાં શોધે છે, પોતાની મેળેજ વિચાર કરીને, અને પોતાના સદ્વિચારો ઉપર અધ્યાસ કરવાથી અને અનુભવથી તે આ નિયમોના કારણોને શોધી કાઢે છે.

જેમ સૈના કે હીરાની ખાણમાં ઉકુ ખોદવાથી સોનું અને હીરા મળી શકે છે, તેજ પ્રમાણે મનુષ્ય પોતાના સજ્જનના સત્ય સિદ્ધાન્તોને પોતાના આત્મમંદિર રૂપી ખાણમાં ઉઠા પ્રવેશ કરવાથી પ્રાપ્ત કરી શકાય છે. જે મનુષ્ય પોતાના વિચારોનું નિરીક્ષણ કરતો રહે, અને વખતે વખતે તેમાં ફેરફાર કરતો રહે, તથા પોતાનું જીવન, પોતાની દશા અને બીજાની દશા ઉપર પોતાના વિચારોના પ્રભાવથી સાવધાનીથી જોતો રહે, કાયં કારણજાતા સંબંધમાં ધીરતા પૂર્વક તપાસ રાખતો રહે, પોતાને પ્રત્યેક અનુભવ મમે તેવો ઇચ્છા હોય તોપણ તેના ઉપયોગ કરતો રહે અને તે વડે તે આત્મજ્ઞાન કે જેને જ્ઞાન, જુદા અને શક્તિ કહે છે તેને પ્રાપ્ત કરી શકે, તો નિઃસંદેહ તે એ વાતને નક્કી કરી શકે છે કે મનુષ્ય પોતે પોતાના રચિતોને રચી શકે છે.

મનુષ્ય ધૈર્યથી, અધ્યાસથી, અને નિરતરના પ્રયત્નથી જ્ઞાનના દ્વારમાં પ્રવેશ કરી શકે છે કે જ્યાં સ્વર્ગનાં દ્વાર ઉઘડી જાય છે. મનુષ્યનું મન એક બાજુ જોડે છે. કે જેની બે અવસ્થાઓ હોય છે એકતો જેમાં જુદાપૂર્વક પત્તથી સારાં સર્ગ, કુલ, કુળાદિનાં વૃક્ષો વાવવામાં આવે છે તે, અને બીજાને જંગલની માફક બેદરકારીથી પડ્યું રહેવા દેઈ કાઢાળા ઝડ ઝાંચરા ઉગવા દે છે. આ બે અવસ્થા બાગની હોય છે. તે અને અવસ્થામાં તેમાં કાંઈને કાંઈ ઉગે છે તો ખરુંજ. જે તમે તેમાં ઉપયોગી ઉત્પન્ન કૃષી કૃષોનાં વૃક્ષોને નહીં વાવો તો, જંગલી ઘાસ કે ઝાખરાં ઉગશે, અને તે વાપ્યા કરશે. જેવી રીતે માણી પોતાના બાગને સુંદર બનાવી શકે છે, અને નકામા ઘાસ કે ઝાખરાંને ઉખાડી નાંખી તેને બદલે ઉત્તમ કુલકાંડોન રાખે છે, તેવીજ રીતે મનુષ્ય પણ પોતાના મન રૂપી બાગને માણી છે તેણે નીચ, અધમ, બધ, અને દુષ્ટ વિચારોના ત્યાગ કરી, તેની જગ્યાએ ઉત્તમ, સુંદર, અને મોટાં કૃષી આપનારા સદ્વિચારોનું સેવન કરવું જોઈએ આ માર્ગનું અનુસરણ કરતાં કરતાં તે એક વખતે જાણી શકશે કે તે પોતાના આત્માનો માણી છે, અને પોતાના

જીવનનો માર્ગ પ્રદર્શક છે. તેના અંતઃકરણમાં પરમેશ્વરી જ્ઞાન હોય છે, તે વિચારોના નિષ્ક્રમણને જાણે છે, પોતાના વિચારોના કારણે જોઈતી બાબતો શી છે, અને તેને અનુસરે છે કે તે કંઈ રીતે તેની વિચારશક્તિ કે તેનું મન સર્વ મળીને તેનું આચરણ, બાહ્ય દશા કે તેના બાહ્યને બનાવી શકે છે.

વિચાર અને આચરણ એ બંનેનું મૂળ કારણ છે. એટલે જેની રીતે આચરણ બાહ્ય દશા અને બનાવોના કારણ રૂપ હોય છે, તેની રીતે બાહ્યદશાનો આધાર અંદરની દશા ઉપર છે. બાહ્ય અવસ્થાઓનો તેના મનના વિચારોની સાથે એક પ્રમાણનો એવો સંબંધ છે કે, વિચારજ તેને ઉત્પન્ન કરવામાં કારણ રૂપ છે. મદ્યપિ વસિષ્ઠએ કહ્યું છે કે,—

જન્માન્તર કૃતામ્પસ્તા રામ સંસાર સંસ્પતિઃ ।

સાચારામ્પાસયોગેન વિના ન હીયતે કશ્ચિત્ ॥

મનુષ્ય જેની દશામાં હાલ હોય, તેની દશા તેને તેના જીવનના નિષ્ક્રમણના કારણથી જ મળી છે. પોતાના આચરણના કારણ રૂપ જેવા વિચારોનું તે સેવન કરે છે, તેજ કારણથી તેને વર્તમાન સ્થિતિ પ્રાપ્ત થઈ છે. તેના જીવનમાં મુખ્ય મળવામાં કે કુખ્ય પડવામાં ફેર નો કશો પણ સંબંધ નથી. પરંતુ તે મળવામાં કે ન મળવામાં પોતેજ કારણ રૂપ છે. તે એક એવા નિયમના હજી રૂપ છે કે જેમાં તે દુઃખેમાં અટકી રહે છે. પોતાની બાહ્ય અવસ્થા કે સંસ્કારોથી સંતુષ્ટ કે અસંતુષ્ટ રહેનારા બંને પ્રકારના મનુષ્યોને માટે એ એકજ સિદ્ધાંત છે.

મનુષ્ય એક ઉત્પત્તિથીલ અને પરિવર્તન યોગ્ય પ્રાણી છે, એથી તે હાલ જે સ્થિતિમાં છે, તે સ્થિતિમાં તે તેને જ માટે છે કે જેમાંથી તે કાંઈ પણ જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરીને આત્મજ વધી શકે કાંઈ બાહ્યઅવસ્થાને પ્રાપ્ત કરી મનુષ્ય અધ્યાત્મવિદ્યાની મદદથી તેની તે બાહ્યઅવસ્થા બદલી નાંખી બીજા પ્રકારની ઉત્તમ બાહ્યઅવસ્થાને પ્રાપ્ત કરી શકે છે, અને તેમાં પણ તે તેજ વિદ્યાના પ્રતાપથી આત્મજ વધી શકે છે.

મનુષ્ય પોતાની પ્રાપ્ત બાહ્યઅવસ્થામાં ત્યાં સુધી જોઈ જાયો રહે છે, કે જ્યાંથી તે સમજે છે કે મને બનાવનાર બાહ્ય અવસ્થા છે, પરંતુ જ્યારે તેને એમ અનુર પડે છે કે, હુંજ મારા પોતાને બનાવવામાં કારણભૂત છું, ત્યારે તે પોતાના જીવનરૂપી ગ્રામ ખેતરમાં એવે પ્રકારે ખેડે છે, અને વાવે છે, કે તે પોતે પોતાનો સ્વામિ બની શકે છે.

મનુષ્ય પોતે પોતાના વિચારોથીજ પોતાની હાલની બાહ્યઅવસ્થાને ઉત્પન્ન કરી શકે છે એ વાતને તેજ મનુષ્ય જાણી શકે છે કે જેને યોગે ધર્મે પણ ઇન્દ્રિયસંયમ અને પોતાના આત્માને પવિત્ર બનાવવાના યત્ન અને અભ્યાસ કર્યો હોય છે. પણ તેના જાણવામાં આવે છે કે, તેની બાહ્યઅવસ્થા એ જે પ્રમાણે તેના માનસિક વિચારો બદલાતા રહે છે તે પ્રકારે જદમાત્રી જાય છે. આ સિદ્ધાન્ત એટલો દૃઢ છે કે જે મનુષ્ય ખરા મનથી પોતાના આચરણોના અચરણોની અંધારી કરવા માંડે છે, તો તે પશુની જ ઉતાવળથી પોતાના અવચરણોને દૂર કરવાનો યત્ન કરે છે, અને તેટલી જ ઉતાવળથી તેની દશા પણ બદલાતી જાય છે. એથી દરેક મનુષ્યે પોતાને જેની સ્થિતિ પ્રાપ્ત કરવી હોય તેવી સ્થિતિ પ્રાપ્ત કરવાને માટે તેમજ તે અનુસાર વિચારોનું સેવન કરવું જોઈએ. જે મનુષ્ય આ વિચરણના ઉપર સ્વામિત્વ મેળવી શકે છે તે મનુષ્ય ઇષિત પરબોને પશુની જ રહેલાથી મેળવી શકે છે.

પ્રાસંગિક વિચાર.

પ્રિયમાત્ર, તમે ગમે તે ઉલ્લેખકતા દર્શો, તેપણ ત્યાં સુધી તમે તમારા વિચાર ઉપર સ્વામિત્વ પ્રાપ્ત નહીં કર્યું હોય, ત્યાં સુધી તમારી ધારણા સર્જન યવાની નથી, કેમ પણ કામને સિદ્ધ કરવાને માટે ચિત્તની એકાગ્રતા અને વિચારની સ્થિરતાની ધણીજ આવશ્યકતા છે. માટે તમારે જો તમારા સાંસારિક કે પારમાર્થિક કાર્યોને ઉત્તમ પ્રકારે સાધવાની ઇચ્છા હોય, તો સર્વથી પહેલાં ચિત્તની એકાગ્રતા કરતાં, અને વિચારને સ્થિર રાખતાં શીખજો.

ચિત્તની એકાગ્રતા અને વિચારની સ્થિરતા કરાવનાર અનેક વિષયો ભાગ્યેઈય દ્વારા ચર્ચવામાં આવે છે. અને તેજ ક્રમે હવે પછી તેથી પણ સરળ ભાંગે જતાવવાનો પ્રયત્ન થશે. જે વિચાર અને કાર્યોથી મનુષ્ય આ જગતમાં મનુષ્યત્વ પ્રાપ્ત કરી શકે, જેનાથી મનુષ્યત્વમાંથી દેવત્વમાં લઘુ થકે, અને જેથી આ મૃત્યુ લોકમાંજ સ્વર્ગનાં મુખોનો અનુભવ કરી શકે તેવા વિચારો આ માસિક દ્વારા પ્રવર્તાવવા એ અમારો ઉદ્દેશ છે. મનુષ્યે સર્વથી પ્રથમ પોતાના ચરીરને આરોગ્ય રાખી શકે, અને કદાચ રોગને વશ થઈ જાય તો તે રોગો જે સહેલી દવાઓથી ઘેર મટી શકે તેવા દુયકાઓ, નવી નવી શોધો, હુન્નર ઉદ્યોગો અને ખેતીવાડીના વિષયોને પણ ચર્ચવાનું કારણ, મનુષ્ય પોતાની ચારીરિક અને આર્થિક સ્થિતિ સુધારી શકે તેજ છે. અને તે પછી અધ્યાત્મગાન દ્વારા મનુષ્ય પોતે પોતાની હિન્નતિ જે રીતે કરી શકે તેવા રહેલા અને સરળ તત્ત્વવિચારના વિષયો પણ આપવામાં આવે છે.

કેમ પણ પ્રકારે મનુષ્ય પોતે પોતાની તમામ પ્રકારની હિન્નતિ કરી શકે, તેવા વિષયો આ માસિકમાં આપવામાં આવે છે. અને તેમણે ખર્ચેલા લવાજમના રૂ ૨, કરતાં પણ તે કાંઈ વધુ મેળવી શકે તેવા ઉપયોગી વિષયો આ માસિકમાં આપવા એવો અમારો હેતુ છે. અને તે હેતુ ફળીશ્રૂત થતો જશે તો અમારા હિત્સાહમાં વધારો થશે.

ભાગ્યેઈયનું યોગ્ય વર્ષ પૂરું થયું છે. હવે માર્ચ માસથી તેનો પાંચમા વર્ષમાં પ્રવેશ થશે. આ પાંચમા વર્ષમાં તે આથી પણ વધુ સરળ અને સંગીન વિષયોને ચર્ચશે. અને અમે આશા રાખીએ છીએ કે તેનો દરેક આહક લાભ લેશે.

દરેક વર્ષની માફક આ વર્ષે પણ એક સુદર બેટ સ્વર્ગિય-સુખ આહવાના કરકમળમાં મૂકવા વિચાર કર્યો છે. દરેક ધર્મે ભુદી ભુદી જાતની બેટો આહવાને આપવામાં આવે છે. આ વર્ષે કેમ ઉપયોગી અને મનુષ્યની હિન્નતિને અટકી નાખે તેવા વિષયોથી ભરેલી બેટ

આપવી, એવી ધણીની માગણી થવાથી કાંઈ નવલકથાની બેટ ન આપતાં, સ્વર્ગિ
નામની બેટ આપવાનો વિચાર કર્યો છે. આ પુસ્તકમાં તેના નામ પ્રમાણે જ એ
અને તે જ્યારે તમારા હાથમાં આવશે ત્યારે તમને સમજાશે તેના આંક પ્રકરણ
અને દરેક પ્રકરણ છુદ્દ છુદ્દ વિષયો અને દૃષ્ટાંતોથી ભરપૂર છે. જે તમે ક્ષર ઉપરથી
ચાંચી વધુ સમજી શકશો.

આવી કાગળોની મોઢવારીમા અમને બેટનું ધણું અર્થ થયું છે, પણ જો તેનો
દરેક માદક લવાજમ ભરીને સ્વિકાર કરશે તો અમને વધુ સંતોષ થશે.

વળી ભાગ્યોદયના નવીન માદકો વધારવાને માટે આપને વારંવાર માગણી
આવે છે, તે પ્રમાણે અમે આશા રાખીએ છીએ કે આ સાથે પણ આપ ઘોડા ધણી
દેકો વધારી આપી યોગ્ય સદાનુભૂતિ દર્શાવશો.

વળી હાલ કાગળોની મોઢવારી હોવાથી, માદક સંખ્યા જેટલીજ નહોતી કે
હોવાથી પછીથી નવીન ચનાર માદકોને પાછલા અંકો મળવા મૂકેલ છે. જેથી
અને તેમ નવા માદકોના આંકેશો દુરતજ મોકલી આપવા, કે જેથી સર્વેને પુરેપુરો
અને બેટ મળી શકે.

વળી આ અંક આપના હાથમાં આવ્યા પછી એક અઠવાડીયા બાદ એટલે
ભગ ફેબ્રુઆરીની અધવચમાં ભાગ્યોદયના દરેક માદકને “સ્વર્ગિય-સુખ” નામ
ભાગ્યોદયના પાચમા વર્ષની બેટ લવાજમને માટે વી. પી. કરી મોકલવામાં આવશે. તે
લવાજમના ૧ ૨-તથા બેટના પોસ્ટેજના ૨. ૦-૨-મળી ૨ ૨-૨-આપી, દરેક માદકને
સ્વિકાર કરશે એવી આશા છે. ધણીવાર માદકોની ગેર દાખરીથી વી. પી. પાછાં આવે
છે, જેથી અમને નુકસાન થાય છે, અને પાછળથી તેમને તે બેટ ફરી વી. પી. થી મૂક
વની પડે છે. તેમાં નાદક અમને મહેનત પડે છે અને પોસ્ટેજનું નુકસાન થાય છે
આથી દરેક માદક પોતાનું વી. પી. સ્વિકારી લેશે અને પોતાની ગેરદાખરીમાં
પોતાના ધરના માણસો કે નોકરોને તે વી. પી. લઇ લેવા સૂચના આપશે. કે જે
અમને નાદક નુકસાન થાય નહીં.

વળી જેટલાક રાજાનો એવા હોય છે કે, બેટનું વી. પી. પોતાને મળે ત્યાં સુધી
અમને કાંઈ ન જણાવતાં જ્યારે વી. પી. આવે છે ત્યારે ‘રીફ્યુઝ’ કરી દે છે અને
તેને સ્વિકાર કરતા નથી જેથી અમને નાદક પોસ્ટેજનું નુકસાન થાય છે અને મહેનત
પડે છે. માટે તેવા સજ્જનોએ તેમ ન કરતાં આ અંક મળેથી પોતાને માદક નસે
તું હોય તો અમને એક પોસ્ટ કાર્ડ દ્વારા અગર આપવા કૃપા કરવી કે જેથી તેમના કામ
વી. પી. કરવામાં આવશે નહીં. પરંતુ તેવી અગર ન આપવી. અને પછી બેટને
મુક્ક કરવી એવી વર્તણૂક નો ભાગ્યોદયના માદકોને અતિ નિયંત્રણ લેવાવનાર છે. માટે તે
ન કરવા અમારી ખાસ લલામણ છે.

આ રીતે તેમાં ધણેજ સચિત ફેરફાર કરવામાં આવશે. વિષયો પણ ઉત્તમ રહેશે
અને તેથી તેના દરેક અંક માદક રહેશે એવી અમે આશા રાખીએ છીએ. ભાગ્યોદય
ને માટે લવાજમના ૧ ૨-અર્થેના તો કાંઈ એટલું વખતે વળી જાય છે. તેમ તેને

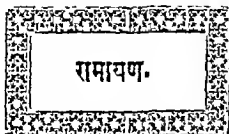
રાના વિચારો, તેના કુટુંબનાં, માણસો, સ્નેહિ, મિત્રો અને જાળકો તથા સ્ત્રીઓના વિચારો, ઉચ્ચ બને છે, એક ખીજનો મિથ્યા વાદવિવાદ નષ્ટ થઈ જાય છે, રહેજ બાળતમા મતભેદ પડતા નથી. અને પોતાના ધર્માર્માં વિલ્લ મેળવી આપનાર ઉત્તમ વિષયો તેમના હાથમાં આવે છે. જાળકો તે વાચે છે તો તે ભવિષ્યમાં મારા પુરુષો નિવડે છે. સ્ત્રીઓ વાચે છે તો તે પતિવ્રતા ધર્મ મધ્યે ગૃહિણી ધર્મને રિપાચે છે. અને આવી રીતે બે રૂપીયા ખર્ચેથી જાર મહીના સુધી તે તેમની સેવા ઉઠાવે છે. આડે માર્ગે જતાં અચકાવે છે, અને તેમના ધર્માર્માં વિલ્લ માર્ગે દર્શાવે છે. અને ઉત્સાહને વધારે છે. તો તેને માટે શું બે રૂપિયા લવાજમ જાર માસ માટે બહુ છે ? એવું કોઈ કહી શકશે ? આવી રકમ તો તમે જમે ત્યાં ખર્ચનાંબો છે. પરંતુ જો તમે જાગ્રેદ્યને માટે ખર્ચજો તો તેથી તમને કેટલો ફાયદો. યશો તે સંત્યજિતે વિચાર કરવાથી સમજશે.

વળી આ વખતની બેટ એવી છે કે જે વાચતાજ તેની કિંમત તમે સમજી શકશો. તેના આગળ લવાજમના રૂપીયા બે નો કાંઈ હિસાબજ નથી. આશા છે કે દરેક માદક બધુ તેના આદક રહેશે. અને આવતા અઠવાડીયામાં વી. પી. થી મોકલવામાં આવનાર બેટનો સિવકાર કરશેજ.

“ સુખ દુઃખનો સાથી મનોબલ છે. ”

(લેખક:—ત્રીલોચન સવલ મોદી.)

૧. મુલ્ય ઉપર ચિંતન કરવું એ તત્વજ્ઞ છે, એ મહાન તત્વચિંતક પ્લેટોનું સુત્ર છે.
૨. બે દાય જોડીને ઈશ્વરની પ્રેમથી અઘર્માં પોતાને આવડે તેવી સ્તુતિ કરવી.
૩. વખત કુદરતનો ખજાનો છે, ધરી અને કલાકો તેની તીજોરીઓ છે, પગો કે કાશો તેના કોમલો હીરા છે.
૪. જ્ઞાન અને વિવેક ખરી વ્યાખ્યા છે, એના વિના માણસ છતી આંખે આંધળો છે.
૫. જે માણસ પોતાની ઇચ્છાને કાળમાં રાખી શકે નહીં, તે જીવનની મુશ્કેલીઓ દુર કરી વિલ્લ મેળવી શકે નહીં.
૬. મોટાંબનું ચાપ ઉમ્મરથી કે શ્રીમંતભયી નહીં, પણ અજ્ઞાતથી કે ઉદારતાથી ચાપ છે.
૭. પેર લેવું તે હલકાંબનું કામ છે, ત્યારે કામ કરવી એ મોટાંબનું કામ છે, જસો પથ્થર મારનારને પશુ જો આંખે છે.
૮. સખત સ્વર્ગની કુંચી છે, અને દયા આનંદભીનો ખજાનો છે.
૯. દાન આપનારની દોષત વ્યાજ શીખે દાતારનેજ મળે છે.
૧૦. મુખને શિખામણ આપવી તે સર્પને દુધ પાવા જરોજર છે.
૧૧. ચોર, બ્રહ્મચારી, ધર્મકોદી, અને રામકોદી માણસથી હમેશ દૂર રહેવું. તેઓની સોજત પાવમાલીમાં ઉતારનાર છે.
૧૨. પરમાત્મા પવિત્ર છે, તે પવિત્ર પ્રભુને મેળવવા માટે ખુદશા હલકા નિષ્કપટી બનો.
૧૩. ઇશ્વરની દરેક કૃતિ મનુષ્યના જલેતર માટે છે.

કાવ્યના બે વિભાગ કરી શકાય છે. એક એ છે જેમાં કવિ પોતાની જ સઘળા દશાઓનું ચિત્ર ખેંચે છે. બીજું તે કે, જેમાં સઘળો દેશ, સઘળો સમાજ અને સઘળી જાતિની કલ્પના, અનુભવ અને જ્ઞાનનું ચિત્ર હોય છે.

પ્રથમ કવિ પોતાનો અનુભવ, પોતાની કલ્પના, અને પોતાના જ્ઞાનથી પોતાના દેશ અને પોતાના સમાજના આદર્શ પણ બને છે. લોક તેના કાવ્યદ્વારા પોતાના હૃદયના આવેશ અને પોતાની દશાઓનો મર્મ સમજે છે.

આ પ્રકારનો કાવ્ય રચનાર કવિ કહેવાય છે. પણ બીજું પ્રકારના કાવ્યોનો કવિ મહાકવિ, અને તેનું કાવ્ય મહાકાવ્ય કહેવાય છે. મહાકાવ્યમાં માત્ર તેના બનાવનારની જ કલ્પના હોતી નથી, તેમાં સઘળો દેશ સઘળા સમાજ, અને આ યુગની સઘળી કથાઓનું ધાર્મિક વર્ણન હોય છે, કે જે મનુષ્યોને માટે આદર્શ અને આગેદર્શક પણ બન્યા છે.

આપણા કવિ શિરોમણિ હાસિદાસે શકુન્તલા અને કુમાર સંભવની રચનામાં પોતાની જે નિપુણતા બતાવી છે, તે આપણે માટે ખરેખર આદરણીય અને સુખદાયક છે. પરંતુ રામાયણ અને મહાભારત તો આપણા દીદની ગંગા અને દિગ્માલવની પ્રિયતમ મનોહારિણી મૂર્તિયોજ છે. વ્યાસ અને વલ્મીકિતો માત્ર ઉપસક્ત્ય જ છે.

હિંદુ જેમ રામાયણ અને મહાભારતને પોતાના હૃદયના ખીસેલા પુષ્પ તુલ્ય માને છે, તેજ રીતે ગ્રીક લોકો પણ પોતાના મહાકાવ્ય હોમરને પોતાના દેશના પોતાના સમાજના અને પોતાની જાતિના ગ્રાહ્ય અને આદર્શ માને છે. મહા કવિ હોમરના પ્રત્યેક વાક્ય અને પ્રત્યેક શબ્દ, સૂર્યદેવના કિરણોની મારફત, સઘળા ગ્રીસદેશને પોતાની પ્રભાવી પ્રકાશમાન બનાવી રહ્યા છે. આખો ગ્રીસદેશ હોમરને પોતાના મરનાકના મુગટ પણ અને પોતાના હૃદયના રત્ન પણ સમજે છે.

આપણે ધણે દૂર રહેતા હોવાથી એ કહી શકતા નથી કે હાલિયક ગ્રીસનું પૂર્ણચિત્ર ખેંચી શકીએ કે નહીં, પરંતુ આપણા રામાયણ અને મહાભારત તો હોમરના ખરેખર ચિત્ર ખેંચવામાં કંઈ પણ ક્યાસ રાખી નથી. અને એજ કારણથી સેંકડો વર્ષો વિતિ ગયા છતાં પણ, હિંદુમાં રામાયણ અને મહાભારતના ઉપર આજ પણ પ્રેમ વધતો જાય છે. પ્રતિદિન ગામે ગામ અને ઘેરે ઘેર તેના પાઠ થતાં કરે છે સાધારણ ગૃહસ્થથી માંડીને તે રાજા મહારાજા સુધી પણ રામાયણ અને મહાભારતને એકજ દષ્ટિથી જુએ છે. આ મહાકાવ્યોને રચનાર બને કારણેના અજમાયોને ધન્ય છે, તેમનું નામ તો કાળના

પાસમાં હસાઇ ગયું, પરંતુ તેમની વાણી આજ સુધી પૂર્વ પ્રમાણેજ આપણા હૃદયમાં શક્તિ અને શાંતિનો સચાર કરી રહી છે. લાખો તો શું, પણ કરોડો માણસો આજે તેમની પવિત્ર વાણીનું રમરમ કરીને પેને પોતને ધન્ય અને કૃત્યકૃત્ય માને છે. આજ પણ રામયણ અને મહાભારત દ્વારા હજારો વર્ષ પૂર્વે જીતાઓ મનુષ્યોના હૃદયોને અને પ્રયુક્ત ખનાવે છે.

એ દશમાં આપણે રામાયણ અને મહાભારતને માત્ર એકવાં મહાકાવ્યજ નહોં પણ ઇતિહાસ પણ ઠરી શકીશું પરંતુ તે ઇતિહાસ એવો નથી કે જ્યાં માત્ર સમયના એક ભગનીજ ખીનાઓનું વર્ણન હોય, રામાયણ અને મહાભારત દ્વિતી બહુજ અવિક સમયનો ઇતિહાસ છે. ખીજા ઇતિહાસોમા તે સમય જતાં ઘણી ઉચ્ચપાયલ પણ યદ છે, પરંતુ રામાયણ અને મહાભારતમાં તો આજ સુધી પણ કંઈ ફેરફાર થયો નથી, અને ધવાનો પણ નથી. હિંદની જે સાધના, જે આરાધના અને જે સદૃષ્ય છે, તેજ આ બંને મહાકાવ્યોનાં વાક્યોમાં વિદ્યમાન છે. તેની દ્વારા આ મહાકાવ્યોની શોભા વધી ગઈ છે, એથી રામાયણ અને મહાભારતની સમાસોચના ખીજા સર્વ કાવ્યોની સમાસોચના કરતાં દમેશાં શિત પ્રકારેજ થશે. રામચંદ્ર અને લક્ષ્મણનાં ચરિત્ર આપણને સારાં લાગે છે કે ખોટાં, એટલેજ વિચાર તેની સમાસોચનાને માટે બસ નથી. તેની સમાસોચના કરતી વખતે આપણે જોતુ જોઈએ કે આપણે સધળો દેશ હજારો વર્ષ પહેલાં તેમને કષ્ટ નગરે જોતો હતો. રામાયણમાં દ્વિદ શું કહે છે, રામાયણમાં દ્વિદે કયા આદર્શને સર્વથી વધુ મહત્વ આપ્યું છે. તેનો વિચાર આપણે થકા અને વિનયથી કરવો જોઈએ.

અંબરેજના પ્રચિત કાવ્યોને એપિક કહે છે, એપિકની મતલબ સર્વ સાધારણ એવી સમજે છે કે, એવાં કાવ્યોમાં વીર-રસજ પ્રધાન હોય છે. તેનું કારણ એ છે કે જે દેશમાં જે વખતે વીર-રસની પ્રધાનતા હોય, તે વખતે તે દેશમાં જે કાવ્ય અને તે રવ-ભાવિક રીતેજ વીર-રસ પ્રધાન બને છે. આપણા રામાયણને પણ તોફા એપિક કહે છે, પણ તે બૂલ છે. રામાયણમા યુદ્ધનું વર્ણન થોડું છે. રામાયણના નાયક મી રામચંદ્ર પણ થોડા સંકિતરણી હતા, તથાપિ રામયણમાં જે રમની પ્રધાનતા છે તે વીર-રસ નથી તેમાં શક્તિ અને સામર્થ્યનેજ અધિક મહત્તા આપી દીધી નથી, યુદ્ધની ખીના-એનું વર્ણન કરતું એજ રામાયણને મુખ્ય હેતુ નથી.

વિષ્ણુ યા ઇશ્વરની અવતર લીલાનું વર્ણન કરતું, એ પણ રામાયણની રચનાનું કારણ નથી. રામાયણના આદિ કવિએ રામચંદ્રને કંઈપણ ઇશ્વરના અવતાર રૂપે ન માનતાં તેયને મનુષ્ય માનીનેજ, તેમના ચારત્રનો મદ્દિમા રામાયણમાં ગાયો છે. જે વાત્મીકિ રામને ઇશ્વર યા ઇશ્વરનો અવતાર માનીને રામાયણ બનાવત, તો તેના કાવ્યનું મહત્વ ઘટી જત-મનુષ્ય ચરિત્ર હોવાથીજ રામનું ચરિત્ર અધિક આદરણીય છે.

મહાવિંધે પોતાની રચનાની સરજાનાર્માંજ ત્યારે પોતાના કાવ્યને માટે એક સર્વ ગુણ-સમ્પન્ન નાયકનું અનુસંધાન કરવાની ઇચ્છા કરી ત્યારે તેમને નારદે ખીજા વાતો સિવાય એ પૂન્યું કે, ‘ સમગ્રા લોભીં લદ્દી-કમેક સધિના નરમ્ ’ । અર્થાત્ લક્ષ્મી એ ક્યા એ, મનુષ્યને પૂરેપૂરો આમય મલ્લુ કયો છે ? તે સાબળી નારદે કહ્યું કે, -

દેવેષ્વપિત પદ્યામિ કાશ્ચિ દે મિયુર્ગે યુતમ્ ।

શુભતાં તુ મુગૈરેમિયોં, યુક્તો નર વન્દ્યાઃ ॥

અર્થાત-આટલા ગુણો વાળા તો મેં દેવતાઓમાં પણ કોઈ જોયા નથી હા, એક નર-ચરમાનામાં એ ગુણો જરૂર છે તેની કથા સાંભળો

રામાયણમાં તે નર-ચરમાના ચરિત્રોનું વર્ણન છે તે વર્ણન કોઈ દેવતા કે ઇશ્વરાવ તારતુ નથી. રામાયણમાં દેવ પેતાના ગુણોને ઓછા કરીને મનુષ્ય થયા નથી, પરંતુ મનુષ્યજ પેતાના ગુણોના પ્રભાવથી દેવ બન્યા છે.

મનુષ્યોનેજ એક સર્વોત્તમ આદર્શ બતાવવાને માટે મહાકવિએ પોતાના આ મહા કાવ્યની રચના કરી છે, તે વખતથી તે બ્રાહ્મ સુધી બારતવાસીઓ તે આદર્શચરિત્રનો પાઠ કર્યો કરે છે.

રામાયણમાં સર્વથી વધુ વિશેષતા એ છે કે, તેમાં ધરની સર્વ વાતોને બરોબર સમજાવી છે, પિતા અને પુત્રમાં, બાઈ અને બાઈમાં, રાગી અને સ્ત્રીમાં, કર્તવ્યનું જે બધન છે, પ્રેમ અને પ્રીતિનું જે બધન છે, તેને રામાયણમાં એટલું મદત્વ પૂરું અને ઉચ્ચ બતાવ્યું છે, કે તે એટલાથીજ મહાકાવ્ય કહેવાને તે યોગ્ય બન્યું છે. દેશ છાત્રો, શત્રુઓનો નાશ કરવો, વિપક્ષી શત્રુઓપર આધાત પ્રત્યાધાત કરવા, આ સર્વ વિષયોનો સારો દેખાવ આ મહાકાવ્યમાં છે. રામાયણના કર્તાએ આ વિષયોનું ધણુંજ સુંદર વર્ણન કર્યું છે. પણ રામાયણનો મહિમા રામ-રાવણના યુદ્ધના વર્ણનથી નથી, તે યુદ્ધ તો રામચંદ્ર અને સીતાના પારસ્પરિક પ્રેમને બતાવવાનું નિમિત્ત માત્ર છે, પિતાની પુત્રે આદા પાત્ન કરવી, બાઈને માટે બાઈએ સ્વાર્થ-યાત્ર કરવો, પતિ અને પતિનો પારસ્પરિક પ્રેમ, પ્રજાના પ્રતિ પ્રજાનું દત્તંચ-એ સર્વ કથા સુધી બતાવી શકાય છે, તે રામાયણમાં બરોબર બતાવી આપ્યું છે કોઈ પણ એક મનુષ્ય થા કોઈ એક ધરની કથા કોઈ પણ દેશના મહાકાવ્યમાં આ પ્રકારે ઉત્તમ રીતે વર્ણવવામાં આવી નથી

આ રચનાથી મહા કવિનોજ પરિચય મળતો નથી, પરંતુ આખા હીરોનો પરિચય થાય છે. હીર વાગીઓનું ધર અને ગૃહધર્મ કેવા હતા, તે રામાયણની રચનાથી સ્પષ્ટ જણાઈ આવે છે, આપણા દેશમાં ગૃહસ્થાશ્રમનું જે અરિ ઉચ્ચ સ્થાન હતું, તેનું પુરૂ પ્રમાણ આ કાવ્યથી મળી શકે છે. ગૃહસ્થાશ્રમ દેવજ આપણાજ સુખ અને શાંતિને માટે નહોતો, પણ સધળા સમાજને સારી રીતે મજાણત કરવો, અને મનુષ્યને સાચો મનુષ્ય બનાવી દેતો હતો. બારનની કિન્દુ જાતની દંડમસ્તિ ગૃહસ્થાશ્રમમાંજ છે રામાયણ એ તે ગૃહસ્થાશ્રમના મદત્વદર્શક કાવ્ય છે. રામાયણમાં ગૃહધર્મને ઉપયોગી અને બ્રાહ્મદર્શક બનાવવાને પછી વનવાસના દુઃખનું ચિત્ર એવું છે. તે ચિત્રથી તેણે ગૃહસ્થાશ્રમને વળી વધુ મદત્વ પૂરું સિદ્ધ કરી દીધો છે કેટલી અને મધરાના બળબતાવથી અયોદ્યાના રાજ્ય ભૂવનની જે દસા થઈ છે તેનું કવિએ હૃદયદાયક વર્ણન કર્યું છે. એથી પણ તેમણે એ સિદ્ધ કર્યું છે કે ગૃહસ્થાશ્રમનું બધારણ દ્વિદમાં કેટલી દંડનાથી થયું છે, તેમ ગૃહસ્થાશ્રમને દિ'દે કેટલું મદત્વ આપ્યું છે. રામાયણમાં બાહુમગની કથા નથી તેમજ દેશ છત્રવાની ઇચ્છાથી તે યુદ્ધ થયું છે તેમ પણ નથી, તેમાં રાજની અયોગ્ય ચદ્ધ પણ નથી. તેમાં માત્ર શાંતિ અને સુખશાન્ત ગૃહસ્થાશ્રમ જેવા સાત્ત્વિક અને પવિત્ર આશ્રમનું વર્ણન છે રામાયણમાં રામાયણે ગૃહસ્થાશ્રમને જગ્યાએ જગ્યાએ કરણા અને ચત્ર સ્થી પરિપૂર્ણ કરીને તેને અત્યુત્તમ અને અન સુખદ બનાવ્યો છે. હીર માટે જે લોભોની ઉદારદષ્ટિ નથી, અથવા જે રહેલી થઈને સમાધાનના કરે. તે બંનેને રામાયણના વર્ણનને અનિશ્ચયોક્તિ પૂર્ણ કહે, પણ દિદના દિ'દુઓની દષ્ટિમાં તો તેમાં એક

જરા પણ અતિશયોક્તિ નથી. રામાયણનું સંપૂર્ણ વર્ણન અને તેનું સંપૂર્ણ ચરિત્ર, કેવળ ગૃહસ્થાશ્રમની મહત્તાજ બતાવી રહ્યું છે જે લોક રામાયણની કથાને અપ્રાકૃતિક કહે છે, તેમને માટે તેના સિદ્ધાંત બીજું શું કહી શકાય તેમ છે, કે તે લોકો પોતાના સ્વભાવ અને પ્રકૃતિથી હીંદ સાથે પોતાનો સંબંધ ધરાવતા નથી હિંદ તો પોતાનો સ્વભાવ અને પોતાની પ્રકૃતિ સ્વતંત્ર રાખે છે, તેની દૃષ્ટિમાં રામાયણનું વર્ણન અપ્રકૃતિક અને અતિશયોક્તિ પૂર્ણ નથી.

અમારે ત્યાં હીંદમાં, રામાયણ આજે હજારો વર્ષથી વંચાવા છતાં પણ તેને કોઈ અંશમાં અતિશયોક્તિ પૂર્ણ ઠગવું નથી. રામાયણની કથાથી નાનાં મોટાં, ઓ પુરોહિત, બાળકથી લઈ પવિત્ર શિક્ષણ મેળવે છે, એટલુંજ નહીં, પરંતુ તેને સર્વ લોક શિરોધાર અને પવિત્ર માનીને આતંદ મેળવે છે, તેમજ તેને પોતાનું ધર્મશાસ્ત્ર સમજીને પોતાના હૃદયમાં રાખે છે, અને તેને સાચો હૃદયોદયાર સમજે છે.

જો રામાયણની માત્ર કલ્પનાના આધાર ઉપરજ સઘળી રચના કરી હોત તો, રામને રામ કે પરમેશ્વર તથા રામાયણને આપણી પ્રીતિ અને હક્કિનું મુખ્ય પાત્ર માનત નહીં, જો તે આપણા ગૃહસ્થાશ્રમની વાતોના બહાર રૂપ ન હોત તો રામાયણની આટલી કદર કદાપિ પણ થાત નહીં.

રામાયણના વિષયમાં એટલું તો કહેવુંજ જાણ્યે કે, રામચરિત્રને માત્ર વાસ્તવીકિનીજ રચના કે કવિનું મહાકાવ્ય એટલુંજ સમજવું ન જોઈએ. તે આખા હીંદુ રામાયણ છે, તેને માત્ર મહત્વપૂર્ણ ઐતિહાસિક બર્નાવ રૂપજ ન સમજવું જોઈએ. તે ખરે કહી એ તો પુરુષોત્તમ અર્થાત સર્વ ગુણ સંપન્ન મનુષ્યનું ઉત્તમ ચરિત્ર છે. તેને એક વાર્તા ન સમજવી ન જોઈએ, પરંતુ હીંદુવાસિયોને પોતાનું ધર્મ, માણસો અને ધન જેટલું સાચું કે વધારું નથી તેટલા રામ, લક્ષ્મણ અને સીતા વધાર્યા છે.

હીંદુઓ જે દૃષ્ટિએ હૃદયને લુપ્ત છે તેજ દૃષ્ટિએ રામાયણની ઉત્તમતાને લુપ્ત છે ગીતાના ઉપદેશ અનુસાર જે જે વસ્તુઓમાં ઉત્તમતાનું પ્રમાણ અધિક હોય તે સર્વ ઉપદેશની સાથેજ સંબંધ રાખે છે. આ વાતને હીંદુઓ અસ્તવ્ય સમજતા નથી, એથી એનું દારણ એ છે કે તે પુરુષોત્તમ, અર્થાત ઉત્તમ ગુણોવાળા પૂર્ણ, રામચંદ્રના ચરિત્રને જે ધણાજ આદર પૂર્વક સાંભળે છે અને ગાય છે. આ ઉત્તમ ચરિત્રનું વર્ણન કરીને મહાકવિએ હીંદુઓનાં હૃદય રામાયણદ્વારા ભ્રમ કર્યો છે. અને તે ઉપદેશથી હીંદ, છે મહર્ષિ વાસ્તવીકિનો હૃદયને માટે રૂણી છે.

જે જાતિ નાની નાની વાતોને સત્ય માને છે, જે વાસ્તવિક સત્યની શોધ કરવાને પાછી હક્કી નથી, જે કાવ્યને પ્રકૃતિના સૈદ્ધર્થદર્શક માને છે, તે સંસારમાં જહુજ કાંઈ કરી શકે છે. તેમને ધન્ય છે, મનુષ્ય જાતિ તેમની રૂણી છે છતાં પણ જે મૂંઝવણ સુરવ મૂંઝવણ વિજિજ્ઞા સિતવ્યા. —કહીને પૂર્ણ પરિણામનેજ અખંડ સત્યનું મુખ અને સમસ્ત સાંસારિક વિરોધોને શાંતિ-વિધાયાતક માને છે, તેનું રૂણ કદાપિ પણ ચુકવી શકાય તેમ નથી. રામાયણ તેને માટે અનૃતસમાન છે, કે જે તેના બક્ષત છે. અને તેમાં વર્ણન કરેલાં ચરિત્રો ઉપર જોના વિશ્વાસ અને શ્રદ્ધા છે રામાયણમાં પિતૃભક્તિ, સ્વામિ ભક્તિ, માતૃપ્રેમ અને દામ્પત્યપ્રેમની જે ધારા વહી રહી છે તે કયા સંસારના અન્ય કાવ્યોમાં જણાય છે ? પતિવ્રત અને સત્યપરતા વિગેરેનું જે દર્શન રામાયણમાં છે તે અન્ય દેશોના મંથોમાં બાજ્યેજ મળે છે *

કાર્ય સિદ્ધિના ઉપાયો.

૨

કોઈપણ કાર્યનો આરંભ કરતા પહેલાં પોતાનો હિદેશ યાને લક્ષ્યચિન્તુ નક્કી કરી રાખવું જોઈએ. તે સિવાય જે કાર્ય કરવામાં આવે છે તે સર્વોત્તમ પ્રકારે સિદ્ધ થતું નથી, જેમ મુસાફરી કરવાને માટે અમુક મામ જનું હોય છે, તેા પ્રથમ તે ગામ ક્યાં આવ્યું તે નક્કી કરવું પડે છે અને પછી તે જે દિશાએ આવ્યું હોય છે તે દિશા તરફ પ્રયાણ કરવાનું હોય છે, પણ જો તે ગામ ક્યાં અ.વ્યું તે નક્કી કર્યા સિવાય કદાચ એમને એમ જે રસ્તે જવાય તે રસ્તે જવું, એવા સગડાંથી, વિચારથી પ્રવાણ કરે છે, તેા તેમાં માત્ર રખડપટ્ટી જ થાય છે, અને ધારેલા સ્થળે પોંચાતું નથી, તેથીજ રીતે જે કાર્ય કરવું હોય તે કાર્યના સ્વરૂપને, તેના માર્ગ અને તેના હિદેશને નક્કી કરી પછી પ્રયત્ન કરવો જોઈએ આ પ્રકારનો નિઃશ્વ અને કાર્યનો હિદેશ નક્કી કરવાનો વખત બાપ્ત અને યુવાવસ્થાની સંધીનો છે. કારણ કે તે વખતે બાપ્તવય પુરી થતાં ચિદ્ધિ પુર કરીને સંસાર વ્યવહારના કાર્યોમાં પ્રવેશ કરવાની તૈયારી હોય છે, અને તે વખત એવો હોય છે કે જે કાર્ય કરવાની ઈચ્છા થાય છે તે કાર્ય પુર કર્યા સિવાય ઊડાતાનું મન થતું નથી અને તે વખતે પ્રથમ ધારેલું કાર્ય સિદ્ધ થતાં ઉત્સાહમાં વધારો થાય છે, અને તેનામાં દૃઢતા, કર્તવ્યપરાયણતા વિગેરે ઉત્તમ ગુણો એની મેજે આવે છે અને આ પ્રમાણે એકવાર પોતાનો હિદેશ પૂરો કર્યા પછી તેનામાં આગળ વધવાનું સાદસ આવે છે, અને તેથી કઠિન કાર્ય સિદ્ધ કરવાનો પાછો તે નિશ્ચય કરે છે. એ પ્રમાણે જેમ ૧ થી ચોપડી પાસ થતાં બીજી, ૧૬ થી ત્રીજી, એમ ક્રમપૂર્વક પાસ થતાં, અને ઉત્સાહ વધતાં આગળ યુનિવર્સિટીનો અભ્યાસ કરવો સરળ થઈ પડે છે, તેમ તેના એક પછી એક અનેક મતેારયો પૂર્ણ થાય છે અને જીવનની સફળતા તે કરી શકે છે.

પોતાનો હિદેશ ચિદ્ધ કરવાને માટે સફળતાને પ્રથમ પગથીયું માનવું જોઈએ, તેના ઉપર મનુષ્યના આખા બિચ્છનો આધાર છે. અને તેને માટે તેની સફળતા જા નિમ્નજાતાનો આધાર છે. જે પોતાના પુરુષાર્થથી પોતાના જીવનનો નિર્વાહ કરે છે, તેને માટે તેા આ લેખમાં જાતબ્યા પ્રમાણે કરવાની જરૂર છે. પછી જેને પડ્યાં પડ્યાં ખાવા ની અને એજઆરામ કરવાની ટેવ છે તેને માટે આ વિષય નથી, જે પોતાના જીવન અને તેના કર્તવ્યોના વધાર્યે મદદરતને સમજે છે તે તેા આ પ્રમાણે વર્તે છે.

પણ આજે રેક મનુષ્યને પોતાના શરીર અને મનની મહેનત કરીનેજ ધન કમાવું પડે છે. અને તેથી પોતાને ક્યાં માર્ગ તે પેલા કરવું. તે પ્રથમ નક્કી કરવું જોઈએ, પોતે વેપાર, દુલ્લર ઉદ્યોગ, ખેતી કે તોફારી કરીને કે કોઈ એવુંજ કયું કામ કરીને ધન ઉપાનંન કરવું, કે જે, કાર્ય પોતાના શારીરિક કક્ષિત્યો અને આજીવનની પરિસ્થિતિને અનુ-

ન હોય, તેનો પ્રથમ નિશ્ચય કરવો જોઈએ, પણ તેની વિરુદ્ધ કદી કોઈ એવું કામ કરનારો નિશ્ચય કરે કે જે પોતાની યોગ્યતા અને શક્તિની બહારનું હોય તો તેમાં એને વેળવ્ય નહીં જ મળવાતો. જેની વેપાર કરવાની યોગ્યતા હોય અને પછી જો તેને કોઈ રમ્યાએ નોકરીએ વળગારી દેવામાં આવે, તો પછી તેમાં તે કોઈ સાર્યક કરી શકતો નથી, એક હુજુર, ધીર અને સાહસી મનુષ્ય ચારીરિક પરિશ્રમવાળા કાર્યોમાં તો બહુ જારી સફળતા પ્રાપ્ત કરી શકવાનો, પણ માનસિક વા પત્ર સપાકતું કામ તેનાથી અવરિમતે રીતે નહીં થઈ શકવાનું. આવા વિષયો સાધારણ માણસો સમજી શકતા નથી, આ 'સર્વ વિષય એટલો જાણી ગુઢ છે કે સાધારણ રીતે યુવક વર્ગ તો સમજી શકવાનો નહિ, પરંતુ અનુભવી જ સમજી શકે છે. જેથી કંઈક પરાયણ માતા પિતાનું કાર્ય છે કે તેમણે પોતાનો બાળકોને માટે એવા કાર્યની યોજના કરી દેવી જોઈએ, કે જેમાં તેમની સર્વ કરતાં વધુ રૂચિ હોય, અને તે કરવાની તેમનામાં યોગ્યતા અને શક્તિ હોય. પરંતુ આ પ્રમાણે બાળકોની રૂચિ સમજવામાં ભૂલ થઈ તો તેનું પરિણામ અવળું જ આવવાનું જેમકે નાનકેશાહના પિતા તો તેને વેપારી બનાવવાનું ઇચ્છતા હતા, અને તેથી તેમને વેપાર કરવાને, માટે વારવાર પૈસા આપતા હતા, પણ નાનકે તો તે પૈસાનો ઉપયોગ સાધુ સતોને અવરણી દેવામાં અને પોતે ભગવત્સજન કરવામાં કરતો હતો.

જેથી યુવકોએ પોતાની શક્તિ બહારનું કામ ન હોય તેવા કાર્યની શોધ કરવી જોઈએ, તેનો સાચો અયોગ્ય ભય અને શોકને બાધિત થઈને પોતાની શુદ્ધ ઇચ્છા અને પ્રતિભાને પણ રોકવો ન જોઈએ. યુવાવસ્થામાં મનુષ્ય સ્વભાવિક રીતે સાહસી હોય છે, અને તેમાં સારા વા ખોટા પરિણામ ઉપર લક્ષ્ય નહીં. અને તેથી કરીને કદી કદી તે નિશ્ચયક ભાવથી એવા એવા કામોનો ભાર પોતાના માથા ઉપર ઉઠાવી લે છે જેને ઉઠાવવો પછી ભારે થઈ પડે છે. જેથી જેમ જેમ અનુભવ થતો જાય છે, તેમ તેમ સંકટો ઓછાં થતાં જાય છે. જે મનુષ્યો વિધ્નો અને સંકટોની પરવા ન કરતાં પોતાના માર્ગમાં કંટક રૂપ થઈ પડનાર વિધ્નોને દૂર કરતો જાય છે, તેજ મનુષ્ય આ સંસારમાં કોઈક કરી બતાવે છે, પરંતુ એવી યોગ્યતા ધણાજ યોગા માણસોમાં હોય છે. જેમનામાં તેવી યોગ્યતા નહોતી તેમણે રાત્ર, ઈર્ષ્યા, દ્રોષ વિગેરેથી દૂર રહીને પોતાની યોગ્યતાને વધારવી જોઈએ, જેથી અનેક કાર્ય ધણાજ સરળ થઈ જવાનાં. જે મનુષ્યમાં પ્રત્યેક કાર્યમાં સત્યતા અને પ્રત્યેક વિચારમાં દલતા હોય છે, તેજ મનુષ્ય મહાતુલ્ય રહેવાને યોગ્ય છે. તેવા મનુષ્યોના ઉપર અનુચિત પ્રત્યક્ષતા કોઈ પણ પ્રભાવ પડતો નથી. તે કઠિનમાં કઠિન વિપત્તિઓને ઇશ્વરેચ્છા સમજીને ધૈર્યપૂર્વક સંહન કરે છે, અને હંમેશાં સાંત અને નિર્ભય થઈને પોતાની વિપત્તિઓની સામે ટકી શકે છે. અને આવેલી વિપત્તિઓને દૂર કરી શકે છે.

ઇશ્વર અને સત્યતા ઉપર તેનો ધરોળ દૃઢ વિશ્વાસ રહે છે. હંમેશાં સત્ય માર્ગે ચાલે, અને પોતાના કાર્યો પણ સત્ય અને પ્રમાણિક પગે જ કરે. જગતના બધા મનુષ્યો કોઈ કરોડપતિ બની શકતા નથી, પરંતુ સત્ય માર્ગે ચાલનાર મનુષ્યો પોતાના જીવનમાં પ્રતિષ્ઠા વધારી શકે છે તેમજ શુદ્ધી સુખપૂર્વક-ગાળી શકે છે.

આપણા દેશમાં તો હાલકું ભણવા માંડ્યું, ત્યારથીજ તેનાં મામાપ ધારી મૂકે છે કે, તેને ભણાવીને કાંઈ નોકરીએ વળગાડી દેખરૂં, જેથી સ્વતંત્ર ધ ધો કરવાની દિંમન ન રાખતાં સાધારણ કાંઈ ૧૦ કે ૧૫ રૂપિયા પમારની નોકરીએ તેને વળગાડી દે છે અને પછી આખી છ'દગી નોકરીમાંજ તે ગુમાવે છે.

અમેરિકામાં પ્રથમ વડીલ, ડાકટર કે પાદરી બનવાની ધણીને ઉમેદ થતી, તે ધારતા કે ધન અને પ્રતિષ્ઠા બંને આ ધ ધામાં મળે છે. પરંતુ આગળ જતાં તેઓ ખેડુતોનું ઉત્તમ આરોગ્ય અને ધનસંપત્તિ જોઈ અને પસ્તાવવા લાગ્યા, એટલુંજ નહિ પરંતુ જે ધ ધાને બદ્દજ ધનપ્રદ સમજીને તેઓએ પ્રદણ ક્યો દુનો, તેમાં તેમનું પુરૂં પણ ચવાન લાગ્યું. અને જે ધ ધામાં સારી આવક થાય તેમ હોય તે ધ ધો કરવાને તેમને અપ્રતિષ્ઠા થવાનો ભય થવા માંડ્યો. આખરે ખેતીના ધ ધામાં આવક જોઈ તેઓએ ધીમે ધીમે ખેતી નો ધ ધો કરવો શરૂ કર્યો. અને જેનું પરિણામ આજે આપણે જોઈએ છીએ કે અમેરિકા એ ખેતીનાજ ધ ધામાં કરોડો અને અબજો પાંડની પેદાશ કરવા માંડી છે.

અપૂર્ણ.

૧૪. હૃદયના પ્રમાણીક પણામાંજ ધર્મનું અર્થ રહસ્ય સમાયેલું છે.

૧૫. સત્યજ આપણને સ્વતંત્ર બનાવે છે.

૧૬. હૃદયની કેળવણીથીજ સત્કાર્ય કરવાની શક્તિ વધે છે.

૧૭. બીજાના દૃષ્ટિ ઉપર તથાપ મારતી તે અનીતિ છે.

૧૮. જે મનુષ્યનું મન પરમાત્મામાં લીન છે, તેની સંકાળ પરમાત્મા રાખે છે.

૧૯. જે અંતરમાં શાન્તિ ન શોધાઈ તો બીજે કાંઈશયે તે કદી પણ મળી શકનાર નથી.

૨૦. આપણા આવતી કાલના-ભવિષ્યના જીવનનો આધાર આજના જીવન પર રહેલો છે,

અમેં ઘેલા, ભંલે ઘેલા.

(લેખક-દેશાઈ મોતીલાલ મધુરભાઈ મહુધાવાળા.)

—ગાઝલ—

અમેં ઘેલા ભંલે ઘેલા, ઘેલામાં ગુણ છે ન્યારો;	
ડહાપણમાં ખપ્પાતા તો, ખરી ઘેલાઈ ના જાણી.	૧
હવે મરતાન યોગીના, ચડી પથે યથા ઘેલા;	
દુખી ખતકે રહ્યા દાલા, ખરી ઘેલાઈ ના જાણી.	૨
હમેં ઘેલા હરી મારે, શ્રીધા અલમરત તે નાયે;	
નિદાણી પૂર્વની પ્રિતિ, ખરી ઘેલાઈ ન્યાં જાણી.	૩
હમેં મરતાન ઘેવાની, ઘેલી વાલો ઘેલાં જાણે,	
મળ્યુ ના સુખ મન માન્યુ, ખરી ઘેલાઈ ના જાણી.	૪
હજારો ઝોલીયા દુઝે, રહ્યુ સુખ જે ઘેલાઈમાં;	
હમેં મેળ્યુ તે આનંદે, ખરી ઘેલાઈ ન્યાં જાણી.	૫

બાલ સહચરી.

(અનુસંધાન ગતીકથા.)

મંકરણ ૧૨ મું.

મંદિરમાં

જ્યારે પેલા લૂંટારાઓએ જોયું કે મેના પામે કાંઈ નથી, ત્યારે તેઓએ મેનાનો દરવાજો ઉઘાડ્યો; ત્યાં તો રમેશને બહારે તેમાં તેઓને એક સ્ત્રી માલુમ પડી, જેથી તેઓ આશ્ચર્યમાં પડી અરસ પરસ જોવા લાગ્યા કે આમ કેમ બન્યું !

તેઓને આમ ચકિત-ચરેલા જોઇ તે સ્ત્રી બોલી, “ ધન લૂંટવાની આરાએ તમોએ અમારો મીથાનો અટકાવ્યો હોય તો તેમાં તમો ઉતરાવા છો. કારણ કે મારી પાસે એક ઢાડી પણ નથી, વળી હું સ્ત્રી છું, એટલુંજ જાણવાથી તમે જાણી શકો તેમ છે કે હું ‘લક્ષ્મી પાર્વતી’ છું; હવે માત્ર એક રીતે તમેને મારાથી નફા થાય તેમ છે. અને તે એજ કે જો તમે મને સુરક્ષિતપણે રતનપુરમાં મુકી દેશો તો હું તમેને સારી બક્ષિસ આપીશ. અને આ બનાવની કેમને પણ જાણ કરીશ નહિ ”

તેનું આ વાક્ય સાંભળી તે લૂંટારાનો મુખ્ય બોલ્યો “તમારૂં ધર રતનપુરમાં છે ?” સ્ત્રી બોલી—હા.

લૂંટારાનો મુખ્ય—તમે રમેશ બાણના ધરમાં રહો છો ?

સ્ત્રી—હા. તેમનાજ ધરમાં રહું છું.

આટલી વાતચિત થયા પછી પેલા લૂંટારાઓ એક બાજુ જઈ પોતપોતામાં વાત કરવા લાગ્યા, તેમાંની એક બોલ્યો—આ એક ભૂલભૂલવણીજ યદી. રમેશ બાણને બહારે આ સ્ત્રી ક્યાંથી નિકળી ?

મુખ્ય—જે યવાનું હતું તે યદી ચુક્યું, તેનો હવે વિચાર કરવાથી શું વળે તેમ છે.

“ પણ હવે કરવું કેમ ? ” બીજાએ પુછ્યું.

“ આ જીતે લેઈ આપણે આપણા માલીક આગળ ખડી કરવી. ” લૂંટારાના મુખ્યે જણાવ્યું “ આપણે આપણી ફરજ જાળવી છે, રમેશને બહારે અન્ય સ્ત્રી નિકળી એ કદાચ આપણી કસુર ન ગણાય ? ”

આ સલાહ સંધ્યાને ગમી. તરતજ તેમાંના ચાર મેના ઉચકી ચાલવા લાગ્યા. આકાશ હતું અજાગૃહાલિત હતું જેથી અધકારમાં બહારે તદ્દાવત પડ્યો નહોતો. તો પણ આ લૂંટારાઓ બોઈની માફક કટકટ ન કરતાં, ચાપ ચાપ પગલાં ઉપાડી આસપાસ

જતા હતા ! રતનપુરનો રસ્તો તણ આ લોકો તો પોતાને અન્ય રસ્તે લેઈ જતા જોઈ, તે સ્ત્રી બોલી “ મને, ક્યાં લેઈ જવડો. આ કાંઈ રતનપુરનો રસ્તો ન હોય ? ” પણ તેઓએ તેને કાંઈજ પ્રત્યુત્તર ન આપ્યો ! જેથી સ્ત્રી ઘણીજ ગભરાઈ, છતાં નથીજમાં હશે તે યશી, કાંઈ પ્રાર્થનાથી અગર ધમકીથી આ નીચા લોકો કાંઈ માને તેમ નથી એમ ધારીને ચુપજ રહી.

તેની આ ધૈર્યતા જોઈ તેઓ પણ આશ્ચર્ય પામ્યાં. તેમણે એક બોલ્યો “ કેવી નવાઈ જેવી વાત છે કે, એ સ્ત્રીજાત એકલી હોવા છતાં પણ જ્યારે જ્યાં લેઈ જઈએ છીએ ત્યાં ચુપચુપ આવે છે અને મુદ્દે ગભરાતી નથી ! આવી સ્થિતિમાં જો એકાદો પુરુષ દસાથો હોત તો તેણે આજીજ કરી આપણું માથું પકડ્યું-હોત અને રૂદન કરી પોતાની આંખો સુન્નડી મુકી હોત ! આથી એ સીદ્ધ થાય છે કે કદી કદી મુકો કરતાં પણ કંઈજ અધિક કંઈજ હોય છે. ”

કેટલીક વખત આમ જગલમાં ચાલતાં એક ધાણ જંગલમાં તે લૂટારોએ મેનો મુકો તે સ્ત્રીને બહાર આવવા ફરમાવ્યું.

વિજળીના ચમકારે ત્યાં એક દેવાલય તેમનાં જોવામાં આવ્યું. લૂટારૂના કહેવા પ્રમાણે તેઓની પાછળ પાછળ તે તે મદીરમાં ગઈ.

પ્રકરણ ૧૩ મું.

તારા.

મંદિરમાં પેસતાં બગવી કરની ધારણ કરેલા એક તરણ સંન્યાસીને દેવીની સામે આસન માંડી બેઠો તે સ્ત્રીએ જોયો. તેની મૂર્તિ બમ્બ હતી અને વિસ્તૃત દાદી મુકોએ તેનો સધળો મુળ પ્રદેશ આપ્યો હતો, તેની લવ્યમૂર્તિને જો એકાદ પર્વતની ઉપમા આપવી યોગ્ય ગણાય તો તેની વિસ્તૃત દાદીને મુકોને જંગલ કહેવાને કાંઈજ વાધો આવે તેમ નહોતું !

લૂટારૂએ તે સ્ત્રીને સંન્યાસી સામે ખડી કરતાંજ, તેના મુખમાંથી આશ્ચર્યહાર નિકળ્યો અને તેણે આધુ ઓઢ્યું. લૂટારૂએ અને સંન્યાસી તે આલાજ જની ગયા થોડાજ વખત આમ વિલ્લા બાદ સંન્યાસી તે લૂટારૂ પ્રત્યે બોલ્યો.

“ આતો સ્ત્રી છે, તમેને સેવેલા કામનું શું કહ્યું ? ”

લૂટારૂનો મુખ્ય જીતો ખીતો બોલ્યો, આપે જે મેનો રાકવાનો કહેા હતો, તેમાંથી આ સ્ત્રી મળી આવી છે. ”

આ સાંભળી સંન્યાસીની મુખમુદા ઉતરી ગઈ, તે વિચારમાં પડ્યો. ત્યાર બાદ તે સ્ત્રીને નીદાળાં જોતો બોલ્યો.

“ આપ કાણ છો ? ”

પણ તે સ્ત્રીએ કાંઈ પ્રત્યુત્તર આપ્યો નહિ તેણે પુનઃ પુછ્યું.—“ જવાબ કેમ આપતાં નથી ? ” તમારે મુદ્દે ડરતું નહિ ! અદ્દિ આપને ડર રાખતાનું મુદ્દે કારણ નથી.

“તો પછી મને સામારે પકડી આણવામાં આવી છે?” તે તરણી ધુમટા-
માંથી જ બોલી.

“મે કાંઈ આપને પકડવાને ફરમાવ્યું નહોતું” સંન્યાસી બોલ્યો.

“તો પછી તેઓએ મને કેમ પકડી?”

“નજર ચુકી આ સઘળું બનવા પામ્યું છે. મારો શત્રુ ધારી તમેને પકડવામાં
આવ્યાં છે. તોપણ તમારે મુદ્દલે ડરવું નહિ મારા તરણી આપને મુદ્દલે ત્રાસ આપવામાં
નહિ આવે.

“સામીતી થી?”

“આ જગન્નાતાના પગપર હાથ મુકી હું આપને આ સઘળું કહું છું.”

“ત્યારે તો હીક, આ લોકોને અદિયા બહાર જવા જણાવો.”

સંન્યાસીએ તે પ્રમાણે કહ્યું. સઘળા ત્યાંથી બહાર ગયા, ત્યાર પછી તે બોલી “તમારા
સોગમપર ભરૂંસો રાખવામાં જરા ધિક્કાજ છે! કારણ કે આજ જગન્નાતાને રમરી તમેએ
કેવા કેવા અત્યાચાર કરવાના મોગન અધા છે રમેશનોજ દાખલો બસ છે. તો પછી
આવા માણસના સોગમપરે ભરૂંસો કેમ રખાય?”

તેના મુખમાંથી રમેશનું નામ સંભળતાં તે માણસને વીજળીનો જેમ આચોકા હાથે
તેમ તેને ધકકો લાગ્યો, અને વિચ્છેદન થઈ તે બોલ્યો—

“સાચું કહો આપ કોણ છો?”

“કોણ છું તે જોઈ શ્યો.” એમ કહી તેણે પોતાના મુખપરનો ધુંધટ ખોલ્યો.

પ્રિય વાચક! જો આપે સંન્યાસીને જોળખ્યો હશે તો, તે સીને પશ્ચ જોળખીજ
હશે. આ સી રમેશની તારા હતી, અને સંન્યાસી નિત્યાનંદ હતો તેને જોળખનાં કેટલોક
વખત સ્તબ્ધ રહી તે સંન્યાસી બોલ્યો:—“તમે અદિયા કયાંથી?”

તારણે તીવ્રરકાર પૂર્વક જવાબ દીધો “મને તો આજેજ અદિ આણી છે?”

“શું તું મારો હતુએ તીવ્રરકાર કરે છે.” સંન્યાસી કટાક્ષથી બોલ્યો. “આવી દશ
જીતાં છતાં તમારા મનમાં મજ પ્રત્યે અનુકંષા હોયત્ત ચર્તા નથી?”

તારાએ કંઈજ પ્રત્યુત્તર આપ્યો નહિ. છતાં તેનાં નેત્રોમાંથી આંસુ ટપકતું નિ-
ત્યાનંદ જોઈ, તે કંપીત સ્વરે બોલી.

“આપ નિષ્કારણ આમ દુઃખ શા માટે સહન કરો છો. બાળ અવ્યયિ તજ
સંન્યાસ શા માટે શિવકાર્યો? આશો સંન્યાસ તજ પાછા ધેર પધારો અને પુત્ર કલન
સાથે સુખે આનંદમાં દીવસ ગાઓ.”

નિત્યાનંદ—ધેર આવી શું ખાવું?

તારા—હું મારા સઘળા દાગીના આપને સ્વાધિન કરું છું તે પર આપ આપનો
સુખેથી નિર્વાહ ચલાવો.

નિત્યાનંદ—તમારી આ ઉદારતા માટે હું આભારી છું, માત્ર ખાપદાદની દોષતથી
રમેશ મોજ માણે જાને હું એક બનાયના ધનથી આનની મારક ઉદર ભરું એ માગ્યો
સહન કેમ થાય? માટે તમારી સલાહ મને ગમે તેટલી ઓપ હોય તોપણ મારાથી તેને
શિવકાર થાય તેમ નથી.

તારા—આવા વિચારો મનમાં મુદ્દલે આણતા નહિ. રમેશનું અંતઃકરણ ખર્મશીલ

બને કામળ છે. તમે જો તમારી ખરી વિધની તેમને જણાવશો, તો તે અવશ્ય તમેને મદદ કરશેજ, અથવા ત્રી રીતે, જો તમારો પૈસો તેની પાસે ગયો હશે તો તે તમેને પાછો સોંપશેજ.

તારાનું આ વાક્ય સંબંધી નિત્યાનંદ ચીકાઈ ગયો “ શું તમે અને તેની વાચના કરવાનું ફરમાવો છો ? બીજાની માફક બીજા મામલાની અને સલાહ આપો છો ? અને તેમ કરવાથી અને શો ફાયદો થવાનો છે ? નોકર પાસેથી ધક્કા મરાતી કાઢી મુકવામાં આવે તેજ કે ? ”

તારા—આમ ચીકાતા નહિ રમેશ મારાબનેવી છે. તેમને હું સધળી બાબતથી માંદોત કરીશ જેથી તે તમારી સાથે તમે ધારો છો તેવી ચાલ ચલાવશે નહિ.

તારાના મુખમાંથી તેના સંબંધની વાત નીકળતાં જ નિત્યાનંદ દબાવે તે ઓઠ કરડી બોલ્યો “ હું રમેશ તમારા બનેવી છે એ વાત તદ્દન જુદીજ ગયો હતો જેથી ને વાત તમેથી શ્રમ રાખવી ધટતી હતી તે પણ બોધી જવાઈ ! દવે તમે તે સર્વ તેને જણાવશોજ ! ”

તારા—એમ ન વેદો, અને તમે બિભવ સરખાજ છો, તેમની માફક તમારા કંઠમાંથી માટે પણ રાત દીવસ ધ્રુવરતી પ્રાર્થના કરૂં છું. જેથી અરસપરસનો ધાત યાવ એવું કૃત્ય મારાથી મુદ્દે રવખે પણ બનશે નહિ.

નિત્યાનંદ—તમે કહો છો તે સર્વ વાત સત્ય છે, તેમાં મુદ્દે વધી આવે તેમ નથી. પણ હું એટલો નીચ બન્યો છું કે તમારા જેવા દેવી તુલ્ય સ્ત્રીના ચપ્પોપર પણ અને વિશ્વાસ આવતો નથી. આ માનસિક અધ પતનની પરાકાષ્ટા એ હું કબુલ કરૂં છું; પણ તેમાં મારો મુદ્દે ઇલાજ નથી ! માટે રમેશ વિષે જે વાત ઉચ્ચારી તેમણે એક શબ્દ પણ તેને જણાવીશ નહિ એવા સોમન દેવીના પગપર દાય મુરી થ્યો. એટલે મારા અધમ મતનું સમાધાન થશે.

તારા કાંઈજ ન બોલી. આ વાક્યે તેને ક્રોધ ગયો. તે યરથર ધ્રુજવા લાગી, આ ત્રમાલે પાંચેક મિનિટ વ્યતિત થઈ દરી, અંતે તે અત્યંત ક્રોધ રાખે બોલી—

“ મારી આપની શી સગાઈ છે તે આપ વીસવાં સાગો છો ! ”

નિત્યાનંદ—“ એ વાત હું વિસર્યો નથી પણ રમેશ તમારો બનેવી છે, એની માત્ર અને વિશ્વસિત થઈ હતી. ”

તારા—મારૂં કમપણ જો આપ જાણો છો તો મજ પ્રત્યે આમ અવિશ્વાસ ઉત્પન્ન થવાનું શું કારણ ?

નિત્યાનંદ—કેવળ મારા બચાવ માટે.

તારા—તમારૂં હું અકંઠમાંથી શા માટે કરીશ ? તમારૂં શું એવું ધારવું છે કે હું તમારી વેશજી છું !

નિત્યાનંદ—તમે મારા દુઃખન નથી. પણ મારા ઘનુ સાથે આપના એક રક્તનો સંબંધ છે.

તારા—તમારૂં મન ધણજ પાળી બન્યું છે.

નિત્યાનંદ—હા, તેમ થયું છે ખરું, અને નેટલાજ માટે તમારા સોજન આધારીતાપ માફ સમાધાન થશે નહિ.

તારા—હું સપથ નહિ લઉં.

નિત્યાનંદ—તો શું સધળી બાતમી તેને જણાવશે ?

તારા—તેમની સુ રક્ષિતતા પુરતી કહીશ.

નિત્યાનંદ—તો તો તમારાં બેનંદાજ રાજેજ રડાયાં એમ સમજાજો.

તારા—હીક છે, ત્યારે હવે હું જાઉં છું.

આટલું કહી તે ત્યાંથી જવા લાગી એટલે નિત્યાનંદ તેને આડે આવી બોલ્યો. "જ્યાં સુધી મારી પ્રતિજ્ઞા પૂર્ણ થઈ નથી, ત્યાંસુધી તમારાથી અલ્પિયાર્થી છટકી જવાશે નહિ. તારા—તમે દલુ તેટલા નીચ જાના નહિ હો. હું હવે અલ્પિયાર્થી એક કાણુ પણ થોભી શકીશ નહિ."

નિત્યાનંદ—જોઈએ છીએ કે તમે કેવી રીતે જાવ છો !

નિત્યાનંદ બહાર જઈ પેલા લૂંટારાના સરદાર સાથે કંઈક મસલત કરી પાછા આવીને જુએ છે તો તારા ક્યાં ! તે સંજય મંદીર હુંડી વળ્યો, પણ તેનો તો પતોજ નહિ ! તે ઘણાજ ગભરાઈ ગયો ! તે હવે કંઈ પણ વીચાર કરવા ન સંકાતાં પેલા લૂંટારાના મુખપને લેઈ બાહર નિકળી પડ્યો.

અપૂર્ણ

હીત વચન.

(સંશોધક — વાઙ્મય કાકુભાઈ સંધી, — અમદાવાદ).

સંત પુરોનાં નીચેનાં આત્મકથિતાર્યં વાંચ્યો દરેક બહુએ અવગ્રહ મનન કરવા યોગ્ય છે —

૧. કશ્વર ઇચ્છાને સંજનથી આધીન થયું, એજ વ્યાવહારિક તથા માનસિક દુખોથી અચવતો ઉત્તમ ઉત્તમ રસ્તો છે.

૨. જ્યાં દુઃખના અધકાર વિના ખીલુ કંઈ ન દેખાતું હોય, ત્યાં પ્રભુ પ્રદર્શનાથી ઓચિંતા પ્રકાશિત કિરણો આવી પડે છે.

૩. દીનતા, એ જનતતા જીવે સાથે તથા પ્રભુની સાથે આપણને જોડનાર મહાશક્તિ છે.

૪. જેઓ ધનતું અકિમાન છોડી, પોતાના ગરીબ બહુઓના દુઃખમાં ભાગ લે છે, તેઓ અનંત કાળના વૈભવો મેળવી શકે છે.

૫. વધારે પડતા વૈભવો જીવંતીની મીઠાસ લૂટી લે છે, અને જીવંતીની જલદીથી ખરાબખરાત કરી નાંખે છે.

૬. સસંગ રૂપી ધીરમામાં ધડપણ રૂપી કુરમન સહેવાઈથી આવી શકેનો નથી.

૭. પોતાના દાય જીવો, અને પ્રભુનો માંડમા સમજવો એજ ભક્તિ માર્ગનું તત્ત્વ છે.

૮. જેમ જેમ આપણે પ્રભુને પાછળ રાખીએ છીએ, તેમ તેમ આપણે પોતાના પાછળ રહી જઈએ છીએ.

વસ્તુતનો સદ ઉપયોગ.

(લેખક શ્રીયુત મોતીલાલ મયુરભાઈ દેસાઈ મદુદાવાળા.)

૧ ચીનનો એક ડાલો બાદશાહ એકવાર બોલ્યો હતો કે, " જો કોઈ માણસ કામ ન કરે, અથવા કોઈ સ્ત્રી આજસુ રહે તો મારી બાદશાહીમાં તેને લીધે કોઈ ખીન માણસને બુધે મરવું પડે. "

(વીલીયમ કેપેટ)

૨ ફોમનો ડાલો અને સદગુણી સેનસરકેટો કહેતો હતો કે:—

" મારી છ'ંદગીનાં ત્રણ કૃત્યો માટે મને પરતવો થાય છે એકતો એ કે મારી સ્ત્રીને મેં ગુપ્ત વાત કહી દીધી. બીજી એ કે, પગરરતે જઈ ચકાન છતાં એકવાર દુર્જન માર્ગે ગયો હતો, બીજી એ કે કંઈ પણ કામ કર્યા વિના મેં "એક" દીવસ ગુમાવ્યો હતો. (વીલીયમ કેપેટ)

૩ એક કારીગરે ખસખસતો દાર કરી બાદશાહને ભેટ આપ્યો અને મોટા ઇનામની આશા રાખી—બાદશાહે કારીગરને કહ્યું કે તમે " વખતનો સદઉપયોગ કરો હોતો આ કામ કરતાં તમને અને પ્રભુને વધારે ઉપયોગી કાર્ય તમે કરી ચકોત અને તે દારથી સાબીત થાય છે. એક રોપવો ખસખસ ઇનામ માટે પુરતો છે.

સમયનો સદ ઉપયોગ કરવામાં પછાત પડનાર પોતાનું દુર્ભાગ્ય પોતે વધારે છે, તેનો એક દાખવો લખતાં શ્રી. વીલીયમ કેપેટ લખે છે કે:—એક યુવાન માણસ મારી પાસે લઢીઆનું કામ કરવાની નોકરી મેળવવા આવ્યો. તે કામને માટે તે મને સંપૂર્ણ લાખક લાગ્યો. તે ગરીબ સ્વભાવ અને સ્થિતિનો હતો, તેથી સારા પમારવાળી નોકરી આપવાની મેં તેને ઇચ્છા જણાવી, તથા અક્ષરનો મરોડ જોવા તથા તેના કાર્યની કુશળતા આદિ નોકરના શુદ્ધોની પરીક્ષા અર્થે મેં તેને કહ્યું કે, આ કામ મારે તુરત પૂર કરવાનું છે. અને ધણું થોડું જાણી છે માટે તમે દાસજી પૂર કરો, પમાર આજથી ચાર ચરો. મારા ધરની ખારીમાંથી દેવળનું ધડીઆળ દેખાતું હતું તે પ્રતિ જોઈ તે યુવક બોલ્યો કે સાહેબ—દુર્લભ જોડો થોડી ફાણ પણ રોકાઈશ નહીં મારે જમવા જવું જોઈએ. મેં પણ તેટલાજ ખારથી પૂરું થું તમારે જમવા જવું જોઈએ—તેણે કહ્યું હા સાહેબ—મેં તેને ઉત્તર આપ્યો કે " જમણ ઉપર તમારે દમણીજ દાગર થવું જોઈએ તો બેલાચક તો તે જમણની ચાકરી સ્વીકારો, મારી નહીં—તેણે કહ્યું હું એ કદાચ પડી જ્યારે દાગર યથય પણ મેં તેની વિનતી સ્વીકારી નહીં, કારણ જે માણસ સમય સાચવી ચકોત નથી મળેલા વખતનો સદ ઉપયોગ કરી ચકોત નથી તે મનુષ્ય ઉત્તમ નોકર થવાને ના લાયક છે.

દસ મીનીટ તે યુવાન મોડો જમવા ગયો હોત તો જે ચાકરી વિના હેરાન થતો હતો. તેવી હેરાન ગતિમાંથી તે ઉતરત. પણ પછા મુખે માણસો સમયનો સદ ઉપયોગ કરતા નથી અને લક્ષ્મી ચાલે કરવા આવે ત્યારે કપાળ ધોવા તપ છે સમયનો સદ ઉપયોગ કરવો એમાં જ કાર્ય દક્ષતા છે.

" ટીપે ટીપે સરોવર ભરાય અને કંકરે કંકરે પાણી બધાય. " થોડો થોડો વખત

બધે તેમાં એક કાર્ય કરવાનું નિર્ણય કર્યું હોય તો મને તેનું મોટું કામ પૂર થવાને પૂરો સંભવ છે. જે થોડો વખત બધે તેનો સદ ઉપયોગ કરવો, એ દરેક સમયનું માણસનું કર્તવ્ય છે વખત કેવી રીતે બચાવવો અને તેનો સદ ઉપયોગ કેવી રીતે કરવો. તેનું એક દર્શાવતું નમુના જેવું છે. એકવાર સરખોલ સીન્ડેલરે મી. કાચરેન જોહાનસ્ટનને પુછ્યું કે “તમે તમારા દિવસને લાટીન શીખવશો કે નહીં ?” મી. જોહાનસ્ટને કહ્યું “ના. પણ તેને બદલે કઇક વિશેષ સાર કરવા ધાર છું” સરખોલ સી કહેરે પુછ્યું “તે શું ?” મી. જોહાનસ્ટને કહ્યું “કંડા પાણીથી અને અરીસા વિના હું તેને દબાવત કરતાં શીખવીશ.” વાંચનારને આ દર્શાવતી દસતુ આવશે કે આટલા વખતમાં કેટલો મોટો બચાવ થવાનો છે ? પણ જેમણે આ પ્રયોગ કર્યો છે તેને તે અતુલ્ય સિદ્ધ છે. દરરોજ દબાવત કરનાર આ પ્રમાણે દસ મીનીટ આ કડાકુટ બદલની બચાવી શકે, તો દરેક માસે ખાસ પાંચ કલાક, એક મોશીસરનો એક દીવસનો મોશીસ ટાઇમ, એક વિદ્યાપતિના સાળાનો વખત તેથી બચાવી શકે છે. જે બચેલા વખતનો ઉપયોગ કોઇ સારા કામ માટે થઇ શકે તેમ છે.

વખતનો નિયમસર ઉપયોગ કરનાર તેનો યથેચ્છ સદ ઉપયોગ કરી શકે છે. અને એક સાધારણ માણસ નિયમિત થવાથી તથા વખતનો સદ ઉપયોગ કરવાથી કેટલું કરી શકે છે. કેવો મોટો માણસ થઇ શકે છે. અને કેટલાં લોકોપયોગી કાર્યો એક લોકરી નોકરીમાં હોવા છતાં તેણે કર્યા છે. તે નર રત્ન મી. વીલયમ કોએટના શબ્દોમાં તેનું પોતાનું હુંકે જ્ઞાતિ નીચે આપવામાં આવ્યું છે. તે લખે છે કે “મારામાં જે કુદરતી શક્તિની જાણ દતી, તેથી હું તે કાર્યો કરી શક્યો, તેથી વિશેષ કાર્યો મારા વખતનો નિયમસર ઉપયોગ કરવાથી હું કરી શક્યો હતો. કેમકે મારો વખત સારી રીતે ઉપયોગમાં લેવાની મેં બચપણમાં ટેવ પાડી ન હોત તો એ મારી શક્તિઓ, અંશ્વાશ્વ છતાં નકામી થઇ પડી હોત. આ ટેવથીજ મને લઘુકરમાં મોટો હોદ્દો મળ્યો હતો. જે દસ વાગે સ્વાર થવાનું હોય તો હું તૈયાર થઇ રહેતો, મારે માટે કોઇને એક ક્ષણ પણ ખોટી યવું પડતું નહોતું. વીસ વર્ષની અંદર કારપોરલ (ટુકડીનો સરદાર) માંથી એકદમ મોટા સારજન્ટની પદ્ધતિએ ચડવાથી હું સ્વભાવિક રીતે બીજા અમ-લદારોની આંખે ચડ્યો હોત, પણ વહેલું ઉઠવાના તથા નિયમિત રીતે કામ કરવાના મારા અજ્ઞાપસે તેમની ઈર્ષ્યાની લાગણીમાંથી મને સુક્ત કર્યો હતો. કેમકે દરેક સીપઇ એમ ધારવા લાગ્યો કે મારા જેવું કામ તે કદીપણ કરી શકતો નથી. મને પાપરી મળતા પહેલાં પલટણના કામનો રીયોર્ટ પ્રસિદ્ધ કરવાને એક કારકુનની જરૂર પડી, જે એ વધારાનું કામ માથે લીધું. અને તેમ છતાં કવાયત માટે બીજો કોઇ પણ સીપઇ તૈયાર થતો, તે પહેલાં કવાયતને હું મારું સવારનું કામ આપેથી લઇ કવાયત માટે તૈયાર થઇ જતો. હું ઉતા-વામાં સુયોદ્ય થતા પહેલાં અને શીશાળામાં ચાર વાગે ઉઠતો—પછી દબાવત કરાવી કપડાં પહેરતાં અને તરનારનો પટો પણ લટકાવે લેતો, વળી મારી તરવાર મેજ ઉપર તૈયાર રાખતો કે જઈને તુરત લટકાવી શકું.

જનની જન્મ ભૂમિશ્ચ સ્વર્ગાદપી ગરીયસી.

(લેખક શ્રીયુત નટવરદાસ જગનાથ ગોતમી)

(અનુસંધાન ચતુર્વર્ણના પૃષ્ઠ ૪૯૬ થી.)

અહીં આ બન્ને રમણિઓની સાથે પ્રદર્શનમાં ગયો ધણી બીડ હોવા છતાં પણ લોકોએ આ ત્રણ વ્યક્તિને જોઈ લીધી. જ્યાં બેન્ડ વાગતું હતું ત્યાં આગળ પુરણીઓ દસા દસ ભરેલી હતી. પરંતુ તેમને બેસવાને માટે કંઈ તકલીફ પડી નહીં કારણ કે તેમને માટે પુરણીઓ ખાસ 'રીઝર્વ' હતી.

અહીં અરાજકાની મુખ મુદ્રા સદમ દ્રષ્ટિથી જોતો જોડો હતો. તે તેની વાતો ઉપર એવો તો મુગ્ધ થઈ ગયો હતો કે આગળ પાછળ શું માપ છે, તેની તેને ખબર પડી નહોતી. એટલામાં એક ઘટના ઉપસ્થિત થઈ પોતાના વિચારોના બગ ઉપરાંત તે તેની તરફ આકર્ષાયો. અહીં એકી દ્રષ્ટિથી તે પ્રતિ જોવા લાગ્યો શું બુલે છે ? પેરિસનું પ્રભુ તન રાજ્યનું સૈનિક બેન્ડ વાગી રહ્યું છે. જે બેન્ડ તેણે હજારોવાર બાંધવાવસ્થામાં સાંભળ્યું હતું અને એક નજી રંગી ધ્વજ જે આખા બૂમદાપર ક્રાન્સની સ્વતંત્રતાનો ડોકો બગાડે છે આ સર્વ જોતાંજ વિરમીત થયેલી સર્વ ઘટના તેના રમૂતિ સાગરમાં તરાંગાત થવા લાગી.

સર્વ વ્યક્તિ બેન્ડ થવજી કરવાને એકાગ્ર ચિત્ત થઈ. ચારે તરફ શાંતતાનું સામ્રાજ્ય વિરતન થયું ફક્ત એકજ મનુષ્યનો કંદાર સહજાતો હતો. તે મનુષ્ય જર્મન હતો. તે પોતાના મિત્રોની સાથે વાતો કરતાં વ્યગ્ર સ્વરથી દસનો હતો. અહીંના સમજવામાં આવ્યું કે તે જર્મન ક્રાન્સ નિવાસીના નતીય જંગની હાંસી કરે છે. એવામાં તેના ગદોમાંથી એકદમ " દુશ દુશ " શબ્દો નિકળ્યા. અહીંએ તેને ચુપ રહેવા કહ્યું. બેન્ડ માગતે પોતાની છઠ્ઠી ઉચી દરી, નગારા ઉપર ડંકા થવા લાગ્યા બેન્ડ વાગવા લાગ્યું અને "મરસી"ના સંસર-પ્રસિદ્ધ ગાનો પ્રતિધ્વની થવા લાગ્યો સધાળો સસાર આ લખતે બળે છે. ક્રાન્સના પ્રસિદ્ધ રાજ્ય પરિવર્તનના વખતે આ યુદ્ધગીતે લોકોમાં હ્રદયને દલાવ્યાં હતાં. જ્યારે બેન્ડ સમાપ્ત થયું, ત્યાર બેનાઓએ તેની જાદુજ પ્રવસા કરી, તાલિઓ ઉપર તાલિઓ થવા લાગી. પરંતુ એક રચાદેથી એક નિન્દા-મુચક સીટી સાંજગવામાં આવી. તે મીટી પેલા જર્મને કે જેને અહીંએ ચુપ રહેવા કહ્યું હતું તેણે બગાડી હતી. આથી ક્રાન્સ નિવાસી અહીં ધણોજ શુભે થઈ ગયો. તે પાછલી સર્વ વાતો બૂલી ગયો આ વખતે દુઃખાં પુ ? હોની સાથે પુ ? અને મહારી યી હજી છે ? આ સર્વ તે બૂલી ગયો. પોતાના પતના પ્રત્યુત્તરમાં તેણે શું શું લખ્યું હતું તે પણ તેને યાદ આવ્યું નહીં. સ્વદેશ પ્રેમની કેવી નિન્દા કરી હતી અને અમેરિકા નિવાસીઓમાં મગી જવાની કેવી દૃઢ પ્રતિજ્ઞા કરી હતી આ સર્વ વાતો આ વખતે તેની દ્રષ્ટિથી તિરોદિન થઈ ગઈ કેવળ એક જ વાનનું તેને ધ્યાન ગયું તે એક પેલા જર્મને ક્રાન્સનું અપમાન કર્યું, જેમ કેઈ ક્રાન્સ પોતની માતાના અપમાનનો જલ્દયો લેવાને જેવા જોરથી ઉઠે તેવા જોરથી તે એકદમ પેલા ઘટ જર્મન પાને ગયો અને જર્મને તેનું મજી પકડ્યું મોટીવાર પાડી જ્યારે તેને દોષ ગાળી ત્યારે તેણે પોતમાંથી પોતાના નામનું એક કાંડ પોતાના મનુને

આપવાને માટે ખૂબ કાળજી પરનું પેલા જર્મને કાંઈ લેવાને પોતાનો હાથ ઉઘો કયો નહી ગળી પકડવાથી તે પત્થરની પ્રતિમાની માફક થઇ ગયો હતો. તે બેહોશ જેવો બની અડેના મુખપ્રતિ જોઈ રહ્યો હતો. અતઃએવ અપમાન સચક દગથી તેના ઉપર પોતાના નામનું કાંઈ ફેફડા અડે પેલી બન્ને રમણીઓની હામા માગવા માટે પોતાની જગ્યાએ ગયો, પરનું અરાજલા અને તેની માતા ત્યાં હતાં નહી. તેઓ અડેના આ કામથી અસ-નુષ્ઠ થઇ આસ્થા ગયાં હતાં.

૩.

આ બન્ને અમેરિકન-સહનનાઓના આ વ્યવહારથી અડેને પ્રસિદ્ધ જળ સેનાપતિ લોર્ડ નેલસનની એક વાત યાદ આવી. જ્યારે નેલસન નેવરસ ગયો હતો, ત્યારે તેના એક અન્તરંગ મિત્રે તેને લખ્યું હતું કે — “માય લોર્ડ ! ઇંગ્લેન્ડ આવો. આપણા દેશની મહિલાઓની અરાજરી કોષપણ સીજ કરી શકતી નથી.”

પેલી બન્ને સ્ત્રીઓ અડેને કોષ પણ પ્રકારની સહાનુભૂતિ પ્રકટ કર્યા વિના આવી ગઇ હતી આથી અડેને ધણીજ લાગી આવ્યું હતું હવે તેને મલુમ પડ્યું કે ક્રાન્સ અને અમેરિકા કેવળ ભૌગોલિક દ્રષ્ટિથીજ અલગ નથી, કિન્તુ બન્નેના વિમારો અને સ્વ-ભાવોમાં પણ અહુજ અન્તર છે જે કોષ પણ પ્રકારે ફેરવી શકાય એમ નથી.

જેમ પ્રયત્ન માર્તન્ડની સન્મુખ તોફાની અગ્રો કાચુલરમાં ફાટી વિખરાઈ ગય છે, અને દિન નિર્મલ અને દિશાઓ સ્વચ્છ થઇ ગય છે, તેમ તેના વિચારોનું વાદળ એકદમ વિખરાઈ ગયું. અને ક્રાન્સનું ચિત્ર તેની આંખોમાંથી ફરી ગયું. કોષ કોષ પ્રેમમાં એવી વિલક્ષણતા હોય છે કે મનુષ્ય તેને કદિ કદિ શય સમજે છે પરનું તેની ચિણ્ગારી હૃદયના અતર ભાગમાં છૂપી પડી રહે છે. તેને પ્રજ્વલિત કરવાને ફક્ત એકજ પુષ્કળી આવશ્યકતા છે.

જે અડે કેવળ ધનવાન બનવા ઉત્સુક હતો અને જેની દ્રષ્ટિમાં મોડા વખત પહેલાં ધન દેવતા શિવાય બીજો કોષ ઉપારય દેવજ નહોતો, તેણે હવે પોતાના સત્ય સ્વરૂપને ઓળખી લીધું, જે ઝડાસાએ તે પોતાનો કોષ પણ પ્રકારનો સમ્યન્ધ સમજતો નહોતો તેજ-જંડાને માટે તે હવે મક્ક-બુદ્ધ કરીને પોતાનું જીવન સકટમાં નાંખવાને તૈયાર થયો, ‘મરસી’ ના રાગની ધ્વનિએ તેનામાં ક્રાન્સના પ્રસિદ્ધ ‘રાગ્ય પરિવર્ત’ ના સિ-પાઠઓના જેવો જોશ ઉત્પન્ન કર્યો હતો, સ્વદેશાનુરાગનું રક્ત તેના શરીરમાં હવે સીધાથી પ્રવાહિત થતું હતું. જે અડે પોતાના ક્રાન્સને તુરંચ સમજતો હતો અને પોતાના લખાણનું તાન્વિદ્ય કરતો હતો તેજ અડેએ ક્રાન્સના બેન્ડનું સીટી બગવી અપમાન કરનાર એક જર્મન ઉપર આક્રમણ કર્યું, તેણે આ અપમાનને પોતાની બહાલી જન્મભૂમિ ક્રાન્સનું અપમાન થયું હોય એમ ગણ્યું.

અર્દશનમાંથી અડે સીધાથી સ્વચ્છે આગ્યો, આવતાજ તેને પોતાના પિતાને લખવા માંડેલો અસમાપ પત્ર દ્રશ્યમાન થયો. પત્રને એકદમ ફાટી નાંખી તે બોલ્યો — “પ્રિય પિતા ! ક્રાન્સના અનન્ય લક્ષ્ત ! ત્વમે સાચા છો. ત્હમારા પત્રના પ્રત્યુત્તરમાં એટલુંજ કે હું પહેલીજ ઉપડતી રટીમરમાં બેસી ખૂબી બહાલી જન્મભૂમિ ક્રાન્સની મેવામાં ઉપરિધત યાત્રા છું, હું આજથી ત્હમને અપેક્ષ યાઉ છું અને સ્વદેશ સેવકમાં સ્થાન મેળવવાની પ્રાર્થના કરું છું, સ્વદેશને માટે જીવનોત્સર્ગ કરવો એનાથી વધારે ઉચ્ચતર, વધારે પવિત્ર, વધારે સુન્દર કષ્ટજ નથી.”

(૧) નમાતુ પરદૈવતમ્.

(લેખક-શ્રીયુન મણિલાલ કેશવલાલ પરીખ.)

માતા સમાન શ્રેષ્ઠ દૈવં અન્ય કઠિનં નથી. માતાનું સુખ શુ છે ? બાળપણમાં આપણને પશુની માફક આપણા શરીરનું જ્ઞાન હોતું નથી. આ જગતમાં જન્મ આપીને માતાએ આપણા પર કરેલો મહદ ઉપકાર કયો છે, તેનું જ્ઞાન ન હોવાથી, અને શરીર પરાધીન હોવાના કારણે, જન્મદાતા માતૃપિતા પાસે જીવે કે તેમનું કર્તવ્ય ન કરાવતા હોઈએ, તે પ્રમાણે આપણે હરનિશ તેમની પાસે ચાકરી લઈએ છીએ. મારાપર મારી માતાના કેવા કેવા ઉપકાર થાય છે ? તેનો ખંડો ક્યારે વળશે ? કેવા પ્રકારનું વર્તન રાખવાથી તે પ્રેમના કારણમાંથી હું મુક્ત થઈ શકીશ ? આ પ્રકારે વિચાર કરવાની શક્તિ પરમેશ્વરે તે સમયે આપેલી હોતી નથી સંસારનાં બોળામાં થોડાક દિવસ ખેલ્યા પછી આપણે ચાલવા શિખીએ છીએ, બોલતા ચાલતા શિખીએ છીએ. માતૃપિતા વગેરે માથુસોને બોળખવા લાગીએ છીએ, અર્થાત્ તે સમયે બાળવયના નિયમ પ્રમાણે ખાતુ પીતુ, ખેલવું કુદવું, આનંદ અને નિશ્ચિતતા, વગેરેમાં કાળ જાય છે, તે સમયે એક ફાળુમર પણ એવો વિચાર આવતો નથી કે મારી માતા મારા માટે કેટલાં કેટલાં દુઃખ ભોગવતી હશે વાઈ ? મને સુખી જોવાને માટે શીશી આસાઓ મનમાં રાખતી હશે ? મારા શરીરની તથા મનની સ્વચ્છતા માટે તેને કેટલી બધી કાળજી રાખતી પડતી હશે વાઈ ? આવી માપાણ માતાનું અત કરેણુ આપણે કેટલી બધા દુર પશુની માફક ફાડી ખાતા હઈશું વાઈ ? અને તેને અનેક તરેહનાં દુઃખ અને ખેડના કારણે શૂન્ય થઈ પડતા હઈશું વાઈ !

આ પછી તરતજ વિચિત્ર સસાર શરૂ થાય છે. વિદ્યાર્થી અવસ્થાનો પ્રારંભ થાય છે, તે સમયે તે હાડાની રમત ગમતમાં મગ્ન હોય છે. માતા કયાં હશે ? મારે માટે શી ચિંતા કરવી હશે, આ વાતનો પણ વિચાર જ્યાં આવતો નથી, ત્યાં તેને મદદ કરવાની અને તે શી રીતે સુખી થશે તે બદલ કાળજી રાખવાની વાત તો સ્વયં પણ જ્ઞાતી આવે ! આપણી આવી અયોગ્ય અને અજ્ઞાન દશા હોવા છતાં પણ જ્યારે આપણે તેની દૃષ્ટીએ પડીએ છીએ, ત્યારે આપણને જોઈને તેની પ્રેમમય દૃષ્ટી આપણી તરફ વળે છે. હુંકમાં કરીએ તો આપણને સુખ શાંતિમાં જોઈનેજ તેને પણ સુખ શાંતિ થાય છે.

અત્યંત ખેડની વાત માત્ર એટલીજ છે કે દરેક મનુષ્યને પોતાના કર્તવ્યનું જ્ઞાન મળું જોડું થાય છે, વિશેષે કરીને જ્યારે માતા પાસેથી દુર થવાનો વખત આવે છે, ત્યારેજ તેના ઉપકારનું સ્મરણ થવાથી અતિશય દુઃખ થાય છે. તે સમયે બાળપણના અપરાધ એક પછી એક મનમાં જાગૃત થાય છે અને તેથી મનુષ્ય દુઃખ અને સંતોષને આધીન થાય છે.

બાળકોને રાખીને ઇશ્વર તેમની માતાને લઈ લે છે, ઇશ્વરી નિયમ પ્રમાણે તેને તેની સેવામાં જવાનુંજ હોય છે ત્યારે તેની પાછળ તેના બાળકો માટે કંઈ સવડ પ્રભુ કરે જ, આપણામાં કહેવત છે કે " જોણે દાંત આપ્યા છે તે ચાવણું આપશે " છતાં પણ

દુઃખ શું છે, સુખ શું છે એ જાતનું જ્ઞાન થવાને માટે જો પરમેશ્વરે જન્મ મરણનો અવિદ્યો અનિશ્ચિત નિયમ રાખ્યો ન હોત, તો મનુષ્યને સુખની ખરી કિંમત સમજાત નહિ. તેથી મરદુમ શ્રી ઝાલાસાઈ ધોળશાસ્ત્રીએ રીના કહેવા પ્રમાણે:—

સદા સંસારમાં સુખ દુઃખ સંસ્પર્શ માત્રી લક્ષ્યે;
રાખે જેની રીતે રામ રમે તેમ રહ્યે—

એ ઉત્તમ ઉપદેશ ધ્યાનમાં રાખીને સંતોષ માનવો જોઈએ, તે સિવાય અન્ય ઉપાય જ નથી. માતા વિષુખ બાળકને હિમર લાપક ચતાં સુધી, જે અસંતોષ, જે આશિવાળી સ્થિતિ, જે આજીવન આવે છે, તે પરમેશ્વર કાંઈને પણ આપે નહિ, એજ તે પરમકૃપાળુ પિતા પ્રત્યે પ્રાર્થના છે—

નાનપણમાં માતાના ખોળામાં રમતાં, ખેલવા કૂદવામાં દિવસ ગાળનાં, કિંવા પોતાના સુખ દુઃખમાં આ જન્મ બાજ લેનાર સદૃશી નવવયુસ્સદ સંસાર સાગરમાં પ્રવેશ કરનાર તરુણને તેનું નાવ—વદાણુ—સાવધાનતાથી દંકરવા માટે માતાના ઉપદેશની જરૂર નથી શું ? અહા હા ! ! આ જગતમાં માતાની જરૂર નથી એવું કહિ પણ બન્યું નથી. માતાનો પ્રેમ કેવો હોય છે તે માટે એક કવિએ કહ્યું છે ‘ જે પ્રમાણે માછલાનો પ્રેમ પાણીપર હોય છે તે પ્રમાણેજ તે હોય છે ! તારો પ્રેમ મ્હારા પર છે તે અક્ષરસઃ ખરું ’ છે, તે પ્રેમ જેને સંપૂર્ણ રીતે મળશે તેજ ધન્ય છે. તે સુખ પ્રમુદ સર્વ અધુ ભગિનીને આપો એ અંતરની પ્રાર્થના છે—

આદ્ય શંકરાચાર્યની જન્મભૂમિની જાળવા લાયક હકાકિત.

(લખનાર. શ્રીયુત શીવજી દેવચંદ મહેતા કેપ્લીન.)

કેળાનથી પેઠે દૂર કાલગી નામનું એક તીર્થ છે, આ તીર્થ થોડા વરસ થયાં જન્મ હેરમાં આવતું જાય છે, કારણ કે આ જગો આદ્ય શંકરાચાર્યની જન્મ ભૂમી છે અને તેજ જગોએ પોતે પોતાના શિષ્યો સાથે વેદાભ્યાસ કરતા, તેમજ શંકરાચાર્યજીનાં મંત્રાની સમાધી વિગેરે સર્વે આ સ્થળે થયેલ છે. એમ કહેવાય છે. અને તેને લીધે આ સ્થળ પ્રસિદ્ધિમાં આવતું જાય છે.

પણિત એક. કે લાલન, વૈદરાજ અમૃતલાલ મુંદરજી પદિઆર, રોક દેવથી બાણજી, રા. રા. દેવાચકર તુલજીરામ. રા. રા. લાણજી જેવત, રા. રા. ગોરધનલાલ ગોપાલજી, રા. રા. પોપટલાલ મુલજી વિગેરે અમારા સૌજ જણાની મંડળી તે તીર્થ જોવા સારૂ જોઈનથી નીકળ્યા.

કેપ્લીનથી અરનાકાલમ બોટમાં ગયા અને અરના કેતમથી ટ્રેનમાં બેસી અલવાઇ ઉતર્યાં, કારણકે અલવાઇમાં જે નદી છે, તે નદીના પાણીમાં એની ખુશી છે કે, બાર કલાક

મુખી ને નદીમાં માણસ નાશ કરે તેણજુ તેને ઘરથી લાગતી નથી, તેનું કારણ એ છે કે એ નદીના તળીયામાં ચળાવ છે એમ કહેવાય છે, અને તેની રેતીમાં અપરખના કણો દેખાય છે. ગરમીના વખતે એ કડે ગૂદાઓ એ નદીમાં પાણીની અંદર ખુંપડાં બાંધીને રહે છે, અને કલાકોના કામો મુખી તળાં કરે છે, એ નદીમાં નદાવાની મોજ બેઝરીને ખીલે દિવસે સવારમાં કાઢી જવા નીકળ્યા ને અગમણી રહેયને ઉતર્યા.

અરનાકોલમથી અગમણી રહેયન મુખી જને બાજુએ ડાંગરનાં લીલાં ખેતરો છે, તેમજ દેરદેર નાળાંએગી, આંખા, વલપૂગ, સોપારી, વિગેરેના સુદર ઝાંડો તેમજ મરી વિગેરેના વેસાંથી તથા વગમાદ ધણે પડેના દેવાથી આ પ્રદેશ ધણે રમણિય અને આનંદ ઉપજાવે તેવો યાગે છે.

અગમણીથી કાઠડી સાગ્રયાગ એક દુર છે, અને પગ રસ્તે જવાય છે અને વાહનથી જોવાય મળી શકે છે.

કાઠડી ને ત્રાવજોદર રહેયન તરફથી મંદિર મળે છે તેમજ ખીણ પણ સારી કે-પજ છે, યાત્રાળુને ઉતરવા માટે ત્રાવજોદરના નામદાર ગદરાજએ એક સુર મર્મદાતા બધાવેલી છે અગે પણ તે મર્મદાતામાં ઉતરે, ત્યાં અગમણ નામની એક સુર નદી છે તે નદીને કિનારે એક તમ્બુ આદ્ય ચક્રાચાર્યનું અને ખીણ તમ્બુ સરસ્વતી દેવીનું મંદિર છે, જને મંદિર ચીખગમથી અને ધણું નુદર છે, સરસ્વતી દેવીના મંદિર પાસે કાપડપુનું ઝાડ છે. આ ઝાડ ધણું જુનું છે. અને તેને પાંદડાં નથી.

આ કાપડપુના ઝાડ નીચે ચક્રાચાર્ય અને તેમના છિત્રો વેદાધ્યયન કરતા, એમ કહેવાય છે, વળી તે ઝાડની પાસે થોડે દુર ચક્રાચાર્યની માનુષીની મમાખીનું સ્થાન છે, અને તેની પાસે ગજપતિનું નાનું મંદિર છે. આ સર્વ જોતાં અગમણીની જલદોળવાનીનું જાન થાય છે અગમણ જલની જલ ધણી છે. નદીમાં નદાવા જવા સાથે એક ધણો સુદર ઘાટ બધાવેલો છે નળિનું ઉડાણ ધણું છે, અને પાણી રવંઠ છે દેવાવવાના પુણ્યની સ્થાના ધણીજો છે. વેદાધ્યયન માફ થય છે પશુ મામાન્ય આત્મ મલયાગમ ને ઉગ્રિય બેઠાવ છે ત્યાં મહેસુર રાજ્યના પેન્સનર જાજ રહે છે. તેમની મુલાકાતે અગે સવા. ને ત્યાંની જેટલીએક જાણવા જોય દણીજા સખથી વાનગીન કપો બાદ ત્યાંથી રવાના થઈ જોગીન આગ્યા.

કાઠડીની દવા ધણીજ નુદર છે, ધણી ધણુંજ સાફ છે. આસપાસનો પ્રદેશ ધણે રમાગ ને કુદુપ છે. નાગિએગી, મેલપારી, વિગેરેના પુકડા ઝાંડો છે જેથી આનંદ મળે છે આ પ્રદેશમાં દરેક કુદુપ પેાત પોતાના જીવમાં મર નાખીને રહે છે. માણસોની ઉપજો મુખ્ય અપાર નાળાંએગી, આંખા, મરી, મેલપારી વિગેરેના જાનીના ઉપર છે. એ સિવાય બેતી કરી જેટલાએક માણસો મુજબન ચલાવે છે.

પ્લેગ [ગ્રંથીજવર]

(લેખક વેદ જયરાંજર કાનજીભાઈ)

પ્રકાશી પ્રેમ વિસ્તૃત થાય છે, એ કથા આધુનિક સમયમાં સર્વમાન્ય થઈ ચુકી છે, અને તે વ્યાપ્તિ વિસ્તારનપામે તેના ઉપાયો પૈકી દાહમાં મુકીની ન્યૂનતા, કરી એ વિષય મહત્વનો થઈ પડ્યો છે. ઉદારથી આ વ્યાપ્તિ રીતે વૃદ્ધિ પામે છે. તે બાબત વિચારીએતા, ઉદર ઉપરાંતના ચાંચડા ઉપરથી કેવી રીતે મનુષ્યના શરિર ઉપર તે લાગુ થાય છે, તેમજ ઉચ્છ્રાંશમાં તે સ્વતઃ કેવી રીતે ચાલત થાય છે.

વિગેરે બાબતનો નિષ્પાદક નિર્ણય, વ્યાપ્તિ પર્વત થયો નથી, તદ્વિધિ આ વિષયની શોધ બોળ હજીપણ ચાલુજ છે. અનેક પ્રયોગો અને શોધો ઉપરથી “હીડીયમ પ્રેમ રીસર્ચ કમીશન” નામની સરકારી સંસ્થાએ કેટલાક અનુમાનો બહાર કર્યા છે. તે તપાસતાં તે બાબત થોડી ધણી સ્પષ્ટ હોય એવું જણાય આવે છે. તેમનો ચોડા અહેવાલ નીચે પ્રમાણે છે જે આ રોગ પ્રથમ તો ઉદર ઉપર સંક્રમણ કરે છે. અને એમાં પ્રેમ મયેલા ઉદરો મરે છે. એટલે તેનાં શરિર પરના ચાંચડા તેમાંથી મુક્ત થઈ મનુષ્યના દેહ પર સંક્રમણ કરે છે; ફક્ત કરે છે, અને તેના કરકથી એ જંતુના દેહમાં સમાયલા મૃતમુકોના પ્રેમના જંતુઓ, મનુષ્યના ફરતા ભોદીમાં એકત્ર થવાથી, તે શરિરને પ્રેમ લાગુ પડે છે. અને સંધીના ભાગ પર ગ્રંથી ઉપડે છે. ધીમે ધીમે તે વૃદ્ધિ પામી મોટી થાય છે, તેના ભેરથી તેને જવર આવે છે. આવા રોગને આધુરેદમાં “મયી જવરથી બોળખલેસો છે. અને તેને હજીસાધ્ય તથા અસાધ્યની ગણનામાં માનવામાં આવેલો છે; અને એ જંતુનો રોગ છે. એમ નિદાન કરેલું છે. આ રોગનું એ નિદાન હવે ખરી કદવના કરી હોય એમ કહેવાય છે પ્રેમ દુષિત જંતુ મનુષ્યના શરિરને દહા કરી તેનું ભોદી પીવું શરૂ કરે છે. ત્યારે તેના કાઠા મહિના પ્રેમ જંતુઓ બહાર નિકળી, મનુષ્યના શરિરમાં વિપરીત કેવી રીતે દાખલ થાય છે ? કારણ અખતરોથી પ્રેમ દુષિત જંતુ (ચાંચડ) ને છેદનથી તપાસતાં તેના શરિરમાં તેના કાઠા અને અપાનદ્વાર સિવાય અન્ય ભાગમાં તેવા જંતુઓનો સત્વ નજરે પડતો નથી. આ સંબંધમાં અનેકસા પ્રયોગથી જણાય આવે છે કે પ્રેમના જંતુઓ પ્રથમતો ચાંચડના કાઠામાં પ્રવેશ કરે છે. ત્યાં તેની સંખ્યા અતિશય વધે છે. અને તેના એક ચીકણા જથ્થો બને છે, કાઠાના મુખ્ય દારમાં એવી રીતે જઈ એસે છે કે, એ જવાર જાંબ થઈ, તે ચાંચડે મનુષ્યનું પીધેલું રક્ત કાઠામાં પ્રવેશી સંક્રમિત નથી, બીજા જાણ્યેથી તપાસતાં તે જંતુઓ એટલા તો સંક્રમકર બને છે કે, મનુષ્યનું રૂપીર ઉપરા ઉપર પીવે છે, ત્યારે તે રક્ત તેના કાઠામાં ન પ્રવેશનાં, મુખ દારમાં એકઠું થાય છે, કેટલુંક વધારાનું પાણું નિકળી નાખે છે; ત્યારે તે પાણા નિકળતા રાતમાં ચાંચડના કાઠાના મુખદારમાં કરાણ બોલ્યા પ્રેમના જંતુઓના જથ્થામાંનાં કેટલાક, જંતુઓ બચેલા હોય છે; તે મનુષ્યના શરિરમાં બળે છે, ત્યારે તેને આ રોગ લાગુ થાય છે.

હવે ઉપરોક્ત ચાંચડના કાઠામાં પ્રેમના એવી જંતુઓનો સમૂહ એકત્રિત થાય છે, તે જંતુઓ બહુ ઘણા જીવના નથી, સીત કાળમાં તેમનાં કેટલાક જંતુઓ પચી નાખે છે. પરંતુ તેમનું મુખદાર બહુધા બંધ હોવાને લીધે, ઉષ્ણ કાળમાં તેઓ કુલા વેડીને,

ત્વરાથી પંચત્વ પામે છે. અને તેથીજ ઉનાળામાં પ્લેગ જતો રહે છે, અગર થયેલા હોય તો બંધ પડે છે.

તેનું આ એક કારણ માની શકાય છે મુન; સીમાળામાં તેનો ઉદ્ભવ શા માટે થાય છે, તેનો પુરતો નિશ્ચય થયો નથી, કહેવાય છે કે, પૃથ્વીની નીચેના ભાગમાં વસનારા ઉંદરો (ચીંચડો) માં ઉષ્ણ કાળમાં પણ તે જંતુઓ જેવાં ને તેવાંજ રહીને સવડ પ્રાપ્ત થતાં તેનો પાછો ઉપાદ થાય છે. પરંતુ આ કથા સંતોષપ્રદ નથી.

આ વ્યાધિ ધણા વર્ષો પર્યન્ત રહી અગર સૈકાઓ સુધી રહી પછીથી સ્વતઃશાન્ત થાય છે. એવી ઐતિહાસિક નોંધ છે. અને તેમ થવાનું શું કારણ છે તેમાં ધણા મત ભેદો છે. કેટલાકનું કથન એ છે જે, તે જંતુઓની આરકશક્તિ ક્રમે ક્રમે હીનતાવાળી થાય છે. તેથી છેક નિર્મૂલ્ય ન થતાં પોતે સ્વતઃ શાન્ત થાય છે. અન્ય કથના, પ્લેગ ધણા સમય સુધી ચલુ રહેતાં જેને લાગુ થાય છે, તેવાં મૂષકો ધીમે ધીમે મરણ પામે છે અને પ્લેગ લાગુ પડવાની પાતતા ઓછી હોય તેવાંજ ઉંદરોનો આપોઆપ વધારો થાય છે. પછીથી માણસોમાં પ્લેગ ફેલાય છે, તેમાં પણ પાત્રાપાત્ર સરિર ન્યાયે છેવટે બીલકુલ બંધ પડી જાય છે. અને આ કથના થોડેકજે અરો સત્વતાપર આવી હોય એમ જણાઇ આવે છે. દૃષ્ટાંતથી તપાસીએ તો, જણાઈ આવે છે કે, મુમુષુમાં પકડેલા ઉંદરો પૈકી ૧૦૦) ની સંખ્યાના સરિરમાં પ્લેગના જંતુઓ મુકવામાં આવતાં તેમાંથી હાલ ૨૦ થી ૨૭ માત્ર નાશ પામે છે, તેમજ મદાસ તરફ સેકડે ૯૦ થી ૯૭ મરે છે. એ પરથી એમ અનુમાન થાય છે કે, મુમુષુના ઉંદરો પ્લેગ માટે અપાત્ર હોય છે. એટલે આ રોગનો વિસ્તાર કરનારાની સંખ્યા ધટી છે. તેથી મનુષ્યોમાં પણ આ રોગ થતે પ્રત્યે છે. આમ અનુ માન છે, ખરો અનુભવ નથી પણ અનુભવમાં કાંઈ સત્વતાવાળો આ માણસ પડતાં ૮૭ સુધી આ સ્વીકૃત હોય છે. આવી મિથ દૃષ્ટીકતમાં એવી પણ કથના છે કે, પ્લેગનો વ્યાધિ લાગુ પડવાને પે.અ ઉંદરો નાશ પામતાં, તેમને સ્થાને એ વ્યાધિને અપાત્ર ઉંદરોની સંખ્યા વધે છે. એવી દૃષ્ટીકતજ મનુષ્યમાં પણ સંભવે છે, એટલે કે, પ્લેગ આમય, લાગુ પડવા માટે પાત્ર બનેલા માણસો પચત્વ થતાં, માણસોની પરંપરા, આ વ્યાધિને માટે અપાત્ર ધીમે ધીમે બનતી જવાથી આ રોગ ઓછા વિસ્તારવાળો થાય. એ ધણીજ સંબલિત વાત છે. એમ જણાય આવે છે; અને એવે સમયે તેવી દુષીત દવાથી દૂર વસવું એ એક વિશેષ આરોગ્યતા સાચવવાનો ઇલાજ છે એ પણ અનુભવથી સાચું હું છે.

ગમે તે હો પણ આપણુ રુવે એમ તો ઇન્જા રાખીશું, જે એ પ્રાણુપાતક રોગ આપણા દેશમાંથી ત્વરાથી નાશ પામા, રક્તિ. શિવમ્ ॥

વનસ્પતિ ગુણદર્શન

કંકોડી.

તેને સંસ્કૃતમાં કંકોટકી, મર.હી. કંટોલી, કટોલી, કાકલી, લીલીમાં કંકોડા,

અંગ્રેજીમાં કાકોરાઇ, અને લાટીનમાં મેમોડિન્ડિપોલકા કહે છે.

કંકોડાનું શાક થાય છે. તે સર્વ કાલના જલ્પવામાં છે, તેના વેલા ઓપાસામાં જાય છે. અને વાડો ઉપર ચડે છે. તેની કદ જમીનમાં હોય છે. વરસાદ પડે છે ત્યારે જોડે છે. અને વેલા થાય છે તથા કંકોડાં શરૂ થાય છે. કંકોડી એ જાનની છે તેમાં જેને કંકોડાં થાય છે. તે અને બીજાને માત્ર પુલાંજ થાય છે, પણ કંકોડાં થતાં નથી તેને, ચાંચ છી કંકોડી કહે છે.

ગુણ. તીખી, શ્વિકર, અગિર દીપક, ઠકવી ને ગરમ છે વાત. ઠક અને વિષનો નાશ કરે છે. તેનાં ઠંઠાણાં ખાવાથી મધુર, લઘુ, તીખાને અગ્નિ દીપક છે, તેમજ ખરોળ, ઘળ, પિન, ત્રિદોષ, ઠક. કુષ્ટ, ઉદરસ, મેહ, દમ, જનર, કિલાસ કુષ્ટ, સામઆર, અરુચિ અને હૃદયરોગને મટાડે છે. તેનાં પાન ત્રિદોષનાશક અને શ્વિકર છે. અને કૃમી તાવ, ક્ષય, દમ, દીક, ઉદરસ અને દરસને મટાડનાર છે. ઠંદ-મરતક રોગમાં ફાયદો કરે છે.

ઠંઠાણીનો ઉપયોગ.

વાંઝણી ઠંઠાણી—તીખી, ગરમ, ઠકવી, રસાયન અને શોષન છે. સ્વાવરદિ વિષ, ઠક, નેત્રરોગ, ચિરોરોગ, વલ્લુ, ઉદરસ, રક્તદોષ, અને સર્પવિષનો નાશ કરે છે; .

ઉપયોગ—ખરોળ—રવીવારે ઠંઠાણીનો ઠંદ (ગઠિ) ઠાડી લાવી રોગીની પાસે તેને યુક્ત ઉપર ખાવાથી જેમ ગઠિ ગળશે તેમ ખરોળ પણ મટશે.

માથાનો રોગ—ઠંઠાણીનો ઠંદ મધમાં ધસી લેપ કરવાથી મટે છે.

સોહીપડતા હરસ—ઠંઠાણીના ઠંદનું ચુરણ સાકર સાથે ખાવાથી મટે છે.

વાંઝણી ઠંઠાણીનો ગુણ—અને ઉપયોગ—

ખરોળીનું ઝેર—ઠંઠાણીનો ઠંદ પાણીમાં ધસી સાત દિવસ સુધી પાવાથી ઉતરે.

વોંછીના ઝેર ઉપર—વાંઝણી ઠંઠાણીનો ઠંદ, અને ઠાળા ઠાળાનો કુટો પાણીમાં ધસી દંડ ઉપર ચોપડવાથી ઉતરે છે.

સર્પવિષઉપર—વાંઝણી ઠંઠાણીનો ઠંદ પાણીમાં ધસી પાવો અને ચોપડવો—એટલે સર્પ-તીખી, તિલાડી, ઉંદર એ સર્વનું ઝેર ઉતરે છે. અથવા વાંઝણી ઠંઠાણીના ઠંદને સુકવી કચરી લેટ કરી તેને બકરીના મૂત્રની ભાંવના આપવી અને તેને કાણમાં વારી ચોપડવાથી વિષ ઉતરે છે.

સર્વ પ્રકારનાં વિષ—વાંઝણી ઠંઠાણીનો ઠંદ અને ધંતુરાનાં મૂળ—ચોખાના ધોવ. રાંમણમાં ધસીને પીવા કે ચોપડવાથી મટે.

સુત્રકચ્છ અને પેશાબે ધાતજીવી—વાંઝણી ઠંઠાણીનો ઠંદ એક તોસો મદ સાથે પીવાથી મટે છે.

સ્તનરોગ—સ્તન ઉપર સોળે કે ગ્રમકું ચતું—વાંઝણી ઠંઠાણીનાં મૂળને ગરમ પાણીમાં ધસી લેપ કરવો.

અપરમાર—મૂળાં બાવરી—વાંઝણી ઠંઠાણીનો ઠંદ ઘીમાં ધસી તેમાં સાકર નાંખી કુંધાડવાથી મટે.

ઠાનના દરદોના ઉપાયો.

૧ ઠાનમાં સજીવ નાખે તેના ઉપાયો;—

૧ ગજગોરાના પુસનો અગર લીલાં પાંતરનો રસ ઠંઠાડી તેને કપડે ગળી કોકર વાલો ગરમ કરી તે રસનાં દીપાં દિવસમાં બે ત્રણ વાર નાંખવાં.

૨ અખળે—કમરો પાને રેઢાનનાં પાંતરનો રસ ઠંઠાડી ગાળીને દિવસમાં બે ત્રણ વાર ઠાનમાં દીપાં નાંખવાં.

૩ ઝીંસરાષ્ટન ભાગ ૨, અગ્રીજનો અર્ક ભાગ. ૧ બેને એકત્ર કરી સવાર સાંજ પાંચ સાત દિવસ ઠાનમાં નાંખવું.

૪ ઠાન પાકીને દંમેશાં ૫૧ નીકળે ત્યારે કરવા યોગ્ય ઉપાયો;—

૧ લીસો કુડિનો છુદી તેનો રસ ઠંઠાડી દિવસમાં બે વાર દસ પંદર દિવસ નાંખવું.

વાથી કાન વાસ મારતો બંધ થઇ ૫૩ નીકળતું બંધ થશે.

૨ કાસન વોટર તથા બન્ને સરખે હીરસે મેળવી પાંચ સાત ટીપાં દિવસમાં બે વાર પંદર વીસ દિવસ સુધી નાંખવાથી કાન પાકતાં બંધ થાય છે.

૩ ટંકજીખાર વાટી બઝરાવવો અને લીંબુનાં ટીપાં કાનમાં નાખો, તેથી ૫૩ વહેતું બંધ થશે.

૬ કાનના ધાક અને ખેરા પલું ટાળવાના ઉપાયો—

૧ આકાશનાં પાંદડાં દેવતા ઉપર ગરમ કરી તેનો રસ કઢાડી તેનાં પાંચ સાત ટીપાં દિવસ પંદર સુધી કાનમાં નાંખવાથી કાનના ધાક ઉપડી જાય છે.

૨ કુંગળીનાં લીલાં પાતરાં અને તેના અઢાલે કાંદાનાં રસનાં દરરોજ ચાર પાંચ ટીપાં દિવસમાં બે વખત પંદર દિવસ નાંખવાથી કાનની ખેરાસ દૂર થઇ સ્પર્શ સંભળારો.

૬ કાનનો મેલ આપો આપ બહાર કઢાડવાના ઉપાયો—

૧ મધ અને ધુપેલ સરખે હીરસે મેળવી દરોડું ગરમ કરી તેના કાનમાં ટીપાં નાંખવાથી મેલ આપો આપ ઉપર તરી આવશે.

૬ કાનમાં કીડા પડ્યા હોય તેનો ઉપાય,—

૧ એળાઓ વાટી તેને ગાળના ધીમાં ઉકાળવો અને તેને કંપેડે ગાળી દરોડા કાનમાં ટીપાં નાંખવાથી કાનના કીડાનો ઉપદવ બંધ થાય છે.

મધુષા નિવાસી.

વૈદક દુન્યંકા.

દાંત દાહતા હોય તો—માર્ષા ૧ તોલો, ફટકડી ૧ તોલો, ધોળો કાચો ૧ તોલો, સર્વને વાટી છુત્તે ચાળી દરરોજ દત્તિ ધસી ઘાળ ગળવા ફેરી. દિવસમાં બેવાર બસવાથી ત્રણ દે ચાર દિવસમાં દાહતા દાંત બંધ થશે.

ખસ—માલ કાંકણના બીયાનું તેલ ચોષવાથી મટે છે.

મદર—મુચળા અને જાસુંદની કળાઓ સાકર સાથે ખાદ ઉપર દુધપીવાથી મટે છે.

આધારીરી ચઢવી—સૂર્ય ઉતતા પહેલાં મીંદળ અને સાકર ગાળના દુધમાં ધસીને સુંધવાથી મટે છે.

પથરી—મળાના પાનના રસમાં સુરોખાર મેળવી પીવાથી મટે છે.

ઝાડે લોહી પડતું—મેંદાનાં બીયાં બીણાં વાટી રાત્રે ઘીમાં પલાળી રોજ સવાર સાંજ સોપારી જેવડી ગોળા કરી ખાવાથી મટે છે.

વાગપુ—મેંદાલકડી, સાંજખાર અને આંખાદળદરનો ભેષ કરવો અને રોહતું એટલે નાશ મળેલું લોહી છુંડું થઇ વાગેશે ભોજ સારું થઇ જશે.

ગર્ભિણીનું મદર—મેંદાનાં પાન, કુબારના આઠની માટી, રીસામણી, ધાવડીનાં, દુધ, ગેર, રસવંતી, રાગ એ સર્વેનું ચુર્ણ કરી મદ સાથે ખવરાવવાથી મટે છે.

નેત્રદોગ—બદમોષને નકરના મુતરમાં ધસી આંખમાં આંખવાથી, આંખનાં દુધ અને રત્તપિરંપલું મટે છે.

વાળો—ધસણ, ચીતક અને રાત્રે પાણીમાં વાટી ઘેપલી કરી વાળો ઉપર વાધી રાત્રો મરી જશે.

ભાગ્યોદય.

વર્ષ ૪ યુ.

અંક ૧ થી ૧૨.

વિષયાનુક્રમશિકા.

વિષય.	પૃષ્ઠ.
અગ્નિનંદન (સેષક-શ્રીમાન હિરેન્દ્ર ભગવાન) ...	૧
અમે યેલા ભલે યેલા ...	૪૭૬
આદેહદેષે મી ઇષ્ટાર્થના (શ્રી. ડ.) ...	૨૭૭
ઇષ્ટને અતંતરતમ પ્રદેશમાં શોધનાર સાધકના ઉદ્ધાર (શ્રી. ડ.) ...	૨૪૯
ઇષ્ટામીત સાધકો ઇષ્ટાર્થથી નિર્લેપ રહે છે (શ્રી. ડ.) ...	૧૩૭
ઇષ્ટાભિમુખ ધ્યાનનું જીવન ધન્ય છે (શ્રી. ડ.) ...	૨૧૮
ઇષ્ટ પ્રકારનું જીવન ગાળવા પ્રત્યેક (શ્રી. ડ.) ...	૨૯૭
અંતરમાં અખંડ પ્રસન્નતા સેવવા મુખ્ય (શ્રી. ડ.) ...	૪૯
આંતર પ્રકારને અર્ચના (શ્રી. ડ.) ...	૨૫૩
કર્તવ્યને માટે બાબ એક જ સમય છે (શ્રી. ડ.) ...	૧૭૮
કાકિયાને ઉપાસના (ચોરા વેસજી સાલજી) ...	૩૧૫
જીવન દીવ. (શ્રી. ડ.) ...	૬૪
જીવને ઉપદેશ. (શ્રી. ડ.) ...	૨૪૫
તત્ત્વવિચારને સેવવા ઉપદેશ (શ્રી. ડ.) ...	૪૧૭
દશનું વિનાશિત્વ જોધને તેમાં વિરાગ પ્રકટાવવા આસક્ત જીવને ઉપદેશ. (શ્રી. ડ.) ...	૧૩૮
નિશ્ચિંતતાની ભાવના. (શ્રી. ડ.) ...	૩૭૮
પરમતત્ત્વમાં વિસિન ચવાનો એક પ્રકાર. (શ્રી. ડ.) ...	૨૧૭
પરમાત્મામાં અદ્ભુત પ્રેમ પ્રકટાવવા પ્રત્યેક. (શ્રી. ડ.) ...	૨૫૮
પ્રપન્નથીય રહેવા ઉપદેશ. (શ્રી. ડ.) ...	૨૭૮
પ્રાતઃકાળની શુભાશિષ્ય ...	૩૩
ભાગ્યોદય. (પ્રેમાર્પિ) ...	૩૮૩
મંત્રસિદ્ધિનો એક પ્રકાર. (શ્રી. ડ.) ...	૨૮૮
પરમાર્થસાધક સર્વમાં સમાનતાને જ ધરનાર હોય છે. (શ્રી. ડ.) ...	૧૭૭
વાસ્તવ ધર્મની ભાગ્યની કરવા પ્રત્યેક (શ્રી. ડ.) ...	૨૭૮
વિશ્વમરણોપદેશ. (શ્રી. ડ.) ...	૨૧૮
વિશ્વસિ. (દંડી) ...	૩૦
સત્યનારાયણની કથા (સેષક શીયુત હારસાસ જીસિંહરામ વ્યાસ) ...	૮૨-૧૧૦-૧૫૦
સર્વોત્તમ ઉદ્દેશ વિનાનું જીવન બર્થ છે. (શ્રી. ડ.) ...	૨૫૮
૨૧૧૧. ...	૪૫૭
૨૫૪૫ાણ સાધનાર પ્રમાદી સાધકને ચેષ્ટિવચન. (શ્રી. ડ.) ...	૮૭
૨૫૨૫ાણાવેદિગાર (શ્રી. ડ.) ...	૧૭૭

સ્વદોષના કથનપૂર્વકે સાધકની આર્દ્રહૃદયે શ્રી કૃષ્ણ પ્રાર્થના.	૩૭૭
સાધકરૂપી પક્ષીઓને જનનમાં વિદ્યાર કરવા પ્રત્યોધ. (શ્રી. ૭.)	૨
સાધુઓની આંતર સ્થિતિ. (શ્રી. ૭.)	૪૧૮
સુખ પ્રાપ્તિની ઠળા. (શ્રી. ૭.)	૨૧૬
સુખવાદી જીવન. (શ્રી. ૭.)... ..	૨
સંસારની અધ્યે રહેવા છતાં પણ સાધકે યથાર્થ આત્મદર્શન રૂપ	
લક્ષ્યને સિદ્ધ કરી શકે છે. (શ્રી. ૭.)	૩૮૨
તત્ત્વ વિચાર.	
અમૃત્ય શક્તિ, અને તેને પ્રાપ્ત કરવાની કળા.	૪૬૧
આનંદમય જીવન. (તંત્રી)	૩૧૦-૩૭૯-૪૧૮
ઈશ્વરીય સામર્થ્ય શી રીતે પ્રાપ્ત કરવું....	૨૨૦
કર્મનો મનુષ્યના ચરિત્ર ઉપર પ્રભાવ....	૫-૪૪
કાર્ય સિદ્ધિના ઉપાયો.	૩૬૪-૪૭૪
કામ.	૪૪૬
દૈવિશ્રુતોની પ્રાપ્તિ.	૨૬૬
નિઃશામ કર્મનું મહત્વ	૧૦૦-૧૩૬-૧૮૨
મનુષ્યે કેવું વર્તન રાખવું જોઈએ.	૪૩૨
મનુષ્યે સુખ ન મેળવવું એ પાપ છે....	૨૧
મનુષ્ય જીવન અને પુરુષાર્થ.	૩૦૩
વચાર સામર્થ્ય.	૪૬૪
સર્વોત્તમ શક્તિ પ્રાપ્ત કરવાની ઠળા.	૬૮-૧૪૧-૧૭૯
સ્વર્ગીય સુખના ઉપાયો.	૮-૫૦
પ્રાર્થન—	
આત્મપ્રોધ.	૨૪૨-૩૦૦-૪૫૮
પ્રેક્ષા માર્ગ	૨૨૬-૨૬૪
સામ્ય શાસ્ત્ર.	૪૪૧
વાર્તા.	
અવધૂત યોગી.	૪૨૪
કમલનેશ્વરી.	૨૨૩
જનની જન્મ ભૂમિય સ્વર્ગા કપિશરીયસી.	૪૮૪
પોપાજાજનું રાજ્ય.	૪૪૪
બાલ સદ્ગુરી.	૨૭૮-૩૨૧-૩૮૪-૪૭૭
મારા મિત્રનું સ્વપ્ન.	૩૧૬
સેખકનું હૃદય.	૨૭૩
કમીના બાટલા માટે યુદ્ધ	૪૦૧
સદ્ગુણી યાત્રી.	૨૩-૧૧-૧૧૮
હૃદય પરીક્ષા	૧૬૦-૧૬૨-૨૩૭
જાતિ.	
કાંડ કીચનર.	૧૬૫
જોગી ચપાનાયજી.	૬૨-૧૦૬

સર મીતુભાઈ માધવભાઈ.	૧૯
દાદાભાઈ નવરોજી.	૧૨-૬૭
બગીચ નરરનો.	૧૮૮
કવિવર બાણમટ.	૨૫૫-૨૮૪
કવિ ભૂપણમટ.	૩૪૩-૩૮૮
કવચેશ.						
આપણા ભાષણોનો સુધારવાની કળા.	૭૩
કર્તવ્યમાં મુકવા સાચક શિક્ષા વચનો.	૨૮૪
હિતવચન	૧૨૬-૧૬૪-૨૦૨-૨૩૬-૩૨૦-૪૪૫-૪૮૧		
ધર્મરૂપી રત્ન મેળવવા કોણ યોગ્ય છે.	૩૬
વખતનો સફુપયોગ.	૪૮૨
રામાયણ.	૪૭૦
નમાનું પર દેવતમ.	૪૮૬
સુખ દુઃખનું સાથી મનોભાજ છે.	૨૦૩-૨૩૬-૩૨૫-૪૬૬		
મુસાફરી.						
માઉન્ટ આણ.	૨૪૩-૨૭૧-૩૩૬
વિદ્યા.						
વિદ્યાનું મહત્ત્વ.	૩૮૦
સ્ત્રી ઉપયોગી.						
દેખસિ પ્રેમ.	૭૫
પતિની પ્રત્યે પતિનું કર્તવ્ય.	૧૧૫
સ્ત્રીને સતિત્વ યોગ્ય ખરું આમૂલ્ય છે.	૧૦૮-૧૬૨
સ્ત્રીઓની જવાબદારી.	૪૦૭
આરોગ્ય.						
આરોગ્ય સંરક્ષણ.	૨૩૦-૪૩૮
મનની સ્થિતિના આરોગ્ય ઉપર થતી અસર.	૧૦૩-૧૪૪
સ્થિતિના સ્થિતિને રોકવાથી થતાં ફરદો.	૩૪
હુસર કલા—						
કલા કાલ્પ માટે દેશીઓની અચૂંતા અને બેરવાહ.	૧૬૭
ઉપયોગી ઉદ્દેશિકા માહિતી.	૨૪૦
સ્વદેશી રંગો.	૧૭૦
દુનિયા દુનિયા.	૧૭૫
વેદક.						
અનુભવસીદ્ધિ દવાઓ.	૨૫૧
આયુર્વેદ અને યુરોપીય વૈદ્યની સરખામણી.	૧૪૮
ઉપયોગી દુનિયાઓ.	૧૮૧
કાનનો ફરદોના ઉપયોગો.	૪૬૨
ફેટલાક અનુભવી પ્રયોગો.	૪૨
કોમેડી.	૨૧૨
મર્સ કવિધ્ય.	૨૦૫-૨૮૦
જાળ વિષે કહીક.	૨૧૪-૨૪૬

ધરમતુ દુયકાઓ	૧૩૫
ધરમતુ દેહી ઓચીમાં	૯૩-૧૦૧-૨૧૬-૨૫૨	૨૫૨
હાસના લાભ	૪૧
જંગલની જડીબુટી	૨૪૩
દૂધના સંચા.	૨૮૮
દોષો ધાતુઓ અને મળના દાષ અને શદિના ચિન્હો.	૪૧૪
નેત્રરોમ ચિકિત્સા	૩૮
પથરી.	૪૧૧
પાવાણુ બેદ.	૨૦૭
ખાળરોગ	૧૩૬-૧૭૪-૨૪૮	૨૪૮
પ્લેગ—	૪૮૬
મદાસારતમાં આયુર્વેદનો અર્થ.	૧૨૩-૧૬૯-૧૮૯	૧૮૯
મીઠી પેસાબની અસરકારક દવા.	૮૯
મૃત સંજીવન વિદ્યા...	૪૬
રસાયણો...	૪૩-૯૩-૧૩૦-૪૫૩	૪૫૩
વનસ્પતિ ગુણ દર્શન...	૪૨૯-૪૮૧	૪૮૧
વૈદક દુયકાઓ.	૮૫-૪૯૨	૪૯૨
સમુદ્ગળનો ઉપયોગ...	૧૭૧
સર્પદંશ અને ફળના રસનો ઉપયોગ...	૪૪
જાતવેદના રોગો						
જંનાવરના ચેપી દરોહ.	૨૦૮
જાનવરોને માખી મચ્છરના ત્રાસથી બચાવવાના ઉપાયો...	૨૯૫
જાનવરોને ચોમાસામાં યત્નો દરોહ.	૨૯૬
જાનવરોના દરોહના અનુભવેલ ઉપાયો...	૨૪૭
રોગોના અરવાસા-મોવાસાના ઉપાય.	૨૪૭
પ્રકરણ.						
અમદાવાદની જામતિનું અઠવાડિયું.	૩૪૫
આઘ શંકર ચાવંની જન્મભૂમિ.	૪૮૭
એરોપ્લેન...	૩૩૭
અય સત્કાર.	૧૭૨-૧૯૯	૧૯૯
જાણવા જોમ.	૨૪૭
દામ્ય ત્વ. ફંડ નિધાન.	૩૨૬
નવું બજેટ...	૪૫
ન્યાયોના સુધારા.	૧૧૪
નૂતન વર્ષાભિનંદન...	૩૪૫
પ્રાચીન હીંદની સંસ્કૃતિનો વિચાર.	૧૫૫-૧૮૪-૨૬૮-૩૧૪	૩૧૪
પ્રાસંગિક વિચાર	૧૧૬-૪૧૪
માર્ગાનુસારીપણ પ્રાપ્ત કરવાની યોગ્યતા...	૮૦
નિવિધ વિષય	૪૫
સાધુએ મડિલો ગૃહ સંસાર...	૪૭
હીંદનો પ્રાચીન અને અર્વાચીન જીવનક્રમ	૩૧-૧૯૫

૧૦ અમારી દવાઓનો ખર્ચોનો ફેલાવો થવા સાથે અમારી દવાઓની કીંમત અમે ચોક્કસ માસથી ખાસ ઘટાડી છે.

સંગ્રહણી પીલ્સ

નામની અમારી બનાવટની દવા સંચરણીને માટે વિનયી નીચેથી છે તેનો ઉપયોગ કરો, બહુજે તેનો ઉપયોગ કરી ખાતી કરી છે. આપને કદાચ તે રોમ લાગુ પડે. હોય તો જરૂર આ દવા મંજૂર ખાતી કરો અને નવું શબ્દ મેળવો. તેથી અમ બધારો, બુખ ઉધડો, ખાધું પચરો, વારવાર થવ જાગ મટી પચીને ખુલાસે દરત થરો. સરીરમાં ફરી લોહી અને શક્તિ વધશે અજમાવી જોવા અમારે આપને ખાસ જાણાવ્યું છે. ડબ્બી ૧ ની કીમત રૂ. ૧-૦-૦ અનુપાનના ડબ્બીની કીમત રૂ. ૨-૦-૦

ક્ષયહર પીલ્સ

ક્ષયથી બચવાની ધુળા રાખનારાએ તો જરૂર વાપરવીજ જોઈએ. પછી ન વાપરે અને ક્ષયન પંજામાં સપડાય તો તેના નશીબનોજ વાંકે સમજવો. ક્ષયને માટે અતિ ઉત્તમ અને શુભકારી દવા છે તેનાથી ગમે તેવા જામી રહેલો ક્ષય પશુ મટશે છે માટે અમારી બધામણ માનો તો આજેજ મંજૂર અને મોતના પંજામાંથી છુટો બાટલી ૧ ની કી ૨. ૨-૦-૦ અનુપાનના ડબ્બીની કીમત રૂ. ૨-૦-૦

પ્રમેહ નિવારણ પીલ્સ

બહુ ૧ જે તમને આ રોગ—પ્રમેહ—પચરી કે મધુ પ્રમેહ કે પેશાબનો ગમે તે વ્યાધિ થયે હોય, પેશાબે ધોળા રસી, કે ઘાતુ વર્ણ કરતી હોય, પેશાબે લાલ કે તથા બળતી હોય તો આજેજ અમને પત્ર લખી અને ઉપરની દવા તેના અનુપાન સાથે મગાવો, અને જરૂર આરામ મેળવી સુખ માવ. ડબ્બી ૧ ની કીમત રૂ. ૨-૦-૦ અનુપાનના ડબ્બીની કીમત રૂ. ૨-૦-૦ પો. ૦-૦-૦ દવા આ માસ આધરો. પેસ્ટ પેકીંગ સાથે રૂ. ૪-૮-૦ નું વી. પી. કરી દવા મોકલીશુ.

આનંદવટી

નામની સ્વાદિષ્ટ, બુખને કઠીને ઉપાડનાર, આપેલું હજમ કરી, સુખે દરત ખુલાસે લાવી, પેટના વાલુને મટાડનાર દવા મગાવજો આજે તેનો અનેક ધરોમાં વપરાય છે. આવાની રચિ ઉત્તમ યક્ષ બુખ સ્વાદિષ્ટ થાય છે આ બાટલી દરેક ધરમાં હોવીજ જોઈએ. બાટલી ૧ માં જોળી ૧૦૦ ની કીમત રૂ. ૧-૦-૦. ત્રણ બાટલીની રૂ. ૨-૪-૦

વાતહર પુટી.

આ દવાના સેવનથી ગમે તેવા વા દરો તે મટી જઈ એક મહીનામાંજ સરીર તંદુરસ્ત થશે, અને પછી હાલથીપર્યંત વા જણારો નહિ, સંધિવા અને પક્ષાઘાતનો તો તે રાખણીજ ઉપાયજ છે. જે તમે તેનાથી સંપડાયા હો, અને ધણા ઉપાયો કરી કરી કંટાળ્યા હો તો જરૂર અમને લખજો અને પછી તમારે સાજા નજ થવું હોય તો પછી અમારો ઉપાય નથી. ડબ્બી ૧ ની કીમત રૂ. ૨-૦-૦

દેવે કેમીકલ વર્કસ—અમદાવાદ.

દેવે કેમીકલ વર્કસમાં બનેલા શારંગોક્ત દવાઓ.

કવાથ—ઉકાળા.

અભયાદિ કવાથ—નિરોધના તાવ, ઉદરસ, ઉધટી, શ્વાસ ને વેન મટી, જાગ, પેશાબ ને પવનનો ખુલાસો કરે છે. પાકીરના ૬ પડીકાની રૂ. ૧-૦

દશમૂળીકવાથ—સુવર્ણીના રોગો—માટે, તાવ, ચરદી, જાગ, ચળ, માથાનો દુખાવો ને મુઝારો મટે છે. પાકીરના ૬ પડીકાની રૂ. ૧-૦

પથ્યાદિ કવાથ—માથાનો દુખાવો, આધારીશી, દંતનો દુખાવો, અખનું પડળ, લમણનો દુખાવો મટાડે છે. ૫૧ રતલના ૮ પડીકાની રૂ. ૧-૦

૧૬ અમારી દવાઓના બહોળો ફેલાવો થવા સાથે અમારી દવાઓની કીમત અમે ચાલુ માસથી ખાસ ઘટાડી છે,

ત્રિવાધિય તેલ.

કાનનાં તમામ દરદો, કાન પાકવે, સજીવ નાખવા, મધુગણાટ, થવો અને બહેગપણ આ તેલનાં બળે, હીપાં કાનમાં નાખવાથી મટી જાય છે. ખા ૧ ની કી. ૩. ૧ પણ અજમાયશ માટે ૦-૮-૦-૦ આંખનાં તેલ-ચોખા તેલમાંથી બનાવેલું કી. ૦

વાલારોગ્યવટી.

નાના બાળકોને થતાં દરદો, અડો, ઉલટી, તાવ, તવા, ઉદરસ, દમ, સ્વસણી, વગેરે અને મળાશયી વિગેરે બાળકોને થતા તમામ દરદો આ ગોળી મદ સાથે મટાડવાથી મટી જાય છે. અને બાળકનું શરીર પુષ્ટ બનાવે છે. દરેક ઘરમાં ૧ બાટલી રહેવી જોઈએ. કી. ૧ ની કી. ૦-૮-૦-૦

ગરમીના રોગો માટે સ્વદેશી

સરિસાંપરિલો.

આ દવા કુદ સાથે પીવાથી ગરમીના રોગો મટી લોહીના સુધારો થઈ લોહીની શક્તિ થાય છે. ૩ ૧

દીલરંજન હેર ઓઇલ.

આ તેલ અત્યંત પુષ્ટકારક હોવાથી સ્ત્રીમાં નાખવાથી તેની સુગંધ બે ત્રણ દિવસ સુધી જતી નથી, વાળ ચીકણા થતા નથી, પરંતુ માથામાં ઠંડક પડે છે કી. ૦-૮-૦-૦

અંદકળા હેર આઈલ કી. ૦-૫-૦-૦

મોહીની હેર ઓઇલ ૦-૮-૦-૦

શાતા હેર આઈલ ૦-૪-૦-૦

કફ સીરપ.

ઉદરસ, કફ અને દમને મટાડે છે. દવા કુદ થી દિવસમાં ત્રણ વખત પીવી કી. ૩. ૧

ટોનીક સીરપ.

૧૨ મહવાની અશક્તિ પછી આ દવા પીત શરીરમાં શક્તિ આવી પુષ્ટ થાય છે. કી. ૩. ૧

દ્રાક્ષાસવ.

ક્ષય જેવાં જીનો ધાસણીનાં દરદોમાં, વદ જીસોની ઉધના નાશમાં, અરિયામાં, મૂર્છામાં, રક્ષમાં, અત્યંત નજળાઈમાં, તીવ્ર દરદોની કિતમાં અને, કેઈ પુષ્ટ નાતની, મહેનતથી લાચો હોય ત્યારે આ આસવ ઉપયોગી છે. એક બા. ની કી. ૩. ૧-૮-૦-૦

વાલામૃત.

બાળકોના તમામ રોગ મટાડી શરીર પુષ્ટ છે. રોગ બળેટીવાં દવા દોવસમાં બે વાર સાથે પીવી. કી. ૦-૮-૦-૦

રામપુરાથી મથુરા નાથલાલ સામે છે કે તા બાલામૃતથી અમારા બાળકને-પણજ કાવડો છે. માટે પ્રીત બાટલી વી. પી. થી મોકલવા

કુમાર્યાસવ.

ઉદરસ, દમ, હરથ, આફરો, અને પેટના જમાં, જીનો કબજાવાતમાં અને ઓઝોના રક્ષ દમમાં આ આસવ શુભ કરે છે. કી. ૩. ૧-૨-૦-૦

લોહાસવ.

પાકુમાં, મેળમાં, બરણના રોગોમાં સંધિ નજળાઈમાં, અને પાતુની નજળાઈમાં આ અ શુભ કરે છે કી. ૩. ૨-૦-૦-૦

દવે, કેમોકલે વર્કસ-અમરાવા

અવલેહો.

અંધવન પ્રાણવલેહ—શરીરે પસાર જવાનાં દરદો, હાઈડીસીઝ, ઉદરસ, શોષ, પાતુવિદા પેશાબનાં દરદોને મટાડી શક્તિ આપી, છુદ્ધિ, પાદ દારિત, ઓઝો દિવસ બીન, અને પ્રસન્નતાને વધા છે. રતલ ૧ ની કી મત ૨ ૧-૮-૦-૦

કૃષ્ણવલેહ—તમામ પ્રકારના હરસ, અડો, સ્વદેશી, અરિયા, પાકુરોગ, દમજો લોહીના આઝાં રે લોહીની ઉલટી થવી, ક્ષય, અને મરડા ને મટાડે છે, રતલ ૧ ની કી ૩. ૨-૦-૦-૦

જેશુરાદિ અવલેહ—પેશાબનાં દરદો, પ્રમેદ, પથરી, પાતુ જવી વિગેરે મટાડી શક્તિ આપે છે. રતલ ૧ ની કી ૩. ૨-૦-૦-૦

હરીતકયાદિ અવલેહ—ઉદરસ, દમ, ક્ષય, જાતીના રોગોને મટાડે છે, ૧ રતલની કી ૩. ૨-૦-૦-૦

ધનવાન માટે વિદ્વાનો શું કહે છે:

ખેડા જીલ્લાના મેં ડીરડીકે એમીકસપર ઇન્સપેક્ટર સાહેબ, શ્રીયુત નેપીસન-
સાસ પાણજીવનદાસ' એકાદી' લખે છે કે,—ધનવાનનું પુસ્તક વાંચનાં તે ધનુજ ઉપયોગી
અને મનન દેવતા સાથે જણાયું છે.

અમદાવાદના એસીસ્ટન્ટ સર્જન ડૉ. રે નર, એક એક એન્ડ એસ લખે છે કે;
ધનવાન પુસ્તક જોયું છે. તેમાં ખરેખર કણી મીનાઓ જણવા જોઈ છે. અને નેસખસે
આ પુસ્તકે વિષે મારો અગ્રીપ્રાપ્ત માઓ છે તે અદમીને આ પુસ્તક ખરીદવાની હું
લક્ષમણ કરીશ

ચલેડાથી એક સજ્જન-આપે ધનવાન નામનું પુસ્તક બહાર પાડી દેશી-
ઓને હિતેજન આપી, તેઓનાં અલ્પમાત્ર મનને સ્થિર કર્યા છે. તેમાં પણ માઈ મન સ્થિર
થવાથી હું આપને આશર માનું છું, મે તે પુસ્તક વાંચી તેમાના કેટલાક પ્રયોગોનીપુરે પુરી
અજમાવણ કરી છે, તેમાં આપની કૃપાથી હું ફોલમંદ નીવડ્યો છું, નેમી અને દેશનું ખરે-
ખરું પુસ્તક ગત્યથી દેશને સચેત કરવાં થયો છે તેથી આપને પ્રભુ થય માપે એ હજી છે.

દ્વાઓના નવા અભિપ્રાયો.

સુત-ગણુ' ને હીરડીરીયાં મર્યો.

પણજીથી ભગવાનજી રજીકેડાજી લખે છે, અમારા ધરમા એક બાકને ને હીરડી
રીઆ લખેલો દનો તે ઉપર આપની સલાહ મુજબ કુમારીકાસન સાથે હીરડીરીયા પીરસ
વાપરવાથી અદવાડીયું નહી થયુ તેવામાં તો આગમ યજ્ઞ ગયો છે, જેથી મને નિશ્ચયપણે છે.
કે હીરડીરીઆ ઉપર તમારી એ દવા રામખાણ નીવડી છે. મારી સાકાકાને એ દવા વા-
પરવા ભરામણ છે. મારો એવો અગ્રિપ્રાપ્ત છે કે તમારી દરેક દરેક દવા સચી નીવડવી
જોઈએ. કામ પડે હવે-તમારી દવાઓ વાપરવા મેં નિશ્ચય કર્યો છે,

સેવજીપુરેથી માસર મનમુખરામ બાપુજી. અહીંજી નસક ગુટીકાથી અહીંજી છુટીંગયુ
છે માટે ખીંછુ ડમી મોકલવા કૃપા કરશો,

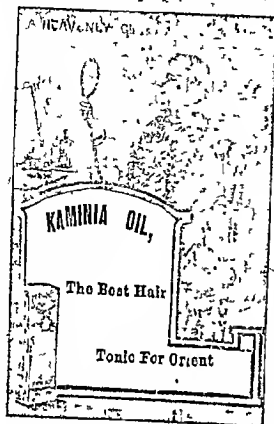
ભાંડારીયાથી રવરીયાંકર ત્રીભોવન—પ્રમેદ પ્રીદસની ગોળીયો ખાવાથી મને કાપરો
થયો છે અને પ્રમેદની જરાપણ અસર નથી તેથી આપને હું ખરા અત્કરજીથી આશી-
ર્વાદ આપું છું. તમારી દવાઓ ઉપર મેં ખરા વિશ્વાસ છે.

એજીનીયર છાટાકાલે રજીકેડાજી પરસ રાજપુરથી લખે છે કે, હમ.
નીવારજી ગુટીકાને ઉપયોગ આપના લખવા મુજબ કરવાથી ધણો ફાયદો થયો
છે. તેમાજીસને એટલે સખ્ત હમ ચલો દનો કે ખાઓયાસની સાથેજ ચાલુ રહેતો
દનો, તે તેમજ તે મરવા પડ્યો હતો, પણ આપની અત્યંત ગુણગરી દવાથી તે માણસને
જલ્દીથી અરામ થયો છે તેથી હું ધાઈ છું કે આપની સર્વ દવાઓ શાઅસિદ્ધ અને
અકસિરજ છે.

મુંબાઈથી રોક રામચંદ તીરથરાંમ લખે છે કે,—મેં "તમારી મેમોરાઈઝેશનો એક
ડોઝ વાપર્યો છે જેથી મને ધણો ફાયદો થયો છે. જેથી ખીંજે ૧ ડોઝ વધુ પી. પી. ધો
મોકલવી આપસો.

નારકથી કુંવરમી દેવએદ—હમ ધાસ નિવારજી ગુટીકા વાપરનાં રામખાણ ગુણગરી
માનુમ પડી છે.

જોઈ પણ રોગ મટાવવાને માટે દરે કેમીકલ વર્કસમાં—અમદાવાદ—લખો

श्रीना.भा.थाने शास्त्रगार.

नरम-सुवागा-यक्यकीत-हरयशीदार
प्रास कम स्मिने वा. ३५।

બાલ કષ્ટ જીને મા. ૧ કષ્ટ।

જરૂર નહીં ગમશે ?

એવા બાલ બનાવનાર એકજ

તેલ છ અને તે જગપ્રસિદ્ધ

કામીનીયા ઓગદ છે.

* સ્ત્રીના રાણમારને માટે જેટલું જ.

इत्थं तेष्टुं मगजभारी करनार।

પ્રશ્નો. જાતે ! અપાસી વીઘાર્થિએ !

માટે અગત્યનું છે.

॥ तेव खगाऽनांज तपेक्षे मायु

કુમાર થાપ છે-માયાને। દુષ્પાવે।

દે થાય છે અને ખેડાની ધનનસત

રહેતીજ નથી.

ઉત્તમ વસાણાએની બનાવટ છે-

સોનાનો ચાંદ મળ્યો છે-મને આપા

દેશમાં પ્રસિદ્ધ છે.

દશમી પ્રસિદ્ધ છ.
અરેખા આનાની દીક્ષિત મળ્યા

શ્રી નમ્મનો મહેલ મોહલપાર્મા

या नमुना भर्तु भा
ध्यावरी.

ધી એંગ્લો ઈન્ડિઅન ફગ એન્ડ

કેમીકલ કં-જમામનીદ-મંપાદ.

સેટને।

ઓટો

• ୧୫୩

દીલ બહાર

(२७२८५.)

દીધને આનંદ આપનાર, મનને પ્રવૃત્તિત કરનાર, વ્યસન્ય પુરોના અકંની સુગંધી-
ઓશી ભરેલું ઉલ્લાસમાં ઉલ્લી જનાવટનું સ્પીરીટ વગરનું સર્વોત્તમ સેટ છે. ફક્ત ચાર
પાંચ ટીપાં ઠપકા અથવા રૂમાલ ઉપર ઊંટવાથી વાપરનારને તથા તેની આસપાસનાઓને,
મીઠી ખરાબરક સુગંધીમાં મૂકી દે છે, બીજું કેમપણ જાતનું સેટ ખરીદતા પહેલાં
ઓટા ફિલબદાર માં સ્પીરીટ નહીં હોવાથી અતર તરીકે પણ વાપરી શકાય છે.

ક્રમિક નાની બટલીના ૮ આના, વચ્ચી બટલીના ૧૨ આના, મોટી અંધા બોસની બટલીના ૧ ૨, નમુનાની બટલીના ૨ આના. સુગંધી કાંદો એક આનો.

સોલં એજન્ડા:—

ધીએંગલો ઈ'ડીઅન હા એન્ડ કેમિકલ કુ.--મુંબઈ.

સાચોદય.

માહે માર્ચ અને ૧૯૧૭

વિષયાનુક્રમણિકા.

૧ સાધન મારને મુખ્ય અશમાં મેચા	
વિ ૥ સાધન સિદ્ધિ ગણતરી નથી	૧
૨ આત્મભાવ ...	૨
૩ મુખ્ય દુષ્ટતા સાધી અનેવગ છે	૩
૪ આત્મ સામર્થ્યનું મહત્ત્વ ...	૪
૫ વિચાર સાધ્ય ...	૮
૬ તરત્તાન એક સર્વોત્તમ સાધન છે	૧૦
૭ ખાતસહચરી ...	૧૧
૮ વિશ્વ મેળવવા માટે સહાયતા ઉપાયો	૧૬
૯ અદ્યતન યોગી ...	૧૮
૧૦ વખતને અદ્યતન ...	૨૧
૧૧ પ્રાદ વિવાદ અને શિક્ષણ ...	૨૨
૧૨ યુરોપીય શાસ્ત્રચળી ...	૨૪
૧૩ વિશ્વમિત્ર ...	૨૬
૧૪ ત્રિકાળ જ્ઞાની સી રીતે ચલાવ ...	૨૮
૧૫ ખેતીવાડી—જગીન ...	૩૦
૧૬ મારે લીલા દરેર છે ...	૩૧
૧૭ સુર મ ...	૩૨
૧૮ વેરના અનુભવી ઉપાય ...	૩૩
૧૯ દહી ખાવાના રીતની યના સાત	૩૬
૨૦ દિલચયન ...	૩૭
૨૧ તુલસીના શુભ ...	૩૮
૨૨ વેદક દુષ્ટા ...	૪૦

અધિપતિ અને પ્રાચી
જેઠાલાલ દેવરાંકર દલે,
અમદાવાદ.

આહારોનાં સુચિનું.

જાગ્યોદયનું પાંચમું વર્ષ આપુ માર્ચ માસથી શરૂ થયું છે. તેનું વાર્ષિક લવાજમ રૂ ૨-૦-૦ ભેટના પોરતેજના ૦-૨-૦ સાથે રૂ ૨-૨-૦ છે. આફ્રીકા ખાતે લવાજમ યી ૪ છે લવાજમ વર્ષની શરૂઆતેજ લેવામાં આવે છે. અને લવાજમ માટે ભેટનું પુસ્તક સ્વર્ગિય—મુખ વી. પી. હરી મોકલી લવાજમ રૂ ૨-૨-૦ વસુલ કરવામાં આવે છે. જાગ્યોદય દર અંગ્રેજી માસની ૧ લી તારીખે બહાર પડે છે જેથી તે મરીનાની આખર મુધી રાહ જોઇ ન મળે તો અમને લખી જણાવવું.

દરેક માલકે પત્ર વ્યવહાર કરવા માટે પોતાને માલક નંબર-કે જે દરેક વખતે રેપર ઉપર લખવામાં આવે છે તે લખી અને પત્ર લખવો. માલક નંબર સિવાયના પત્ર ઉપર ખ્યાન આપવામાં આવતું નથી. સિરનામું જાહેરવા માટે પણ માલક નંબર સાથે પત્ર લખવાથી તુરત અંદાજરત થશે.

નવીન માલક થનારને લાભ.

જાગ્યોદયના નવીન માલક થનારે તુરતજ અમને પત્ર લખી માલક થઇ જવું. કારણ પછીથી માલક થનારને પાછલા આંકે મળી શકતા નથી. તેમ જા વર્ષે પાલળથી ભેટ ખુદી ગમે તે મળશે નહીં. હાલમાં માલક થઇ નામ નોંધાવનારને લવાજમ માટે ભેટનું પુસ્તક સ્વર્ગિયમુખ વી. પી. હરી લવાજમ રૂ ૨-૨-૦ વસુલ કરવામાં આવે છે. ભેટના પુસ્તક.

સ્વર્ગિય મુખ.

જા આવેલા વિષયોની કુંઠ નોંધ નીચે પ્રમાણે છે.

પ્રથમ પરિષ્કેદ—મુખ અને ઉન્નતિનું મૂળ સમ્યક્રિતાજ છે, સત્યપ્રિયતા એ સાક્ષી પુરોનો ધર્મ છે. આપણા દેશોને રક્ષણ કરવા એ મદત્તનું રક્ષણ છે, મનુષ્યતા,

દ્વિતીય પરિષ્કેદ—શિષ્ટાચાર, સ્વાર્થી લોકો શિષ્ટાચારી હોતા નથી, મુખી જીવન, સાધારણ લોકોમાં પણ સજ્જનતાનો પ્રકાશ, સ્વભાવિક સદાનુભૂતિ એ સજ્જનતાનું એક અંગ છે, શિષ્ટ વર્તનમાં લોક સજ્જન જેવા કુસરકારો ઉપર ખ્યાન ન આપવું જોઇએ, બાબ આધક ભાવ,

ત્રીતીય પરિષ્કેદ—સદય દાન, હયાથી મોટા કાંઈ ખીજે ધર્મ નથી, નોકરોની સાથે જેવું વર્તન રાખવું, સ્વામિત્વ,

ચતુર્થ પરિષ્કેદ—મદમનુષ્ય, પરાપકાર, નૈતિક બળ અને મોટાઇ, સન્માનનું રક્ષણ, પંચમ પરિષ્કેદ—મધુર વચન, ચિન્તન, વિનવનો અવતાર

ષષ્ઠ પરિષ્કેદ—અસબ્યતા, મરકરી, મધુર નિરરકાર

સત્તમ પરિષ્કેદ—નિતિય દુર્બળતા, અજ્ઞતાતા, ઉત્સાહ, ઉચ્ચ લક્ષ્યઓં, કર્મ કરવામાંજ મદત્ત છે, કર્મ મદત્ત,

અષ્ટમ પરિષ્કેદ—નમ્ર જૂમિ, આદર્શ પુરુષ, મદકત્ત, દેશપકાર, રાજ કક્ષિત, રાજવહુકક્ષિત,

જા પ્રમાણે ઉત્તમ વિષયોની બરપુર અનેક હદોમાં સદિત સરળ આધારમાં—જા પુસ્તક જાં વર્ષે જાગ્યોદયના માલકોને ભેટ તરીકે મળશે,

પુસ્તક-૫ મું.

માહે માર્ચ. સને ૧૯૧૭

અંક ૧ લો.

સાધન માત્રના મુલ્ય અંશને સેવ્યા વિના સાધન સિદ્ધિ મળાતી નથી.

(કાલ મન મેળાવી હોય તો મનકેરી કહીએ—એ. લખ.)

આ વિશે સધળું એક વિના નકામું;

મદતનું જે રહ્યું સકલમાં, એક હું એવું ગણાવું;

જે વિશ્વ ખીલું સિદ્ધ કર્યું તે, અસિદ્ધ જેવું થાવું.

ચરીર વિશે કાલ અનન્ત શક્તિ, જાતે રહ્યું હોય માત્ર;

પણ એક દૃઢ જીવનજળ વિશ્વ એ, સધળી વસ્તુ નકામી.

ઉચિત પામ્ય હણી કરે, જો હોય મોટું નામ;

પણ એક શાખ બજારે, જો ના તો એ સર્વ નકામું;

ગુરુત્વ ધર્મી થઈને જોતે, મોજ મળ બહુ મણી,

પણ એક સાચી પ્રેમી પ્રિયા વિશ્વ, ગુરુશાસ્ત્ર ધુગધાણી.

અનેક રીતે કરી જાણેને, સમય ભંગથી નાપણે,

પણ એમાં નથી આત્મભોગ એક, રત્ન ન તો એ પહોળો.

જાણે મુશ્કેલી અનેક રીતે, કરી મુશ્કેલી ખારી;

પણ એક ભક્તિ ન જો તો જાણે, લીલા કાજની ખારી.

માનવ હૃદય વિશે જો જાણે, અનેક જળ ઉચારાણ;

પણ એક પ્રેમ નથી જો તો એ, હૃદયમાં માત્ર ન કાંઈ.

મગજ વિશે જો અનન્ત શક્તિ, હોયે પૂરું ભરણી,

પણ એક પ્રતિભા શક્તિ નથી, તો જાણે એ ચર્મની થેલી

અપ્રાપ્ત સક્ષમ અને જો હોયે, વળી શુદ્ધિ બહુ હીલી,

પણ એક ઉદારતા નથી તેમાં, તો તો એ ઘરની ખાજ કુંડી.

અનેક શાસ્ત્ર વચનને જો દે, જોડે થઈને શાણો,

પણ ના ધર્મ વચન વહી જાણે, (તો) પોપટ એ પિંજરનાં જાણો.

આ વિધિ સર્વ વિવધમાં ખાતી, એક વિના જ ગણાયે;

જ્યાં જ્યાં એકું એક ન મળીયું, થાવું થાવું થાવું.

મનપ્રાપ્તિ વળી મુખ્ય જે, સક્ષમ ગણાય જેવું;

જો તો જેણે સિદ્ધ કર્યું છે, સાચું જીવન તેવું

(શ્રી. ૩૦)

(લેખક શ્રીયુત્તર દરિલાલ નૃસિંહરામ વ્યાસ.)
(અનુસંધાન ગતિકથી)

એવમ્માત્મારાગૌ ધ્યાન
મયને સતતં કૃતે ।
વૅતિવિગતિર્વાલા
સર્વાજ્ઞાનેષનં દદેત્ ॥
અરુણેનેવ ઘોષેન
પૂર્વં સંતમયે હૃતે ।
તત્ત્વ આવિર્મયોત્મા
સ્વયમેવાંશુમાનિવ ॥
આત્મા તુ સતતં માત્રોઽ
પ્ય પ્રાપ્તૃદ વિષયા ।
તન્નાશે માત્ત વદ્ધાતિ
સ્વરંગા મરણં યથા ॥

એ રીત આત્મા રૂપ અર્જુનો મળે,
મંથન કરે ધ્યાન રૂપી જ નાથે;
તો જ્ઞાન રૂપી પ્રગટી મહાશિ,
અગ્નિ કાષ્ટો સૌ દેવ બાળો ૪
અરુણ તુ જ્ઞાન હૃદય ધનાથી,
અગ્નિ પેલું તમવત્ જનાથી;
પછી હૃદયે ધન રવ સમાને,
પોતેજ આત્મા પરપૂર્ણ બાસે. ૪૨
આત્મા સદા પ્રાપ્ત જ છે જ્ઞાન તો,
અપ્રાપ્તવત્ અગ્નિયો જલુયે;
તે નાશથી પ્રાપ્ત થયો જલુયે,
૨૧૩૩૩૩ જૂજૂજૂની સમાને ૪૩

૧ દાદમકર્મયથ જેમ જે અરણ્યનાં લાકડાં એક પીળા ઉપર ધરાને આસ પેદા કરી તેમાં કે
વાનાં સર્વ કાષ્ટોને ખાળે છે, તેમ જ્ઞાની હૃદય અત કરણ અને મન (આત્મા) રૂપી જે અરણ્ય
લાકડાંને અન્યોઅન્ય ધ્યાનરૂપ (મનરૂપ) ધર્મજુ કરી જ્ઞાનરૂપી અશિ પ્રગટ કરી તેમાં અગ્નિ
સર્વ કાષ્ટોને ભસ્મ કરે છે. ૨ જેમ પ્રથમ અરણ્ય હૃદય યથ સારીના અધિકારનો નાશકરે છે, તે જ
સર્વ હૃદય છે, તેમ જ્ઞાનરૂપી અરણ્ય પ્રથમ અગ્નિનો નાશ કરે છે, ને તે પછી આત્મારૂપ સર્વ
પ્રગટે છે. ૩ અગ્નિ. ૪ કૌર્મ (કાન્તી સ્મરણક્રિયાયા) માણસ પોતેજ પોતાને કંઈ કાષ્ટ કરેલું કે
ચોરી વાર પછી (કંઈ ઘાત્યાની વાત) જૂની જમ રૂરી ધાત્રા જતાં તેને પેટીમાં અથવા દાન
વગેરે ઠેકાણે ખાળવા માટે છે ધણીવાર સુધી ધણે ધણે ઠેકાણે ખાળે છે પણ તે જડતું નથી તેનાં
એમ આવે છે કે તે (જલુસ કરેલું) ખોવાઈ ગયું, અથવા કાષ્ટએ ચોરી લીધું દરો. પણ ન
કાષ્ટ માણસની નજર તેની કાલથી જતાં તેને કંઈ છે, ત્યારે તે પોતાનાજ ગળામાં પોતાના દાઢ
સ્પર્શ કરીને તે ખોવાઈ ગયેલું કરેલું પોતાનીજ પાસે હતું, ને મિથ્યા ખોળા ખોળીને યાકયો (કે
ચોર પોતેજ હતો) એમ જાણી સાનદાયર્થ પામે છે તેજ રીતે અગ્નિ પોતાના અગ્નિને
આત્માને પ્રાપ્ત કરવા પ્રયત્ન કરે છે, પણ ત્યારે કાષ્ટ સદાય તેનું અગ્નિ દૂર કરે છે ત્યારે અત
જ્ઞાનજ્ઞાન થઈને કૃ પોતેજ આત્મા હું એમ જાણી સાનદાયર્થ પામે છે.

સ્થાપી પુરુષવદ્ધાન્ત્યા
કૃતાન્નદ્દાણિ જાંવતા ।
જીવસ્ય તાત્વિકે રૂપે
તસ્મિન્ દ્રષ્ટે નિવર્તતે ॥

તત્ત્વસ્વરૂપાનુભવા-
દુત્પન્નં જ્ઞાનમંજસા ।
અદંબમેતિ વાજ્ઞાનં
વાષતે દિગ્બ્રમાદિવ ॥

અન્ધરા વૃત્ત.

અંધારે જેમ કોઈ જન બાણસમળે
સ્તબને ૧ ચોર ધારે; ૨
ભાન્ત એ તેવો રીતે હંપનો ૩
કરી છે કપના થઈ મહિ;
અંધારૂં દૂર થાયે પ્રદેપ્યો ત્યાં,
ચોરનો ભો જતો ૪;
તે રીતે જ્ઞાન પામ્યે ૫ સ્વરૂપ;
સમજતાં જીવતા ૬ નદ્ર ધાયે ૭

૪૪

ઉપજાતી વૃત્ત.

તત્ત્વ સ્વરૂપાનુભવે પ્યએલા,—
જ્ઞાનાઈના ૮ તેમણો અજ્ઞતા મ્હા;
અહંમમત્વાદિનો દૂર ધાયે,
અકોદયે દિગ્બ્રમ ૯ જેમ અયે.

૪૫

૧ ચાંસાને. ૨ ને તેથી ઘણો લાયજીત પણ થાય. ૩ હવપણની ૪ સદૃશના પ્રસાદથી, મદા વાંકિયાના વિચારથી, અને સત્યાજ્ઞતા અવશ્યાદથી ઉપજતી વિવેક દહીને લીધે ૫ હવપણું-અજ્ઞાન. ૬ અંધારૂં તેથી સર્વ પ્રકારનો અપ પણ નાશ પામે. ૭ (હવ) અને પરમાત્માની એકતા દૃઢ થવાથી. ૮ જ્ઞાનરૂપી સૂર્યના. ૯ દશાએનો ભમ પોતાનાજ ધરમાં પૂર્વાદ દશાએનો ક્રમ માણસ બૂલી જાય છે. રાત્રિમાં (પોતાના ધરમાં કે બીજે ઠેકાણે) યએસો દગ્ જખતો હોવો થવાથી બધવા સૂર્ય ઉભવાથી તૂર્ત મટી જાય છે પણ પરદેશમાં દિવસે પણ જણાતો આધર્વકારક દિગ્બ્રમ મણી મુદતે આપોનાય જાય છે—કેમકે એ ભમ એવો થાય છે કે જાણે સૂર્ય પણ ઉત્તર, દક્ષિણ, કે પાશ્વરમાં બેસ્યો છે. આમ સૂર્યથી મટી યોગ નહિ. એ કેવળ માનસિક રતિતુંજ લક્ષણ છે, અર્થાત્ એકજ યોગ વખતમાં મનને બહુક જગ્યામાંથી દશાએથી ભ્રમિત થાય છે.

(અપૂર્ણ.)

સુખ દુઃખનો સાથી મનોબળ છે.

(લેખક ત્રિજૂવન સવજી સોરી.)

- ૧ તન્દુરતીનો કમલો તોડનારને કુદરત શિક્ષા કરે છે.
- ૨ સખીને વીચારના કરતાં વિચારીને લખતું તે વધારે બેહેતર ગણાય છે.
- ૩ પોતાના સરિરને અલંકારોથી સજ્જારવા કરતાં જ્ઞાનથી સજ્જારવું તે વધારે સારું છે.
- ૪ જે માણસની ભુલિ તિલક હોય છે. તેની વિચાર શક્તિ બહુ જગરી હોય છે.
- ૫ આખા કુટુંબમાં એકજ ડાલો હોય તે તારા મઝામાં ચંદ્રની માફક પ્રકાશ આપવારો ગણાય છે.
- ૬ લોભી માણસ પોતાની દેહતનો એક દ્રશી તરીકે વહીવટ ચલાવનાર માત્ર ગણાય છે.

આત્મ સામર્થ્યનું મહાત્મ્ય.

આત્મશ્રદ્ધાને માટે આત્મસામર્થ્યની ધર્મજી આવશ્યકતા છે. આત્મસામર્થ્ય વિના આત્મશ્રદ્ધા, એ સ્તોત્ર બનાવવાના વાસ્તવો વગર સ્તોત્રના સામાન જેવી છે. આત્મશ્રદ્ધા માત્ર એ વાત જણી શકાય છે કે, આપણામાં શું શું કામ કરવાની સક્તિ છે, અને આપણે શું શું કરી શકીએ છીએ; પરંતુ આત્મસામર્થ્યથી તો જે જે વાતોની ઊભવના કરવામાં આવે છે તે તે વાતો દાર્યનું રૂપ ધારણ કરી શકે છે. એક શિષ્યકાર કોઇ પતથરના હુકાને લુપ્ત છે, તે વખતે તેનો આત્મવિશ્વાસ તેને કેવળ એ જતાવે છે કે તેમાંથી એક સુંદર મૂર્તિ બની શકે તેમ છે, પરંતુ આત્મસામર્થ્ય તો તે પથરના હુકાને તેની હાલ મૂર્તિનું રૂપ ધારણ કરાવી દે છે પ્રથમ વિશ્વાસ યાને શ્રદ્ધા ઉત્પન્ન થાય છે પછી આત્મસામર્થ્ય પ્રાપ્ત થાય છે. પ્રથમ કોઇ કામ કરવાની દૃઢતા કરવામાં આવે છે, પછી તે કામ સાર ક્રિયા કરવામાં આવે છે. હજી યાવી તેનું નામ આત્મવિશ્વાસ છે અને પોતાને માટે તે અનુકૂળ ક્રિયા કરવી તેનું નામ આત્મશ્રદ્ધા છે. જે મનુષ્ય આત્મસામર્થ્યને પ્રાપ્ત કરી શકે છે, તે કહે છે મારી રક્તિયો અને મારી દૃઢાઓનું માત્ર સિવાય કોઇ અનુમાન કરી શકતું નથી. કોઇ મને સારો ખોટો બતાવી શકતું નથી. પણ હું પોતેજ પોતાને સારો મા ખોટો બતાવી શકું છું આત્મસામર્થ્ય વાળો પુરૂષ પોતાની અધિક, સામાજિક, માનસિક, શારીરિક, તથા આત્મિકદૃષ્ટાને પોતેજ સુધારી શકે છે. મનુષ્યનું જીવન કેવું હોય છે, એ એક એવો પ્રશ્ન છે કે જેનો પ્રત્યેક વ્યક્તિ પોતેજ વિચાર કરીને નિશ્ચય કરી શકે છે. અને માટે મનુષ્યે પોતાના બળ ઉપર દૃષ્ટિ રહેતું જોઈએ. ખીજાની સહાયતા આશા રાખવી અને તેના ભરોસા પર બેસી રહેવું એ નિર્ધાર છે. અને તે વાતનું કુદરત એ સાક્ષાત્ ઉદાહરણ છે. કુદરત પ્રતિ જોશો તો જાણી શકો છો કે કામ પોતાને કરવાનું છે તે તેને જાતેજ કરવું પડે છે. પોતાની જગ્યા એ બીજાને મોઝસવધી અથવા ખીજાની જગ્યાએ પોતે જવાથી કદી પણ કામ ચાલતું નથી. કુદરત દરેક જાતની જાતની આપે છે કે મનુષ્ય પોતેજ પોતાનો મિત્ર છે અને પોતેજ પોતાનો શત્રુ છે. પછી તે પોતાને પોતાનો મિત્ર બનાવે કે ગમે તો શત્રુ બનાવી દે એ તેના પોતાનાજ હાથમાં છે. સાધારણ ઉદાહરણ દરજી દરજતનું જોયો શું કોઇ માણસ પોતાની જગ્યાએ બીજાને બખાણમાં મોકલે અને કસરત કરે તે તો તેણે તેનું શરીર પુરુષ શક્ય શક્ય કરાવે નહીં. જ્યાં સુધી તે પોતે જાહેર પોતાના શરીર વડે શ્રમ નહીં કરે, અને કસરતના સિદ્ધાન્તો પર પોતાના શરીર અને સમયનો ઉપયોગ નહીં કરે, ત્યાં સુધી તેને કોઇ કામ થઇ શકતો નથી. તેનીજ રીતે કોઇ રોજ યનાં તે માણસ જાતેજ જવા ન પામે તો સસારની સુધળા બાધિયો તેને માટે નિષ્ફળ નીવડે છે. જો કોઇ પોતાના પેટની ચુક મટાડવાને માટે બીજાને ચુરણ બનાવે તો શું તેની ચુક મટી જાય છે? નહીં જ. રોજ મટાડવાને માટે તો જાતેજ જવા બાધી જોઈએ. હમણાં સમયમાં પણ વેળા છે હમણાં મનુષ્યે સર્વ કામ પોતે જાતેજ કરવું પડે છે. માત્ર ખીજાની પાસે ગમે તેટલી સહાયતા મળે તોપણ મનુષ્યે પોતાના ઉપર મૂખ્ય આધાર રાખવો જોઈએ. તેણે એમ ન સમજવું જોઈએ કે હું ગરીબ એક મુશ્કારુ છું; પરંતુ એમ જાણવું જોઈએ કે ગરીબો સસારના જ હું છું. હું ગરીબો હોવાથી હું જીવું છું અને ગરીબો મારું જીવન છે. આજે આજે પોતાના ઉપરજ આધાર રાખવો જોઈએ એ તેમ ન બને તો જીવન બર્થ છે. એવા જીવનથી કોઈ લાભ નથી જે હજી ખીજા મનુષ્યો આપણે માટે કરી શકે છે તે એ છે કે તે આપણને તક આપી શકે છે, આપણે તેની તરફ કદી પણ ચૂંટી ન જોઈએ; પણ હમણાં તેની રીત કરતા રહેવું જોઈએ.

જીવનમાં ઘણી તકો મળી શકે છે. કહેવત છે કે આવેલી તક ફરી મળતી નથી. જેથી આપણા જીવનને ઉન્નત બનાવવાને માટે આવેલા અવસરને જવા ન દેવો જોઈએ.

જીવના જમાનાના રસાયન બનાવનારા કીમીયાગરો કહેવા કે, માત્ર એક આંચની કમી રહી ગઈ, જો તે આપી હોત તો કમકમી આંદો અને તાંબાનું સોનું બની શકત. આચરણમાં પણ તેજ વાત છે. અનેક માણસો એવા છે કે જેઓ ઘણું બાગે ઉત્તમ હોય છે, જેમનામાં જ્ઞાનની પણ કમી હોતી નથી, કમં ભુદિ પણ હોય છે, પરંતુ કેવળ એકજ વાતની તેમનામાં ખામી હોય છે. અને તેના ન હોવાથી તેના જીવનમાં સફળતા પ્રાપ્ત થતી નથી. તે ખામી આત્મસામર્થ્યની હોય છે. ગમે તેટલા ગુણ હોવા છતાં પણ આ એક ગુણ વગર સર્વ ગુણ નકામા છે. આત્મસામર્થ્ય હોય છે તોજ સર્વ ગુણ એક ત્રિત યતને એક જીવન શક્તિ પેદા કરી દે છે અને કાર્યની સિદ્ધિ થતાં વાર લાગતી નથી જે મનુષ્યનામાં આત્મસામર્થ્ય હોતું નથી તે નિર્બળ છે. તેને પ્રત્યેક કાર્યમાં શંકા ઉત્પન્ન થાય છે અને જે કામ કરે છે તે જગજગ વિચારથી કરે છે. તેને દરેક કામ કરવામાં લાય જણાય છે. અને રાત દિવસ એજ ચિંતા થયાં કરેછેકે મહેનત નકામી તો નહીં બધ. તે હમેશાં એવી વાટ જોતો રહે છેકે કોઈ બારીને પોતાને કપારે મદદ કરે તેનામાં એટલું સાદસ કે આત્મગણ હોતું નથી કે જે જાતે વિચાર કરે અને જે ચોખ્ખુ બહુાય તેને કરી શકે એવા માણસો પોતાની કાયરતાને લાંબને પ્રત્યેક કાર્ય સિદ્ધ ન થતાં તેમાં ખીજને હોય રહે. તેના મનમાં હમેશાં એમ થયાં કરે છેકે, લોક માફ મૂલ્ય સમજતા નથી અને મને જુનેજ સમજે છે તે પોતાના મનમાં સમજે છેકે સમાજ મારાથી પ્રતિકુળ વિચાર કરી કરે છે. તે પોતાના કોષ જણતાં તેનો ત્યાગ કરવાનો રહી પ્રયત્ન કરતો નથી; પણ ખીજને પોતાના દેખી અને જુ હમેશાં માન્યાં કરે છે એવા મનુષ્યને શાંતિ પ્રાપ્ત થવી એ દુર્લભ છે. તેને શાંતિ ક્યંથી પ્રાપ્ત થાય ? તેને તો હમેશાં એવી ચિંતા રવાં કરે છેકે, મારા સરખો સંસારમાં કોઈ પણ દુખી નથી, કોઈ પણ દારિદ્ર નથી અને કોઈને મારા જેટલી નિષ્ફળતા પણ નહીં મળી હોય. ત્યારે જે મનુષ્યોમાં આ મ સામર્થ્ય હોય છે, તેના વિચાર જીવજ પ્રકારના હોય છે તે હમેશાં એ વાત જાણવાની ધુનમાં મડેલા રહે છેકે મારામાં કયા કયા અવગુણો છે અને હું તેને કેવી રીતે દૂર કરી શકું. તેને તે વાતનો પૂર્ણ રૂપે નિશ્ચય હોય છેકે સંપૂર્ણ બાહ્ય પ્રભાવોને જીતવાની મારામા શક્તિ છે.

જેટલા જેટલા મહાન પુરોષો થયા છે તે સર્વેએ અનેક દુખો અને આપત્તિયોનું સહન કર્યું છે. આપત્તિયોથી ખીજ એ કાચરનું કામ છે. આવી પડતી આપત્તિયોની સામે થવું અને તેને સહન કરવી એજ વીરતાનું કામ છે. ત સમજે છેકે નિર્મળતા એ કોઈ કાચમને માટે નથી. પણ કાચ માવને માટે છે, નિષ્ફળતા મળતાં નિરાશ ન થવું જોઈએ ઉલ્લેખ કરવો કે જેથી એક દિવસ જરૂર કાયની સિદ્ધિ થવાનીજ જેમ રેલ્વેમાઈની મુસાફરીમાં કડી કડી જાણુ જાણુના ટેકરાને લીધે થોડો વખત અધાર આવી જાય છે પણ તે ટેકરા દૂર થતાં પ્રકાશ આવી શકે છે. તેજ પ્રકારે આપણા જીવનને માટે પણ સમજવું નિર્મળતાનું અર્થાદ માત્ર થોડી દુષ્ટને મારેજ હોય છે અને તે મયા પછી સફળતા રૂપી પ્રકાશ આવી શકે છે.

જેમનામાં આત્મસામર્થ્યનો ગુણ હોય છે, તે સર્વથી અધિક બળવાન હોય છે તે સિવાયના માણસો હમેશાં યતુના પંજામાં ડબાઈલા રહે છે અને તેમનો નાથ થવામાં વાર લાગતી નથી એવા માણસો સ્વતંત્ર થઈ શકતા નથી. પણ હમેશાં ગુણમંદીરીમાંજ દિન વીતાવ્યાં કરે છે જે મનુષ્ય સ્વતંત્ર વખતે ધર્મને ધારણ કરીને દૃઢ રહી શકે છે અને આવેલાં વિપ્તોને સાદસ અને વીરતાથી ખમે છે તે પોતાની આંતરિક શક્તિ ઉપર નિર્ભર રહી શકે છે. તેને ખીજની મદદની જરૂર પડતી નથી. અને તેને કોઈની સહાનુજ્ઞતાની પણ જરૂર પડતી નથી. તે સ્વતંત્ર પોતાના પગ ઉપર ટકા શકે છે. જો કોઈ માણસ અપણા કોઈ સમાજ ખીજઓના ઉપર આધાર રાખીને કામ કરશે, લો સમજવું કે તેમની અવગતિનો સમય નહીંક આવી જશે. તેમનું પનન થવામાં કોઈ વાર લાગતી નથી. સર્વને ખબર છેકે, જ્યાં જોઈએ મુક્ત પાંદડાદ જાતે કાર્ય તત્પર રહ્યા, ત્યાં સુધી મુગ્ધ સામાજીકની ગડતી થતી ગઈ, અને મુગ્ધ

હાથાદ સંપૂર્ણ દીનતા અધિકારી જતી ગયા; પરંતુ જ્યાં તેમણે પોતાના, કાપડો પોતાના એમ ઉપર આધાર રાખ્યો, અને તે જાતે નાચ રંગ અને ખેલ તમાશામાં પડ્યા, એટલે તેમની અવન શિન્દો જણાવા લાગ્યા, અને એ તે મુગલ રાજ્યનો નાશજ થમ ગયો. એજ હાથ રોમ દેશનો પણ ત્યાંથી રોમવાસીઓએ સ્વાવલંબનનો ત્યાગ કર્યો અને પોતાનું કાર્ય મુદ્દમાં પકડેલા દેશિયોને સે તે વખતથી રોમ દેશનું પતન થવા માંડ્યું અને તેમનામાં આગસ, લાય, દુર્ભેગતા અને કાપડ પ્રવેશ કરવા માંડ્યો. તેનું પરિણામ એ બાબત કે રોમ જેવો જળવાન, ક્ષતિય, અને ચિત્તથી, દેશ જગત અને સાદસદીન થઈ ગયો. ખીજાએતા ઉપર આધાર રાખવાથી મનુષ્ય નિર્ભય અને નિર્ભય થઈ છે. અને પુરુષના ગુણ તેનામાંથી જતા રહે છે. એકે આત્મસામર્થ્યને માટે અનેક વિધીને કરવા પડે છે; પરંતુ વિધીને સહન કરવા એ પુરુષોનું કામ છે, અને સસારમાં એજ કર્તવ્યનો છે. ધણામ માણસો એવા આગસ અને દુર્ભેગ છે કે અડચણોને સહન કરી એતો બાહુપર રહી પોતે જાતે પોતાના સરીરનો ભારપણ ઉપાડી ચકતા નથી, અને ઠીક કે મતમીની જરાપણ તાર્ક સહન કરી ચકતા નથી એવા મનુષ્યો કેવળ બોગ વિભાસોમાંજ રહી જાય છે, અને તે સસારમાં પણ દરી ચકતા નથી.

જે વખતે હંસાનો બાદશાહ નાદિરશાહ દિલ્લી સુધી પહોંચ્યો અને તેણે મારહા કરવા મ તે વખતે દિલ્લીને બાદશાહ મહમદશાહ પોતાના મદલમાં પડ્યો પડ્યો મોજ મોજવી રહ્યા હતા. ન હાય નેડવાથી નાદિરશાહે શાંતિ ધારણ કરી અને તે દિલ્લીના બાદશાહને મળવાને માટે આવ્યો, તે વખતે બાદશાહની વચ્ચે જે વાતચિત થઈ તે સાંભળવા જેવાં છે. મહમદશાહે ધણીજ બારીક કરા પહેરણ પહેર્યું હતું, તેની ખતે તરફ પખા ચાલી રહ્યા હતા, અને ગુલામજળનો છંટકાવ થઈ હતો. આ પ્રમાણે હાંમકંથી જ્યારે મહમદશાહ, નાદિરશાહને તેડવા માટે આવ્યો ગયો, ત્યારે મરમ મોસમ હતી તે છતાં પણ નાદિરશાહે ઘેરાના ચામડાનો કાટ પહેરેનો હતો. જ્યારે મહમદશાહે નાદિરને આ પ્રકારનો કાટ પહેરેનો જોયો ત્યારે તેણે તેનું પુછ્યું કે 'આપે આ મોસમમાં પણ આવો ?' મ પહેર્યો છે ? તે સાંભળી નાદિરશાહે કહ્યું કે 'બાદશાહ, મને આ કાટજ હંસાની દિદુરતાન કાંઈ છે અને આપના આ બારીક પહેરણોના આપને દિલ્લીના દરવાજા સુધી પણ આવવા હીંમત તમને કે વિધો? આ અડચણોને સહન કરનાર મનુષ્યજ સર્વ કાંઈ કરી શકે છે જેથી કાંઈ મનુડ અડચણ પહેર્યવાની અજિયાવા યતી હોયનો તેણે પોતે જાતેજ પોતાના ઉપર આધાર રાખ્યો નેડ જે પ્રકારના ઉચ્ચ પતને મેળવવાની છંછા હોય તે માટે ખીજાના ઉપર કદાચિ પણ આધાર રાખ્યો નેડએ. સાથે એ પણ સમજવું નેડએ કે આપણે સર્વ કાંઈ કરી શકીએ છીએ. એવું જીંદું શું રાખવું એવું નામ આત્મસામર્થ્ય નથી. આત્મસામર્થ્ય તો પ્રત્યેક કામ જાતે કરવાનું કહે છે.

આત્મસામર્થ્ય પ્રાપ્ત કરવાને માટે એ જાતરમક છે કે તે મનુષ્યે ખીજાને સહાયતા કરવાને તૈયાર રહેવું નેડએ, પરંતુ પોતે જાતે ખીજાની સહાયતા મેળવવાની છંછા ન કરવી નેડએ. અવનતા રંજનીજ તેણે એ વિચાર કરી રાખ્યો નેડએ કે અવન એ એક એવું મુદ્દ છે કે જેમાં તેને જાતેજ નેડએ, અને જાતેજ પોતા જનનું નેડએ. આ મુદ્દમાં કામગીરી ફોજવા કામ ચાલતું નથી અને ખીજા લાડવાથી પોતાને વિજય મળતો નથી, અને એવા મુદ્દથી જાણવ પણ થઈ ચકતો નથી આ મુદ્દથી જ એ મનુડ તુલ્ય છે જો જયશી તો પણ મરશી જાન નાસશી તો પણ મરશી ખીજા માણસો તમને નહીં કરી શકે, જેથી તમારે જાતેજ નાણું નેડએ અને વિજય પ્રાપ્ત કરવો નેડએ. આ મુદ્દમાં વિજ મેળવવાને માટે કેવળ એકજ ઉપાય છે, અને તે આત્મસામર્થ્યને પ્રાપ્ત કરવું એ છે.

જે જાતની તમે તમારામાં ખામી દેશો તેને પૂરી કરવાનો ઉદ્દેશ કરો જેમ તમારી કી વાતચિત કરવાની યાવતો તમારે એવા કાંઈમા મેળવું કે જેમાં તમારે મોઢવુંજ પડે, જો તમને કોઈ ક્ષેત્ર દેવ અને જ્ઞાનમાં તમારો વખત ન પીનતો દેવતો તમારે એવા મનુષ્યોની સેવામાં રેવું નેડએ કે જેથી તમારે દસવુંજ પડે. એમ કરવામાં એ તેલથી અડચણ આવે તેની પરવા

જો તમારામાં કાંઈ એવી શક્તિ નહોતી કે જે શક્તિ બીજાનામાં હોય, તો તમારે તેની કદાપિ પણ મૂલ્યાંકન ન કરવો અને તેને જોઈને કદી પણ પોતાના મનમાં ગળાપો ન કરવો. પરંતુ તમારે તેને જોઈને પ્રસન્ન થવું અને એ વાતનો પ્રયત્ન કરવો કે તે શક્તિ જેથી તેને મળી હોય તે માર્ગ તમને મળી જાય. તમે તમારા આત્મસામર્થ્ય ઉપર શ્રદ્ધા રાખો અને તમારું કર્તવ્ય સારી રીતે પાલન કરતા જાવ, તો શક્તિ તમને જરૂર મળશેજ. પ્રત્યેક સજીવે અણતુ જોઈએ કે મારામાં એક ધણીજ ભારે ખાળનો છે. તે ખાળનો નદી પણ એક મોટી ખાણ છે કે જેમાં મોટા મોટા અમૂલ્ય રતનો ભરી છે. પણ તેને ઉદ્ધોગ કરી અને મેળવવાનીજ માત્ર આવશ્યકતા છે. પરંતુ ઘાટ રાખજો કે તમારા પોતાના હાથ પણ હયાત્થા રહિના તમને તે પ્રાપ્ત થઈ શકશે નહીં.

મનુષ્યે દિવસે દિવસે પોતાની ઉન્નતિ કરતા ગહેવું જોઈએ અને આગળ અને આગળ વધ્યાં કરવું જોઈએ. ધણા માણસો બીજાને આગળ વધવાને માટે કહ્યાં કરે છે; પરંતુ એ તેમની મોટી ભૂલ છે. બીજાને આગળ વધવાની સલાહ આપતા કરતા પોતે જાતેજ આગળ વધવાનો ઉદ્ધેશ કરવો જોઈએ. એમ કરવાથી પોતાની ઉન્નતિ થતી જવાની અને તે જોઈને અન્ય પણ તે માર્ગે આગળ વધી શકે છે. સંસારમાં જેટલા મનુષ્યોએ ઉન્નતિ પ્રાપ્ત કરી છે તે સર્વેએ આ વાત ઉપર પૂરું ધ્યાન આપેલું હોય છે. કે પ્રતિદિન થોડી થોડી પોતાની ઉન્નતિ કરતા જઈ અને આગળ અને આગળ વધ્યાં કરવું.

જો રિચનિમાં આપણે પરમ દિવસે હતા તેથી કાલે આગળ વધ્યા છીએ, અને જેટલા કાલે હતા તેથી આજે આગળ વધ્યા. અને જેટલા આજ છીએ તેથી કાલે આગળ વધીશું એ વિચાર સર્જતાના મૂળ કૃપ છે. બીજાની સાથે મુકાબલો કરવો અથવા તેનાથી આગળ વધવાનો ઉદ્ધેશ કરવો એ જો કે ઉત્તમ છે; તોપણ આપણે દિન પ્રતિદિન આગળ વધવાનો ઉદ્ધેશ કરવો તેનાથી વધુ ઉત્તમ નથી. આત્મસામર્થ્યથી એ પ્રાપ્ત થાય છે, અને એથી આત્મસામર્થ્ય પ્રાપ્ત થાય છે. એકનો બીજાની સાથે ધાંધ સળધ છે. અને તેથી પ્રત્યેક મનુષ્યનું કર્તવ્ય છે કે પોતાની ઉન્નતિમાં હમેશાં મડલા રહેવું. અડચણો, વિના કોઈ વખતે નિરાશ ન થવું જોઈએ. ધણી અડચણો એવી હોય છે કે ત્યાં સુધી તેના ભય ગમવામાં આવે છે ત્યાં સુધી તો તે મદાન જણાય છે, પરંતુ જ્યાં તેને જીવવાનો પ્રયત્ન કર્યો કે ત્યાં તે તું નામ નિશાન જણાવું નથી.

આત્મસામર્થ્ય ઉપર આધાર રાખનારો મનુષ્ય બીજાના યસના આશ્રય ઉપર કદી પણ રહેવો નથી. તે જાતે પોતાને સાટે વિચાર કરે છે, જાતેજ ઉદ્ધેશ કરે છે, અને પોતાના ઉપરજ પોતાનો આધાર રાખે છે. પરંતુ આથી એમ ન સમજવું જોઈએ કે આમ કરવામાં આપણે આપણા શુભ ચિંતકોની શીખામણને ન સાંભળી. જો તે સત્યા ભાવથી આપણને માર્ગ બનાવે તો તે વાત અવરજ સાંભળવીજ જોઈએ; પરંતુ સાચા મિત્રો સંસારમાં ધણીજ થોડા મળી આવે છે. સાચામિત્રોની જરૂર ભયના વખતે પડે છે, પરંતુ ધણીવાર એવું જણાય છે કે, જો ખરા સુરત મિત્ર બનેલા હોય છે તે ભય માં હાખના વખતે આપણને જતા ગહે છે. સુખના સર્વ સાથી છે. દુખના વખતે મદદ કરનાર તો વિરલજ હોય છે. અને તેથીજ દરેક માણસે વિપત્તિ વખતે પોતાના પગ પર હિસા રહેવાને યોગ્ય થવું જોઈએ. જેટલો તે વિપત્તિ વખતે સમજાય શકે છે તેટલો તે બીજાને પણ મદદ આપવાને યોગ્ય થાય છે. અને જેથી તેના જીવનથી હમેશાં બીજાને મદદ સહ્યા કરવાની અને તે આત્મસામર્થ્યના મહત્ત્વનું એક જીવંત ઉદાહરણ બની શકશે.

માણસ એમ સમજે છે કે, દુખી મનુષ્ય ધન કમાઈ શકતો નથી કારણ કે તે પ્રમાણિક છે, જ્યાં બીજો માણસ છતકપટમાં હોશિયાર હોવાથી ધનવાન છે. એવો નિર્ણય કરવો એ કેવળ મૂર્ખતાજ છે કેમકે એવા નિર્ણયથી એ નહીં થાય છે કે પ્રથમ મનુષ્ય પ્રત્યેક વાતમાં પ્રમાણિક છે અને બીજો મૂળ ધીજ છગ કપટી, અને દુરાચારી છે. પરંતુ ખરી રીતે એમ નથી અનુભવ અને સૂક્ષ્મ મનથી જાણ્યું છે કપટી મનુષ્યમાં કેટલાક વખાણવા યોગ્ય ગુણો પણ છે અને પ્રમાણિક મનુષ્યનામાં કેટલાક અચ્છ ગુણો પણ છે. પ્રમાણિક માણસ પોતાના ઉત્તમ વિચાર અને તેનાં ઉત્તમ કાર્યોનાં મીઠાં ફળને ચાખી શકે છે, પરંતુ દુર્ગુણોના ફળોને પણ તેને ભોગવવા પડે છે એજ રીતે કપટી મનુષ્ય પણ પોતાના અન્ય સદ્ગુણોથી સુખી થઈ શકે છે, પરંતુ તે સુખ તેના કપટનું હોતું નથી.

મનુષ્ય એટલો બધો ભ્રમજનકમાં ફસાયેલો છે કે જે એવો વિચાર કરે છે કે તેના દુષ્ટોનું કાર તેના વધુ સદ્ગુણો છે, પરંતુ જ્યાં સુધી મનુષ્ય પ્રત્યેક દુષ્ટ વિચારને, પ્રત્યેક દુર્ગુણને, અને પ્રત્યેક દુષ્ટ ભાવ પોતાના મનથી દૂર કરીને આત્માને પાપ રહિત અને પૂર્ણ પવિત્ર બનાવી શકતો નથી, ત્યાં સુધી તે એમ નથી કદી શકતો કે તેના દુષ્ટોનું કારણ તેના સદ્ગુણો અને સદ્વિચાર છે, કે દુર્ગુણ અને દુર્ચિત્ત છે, પવિત્રતા અને શુદ્ધતાને પૂર્ણ રૂપે મેળવી લીધા સુધી તે નિસદેહ આ મહાન નિયમને આવીન ર છે કે જે કદી પણ બદલાતા નથી અને જે અનુસાર, આપણે પૂર્વે કહ્યું કે જનતાઈથી ભૂંડાશ ઉત્પત્તિ નથી અને ભૂંડાઈથી લલાઈ મળતી નથી સારા વિચારો અને કાર્ય દર્શેશ ઉત્તમજ ફળને મેળ આપનાર છે, જ્યારે ખરાબ વિચાર અને કાર્ય દર્શેશ ખરાબ પરિણામને મેળવી આપનાર છે. ધર્મ રોપવાથી ધર્મનો છોગ પેદા થાય છે અને જવ ઘોરવાથી જવ ઉગે છે, તેવીજ રીતે મ જેવા વિચાર અને કાર્યને કરે છે તેવાજ ફળને મેળવે છે.

અપૂર્ણ.

તત્ત્વજ્ઞાન એજ સર્વોત્તમ સાધન છે.

જ્ઞાનવિના અધાર્શરે, સદા શ્રવેતે, જ્ઞાન વિના અધાર્શ,

ખીન્ન બધાં સાધન ખોટાં, હોને ધરે નામ મોટાં,

“મીઠુ” નામ પણ એ આર્શ આર્શરે. સદા૦

મુક્તવત્તુ નાવ આવે, જવને પ્રભુ નિકટ લાવે;

ઉઘડે જો જ્ઞાનનું ખાર ખાર રે. સદા૦

ખીન્ન સાધન ઉપચારે, રૂઝે ન કેમું લગારે;

ઉઠું જવત્તુ ધાર્શ ધાર્શરે. સદા૦

જેને તાપે છે જ્ઞાની, એવો દિવ્ય જ્ઞાનાગ્નિ;

બાળે કર્મોનું જાઈ જાઈ રે. સદા૦

જેમાં નથી કાષ્ટ વિકારો, બેઠનો ના અણસારો,

નથી જેમાં કષાદિ માર્શ તાર્શરે. સદા૦

જ્યાં ન અસ્તિત્વ કર્મનું, જ્યાં ન કાષ્ટ કર્મનું પાનું;

જેને નથી કાષ્ટ સાઈ નાઈ રે. સદા૦

એવા એ તત્ત્વજ્ઞાને, વિચરો બધાં ગુરુ સાને,

બાપે જે અનુભવ ચાર ચાર રે. સદા૦

સદ્ગુરુથી મદી કળ છાની, થાન્ને સાચા તત્ત્વજ્ઞાની,

કરીને આ જવપદ ન્યાર્શ ન્યાર્શ રે. સદા૦

(શ્રી. ૩.)

(અનુસંધાન ગતિકથી,
પ્રકરણ ૧૪ મું.)

પ્રુત.

કોણ જાણે કેમ આજે આટલો જીવ કેમ ગભરાય છે ?

રેતનપુરમાં એક પાકા મકાનના એક ખુબ શણગારેલા ઓરડામાંના એક પલંગ ઉપર એક બાર તેર વરસની બાલિકા બેઠી છે. પલંગ ઉપર એક સુંદર નવયુવક સુતો છે. આ બાલિકાએ યુવકની તરફ જોઈને કહ્યું, કોણ જાણે આજે આટલો જીવ કેમ ગભરાય છે, ઓરડામાં એક મોટી દીવા બળે છે રાત અધારી છે, ચારે તરફ સુનકાર છવાય રહ્યો છે. કેવળ પાસેના તળાવમાં કાંઈ ઇમાર શીયાળવા બોલતાં સંભળાય છે.

તે નવયુવક, બાલિકાની વાત સંભળીને ખેંટા થયો, અને પોતાનો ડાબો હાથ તે બાલિકાના ડાબા મને નાખી જમણા હાથે તેનું મુખ ઢાંકી દેતો, કેમ ખારી, શા માટે તારો જીવ ગભરાય છે ? ખારીએ કાંઈ ઉત્તર ન આપ્યો, કેવળ રમેશની છાતી સરસું માથું રાખી દુસકેને દુસકે રડવા લાગી. કેમ, કેમ, શુ થયું ? કહી રમેશે તેને જોળામાં લીધી, ખારીએ માથું ઢાંકી રમેશના તરફ મેલ્યું, અને રડતાં રડતાં બોલી, મને સાચે છે કે હવે પછી હું તમારે ખેંટાડું જોઈ શકીશ નહીં. એટલું કહીને પાછી રડવા લાગી. એ જોઈને રમેશની આંખોમાં પણ આંસુ ભરાઈ આવ્યાં. એએક આંસુ ખારીના માલ ઉપર પડ્યાં, ખારી રમેશને રડતાં જોઈ તેના મળામાં બને હાથ નાખી બોલી, રડો છો શું, હવે મારી મહારામણ જતી રહી, હવે હું નહીં રહું. એમ કહી તેણે હસવાનો પ્રયત્ન કર્યો, પણ હસતું ન આવ્યું. મેંશ દુઃખિત થઈને આ બાર તેર વરસની બાલિકા પતિના અનન્ય પ્રેમને માટે વિચાર કરવા લાગ્યો. તેને દુઃખનું કારણ એ હતું કે તે ખારી જેવી સરળ સુંદરીના અધાગ પ્રેમના બદલામાં તે તેવોજ પ્રેમ તેને બતાવો શકતો નહોતો. ખારીની સાથે તેને જે કાંઈ રનેહ મા સહાનુભૂતિ હતી, તે મોંઘ ફૂલગતા માત્ર હતી પ્રેમનો તેણે એક બીજી વ્યક્તિને માટે-જે મગાતટ પર રક્ષણ કરનારી સુંદરી તારાને માટે રાખી મૂકી હતો.

ખો-પ્રકારે વિચાર કરતાં કરતાં રમેશનું મન ખારીને જુદીને બીજી તરફ ચાલ્યું ગયું. ચારે તરફ અધાર છવાઈ ગયો, ખારી રમેશના જોળામાં છાતી આની સુતી સુતી દીવાના મંદ પ્રકાશમાં તેનું મુખ બેવા લાગી.

એકએક રમેશને “ખારી બેન, ખારી બેન,” કહીને કાંઈ બારણા આગળથી વ્યાકુળતાની સાથે શુભ પામતું હોય એમ જણાયુ સાદ કાંઈ આંતો લાગે છે. આથી રમેશ આશ્ચર્ય સાથે તે તરફ ધ્યાન રાખીને સંભળવા માંડ્યો. ખારી પણ રમેશના જોળામાંથી બેઠી થઈ ગભરાતી મહારાતી રમેશના તરફ જોવા લાગી પાછી તેજ તરફથી આવ્યાં આવ્યાં, આ વખત સાદ બરોજર સંભળાયો, આવા અવાજ અધારી રાતમાં આ પ્રકારનો સાદ સંભળી ખારી કંપી ઉઠી, તેના સરીરની રવાઈ ઉઠી થઈ ગયો.

રમેશ ઉઠ્યો અને જોરડાનું ખારણું ઉઘાડી અગાથીમાં આવ્યો, પ્યારી પણ રમેશનો હાથ પકડી સાથે ગઈ, લાંબી રમેશ નીચે જોયું પણ કંઈ જણાયું નહીં. આકાશ અને પૃથ્વી બન્નેના ઉપર અનંત અંધકારનો કાળો પડદો પડેલો હતો, રમેશ ફરી ફરી કુમ સાંભળી પણ કંઈ માણસ જણાયું નહીં, જેથી રમેશ પૂછ્યું કોણ ? પણ કંઈ જવાબ ન મળ્યો, કંઈ સ્ત્રી બોલાવે છે એમ સમજી પ્યારીએ કહ્યું, કંઈક છે ? ત્યારે જવાબ મળ્યો કે, " હું છું તારા, જલ્દી ખારણું ઉઘાડો " આ સાંભળી પ્યારીએ કહ્યું કે આજ કાંલુ જલ્દી અમે તે આશ્વત્ત આપવાની છે, નહીં તો આજ આટલી રાત્રે બેન ક્યાંથી આવે ! તે પછી પ્યારીએ દાસીને જગાડી ખારણું ઉઘાડવા મોકલી

દાસી આંખો ચોળતી ચોળતી ઉઠી, અને મોટી બેન આ વખતે અહીં કેમ આવ્યાં, એમ કહી ખારણું ઉઘાડવા ગઈ, ખારણું ઉઘાડતાં તારાએ અંદર આવતી કહ્યું કે, જલ્દી આવ, પ્યારી ક્યાં છે તે બતાવ, દાસીએ કહ્યું, એક યુ છે મોટી બેન ? ચાલો બતાવું, એમ કહી આગળ દાસી અને પાછળ નારા ચાલતાં ઉપર ગયાં, આ ગરબમાં દાસી ખારણું વાસવાનું બૂલી ગઈ, પ્યારી પણ નીચે આવતીજ હતી તેથી બેન બેગાં યયાં, તારાએ પ્યારીના કાનમાં કંઈક કહ્યું, પ્યારીએ હાથ યું ધરી, કહી દોડતી રમેશની પાસે ગઈ અને તેને કહ્યું કે, નાસો, નાસો, રમેશ આશ્ચર્ય પામી પ્યારી ના મોં સામું જોવા લાગ્યો, અને બોલ્યો, કેમ યુ યયું ? કેમ નાસવાનું કહો છ ? પ્યારી તેના અંગે બેન હાથ નાખીને રોતી રોતી બોલી, તમને મારવાને માટે આવી પહોંચ્યા છે.

રમેશ—કાંણ ?

પ્યારી—તમારો યયુ.

રમેશ—નિત્યાનદ ?

પ્યારી—હા.

રમેશ—તો ખીક સી છે ભલે આવે.

પ્યારી—બહુ માણસો છે, માટે નાસી જવ.

રમેશ—અરે એનો શો દિસાવ છે

આ વખતે રમેશ અને પ્યારીએ પોતાની લુની ડાપરીમાં સ્ત્રીઓનો કાલાહલ સાંભળ્યો. રમેશને પ્યારીએ ક્વો રોક્યો, પણ તે તીરની માફક હાથ ઊંડાવી તે નીચે ઉતરી પડ્યો. તેણે બહાર જઈને જોયું તો ખડકીમાં ધઈને ધણા માણસો અદર આવતા જણાયા જવાનીનું જોર લુલુ જ હોય છે. રમેશના હાથમાં પણ એક લાકડી તો હતીજ. તે પતંગીયાની માફક તે અગ્નિકુંડ જેવા છુટારાના દળ પ્રતિ હુડી પડ્યો, અને એકાદ બે માણસોને પહેલેજ સપાટે પાડી દીધા પણ એક માણસ વીધ પચીસ માણસને જેવી રીતે રોકી ચકે ? એકના પડતાં તો અનેક માણસોએ આવીને રમેશને ઘેરી લીધા ધણીવાર કુખી રમેશ પોતાનો જવાબ કયો. પરંતુ વરસાદ હતો, જેથી કાદવ રહેલો હતો, તેમાં પણ લપસાવાથી તે ખસી પડ્યો અને તેવામાંજ છુટારાએયે તરવાર કઢાડીને મોઢનના ઉપર મારી, પણ તરવાર મોઢનને ન વાળી, મોઢને જોયું તો પાછળથી આવીને એક સ્ત્રીએ તેને બચાવી લીધા, અને તે તરવાર તે સ્ત્રીના કેમળ સરીરમાં પેસી ગઈ

રમેશ ગભરાઈને પૂછ્યું, પ્યારી, તે આ યુ કહ્યું ? અજાણી પ્યારી, 'હજુ પણ નાસો' આમ કહેતી તો તે ગળડી પડી આ બનાવ જોઈને છુટારાએ છક ચક્ર મવા, ફરીવાર તરવાર મારવાને માટે નોમજે હાથ ઉઠાવ્યો, તેવામાંજ પાછળથી છુટારાએમાં નાસ લગ ચકા માંડી, તેમજે પાછા ફરીને જોયું, તો ગામના ધણા ભોંકા, અને રમેશના નોકરો છુટારાએને પકડવાનો યત્ન કરી રહ્યા છે, અને છુટારા નાસવાનું શોધે છે. એટલામાંજ કોઠાએ પાછળથી આવીને છુટારાના ઉપર લાકડી ચનાવી જેથી તેના હાથમાંથી તરવાર છટકીને નીચે પડી ગઈ.

રમેશ આશ્ચર્યની સાથે જોયું તો તેનાજ સમાન ઉમ્મરવાળો અને અત્યંત કુદરતવજવાન માણસ, જે આજેજ આવીને રમેશની રમેશમાં રાત્રે સુતો હતો તે આ વખતે રમેશનું રક્ષણ કરવાને માટે

આવી પડેલો છે. તેને ધન્યવાદ દઈને રમેશ પોતાની પ્રેમ પ્રતિમા પ્યારી પત્નીને લઈને સુવાના ઓર-
ણમાં ગયો, ત્યાં તેને પણ એ ઉપર સુવાડી, તેને સાચવવાનું એક દારીને કહીને તે ત્યાંથી એક તરવાર
લઈ અને હુટારાઓના તરફ નીકળી પડ્યો.

બારણે આવી જુવે છે તો હુટારા નાસતા માંડયા છે, અને તેના સીપાઈઓ તેમને પકડવાને માટે
પાછળ પડ્યા છે. બાણમાં માત્ર ચાર પાંચ ધાસલ માણસો અને એ સ્ત્રીઓ પ્રેલી હતી. તે બેમાં એક
સ્ત્રી પેલા નવ જવાન માણસના હાથ ઉપર માથું મૂકીને અચેત પડી છે. રમેશ તેને ઓળખી, તેજ તારા
હતી. ધાસલ યથેલા માણસો સર્વ મોહનના નોકરોજ દતા. એક માણસથી ખજાર પડી કે હુટારાઓ
નાસતી વખતે તારાને પકડીને લઈ જતા હતા, પરંતુ તે વખતે આ નવ યુવકે આવીને તારાને તેમના
હાથમાંથી છોડાવી છે, એટલામાં હુટારાની લાકડીથી ધાસલ યજ્ઞને તે યુવક ચક્કર ખાઈ નીચે પડ્યો
અને તારા પણ જામની મારી બેહોશ થઈ ગઈ.

રમેશ દુરત પાણી મંગાવી તારાના મો ઉપર ધીરે ધીરે છાંટ્યું. જેથી તારા હોશમાં આવ્યું
તારાએ આંખો ઉઘાડી તો રમેશને સામે હિમેલા જોયો. માથે ઓઢી તારાએ પૂછ્યું. પ્યારી ક્યાં છે
રમેશ ધીરેથી કહ્યું, પલગપર સુતી છે. તમને કંઈ વાગ્યું તો નથી.

તારા—ના, ગજબી પડવાથીજ મારા માથામાં જરા તરછોડ વાગી છે.

એટલું કહીને તારાએ ઉઠવા માંડ્યું, ઉઠતી વખતે જોયું તો પેલો નવયુવક પાસે પડ્યો છે, અ-
તેનું માથું તેના હાથમાં દબા સુધી રાખેલું હતું. તારાએ વિરમય અને લજ્જાની સાથે રમેશની તર-
જોવા માંડ્યું, રમેશ તારાના મનનો ધાવ સમજી ગયો અને બોલ્યો, આ ડાહ્યું છે તે મને ખજાર નર્થ
આજજ તે બારણે આવીને સુષ રહ્યો હતો. હુટારા જ્યારે તમને લઈને નાસતા હતા તે વખતે તે
આવીને તમને બચાવતાં લાકડીનો માર પડતાં બેહોશ થઈને ગજબી પડ્યો છે.

તે પછી તારા ઉઠીને ઉપર પ્યારીની પાસે ગઈ, જતાં જતાં તે અપરિચિત નવયુવક તર-
ફ જરા નીખતી ગઈ.

બધે પ્યારી ! આજની પ્રથમ રાત્રીમાં તેનો જીવનદીપ ઓલવાઈ ગયો હતો, બાણ અને અભિલ-
ષાંતે હૃદયમાં રાખીને તે પ્રેમની પ્રતિમા બાલિકાએ પોતાના હૃદયે વેળા બચાવનામાં પોતાનો બળા આ-
દીધો હતો; પ્યારી, તને ધન્ય છે ખરો સ્ત્રી ધર્મ તે સાચવ્યો છે. પોતાનો જીવ આપીને તે તારા
પતિનો જીવ બચાવ્યો છે.

પ્રકરણ ૧૫ મું.

ગાડી.

ઉપરનો બનાવ બન્યા પછી એકેક દિવસ બાદ રતનપુરમાં કોલાહલ મચી પડ્યો. રાતના વખતે
માણસનું મો બેવળા આવતું નહોતું. કઈ કઈ રીપાઈઓ રોન કરતા જાય તો હતા ગામ લોકો હુટારા
ઓના કિયથી ધરના બારણાં બંધ કરી અદર બેસી રહેતા, કોઈને બહાર નીકળવાની હિંમત જણાત
નહોતી. કેટલોક વખત તો જખાર પણ બંધ થઈ ગયું. કેટલોક વખત તો ગંગા નદીનો સાદ પડ-
તો કોલાહલ જણાવા લાગ્યો, એવી અવસ્થામાં એક દિવસ સવારમાં વહેલાં બે સ્ત્રીઓ એક નોકરડીન
સાથે હિતાવળે ગજબીની તરફ જવા લાગી. ચાકરડી પાછળ હતી, બે સ્ત્રીઓ ધીરે ધીરે વાત
ચીત કરતા માડી.

એક—ગંગા, હજુ બહુ રાત જણાય છે.

બીજી—હા, હજુ બહુ રાત છે, મને તો બીક લાગે છે. જોને હજુ શુકનો તારો પણ ઉઘ્યો નથી
મદન બેન, ચાલો પાછો જઈએ.

મદન—પાછા શું જવું છ. બીક થી છે, ચાલ વાગ્યા આગ્યા છે.

ગંગા—(હાનીમાની) આજ હું મરી મોટી બેનના ઓરડામાં સાર્વો લેવા ગઇ હતી, ત્યાં મને મેક મેટી મોટી દાદી મળે, વળે આદર્શી જણાયો, ત્યારથી મને ઘણી ખીક લાગે છે.

ચંદન—ક્યાં તારાના ઓરડામાં ! ગંગા—હા.

ચંદન—ક્યારે જોયો હતો ! ગંગા—આજરોજ.

ચંદન—પેર કેમ ના કહ્યું ! ગંગા—તેણે ના કહી દીધું હતું.

ચંદન—ત્યારે હમણાં કેમ કહ્યું !

ગંગા—ના કહું તો મારું પેટ ચડે, જ્યોત્ કહ્યું. તને મારા સમ જો કાઢને વાત કરી તો.

ચંદન—નાના, ગાંડી યજ્ઞ, હું તે કહું. હીક, તેને તેં ઓળખ્યો કે !

ગંગા—હું તેને ઓળખી રહી નહીં, પણ તેના સાચા જોતાં તો તેને મેં કાઢ વખત જોયો હોય એમ લાગે છે.

ચંદન—હીક, તેનું રૂપ રંગ કેવો હતો !

ગંગા—અમવાં કપડાં પહેલી હતાં. હાતી સુધી લાંબી દાદી હતી. તે મોટી બેનને કીચીકે બેઠો હતો, અને તેમને માથે હાથ ફેરવતો હતો. મારા જતાજ તે ઊઠીને ખીજે ખારણે ઘસ જતો રહ્યો.

ચંદન—તારા શું કરતી હતી !

ગંગા—તેનો તાવ દબે કાંઈ નરમ પડ્યો છે. મેં તેને તે સખધી પૂછ્યું, તો તેણે કહ્યું કે તે એક પ્રંચાસી છે. મારી ક્ષમા કરે છે તે પછી જ્યારે હું સાદેસ લાંબે બહાર નીકળ્યો, તો મને જોલાવીને તેણે કહ્યું, કે ગંગા, આ સંપાસીની વાત કાઢને કહીશ નહીં.

ચંદન—આપરે, કહેવાને માટે પણ મના કરી ! આટલું કહીને ચંદન હાતી રહી મઠ, આમ વાતો કરતાં કરતાં બેને જણ ગંગાજી આગળ આવી પહોંચ્યાં, ત્યાં જઈ બેને ઓઝી ડિનારા ઉપરથી નહાવાને માટે ધાંમે ધીમે નીચે ઉતરી, એટલામાં ખીજ બે સ્ત્રીઓ પણ આવી પહોંચી તેમાંની એક આધિષ પણ જવાન જેવી જણાતી, એણે ચંદનને કહ્યું, કેમ ચંદન, તારી પડોરણી શું ખજર છે !

ચંદન—નાવ મટવા આવ્યો છે. તે ઓ-પેસો નવયુવક દબે કેમ છે !

ચંદન—તે વતની તો ખજર નથી. પણ સાબળું છે કે તાવ હજી આવે છે અને રાત દિવસ બેઠોય પડી રહે છે.

ઓ-હીક, તારાને અને તે નવયુવકને જાનેને એક સાથે તાવ કેમ આવ્યો !

ચંદન—તે હું જુ જુ જુ ! તારા પોતાની બેનના મરણના શોકથી માંદી પડી, અને તે જુવાન તો હુંડારના દાઘનો માર આવથી માંદો પડ્યો છે.

ઓ-હીક, તે જુવાનને તેના ધરમાં કેમ રાખ્યો છે !

ચંદને કાંઈ જવાબ ન આપ્યો, પણ ગંગા જોઈ દહીં-તે કાંઈ ખરબ માણસતો નથી, અમારા પગો છે. અમારા કાંઈપુરવાળા કામને બાંહેધર છે. જે અમારા ધરમાં ન રહે તો ખીજે ક્યાં રહે !

ઓ-હીક, મુનીશને બાંહેધર છે ! હા, તે પરણેલો છે કે કુંવારો !

ચંદન—હજી સુધી તો કુંવારો છે, પણ દબે પરણ્યો.

ઓ-કોની સાથે ! ચંદન—તારી સાથે.

આ સામગ્રી તે ઓણે દરમિતે કહ્યું. તમારા જેવી જવાન સાળીઓ હોવા છતાં મારી સાથે કેમ પરણે ! તારા દબે જુવાન યજ્ઞ છે, મુંદર પણ છે, બહેલી ગણેલી પણ છે. જે તારા તેની સાથે લગ્ન કરે તો તેનો જાપ પણ પાડે આવે અને ચાર લોક સારી મોટી ચર્ચા કરતા પણ મટે.

ચંદન—તારાની ઇચ્છા હશે તેમ કરશે. તેમાં ખીજને શું.

આમ કહીને ચંદન નહાવા સાગી, ચાંદરીએ જાનેમાને તે જોના કાનમાં કહ્યું, તે કાંઈ આશ્ચર્યની વાત નથી.

તે ઓણે ધારણી કહ્યું, તેં જેવી રીતે જણ્યું !

આકરડી—તે જવાન વાવમાં રાત દિવસ તારાનું નામ જાણ્યા કરે છે. અને તારા પશુ તાવ ઉપરે તેની ખમર પૂછે છે.

તે ઈંચે પાણી ધીરથી પૂછ્યું, આ ઉપરથી તે શી રીતે જાણ્યું કે તારાને જ તેની સાથે મિત્રાહ થશે ? આકરડી—તે તમેજ સમજી થશે.

તે પછી સવંતા સાંભળતાં તે ઈંચે આકરડીને કહ્યું. કેમ ગંગા, હવે રમેશને ત્યાં નથી રહેતી ?

ગંગા—હવે કાલી સાથે રહું ? જેની પાસે રહેતી હતી તે તો જામવાનને ત્યાં ચલી ગયું, જેવી જુના શેઠને ત્યાં પાછી આવી. આદર્શ કહી આંખોનાં આંસુ લહોના લાગી પ્યારી સાંભળવાથી ગંગાએ ગડવા માંડ્યું, તે આંધેડ ઈંચે પશુ આશ્વાસન આપતી કહેવા લાગી કે, પ્યારી કેવી સુંદર છેકરી હતી, જેવું તેનું રૂપ હતું, અને તેવાજ તેનામાં ગુણ હતા. જેવી છેડીઓ થોડાંજ થશે કે, જેણે પોતાના જીવ આપીને પોતાના ધણીને જ્યાંય ક્યો.

ગંગા—તેવાજ પતિ પશુ તેને મળ્યો હતો. રમેશભાઈ ધણાજ ભલા માણસ છે.

એટલામાં કાલેએ પાછળથી એકદમ જુમ પાડી કહ્યું, સુષ, હરામજદી ! રમેશ મોટા ભલો માણસ ન ભયો હાથ તો ? તેને કહ્યું આલો બનાવ્યો ? કહ્યું આટલી દોલત આપી ? સર્વે મારા પ્રતાપ. તે તો પાછું છે ! નીમક હરામ છે ! મને હવે જોળખતો પશુ નથી ! મને ગાંડી કહે છે ! શું હું, ગાંડી છું, હા, હા, હા !

આ સાંભળી સઘળી ઈંચોએ પાછળ જોયું તો કિનારા ઉપર એક સુંદર પશુ આંધેડ વપની ઈંચે ઉભી હતી, કામથી તેની આંખો લાલ થઈ હતી વિકટ દાસ્ય કરી રહી હતી તેનાં કપડાં ફાટવાં ચીંચરાં જેવાં અને વાળ વીખરાયેલા હતા. જોતાં જણાય છે કે, જુવાનીમાં તે ઈંચે ધણીજ સુંદરી હતી.

એ નહીં તટ ઉપર તડકાના અરપટ પ્રકાશમાં તે ગાંડીને જોઈને સર્વ ઈંચો સરમાઈ ગઈ, ગંગાને તો બીક લાગી જેથી ચંદનની પાછળ લપાઈ ગઈ.

ગાંડીએ પોતાનું વિકટ દાસ્ય બંધ કર્યું, ટટનીક વાર સાંતિ જવાઈ રહી. તે પછી તે ગાંડી અત્યંત મધુર-સ્વરમાં ગાવા લાગી,

‘ આજ હું જળમાં જુગવા આવી, ’

ગાંડીની આવી દસા જોઈ ગંગાને તો બહુ બીક લાગવા માંડી, અને જલ્દી ધૈર જવાનું ચંદનને કહેવા લાગી ચંદન, ગંગાને સાથે સઘ ધૈર જવા લાગી, જ્યારે ગંગા, ગાંડીની આગળ ચંદનને જવા લાગી, સારે તેને જોઈને તેણે કહ્યું, આહા, હું ધણી રૂપાળી છે, સાવધાન રહેજે, તારા ઉપર ધણીજ ભારે આંદુત આવવાની છે.

આ સાંભળી ગંગાનું સુકુમાર હૃદય ધણાજ ભેરથી ધડકવા માંડ્યું. તે પગથીયાં પર ચડતાં ચડતાં તો પડતાં ખચી. ઉપર આવીને ગંગાએ, ચંદનને કહ્યું, મેન, કેવી બીધામણી ગાંડી છે ? તે જુવાનીમાં તો ધણીજ સુંદર હતી !

સર્વે ઈંચો નહીં નાહીને ચાલવા માંડી, કેવળ તે આંધેડ ઈંચે, કે જેણે તારાના સખધર્માં ચંદન ને વાત કરી હતી, તે એકલી રહી, તે આંધેડ ધીમે ધીમે ગાંડીની પાસે આવીને બોલી, ઠીક, તેં હમેશને શી રીતે મોટા માણસ બનાવ્યો, તે તો પોતાના બાપની મિત્રતાથી મોટા માણસ થયો છે.

આ સાંભળી, ગાંડી ખડ ખડાટ હસી પડી અને બોલી, તેનો બાપ ! તેનો બાપ કાંજુ છે ? અમર નાથ ? નહીં, નહીં ! તેનો બાપ કાંજુ છે તે હું જાણું છું હી, હી, હી !

, આંધેડ ઈંચે દૂરી પૂછવા જતી હતી, પશુ તેવામાં તો તે ગાંડી ત્યાંથી જતી રહી.

(અપૂર્ણ)

વ્યપાર ધંધામાં વિજય મેળવવા માટે સકલ્પનો ઉપયોગ.

દરેક માણસે જાણવું જોઈએકે પોતાની પેદાશની આથે પોતાની માનસિક અવસ્થાનો ગાઠ સંબંધ છે એક પ્રકારના વિચાર મનુષ્યને ધનવાન બનાવી દેછે ત્યારે બીજા પ્રકારના વિચારો તેનો સંપત્તિ વ્યવહાર નષ્ટ કરી નાંખે છે જેને તે વસ્તુમાં સદેહ હોય તેણે તેની ખ્યાલ કરી જોવી.

કેાઇ પણ ધંધામાં સફળતા મેળવવાને માટે નીચેના કારણો મૂખ્ય હોય છે.

૧ પ્રથમ, તે છેકે તેનો નિશ્ચય દૃઢ હોવો જોઈએ, અને જે પ્રમાણમાં તેનો નિશ્ચય દૃઢ હોય છે તેજ પ્રમાણમાં કાર્ગિસ દ તેના તરફ ખેચાઇ આવે છે.

૨ બીજે એક પેતાના કાર્યની ઉન્નતિ અને શુદ્ધિને માટે કાંઈ પણ કસર ન રાખવી અને પોતાની વિચારશક્તિને આમ તેમ નમાવી વાતોમાં નષ્ટ ન કરતાં પોતાના કાર્યમાં પરોવવી.

૩ ત્રીજું એકે પોતાને કરવાના કાર્યમાં પ્રેમ રાખતાં શીખવું તે કાર્ય કરવામાં પ્રસન્નતા રાખવી, અને તે સંબંધી દરેક વાતમાં પોતાના તન, મન અને ધનનો ઉપયોગ કરવો.

જ્યેનકે લોકે કહેશે કે, મનુષ્યને સફળતા આપનારાં આ કારણો નથી પણ મનુષ્યની અદર દીર્ઘ દૃષ્ટિ હોવી આવશ્યક છે અને તે શુણ્ કાંઈ દરેક માણસમાં હોતો નથી, પરંતુ દીર્ઘદૃષ્ટિને, સ્મરણ શક્તિ તથા આયુષ્યોની માફક મનુષ્યજ પેદા કરી શકે છે અને શુદ્ધ કરી શકે છે જે મનુષ્ય પોતાની વર્તમાન અવસ્થાથી અસંતુષ્ટ રહે છે, અને જે શુદ્ધ આવથી ઉન્નતિના અભિલાષી છે, તેમને માટે કાર્ય સિદ્ધિની પ્રાપ્તિને માટે માર અટક અને દૃઢ નિશ્ચય અને તેમાં વચ્ચે આવનાર પ્રત્યેક અડચણોને દુર કરવો, અથવા તેમને તુરંત સમજીને તેના પ્રતિ વિશેષ ધ્યાન ન આપવાનો દૃઢ સંકલ્પ હોવો જોઈએ. અર્થાત દૃઢ આનમ્યકા હોવી આવશ્યક છે, આ વાત ઉપર સારી રીતે વિશ્વાસ રાખજે કે તમારી પ્રજાજ દુનિયા દરેક વિધિ અને અડચણોને દુર કરી દેશે અને અતે તમને તમારા કાર્યની સિદ્ધિ કરાવશે.

કાંઈપણ કામ કરવામાં પૂર્ણ વિચાર કર્યા વિના લપસપાટ કે ઉતાવળથી કાંઈ કાર્યનો આરંભ કરવો, અને કાર્ય કરતી વખતે ચક્રોગ મન રાખવું એ કાર્ય શક્તિને વ્યર્થ નષ્ટ કરવા પરાજય છે, એથી તો ઇચ્છિત વસ્તુની પ્રાપ્તિ કરવાને બદલે તે ધણેજ પાછળ પડી જાય છે.

આચાર વ્યવહારમાં એવી વર્તણૂક દોવી જોઈએકે જેથી સંચારને તમારા અસ્થિતવનો અનુજ્ઞ થાય, પરંતુ તેથી મનની શાંતિ અને ત્યતરી રિશરતા પ્રગટ થવી જોઈએ, પણ અભિમાની થવું ન જોઈએ, તમારે તમારા અત્માની સજા ઉપર વિશ્વાસ રાખવો જોઈએ કારણ કે તેજ તમને ધારેકે રચને ભણ જઈ શકે છે, આ રચને કાંઈ દરેક જેની સક્ષિત માટે મારે વિશ્વાસ રાખવો જોઈએ તે આત્મા કષ્ટ વસ્તુ છે તે જાણવું કે આ આજ વાતનાંક મનુષ્ય છે તેજ પ્રાણીનાર છે. તે એક અમર વસ્તુ છે. અને સર્ગર તેના ઉપર ચલાવેલ પદ જેનું છે ધણેકો લોક આ માટે પણે વેચને રહેવી વસ્તુ હોને એમ માને છે, તેમના સમજવા પ્રમાણે તેની સાથે નેમનો કાંઈ સંબંધ નથી એમ માને છે. પણ તેમ નથી. આત્મા એ મનુષ્ય જીવનનું એક સ્થિતિ ધારી અને આવશ્યક અંગ છે. તેની વડેજ આવણે સર્વ પ્રકારની આબ્યાદિશ અને માનસિક શક્તિઓનો વિશાસ કરી શકીએ છીએ તેનીજ સદાવત્તાથી આવણે

સફળતા મેળવી શકીએ છીએ, પરંતુ આપણે માટે તો સરળ માગે ચાલુ અને આપણી શક્તિઓને શુભ કાર્યોમાં લગાવી એ જરૂરનું છે.

આત્મા આપણી પ્રકૃતિને એક આધ્યાત્મિક અને દિવ્ય ભાગ છે જે લોકોને પોતાની આંતરિક દિવ્ય શક્તિઓનું જ્ઞાન નથી અને જેમની પાસે તેમને જગ્યાવાનું બળ નથી તેમની અંદર તે શુભ રીતે રહે છે.

આ અત્યંતમાની સાથે વાર્તાલાપ કરવાનું માટે અને તે તરફ ધ્યાન લગાવી સયમ કરવાને માટે જો તમે દરરોજ અર્ધો કલાક પછી કહાડી સડો તો પછી જતે દહાડે તમે આત્મમય યજ્ઞજ્યોત્ષ્ણા, અને તમારા સર્વ બધો તુટી જશે કેમકે તે પછી તબને જજ્યામે કે તમે સ્વામી છો, અને સંસારની એક પશુ શક્તિ તમારી આગળ, ના કહેવાનું સાદસ નહીં કરે તે પછી તમને ખમર પડશે કે તમારા ભાગને રચનાર વિદ્યાતા પશુ તમેજ છો; જૂન કાળમાં જે કાંઈ તમારી પાસે હતું, તે તમેજ મેળવ્યું હતું, લા-વિધ્યમાં જે મળશે તેને પશુ તમેજ મેળવી શકશો યા તોડી શકશો. અને જેટલી સુખમનાથી તમને નિષ્ફળતા મળી હશે તેટલીજ સરળતાથી તમારું દરેક કાર્ય સફળ થશે. અર્થાત તે પછી સફળતા કે નિષ્ફળતા મળવી એ માત્ર તમારી ઇચ્છાનુસારજ રહેશે તમારા રત્નને જગાડો, અને પછી કાર્ય સિદ્ધ કરવાનું સાદસ કરો, એકની પાછળ એક જેમ ધૈર્ય આપ્યું જાય છે તેવા તમે ન બનો પશુ એક સત્તાવાન બક્તિની માફક વિચાર અને કર્મ કરવાનું સાદસ કરો. તમારા અસ્થિતિને અનુભવ કરો, અને તમારે માટે તમે પોતેજ વિચાર કરી કાર્યને નિર્ણય કરતાં શીખો. પછી જજ્યાશે કે જેમ સૂચના તાપથી બરહનાકુંગરો પીગળી જાય છે તેમ તમારા સામર્થ્ય આગળ વિપત્તિ રૂપી બરહના કુંગરો પલાયમાન થઈ જશે.

પશુ રું, તમારે જાણી લેવું જોઈએ કે આત્મા એક ચૂમક છે જે પદાર્થની સાથે તમારી વિચારની અવસ્થા તેના સબધ કરી દેશે, તેને તે નિરતર તમારા પ્રતિઆકર્ષણ કર્મો કરશે અર્થાત જો તમારા વિચાર શુભ અને પવિત્ર હશે તો તમને મળણ કરનાર ઉત્તમ પદાર્થો પ્રાપ્ત થશે, અને જો તમારા વિચારો અશુભ અને મસિન હશે તો નહીં સમજાવે કે તમારી બરાબી ધરાની.

સારાંશકે જે વિચારોને મનમાં રાખવાનો તમને અન્યાસ પડી જાય છે તે વિચારો મૂર્તિમાન થઈ જાય છે આત્માની શક્તિથી તે વિચાર રૂપી મૂર્તિઓમાં જીવન આવી જાય છે અને તે જીવતા મચ્છિ થોની માફક પ્રભાવ પાડી શકે છે.

આ સંસારમાં પરમાત્માએ સર્વ વસ્તુઓ ઉત્તમ અને પ્રાણિયોના સુખને માટે જમાવી છે, ખુનુએ ઉત્તમ પ્રકારનું જીવન માળવું જોઈએ, આ પ્રકારના ઉચ્ચ વિચારોને હમેશાં મનમાં રાખવાથી આપણે બરાબ દશામાંથી નીકળી ઉત્તમ દશાને પ્રાપ્ત કરી શકીએ છીએ.

વ્યાપારમાં સફળતા મેળવવાને માટે એક સાધન એ છે કે, આપણી ઉત્તનિનું કલ્પનામય ચિત્ર આલેખી તે પર એકાગ્રચિત્ત થઈને તેના વિચાર કર્યા કરવા જોઈએ. પશુ તે સાથે તમારું તે કલ્પનામય ચિત્ર તમારી વાર્તાવાક અવસ્થા કરતાં ઉચ્ચ હોવું જોઈએ. જે મળે તેમાં સતોષ માનવો એવા વિચારો રાખવા વ્યર્થ છે, સતોષનો ખીજો અર્થ અવનતિ છે. હમેશા કોઈ ઉત્તમ વસ્તુને માટે ધ્યાન રાખતા રહો, કેમકે એવા ઉમંગો વડે અને એવા હમેશાં વિચાર કરતા રહેવાથી, તમારી આંતરિક શક્તિ નવિન પ્રવલ્ન કરવા માંડશે, સતોષથી કેવળ ઉચ્ચતિ રહિત થઈને જ્યાં હો ત્યાંના ત્યાંજ પડ્યા રહેશે એવો અધોગતિનું ચિન્હ છે.

જ હમેશાં સાવધાન રહેજો કે કોઈ વિનાયક વિચાર આવીને તમારી મધ્યમ મહેનતને ધુણાઈ ન કરી કે ઉત્તમ વ્યાપાર, આચાર, સાહમ, સફળતા મેળવવાને દંડ સંકલ્પ કરવો, એવા વિચારો ઉત્તમકે, બ્યારે તેમાં જાણના, નિષ્ફળતાના, મનની રિચ્છતાનો અભાવ કરનાર વિગેર વિચારો વિનાયક વિચારો છે. માટે તેવા વિચારોને તમારા મનમાં પ્રવેશવા ન દેવા જોઈએ.

(અનુસંધાન ગત વર્ષના પૃષ્ઠ ૪૩૧ થી,)

વંશાખ પૂર્ણિમાના ચંદ્રની શીતળ હાથમાં મેળની ધારા ચાલી રહી છે, સુનોચનાએ આજે મારી તરફ ખીલકુલ જોયું નથી નહીં તે તે ચંદ્રની પ્રકાશમાં મારી જોડે દમેશાં ધુમ્માં કરતી, હઠી હઠી તે કોમળ લીલેતરી ઉપર બેઠીને મારા સામી જોયાં હતી હતી. પરંતુ આજનો ચંદ્ર તો તેને નકામો દુઃખ દેવા કરે છે આજે તે ધરમાંથી બહાર પણ નીકળતી નથી, તેનું કારણ બાળકનો મદવાડ છે અમારા લગ્ન સંબંધ પછી મારા સસરાની તમામ મિલકત અમને મળી હતી. રહેવાનો મુંદર ખંગો, વસ્ત્રાલંકાર, ઘેન, વંશવ કે કરાની ખામી નહોતી. દુઃખ શું છે તે હું જાણતો ન હોતો આ જોઈ હું તથા મારી પત્નિ ધણી વખતે અમારા પૂજ્ય સદગુરના સામર્થ્યની વાતો કરતાં હતાં, મારો ચાર વર્ષનો બાળક સુરેન્દ્ર મારો દત્તો અને તે આખું પશુ હોમી કરતો નહોતો, તેની ચિતામાં મારા અને સુલેચનાના દુઃખનો પાર રહેતો નહીં આપના કરતાં માનું હૃદય કોમળ હોવાથી તેની મા ખાટલા આજળથી ઉઠતી નહીં પણ દિવસથી તાલે બાળકને ધણું અવસર કરી દીધું છે. આજની રાત ધણી ભયંકર છે કારણ કે ડાક્ટરે કહ્યું છે કે આજની વાત વિત્યા પછી બાળકની જીવવાની આશા રાખી શકાય ખાટલા પાસે બેસી સુલેચના બાળકના મુખને જોઈ રહી છે. આ વખતે ધણીઆળમાં બાર ટોગ વાગ્યા સુલેચનાએ મારા સામું જોઈ, મધુર વચને કહ્યું, ' દવા '

મેં કહ્યું—“ અમારે સુરેન્દ્ર ઉધમાં છે, મારે જગાડવાની જરૂર નથી ’ આ સંજોગો તેણે કંઈ ન કહેતાં તીર્થ નિસાસો નાંખી શુદ્ધ મુદ્દ બેસી રહી. બહાર ચંદ્રની ખિતેથી રાત્રે ગાગના વન પશુવમાંથી રાત્રિની નિસ્તબ્ધતા તોડનાર કોઈએ ગાવાનો આરંભ કર્યો

“ કિને તેરો ગોવિન્દ નામ ધર્યો,

લેન દેન કે તુમ દિનકારી મોમે કણુ ન સર્યો.

કિને:

નિમ્ન સુદામા કિયો અન્નથી તંડુલ ભેટ ધર્યો

કુપદ સુનાયી તુમ જત રાખી અન્નર દાન કર્યો.

કિને:

સદીપન કે તુમ મુન લાલે વિદ્યા પાડ વર્યો

સરકી વિરિયાં નિદુર દે બંડે કલ ન ચૂદ ધર્યો

કિને

આ વખતે મને તે સંજોગો મારા પુત્રની કુધમાં અવેશ પડેાચળનાર ઉપર ધણુંજ દુઃખ હતું. આથી બાળક પણ ભગી ઉઠ્યો અને ને રડવા લાગ્યો ગિમ્મન ઘણું સુનત્યના ઉઠી ધર્મ, અને અમ તેમ કાદોરાર મારી ભગથી મારા તરફ જોવા લાગી અચો દું ત્રુ ઉઠીને બહાર નીકળ્યો, ગાવન પણ બધ થયું હતું.

કપાલિકામાં આવીને ચારે તરફ જોવા લાગ્યો, પણ ગાનર નજરે પડ્યો નહીં, પણ કાપી તરફથી જુ કોઈએ ત્રાવા મોકલ્યું.

“હવે તે! ગોવિન્દ નામ ધર્યો.”

આ અવાજ અપાથી આવતો હતો તે તરફ હું ગયો, અને જતે હાથ જોડીને તે જાનારને ન માંવા માટે કહેવા લાગ્યો, ત્યારે ગાયકે પછી જરા હળીને ફરી ગાવા માંડ્યું.

“સરખી વિરિયાં નિકુર હું બેઠે કાન ન મૂક ધર્યો.”

આ સાંભળી મને જરા ક્રોધ ચડ્યો, જેવા મેં કહ્યું, મહારાજ, ગાવાનું બંધ કરો. તે સાંભળી તેણે ફરી ગાવા માંડ્યું.

“કિન તેરો ગોવિન્દ નામ ધર્યો.”

ભગવાં વસ્ત્ર ધારી પ્રચંડ મુખમુદ્રાવાળા અને મોટી જટા ધારી તે યુવક યોગીએ હસીને કહ્યું, કેમ? પાછો ગાવા લાગ્યો. ‘માધવ મન તેરી ન જતી.’

મેં કહ્યું, માઈ નાનું બાળક મોતના મુખમાં પડ્યું છે. આપ છાના રહો, જે તે જાગશે તો માઈ સદ્માતાય વળી જશે.

તેણે વળી ગાવા માંડ્યું.—‘માધવ મન તેરી ન જતી.’

આથી મેં કહ્યું, તમારા પગે પડીને કહું છું કે તમે ન જોલશો.

સંન્યાસીએ હસીને કહ્યું, નહીં તો શું પોલીસને જોલાવશો? આ સાંભળી મેં ક્રોધ વરા યદ્ય કહ્યું, અલબત્ત, હું અદો જે હું તે થાય તેમ છે આ સાંભળીને સંન્યાસીએ કહ્યું, તો બાઈ, તમારા બાળકને કેમ મહાડી ચકતા નથી? તેની વાન સાંભળી હું ક્રોધતો માર્યો બગલામાં પાડો ગયો. પાછળ જોયું તો મારી પાછળ પાછળ સંન્યાસી પણ આવતો જોયો તેથી મેં ક્રોધમાં આતી કહ્યું, “બહેરા ડાનો રહે.”

આ સાંભળી તેમણે મદ દારૂપૂર્વક કહ્યું, બાઈ, “અરાવપ્પુ ચિત્તકાર્યમાતિર્વ્યં શુદ્ધમાગતે.” હીંદુ ધર્મ ને એના ઉપર જરાપણ લક્ષ આપતા નથી.

આથી વિરમિત થઇને મેં તેમના તરફ જોયું. ત્રીસેક વર્ષની તેમની ઉંમર જણાતી હતી, ભગવાં વસ્ત્ર ધારી પ્રચંડ મુખ મુદ્રાવાન અને તેજસ્વી નેત્રાવળા યોગીને પાસે આવેલા જોઈ, મને લાગ્યું કે દેખા-ય છે તો નરોત્તમ સ્વામિ જેવા, પણ, દરો કે નહીં? અત્યારે આટલી રાત્રે તે અહીં ક્યાંથી હોય? આમ વિચાર કરતો હતો તે વખતે તેમણે કહ્યું, “કેમ શું વિચાર કરે છે?”

મેં કહ્યું, “મારો પુત્ર મુનુની પચારી ઉપર પડ્યો છે.” મોગીએ કહ્યું—ત્યારે તો અરેઅર વખતેજ આવ્યો છું એકવાર તારા પુત્રને જોઉંતો ખરો. નારાયણ! નારાયણ!

આ વખતે સુસોયના પણ વાતમીત સાંભળવાને બારણા આગળ આવોને ઉભી રહી હતી. ત્યાંથી તેણે સંન્યાસીને જોયા, સંન્યાસીને મ્હેરો જોઇને તેને કાંઈ પરિચિત હોય એમ લાગ્યું. સંન્યાસીની વાત સાંભળીને મેં કહ્યું, પધારો! તેથી મારી સાથે સંન્યાસી પણ ઘરમાં આવ્યો. અને બાળકની સ્થિતિ પાસે જઈને જોઈ, હું ખર્યા પીડીત બાળક અર્ધા મીચેલા નેત્રોએ પડ્યું હતું, ધાસ ચાલતો હતો, જોરથી રડવાનું બળ તેનામાં નહોતું બાળકની નાડી જોઇને સંન્યાસીએ જાણ્યું કે તાવ ઉતરવા માંડ્યો છે, તાવ ઉતરતાજ બાળકનો શ્વ પણ જવાનો. મારા સામું જોઇને તેમણે કહ્યું, “તાવ ઉતરવા માંડ્યો છે.”

સંન્યાસીની સદાનુશ્રુતિથી મને હવે તે અપરિચિત જણાવા નહીં, નરોત્તમ સ્વામીજી દરો, એમ મને લાગ્યું પણ, હોય કે નહીં તેની ગદગદગતમાં માઈ મન ચકડોળે રડ્યું. આજે તેમની દરેક પ્રકારની શ્રીતિભાવમાં ધણેજ ફેર જણાતો હતો એટલે હું કાંઈ નહીં કરી શક્યો નહીં. મેં ધાર્યું કે, મારા બાળકને જમાવવાને માટે આજે ખરેખર નરોત્તમ સ્વામિજી આગ્યા છે. તે દિવસે કહેતા હતા કે આત્મ રાત્રીને ક્રોધપણ જગ્યાએ જવામાં કે ક્રોધપણ જગ્યાનું દાન થવામાં, કાંઈ પણ અડચણ પડતી નથી. તેમની વાત સાંભળી હું તથા સુસોયના તેમને પગે પડી કહેવા લાગ્યાં કે પ્રસો, આપ અમારા બાળક ને બચાવો.

આ પછી સંન્યાસીએ પોતાના ચિત્તને સ્થિર કર્યું તેમણે પોતાની ઝોળીમાંથી કાંઈક હવા કઢાડી,

દવા બીજી કાષ્ટ નહોતી પણ ભયનો મોહો હતો. તે પછી બાળકને પોતાના બેળામાં લીધું, પછી પોતાના મોહથી રક્ષણની માંગા ઉતારીને તેને ગમે પહેરાવી. તે પછી આખો માંસીને એકામ ચિતે દેખે સુત્રવન કરવા લાગ્યું, “કમલોના ધણી, કુખીઓના કુખા, શું તમે આ રૂપમાં મળના બાળકનું રક્ષણ કરો છો ? હાં ! તમેતો એમના બચતર છો, તમે રક્ષણ નહીં કરોતો બાળકનું રક્ષણ કાષ્ટ કરો. દયાવત, પ્રાણનાથ, આ બાળકને પ્રાણદાન આપો, એ તમારો જ છે. ”

આમ પ્રાર્થના કરતાં કન્ટા યોગીથીતો ધ્યાનમગ્ન થઇ ગયા. તેમણે ધ્યાનમાં જોયું તો પોતું પીનાબર પહેલાં સ્વામવર્ણુ વાળા હૃતમ વસ્ત્રાલંકારથી વિભૂષિત થયેલા વનમળીએ આવીને ધીમેધીમે બાળકને સુવન કર્યું તે પછી અધુર મોઢાંથી વાગવામાંડી, બાળકે હોઠી નાચવા માંડ્યું તે વખતે બાળકને રુદ્રી દત્તે સંન્યસીએ વનમળીના ચરણ પકડ્યાં અદા ? શું સુખ, શું શાંતિ, શું માધુર્ય, અને કેવી તૃપ્તિ હતી, આમ જનકતા સંન્યાસી પાછા ધ્યાન મગ્ન થયા “યોગીવારે બાળકમાં નવું ચિત્તન્ય આવ્યું, પોતાના દુર્બળ હાથે સંન્યાસીની દાડી બેસવા માંડી બાળકે દસીને પોતાની માને છુમ મારી, બાળકે કહ્યું, મા, આ કોણ છે ?

આ વખતે સંન્યસીનું ધ્યાન દુરચુ તેમણે આંખો ખોલી, સંન્યાસીએ હોઠીને બાળકને ધીમેધીમે પલંગમાં મુલાવ્યો પછી ધીરથી સુવન કર્યું, બાળકે કહ્યું, બાપા, ! આ કાણ છે ? મને તે ધણીજ વહાલા લાગે છે. હવે તેમને અહીં રાખીને આ વખતે દુઃ તથા સુલોચના દર્પપૂર્વક સ્વામિનાં ચરુણે પડ્યાં, મોનના પદ્મમાંથી બાળકને બચાવનાર ખરે, આ મંથરાર્તિએ દર્શન આપ્યા છે એમ માનવા લાગ્યાં.

યોગીવારે તેમણે કહ્યું, “ચિદાનંદ, મુદરધાત્રમમાં પડી સુલોચના સાથેના આનંદથી તને હવે કેમ હુ ખ છે કે દુ ખ ? પ્રથમની વાત યાદ આવે છે ?

મે કહ્યું, ડાહ્યા ! માફ કરો, આપને દુઃ ઓળખી શક્યો નહીં, આપના ૧૫ અને ઉમ તપના તેજમાં દુઃ અંજલિ મળે. દુઃ મુદરુદ્ધિ આપની કુપાતો શો ઉપકાર મળે !

તેમણે કહ્યું, ભાઈ, ઉપકાર, મેં ઉપકાર, કમ્પરનું રતવન કરી કુખમાં દિવસ વિતાવો એ મારી શ્રુતેંજાડે. કેમ બેન, સુલોચના ! તારી શું રિયતિ છે !

આ સાંભળી સુલોચનાએ કહ્યું, કુખાનું, આપ વિના અમને કોણ સદાપ કરે ! આપ ઘણા વર્ષે આમ અચાનક ગળ્યા નેથી અમે આપને ઓળખી શક્યાં નહીં. અમારા ઉપર આવીને કુખા રાખ્યાં કર્યો.” ખરેખર આ નરોત્તમ સ્વામિજી હતા પણ તેમના તપના પ્રભાવથી અને ઘણા વર્ષે આમ અચાનક મંથરાર્તિએ દર્શન થવાથી અમે ઓળખી શક્યાં નહોતા એવો આત્મજ્ઞાનના પ્રભાવથી બાળકના મદવાળી વાત જાણી આમ અચાનક આવી ચડવા હતા બાળક સામે થઇ ગયો. તે પછી એકાદ બે દિવસ સ્વામિજી અમારે ત્યાં રહી પોણા મહિના ગયા.

કુખીમાંથી કુખી બનાવનાર, સદૃશ્યી અને રૂપવતી સ્ત્રી, પુત્ર, ધન અને ચૈત્તર્યને મેળવી આપનાર સદૃશ્યી નરોત્તમ સ્વામિજીએ તો મારા ઉપર ઘણાજ ઉપકાર કર્યો છે.

૭ કુદરતના કેરુમાં આવી પડેલા માણસની મરકરી કરવી કે માનું સજાનું એ પડ્યા ઉપર પાડું માનવા જેવું છે.

૮ ઘણા જિંદગી વચમાં કાલને જીતી આપવો તે એક અદ્યતનનો અભિનિ સજગાવવા બરોજર છે.

૯ સ્વભાવ એ સુધરે નહીં, વળેલા નહીં સુધરેલ, છે ચોરો મુરોપમાં, ભણતર બહુ કલેસ.

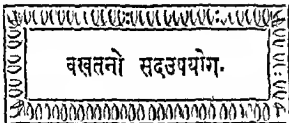
૧૦ અજકથી વિદ્યોતો જલ્દીથી નાશ થાય છે.

૧૧ પુત્રકેમાં રહેલી વિદ્ય અને પત્રકે દાથે ગેરુક ધન એ અપ પડે કામ આવતા નથી

૧૨ જન્મે લગામમાં ગળી (કેમકે) જન્મ મેરી તો મુગક વેરી.

૧૩ કુખી રાખનાર મનુષ્યને સંપત્તિ સાપડતી નથી પણ વિપત્તિ વધે છે.

૧૪ મરીજના કુખો ટાંચ્યા સિવાય કસીદ થવું નહીં.

(લેખક શ્રીમત્ ગોતીલાલ મધુરભાઈ દશાઈ)
(અનુવાદ માતાકાંચી)

પછી હું જમતો, જમ્યા પછી લખવાનાં સાધનો મારી પાસે જેવાં મુકવામાં આવતાં કે હું મારા સવારનો રીપોર્ટ તૈયાર કરી કાઢતો, આ પછી નોકરી પર દાખલ થતા પહેલાં મને એકાદ કલાક વાચવાનો મળતો. જ્યારે પલટણને સવારમાં કવાયત કરાવવા જવું પડતું, અને જ્યારે તે કામ મને સોંપવામાં આવતું ત્યારે હું મારી દુકાનીને સુદૈવ્ય ચર્ચાજ કવાયતના ક્ષેત્ર પર લઈ જતો, જ્યારે ઉપરી સાહેબોને કવાયતમાં જવાનું હોય ત્યારે આઠ દસ વાગી જાય, હિસની ગરમીને લીધે સીપાઈઓ પરસેવાથી દોશી જાય, તેમનો જમવાનો સમય વર્તી જાય, સર્વે કામના નિયમનો લાંબ થાય, અને સર્વે માણસોનો મીઠાજી જાય, જ્યારે હું હસકરનો ઉપરી હતો ત્યારે મારા તાગાના માણસોને કુરસદનો વખત પુષ્કળ મળતો, તેઓ શહેરમાં અને જગલમાં ફરવા જઈ ચકત્ર અને દરેકાઈ ઉઘોગ કરી ચકત્રા "

આ દરમિયાન મનન કરવાથી દરેકાઈ જીવંતને જીવંતો કે નિયમિત વર્તનથી માણસ કેટલું કરી શકે છે. આ એક જ દરમિયાન પૂરતો ભોધ મળી શકે તેમ છે.

વખતનો સહ ઉપયોગ વિધ્યાર્થીઓએ ખાસ કરવાનો છે, અને ધર્મ નીતિના અધન પ્રમાણે પ્રત્યેક મનુષ્ય વખતનો સહુપયોગ કરવાને બધાયેસે છે. પછી તે મજુર હોય કે રાજા, ગરીબ હોય કે શ્રીમત, પણ દરેકની ફરજ છે કે તેણે વખતનો સહિયોગ કરવો જોઈએ.

દગલદાના રાજા મહાલ આલેક્સ આઠ કલાક કામ કરતા, આઠ કલાક આરામ લેતા, આઠ કલાક ક્રીડા અને રમત ગમતમાં ગાળતા, એક રાત્રી આઠ કલાક નિયમસર કામ કરે તે મહત્વની વાત છે.

હીડા અને રમતનાં સાધનો પાછળ એટલા મરશુલ નહીં થયું, કે જે છદ લાગી કુટેવમાં ખપે, તથા વ્યસન રૂપ થઈ પડે. ચોડા વખત આનંદની જાદુ અંતર નિહોણ રમત ગમતની જરૂર છે. પછી વિદ્યાનો રમતને બદલે વિષયની ફેરફારથી તેને આનંદ ઉપગમી લેતા, કોઈ લેખ લખતાં મન આકર્ષી, તે કોઈ સારો વિષય વાંચતા મી કેમ્બ્રિજ તો એટલે સુધી કહે છે કે "આખીસ વર્ષ સુધી મેં એક કુટુંબનો કારભાર ચલાવ્યો છે, આખા કુટુંબનું પોષણ કરેલું છે, લેખો લખ્યા છે, જન સમાજની સેવા કરી છે, ધણા ખર્ચા લોકોની જેડે મેં ધણા મોત્રોની પરોણા ચાકરી કરી છે, અને તેમ છતાં મેં મારા છાપરા નીચે મંજીરા, પાસા, ચોપાટ, કે રમવાનું બીજું એક પણ સાધન રાખ્યું નહોતું " મી. કેમ્બ્રિજ આ, શીવાય આનંદ નહોતો મેળવી શકેતો એમ નહોતું, તે નિલ આનંદ અને કાર્ય પ્રવૃત્ત રહેતો અને કંટાળતો નહીં.

વખતનો સહિયોગ કરવાનાં સાધનો ધણાં છે. જે લોકો ક્રેમ બોલે છે કે "મને વખત મળતો નથી" તેથી મારાથી બનતું નથી, એ બોલવું એજ તેમનું "અનિયમિત વર્તન દર્શાવે છે, કામ કરવાને વખતની ખોટ નથી. સાધન વિના પણ કાર્ય કરવાના ઉત્સાહ વાળાઓ કાર્ય સાધે છે, નિયમિત રીતે વખતનો સહિયોગ કરનાર માસે વખત એટલો લાંબો થાય છે કે તે કેમે કપોં ખુટતો મેંજી. મી. કેમ્બ્રિજ ચાર આનાનાં રોજના પચાસે રીપોર્ટની નોકરી કરતો હતો. તે સમયમાં તે વ્યાકરણ જેવાં અધ્યાપક અને મહત્વનો વિષય શીખ્યો હતો-રચના-વહાણની અંદર કોટડીની કોર કે, કાંતો બીજાનાની કોર હતી-કેષ જલ વાંચત શૂઠ નહોતાં, પુરતો રાખવાના કળાટમાં માત્ર તેનો કપડોનો કોરોજ હતો, એવામાં રાખેલો એક સાદા પાટીઆનો કકડો તેના ટેબલની અજ અસરતો અને તેના

જન્મમાં કદીએ તો “ મારી પાસે મીઠુઆરી કે દીવેલ અગિયવને પૈસા નહતા. શીવાળામાં સુવડીવા અગિયવના સીવાય રાત્રે બીજો દીવો, વાચવા માટે જાણેજ મળી શકતો. મામાપ, અથવા મીતો તરફના આશ્રય કે ઉત્તેજન વિના આવી સિદ્ધિમાં જ્યારે હું મારો અભ્યાસ કરી શક્યો, ત્યારે ગમે તેવો ગરીબ, ગમે તેવો કામાર્થી, ગમે તેવો સાધન દીન, કે બીજો કોઇ પણ જીવાન ન શીખી શકવાનું મુંઝવેજી આપી શકશે ? હલમ અને કાગળ લેવા પૈસા જ્યાવત્તા અર્ધા બૂખે મરતુ પડતું એક પણ શબ્દ મારા સ્વાધિનમાં નહોતો. હસાહસ, ગાનતાન, સીસકારા ! અને ધાધળ જર્જર તોફાન કરવા વાળા, ધણાજ અધિચારી નિરુકુશ અને નાદાન સીપદઓની ટેળી વચમાં ગમે તેવી રીતે વખત જ્યારી મારે જણવા લખવાનું કામ કરવું પડતું, કારણ, કે સારી હલમ માટે એક પૈસો ખર્ચવો એ મારે માટે લાખ રૂપીઆ જેટલું માંધુ હતું જગત ખર્ચ ઉપરાંત દરેક સીપાઇને દર અઢવાડીએ દેવ આતો મળતો, મને સારી રીતે યાદ છે કે એક પ્રસંગે જરૂર જોગ તમામ ખર્ચ કરી નાંખ્યા પછી એક શુક્રવારે મારી પાસે અર્ધો પેન્સ શીલકમાં બન્ધો હતો અને સુવારમાં રાત્રી માહલી લેવા માટે તે મેં રાખી નૂક્યો હતો. પણ રાતના એટલી બધી બૂખ લાગી કે તેથી હું કેવળ અશક્ત બની ગયેલો જણ્યો. એટલામાં મારા કપડાં હિતારતી વખતે મેં રાખી મુશો જરૂર પેન્સ ગુમ થયેલો અને માનુષ પડ્યો, મારી ફોટેલી તુટેલી ચાદર કે બનુસમાં મોં ધાલી એક ખાળકની પેટે હું ધ્રુજ રહ્યો, આ વખતનો મારી સ્થાંતિનો ખ્યાલ ખાલા વીના રહેશે નહીં અને હું ફરીથી કહું છું કે આવી દુખદ સિદ્ધિમાં હરેક રીતે દુખ વેદી વખતનો જ્યાવ કરી, હું મારો અભ્યાસ સાધી શક્યો, ત્યારે “ મારાથી નથી બની શકતું ” મને “ વખત મળતો નથી ” એવું બેલતાં કવા જીવાન માણસને શરમ નહીં ઉપજે ”

મો કેબેટનાં ઉપલા વચનોથી સ્પષ્ટ થાય છે કે માણસ જો ધારે તો ગમે તેવી સિદ્ધિમાં વખત મેળવી તેનો સદ ઉપયોગ કરી શકે છે. કેબેટના સળંગો-સ્થાન-સાહીત્ય અને રનેલી મડળ કેવું હતું, છતાં તેની વખતનો સદઉપયોગ કરવાની આમદવાળી નિજના પરીણામે તે કેટલું કરી શક્યો તે વાચક વર્ગથી અજણ નથી.

વખતનો સદ ઉપયોગ કરનાર સર્વદા, સર્વ વિષયમાં જીવવાન નિવડે છે.

૯. ધરતીની કૃપા, કે જેમાંથી મેલુ પર્વતના સર્વ સુખો મળી શકે છે, તે જોઇતી હોય તો પ્રથમ પ્રેમ વધારવાની તગવીજ કરો.

૧૦. સારું કરેલું કદી પણ વ્યર્થ જતું નથી, અને જાણ કરનારની કદી પણ માફી ગતિ થતી નથી.

૧૧. ધર્મને આગળ રાખ્યા વિના કોઇ પણ કાર્યમાં કદી પણ ફોટા મેળવી શકાશે નહિ.

૧૨. ત્યાગ તથા ભોગના માનસિક યુદ્ધમાં જે જીત મેળવી શકે તેજ ભોગવણી છે.

૧૩. જે રોગના પત્રમાંથી બચવું હોય તો મનની મજબુતી રાખતાં શોખવું જોઇએ.

૧૪ ધર્મના બધા બેટોની કળ પ્રભુ પ્રેમ છે

૧૫ જેને કીર્તી જીવતો રાખે છે તે કદીનહીં મરણ પામતો નથી

૧૬ વગર પૈસે પણ અનેક જાતના પરમાર્થ યજ્ઞ શકે છે માટે પરમાર્થ કરવામાં પાછા હરો નહીં.

૧૭ મોતને ત્રિત માનનાર માણસ અધિચારી કામથી દુર રહે છે.

૧૮ એક રૂઠું કૃત્ય કે રૂઠો જોલ અખડ દેશાતી બોગવે છે. તેના ફળ મેળવતાં સુધી આંખે કદાચ જીવીએ નહીં. તોય શુ થયું

૧૯ કોઇપણ નકામો કે નફારો રબદ નાશ પામતો નથી

૨૦ અને મનન કરો પણ મેહેનતને પિછારી કાઢના નહીં.

૨૧ અસંતુષ્ટ નિરાશ થયેલા ગનને માટે ઉત્તમ ઉપાય કામમાં રોકાવું તે છે.

૨૨ તમારી શક્તિઓને કદી અધારે પડી રહેવા દેશો તો મુખ્યત્વે તમે દેખનાર નથી

૨૩ મરદનું અંત કરજી બીજાની મેહેનતથી ઉત્પન્ન થયેલા મધ ઉપર બેસનારા ભમરાની માફક ગુમારો કરવાનું પિછારે છે.

પ્રાદ વિવાહ અને શિક્ષણ.

(લેખક શ્રીયુત મણિલાલ કેશવલાલ પરીખ)

હાલ બાલિકાઓનું લગ્ન પ્રાદ વયે કરવા બદલ પુષ્કળ પ્રયત્ન, અને પુષ્કળ સુધારણા ચાલે છે અને ધીમે ધીમે તે સફળ પણ થાય છે. પણ લગ્નની વયની આખરની મર્યાદા સુધારાના દિગ્દર્શકોએ દરવેશી કાંઈપણ જણાતી નથી હાલમાં લગ્નની મર્યાદા વધતે વધતે ૧૫ વર્ષ પૂર્વત અને ઇવરિત તેથી પણ આગળ ગમેલી છે. પણ તેવી કન્યાઓની સખ્યા ઘણી થોડી છે પણ તે વધતા પહેલાં સમાજની એકંદર રચના માટે તે ઇષ્ટ કિંવા આનંદ છે, તે વિશેનો વિચાર વખતગર થવો જોઈએ.

ફેરનાક વખત પૂર્વે મરાઠી પ્રથમાબામાં “ ઓઝોનું ઉચ્ચ શિક્ષણ અને સંતતિનો નાશ ” આ વિષય પર ડૉ. રિમયના અગ્રેજી નિબંધનું મરાઠી ભાષાંતર પ્રસિદ્ધ થયું હતું તે સર્વ મનુષ્યોએ એક વખત તો અવકાશ વાંચવા જેવું છે. જો કે તે લેખ અમેરિકાને લગતો છે, છતાં પણ તેમાંની કેટલીક આગતનો આપણે પણ વિચાર કરવા જેવો છે—તે હશે છે.—“ પ્રત્યેક બહુશ્રુત મનુષ્યને જ્ઞાત છે કે જે પ્રમાણે સંસ્કૃતીની પ્રત્યેક ઠાઠીમાં છે, તેજ પ્રમાણે મનુષ્યોટીમાં પણ જીવન કલહ નિરતર ચાલુ છે. આ જીવન કલહ તે માત્ર કોઈ વ્યક્તિને માટેજ નથી પણ તેની સંતતિ માટે છે, કાંચ સંસ્કૃતીમાં સંતતિજ ઘણી મહત્વની છે વ્યક્તિ નહિ થાય તો માત્ર એકનીજ ખોટ પડે, પરંતુ જો સંતતિ બંધ થાય તો તેથી જીવિષમાં ઉત્પન્ન થતીર હજારોની ખોટ પડે.”

ઓઝોને ઉચ્ચ શિક્ષણ આપવાથી પ્રત્યક્ષ રીતે તેમના શરીર પર થનારા અનિષ્ટ પરિણામને લીધે, અને વળી અપ્રત્યક્ષ રીતે સાધારણ મનુષ્યને લાગે કરવાનું અશક્ય-થવાને લીધે, સંતતિનો શી રીતે નાશ થાય છે તે હું બતાવેશ, ઉચ્ચ શિક્ષણ પ્રાપ્ત કરેલી ઓગે, પોતાને હાથે મનુકર્તવ્ય ઉત્તમ પ્રકારે યશો નહિ એવી ખાત્રા હોય એમ જણાય છે. શરણ કવચિત કિંવા મોટી ઉંમરે લગ્ન કરે છે; અને જો તે લગ્ન કરે છે તો તેની સંતતિ ઘણી થોડી હોય છે. કેટલીક વખત એવી પણ ખોટી દલીલ રજુ કરવામાં આવે છે કે સાત આઠ બાળકોનું નિષ્કાળજીથી સંજોષાનું કરવા કરતાં એકજ બાળક હોય અને તેનું કાળજી પૂર્વક સંજોષાનું કર્યું હોય તો ધણું સાર. કારણ પુષ્કળ બાળકો હોય તો માતાનું લક્ષ સર્વનાપર સરખું રહી શકે નહિ પરંતુ આ ભ્રમ છે નિર્વિવાદ વાત છે કે શ્રીમંત અને સુશિક્ષિત લોકનાં એકનાં એક બાળક બહુજ લાઠપણમાં જમડેનાં અને અશક્ત હોય છે, પરંતુ મરીખ અને સાધારણ શિક્ષણ મળેલા લોકનાં સાત આઠ બાળકો અતિશય શક્તિ અને આનંદી હોય છે.

આ હકિકત જો કે મૂખ્યત્વે કરીને યરદેશની બાળ્યતમાં ખરી છે છતાં પણ તેવી રીતિ, તેવા સમય આપણા દેશમાં આવે નહિ, તેટલા માટે અપણે પ્રથમથીજ લક્ષ આપવું જોઈએ; અને તે પ્રકારનું લક્ષ આપી વિચાર કરતાં અમને તો જણાય છે કે આ બાળ્યનો શોભ્ય સમયે પ્રતિકા કરવો એ ધણુજ ઉત્તમ છે. એટલે સાત આઠ વર્ષની બાળિકાનાં લગ્ન કરી દેવાં એવો અમારો મત નથી, પણ આ મર્યાદા અનિવચિત વધતી જાય છે તે અમને ઠીક લાગતું નથી કન્યાનાં લગ્ન પ્રાદ વયમાં તેના વિદ્યાભ્યાસના રિવસ પૂરા થાય ત્યાંકે કરવાં જોઈએ. આ કદખના પ્રથમ દર્શને જો કે સારી દેખાય છે પણ, પરિણામે તે અરિતકારક દર્શો, અને ડૉ. રિમયના જેવાજ વિચાર પુષ્કળ મનુષ્યના મગજમાં આવશે. કારણ ૨૦-૨૫ વર્ષ સુધી જેનું વય અભ્યાસ કરવામાં અને સખ્યાથી સગાતે રચતજ રમત ગમતમાં ખર્ચ છે તેને ૧૫-૨૦ કે ઘણું ઘણું તો ૩૦-૪૦ રૂપિયા મેળવનાર—લાલ ખી. એ. થયેલાને સુદાં આરંભમાં તેટલોજ આરંભ મળે છે પરિતે ત્યાં જ્યાં એકવાડા કચરો, પુત્રો, લીપતુ, ગુપત, અને વળી બાળ અગ્ન્યાની કટકઃ શી રીતે પસંદ પડે, અને તેમ ન થાય તો સર્વનેજ પ્રેરિત-સિન્દુલ સર્વન્દ એવા મોટા મોટા દરજ્જા પતિ ક્યાંથી મળવાના ? અર્થાત્ તેમનામાં અવિવાહિત રહેવાની કદખના જળવત્તર પ્રવાની અને તેથી સંસાર સુખનો નાશ થવાનો અને એમ થાય તે કાલ પ્રકારે ઇષ્ટ નથી.

આમિને શિક્ષણ તો જોઈએજ. જ્ઞાનામૃત કોઈ પણ કાળે, કોઈ પણ સ્થિતિમાં ખોટું નથીજ, છતાં પણ જેને વિવાદિત સ્થિતિમાં જીવન ગાળવાનું છે તેમને તેમની શારીરિક અને માનસિક શક્તિ સક્ષાત્ જોઈને શિક્ષણ આપવું જોઈએ, કારણ આવી પ્રજાની તેઓ માતા હોવાથી તે પ્રજા શારીરિક અને માનસિક શક્તિઓ માં સમજા નિવડે એવી ખચકદારી સમજવાની ખાસ આવશ્યકતા છે કે. સમજ કહે છે કે:—

“ મારા મત પ્રમાણે તો સ્ત્રીઓની પ્રકૃતિ નાલુક હોવાનું મુખ્ય કારણ તેમને આપવામાં આવતું વધારાનું શિક્ષણ છે—કારણ—(૧) તેમને ઘણો વખત સર્વ પ્રકાર અને સ્વચ્છ હવા વિના કાઢવો પડે છે. (૨) વૃદ્ધિ પામતાં અવયવોનું સર્વ લેણી મેદ તરફ શોષાઈ જાય છે (૩) આમ થવાથી રનાયુ અને પચને દિવની વૃદ્ધિ બધી યકને કેવળ મેદનીજ વૃદ્ધિ થાય છે. (૪) સૃષ્ટિ નિયમ પ્રમાણે ૧૮ વર્ષ સુધી અવિવાહિત રહેવાની જોઈ છેવટની મર્યાદા છે છતાં પણ ખાસ શિક્ષણનેજ માટે ૨૬-૨૭ વર્ષ પર્યંત અવિવાહિત રહેવાની ફરજ પડે છે. (૫) આખરે શિક્ષણને લીધે તેની હાજતો એટલી બધી વધી જાય છે કે તેમને સચકત પરંતુ તરણ, દ્રવ્યદ્વીન પુરૂષો સાથે લગ્ન કરવાનું કોઈપણ રીતે પરવડતું નથી. ”

આ પ્રકારે અગવડ બરેલું તથા મનવા તત્ત્વોને શિથિલ કરી નાંખનારું શિક્ષણ તો માન જેને કુદૈવે સસારથી વિમુખ કરેલા છે તેમનેજ આપવું જોઈએ એટલે તે સમાજ પર નિશ્ચિતપણે ઉપકાર કરી શકે, અને તેમનું આયુષ્ય તેમને કંટાળા બરેલું ન લાગતાં તેઓ પરોપકારના કાર્યમાં લાગે, અને પ્રજાને કલ્યાણની કારણ રૂપ બને

યુરોપિયવાદવાસ્થળી.

(લેખક શ્રીમુત બાહલાલ નંદલાલ દેસાઈ, બી. એ એસ. એસ. બી)

હિંદ શુ ક્યું છે ?

યુરોપખંડની સુધરેલી પ્રજાઓમાં જે પ્રચલ વિચાર આવી રહ્યા છે, અને અસપર્શ નાશ જે બપર અસ્પર્શસ્ત્રો ગાલી રહ્યાં છે તેમાં યુરોપિય પ્રજાઓના મનની નાશ થાય છે એ વાત નિર્વિવાદ છે પરંતુ દુરમત કરતાં આપણી પાસે માણસ, વિચરતા સાધનો, તથા પૈસા પૂરકળ હોવાથી પરિણામે આપણી ફતેહ જ થશે એ વાત પણ નિર્વિવાદ છે. અને આપણી મહાન ફતેહના શુભ શુકનરૂપ ચારે તરફના ધસારાઓમાં આપણે ધીમે ધીમે દુરમતને દંડવીને પાડો દહાવીએ છીએ એવી દલીલો વાંચીને આપણા જ્ઞાનદર્માં ધણેજ વધારો થાય છે. પરંતુ આ પ્રચલ વિચરતાં હિંદે ધણો નજવો ભાગ લગ્યો છે એવું ફેટલાક ખોલતા જણાય છે જ્યારે સુખેદ્યમર્ષ ઉત્પન્ન થાય છે, અને તેથી હિંદે શુ ક્યું છે અને ફેટલું બોગચું છે તેનું સિંહાવલોકન કરવાની જરૂર છે.

યુરોપિય વિચરતાં ચર્યાચરનાં નામદાર પ્રિન્સ બ્રૅક વેલ્સે તથા આપણા માણ વાઇસરૉય લૉડ હાર્ડિંગ સાહેબે સ્થાપેલાં ફોટામાં હિંદે પોતાની સ્થિતિમૂળ્ય ધણો સારો ફાળો આપ્યો છે અને સદરજુ ફોટા કે જેમાં વિમેન વૉરફુડ એક શાખા છે તે તમામ ફોટા તત્ત્વવાદકો દણુ પણ મદદને માટે નાટક, તમાશા, તથા ફેન્સી સેધલ વીગેરે ધણા પૈસા મેળવવાના ઉપાયો યોગ્ય છે, તેમાં હિંદની આખાલકદ પ્રજા સ્વચકિત અનુસાર ચહેરના પૈસાદાર તથા ગામડાના ગરીબ માણસોએ પણ પોતાનો હોરસો ધણી ઉદારતા પૂરક આપ્યો છે. અને ફેટલાક ગરીબ ગામડીઓએ ઉમગમાં આવીને કે બીજા કોઈ કારણસર દદ કરતાં તે ગળ ઉપરત રકમો ભરી લીધેલી, તે નામદાર સરકારે પાછળથી કમ લીધેલી, તેજ બતાવી આપે છે કે હિંદની પ્રજા સરકારને મદદ કરવાને ફેટલી બધી ઉત્સુક છે

લડાઈના પ્રથમ વર્ષમાં જ્યારે બ્રિટિશ લશ્કરમાં વધારે માણ્યોની ભરતીની જરૂર જણાઈ, ત્યારે તૈયાર અને તાલીમ પામેલા લશ્કર તરફિ હિંદે પોતાનું દેશી તથા વિદેશી સૈન્ય ક્રાન્સની રજીસ્ટ્રીમાં વિદાય કર્યું અને આ પ્રચલ વાદવાસ્થળી કે જે મહાભારતના, યુદ્ધ કે તે અરસાની વાદવાચળા કરજી પ્રમાણુ અને સમયમાં ધણીજ મોટી અને લાંબી છે તેમાં હિંદના વાર નરોએ પોતાનું સૌર્ય તથા અપરૂપ બતાવીને હિંદની અગતી દીતિને ધણીજ ઉજાગવલ બતાવી છે આખંડોમાં રહીને લડવામાં

તથા અન્યથા મૂલકમાં કકડાતી ઠંડીમાં દિહી સેનને જે અપ્રતીત વફાદારી ખતાવીને ભોગ કટાકડીના સંભવે આપ્યો છે તે દક્ષીણ સામ્રાજ્યનો કાઠ પશુ માણસ જરા પણ દુર્લભ કરી શકે તેમ નથી.

ત્યારબાદ મેસેપોટામીયા, ઇજીપ્ત, દક્ષિણ આફ્રિકા વિગેરે જગ્યાઓએ દિહી લશ્કર મોકલવામાં આવ્યું ત્યાં ત્યાં પ્રતિકૂળ સંભોગો તથા કેટલીક અવધારક ખાલીઓ છતાં દિહી સેનનાં જે વફાદારી ભર્યો ભોગ ખરાદુરીથી આપીને દિહી અને દિહના નામનાર અઘાટની કુળજવડ છાંતીને દ્વીયુચીત કરી છે તેથી દિહની વફાદારી સંનધો અને દિહી સેનના વિરલ સંનધી ખુદ દુર્ભવો પણ આશ્ચર્યચકિત થઈ ગયા છે. તેમજ દિહી લશ્કરનું પ્રથમ વર્ષનું ખર્ચ દિહુનાન દેશે માથે લેવામાં જે પોતાની કર્તવ્યભીરી ખતાવી છે તે બૂલી જવા જેવી નથી અરિષ્ટના ખર્ચ તથા આલુ ખર્ચ ખાખન કોને ભોગવવું પડશે, તેનો કાંઈ નિશ્ચય થયેલો જરાનો નથી; પરંતુ દિહી લશ્કરનું ખર્ચ કેટલું સ્વીકારે છે તે પરિશ્ચમે જોવાશે. આ ઉપરાંત દિહના દેશી રાજાઓ તરફથી ગળેલી વિવિધ મુદ્દા સામગ્રીઓ મોટરો, એન્જીનુસ-સ હંસ્પીટલો સંબંધીની ઉનાર મદદો તેમજ સામાન્ય અન્ન તરફથી વારંવાર જોરોતેનું વિગેરે માટે જે જે મદદાભારત પ્રપત્ત થાય છે તે અને હજુ તેના પ્રપ્તિના નાના તાલુકાઓ પણ એરોએન આપવા તૈયારી ખતાવે છે તે તમામ ઉપરથી શુ અક્ત થાય છે ? એટલું સ્પષ્ટ દેખાય છે કે દિહના રાજ તથા રાજાઓ, ખાળકો તથા વહો ક્રિસ્ટિયન સરકારની ફરેહને માટે પૈમાને ભોગ આપે છે અને આપે જશે.

એજીઅમના નિરાશર ખાળકો માટે પ્રત્યેક શહેરની ને આખી સાજાઓમાં બજુતા ખાળકાએ તથા ખાળકાઓએ ગોચ મદદ કરી છે અને દિહનાં ખાળકો પાંચમાસ પ્રખ્યાત ખાળકો માટે આવા સદ્માન પૂર્વક ઉપરાલુ કરે એ ઉછરતી પ્રખનું વલણ અને ઉછરતી પ્રખ પોતાને મુશ્કેલીથી મળતા અશુભ મમરા ખાવાના પૈસાને પણ ભોગ આપવા તૈયાર છે તે શુ ખતવે છે ?

દિહની પ્રખ એક ઘણી ગરીબ પ્રખ છે અને ગરીબીનો ફોસો દીન પ્રતીતિન વધેલો જાય છે છતાં જે કુદરત અને સદ્માવધી દિહની પ્રખએ અસાધારણ મદદ, માણસો, સાધનો ને પૈસાથી કરી છે, તે દિહની સ્થિતિ જાણનાર હરકાષ માણસ મહાન લેખજો તે ઉપરાંત લાગુ પડેલી ધીમે કેટલીક યીજેના જ્ઞાન ધણીજ વધી ગયા છે તેનો વધારો એ જો પણ કિંદ મુગે મેટે ઉપાડે જાય છે, અને દિહના વેપારને જે સતત દુટકો લાગે છે અને જે દુટકો હજુ જાપાનના આગળ વધવાથી બાગશે તે ખમવા દિહ તૈયાર છે અને તે દુટકાઓ દિહે અત્યાર આગમય ખમવા માંડ્યા છે. ત્યારબાદ બ્રીટીશ રાજ્યની આર્થિક હથિ મુજબ દુરમનનાં રાજ્યોએ “ ફોટ ” ની નીતીથી દિહમાંથી જે અસાધારણ નફો ને લાસ મેળવ્યા છે તે પૈસા આજે બ્રીટીશ સામ્રાજ્યના વિરુદ્ધ વપરાય છે તે બ્રીટીશ અર્થ સામ્રાજ્યોએ વિચારવા જેવું છે, અને ઘટે ત્યાં આર્થિક નીતિમાં ફેરફાર કરવા જેવું છે.

દિહે મદદ કરવામાં તથા ગોધવારિને અંગે આર્થિક તુકચાન વેઠયું છે તે કરતાં ઘણી અમુલ્ય અને સ્વત્વ સેવા દિહે પોતાનું સમતોલપણ જાળવી રાખીને સુવેદને વફાદારી જાળવી રાખી તે છે. તેનો હીસાબ કાઢવો પ્રત્યેક અર્થ શાસ્ત્રીની જાણના રાક્ષીની બાહેરની વાત છે. દિહમાં પ્રત્યક જળવે યશે એવી ધારણા દુર્ભવોએ રાખી હતી અને તે ધારણા પાર પાડવાને દુષ્ટ દુર્ભવો તરફથી સીવા ને આડકતરા યત્નો થયા હતા એમ જણાય છે, છતાં દિહની પ્રખએ અણીને વખતે વફાદારીમાં અગ્ર રહેવાથી ઘણીજ અમુલ્ય સેવા ખતવી છે એક વખત એવો હતો કે દિહને સલાજાવાને દિહમાં કક્ષા દસ હજારનુંજ વિદેશી લશ્કર હતું. છતાં જરા પણ સુવેદનો અગ થયો નથી એ દિહની અગ્રમજતી સીવાય શુ ખતાવે છે ?

અમારી સેવાઓની કદર જાળવી એ નામદાર હયાળુ બ્રીટીશ સરકારના હાથમાં છે, અને પ્રત્યેક દિહીજનને બ્રીટીશ સરકારની ન્યાયદરીપર વિશ્વાસ છે તેથી દિહને સારો લાભ મળશે, ફરજિયાત મહત્ત એમવણી હાખત યશે એમ માનવાને સંપૂર્ણ કારણ રહે છે. તેમજ “ દિહે કાંઈ કયું નથી ” એવું કહેનાર ચક્રવર્તી આથી કાંઈક સુધરશે, અને બ્રીટીશ સામ્રાજ્યના હિતની ખાતર દિહને ગોચ ન્યાય આપશે એવી આશા છે.

વિશ્વામિત્ર.

વિશ્વામિત્ર એક સમયે રૂપિ થઈ ગયા છે. તેમના જીવનમાંના અનેક પ્રસંગો આપણને યાદ આપનાર થઈ પડશે, એમ ધારી તેમનું જીવનચરિત્ર આપના યોગ્ય ધાર્યું છે. પૂર્વે ધણા કાળ પહેલાં ધર્મભાષા વિશ્વામિત્ર એક પ્રતાપી રાજ્ય કરતા હતા જેમણે યજુર્માત્રને દમન કરી તથા પ્રજાના હિતમાં તત્પર રહી તેનું પુત્રની માફક પાલન કરતાં અનેક સદૃશ વર્ગ પર્વત આ પૃથ્વી નિષ્કટક રાજ્ય ભોગ્યનું હતું એમના મૂળ પુરુષ પૃથ્વીપતિ કુશ અથવા કુશિક કે જે પ્રભુપતિના વશ હતા, તેમનાથી એમ પુરુષ આ વિશ્વામિત્ર છે. રાજ્યને વર્ષે, બે વર્ષે, કે ત્રણ વર્ષે આખા રાજ્યમાં ફરી તપાસ લેવી જોઈએ, તે પ્રમાણે મહારાજા વિશ્વામિત્ર પણ દેશ વખતે, દાથી, ઘોડા, રથ વિગેરે વાહને વાળી અશોદિષ્ટી સેના સાથે લઈને રાજ્યમાં ફરવા નીકળ્યા, અનેક વન, દેશ, શહેર, નદીઓ, ધણાક રૂપિ એવા આશ્રમોનું અનુક્રમે અવલોકન કરતાં તે એક મહાવનને વિષે જઈ ચઢવા પાઠગ સેના અને આ બળ પોતે, એમ તે વનમાં પોતે આદ્યા જતા હતા, એવામાં તેમના માર્ગની બાજુમાં એક અત્યંત મુંઠા અને બહુ વિસ્તારવાળો આશ્રમ તેમની નજરે પડ્યો. આવો જનુપમ આશ્રમ કોના હશે, ચાલો જોઈએ તો ખરા ! એમ ધારી પોતાની જગી અશ્વારી સાથે વિશ્વામિત્ર ને આશ્રમ નરક વળવા, આશ્રમ આગળ જઈ, ત્યાં કેટલાક રૂપિનાં જાળકો રમતાં હશે તેમને પૂછતાથી માલમ પડ્યું કે, આ આશ્રમ મહાત્મા ધણપુત્ર વસિષ્ઠ રૂપિના છે. ત્યારે તો તેમનાં દર્શન કરવાની વિશ્વામિત્રને ખુબુ ઉત્કેહા થઈ પડી તે બહાર ગયા તો બહારના કરતાં ઘણીજ અપ્રતિમ સોબા તેમણે જોઈ. અનેક પ્રકારનાં પુષ્પો વાળી લતાઓ તથા વૃક્ષો તેમાં આવી રહ્યાં છે, અનેક દાળાં મૃગો તથા હરિણો તેમાં આમથી તેમ દોડી આવતા હશે રહ્યાં છે, તથા અનેક પક્ષી ગણો વૃક્ષોપર રહી મનોહર ચાન્દ કરી રહ્યાં છે. એવી રીતે અતિ શોભતો અને જાણે જીવનું ધણલોકજ હોયની એવો પવિત્ર તે વસિષ્ઠ મુનિનો આશ્રમજોઈ, વિશ્વામિત્ર બહુજ દુર્લભ પામ્યા.

આ પ્રમાણે આશ્રમની અતિ સુંદર શોભા નિરખતાં ને મનેના ગાન સુણનાં વિશ્વામિત્ર છેક અંદર ગયા તો બહુ સુશોભિત વૃક્ષ ધટાથી વિટાપના વસિષ્ઠ મુનિના મંદના દર્શન થયાં તુરંત અશ્વપરથી ઊતરી પોતે મંદમાં પ્રવેશ કર્યો, તો ત્યાં ધણાક તેજસ્વી મહારિઓ અને ગુરૂ સેવા પરામણુ સિંધોની વચ્ચે વિરાળેલા મહામુનિ વસિષ્ઠને જોવા તુરંત અતિ નમ્રતાથી સાત્તાગ પ્રણામ કરી, વિશ્વામિત્ર તેમના ચરણમાં પડ્યા. એ જોઈ, અહો ! આજે મહારાજા વિશ્વામિત્ર ક્યાંથી ? એમ આશ્ચર્ય પામતાં, પ્રીતિથી આદર સત્કાર કરી પોતાના શિષ્ય પસે વસિષ્ઠે તેમને આસન અપાવી બેસાડ્યા પછી નાના પ્રકારનાં વનરજ, કદ, મૂળ વિગેરે અર્પણ કરી પરસ્પર કુશળ સમાચાર પૂછવા લાગ્યા, એ પ્રમાણે પરસ્પર કુશળ વાર્તા કરી બંને પ્રસન્ન થયા. પછી વિશ્વામિત્રે રૂપિની આજ્ઞા લઈને ચાલવા માંડ્યું, ત્યારે તેમને ઉભા રાખી, વસિષ્ઠે પ્રેમ પુર સર મદદસીને કહ્યું, “ હે મહાજળવાન, આજે ઘણે દિવસે તું મારા આશ્રમે આવ્યો છે. મારે હું તારૂં તથા તારી સર્વ સેનાનું અતિથ્ય કરવા છત્તું છું. કારણકે તારા જેવો પ્રવત્નથી આવદાર દેવા જોગ પડેલો મારે ત્યાં ફરી ફરી ક્યાંથી આવે ? એવા વસિષ્ઠનાં વચન સાંભળી, “ હે મહારાજા, આપે મને કહ્યું એટલેજ માફ અતિથ્ય થઈ ચૂક્યું ” એમ વિશ્વામિત્ર બોલ્યા, એમ કહેતા જતાં વસિષ્ઠ મુનિએ બહુ આગ્રહ કરી તેમનું અતિથ્ય કરવાનું કહ્યું. એટલે તે વાત તેમણે માન્ય રાખી, અને “ આપની છત્તમાં આવે તેમ કરો, ” એમ કહી વિશ્વામિત્ર પોતાના સેન્યમાં ગયા, ને આશ્રમથી થોડેકે છેટે પહાવ નાંખ્યો.

ત્યાર પછી મંત્ર લખાવવામાં કુશળ રૂપિએ પોતાની વિધિન વર્ણવાળી હોમધેનુ (યજ્ઞનાં સાદિ-
ત્ય પુરાં પાઠનારી અને દુનિજન વસ્તુની પ્રાપ્તિ કરાવનારી કામદુર્ગા ગાય) ને બોલાવીને કહ્યું, “ હે રાજ
લા, તું અહીં આવ, તે મારાં વચન સાંભળ, હું આજે આખા સૈન્યસહિત વિશ્વામિત્ર રાજ્યને છ રસ
પ્રમ્ય બોજાવ કરાવી તેના સત્કાર કરવા ઇચ્છુ છું, નો તું મારી તે ઇચ્છા પૂર્ણ કર, હે બાઈ, હે કામ
દુર્ગા, એ સર્વને જન્મડવા માટે મારે લીધે તારે છ એ પ્રકારના રસ, અન્ન, પાન ગિરે સર્વે જાતના
પદાર્થોના કોટ સીધતાથી ઉત્પન્ન કરવા જોઈએ.

આ સાંભળી કામદુર્ગા રાજલા ગાય સર્વ દનિષ્ઠ પદાર્થોને ઉત્પન્ન કરવા લાગી, ને જોત જોતામાં
રેણુ પોતાની દિવ્ય શક્તિથી સપળી વસ્તુ તૈયાર કરી દીધી; શેરડીનો રસ, ઉત્તમ પ્રકારનું મધ, ભાત
માતનાં મધ અને સ્વાદિષ્ટ ખવા પીવાના પદાર્થો, પછી કમોદના ભાતના પર્વત જેવા કોટ, લાપસી,
અનેક પ્રકારના, ખાંડ, સાકર અને ગોળના લાડુ, અનેક પ્રકારનાં પકવાનો, ભાત ભાતનાં શાક, અથાણું
વગેરે પદાર્થો અને સુવર્ણના દમરો પાત્રો પોતાની દિવ્ય શક્તિથી રાજલાએ તૈયાર કરી દીધાં. તે પછી
રૂપિએ વિશ્વામિત્રને કદાવી મોકલવાથી તે પોતાની સર્વ સેના સાથે બી વર્ષ સહિત જન્મવાને તૈયાર થઈ
યાં આપ્યા, રૂપિએ બહુ માન પૂર્વક સર્વને રાજલાએ ઉપલબ્ધ કરેલાં સુશોભિત સુવર્ણનાં આસનો પર બે-
ખાડી, જેમ બાવે તેમ તે દનિષ્ઠ પદાર્થોને જન્માડી બહુ તમ કીધા.

આમાં અતિ સ્વાદિષ્ટ બોજાતોથી વિશ્વામિત્ર સહિત સર્વે રૂઝ પુષ્ટ થઈ ધણો સંતોષ પામ્યા પરા,
ધૈર્ય વિશ્વામિત્રને મોટું આશ્ચર્ય થવા લાગ્યું કે, અહો! રૂપિએ એટલી વારમાં આ શું કરી દીધું! પોતે
તો વિરક્ત જેવા છે અને એટલી વારમાં આ બધા સામગ્રી ક્યાંથી તૈયાર કરી દીધી? હું જોઉં તો
ખરો કે આ પાક કોણે અને કેવી રીતે તૈયાર કીધો હશે? નિશ્ચે આતો કંઈ ચમત્કાર છે, એમ વિચાર
કરતા પોતે રૂપિના લકાર આગળ ગયા તો ત્યાં એક દિવ્ય તેજસ્વી ગાય બાધેલી હતી, અને તેને દોહન
કરવા માગ્યાં જે જોઈએ તે સર્વ વસ્તુઓ ઉત્પન્ન થતી હતી. આથી વિસ્મય થઈ તેમણે વિચાર કર્યો કે,
“ આ તો કામદુર્ગા હશે. અહા! આ દિવ્યધેનુ જેને ત્યાં છે, તેને શાની આખી હોય? પછી અરવ્યમા
વાસ કરનાર રૂપિને ત્યાં હોવા કરતાં એ માથ મારે ત્યાં હોય તો કેવું સારું?” એમ ધારી પછી રૂપિ
પાસે આવી વિશ્વામિત્રે કહ્યું, ધ્વજદેવ, આપે મારો યેગ્યતા કરતાં પછી અધિક સત્કાર કર્યો છે, એથી
મારા સૈન્ય સહિત હું બહુ સંતોષ પામ્યો છું. પરંતુ મારે એક વિનંતિ કરવાની છે. તે આપ સંભળો.
આપની પાસે જે આ રાજલા નામની ધેનુ છે, તે મને આપો તો તેના બદલામાં હું આપને એક લક્ષ
ગાયો જેટલું મૂલ્ય આપીશ. કારણ કે, એ રાજલા સર્વ ગાયોમાં સ્વરૂપ છે; અને રાજાએ તો સ્વતંત્ર
દરજી કરનારાજ હોય છે, તે હે દ્વિજોત્તમ, એનાપર મારેજ હક છે.

તે રાજાનાં એવાં વચન સાંભળી, વસિષ્ઠ મુનિ બોલ્યા વિશ્વામિત્ર, એ તું શું બોલ્યો? તે રાજલાને
આપવાનું અને વળી મૂલ્ય લઈને, વિશ્વરૂપે આપવાનું કહ્યું તુલો એક લક્ષ ગાયો કહે છે, પરંતુ સો લક્ષ,
સો કરોડ, કિંવા દસ અબજ ગાયો અથવા સુવર્ણના દગ્ગાઓ લઈને પણ હું એ ધેનુ તને આપી શકું
નહિ; કેમકે મારાથી એનો કાણુબર પણ ત્યાગ ગાય તેમ નથી. હે રાજાએને દમન કરનારા, રાજયોગ્ય
વાળુઓની કીર્તિ જેમ તેમના વિદ્યાપરાક્રમ વગેરેથી પ્રાપ્ત થાય છે, તેમ મારી અખડ કીર્તિ તે માત્ર
આ રાજલાથીજ ઉત્પન્ન થયેલી છે. અને હે રાજા, મારા દેહનો નિર્ગોહ, દેવકર્મ, પિતૃકર્મ, અગ્નિહોત્ર,
અસિદ્ધાન્ત, વૈશ્વદેવાદિપથ, સ્વાહાકાર તમા વપટકારવાળા સાખ્ય યજ્ઞો અને અનેક પ્રકારની વિદ્યા એ સર્વ
આ રાજલાને આધીન છે. અર્થાત્ મારાથી રાજલાને લીધેજ એ સર્વ જતી શકે છે. અને મેં જે આખા
સૈન્ય સહિત તારે આર્પિત્ય કર્યું તે પણ રાજલાએજ ઉત્પન્ન કરેલા પદાર્થોથી કર્યું છે. માટે હું રાખ્ય
પૂરેકે કહું કે, મારે સર્વરૂપ એ કામદુર્ગા રાજલાજ છે; ને પોતાનાં શુભ દર્શનવડે નિરતર સંતોષ કરનારી
જે તેજ છે. માટે હે રાજા, એવાં અનેક કારણોને લીધે હું તને મારી રાજલા ગાય આપી શકું તેમ નથી.

વિશ્વામિત્ર અને રાજા અને સ્વભાવે કૌમી, અને રાજા સમૃદ્ધિનો મંદ એટલે અલકારને લીધે
આપ અન્યાયનો કેમ વિચાર રહે? પોતાનો આટલો સત્કાર કર્યો, છતાં વસિષ્ઠ મુનિએ જ્યારે રાજલા

આપવા ના પાડી, હારે વિશ્વામિત્રે, બળાહારથી તે ગાયને દરજ્જ કરવાનો નિશ્ચય કર્યો. તુરંત યોદ્ધાઓને આજ્ઞા કરવાથી તેઓએ તેને ચારે તરફથી ઘેરી, ને ગળેથી બાંધી, જોરથી ખેંચીને સૈન્ય તરફ ધસી આવ્યો. રામલા કે જે ઇચ્છામાં આવે તેવા પદાર્થો આપનારી હોનાથી કામદુષ્ટ કહેવાતી હતી, તે કંઈ બીજા સાધારણ પશુઓ જેવી નહોતી આ વખતે તેણી પોતાના મનમાં અત્યંત દુઃખી થઈ, મોટા ખરાડા પાડી ને રૂદન કરવા લાગી; અને ચિંતન દરજ્જા લાગી કે, શું મહાત્મા વસિષ્ઠે મારો ત્યાગ કર્યો હશે ? કે જેથી આ વિશ્વામિત્રના અનુચરો મને બળે કરીને લઈ ગય છે. મારાથી શું મદદિ વસિષ્ઠનો કાંઈ અપરાધ થયો છે ? કારણ કે તે મહા ધર્મિષ્ઠ પુરુષ હોવાથી વિના અપરાધે મારો છોડી ત્યાગ કરે નહિ. પરંતુ તે વાતનો નિશ્ચય કર્યા વગર આ ચમત્કૃત સરખા યોદ્ધાઓ સાથે હું કેમ જાઉં ? એ પ્રમાણે ચિંતવતી ને વારંવાર નિશ્વાસ મૂકતી રામલા વેગથી જળ કરીને પોતાના રવામી વસિષ્ઠ પાસે જવા માટે પાછી ફરી, ને આવકા મારી વિશ્વામિત્રના સેંકડો બલિષ્ઠ યોદ્ધાઓને તરછોડી વાણું માફક વેગથી તેણી મહાત્મા વસિષ્ઠજીના ચરણ સમીપ જઈ ઉભી રહી પછી જોરથી ચારડતી ને રૂદન કરતી, મેઘ સરખી વાણીથી તે તેમને કહેવા લાગી કે, હે મહા સમર્થ, હે બ્રહ્મપુત્ર વસિષ્ઠ, શું મારા કોઈ અપરાધને લીધે આપ મારો ત્યાગ કરો છો ? કે જેથી આ વિશ્વામિત્રના સૈનિક પુરુષો મને લઈ ગય છે ? પોતાની પાસે શોકથી ગાબરી થઈ, શ્વાસભરે દોડતી આવેલી રામલાનું આ પ્રશ્ન જોઈ કહેવું સાંભળી, વસિષ્ઠ સુનિએ તેનું આશ્વાસન કરતાં કહ્યું : “ હે રામલે, હે વત્સે ! હું તારો ત્યાગ કરતો નથી; ને તું મારો કશોય અપરાધ પશુ કર્યો નથી, પરંતુ આ બળે કરી મરોન્મત થયેલો વિશ્વામિત્ર રાજા તને પાછો ફરી લઈ ગય છે. હું એને વારી શકતો નથી કેમકે એના સરખું માફ બળ નથી એ મારા કરતાં અધિક બળવાન છે એટલુંજ નહિ, પણ તે ક્ષત્રિય છે, વળી પૃથ્વીનો પતિ છે. વળી અર્ધરિણી સેના તેના હાથમા છે, તો હે વત્સે ! બહુવચ્ચર પુરુષ ન્યૂન બળવાળા પાસેથી અમૂલ્ય રત્ન ખેંચી લે તેમાં શું આશ્ચર્ય ?

આથી તો વિરમય થઈ વાણેતો મર્મ અણુનાર રાજાઓ તે સ્વર્ણને નમ્રનાથો કહ્યું ! અથો ! બ્રહ્મનું અતુલ પ્રભાવવાળા છતાં આપ એ શું કહો છો ? શુદ્ધિમાન પુરુષો વારંવાર ક્ષત્રિય બળ કરતાં બ્રહ્મજીને અધિક ગણતા આવ્યા છે. બ્રહ્મજી પરમ દિવ્ય છે તેથી તમારા અમણિત બળ કરતાં વિશ્વામિત્રનું બળ ક્યાંથી અધિક હોય ? જોકે વિશ્વામિત્ર મહા વીર્યવાન છે. પરંતુ તેના કરતાં એ અધિક વીર્યવાન તમે છો, તો હે પ્રભુ, જો કદાચ આપની ઇચ્છા રચત તેને શિક્ષા કરવાની ન હોય તો આપના પ્રતાપથી હું પણ બ્રહ્મજી વાળી છું તેથી મને વિશ્વામિત્રના સાથે થવાની આજ્ઞા આપો, હું એ કુટુંબમાં બળ, ગર્વ અને યત્ન એ સર્વોત્તમ નાશ કરીશ આ પ્રમાણે તેમણે રામલાનાં વચન સાંભળી, તેણે કહ્યું, હે વત્સે ! તારી ઇચ્છામાં આવે તેમ શત્રુના બળનો નાશ કર

આમ તેઓ વાર્તાચિત કરે છે, એટલામાં તો વિશ્વામિત્રના સૈનિકો જોરે જોરે દોડતા રામલાની પછવાડે આવ્યા, ને તેને ફરી પકડી હાકી જવાનો યત્ન કરવા લાગ્યા, પણ એટલામાં તો એક મહાદાયર્થ થયું તે પછવાડે આવનારાઓનો તો શુ, પણ વિશ્વામિત્રના આખા સૈન્યનો સમૂહો નાશ થવા વખત આવ્યો જેવા તેઓ પકડવા જાય છે તેવામાં તો રામલાએ એકાએક ધુમરી ખાઈ, પુરું ઉડ્યું કરીને, તેમને કોરે હાકી દીધા, ને જોતજોતામાં તેનું રૂપ મહાવિકરાળ થઈ ગયું રામલા તાડેલાં કરી, થઈ થઈ જુગવા લાગી ને તેનાં ચગનાં રોમે રોમ ઉડ્યાં થઈ ગયાં, તેણે દુકાં એવી મોટી ગર્જના કરતાંજ મહાવિકરાળ પહલવ નામના સેંકડો યોદ્ધાઓ ઉત્પન્ન કર્યા, ને તેઓ ‘ મારો મારો ’ કરતા તે સૈનિકોની પછવાડે દોડ્યા. અને તેમનો એકે એકનો વધ કરી બાંધીના સૈંય પર તુટી પડ્યા આનું જોતાં વિશ્વામિત્રના ક્રોધનો પાર રહ્યો નહિ. તેમનાં નેત્ર લાલ યોગ થઈ ગયાં, ને સ્તંભને લલકારી લાંબકર પ્રહલવોનો નાશ કરવા માંડ્યો. એ જોઈ રામલાએ ભય પમાડે તેવા દુસા દુસા શબ્દો ઉચ્ચ જોઈ, જાણે બીજા યોદ્ધાઓને એલાવતી હોય તેવી ઉભી રહી એટલામાં તો અસંખ્ય યોદ્ધાઓએ આવી અગ્નિ જેમ વતને બાળે તેમ વિશ્વામિત્રના ધણાક સૈન્યને બાળી લખ્યું કરી દીધું ત્યારે વિશ્વામિત્રે આપત ક્રોધિષ્ઠ થઈ, પોતાનાજ હાથે તે સર્વ યોદ્ધાઓને અનેક કાસે મૂકી વ્યાકુળ દીધા.

ત્રિકાળ જ્ઞાની શી રીત થઈ શકાય ?

ત્રિકાળ જ્ઞાનને અર્થ, ભૂત, કવિષ્ઠ અને વર્તમાન કાળની વાતો માણવી એવો થાય છે. પહેલાં એવો જ્ઞાનને સામર્થ્ય ધણી માણસોને હતું પ્રાચીન ઇતિહાસથી એ વાત જાણી શકાય તેમ છે. રૂપિ, મુનિયોમાં ત્રિકાળ જ્ઞાનનું સામર્થ્ય ધણે ભાગે હતું વાલ્મીકિએ રામ-ચંદ્રનું ચરિત્ર એજ સામર્થ્ય વડે રામના જન્મ પહેલાંજ લખ્યું હતું. વસિષ્ઠને છાનામાના રાતના વખતે મારવાનો ઇરાદો વિશ્વામિત્રે કર્યો હતો, અને એ ઇરાદાને વસિષ્ઠે પોતાની પશુ કુટીમાં બેઠે બેઠે તેજ સામર્થ્યથી જાણી લીધો હતો સજ્યે દેવવ, પાંડવનું યુદ્ધ એજ સામર્થ્ય વડે જાણી લીધું હતું એ વાત તેમણે ધૃતરાષ્ટ્રને કહી પણ હતી. મદાભારતના સંપ્રામર્શ દ્રોણાચાર્યને અશ્વત્થામાના મૃત્યુનું જ્ઞાન એજ સામર્થ્યથી પ્રાપ્ત થયું હતું. એ પ્રકારે ત્રિકાળ જ્ઞાનીનાં એવાં અનેક ઉદાહરણો પ્રાચીન ઇતિહાસમાં મળી આવે છે. પરંતુ દ્વાલમાં કેટલાક એ ઉદાહરણો બનાવટી અને પારાશિક ગણા કહે છે. પણ એ વાતનો વિચાર કરતા નથી કે મનુષ્યનામાં તે સામર્થ્ય હોઈ શકે કે નહીં. આવાં ઉદાહરણો માત્ર આપણા શાસ્ત્રોમાંજ છે એમ નહીં, પરંતુ એવાં ઘણાક ઉદાહરણો ઈરોપી ઇતિહાસમાં પણ છે.

અમેરિકાના સંપ્રદર્શી એનિસ્ટા નામના તત્ત્વજ્ઞાનીએ, અને પ્રોટેસ્ટન્ટ મતના સુધારવાના વિષયમાં, જ્ઞાનને નામના માણસે પ્રથમથીજ સચના આપી હતી. એ વાત સર્વત્ર પ્રસિદ્ધ છે. વળી એ સામર્થ્ય પ્રિન્ટ-1, પિંગાર, કલિમેક્સ નામના કવિયોમાં પણ હતું ઘણા દિવસ પુસ્તકોમાં લખ્યું છે કે આ પ્રકારનું સામર્થ્ય એલિશામાં પણ હતું. સીરીયાના રાજાના સેનાપતિને તેના નોકર ગેદાજીએ જે વખતે કહ્યો હતો, તે વાત એલિશાએ જાણી લીધી હતી. ઇબ્રાહમના રાજાનો સર્વ નાશ કરવાને ઝાટે સીરિયાના રાજાએ ઘણી વાર ગ્રામ ફોજો મોકલી હતી એ વાતને એલિશાએ જાણી લીધી હતી. અને ઇબ્રાહમ નરેશને ઘણીવાર ભારે સફટોથી ખચાચો હતો સીરિયાના રાજાએ પોતાના સરદારને એ વાતનું કારણ પૂછ્યું કે, અમારી સાવધાનતા પૂરંક કરેલી યુદ્ધિયો કેમ કુળભૂત નથી થતી ? ઉત્તરમાં મરદારે કહ્યું કે, મદાગજ, ઇબ્રાહમમાં એલિશા નામનો એક મદાપુરુષ છે તે આપની ગ્રામ યુદ્ધિયો ગાળતે ખતાવી દે છે એથી આપનો સર્વ થતો સફળ થતા નથી.

એકવાર એલિશા હમાસ્કસ જતો હતો તે વખતે તેને બેન દલાહ નામના રાજાનો સરદાર હેજલ મળ્યો. એલિશાએ હેજલને કહ્યું, કવિષ્ઠમાં તું ઇબ્રાહમ નગરને બાળી દહાડ, તમાના રહેવાસીયો, વૃક્ષો, જાળકો અને જીવોની કતલ કરીશ અને જિવેલાના મર્જને પાટી નાખીશ. તે વખતે હેજલે પોતાની સજ્જનતાનું વર્ણન કર્યું અને કહ્યું કે આપના આ ગરીબ સેવકથી તેવું રાક્ષસિ અને નિહાચકન કૃત્ય કહી પણ થવાનું નથી એલિશાએ કહ્યું, એ વાત મને ઇશ્વરે આપેલા જ્ઞાનથી જાણાય છે કે તું સીરિયાના રાજાનાં દાસન ઉપર બેસીશ અને એવાં રાક્ષસી કામો કરીશ. કેટલાક વખત પછી એલિશાની કવિષ્ઠવાણી અક્ષરસઃ સત્ય થયું.

મનુષ્યને ત્રિકાળ જ્ઞાન થાય છે એ વાતનો ત્રિયોગેશ્વર, સાકેટિસ, આરેબિક્સ, એલિશા લેવી, સ્વીડનબર્ગી પેરોસેક્સસ વિગેરે અનેક તત્ત્વજ્ઞોએ સ્વિકાર કર્યો છે. એવાજ સામર્થ્યને રાખનાર એક જર્મન સ્ત્રીનું જ્ઞાન રડીલિંગ નામના વિદ્વાને લખ્યું છે કે તે જીએ પાંતિના દેરી સામર્થ્યથી કેંચ લગાડતું પરિણામ પહેલાંથીજ ખતાવી લીધું હતું. એજ પ્રકારે જોસેફ હોએ અમેરિકાના વિષયમાં કવિષ્ઠ વાણી કહી હતી અને તે ખરી પડી હતી.

ત્રિકાળ જ્ઞાનનું સામર્થ્ય મનુષ્યમાં શી રીતે અને ક્યારે આવે છે એ વાત વિચાર કરવા જેવી છે. મનુષ્યને તે જ્ઞાન ચિત્ત-રૂપિયોને એકાગ્ર કરવાથી થાય છે. ચિત્ત-રૂપિયોની એકાગ્રતાથી આ રચુત શરીરની રચુત દંત્રિયોએ પણ પોતે ક્રિયા ગદ્દિન થતું પડે છે. એવા વખતે એકાગ્ર થયેલું ચિત્ત તે આત્મામાં પ્રવેશે છે કે જે પરમાત્માની સાથે નિકટનો સંપર્ક રાખે છે તેવી એકાગ્રતા દ્વારા ભૂત, કવિષ્ઠ અને વર્તમાન કાળની વાતો થયાવત જાણી શકાય છે કહી કહી દેવી જ્ઞાન, વિદ્યા જ્ઞાન અને જાણી, અજાણી વસ્તુઓનું જ્ઞાન પણ પ્રાપ્ત થાય છે. વૈદક શાસ્ત્રમાં અનેક ઔષધિયોના સંદર્ભ ગ્રંથ અને પ્રભાવ હવિયોએ વણ્યા છે તેનું જ્ઞાન તેમણે આજ સામર્થ્યથી પ્રાપ્ત કર્યું હતું.

એક વિદ્વાને કહ્યું છે, જે શરીરની રાત્રિ છે તે આત્માનો દિવસ છે, અને જે આત્માની રાત્રિ છે તે શરીરનો દિવસ છે. શરીરના દિવસમાં શરીર-પોષણના કષાયો કરવામાં આવે છે આત્માના દિવસમાં આત્મજન્ય વિશિષ્ટ જ્ઞાન પેદા થાય છે. પોત પોતાની રાત્રિએ અને પોત પોતાના કર્તવ્યને ભૂલી જાય છે. આ પ્રકારે આ સામર્થ્ય પણ ચિત્ત નિરોધ દ્વારા વિશિષ્ટ જ્ઞાનથી પ્રાપ્ત થઈ શકે છે.

આ સામર્થ્ય આત્મામાંથી ઉત્પન્ન થાય છે આત્મા પ્રત્યેક મનુષ્યમાં વિદ્યમાન છે. જેથી પ્રત્યેક માણસને આજ્ઞાન પ્રાપ્ત થઈ શકે છે પરંતુ હિન્દીઓના વિષયોમાંનો પ્રેમ આ સામર્થ્યને ઢાંકી દે છે. બ્યારે મનુષ્ય વિષયાસક્તિને ત્યાગીને નિર્મળચિત્તે આત્મામાંથી જ્ઞાનને મેળવે છે ત્યારે તેને આ દૈનિ સામર્થ્ય પૂર્ણ રૂપે પ્રાપ્ત થાય છે, રખ્યાથી ઢાંકેલા દેવતા ઉપરથી જાણતો નથી પણ ઉપરથી રાખેલી કાંઠી નાખવાથી તજોતો અગ્નિ ચમકવા લાગે છે અને જોડાઈ જણાય છે એજ રીતે ત્રિગુણ જ્ઞાની ય-વાનુ દરેક માણસમાં સામર્થ્ય હોવા છતાં પણ, વિષયાસક્તિ રૂપ રખ્યામાં તે દબાઈ રહે છે. જેથી ત્રિગુણજ્ઞાની યવાનો કષ્ટા રાખનારાએ રખ્યાથી વિષયાસક્તિનો ત્યાગ કરી આત્માનુસંધાન કરી તે જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવું જોઈએ.

સેતીવાડી.

જમીન.

ખેતીમાં પ્રથમ જમીનની જરૂર પડે છે.

વ્યવહારમાં જેટલા પદાર્થો જાણાય છે તે સર્વનું ઉત્પત્તિ સ્થાન જમીન છે. હૃદયિજ્ઞ વડે ખાવા-પીવાની અને વ્યવહારમાં વપરાતી જે વસ્તુઓ આપણને મળે છે તે પણ પૃથ્વીમાંથીજ ઉત્પન્ન થાય છે ખનિજ પદાર્થો પૃથ્વીની અંદરથી મળે છે. પૃથ્વીને ખોદી અને તેને જાદાર કંઠવામાં આવે છે. નદી અને સમુદ્રમાંથી પ્રાપ્ત થનારી ઉપયોગી વસ્તુઓની ઉત્પત્તિ પણ જમીનમાંથીજ થાય છે કારણ કે નદી અને સમુદ્ર પણ પૃથ્વી ઉપરજ છે તેના તળાણે પણ જમીનજ હોય છે. જો કે નદી, સમુદ્ર, અને પૃથ્વીની અંદરથી મળનારી વસ્તુઓ મનુષ્યના કામમાં આવે છે, તેના પણ વ્યવહારમાં ઉપયોગ થાય છે, તથાપિ વસ્તુઓ પૃથ્વીની ઉપર પેદા થાય છે તેની માણસને વધુ જરૂર પડે છે તેમાં અનાજ એ મુખ્ય છે. જાળથી મનુષ્યનો જીવનગિર્વાદ ચાલે છે. અને તેનાથીજ મનુષ્યની જીવંતી છે એથી જેના ઉપર આપી મનુષ્ય જાતિના જીવનનો અધાર છે તે અનાજને ઉત્પન્ન કરવાની મહેનત કરનાર ખેડુતોને સર્વના કરતાં વિશેષ મહત્ત્વ આપવું યોગ્ય છે સાધારણ કહેવતમાં પણ કહ્યું છે કે " હિતમ ખેતી, મધ્યમ વેપાર અને કાનક નોકરી ! એ સત્ય છે ખેતી કરવાથીજ અનાજની ઉત્પત્તિ થાય છે, અને અનાજ પાકે તેજ તેને દેશ પરદેશ ચલાવી વેચવા સાટવાનો ધંધો-વેપાર ચાલે છે. વેપાર પણ ખેતી ઉપરજ આધાર મળે છે, અને વેપારીઓ હોય તો તેમને સહાય માટે નોકરોની જરૂર પડે છે. એટલે સર્વને આધાર ખેતી ઉપર છે, એ ખોટું નથી.

જમીનમાંથી જે વસ્તુઓ પેદા થાય છે તેની પણ દૃઢ હોય છે એક વીધા જમીનમાં ૧૦૦ મણ થઈ ઉત્પન્ન થઈ શકતા નથી કારણ કે તેટલી પેદાશ થતી તે જમીનની ઉત્પાદક શક્તિની હદની બહારની પાત છે. કહાય એક વીધામાં ૩૦ મણ ઘઉં પેદા થતા હોય, પણ કદિ ખેડુત એક વીધામાં ૫૦ મણ પેદા કરવા મંડિ અમિ તે જોઈને ક્રોધ તેથી વધારે પેદાશ કરવા પ્રયત્ન કરે છતાં પણ વધારે ન પાકે તો સમજવું કે તે જમીનનો કસ તેથી વધુ પાક થાય તેવો નથી. તેથી જમીનનો કસ વધારવા માટે પ્રયત્ન કરવો જોઈએ.

જમીનની ઉત્પાદક શક્તિ વખતસર પાણી પાવાથી, સારા ખેડવાનાં ઓખરોનો ઉપયોગ કરવાથી, અને ખાતર નાખવાથી વધી શકે છે સર્વ જમીન એક સરખી હોતી નથી. કોઈ બહુજ પાક પાકે તેવી હોય છે, કોઈ થોડો પાક થાય તેવી અને કોઈ મિલકતુલ પાકે નહિ તેવી હોય છે જે જમીનમાં કદી ખેતી કરવામાં ન આવી હોય અને ઘણી પથ્થરવળી કે રેતીવળી હોય છે કે જેમાં ખેતી થઈ શકતી નથી, અથવા થાય છે તો તેની પેદાશ ઘણીજ કમ થાય છે તેવી જમીન સ્વાભાવિક રીતે એવી હોય છે કે જેમાં ઊંડાનું પેપણ થાય તેવાં તત્ત્વો હોતાજ નથી અથવા હોય છે તો ઘણાંજ થોડાં, પરંતુ જે જમીનમાં ખેતી કરતા રહેવાથી કસ જતો રહેતો હોય, અર્થાત જેમાંનાં જાડ પાતને પેપણ કરનાર તત્ત્વો, તે ઉપયોગ વધુ થઈ ગયા હોય તેવી જમીનનો કસ વધારી શકાય છે. તેવીજ રીતે જે જમીન પક્ષતર પૂરી રહી હોય પણ જે ખેતીને લાયક હોય છે. તેની પણ ઉત્પાદક શક્તિ વધારી શકાય છે. જેમ

મનુષ્યોના જીવનનું પોષણ કરવાને માટે ખેતરોની જરૂર હોય છે તેમ જોડવા અને ઝડોને પણ ખેતરોની જરૂર હોય છે. જેથી જોડવાઓને સારો અને લોભતા ખેતરો મળે અને જે રીતે તેની શક્તિ વધે તેમ કરવાથી જોડ વધી શકે છે, અને તેમાં પાક પણ ધણું ઉતરે છે. ખરું કહીએ તો જોડવાઓના ખેતરો પુરતો મળે તેવી જમીન બનાવવી તેજ જમીનની ઉત્પાદક શક્તિ છે.

જે જમીનમાં સ્વાભાવિક રીતે કસ વધારે હોય છે, તે જમીનમાં વધુ કસ વધારવાને માટે ખર્ચ અને મહેનત કરવામાં આવે છે તો તેનો કસ વધી શકે છે, પરંતુ જે જમીનમાં તેવો કસ ન હોય તેમાં ખર્ચ અને મહેનત કરવામાં આવે તોપણ તેનો કસ વધી શકતો નથી. જમીન જેટલી અધિક કસવાળી હોય છે તેટલો વધુ પાક પાકે છે.

જે જમીનમાં ઉત્પાદક શક્તિ તો હોય, પણ વૃષ્ટીજ ઘોડી હોય, તેની વૃદ્ધિ કૃત્રિમ ઉપાયોથી થઈ શકે છે. તેમાં પહેલાં ઉપાય તો તેમાં થોડા ખાતર સીચવાથી જમીનની ઉત્પાદક શક્તિ વધારી શકાય છે. યુરોપ અને અમેરિકાનાઓએ ઉત્તમ પ્રકારના ખાતરથી જમીનની પેદાશ ધણીજ વધારી નીધી છે. તેમજે સ્વામનશાસ્ત્રની મદદથી જાણ્યું છે કે, કેવી જમીન ને કેવા પ્રકારના કેટલા ખાતરથી તેનો કસ વધારી શકાય છે, ખેતીમાં જે ઓળાનો દાલ વપરાય છે તેમાં સુધારો કરવાથી પણ જમીનની ઉત્પાદક શક્તિ વધારી શકાય છે. આપણા દેશમાં તો શેઠો વર્ષા દળ વીગેરે ઓળાને તેના તેજ ચાલે છે, જે નવીન પ્રકારના દળનો જમીન ખેડનામાં ઉપયોગ કરવામાં આવે તો ધણીજ ઉડી જમીન ખેડી શકાય અને પ્રથમ કરતાં પાક પણ વધુ ઉતરી શકે આ નવિન પ્રકારના દળ દ્વારા આપણા દેશમાં પણ મળવા લાગ્યા છે. તળી કાપવાનાં, જુએં ઉડાડવાનાં, બીધાં વાવવાનાં વિગેરે અનેક પ્રકારનાં નવિન ઓળાને તો યુરોપ અને અમેરિકામાં ઉપયોગ થતાં લાગ્યાં છે, જે તેનો આપણા દેશમાં ઉપયોગ કરવામાં આવે તો ખર્ચ ઓછો પડે અને લાભ અધિક થાય તેમ છે. જમીનને જેટલો કસ વધુ વધારવામાં આવે છે તે પ્રમાણમાં પાક પણ વધુ ઉતરે છે.

જે જમીન સહેર કે ગામડાની પાસે હોય છે, જે જમીનમાં કુતો હોય છે કે નહેરનું પાણી લાવવાનું સાધન હોય છે તે જમીન કિંમતી ગણાય છે.

ગામથી દુર આવેલી ધણી જમીન પડતર રહેલી જણાશે જેથી નજીકની જમીન વધુ કિંમતી ગણી શકાય છે. જે જમીન હંમેશાં એકજ માણસના માલકીપણમાં હોય છે તે જમીનની ઉત્પાદક શક્તિ વધારવાને ખર્ચ કરવાને તેના માલિકને હિમ્મત થાય છે. હિંદુસ્તાન ખેતી પ્રધાન દેશ છે. જે બધાં પહેાળી કામોમાં જેટલી મહેનત લાગે છે, તેટલી મહેનત જમીનનો કસ વધારી પાક વધારે પકવવાને માટે કરીએ તો આપણે આપણી સપાતિ ધણીજ વધારી શકીએ તેમ છે.

આપણે સર્વ જાણીએ તેમજી દરબાનુ ધણીજ, દરબા મોઢરી નહિ પણ તે વેપારી લાઈનમાં લેવાશે, અને જેનો તે જાનેમાં ધડો નહિ યતો હોય, તેવાજ માણસો ખેતી કરવા માટે છે. આ પડની નુજ નિશાન છે. ખેતી ઉપર આપણો સર્વનો આધાર છે. આવનાર માટે અત્રનો પાક પણ ખેતીમાંથીજ ઉત્પન્ન થાય છે. વરો માટે કપાસ, સુતર વિગેરે પણ ખેતીમાંથીજ થાય છે, કે જે ખેતી માણસ માત્ર ને જરૂર હોય છે. ખેતીમાં જે કે મહેનત છે, પરંતુ જે મહેનતની સાથે જુદિનો સયોગ કરવામાં આવે તો તે મહેનત લાર પડે તેમ નથી અને ખેતીની પેદાશ વધારી શકાય તેમ છે. (અપૂર્ણ.)

મારે લાલા લહેર છે.

(દેશાઈ ખેતીલાલ મથુરભાઈ મહુધાવાળા.)

જગ ખેત્રે ફાવે તેમ, મારે મન વચ્ચુ જેમ;
મારે કરવું તેવું તેમ, મારે લીલા લહેર છે.
હરીએ આંધુ જે સુખ, તેજ મારે સાચુ સુખ;
બાકીનું બધું દુખ, મારે લીલા લહેર છે.
દાંત આપ્યા ખાજ આપે, રોજ અગ રંગ બાપે,
તે તો સાં પ્રભુ પ્રતાપે, મારે લીલા લહેર છે.
કાઈ મેલ્યા રામા રંગે, કાઈ મેલ્યા વીત સંગે;
દુ મેલ્યા હરિ સાં અંગે, મારે લીલા લહેર છે.

સુરંગ અર્થાત માઇન.

લ આજકાલ વર્તમાન પત્રોમાં ઘણે જાગે એ વાંચકમાં આવે છે, કે આજે અમુક બોટ સુરંગમાં અથડાઈને કુખી ગઈ, આજે અમુક કુખી ગઈ, પણ સાધારણ લોકો સમજતા નથી કે સુરંગ એ શું છે અને એનાથી યુગની રીતીમરો શી રીતે કુશલતામાં આવે છે તેથી તેમને કેટલુંક વહેન આપીએ છીએ.

સુરંગ યાને માઇન એ એક પ્રકારનો પડાકાથી ઊડી જનાર બૉમ્બ છે. સમુદ્રમાં બે પ્રકારની સુરંગોને ઉપયોગ થાય છે. એક તો બાજબોટને અડકવાથીજ પુટી ઊઠે છે અને સ્પર્શ-માઇન કહે છે. બીજી એ છે કે જેથી કિનારેથી અથવા કોઈ બોટ ઉપરથી વિજળીદ્વારા લગાવવામાં આવે છે, સ્પર્શ-માઇન ધણી જાતની થાય છે, પરંતુ સર્વમાં ડાકના માઇનમાં જલ્દી સળગી ઊઠનારા પદાર્થો હરવામાં આવે છે. તેમાં અગ્નિ સળગાવવાની વિધિ લુદા લુદા પ્રકારની હોય છે કોઈમાં બોટની ટક્કર લાગવાથી અગ્નિ સળગી ઊઠે છે, કોઈમાં ટક્કર લાગતા વિજળીની ધારા દ્વારા કિનારે ખમર પહોંચે છે, જેથી કિનારા પરનો અમલદાર માત્ર એક બટન દબાવતાની સાથેજ સુરંગમાં અગ્નિ સળગાવીને આયકનાર બોટનો નાશ કરે છે. અથવા તો તેને જગાડે છે.

સ્પર્શ માઇનનો ઉપરનો લાગ જોખાકાર હોય છે તેમાં તથા ખુટીયો જેવું હોય છે, તેની અદર કાચની નળીમાં ગણકનો તેજાગ કરોલો હોય છે તેની ઉપર સીસાના ગણાસ દીકેલા હોય છે, જે બહુજ નરમ હોય છે સ્ટીમર આવતાં તેની ટક્કર લાગતા શીશાનો ગલાસ અને કાચની નળી પુટી જાય છે, ત્યારે ગણકનો તેજાગ કંલેરેટ બૉમ્બ પોટાસ પર પડે છે જેથી અગ્નિ ઉત્પન્ન થાય છે. અને તે અગ્નિથી સળગી ઊઠનાર પદાર્થને સળગાવે છે અને માઇન-સુરંગ ફાટી જાય છે ત્યાં સુધી એ સુરંગને સમુદ્રમાં મૂકવામાં આવતી નથી ત્યાં સુધી તેની ઉપરની ખુટીયોની ઉપરના શીસાના ગીલાસની ઉપર પીત્તળની બોળીઓ ચઢાવી રાખે છે જેથી તેને ફાટવાનો ડર રહેતો નથી.

બીજી જાતની સ્પર્શ-માઇન-સુરંગમાં બહુની ટોટીની માફક એક આગ ટોપી લગાવેલી હોય છે, ત્યાં એક સોષ તે ટોપીને ઘણા વેગથી અવગ્રહ છે ત્યાં અગ્નિ ઉત્પન્ન કરીને માઇન ચાલી જાય છે.

આ પ્રકારે સુરંગને સમુદ્રમાં એક જગ્યા ઉપર પાણીથી પદર વીસપુટ નીચે ગણવામાં આવે છે. સુરંગની નીચે એક લગર બોક્સ હોય છે, જેમાં એક ફરકડી ઉપર તારતું ફોટુ વીંટાળેલું હોય છે. જ્યારે સુરંગને સમુદ્રમાં મૂકવામાં આવે છે, ત્યારે જોખાકાર સુરંગ તો તરતી રહે છે, પણ લગર બોક્સ કુખી જાય છે સાથે પંદર પુટ લાંબી દોરીથી બાંધેલા વજનથી તે બૉક્સમાંનો તાર ઉકલતો જાય છે. અને લગર બૉક્સ નીચે જતું જાય છે. જ્યારે જાર સમુદ્રના તળાણે પહોંચે છે, ત્યારે વજનની તાણ બધ પડે છે જેથી તાર ખુલ્લો એની મેજે બધ પડે છે એ વખતે લગર સમુદ્રના તળાણે જઈને અટકે છે અને ઉપર સુરંગ સમુદ્રની અદર પાણીમાં પદર સતર પુટ નીચે આવનાર જનાર પહોંચતો નાશ કરે છે.

વૈદ્યોના અનુભવીઉપાય.

ભાગ ૧ પહેલો.

(દર્શાવનાર આર્યવેદ મયારામ સુ'દરશ.)

તાવ ઉપર રેયની ફાકી અને ખીછા દવા.

૧. હીમજ, કડુ, મીંદીઆવળ, ગુલાબકળી, પ્રમાણનો ગોળ, તે સંયજ્ય એટલાં એટલાં સરખે ભાગે લઈ, બારીક ખાંડી ચાળી ફાકી કરવી. તેમાંથી પાછલી રાતરે દરદના બેર પ્રમાણે ૨. ૦ા થી ૧ બાર પાણી સાથે લેવી. તેથી બે ચાર રેય થઈને તાવ ભેગો પડશે. પછી તાવની શુદ્ધી, શોડશાંયુર્ણ, નદ-પડી મુર્ચ વિગેરે કડવી દવાઓ લેવી.

૨. રેવંચીનેગોળ, દરડાંની છાલ, હીમજ, સંયજ્ય, ગુલાબની કળી ને મીંદીઆવળ, એટલાં એટલાં સમભાગે લઈને ખાંડી ચાળી ફાકી કરવી તેમાંથી ૩. ૦ા થી ૧ બાર સુધી રાતરે મોડેથી અથવા પાછલી રાતરે વહેલી જળ સાથે લેવરાવવી. તેથી જોડતા રેય થશે ને ઉનીઓ તાવ ઉતરશે. પછી કડવી દવા લેવી. ઉપરના રેય સાધારણ છે. છતાં પણ તથ્ય કે ચાર વાર લાગે કે ખીચડી કે દાળ ભાત ખાઈ લાગી લેવા.

તાવ ઉપર પરસેવાની (રવાકક) દવા.

૩. અડસલીઓ ખીતપાપડો રૂપીઆ ૨ થી ૪ બાર સર્પ તેને કમરી, અર્ધ ગેર પાણીમાં ઉગાળવો અને જમારે ઉકળતાં બાકી નવટાંક (બે આશ) ને આસરે પાણી રહે, ત્યારે ઉતારી તેમાં બે ચારવાક સુરેખાર મેળવી, દરતાં બે ભાગ કરી બધે કલાકને છેડે પી જવું. તેથી પ્રસેદ થશે ને તાવ ઉતરશે. ત્યારે પછી તાવની કડવી દવાઓ લેવી. અડસલીઓને બદલે કાંઈ રૂપીઆ બે રૂપીઆ બાર જોંદરનો ઉકાળો મધ મેળવીને પાય છે, તેથી રેયને પરસેવો યાય છે ને તાવ ઉતરે છે તે માટે કાંઈ ૨. ૦ા થી ૦ા બાર કડુ ને સંયજ્યની ફાકી પાય છે. કેટલીક વાર પાકટ આકાશનાં પાન દેવતા પર શેકી ની-ચોવી તેના રસને કંઈ સુધી ખેંચે પગેને ખરડ કરવાથી તે વડે પરસેવો વળી તાવ ઉતરે છે.

તાવ મટાડવાની કડવી ફાકી.

૪. લીંબડાનાં પાન, કાંકચીયાનાંગીંજ, ગેલા કડુ, કરીયાતું, કાળીછરી, કાંડામારી અને મરી એ સમભાગે લઈ ખાંડી ચાળી ચુરણ (ફાકી) કરાવશે. તેમાંથી ૩. ૦ા બાર મોટી (૨૦ વર્ષથી ૭૦ વર્ષની) ઉમરનાં જળ વડે, બધે પોર કે સવાર સાંજ એમ ત્રણ ચાર દિવસ લેવું તેથી તાવ જાય છે ને શક્તિ વરાય છે.

૫. કાંકચીયા, અતિવિપ ને તીખાં (મરી) સમભાગે ખાંડી ફાકી કરવી. તેમાંથી ૩-૪ દિવસ હમેશ તાવ ભરાવા પહેલાં બધે કલાકને છેડે બે ત્રણ વાર પાવલી પાવલી બાર, મોટી ઉમરનાં જળ સાથે લેવી અને બાકીને વર્ષે કાંઈ બધે રતી દેવી કાંકચીયા, લિંબડાની લિંગોળોનાં મીંજ, ધંદજવ કે કાળીછરીની ફાકી બધે આની બાર તાવ પહેલાં પોર પોરને છેડે બે વખત ત્રણ ચાર દિવસ લેવાથી પણ તાવ મટાડે છે અથવા કેરાના મૂળની છાલનું ચાળેલું બારીક ચુરણ ૩. ૦ા બાર જળ સાથે બધે પોરે બે ત્રણ દિવસ ત્યાર ઉપર લેવાથી તે વડે દસ્ત ને રસેદ યાય છે ને તાવ જાય છે. અથવા વગડાતક્ષવમ્પીનાં પાન, વગડાતક્ષવમ્પીનાં પાન અથવા ગોરખતબોળનાં પાન ૩. ૦ા બાર, ૧૫ મરીલાણા સાથે નિલ ત્રણ ચાર દિવસ બધે પોરે પાવાથી તાવ જાય છે; અને શક્તિ વરાય છે, અથવા કડાંજાય ૩. ૨૫ બારને કાંઈ ત્રણ દિવસ પીવો.

મરડાના દરદના અકસીર ઉપાય.

જે સોદી પરનો મરડો હોય તેના ઉપાય કરતા પહેલાં તેને પ્રથમ એકાદ ઉકાળેલ (૩ વિધા પતી) એરંડીયુ ૩. ૨ કે ૨૧ ભાર, ૩. ૦૧ ભાર હીમજ ખાંડીને પાસેર પાણીમાં ઉકાળી નવરત્ન રહે સારે ગળી તે પાણી ઉપર એરંડીયુ એક વાટકીમાંથી બીજી હીમજના ઉકાળાવાળી વાટકી ઉપર રેડી, શ્વાસ લેવો જરાવાર બધ રાખી આપ્યો મીચી પીપજનુ, ને હોય તર્ત છુપ નાખી ઉપર એકાદ જે સર્વોત્તમ, ચાવી જવાં અથવા પરીયાળીની ફાકડી ચાવવી. એટલે એરંડીયુનો અણુગમે મરી જશે તેના બે ત્રણ રેય થશે ને આંતરડામાં જામેલા મળના ગાંઠ નિહાળી જશે, તથા અંતરડા મધ્યેના આળાં કુણાં થશે. ત્યારબાદ મરડાના નીચે મુજબ ઉપાય કરવા કે જેથી જલદી ગુણ થાય

૧. આકડાના મૂળની ઝાલની ત્રીણી છુટી, પ્રથમ રતી બે રતી અરીજુ લેવરાની તે પછી ૧ કલાક તે બે આનીથી પાવલી ભાર યીજા ધીમાં મેળવી ગળાવવી, અને તે ઉપર કલાક બે કલાક ગોપ પડે તોય પ્રાણી ન પીવું અને અદી અદી ભાર ધી સાકર ને લોટ એકત્ર કરીને લાઇ જઈ પછી જરા પાણી પીવું ઉપર મુજબ ઉપાય કરવાથી તે જરૂરપત થઈ બધ તોતો એક અત્યાદ રીને મરડો મરી જાય છે અને ઠદી કેસને તેથી છવ મેલિા પડે તો ગવરાવુ નહિ, ઉતરી કે રેય થાય તોપણ મૂઝાતુ નહિ; તેમ થાય તોપણ તેથી ધલો ગુણ થયો માલમ પડે છે. ત્યારબાદ એકાદી છુટું (દસઅણુવ) રૂપીઆ પોણા પોણા ભાર બધે પહોરે, સાફ દરી જળ વડે એકાદ દિવસ લેવરાવવું તથા—

૨ અરીજુ ૧ ભાગ અને આકડાના મૂળની ઝાલનું મુગધુ ૨ ભાગ, તે બેઉને શુઠના જળવડે જીંબાદુના રસવડે લદો તેની વાલ વાલની ગોળાઓ કરવી તેમાંથી મરડો મટે તેમ બે ચાર દિવસ તેના જોર મુજબ બધે પહોરે કે સવાર સાંજ એકેક ગોળા મધમાં લેવરાવવી, અને કાઠ વાર જળ ન પીતાં, ઉપર ધી સાકર ચટાડવું અને દાળભાત, ખીર, ખીચડી, દુધ, દહિ, જેવું દહકુ અલ જમવાને આપવું આ ગોળાથી સુખેખમ, દમ, ઉધઃસ, કફ, અને જઠાડાનું દરદ પણ મટે છે

જઠાડાના અકસીર ઉપાય.

૧ ચાક ચોખે, હીરાદણુ, શુઠ અને જલપૂળ તેનું સમભાગે મુગધુ ખનાવી તેમાંથી મોટાને ૩. ૦૧ ભાર અને નાનાને બે વાલથી બે આની ભાર કે ડુકાની, વા પાવલીભાર ઉમર મુજબ રહી સાકરમાં મેળવીને બે ચાર દિ, બધે પોરે કે સવાર સાંજ દેવું તેથી દરેક પ્રકારના જઠાડા અને સાંધા રજુ મરડા રક્ત, આમ, જળસ, પીડ વિગેરે મટે છે

૨ જઠાડાની ગોળા-ચાક ૫ ભાગ, કાથો ૫ ભાગ, લાંગ ૧ ભાગ, અરીજુ ૧ ભાગ. તેની વાલ વાલની ગોળા કરવી તેમાંથી દરદ મુજબ મોટી ઉમરનાએ ૧ થી ૩ ગોળા સુધી બધે પોરે કે સવાર સાંજ જળવડે લેવરાવવી કે દહિમાં પાવી. પર્ય દહકુ ફૂંપ ભાત

ઉધરસના અને દમકડંડના ઉપાય

૧. સેધવ, સજખાર, કાથો મરી, આકડાના મૂળની ઝાલ અને લવિંગ એ સમભાગે લાઇ ખાંડી તેમાંથી બધે આનીભાર મધમાં કે ધીમાં મેળવી લેવરાવવાથી ઉધરસ, દમ અને કફ મટે છે.

૨. ટકણખાર ૨ ભાગ તે મરી ૧ ભાગ તેનું મુરણુ કરી તેમાંથી ૪ થી ૭ વાલ બધે પોરે કે સવાર સાંજ દરદ મુજબ મધમાં ચટાડવાથી તેવડે ઉધરસ, ચડેલ દમ, કફ, અને દેહડી વિગેરે મટે છે.

૩. કાથો ૧૦ ભાગ, મરી ૧ ભાગ, અરીજુ ૧ ભાગ. તેની વાલ વાલની ગોળાઓ ખનાવીને બધે પોરે એકેક મુખમાં રાખી સુસવાથી ઉધરસ વિગેરે મટે છે મુખપાક, સાદનું બેસતુ, ગળાનો મોળો વિગેરે મટાડે છે. બધે દેતાં જઠાડો તથા મરડો પણ મટે છે

દમના દરદના ઉપાય.

આ દમના ધણુ પ્રકાર છે. તેમાં કાયમ રહેનાર અને સરદી, ગરમીએ વખતો વખત ઉપજનાર એમ બે મુખ્ય છે.

૧. બાળક ગલરાઇ જાય છે, તેમ વારવાર ઉપકાદ દમની ઉપર તે ઉપડી આવે ત્યારે તેને બેસાડવા માટે પ્રથમ ૩. ૦૧ ભાર આકડાના મૂળની ઝાલનું ખારીકે મુરણુ ઉના જળ વડે લેવું. તેથી ઉતરી

યશો. વળી એકાદવાર હિન્દુ પાણી પીતું એટલે બીજી એકાદ ઉલટી થશે અને દમ શાંત થઈ બેસી જશે. પેનુરાની બીડી પીવાથી પણ દમ હાંફણુ બેસે છે.

૨. આદુ ૩. ૧ ભાર. અથવા શુદ્ધો લુકા બારીક ૩ બા ભાર, મધમાં ચટાકવાથી પણ ચડેલ દમ તથા હેડગી, ભૂત વા (હિરદીરીયા) વિગેરે શાંત કરી મટાડે છે. અથવા ૩ બા ભાર ત્રીકટુ ચુરણ મધમાં દેવું અથવા મેરપીંછનો છુપ દેવો ને તેની રાખ, પીપર ને મધ સાથે ચટાકવી. તેથી રાખ પણ મટે છે. સરપ ખાનાં મૂળની બીડી પીવી.

કંદના રોગના ઉપાય.

૧. ઉધસ ઉપર કહેલો ઉપાય દેવાથી કફ વિખાયને છૂટે છે.

૨. આકાના મૂળની છાલતું ચુરણ, પરદેશી (જમરે ગાંધીને ત્યાં મળે છે તે) જેડીમધતું, ચુરણ, અને કપુર બરાસ, એ ત્રણ સગમએ મેળવી, તેમાંથી અંકેક વાલ બળે પોરે, કઈ વાર પાણી ન પીતાં ગધમાં કે થીણા ધીમાં ચાટવાથી કફ પાકી જાય છે ને નિકળવા લાગે છે, અને નવો ઉત્પન્ન થતો બધ પડે છે. આ ઉપાયવડે સળેખમ ને ઘિરસ પણ પારી જઈ, જરી જઈ, કમી થઈ મટે છે. છાતીએ બંધાણુ બાધવા કરેલું.

૩. અરુણાનાં પાન ૩. ૨૫ ભાર દરેકી તેને ઉકાળે કરી મધ મેળવી પાવાથી, અથવા તેને જળમાં લદી રસ કાઢી ગરમ કરી મધ મેળવી પાવાથી પણ કફ પાકી, જરી, કમ થઈ મટે છે. તાવ સાથે કફ (ન્યુમોનીઆ) નું દરદ થઈ આબુ હોય તો તેને માથે ન મારતાં કાંઈ દૂધીઆર વૈદ કે દાકતર પાસે તરત ઉપાય કરાવવા કે જેથી તેને બચાવ થાય. કફ ઉપર સમુદાય બળે વાલ મધમાં ચટાકાય છે તથા અળશી વિગેરેનાં બધાણુ તથા રોક થાય છે, ને ડાંમ પણ દેવાય છે.

મહાગ્નિ અને અજીર્ણ ઉપર ઉપાય.

૧ દિગ્વાયકતી કાફી-સેધવ, સચળ, શુક, પીપર, મરી, અજમે, ચીનકમ્પ ને હીંગસેકલ, સર્વ સમ ભાગે લઈ, ખાંડી ચાળી ચુરણ બનાવવું. તેમાંથી મહાગ્નિવાળાંએ જમવા વખતે અથવા જમતાં અર્ધ જમ્યા પછી ૩૦. ૦ થી ૧૦૦ ભાર ધીમાં મેળવી ગાડી જવું. અને પેટના દુખાવા ઉપર ને બાદી પવન ઉપર તે દરદ જણાય ત્યારે ઉપરને વળને ધીમાં ચાટવું, અથવા સેધવ, સાંછખાર, તીખાને ભાગ એ સમ ભાગ લઈ ખાંડી તેમાંથી વાલ બે વાલ ધીમાં ચાટવું તેથી બાદી હરણ છે, પેટમાં દુખતું મરી જાય છે ને અગ્નિ પ્રદિપ્ત થાય છે. અથવા ચોખ્ખી-હિંચી હીંગ ૨ ભાર અને પુરશાની અજમે ૧ ભાર લઈ ખાંડી તેમાંથી બે આની ભાર લઈ ધીમાં ચટાકવું તેથી પેટનો દુઃખાવો, બાદી, પવન, મહાગ્નિ, સળેખમ, દમ, કફ, ઉદરસ ને સદી, ચરકા, આંધાસીતો, તીરપીડા, કળતર, તાવ, ભૂતવા, હેડગી વિગેરે મટે છે, તે બળે પોરે લેવરાવવું. આને “ દિગ્વાયકાની ચૂર્ણ ” કહે છે. અથવા ૧ વાલ બરાસકપૂર જળવડે લેવું અજીર્ણવડે અહુ પેટમાં દુઃખતું હોય તો પ્રથમ ૧ એરંડીયાનો બુદ્ધાગ લેવો અને પછી એક રતી અર્ધીણુ ને બે રતી બરાસ કપૂર દેવાથી તરતજ પેટમાં દુખતું મટે છે. અથવા વિના પેટમાં દુખતું હોય તો અર્ધીણુ ને બરાસ દેવાથી તરતજ મટે છે- તેથી શુભ, હેડગી અને ભૂતવા પણ મટે છે તે ઉપર પ્રમાણે દેવી અજીર્ણમાં ચખાડી, કે અજીર્ણકટકની ગોળી દેવી.

પિત્ત જમાવ, ગાંઠ, બરલ, રોગ ને અજીર્ણ ઉપર.

૧. એપીઓ ૧ રતી અને પીળીઓ ૨ રતી, એકત્ર મેળવી તેને જળવડે સવારે લેવાથી અમુક જામતમાં કાંઈને એકાદ ઉલટી થતી ને ઘણાને ઉલટી ન થતાં બે ચાર રોય યશે, અને પિત્ત જમણા, ગાંઠ બરલનો સોજો બેથી જરી જશે. પછી ૨ બે ઉપાય બરી કરવો જેમકે હમેશ, ઉપલસરી, (કાઠીપાવમાં તેને ખનેડી કે ખરજીર કહે છે) તેના ચૂણતુ ચુરણ બેઆની ભાર તથા નવસાર વાલ ૧ થી ૨ એક સવાર સાંજ જળવડે લેવરાવવાથી અથવા જળમાં મેળવીને પાવાથી અથવા તાવ મેળવતો સોજો (ગાંઠ) ગરમ ગાંઠ, થેથર તથા કફ જમાવ અને માંમડીના ને માંદિના દરેક વિકાર જલદી ને જડ ચૂળથી મટી જાય છે. અથવા આકાના મૂળ બેથી ચાર વાલ, અરી ભાર ધી ને તેટલી કાકર અને તે બરેબર બાજરાનો કે દાળીયાનો લોટ મેળવીને નિત્ય સવારમાં પાવાથી અને ઉપર પાણી

ન પીતા દસ બળ્યા સુધી બુખ્યા રહેવાથી પણ ઉપર મુજબ સર્વ શુભ થાય છે. તેમજ બેથી ચાર વાલ સુધી તેટલાં મરી સાથે અમારુદેહીનાં મૂળ, કે સરખાનાં મૂળ વાટીને પીવાથી કે એકથી વાટી સાકર મેળવી પીવાથી પણ ઉપર મુજબ શુભ થાય છે. ત્વચારોગ કુષ્ઠ, ગાંઠ, કમળો ને બરસ મટા-ડવામાં સર્વથી ઉત્તમ છે. બળેપેરે બેથી ચાર વાલ જવખાર પાવાથી પણ ઉપર મુજબ શુભ થાય છે.

વિસુચિકા (કોલેરા) ઉપર ઉપાય.

૧. મોરચુથુ ૧ રતી, અજમો જે તેલા, તેને વાટી એકત્ર કરી આઠ પડીકાં કરવાં. તેમાંથી ઉલટી બહારો કમ થાય ત્યાં સુધી કલાક એકલાકને છેટે એક બેવાર એક પડીકુ થીણા ધીમાં ચટાડવું અગર જળવડે લેવું. ૨. બરાસકપૂર વાલ વાલ કલાક બે કલાકને છેટે એકાદ વાર અને પછી બહારો ઉલટીને મુઝવું દરદ કમ થયે પોર બેપેરને છેટે લેવાવવાથી વિસુચિકા મટે છે. ગડીની ઉપર તેલમાં મેળવી બાહરે પણ કપૂર ચોળવે બરી રાખવો. દરદથી શરીર થંકુ પડી ગયું હોય તો ગંધકા ઉંચો દારૂ (રેકટી-ફાઇ) તેથી બમણા જળમાં મેળવી પાવો. કે તેટલાં કાલનવાલર પાવું. ઉલટી બહારો બહુ થતા હોય તો નીચે દર્શાવેથી ગોળી કલાક બેવાર કલાકને છેટે દરદના બોર મુજબ બેવારવાર દધ બેવી. ૩. અશીષુ ૧ લાગ, મરચાં ૨ લાગ, કપૂર ૩ લાગ લસણના રસમાં તેની ગોળી વાલ વાલ ની કરવી ને ઉપર મુજબ દેવી. પેટ અને પીડી ઉપર રાત્ર પાણીમાં લદીને તેને બીના કપડાં ઉપર ચોપડીને લગાડવી. તથા શરદી થઇ હોય તો શરીરને સેક પણ કરવો. ખોરાક હલકા-કાંઈ વિચેરે. બળતરા થતી હોય તો દહી સાકર પાવામાં દરકત નથી. જે પેટ કળજ થઇ જઇ ચડી આવે ને, દરમયાન વરતાય તો હીગળ ૩ ૧ લાર તે હીગ ૩. બા લારનો ઉકાળો કરીને પાવો. એટલે તેથી એકાદ રેચ થશે ને દરમયાન મટી જશે. શિવાય સારા વેદ દાકતરની મદદ મળે તો મેળવવી.

“દહીં સાવાના વિશેષ શોધથી થતા લાભ” ?

(લેખક. રા. ત્રિશૂવન સવજી મોદી.)

સંસારમાંના પદાર્થ માત્રમાં શુભ અને અવશુભ બેકે સમાપલાજ હોય છે. કાષ્ટમાં શુભ વધારે અને અવશુભ ઓછા, અથવા કાષ્ટમાં અવશુભ વધારે અને શુભ ઓછા, જેની અંદર શુભ વિશેષ હોય તેના અગીકાર અને જેમાં અવશુભ હોય તેના ત્યાગ કરવાજ લાભ હાતા છે.

જગતની અંદર નિરદોષ એક શ્રી પ્રજ્ઞ છે. દહીમાં શુભ કરતાં અવશુભ વધારે માત્રુંમ પડે છે. એટલે દહી. વિવં વધારનાર, બળને મદદ કરનાર, વાડુને મટાડનાર અગ્નિને ઝડીત કરનાર, અને રૂચીને સમેત રાખનાર છે. તેની સાથે કફ, ગ્રેહ, શોળ, લોહીરીકાર, પિત્ત, અને કષયજ્વાત, વધારનાર છે. મતલબકે અવશુભ એકદમ સપડાવી પાડી મનુષ્યને મુઝવી દે છે. એથીજ કહેવું પ્રયુ છે કે—

૧ જે માણસ દહીં ખાવાનો વિશેષ શોખ રાખે છે. તેના ઘરમાં ચોર ચોરી કરવા આવી શકતો નથી, કેમકે કફ વધી પડતાં ઉધરસને લીધે ખુ ખુ કરતો તે જગતો રહે છે જેથી જગતા રહેનારના ઘરમાં ચોર શી રીતે પેથી શકે ! (ઉધરસને વધારનાર દહીં છે)

૨ જે માણસ દહીંનો વિશેષ શોખીન બને તેને કુતરૂં કરડતું નથી; કેમકે ઉધરસની મુઝવણી કમ ચડવાને લીધે તથા અશકત થઇ જવાને લીધે હાથમાં લાકડી રાખ્યા વિના તેનાથી ચાલી શકતું નથી, તો પછી લાકડી હાથમાં રાખનારને કુતરૂં કેવી રીતે કરડી શકે !

૩ દહીં ખાવાનો વિશેષ શોખ રાખે તેને પરદેશ જવું પડતું નથી, કેમકે તે માણસ તન્દુરસ્ત રહેતો નથી. તો પછી પરદેશ કયાંથીજ જઇ શકે !

૪ દહીંનો વિશેષ પ્રેમી બને તેને ઘડપણ આવતુંજ નથી, કેમકે તે રોગનો ભોગ થઇ જવાને લીધે નાનપણમાંજ મરી જાય છે, તો પછી ઘડપણ આવેજ કયાંથી !

૫ દહીં વિશેષ ખાનારને ધોળા પળીયાં, મોતિયો, દાંત પડવા, પેસા કમાવવાની પચાત, ખી. એ.

વિગેરે ડીઝી મેળવવાની માથાકુટ, અને કાન ઉપર વાળ ઉગવાની તક પ્રાપ્ત થાયજ નહીં, કેમકે તે નાની ઉંમરમાંજ આ દુનિયા છોડી પેલી દુનિયામાં નિવાસ કરી રહે છે !

૬ દહીં ખાવાનો ધણેજ હમંગી રહે તેને સાવ, વિંછી, ઢેર, વિગેરેનો લાવ, તથા પાણીમાં ઉતરવાની મુશ્કેલી નડવાની પંચાત રહેતી નથી, કેમકે સદા લાકડો રાખનાર ને એવી મુશ્કેલીઓ કશું કરી શકતી નથી. —

૭ જે માણસ દહીં ખાવાનો રાગી બને તેને વિદ્વાનોના રસિક ભાવેલો વાંચના, તથા કોઈ વૈદ્યની શક્તિ વધેકે દવા કે પાકો ખાવાની પણ જરૂર પડતી નથી, કેમકે મરજીનેજ વાયરો આપી વખત ગુજરતો હોવાથી તે બધાં ઉપયોગ વર્ચનાં હોય છે.

કહો મારા આર્પભાતા, ભગિનીઓ ! દહીં ખાવાના વિશેષ શોખથી યતા લાંમ આપે સંભળ્યા ! દહીં ખાવાની વિશેષ ઇચ્છા રહેતી હોય. તો શરદ, મીઠમ અને વસંત એ રુતુમાં જેની પ્રકૃતિને દહીં અનુકૂળ હોય તેજેજ ખાતુ, અને તે પણ મીઠા સાથે પાણી મેળવીનેજ ખાતુ. રાત્રિના વખતે કહી પણ (આપથી પ્રયોગની જરૂર વિના) દહીં ખાતુ નહીં, તેમજ, તાવ, રક્તપિત્ત, ખંસી શ્વાસ, રતવા, પાંડુ, કમળો, સોજા કાવ, વાઈ સહેખમ, ચાંમડીના રોગવાળા એટલાએતો દહીં ખાવાનો શોખ રાખવો નહીં ! નહીં તો ઉપર જતાવેલ લાભો હાજરી આપશે કે આ દુનિયા છોડી પેલી દુનિયાનો રસ્તો મધાવશે. જસ હાલ એજ.

હિત વચન.

(સ શોધક-વાડીતાવ હાકુભાઈ સંધવી, — અમદાવાદ.)

સાંત પુરુષોનાં તીચેનાં આત્મહિતાયે વાક્યો કહેક બંધુએ અવશ્ય મનન કરવા યોગ્ય છે.

૧. વિદ્વાતાના થોકે થોકે હોય, તેના કરતાં મુશ્કિલ સદ્ગતન હોય, તો તે વિશેષ પસંદ કરવા યોગ્ય છે — જોનું જુમંટું.

૨. સારી સમજ અનુભવની કસોટી ઉપર ચઢી હોય, અને તે સદાચારથી પ્રેરાય તો તેથી વ્યવહારોપયોગી હતાપણુ દેખાઈ આવે છે.

૩. પંડની સધળી સરસાદતું મૂળ જુઓ તો સાચવટ છે.

૪. નાતું બધીને ન ગણકારતુ, એ ખૂલ છે, કેમકે એ નાની વરતુને ગુરુછાંદ્રી કાઢતાં, એવો વખત આવે કે તેજ આપણા ઉપર કામ વેળાએ સત્તા ચલાવે.

૫ ઇચ્છા-અળના મૂળમાંથી સાચુપણુ રૂપી મદર્નનતું થડ થાય અને તેતું ઉપયોગી થઈ પડે તેટલું બજ વધરાય, તો જ સારી વાત, નહિ તો આપણી હયાતી અનિશ્ચિત અને નિહૈતુક થઈ પડવાની.

૬ કોઈ પણ માણસને શ્રીમંત, મહાન કે શાણુ થવાની દુરજ નથી; પણ તે સાચો અને પ્રમાણિક થવાને તો બધાયે જ છે. સર યેનુભમિન રૂડિવાડ.

૭ કોઈ પણ ચીજ દાસિસ કરવાની ઇચ્છા કરવી, અને તે મેળવવામાં જે તરદી પડે તેનો બોળો ઉઠાવવો નહિ, એ નળજાઈની નીચાની છે એ નક્કો બજીવુ.

૮ દુરસદની પહેલા પણ કામ અને પછી પણ કામ હોતું જોઇએ, તોજ દુરસદ ટેકારૂ થાય છે, ૯ નીચ અને દુર્ગુણી બાજતો ઉપર રચિ થતી અઠકાવવાનો સૌથી જરસ હલાજ એ છે કે કામ કરવા ઉપર મમતા રાખવી.

૧૦. નક્કી માનગે કે ખેલક કામ કરતાં કોઈ પણ કામજ ન હોય, તે વધારે ખરાય છે, કેમકે નવરાય મળવાથી માણસનું મન પંડે પડતો જ સિકાર કરે છે, અને એ લાક મહા પિકારી વાક જણાવે.

તુલસીના દુળ.

તુલસીને સરસ્વતી—મરાઠી, દોંડી, કુણ્ડિક, તેલંગી, બંગાળી સર્વ ભાષામાં તુલસી કહે છે. હારસીમાં રેહાન, ઇંગરેજીમાં, વ્હામ્પ્લેસીય, લાટીનમાં, એમીઅમ, ઓલઅમ કહે છે. તુલસી કહ મટાડનાર, મૂત કારક, મેલેરીયા મટાડનાર, પાયક, ઝેર ઉતારનાર, રક્ત શોષક, ઉલટી કરાવનાર અને દાદને મટાડનાર છે. વાત, કફ, શ્વાસ, ખાસી, કૃમિ, વમન, કુર્ગેષ, મૂતવિકા, શુદ્ધ, વિષદોષ, મૂતકચ્છ, રક્તદોષ, તાવ, દ્વિચક્રી વિગેરે રોગોમાં તુલસીનો ઉપયોગ આયુર્વેદ અનુસાર બહુ ઉપયોગી છે. વેદના, નિગ્રોનિયા અને યરદીથી ઉત્પન્ન થનાર અનેક પ્રકારનાં દરદોષ તુલસીનો પ્રયોગ હિતમ નીવડે છે સળેખમ મટાડવાને માટે તુલસીનો ઉપયોગ ધણેજ ઉપયોગી છે અંગાળી વેલો, તાવ, પ્રદર અને સળેખમ વિગેરે રોગો પર તુલસીનો પ્રયોગ છુટથી કરે છે.

રાહ સાથેના તાવ—ઉપર તુલસીના પાનનો રસ જરા મીઠા સાથે મેળવી ગરમ કરીને પાવાય બીજી દવાની જરૂર પડતી નથી દાહ મલેરિયા તાવમાં કાકટરો પણ તુલસીનો ઉપયોગ કરવા લાગ્ય છે. અને દરેક ધેર તુલસીના છોડવાવવાની બઘામણુ કરે છે. પાશ્ચાત્ય ચિકિત્સકોને પણ તપાસ કરત એમ જણાય છે કે આયુર્વેદમાં તુલસીના જે શુષ્ક જતાભ્યા છે તે અક્ષરસા સત્ય છે. અને કહે છે 'દરેક ધેર તુલસી રાખવી એ ખાસ જરૂરનું છે'

મલેરિયાથી ઘણી દાનિ થયાં કરે છે જેને આજે મલેરિયા કહે છે તેને પહેલાં યરકાલીન જય કહેતા હતા એ તાવને મટાડવાને માટે તુલસી રોપવાનો ચાલ કવીનાઇનના સીકેતાના સેવન કરત પણ ધણે લાભદાયક છે. તાવમાં તુલસીની આલ્કલક સક્રિય જોવામાં આવી છે. તુલસીના રસમ યોડુંક કિવનાઇન મેળવીને પ્રયોગ કરવાથી સારો લાભ થાય છે. તુલસીના પાનનું ચૂર્ણ નાસિકા રોગમાં માટે રામખાણુ છે. છીકણીની માફક તેના પાનનું બારીક ચૂર્ણ કરીને તેને કુંપવાથી, અથવા તે તેને રસ શ્વાસની સાથે નાક દ્વારા ખેચવાથી નાકના તમામ રોગો મટી જાય છે.

ઝેરી જતુઓના ડખનું કુખ મટાડવાને પણ તુલસીની અતિ લાભ કરનાર છે. વિંછી, કાનપીઠોરો વિગેરેના ડખની વેદના મટાડવાને માટે તુલસીના પાનના રસમાં જરા મીઠું મેળવી ચોપડવાથી મદ જાય છે. તેમાં કાળી તુલસી વધુ શુભકારી છે.

બાળકોના કાનમાં દરદ થતાં તુલસીના પાનનો રસ કાનમાં એક બે ટીપાં નાંખવાથી મટે છે મદની સાથે તુલસીનોરસ અને મીઠુ પીત્તથી ફાલદો થાય છે.

તાડકામાં ફરવાથી લુ લાગે છે તે વખતે તુલસીના પાનનો રસ સીધવની સાથે પીવાથી મટે છે મૂરછાં આવી હોય તો તુલસીની મજરીઓનો રસ નાકમાં ચુકવાથી મટે છે. હીરદીરીયા કે મૃગીને માં તુલસીનો રસ અને મીઠું મિશ્ર કરી પીવાથી મટે છે શરીર ઉપર કાળા ડાવ પડી જાય છે તે પાં તુલસીનો રસ એપકરથી મટે છે સરદીમાં તુલસી ને આદાનો રસ સવાર સાંજ પીવાથી મટે છે અજીર્ણમાં—તુલસીની મજરીઓનો રસ અને ગરમ પાણી પીવાથી ફાલદો થાય છે.

એક વખત એક સ્ત્રીના નાકમાંથી ઘણીજ ખરાબ ગંધ નીકળતી હતી, તેની ઘણી દવા કરી પણ મટી નહી. છેવટે એક મજુરજે તે મટાડવાની દોમત કરી, તેજે તુલસીનો રસ અને સીધવ વાટીને તામાના વાસણમાં ગરમ કરી તેનાં નાકમાં ચાર પાંચ ટીપાં નાંખ્યાં, બે એક કલાક પછી પાછાં ચાર પાંચ ટીપાં નાંખ્યાં એ પ્રકારે ચાર વખત નાકમાં દવા નાંખવાથી જ્યાં દવાની અસર થઇ કે તે સ્ત્રીના નાકમાંથી અતિ દુર્ગંધમય પદ્યર જેવો જામેલો કદ જેને જેતામાં નીકળી પડ્યો. કદ પડતો, નાક પાતણું થઇ ગયું, દુર્ગંધ જતી રહી, અને ખાસી બધ થઇ ગઇ. માથાનું દરદ બધ થયું, કદ મલવાથી નાકમાં જે નાક પડ્યું હતું તે પણ મટી ગયું, આથી વધુ આશ્ચર્યમય શક્તિ બીજી શી હોય !

એક હોકરાના કાનમાં અસહ્ય વેદના થયા માંડી તે વખતે તુલસીનો રસ અને કાચા કપાસના ડુલ્લો રસ અને ગરમ કરી તેના ટેલકા ટીપાં કાનમાં નાંખ્યાં એથી એક બે દિવસમાં આરામ થઇ ગયો.

તુલસીના પાનનો રસ ૩૦ ટીપાં, કપાસના કાચાં યુલનો રસ ૨૦ ટીપાં, લગભુનો રસ ૩૦ ટીપાં, મદ ૧૫૫ દ્રવ્ય સર્વ મેળવીને રાખી મુકવું, જરૂર પડે એ ૩૫ ટીપાં કાનમાં નાખવાથી કાનની અસત્ વેદના મટે છે, મદ ન મળે તો એકલો રસ પણ ગુણુ કરે છે.

એક માથુસને સાપ કરડવાથી બેહોશ થઈ ગયો, ચેતનહીન થઈ ગયો, નાડી બંધ પડી, રહેજ કુંડી બાગળ ધમકારો હતો, ડાકટરનો ઉપાય ન આવ્યો તેવામાં એક માથુસે આવી તુલસીના નવટાંક રસ કાઢી શરીરે ઘસાવ્યો અને કુંડી અને યુગમાં જોડવો જરાય તેડવો બંધો. થોડીવારમાં તો રાગી દાદ્યો ને મોં રસ પીવા માટે પહોળું કંઈ થોડો રસ ફરી પાયો. બે એક કલાકમાં તો ઝેર ઉતરી તે માથુસ બોલ્યો ધયો અને કહેવા લાગ્યો કે શરીરે દાદ જલે છે તે જળનારા પણ થોડીવારે મરી શક અને ઝેર ઉતરી તે સારો થઈ ગયો આવાજ મહાન શુભને લીધે આર્ય મહર્ષિઓએ તેની પુળની વિવિધ ચલાવી છે અને પ્રત્યેક ઘરમાં તેને રાખવાની આજ્ઞા આપી છે. તુલસીનાં ઝાડ આંગણમાં રાખવાથી આરોગ્ય વધે છે. તેના ઝાડમાંથી એક પ્રકારનો વાયુ ઉત્પન્ન થઈ તે આસપાસની રોગ કારક દુર્વાનો નાશ કરી ચોખ્ખી દવા કરે છે. તુલસીની વનસ્પતિ માત્ર હીંદુસ્તાનમાં જ થાય છે એ પરમદમાની મોટી બંધીસ છે. તુલસી જેવી અનેક રોગ દારક અને પૈશ્તિક વ્હા મોટા જ્યામાં અને કોળા મળે તેમ છે, છતાં આજે રક્તવૃં શેષણ કરનારી અને મનુષ્યને નપુયક બનાવનારી સ્ત્રીનાઇ, ને સીમેનની વ્હાએ ઘેરે ઘેર વાસો કર્યો છે.

આપણા ઘરમાંની દવા શુદ્ધ રહેવા માટે તુલસીનાં ઝાડો કુઝામાં વાવવાં જોઇએ અને તેમાંથી એક બે કુડો તો ઘરમાં વપરાયવાળા ભાગમાં દરરોજ રાખવાજો જોઇએ. તેને સંપ્રાકાળે પુલ્લી જગ્યામાં આપી રાત મૂકી ગાખવાં. આમ કરવાથી ઘરની દવા સારી રહેવાથી પ્રકૃતિ સારી રહે છે અને વાયુ વિગરેના વિકારો થતા નથી.

વિષમન્નવર-ઉપર કાળી તુલસીનાં પાનનો રસ ઘાડાં મરીનું ચૂર્ણ નાંખી પીવાથી મટે છે. શીળવા-ઉપર તુલસીનાં રસ શરીરે મેળવે. સોજા ઉપર-તુલસીનાં રસ મરીની બૂધ અને ઘી નાંખી પીવાથી મટે છે. ત્રિદોષની ઉલટી-તુલસીના રસમાં એલચીનું ચુર્ણ નાંખી પીવાથી મટે આર્ગતુકન્નવર-કાળી તુલસીનાં પાન, મુંક અને સાકરનો ઉકાલો પીવાથી મટશે. વાયુઉપર-તુલસીના રસ અને આદાનો રસ મદ નાંખી પાવો, અથવા તુલસીના રસ, મરીની બૂધ અને ઘી અથવા મદ નાંખી પાવાથી મટે છે. બાગકની ઉલટી અને ઝાડા-ઉપર કાળી તુલસીનાં પી વાડી ગાપના દૂધમાં પાવાં તેથી મટે છે. રતાધિગા ઉપર-કાળી તુલસીના પાનનો રસ રોજ જાગે ટીપો આંખમાં ચેદ દિવસ સુધી નાખવાથી મટે છે. કાદર-તુલસીના પાનનો રસ ગાપનું ઘી અને યુનો એ કાંસાના વાસણમાં ખસ કરીને તે મિથણ કિવ-સમાં બેવાર ચોપડવાથી મટે છે અથવા રાત્રી માટી અને તુલસીનાં પાન ભેગાં વાટી કાદર ઉપર ચોપડવાથી મટે છે તાવ-કાળી તુલસી, જમલી તુલસી અને પુલીનો એ ત્રણેનો રસ ત્રણ કે સાત દિવસ પાવાથી મટે છે ઉદરનું ઝેર-તુલસીના રસમાં અરીસુ વાટી ચોપડવાથી મટે છે, જખમમાંથી લેલી વહેતું-તુલસીનાં પાન વાટી લેપ કરવાથી મટે છે. ધનુર્વાત-કાળી તુલસી, લીલુંલસણ, અને કુંજળીનો રસ, એકત્ર કરી ત્રણ માસા પીવો અને તેમાંથી થોડો રસ શરીરે પણ ચોપડવો જેથી મટે છે. કાન પાકવે તુલસીનો અને ભાંભરાનો રસ એકત્ર કરી કાનમાં પાડવાથી મટે છે. ઝાડે લેલી પકડું-તુલસીનાં પી રાતે પાણીમાં ભીંજવી રાખી સવારે ચોળા પાવાં તેથી મટશે. તુલસીના વ્હા-તુલસીનાં પાન એક તોડો, અધાંગર પાણીમાં નાંખી તે પાણી અર્ધું અગર ચતુર્થાંશ જળવા દઇ પડી તેમાં તેટલુંજ દૂધ અને બે તોડા સાકર નાંખી એક બે એલચીના દાણાનું ચૂર્ણ નાંખી વ્હા તૈયાર કરવો તે પીવાથી-ઝેર સ્વાદીષ્ટ થાય છે, અને તાવ, આગસ, સુરતી, અશ્વિ, દાદ. વાતવિગર અને પિત મટે છે તથા શરીર પુષ્ટ બને છે. આજુ વપરાતી વ્હા કરા આ તુલસીની વ્હા દાંડરો મરી એટ છે.

વૈદક હવકા.

પ્લેગ—અરકુસી, ચીતકનું મૂળ તથા કુંગરીયા કંઠા ત્રણે વાટી અને પ્લેગની ગાંઠ ઉપર ચોપડવાથી ગાંઠ ડુટે છે અને પ્લેગમંદી નાચે છે.

ઉધરસ—લવીંગ, મરી, ખહેડાની છાલ, જવખાર એ સર્વે સરખે બાળે લલ્લ વસ્ત્ર ગાળી સુધું કરી તે બધા સુધુંની બરાબર ખેરસાર લલ્લ મેળવી ખાવળની છાલના ઉકાળામાં ઘુટી બળે રતીબારની ગોળીયો કરવી રોજ સવાર, બપોર ને સાંજે તેનું સેવન કરવાથી ઉધરસ મટે છે.

પ્રમેહ—જર ૮ તોલા, ત્રિફળા (દરડે, બેઠાં, આંબળા) ૮ તોલા, કાકડીના ખીનો મળે ૪ તોલા, એલની ૨ તોલા, નાગકેસર ૧ તોલા, સુખડ ૨ તોલા, અધેકાનાં ખીની મીઠો ૨ તોલા, ચણક ખાખ ૧ તોલા સર્વેનું ખારીક વસ્ત્ર ગાળી સુધું કરી તેને મદમાં ઘુટી રૂપીયા રૂપીયા બારની ગોળીયો કરી રોજ સવાર સાંજ એકે ગોળી ખાવાથી મટે છે.

સંઘ્રહણી—કોહનો ગર્ભ, ૮ તોલા, સાકર ૬ તોલા, અજમે ૩ તોલા, પીંપર ૩ તોલા, ખીલી ગર્ભ ૩ તોના, ધાવડીનાં ડુલ ૩ તોલા, દાદમની છાલ ૩ તોલા, કોકમ ૩ તોલા, સંચય ૧ તોલા નાગકેસર ૧ તોલા, ધણા ૧ તોલા, તજ ૧ તોલા તમાલપત્ર ૧ તોલા, મરી, કુંક, ચીતકમૂળ, શાદજર, અજમે પી પરીમૂળ, સુગંધીવાલો, અને એલથી સર્વે એકે તોલા લેવું, પછી તે સર્વેને વસ્ત્ર ગાળી સુધું કરી રોજ ૨ ટાંકે બાર તે સુધું ગાળી તાજી ખસ સાથે લેવાથી સંઘ્રહણી, કાકા, ઉધરસ અને ગોળા મટે છે.

ખાળકોના પેટમાં બાર રહેવો—ઉધરણીનાં મૂળ ધસી તેને પેટપર લેપ કરવો, અને સમુદ્ર ફળને ગાળના દુધમાં ધસી શકિત પ્રમાણે આપવું, એથી ઉલટી અને હાડા દ્વારા ખીમાડ નીકળી જશે.

ઉપદંશ અને પ્રમેહ—ઉમરડાના બધા મૂળ આમળ ખોદી તે મૂળને સાફ કરી તેને વહેરવું; પછી નીચે વાસણ મૂકવું તેમાં ચાર પ્હોર સુધી તેનો જે રસ એકઠો થાય તે એક ખાટીમાં ભરી લલ્લ પછી તેમાંથી રોજ એક તોલા રસ તેમાં જઈ ને ખડી સાકર નાખી ખાવાથી ગરમી અને પ્રમેહ મટે છે.

ગર્ભાગ્નીનો સોજો—કાળીજરી, જર અને કહુનો ઉકાળો કરી ખાવાથી સોજા મટે છે.

ખંડવૃદ્ધિ અને ગંડમરણ—કજુલીનાં મૂળને ચોખ્ખાના ધોવરામણમાં ધસી અને તેનો લેપ કરવાથી મટે છે.

કંઠમાળ—કાંચનારની હાલ ચોખ્ખાના ધોવરામણમાં ધસી ૨ થી ૪ તોલા રોજ સવારમાં પીવું, આ પ્રમાણે ૪૨ દિવસ પીવાથી, અને કાંચનારનાં મૂળ, ચિત્રક મૂળ અને અરકુસો સર્વેને પાણીમાં વાટી સાત દિવસ સુધી લેપ કરવાથી કંઠમાળની ગાંઠ કાટીને બેસી નાચે છે અને કંઠમાળ મટે છે.

પેશાબ બધ થવો—કેળનાં કંદનું પાણી ૫ તોલા, તેમાં ઉનું ઘી ૨ તોલા મિશ્ર કરી ખાવાથી પેશાબ થાય છે.

જીર્ણીકર—મુંક, દાલ, ખારેક, સાકર, અને લી, દુધમાં નાખી તે દુધ ઉકાળીને ગાળી ખાવાથી જીર્ણ તાપ મટે છે.

બરોળ—ધોળાં ડુલવાળી સાટોડીનું મૂળ, કાળીપાટ અને મળાનું મૂળ, ચોખ્ખાના ધોવરામણમાં એકે તોલા ધસીને રોજ પીવાથી મટે છે.

ખસ—નેરયુધ, સીંદુર, મીઠળ, સુરમે સર્વે સરખે બાળે ખાડી તેમાં ૧ બામ. ગુગળ મેળવી, સરસીયા તેલમાં ધીમે તાપે પકાવી મલમ કરી ચોખ્ખાવાથી ખસ મટે છે.

પથરી—ખીજોરાનું મૂળ રાત્રે રાખી મૂકવા પાણીમાં સવારમાં ધસી પીવાથી ત્રણ દિવસમાં પથરી મટે છે.

હરસ—ચિત્રક મૂળ, ધોળી મુસળી અને કાળા કજુનું મૂળ ગો મૂત્રમાં ધસી રોજ પીવાથી એક મહીનામાં હરસ મટે.

ધનવાન માટે વિદ્વાનો શું કહે છે.

જેકા હાલના મે. ડીરહીક એમીલ્યર પ્રસપેક્ટર સાહેબ, શ્રીયુત લેડીયન-
સાથ પ્રાણીચરનદાસ આકશી લખે છે કે,—ધનવાનનું પુસ્તક વાંચતાં તે બહુજ ઉપયોગી
અને મનન કરવા યોગ્ય જણાયું છે.

આમદાવદના એસીસ્ટન્ટ સરજન ડૉ. રોમર, એલ. એમ એન્ડ એસ લખે છે કે:
ધનવાન પુસ્તક જોયું છે. તેમાં ખરેખર બધી ખીનાઓ જાણવા જોમ છે. અને જેસખસે
આ પુસ્તક વિશે ખરો જાણીપ્રાપ માગ્યો છે તે આદમીને આ પુસ્તક ખરીદવાની હું
અધામણ કરીશ

અલોડાથી એક સન્મન-આપે ધનવાન નામનું પુસ્તક બહાર પાડી દેથી.
જોને ઉત્તેજન આપી તેઓનાં અભ્યાસમાન મનને સ્થિર કર્યા છે. તેમાં પણ માફ મન સ્થિર
થવાથી હું આપનો આભાર માનું છું, જે તે પુસ્તક વાંચી તેમાંના કેટલાક પ્રયોગોની પુરેપુરી
અજમાયશ કરી છે, તેમાં આપની કૃપાથી હું હતેહમદ નીવડ્યો છું, તેથી અને દેશનું ખરે-
ખરું પુસ્તક જનાવી દેશને સચેત કરવા ધાર્યો છે તેથી આપને અભ્યુચ્ચ આપે એ હજી છે

દવાઓના નવા અભિપ્રાયો.

જીવ ગયું ને હીરહીરીયા મરણો.

પણજીથી લખવાનજી રજીડોડજી લખે છે, અમાત ધરમાં એક બાહને જે હીરહી
રીખા મરેજો દતો તે ઉપર આપની સલાહ મુજબ કુમારીકાસવ સાથે હીરહીરીયા પીંચસ
વાપરવાથી અઠવાડીયું નહી થયું તેવામાં તો આતમ યજ્ઞ મરે છે, જેથી મને નિશ્ચય મરે છે.
કે હીરહીરીયા ઉપર તમારી એ દવા રાખવાજી નીવડી છે. મારી સ્વાકષ્ઠને એ દવા વા-
પરવા અભામણ છે. મારો એવો અભિપ્રાય છે કે તમારી દરેક દરેક દવા સાચી નીવડવી
જોઈએ. કામ પડવે હવે તમારી દવાઓ વાપરવા મે નિશ્ચય કર્યો છે,

સાજણપુરેથી માસ્તર મનસુખરામ જાણુછ. અશ્રીજી નાચક ગુડીકાથી અશ્રીજી જુડી ગયું
છે માટે બીજી કમી જોઈલવા કૃપાકરસો,

અંકારીયાથી જવરીયંકર ત્રીભોવેન—પ્રમેદ પ્રીતસની ગોળાઓ ખાવાથી મને હજો
મરે છે અને પ્રમેદની જરાપણ અસર નથી તેથી આપને હું ખરા અંત કરજીથી અશ્રી
વાંક આપુ છું. તમારી દવાઓ ઉપર મને ખરો વિશ્વાસ છે.

એટનીયર ડાહાડાડ રજીડોડજી પટેલ રાજપુરથી લખે છે કે, હજી
નીવારજી ગુડીકાને ઉપયોગ આપના લખવા મુજબ કરવાથી ધણો ફાયદો મરે
છે. તે માણસને એટલો સખ્ત હમ ચહોતો હતો કે આસોલાસની સાથેજ આજી રહેતો
હતો, ને તેમાંજ તે મરવા પડ્યો હતો, પણ આપની અત્યત ગુણકારી દવાથી તે માણસને
જલ્દીથી અરામ મરે છે તેથી હું ધારું છું કે આપની સર્વ દવાઓ આશ્વસિદ અને
અકલિરજ છે.

ગુજાણથી રોઠ રામચંદ તીરથરામ લખે છે કે,—મેં તમારી મેનિશાકનનો એક
ડોઝ વાપર્યો છે જેથી મને ધણો ફાયદો મરે છે. જેથી ખીજો ૧ ડોઝ વધુ વી. પી થી
જોઈથી આપસો.

નારાકથી કુંગરચી દેવએ—હમ યાસ નિવારજી ગુડીકા વાપરતાં રામજાજી ગુણકારી
માત્રમ પડી છે.

કેજ પણ રામ મટાડવાને માટે હવે કેમીકલ વર્કસમાં અમદાવાદ—મરે.

વૈદક હુચકા.

પેચગ—અરકુસી, ચીવકનું મૂળ તથા કુચરીના કાંઠા ત્રણેવાટી અને પેચગની ગાંઠ ઉપર ચોપડવાથી ગાંઠ પુટે છે અને પેચગ મંદી નાથ છે.

ઉધરસ—લવીગ, મરી, બહેડાની છાલ, જવખાર એ સર્વે સરખે બાજે લઈ વચ્ચે ગાળ ચુર્ચુ કરી તે બધા ચુર્ચુની બરાબર ખેરસાર લઈ મેળવી ખાવળની છાલના ઉકાળામાં ઘુંટી બાંધે રતીમારની ગોળીઓ કરવી રોજ સવાર, ખેર ને સંજે તેનું સેવન કરવાથી ઉદરસ મટે છે.

પ્રમેહ—છઠ્ઠ ૮ તોલા, ત્રિફળા (દરડે, ખેડા, આથળા) ૮ તોલા, કાકડીના ખીનો મલે ૪ તોલા, એલચી ૨ તોલા, નાગેસર ૧ તોલા, સુખા ૨ તોલા, અધેડાનાં ખીની મીઠે ૨ તોલા, ચણક ખાખ ૧ તોલા સર્વેનું ખરીક વચ્ચે ગાળ ચુર્ચુ કરી તેને મદમાં ઘુટી રૂપિયા રૂપિયા બારની ગોળીઓ કરી રોજ સવાર સંજ બેકેક ગોળી ખાવાથી મટે છે.

સંઘહણી—કોઠાનો ગર્ભ, ૮ તોલા, સાકર ૬ તોલા, અજમે ૩ તોલા, પીપર ૩ તોલા, ખીલી ગર્ભ ૩ તોલા, ધારડીનાં ફુલ ૩ તોલા, દાઢમની છાલ ૩ તોલા, કાકમ ૩ તોલા, સચળ ૧ તોલા નાગેસર ૧ તોલા, ધાણા ૧ તોલા, તજ ૧ તોલા, તમાલપત્ર ૧ તોલા, મરી, સુંક, ચીતકમૂળ, શાદછર, અજમે પીપરીમૂળ, સુગંધીવાળો, અને એલચી સર્વે બેકેક તોલા લેવું, પછી તે સર્વેને વચ્ચે ગાળ ચુર્ચુ કરી રોજ ૨ ટાંકે બાર તે ચુર્ચુ ગાળની તાજી ઝાસ સાથે લેવાથી સંઘહણી, ઝાઝા, ઉદરસ અને ગોળા મટે છે.

ખાળકોના પેટમાં ભાર રહેવો—ઈલિવરણીનાં મૂળ ધસી તેના પેટપર લેપ કરવો, અને સમુદ્ર ફળને ગાળના દુધમાં ધસી ચક્રિત પ્રયાણે વ્યાપવું એથી ઉલટી અને ઝાઝા દ્વારા ખીગાડ નીકળી જશે.

ઉપદંશ અને પ્રમેહ—ઉમરડાના જાડા મૂળ બાજળ ખોલી તે મૂળને સાફ કરી તેને વહેરવું, પછી નીચે વાત્સળ્ય મૂકવું તેમાં ચાર પ્હોર સુધી તેના જે રસ એકઠો થાય તે એક પાટલીમાં ભરી લઈ પછી તેમાંથી રોજ એક તોલા રસ તેમાં છઠ્ઠ ને ખડી સાકર નાખી પાવાથી ગરમી અને પ્રમેહ મટે છે.

ગર્ભાણીનો સોજો—કાળાછરી, છઠ્ઠ અને કડુનો ઉકાળો કરી પાવાથી સોજા મટે.

અહણ્ડ અને ગંડમાળા—કણ્ડીનાં મૂળને ચોખાના ધોવરામણમાં ધસી અને તેના લેપ કરવાથી મટે છે.

કંઠમાળ—કાંચનારની છાલ ચોખાના ધોવરામણમાં ધસી ૨ થી ૪ તોલા રોજ સવારમાં પીવું, આ પ્રમાણે ૪૨ દિવસ પીવાથી, અને કાંચનારનાં મૂળ, ચિત્રક મૂળ અને અરકુસો સર્વેને પાણીમાં વાટી સાત દિવસ સુધી લેપ કરવાથી કંઠમાળની ગાંઠ ફાટીને બેસી જાય છે અને કંઠમાળ મટે છે.

પેચાળ બધ થવો—કેળનાં કંદનું પાણી ૫ તોલા, તેમાં હિનું ઘી ૨ તોલા મિશ્ર કરી પાવાથી પેચાળ વાય છે.

છર્ચજવર—ચુંક, દાઢ, ખારેક, સાકર, અને ઘી, દુધમાં નાખી તે દુધ ઉકાળીને ગાળી પાવાથી છર્ચ તાવ મટે છે.

બરોળ—ઘોળાં કુલવાળી સાયેડીનું મૂળ, કાળીપાટ અને મળાનું મૂળ, ચોખાના ધોવરામણમાં બેકેક તોલા ધસીને રોજ પીવાથી મટે છે.

ખસ—ખેરધુધ, સોંદર, મીઠળ, સુરખો સર્વે સરખે બાજે ખાડી તેમાં ૧ બાગ, સુગળ મેળવી, સરસીયા તેલમાં ધીમે તાપે પકાવી મલમ કરી ચોખવાથી ખસ મટે છે.

પથરી—ખીજોરાનું મૂળ રાત્રે રાખી મૂકવા પાણીમાં સત્રારમાં ધસી પીવાથી ત્રણ દિવસમાં પથરી મટે છે.

હરસ—ચિત્રક મૂળ, ઘોળાં મુસળાં અને કાળા કણ્ડનું મૂળ જો મૂળમાં ધસી રોજ પીવાથી એક મહીનામાં હરસ મટે.

ભાગ્યોદય

એપ્રિલ ૨૦૧૭

વિષયાનુક્રમણિકા.

૧ સુખ ક્યાં છે. ...	૪૨
૨ શ્રી સ્વામી વિશુદ્ધાનંદનું જીવન અતિ ૪૬	
૩ વિચાર સામર્થ્ય ...	૫૧
૪ ના, ગાયકવાડ સરકારના સ્તુત્ય વિચારો. ૫૪	
૫ વ્યાપાર ધર્મા વિજય મેગવવા માટે	
સંકલ્પનો ઉપયોગ ...	૫૫
૬ સતિ જગન્મોહિનિ દેવીને તેના ૫.	
તિનો ઉપદેશ ...	૫૮
૭ સ્નેહમાં સર્વ કાંઈ છે. - ...	૬૩
૮ બાલસહચરી ...	૬૪
૯ જન્મ સાર્યક. ...	૬૮
૧૦ ભક્તિના અધિકારી કેવળ. ...	૬૯
૧૧ અશ્રમ વૈષ્ણવ સમેશન ...	૭૨
૧૨ બાળકોની માનજીવ. ...	૭૩
૧૩ જર્મનીમાં રસાયણીક ઉદ્યોગો. ...	૭૬
૧૪ જાપાન ચીન સાથેનો વેપાર કેમ	
ખીસવે છે....	૭૭
૧૫ વંદોના અનુભવી ઉપાધ્ય ...	૭૮
૧૬ વૈદક દુનિયા. . .	૮૦

અધિપતિ અને પ્રકાશક
જેઠાલાલ દેવશાંકર દવે.
અમદાવાદ

માહકોને સુચના.

ભાગ્યોદયનું પાંચમું વર્ષ ચાલુ માર્ચ માસથી શરૂ થયું છે. તેનું વાર્ષિક લવાજમ રૂ ૨-૦-૦ ભેટના પોસ્ટેજના ૦-૨-૦ સાથે રૂ ૨-૨-૦ છે. આફ્રીકા ખાતે લવાજમ શી ૪ છે લવાજમ વર્ષની શરૂઆતેજ લેવામાં આવે છે. અને લવાજમ માટે ભેટનું પુસ્તક સ્વર્ગીય—સુખ વી. પી. કરી મોકલી લવાજમ રૂ ૨-૨-૦ વસુલ કરવામાં આવે છે. ભાગ્યોદય દર અગ્રેજી માસની ૧ લી તારીખે બહાર પડે છે જેથી તે મહીનાની આખર સુધી રાહ જોઇ ન મળે તો અમને લખી જણાવવું.

દરેક માહકે પત્ર વ્યવહાર કરવા માટે પોતાની માહક નંબર-ને જે દરેક વખતે રેપર ઉપર લખવામાં આવે છે તે લખી અને પત્ર લખવો. માહક નંબર સિવાયના પત્ર ઉપર ધ્યાન આપવામાં આવતું નથી શિરનામું ખસવા માટે પણ માહક નંબર સાથે પત્ર લખવાથી તુરત જ દોષરત યગે.

નવીન માહક થનારને લાભ.

ભાગ્યોદયના નવીન માહક ચનારે તુરતજ અમને પત્ર લખી માહક થઇ જવું. કારણ પછીથી માહક થનારને પાછલા અંકો મળી શકતા નથી. તેમ જ વર્ષે પાછળથી ભેટ ખુદી ગયે તે મળશે નહીં. દાલમાં માહક થઇ નામ નોંધાવનારને લવાજમ માટે ભેટનું પુસ્તક સ્વર્ગીયસુખ વી. પી. કરી લવાજમ રૂ ૨-૨-૦ વસુલ કરવામાં આવે છે. ભેટના પુસ્તક.

સ્વર્ગીય સુખ.

માં આવેલા વિષયોની ટુંક નોંધ નીચે પ્રમાણે છે.

પ્રથમ પરિચ્છેદ—સુખ અને હિન્નતિનુ મૂળ સમ્યક્ચિત્તાજ છે, સત્યમિષ્ઠતા એ સાધુ પ્રણેનો ધર્મ છે. આપણા દોષોને કબુલ કરવા એ મહત્વનું લક્ષણ છે, મનુષ્યતા, દ્વિતિય પરિચ્છેદ—શિષ્ટાચાર, સ્વર્ધર્મો લોકો શિષ્ટાચારી હોતા નથી, સુખી જીવન, સાધારણ લોકોમાં પણ સન્નનતાનો પ્રકાશ, સ્વભાવિક સદાનુભૂતિ એ સન્નનતાનું એક અંગ છે, શિષ્ટ વર્તનમાં લોક લલન જેવા કુસરકારો ઉપર ધ્યાન ન આપવું જોઇએ, આખ્ય બાષક બાવ,

ત્રિતિય પરિચ્છેદ—સદય દાન, દયાથી મોટો કામ બીજો ધર્મ નથી, નોકરોની સાથે કેવું વર્તન રાખવું, સ્વામિત્વ, ચતુર્થ પરિચ્છેદ—ભદ્રમનુષ્ય, પરોપકાર, નૈતિક બળ અને મોટાઇ, સન્માનનું રક્ષણ, પંચમ પરિચ્છેદ—મધુર વચન, વિનય, વિનયનો અવતાર

ષષ્ઠ પરિચ્છેદ—અસંખ્યતા, મરકરી, મધુર તિરકાર

સપ્તમ પરિચ્છેદ—નિત્ય દુર્ગંજતા, અસક્તતા, ઉત્સાહ, ઉચ્ચ લક્ષ્યખોદ, કર્મ કરવામાંજ મહત્વ છે, કર્મ મદાત્મક,

અષ્ઠમ પરિચ્છેદ—જન્મ ભૂમિ, આદર્શ પુરુષ, ગૃહકલ્પ, દેશોપકાર, રાજ ભક્તિ, ભગવદ્ભક્તિ,

આ પ્રમાણે ઉત્તમ વિષયોથી બરપુર અનેક દૃષ્ટિ સહિત સરળ ભાષામાં આ પુસ્તક આ વર્ષે ભાગ્યોદયના માહકોને ભેટ તરીકે મળશે,

●વ્યવસ્થાપક ભાગ્યોદય—અમદાવાદ.

વાંચજો પુરું નહિ વાંચો તો પસ્તાવો થશે. કાંઈક લાભ મેળવશો. પૈસા પૈસા અને પૈસા ! જ્યાં જુવો ત્યાં તેનીજ વાતો !

આજકાલ દરેક માણસ પૈસાને માટે વલખાં માર્યો કરે છે, માણસનું દષ્ટિ મિંદુ યાને લક્ષ્યસ્થાન પૈસોજ નજીવ છે. તેને મેળવવાને માટે વેપાર કરે છે, મુભાસી કરે છે, ખેતી કરે છે, તોફારી કરે છે તે છેવટે મહુરી પણ કરે છે, અગત્યનું કામ હોય તો પણ જો પૈસાની વાત આવી તો તેને પરેશું સ્થાન મળે છે કારણ કે વ્યવહારમાં સર્વ પદાર્થો પૈસાથી જ મળી શકે છે અને તેથી તે મળે, તેવી શાળાથી તે રક સુધી દરેકને જાણસા રહે છે. પોતે જો કાંઈ ધંધો કરતો હોય તે ધંધામાં વિજયી થાય, અને તેમાં હાનિરો રૂપિયા પેદા કરે એવી દરેકને આસા હોય છે, અને તે આશા પુરતા જ્ઞાન સિવાય પુરી પડતી નથી.

પૂર્વે આપણા દેશમાં તેવું શિક્ષણ આપાતું હતું અને તેથીજ તે વખતે આપણો દેશ પ્રથમ પંક્તિમાં મેળાતો હતો. આજે તેવા શિક્ષણના અભાવથી જ્યાં જુવો ત્યાં દરિદ્રતાએ પગ પેસારો કરી મૂકેલો છે, અને તેથી તેમાંથી હિલ્લવાનો એકજ માર્ગ છે કે જે વડે આપણા શરીર અને મનની શક્તિઓ વૃદ્ધિ, અર્થિક ઉત્થાપિત કરી શકે તેવું વ્યવહારિક જ્ઞાન આપતું જોઈએ આથી અમે ધણી વર્ષ મહેનત કરી, તન, મન, અને ધનના બોજો હાલમાં જ.

ધનધાન.

નામનું પુસ્તક બતાવ્યું છે. તે થોડાજ વખતમાં લોકપ્રિય થઈ ખપી જવા આશ્ચર્ય છે. જો તમારે આમાં બાળકને કે રેલોમંડળને સંસારમાં ઉચ્ચ સ્થિતિએ સ્થાપના કરવા હોય, જો સેમને ઉત્તમ શિક્ષણ, અને વ્યવહાર કુશળ બનાવવા હોય, અવિષ્યમાં જોઈએ ધન કમાઈ પૈસાવાળો થાય એવી ઇચ્છા ને, જ્યાં ત્યાં દારિદ્રતામાં રખડવા દેવાની ઇચ્છા ન હોય તો આજેજ આ પુસ્તક મંગાવી ઉપયોગ કરજો. જો તમે ઘણા ઘણા ધંધા કર્યા છતાં પણ દમડી દેખતા ન હો, વેપાર ધંધા કે ખીજા હો, ત્યાં ધારેલો લાભ ન થતો હોય, ખેતીમાં વીસ પચીસ ઘણું પકવવાની ઇચ્છા હોય, હુબર દળાતું સર્વોત્તમ જાત મેળવી કળા કુશળ બનવું હોય, કાંઈ પણ ધંધાની સાથે હાનિરો રૂપિયા સહુલથી કમાઈ શકાય એવી શોધોને શીખવાની ઇચ્છા હોય, અને આજ જન્મમાં લાભો અને કરોડો ધનના સ્વામિ બનવું હોય તો આજેજ આ પુસ્તક મંગાવી ઉપયોગ કરજો આ પુસ્તકના ઉપયોગીપણાનાં દબારો સંદીર્શકેટ મન્યાં છે. તેની અંદર બાર લાખમાં અને ૧૬૦ પ્રકરણોમાં તમામ પ્રકારના જાનનો, શોધોનો અને કળાઓનો મનાર સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. તેની ટુંક નોંધ નીચે અમાણે વાંચવાથી સમજશે.

ભાગ ૧ થો—ધનનું મહત્ત્વ જેમાં ૨૦ પ્રકરણ છે. ભાગ ૨ જો—જેમાં ૩૦ પ્રકરણ છે. જેમાં સંવાદ થવાને કેવી ચોખ્ખતા પ્રાપ્ત કરવી તે છે. ભાગ ૩ જો—ધંધાની શોધ અને કયા ધંધાથી ધન-પાન થવાય છે તે વિષે. ભાગ ૪ થો—જુદા જુદા પ્રકારની તોફારી કેવી રીતે પ્રાપ્ત કરવી તે વિષે. ભાગ ૫ થો વેપાર—જુદી જુદી જાતના વેપારો. ધનવાન થઈ શકાય તેવા. ભાગ ૬ થો ખેતી—ખેતીનો કસ શી રીતે વધારવો, ખાતર કયા પ્રકારનું કઈ જમીનમાં કેટલું નાંખવું વિગેરે ઉપરાંત પસાઈ, પાણીની તંબાજ શી રીતે પુરી પાડવી, જુદી જુદી જાતનાં અનાજ, તથા મરી મસાલા વિગેરે પાવેતર કયારે કેવી રીતે કરવું કે જેથી પેદાશ દર વરસ કરતાં દસ કે વીસ પ્રશ્ની વધી શકે વિગેરે ભાગ ૭ થો—ખીજા પદાર્થોની ધનની વૃદ્ધિ—સોલ, રૂપાં વિગેરે ધાતુ સંબંધી પ્રયોગો. ભાગ ૮ થો—લોખંડો વેપાર, હીરા, માણેક, મોતી વિગેરેનો વેપાર. ભાગ ૯ થો હુલ્લર ઉદ્યોગ—રંગતો ઉદ્યોગ, બેંગનો, હાથનો, સાસુ બનાવવાનો મોજુખતીનો, ફોટોગ્રાફરનો ઉદ્યોગ, સામેન્ટનો, વાનિસનો, લાખનો.

સાદીનો, બટનનો દીવાસળીયોનો ઉલોમ, સોનું અને રૂપુ બનાવવાના, બનાવટી, કાંસ, પીતલ વિગેરે
 લુદી લુદી જાતની ધાતુ બનાવવાના પ્રયોગો, ધાતુઓના ડાંવા, મેલ કાઢવા, ધાતુ ઉપર ગીલેટ કરવો,
 પીંજળીની બેટરી બનાવવી, લાકડાં રંગવાનો. છવ જંતુઓ, સાપ, માંકડ વિગેરે બંનેક જંતુઓ દૂર
 કરવાના, કપડાં, ધાતુ, કાચના, કાચ મોતી, વિગેરે ઉપરથી ગ્રાહ કાઢવાના, બેથ પારખવાના પ્રયોગો,
 અગરબત્તી, સુગંધી બનાવશે, કંકુ વિગેરે પરસુરણ પરતુઓની બનાવટ, બનાવટી પથ્થર, દાંપીદાંત, આખડાં,
 દીરા, મોતી, માણેક, પોખરાજ મદ, દાંઘ, કેસર, કસ્ટુરી વિગેરે બનાવવી. શરીરને સુંદર બનાવનાર
 પ્રયોગો, અદસદીમ બનાવવો, ચરબનો, ચતરો બનાવવાં, સુગંધી તેલો, હેર ઓછલો બનાવવાં, લાંઘ,
 કે લનવોટર, શુભાચરજ વિગેરે બનાવવાં, સોડા, લેમોનેડ વગેરે બનાવવાં બીરકોટ છીંકણી, ખીસુ કાપડ
 બનાવવાં, પેન્સલ બનાવવી, કેડવાણું દારખાતુ બનાવવા, દારૂં ધન શોધી કાઢવાં, અમલકારીક પ્રયોગો,
 બદ્ધ પ્રયોગો, કેટલાક ઉપયોગી દુલ્લવો, અસ, ગેસના દીવા, વીજળીનું તાવીજ, કપુરની માળા, ખાવા,
 મીઠકણી સોપારી, સોના ચાંદીના વરખ, દંતમંજન વિગેરે બનાવવાં. ભાગ ૧૦ માં—વૈદક—વિદ્યાગ
 જામેજ દવાઓ, લુદી લુદી જાતના ચર્મ અને એમેન્સ બનાવવા, અમેજ પેટન્ટ દવાઓ જેવી કે,
 દાળોનિટ ઓફ એગેનીયા ગીકર, નાઈટ ઓફ આપર્ન, પોટાસ, ક્વીનાઈન આપર્ન મીકર, ઓક્સાઈડ
 ઓફ કોપર, પેનકીસર, ક્યોરોડાઈન, સાંક્રીટ એસીડ, કોલ્ડીમ, નાઈટ્રીક એસીડ, ફ્યુઝારીક એસીડ,
 ફોસ્ફરસ, એન્ટીકોમ્બીયા, કેમીકાના ટૅલીક પીલસ, છાંત્સ પીલસ-સીરપ-સાગધાપરીલા, બાલાઈન, લાકમ
 ન્યુસ મેથોલ હેરગ્રાઇ, બાલનાઇટ ગાપુ, તેલ, અગ, પાવડર વિગેરે, દારૂનો મસમ, કસોરોદોમ, ક્વીનાઈન
 આપર્ન પીલસ ક્રોમ્પાકેન્ડ આપર્ન ક્વીનાઈન ગોળી, સીરીક ઓફ હાઇપોફોસ્ફેટ ઓફ લાઇમ, વિગેરેની
 બનાવટ લુદી લુદી જાતના મનમે દેશી શાસ્ત્રોદ્ધ દવાઓ—કરોષી, સુગ્રો, ગુટ્ટા ગુગ, અવ
 લેદ, આસવ, અરીષ્ટ, પચુગુજ ઉપાથો, પાકો, કાગ, મુરખા, અપાર્દા, મીઠાક વિગેરે. ભાગ ૧૧ માં
 ધન પ્રાપ્તિના આધ્યાત્મિક ઉપાથો, ભાગ ૧૨ માં ગરીબમાંથી ધનવાન થનારા પુરોહિતો જીવન ચરીતો
 વગેરે વણા પ્રયોગો અને ઉપાથો છે. ગરીબ માણસ પણ ધનવાન થવા સિવાય રહેવાનો નહિ. પુસ્ત
 ની કી. રૂ. ૫-૦ પો. ૦-૧-૦

અમદાવાદથી ડૉ. રામર જેલ. એમ. એન્ડ એસ લખે છે કે ધનવાનનું પુતક ધર્મ ઉપયોગી
 છે. એગ્રાથી. ડૉ. એમીડલચર ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબ જેડીચનદાસ પી. ચૈત્રથી લખે છે કે. ધનવાનનું પુસ્તક
 મનજ કરવા યોગ્ય છે.

૬ યાને વૈદક ભાગ ૧-૨ માં અને ૨ નો.

આ પુસ્તકમાં તમામ રોગ મટે એવાં વૈષયો અને વનરપનિગ્રાજ આશવામાં આપ્યાં છે. આ
 વૈષયો અક્રમીર વનરપનીમાંથી તેથી રીતે બનાવવાં, તથા કઈ દવા કયા કયા રોગ મટારે છે તે, તથા
 દવા કઈ કઈ વનરપનીની જેવી રીતે બનાવવી તે, તથા દરેકપાત્ર તથા વિપત્તિ મોલન કરી અખો
 બનાવવાની રીત, તથા તેની બનતી માત્રાઓ, અવશેદો, ધુતો, તેલો, તથા આસવો વગેરે બનાવવાના
 પ્રયોગો દરેક માણસ સમજી શકે તે પ્રમાણે ગુપ્તની બાધાર્થ રરક, ગુપ્ત, વાગલટ, સારગધર, બાવ
 પ્રકાશ અને નિષંદ જેવા મદન પ્રયોગાથી લખવામાં આવ્યું છે. આ પુસ્તક ૩૧ પા ના વૈદકના વૈદક
 પુસ્તકની બરોજરી કરી શકે છે પુસ્તકની કિંમત દરેક ભાગની માત્ર રૂ. ૦-૧૨-૦ પો. રૂ. ૦-૩-૦
 અને ભાગ સાથે બરીદનાર પામેથી રૂ. ૧-૦-૦ પો. ૦-૪-૦ પાટે.

વિનોદચંદ્ર.

એક અનિ રસમય અને બેધિક વાનાં આ પુસ્તકમાં સત્ત્વો નય અને અમલ, પ્રગમ, અભિ
 ચારદિ દુર્ગુણોનો એવો ચિતાર આપવામાં આવ્યો છે કે અરેખર વાચનાર મનુષ્ય મને તેવો દુર્ગુણી દેશે
 તેપણ તેને સહગુણી થવા સિવાય છુટોજ નથી. એકવાર પુતક દાખમાં લીધા પછી જી તેને પુર
 વાંચ્યા સિવાય મુકુંજ નમે તેમ નથી. એકવાર વાંચ્યા પછી વારંવાર વાંચવાનું મન રહ્યાવશે. કી. રૂ. ૧.

શું તમારે ભુત ભવિષ્ય અને વર્તમાન કાળની વાત જાણવી છે ? શું તમારે તમારા નસીબમાં શું લખ્યું છે તે જાણવું છે ?

શું તમારે ભવિષ્યમાં આવી પડનાર સુખ કે દુઃખ કયારે મળશે તે જાણવું છે ? શું તમારે શ્રી, ચાંદી, સ્વનાજ વીગેરેના ભાવ તાલ કયારે ચડશે કે ઉતરશે તે જાણવું છે ? શું તમારે તમારા ધંધામાં લાભ યશ કે હાનિ તે જાણવું છે ?

જો જાણવું જ હોય તો આજેજ એક પત્ર લખો—

ભવિષ્યવેત્તા

ચાને ભવિષ્ય જાણવાની વધા.

(બીજી આવૃત્તિ)

આ નામનું પુસ્તક મંગાવો જે પુસ્તક ઉપરથી દરેક માણસ ગમે તો ઘેડું બણેલો હશે તોપણ ભવિષ્યમાં શું બનશે તે જોઈ અને જાણી શકશે. તમે તમારું ભવિષ્યનું સુખ દુઃખ જાણી શકશો ધંધામાં, શુ લાભ યશ કે સુખ કયારે મળશે ? હવે પછી કેવા કિસ્સામાં દુઃખા જશે તે વિગેરે અને વાતો તમે તમારી પેલાની તેમજ પારકાની પણ જોઈ અને જાણી શકશો. જ નેતરી, વર્ષકળ થો બનાવી શકશો અને જોઈ શકશો, વારંવાર જોશીને ત્યાં ધક્કા ખાવા નહિ પડે. તેમ તમે જોશો ખાતરી જોશો, તેમાં હાથના હીંદના સાપ્તક ઉપરથી જેનું, મુસલમાની અને અગ્રેજ ભવિષ્ય જાણવાનું સાપ્તકનો સમાવેશ છે. કીંમત માત્ર રૂ. ૩ પે. ૦-૪-૦,

તેમાં નિચે અમાણે ૪૪ પ્રકરણો છે.

પ્રા. ૧-૨-સંવત્સર, રાક, માસ, વ્યયન, રાશી, મહો, નક્ષત્રો, યોગ, કરણ, ચંદ્ર, વિગેરે જોવાની રીત. પ્રા. ૩-તે દરેકમાં કરેલા-શુભા શુભ કર્મોનું ફળ, પ્રા. ૪થી ૬, મહોના ફળ, નાની મોટી પતોતી અશુભ મહો, મહાદશા, દિનદશા વિગેરે જોવાની રીત પ્રા-૧૦-૧૧ તમામ પ્રકરણ મહુરતો જોવાની રીત, પ્રા-૧૨ લેણાદેણી, તારા, નાદી, ચોળી, ગણુ વિગેરે જોવાની રીત, પ્રા-૧૩ ચોરાચેત્રી વસ્તુ જડકે કે મેમ તથા તે ક્યાં ગઈ છે, તે જોવાની રીત, પ્રા. ૧૪ કાર્યસિદ્ધી માટે પ્રયત્નો જોવાની રીત, પ્રા. ૧૫ જન્મ માસ વીગેરેનું ફળ પ્રા. ૧૬ મહો, અને રાશી, શુભાશુભ, રૂપ, રંગ, મૈત્રી વિગેરે જોવાની રીત પ્રા. ૧૭-૧૮ જન્મોત્તરીની કુંડળાઓ બતાવવાની તથા જોવાની રીત ૧ લાથી બારે ભાવનું, મહોનું રાશી વાર ફળ, દ્રષ્ટિનું ફળ, અગ્રેજ રીતે ફળ, પ્રા. ૧૯ બારે ભાવોનું મિથુન, કાન્થોદય, દાસપણ, જમિયાનું, રોગ, સ્ત્રી સુખ, લગ્નનું સુખ, પ્રગટનું સુખ, હાંડગીનું, શરીરનું સુખ, અકસ્માત ધન પ્રાપ્તિ, રાજ્ય લક્ષ્મી, વાહનનું, મકાનનું, માળાપનું, વિદ્યાનું, વંશનું, મિત્રનું, નયુવકપણનું, મુસાફરીનું, આપાર, નોકરી, ધનસંપત્તિનું, સુખ દુઃખ કયારે મળે વિગેરે જોવાની રીત. પ્રા. ૨૦ મહોની દ્રષ્ટિનું ફળ, પ્રા. ૨૧ સ્ત્રીની જન્મ કુંડળા ઉપરથી સ્ત્રીનું, તેના પતિનું, સંધવા કે વિધવાનું, સુખ દુઃખ જોવાની રીત, પ્રા. ૨૨ મું એવાન બાળક, સ્ત્રી વર્ષે ધારણ કરે કે કેમ, સ્ત્રી પુરુષનું મૃત્યુ, ગર્ભવતીને શું જન્મશે, હાથ પગ વગરનું બાળક અવતરવા બાળક. પ્રા. ૨૬-૨૭-મ, વખતે અર્ધાઈ હતું કે દિવે દત્તો વિગેરે ખાતરી કરવાની રીત, પ્રા. ૩૦-રાજ્યોગ અને તેનું ફળ, પ્રા. ૩૧ થી ૩૩ નામસ, પ્રવળ્યા, ચંદ્ર વિગેરે યોગો અને તેનું ફળ, પ્રા. ૩૪ બાળકનો રીષ્ટ યોગ જોવાની રીત, પ્રા. ૩૫-૩૬. આયુષ્ય જોવાની રીત, ક્યારે, ક્યાં કારણથી મૃત્યુ થાય વિગેરે જોવાની રીત, પ્રા. ૩૭-૩૮, વર્ષકળ બતાવવાની રીત, પ્રા. ૩૯ શરીરપરથી રેખાઓ, નખ, તલ, માંસ વિગેરે ઉપરથી ભવિષ્ય જોવાની રીત; પ્રા. ૪૦-૧૧૧ ઉપરથી ભવિષ્ય જાણવાની રીત પ્રા. ૪૧-મું હસ્તાક્ષરો ઉપરથી ભવિષ્યજ્ઞ, પ્રા. ૪૨ મું વરસાદ વરસી કે કે નહીં

૧૨ વરસનો, અનાજના ભાવનાલની વધવટ, સુકાળ કે દુકાળ વિગેરે જોવાની રીત. પ્રા. ૪૩ મુ. નાસિ. ના ૨૧૨ ઉપરથી ભવિષ્યની વાન જાણવાની રીત. પ્રા. ૪૪ મુ. રમલ રાત્ર ઉપરથી ધારેલી ઇચ્છા પુરી થો કે કેમ, જય મળશે કે કેમ, ધધામાં લાત દરેકે કેમ, વિગેરે ભવિષ્યની વાન જોવાની રીત.

ઉપર પ્રમાણે અનેક વિષયોનો આ પુસ્તકમાં સમાવેશ કર્યો છે. પહેલી આટલિ કરતાં આ આટલે તેમા ધદાજ સુધારો વધારો થયો છે. પાકુ બાઈ-ટીંગ. છતાં દીમત માત્ર ૩ કે ૩) પો. ૦-૪-૦ રાખી છે. તેની પેલી આટલિના સંબંધમાં અનેક અભિપ્રાયો મળ્યા છે.

વેદ હોલીયાગંદર બાપુભાઈ સહિતા—વિરમગામથી લખે છે કે,—આપનું ભવિષ્યવેતા નામે પુસ્તક જોતાં જોતિષવિદ્યાના અભ્યાસી, જ્યોતિષ જોનાર આદિઓ અને જ્યોતિષવિદ્યાને માન આપનાર ૧૫ પંથ સંબંધને આ પુસ્તક અતિ ઉપયોગી છે એમ માન્ય માનવું છે.

આયુર્વેદનો અતિ ઉત્તમ અને પ્રાચિન ગ્રંથ કે જેની હીદી મરાઠી, વિગેરે હીંદુસ્તાનની ભાષાઓ ઉપરત પતિમની ભાષાઓમાં પણ ભાષાંતરો થઈ ગયાં છે. છતાં જેનું હજુ સુધી ગુજરાતીમાં ભાષાંતર થયું જ નહોતું, એવો ઉપયોગી ગ્રંથ, કે જેના ઉપરથી વેદનના દર્શનો અથવા ઉત્પત્તિ થયાં છે તેવો હાલનાર ૩૫ ગ્રંથ.

શ્રી ચરક સંહિતા.

અજસદિત ગુજરાતી ભાષાંતર પ્રથમ ભાગ બદાર પડ્યો છે. તેના સંબંધમાં અનેક પેપરો અને વિદ્વાનોએ અભિપ્રાયો આપ્યા છે. મોટા મોટા એમ ડી.ધ્યેલા ડોક્ટરો પણ તેને વખાણે છે તો આપણા વિદ્વાન વૈદ્યો ખાણે તેમાં તો નવાઈજ નથી આયુર્વેદનો મૂળ આ ગ્રંથ છે. આ ગ્રંથમાંથી અનેક ગ્રંથો ઉત્પત્તિ થયા તેમાં એવી એવી જુની શોધો અને દવાઓ છે કે જે આપણા જાણવામાં ન હોવાથી, ધણા પશ્ચિમી શોધોથી અજાણ્ય છીએ પરંતુ હાલની તેરી ધરી શોધોનો આ પુસ્તકમાં સમાવેશ થઈ ગય છે.

દરેક ડોક્ટર, દર્શન અને વેદને આ પુસ્તક પાસે રાખી દવાઓ કરવાથી યશ મળે છે. તેમજ ૧૫ સાગથી રંગીને ત દુરસ્ત અને હીર્ણુથી બનાવવાની ઇચ્છા રાખનાર દરેકે તેને હંમેશાં પાસે રાખે છે. અપણા આયુર્વેદમાં—દવાઓને માટે સર્વથી સર્વોત્તમ ગ્રંથ ચરકને ગણેલો છે. એજ

હી ઉપયોગી છે. દીમત ૩ ૫-૦-૦ પૃષ્ઠ સાતસો, જ્ઞા ગ્રંથક કાળજ પાકુ પુકુ. જુજ રોપી વાળી સ્વર ગંગાનુ ધણા અભિપ્રાયો મળ્યા છે, જેમાંના માન જુજ વાળી ખાની કરો.

માત્ર જુજ અભિપ્રાય જસ થશે. મુજાઈ પ્રમુશમ આયુર્વેદ કોલેજના ડૉ પોપટભાઈ પ્રમુશમભાઈ જે. પી. એલ. એમ. એન્ડ એસ લખે છે કે ચરક સંહિતાનું ગુજરાતી ભાષાંતર કરવાનો જે પ્રયાસ થયો છે તે અતિ ઉત્તમ છે અને દરેક વેદને જે પુસ્તક ધરમાં રાખવા લાયક છે.

ભાવનગર દરજારો જીવજી બનાના ઉપરો વિદ્યાધિકારી સાદેજ મે. કાચિદરામભાઈ વિપ્લવદરામ. લખે છે કે શ્રી ચરકસંહિતાનું અવરોધન કરવાથી તે પુસ્તક પશુ ઉપયોગી માનવું પડ્યું છે. પનો જે પ્રયાસ રહ્યો છે. અને આપે લખેલા ગ્રંથની સારાના ચાર્જુ.

જેઠાલાલ દેવશંકર દરો. વ્યવસ્થાપક ભાગોદય, રીચીરોડ—અમદાવાદ.

પરસીયન નાઈટસ.

ગુદરો. આપે અરેબીયન નાઈટસ તો વડીજ દરો. અરેબીયન નાઈટસ જેવીજ રસીક અને વેદિક. જિ આ પુસ્તકમાં છે ઘણું જ મનોરંજક અદલ અને જ્ઞાનથી ભરપૂર વાર્તાઓનો આ પુસ્તકમાં વેશ થયો છે જેના હીદી, જગજી, અજેક વિગેરે ઘણી ભાષામાં ભાષાંતરો થઈ ચુક્યાં છે. એકવાર જેમાં હીદા પછી વાંચી સિવાય છુટકોજ થતો નથી. પાકુ પુકુ. જ્ઞા ગ્રંથક કાળજ. દીમત માત્ર ૩-૦-૦ પો. ૦-૨-૦

જેઠાલાલ દેવશંકર દરો, તંત્રી શાખે.દય—અમદાવાદ.

ગુન્હો કરતાં બચવું, શિક્ષામાંથી મુક્ત થવું, અને કાયદેસર વરતવું એ માણસ માનની ફરજ છે. આપણી સરકાર પ્રત્યે શુ શુ ફરજ અને જવાબદારીઓ છે, સરકારી અમલદારો આપણી સાથે કેવી તે વર્તી શકે, અરસપરસ માનતા લેણીની કે દટા રીસાદાના ફોજદારી ગુન્હાઓના સળધમાં માણસે । રીતે વર્તવું, શુ કરવું વિગેરે માટે કાયદાનું જ્ઞાન મેળવવું એ માણસ માનની ફરજ છે,

કાયદાનો શિક્ષક

પાને

મુલકી, ફોજદારી અને દીવાની કાયદાઓનું જીથ.

બીજી આવૃત્તિ નવા-મુધારા વધારા અને અગત્યનો ટીકા સાથે.

જેની પેલી આવૃત્તિની એ હમર નકલો ધણાજ દુક વખતમાં ખપી ગઈ એજ તેની લોકપ્રિયતા છે. આ પુસ્તક દરેક ધરમાં રાખવાની જરૂર છે. કાયદો જાણનારજ ગુન્હાથી બચી શકે છે અને ગુન્હાથી બચનાજ નિર્ભય રીતે સુખે રહી શકે છે. કોઈપણ ગુન્હો કરી અને કહેવું કે કાયદો જાણતો હોતો, તો તેથી શિક્ષામાંથી બચી જવાનું નથી તેમજ કાયદો જાણતો અને તે પ્રમાણે વર્તવું એ માણસ માનને માટે સરકારની ફરજ છે પણ કાયદાઓની કીમત વધારે હોવાથી તેમજ છુટા છુટા રીઢવાથી સો બસે રૂપિયા ખર્ચે યથ જા્ય છે જેથી મણતે અત્યાં રહેવું પડતું, પણ અમે આ પુસ્તક જેમાં નીચે પ્રમાણે તમામ ફોજદારી, દીવાની અને મુલકી કાયદા બાવી જા્ય છે. તેની કીમત માત્ર ૭ જ રાખી છે. વળી તે એટલું જાણ ઉપયોગી યથ પડતું છે કે દબારો અમલદાર વર્ગના સરકારીકેટ રહ્યા છે, જો તે પુસ્તક તમારી પાસે ન હોય તો આજેજ મગાવજો તેથી તમને ૩ ૭ ખર્ચવાથી જારી રૂપિયાનો કાયદો યથે અને કોઈ એકજ વખતે તેનાં નાંજી વળી જશે સુખર્ષ મવર્ગેન્ડેના માણ ઓરીએન્ડલ ટ્રાન્સલેટર અને કમેન્ટર સા મે ખાનખદાદુર તમક સમસુદીન સેયદમીયાં કાદરી સાહેબ લખે છે કે —

(અંગ્રેજીનું ભાષાંતર) તમારૂં પુસ્તક નામે કાયદાનો શિક્ષક ધણુંજ ઉપયોગી છે, મને લાગે છે કે ભાષિય યથ પડશે, તેની ગુજરાતી ભાષા પણ સાદી અને સમજાય તેવી સરલ છે, અને તેમાં મણા (અ) કાયદાનો સમાવેસ કરેલો છે.

તેમાં નીચે પ્રમાણે કાયદાઓનો સમાવેશ કર્યો છે.

ફોજદારી વિષયને લગતા કાયદાઓ—હીમીનવ પ્રોસીજર કોડ, છંડિઅન પીનલ કોડ, ગાંડા સ્ટો એક્ટ, કટકની શિક્ષા બાબતનો એક્ટ જુગારનો એક્ટ, એક્સટ્રાડીશન એક્ટ, બાબકારી ટ, અથીણનો એક્ટ, મીક્કાનો એક્ટ, કારીગર અને મજૂરોનો એક્ટ, રેલવેનો એક્ટ, ફેક્ટરી એક્ટ, ગ્રાફનો એક્ટ, પોસ્ટનો એક્ટ, ફેરી જહાજોનો એક્ટ, રામદોડી સજા અટકાવવાનો એક્ટ, નાટકના રાનો એક્ટ, નિર્ધિનિહોય એક્ટ, બોમ્બ એક્ટ ડગા એક્ટ, વિલેજ પોલીસ એક્ટ, ડીસ્ટ્રીક્ટ પોલીસ ટ. વિગેરે

રેવેન્યુ (મુલકી) તથા સરવર્ધના વિષયોને લગતા કાયદાઓ—લેન્ડ રેવન્યુ કોડ, તે ઉપર થી રૂલ તાલુકાના નમુના, ગામના નમુના, માસલતદારીની કોટોનો એક્ટ, સર્કલ ઇન્સ્પેક્ટરની રૂલ, રણીની સમજાતી ઓરીજનલ સરવેની રૂલો વિગેરે.

દીવાની વિષયોને લગતા કાયદાઓ—સીવીલ પ્રોસીજર કોડ (નવે) વારસાનો એક્ટ, વાલી મવાનો એક્ટ, કોર્ટ ઓફ વોર્ડસ એક્ટ, દક્ષિણ રીવીફ એમીકલચર એક્ટ, હિંદુ પુનર્વિગ્નનો એક્ટ, પ્રુ માણસની મિલકતનો એક્ટ, પારસીલેકેશન લગ્ન તથા તલાક બાબતનો અને વારસા બાબતનો એક્ટ, કોર્ટ ઓફ શી એક્ટ, પુરાવાનો એક્ટ, કોર્ટમાં સમજાવાનો એક્ટ, કરારનો એક્ટ, રજીસ્ટ્રેશન એક્ટ, હેયથ કરવાનો એક્ટ, ટ્રાન્સફર પ્રોપર્ટી એક્ટ, યુરોપીયન વેમનસી એક્ટ, સીવીલ કોટોનો એક્ટ,

એકે એક સ્ત્રીને રોગના પંડામાંથી બચાવી શક્તિ આપી. પુણ કરનાર.

દુઃખેનું સુંદરી સાથી (૨૯૨૨૬.)

મંગાવો—તે સ્ત્રીઓના તમામ રોગને મારે જીતકાર છે. સ્ત્રીઓનાં કાષ્ઠપણુ દરેક જેવી છે, લોહીવા, પ્રદર, રક્ત અને શ્વેત જેથી ગુણસ્થાનમાંથી બીકણી, લાકી, પીગી, મળગુગી અગર લાક રંગની લોહી જેવી રસી વળા કરે છે, જેવાને અગ્નિ બળે, દામ પગના તળીઆમાં, કેડામાં, માથામાં અને કાષ્ઠ વખતે આંખા સરીરમાં સણકા મારે, ફાટ, સ્પ્રુષ અને કળતર થાય, ઝીણા તાવ દમેશા આવે, સરીર સુકાઈ-પોળી પુષ્પી જેવું થાય, આંખોનું તેજ કમી થાય, દિવસે દિવસે સરીર સુકાઈ બેઠાસ થાય અસ્થિતિ આવે અને કામ થઈ શકે નહિ, આંખો દિવસ કેડા અને માથું ફાટ્યાં કરે, તાવ ઉપરચ, દમ, ખાંસી સોજા, શિશ્ટી, અરુચી, માસિક અટકાવ—દરતાન સંજયથી તમામ રોગ ગર્ભાશયની, પીડા કમુચા, સુવારોજ વિગેરે તમામ રોગ અને આવાં અનેક દરેકના સમુદાયે આ સુંદરી સાથી એકદમ મટાડી શકે છે. આ સુંદરીસાથી બાળ યુવાન અને જૂદ દરેક સ્ત્રીએ દમેશા વાપરવાં હાયક છે, જેથી તેઓના તમામ રોગ મટાડી સરીર પુષ્ટ કરે છે દરતાનના રોગો થવા પામતા નથી અને ગર્ભાશયને ગર્ભ ધારણ કરી શકે તેવું બનાવી પુષ્પ વધે ગર્ભ ધારણ થાય છે, પીવામાં રસદિષ્ટ છે. બાટલી ૧ ની કીમત રૂ. ૫ ત્રણ બાટલીના રૂ. ૨-૪-૦ પોણ ૦-૭-૦.

સુંદરીસાથીના ખાસ ગુણ.

૧ નાની બાળકીએને પાવાથી સરીર પુષ્ટ રાખી યુવાન અવસ્થામાં પ્રદર વિગેરે બાધી મવા દેતું નથી.
૨ યુવાન સ્ત્રીઓને પ્રદરના વ્યાધિમાંથી બચાવી ગર્ભાશયને સુધારી ગર્ભધારણ કરી શકે તેવું બનાવે છે.
૩ ગર્ભ વખતે પીવાથી અધુરે માંસે ગર્ભ પકતો નથી, ગર્ભનું પોષણ કરી પૂર્ણ માંસે વિના કષ્ટ પ્રસવ થાય છે. ૪. યુવાવક પછી પીવાથી સુખ રોગ થતો નથી, બાળકને પુષ્ટ કરે તેવું તદુરસ્ત ધાવણ બનાવે છે અને બાળકનું સરીર પુષ્ટ કરે છે. ૫ સ્ત્રી રોગ તમામ મટાડે છે, દમેશા પીવાથી સ્ત્રી તદુરસ્ત રહી શકે છે. પ્રદર વિગેરે બાધી મવા નથી. ૬ વૃદ્ધાવસ્થામાં પીવાથી સરીર પુષ્ટ અને તદુરસ્ત યુવાન જેવું રહે છે, અને વૃદ્ધાવસ્થાને અટકાવે છે.

દરેક સ્ત્રીએ બાળકીથી જૂદ યતાં પર્વન આ બાટલી પામે રાખવીજ નેહએ.

સુંદરી સાથીના સંજયમાં તવાબરાહથી એન્જીનીયર કલ્યાણજી અરગજી લખે છે કે, આપના તરફથી સુંદરી સાથીની બાટલી ૬ મગારી અમરી સ્ત્રીને પીવાથી છે, તેમાં સદે પ્રદરના તમામ શક્તિ યઈ છે. દુઃખે સરીરમાં તાકાદ આવી છે, અનેક દરેક સ્ત્રીએ યાત ચર્ચા છે. સુંદરીસાથીની દવાના જે ગુણ બાપે દરદાયા છે તે ખરેખર કાવદાકારક છે હું તનમનથી મરદીરીકેટ આપુ છું કે બાવી દવા આપ મરા ગુણવાળી ને છધરી સત્તાવાળી દવા બનાવી છે. હજી મારા મિત્રોને લલામણ કરે છું.

ખરવાસાથી પેલાલાક ગીરજાજી કર લખે છે કે, તમારી સુંદરીસાથી દવા મે મંગાવી વાપરી હતી તેમજ તેના સારા ગુણની વિશેષ દર્શીકત : બનસમુદાયે સમજવડમાં આવે છે.

સુંબાધથી પ્રવાદી રતીલાલ પ્રભાકરજી લખે છે કે, તમારી સુંદરીસાથીની બાટલી મોકલે તેથી આરામ છે, તેમાં બીજ ત્રણ બાટલી વી. પી. થી મોકલશે. દવા ઘણીજ સારી અને હિતમ છે.

નોંદાઈથી મણીલાલ દ્વારકાંદાસ લખે છે કે, આપની સુંદરી સાથીની દવાથી અમારી બેરીને દરેક આરામ છે. મારે તુરન બીજ ૩ બાટલી વી. પી. થી મોકલો. રોગ મટાવાથી તમારા દર્કમાં દવા દખ્ખે છીએ.

ટોક દરબાર હાઇસ્કૂલના માસ્તર હમનલાલ ઝાલામજી લખે છે કે, સુંદરી સાથીથી આરામ થયો છે. જે સ્ત્રીનું સરીર સાઈ ન હોય ન ગર્ભને બીચા હોય તેને આ દવા ગુણકારક છે.

દવા દિવસમાં ત્રણ વાર કપ્પો અર્ધો ચમચો ચોળના પેતરમાંજ સાથે પીવો અગાઈક નહિ

દુઃખે કેમીકલ વર્કસ—અમદાવાદ, પાંચકુચ ચારરતા ઉપર.

ભાગ્યોદય

પુસ્તક ૫ મું.

એપ્રિલ સને ૧૯૧૭

અંક ૨ નો.

વાત્સવ સત્યના અનુભવ કાલે સાધકના ઉદ્ગાર.

(દવે મને દરિ નામનો નેદ લાગ્યો, —એ લય.)

દવે મને સત્યનો પંથ દાખ લાગ્યો,

મારા અંતરમાં કોષકે લાગ્યો રે;

દવે.

સત્ય જાણીને મેં અસત્યના પંથમાંથી, આજસુધી પ્રવાસ કર્યું;

નેત્રથી દેખનો ને, શ્રુતિમાં લેખનો ને, તેનેજ સત્ય માની લીધું રે.

દવે.

આજ સુધી દૂરો જગતમાં સંવને, જડ અને છવરૂપે જોતો;

સત્યના પથે પગતાં જણાય મને ને એકે, અણું નથી ચેતન્ય વિણ હોતો રે. —દવે.

આજ સુધી મેં તો દર પથે માન્યું ને, મનુષ્ય છે મર્યાદિત વ્યક્તિ;

સત્યના શિખરે ચડી જોતાં જણાઈ મઠેમાં, પ્રભુની અમર્યાદ સક્તિ રે.

દવે.

અદૃષ્ટ દેવથી બધાયો છવ એવું, માન્યું હતું મેં આજ સુધી,

સત્યના અનુભવે જોતાં જાણ્યું ને છવને, છવ વિન બધન કરતાં કો નથી રે. —દવે.

દુષ્કર્મ બધ શોક મૃત્યુ આદિ વિચારથી, જાણ્યું મેં જગત બરેણું,

સત્યની દૃષ્ટિ વડે જોતાં જાણ્યું ને એમાં, સત્ સિત્ત આનંદ છે વ્યાપેણું રે. —દવે.

બહિર પ્રદેશના અનુભવમાં છે, જ્ઞાન રત્ન એમ જાણ્યું;

પાસ્તવ જ્ઞાન તો અંતર્ગતમાં રહ્યું, સત્યવડે એવું મેં પ્રમાણ્યું રે.

દવે.

આજ સુધી મેં જાણ્યું, મનુષ્ય સ્વચ્છતાથી, સત્યનો માર્ગ શોધી શકતો;

વરણત ગુરુ સદાય વિણ માર્ગમાં, ધડીએ ને પક્ષે તે અટકતો રે.

દવે.

ઉપેન્દ્ર સદગુરુ અનુમદ થાતાં, પાસ્તવ સત્ય તે લદાયું,

અનુભવવા મોગ્ય અનુભવે આમ્નું અને, જાણવાનું સઠે જણાયું રે.

દવે.

૧

દરેક મનુષ્ય સુખને ઇચ્છે છે, સુખની અપૂર્ણ કરનાર બાબોજ કાંઈ મળી શકે છે. મનથી રાંધે પચેત સર્વ મનુષ્યો સુખ મેળવવાને મારેજ રાત દિવસ અપલ દરે છે. તથાપિ તેમને ખડું સુખ મળેલું જણાતું નથી. જે મેળવીને તે સુખી થવા ઇચ્છે છે તે મેળવવા અપલ કરે છે, અને તે મળતાં ધારેલા સુખનો અનુભવ ન થતાં વળી પાછો કાંઈ ખીછજ વરતુને મેળવવા અપલ દરે છે. અને આ પ્રમાણે રાત દિવસ સુખ મેળવવાનેજ તે મથ્યાં કરે છે. ધન મળવાથી સુખી થવાશે એમ માને છે તો તે ધન મેળવવા અપલ કરે છે, પરંતુ ન્યા-ધન મળે છે ત્યાં વૈભવની ચિતા થાય છે, ન્યાં વૈભવ મેળવે છે ત્યાં ધરખાર મેળવવાની ઇચ્છા થાય છે, ધરખાર મળતાં, સ્ત્રી મેળવવાની ઇચ્છા થાય છે, સ્ત્રી મળતાં પુત્રની ઇચ્છા થાય છે અને આજ પ્રમાણે એક વરતુ મેળવ્યા પછી કાંઈ ખીછ વરતુ મેળવવાની તેની ઇચ્છા વધ્યાજ કરે છે. અને જેથી તેને થતી આ પ્રકારની ચિતા, તેના સુખમાં દુઃખો વિન નાંખ્યાજ કરે છે. અને તેથી અનેક પ્રવળ કંબો છતાં પણ તેમને સુખનો અનુભવ નથી અને ન્યાં સુધી સુખનો અનુભવ થતો નથી, ત્યાં સુધી તે સુખ મેળવવાને મારે અનેક અપલ કરે છે. આમ હોવાનું કારણ એ છે કે મનુષ્ય જેમા સુખ માનીને તે મેળવવાને મારે થાત કરે છે. ખડું કહીએ તો સુખ હોતું નથી, અને તેથી જીલમજ તેનો અપલ અને સમય નકામો ગુમાવવો પડે છે. તે ધનમાં સુખ માને છે. પરંતુ દળરો ધનવાન મનુષ્યો રાત દિવસ દુઃખમજ રવડાં કરે છે. સ્ત્રી પુત્રાદિ વૈભવમાં સુખ માને છે, તો દળરો સ્ત્રી પુત્રાદિ અનેક વૈભવોને પ્રાપ્ત હોવા છતાં પણ તેમને તેમાં સુખનું કિમિત પણ જાન થતું નથી. આવીજ રીતે દળરો મનુષ્યો, કે જેમની પાસે ધન સપતિ પુરુષ હોય છે, જેમને કાંઈ પણ વરતુની કમી હોતી નથી, છતાં પણ તે દુઃખમાં રવડાં કરે છે, જે કે અપલથી ધન, જીવન, જીવ, પુરુષ, લગ્ન આદિ અને એ પ્રકારે અનેક વરતુઓ, મનુષ્ય મેળવી શકે છે, પરંતુ તેથી તેમને સુખનો અનુભવ થતો નથી.

સુખને મારે તો યથાર્થ સુખ જેથી મળી શકે તેવી રિયાત પ્રાપ્ત કરવાની હોય છે. બાહ્યરના કાંઈ પણ પદાર્થો યથાર્થ સુખ કે યથાર્થ શાંતિ મળી શકતી નથી. સાંસારિક જીવનમાં અનેક પ્રકારની ચિંતા-આ તેના સુખમાં વારંવાર વિધો નાંખ્યા કરે છે, અનેક પ્રકારની ઇચ્છાઓને શમાવવાથી અને ચિત્તની એકાગ્રતા કરી વિચારોને યોગ્ય મારે પ્રેરવાથી સુખ મળી શકે છે, અનેક પ્રકારની અનેક લાલસાઓમાંથી ચિત્તને દુર રાખીને સુખકર વિષયોમાં તેને જોડુ જોડીએ ધણુને આ સંસાર નિ સાર અને દુ ખકર જણાય છે ત્યારે ધણુને આ સ સાર સાર પૂર્ણ, રમણીક અને સુંદર જણાય છે. આમ જણાવામાં માત્ર દષ્ટિનોજ ફેર છે. કાંઈ પણ કાર્ય જીવ્યાસથી સિદ્ધ થઈ શકે છે, તેવીજ રીતે સુખ પણ નિર્દોષ માત્ર દષ્ટિનોજ ફેર છે. કાંઈ પણ કાર્ય જીવ્યાસથી સિદ્ધ થઈ શકે છે, તેવીજ રીતે સુખ પણ નિર્દોષ માત્ર ચિત્તની એકાગ્રતા કરવાના જીવ્યાસથી મળી શકે છે મનુષ્યે ન્યા યથાર્થ શાંતિ મળી શકે છે, ન્યા યથાર્થ જ્ઞાનનો અનુભવ થાય છે અને ન્યાં સુખ સિવાય અન્ય કાંઈ પણ હોઈ શકતું જ નથી ત્યાં ચિત્તની એકાગ્રતા પૂર્વક પ્રવેશ કરવો જોઈએ. અને તેવુ સ્થળ બહાર કાંઈ પણ જગ્યાએ, કે ડેરે દુઃખરે નથી, પરંતુ મનુષ્યના પોતાનામાંજ છે અને ત્યાંજ સુખ અને શાંતિનો બહાર છે.

જ્યાં મનુષ્યો જીવનના જાન પૂર્વક પોતાને પ્રાપ્ત વરતુઓના મદમાં અન્યના આગળ પોતાની મહત્વ

તાને દર્શાવે છે. બીજાને પોતાના દોર કે શુભાનમાં આંજી નાખવાનો યત્ન કરે છે. પરંતુ આ પ્રકારનો તેનો મદ (અદ્યકાર) તેને દુઃખપ્રતિજ્ઞ ધસડી જાય છે. તેણે પોતે વિચાર કરવો પડે છે કે આ જગતના અન્ય મનુષ્યોમાં તેની મહત્વતાનો શો દિસાય છે? હજારો મનુષ્યો તેના કરતાં અનેક પ્રકારની ઉત્તમ સંપત્તિવાળાં આ જગતમાં છે અને તે સર્વે આગળ તેની કાંઈજ ગણતરી હોતી નથી. માટે કુવાના દેડકાની માફક તેણે અર્ધથી કુલામ જઈ દુઃખમાં પડવું એ અચોક્કસ છે. અન્યને પોતાના સમાન જણવા. જોઈએ, અને તેના દુઃખને દુર કરવાને માટે પોતાની મહત્વતાનો ઉપયોગ કરવો એજ યથાર્થ મહત્વતા છે. આ પ્રકારનું વર્તન રાખવાથીજ તેને સુખના માર્ગ પ્રતિ વળવાનું જ્ઞાન થાય છે જેમ હસીને પ્રસન્ન રહેવાનો જેનામાં શુભ હોય છે, તેઓ અન્યને કેવા આનંદ આપનાર જણાય છે. બીજાને હસતા અને પ્રસન્ન રહેતા જોઈ તમને કેવો દર્પ થાય છે, તમને સદાય આપનાર અથવા તમારા દુઃખમાં મદદ કરનાર તમને દેવતા બધા પ્રીતિપાત્ર જણાય છે ત્યારે તમારા અંતઃકરણને દુઃખ આપનાર તમને કેવા યતુ ગુણ લાગે છે, તેવીજ રીતે અન્યને પણ તમારા વર્તનથી તેવીજ લાગણી થાય છે. બીજાને ક્રોધ થતાં તમને કેવું લાગે છે, તેવીજ રીતે તમારા ક્રોધથી અન્યને લાગણી થાય છે. જેથી ક્રોધ પણ પ્રકારે અન્યની લાગણી દુઃખાય એવું ક્રોધપણ વર્તન યથાર્થ સુખ મેળવવાની ઇચ્છા રાખનારાએ કરવું ન જોઈએ.

કેટલાક મનુષ્યોનો સ્વભાવ એવો હોય છે કે તે જ્યાં ત્યાંથી દોષનેજ શોધ્યાં કરે છે. તેનામાં શુદ્ધને જોવાની દેવજ હોતી નથી. અન્યની પ્રશ્નિ ગમે તેવી ઉત્તમ હોય તોપણ તે તેનામાં દોષજ શોધ્યાં કરે છે. આવા માણસોમાં અન્ય પ્રતિ સ્વાભાવિક ઇર્ષ્યાની હોળી લાગ્યાં કરતી હોય છે. પોતાના કરતાં અન્યને ચંદતા કે સુખી જોઈ તેમનું કાળજી કરાર્થ જાય છે, પોતાના આગળ અન્યની સ્થિતિને તે સાંકળી શકતા નથી, અને "સર્વથી બડા દમ," આ ન્યાયે તેઓ હંમેશાં પોતાને સર્વના કરતાં દરેક પ્રકારે સુખી અને અર્થવંશવાળા માન્યાં કરે છે, અને અન્યને તેનું મનાવવા પ્રયત્ન પણ કર્યાં કરે છે. આવા અસુખ વાળા મનુષ્યો દરેક વર્ગમાં હોય છે. અને તેમને તેમની અસુખ ક્રોધ પણ દિવસે સુખના માર્ગે જવા દેતી નથી. આવા મનુષ્યો બીજાને દુઃખે સુખી હોય છે અને બીજાને સુખે દુઃખી હોય છે. આ પ્રકારનો શુભ મનુષ્યને સુખના માર્ગથી દુર રાખનાર છે. તમારામાં કદાચ તેવો શુભ હોય તો બાજબીજ તેને તિલાંજલી આપો. કાંઈક કે તમે સુખ મેળવવાના અભિલાષી છો. કારણ કે સુખ મેળવવાની ઇચ્છા જેનામાં થોડે પહેલે અંશે પણ હોય છે, તેજ લાગ્યોદયના માફક હોય છે. તમે લાગ્યોદયના માફક છો અને તેથી તમે સુખ મેળવવાની યોગ્યતા ધરાવો છો, એમ માની આપને આ સૂચન કરવામાં આવ્યું છે. આ પ્રકારની અસુખ-અર્થાત અન્યના દેવ કરનારાજ બીજાના દોષને શોધ્યાં કરે છે. અને તે ઉપરતે તેમના દોષોનું કથન અર્થાત અન્યના શુદ્ધને પણ દોષ રૂપે માની રાત દિવસ તેમની નિંદાજ કર્યાં કરે છે. અને તેમને અન્યની નિંદા સિવાય બીજું કંઈ પણ કાર્ય સૂઝતુંજ નથી. કેટલાક તો અન્યને રૂઝમાંજ જાણે તેમની મજાક- (મરહરી) કરતા હોયની, એવી રીતે તેમના શુભોનું પણ દોષ રૂપે કથન કર્યાં કરે છે. અને આ પ્રકારની પોતાને અધીરતામાં નાખવાની ક્રિયાને કરવામાં એટલા બધા મરુજ રહે છે કે જેથી પોતે પોતાના કર્તવ્યથી પણ વિમુખ થાય છે. અને અતિ સુખના માર્ગથી કાંઈ થઈ આખી જીંદગી દુઃખમાંજ ગુમાવે છે.

કેટલાક મનુષ્યો એવા હોય છે કે, તેઓ ગમે તેવી સ્થિતિમાં હોય તોપણ સુખીજ રહી શકે છે. તેમની દૃષ્ટિમાં અમી હોય છે, અને તે અખીદશિના યોગે તે સર્વજ સુદરતાજ જોઈ કરે છે. સર્વનામાં શુદ્ધનુંજ દર્શન કરે છે અને તે દરેક મનુષ્ય પ્રતિ સ્નેહની દૃષ્ટિથીજ જુલે છે, જેવી રીતે સૂર્યના પ્રકાશથી પુષ ખીલી શકે છે, અને રૂજ પાટી શકે છે, તેવી રીતે પ્રસન્નતાથી મનુષ્યને આનંદનો અનુભવ થાય છે, તેમ જીવન સક્રિય અને સ્વતંત્રતાના વિચારો ઉદભવે છે. જેમ સૂર્યના પ્રકાશથી અંધકારનો નાશ થાય છે તેમ પ્રસન્નતાના ઉદયથી દુઃખનો લ્પ થાય છે જેથી દરેક મનુષ્યે પોતાનામાં આ શુદ્ધને રચાન આપવું જોઈએ. આપણે જે યથાર્થ સુખ, શાંતિ, અને આનંદનો અનુભવ કરવોજ હોય તો આપણે હંમેશાં પ્રસન્ન રહેતાં રીખવું જોઈએ, એટલુંજ નહીં પરંતુ અન્ય જે જે આપણા સમાજમાં આવે તે મને પ્રસન્ન રહેતાં રીખવું જોઈએ. બધા મનુષ્યો-એવા હોય છે કે જેમનો અવાજ સંકળતા, અથડા

જેમનાં દર્શન થતાંની સાથેજ અન્ય મનુષ્યો પ્રસન્ન થાય છે અને તેવો ઉદાસ થઇ ગયેલો મનુષ્ય હશે તે પણ આવા મનુષ્યોને જોતાંજ આનંદિત થઇ જાય છે. અને તેનું મન પ્રસન્ન થાય છે, આ પ્રકારો પ્રભાવજ જેનામાં હોય છે, તેમને આપણે મહાત્મા કહીએ છીએ.

જે મનુષ્ય હમેશાં પ્રસન્ન રહી શકે છે તે હમેશાં સુખી રહી શકે છે. પોતે સુખી રહે છે એટલુંજ નહીં પણ તેવા મહાપુરુષો અન્યને પણ સુખી બનાવી શકે છે. તેનું પ્રસન્ન મુખ હમેશાં શુભાત્મના પુલકો માફક અન્યને આનંદજ આપનાર હોય છે. અને જેમ શુભાત્મના પુલકો સર્વ કોષ આકર્ષાય છે, તેમ તેવા પ્રસન્નચિત્ત મહાપુરુષો પ્રતિ અન્ય સર્વ મનુષ્યો આકર્ષાય છે. અને તેમનાં દર્શન માત્રથી સુખ અને આનંદનો અનુભવ કરી શકે છે. આવા પુરુષો અન્યને દુઃખમાંથી તારનાર હોય છે તેઓ હમેશાં ખીન્નને દુઃખે દુઃખી અને ખીન્નને સુખે સુખી હોય છે, આવા મહાપુરુષોનાં દર્શનથી અનેક શાગીઓના રાજ જતા રહે છે. અને તેની સત્યતા આપણા પુરાણોમાં વર્ણવેલા મહાપુરુષોનાં દર્શનથી સમજાય તેમ છે.

આપણે આવા મહાપુરુષોના મુખની પ્રસન્નતાથી આકર્ષાઈએ છીએ. તેઓ હમેશાં ખીન્નને સુખી અને પ્રસન્ન રાખવાનોજ પ્રયત્ન કરે છે. તેમની પ્રસન્નતા અને સુખનો આધાર ખીન્નની પ્રસન્નતા અને સુખના ઉપર હોય છે. તેઓ અન્યને હમેશાં પોતાના સમાન માનનારા હોય છે. આપણે પણ જો યથાર્થ સુખને મેળવવાનીજ દૃષ્ટિ હોય તો આ પ્રકારે આપણી પ્રસન્નતા હમેશાં એક સરખી ટી રહે તેને માટે પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. આ પ્રકારની પ્રસન્નતા ટકાવવાને માટે બહારનું કોઈપણ સાધન કામમાં આવતું નથી, પરંતુ તેના મુખ્ય આધાર આપણા અંતઃકરણની રીતિ ઉપર છે. જેમ ફાનસમાં સજાગ ગાયેલા દોવો જે પ્રમાણમાં તેના કાચ અધિક સ્વચ્છ રાખવામાં આવે છે, તે પ્રમાણમાં વધુ અને અધિક તેજસ્વિ પ્રકાશને પ્રસરાવી શકે છે, તેવી રીતે આપણું અંતઃકરણ એવું નિર્મેણ હોતું જોઈએ કે જેથી આપણી પ્રસન્નતા હમેશાં એક સરખી કામચ રહી શકે, આ પ્રસન્નતા તે આપણા અંતરંગ પ્રદેશમાં બાહ્ય આનંદ સ્વરૂપ આત્માની પ્રસન્નતા છે. અને તે જે પ્રમાણમાં અંતઃકરણ નિર્મેણ હોય છે તે પ્રમાણમાં વધુ પ્રસરી રહે છે. ઉપર દર્શક કોષ મારી મચરડીને પોતાના મુખને પ્રસન્ન રાખવા ક્યંઈ છે તો તે પ્રસન્નતા કણ્ઠવારને માટે છે. પરંતુ જ્યારની પ્રસન્નતા એ કાયમની છે, અને તેજ પ્રસન્નતા અન્યને આનંદનું જ્ઞાન કરાવી શકે છે. આ પ્રકારની પ્રસન્નતા જ્યારે પ્રાપ્ત થાય છે ત્યારેજ મનુષ્યને સુખનો અનુભવ થાય છે. આ પ્રકારની પ્રસન્નતા મેળવવાને માટે, અંતઃકરણને હમેશાં નિર્મેણ રાખવું જોઈએ ખીન્નના દુઃખને જોઈ તેનું અંતઃકરણ રાજી થતું નથી, પરંતુ અન્યના દુઃખને ટાળવામાંજ તે સતત પ્રયત્ન કરે છે. અન્યના દોષો અને વૃત્તોને જોઈ, કે અન્યના અવગુણોને જોઈ તેઓ નિંદા કરી હાસ્ય વિનોદ કરવા મચી પડતા નથી, પરંતુ તેમની તે ક્ષેત્રો, દોષો કે અવગુણોને પોતાની પ્રસન્નતા આંતરહ્રદય આધાર વડે ત્યાગ કરાવી, અને તેમને સુખ અને આનંદના માર્ગે વાળવામાંજ પોતાની બેશ્વર માને છે. આ પ્રકારનું વર્તન એજ તેમનું સુખ મેળવવાનું વર્તન છે. જેમ ફાનસના કાચને હમેશાં સ્વચ્છ રાખવાની અવશ્યતા છે, અને તેને બહારના કોઈ પદાર્થોના કાચ ન પડે તેની કાળજી રાખવાની જરૂર હોય છે, તેજ પ્રકારે આત્માની પ્રસન્નતાને પણ બહાર દુઃખથી રાખવાને માટે મનને અત્યંત નિર્મેણ રાખવાની અને તેમાં કામ, ક્રોધ, અસુખ કે અન્યના દોષ કોવા રૂપ કાંઈ ન પડવા દેવાની અત્યંત સાવધાનતા રાખવાની જરૂર છે. અને આ પ્રકારની સાવધાનતા જ્યાં સ્વભાવ રૂપ મંદ જાય છે, ત્યાં પછી વધુ કાળજી રાખવાની જરૂર હોતી નથી તમારે જે યથાર્થ શાંતિ, યથાર્થ સુખ અને યથાર્થ આનંદનો અનુભવ કરવાની દૃષ્ટિ હોય, તો આજીવીજ સુખ મેળવવાને બાક પદાર્થ ઉપર આધાર રાખવાનું બૂઝી જાય, અને તેના યથાર્થ માર્ગે વળવા ચલન કરે. ઘણા મનુષ્યો એવા હોય છે કે જેમનું હૃદય ક્ષાંતિના ભજનની માફક રાતદિવસ કામ કરવામાંજ જાય છે. આ પ્રકારના મનુષ્યો ગરીબજ હોય છે જેમ નદી, પર્વત અનેક ધનવાન પુરુષો પણ તેવા રાત દિવસ ધન કમાવાનોજ ચલન કરી શકે છે. તેઓ એક મિનીટ પણ શાંતિથી બેસી શકતા નથી. ઘણા શેઠીઓ, ઘણા કારખાના કે મીલના માલિકોની આવીજ દશા હોય છે. બહારથી જોઈ અન્યને કદાચ તે દ્રવ્યવાળા અને સુખી જણાતા હોય તથાપિ તેમનું અંતઃકરણ વપાસીયું તો સુખનું સ્વપ્ન પણ તેમને હોતું નથી. રાતદિવસ દ્રવ્યની ચિંતાની

હોયો તેમને બાળ્યાં કરતી હોય છે. શાંતિ પૂર્વક બોજન કરવાની પણ તેમને પુરસદ હોતી નથી રાત્રે નિદ્રામાં પણ તેમને તેમના બ્યવહારનાં અનેક દરજ્જા સ્વપ્ન રૂપે ખડાં થઈ તેમની ચિંતામાં વધારો કરે છે તેમણે જીવન ગરીબ મનુષ્યો કરતાં પણ વધુ ચિંતામય રોવાથી વધુ દુઃખો હોય છે. ગરીબ મનુષ્યને તો સવારથી સાંજસુધી કામ કરવાથી યાક લાગનાં રાત્રે શાંતિથી નિદ્રા પણ આવે છે, બ્યવરધનવાનને તો પારીરિક મહેનત કરવાની નહિ હોવાથી, રાત્રે પણ મેન પડતું નથી મનઃપ્રાપ્તિ ૨૪ કલાકમાં એક મિનિટ પણ તેમના જીવનમાં ચિંતા વિનાતી જતી નથી. અને આ પ્રકારે દ્રવ્યની ચિંતામાંજ તે જીને સુખરૂપ માની મેળવવા યત્ન કરે છે તેજ તેને દુઃખકર થઈ પડે છે.

આથી મનુષ્યે ધન મેળવવા પ્રયત્નજ ન કરવો એવું કહેવાતો અણસ્ય નથી. પરંતુ મનુષ્ય માત્રે ધન મેળવવાને માટે પ્રયત્ન તો કરવો જોઈએ. કારણ કે સુખમાં મદદ રૂપ થઈ પડનાર અનેક પદાર્થો ધનથીજ મળી શકે છે. અને જ્યાં સુધી મનુષ્યને અન્ન વસ્ત્રની જરૂર પડે છે, અર્થાત પોતાના આ-યુષ્યને ટકાવી રાખનાર અન્ન વસ્ત્રાદિ પદાર્થોને મેળવવાની જરૂર છે, ત્યાં સુધી તો ધન મેળવવા પ્રયત્ન કરવોજ જોઈએ. પરંતુ તે પ્રયત્ન આવેા આપણા અંત કરણને ચિંતા રૂપી હોગ્રાથી બાળનાર હોવો જો-ઈએ નહિં. પરંતુ જેટલે દરજ્જે આપણા સુખ મેળવવાના દાર્બને સદાપરૂપ થઈ પડે અર્થાત આપણા અંતઃકરણને કલુષિત ન કરતાં નિર્મળ રાખી શકે તેટલે દરજ્જે અને તેવા રસ્તે ધન મેળવવાનો પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. બીજાના સુખ કે દુઃખનો વિચાર ન કરતાં, અધિગ્રા થઈને જેમ તેમ રસ્તેથી ધન મેળવવાનો યત્ન કરવો એ આપણને દુઃખ ઉપગમનાર થઈ પડે છે. ધન મેળવવાના પણ બે માર્ગો છે, કે જેમણે એક માર્ગ આપણને સુખ મેળવવાને સદાપરૂપ થઈ પડે છે, બ્યવરે બીજે માર્ગે સુખથી બદ્ધ કરી દુઃખના માર્ગે લઈ જનાર છે. જેમાંના સુખમાં મદદરૂપ થઈ પડનાર માર્ગનું અવલખન કરી ધનોપાર્જન કરવું એ સુખની ઇચ્છા રાખનારને માટે યોગ્ય છે.

જે માર્ગે ધન મેળવવાનો આપણે પ્રયત્ન કરતા હોઈએ, તેથી જો અન્ય વ્યક્તિને હાનિ થવાનો સંભવ હોય, તો તે માર્ગ આપણને આપણા સુખના માર્ગથી બાટ કરનાર હોય છે અને જે માર્ગથી અન્યને હાનિ પણ થતો હોય અને આપણને દ્રવ્ય પણ મળતું હોય, તે માર્ગ આપણને સુખ મેળવી આપવામાં મદદ રૂપ થઈ પડે છે. આધિગ્રા થઈને, ગમે તેવી રીતે, ગમે તો અનીતિથી, અપ્રમાણિક પણાથી, કે અન્યને વિશ્વાસ આપી, છેતરીને કે કમાઈ કરીને તેની પાસેથી દ્રવ્ય મેળવવાની ઇચ્છા રાખવી. અર્થાત જેથી અન્યનું દીલ દુઃખાય તેવા યત્ન કરી અને દ્રવ્ય મેળવવું એ અનીતિ છે. અને તે માર્ગ આપણને કર્તવ્યથી બાટ કરનાર છે. આવા માર્ગે દ્રવ્ય કમાવાની ઇચ્છા રાખનારને જો કે દ્રવ્ય તો મળે છે પરંતુ તે દ્રવ્ય તેને સુખકર ન થતાં દુઃખકર થઈ પડે છે જેથી જો સુખનેજ મેળવવાની ઇચ્છા તમે રાખતા હોતો આજથીજ તમે-જે પ્રકારનો પ્રયત્ન કરવાથી દ્રવ્ય મળતું હોય તે પ્રયત્ન એવો કરો કે, જેથી કરીને, તમારા તે પ્રયત્નથી અન્ય મનુષ્યોનું કશું ધાય, તેઓ તમારા પ્રતિ રોહ રાખે, અને તેમની કોઈ પણ પ્રકારે હાનિથી ન દુઃખાય તેવા માર્ગે ધન મેળવવા યત્ન કરો અને તોજ તમે તમારી પ્રસન્નતાને જાળવી શકશો, તોજ તમે તમારા અંતઃકરણ રૂપી કાચમાં કાચ નહીં ધડવા દો, અને તોજ તમે તમારા પ્રસન્નતાના પ્રકાશને વધુ તેજસ્વી બનાવી, સત્ય સુખનો અનુભવ કરી શકશો.

અપૂર્ણ.

પોતાની આદતોને એવી રીતે કેળવવી જોઈએ કે અણીના વખત ઉપર તેને પોતાની જ શક્તિ ઉપર આધાર રાખવાની ટેવ પડે અને તે પોતાની જ હિંમત પર ખુરે.

કાર્ય-વ્યવહારમાં લીન થઈ જવાની આદત શુદ્ધિને ઉમદા પ્રકારની કેળવણી આપે છે.

પોતાના પડ ઉપરજ આધાર રાખવો અને કષ્ટિક કીંમતવાળા અને શુભવાળા બનવું, એજ સાચી સારો અને સલામતી કરેલો રસ્તો છે.

જો હિંમતની સાથે ભુરસો અને આઠ જોડાણો હોય, તો રેખીતી દૂર ન થઈ શકે, એવી ખુશીઓ પણ જતાય છે.

શ્રી સ્વામી વિશુદ્ધાનંદનું જીવન ચરિત્ર.

પ્રકરણ ૧ હું.

પિતૃ ચરિત્ર.

પૂરમદંડ પરિમાળકાચાઈ શ્રીમદ્સ્વામી શ્રી વિશુદ્ધાનંદ સરસ્વતીજી નામના એક સમર્થ મહા પુરુષ ધારીમાં યજ્ઞ ગયા છે, તેમના જીવનચરિત્રથી વાંચકોને ધજોજી લાભ થવાનો સભર હોવાથી તેને આ રથે આપવાનો વિચાર કર્યો છે.

સપ્તમી સદીમાં જે વખતે દિલ્લીની ગાદી ઉપર શાહજાદા શાહઆલમ પોતાના અતિમ દિવસે પૂરા કરી રહ્યા હતા, તે વખતે એક અવધ દેશનો રહેનાર મુવક બ્રાહ્મણ કુમાર, જીવન નિર્વાહને માટે દક્ષિણ દેશ તરફ જતો હતો. ચાલવાના કષ્ટ અને અનેક ચિંતાઓને લાંબે તેનું શરીર કાંઈક દુબળું પડી ગયું હતું, તો પણ તેની સ્મરતામાં કંઈ ખામી આવી નહોતી. તેને જોયા માત્રથીજ તે બળવાન અને તેજસ્વી હોવાથી કોઈપણ માણસને ખાતરી થઈ શકે તેમ હતું. આ બ્રાહ્મણનું નામ સગમલાલ શર્મા હતું. તેમનું નિવાસ સ્થાન અવધ દેશમાં વીટીનામમાં હતું, તેમના પિતા એક મહાન પ્રતાપી અને ધીર પુરુષ હતા, આ વખતે હીદમાં અરાજકતા ફેલાઈ રહી હતી અને તેથી તેમના ધરખાર સર્વ છુટાઈ ગયાં હતાં, સગમલાલની મા નાનપણમાંજ મરી ગઈ હતી, માત્ર પિતાજી તેમને પોષનાર હતા. પરંતુ તે પણ યુદ્ધમાં ખપી જવાથી, સગમલાલ નિરાધાર થઈ ગયા, અને ગામમાં કોઈ પોતાના તનનું સગુ કે બહાનું રહ્યું નહિ. આવા દુઃખના વખતમાં સ્વદેશમાં રહેતો એ તેમને ધણીજ કઠિન જણાયું તેથી ઉલોચાયે અને દેશ અંતરેને માટે તેઓ દક્ષિણ તરફ ચાલી નીકળ્યા તે ફરતા ફરતા કલ્યાણીમાં આવી પહોંચ્યા. ત્યાં નવા ખના તાબાના એક નાના સરખા નવાખનુ રાજ્ય હતું. તે નવાખના તાબામાં એક મહાન પ્રતિષ્ઠિત શાસ્ત્રગુરુ બ્રાહ્મણ શ્રી લક્ષ્મીરામ દુબેના પુત્ર સંજયસુખરાંમજી સંન્ય વિભાગમાં નોકરી કરતા હતા. તેમનો સ્વભાવ અતિક્રોધાળુ અને અતિધિ પ્રિય હતો. સંજયસુખરાંમ તેમનું નામ સંજયજી તેમને ત્યાં ગયા તેમણે તેમનો સાચો સત્કાર કર્યો અને પોતાની પાસે બેસાડી વાત વાતમાં તેમનું ઝાત્ર, વચ્ચ અને દેહ સંજયી વાનો પૂછી લઈ પ્રસન્ન થયા. આ રથે કહેતું જોઈએ કે આ અતિધિ મહાશય સંજયસુખરાંમ આપણા ચરિત્ર નાયક શ્રી સ્વામી વિશુદ્ધાનંદના જાણી પિતા હતા.

સંજયસુખરાંમના પિતાને ચાર પુત્ર અને એક પુત્રી મળી પાંચ સંતાન હતાં. પુત્રીનું નામ યમુના દેવી હતું. તેમની માતાનો પરલોક વાસ થઈ ગયો હતો. પાંચે બાળ્યેનામાં અત્યંત સ્નેહ હતો. સંજયી મોટા પુત્રનું નામ સેવકરાંમ હતું. સંજયસુખરાંમ તેમનાથી નાના હતા, તેમણે તેમની શુદ્ધમતા અને કૃત્યતાથી સર્વમાં મુખ્ય તે ગણાતા હતા.

યમુના દેવે ઉમ્મર લાયક થઈ હતી, જેથી તેના બાઈ સંજયસુખરાંમને તેના વિવાદની નિંતા થવા લાગી. શાસ્ત્ર ગુરુમાં લાયક વર મળવો કઠિન હતો. આ પ્રમાણ સંજયસુખરાંમના મનમાં પોતાની બે નાની સ્ત્રી કરવાની ચિંતા રહી તેવા વખતેજ પુણ્યદયા શ્રી સંજયસુખરાંમ, એમને લા અતિધિ તરીકે આવી પહોંચ્યા હતા.

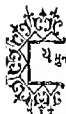
સંજયસુખરાંમ તેમજ અવધાર કુટુંબ હતા. અને તેની યોગ્યતાથીજ તેમને કલ્યાણીના કીર્તિદાર પુરુષ તો મુખ્ય તે વખતે સખવા વાંચવાથીજ કામ ચાલતું નહોતું, પરંતુ

જ્યાં વિદ્યામાં પણ કુશળતા મેળવવાની જરૂર હતી. તે વખતે વીરતાનું માન હતું. સખસુખરાંમને જ્યારે ખમર પડી કે આવેલ અતિથિ શસ્ત્રવિદ્યામાં પણ કુશળ છે, રાત્રિ ધર્મી છે, અને કાન્યકુબ્જ પ્રાદાણ છે, ત્યારે તેમના આનંદની સીમા રહી નહિ. અને વળી તેમનું હૃદય યશ્વંતી નથી વળી તે સદ્ગતિ, કુલીનતા અને શુદ્ધિમાં પણ સર્વ પ્રકારે યમુનાને લાગે છે, એમ માની પ્રસન્ન થવા લાગ્યા. તથાપિ અભાવવા કુશલીલની વાતો ઉપર સહસા વિશ્વાસ કરવા યોગ્ય નથી, એમ જ્યારે શુદ્ધિમાન સખસુખરાંમને તે વખતે પોતાના હૃદયનો આવ શુભ રાખ્યો. અને શુભ રાતે તેમના ત્યાગ ચલકત અને કુળ, ગોત્ર વિગેરેની પરીક્ષા કરવા માંડી સંગમલાલને આવે એક વર્ષ થઈ ગયું, તે સખસુખરાંમના સર્વ કુટુંબ સાથે હળી મળી ગયા. તેમની કુળ, શીળની પરીક્ષા પણ થઈ ચૂકી હતી. વિશ્વાસ પાત્ર મનુષ્યો દ્વારા સખસુખરાંમને ખમર પડી હતી કે તેમના કુલ ગોત્રમાં કોઈ પણ પ્રકારની શંકા નથી. અને રાતદિવસ બેગા રહેવાથી એ પણ સમગ્રનું કે સંગમલાલ યમુનાની સમાન સુંદર અને રૂપવાન છે, એટલું જ નહીં પરંતુ સરળતા, ધૈર્યતા અને દમાણુતા વિગેરે સદ્ગુણોમાં પણ તે લાયક છે. આથી યમુનાનો સંગમલાલની સાથે લગ્ન સંબંધ કરવાનો સર્વ જાણ્યોએ નિશ્ચય કર્યો. તે વળી સને ૧૭૬૮માં શ્રીચુત સંગમલાલ શુકલની સાથે શ્રીમતી યમુના દેવીનું લગ્ન ધણીજી ધામધુમથી કરવામાં આવ્યું. અને તેથી જેમ જમી ઈન્દને, લક્ષ્મી, નાદાયજીને, ઉમા, મહેશ્વરને, અરધતી વસિષ્ઠને અને રાવિત્રી સ્તવવાનને મેળવીને પ્રસન્ન થઈ હતી, તેમ સંગમલાલ જેવા પ્રાણપતિ મળવાથી યમુના પોતાને ધન્ય માનવા લાગી.

પરો જાગે જ્યાં પતિ સુશીલ અને વિદ્વાન હોય છે, ત્યાં તેને એવી કોઈ કુશીલ, ચક્રિકા રૂપ પતિ મળે છે કે જે બિચારાને સુખે ખાવા પીવાનું પણ મળતું નથી. અને જ્યાં પતિ, સુશીલ અને સુંદર હોય છે ત્યાં કોઈ એવો સ્ત્રીધર જેવા પતિ મળે છે કે જે બિચારીનું આપું જીવનજી દુઃખમય બની રહે છે. આતુ ધણી જગ્યાએ જોવામાં આવે છે અને ધણી જગ્યાએ આજ હેતુથી સંસાર દુઃખ અને કલેશ મય બની રહે છે પરંતુ સંગમલાલ અને યમુનાનું લગ્ન તો અણિ અને કમન (સાનું) સમાન એક બીજાની શોભા વધારનાર થઈ પડ્યું. યમુનાનો લાભ સખસુખરાંમ આ લગ્નથી ધણેજ પ્રસન્ન થયા. સંગમલાલ અને યમુનાને આ વિવાહમાં જે આનંદ થયો તેનું વર્ણન કદી શકાય તેમ નથી. અને આવી રીતે સુખોચ દપતિએ પોતે સુખમાં નિવસે ગણવા માંડ્યા.

પ્રકરણ ૨ નું.

સ્વામિજીનો જન્મ.

યમુના દેવી પ્રતિ તેમનાં લાભ જોગજ ધણે સ્નેહ રાખતાં હતાં, તેનું મુખ્ય કારણ યમુનાનો સરળ સ્વભાવજ હતો. તે પોતાના સરળ સ્વભાવથી કુટુંબિયોમાંજ પ્રીતિપાત્ર ગણાતી એટલું જ નહીં, પણ આડેશી પાડેશી સર્વ સાથે તે સ્નેહભાવ ધરાવતી હતી પાડેશની તીથે તેના પ્રતિ એટલો યથો સ્નેહભાવ રાખતી કે તેને દેવીની તુલ્ય માનતી હતી, અને વારંવાર તેની આસેથી શિશુ મેળવતી હતી યમુના પણ આડેશી પાડેશી સાથે ધણે સ્નેહ રાખતી હતી, રહતાને સાવતી, ભૂખ્યાને ભોજન આપતી, અને દુઃખિયો ઉપર દયા રાખતી હતી. કહેવને તેના સ્વભાવમાં જરાપણ રથાન મળતું નહોતું. નિદિત આચાર વિચારને તે સદ્ગત કરી શકતી નહિ આ પ્રકારના તે-થેમાં ઉત્તમ શુદ્ધિ હતા અને તેથીજ તે સર્વ જગ્યાએ પ્રિતિના પાત્રરૂપ ગણાતી.

લગ્ન પછી બીજેજ વર્ષે તેને એક પુત્ર થયો અથો સંગમલાલના આનંદનો પાર રહ્યો નહિ. સખસુખરાંમને પણ આમાં કહેવાવવાની અત્યંત ઇચ્છા હતી. આથી પુત્ર જન્મથી સર્વને આનંદ.

થયો, પરંતુ એ ચાર દિવસ છૂટી કે બાળક સુવાદ્યમાજ પરચોક વાસ યજ્ઞ ગયું અને સર્વે આનંદ ધૂળમાં મળી ગયો. જન્મોત્સવને બદલે સર્વે શોક છવાઈ ગયો. આ પછી બીજા વર્ષે ફરી યમુનાને પુત્ર જન્મ્યો. પરંતુ તે પણ સુવાદ્યમાજ હતો ન હતો થઈ ગયો એ પુત્ર જન્મ્યા પરંતુ સંજમલાધને તો પુત્રનું મુખ જોવા વારો પણ આવ્યો નહિ. અને તેથી આનંદની જગ્યાએ દુઃખ અને શોક છવાઈ ગયો જેને પુત્ર જન્મ્યોજ નથી હોતો, તેને, પુત્ર જન્મીને મરી જાય છે, તેના જેટલું દુઃખ થતું નથી. આધક દુખની વાતોએ એ હતી કે સમ્પ્રસારમાં વિગેરે ચારે બાઈએને ત્યાં કાંઈ સત્તાન હતું મુખી થયું નહોતું, અને તેથી સર્વે ધાર્યું હતું કે, ભાણેજને હિંદરી પુત્ર સુખનો અનુભવ કરીશ, પરંતુ વિધાતાએ તેમની આશા ધૂળમાં મેળવી દીધી. બંને વખત પ્રસવ વેદના સહેવા છતાં પણ મિચારી યમુના બાળકનું મુખ બેગમી થઈ નહી, અને તેથી તેને ધણુંજ દુઃખ થતું હતું, પરંતુ તે યમને થીયે બાઈ બોળાઈની આગળ કાંઈ કહી શકતી નહિ, યમમાને મનમાં મુઝાયાં કરતી, આ પ્રમાણે વળી એકાદ બે વર્ષ વિતી મયાં ત્યાર પછી ત્રીજીવાર યમુનાએ ગર્ભ ધારણ કર્યો, અને જે દિવસે ભારત વસુધારાને આતંત્ર સાંભળીને સનાતન ધર્મના રક્ષણને માટે ધ્વજપુરાણ પુરોષોત્તમનો અવતાર થયો હતો, અને જે દિવસે નિરપરાધ વસુદેવ, દેવકીજીની એની મેળેજ દાયકડી તરીકે ગઈ હતી, તે ચિરમગણીય જન્માષ્ટમીને દિવસે યમુના દેવીને એક મહાપુરુષ બાળકનો જન્મ થયો, અને જેનું નામ પાછળથી ત્રિશુદ્ધાનંદ પડ્યું હતું સં ૧૭૪૨ અથવા સને ૧૮૨૨ ના આવણ કૃષ્ણ પદ્મી થી કૃષ્ણ જન્માષ્ટમીની અર્ધી રાત્રીએ, જ્યારે અંદ્રમાનો ઉદય થઈને પૂર્વ દિશાની શોભા વધારી રહ્યો હતો તે વખતે દક્ષિણમાં આપણા આ ત્રિશુદ્ધાદે ઉદય થયો હતો.

તે પછી બાળકના જાતકમાંદિ સંસ્કાર સર્વે યોગ્ય સમયે કરવામાં આવ્યા. તેના માતા પિતાં દેવું નામ બંદીધર રાખ્યું. ત્રિશુદ્ધાનંદનું પ્રથમ નામ બંદીધર હતું. પરંમહંસ રામકૃષ્ણે કહ્યું છે કે, " મને સર્વે અવતારોમાં પ્યારા તો હી કૃષ્ણ લાગે છે, કારણ કે તે બંદીધર છે કોઈ પણ ધરે છે, કોઈ અંધધર છે, અને કોઈ ત્રિશુદ્ધધર છે. પરંતુ મહારા વ્હાલા થી કૃષ્ણ તો બંદીધર છે તેમને કેઈ ચતુનો ડર નથી, આનંદ પૂર્વે બંદી-વાંમણી વગાડી રહ્યા છે. અને એજ નિર્બંધ પદ છે, સસ છે, બંદીધર નાથ એવુંજ પ્રિય છે.

જ્યારે બાળકને એક વર્ષ થયું, ત્યારે તેના જીવવાની આશા સર્વતા મનમાં ઉત્પન્ન થઈ પરંતુ આ વખતે એક ભયંકર રોગ તેને લાગુ પડ્યો તે બાળક મૃતીરોગથી અચાનક પીડાવા લાગ્યો બાળક ધણેજ સુદર હતો તેના મુશોભિત લલાટ, દીર્ઘ નેત્ર અને સગળ મુખને જે એકવાર જોતા ફરી તેમનાં દર્શનની ઇચ્છા કરતા જ્યારે કોઈ તેના સાચું જોતા, ત્યારે તે બહુજ દુઃખી હતો. એક દિવસ તેણે એવું દસવા માંડ્યું કે તેને મૃતીરોગ ઉત્પન્ન થઈ ગયો. ક્યાં આ એક વર્તુ કોમળ બાળક અંધ થયો આ ભયંકર અને કઠોર મૃતીરોગ અનેક ઉપાય કર્યા પણ રોગ મટ્યો નહીં.

પ્રકરણ ૩ નું.

બાળચરિત્ર.

બાળક રોગથી પીડાતું દેવાથી તેનાં માતા, પિતા, મામા વિગેરે સંબંધી વર્ગને ધણુંજ દુઃખ થતું કોઈ વખત દવા કરતાં રોગ રજાતો, વળી થોડા દિવસ પછી પાછો રાફ થયો. આ પ્રમાણે ગેરન પીડા સદન કરતાં કરતાં બાળક ત્રણ વર્ષનો થયો. તેની માતાને આશા ઉત્પન્ન થઈ કે હવે પુત્ર બૃહલ્લ શીખશે, અને મધુર મધુર વાણી સંભળાશે. સર્વથી પહેલાં ' યામા ' ' કાકા ' કે એનાં નામ બોલશે ઇશ્વરેગ્રાથી માતાની એ અભિલાષા પુરી થઈ. ત્રણ વર્ષના તે ગેરગ્રસ્ત બાળકે એક દિવસ અકસ્માતે પોતાના કીજી કંઈ ખવિંથી સર્વને આનંદિત કરી દીધા. પરંતુ પહેલ વહેલાં જે શબ્દો સાંભળવાને તેનું માતા પિતા ઇચ્છતાં હતાં, અને જગરતા રોકે મનુષ્ય બાળકોની પ્રથમ તેવી વાણી સાંભળવાને આનંદ દોષ છે, તેવી વાળી, મામા કે કાકા વિગેરે શબ્દો બાળકે ઉચ્ચાર્યાં નહીં. પરંતુ તે બાળકે જે કાંઈ બોલ્યો તેથી આનંદની સાથે સર્વતા આશ્ચર્યનો પણ પાર રહ્યો નહીં. બાળકે સર્વથી પહેલાં રહતી

માફ પોતાના કુટુંબિયોની આગળ કહ્યું કે “ માફ પુસ્તક ક્યાં છે ? ” આ વખતે ઘરમાં અનેક સ્ત્રી પુરોષો હાજર હતાં. તે સર્વ બાળકની આ પ્રકારની વાણીથી આશ્ચર્ય પામતાં તેના સામું ટકર ટકર જોવા માંડ્યાં, કેટલાંક તો હસવા માંડ્યાં, વળી કેટલાક કહેવા લાગ્યા કે હવે વિના પુસ્તક કેવું ? હાઈ કહે કે તેનામાં ભૂત બરાબર છે. આમ ગમે તેવા વિચાર કરવા લાગ્યાં તેવામાં જુદામાન સમસુખરામ એક પુસ્તક લાવ્યા અને કહ્યું કે, “ આ હોય, તમારું પુસ્તક ” બાળકે એકવાર સ્થિરદૃષ્ટિથી પુસ્તકની તરફ જોયું અને ખીચરામ મામાને કહ્યું કે, “ મારું પુસ્તક ક્યાં છે ? ” આ દિવસે તો બાળકનું બોલવું સર્વને બાળદળનું લાગ્યું, પાંતું બધારે જીભ દિવસથી બાળકે તે ચાતી દહજ લીધી ત્યારે ઘરના માણસોએ બોલ્યું કે આ વળી ખીમે રોજ ઉત્પન્ન થયો.

એક દિવસ સમસુખરામ વિચાર કરતા એકાંત જગ્યાએ બેસા દવા, કે બચાનક “ મામા ” કહેતા બંદીધર આવી પહોંચ્યા અને કંઈ કહેવાનું કરતા દોષ-તેમ જણાયા, સમસુખરામ મામા કહેવારાવાને ઇચ્છાનાજ દતા, અને આજ બંદીધરે મામા કહી બોલાવવાથી તેમના આનંદનો પાર રેતો નહિ. અને તેમજે લાજેજને એકદમ બોળામાં હચકી લીધા પરંતુ જ્યાં તેમનો રોજ સાંભળી આવ્યો ત્યાં મનમતિ મનમાં બચવાનું બ્યાન કરતાં કહ્યું કે “ બંદીધરે ક્યારે મટશે ? ” આ શબ્દો વિચારમાં ને વિચારમાં મગટરે બોલાવ્યા ગયા. આ પ્રશ્ન સાંભળી બંદીધરે ઉત્તર બાધ્યું કે “ જ્યારે તમારી ઇચ્છા હશે ત્યારે ”

આ સાંભળી સમસુખરામે કહ્યું કે, તું તો હમણાંજ તને સાંકે થાય એવું બધું છું.

આ સાંભળી બંદીધરે કહ્યું કે, “ કીક, મારું પુસ્તક ક્યાં છે તે જતાવો ? ”

સમસુખરામે કહ્યું કે, પુસ્તકની ચાત જવા દો, રોજ ક્યારે મટશે તે કહો ?

બંદીધર—પુસ્તકને જોવાથી મારો રોજ મટી જશે.

સમસુખ—ક્યા પુસ્તકને જોવાથી રોજ મટશે ?

બંદીધર—મારા પુસ્તકને કે જે હું રોજ માગી કરું છું.

સમસુખરામ—તાઈ પુસ્તક ક્યાં છે, તેની જમને થી ખજાર ? તું ખતાવું ત્યાં તપાસ કરીને લાવી આવ્યું.

બંદીધર—પર્ણકુટીની ઉપર છે ?

સમસુખરામ—હાંની પર્ણકુટી ઉપર છે ?

આનો જવાબ કાઠ ઉત્તર ન મળ્યો ત્યારે તેમજે ફરી પૂછ્યું કે, પર્ણકુટી ક્યાં છે ? તેનો ઉત્તર બંદીધરે યોરીધરે એવો આપ્યો કે, તમે તપાસ કરીને જોઈ કહાડો, આ યરી સમસુખરામે તે સંબંધી અનેક પ્રશ્ન પૂછ્યા પણ ફરી બંદીધરે ઉત્તર આપ્યો નહિ અને જાણ પૂછતાં બાળકે અતિશય ગદગદ માંડ્યું રાવાનો અવાજ સાંભળી ધરતી સર્વ જિજ્ઞાસાથી આવી અને ‘ યુ ! ધયું, તને કહિં મારો ’ એમ પૂછ-પાછ કરી તેને જાનો રાખવાનો યત્ન કરવા લાગી

આ વખતે સમસુખરામને વિચાર કરતાં જણાયું કે આ હાઈ યોગ સદ્યોત્તરિજ છે, તેમનું વય-માન ત્રણ વર્ષનું છે છતાં વાતો તો વૃદ્ધ જેવી કરે છે અચર્ય તે પુસ્તક અને પર્ણકુટીમાં કાંઈક ભેદ છે.

દશાણીની ઉત્તરે દશ અગીયાર ગાંડે ઉપર એક ‘ ઔરાત ’ નામનું ગામ છે ત્યાં કીર્ણમાં છરી ગામની બે નરિયોનો સગમ થાય છે. વૈશાખમાસમાં તે સગમમાં સ્નાન કરવાને માટે ઘણા માણસો ભરાય છે. બાળકની, પુસ્તકની અને પર્ણકુટીની વાતની જે વખતે સમસુખરામના મનમાં મદસાજ ચાલતી હતી તે વખતે વૈશાખ ચંદ્રિનો હતો. જેથી સર્વ કુટુમ્બને સાથે લઈને સમસુખરામ પણ જવા કરવાને માટે થી ગયા અને સર્વ સ્થળે દેવ દર્શન કરી બંદીધરને સાઈ થાય તેની બાધા રાખવામાં આવી. ત્યાં પાસે ૪ એક મહાપ્રતિષ્ઠિત મહાપુરુષ યોગીનો આશ્રમ હતો જે યોગીનાં દર્શન કરવાને ધણા લોકો આવતા હતા લોક તેને યોગાશ્રમના યોગીના નામથી માનતા હતા તેમને લોભ દેવ તુલ્ય માની પૂજતા હતા. આશ્રમમાં આવેલા અતિથિયોનો અતિશય સત્કાર જેવી ઉચ્ચમં રીતે થતો હતો તેથી પણ વધારે સારી રીતે દુધી અને રોગી માણસોનાં દુખ અને રોગો સારા કરવાને માટે યત્ન કરવામાં આવતો હતો. તે આશ્રમપ્રતિ સમસુખરામે, બંદીધરને મુઠામે મુઠી અને જવાનો વિચાર કર્યો, વખતે બંદીધર પોતાની

બાળ દૃષ્ટી ત્યાં આવી રહી નુકસાન કરે એવા ભયથી તેને સાથે ન લઇ જતાં મુકામપર મુકીને એકલા જવું એમ તેમણે ધાવું. પણ જ્યારે બંદીધરે જવણુ કે મામા, મને આશ્રમે લઇ જતા નથી ત્યારે તેમણે કહ્યું હતું કે, “મામા, મને સાથે લઇ જાવ હું ત્યાં આવીને કરું પણ નુકસાન નહીં કરું. મને ત્યાં જવાનું થતું મન છે.”

આ પ્રકારે બંદીધરનું વિનયવાળું કાણું કાણું બોલવું સાંભળી સમસ્તખરામિ પ્રસન્ન થયા અને તેને પણ સાથે લેઇ અને આશ્રમે ગયા ત્યાં જઇ મદારામા યોગીરાજને નમન કરી દરીને સમસ્તખરામિ બંદીધરને કહ્યું હતું કે, ભાઈ, જો આ યોગાશ્રમ છે, આ ગુરુ મદારાજ છે, તેમને પ્રજ્ઞામ કરો !

મામાનું આવું કહેવું સાંભળી, અને આશ્રમને જોઈ બાળક કાંઈક વિચાર કરવા લાગ્યો જેમ ભૂલે લો પુરુષ કાંઈ જુની વાતને યાદ કરતી વખતે જેમ કરે છે તેમ બંદીધર પણ કરવા લાગ્યા. કહી તે સ્વર્ણ દૃષ્ટિથી આશ્રમની ચારે તરફ જોતા, કદી યોગીના પ્રવળ અને તેમજિવ મુખનું અવલોકન કરતા, અને કદી કદી બને તેજ બધ કરીને યોગીના સમાન થઇને બેસતા તથા ક્ષણમાત્રમાં પાછા ગમરાઈને કપવા લાગતા. કેટલીકવાર આ પ્રમાણેની બાળ લીલા ખતાવીને પોતાના મામાને કહેવા લાગ્યા કે,—

“આ પશુંકુટીની ઉપર મારા સર્વ રોજને દૂર કરનાર પુરતક છે, તેને રોષી અને મને આપો, તેને જોઈશ કે મારો રોજ મટી યશે. અને સર્વ આંધકેષાધિ સંત થઇ જશે.”

આ સાંભળી મામાને કાંઈ ખાતરી ન થઈ, તોપણ તેમણે મદના દયાળુ યોગીને તે વાત કહી, અને પુરતકની તપાસ કરવાનું જણાવ્યું, જેથી તેમણે પોતાના એક શિષ્યને પશુંકુટીની ઉપર જઇ અને જોઈ પુરતક મળે તો રોષી લાવવાની આજ્ઞા કરી. કેટલીકવારે તે શિષ્ય એક જુના ભગવા વખતી બાથેલું પુરતક લઇ અને નિમે ઉતર્યો. આ જોઈ સર્વને આશ્ચર્ય થયું. તે મનુષ્યે આવીને તે પુરતક માળકના હાથમાં મૂક્યું, પુરતકને જોઇને બાળકનાં નેત્રાભંધો બે ચાર આમુર્ત દીર્ઘા પડ્યાં કેટલીકવાર બંદીધર પુરતકની તરફ ચૂપથી જોઇ રહ્યા, પછી દરીને પોતાના મામાને કહેવા લાગ્યા કે, “આજથી મારો રોજ અને આપનો કલેશ બને એક સાથે દૂર થઈ ગયા.”

આશ્રમના વિદ્વાન યોગી કે જે અત્યાર સુધી બાળ વિનોદ માનીને ઉદારીનતાથી સર્વ સંત રીતે સંભાળ્યા કરતા હતા, તે પુરતકને ઝોળખીને બાળકની સર્વ વાત પૂછવા લાગ્યા અને બાળકની પાછળી સર્વ વાત સાંભળીને વારંવાર તે બાળકના સામું જોતા જોતા સમસ્તખરામિને કહેવા લાગ્યા કે,—

“આજ આપે જે કાંઈ જોયું છે, તે જેવું આપને માટે આશ્ચર્યજનક છે, તેજુજ મારે માટે પણ છે. આ પવિત્ર યોગાશ્રમના સ્વામી કે જેમની સેવા પૂજા આજકાલ હું કરી કરું છું, તે અમાગ મ પુરુષ, મદારાજ ગુરુ દેવ હતા, કે જેમના નામ અને તપના પ્રમાણને આ સર્વ જણો હો ત્રણેક ઉપર તેમણે પોતાના સગીરનો ત્યાગ કરી યોગાશ્રમના યોગને દૂર કર્યો છે,

સરીર ત્યાગ કરતા પહેલાં મને તેમણે પોતાની પાને બોલાવ્યો, અને લજ્જાના આગળે કહ્યું ‘પશુંકુટિ ઉપર માઈ બીતાનું પુરતક મુકેલું છે, તેથી મારી સખળા પીઠા મટી જશે. માટે તેને એકાદ મારી પાસે લાવો તેમાંજ માઈ સર્વસ્વ છે, તેમાંજ સંસાર સાગરને તરવાનો ઉપાય છે.”

(અપૂર્ણ.)

પોતાની જાત ઉપર અમલ ચલાવવો, જેજ માણસની સાચી સ્વનિર્જતા જલજી.

મુંદર સ્વરૂપ કરતાં મુંદર રીતભાત વધારે સારી છે.

મોઢો જવાળ ગુરુસાને ઉતારી નાંખે છે.

જે પોતાની સમજનું ખર્ચ રૂપ સમજવો નથી, તે કદી રૂઝો દેખાવો નથી.

જે બીજાની પાસેથી યીખવો નથી, અને પોતાને કશો સમજે છે, તે કદી કામ રહું કે એ

કામ કરવામાં ધાર પડવાનો નથી.

વિચાર સામર્થ્ય.

(અનુસધાન અર્થાત્થી.)

જે મનુષ્યે પોતાની પ્રાપ્ત સ્થિતિને જદસવાની ઇચ્છા રાખતા હોય તેમણે તેની સાથે પોતાના વિચારોને જદસવા જોઈએ. જ્યાંસુધી તે વિચારને જદનતો નથી ત્યાંસુધી તેની સ્થિતિમાં પણ ફેરફાર થતો નથી. કારણ કે તેના જેવા વિચાર છે તે અનુસારજ તેની સ્થિતિ રચાયેલી છે. અશુદ્ધ વિચારથી દુઃખ અને શુદ્ધ વિચારથી સુખ મળી શકે છે. જે મનુષ્ય પવિત્ર અને શુદ્ધ વિચારનું સેવન કરે છે તે તેની દુઃખમય સ્થિતિ પસંદાઈ જાય છે.

*

*

*

*

દુઃખ મળવામાં અન્યતો હોય દેવાની જરૂર નથી. કારણ કે તે પોતાની કૃતિથીજ મળેલું હોય છે. મનુષ્યે જીવનના નિયમને જાણતા નથી અને એને તેવા વિચારો કર્યા કરે છે તેમને દુઃખનો અનુભવ થાય છે. આ પ્રમાણે દુઃખ આવીને તેના અપવિત્ર વિચાર અને અશુદ્ધિને કામ કરે છે. જેમ સોનું તપાવવાથી તેમાં જે ભેજ હોય છે તે જળી જઈ માત્ર શુદ્ધ સોનુંજ રહે છે તેવી રીતે મનુષ્યને દુઃખથી અગ્નિમાં તપાવી દેશ્વર તેને શુદ્ધ અને પવિત્ર બનાવે છે અને જ્યાં તે શુદ્ધ અને પવિત્ર અને છે ત્યાં પછી શુદ્ધ અને પવિત્ર વિચારોને સેવન કરતાં હોય છે. અને તેના ફળરૂપ સુખને મેળવી શકે છે.

*

*

*

*

મનુષ્ય જેવા વિચારને જાણે કે અજાણે સેવન કરતો હોય છે, તે અનુસારજ તેની બાહ્યસ્થિતિ તેને પ્રાપ્ત થયેલી હોય છે. તેને પ્રાપ્ત થયેલ સાંસારિક સંપત્તિ, સુખ કે સમૃદ્ધિ, તેના વિચારને અનુકુળજ હોય છે. તેવીજ રીતે દુઃખ, કષ્ટ, કે સાંસારિક સંપત્તિનો અભાવ તે તેના કૃપિત વિચારોનું પરિણામ છે. ધનની સાથે સુખ કે દુઃખનો સંબંધ નથી, કારણ કે ધણા મનુષ્યો પુષ્કળ ધન વાળા હોવા છતાં પણ દુઃખી જણાય છે. ત્યારે કેટલાક ખરીજ અને ધન વગરના મનુષ્યો સુખી હોય છે. ધનનો સદુપયોગ જે માણસો કરે છે, તેમને તે ધન સુખનો અનુભવ કરાવે છે. પરંતુ જ્યારે તેમના વિચારો શુદ્ધ હોય છે ત્યારેજ તેમનાથી ધનનો સદુપયોગ કરી શકાય છે. જે માણસો ધનને એકઠું કરવામાંજ સુખ માને છે તેમને સુખ મળતું નથી પરંતુ તે ધનનો જ્યારે ખીજાને સુખ આપવામાં શુદ્ધ પૂર્વક વ્યય કરવામાં આવે છે. ત્યારેજ તે સુખ આપનાર થઈ પડે છે. અને આ પ્રકારનું વર્તન હિંદુ વિચારો વિના થઈ શકતું નથી.

*

*

*

*

અસ્વાભાવિક અને મનોાવકારના ફળરૂપ આપણને બાહ્યસ્થિતિ પ્રાપ્ત થયેલી હોય છે. આપણી સ્થિતિ જોઈનેજ આપણે જેવા વિચારનું સેવન કરનારા હોઈએ તે કહી શકાય તેમ છે. કષ્ટિતા, મમતા, મેઢાંએ સર્વ દુઃખના મૂળ કારણરૂપ છે અને આપણે જો તેવા વિચારોનું સેવન કરેલું હોય છે, તો આપણને તેવી સ્થિતિ પ્રાપ્ત થાય છે. જ્યારે સુખ, સ્વાસ્થ્ય અને સમૃદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે, ત્યારે મનુષ્યને વિકાર નહિત અને શુદ્ધ વિચારનું સેવન કરનાર માની શકાય છે. પરંતુ તે સ્થિતિ મનુષ્યના આંતરિક ગ્રામ, બાહ્યદશ અને બાહ્યવસ્થાના પરસ્પર અનુકુળ સંયોજના ફળરૂપ હોવાથી આપણે પ્રથમ તેવા વિચારોનું આપણા આંતરમાં સેવન કરવાની અગત્ય છે. અને જ્યારે આપણે આપણા હૃદય વિચારોનો ત્યાગ કરી આપણા જીવનના ગમિરતમ નિયંત્રીની ન્યાય ષરણગતિને સોંપવાનો પ્રયત્ન કરવા લાગીએ

છીએ ત્યારેજ યથાર્થ મનુષ્ય બની શકીએ છીએ. અને ત્યારે આપણે આપણા જીવનના આધારરૂપ તે સત્ય સિદ્ધાન્તને પ્રાપ્ત કરી શકીએ છીએ, ત્યારે પછી આપણે આપણી દુર્દશા અર્થાત ખગ કે દુઃખમય સ્થિતિનો ખીજને દોષ ન દેતાં આપણે આપણનેજ દોષ દષ્ટીએ છીએ અને જેપ્રાપ્ત સ્થિતિને બદલવાને માટે આપણે આપણા જીવનને શુદ્ધ વિમારમાં ળાળીએ છીએ અને તે પછીજ આપણે આંતરિક શક્તિને અને લાવિષ્યની દૃઢતાને પ્રાપ્ત કરવાને માટે શુદ્ધ વિચારરૂપી દૃષ્ટિઆરોપ આશરો લઈએ છીએ.

કેટલાક મનુષ્યો ધારે છે કે આપણે મનમાં જે ગુણવિચારને કરીએ છીએ તેને ખીજ માણસો બાણી શકતા નહીં હોય, પરંતુ આ તેમનું ધારવું બુદ્ધ લેરેલું છે. મુખ ઉપર કાજળ ચોપડેલું હોય અને તે પોતાને જણાવું ન હોય તેપણુ દર્પણમાં જોતાં તો મુખ કાળું મેશ આપણને જણાયા વિના રહેવાતું જ નહિ તેજ પ્રકારે મનુષ્ય જેવા વિચારનું સેવન કરનાર હોય છે. તે વિચારાનુસાર તેનો સ્વભાવ યદ્ય નય છે. અને સ્વભાવ એ બાહ્યવસ્થામાં પથરાઇ જતો હોવાથી, કાંઈ પણ મનુષ્યના આંતરિક વિચાર, તે પ્રતિબિંબ તેની બાહ્યવસ્થા રૂપ દર્પણમાં પડતું હોવાથી સુરતજ તેની બાહ્યવસ્થા જોઇ તે કેવા વિચારનું સેવન કરનાર છે તે અન્ય મનુષ્ય કહી શકે છે. જેથી વિમાર ગુણ રહી શકતા નથી. તેનું વર્તનજ તે કેવા વિમાર કરનાર છે તે અન્યને ખતાવી આપે છે.

વળી પોતે જેવા વિમારનું સેવન કરનાર હોય છે તેવાજ વિચારના અન્ય મનુષ્યો પણ તેની દૃષ્ટિથી ઓળખી શકાય છે. અન્યને સારા જોવાને માટે મનુષ્યે જોતે સારા થવું જોઈએ અને સારા બનવાને માટે જેમ જેમ તે અન્ય મનુષ્ય પ્રતિના વિચાર બદલતો જાય છે તેમ તેમ અન્ય મનુષ્યો પણ તેના પ્રતિના પોતાના વિમારને બદલતા જણાશે. આ વાતનું પ્રમાણ દરેક મનુષ્યને પોતાનામાંજ ગળી શકે છે માત્ર જીવનના નિયમ અને ધ્યાનપૂર્વક સ્વભાવસૌકર્યનીજ ભર છે. તમારા વિમારને ઓકદમ બદલી નાંખો, તમને આશ્ચર્ય કે તે તમારા જીવનની બાહ્યવસ્થામાં પણ તેથી ઘણાજ ફેરફાર થયેલો તમને જણાશે મુખના વિચારો મુખને મેળવી આપનાર છે, ત્યારે દુખના વિચારો દુઃખનો અનુભવ દર્શાવી શકે છે પાશ્વિક વિચારના મનુષ્યો વ્યસની સ્વભાવના થાય છે અને જે પાછળથી દુઃખ અને દરિદ્રતાને ભોગવે છે પ્રપેક્ષાકારના નીચ વિચાર હલકા અને છગ્ગમ સ્વભાવમાં બદલાય છે અને તે સ્વભાવાનુસાર બાહ્યવસ્થા પ્રાપ્ત થાય છે. ભયના, શંકાના, અને મયજાતાના, વિચારોનું સેવન કરનારાઓ, નિર્બળતા, મનુષ્યત્વ હીનતા અને અરિયર સ્વભાવના થાય છે, એને તે સ્વભાવ પદ્ધતિ તે નિષ્ફળતા, દરિદ્રતા અને દાહ્યતા સ્થૂળ શરીર વાળા બને છે. અર્થાત તેમના વિચારાનુસાર સ્વભાવ પડી જાય છે, અને તે સ્વભાવાનુસાર તેને બાહ્યવસ્થા પ્રાપ્ત થાય છે. જેમજે ભયના વિચારનું સેવન કરનારા મનુષ્યો દરેક કાર્યમાં શંકા ધરતા હોવાથી તેમના સ્વભાવમાં નિર્બળતા ઉત્પન્ન થાય છે, અને તેના પરિણામે કાર્યમાં નિષ્ફળતાને મેળવે છે. તેવીજ રીતે અરિયર વિચારવાળા મનુષ્યોનો સ્વભાવ અશુદ્ધતા અને અસત્યતામય થઇ જતાં દુષ્ટતા અને દરિદ્રતાનેજ મેળવે છે ખીજને પોતાના કરતાં હલકા જોવાની અર્થાત અન્યને દ્રેષ કે તિરસ્કારથી ભ્રાંત થઇ અને અન્યને નાશ કરવાના વિચારવાળા મનુષ્યો નિંદા કરનારા અને ગુણ દોષોને શોધનારા થાય છે, તેના પરિણામે તેની બાહ્યવસ્થા તેને નુકસાન કરનારી અર્થાત દુષ્કર્મ કરાવી જેલમાં મોકલનાર નીવડે છે. સ્વાર્થ વિચારનું સેવન કરનારા મનુષ્યો પોતાના સાગ્રાની તરફ દૃષ્ટિ રાખનારા હોય છે. જેથી તેની બાહ્યવસ્થા પણ અન્યને દુઃખ આપનારી થઇ પડે છે. તેઓ પોતાના સ્વાર્થ આગળ આધિગ્રા થઇ અન્યના મુખને હણવાને માટે આત્મકો ખાતા નથી. આનું પરિણામ પણ તેને દુઃખરૂપજ ભોગવવું પડે છે.

ઉત્તમ વિચાર કરનારા મનુષ્યોનો સ્વભાવ નુરર અને મનોહર બને છે. અને તેના પરિણામે તેમને ધ્યનકુળ અને મુખોત્પાદક બાહ્યવસ્થા પ્રાપ્ત થાય છે. પવિત્ર વિચારથી મનુષ્ય ઈન્દ્રિય સ્વયં બને છે. અને તે અનુસાર તેની બાહ્યવસ્થા તેને રીદિ, સિદિ, અને સ્વતંત્રતાને મેળવી આપનાર બને છે. સાદા સિદ્ધિ વિચારોથી મનુષ્યનો સ્વભાવ સુખ અને પરિશ્રમી બને છે કે જે તેની બાહ્યવસ્થાને મુખદા છે.

બનાવે છે. નમ્રતા અને ક્ષમાના વિચારોથી મનુષ્ય નમ્ર અને દયાતાન બને છે જેથી તેની બાહ્યવસ્થા તેની રક્ષક અને પોષક બને છે. ગ્રેમ અને નિસ્વાર્થતાના વિચારોથી મનુષ્ય ધીમતે માટે પોતાને બૂરી નમ્ય છે અને જેથી તેની બાહ્યવસ્થા રીકિ, સત્યમુખ અને ધનને આપનારી બની શકે છે.

+ + + + +

વિચારોની એક વિશેષ ઉત્પાદક શક્તિ જે નિરંતર મનની અંદર રહ્યાં કરે છે, તે પોતાને અનુકુળ સ્વભાવ અને બાહ્યવસ્થાને બનાવવા વિના રહેતીજ નથી. મનુષ્ય પોતાની બાહ્યવસ્થાનું પોતે પોષણ કરી શકતો નથી, પરંતુ વિચારોને પોષી શકે છે. અને વિચારાનુસાર સ્વભાવ, અને સ્વભાવાનુસાર બાહ્ય-સ્થિતિ તે પ્રાપ્ત કરી શકે છે. અને એ રીતે અપેક્ષા રીતે તે પોતેજ પોતાની બાહ્યસ્થિતિને પ્રાપ્ત કરી શકે છે. મનુષ્ય પોતાના અત કરણમાં જે હિચ્છાઓને પ્રાપ્ત કરવાને સર્વથી વધુ ઉત્સાહિત કરે છે, તે હિચ્છાઓને સિદ્ધ કરવામાં તેને કુદરત સદાય કરે છે. અને તે વખત આવતાં તેના સારા કે ખોટા જે વિચારોનું તે સેવન કરે તે હોય છે, તેને જગત્પતી સમુખ રળુ કરી દે છે. તમે જે તમારી બાહ્યસ્થિતિને તમારે અનુકુળ કરવા હિચ્છતા હો તો તમારા વિચારોને આનંદથીજ બદલો. તમારે જગત્પતી મધુરતા મેળવવી હોય, તો તમારે તમારા સધળા પાપમય વિચારોને તિલાંજલિ આપી દેવી જોઈએ. તે પછી તમને સંસારમાં સધળી જગ્યાએ મધુરતાજ જણાશે અને સર્વ કષ્ટ તમને મદદ કરવાને તત્પર થયેલું જણાશે. તમારા નિર્બળ અને રોગ પ્રસિદ્ધ વિચારોના ત્યાગ કરશો તો તમને એવી હાલત તો મળી શકશે કે જેમાં તમે તમારા ઉદ્દેશને પૂર્ણ કરી શકો. તમે તમારા અત કરણમાં શુદ્ધ વિચારોનું સેવન કરશો તો, તે તમને અધોગ્ય લાભ કે કુખના પંડામાં ફસાવા નહીંજ દે.

+ + + + +

તમારે જેવા થવાની હિચ્છા હશે તેવાજ તમે યત્ન શકશો. મનુષ્યની હિચ્છા એ અદક્ષ શક્તિ છે. અને જે આત્માની અમૃતરૂપી પુત્રી છે હિચ્છાશક્તિ કોઇ પણ ઉદ્દેશને સિદ્ધ કરવાને માટે માર્ગ મેળવી શકે છે માર્ગમાં વિપ્નેરૂપી કટક આવે તો તેથી ધૈર્યને તજીવું નહીં. કારણ હિચ્છાશક્તિ એ આત્માની પુત્રી છે અને તેનામા આત્માનું બળ હોવાથી તે કોઇ પણ કામ સિદ્ધ કરવાને સમર્થ છે હિચ્છા શક્તિને પ્રેરનાર શુદ્ધ વિચાર છે, અને જે મનુષ્ય શુદ્ધ વિચારવડે ધારેલી સ્થિતિ પ્રાપ્ત કરવાની શક્તિ ધરાવે છે તેને કોઇ પણ કાર્ય અસંભવિત નથી. જો તમે તમારી સ્થિતિથી દુઃખી હો, તો સમજાવો કે તમે તમેજ કારણરૂપ છે. તે સ્થિતિને કાલમ રાખવી કે બદલી ઉત્તમ પ્રકારની સુખ અને ઐશ્વર્યવાળી સ્થિતિને પ્રાપ્ત કરવી એ તમારા હાથમા છે આનંદથીજ વિચારને બદલો અને હિચ્છિત સ્થિતિને પ્રાપ્ત કરવાને માટે તેના ઉત્પાદક વિચારોનું સેવન કરવા યત્ન કરો જે પ્રકારનું ખી ધાવવામાં આવે છે, તે પ્રકારનું ફળ મેળવી શકાય છે. તેજ પ્રકારે આપણે જેવા વિચારોનું સેવન કરતા હોઈએ છીએ, તેજ પ્રકારની સ્થિતિને આપણે પ્રાપ્ત કરી શકીએ છીએ. માટે હવે સુખી થવું કે દુઃખી થવું એ તમારાજ હાથમાં છે. માત્ર વિચાર બદલવાનુંજ કાર્ય છે. વિચાર બદલતાં સ્થિતિ તો આપોઆપજ પદ્ધતિ જશે. અપૂર્ણ.

ઉત્સાહ જ્યો મનોવેગ અને કર્તવ્ય એવા શબ્દોની બરાબર રીતે જો મેળવણી યત્ન હોય, તો કર્તવ્ય આપણને સીધે રસ્તે લાઈ નમ્ય છે.

વિદ્યન, વિપત્તિ અને દુઃખ એ કોઇ માઠી વસ્તુઓ નથી, પણ કૌવતનાં, કસોટીનાં અને સદૃશ્યનાં ઉત્તમોત્તમ અંકુરજ એવાંથી પુટે છે.

અમરદરત દુઃખમાંથી પણ સુશુરીવાળા વિચારવત માણસને જે સમજણ અને શાસ્ત્રપણ મળે છે, તે મોજના ખતનામાંથી કદી મળતી નથી.

જે સદૃશ્યો માત્ર અતર્બળ રૂપે અને સ્વભાવ રૂપેજ રહેલા છે, અને કસોટી ઉપર ચડ્યા નથી તેવાને પ્રભુ મુકુટ પહેરાવતો નથી.

આપણી વર્તણૂકને કસવને અને પોષવને બન્ધણ એ હમેશાં ઉત્તમ વસ્તુ છે.

પ્રજ્ઞ મિત્રાજ્ઞાની નિરંતર ખરે રસ્તે કામમાં મહત્વા રહેલું, એજ ખરેખર લાભકારક છે.

ના. ગાયકવાડ સરકારના તત્ત્વ વિચારો.

પચ્ચરંગી પ્રજાની એકરંગી બાવના.

ગૃહસ્થો, બાળની સલામાં જુની જુની ન્યાતબતના, ધર્મતા, બાપાના અને રાજાને રંગી લુદા લુદા ઘાટની પાવડીઓ અને પોશાકવસ્ત્રો પ્રમુખતે એકત્ર થયા છે. તે સુ એમ નથી બતાવતું કે બધા વચ્ચે કઈ સામાન્ય તત્ત્વ રહેલું છે ? આપણે બધા એકજ દેશના છીએ. બધાનું હિત અને મહત્વાદિશાઓ સામાન્ય છે અને તે માટે પણ એકત્ર થવું જોઈએ.

શાંતિબંધારણમાં સુધારો.

ગૃહસ્થો—આપણે ત્યાં શાંતિ બંધારણ પ્રાચીન સમયથી માલુમ આવે છે. તેની અમલ નથી તેમ માફ માનવું નથી ખરું છે કે, જે વખતે તે બધાનું તે વખતના સંજોગોને માટે ધર્મનું ઉત્તમ અને બધું બેસતું હતું પરંતુ જમાનાનું પરિવર્તન સાથે હાલ જે સ્થિતિ સંજોગો બદલાયા છે, તે જોતાં તેમાં પણ બંધ બેસતો સુધારો થવો જ જોઈએ. પરંતુ આપણો દેશ જમાના સાથે રહી ચક્રો નથી તેથી શાંતિ બંધારણનો મુળ હેતુ નષ્ટ થઈ અનુભવી રીતે બેઠા અને વૈભવરસ વધી પડ્યા છે. અને એકત્ર પ્રજાની બાવના નિર્માણ થા નષ્ટપ્રાય થઈ ગઈ છે. આપણી સમાજ ને ચાર વર્ષ જોઈએ છે. આપણને બાહ્યોની જરૂર છે. દારૂઓ, વૈદ્યો અને શુદ્ધ વસ્ત્ર પણ ચાલે નેમ નથી. પરંતુ વર્ષા શ્રમના ખ્યાલને હદ બદાવે છે. મતભેદ, વિરોધ અને કુસંપ વધારેલાં તે આત્મધાતક છે, તેમ જ કાષ્ઠ કલુષ કરે. લુદા લુદા જળથી એક તંત્ર ચલાવવાનું રહ્યું તમે સમજશો તો સામાન્ય દિવાલો તના આશયપત્રે વસુધા કમલમ યશો કુનીવાની પ્રમુખતે સુધારતી ગઈ છે, તે સમયમાં આપણે તદ્દન એવા મુખાં નથી કે આપણા દિનમાટે પણ અધિક બનીને સુધારો કરવા ના પાડીએ. હવે આપણા માટે એવા સંજોગો આવ્યા છે કે, આપણે નિરાશ થવાની જરૂર નથી રાજા કે રાજ્ય, અને શાંતિ કે ક્રિત્યોની જરૂર છે કે સામાન્ય કલ્પને માટે સામાન્ય હેતુથી એકત્ર પ્રવર્તન કરવું જોઈએ. જે રાજ્ય જાળવે નહીં તો રાજ્યત પણ વધી શકે નહીં.

રાજા અને રાજ્યની પ્રગતિ.

એક સાથે જ થઈ શકે. તમે તે સમજશો તેજ તમારું, પ્રજાનું, દેશનું અને રાજ્યનું હિત કરી શકશો.

આપણી અવદશાનું કારણ.

ગૃહસ્થો, આપણે આપણું પ્રાચીન ગૌરવ, આદર્શ અને પ્રજાતત્ત્વની બાવના ગુમાવ્યાં છે. તેનું મુખ્ય કારણ પાશ્વરી દુર્મસાઓ વગેરે છે પણ હાલ જપારે સુતેલું શાંતિનો સમય છે, ત્યારે આપણે ગુમાવેલું શા માટે પ્રાપ્ત નહીં કરી શકીએ ? આપણા ગત અનુભવોનો લાભ લેઈ ચાલશો તો બચિવમાં આપણી ઉન્નતિનો માર્ગ ફતેહમદ થઈ પડશે.

મારી ત્રીસ વર્ષની રાજ્યનીતિ.

એકજ હેતુથી પડાઈ છે કે મારી પ્રજાનું જને તેટલું કલ્યાણ અને ઉત્કર્ષ કરવા અને જલાવતાં આનંદ યાચ છે કે જે પ્રજાની સંસારીક સુવાસના માટે જે યત્નો કર્યા છે તેમાં મારા નામાકિન મિત્ર અને અમલદાર મી કાંટાવાળાએ પછી કામની મદદ આપી છે. પ્રજાને સામાન્ય જીવનશૈલી સાથે ધર્મની શીક્ષણની પણ જરૂર હોઈ, તે માટે મેં સરકાર પાસેનાઓ અને નિરાશો રચાવી છે. ખરું છે કે ધર્મની શીક્ષણ જોર લુલ્લમ કે રાજ્યની નહીં પણ દુહિ અને વિદ્યાનથી આપણું જોઈએ. અને તેથી જ મેં સંસ્કૃત પાઠશાળા અને રજુનો કાદી છે અને તેજ હેતુથી.

પુરોહિતોની સુધારણા.

માટે કાવરો પડ્યો છે. તેમાં મારો દંત્ર બદલેને ત્રણ આપવાનો નથી, પણ જીવનશૈલી તેમનો ઉદાર કરવાનો છે. પ્રાજ્ઞ દેવો-બીજા માટે તે કરતાં તેઓ ધર્મતાથી સંપન્ન થશે. તો તેમનો નિર્લક મહાવનારા સખી લોકો પણ આજા નથી. મદરસો, સંસારીક સુધારણાના મારા વિચારો એ પ્રકારના

છે. તમે આપણી આત્મીયો ખુશ્કા દીધથી જોઈ, હીમ ધી કમર કસ્યો તો ખચીન આપણા સાંસારિક અને સામાજિક દુખો ઝાળાં થશે.

સત્ય અને સ્વયંત એકજ છે.

એ સુત પણ ખ્યાનમાં રાખીને રાગ અને ઝગ એ કિમમનું નાન્ય બનેલું છે. બને સુધરે અને આગળ વધે તોજ ગાડુ આગળ ચાલે માટે તમે પ્રથમ સુધરવા માટે રાગ્ય જે શુભ યોગનાઓ અને ખર્ચ કરે છે તેનો સાત્ત લેજો. *

વ્યાપાર ધંધામાં વિજય મેળવવા

માટે સંકલ્પનો ઉપયોગ.

(અનુસંધાન ગતાક્રમી.)

ઉત્તરિથીસ વિચાર એક એવી વસ્તુ છે કે જે તમને પોતાને કાર્યના વિધાના બતાવી શકે છે. માત્ર તમારે હાઇ પણ કાર્ય સિદ્ધ કરવામાં તે વિચારની સદાપતા લેવી જોઈએ. તમારે તમારા ઉદ્યોગમાં સફળતા મેળવવાને માટે આ વિચારનું આદિથી અત્યંત પર્યત મેવન કરવું જોઈએ. તે કાર્ય સિદ્ધ કરવાનું પોતાનામાં સામર્થ્ય છેજ એવો દૃઢ સંકલ્પ કરવો, અને પછી તે સિદ્ધ થવાં સુધી તે સંકલ્પનુસાર પ્રયત્ન કર્યાં કરવો જોઈએ.

હાઇ પણ કાર્ય કરવામાં નિયમ રાખવો જોઈએ કે આજે આટલા દાણમમાં આટલું કામ કરવું. અને તે પ્રમાણે નહીં કરેલા સમયે ધારેલા કાર્યને રૂએ તેમ કરીને પણ સમાપ્ત કરવું જોઈએ. આ પ્રકારની નિયમસર ધારેલું કાર્ય કરવાની તમારામાં યોગતા છે, તેની તમારા અંતરાત્માને પ્રથમ ખ્યાની થવી જોઈએ. દૃઢ નિશ્ચય કરવો કે મારામાં તેવી કાર્ય કરવાની શક્તિ છેજ. અને ધારેલું કાર્ય હું સિદ્ધ કરીશજ, એવો દૃઢ સંકલ્પ કરવો, હમડગ વિચારને તેમાં પ્રવેશ કરવા ન દો, પરંતુ આ કાર્યને સિદ્ધ કરવામાં ઉત્સાહ, સાહસ અને દૃઢ આચા, અને તે સિદ્ધ થશેજ એવા દૃઢ સંકલ્પને જરૂરિયાત ગણવી શકે તેવા વિચારને પ્રવેશ કરવા ન દેવા. કામ કરતું એજ હેતુ રાખો, ક્યારે પ્રૂફ થાય, કેમ અટ નિહિ નથી મળતી એવા વલોપાનીયા સ્વભાવનો ત્યાગ કરવો. માત્ર નિયમપર કામ કર્યાં કરવું. અને આ પ્રકારનો કાર્યસિદ્ધિનો દૃઢ સંકલ્પ કરી તદનુસાર તબ, મન અને ધનના બોજે પ્રયત્ન કરવો જોઈએ.

આ પ્રકારનું કાર્ય સિદ્ધ કરવાનું પોતાનામાં બળ છે જ એવી દૃઢ આત્મશ્રદ્ધા હોવી જોઈએ. અર્થાત એવો દૃઢ નિશ્ચય હોવો જોઈએ કે હું તે કાર્યને પૂર્ણ કરી શકવાની યોગતા ધરાવું છું, અને પરમાત્મા એજ મને તે કાર્ય સિદ્ધ કરવાને માટે ઉત્પન્ન કરી મારામાં તે કાર્ય સિદ્ધ કરી શકાય તેવા બળને આપેલું છે. અને આવો દૃઢ આત્મવિશ્વાસ અર્થાત ધારેલું કાર્ય સિદ્ધ કરવાનો પોતાના આત્મસામર્થ્યમાં પૂર્ણપણે વિશ્વાસ હોવો, એ કાર્ય સિદ્ધ કરવાની હમ્ડગ રાખનાર રોકે મનુષ્યને જરૂરનું છે.

પણા મનુષ્યો માને છેકે હંધરબક્તિ, અને વેપારપ્રધો કરવો એ તેમાં પરસ્પર વિરોધ છે, મતલબ કે જે હંધરનોજ સાક્ષાત્કાર કરવો હોય તો વેપારધંધાનો ત્યાગ કરવો જોઈએ અને વેપાર ધંધામાં વિજય મેળવવો હોય તો હંધરની બક્તિને વેગળી મૂકવી જોઈએ, પણ આ વિચાર એ માત્ર નિર્બળ સુદિના મનુષ્યોનાજ વિચાર છે. આવા વિચાર કરનારા મનુષ્યો વિનાશક વિચારેનું સેવન કરનારા હોય છે. તેઓ પોતાના કાર્યમાં રથને રથને બધને, સંકાને, અને નિષ્ફળતાનેજ જોવાં કરે છે. તેમનામાં મનની રિયરતા અને સત્ત પ્રયત્ન કરવાની આત્મી હોય છે. આવા મનુષ્યોની સત્તાદ કાર્યને સિદ્ધ કરવાની હમ્ડગ

રાખનાર આત્મવિશ્વસુ મનુષ્યે લેવાની જરૂર નથી. વળી કેટલાક મનુષ્યો કહે છે કે વેપારમાં સ્વયં સ્વયં અસત્ય અને અન્યને દગો ફટકો કરવાનો હોય છે અને જેથી તે ઉત્તરિને બાધકર્તા છે, પણ તે તેમની જૂન છે. પરંતુ જે માણસો નિષ્કપટ વ્યાપાર અને નિર્દોષ કાર્ય ઉપર વિધાસને, રાખનારા હોય છે, અને આદેશની પાસે જેટલું ધન મેળવે છે તે ધનના જદલામાં તેને પૂરેપૂરો માથ આપે છે, અર્થાત્ જે કીમત તેની પાસે મેકે તે કીમતના પ્રમાણમાં માથ આપે છે તેવી રીતે વેપાર કરનારા દુર્મેશાં ઇશ્વરની આગળે અનુકુળજા આવે છે. અને તેમને કાંઈ પણ વખતે ઇશ્વરિય શક્તિથી પ્રાપ્ત કરવાને માટે ગિમ નહાતો નથી. પરંતુ આ પ્રકારનો વ્યાપાર તો તેમને ઇશ્વરિય જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવામાં મદદરૂપ મળ પડે છે. અને તેથી તેના વ્યાપારની. પણ સિદ્ધિ માય છે અને ઇશ્વરિયસામર્થ્યેને પણ તે પ્રાપ્ત કરી શકે છે. જે મનુષ્ય પોતાના ધધામાં પ્રેમ રાખે છે તે મનુષ્ય તે વ્યાપારનું મદત્ત વધારી શકે છે. દેશની આગાદાની વધારવાને માટે વ્યાપારીની ધધીજા આવશ્યકતા છે. અને તેથી વ્યાપાર ધધો કરવો એ દેશના ઉદ્યોગ ધધાને આજ્ઞા કરવાનો અને અન્ય મનુષ્યોને તેમની જરૂરીઆતો પુરી કરી તેમની આંતરડી ઠારી, તેમની આંશિ લેવાનો એક માર્ગ છે. પરંતુ તે ઉપર કહ્યું તેમ સત્યતા અને નિષ્કપટ વ્યાપાર કરવો તે છે. નહોતો ગમે તેમ સાચુ જુકુ કહી, અન્યને ખેતરી લાઇ, ધન પેદા કરતુ એવો વ્યાપાર કરવો. આવો કષ્ટ વ્યાપાર તો અતે અધીશતિનાજ માર્ગે લાઇ જનાર હોય છે.

જે મનુષ્ય પોતાના વ્યાપારમાં પ્રેમ રાખે છે, અર્થાત્ પોતાનો ઉદ્યોગ ધધો ઉત્સાહ, પ્રેમ અને ખંતથી કરે છે, તેને પોતાના વ્યાપારમાં દુર્મેશાં સ્નેહ પ્રદે છે. તેમાં તેને નીરસતાનું કદાપિ પશુ લાઇ યતું નથી પરંતુ તેનો તે વ્યાપાર મનોરજતાથી ભરપૂર અને પ્રાકૃતિક ચમત્કારોથી પૂર્ણ જણાય છે. આવા મનુષ્યો પોતાનો ઉદ્યોગ ધધો ઉમગથી કરે છે. વ્યાપારીએ પોતાના ધધામાં સફળતા મેળવવાને માટે ઉદારતાને ધારણ કરવી પડે છે. તેણે પોતાનું હૃદય દુર્મેશાં ઉદાર રાખવું જોઇએ. કદાચિત્ પદ નીચ, દુલકા અને સકુચિત વિચારોનો તેણે પોતાના અંત કરણમાં પ્રવેશ થવા દેવો ન જોઇએ. પોતાને ઉત્તમમાં ઉત્તમ વસ્તુ આપનાં સંકોચ ધરવો ન જોઇએ. આમ કરવાથી તમને તેના જદલામાં સર્વોત્તમ પદાર્થો મળ્યા સિવાય રહેવાનાજ નહોતો અને આવી ઉદારતા તે પણ પ્રેમયુક્ત હોવી જોઇએ, કાંઈ પણ પ્રકારના દમાયુથી કે સંકોચથી ઉદારતા જતાવવી એ ખરી ઉદારતા નથી. અને તેની ઉદારતાથી સર્વોત્તમ રૂળ મળવાની આજ્ઞા રાખવી તે પણ વ્યર્થ છે. પરંતુ માત્ર હૃદયના પૂર્ણ પ્રેમવાળા આવપૂર્વ ઉદારતા રાખવી તેનું નામજ ખરી ઉદારતા છે અને તેજ તેના જદલામાં સર્વોત્તમ રૂળને મેળવી આવ નારી છે. વ્યાપારીએ પોતાના કાર્યમાં ઉમગ રાખવો જોઇએ, એ સિવાય ઉત્તરિની આજ્ઞા રાખવી જાઇ છે. તમારી આગળ પ્રથમથીજ એક અનુકંષણ કરવાયોજ ચિત્તને ખડું કરો, અને તોજ અંતિ દષ્ટિ રાખી તેજ વ્યાપાર વધારતા જતુ જે જે મનુષ્યો હનનજા થયા છે તે ફરેક મનુષ્યે આ પ્રકારના ઉત્તમ આદર્શ લક્ષમાં રાખીનેજ પોતાનો વ્યાપાર ધધો વધારના ગયા છે અને તેમાં વિજય મેળવતા ગયા છે. અ પ્રકારે ઉમગથી વ્યાપારને વધારવો જોઇએ ઉમગથી બીજા વધીને સફળતાથી જુદા બની શકે છે અને તેથી કાંઈપણ કાર્યની સિદ્ધિ કરવાની હજી રાખનારાએ તે કાર્ય ઉમગથી કરતુ જોઇએ.

કાર્યની સિદ્ધિ મેળવવાની હજી રાખનારાએ પોતે પોતાના સામર્થ્ય ઉપર વિશ્વાસ રાખવો જોઇએ સર્વ શક્તિમાન પરમાત્મા કે જે તમારા હૃદયનજા પ્રદેશમાં આત્મરૂપે નિવસી રહેલા છે, તેમના પદ અદા રાખો, અને જેમનો સાક્ષાત્કાર દરી જ્ઞાન મેળવવાથી તમારામાં અનતજન્ય પ્રાપ્ત મળ શકે છે કે જેથી તમને કદાપિ કાર્ડ પણ કાર્યમાં નિષ્ફળતા મળતીજ નથી એવા સમર્થને પ્રથમ પ્રાપ્ત કરો. આપે તમને તમારામાં કદાચ જગ ન જણતું હોય કાંઈ કાર્યમાં અશક્તતા લાગતી હોય તો ગમરાણી નહોતો પરંતુ પ્રથમ તે જાણને મેળવવા ચલ દરો અને પોતાને જગવાન બનાવો, ચેતન મનુષ્ય બનો, જગ પદ યેનુત્થ ન રહો, તમારી આત્મપ્રદાને દદ કરો, નિશ્ચય દરો કે નમે તમારું કાર્ય સિદ્ધ કરી શકો તેવું તમારામાં જગ છે જ, કારણ કે તે જગ તમારામાં વ્યાપી આત્મામાં પૂર્ણરૂપે છે અને તેનું જ્ઞાન મેળ વતાં અર્થાત્ ચિત્તની એકાગ્રતા પૂર્વક આત્મસંયમ કરવાથી તે જગ તમારામાં પ્રકટી શકે છે. અને તે પ્રકારની આત્મશદ્ધા અને દદ નિશ્ચય કરીને કાર્ય કરવાનું અને પોતાના પગ ઉપરજા ઉભા રહેવાનું

પ્રથમ શીખો, આમ તેમ છગડા વિચારને તિજલિતિ આપો. તેમજ તેવા છગડીયા અને સરામી મનુ-
ષ્યોની સલાહ ઉપર ધ્યાન ન રાખો તમારા કાર્યને માટે તમેજ સલાહકાર થાવ તમારા અંતરાત્માની
જ સલાહ લ્યો અને તેનીજ સંમતિ પ્રમાણે ચાલો. અતે એજ માર્ગ તમને સરળ અને સુલભ જણાશે,
અને એજ તમને તમારા કાર્યની સિદ્ધિ કરાવનાર અને તમને સ્વનત્ર જાનારી શક્તી.

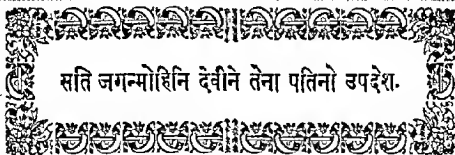
જે મનુષ્ય પોતેજ પોતાનો સ્વામી છે, તે ખીજનો પણ સ્વામી બની શકે છે અને સર્વ પ્રકારની
અવસ્થાએને પાર કરી શકે છે. આપારની સિદ્ધિ મેળવવાને માટે જીવોદ્ધિય યજ્ઞની ખાસ જરૂર છે,
કરણ કે તેમાં ચિત્તની એકાગ્રતાની પ્રથમ અવસ્થાકતા છે. મન જ્યાં લઇ જાય ત્યાં જયુ એ તમારું
કામ નથી, પરંતુ તમારું પૂણું સ્વામિત્વ મનના હેપર હેલુ એકએ તમે જે રસ્તે લઇ જવા માગો તે
રસ્તે તે જામ એવુ તમરી છુછાણનાર વર્તનનાર મનને બાજવાની કાર્યની સિદ્ધિ કરવા છુછાનારને ખાસ
અગત્ય છે. અને તેથી મનની ટ્રેક હરિયાની છુછાને આધિને યજ્ઞ મને ત્યાં ફાંફા મારવા એ આત્મંત
અદિતકર છે અને તેને માટે તમારે જીવોદ્ધિય યજ્ઞ એ પ્રથમ પગથીયુ છે. જેથી તમારે નાની નાની
બેગવાસનાઓને ત્યાગ કરવો જોઇએ કેમકે અતે તેવી વાસનાઓ અર્થાત્ કુદ ધ્વિજાઓ નિષ્ક્રિયાતાના
કારણરૂપ બની જાય છે. એ રમરજુમાં રાખજો કે નિષ્ક્રિયાતાના વિચારો તમારા જીવનમાં કોઇ પણ
વખતે સ્થાન મેળવી શકે નહીં. માત્ર એકજ કાર્યસિદ્ધિની છુછાને સિદ્ધ કરવાના વિચાર ક્યો કરો.
તેમાં લાય અને શકાનો જરા પણ અવેશ થવા ન હો “જે તમે સિદ્ધ થી ન કરવામાં વિન્ય મેળવશો
તો સિદ્ધ પોતેજ તમારાથી લાયને પામશે” એ એક સર્વ સાધારણ નિયમ છે. અને તેથી તમારે તમારી યો-
જ્યત તેજ એવી વધારી રેવી કે તમે કોઇપણ પ્રકારના સંકટ કે વિનના લય કે શકાથી ડરી ન જાવ.

તમારો આત્મા, વિચાર, અને હનુશક્તિ એ ત્રણેનો સયોગ થતાં એક ત્રિમૂર્તિ બને છે. જે પ્રમા-
ણમાં તેમનો પારસ્પરિક સંબંધ અધિક કરવામાં આવે છે તે પ્રમાણમાં તે ત્રિમૂર્તિ તમારી અધિક
મનેલાચિત્ત કામનાઓ અને અભિલાષાઓને પૂર્ણ કરે છે. પ્રથમ તમારામાં અભિલાષા અર્થાત્
છુછા ઉત્પન્ન થવી જોઇએ, એ નહીં યજુ જોઇએ કે તમારે શુ જોઇએ છીએ અને કેમ જોઇએ છીએ.
અને પછી તે મેળવવાનો દંડ નિશ્ચય કરો એટલે પછી કોઇ પણ વસ્તુ તમને તે પ્રાપ્ત કરવાને માટે
શક્તી શકતી નથી.

ખીજુ તે અગ્નિનાથને સ્પષ્ટ મૂર્તિમાં કરવાને માટે અર્થાત્ ધ્વિસ્તિત વસ્તુને પ્રત્યક્ષ મેળવવાને માટે
તમારી જે યોગ્યતા છે, તે યોગ્યતામાં તમારો દંડ વિચારસ હોવો જોઇએ. કેમકે તમે જાણો કે જેટલી
માગણી અર્થાત્ ધ્વિજા હોય છે તે પ્રમાણમાંજ વસ્તુ મળી શકે છે.

અને ત્રીજુ એ કે તે મેળવવાને માટે તમારે નિરતર પ્રયત્ન કરવો જોઇએ તેમા નિશ્ચાહતા વિચાર
પ્રવેશ કરી ન જાય તેને માટે સાવધાનતા રાખવાની અગત્ય છે. એવી કોઇપણ વાત કે વિચાર ન કરો
જેથી તમારી અભિલાષાને પ્રત્યક્ષ યજ્ઞમાં અથવા તમારી છુછાને બળવાન હોવામાં કાંઈ સંદેહ ન
ઉત્પન્ન થાવ.

આ પ્રકારે તમારા આત્મસામર્થ્ય ઉપર દંડ શક્તા, કાર્યમાં સફળતા મેળવવાની અભિલાષાના વિચાર
અને સતત પ્રયત્ન કરાવનારી છુછાશક્તિએ ત્રણેનો સયોગ કરાવી તમારે તમારામાં આ પ્રકારની એક
બળવાન ત્રિમૂર્તિ રચીતને ઉત્પન્ન કરવી જોઇએ. અને તેનો સયોગ એવા હોવો જોઇએ કે તે કોઇ
પણ વખતે, લય, શીક કે નિષ્ક્રિયાતાના વિચારથી વિખરાઈ ન જાય આ પ્રકારે તે ત્રણેનો સયોગ કરી
અને પછી પોતાના ધારેલા કાર્યને સિદ્ધ કરવાને માટે સતત પ્રયત્ન કરવો. અને દરેક વખતે તે કાર્ય
સિદ્ધ થશેજ એવા દંડ સંકલ્પને સિદ્ધિ થતા પર્વત દશાવી રાખવો એ કોઇ પણ કાલિ કાર્યને સા
કરાવનાર છે.

સતિ જગન્મોહિનિ દેવીને તેના પતિનો ઉપદેશ.

(શ્રીમતિ માણેકબાઈ હદાદના કવી રાજકોટ.)

પ ગાળાના સુપ્રસિદ્ધ સુધારક, અને સાધુ આણુથી ધ્યાનદ દેશવચ્ચંદ્ર સેને પેતાની પત્ની સતિ જગન્મોહિનિ દેવીને જુદે જુદે પ્રસંગે બાર ઉપદેશ આપ્યા હતા. એ ઉપદેશનો સતિ સમજવતા પહેલાં એ મહાપુરુષ વિષે થોડી હકીકત કહેવી જોઈએ.

ધ્યાનદેશવચ્ચંદ્ર અને તેમનો ભગીરથ પ્રયત્ન.

આસરે સો સવાસો વર્ષ થયા જમાનાનું સ્વરૂપ બદલાતું આવ્યું છે, અને આપણી સાંસારિક તથા ધાર્મિક સ્થિતિમાં મોટા ફેરફાર થયો છે, એ ફેરફારમાં એક અતિ અમત્યનો ફેરફાર, જનસમાજનું શ્રી જાતીની પદ્ધતિ સબધી છે. માત્ર આ ભારત વર્ષમાજ નહીં પણ એશીયા, યુરોપ અને પૃથ્વીના સર્વ ખંડોમાં આ નવા યુગનું આગમન થતાં જ એ નવું સ્તીત્વ દીન પ્રતિદિન ચળકતા માંડ્યું છે તે દેશ સેવા અથવા સંસાર સેવા બમલવા કેવળ પરમાર્થ જુદીથી બહાર પડેલા ઉદાર પુરુષોના ભગીરથ પ્રયત્નોના પ્રતાપ છે એ મહાન નરોમાં ધ્યાનદેશવચ્ચંદ્ર સેનનું નામ સકંથી આગળ પાડું છે, કેમકે એ મહાપુરુષ આ યુગનાં પુત્ર પુત્રીઓને આધ્યાત્મિક રાત્તની ઉગી ટોચે અકાવવાનું કાર્ય આરંભી પ્રથમ શ્રી જાતીની ઉન્નતિ કરવાના વિષય પર લક્ષ આપ્યું, અને “ હમેશાં શ્રી જાતીનો આત્મા પૃથ્વી ભક્તિ બાવ અને સ્વર્ગીય પ્રેમથી ઉન્નત થાય તોજ તેમનો સંસાર સુધરે, ” એવા વિચાર કરવા લાગ્યા એટલુંજ નહીં પણ આપણી બહેનો દેશી અને વિદેશી કેળવણી પ્રાપ્ત કરી પોતાના તન અને મનને ખીલવે, એ હેતુથી બંગાળમાં તેમણે કન્યાશાળા નવાં શ્રીશાળા સ્થાપી, તેમના મનમાં વારંવાર એવા વિચારો આવતા સીતા, સાવિત્રી, દ્રૌપદી વગેરે સતિ કુળમાંથી હતરી આવેલી ભારત દેશની આધુનિક આર્થ મહીલાઓ તેઓના પ્રત્યક્ષ સતિ કુળને કેમ લાયક થાય અને ગર્વો, મંત્રેથી જેવી શુષિધિઓની પેટે અદ્ધ સન્ધ્ય કેસીની અને મહાયોગીની શી રીતે થાય ? એ વીચારને પરીણામે તે પાછી પોતાની પત્નીને અને બહેનોને ધ્યેયોપાસનાનું ઉચ્ચ શિક્ષણ આપવાનો આરંભ કર્યો. અને પરીણામે તેથી ઘણી બંગાળી બહેનોને તેથી આધ્યાત્મિક લાભ મળ્યો.

આ દુક સમયમાં તેમણે કરેલો ઉપદેશ પોતાની પત્નીને સદ્ધર્મિણી કરવાના પ્રયાસોમાં એક આગળ પડતો પ્રયાસ છે, અને તેમાં શ્રી જાતીતિ પોતા પ્રત્યે, પોતાના પરિવાર પ્રત્યે, પોતાના પાડોશીઓ પ્રત્યે, સકળજનસમાજ પ્રત્યે અને ધર્મ પ્રત્યેની સુખ્ય દ્રષ્ટિનું ઉત્તમ પ્રકારે વિવેચન કર્યું છે, તેમજ પ્રભુ પ્રાર્થના અથવા ધર્મરોપાસનના સહજ ધર્મો એવી સહેલી ને રસીકી સૈથીથી દર્શાવા છે, કે જેવા ઉપદેશ આપણી લાપામાં કર ચત્તજ જેવામાં આવશે.

ધાર્મિક જીવન અને ધર્મરેખાં વિચાર.

મહાત્મા દેશવચ્ચંદ્ર પોતાની પત્નીને પ્રથમ ઉપદેશ આપતાં કહે છે કે ન્યારથી તમારી સાથે વિવાહના બંધનથી હું બંધાયો ત્યારથી મારા હાથપર મોટો ભાર આવ્યો છે; પરમેશ્વરે તમને મારા હૃદય સાથે શુંથી તમારા મંત્રણનું સાધન કરવા મને પસંદ કર્યો છે, માટે મારે તમારા શરીરને, મનને અને આત્માને સત્યના કષ્ટનિધય દેરવાં જોઈએ. જેમ હું મારી પોતાની ઉન્નતિને માટે પ્રયત્ન કરું

આત્મા હું તેજ પ્રમાણે તમારી ઉન્નતિનું સાધન મારે કરવું જોઈએ, એ મહાન અને કહ્યું કાર્ય માટેજ ધર્મરાજ હંધરે મારી યોજના કરી છે, એટલે એ કાર્ય સારી રીતે કરી શકું એવી શક્તિ મેળવવા મારી પ્રભુ પ્રાર્થના છે. તમે એ સત્ય સ્વરૂપ તરફ દ્રષ્ટી રાખી, તમારા પોતાના હીતને માટે આ ઉપદેશ મહાત્મ્ય કરો અને જીવન રહે ત્યાં સુધી તેનું પાલન કરવા લાક્ષ રાખો. હંધર સર્વદા તમારું મંગળ કરશે. અને તમારા હૃદયમાં ધર્મ બુદ્ધિ અને ધર્મજગની પ્રેરણા કરશે. તમે સર્વદા હૃદયમાં એવો વિશ્વાસ જામત રાખો કે આપણું લગ્ન એ કેવળ સસાર સજા નથી એટલે આ લોકના અનીત્ય હૃદય સુખના લાભ અર્થેજ નથી, પરંતુ તેનો હેતુ અતિ મહત્ત્વનો અને શ્રેષ્ઠ છે. એ સંબંધ હંધરે પોતે સ્થાપ્યો છે માટે વિશુદ્ધ પ્રેમથી બંધાઈ, પરસ્પરની ઉન્નતિનું મંગળ સાધન બનાવવું તથા પરબ્રહ્મની ઉપાસના કરવી, અથવા બીજા શબ્દોમાં કહું તો ધન અને માનની દરકાર મુકી તે પરમ પિતાના કાર્ય સાધનમાં મંડવાં રહેવું કે જેણે આપણને દુરથી સમીપ લાવી લગ્નબંધનથી બાંધ્યાં છે તેની ઉપાસના એક રૂપે પ્રસન્ન મનવડે કરીએ, સાથે રહી તેના પ્રેમરસ પીએ, તેની સેવા કરીએ અને તેનીજ આજ્ઞા પાળીએ તો જીવ્યું સર્જન થાય, આથી વધારે આનંદનો વિષય બીજો કયો છે ! આપણે સસાર હંધરના મંગળ નીચમથી મુશોભીત, સત્ય જ્યોતીથી ઉજ્જવળ અને તેના આનંદરસે રસીક થાએ.

ધર્મ એજ આપણું લક્ષ્ય છે અને ધર્મ એજ આપણું જીવન કાર્ય છે ધર્મના માર્ગે તમે મારી સહાયક અને સહચરી થાએ, તમે તો માત્ર એક હંધર કે જેને બ્રહ્મ બધુંએ “ બ્રહ્મ ” કહી ઉઠામે છે. તેમાં વિશ્વાસ રાખો, કેમકે તે સત્ય સ્વરૂપ, પ્રાણ સ્વરૂપ અને સર્વ સારનો સાર છે. તેના અવલંબન વડે સર્વ જીવ પ્રાણ ધારણ કરે છે, અને હરે હરે છે. તે મંગળમય પિતામાં કણ જેટલું પણ દુષણ નથી, તેજ સર્વદા આપણું શ્રેષ્ઠ સાધન છે. મહા મોટી વિપત્તિમાં, અનિવાર્ય રોગોમાં અને ન્હાનાં મોટાં સર્વ સુખ દુઃખમાં તે પરમ પ્રભુ આપણી સભાળ રાખે છે. તે સર્વ શક્તિમાનની શક્તિનો અંત નથી, નેથી ધારે ને કરી શકે છે. અદર ને બદાર તેનાથી કંઈ અગણ્યજ નથી ભૂત, અવિધ્ય અને વર્તમાન, ત્રણેને એ જોઈ શકે છે. એકે સ્થાન એવું નથી કે જ્યાં હંધરનો આધિપત્ય ન હોય. અર્થાત્ તે સર્વે વ્યાપક છે. નીચ એટલે સર્વ કાળ અને અનંત છે, પુર્વે હતા, અત્યારે અહીં હાજર છે, અને હવે પછી હરેક સ્થળે ને હરો હંધરને અવધન નથી અને છંદોથી આજ નથી, પરંતુ જ્ઞાન સ્વરૂપ છે અને જ્ઞાનદારાજ તેને જોળખી ચક્રાય છે, તેણે આ જગત જનાયું છે, અને તેના નિમગ્ન પ્રમાણે સર્વત્ર ચાલ્યાં કરે છે. તે સૂત્રીકર્તા, નીમતા સત્ય સ્વરૂપ, પ્રાણ સ્વરૂપ, મંગળ સ્વરૂપ, સ્વર્ગસ્થમાં અમળ વિશ્વાસ કરો, કેમકે વિશ્વાસ એજ ઉન્નતીના શીખર ઉપર અઘડાનું પહેલું પગથીયું છે. માટે જીવ જાણ તો પણ વિશ્વાસ(શ્રદ્ધા)નો ત્યાગ કરી શકી નહીં.

હંધરમાં પ્રીતિ—શક્તિ.

વિશ્વાસ પછી પ્રીતિ છે. જ્ઞાન વડે હંધરને જોળખી વિશ્વાસથી તેની સાથે જોડાએ અને હૃદયની સર્વ પ્રીતિ તેને અર્પણ કરો, તેના જેવો પવિત્ર મિત્ર બીજો કોણ છે ? એજ પરમ પિતા અને પરમાત્મામાં સપૂર્ણ પ્રેમભાવ રાખી તમારું સર્વદેવ તેને અર્પણ કરો. તમે જેટલી પ્રીતિ એ માતાપિતા તરફ કરશો તેટલી તેની અધીક કૃપા પામશો. પ્રીતિ વિનાનું જ્ઞાન નીરસ અને નકારું છે, માટે પ્રીતિ-રસનું સીચન કરી અમૃતજગદની બહારના પ્રાપ્ત કરો, હંધર ઉપર પ્રીતી ક્યોથી પ્રાણી માત્ર ઉપર તમારી પ્રીતિનો પ્રવાહ વહેવા લાગશે ધનવાન અને નિર્ધન, સર્વ મનુષ્યોને બાંધ બહેન, ગણે, નિષ્કપટ ભાવથી પ્રીતી કરો. આપણે જેની સાથે પ્રીતી કરીએ તેને જમતાં કાંઈ કરવા જોઈએ, એવો સાધારણ નીચ છે, માટે હંધરમાં પ્રીતી કરવી હોય તો તેને પણ જમતાં કાંઈ કરવા જોઈએ. શરીર અને મનની સર્વ શક્તિ તેના પ્રીમ કાર્યમાં જોડવી જોઈએ, ને તેના આદેશ પાળવા જોઈએ વિશ્વાસ, પ્રીતિ અને અનુજ્ઞાન એ ત્રણે એક કરવાથી બહુજીવન થાય છે, અને એજ હંધર પ્રાપ્તિનો માર્ગ છે.

આરાધના કૃતજ્ઞતા તથા પ્રાર્થના.

હંધર પ્રત્યેનું પહેલું કાર્ય એ કે આપણે તેની નિમગ્ન ઉપાસના કરવી. આ મર્વ જગતને જે સરજી આપ્યો છે, તેની પુજા, ધ્યાનના જીવો અદ્યક્ષ છતાં શ્રદ્ધા સંપીત કરીને તેના સહવાસમાં જાય છે.

એટલુમ નદી પણ તેના અખંડ આનંદનો ઉપભોગ કરે છે, વાસ્તે નેટલી તેની ઉપાસના કરે તો તેટલા ઉત્તમ યજ્ઞ ત્રિતાપથી મુક્ત થશે.

ઉપાસનાનાં મુખ્ય અંગ ત્રણ છે—આરાધના, કૃતગતા તથા પ્રાર્થના. ઇશ્વરના નીકળેલ જ્ઞાનનું સ્મરણ કરી તેને ચરણે યજ્ઞ ભક્તિ અર્પણ કરવી તે આરાધના છે, ઇશ્વર આપણા ઉપર અખૂટ કરુણા જળ વર્ષાવી શાંતિ પમાડે છે અને માતા કરતાં અધિક પ્રેમથી લાલનપાલન કરે છે, જેમ સમજવું તે કૃતગતા, અને તેનું નીરતર શુશ્રૂષાન કરવું તે પ્રાર્થના. પ્રાર્થના કર્યાં મીવાપ કાર્ય પણ ધર્મ સિદ્ધ થતો નથી, તેથી સાધકો તેને ધર્મના પ્રાણ સમજે છે, કેમકે મુક્તિ મેળવવાનો પ્રાર્થના વિના એકે ઉપાય નથી. સંસારમાં એટલાં વિપતો અને દુઃખો છે કે તેનો વીચાર કરતાં પણ હૃદય શુન્ય થઈ જાય. આ સર્વ રિપુની સામે યુદ્ધ કરી, વિજય મેળવવો એ સામાન્ય જળનું કામ નથી. આપણે દુર્બળ આત્મા સેંકડો પાપના આશમાં પડી ત્યારે ધર્મભ્રષ્ટ થાય છે, ત્યારે બાળક જેમ ભ્રમણા દુષ્ટિ બાદળ થઈ માનાની પાસે રહે છે. તેમ આપણે સસાગના ભથ્થામાં ત્રાસ પામી તે પરમપીતાને કરમરતાં તેને પગે પડીએ છીએ, કેમકે સંસારના તાપથી જેજ આપણું રક્ષણ કરે છે. કેટલાકો કહે છે કે “આપણે ભક્તિ યજ્ઞે કાંઈપણ કરી શકીએ, પરમેશ્વરને ઉપાસવાની કરી જરૂર નથી.” આ એકં જાતનો ભ્રમ છે, કેમકે જુદાં મનુષ્ય પોતાની તુચ્છ શુદ્ધિને લીધે ઇશ્વરને કદી ચાહી શકે નહીં, માટે એ કલ્પના તથા પ્રાણીતે પણ પ્રાર્થનાનો તિરસ્કાર કરે તો નહીં. ધર્મપ્રાપ્તિને માટે શારીરિક અને માનસિક સર્વ સક્રિયને કામે લગાડી સન્માર્ગે રિતગતો અને ધર્મગુણ માટે પ્રાર્થના કરો. જે આત્મી તર્ક કર્યાં કરે છે તે પ્રાર્થનાનો ખરો આવ સમજવા વગર કહે છે કે “નીત્ય અમુક શબ્દો બોલવાથી શું વળે ?” તેણે સમજવું એછાએ કે માત્ર મુખથી બોલ્યાવે તે પ્રાર્થના નથી, પરંતુ પ્રાર્થના તો અંતરમાં છે, જે આત્માની જ ક્રિયા છે તે અંતરે દેખાતી નથી ને કાને સંભળાતી નથી. પ્રાર્થનાનો ખરો અર્થ તો એ કે ત્રિનીત ભાવે ઇશ્વરને યજ્ઞે જઈ, પોતે ધાર્મિક થવા તેનું અંતરમાં આપાદન કરવું, અને એ અંતરનો આશ્રય તેજ પ્રાર્થના છે. મનુષ્યને સાક્ષાત્કારનો તે વિષય નથી. અતર્કામિ ઇશ્વરજ તેને પ્રદણ કરે છે, એ પ્રાર્થના કદી નિષ્ફળ થતી નથી. જુનું આત્મા તેની સદાચતારી સમજણ થઈ ધર્મનું તેજ મેળવી, ઇશ્વરની સમીપ લઈ જાય છે નેટલા નેટલા ભાવથી પ્રાર્થના કરશે તેટલું તમારું મન ઇશ્વરમાં પ્રીતિવળું થશે. પ્રાર્થનાની દૃઢ શુ રહતી કઈ ? પ્રાર્થના એ અમુલ્ય ધન છે, ધર્મ સંપ્રાપ્તિનું જગત્તર છે પણ વિકારનું ઔષધ છે. સ્વર્ગનું મોપાન (પગથીયું) છે, દાંત્રેશ હૃદયનું સાતી જળ છે, નિરાશ્રીત આત્માનો પરમ પ્રાતા છે અને આપણું સર્વસ્વ છે. તમે મને તેવી રિપતિએ પહેલો તોપણ પ્રાર્થનાનો પરિભાગ કરશો નહોં, શુભમાં કે દુઃખમાં, સપતિમાં કે રિપતિમાં, ધર્મમાં કે અધર્મ, અનેક ધર્મોવડે હૃદયપૂર્વક પ્રાર્થનાની રક્ષા કરો અને પ્રાર્થના કરવા તત્પર થાઓ.

શરીર નીરોગી રાખો.

શરીર નીરોગી રાખશો અને શુદ્ધિને કેળવી શાંત પ્રાપ્ત કરશો તો આ માના સર્વ સંધુભાવ ખીલવાથી તમે સામી થઈ શકશો. શરીર અસ્થિર અને નાશવત છે, તથાપિ તેના પ્રતી બેદરકાર રહેશો નહીં; કાળજી તેમાંજ આત્મા છે ને શરીર સઘે તેનો દંડ સમજ છે. શરીર નીરોગી અને જગવાન હોય તોજ મનની શુદ્ધિ શક્ય પામે, અને ધર્મના સર્વ આરંભ સ પૂર્ણ ઉત્સાહથી પામી શકાય. શરીર અવગત અને રોગી હોય તો જીવન કેવું બેચેન થઈ પડે તેનો વીચાર કરો. માત્ર સતેષ અને ઉત્સાહ બોળાં માથે એટલુંજ નહીં, પણ ધર્મ રીધનમાં અપણે આગળ ચાલી શકીએ નહીં, માટે શરીરની રક્ષા અંગે સેવા કરો. શરીર નેથી રોગી અને દુર્બલ થયે તેનું કે કપણ કામ કરશો નહીં. ગેલાં વસ્ત્રો પહેરવાથી, ત્રીકી દવા લેવાથી, સારીના ઊંઘવરા કરવાથી, વધારે ખાવાથી તથા આગસુ રહેવાથી શરીરમાં રોગ અને દુર્બળતા આવે છે, માટે આદર્શમાં, આસન્નમાં અને મહેનતમાં દરેકાં નિયમસર રહો, પહેરવાનાં વસ્ત્ર અને મુવાની પથરી સ્વચ્છ રાખો. કામ પણ જાતની દુર્બળતાવાળી વસ્ત્ર ધરમાં પાતરી નહીં, શરીરે શુદ્ધ રહી ધર્મનું કામકાજ જરાજરૂર કરશો તોજ તમારું આરોગ્ય શુદ્ધ રહી ધર્મના માટે ચાલ શકશે.

સ્ત્રી કર્તવ્ય.

શરીર સંભાળવાને જેમ પ્રયત્નની આવશ્યકતા છે, તેમ મનને સભાળવા તેને મનથી કેળવી અ-
જ્ઞાન અને અનાચારથી મુક્ત કરવું જોઈએ. આવા ઉચ્ચ આચારણ મેળવતાં તમે " સ્ત્રી " અથવા
" જમના " છો. એવા નમ્રો વીચાર કરશે નહીં. વિદ્યા સંપાદન કરવામાં સ્ત્રી પ્રવૃત્તો સમર્થ અધીકાર
છે. અને પરમેશ્વરે જેને શુદ્ધિ આપી છે તેને જ્ઞાન મેળવવાની આજ્ઞા કરી છે એમ સમજવું. મુખે
રહેવાથી કાંઈ ઠંડાણ માન મળતું નથી, અને અનિષ્ટ ઉપજે છે. માટે આજ્ઞા કે મોજશોખમાં વખત
ન માળતાં જ્ઞાનદાયક પુસ્તકો મન દ્રષ્ટિ વચ્ચે રાતરિવસ તેમાંજ બંધાઈ રહેશે તો તમારી શુદ્ધિ
મંદિર મારી જશે. સાહિત્ય, વ્યાકરણ, ગણિત, અને ભુગોળનાં પુસ્તકો જ્ઞાનદાયક છે ખરાં, પણ ધાર્મિક
પ્રધાન વ્યામાનું કલ્યાણકર્તા છે, માટે તે ઉપર જ્યારે નવરાસ મળે ત્યારે વિશેષ લક્ષ રાખી
વિદ્યાભ્યાસ કરો કે જેથી તમારી શુદ્ધિ ખોલે પ્રવૃત્તો જેનું કડીય જ્ઞાન મેળવવાની તમારે જરૂર નથી,
પણ ચિત્ત શુદ્ધિનું જ્ઞાન આંખોને વધારે ઉપયોગી છે. અને તે ઉપરાંત દરેક ગૃહકાર્ય અવશ્ય સીખવું
જોઈએ. વળી ધરતી રાણી થઈ ધર જેથી સુંદર રહે, ખોટે રસ્તે પૈસા જતા ખરે, સ્વાતંત્ર્ય મેળવ રીતે
પાલન થાય તે ઉપર તમારે ખાસ ધ્યાન આપવું કમલે ને પ્રજાને તમારે ધર સંસારના જ્ઞાની જરૂર છે.
જે એ વિષયમાં પહોંત રહેશે તો સંસાર અવવરિષ્ઠ અને અકલ્યાણનું કારણ થઈ પડશે માટે ચતુર
થઈ ગૃહરાજ્ય ચલાવો.

ચરિત્ર રચના અને રચાધિનતા.

સ્ત્રી જાતિનાં કર્તવ્ય સાથે તમારે વિશુદ્ધ ચરિત્ર બનાવવાનો પ્રયાસ કરવો. કમલે જેનું ચરિત્ર સફેદ
નથી તેની અંતિ ઉગી અને શુદ્ધ શુદ્ધિ પણ કંઈ કામની નથી, ધર્મયુક્ત વિદ્યામાંજ શોધા અને
સુંદરતા છે. અને ધર્મના દાસ થવામાંજ જ્ઞાનનું જોર છે, માટે મનની સર્વે નહારી વૃત્તિઓને દબાવી
પાપથી સર્વદા દુર રહેવું પાપના વિચાર કરવા નહીં, પાપી વચન બોલવા નહીં, અને પાપ કર્યે તો કહી
પણ આચરવું નહીં, મન વચન અને કર્યે એ ત્રણેય શુદ્ધ કરો, સંસારના દરેક દુર્ધર્મ પ્રસંગમાં મનને
શાંત રાખો. વારંવાર દુઃખના ધા વાગે તોપણ અધીરા થઈ કલેશ ન કરતાં કર્તવ્ય શુદ્ધિને
નિશ્ચય રાખો; ખોટાં સુખમાં વાસકત થાઓ નહીં આવી રીતે મનને સયમમાં રાખી દેહનું દમન
કરવાથી ધોર પાપથી તમે તમારું રક્ષણ કરી શકશો. દરેક વેળા સત્ય, પ્રીત્ય અને કામળ
બોલ બોલવાની ટેવ પાડો, બહુ ધન મેળવવાની આશાએ અથવા સર્વ ધન સંપત્તિ
જતી રહેવાની વેળાએ પણ અસત્ય બોલશો નહીં, મર્ગનાં (મહેલુનાં) નીલાનાં અને કલ્યાણ વેળુની
છબને કલક લાગે છે, અને પ્રિય વચનથી ચતુ હોય તે મીઠા થઈ રહે છે, ક્રોધ અને હિંસા એ બે ભવા-
નુકારી છે વારંવાર તેને સર્વદા દુર રાખો. કોઈથી અંધ કષ્ટેલા માણસ પોતાનું કે પારકું કીત સમજી
શકેલો નથી, તે પોતાનું હૃદય કુટીલ કામનાઓથી છીન્નભીન્ન કરે છે અને પાપમાં પડે છે. પરાયા દોષ
શાંત અને ઉદાર ભાવથી ભરી જાઓ, હામા એ વ્યામાનુ પરમ બૂધ છે, અને હિંસા એ નીચટીનું
લક્ષણ છે. માટે એ કુટીલ ભાવથી તમારા હૃદયને દુષિત થવા દેશો નહીં. ખીજનાં મારાં હાંસા-ધરણી
જોઈ તેનો દોષ ન કરતાં જે તમારું પોતાનું હોય તેમાંજ સંતોષ રાખો. પરમેશ્વરે જેમ તમારા કરતાં
અનેક સુખી સંપત્તિવાળી બીજો સરજી છે, તેમ હજારો બીજો એવી પણ બનાવી છે કે જે અસભ્ય
દુઃખ સહન કરે છે. સુંદર વસ્ત્રો કે ઘરેણાંથી સુશોભિત થઈ મર્વ કરતાં પોતાને શ્રેષ્ઠ માનવું તે ખરી
શ્રેષ્ઠતા કે મોટાઈ નથી, પરંતુ જ્ઞાન અને ધર્મમાં શ્રેષ્ઠ થવું એજ હિંસા જોર છે, અને તેમાંજ મહત્ત્વ
છે. મનની સુંદરતા સાથે જહારના આજ્ઞાનની સરખામણી થઈ શકતી નથી, માટે " સર્વ કરતાં હું
અધીક પ્રવૃત્તિને મેળવવાનું કેમ થાઉં " એજ વિચાર લક્ષમાં રાખો. દરેક સારાં કામમાં પ્રવૃત્તિ પ્રીત્ય,
ધનનો અર્થ કરો. પણ સોહારદીમા દબાઈ ખાલી દ્રવ્ય વેરશો નહીં. પ્રવૃત્તિ સ્ત્રી જાતિને કામળ સ્વભા-
વમાંજ બનાવી છે, માટે તે સ્વભાવ બદલી કોઈ થશે નહીં સુધીક્ષત એજ તમારું સાન્નિધ્ય અને વિનય
એજ તમારું બુદ્ધ છે. માટે, સર્વ સમયે ને સર્વ રિચંતીમાં શાંત રહી, ચંચળતા નિવૃત્તતા, ક્રોધ અને
કડુ વચનોની પરીવાય કરો. આ રીતે વર્તવાથી તમારું જ્ઞાન તમારા પરીવારનું પરમ મંજા થશે.

માતા, પિતા, આચાર્ય અને વડીલો પ્રત્યે શ્રદ્ધા રાખવી, પતિ પ્રત્યે એકાંતિક અને નીચવાઈ પ્રેમ કરવો, ભાઈ-બહેન પ્રત્યે સદ્ભાવ દર્શાવવો, ને પુત્ર-પુત્રી પ્રત્યે માયા રાખવી, એ સમગ્ર સખે પ્રમાણે કરવાનું છે, પરંતુ એ ઉપરાંત મનુષ્ય જાતિ પ્રત્યેનાં જે કર્તવ્યમાં તમારું એક કર્તવ્ય ન્યાય અને ખીલુ દયા છે. કોઈનું પણ અનિષ્ટ ન કરવું તે ન્યાય કહેવાય છે, માટે પરદવ્ય હરણ કરવું નહીં, કોઈની પણ શરીરને કે મનને કંઈ આપવું નહીં, કોઈની નિંદા કરવી નહીં, કોઈની ઉન્નતિમાં હરકત નાખવી નહીં, અને કોઈને પણ પાપ પથે દોરવું નહીં. એજ ન્યાય અને નીતિ છે, માટે તેનું અનુકરણ કરો.

દયા એટલે શું ? કોઈ પણ રીતે ખીલતું હીત કરવું તે દયા. પરમેશ્વરે માણસને આ સસારમાં મુક્યા છે તે એટલા માટે કે એકમેકને ધનથી, ઉપદેશથી, પરીશ્રમથી અથવા જોષ્ટી વસ્તુ પુરી પાડી ઉપયોગી થવું, ખીજા શબ્દોમાં તે પદોષકાર કહેવાય છે, મુખ્યાતે અત્ત. તરસ્યાને જળ અને રોગીને ઓપણ આપી તેઓનાં ચારીરિક દુઃખ દુર કરવા, સદ્ઉપદેશ દેવા જમમાં પહેલાં આના-અગ્નિઓને શુદ્ધ જ્ઞાન આપી મનસિક દુઃખો દાળવાં અને શરીરની મહેનતથી કોઈનું દુઃખ કમી કરવું તે દયા કહેવાય છે. માટે તમારું ખજા, શુદ્ધિ અને ધન દયા ધર્મમાં વાપરી, જીવ્યાનું સાર્થક કરો અને જે કંઈ કરો તે શ્રદ્ધાપૂર્વક તમારી દુરજ સમજીને તથા હૃદયપૂર્વક કરો. અશ્રદ્ધાથી અથવા ધરાના લોકો કંઈ પણ કરશે તે સકામ હોવાથી જોએ તેવું ફળદાયક થતે નહીં.

ઉપર કહ્યું તેમ બી જાતિના સ્વભાવ કુન્નતિ રીતે કામજ અને ચાંત હોવાથી તેઓએ સસારના વિકટ માર્ગે આત્મરક્ષણ તરફ વિશેષ દ્રષ્ટી રાખવાની છે. સસારના લોક, પળે પળે પાપ કરવા આગળે જોએ છે, ને બોળાં બી પુરોને પાપના ખાડામાં ફેંકી દે છે, માટે મત્તપૂર્વક સ્વાધિનતાની રક્ષા કરે. ખરી સ્વાધિનતા એટલે ઇશ્વરને આધીન થવું તેમ રાજીપુથીથી પોતાનું તન, મન, તેના નિયમને તાલે કરવું તથા સંપૂર્ણ રૂપે તેના દાસ થવું તે છે. સ્વેચ્છાચાર અથવા ફાલે તેમ વર્તવું તે સ્વાધિનતા કહેવાય નહીં. જે મનુષ્ય ધર્મની મર્યાદા જોળાંથી કેવળ ઈદીક મુખ ભોગવે અને જગતમાં માન મોટાજ મેળવવા ફાંફાં મારે તે સ્વાધિન નહીં, પણ તે તો મનુષ્યોને, હુનિયતો અને ઇન્દ્રિયોનો શુભામ કહેવાય; પરંતુ જે પોતાની શુદ્ધ ઇચ્છાથી ઇશ્વરના સત્ય અને મંજળ માર્ગે પોતાનું સર્વસ્વ ખરડે છે, અને અયોગ્ય બંધનો તથા વિપત્તિઓને દુર દૂર કરે છે, તેજ ખરો સ્વાધિન અને સ્વતંત્ર છે વળી લોકોના આગ્રહ કે ભયથી ધર્મ તજે નહીં અને ખીજાના કહેવાથી પોતાના આત્માનું પ્રત્યક્ષ હોડે નહીં તેજ સ્વાધિન છે. સ્વાધિનતા મેળવવામાં ને જળવવામાં મનુષ્ય જીવતનું ગૌરવ અથવા મોટાઈ છે બી પુરોને અધિકાર ઉચ્ચ આચરણ માટે એક સરખોજ છે, સત્કર્મ કરતાં નિંદા સાંભળવી પડે તો સાંભળજે, પરંતુ અસત્કર્મને જોળે પણ જશે નહીં લોકોના આદર કે અનાદર તરફ દ્રષ્ટિ રાખશે નહીં તેમ સ્વેચ્છાચારીય પેટે ફાલે તેમ વર્તશે નહીં. સત્ય આચરનારો હમણાં નહીં તો અન્તે પણ વિજય જ જાણજો.

પ્રજનતુ લાલિન પાલન.

બાળકોનું તમે નાની વયમાં જે રીતે લાલન પાલન કરો છો, તે રીતે મોટી વય થતાં તેઓને આત્મા તમારા કામજ ઉપદેશથી ઉન્નત થાય એવા ઉપાય કરો. માતા પરમ ગુરૂ છે, માતાનો ઉપદેશ સત્તાનના હૃદયમાં સચોટ દ્રઢ ધર્મ હંમેશને માટે જેવું શુભ ફળ ઉત્પન્ન કરે છે, તેવું ખીલુ કોઈ કરી શકતું નથી. રોગ, કષ્ટ કે પીડાથી જેમ બાળકોના શરીરનું તમારે રક્ષણ કરવાનું છે, તેમ તેઓના આત્માને સસારના મોહ અને ભયથી દુર કરવાનો છે એમ કરશે ત્યારેજ તમારી પ્રજા સખળ સંવન, નિરોગી અને જ્ઞાની થશે તમારો સ્નેહ, મમતા, અથવા લાડ તેમની ઉત્તિમાં વિશ્વરૂપ ધર્મ પડે નહીં, તેનો પેહલો વિચાર રાખજો જ્ઞાની અને ચારિત્રવાન પુત્ર પોતાના માતાપિતાનું મુખ ઉજવળ કરે છે ને સકળ કુટુંબને શોભાવે છે વધે આવર્તા પુત્ર વિદ્યા શીખે છે અને પિતા તેમ સતમાર્ગે ચલવાની શીખામણ આપે છે એ સ્પષ્ટ છે, પરંતુ બાલ્યકાળથી સુતીતિનું સેવન કરવું એ તો તમારું (માતાનું) મુખ્ય કર્તવ્ય છે માતાની હલકી વાતોથી અને માતાના નકારા સસ્કારથી બાળકોમાં જે દેવ પ્રવેશ કરે છે તે જીવળીબર છુટી શકતા નથી. માટે બાળકોને અયોગ્ય લાડ લકારવાથી અને તેના સેવકો દાય નંદરે જોતાં છતાં તે પ્રત્યે ઇતરાજ નહીં જતાવવાથી બાળકોનું હૃદય પામર ધર્મ અંતે મહાવ

દેવોની ભોગ થઇ પડે છે, તથા, માતાના જ નિર્ભગ ઉપદેશથી અનેક જાળકો ધાર્મિક થઇ ઉત્તરિની યેચે પહોંચે છે. આ બે જાળત ખાસ સ્મરણમા રાખી, જાળકોને નહારે માર્ગે જતા અથવા માહા સંસ્કારોનો ભોગ થતાં જવાવવા જોઇએ. બાલ્યકાળે તેમનામાં જેવા બુદ્ધિ હોવાડશે તેવા ઉગશે. તેઓને દોષની પણ સાથે ક્લેશ અથવા તકરાર કરતાં જુઓ કે તેમાંથી તુરત વેગળા કરો. અપશબ્દ અથવા ક્રોધોર બોલ બોલતાં અટકાવો, કુસ ગતવા ચેપથી જણાવો, ઘરેણાં ગાંઠના શોખથી વેગળા રાખો, અને વારવાર તેમની ઉન્નતિ ઉપર ખ્યાન આપો. જાળકોમાં લેલ પણ દોષ જુઓ કે તુરત તરછોડીને નવી પણ શાંત પાડી મીઠા શબ્દોથી તે દોષ દુર કરો, અને તેઓના હૃદયમાં સર્વદા પ્રમુ ભક્તિ અને સત્ય-નિષ્ઠા જામત કરો.

આ પ્રમાણે વર્તવાથી જાળકો તમારા ક્રમે માતા તરીકે પ્રીતિ કરતાં કરતાં હેવડ જગતકર્તા ધર્મ-રતે પણ પરમ માતા માની, સદ્વજ રીતે તેના પ્રત્યે પ્રીતિ કરતાં શીખશે. અને તમારામાંજ ધર્મવરનો અનુભવ સ્નેહ અનુભવશે. આ પ્રમાણે જે કુટુંબમાં પુત્ર પુત્રીઓ માતાના શુદ્ધ સ્નેહને વશ થઇ તેનું ઉદા-હરણ લાઇ ધર્મરૂપ પરમમાતાની સેવામાં જોડાય છે. તેજ કુટુંબ ખરેખર કૃતમૃત્ય અને ભાગ્યશાળી સમજવું.

સ્નેહમાં સર્વ કાંઈ છે.

(વાલમા આલે સ્નેહથી ભીંજીએ, એ લય.)

સ્નેહમાં કહો શાની ઉજ્જવ છે,
એતો પૂર્વ અનુપ, એછે પ્રજનું સ્વરૂપ; કહો
સ્નેહવડે વિદ્યા બલ્યુષ છે,
સ્નેહે શુરુ વશ યાવ,
માતાપિતા બાહિ સ જ વિઓ,
એક સ્નેહતણા તતુથી જોડાય.—સધાય; કહો
સ્નેહથી સંસાર સુધરે,
જીવન દિવ્ય બની જાય,
દોષ-ય ધર્મ તવ ખીલતાં,
ઠડી રીતે શુદ્ધરથાગ્રમ માંજ—વદાય; કહો
સ્નેહવડે દેવો વશ યાવ છે,
સ્નેહે વૈરી વશ યાવ,
સ્નેહવડે ચિંતન જેનું થતું,
તે પદાર્થ નિકટ આકર્ષાય, અમાય; કહો
ભક્તિ પણ સ્નેહથી સધાય છે,
મંત્ર યોગાનુજ્ઞાન,
સર્વસ્વ સ્નેહથી ત્યજાય છે,
સ્નેહે થાતું તત્ત્વાનુસધાન,—ખ્યાન;
નિત્ય મુક્ત તેહ પ્રમુ સ્નેહથી,
ઉપાસકથી બધાય,
સધણુ સધાવનાર સ્નેહને,
સાધો સાધક બધુ સમુદાય,—સધાય, કહો

શ્રી. ૩.

વાલસહચરી.

અનુસધાન ગતીકથી.

પ્રકરણ ૧૬ મું.

તારા અને રમેશની સ્થિતિ.

તારાના પિતા હરિનાથ સ્ત્રી-શિક્ષા અને સ્ત્રી સ્વતંત્રતાના પૂર્ણ પક્ષપાતી હતા, બાળપણમાં રમેશ અને તારાને ધણેજ સ્નેહભાવ થયો હતો. બંને એકી સાથે રમતા અને રહેતા હતા. મોટી વયે તારા અભ્યાસનું સ્વામી પાસે સંસ્કૃતનો અભ્યાસ કરવા લાગી અને રમેશને અગ્રેજી બાજુવાને મારે કસકસે મોકલવામાં આવ્યો હતો. આ તરફ તારાનું લગ્ન કરવામાં આવ્યું, પરંતુ કુશલરેખાએ તે લગ્નનું સુખ ભોગવી ન શકતાં બાળ વિધવા થઈ હતી. હરિનાથે તેનો કોઈ સારો વંશોદિ કાઢી પુનર્વિવાહ કરવાનો વિચાર કર્યો, પરંતુ તારાએ પોતાની માને સ્પષ્ટ કહી દીધું કે મારે પુનર્વિવાહ કરી મારી જીંદગી નકામી કરવી નથી. હું મારું જીવન સમાજસેવા અને દેશોદ્ધાર કરવામાં તેમજ પ્રભુ ભગ્નનાં શાળાં હરિનાથે ધણી ધણી ઉપાય કર્યા પરંતુ તારાએ પોતાની હઠ ન મૂકી આથી હરિનાથ ખેદનો માર્ગો કાઢને કાંઈ કલા કલા વગરનું ધેરથી આલી નીકળ્યો હતો. તે પછી તેમની જ લખેલી એક ચિઠ્ઠીથી ખબર પડી કે હરિનાથ તો સંન્યાસી થઈ ગયા છે.

આ પછી એકાએક સંન્યાસિ હરિનાથને પાછા ઘેર આવેલા જોઈ ગામમાં એવી વાત ઉડી કે, તારાનો પુનર્વિવાહ કરવાને માટેજ તે પાછા આવ્યા છે.

ધણી માણસોના અન્યતી નિંદા કરવાનોજ સ્વભાવ પડેલો હોય છે, તેવી જ રીતે તારાની પણ લોકોએ નિંદા કરવા માંડી, અને કહેવા લાગ્યા કે તારા સમ્યક્ચિત્તવાન નથી અને તેથીજ તે એક માણસ સાથે પુનર્લગ્ન કરી દેકાણે ન પડતાં રજાગતી ફરે છે. કોઈ કહે એમ પ્રત્યક્ષ તેનો દુરાચાર જોયો છે. આમ જીને ફાવે તેમ ગર્ષા ઉડાડવા લાગ્યા. કેટલાક કહેવા લાગ્યા કે હરિનાથ આવ્યા છે તો હવે જરા તારાનું પુનર્લગ્ન કરશે જ આમ ગામમાં દેકાણે ઠેકાણે વાતો થવા લાગી.

હવે વાયકેના ધ્યાનમાં આવ્યું હતું કે ગંગાએ ચંદનને તારાને ત્યાં કોઈ સંન્યાસી હોવાની વાત કહી હતી, તે તારાના બાપ હરિનાથજ હતા.

હરિનાથ આવ્યા છે એમ મનની રમેશે તેમને મળવાનો વિચાર કર્યો જોથી તે હરિનાથને ત્યાં ગયો, હરિનાથ ઘેર નહોતા પણ પાસેના બાગમાં ફરવા ગયા છે એવી ખબર મળવાથી તે બાગમાં ગયો. ત્યાં જઈ જોયું તો એક નહેરની સામે મુખ કરી એક બાંકડા ઉપર એ માણસો બેઠે બેઠે વાતો કરતાં જણાયાં, તેથી તેણે જરા પામે જઈ એક ઝાડને એથે રહી જાય તો તેમાં પોતાને ત્યાં કુટારાએ તોફાન મચાવ્યું ત્યારે જે નવયુવકે બાજી તારાને જણાવી હતી તે નવયુવક હતો અને તેની સાથે તારા બેઠી હતી. આ દેખાવ જોઈ રમેશ તો ઝાડની એથે પથ્થરના પુલળાની માફક ઉભેજ રહ્યો, ને તેમની વંતો સંભળીને દીંગજ બની ગયો. તે નવયુવક વારંવાર તારાને પ્રમો પૂછતો હતો પણ તારા કંઈ જવાબ આપી શકતી નહોતી.

તે નવયુવકે, તારાને કહ્યું, “તો તે મને દુ ખમાયી જણાવ્યો કેમ ? તને ખબર નથી કે આ તારી ભૂતન મોહિની મુક્તિને જોઈને મનને વચમાં રાખ્યું એ ધણુંજ કઠિન કામ છે ? હું તારા ઉપર મોહિત થયો છું તેમાં તુંજ કારણભૂત છું. બેઠા, એકવાર જવાબ આપ કે તું મને તારો બતાવીશ કે નહીં ?”

કાંઈ ઉત્તર ન મળ્યું, તારા માત્ર જમીન ઉપર દૃષ્ટિ રાખી બેસી જ રહી હતી. તે ત્વ યુરકે પાછું ફરી પૂછ્યું, તારા, મારી માત્ર બારીસ વર્ષનીજ ઉંમર છે, જો તું મને તારો નહીં બનાવે તો માંડે જીવન ધૂળમાં મળી જશે, એકવાર કહે કે હું સસારમાં રહું કે ન રહું આ સાંભળી તારાના મનમાં લાગ્યું કે આ તો આપવાત કરવાનો વિચાર રાખે છે, અને જો તે આપવાત કરશે તો તેના પાપની ભોગી હું થઈશ. એમ ધારી તારાએ ધડાળ ધીમા સ્વરથી કહ્યું કે, “રહો” અને આજ વખતે તેણે ધાર્યું કે, એકાંત જગ્યામાં કાંઈ પણ સ્ત્રીએ પુરુષની સાથે રહેતું એ અનીતિ કાર્ય છે. આ અને પુરુષને-એકાંતમાં એકલા બેઠા થતું એ અગ્નિ અને ધીના સંયોગ જેવું છે અને તેના દંડ વિચારનાં મનુષ્યો તો શું પણ મહા સમર્થ મહાપુરુષો અને સગી સ્ત્રીઓ પણ એકાંતનું સેવન કરતાં કષ્ટ થઈ જાય છે. તેમના વિચારો અને તેટલા પવિત્ર હોય છે, છતાં પણ તેનું વેચણ છેરણ થઈ જાય છે અને અનીતિમાં ફસાય છે. માટે એકાંત જગ્યામાં મારે હવે આ નવયુવક સાથે મળવું એ મને અપવિત્ર કરનાર છે, એમ ધારીને સર-માત્રી ત્યાંથી ઉઠી અને ચાલતી થઈ. પેલો નવયુવક, જાણે તારાના આશ્વાસનથી ઉધા વિચારમાં દોરાઈ ખુશી થતાં થોડીવાર ત્યાંજ બેસી રહ્યો, અને પછી બીજે રસ્તે થઈ પાગની બહાર ચાલ્યો ગયો.

આ તરફ રમેશ કે જે તારાની સર્વ વાતો ઝાડને એણે રહી સાંભળતો હતો, તે પણ આ સાંભળી ચાંધી ચાલતો થયો. પરંતુ રસ્તામાંજ તારા મળી ગઈ તેને જોઈ તે ઉભો રહ્યો, તારા રમેશને જોઈ દસતાં દસતાં તેની પાસે આવી અને કહ્યું કે પુણ્ય બનેલી, કેમ છો, ચાલો ઘેર, એટલું કહીને રમેશનો હાથ પકડી લીધો. પરંતુ આ વખતે રમેશને તારાના હાથનો સ્પર્શ થતાંજ તે કપરા લાગ્યો. જેથી તારાને પૂછ્યું, કેમ ? કાંઈ તખીયત ખરાબતો નથી થઈ ? આટલા બધા કંપો છો કેમ ? એ સાંભળી રમેશ કહ્યું, નહિ, તખીયત તો સારી છે. તારાએ કહ્યું, ત્યારે કંપો છો કેમ ? રમેશ કહ્યું, તારા, શું કહું, મારી વાત તું સમજી શકશે ? તું તો કદી જિંવોના રુપ અને શ્રુતના મહિ-મને જોઈ મોહિત તો નથી થઈ. જો તું કાંઈ જગ્યામાં પુરુષરૂપે બીના ઉપર મોહિત થઈ હોત, અને તેને તારા હૃદયનું સર્વસ્વ સમજી તેને હંજી દેવ બનાવી, તેની મુર્તિનું રાત દિવસ ધ્યાન કર્યું હોત, તો હું કેમ કપૂરું તે તું સમજી શકત. આ સાંભળી તારાએ હસીને કહ્યું, બનેલીજ, જે લોકો કાંઈ સ્ત્રીના રુપરુચિ ઉપર મોહિત થાય છે, તેમનું શરીર અને હાથ શું આપની માફક કંપતા કરશે ? શું આપનો હાથ પણ તેથી કંપે છે ? રમેશ કહ્યું, હા આજ કેટલાક મહીનાથી હું જે સ્ત્રીના રૂપને જોઈને તેના ઉપર મોહિત થયો છું, જેની મતાહરે મુર્તિનું ધ્યાન, રાતદિવસ કર્યું કરું છું તેજીવ હવેથી આજે મારો કાંઈ જરૂરો છે. હવે તું સમજીશ હજારો જે જોતો હોય સોપી કંઈ રહ્યો છે. હાથ તો શું પણ માંડે પુરુષ કંપી ઉઠ્યું છે.

આ સાંભળી તારાએ મોહનનો હાથ મુકી લીધો, અને ચરમને લીધે તેનું મોં લાલ ચોળ થઈ ગયું. તે ઘેર જવાને માટે ત્યાંથી ચાલવા માંડી, પણ રમેશ જાગળ બાવીને ઉભો અને કાંઈ કહેવા જતો હતો પણ તારાએ તેને બોલવાની તક આપી નહિ. પરંતુ તેણે અર્થત, મધુર, સ્થિર અને બહીર સ્વ-રમાં કાતર દૃષ્ટિથી કહ્યું, તમે મારા બનેલી થાવ છો, માટે આવી વાત મારા મોં આગળ ફરી જો કદિ પણ કહેશે તો હું તમારાજ સામે મરી જીમ કરીને મરી જઈશ તમે જાણોજ છો કે હું વિધવા છું. અને પુનર્લગ્ન કરવા ઇચ્છતી નથી. એક વિધવા સ્ત્રીને આ પ્રમાણે દુરાચારમાં પ્રવૃત્તિવરી એ તમારા જેવા જુદામત અને નીતિ નિપૂણ પુરુષને જાણવું નથી. હું તમારી સાથે માત્ર બનેલી તરીકેજ સંબંધ રાખું છું. માટે આવું બોલવું એ તમને યતિત નથી.

આ સાંભળી રમેશ કહ્યું, ઠીક, મને તારે ખેતરવોજ હોય અને તારા પ્રેમનો પાત્ર ન બનાવવો હોય તો ચિતા નહિ હું જાણું છું કે, તે પુનર્લગ્ન કરવાનો નિષ્ણ ક્યો છે, અને તેથીજ હરિતાય માણુ સંન્યાસી થઈ ગયા હતા, છતાં પાછા સંમારી બન્યા છે. મારા કરતાં તે પેલા નવયુવકને અધિક મોતિના પાત્ર બનાવ્યો છે, અને તું તારો પ્રેમ તેને આપવા ઇચ્છી રાખે છે.

આ સાંભળી તારાના હૃદયમાં આધાત થયો, તેણે જાણ્યું કે અમારી વાતો કાંઈના જાણવામાં નથી.

પણ રમેશે બધી વાતો સંભળી હોય એમ લાગે છે એમ વિચાર કરી તેણે કહ્યું, હું હવે તમારી વાત સંભળવા માગતી નથી. આજથી તમારે મને કોઈ પણ દિવસ મળવું નહિ. આટલું કહી રમેશની સામે તિરસ્કાર ભરી દૃષ્ટિથી નોંધ તારાએ ઘર તરફ ચાલવા માંડ્યું, પણ રમેશે આગળ વાપી કહ્યું, તારા, તે' આજથી મારી આશા ધુળમાં મેળવી છે. મારા પરત્વનથી તને દુઃખ થયું, બહારી દિલગીર છું, અને હું પ્રતિજ્ઞા કરું છું કે, હવે કોઈપણ દિવસ હું વગર બોલાવે તારા આગળ આવીશ જ નહીં, તારી ગર્ભિત ધમ્મજા બાણીનેજ હું તારા પ્રેમમાં ફસાવે દોતો દેવે, તે મને બચાવ્યો છે મને રૂબરૂ રસ્તે દોરણ જતો. આ બ્યક્તિચારમય અધાર પાપના આઘાતમાં પડતાં બચાવ્યો છે. તુંજ મારી શિક્ષા ગુરુ છે આજથી મારે તારા પ્રતિજ્ઞા અંગેએ પ્રેમ બેન પ્રતિ લાભના પ્રેમના-જેવા થઈ ગયો છે. બેન ! હું મારી ભૂલની ક્ષમા માગુ છું. આટલું કહી રમેશ પરતાવો કરતો ત્યાંથી ચાલતો થયો તારા પણ આ સંભળી પોતે રમેશનું બહુજ અપમાન કર્યું એના પરતાવો કરતી ત્યાંજ ઉભી થઈ રહી.

પ્રકરણ ૧૭ મું.

આશ્ચર્યજનક કથની.

હવે રમેશ તારાને ઘેર બિલકુલ જતો નથી. તાગને મગવાનો વિચાર પણ માંડી વાળ્યો, તેના વિચાર બધા બદલાઈ ગયા. તે પાપ પદમા જતો બચેો હવે ઇશ્વર ભજન કરવા તરફ તેનું મન વળ્યું તે એકાંતમાં યોગિયોની માફક ધણી કાળ માળતો, જેમ બને તેમ સ્ત્રીઓની સગતિ ન થાય તેને માટે ચેતતો રહેતો. તારાને જૂનવા ધણી પ ન કમ્તો, તેવીજ રીતે તારાના મનમાં પણ રમેશે કરેલું અપમાન સંભળી આવતું અને પરતાવો કરતી એક વખત તારા આગમાં એકલી બેઠી બેઠી રમેશ સંબંધી વિચારો કરી રહી હતી તેવામાં પાછળથી કોઈના આવવાનો બહુધારે ધપો. તેથી તારાએ પાછળ જોયું તો પેલી માંડી જરા દુર ઉભી રહી તારાને હાથના ઇશારાથી બોલાવતી હતી આ નોંધ તારાએ કહ્યું કે શું છે ?

માંડીએ આનો કાંઈ જવાબ આપ્યો નહિ, પણ પોતાની પાછળ પાછળ આરવાનું કહ્યું. તેથી તારાએ પૂછ્યું, શું છે, તારી સહીયજી તો સારી છે ને ? માંડીએ માથું હલાવી કહ્યું કે 'હેલું' તારાએ માંડીનો હાથ પકડી અને પૂછ્યું કે શું રોગ વધી ગયો છે ? માંડી કાંઈ બોલતી નહોતી પણ તેને પોતાની પાછળ પાછળ આવવાનું ઇશારાથી જણાવતી હતી તેની પાછળ પાછળ એક નાના મકાનમાં ગઈ માંડી બીજી તરફ ગઈ, તે મકાનના એક ખુણામાં એક માટીના કોડીયામાં ધીમે ધીમે બેસતો હતો, તેની પાસે એક ભાજીની તુટકી આટલીમાં એક રોગી સ્ત્રી પડી હતી. તેની દશા આજે કાંઈક ખરાબ છે તારાએ જર્જરે જોયું તો તે સ્ત્રી મૃત્યુની તૈયારી કરી રહી છે, એવું લાગ્યું. તારાએ તેના મોંપર થોડું પાણી છાંટી તેને સચેત કરી, તે સ્ત્રીએ આજે ઉપારી તારાના સાચુ જોયું, અને ધણીજ ધીમા આવ્યો બોલી, બેઠા, તને મારે એક વિનંતિ કરવાની છે. તેટલા માટે બોલાવી છે. હું બહુજ દુરથી મરતાં મરતાં પણ જેનું મુખ જોવાને આવી છું તેને તું અહીં બોલાવી લાવ.

તારાએ પૂછ્યું, કનિ બોલાવી લાવ.

તે સ્ત્રીએ કહ્યું, હું તને પ્રથમ મારી પૂર્વવચનની વાત કહેવાનું યોગ્ય ધારું છું તેથી તને સમજાશે કે કનિ બોલાવવાનો છે હા, થોડું પાણી—આમ કહેતાં કહેતાં તો તે સ્ત્રી બેઠોલક થઈ ગઈ, તારાએ પાણી આણી અને તેના મુખ ઉપર થોડું છાંટ્યું અને બાન આવતાં થોડું પાણું, તે પછી તે સ્ત્રીએ કહેવાનું શરૂ કર્યું.

"આ ગામમાં રહેતા અમરનાથની પહેલી સ્ત્રી જ્યારે મરી ગઈ ત્યારે તેણે મારી નાની બહેન

ભગવતીની સાથે લગ્ન કર્યું મારા માતાપ ગરીબ હતાં, જ્ઞેન નાની હતી, જેથી હું પણ મારી જ્ઞેનની સાથે અમરનાથને ત્યાં રહેવા લાગી. મારૂં લગ્ન થઈ ગયું હતું મારો પતિ પણ જીવતા હતા. પરંતુ તે એક અલગ અને મુર્ખ કુળવાન બ્રાહ્મણ હતા કુળના મદમાં તેણે અનેક જીવોને પરણ્યું અને પછી જુના રૂપિયા લેવા એજ પોતાનો રાજગાર માન્યો હતો મારા જેવી દસ વીસ જીવો તેને હતી અને દિન પ્રતિદિન તે સખ્યા વધતીજ હતી, જેથી તે મને પોતાને ત્યાં લેડતો નહોતો. પરંતુ જ્યારે તેને ખબર પડી કે હું મારી બેનની સાથે રહું છું, ત્યારે તે ત્યાં વારંવાર આવવા લાગ્યો અને મારી સાથે રહેવા લાગ્યો. હું પણ મારી બેનને ત્યાં સુખથી રહેતી હતી ધરમાં મારૂં ચક્રણ હતું, અને વળી મારો પતિ ત્યાં આવી વારંવાર થોડા થોડા દિવસ રૂઢી જતો, તેથી તે સુખ પણ મળતું હતું મારી બેન એમ કરતાં કરતા વીસ વરસની થઈ તે વખતે ઇશ્વર કૃપાથી તેને ગર્ભ રહે, અમરનાથને પ્રથમ જીને ત્રણ પુત્રોએ હતી. દેવથોગે મારી બેનને પુત્રનો પ્રસવ થયો અને તેજ દિવસે સંન્ધ્યાકાળે મને પણ એક પુત્રનો જન્મ થયો. આથી અમે જને બેનના આનંદની સીમા રહી નહિ. અમરનાથ પણ આનંદ માનવા લાગ્યો. વધુ અગત્ય તો એ હતું કે અમારા જને પુત્રોનાં રૂપ એક સરખાજ હતાં, અને ધણીવાર તો અમે પણ જુનાવામાં પડી જતાં થોડાક મહીના પછી ભગવતીને તાવ આવવા માંડ્યો. ધણી દવાઓ કરી પણ આરામ થયો નહીં, પણ રોગ વધતોજ ચાલ્યો, જેથી મેં તેમને હવા ફેર કરવા મારા ખીયરમાં જવા કહ્યું. અમરનાથ પણ તૈયાર થયા અને અમે સર્વે ત્યાં ગયાં, ત્યાં જવાથી ભગવતીને આરામ થયો. આ વખતે અમારા બાળકો માર માસના થયા હતા. એક વખત ગામમાં વાત ઉઠી કે બદારથી કોઈ એવી જીવો આવી છે કે જે નાનાં છોકરોને પકડી જાય છે. અને જ્યારે તે છોકરાં પાંચ છ વર્ષનાં થાય છે ત્યારે તેને વેચી દે છે આથી ભગવતિ પોતાના પુત્રની ચિતાથી તેની બરોબર સંભાળ રાખવા લાગી. એક દિવસ હું ભગવતીના પુત્રને લઈ ખડકીની પાસે પથ્રમ ઉપર સુતી હતી. અને ત્યાં ચીતળ પવન આવવાથી ઉઘી ગઈ, જ્યારે થોડી વારે મારી આંખ ઉઘડી અને જોયું તો પાસામાં બાળક ન મળે. જેથી હું એકદમ ગભરાતી, ગભરાતી ઉઠી, અને આમ તેમ શોધતી બાળકનો પત્તા ન લાગતાં જુગો પાડવા લાગી આ પ્રમાણે સુમ થવાથી અમરનાથ આવી પહોંચ્યો તેને મેં રડતાં રડતાં સર્વે દુઃખી કંઈ સંભળાવી તેણે તરતજ પોતાના નેકર ચાકરોને ગામમાં અને બાલુ બાલુ શોધ કરવા મોકલ્યા, અને પછી મારી પાસે આવી કહ્યું કે, બે, મેં આ ભોંકોને બાળકની શોધ કરવા મોકલ્યા છે તે હમણાં જોધી લાવશે માટે ચાલ્યા, તારી બેન અહીં પહોંચમાં કંઈક ગઈ છે, તે હમણાં ઘેર આવશે અને પોતાના પુત્રને નહીં લુવે તો તે તરતજ પોતાના પ્રાણ ખોઈ નાંખશે. માટે તેનો જીવ બચાવવા તારા હાથમાં છે. જેથી તારે થોડીવારને માટે કહેવું કે મારો બાળક ખોવાઈ ગયો છે, અને તારો પુત્ર તો આ રહ્યો, એમ કહી તારો પુત્ર તેને આપવો જને બાળકો રૂપ રંગમાં એક સરખા હોવાથી રહેજમાં તારી બેનને જીવ જમી જશે. અને તને કાંઈ તુકચાન નથી

“ મેં આ વાત ખરી મની તેનું કારણ કે મારી બેન પ્રતિ મારો અપ્રતિમ રનેક અને બીજું આ જનાવ જનવામાં હું જ કારણભૂત હતી. મેં ધાર્યું કે એમાં મારું સુ જવાનું છે, જ્યાં સુધી ભગવતીના પુત્ર નહીં જડે ત્યાં સુધી મારો પુત્ર તેની પાસે રહેશે. મેં તે વખતે મારા પુત્રની ધાય અપ્યા કે જે આજે ગાંડી થઈ ગઈ છે અને જ્યાં ગાંડી તરીકે જોળાયે છે તે તે વખતે ગાંડી હતી, અને તેથી મેં તેને બોલાવી અને આ વાત કહી તેથી તેણે મારા પુત્રને છાનો માનો લઈ જઈને પસંગ ઉપર સુવડાવ્યો. જાણવી કે જે બાળક ખોવાયાની વાત સંભળી મેં બાળકો આવતી હતી, તેણે ધરમાં આવીને મારા બાળકને પોતાનો પુત્ર સમજી ખોળામાં લીધા, અને ગાંડીની માફક રહી દસવા અને કઠી રડવા લાગી. આ પછી સર્વેએ જાણ્યું કે મારો પુત્ર ખોવાઈ ગયો છે, અને તે ચોરાપડો બાળક ફરી ન મળ્યો. આ જનાવ જન્યા પછી થોડા મહીના બાદ જ્યારે ભગવતીને સારી રીતે મટયું ત્યારે અમરનાથ તેને લઈને રતનપુર જવા તૈયાર થયા ત્યારે હું પણ તેમની સાથે જવા તૈયાર થઈ, પણ તેણે મને તેડી જવાનું ના કહ્યું અને કહ્યું કે તારાં ધરમાં માતાપ કાશીએ યાત્રા કરવા જાય છે તો તેમની સેવા આકરી કરવા તારે તેમની સાથે જવું જોઈએ. હું તમામ ખર્ચ તને આપીશ

માટે તું તેમની સાથે જા. આ સાંભળી મેં કહ્યું કે મારો પુત્ર મને પાછો આપે તો હું તમારી સથે નહીં આવતાં તેમની સાથે જઈશ ત્યારે તે દયાજાળે કહ્યું કે, તારો છોકરો તો ચોરાઈ ગયો, હું તેને ક્યાંથી લાવી આપુ ? મેં કહ્યું તમેજ મને ખોડું સમજાવી તેને લઈ લીધો છે તેણે કહ્યું, હવે તારી એવી વાતપર કેણું વિશ્વસ કરશે કે મેં તારો છોકરો છિનવી લીધો છે ? જોને કહીશ તે તને ગાંડી જનાવશે. આથી મારી આંખોમાં આંસુ આવી ગયાં, મેં રડતાં રડતાં કહ્યું. ઠીક, તો હું તમારે ત્યાં આવી દરતી થઈને રહીશ, અને મારા પુત્રને રોજ જોઈનેજ ખુશી થઈશ પણ તે નીચ માણસે તે વાત કહ્યું ન કરી હું આ વખતે તેને શું કરી શકું તેમ હતી ? તે જમીનદાર અને આજારદાર હતો, અને હું તો અનાથ ગરીબ સ્ત્રી, માઈ માને પણ કેણું ? આખરે નિરાશ થઈ હું મારા માતાપ સાથે કાશીએ જવા તૈયાર થઈ અમરનાથ મારા પુત્રને લઈ રતનપુર આવ્યો ગયો અને સાથે બાળકને ઉછેરવા માટે ત્યાં પશુ રતનપુર ગઈ.

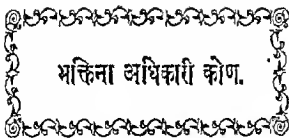
કાશી જતાં પહેલાં એક પોલીસ અમલદારે મારા બાપને આવી કહ્યું કે, કેટલીક સ્ત્રીઓને ચક્ર ઇપરથી પોલીસે પકડી છે તેની પાસે બે છોકરાં છે. તમારો બાળક ચોરાઈ ગયો છે, તો ત્યાં આવી બાળખો, અને જો તમારો છોકરો તીકલે તો લઈ આવો મારા બાપ આ સાંભળી ઘણાજ પ્રસન્ન થયા, અને પોલીસ યાણામા જઈ ભગવતીના છોકરાને બાળખી તે લઈ આયા, હું પણ તેને જોઈ ઘણીજ ખુશી થઈ, અને તે પુત્રને મારા પુત્રની માફક જાતીએ આવી દર્શાવું પાડવા લાગી. તે પછી મેં અમરનાથને તે ખખર લખી જણાવી, અને લખ્યું કે હવે તમે મારા પુત્રને પાછો મોકલી દો, કે હું નિશ્ચિત થઈ કાશીએ જઈ શકું, તેના જવાબમાં તેણે લખ્યું કે, તમારો પુત્ર મળવાથી અને ખુશી થયા છીએ, પરંતુ પુત્રને પાછો મોકલવાની વાત તમે લખી તેથી મને લાગે છે કે તમે ગાંડા થઈ ગયાં હશે ? મેં રડતાં રડતાં તે પત્રને ઠેકણે મૂકી દીધો અને મનની વાત મનમાંજ સંપ્રજીને રહી. આ પછી અમે વતીના પુત્રને લઈ કાશીએ ગયાં. ત્યાં મેં તેને જણાવવા માંડ્યો, એવામાં ચપા ભગવતીને ત્યાંથી શી પાસે આવી. મેં જોયું તો તે ગાંડા જેવી બની ગઈ હતી, અમરનાથનું નામ સાંભળીને તો તે જ ચીડાતી હતી, મને લાગ્યું કે મૂર્ખ અમરનાથે તેને ધર્મજટ કરી દશે. જે યશુ હોય તે ખરું, પણ પા ગાંડી થઈ ગઈ. ભગવતીનો પુત્ર કાશી મહાદેવે દોષિઆર ધયે. તે પછી કાશીના રામનાથ શુક્લની પુત્રીની સાથે મેં ભગવતીના પુત્ર સ્વામીસુદરનો વિવાહ કરી દીધો.

અપૂર્ણ

જન્મ સાર્થક.

(દેસાઈ મોતીલાલ મયુરભાઈ મહુવાવાળા)

જન્મતમાં જન્મીને, જન્મપતિ જન્મ નહીં,
માનવિનો દેહ જે તે, કર્યો તે ન કર્યો છે
પર હુન્ન દેખી પાછ, ખચોને કર્યો નહીં,
ફક્કડ બનીને પુલી, કર્યો તે ન કર્યો છે
કુકર્મ કરતાં રહી, પાછો ફરી કર્યો નહીં.
મહુની કરીને બીક, કર્યો તેજ કર્યો છે.
પ્રપચ કરીને ભવ, ઉતરીને તથો રહી,
મજૂ પદ નાવ મહો, તથો તેજ તથો છે.

મક્તિના અધિકારી કોણ.

(લે. શ્રીયુત બ્યાવિદ્યાસ મગજી આઝા. ખી. એ.)

યદ્વચ્છયા મત્કથાદૌ જાત શ્રદ્ધસ્તુ યઃ પુમાન ।

તેને આઝા

ન નિર્વિણ્ણો નાતિસકતો ભવિત યોગોઽસ્ય સિદ્ધિઃ ॥

મઘપાન (૩)

શ્રીમદ્ ભાગવતના એકાદશ સ્કંધમાં ભગવાન કહે છે - જે વ્યક્તિને મક્તિ સાથે રહેવાનું બહુ નથી થયું, તેમજ જેનું મન હમેશાં સંસારમાં ચોટીયું નથી રહેતું, અને જે પ્રજ્ઞા છે તેને ભક્તિ યોગ સિદ્ધિ પ્રદ છે.

જેને ઇશ્વરમાં બિલકુલ શ્રદ્ધા નથી, અથવા જેનું મન સંતોષી શકે ? જેનું મન ઇશ્વર તરફ થોડું પણ ખેમાય છે તેને તરીકાને નિવાસસ્થાન માટે કલિને એક ભક્તિયોગ ભવિત, કુળ કે વયની અપેક્ષા રાખતો નથી-મ પામતું અનુત, સુરાપાનની મત્તા, સ્ત્રી-પુત્રાવસ્થામાં ભક્તિસાધન કરવાની જરૂર નથી આપી છે. આ મારથી જુદા પાંચમા વેરભાવમાં પણ આસ્થાવસ્થા કરવા માંડવો જોઈએ. રામકૃષ્ણ પરમ છે ધનજી બ્રહ્માના નાશનું કારણ બને છે ધનની હદય કામળ હોય ત્યારે જ વાવ. આસ્થાવસ્થામાં જ નરના જ । ધન અર્થિત વ્યક્તિને સ્વર્ગમાં સ્થાન મળતું પછી મન બળેલી છ'ટ જેવું થઈ જાય છે, તેમ તે ભગવાનની કૃપાને પાત થાય છે. ધનવાનની ધૂમધાન દેશ બંધુએ કહ્યું છે કે-“ જો આપણે વૃદ્ધ, પૂર્વકે તેનું સ્મરણ કરે છે તેજ તેને મેળવી શકે છે. સ્મરણ ઉપરથી ભગવાનને આપના જેવું જ ગણાય. કારણે પ્રભુ તો કેવળ અનુરાગના જ શુભમાં છે. બદારના જન કરવાની જરૂર નથી. આસ્થાવસ્થામાં તે ખર્ચને કાઢી તેને ખરીદી શકતું નથી ભગવાનને વિદુરની ભાજી જોઈએ અને વૃદ્ધાવસ્થામાં ધર્મ સાધવો તમા વિધિવિધ પકવાનો અર્થિત તુરંજ સાચા.

અન્નેનું ઉપાર્જન ભગવાનને મારે કરતું હોય છે, પણ જે વિદ્યાભક્તિ પથની શ્રદ્ધા છે તેને સ્થિર ન હોય તો, વિદ્યા અને ધન ધના ભક્તિ સંભવિત નથી, એમ કહેવું તદ્દન ખોટું છે. રામકૃષ્ણ પ્રેરી ગયા. 'એમ કરતું પડે છે તે સુ વિદ્યા ભર્યા હતા । છતાં વિષ્ણુમાં પડિત ગણાયે તેમના એક વ્યક્તિ સાચા કાળ સંધીયું છે । જેમનાં આનંદ્યુ ભક્તિના આવેશથી ખુરી ગયા છે, તેઓ

શિગૌ નાસીતલખી નહી શકતા એવા દળદૌ ભક્તના દાખલા આપી શકાય-એમ

કિશોરે વિદ્યા અભ્યાસ કરતાં કરતાં મારી થઈ જાય છે. જેવી રીતે રામકૃષ્ણ

હતા તેવી રીતે વ્યાપ્તિ વિદ્યાનોમાંથી કાઢી કરે છે । ભક્તિના

ઇદાર્ની લીટો પાપ છે. ઇશ્વર બધાના માતાપિતા છે. માતાપિત્ર બોલાવવામાં કાઢ

નિરાલમ્બો લગ્ન કલિન શત્રુનું અધ્યયન કરીને છોકરાઓ માને બોલાવતા નથી.

હે લગ્નદર જનનિ દુર્ગા । શેશવ ધરે તો તેને કમે કમે માની અદ્ભુત સીલાનું જ્ઞાન થાય છે, અને શક્ય નહી, કિશોર વયમાં વિદ્યા અનેથી તેને દિવ્ય જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થાય છે.

ધર્મોપાર્જન કરી શક્યો નહી. મા, હવે

(અપૂર્ણ)

જેમના મન વ્યાકુળ થઈ ગયું છે ' હ' મર.

'ત્રિપાતો હ' માનું શરણ લઉં ?

જે માણસ આસ્થાવસ્થામાં ભક્તિનો સચ્ચ ન થયું તો અર્થિત થઈ જાય છે. તેને ભક્તિ

અષ્ટમ વૈદ્ય સંમેલન.

અષ્ટમ વૈદ્ય સંમેલન પુના ખાતે તા. ૨૫ થી ૨૭મી ફેબ્રુઆરીના રોજ આ વર્ષે બરાબર હતું. સંમેલનના અધ્યક્ષ ડૉ. યીનના મહારાજ સર રામવર્મા ઇ. સી. આઈ. ૪ ઇ સી એસ આઈ તા. ૨૩ ફેબ્રુઆરીના રોજ રાત્રે મદાસ મેલ મારફતે પુના ખાતે આવી પહોંચ્યા હતા તેમને સ્વાગત મંડળના પ્રમુખ ડૉ. નાના સાહેબ, દેશમુખ, વૈ. પં. કૃષ્ણશાસ્ત્રી કવડે વિગેરે સદ્ગૃહસ્થોએ સ્તેશન ઉપર આવકાર આપ્યો હતો તે પછી યનીનારે સવારે સાત વાગે સ્તેશન ઉપરથી અંધાદેને શહેરમાં મોટી ધામધુમથી આજીવામાં આવ્યા હતા.

તેજ દિવસે સંધ્યાકાળે પા. વાગે પ્રદર્શન ખુલ્લું મૂકવાની ક્રિયા મદાસના પ્રસિદ્ધ વૈદ્ય વિદ્યારત્ન પ. ડી ગોપાળાચાર્યને હસ્તે કરી હતી. તે વખતે ધણી સદ્ગૃહસ્થો હાજર હતા પ્રદર્શનમાં ઉદ્દેશિ જ વિભાગ પૈકી વૃક્ષ, મૂળ વિગેરે હતા તેમજ જુદી જુદી જાતિનાં વનસ્પતિનાં આશરે ૩૫૦ કુડાં મૂકેલાં હતાં દિવલ, ત્રિદળ, કાંટરી, વેલ વિગેરે જુદી જુદી વનસ્પતિના ગુણ વિગેરે સહિત તેનાં ગુજરાતી, મરાઠી, દિલી, સંસ્કૃત વિગેરે પ્રચલિત નામ લખેલાં કાર્ડ દરેક વનસ્પતિનાં કુડાં ઉપર લટકાવેલાં હતાં. દશ મૂળ, દિકામણી, લવીંગ, લેપિઆબની, સાત્વીજ, આસન, સાટાડી, વિગેરે અનેક પ્રકારની વનસ્પતિ મૂળ સ્વરૂપમાં જોવામાં આવતી હતી ઉપરાંત આયુર્વેદ પદ્ધતિથી તૈયાર કરેલ રસાયનો, માત્રા, શુટિકા, અવસેદ, પાક, લખ્મો તેલ, મધમ વિગેરે જુદી જુદી જાતનાં ઔષધો, જુદા જુદા કષાટમાં યેગ્ય રીતે ગોઠવેલાં હતાં. તેમાં અષ્ટવિધ પારો, પારાનું લિંગ, સતપુટી કે સહજ પુટી અબ્રક, સપ્તમૃત દોહ, રૌપ્ય, શખ, પારદ સોમલ મુવર્ણ વિગેરેની લખ્મો, નવમ્રહ, સ્વર્ણમર, વિશ્વમૃત્તિ, ક્ષયતક, રાજમૃગાંક, વિગેરે મૂલ્યવાન રસાયનો પણ હતાં, તેની ઝોડે ખીજ ભાગમાં તાલપત્ર પર દાખે લખેલાં જુના મચો ગોઠવેલાં હતાં, તેજ પ્રમાણે મદારાજનાં જુના પ્રસિદ્ધ વૈદ્યોની જખીયો વિગેરે હતી ત્રીજા ભાગમાં સર્વ પ્રકારની લખ્મો તથા અબ્રક, સોમલ દરનાળ, પ્રવાળ, પારો, શિલારસ, વિગેરે ખતીજ દ્રવ્યો હતાં ચરીરના ડોળા, આંતરડાં, રક્ત વાદિનીયો. કાળજી વિગેરે શરીરનાં જુદા જુદા અંગનાં અવસ્થાનાં નમુના પદ્ધતિસર રીતે મૂકેલાં હતાં. કિનખના આયુર્વેદિક કૌમીકલ કાર્મસી તરફથી અર્ક કાઢવાનાં ઉર્ધ્વમતિ નસિકાધન, તથા વનસ્પતિમાં દ્વાર દ્રવ્યો કાયમ રાખીને બેકોં મદવાનાં અધોગતિ ન. લિકાવત તથા ઔષધિ રસાયનો તૈયાર કરવાનાં જુની જુદી જાતનાં પાત્રો મૂકેલાં હતાં. આ પ્રમાણે વૈદ્યોને જોવા અને અનુભવવા લાયક પ્રદર્શન હતું.

બીજે દિવસે સવારે પદર્શનના સ્થળે ડૉ. વામનરાવ દેશાઈએ ઔષધિ વનસ્પતિના ગુણરોપ સંબંધી બાબત આપ્યું હતું. તા. ૨૫-૨-૧૭ દિવસે જ્યોરે રા. વાગે સંમેલનનું કામકાજ શરૂ થયું હતું શરૂઆતમાં સ્વાગત આપનાર ગાયન થયું હતું તે પછી સ્વાગત મંડળના અધ્યક્ષ ડૉ. મોરેશ્વર ગોપાળ ઉર્ડે નાના સાહેબ દેશમુખ સ્વાગત ઉપર નિચે પ્રમાણે બાબત થયું હતું.

આપણું એકજ કાર્ય છે કે પ્રાચીન આયુર્વેદ વિદ્યાની દીન દશા દૂર કરવાના ઉપાયો શોધી કાઢી તેનો ઉપયોગ કરવો તેમાં આયુર્વેદની દીનતા યજ્ઞનાં અનેક કારણ છે. તેમાં રાજ્ય આગ્રયના અશ્વાસે અધ્યયન, અધ્યાપનની પદ્ધતિ નહ યથ ગઈ; જુના વિદ્વાનો પ્રતિ શ્રદ્ધા કમી થઈ ગઈ, પરદેશી રોજ નિવારણનાં શસ્ત્રો તથા શસ્ત્રોનો દેશમાં ઉપયોગ થવા લાગ્યો અને તેથી કામ યજ્ઞ તોપર લોભ મોહિન યજ્ઞ ગયાં. તેમ તેમ આપણું પ્રાચીન રોજ નિવારણનાં શસ્ત્રો તથા શસ્ત્રોમાં અશ્રદ્ધા થવા લાગી. પરંતુ પ્રાચીન શસ્ત્રો મહત્તમ પડ્યા ઉપર છે અને શસ્ત્રો ખરી ધાતુનાં છે. તે ધસાવવા હોય તો સાદું કરી તેને નવી ધાર કાઢી ઉપયોગ કરવો જોઈએ. માટે પ્રથમ અયુર્વેદ વિદ્યાનું પઠન પાઠન કમ સાચું પાયા ઉપર પાછો શરૂ થવો જોઈએ, પ્રાચીન યજ્ઞોના અભ્યાસ ઉત્તમ રીતે થવો જોઈએ. અને ચિકિત્સા

યથા યોગ્ય જ્ઞાન અને પ્રત્યક્ષ અનુસર મેળવવો જોઈએ. અને તેમાં પૌર્ણત્ય તથા પાશ્વત્ય જ્ઞાનનું યોગ્ય રીતે સંમેલન કરવું તેમજ આર્ય વૈદ્યના સંબંધિય તથા સામાજિક અધિકાર નો હોય તે સંબંધના અને અધિક મેળવવા. અને તે ઉપાન્ય કરવા નીચી યેજના કરી તે ઉપાયો અમલમાં આણવા એ અતિ ઉપયોગી છે. વિગેરે કહી તેમણે પોતાનું બાળ્ય પુરું કર્યું હતું તે ૫૪૧ વે. શા. કાશીનાય શાસ્ત્રી લેલે, કૃષ્ણ શાસ્ત્રી દેવધર, ઠવિરાજ ગણનાથસેન, પંડિત ગોપાળાચાર્ય, વિગેરે વૈદ્યોએ મહારાજ સર રામવર્માને પ્રમુખપદ લેરાની સૂચના કરી હતી. તે પછી અધ્યક્ષે પ્રમુખપદ લઈ પોતાનું બાળ્ય કર્યું હતું.

બાળ્ય યજ્ઞ રથા પછી હિંદુસ્થાનના રાજા રજવાડાએ આર્ય વૈદ્યને ઉત્તેજન આપવા માટે આયુર્વેદ મહા વિદ્યાલય તથા વનસ્પતિ બાગ કાઢવાના કાર્યમાં મદદ કરવી એ એ દ્વારા પ્રમુખે મુદ્દા દતા. તે પાસ થયા પછી વિષય નિયામકે મંડળ નિર્માણ હતું. તે પછી બીજા દિવસ ઉપર સંમેલન મુલતવી રહ્યું હતું.

તા ૨૬-૨-૧૭.

સોમવારે સવારે ૮ વાગે અધ્યક્ષ સર રામવર્મા કાંઈ કારણસર દાજર ન રહેતાં મદાસના પં. ડી. ગોપાળા ચાર્યના પ્રમુખપણા નીચે સંમેલનનું કામ ચાર થયું હતું. પ્રથમ આયુર્વેદના સ્થાપના સ્મિટિય સામ્રાજ્યનો વિનય થાય એવો નીચે દ્વારા મૂક્યો હતો તે પાસ થયો તે પછી મ્યુનિસિપાલિટીઓ અને લોકલ બોર્ડો જેમ લેકેશનાં આરોગ્ય સરકારી સંબંધી પોતાનું કાર્ય યોગ્ય રીતે બજાવવા માટે પાશ્વત્ય વૈદ્યના દવાખાનાં કાંઈ કે તેવી રીતે આયુર્વેદ ચિકિત્સા મુદ્દો સ્થાપવા એવો ચોથો દ્વારા પાસ કરવામાં આવ્યો હતો. તે પછી પૈ. પ્રભાચંદ્ર નાનાલાલએ સુદૃઢતા સમ્યક્ચિકિત્સા એ વિષય પર બાળ્ય આપ્યું હતું. તે પછી બપોરે બે વાગે સંમેલનનું કામ ચાર થયું હતું. જેમાં દિવાળી બનાવવાને માટે એવી પદાર્થો સહજ મળી શકે તેવી કાષ્ઠમાં સંવદતા આપવાને પાંચમો દ્વારા સંવત્સરને પસાર થયો હતો. તે પછી પંડિત ડી. ગોપાળાચાર્યએ દક્ષિણ હિંદુસ્થાનમાં આયુર્વેદ પદ્ધતિ, એ વિષય પર નિર્માણ વાંચ્યો હતો તે પછી સંમેલન મુલતવી રહ્યું હતું.

તા. ૨૭-૨-૧૭ મંગળવાર.

તે પછી મંગળવારે બપોરે બે વાગે સંમેલનનું કામ ચાર થયું હતું તેમાં પ્રથમ વે. શા. કાશીનાય શાસ્ત્રી લેલે એ વૈદ્યમાં આયુર્વેદ એ વિષય ઉપર વ્યાખ્યાન આપ્યું હતું. તે પછી નિચેના દ્વારા પાસ થયા હતા.

૬ અષ્ટે ગામમાં મ્યુનિસિપાલિટીએ આજે થયેલી વર્ષથી ચાલતું દેશી દવાખાનું ગયા વર્ષે બંધ કર્યું તેનો આ સમા નિષેધ કરે છે, અને તે દવાખાનું ફરી ચાલુ કરવા તે ગામના લોકોએ ચળવલ કરવી એવી આ સલાહની તેમને વિનવિ છે તેવો દ્વારા પાસ થયો હતો.

૭ બા. બા. અસદ અલીખાને વામસરોપની ડ્રેસિંગમાં દેશી વૈદ્ય સંબંધી નો દ્વારા મૂક્યો હતો. ૫૬૬ આ સમા તેમને અભિનંદન આપે છે. તેમજ આયુર્વેદની યોગ્યતા અને તેની ઉપયોગિતા દેસલ ના સલાહદોને સમજાવવાને માટે કોચિનના મહારાજા સર રામવર્મા, ડૉ. મોરેથર ગોપાળ દેવમુખ, ઠવિરાજ ગણનાથસેન વિગેરે સહયુક્તરોની એક કમીટી નીમવી એવો દ્વારા પાસ થયો હતો.

૮ આયુર્વેદ મહાવિદ્યાલય સ્થાપન કરવાને માટે દ્રવ્યની મદદ મેળવવાને માટે તેમને વિદ્યાલયની નિયમાવલી તથા અભ્યાસ ક્રમ નક્કી કરવાને માટે કોચિનના મહારાજા સર રામવર્મા પં. ડી. ગોપાળાચાર્ય, સર રામમુખ ગોપાલ બાહારકર, લક્ષ્મીરામ રત્નાબી, શ્રી. બાળગંગાધર તિલક, ડિ. બા. વિ. પી. માધવરાવ વિગેરે મુદ્દરોની એક કમીટી નીમવાનો દ્વારા પાસ થયો હતો.

૯. ભારતિય વૈદ્ય સંમેલનનું કામ અધિક પદ્ધતિસર રીતે ચલાવવાને માટે હિંદુસ્થાનની બાળા વીર પ્રાંતિક વૈદ્ય સમા નિમવી તેમાં ગમે તે વૈદ્ય સલાહના સમાસદ થઈ શકશે.

તે પછી ઠવિરાજ ગણનાથસેન ત્રિદોષ વિદ્યાન એ વિષય ઉપર વ્યાખ્યાન આપ્યું હતું. તે પછી સંમેલન મુલતવી રહ્યું હતું.

૨૮-૨-૧૭.

૧૦ તે પછી ચોથે દિવસે પ્રથમ પ્રમુખે "હિંદુસ્થાનના જુદા જુદા પ્રાંતોમાં સંસ્કૃત તથા દેશી બાળામાં સંધ્યા નો વૈદ્યક થયો હોય તે મેળવવા અને તેનું સંશોધન કરવું એ કામ દરેક પ્રાંતના વૈદ્યોએ કરવું એવો દ્વારા મૂક્યો હતો.

૧૧ તે પછી “ વાઈસરૉયની કાયદા ડેલિવરમાં દેશી વૈદ્યોની તરફથી એક સભાસદ નીમવાની આ સભા વિનંતિ કરે છે એવો ઠરાવ પાસ થયો હતો. તે ૧૪ી ૧૨ આયુર્વેદ પદ્ધતિથી શીખેલી સ્ત્રીવૈદ્યોનાં ધણીજ જરૂર છે, તેવો તેમજ પુણાના સ્ત્રી વિદ્યાલયમાં કીવા હિંદુસ્થાનમાંના ખીજા ઠેકાણાના અવિદ્યાલયોમાં આવા શિક્ષણની વ્યવસ્થા કરવી એવી આ સભાની તેતિ સસ્થાના વ્યવસ્થાપકોને વિનંતિ છે એવો ઠરાવ ધણી વાદવિવાદ પછી પાસ થયો હતો.

તે પછી ભારતીય આયુર્વેદ વિદ્યાપીઠે ઠરાવેલા જુદા જુદા વૈદ્યક વિષયોનું અધ્યયન કરવાને માટે પ્રત્યેક પ્રતિની દેશી ભાષામાં ગ્રંથો હોવાની જરૂર છે માટે તે ગ્રંથો તૈયાર કરવા માટે હિંદુસ્થાનના સદ્ગોષ્ઠ પ્રયત્ન કરવો એવી આ સભા વિનંતિ કરે છે. એવો ઠરાવ પાસ થયો હતો, તે પછી “ સેક્રેટરી ડેન્ટ કર્નેલજીનના પ્રમુખપણા નીચે પૂના મેડીકલ સોસાયટીએ તા. ૧૫ જુલાઈ ૧૯૧૬ ના રોજ બસ-યથી સભામાં આયુર્વેદ શાસ્ત્ર એ પ્રતિભૂતક તરવો ઉપર રચાયેલું છે એવા આશયનો વિચાર શુન્ય ઠરાવ પસાર કર્યો તેને માટે આ સભા અત્યંત નેરથી તેનો નિષેધ કરે છે, આઠરાવ પાસ થયો હતો. તે પછી મૈસુરના આયુર્વેદીય વિદ્યાલયમાં મૈસુર વિશ્વવિદ્યાલયમાં સમાવેશ કરવો એવી આ સભાની મૈસુર સરકારને વિનંતિ છે એવો ઠરાવ પાસ કર્યો હતો. પછી આવતું સમેલન લાહોરમાં ભરવાતું નિમનશ્ચ ૫. ડાકુરદતો કર્યું હતું તે પછી સમેલનનું કામ સમાપ્ત થયું હતું.

વાલકોની માવજત.

બાળકોનું રક્ષણ અને પોષણ.

બાળકોની પ્રારંભિક અવસ્થામાં માતાનું દૂધજ (ધાવણ)તેનો સ્વભાવિક ખોરાક છે. જે માતા પોતાના બે બરોબર ધરાવતી નથી તે તેની ખરી માતા નથી. જનનરોમાં અચ્ચાંપણ તેની માતા ધાવણથી પણમાં ઉછેરી શકે છે. જોકે મનુષ્યો કૃત્રિમ ઉપાયોથી કે બીજું દુધ પાત્રને બાળકને ઉછેરી શકે તથાપિ તેવા બાળકોનું પૂર્ણ આરોગ્ય હોતું નથી માતા ધાવણની બરોબરી જમતો કોઈપણ પદાર્થ રી ચકતો નથી માતાનું ધાવણ નજ મળી શકે તો તેના કરતાં ધાવ (પાલક સ્ત્રી)નું ધાવણ કષ્ટક પચ પણ ધાવ પૂર્ણ આરોગ્ય હોવી જોઈએ કેમકે ધાવ અસ્વચ્છ કે રોગી હોય છે તો તેના રોગી જતું એ ધાવણ દ્વારા બાળકના શરીરમાં પ્રવેશ કરીને તેને રોગી બનાવી દે છે. જેથી ધાવ પણ આરોગ્યવાળી હોય તો કીક. પરંતુ માતા ન હોય તોજ એવી ધાવ રાખીને બાળકને ધરાવવું એ યોગ્ય છે.

કૃત્રિમ દુધમાં ગામનું દુધ પણ માતાના ધાવણની બરોબરી કરી ચકતું નથી તેવીજ રીતે અનેક પ્રકારના કૃત્રિમ દુધ-વિદ્યાલયી દુધના રચના વિગેરે બજાર પદાર્થોથી બાળકની પાચન શક્તિ થોડાજ દિવસોમાં કમજોર થઈ જાય છે, અને તેથી બાળક રોગી થઈ જાય છે. આ પ્રાકૃતિક ખાનપાન અને દરથી જાહે અવરાવવાથીજ બાળકો માર્યા પડે છે.

ધણીવખત બાળકને ગામનું દુધ ઉતું કરીને પાવામાં આવે છે, તેમજ ધણી વિદ્યાલયી તૈયાર દુધના રચના આવે છે તેમાંથી પાવામાં આવે છે. પરંતુ દરેક પ્રકારનું ઉતું કરેલું દુધ બાળકને હાનિ કરતાર છે. માતાનું ધાવણ બાળકને માટે સર્વોત્તમ પૌષ્ટિક પદાર્થ છે, કારણ કે બાળક તેને સ્તનોએ ધાવીને પાવે છે, જેથી તેમાં દવાનો પ્રવેશ થઈ ચકતો નથી. પરંતુ પરશાયું માતાના સ્તનોમાંથી દુધ તેના મુખમાંજ જાય છે. જ્યારે કાષ્ઠપણ જનનરતા દુધમાં દરાનો પ્રવેશ થતાજ તેમાં વિકાર ઉત્પન્ન થાય છે. જો કે તે વિકાર આપણા જોવામાં આવતો નથી, પરંતુ તેના શુભમા જરૂર ફેરફાર થઈ શકે છે. દુધની જો થોડો વખત દવામાં રાખવામાં આવે તો તે પચતુ કઠિન થઈ જાય છે. તોપણ હિના કરેલા દુધ જે ટકું તે વિકારી નથી. ઉકાળેલું તો શું પરંતુ જગ ઉતું કરેલું દુધ પણ પચવામાં ભારે થઈ પડે છે એથી તેવું દુધ બાળકને માટે અપેક્ષા છે. દુધને ઉતું કરવાથી તેનું સત્ત્વ જતું રહે છે જેથી તે શુભ કતો રહેતું નથી. જોકે ઉતું કરેલું દુધ ટેલકા કવાક સુધી ખાદ્ય થઈ જતું નથી, તોપણ દુધને ખરમ કરવાથી તેમાંના સક્ષમ જતુંએ ગૂંચ, પ્રત્યાજ છે, જો તેમ ધવાથી વાસ્તવમાં લાભ થાય છે કે કેમ જોઈ વાત છે, પરંતુ એ દુધને ઉતું કરવાથી તે શુભ અને સ્વાદમાં અલસાઈ જાય

છે. તે ધારોજી કાચા દુધના કરતાં ગુણમાં ધણુંજ નિમ્ન યથા જાય છે. જેમની પાચન શક્તિ હિતમ હોય છે તેમને સક્ષમ જીવોથી કાંઈ હાનિ થતી નથી. પેટમાં જતાંજ તે નષ્ટ થઈ જાય છે. એથી બાળકોને હલકામાં હલકો પરતું પૈષ્ટિક પદાર્થ એવો આપવો જોઈએ કે તેની પાચનશક્તિ જરાપણ ખરાબ થઈ જાય નહિં.

જો ગાયનું દુધ પાતું હોય તો તેમાં થોડું ખાણી મેળવીને હતું કષાં સિવાયજ તે દુધ પાતું જોઈએ. જેવી રીતે અસ્વાભાવિક ખાનપાનથી ધાવનું દુધ ખરાબ થઈ જાય છે, તેવીજ રીતે ગાયનું દુધ પણ બગડે છે. જેથી તંદુરસ્ત ગાયનું દુધ મળી શકે તો તે પાવામાં કાંઈ હાનિ નથી. રોગી કે અશક્ત ગાયનું દુધ કદાપિ પાતું નથી. કારણકે તેથી ગાયનો રોગ બાળકને પણ માંદા પાડે છે. દુધને નાકથી સુંઘતા જો જરાપણ દુર્ગંધ આવે તો સમજવું કે તે દુધ હાનિકારક છે. જેથી એવું દુધ બાળકોને ન પાવું જોઈએ.

જો બાળકોને હતું કરેલું કે હતું કરી રાખી મોઢું દુધ પાવામાં આવે છે તે બાળકોનું પેટ વધી જાય છે. તેનું શરીર હાથ પગ દોરડી ને પેટ ગાગરડી મુલ્ય બને છે. અને તેથી જાણી શકાય છે કે તેની પાચનશક્તિ ખરાબ થઈ ગઈ છે તેવાં બાળકો ધણી ચીડીયાં-રડાર કરનારાં અને કમજોર થાય છે. બાળકોને બહુ ખાંડ કે મિઠાઈઓ આપવી એ ઘણું ખરાબ છે, તેવીજ રીતે મીઠું કે કાંઈ આપવી તે પણ હાનિકારક છે. તે બાળકની કોમળપાચન ક્રિયાને ધણુંજ નુકસાન કરે છે. અને તેનાં આંતરડાં ને બગાડી જવ્હી રોગી બનાવી દે છે.

બની શકે તો ખાંડ બાળકોને બિલકુલ ખવરાવવી નહિ, ખાંડ ખાવાથી બાળકોને તરસ ધણી લાગે છે તેમજ દુધનું દુધ પણ બાળકોને ધણુંજ હાનિકારક છે. દુધમાં પણ ખાંડ ન નાંખવી એ હિતમ છે. તેમજ બાળકને મોટી હિમ્મતમાં રોટલી કે રોટલામાં પણ ખાંડ ન આપવી જોઈએ, એવી રીતે બાળકોને અતિથય ખવરાવવાથી પણ નુકસાન થાય છે. બાળકને વધુ ખવરાવવું એ જોડું નુકસાનકારક છે છે તેના કરતાં ભૂખ્ય રાખવું એ વધુ નુકસાનકારક નથી. બાળક બરાબર ભૂખ્ય ન થાય ત્યાં સુધી તેને ખાવા આપવું નથી. આરોગ્યવાળા બાળકને કાસલું થયા પછી રાત્રે ખવરાવવાની કાંઈ જરૂર હોતી નથી. બાળકોને આરોગ્ય રાખવાને માટે તેને પચે તેવો ખોરાક આપવો જોઈએ જે માતા બાળકને ધવરાવવાને અસમર્થ હોય, તે માતા તદુરસ્ત હોતી નથી. ઉલ્કળ્યા વગરનું દુધ પાવાથી બાળક મન્યુત થાય છે, એટલુંજ નહીં પણ મોટું થાય છે, તેનું પેટ વધતું નથી. તે બાળક હસમાર મલીનાતું થતાં તો ઓલવા માટે છે કુદરતને અવગણ્યાસર એજ બાળકના પેશબુનો મુજમત્ર હોવો જોઈએ, જેથી ધણી બાળકો નાનપણમાં માંદા પડવાનું કારણ તેમને અસ્વાભાવિક ખાનપાન છે બાળકને માતાની પાસે રાખવાની ખાસ અગત્ય છે કારણ કે તેથી બાળકને ગરમી પ્રાપ્ત થાય છે. અને જે ગરમી તેના પેશબુને માટે અતિ જરૂરની છે. આ ગરમીથી તેની પાચનશક્તિ ધણી વધે છે. કદાચ ખોરાકમાં કોઈ વખતે ફેરફાર થઈ જાય તો પણ માતાની ગરમીથી બાળકને કાંઈ હાનિ થવા પામતી નથી. પરંતુ બાળકનું આરોગ્ય સાફ હોવું જોઈએ અને તેને ખાવાનો ખોરાક પણ હલકો અને પૈષ્ટિક હોવો જોઈએ. બાળકોને રોગમાથી બચાવવાને માટે માતાની ગરમી ધણીજ સહાયક થઈ પડે છે, એથી બાળકને માની બેગાં-તેની પધારીમાંજ સુવાડવા જોઈએ, સત્રે તો ખાસ છોકરાને માએ પોતાની સોડમાંજ સુવાડવો જોઈએ કેટલાક કહે છે કે માની જોડે બાળકને સુવાડવાથી તેના શ્વાસ બાળકના લીધામાં આવે છે તેથી હાની થાય છે, પણ તે ભૂલ છે. માતા કમજોર હોય કે માંદી હોય ને બાળકને પાસામાં ન સુવાડી શકે તો તે નુકસાનકારક પાસે અથવા તેના પિતા પાસે બાળકને સુવાડવું જોઈએ તેમ પણ ન બને તો તેને ગરમ કપડું પાધરી અને તેના ઉપર સુવાડી કૃત્રિમ ગરમી તો આપવીજ જોઈએ. બાળકનું શરીર સ્વાભાવિક રીતે ગરમ અને ત્વચા નરમ રહેવી જોઈએ. કેમકે તેમ હોવાથી તે શક્તિપૂર્વક નિદ્રા લઈ શકે છે. પ્રારંભિક અવસ્થામાં તો ખાસ કરીને આથી અને યોગ્ય ખાનપાનથી બાળકનું આરોગ્ય સચવાઈ શકે છે. ધણી કહે છે કે બાળકના રૂપથી ફેરફારો સુધારો થાય છે, માટે તેને રડવા દેવું, પણ આ તેમની માન્યતા ભૂલ ભરેલી છે. બાળક જેવેજ હોય છે તોજ રહે છે. જો તે તદુરસ્ત હોય છે તો આનદમાં રમ્યાં કરે છે, ધણી બાળકોને તેની મા લેણે કે તરત રડતાં જઈ આવે છે. ધણી બાળકો, તરસ્યાં થવાથી કે હન,

સાફ ન ચોરા હોવાથી રહે છે. તે વખતે તેને પાણી પાણું જોઈએ, અને જો દરતની કમજબત રહેતી હોય તો તેને દવા પાણી તે દાનિ કરતાં છે તેથી તો પાચનશક્તિ વધુ બમડે છે સાધારણ રીતે બાલરુદાન કરાવવાથી અને પેટ ઉપર બીનુ ગરમ કપડું બાંધવાથી દરતની કમજબત ટુરત ટુર થઈ જાય છે. બાળકને તાજાં દવામાં રાખવું જોઈએ, ઘણાં કહે છે કે બાળકને ખુશી દવામાં રાખવાથી ચરદી થઈ જાય છે, પણ તે અયોગ્ય છે બાળકને તો નાનપણથીજ જેમ બને તેમ સુદૃઢી દવામાં રાખવાનો અભ્યાસ પાડવો જોઈએ. પરંતુ શિયાળામાં ટાંટની ચેસમમાં બાળકને પહેરવાનાં કપડાં બીજા રસ્તા કરવાં ગરમ હોવાં જોઈએ, બાળકનાં કપડાં રવચ્છ રાખવાં એ પણ તેને નિરોગ રાખનાર છે. બાળકને દીવસમાં એક વખત સારી રીતે સ્નાન કરાવવું જોઈએ, વધુ વખત સ્નાન કરાવવું દાનિકારક છે, બાળકનાં સરીર શુભગત વતી બરોગરી કુંડી સાફ કરવાં જોઈએ.

અપુર્ણ.

“ જર્મનીમાં રસાયણીક ઉદ્યોગો. ”

લગભગ સધળા રસાયણીક પ્રયોગોનો મુખ્ય આધાર સલ્ફરીક, આસીડ (ગંધકનો તેજબ) અથવા કેરટીક સોડા ઉપર હોય એમ માલુમ પડે છે. સલ્ફરીક એસીડની મદદ સીવાય એક પણ એસીડ બનતો નથી. આ સલ્ફરીક એસીડની મુળ બનાવટ ઈંગ્લેન્ડને બહારી છે અને એ રીતે સલ્ફરીક એસીડના આધાર સાથે જે રસાયણીક જુદી જુદી ચીજો જરમનીમાં બનાવવામાં આવે છે તેને માટે તેને ઈંગ્લેન્ડ ઉપર મુખ્યત્વે આધાર રાખવો પડે છે. આમ છતાં રસાયણીક પ્રયોગો સાથેની બનાવટમાં જરમનીએ ઘણી મોટી ક્રેડ મેળવી છે, બલકે જાણે તેવી દવા એક દાવ કર્યો જેવું કર્યું છે બીજા બાબત સર્વજ્ઞે તો કાચના ઉદ્યોગમાં પણ તેજબ છે, રસાયણીક ચીજોને સાવનદીરીક કચો તરીકે પણ જોખાવવામાં આવે છે, તે જરમની બનાવે છે અને કાંઈક છી જમત્રી આવતાં તેની બનાવટ માટે જો કે બીજા દેશો પ્રયાસ કરે છે, પણ તેમાં કંઈ ફેરફાર મળી યી. ખાંડના વેપારના સંબંધમાં પણ તેજબ છે. ખાંડનો મોટો ભાગ ડુનિયાને જરમની પુરો પાડે છે. માં અર્ધો અર્ધ જથ્થો કદમાંથી બનાવેલી જાતની ખાંડ હોય છે. આ ઉદ્યોગ આપણા દેશમાં ખીલતી કાચ તેવા પુરાતા સંગોગો છે, પણ તે બાબતમાં કંઈ વહેવાર પચાન આપવામાં આવ્યું નથી પણ જ ની હવે કદાચ તે માર્ગ છોડે એમ લાગે છે. તેજે અંગાડો ચોતાને ત્યાં ઉગાડવાનો અખતરો કર્યો છે. અને તેમાં તેને ફેરફાર મળેલી જણાવવામાં આવે છે. જો આ વાત ખરી હોય તો, હાલ અબાદનો વેપાર ખાંડ કરતાં વધારે નફાકારક જણાય છે, અને તેથી જરમની, તેજે હાલ ખાંડ માટે કંઈ ઉગાડવા પાછળ જે જગા રોકી હોય તેનો હવે પછી અબાદ માટે પુરેપુરો ઉપયોગ કરે એ કેટલીક રીતે સંભવીત દીસે છે. મળી પણ તે મોટા જથ્થામાં નિષ્પાવે છે, અને તેની મદદથી તે જુદી જુદી જાતના રંગો પેદા કરે છે. જરમનીનો રંગનો દુભર લગભગ એકદાચ હોવાનું આપણે અનુભવ્યું છે. તેના રંગો જે કે ટકાઉ ઘણા નથી હોતા પણ એવાયુ કરે તેવા હોય છે, અને તેથી તે દેશ તે ઉદ્યોગથી ધણે સારા ઉદાવે છે. એક વધુ જાણવાજોગ બીના એ છે કે રંગો કયારે “ કાટન વેરટ ” અહીં નકામો માનવામાં આવે છે તેમાંથી તે ફેરફાર શમાવો બનાવે છે અને એ રીતે પુણજ નાણું મેળવે છે. કાલસામાંથી બનાવવામાં આવતા કાલ તારનો ઉદ્યોગ પણ ત્યાં ઘણા મોટા પ્રમાણમાં ચાલે છે, અને બીજા કાંઈ પણ દેશ કરતાં એ દેશ એ ઉદ્યોગમાં આગળ વધ્યો છે તેમાંથી જુદી જુદી બનાવટો જે રીતે બનાવે છે તે આપણને દેરત પમાડે છે. આ ઉદ્યોગોના સજવમાં તે ધકવી નાખે તેવી જોડબત ઉદાવે છે. અને એકવાર જે ઉદ્યોગ પાછા લાગ્યા તેને ફેરફાર વીના કહી છોડતા નથી દીનાસગીના ઉદ્યોગમાં પણ તેજે સારી દરીદ્રાઈ કરી બતાવી છે અને બીજા ધણીક ઉદ્યોગોમાં તેજે દરીદ્રાઈ કરી તેમાંથી લાભ મેળવ્યો છે જરમની આ બાબત માટે ફેરફાર વરસ મમાં જમત્ર મથું હતું અને એટલી ઝડપે, વધી હાલ તેજે એવું સ્થાન મેળવ્યું છે કે તેને દુનીયાનાં જામરમાંથી આપણે એક બે વરસમાં મદાત કરી લાગશે તેમ નથી. તે માટે આપણે ધીરજ અને ખાનગી મદદા રહેવું જોઈએ અને તોજ મોડે વેદલે આપણે લાભ મેળવીશું.

જે સુવાનો રસાયણ વિલાના સામા આગળ વધતા હોય તેમણે દેશના આગ્રહોગો કે જેની દેશમાં દેશની હોય છતાં સુધારણુને અભાવે મરવા પામે છે, અને તે માટે દેશની પ્રજાને પરદેશી પ્રજા ઉપર આધાર રાખવો પડે છે, તેનો અવગણ કરી દેશ મહિનાજ તે ઉદ્યોગમાં વધતો સુધારો કરી તેની સ્વીકૃતિ કરવાને મન લગાડવું જો તેમ યશો તો થોડા વરસોમાં આપણે ધર્મીક બાબતમાં પરાધીનતામાંથી મુક્ત થઈશું અને દેશની ઉદ્યોગીક અને આર્થિક હાલત પણ સુધરશે.

જાપાન ચીન સાથેનો વેપાર કેમ સીલવે છે ?

જાપાનની સરકારથી જાપાને હીંદુસ્તાન સાથેનો પોતાનો વેપાર ધણી સારી રીતે ખીસવના માંડ્યો છે, એ તો હવે સ્વીકારાયેલી બીના છે. દરમિયાન જાપાનને મુખ્યમાંથી ૨૫૦૦૦ ગાંસડી કાપડ બનાવવાનો આરંભ મળ્યો છે. પણ તે સાથે જાપાનને ચીનની પણ મોટી માંગણીઓને પહોંચી વળવાનું હોવાથી જાપાન ચીનપર વધુ ધ્યાન આપશે એમ જણાય છે. અને તે એટલા ઉપરથી ખૂં સાખીત થાય છે કે દરમિયાન જાપાનીસ વેપારીઓ ચીન ઉપર હીંદુસ્તાન કરતા વધુ ધ્યાન આપવા લાગ્યા છે. અને કેટલીક મોલોએ તો ચીનને સુતરનો માલ આપવાનું અને હીંદુસ્તાનને નહીં આપવાનું નક્કી કર્યું છે. આ મહીનાના પહેલા ફરા દીવસ દરમિયાન મધ્ય વરસના એ દીવસો કરતાં જાપાને ૧૫ લાખ જેટલો વધુ માલ નીકાશ કર્યો હતો અને એટલું છતાં પણ જપી માંગણીઓને જાપાનીઓ પુરા પડી શકતા નહીં હોવાથી અને હિંદીવાંથી સંચાલકાગ આવતાં દીલ થતી હોવાથી, તેઓ અમેરીકાથી સંચાલકામ મગાવવા લાગ્યા છે.

અગાઉ જે લાખો રૂપિયાનો માલ હોંદ ખાતે જરમતી અને એશીયા મોહલતા હતા તે હવે જાપાને મોકલવા માંડ્યો છે, અને જે લાખો રૂપિયા છુવેંડને મળવા જોઈતા હતા, તે હવે જાપાનમાં જાય છે જાપાન વળી જે માલ મોકલે છે, તે જરમન, ઓઝીઅન અને ઇંગ્લીશ માલ કરતાં વધુ સરતો અને દેખાવમાં પણ સારો હોય છે. રમકડાઓની એનજીનગાડીઓ, ટીંગણીઓ, કલ્ડ પોસ્ટ કાર્ડો, રેશમી મોલોઓ, ફોટોફોનો, રમણો, સુતરાઉ કપડાઓ, દીવાસળીઓ, દાંડીઓ, વાળાંઓ, હેરબ્રો અને દરેક દરેક બીજા જાપાન હીંદમાં ખૂં પાડે છે.

ઉપયોગી દુવકા.

સફેદ રસેનલપર ડાચો પડેલા હોય તે કાઢી નાંખવા માટે હીમ ઓફ તારતાર અને પાણી અથવા આમકોહોલનો ઉપયોગ કરવો. જે બારીક સુતરની મઝલીનપર આ ડાચ જણાય તો થોડું સરમત ચો પેડીને તે કાઢી નાંખો. પણ જ્યાં સુધી ડાચ જાખા પડે ત્યાં સુધી તે લાખો લોકલ રાખવા.

જો ચીનીકામ લાગ્યું હોય તો તેને ફરીથી સંધવા માટે વાછટસેકનો રંગ લગિલા કાગોની કારને લગાડી તે લાગ જરાબર વાત્સલ્યમાં બેસાડવો ને પછી તેને જલુ રાષ્ટ્ર રીતે દાખીને સુકવવા મુકવો આ રીતની સમી પાણીથી મગશે નહીં તેમજ ગરમીથી ખીજળશે પણ નહીંજ.

દાંત સખત દુખતો હોય તો તેનો એક ધરમતુ ઇલાજ નીચે મુજબ છે—એક નાના કપમાં લિં. જલો સફેદા નાખીને તેને બારો, પછી એક રતું પુમકું લઈને સરકામાં બોળાને તે વતી દાંતના પારાને ધસવો, એ સરકા તમાગથી જેટલો ગરમાગરમ લઈને બોળાય એવો વાપરવો ત્યાર પછી તે દુખતા દાંતમાં તેનું પુમકું ખોસી રાખવું. પાંચ મીનીટના અરસામાંજ પેડું દાંત જતું રહેશે. કાઈ કાંઈવાર તે છતાં દાંતને એ વખત બોળવો પડે છે.

કાંથી દાંત પીળો પડી ગયો હોય તો તેની જલેલ પાટી લાવવા સાથે મુનાની લાદી એક વાસ-ણમાં બનાવી તેને સુલાપર મુકીને ગરમ કરી તે વાસણમાં દાંતીદાંતની ચીખે નાંખવી ને તે ચીખે જ્યાં સુધી સફેદાઈ પડે ત્યાં સુધી તેજ વાસણમાં નાખી મુકવી પછી બહાર કાઢી સાફ ને સુકવી બ-

નાથી એક ફેર વતી તુરતજ ચોળવી આ ફેરને તે માટે બુટી પાડિર અને પાણીથી બનાવેલી સાદીમાં મેળવવાની જરૂર છે.

જે કસળી લેસ ઝાખી પડી જઈ શકના જેવાં દેખાવવાળાં થઇ ગઇ હોય તેની અસલ કબજે વવા સારૂ ૧ પાઈટ પાણીમાં ૨ ચાહની ચમચી સરકા માંખી તેને બીજવી રાખવી. એ પછી પાં નીચેથી નાખી ફેરનેલ અથવા દીલ લુછણા ના પડ વચ્ચે તે મુકી ઉપરથી અસનરી મારવી.

ધકનું વાવેતર કરવા અગાઉ સહેલા ધકને જાંત સ્ત્રીન બનાવવા માટે ૧૦) ગેઝન પાણીમાં ૪ એલિસ ફેરમેલીન મેળવી ધક ઉપર તેનું પાણી બરાબર છાંડીને તે ઉપર માસળા કે કોથલા ઢાંકવા. લુખ તુરસ ન સાગે તેનેા ઉપાય. (૧) તાલમખાનાનાં બીજ, ભાંગનાં બીજ, નાગર, વેલ મૂળ તથા ઘી ભિન્નિત કરી બકરીના દુધમાં ધસી ગોળી બનાવવી. આ ગોળી સવારે ઉઠીને બાકાથુ કે તો લુખ તરસ ન સાગે

હુધા નારા કરવાનો ઉપાય (૨) કમળકાકડી તથા ઝીણા ચોખા એ બંનેને બકરીના દુધ રાંધી તેમાં ઘી મેળવી બાર દિવસ બોળન કરવાથી હુધાનો નાશ થાય છે.

ઉપર પ્રમાણે આ ઉપાય અનુભવ કરેલ નથી જેને જરૂર હોય તેણે અનુભવી લેવો.

વૈદોના અનુભવી ઉપાય.

(લે. આર્યવંદ મયારામ મુદરાજી)

(અનુસંધાન મતાકથી)

અમરપિત ઉતવા અને પ્રમેદ ઉપર ઉપાય.

ચંખભરમ લુતી અથવા છીપભરમ, અથવા સાજાખાર અથવા લુનો જવખાર, તેમાંથી કોઈ પ દવા બન્ને આની ભાર બન્ને પહોરે કે સવાર સાંજ ઝીણી કરી જળ સાથે લેવરાવવી. તેથી ઉતવા, અમ પિત્ત, શીળસ, ત્વચારોગ, ધચરકા વિકાર વિગેરે જલદી જડમૂળથી મટેછે. તેથી પ્રમેદ, પ્રદર ને લુએ અજરે પશુ મટેછે. અથવા ભે છાંજાં સગળાથી તે બે વચ્ચે દાથીદાંત પાધરી તે મધ્યે ખાગ્રમાં મુકે ખાર ફીખા બેફીખામાર પખતો પાધરી પડવી લેવો. તે પાડી ધોળો ખાર થઈ રહેશે. તે બં વાલ, તેટલા ચણકખાગના હુકામાં દેવો. તેથી ઉતવા, જળનરા, પ્રમેદ, પ્રદર (વાધુ) આમરપિ ત્વચારોગ અને શીળસ વિગેરે જલદી ને જડમૂળથી મટેછે.

હરસના હરદના ઉપાય.

૧. શીશુ છીપર ઉપર ધીમાં ધસીને તે હરસ ઉપર લગાડવાથી શાંત થઈ મટેછે ચણા જેટલ ચોખી રસવતી નિત્ય બે વખત ખાવાથી તથા લગાડવાથી સર્વ પ્રકારના હરસ મટેછે. ૧ રતી ચરીજુ ૧ વાલ કોકમ ઘી મેળવી લગાડવાથી પશુ મટેછે. જરરાગિન પ્રદિસ કરવાથી હરસ મટેછે. જેમકે મં અણકખાગ વિગેરે બન્ને ચચાર વાલ સવાર સાંજ ચોમ દિવસ હમેશ મધમાં ચાટવા. જલદાડે કમખ રહેનો હોય તો તે સાથે તેથી તળણી મીઠીને મધમાં કે સાકરમાં રાતરે લેવી, ઉપડતા હરસપર ૧ રૂપ આભાર કાતી હોમજ જર જેવાં કરી જળવડે લેવાથી તેવડે રચ ધાવછે અને હરસની પીડા સર્વ જાયછે. કે બોદાર ધીમાં કાલવી ચોપડવો.

ચાંદીના હરદ ઉપર ઉપાય.

૧. પારો . ભાગ, બેસનું ઘી ૨ ભાગ, અને કોકમનું ઘી ૩ ભાગ લઈ પ્રથમ ખરલમાં કે.કમનું ૬ નાખી વટી તેમાં પારો નાંખવો અને લકનુ. અને તેમાં જરા જરા બેંસનું ઘી સમાવે જનું એ કષ્ટ વખન મુટવાથી તેમાં પારો અને બેંસનું ઘી એક રૂપ થઈ શકેા આસમાતી મલમ બની જઈ વાદતાં પાગના કણ દહીમાં ન દેખાય તેવા આરીક એકરૂપ થઈ જાય એટલે તેને છરીથી એકન કરી એક ઝીમાં બરી લેવો. તેમાંથી ચાદી ઉપર, બદ ઉપર, ટુટેલાં કે જાંબેમાં તથા બરિષ સંપાનાં કેશ બેસે હળવે હળવે મસળી લગાડવાથી તેવડે ચાંદીનાં સર્વ હરદ મટે. ૨. પારો ૧ ભાગ, જેડી ૫૫૫

ચુરણ ૧ લાગ, ગુલાબકુલ ૨ લાગ, અને સાકર ૩ લાગ લઈ પ્રથમ ખરલમાં સાકર વાટી તે સાથે ગુલાબની લીલાં કુલ વાટમાં પછી પાંચે તેમાં નીખી વાટવે તે અરસે થઈ નખ એટલે તેમાં હેવટ પર-
થી જેઠીમધના મળતુ બારીક ચુરણ મેળવવું ને છુટી છુટી કરી ડબી કે નાની બાટણીમાં ભરી
ખાને તેમાંથી દુધેશ ૧ વાલની ગોળી કરી સવાર સાંજ ગળાવે જવી તેથી અમુક દિવસમાં
મેહું આવશે એટલે તે થોડા દિવસ ગોળી દેવી અથ કરી ને મુખ ધીમું પડવા દેવું. કેમકે
કદિ પ્રકૃતિદેરે બહુ મેહું આવે તો એકાદ, મીઠા ને વિલાયતી ચીઠાનો રેય દેવો તથા તુરાસના કાગળા
કરાવવા એટલે તે મેળું પડી જશે. અથવા ખુરાસાની અજમેા બન્ને પોરે વાલ વાલ દેવાથી પણ મેહું
આવેલું કમ થઈ જાયછે, ને પેલાનો મોળો મટી જાયડે, આ ઉપાયથી કાંઈ કેસર રહી જાય તો વળી
કૂચને એકાદ વાર કુલ મોઠાની અસર જણાય ત્યારે અથ કરાય તેમ તે આવેલે આ ગોળી ગળાવવી.
અવરાવવી નહી. ૩. જેને કાઠિયાવાડમાં અનેડી કે ખરજોર કહેછે, તેને સસ્ત્રીમાં ઉપલસરી કહેવાયછે.
અને અંગ્રેજીમાં તેને “ હેમીડેરમસ ” કહેછે તે સારસાપરેલાની પોરે ગુણુ કરનાર દવા છે. અને સારસા-
પરેલાનાથી પણ સાંડે કામ કરેછે અને ખરય કમ થાયછે. તેમ વળી કાઠ દવા હોવાથી પાંચ જેવી સખત
નથી. તેથી, ચાંદી રોગના દરેક ઉપર, પ્રથમ નીચે મુજબ એ દવાને અજમાવી જોવી. જેમકે, તેના ચૂનોને
બારીક કુકો બંબેઆની બાર બન્ને વાલ જવખાર સાથે મેળવી, સાકર સાથે મેળવી કેટલાક દિવસ, દિવસમાં
બે ત્રણવાર દુધેશ લેવો. તેથી સર્વે પ્રકારના ચાંદીના રોગ, અને ત્વચા રોગ મટેછે, તથા લોહી સુધરી
કૂચીમાં થકિત પણ આવે છે.

અસ ધાધર ને ખર્જવા ઉપર ઉપાય.

ગંધક, ગોરચુચુ ટંકણખાર, રાજ, સાકર, ગુળ ને બાવળી; એ સર્વે સરખાં, અને તેની બરાબર
લીમાં તલેથી લીમજ. પછી સર્વે પ્રથમ બારીક કચરી એકત્ર મેળવી રાખવું. તેમાંથી ધાધર ઉપર ને
ખર્જવા ઉપર લીસુના રસમાં લદીને ચોપડવું. અને અસ ઉપર તેલમાં છુંડીને ચોપડવું તેથી જલદી ને
જડમૂળથી અસ, ધાધર ને ખર્જવા વિશેરે કુટરોમ મટે છે. વળી બહુ બળતું નથી કે કાવ પડતા નથી.
અથવા જસતતી લંબ (એકસાઇઝ એક છક) લીમાં ચોપડવી ધણા દિવસની અને બહુ અસ ધાધર
હોય તો સોલેલ ગંધક બન્ને વાલ સવાર સાંજ સાકરમાં થોડા દિવસ ખાવો.

આધાના દુઃખાવા ઉપર અને કળતર ઉપર ઉપાય.

૧. ધતુરાના પાનનો રસ કાઢી, તેટલા તેલમાં મેળવી સોઢામાં મસળવાથી માથું દુખતું મટે છે.
અને પિંડીને મસળવાથી કળતર મટે છે. ધતુરાના પાનનો રસ કાઢી પકવી તેનો માથો કાઠી સુકવી રા-
ખવાથી તેને, અપ પડ્યે પાણીમાં મેળવવાથી તેના રસનું કામ સારું છે. આ દવા ઝેરી હોવાથી સાચવવી.
૨. ધોળી કહેરનાં પાન છપિ સુકવી બારીક કરી સુધાડવાથી છીંકા આવી માથું દુખતું મટે છે.
બારીક ચુરણ તેલમાં મેળવી મસળવાથી કળતર ને અસ પણ મટે છે.
૩. આધાપાણીની રાખ ૩ લાગ, મરી ૧ લાગ મેળવી તેને ૧ આકાના પાનના રસનો પટ દઈ
છવી બારીક કરી તેમાંથી જરા જરા સુધવાથી છીંકા આવી માથું દુખતું મટે છે. બહુ છીંકા આવે
થી સુધવાથી મટે છે. તેમજ નાક છીંકણુ દવાનો સુષ સુષે છીંકાય છે.
૪. મરી ને ધતુરાનાં પાન વાટી મરી જેવડી ગોળીઓ કરી બન્ને પોરે બેકેક ખાવાથી શીર પી-
આવાશીથી ૩ દિવસમાં મટે છે.

આંચકી ઉપર ઉત્તમ ઉપાય.

૧. ઝોડા કપાજ હોય તો પ્રથમ ૧ રેય દેવો પછી ૧ રતી અશીષુને ૧ રતી ગાંભે એકવવાટી
હ દેવો અથવા ધોળી કહેરની શીર્ષામાંથી છુરા જેવા હાંજળવાના સરખા “ વિપાજ ” નિકળે છે તે,
તેથી બમણા અશીષુ સાથે વાટી તેની ઘડે ઘડે ભારની ગોળીઓ કરવી. તેમાંથી બન્ને પોરે એકેક,
એકાદ દિવસ દેવી અથવા ધોળી કહેરનું મૂળ રતી ૧ તથા અશીષુ રતી ૧ વાટીને પાવું. અથવા પતાળ તું-
બડી વાલ ૧, પીપળાની વડવાલ વાલ ૧, કેસર રતી ૧, અશીષુ રતી ૧ અને કસ્તુરી રતી ૧ એ સર્વે
એકત્ર કરી વાટીને બન્ને પોરે કે સવાર સાંજ દરદના બેર મુંજળ પાવું બહુ બેર હોય અથવા ધા. ચ.
મક-ધનુર હોય તો સારાં વેદ-દાકારની મદદ લેવી. તાવથી થાય તો માથે થંડાં પોતાં મુકવો.

અળાઈઓ ઉપર ઉત્તમ ઉપાય.

ફેરીના રસનો ચોટીવાર ખરડ કરીને પડી નહાવુ. તેની ચોટલી દુધમાં ધરીને ચોપડવી. આંખનાં ૩ ભાગ, ટોપડું એ ભાગ ને કપુરકાચલી ૧ ભાગ, ખાંડી પલાળી, વાડીને તેના ખરડ કરી- તથા મ ગોળી ન્હાવાથી અળાઈ ગદાઈને વિગેરે મટે છે વાળ વધે છે ને સુંગધી થય છે.

શુભશની આગળી ને મલમ.

૧. મીચુ, તેલ ને બેરળે સમભાગે ડેના કરી દાગવાથી આગળી અને છે. મીચુ ૨ ભાગ ને તેલ ૧ ભાગ એળાળી ઠારવાથી સારો મલમ બને છે. તે કપડા ઉપર લગાડી ધા, આળી ને શુભાં ઉપર મલાય છે. નળનાં શુભાં ને કારનીગળ ઉપર મનુષ્યનું બળેલું અસ્થિ બારીક કરી ધીમાં ચોપડવું અથવા જરખનાં લોડની રાખ થીમાં ચોપડવી, અથવા ચાંદી ઉપર કહેલો પારાનો મલમ લગાડના રહેવું. તેથી દાઢ પગની તલજરગી પણ મટે છે આગળી પણ મટે છે.

આવેલી આંખોના ઉપાય.

પ્રથમ ગરગી સમાવા એક રેચ લેવો. પછી ચીમેક પલાળી વાડી તેને કપડાથી નીચોવી તેના બેડા લુઆ અંખમાં અંખવો. અને બાહ્યેર રસવતી ચોપડવી. સરગવાના પાનના રસમાં મધ મેળવી અંખન કરવું, મેરચુયુ, ટંકચુખાર, જેડીમંધતુ સત્વ, ને કપુર. સમભાગે લઈ, બુદાં બુદાં વાડી એકત્ર મેળવી તેમાંથી જાર જેટલુ ફુલનાં દીપાંમાં મેળવી નિત એક વખત દિવસે ને એક વખત રાત્રે આંખવું. તે તાજું કુંડુ પણ મટાડે છે, તાજાં વાવલાં, ધતુરાના પાનનો રસ અથવા દારૂડીનું ચીર નિત એકવાર જરાજરા આંખવાથી મટે છે.

વૈદ્યક દુચકા.

દાંતનાં પેઢાં—સુન્નેલાં રહેતાં હોય તો—કપુર ૧ તોલા, રમી મરતકી ૧ તોલો, હીરા ખોળ ૧ શે, ચાક ૪ તોલા અને ગેર ૪ તોલા મિશ્ર કરી વાડી, ચળી મંજન બનાવી દાંતે લસવાથી મટે છે. પાંડુરોગ—લોહજામ, છીપ જામ, પીપર તથા ગળાસત્વ સરખે બાગે લઈ એકેક વાલ દિવસમાં ૫ વખત મદ સાથે આપવાથી મટે છે.

અજીર્ણ સુંક અને કરમીયા—કાંઠીચો તથા સુંક એકેક તોલો, સચળ તથા સેફી હીંગ અથો તોલો ચૂકું કરીને તેની સરગવાના રસમાં ગોળી વાળવી તે ગોળી એકેકી ખાવાથી ચૂક કરમીયા અને અજીર્ણ મટે છે. સુખ પ્રસવ માટે—જેળનો કંદ કમરે બાંધવો, પ્રસવ થયા પછી કાઢી નાંખવો.

રૂઠ પ્રાપ્તિ માટે—વેણી ધરાના રસમાં દાઢમની મોટી મોટી કળાયો વાડી તે રસ થંદી કાંઠમાં સાત દિવસ પાંચો એટલે રૂઠ ન ખાંડવું હોય તે સીને રૂઠ આવશે.

સર્પદસ—નાગરવેલનાં મૂળ પાનમાં ધાસી ખાવા, એટલે ઉત્તરી યજ વિષ ઉતરશે, છનાં ઉતરી ન થાય તો એ ત્રણ ખાવાથી ઉલટી યજ વિષ ઉતરશે.

વાળો—આખા નારીયેળને ફેરી તેમા નવકારની બૂટી રાત્રે નાંખવી અને સવારે તેમાંનું પાણી પીવું અને ટોપડું કાઢી ખાધ જવું, અને સાંજ સુધી કાંઈ ખાવું કે પીવું નહીં સૂઈ આવથયા પછી દહીંને બાત ખાવાથી વાળો મટી જશે.

ધાતુપુટ્ટા—આગળના લીલા પરડાને કચરી રસ કાઢી તેમાં એક દાઢ લાંબુ પેડોળું કપડુ પલાળી સૂકવવું, એ કપડાને ફરી પાણુ પરડાના રસમાં પલાળી સૂકવવું, એ પ્રમાણે ૧૪ પુટ આપવા પછી તે કઠકાના ૧૪ ભાગ કરવા તેમાંથી રોજ ૧ કઠકો પા રીર દુધમાં ઉકાળી તેમાં સાકર નાંખી તેદુધ પીવાથી ધાતુ પુટ્ટા થાય છે.

ગોળા—ગોજરાના રસમાં મરીની લુધી નાંખી તે રસ પાવો અને બે પજુએળવાથી મટી જાય છે. ખરજવું—ગીલામું અને તેલમાં કઠરી તે તેલ ચોપડવું.

પ્રમેહ—મેંધ આંખલી, ધી દેવવી, તમાલપત્ર, અને ૨૦ મરી એકત્ર વાડી પીનાં એ પ્રમાણે સાત દિવસ પીવાથી અસાધ્ય નિપવો મટે છે.

ઉલટી—મકાઈના દાણા પાંચેકેકે કણસલાં બાળી તેની રાખ કરી તેને મદમાં વાલ દોઢાથ આપવાથી ઉલટી મટે છે.

બાળકોના ઝાડા અને સંક્રાંતી—માર્બા અને સુંક ધીમાં. વસી ચટાવવાથી મટે છે.

એ ખરેખર જીવનજ છે આ જીવનનો સાચુ ઉપયોગ કરવાથી દીર્ઘજીવન પ્રાપ્ત થાય છે, મગજ પુષ્ટ થઇ શુદ્ધ અને યાદશક્તિ વધે છે, ધાતુસ્ત રોગો મટાડી શરીર પુષ્ટ બનાવે છે. આ જીવનની બનાવટ સર્વોત્તમ હોવાથી બાળે સર્વ કષ્ટના જીવન કરતાં તે ગુણમાં ઉત્તમ જણાય છે તેમાં પડતી વસ્તુઓ જીવનરસિકની અને નુકસાન ન કરનાર છે. ખાવામાં રસદિષ્ટ, દેહજ્વલદાર અને આરોગ્યને નુકસાન માટે કોઈકો પ્રત્યેક છે. નળખાઈ, પાણી, ખાંસી, કામ, સમઘણી, મરડો, અગ્નિપીન તથા, ધાતુવિકારનાં દર-દોષો તેનો ગુણ અનુભવ, સિદ્ધ છે એમ બીજાઓનાં માધક, દલકા બારી લુપ્ત દર ને રાખતાં-માત્ર જાણે-કે જેમાં કશો અતે દિ મતી માત્રાઓ ૧૩ છે તેથી એક જ જાત બનાવવાં છીએ, અને જેનો જનસમુદ્ધ હુડથી લાભ લઇ શકે તે માટે તેની ૧ સ્તલનાં કમાની કીમત રૂ ૧-૮-૦ રાખી છે ત્રણનો કીમત રૂ ૪-૦-૦ પોરટેજ લુદુ/ વિઘાયંઓ મગજનું કામ કરનારા, મારતરો, વડાવો વિગેરે માનસિક મહેનત કરનારને તો તે અપ્રત દ્રવ્ય છે. એક વર વાપરી ખાતી કરવી. તેનો સાચુ ઉપયોગ કરવાથી શરીર નિરાગી અને તંદુરસ્ત રહી શકે છે અને વિવિધ વધારો થાય છે. શુદ્ધ અને યાદશક્તિ વધે છે કોઈ પણ પ્રકારના શ્રમને મટાડનાર છે. ખડકોથી કામચર નથુરામ લખે છે કે, જીવનથી ધણે કામદો થયો છે.

વ્યાધિ દબાર-પણ ગોપધ એક માત્ર ખીરસામાંજ દવાખાનું.

અમૃત જીવન. (૧૯૨૮૩)

નામની અમૃતમય દવાનો લાભ ઘણા વિદ્વાનો, અને તળીઓએ તથા જનસમાજે તમામ રોગો ઉપર ખાતી કરી લાભ મેળવેલો હોવાથી, દરેક ધરમાં ધરમતુ દવા થઈ પડી છે. આ દવા પોસે રાખવાથી-કોઈ પણ રોગની ખીર રાખવાની જરૂર રહેતી નથી, કારણ કે તે શરીરમાં થતા અંદરનાં અને બહારનાં રોગોને માટે ગમખાણ ઉપાય છે આ દવા બે 'તમારી' જીવંતીનાં 'અપ' કરતા હો. તો હું મેશ પાસે રાખવો. તેનાથી, અકરણ, અતિસાર, ડિઝેન્ટીઆ, ઉદરસ, ગરમી, ઉલટી, વા, કમળો, ડેટોના દુઃખાવો, ખંધોચ, નળખાઈ, કોલેરા, કમીઆ, ખસ, ગુમડા, ગોળે ચડવો, ચુક, તાવ મ, દંતનો દુઃખાવો, દાદર, નપુષ્કતા, ક્રમેલ, પ્રદર, પાડુગ, ખરોળ, પેંગ, માથાનો દુખાવો, મધુપમેલ, કામ, રતવા, લકવો, વીર્યવધેક, વાળો, સુઘણી, વગાધ, સધિવા, મુલારોગ, હરસ, હેડકી, હાટકીસીઝ, સળો, લીલીસીયા, વધ, દાંત, નાક, કાંતના, દરદ, સોળ, લીછી, સાપ, ઉદર, દડકાયા કૂતરાનું એર, કંઠમાળ, દાંડુ, વિગેરે લગભગ તમામ દુઃખો મટે છે, અને તેથી તેનો સાચુ દરેક માણસ લાભ લેતા, અપા છે. ખાટલી ૧ ની કીમત ૮-૦-૦

આંખલોપારાના-નામદાર દોકાર સાદેજ લખે છે કે, અમૃતજીવનનો અજમાયશ કરતાં શુદ્ધ શુદ્ધ રોગો તે અદુર્ગ ખાતીથી મટાડે છે; અને તેથી તે-જરોસા પાત્ર અને ઉપયોગી છે.

જમિ તેવા હરમને માટે રાખવું જુ દવા.

હરસ નાશક ગુટિકા.

આ દવા સંકે કે દુઃખના, અને દુલતા હરસને મટાડવામાં રાખવાથી કામ કરે છે. પણ માણસોએ તેનો ઉપયોગ કરી ખાતી કરી છે. ગાણવાટે જતા લોકોને તો તે એક જ દિવસમાં અંધ કરી કે છે. બહાર નીકળેલા ખુરા જેવા હરસના મસાને તે એકદમ બેસાડી દેખ સમાવી દે છે. આપરેશન કરવાની જરૂર રહેતી નથી, તેમ મટયા પછી કરી થતા નથી. ફરત દમેશ સાદે આવે છે, લાખ કંડીને લાગે છે અને શરીરને શક્તિ આપે છે. કી. રૂ ૨-૦. અનુપાનના કમાની કીમત રૂ ૨-૦. અને તેની કીમત રૂ ૪-૦.) સાથે મધ્યમ મહત.

દવાઓને બહોળો ફેલાવો થવા સાથે અમારી દવાઓની કીંમત અમે
આજી માસથી ખાસ ઘટાડી છે.

સંગ્રહણી પીલ્સ

નામની અપારી બનાવટની દવા સંસ્કરણને માટે વિજયી નીવડેલી છે તેનો ઉપયોગ કરો, ધણે
તેનો ઉપયોગ કરી ખાત્રી કરી છે. આપને કદાચ તે રોજ લાગે પડે તો હોય તો જરૂર આ દવા પાત્ર
ખાત્રી કરો અને નવું જીવન મેળવો. તેથી અત્ર અવગણો, જૂખ ઉપડશે, ખાંસ પડશે, વારંવાર થત
હવા મઠી પડીને ખુલાસો દરત થશે. યરીમાં ફરી થોડી ઝીને શક્તિ વધશે. અજાણી જોવા અમાર
આપને ખાસ લલામણુ છે. ડબ્બી ૧ ની કીમત રૂ. ૧-૦-૦ અનુપાનના ડબ્બીની કીમત રૂ. ૨-૦-૦

ક્ષયહરપીલ્સ.

ક્ષયથી અથવાની ઇચ્છા રાખનારાએ તો જરૂર વાપરવીજ એકઝે. પછી ન વાપરે અને ક્ષયના
પંજામાં સપડાય તો તેના નથીઓજ વાંક સમજવો. ક્ષયને માટે જાતે ઉત્તમ અને ગુણકારી દવા છે.
તેનાથી અમે તેવો જામી ગયેલો ક્ષય પથ મટાડ્યો છે. માટે અમારી લલામણુ માનો તો આજેજ મંગાવી
અને મોતના પંજામાંથી છુટો જાટલી ૧ ની કીમત રૂ. ૨-૦-૦ અનુપાનના ડબ્બીની કીમત રૂ. ૨-૦-૦

પ્રમેહ નિવારણ પીલ્સ

ખંધુ જે તમને આ રોગ—પ્રમેહ—પથરી કે મધુ પ્રમેહ કે પેશાબનો અમે તે લ્યારિ થયો
હોય, પેશાબે ધોળા રસી, કે માત્ર વધારે કરતો હોય, પેશાબે લાગે કે તણખ જળતી હોય તો આજેજ
એમને પત્ર લખી અને ઉપરની દવા તેના અનુપાલ સાથે મંગાવો, અને જરૂર આરામ મેળવી સુખી
થાવ. ડબ્બી ૧ ની કીમત રૂ. ૨-૦-૦ અનુપાનના ડબ્બીની કીમત રૂ. ૨-૦-૦ પેદા ૦-૮-૦ દવા એક
માસ આલશે. પેરટ પેકીજ સાથે રૂ. ૪-૮-૦ નું 'વી.' પી. કરી 'દવા મોકલો છું.'

આનંદવટી

નામની સ્વાસ્થિ, જૂખને કઠીને ઉઘાડનાર, આધિષ્ઠ દર્દી કરી, સુખે દરત ખુલાસે
લાવી, પેટના વાયુને મટાડનાર દવા મંગાવજે આજે તેનો અનેક ધરોમાં વપરાય છે.
આવાની શ્મિ ઉત્પન્ન થઈ મુખ સ્વાસ્થિ થાય છે આ જાટલી દરેક ધરમાં હોતીજ એકઝે. જાટલી ૧
માં જોળા ૧૦૦ ની કીમત રૂ. ૧-૦-૦. તથા જાટલીની રૂ. ૨-૪-૦

વાતહરગટી.

આ દવાના સેવનથી અમે તેવો વા દરે તે મટી જઇ એક મહીનાપાંજ યરીર તંદુરસ્ત થશે, અને
પછી જંદગીપર્યંત વા જણાશે નહિ, સંધિવા અને પક્ષાઘાતનો તો તે રામજાણુ ઉપાય છે. જે તમે
તેનાથી સપડાયા હો, અને ઘણા ઉપાયો કરી કરી કટાળ્યા હો તો જરૂર અમને લખજો અને પછી
તમારે સાજ નજ થવું હોય તો પછી અમારો ઉપાય નથી. ડબ્બી ૧ ની કીમત રૂ. ૨-૦-૦

દરે કેમીકલ વર્કસ—અમદાવાદ.

દરે કેમીકલ વર્કસમાં બનેલા શારત્રોકત દવાઓ.

કંવાધા—કિડાળા.

અભરધાદિ કંવાધ—ત્રિદોષના તાવ, ઉદરક, ઉલટી, શ્વાસ ને પેત મટી, કાઝા, પેશાબ ને પવનનો
ખુલાસો કરે છે. પાકેરના ૧ પડીકોની રૂ. ૧-૦

દશકુળીકંવાધ—મુલાવડીના રોગ—માટે, તાવ, યરદી, કાઝા, શ્વાસ, માથાનો દુખાવો ને યુરો
મટે છે. પાકેરના ૧ પડીકોની રૂ. ૧-

પ્રથ્વાદિ કંવાધ—માથાનો દુખાવો, આંધાયાથી, દાંતનો દુખાવો, આંખનું પડળ, લપડાનો
દુખાવો મટાડે છે. પા રતેલના ૮ પડીકોની રૂ. ૧-

દરે કેમીકલ વર્કસ શાર રસ્તા અમદાવાદ.

અમદારી દવાઓના બહોળો ફેલાવો થવા સાથે અમદારી દવાઓની કીમત અમે ૧૧

માંલુ માસથી ખાસ ધરાડી છે.

પુનઃ વાંકિ કરાય—પંકુરોજ, ઉદરસ, ઉદર રોગ, દમ, યજ્ઞ અને ચોળ મટાડે છે. પા રતલની ૧ પરીકાની રૂ. ૧—

બુદ્ધિમદ્દારી દવાય—વાતરોજ અને ગરમી, બદાર, જાતના દાદ, મંદીપેાવા, ઉપદ્રવ, ચાંદી, ચીરોતી અકામતે પક્ષાપાત મરડે છે. પા રતલની ૬ પરીકાની રૂ. ૨. ૧—

મહારાસનાદી દવાય—વાતરોજ, પક્ષાપાત, હાથ, પગનું રહી, જરૂં, સંધિવા, કાપીપથ, સારણુ ગાંઠ, પેટ ચટકુ, વીરવા રોગને ઓળોના શુભ રોગો મટાડે છે. પા રતલની ૫ પરીકાની રૂ. ૧—

ચુલ્હી.

અર્ધમોહાદિ ચુલ્હી—સંધિવાની પીઠા, સોળ, દેડ કે સામજનો દુઃખાવો, મટાડે છે. પા રતલની રૂ. ૧

અર્ધમોહાદિ ચુલ્હી—દામ વંધકને પુરપાતન આપે છે. ૩ પરીકાની રૂ. ૨. ૧—

ચોસટ પહોડની પીપર—ઉદરસ, બરોળ, સંધિવા ને દમ મટે છે. ૫ તોલાની રૂ. ૨. ૧—

જાતિફલાદિ ચુલ્હી—સમદણી, ઉદરસ, દમ, હાથ, જરૂં અને સળખમ મટે છે. ૧૦ શેરની રૂ. ૨. ૧—

પંચસમચુલ્હી—પેટના યજ્ઞને દુર કરે છે. પેટ ચટકુ કે બ્યારોને મટાડે છે. રૂ. ૨. ૧—

કારકર સવણ ચુલ્હી—પેટનો મેથો, બરોળ, ઉદરોજ, હાથ, દરસ સંધરણી, આમી કમજબત, સોળ, પેટનું યજ્ઞ, દમ, ઉદરસ, સુકારો ને મંદાંતને મટાડે છે. પા રતલની ૪ પરીકાની રૂ. ૨. ૧—

વૃદ્ધ મંગાધર ચુલ્હી—મરડો અને સમદણી મટાડે છે પા રતલની ૪ પરીકાની રૂ. ૨. ૧—

શાખાદિ ચુલ્હી—બાળકના ઉદરસ, તાવ ને હેલટીને મટાડે છે. પા રતલની રૂ. ૨. ૦-૮-૦

સીતાપેસાદિ ચુલ્હી—દમ, ઉદરસ, હાથ, મંદાંત, પંચમાર્ગ યજ્ઞ, અરૂચિ અને તાવને મટાડે છે. ૧૦ મહાસુદર્શનચુલ્હી—તાવને મંદાંત, ત્રિદોષના તાવ, દાદ, શોષ, ઉદરસ, પંકુરોજ, સુકારો, યજ્ઞ મટાડે છે. તમામ પ્રકારના તાવને મટાડે છે. ૧૦ શેરની રૂ. ૨. ૦-૮-૦

હિન્દુચાંદિચુલ્હી—જરૂરોજ ને પ્રદિસ કરી પેટમાંના વાના ગોળાને, યજ્ઞને, પેટ ચટકુ, દેડાદી, સુકારો, પંકુરોજ, ઉદરસ, સમદણી અને દમને મટાડે છે. ૧૦ રતલની રૂ. ૨. ૧—

ગોળીઓ.

આરોગ્યવંધની—આમદીના દરદ, મેદવાપુ, ચોળ, તાવ અને આમદાને મટાડી, પાચન અને દીપન કરનાર તથા મળનું વીણન કરી અત્યંત જૂખ લગાડનાર છે ૧ તોલાની રૂ. ૨. ૧—

દેશીર ભુગળ—દાદ, સંધિવા, ધારા, ચાંદી, પાકું, ગરમીના અને પેશાબના રોગો, ઉદરસ અને પંકુરોજ મટાડે છે. ૫ તોલાની રૂ. ૨. ૧—

ચંદ્રમ્બા—(લોહ લખતે કીસાજત વાળી) વીસ પ્રકારના પ્રમેદ, પેશાબ અટકવો, પથરી, કમજબત, યજ્ઞ, આરો, પંકુરોજ, કમળો, સારણુ, દમ, ઉદરસ, દરસ, બરોળ, મંદાંત અને અરૂચી મટાડે છે. ૧૦ રૂ. ૧—

મહાધોગરાજ ગુગળ—(કરમો સહીત) તમામ પ્રકારના વાના રોગ, આમદીના દરદો, હરસ, સમદણી, યજ્ઞ, હાથ, ગેળો, દમ, ઉદરસ, બરૂચી ને ધાતુ વિકારને મટાડે છે. ઓળોના રૂંદ દોષને સુધારે છે. ૧૦ રૂ. ૨. ૧—

સંજીવની વટી—બજલું, કાલેશ, સનેપાત અને સર્પદંડને મટાડી માંલુસને જીવાડી દે છે. રૂ. ૨. ૧

બુદ્ધિમદ્દારકાંટી—ગરમાનને બળવાન કરી, હરસનો નાશ કરે છે. સંધરણી, દમ, ઉદરસ, હાથ, બરોળ, સોળ, હડકાંતે મટાડે છે ૬ તોલાની રૂ. ૨. ૧—

મંદુરવટી—કમળો, પંકુરોજ, પેશાબના રોગો, હરસ, ચોળ, આમદીના દરદ, બજલું અને બરોળ મટે છે. રૂ. ૨. ૧

લવગાદિવટી—મોદામાં રાખી રસ ઉતારવાથી બે પરીમાણ ઉદરસને મટાડે છે. ૪ તોલાની રૂ. ૨. ૧—

રોખવટી—બજલું, ઉદરોજ, યજ્ઞ, કાલેશ, મંદાંત અને પેટના રોગોને મટાડે છે. રૂ. ૧

તેલી.

નારાયણ તેલ—તમામ પ્રકારના વાના રોગ, પક્ષાપાત, મળ પડકું, બદરાપણ, ધાતુ કીલ્મતા બાર જુગંઠ, યજ્ઞ, સમદણી, યજ્ઞો લોઠાવી વગેરે મટે છે. પા રતલની રૂ. ૨. ૧—

ચાલુ માસથી ખાસ ઘટાડી છે.

શીઘ્ર પ્રસુતી. આ દવા દરેક કુટુંબમાં હોવી જોઈએ. સ્ત્રીઓને સુવાચક વખતે ધણીજ નીકા ધાંટી અને અસહ્ય દુઃખની વેદનાથી છુટવા માટે આ દવા વાપરવી, પ્રસવ થવાના સમયે આ દવા ખાવાથી વગર કષ્ટ પ્રસવ થાય છે; અને બીલકુલ પીડા જણાતી નથી; અને સરીર આરામ રહે છે દરેક પાસે આ દવા રાખી મૂકવી જોઈએ. ડબી ૧ ની કીમત રૂ. ૧-૦-૦

ગોઠો-ચંદ્રો-અમારી ગોળા મંદવાની દવાથી ગમે તેવા ગોળા ચઢતો હશે તે મટશે. જુની દવા ખાતીથી મટશે રૂ. ૧-૦-૦

ઉદરસ ગમે તેવી જુની ખાંસી, ઉધરસ કે, કફ-પડતો હોય, કાઠ ઉપાયે ન મટતો હોય તો અંગાથે અમારી ઉદરસ નિવારણ પીલસ. તેથી ગમે તેવી ઉદરસ ખીખજ દીવસથી મટે છે. રૂ. ૧-૦-૦

સર્વ વ્યાધિહરગુટીકા આ એક દવા જુદા જુદા અતુપાનમાં લેવાથી દુખારે વ્યાધિઓને મટાડી શકતી આ છે. કી. રૂ. ૩-૦-૦

દમહર ગુટીકા

તો ઉપયોગ કરવાથી ગમે તેટલા વર્ષની જુની દમ હશે કાઠ પીણ ઉપાયે નહીં મટી હોય તો પણ તે આ દવાથી મટશે. આથી રાખેલે કે તમારા પેસા જગ્યાદ ન દેવતા આરામ મેળવવું હોય તો આજે જ એક પેટ લખી અને મંગાવો. ડબી ૧ ની કીમત રૂ. ૨-૦-૦ અતુપાનના કુળાની કીમત રૂ. ૨-૦-૦

અમે ભક્ષેની ખાંસ કીમત ઘટાડી છે અજમોવવા ભલામણ છે.

અંક્રક મંધમ

(હળાર પુટી).

શ્વેતમાં આ અંક્રક બહુ વપરાય છે. નખમાં અને ઘડપણની નખજાઇમાં તથા દમમાં આ અંક્રક સારો શુધ્ધ આ છે. ધાતુની નખજાઇ મટાડી શકે છે. રૂ. ૧-૦-૦ ની કી. ૨-૦-૦-૦

પ્રવાલ મંધમ

પાદમાં, ગોળામાં થતા વીર્યાવર્ધન, ઉદરમાં, ગરમીના બાકી રહેલા વિકારમાં, શ્વેતમાં, વંધ, પેદાજ અને સાધારણ નખજાઇમાં આ અંક્રક ઉપયોગી છે. તો. ૧ ની કી. ૨-૦-૦

વંગ મંધમ-કેલાણની લંબ

પ્રેમાળતા, રોગો અને નખજાઇમાં, રવખામાં ધાતુનું જલ તથા ધાતુનું ક્ષીણ થવું તેમાં શુધ્ધ કરે છે. તો. ૧ ની કી. રૂ. ૧-૦-૦

લોહ મંધમ-ગંજવેલ લંબ

પાંડુ, સ્ત્રીઓના પાંડુરોગ, રતવા, મૂત્રપીડ, હૃદરોગ, ગંડમાળ, ક્ષય, સાધારણ નખજાઇ અને ધાતુની નખજાઇ મટાડે છે. માત્ર ૭ થી ૩ રતી જમ્યા પછી દિવસમાં બે વખત મદ કે ઘી સાથે

લેવી, ઉપર કુંધ પીડું તોલા ૧ ની કી. રૂ. ૨-૦-૦

મંહુર મંધમ

પાંડુમાં, સ્ત્રીઓના પાંડુમાં, સાધારણ નખજાઇમાં, ધાતુની નખજાઇમાં અને મારી ખાનારા ગળા ક્રોમી પાંડુવાળી અશક્તિમાં બહુ ઉપયોગી છે. તો. ૧ ની કી. રૂ. ૦-૮-૦

નાગ મંધમ-શીસાની લંબ

પ્રેમાળતા રોગોમાં તથા સાધારણ નખજાઇમાં આ લંબ ઉપયોગી છે. તો. ૧ ની કી. રૂ. ૧-૦-૦

ચંદ્રોદય

ધાતુની નખજાઇ ઉપર આ લંબ અસિર છે. માત્ર ૧ થી ૩ રતી, મદ સાથે ખાંધ ઉપર કુંધ પીડુ. તો. ૧ ની કી. રૂ. ૨-૫-૦

સુક્તા મંધમ-સાચાં ગ્રાતીની લંબ

સાધારણ નખજાઇ, ઉદરસ, ક્ષય, અને દમમાં આ લંબ થયો શુધ્ધ કરે છે. કી. તો. ૧ ની રૂ. ૧-૦-૦

સુવર્ણ માંકીક મંધમ

પાંડુમાં, સ્ત્રીઓના પાંડુમાં, હૃદરોગમાં, ગંડમાળમાં, સાધારણ નખજાઇમાં અને ધાતુની નખજાઇમાં

આહુ, માસથી ખાસ ધેરડી છે.

ક્રમાં આ અખ ચુક કરે છે તે. ૧ ની ડી. ૧

શુભ મુખ્ય-સાબરસી બાની લક્ષ્મ.

આસ, યજ્ઞ અને દર મટાડી પુષ્ટ કરે છે તે

૧ ની ડી. ૦-૮-૦

સુવર્ણ વસંત માલતિ.

ઉદરસ અને આસ કરીને શય તથા દમમાં ગુલુ-
નું મુખ્ય કરે છે. શયિ વધારે છે સીકીંગ આરે છે.
ધાતુને સુધારે છે. ઇલેક્ટ્રીક વચ્ચે મટાડે છે ધાતુગત
જીવર, વાસુ, ગોળા, લોહવિકાર અને દુર્ગુણપણને
મટાડી, બાળક, વૃદ્ધ, સુતિકા અને ગર્ભિણી સ્ત્રીના
દરદાને મટાડે છે માત્ર ૧ થી ૪ સ્ત્રી. ૧ તોલાની
ડી ૨. ૧૨-૦-૦

વિષ્ફોટક પીલ્સ.

આ ગોળાઓથી વિષ્ફોટક, મસા, ચાંદી સરી-
વપર ગરમીના આધારમાં પડી જવા ઉપદ્રવ અને
ગરમીના તમામ રોગ તથા પેટ પંચાગરે છે ગમે
તેવી દવા કરી કરીને માથા ઉતારી ન મરે તો તુરત
મંગાવી દુર્ગા દે દાને શયદા થયે છે, ડબી ૧
ની ડી. ૨. ૧. સવારમાં બે ગોળા મદ થી સાથે
સાથે ખાવી.

પ્રદર પીલ્સ.

સ્ત્રીઓના અત્યાધ પ્રદર, સ્વેતા અને રક્ત પ્રદર,
લોહીવા અને ખાત જવી તુરતજ મિટી સરીર
પુષ્ટ કરે છે ડી ૩-૨-૦

વરીલની ગોળીઓ.

આ દવાથી ગરેજ, પાંડુરોગ, સરીર પીળુ પડી
જીભ ઘાળી પુણી જેવું થવું, કમળા, કસે-
જમાં થયેલા લોહીનો નિસાર, મદાગિન, અને કેસ-
ના પીલ રોગો તથા પાંડુરોગ ને પેટના સોજા
મટે છે. ડી. ૨. ૧.

રાજવંશી યાકુતિ.

ધાતુગતતામાં રોગો મટાડી, ખૂં પૂરપાવન
અને શક્તિ આપી, નીચેના વધારા કરી, શુભેદિયની

શિથિલતા મટાડી સનેજ કરવામાં આ દવા સર્વોત્તમ
છે નપુપકપણને પ્રાપ્ત મનુષ્યોને આશિર્વાદ સમાન
છે ડબી ૧ ની ડી. ૨.

નપુપકત્વારિ લેપ.

આ લેપ શુભ લાગ ઉપર લગાવવાથી શુભેદિય
સનેજ થય છે અને નપુપકપણ મટી ખરી જીવાની
પ્રાપ્ત થાય છે. ડી ડબી ૧ ની ૨. ૧.

વધરાવલ પીલ્સ.

સારણુ ગાંઠ, વધરાવળ, અંત કુ ઉતરતું,
રેગળ-આ દવામાં આસ ઉપયોગ સખવાથી ૧ મ
માં મટે છે. ૨. ૧

વંધરાવલ લેપ.

આ લેપ વધરાવળ કે સારણુગાંઠ ઉપર લેપ
વાથી મટે છે ડબી ૧ ડી. ૦-૮-૦

દોનીક પીલ્સ.

ધાતુગત વિકારો મટાડી, લાયની વૃદ્ધિ કે
પુરુષત્વ આપે છે. હાય પગનું કળતર, ધાતુનું
માથાનોડુ આવે, કેડા કાટવી અને ઉદિયની શિથિલ
તાને મટાડી જીવાન જેવું બળ આપે છે દવા
માસ આલશે. ડબી ૧ ની ડી ૨.

અશ્મીળનાશક ગુટિ.

અશ્મીળીઓને આ દવા એક માસ ખાવા
અશ્મીળી ઓગાવે છે ફરી દવા કે અશ્મીળી આવવા
જરૂર રહેતી નથી, અશ્મીળીમાં પેસાં બરગાદ
સરીરને તુકદાન કરવા પ્રયત્ન મનુષ્યોએ જરૂર
દવા વાપરી અશ્મીળી ઓગાવવામાં છે, ડબી ૧
ડી ૨ ૧ શી જીવાણી સેમ અવતાર વળતરામ લખે
આ દવાથી દસ વરસનું અશ્મીળનું બધારણ
પચીસ દીવસમાં છુટી ગયું છે.

દેવે કેમીકલ વર્કસ-અમદાવાદ.

૪ અમારી દવાઓના બહાણા ફેલાવા જવા સારુ અમારા દવાઓની કીમત અમે
સાહે મારાથી ખાસ ઘટાડી છે.

ફીવર પીલ્સ.

અમે તેવા ટાઢીઆ ઊનીઆ, એકાંતરીઆ, રો
ના, અને એથીઆ તાવને માટે આ દવા ઉપમ
કી. ૧-૦-૦. અમે તેવા જુનો. અગર નવો
૫ ૨૪ કલાકમાં આ દવાથી મટી જાય છે.

જય ગુટિકા.

આ દવાથી જે કીમતે રૂપાવ-અટકાવ ન
જવો હોય, તેને અટકાવ આપે છે. અનિયમિત
ટકાવ આવતો હોય, અને વખતે દુઃખ થતું હોય
જે નિયમસર અટકાવ આવે છે, અને પીડા મટાડે
કી. ૨. ૧.

કોલેરા પીલ્સ.

અમે તેવા કોલેરા, ઝાડો, ઉલટી, અને ગોઠવા
હોય, માતાનું પ્રયુ હોય તેને આ દવા ઘટ
મટાડે છે. કી. ૧-૦-૦.

નેટ્ર ફુલ્હર પીલ્સ.

આંખમાં પડેલું ડુલ, અંખ, ઊરી, પડળ, પર-
ણી, રતાધળાપણું, અને મોતીઓ, પડ્યો હોય તો
વગર વાહકો આ ગોળીઓ આંખવાથી મટે છે.
આંખના કાંઈ પણ રોગ, ખીસ પડવા, આંખ
અધી, પાંપણો ગળા જવી, વિગેરે બાધિ આ
વાથી મટી તેજને વધારે છે. કી. ૧ ની કી. ૧-૦-૦

અર્યુમીકંચર.

કાંઈ પણ પ્રકારના રોગના, ટાઢીઆ એકાંતરી-
ના કે એથીઆ તાવને માત્ર ૨૪ કલાકમાં મટાડે
કી. ૨. ૦-૬-૦

વંન્ધ્યા પીલ્સ.

અમે તેવી વંન્ધ્યા કીમતે જે કીમતે પ્રજા થતી
ન હોય, એકવાર પ્રજા થઈ પછી પ્રજા રહ જ-
તી ન હોય તેવી વંન્ધ્યા કીમતે આ દવાનું સેવન
વાથી ગર્ભ ધારણ થાય છે અને પ્રજા થાય છે.

તે દીર્ઘાયુ થાય છે. કીમતી કી. ૨. ૪ પણ અન્ય-
થર માટે ૨૨ પ્રોતીજથી સોની દેલસુંખરોમ અમદાવાદ
જાણે છે કે તમારી વંન્ધ્યા પ્રીક્ષથી મારી કીમતે વીલ-
કુલ પ્રજા થતી નહોતી તે તમારી વંન્ધ્યા પ્રીક્ષથી
થઈ છે. તેથી તમારો આભાર માનીએ છીએ.

અમૃત-પાન.

આ દવાથી મરખીના રોગો મટે છે. અને લો-
હીની રુદી થાય છે. અને તાવ, ઉનવા, અથ-
વિગેરે મરખીના રોગો મટાડી શરીર ઘટ્ટ કરે છે.
કી. ૨. ૧.

હેરો ઓઈલ.

આ તેલ તલના તેલમાં રેથી વનસ્પતિની દ-
વાઓ નાખી જનાવેલું છે. આપતું સુગંધદાર હોવા
છતાં તે લગાવવાથી, વળિ-ખરી પડના નથી, વાળ
કાળા થાય છે, વાળ ન ઉગેતો હોય તો ઉગાડે છે. કી. ૨. ૧

વાલ નાશક તેલ.

આ તેલ વાળ ઉપર લગાવવાથી વગર જાળતણ
કે આમડી કાળા પડ્યા વીના વાળ એક મીનીટમાં
ખરી પડે છે. કી. આ ૧ ની ના

સુખશાંતિ લેપ.

અમે તેવું ગાંડુમડ, લાંચનીગળ થતું હોય કાશથી
ન મટતું હોય તે ઉપરતે આ લેપ મંગાવો તેનાથી
અમે તેવા જુમાં અને દાખ અમતું પાકતું તુરંતજ
મટી જઈ જાય આવે છે. કી. ૧ ની કી. ૦-૬-૦
એકાંતરી લાજીલ માધવજી જાણે છે કે તમારી
સુખશાંતિ લેપથી શરૂદો છે માટે ફરી આ ક્રમ મોકલો.

દોલપસંદ વોટર.

આ સુગંધદાર વોટર સુખ પર લગાવવાથી,
જો ઉપરના ખીસ, કડાણીઆ, વિગેરે મટાડે છે.
અને મુખની કાળાશ મટાડી મુખસુરત સાલાશ આપે
છે. કી. ૧ ની કી. ૦-૬-૦

હિસ્ટીરીઆ વન્માદહર પીલ્સ.

આ દવાથી અમે તેટલા જુના વખતથી કી-
સ્ટીરીઆ આવતો હશે તે તથા વધ, આવવી,
ખૂણાં, ગભરામંથુ અને મૂતનો વળગાડ મટે છે
કી. ૨-૦-૦

અમારી દવાઓનો બહોળો ફેલાવો થવા સાથે અમારી દવાઓની કીમત અમે ૧૫ આણે માસથી ખાસ ઘટાડી છે.

વૈદિની દવા.

અમે તેવી વીણી કરાવેલી દવા તો પણ આ બુધવાળું એક દીપ્તિ ડાખર મુકતોની સાથેજ વીણી ઉતરી જશે. કી. ૦-૪-૦

લસની દવા.

અમે તેવી ખસ, ફાલા અને લુખસ આ દવા ચોખ્ખાંજ મટી નાખ છે, કી. ૧ ની કી. ૦-૪-૦
દેવે કેમીકલ વર્કસ—અમદાવાદ.

દારૂનો મલમ.

દેવતાથી દારૂના બાગ ઉપર લગાવવાથી પાકતું નથી ને વરત રૂઝ લાવે છે. કી. ૦-૪-૦

જુલાઈની મોલીઓ.

આ ગોળીઓથી મળામાં સાલારે અરધરી બળતી નથી, વીણાવું ઘટા થતા નથી અને બેચેતી વગર જેટલી ગોળી ખાય તેથી બમણું લુલાખ થાય છે, અને મજ સાફ થાય છે. -આમાં ૧ થી ૪ ગોળી પાણી સાથે ખાવવી. તીનાં ઉકારને ૧ થી ૨ ગોળી, કી. ૧ ની કી. ૦-૪-૦

માથાનો પાવડર.

આ પાવડરથી દુખવા આવેલું માથું, આઠાસીસી અને અજબનો તરોર આંચ એક ચપટી મુકતોની સાથેજ મટે છે, કી. ૧ ની કી. ૦-૪-૦

સરજવાનો મેલમ.

અમે તેજુ, ચક્ર કે લીકું ખૂણવું અમે તેજુ લુકું દરી તેપણુ તે તથા દાડ મંજીર આ દવાથી મટે છે. ખરજવાની દવા કરી કરીને મકેલા હોય તેમને અજબાવવા બંસામણ છે. કી. ૧ ની કી. ૦-૪-૦ આ અમદાવાદ એમકે એકનથી લાગે છે કે તમણી પ્રજાવાની દવાથી માફ ખરજવું મટી ગયું છે, માટે બીજી બા કહ્યું મોકલે.

આઈ હોપ્સ.

દુખવા આવેતો આંખોને આ દવા એકજ દિવસમાં મટાડે છે. આ ૧ ની કી. ૦-૪-૦ અને દીપ્તિ આંખમાં નાખવા.

સાડા ને મરઠાની ગોળી.

કોડા અને મરઠા આ ગોળીઓથી મટે છે. અમે તો લોહી, કે પા ઝાડે પડેલું દરી કે પાતળા આડા થતા દરી તો પણ આ દવાથી તુરંતજ આડા અને મરઠા મટી નાખ છે. માત્ર ૨ થી ૩ ગોળી દરી સાથે ખાવી કી. કી. ૧ ની કી. ૦-૪-૦

દંત મંજન.

દંત દુખતા હોય, હાલતા હોય, દંતમાં સધુકાં નાખતા હોય, અવાળું કમ્બું હોય, અને દંત પ-હેલા પડી જતા હોય તો આ દંતમંજન દાંતજી કરવી, વખતે દંતિ ધસવાથી દંતમાં તમામ દરદે, સધુકા અને અવાળાં મટાડી, દંતને મજબુત કરે છે. કી. ૧ ની કી. ૦-૪-૦

દાદરનો મલમ.

અમે તેરી, લાલ કે કાળી દાદર, ધણા મણા ઉપાખ કરવા છતાં ન મટતી હોય તો પણ તે આ મલમથી માત્ર એકજ દિવસમાં મટે છે. આ મલમ દાદરને મટે રામખાણ છે, લાલ કે બળતરા બળતી નથી કે આમડી કાળી પડતી નથી. મલમ ચોપડ વાથી કડક વળે છે. કી. ૦-૪-૦ એકવાર મટવા પછી ફરી દાદર થતી નથી

પેનહર વામ.

વા, સંધિવા, પક્ષમાત ઉપર ચોખ્ખાવાથી મટે છે. માથું ચડેલું વરત ઉતરી નાખ છે. ૦-૪

વ્લેક હેરઓઇલ.

આ તેજ લગાવવાથી પેળા વાળ કાળા થાય છે કાંઈ પડતા નથી કી. ૧. ૧-૦-૦.

સાચા મોતીનો સૂરમો.

આંખનું રોજ વધારી આંખોની દરદો મટાડી આંખોમાં કંઈ આવે છે, તોલા ૧ ની કી. ૦-૪-૦

વાતેલ.

વાતવાળી કે પડી જવાથી અમે તેવા વાતવાળી હોય, લોહી બધા નાથતું હોય અને અત્યંત વેદના થતી હોય તો આ તેમનો પાંદો, વાતવાળી લોહી બધ થઈ જઈને બેઠું બાળી નાખ છે. આ. ૧ ની. કી. ૦-૪-૦

૧૬ અમારી દવાઓનાં બહોળા ફેલાવો થવા સાથે અમારી દવાઓની કીંમત અરે
ચોક્ક માસથી ખાસ ઘટી છે.

વાધિર્ય તેલ.

કાનનાં તમામ દરદો, કાન પાકવો, સચુકા
નાખવા, અધુમણાટ, થવો અને બેગપત્તુ આ તેલનાં
બળે, ટીપાં કાનમાં નાખવાથી મટી જાય છે. બા.
૧ ની કી. ૧૨. ૧ પણ અજમાયશ માટે ૦-૮-૦,
આંખનાં તેલ-આંખા તેલમાંથી બનાવેલું કી. ૦

વાલારોગ્યવટી.

નાના બાળકોને થતાં દરદો, ઝોડો, કિસડી, તાવ, રતવા,
ઉદરસ, દમ, સસણી, વરાધ અને મગરખી વિગેરે
બાળકોને થતાં નગામ દરદો આ ઝોળી મદ સાથે
આડવાથી મટી જાય છે. અને બાળકનું શરીર
પુષ્ટ બતાવે છે. દરેક ધરમાં ૧ બાંધી રહેવી
જોઈએ. ૩ બી ૧ ની કી. ૦-૮-૦

ગરમીના રોગો માટે રવરેથી

સારસાંપરિલોં

આ દવા દુધ સાથે પીવાથી ગરમીના રોગો મટી
કાનનાં સંધારો થઈ લોહીની શક્તિ થાય છે.

દોલરંજન હેર ઓઇલ.

આ તેલ અત્યંત પુષ્ટકારક હોવાથી મધ્યમાં
મગરખી લેની સુખ થઈ તથા દરદો સુધી જતાં
ધી, વાળ મીઠાં થતાં નથી, પરંતુ માથામાં ઠંડક
જે ૩ કી. ૦-૮-૦

અંદકળા હેર ઝોળી કી. ૦-૫-૦

મોહીની હેર ઝોળી ૦-૮-૦

શાતા હેર ઝોળી ૦-૪-૦

કફ સીરપ.

ઉદરસ, કફ અને કમળે મટાડે છે. દવા દુધ
સાથે દિવસમાં ત્રણ વખત પીવી કી. ૨. ૧

દૌનીક સીરપ.

મદવાગી અશક્તિ પછી આ દવા પીવાથી
શરીરમાં શક્તિ આવી પુષ્ટ થાય છે. કી. ૨. ૧

દ્રાક્ષાસર્વ.

કુષ્ઠ જેવાં લુનાં ઘાસોળીનાં દરદોનાં, વદ મ
ધુસેની ઉધના નાસમાં, અશ્મિમાં, મૂર્ચમાં, ઉ
રસમાં, અત્યંત નખાણમાં, તીવ્ર દરદોની અશ
ક્તિમાં અને કાંઈ પણ જાતની મહેનતથી થા
લાઓ હોય ત્યારે આ આસર્વ ઉપયોગી છે.
એક બા. ની કી. ૩. ૧-૮-૦

વાલોમૃત.

બાળકોનાં તમામ રોગ મટાડી શરીર પુષ્ટ
છે. રોગ બળે ટીપાં દવા દીવસમાં બે વાર
સાથે પીવી. કી. ૦-૮-૦

શમપ્રગથી મધુર નાથાખાઈ લખો છે કે તમામ
બાલકોમાં અમારા બાળકોને મધુર કાપડો થયે
છે. માટે ખીજ બાટલી વી. પી. પી. મોક્ષાવશી.

કુમાર્યાસર્વ.

ઉદરસ, દમ, દરસ, ઝોડો, અને પેટનાં રો
ગમાં, લુનાં કબજાવોતમાં અને સ્ત્રીઓના રક્ત
દમમાં આ આસર્વ શુભ કરે છે. કી. ૨. ૨-૧-૦

લોહાસર્વ.

પાંડુમાં, એમ્બમાં, બરેલીનાં રોગોમાં સાંધા
નખાણમાં, અને કાનની નખાણમાં આ
શુભ કરે છે કી. ૨. ૨-૧-૦

દેવ, કેમોકલ વર્કસ-અમદાવાદ

અવલેહો.

અવલેહો પ્રારાવલેહ—શરીર ધર્માઈ જવાનાં દરદો, દાંડીસીઝ, ઉદરસ, શોષ, ધાતુવિધાર,
પેશાબનાં દરદોને મટાડી શક્તિ આપી, શુદ્ધિ, પાદ દારિત, સ્ત્રીઓ ઉપર પ્રીતિ, અને પ્રસાનગાને વધારે
છે. રતલ ૧ ની કી. ૨. ૧-૮-૦

કુટલપલેહ—તમામ પ્રકારના ઉદરસ, ઝોડો, સંમદણી, અશ્મિ, પાંડુરોગ, કમળા લોહીના કામ કે
લોહીની ઉલટી થવી, કષ્ઠ, અને અરડાને મટાડે છે. રતલ ૧ ની કી. ૨. ૨-૧-૦

ગેશુરાદિ અવલેહ—પેશાબનાં દરદો, પ્રોક, પથરી, કાનની વાગેરે મટાડી શક્તિ આપે છે.
રતલ ૧ ની કી. ૨. ૨-૧-૦

દુરીતક્યાદિ અવલેહ—ઉદરસ, દમ, કુષ્ઠ, ખાતીના રોગોને મટાડે છે, ૧ રતલની કી. ૨. ૨-૧-૦

દવે કેમોકલ વર્કસની ઘરાતુ અનુભવ સિદ્ધ દવાઓ.

દરેક ઘરમાં હંમેશાં રાખવા યોગ્ય દવાઓ.

દવા

ગુણ.

ડાબીની વધુ ડાબીની

તાવનો પાવહર-ગમે તેવો રાખનો, ટાલીઓ એકાંતરીયો, હેરી, ચોથીઓ, કીમત કીમત

તાવ એકજ દિવસમાં મટે છે. માથું ઉતરે છે ને શક્તિ આવે છે. ૦-૮-૦ ૧-૦-૦

વંતમંજન-દાંતના તમામ રોગ, સજીયા કમંતર, સ્વેદ, દાદ દુઃખવી, અવાણુ કુલનું,

તમામ મટે છે ને દાંતને મજબુત બનાવે છે. ૦-૮-૦ ૧-૦-૦

માયાનો પાવહર-ગમે તેવું માથું ચહેડું સમેખમ દેવ, આદાશીશી, કમંતર,

દાં. હાથી જવા વિગેરે એક ચપટી સુધારાથીજ મટે છે. ૦-૮-૦ ૧-૦-૦

મોતીનો ટેકો સુરમો-અખના રોગ, એણુ દેખાતું, ખાખ પડતી, લેણુ વજરા,

આખો આવવી, વંગેરે મટાડી આખોનું તેજ વધારે છે. રાંધી ૧ ની કી ૦-૮-૦ ૧-૦-૦

જુલાવની હલો-જેટલી ગોળા ખાપ તેથી ડાબલ જુલામ થાય, મરધરી બળે નહી

કે વીણાચુંદા થાય નહી રવારિષ્ટ છે. ૧૦૦ ગોળાની ડાબીની કી. ૦-૮-૦ ૧-૦-૦

વાઝાગોલ્લી-જાળકેતી વરધ, હમ્પરી, દુધ ન પચતું, ગ્રામ ચર્ચા, તાવ, ઉદરસ

શરીર ગળા જુલુ વીગેરે મટાડે છે. ને શક્તિ આપી 'દુ' બનાવે છે. ૦-૮-૦ ૧-૦-૦

દોનોકપીલ્સ-શરીરની શક્તિ થતી જતી, ટેકો ફાટતી, માથું ચહેડું રહેતું, દસ્ત

સાફ ન થવો, ખેચેતી, ધાતુની નળાણ વિગેરે મટાડી શરીરમાં શક્તિ

આપી, ધાતુને વધારી છૂટ બનાવે છે ને શરીર પુષ્ટ બનાવે છે. ૧-૦-૦ ૨-૪-૦

જાનંદવટી-ખ ધુ ન પચતું, ભૂખ ન લાગવી, ગ્રામની કમજબાન રહેતી, માથું

ચહેડું, ખેચેતી વીગેરે મટાડી, ભૂખ ઉપાડે છે ખાધુ દુર્ગમ કરી

દસ્ત સાફ થાય છે. ખુબ સ્વાદિષ્ટ થાય છે 'પુ'કને બદલજમી મટે છે. ૧-૦-૦ ૨-૪-૦

વાલનાશક પાવહર-પાણી સાથે મીઠા કરી વાળ ઉપર લગાવવાથી એક મિ.

નીટમાં વગર બળતરા કે ઇજા થયા વગર વાળ ખરી પડે છે. આમડી

સુંવાળી રેશમ જેવી નરમ રહે છે. કામ પડના નથી. કે બળતરા બ.

બતી નથી. આખું વર્ષ સાથે તેટલી દવા એક ડાબીમાં આવે છે

વળા વીંછીના ડાબ, ઉપર ચોપડાથી ઝેર તરત ઉતરે છે ડાબીની કી. ૦-૮-૦ ૧-૦-૦

ફરની દવા-ગમે તેવી કાળા કે લાલ દાદર આ દવા લગાવતાંની સાથે જ

મટે છે. બળતરા બળતી નથી, ખજવાળ મટે છે, માત્ર ૨૪ કલાકમાં

જ દાવો થાય છે. એક વાર મટયા પછી ફરી ચતી નથી. ૦-૪-૦ ૦-૮-૦

અમૃતજીવન-કોમિરા, ચુંકે, શકરામલુ, ગ્રામ થયા, રોગ, ઉદરસ, વાણુ વીગેરે

અનેક રોગ ઉપર આ એકજ દવા અત્યંત ગુણ કર્તા છે કી. ૧-૦-૦ ૨-૪-૦

વેપારીએ ને પુરતું કમીશન મળે છે. એક વાર મંગાવી ખાતી કરવી.

૧ ડાબીનું અને ૩ ડાબીનું પોસ્ટેજ ખર્ચ ૦-૪-૦ પડે છે માટે વી. પી થી

મગાવનારે ૩ ડાબી મંગાવવી કે કીમતમાં તેમ પોસ્ટેજમાં પણ ફાવો થાય.

અમને લખેલા પત્રો ખાસ ખાતગી રહે છે. એકવાર અમમાવી એવા લલામલ છે.

દવે કેમોકલ વર્કસ અમદાવાદ.

આહુકાને સુચના.

આહુકાને વિનંતિ—ભાગ્યોદના નવિન આહુક કરી મોકલવામાં આવે છે. દરેક આહુક ઉપર મોકલવામાં આવ્યા છે, તે ઉપર ધ્યાન આપી આશા છે કે એક બે આહુકા વધારી તે કાંઈ ભરી મોકલશે અને જ્યાં સુધી નવિન આહુક ત્યાં સુધી તે કાંઈ પોતાની પાસે રાખી મૂકશે.

ભાગ્યોદયનું પાંચમું વર્ષ ચાલુ માર્ચ માસથી શરૂ થયું છે. તેનું વાર્ષિક રૂ ૨-૦-૦ ભેટના પોસ્ટજનતા ૦-૨-૦ સ.ચે, રૂ ૨-૨-૦ છે. આફ્રીકા ખાતે શી ૪ છે. લવાજમ વર્ષની શરૂઆતેજ લેવામાં આવે છે. અને લવાજમ પુસ્તક સ્વર્ગાય—મુખ વી પી. કરી મોકલી લવાજમ રૂ ૨-૨-૦ વસુલ આવે છે. આફ્રીકાના આહુકાએ શી ૪ નો ખીટીશ પોસ્ટલ ઓફિસ મોકલી નામ કારણ ત્યાં વી. પી. થતું નથી ભાગ્યોદય દરમિયાન આસની ૧ લી તારીખે બહાર પડે છે. જેથી તે સ્વીડીશની આખર સુધી રાહ જોઈ ન મળે તો અમને લખી.

આફ્રીકાના—જે આહુકાનું લવાજમ ગાંડી છે, તેમણે તુરંતજ શી. ૪ નો ખી ઓફિસ અમને મોકલી આપવો. આ મદીનામાં જેમનું લવાજમ નહીં આવે તેમના કમી કરવામાં આવશે. જેથી આ અંક મળેથી તુરંતજ શી. ૪ નો ખી. પો. ઓફિસ મોકલી દેવો.

નવીન આહુક યનારને લાભ.

ભાગ્યોદયના નવીન આહુક યનારે તુરંતજ અમને પત્ર લખી આહુક અંક કારણ પછીથી આહુક યનારને પાછલા અંકો મળી શકતા નથી. તેમ જા વર્ષે ભેટ ખુટી ગયે તે મળશે નહીં. હાલમાં આહુક અંક નામ નોંધાવનારને લવાજમ ભેટનું પુસ્તક સ્વર્ગાયમુખ વી. પી. કરી લવાજમ રૂ ૨-૨-૦ વસુલ આવે છે. ભેટના પુસ્તક.

સ્વર્ગાય મુખમાં નિચે પ્રમાણે વિષયો છે.

પ્રથમ પરિચ્છેદ—મુખ અને ઉન્નતિનું મૂળ સમ્યક્વિતાજ છે, સત્યપ્રિયતા શાંતિ પુરોગાનો ધર્મ છે. આપણા દેશોને કેમુલ કરવા એ મહત્વનું કાર્ય છે.

દ્વિતીય પરિચ્છેદ—શિષ્ટાચાર, સ્વાર્થા લોકો શિષ્ટાચારી હોતા નથી, સુખી સાધારણ લોકોમાં પણ સન્નજનતાનો પ્રકાર, સ્વભાવિક સહાનુભૂતિ એ એક અંગ છે, શિષ્ટ વર્તનમાં લોક લક્ષણ જેવા કુસરકારો ઉપર ધ્યાન ન આપવું.

તૃતીય પરિચ્છેદ—સદ્ય દાન, દયાથી મોટો દાન ખીજો ધર્મ નથી, નોકરો સાથે કેવું વર્તન રાખવું, સ્વ.મિત્ર,

ચતુર્થ પરિચ્છેદ—ભદ્રમનુષ્ય, પરાપકાર, નૈતિક બળ અને મોટાઇ, સન્માનનું ?

પંચમ પરિચ્છેદ—મધુર વચન, વિનય, વિનયનો અર્વતાર,

ષષ્ઠ પરિચ્છેદ—અસંખ્યતા, મરકરી, મધુર તિરકકાર,

સપ્તમ પરિચ્છેદ—નૈતિક દુર્બળતા, અસકર્તા, ઉત્સાહ, ઉચ્ચ લક્ષ્યલોક,

કરવામાંજ મહત્વ છે, કર્મ મહત્ત્વ,

અષ્ટમ પરિચ્છેદ—જન્મભૂમિ, આદર્શપુરુષ, ગુરુકલ્પદેશાપકાર, રાજભક્તિ, અનવદ્ય

આ પ્રમાણે ઉત્તમ-વિષયોથી ભરપૂર અનેક દૃષ્ટિ સહિત સરળ ભાષામાં પુસ્તક આ વર્ષે ભાગ્યોદયના આહુકાને ભેટ તરીકે મળશે, માટે નવિન આહુકાને તુરંતજ મોકલવા.

વ્યવસ્થાપક ભાગ્યોદય—અમદાવાદ

વાંચજો પુરું નહિ વાંચો તો પરતાવો થયો. કાઉંક લાભ
મેળવશો. પૈસા પૈસા અને પૈસા ! જ્યાં જુવો ત્યાં

તેનીજ ચાલો !

આજકાલ દરેક માણસ પૈસાને માટે વલખાં મારી કરે છે, માણસનું દષ્ટિ જિંદુ પાને લક્ષરધાન પૈસાજ નજીય છે. તેને મેળવવાને માટે વેપાર કરે છે, ગુમાસતી કરે છે, ખેતી કરે છે, નોકરી કરે છે ને છેવટે મલુરી પણ કરે છે, અગત્યનું કામ હોય તો પણ જો પૈસાની વાન આવી તો તેને પરેકું સ્થાન મળે છે કારણ કે વ્યવહારમાં સર્વ પદાર્થો પૈમાથી જ મળ્યા શકે છે અને તેથી તે મળે, નેતી રાગથી તે રક સુધી દરેકને જીવાસા રહે છે. ખેતે જે કામ થયો કરે તો હોય તે ધધામાં વિજયી થાય, અને તેમાં હળવે રૂપિયા પેદા કરે એવી દરેકને આશા હોય છે, અને તે આશા પુરતા જાન સિવાય પુરી પડતી નથી.

પૂર્વે આપણા દેશમાં તેજુ શિક્ષણ અપાતું હતું અને તેથીજ તે વખતે આપણા દેશ પ્રથમ પંક્તિમાં સંખ્યાતો હતો આજે તેવા શિક્ષણના અભાવથી જ્યાં જુવો ત્યાં દરિદ્રતાએ પથ પેદાશે કરી મૂકેલો છે, અને તેથી તેમાંથી ઉદ્ધરવાનો એકજ માર્ગ છે કે જે વડે આપણા શરીર અને મનની શક્તિઓ સુધરે અર્થિક ક્ષમ્તિ કરી શકે તેનું વ્યવહારિક જ્ઞાન આપતું જોઇએ આથી અમે ધણા વર્ષ મહેન્ટ કરી, તન, મન, અને ધનના બોગે હાલમાં જ.

ધૈન્યતા

નામકું પુસ્તક ખરીદ્યું છે તે વેણાજ વખતમાં લોકાંત્રય થઇ ખપી જવાં જાણ્યું છે. જે તમારે તમારાં જાળવતે કે રનેલીમંડળને સંસારમાં ઉચ્ચ સ્થિતિએ સ્થાપા કર્મકા હોય જે તેમને કિતમ આરિઆતન, અને વ્યવહાર કુશળ જનારવાં હોય, બિવિધમાં જાતેજ ધન કેમણ પૈસાવાળાં સાથે એવી કમળા હોય, જ્યાં ત્યાં દારિદ્રતામાં રખડવા દેવાની કમળા ન હોય તો આજેજ આ પુસ્તક મંચારી ઉપયોગ કરજો.

જે તમે ધણા ધણા ધધા કરવા છતાં પણ દમડી દેખતા ન હો, વેપાર ધધા કે જીભ ઉઘો. મમાં ધારેલો લાભ ન થતો હોય, ખેતીમાં વીસ પચીસ થતું પકવવાની કમળા હોય, હુલર કળાનું સર્વો. પ્રથમ જ્ઞાન મેળવી કળા કુશળ જનનું હોય, કાંઈ પણ ધધાની સાથે હળવે રૂપિયા સફલથી કમાઇ સકાય એવી શોધોને શીખવાની કમળા હોય, અને આજ જનમાં લાખો અને કરોડો ધનના સ્વામિ જનનું હોય તો આજેજ આ પુસ્તક મગાવી ઉપયોગ કરજો આ પુસ્તકમાં ઉપયોગીપણાં દળવે સ ટીપ્પિકટ મળ્યાં છે. તેની અદર જાન લાભમાં અને ૧૬૦ પ્રકરણોમાં તમામ પ્રગરના જાનનો શોધોનો અને કળાઓનો કમવાર સમાવેશ કરવામાં આ યો છે તેની દુક નોધ નીચે પ્રમાણે વાંચવાથી સમજશે.

ભાગ ૧ સો—ધનનું મહત્વ જેમાં ૨૦ પ્રકરણ છે ભાગ ૨ જે—જેમાં ૩૦ પ્રકરણ છે જેમાં ધનજ્ઞાન થવાને કેવી ચોખવા પ્રાપ્ત કરવી તે છે. ભાગ ૩ જે—ધધાની શોધ અને કયા ધધાથી ધન પાન મવાય છે તે વિષે. ભાગ ૪ થો—જુદા જુદા પ્રકારની નોકરી કેવી રીતે પ્રાપ્ત કરવી તે વિષે ભાગ ૫ મો વેપાર—જુદી જુદી જાતના વેપારો ધનવાન મધ સકાય તેવા. ભાગ ૬ હો ખેતી—જોનાંને કસ ચો રીતે વધારવો, ખાતર કયા પ્રકારનું કમ જમીનમાં ફેટવું નાંખવું વિગેરે ઉપરાત વરસાદ, પાણીની તમાજ શી રીતે પુરી પાડવી, જુદી-જુદી જાતનાં અનાજ, તમા મરી મસાલા વિગેરેનું પાવેતર કયારે કેવી રીતે કરવું કે જેથી પેદાશ દર વરસ કરતાં દસ કે વીસ પછી વધી શકે વિગેરે ભાગ ૭ મો—ખતીજ પદાર્થોની ધનની શક્તિ-સાદુ. શુ વિગેરે ધન સગથી પ્રયોગે. ભાગ ૮ મો—કિવેરાતનો વેપાર, કીરા, માલેક, મેલી વિગેરેનો વેપાર. ભાગ ૯ મો હુલર ઉઘોમ—રમતો ઉઘોમ, કામજનો, કામનો, સાસુ જનાવવાનો મીલુજીનો, ફોદામારનો ઉઘોમ, સાંનેટનો, વાનિસનો, લાખનો,

શાહીનો, બટનનો દીવાસજીયોનો હિલોળ, 'સેલુ' અને રૂપ બનાવવાના, બનાવટી, કંઠ, પીત્તળ વિશે
 જુદી જુદી બતતી ધાતુ બનાવવાના પ્રયોગો, ધાતુઓના કાષા, મેલ કાઢવા, ધાતુ ઉપર ગીદેટ કરવો.
 વીજળીની બેટરી બનાવવી, લીકાર્ડ રમવાનો. જીવ જીવુઓ, સાપ, માંકડ વિગેરે અનેક જીવુઓ
 કરવાના, કપડાં, ધાતુ, કાચ, કાચ મોતી, વિગેરે ઉપરથી કાષ કાઢવાના, બેગ પારખવાના પ્રયોગો
 અગ્નિજ્વળી, સુગંધી બનાવવો, કંકુ વિગેરે પરચુરજી વસ્તુઓની બનાવટ, બનાવટી પરચર, કાચીદાંત, ચામડાં
 દીરા, મોતી, માલુક, પોખરાજ મદ, હોળ, કેસર, કસ્તૂરી વિગેરે બનાવવા. શરીરને સુદર બનાવના
 પ્રયોગો, આપસકીમ બનાવવો, શરબતો, અતરો બનાવવાં, સુગંધી તેલો, હેર ઓઇલો બનાવવાં, સવંકર
 કાલનવોટર, શુભાચરણ વિગેરે બનાવવાં, સોડા, લેમોનેડ વગેરે બનાવવાં બીસ્ફીટ છીંકણી, મીચુ કાપ
 બનાવવું, પેન્સીલ બનાવવી, ફાડવાનું દારૂખાતુ બનાવવું, 'દારૂ' ધન ગોધી કાઢવું, ચમત્કારીક પ્રયોગો
 બહુ પ્રયોગો, ફેટલાક ઉપયોગી હુન્દરો, ઘસ, ગેસના દીવા, વીજળીનું તાવીજ, હપુરની માળા, પ્યાલા,
 મીકણી સોપારી, સોના ચાંદીના વસ્ત્ર, દંતમંજન વિગેરે બનાવવું. ભાગ ૧૦ મો—વૈદક—વિદ્યાગ
 અગ્રેજી દવાઓ, જુદી જુદી બતતના ઓર્ડો અને એસેન્સ બનાવવા, અગ્રેજી પેટન્ટ દવાઓ જેવી કે,
 કાળેનિટ ઓફ એમોનીયા મીકચર, નાઇટ ઓફ આર્સન, પોટાસ, કવીનાઇન આર્સન મીકચર, ઓક્સાઇડ
 ઓફ કોપર, પેનજીલર, કસોરોડાઇન, સલ્ફીટ એસીડ, કોલ્ડફીમ, નાઇટ્રીક એસીડ, હાયડ્રોચ્લોરિક એસીડ,
 પ્રોપરસ, એન્ડીકામ્નીયા, ડેમીયાના ટોનિક પીલ્સ, ઇરડેન્સ પીલ્સ-સીરપ-સારસાપરીલા, બાલાન્ટ, લાઇમ-
 ન્યુસ મેથોલ હેરકાઇ, બાલનાથક સાણ, તેલ, અર્ક, પાવડર વિગેરે, દાદરનો મલમ, કુલોરેફાઇન, કવીનાઇન
 આર્સન પીલ્સ કોમ્પાઉન્ડ આર્સન કવીનાઇન ગોળી, સીરીફ ઓફ કાઇપોફોરેટ ઓફ લાઇમ, વિગેરેની
 બનાવટ જુદી જુદી બતતના મલમો. દેશી શાસ્ત્રોક્ત દવાઓ—કવાયો, મુર્ચો, શુદ્ધિ, શુગગ, અવ.
 ટેલ, આયુર્વ, અરીષ્ટ, પરચુરજી ઉપયો, પાકો, દ્ધાર, મુરખંના, અર્ધાણાં, મીકાઇ વિગેરે ભાગ ૧૧ મો
 ન આશિના આધ્યાત્મિક ઉપાયો, ભાગ ૧૨ મો ગરીમમાંથી ધનવાન થનારા પુરોનાં જીવન શરીરો
 ગેરે મંજુ પ્રયોગો અને ઉપાયો છે. ગરીમ માણસ પશુ ધનવાન થયા સિવાય રહેવાનો નહિ. પુસ્ત
 કની કી. ર. ૫-૦ પૈ. ૦-૬-૦

અમદાવાદથી. ડૉ. રોમર. એલ. એમ. એન્ડ એસ લખે છે કે ધનવાનનું પુસ્તક ધણું જ ઉપયોગી
 છે. ખેડાથી. ડી. એમીકલચર ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબ જેડીકનદાસ. શ્રી. ચોક્કરી લખે છે કે. ધનવાનનું પુસ્તક
 મનજી કરવા મોગ્ય છે

વૈદ્યાને વૈદક ભાગ ૧ હો અને ૨ જો.

આ પુસ્તકમાં તમામ રોગ મટે એવાં ઔષધો અને વનસ્પતિસાસ્ત્ર આપવામાં આવ્યાં છે. આ
 ઔષધો અકસીર વનસ્પતિમાંથી તે થી રીતે બનાવવાં, તથા કઈ દવા કયા કયા રોગ મટાડે છે તે, તથા
 દવા કઈ કઈ વનસ્પતિની કેવી રીતે બનાવવી તે, તથા દરેકધાતુ તથા વિષનું શોધન કરી બને
 બનાવવાની રીત, તથા તેની બતતી માત્રાઓ, અવલેહો, પૂતો, તેલો, તથા આસવો વગેરે બનાવવાના
 પ્રયોગો દરેક માણસ સમજી શકે તે પ્રમાણે શુદ્ધતા જાણવામાં ચરક, સુશ્રુત, વાગબટ, સારંગધર, જીવ
 પ્રકાશ અને તિર્થંત જેવા મહાન ગ્રંથોમાંથી લેખવામાં આવ્યું છે. આ પુસ્તક ૩૧ પા ના વૈદકના પ્રકા
 પુસ્તકની ખરોખરી કરી શકે છે પુસ્તકની કિંમત દરેક વાળની માત્ર રૂ. ૦-૧૨-૦ પૈ. ર. ૦-૩-૦
 અને બાગ સાથે ખરીદનાર પાસેથી રૂ. ૧-૦-૦ પૈ. ૧-૪-૦ પડશે.

વિનોદચંદ્ર.

એક અતિ રસમય અને મોહક વાર્તા આ પુસ્તકમાં સત્યનો જપ અને અસત્ય, અપયં, અભિ
 માગદિ 'કુચુંલોનો' એવા ચિતાર આપવામાં આવ્યા છે કે ખરેખર વાંચનાર મનુષ્ય અને તેલો દુર્ગુણી હરે
 વાંચી તેને સદૃશી મયા સિવાય છુટકોજ નથી. એકવાર પુસ્તક હાથમાં લીધા પછી ફરી તેને પા
 વાંચ્યા સિવાય મુકુજી ગમે તેમ નથી. એકવાર વાંચ્યા પછી વારંવાર વાંચવાનું મન ચક્ર આવશે. કી. ર. ૧

શું તમારે છુત ભવિષ્ય અને વર્તમાન કાળની વાત જાણવી છે ? શું તમારે તમારા નસીબમાં શું લખ્યું છે તે જાણવું છે ?

શું તમારે ભવિષ્યમાં આવી પડનાર સુખ કે દુઃખ ક્યારે મળશે તે જાણવું છે ? શું તમારે રૂ, ચંદી, અનાજ વીગેરેના કાલ તાલ ક્યારે ચકશે કે ઉતરશે તે જાણવું છે ? શું તમારે તમારા હિંમમાં લાભ થશે કે હાનિ તે જાણવું છે ?

જો જાણવું હોય, તો આજે જ એક પત્ર લખી—

ભવિષ્યવેત્તા

યાને ભવિષ્ય જાણવાની વિધા.

(બીજી આવૃત્તિ.)

આ નામનું પુસ્તક મંગાવો. જે પુસ્તક ઉપરથી દરેક માણસ ગમે તો થોડું બહુએ હશે તોપણ, ભવિષ્યમાં શું બનશે તે જોઈ અને જાણી શકશે. તમે તમારું ભવિષ્યનું સુખ દુઃખ જાણી શકશો. ધંધામાં શું લાભ થશે ? સુખ ક્યારે મળશે ? હવે પછી કેવા દિવસોમાં દહાડા જશે તે વિગેરે અનેક વાતો તમે તમારી પોતાની તેમજ પારકાની પણ જોઈ અને જાણી શકશો. જન્મોત્તરી, વર્ષકળ ધૈર્ય, મનાવી શકશો, અને જોઈ શકશો, વારંવાર જોશોને ત્યાં ધક્કા ખાવા નહિ પડે તેમ તમે જોશો તે ખાતરી જોશો. તેમાં હાલના હીંદના સાવનસ ઉપરાંત જૈન, મુસલમાની અને અગ્રેજ ભવિષ્ય જાણવાના પ્રાપ્તિનો સમાવેશ છે. કીમત માત્ર રૂ. ૩ પો. ૦-૪-૦૦.

તેમાં નિચે પ્રમાણે ૪૪ પ્રકરણો છે.

પ્રા. ૧-૨-સંવત્સર, રાક, માસ, અયન, રાશી, મહો, નક્ષત્રો, યોગ, કરણ, ચંદ્ર, વિગેરે જોવાની રીત. પ્રા. ૩ તે દરેકમાં કરેલા શુભા શુભ કર્મોનું ફળ. પ્રા. ૪થી ૯, મહોનાં ફળ, નાની મોટી પનોતો, અશુભ મહો, મહોદસા, દિનદસા વિગેરે જોવાની રીત પ્રા-૧૦-૧૧ તમામ પ્રકારના મદુરતો જોવાની રીત, પ્રા-૧૨ લેણદેણી, તારા, નાડી, યોગી, ગણ વિગેરે જોવાની રીત, પ્રા-૧૩ ચોરાચેલી વસ્તુ જરૂર કે કેમ તથા તે ક્યાં ગઈ છે તે જોવાની રીત, પ્રા. ૧૪ કાર્યસિદ્ધી માટે પ્રયત્નો જોવાની રીત, પ્રા. ૧૫, જન્મ માસ વીગેરેનું, ફળ પ્રા. ૧૬ મહો, અને રાશી, શુભાશુભ, ૧૫, ૨૬, મેચી વિગેરે જોવાની રીત, પ્રા. ૧૭-૧૮, જન્મોત્તરીની કુંડળાઓ બનાવવાની તથા જોવાની રીત, ૧ લાથી બારે બારનું, મહેલું, રાશી વાર ફળ, દ્રષ્ટિનું ફળ, અગ્રેજ રીતે ફળ, પ્રા. ૧૯ બારે ભાવેનું મિશ્રફળ, ભાગ્યોદય, સસપણું, અધિબાનું, રોગ, સ્ત્રી, સુખ, લગનું સુખ, પ્રેમનું સુખ, હાંદગીનું, સરીરનું સુખ, અકસ્માત ધન પ્રાપ્તિ, રાજ્ય લક્ષ્મી, વાહનનું, મકાનનું, માળાપનું, વિદ્યાનું, વંચનું, મિત્રનું, નપુલકેપણનું, સુસારીનું, વ્યત્પાર, નોકરી, ધનસંપત્તિનું, સુખ દુઃખ ક્યારે મળે વિગેરે જોવાની રીત. પ્રા. ૨૦ મહોની દ્રષ્ટિનું ફળ, પ્રા. ૨૧ સ્ત્રીની જન્મ કુંડળા ઉપરથી સ્ત્રીનું, તેના પતિનું, સંધવા કે વિધવાનું, સુખ દુઃખ જોવાની રીત, પ્રા. ૨૨ મું જોવાન બાબત, સ્ત્રી ગર્ભ ક્યારે કરે, કે કેમ, સ્ત્રી પુરુષનું ચતુ, ગર્ભવતીને શું જન્મશે, હાથ પગ વગરનું બાળક અવતરવા બાબત. પ્રા. ૨૩-જન્મ વખતે અધારે હતું કે દિવો હતો વિગેરે ખાતરી કરવાની રીત, પ્રા. ૨૪-રાજ્યોજ અને તેનું ફળ, પ્રા. ૨૫ થી ૨૭ નામસ, પ્રવળ્યા, ચંદ્ર વિગેરે યોગો અને તેનું ફળ, પ્રા. ૨૮ બાળકનો રીટ યોગ જોવાની રીત, પ્રા. ૨૯-૩૦. આયુષ્ય જોવાની રીત, ક્યારે, ક્યાં ક્યારેથી ચતુ માપ વિગેરે જોવાની રીત, પ્રા. ૩૧-૩૨, વર્ષકળ બનાવવાની રીત. પ્રા. ૩૩ સરીરપરની રેખાઓ, નખ, તલ, મસિ વિગેરે ઉપરથી ભવિષ્ય જોવાની રીત, પ્રા. ૩૪-૩૫ ઉપરથી ભવિષ્ય જાણવાની રીત પ્રા. ૩૬ મું હસ્તાક્ષર ઉપરથી ભવિષ્યફળ, પ્રા. ૩૭ મું વરસાદ વરસાદે કે કેમ.

કપાર વરસરી, જનાજના લાવનાલની વધવટ, સુકાળ કે દુકાળ વિગેરે જોવાની રીત પ્રા. ૪૩ મુ. નુસિ
ક ના રવર, ઉપરથી કવિબ્યની વાત જાણવાની રીત પ્રા ૪૪ મુ. રમસ દાઅ ઉપરથી કારેલાં હમ્મણ પુરી
યરી કે કેમ, જશ મળારો કે કેમ, ધધામાં લામ રશેકે કેમ, વિગેરે કવિબ્યની વાર જોવાની રીત.

ઉપર પ્રમાણે અનેક વિધયોનો આ પુસ્તકમાં સંભવેલ કથો છે. પહેલી આશુતિ કરતો આ આત-
તિમાં ધરૂજ સુધારો વધારો દર્શાવે છે. પકુ બાઈ-ડીંગ છતાં કીમત માત્ર રૂ. ૩) પો. ૦-૪-૦ રાખી
છે. તેની ચેલી આશુતના સંબંધમાં અનેક અભિપ્રાયો મળ્યા છે.

વેદ-હિલીયાશંકર આપુલાઈ સહેતર—વિરમગામથી લખે છે કે, આપણું કવિબ્યવેના નામે
પુસ્તક જોતાં જોતિયાવધાના અભ્યાસી, જ્યોતિષ જોનાર બ્રાહ્મણો અને જ્યોતિષવિદ્યાને માન આપનાર
કે.ક. પશુ સજ્જનને આ પુસ્તક અતિ ઉપયોગી છે એમ ત્રાડ માનવું છે.

આપુવેદનો જ્ઞાતિ ઉત્તમ અને પ્રાચિન ગ્રંથ કે જેના-હીદી. મરાઠી, વિગેરે હીદુસ્તાનની ભાષાઓ
ઉપરાંત પશ્ચિમની ભાષાઓમાં પણ ભારતીયો યજ્ઞ મળ્યા છે. છતાં જેનું હજી સુધી ગુજરાતીમાં ભાષાંતર
થયેલું જ નહોતું, એવો ઉપયોગી ગ્રંથ, કે જેના ઉપરથી વેદકા'દળનો ગ્રંથો ઉત્પન્ન થયાં છે તેવો
મહાસાગર રૂ. ૫ ગ્રંથ.

શ્રી ચરક સંહિતા.

મળસંહિત ગુજરાતી ભાષાંતર પ્રથમ ભાગ બહાર પડ્યો છે. તેના સંબંધમાં અનેક પેપરો અને વિદ્વાનોએ
અભિપ્રાયો આપ્યા છે. મોટા મોટા એમ ડી. ચેલેસા ડૉક્ટરો પણ તેને વખાણે છે તો આપણા વિદ્વાન વેદો
ખાણે તેમાં તો નવાજન નથી આપુવેદનો મૂળ આ ગ્રંથ છે. આ ગ્રંથમાંથી અનેક ગ્રંથો ઉત્પન્ન થયા
કે તેમાં એવી અંબી જુની શોધો અને દવાઓ છે કે જે આપણા જાણવામાં ન હોવાથી, ધણા પશ્ચિ-
મીય શોધેથી અજાણ્યો છીએ પરંતુ હાલની તેની ઘણી શોધોનો આ પુસ્તકમાં સંભવેલ યજ્ઞ મળ્યો છે.

દરેક ડૉક્ટર, દર્દી અને વેદને આ પુસ્તક પાસે રાખી દવાઓ કરવાથી મલકે છે. તેમજ
પારાયણ સાચવી કરીને ત દુરસ્ત અને દીર્ઘાયુ થી જનાવવાની હમ્મણ રાખનાર દરેકે તેને હમેશાં પાસે
રાખવું જોઈએ. આપણા આપુવેદમાં-દવાઓને માટે સર્વથી સર્વોત્તમ ગ્રંથ ચરકને ગણીએ છે. એજ
તેની ઉપયોગીતા છે કીમત રૂ. ૫-૦-૦ પૃષ્ઠ સાતમો, જાણ્ય એક કાગળ પાકું પુકું, જુજ કોપી
હોવાથી સર્વેર ગંગાવતુ ધણા અભિપ્રાયો મળ્યા છે, જેમાંના માત્ર જુજ વાંચી ખાતરી કરો.

માત્ર જુજ અભિપ્રાય બસ ચરો. મુખાઈ પ્રજુસમ આપુવેદ કોલેજવાળા ડૉ. પોપટભાઈ પ્રજુસમભાઈ
વેદ જે. પી. એલ. એમ. એ.ડ. એસ. લખે છે કે ચરક સંહિતાનું ગુજરાતી ભાષાંતર કરવાનો જે પ્રયાસ
આપે દર્શાવે છે તે અતિ ઉત્તમ છે અને દરેક વેદને એ પુસ્તક ધરમાં રાખવા લાયક છે.

ભાવનગર દરબારી કેળવણી ખાતાના ઉપરી નિવાહિકારી સાહેબ મે. કૌલિદાસભાઈ વિશ્વદરશન-
ભાઈ લખે છે કે શ્રી ચરકસંહિતાનું અવલોકન કરવાથી તે પુસ્તક ઘણું ઉપયોગી માલુસ પડ્યું છે.
આપનો એ પયાસ રહ્યો છે. અને આપે લીધેલા ગ્રંથની સજ્જતા ચારૂ.

જેઠાલાલ દેવશંકર દશે, વ્યવસ્થાપક, ભાગ્યેદય, રીશીરોડ—અમદાવાદ.

પરસીયન નાઈટસ.

ગૃહરથો. આપે અરેબીયન નાઈટસ તો વાંચીજ દશે. અરેબીયનનાઈટસ જેવીજ રસીક અને જોડક
વાર્તાઓ આ પુસ્તકમાં છે ધણીજ મનોરંજક અમલ અને જાનથી ભરપૂર વાર્તાઓનો આ પુસ્તકમાં
સંભવેલ કથો છે. જેનાં હીદી, ગંગાળી, અજેજ વિગેરે ધણી ભાષામાં ભાષાંતરો થઈ ચુક્યાં છે. એકવાર
હાથમાં લીધા પછી વાંચ્યા સિવાય છુટકાજ થયો નથી. પાકું પુકું, જાણ્ય એક કાગળ. કીમત માત્ર
રૂ. ૧-૦-૦ પો. ૦-૨-૦

જેઠાલાલ દેવશંકર દશે, તંત્રી ભાગ્યેદય—અમદાવાદ.

• ગુન્હો કરતાં બચવું, શિક્ષામાંથી મુક્ત થવું, અને કાયદેસર વરતવું એ માણસ માનની દરજ્જા છે. આપણી સરકાર પ્રાચીન શુદ્ધ દરજ્જા અને જવાબદારીઓ છે, સરકારી અમલદારો આપણી સાથે કેવી રીતે વર્તી રહે, અગત્યપરસ માનતા સેવાની કે દટા શીસાવાની ફેજદારી ગુન્હાઓના અવધમાં માણસે શી રીતે વર્તવું, શુ કરવું વિગેરે માટે કાયદાનું જ્ઞાન જેજવતુ એ માણસ માનની દરજ્જા છે, :

કાયદાનો શિક્ષક

યાને

મુલકી, ફેજદારી અને દીવાની કાયદાઓનું જુથ.

ખીજી વ્યાવૃત્તિ. નવા-મુધારા વધારા અને અગત્યની ટોકા સાથે.

જેવી પેઢી આજ્ઞાતની જે હજાર નકસો ધણીજ ટુંક વખતમાં ખપી ગઇ એજ તેની લોકપ્રિયતા છે. આ પુસ્તક દરેક ઘરમાં રાખવાની જરૂર છે. કાયદો માણસના ગુન્હાથી બચી રહે છે. અને ગુન્હાથી અચનાચ નિર્ભય રીતે મુખે રહી રહે છે. કાયદાપણ ગુન્હો કરી અને કરેલું કે કાયદો જાણતો નહોતો, તો તેથી શિક્ષામાંથી બચી જવાનું નથી. તેમજ કાયદો જાણતો અને તે પ્રમાણે વર્તવું એ માણસ માનને મોટે સરકારની દરજ્જા છે. પણ કાયદાઓની કીમત વધારે હોવાથી તેમજ છુટા છુટા ખરીદવાથી સો બસે રૂપિયા ખર્ચ થઇ જાય છે જેથી ધણીને અજ્ઞાન રહેવું પડતું, પણ જ્યારે આ પુસ્તક કે જેમાં નીચે પ્રમાણે તમામ ફેજદારી, દીવાની અને મુલકી કાયદા આવી જાય છે. તેની કીમત માત્ર રૂ. ૭ જ રાખી છે. વળી તે એટલું બધું ઉપયોગી થઇ પડ્યું છે કે હજારો અમલદાર વર્ગનાં સરકારીકટ મળ્યાં છે. જે તે પુસ્તક તમારી પાસે ન હોય તો આજેજ મજાવળે તેથી તમને રૂ. ૭ ખર્ચવાથી હજારો રૂપિયાનો ફાયદો થશે. અને કોઇ એકજ વખતે તેમાં નાહ્યાં વળી જશે.

સુબર્ષ ગવર્નમેન્ટના માણ આરિઓન્ટલ ટ્રાન્સલેટર અને કલેક્ટર સા. એ. ખોર્નહાલ્ડર કૈપલ સમસુદીન સેયદમયાં દારી સાહેબ લખે છે કે —

(અંગ્રેજી વ્યાપાર) તમારું પુસ્તક નામે કાયદાનો શિક્ષક મળુજ ઉપયોગી છે અને લાગે છે કે તે લોકપ્રિય થઇ પડશે, તેની ગુજરાતી ભાષા પણ સારી અને સમગ્રજ તેવી સરજ છે, અને તેમાં ધણી ઉપયોગી કાયદાનો સમાવેશ કરેલો છે.

તેમાં નીચે પ્રમાણે કાયદાઓનો સમાવેશ કર્યો છે.

ફેજદારી વિષયને લગતા કાયદાઓ—કીમીનત પ્રોસીજર કોડ, હિંદુ અન પીનલ કોડ, ગાંડા માણસનો એક્ટ, ફટકાની શિક્ષા બાબતનો એક્ટ. જુગારનો એક્ટ, એન્ટ્રાડીશન એક્ટ, આપકારી એક્ટ, અશીશનો એક્ટ, મીડિઓ એક્ટ, કારીમર અને મેલુરોનો એક્ટ, રેવેનુનો એક્ટ, ફેક્ટરી એક્ટ, રેલીગીયોનો એક્ટ, પોસ્ટનો એક્ટ, મેરી જજીસોનો એક્ટ, રાજકોડી સભા અટકાવકાનો એક્ટ, નાટકનો એક્ટનો એક્ટ, નિધિનિલેખ એક્ટ, બોમ્બ એક્ટ ડગા એક્ટ, વિલેજ પોલીસ એક્ટ, ટ્રીટરીકટ પોલીસ એક્ટ વિગેરે.

• રેવન્યુ (મુલકી) તથા સરવર્ધના વિષયને લગતા કાયદાઓ—લેન્ડ રેવન્યુ કોડ, તે ઉપર થયેલી રૂલ તાલુકાના નમુના, ગામના નમુના, મામલતદારોની ટેરોનો એક્ટ, સર્કલ ઇન્સ્પેક્ટરની રૂલ, માણસની સમલુતી આરિજનલ સરવેની રૂલો વિગેરે.

દિવાની વિષયને લગતા કાયદાઓ—સીવીલ પ્રોસીજર કોડ (નવે) વારવાનો એક્ટ, વાલી નીમવાનો એક્ટ, હાઈ આફ વોર્ડસ એક્ટ, દક્ષિણ રીવીજ એમીક્ટચર એક્ટ, હિંદુ પુનર્લગ્નનો એક્ટ, ગાંડા માણસની મિલકતનો એક્ટ, પારસીસોકાના લગ્ન તથા તલકો બાબતનો અને વારસા બાબતનો એક્ટ, હાઈ પ્રી એક્ટ, પુરાવાનો એક્ટ, કારટમા સમજાવાનો એક્ટ, કરારનો એક્ટ, રેજીસ્ટ્રેશન એક્ટ, વહેવણ કરવાનો એક્ટ, ટ્રાન્સફર પ્રોપર્ટી એક્ટ, સુરોપીયન વેર્મનસી એક્ટ, સીવીલ ટેરોનો એક્ટ,

પ્રોબેટ તથા વહીવટ અલાવવાની સનદો આપવાનો એક્ટ, નાદારીનો એક્ટ, વારસાનો એક્ટ, હિંદુ સો, વારસાને કરજમાંથી છોડવવા બાબતનો એક્ટ, ખુસમમાંની શરૂદ સરીસદારી વિષે, સર્વિસના હક બાબત, સ્ટામ્પ એક્ટ વિગેરે.

પરચુરણ વિષયને લગતા કાયદાઓ—તગાવીનો એક્ટ, લોકલ ફ્રંચ એક્ટ, ધનકમટેક્સ એક્ટ, મતાદાર એક્ટ, તાલુકદારનો એક્ટ, બદરોનો એક્ટ, વહાણોનો એક્ટ, નરવાનો એક્ટ, મુનીસીપાલ એક્ટ, જમીન દેવાનો એક્ટ, સુતરાઉ માલ ઉપર જકાત લેવાનો એક્ટ, જંગલી પક્ષી તથા ચિકારના રક્ષણનો એક્ટ, હિંદુસ્તાનનો અલખી નાણાનો એક્ટ, હિંદુસ્તાનનો ટારીફનો એક્ટ, જળમાર્ગની કરત મતી ડ્યુડી લેવાનો એક્ટ, જંગલનો એક્ટ, વતન એક્ટ, ધરીગેચન એક્ટ, ચિતળા કાઢવાનો એક્ટ, જનાવર તરફ ધાતકોપણું અટકાવવાનો એક્ટ, સેતીટરી એક્ટ, પ્રેસો તથા વર્તમાનપત્રોનો એક્ટ, હાથિ ખાર તથા યુદ્ધ સામગ્રીનો એક્ટ, ફટકની શિક્ષા કરવાનો એક્ટ (નવો) વિગેરે વિગેરે.

ખીજી આવૃત્તિમાં આવેલા નવા કાયદાઓ નાથે પ્રમાણે:—

ફીરકી મેજિસ્ટ્રેટની વિશેષ સત્તા બાબત, રાજદારી ફેદીને દેશપાર બાબત, બંજારો તથા મેળ બાબત, બાંડાના વાહન બાબત, મુખ્યમાં રીતળા કઢાવવા બાબત, ટ્રામવેનો એક્ટ, વેંધાગના માલ ઉપર ફગલબોલથી નિશાનિઓ કરવા બાબત, સ્ટીમ બોમ્બાર તપાસવા બાબત, મોટર વાહનનો એક્ટ, વિજળાનો એક્ટ, ગુન્હેગાર જાતોનો એક્ટ, રાજદોષી સજા અટકાવવાનો, કારખાનાનો એક્ટ, વિમાની મંદળાઓનો એક્ટ, વીમા કંપનીઓનો એક્ટ થોડ દોડની સરોતોની જગ્યાનો એક્ટ, વેદોનો એક્ટ, મોટાના વિશેષ અધિકારનો એક્ટ, દેશાની સામીતીનો એક્ટ, લશ્કરના કુચ કરવાથી નુકસાન યાચ તે બાબત, હિંદુ સોકાના વસીયત નામનો એક્ટ, વિગેષ ન્યાયનો એક્ટ, ટસ્ટ એક્ટ, સુખાધિકાર બાબતનો એક્ટ, કંપની બાબતનો એક્ટ, સમરી સેટલમેન્ટ એક્ટ, તોડાગીરાસનો એક્ટ, ધરીગેચન એક્ટ, તંબાકુનો એક્ટ, નિર્દોષી કાઢતો એક્ટ, રસ્તા તથા પુલો ઉપરના વેરાનો એક્ટ. વીગેરે પુસ્તકની કી ૩. ૭) પો. ૦-૧-૦-૦. આ પુસ્તકમાં દરેક પુરેપુરા કાયદા અને તેની અગત્યની ટીકા સથિ સમાવેશ કર્યો છે. આ ખીજી આવૃત્તિમાં લગભગ બમણા જેટલો વધારો છે. તમા અમાર સુધીના સુધારા વધારા કાયદા કર્યા છે. જેથી ક્ષમત વધારવી પડે છે.

ફા. ૨૫) ખર્ચતાં ન મળે તે માત્ર ફા. ૨) માત્ર.

સરવૈ, રેવન્યુ અને ફાજદારી કાયદાનું જીથ.

ખીજી આવૃત્તિ—આ પુસ્તકમાં ઇડીઅન પીનલકોડની અગત્યની કલમો, કોમીનલ પ્રોસીયર ફા ડીબીક્ટ પોલીસ એક્ટ, વિલેજ પોલીસ એક્ટ, લેન્ડ રેવન્યુ કોડ, તે ઉપર થયેલી ફેલ, મામલતદાર કોર્ટ એક્ટ, ગામના નમુના, સરવાઈની ફેલ, સર્કવર્ક-સપેક્ટરની ફેલ, અફીજીનો એક્ટ, આગકારી એક મોકાનો એક્ટ વિગેરે ૨૦ કાયદાઓનો સમાવેશ કર્યો છે. દરેક માથુમે હ મેર્યા પાસ રાખવા લાયકબ ધણુજ ઉપયોગી છે. જેના સંબંધમાં સેકડો વિદ્વાનોના સર્ટીફિકેટ મળ્યા છે. કી ૩. ૨-૦-૦-૦-૪-૦.

ધરનો વૈધ.

આ એક અતિ હિતમ વૈદકનું પુસ્તક છે. જેના દસ ભાગ છે. તેમાં લગભગ ૫૦) પ્રકરણો જેમાં શરીરનું તેની અદર આવેલા અવયવોનું જ્ઞાન, ઇશિયુ જ્ઞાન, અને તેની દિવા, વનસ્પતિ કે ફેદરતી ઉપચારો, દરેક રોગ, તેના કારણ, લક્ષણ, અને તેના ઉપાયોનો આ પુસ્તકમાં સમાવેશ કર્યો છે. કી ૩. ૨-૦-૦-૦ પંજુ હાથ મંગાવનાર પાસે માત્ર ૦-૮-૦-૦ પો. ૦-૨-૦-૦ છે. જેમાંલાલ રેવશકર દવે, તંત્રી બાલપ્રેમ,—અમદાવાદ.

દેવે કેમીકલ વર્કસ અમદાવાદમાં બનેલી અત્યંત ગુણધારી દવાઓ.
વિદ્યાર્થીઓની છુદ્ધ અને ચાલદાસ્તિ વધારનારી દવા.

MEMORINE

મેમોરાઇન.

(૨૭૨૮૩)

આ એક તાજ દેશી વનસ્પતિમાંથી બનાવેલી સર્વસુ ખાત્રીવાળી, કેષ્ટ પણ પ્રકારનું તુકશાન ન કરી શકે તેવી અને ગુણમાં તુરત ફાયદો આપી, જ્યુને માટે મગજસક્તિ સુધારી લાભ કરે છે. આ દવા સ્વાસ્થિ દેવાથી ખાવામાં રહેલત પડે છે. સવારમાં માત્ર એકજ વખત દુધ સાથે ખાવાની છે. હજારો વિદ્યાર્થીઓ આને તેને દરરોજ સવારમાં વાપરે છે જેમાના જે તદ્દન ઠોઠ અને ખીન અકલવાળા હતા, તે આને મદ્દ હોશિયાર, તિવ્ર બુદ્ધિના અને વિદ્વાનો બની ગયા છે. જેમના હજારો પત્રો દર્શાવ્યા કરે છે. આપને જે આપના બાળકને બુદ્ધિશાળી બનાવવો હોય, બાલ્યવર્ષા હોશિયાર અને જલ્દ ચાલ રાખી શકે તેવો બનાવવો હોય તો આજેજ મેમોરાઇન મગાવજો. મુન કરતાં પૈસા વધુ મશ્વરો નહિ તેથી નક્કી સમજજો કે તમારા પૈસા છુટી ન પડતાં છગી નીકળશે.

તેનાથી મગજ ઉપર સારી અસર થાય છે મગજ શાંત અને સ્થિર થાય છે જ્ઞાનેદિયો સતેજ થાય છે છુદ્ધિ તિવ્ર અને સહેજમાં ચાલ રહી શકે તેવી યજ્ઞ ચાલદાસ્તિ વધે છે. બાળક બાલ્યવર્ષા હોશિયાર અને ચાલદાસ્તિ થાય છે. શરીર પુષ્ટ બનાવે છે. વીર્ય અને લોહીને વધારી શક્તિ આપે છે. નાનાં બાળકો, વિદ્યાર્થીઓ, રુકલ માસ્તરો અને મગજનું કામ કરનારાઓને માટે મગજને પુષ્ટ કરનાર આ સિવાય બીજું એક પણ ઔષધ નથી. ડબ્બી ૧ ની કીમત રૂ. ૨-૦-૦ પૈ. ૦-૫-૦

ગક્તિદિન થઇ ગયેલા માણસોને માટે મોઈ પણ પ્રકારનું તુકશાન ન કરે અને સ્થાયી લાભ આપી શકે તેવી

સોવેરીન.

નામની દવા વાપરવા અમે દરેક માણસને બલામણુ કરીએ છીએ આ દવાને શક્તિય પદ્ધતિથી બનાવવામાં આવે છે. તેમાં એક પણ મુકસલકારક વસ્તુ પડતી નથી જેથીજ તે આજે મેળા મેટા શિદ્ધીઓ, નવાઓ, રાગ મદારાજઓ અને અમલદાર વર્ગમાં તેમજ દરેક માણસ વાપરવા લાગ્યા છે આ દવામાં સુવર્ણ, સાર્વા મેતિ જેવી કિમતિ વસ્તુઓ પડે છે જેથીજ તે સ્થાયિ લાભ આપી શકે છે આ દવાનો ઉપયોગ કરવાથી ગમે તેવા શક્તિદિન, અને ધાતુદિન ગયેલા માણસોને નવી જુવાની અને શક્તિ પ્રાપ્ત થઇ બળ અને ધાતુનો પુરુષ વધારે થાય છે વળી જેથી પેશાબ કે સ્વપ્ને જતી ધાતુ બંધ થાય છે શિથિલ થયેલી ઉદિયો બળવાન અને સતેજ થાય છે પ્રમેદ મટે છે, દરસ, સમઘણી મટે છે હાથ, જીભ, જીવર. દમ પણ મટે છે. શરીર નિરોગી અને બળવાન થઇ દીર્ઘ જીવન પ્રાપ્ત થાય છે આવી ઉપયોગી દવાના જોટલા પૈસા ખર્ચાવ તેટલા ઓછા છે કારણ કે ગમે તેવો સસારથી બહાર નીકળી ગયેલો નિર્વીર પુરુષ પણ આ દવાનું સેવન કરવાથી તાઠાતવાળો અને પુષ્ટ બને છે જલ્દ માણસ ઉપયોગ કરે તો તેને જુવાનીના સુખનો અનુભવ મળે છે.

ડબ્બી ૧ ની કીમત રૂ. ૧૫-૦-૦ પોસ્ટેજ ૦-૬-૦ આ દવામાં સુવર્ણ, જેવી કિમતી વસ્તુઓ પડતી દેવાથી કીમત વધારે જણાતી હશે પણ તેમાં પડેલી કીમતી વસ્તુઓ અને તેના અમૂલ્ય સુખ આગળ રૂ. ૧૫નો તિહસાળ નથી.

દેવે કેમીકલ વર્કસ-અમદાવાદ.

તીર્ત્વા મોહાર્પવં હૃત્વા
રાગદ્વેષાદિ રાક્ષસાન્ ।
યોગી શાન્તિ સમાયુક્તો
હ્યાત્મારામો વિરાજતે ॥
ઉપાધિસ્થોઽપિતદ્ધર્મે-
ન લિપ્તો વ્યોમવન્મુનિઃ ।
સર્વં વિન્મૂઢ વચ્ચિષ્ટેત્
અસક્તો વાયુવચરેત્ ॥
વાહ્યાનિત્ય સુલાસર્ત્તિકિ
દિત્વાત્મ સુખ નિર્ઘૃતઃ ।
ઘટસ્ય દીપવસ્ત્વચ્છઃ
સ્વાન્તરેષ પ્રકાશતે ॥
ઉપાધિ વિલઘાદ્વિષ્ણૌ
નિર્વિશેષં વિગ્રેન્મુનિઃ ।
જલેજલં વિપદોન્મિ
તૈજસ્તૈજસિવાયયા ॥
યદ્દામાન્ના પરોલાભો
યત્સુલાન્નાપરં સુખં ।
યજ્ઞાન્નાન્ના પરંજ્ઞાનં
તદ્વસ્ત્યવધારયેત્ ॥

મોહાભિમતી પાર જઈ પડી દણી,
રાગાદિ સર્વે અસુરો મહા પછી;
શાન્તિ સમાયુક્ત યદ્ય વિરાજતો,
આ આત્મારામજ યોગી તો ધણી.^૧ ૪૯
ઉપાધિમારે^૨ મુનિ તોય તેહના,
ધર્મોધી ના લિપ્ત જ વ્યોમની^૩ સમો;
જલો બધું તોપણ મૂઢવત રહે,
ફતો અનાસક્ત જ વાયુની પેટે.^૪ ૫૦
બાહેરના સર્વે અનિત્ય મુખની,
આસક્તિ છોડી સુખ આત્મનું લઈ;
યે સ્વચ્છ હોયે નિજ અંતરે^૫ જતે,
હિવે પ્રકાશનો પ્રકાસતો જ્યમે. ૫૧
ઉપાધિ નખે^૬ મુનિ બ્રહ્મની વિશે,^૭
યોતે મળી જાય અશ્વેષ^૮ સત્વરે;
જ્યમે નૌરે નૌરે^૯ ખમે જ્યમે વળી,
તેજે મળી તેજ જ હીન રે^{૧૦} ઘણ. ૫૨
જે સામયી શ્રેષ્ઠ ન અન્ય સામને,
જે સુખયી શ્રેષ્ઠ ન સુખ કે મળે;
જે જ્ઞાનયી શ્રેષ્ઠ ન જ્ઞાનકો ખોલું.^{૧૨}
તે બ્રહ્મ છે નિશ્ચય એમ જાણવું. ૫૩

૧ આ શ્લોક હો અર્થો છે. (જેમ) સમુદધાર જઈ રાવણાદિક રાક્ષસોને દણી સીતાયુક્ત યદ્ય આત્મારામયોગી (રામ એજ યોગી) માદીએ બેસી શોભે છે. (તેમ) મોહરૂપી સમુદની પાર જઈ રાગદ્વેષાદિ રાક્ષસોને દણી શાન્તિરૂપ મીનાયુક્ત યદ્ય આત્મારામયોગી (આત્માને રિપે રમી રહેલા યોગી) મોહરૂપ માદીએ બેસી શોભે છે. ૩ સાદીરૂપે રહે છે. ૨ આકાશની પેટે. એટલે આકાશ સર્વત્ર છતાં અખાધિત છે તેમ જ્ઞાની ઉપાધિમાં રહો છતાં અખાધિન છે. ૪ વાયુ જેમ સર્વત્ર ગતિ કરતો છતાં કોઈ પણ સ્થળે ઠંઠ પણ આસક્તિ રાખતો નથી, તેમ જ્ઞાની પણ સર્વત્ર ફરતાં છતાં અનાસક્તજ રહે છે. ૫ પોતાના અનુભવનું સુખ પોતાતેજ ખખર પડે છે, ખીજ જાણ્યા નથી, તેમજ તે ખીજને કહી શકતું નથી. ૬ પ્રારબ્ધ દેહને (રૂપાદિને) હાથ ધરા પછી. ૭ સર્વત્ર વ્યાપક બ્રહ્મમાં. ૮ કેવળ હીન ધાય. ૯ પાણીથી ભરેલો, મડો પાણીમાં ફરી જવાથી પ્રકાશનું પાણી કુવાના પાણીમાં મળી જાય તેમ. ૧૦ ખાલી મડો કુટનાથી પ્રકાશ (પદા મહિનું-પદાના આશરનું આશર) પ્રકાશમાં (પરમાના આકાશમાં) ને (પર પડી જવાથી) પ્રકાશ પ્રકાશમાં મળી જાય તેમ. (જ એટલે આકાશ). ૧૧ તેજ તેજમાં મળી જાય છે. એટલે સૂર્યાના તેજમાં અંદનું તેજ, તથા મોટા દિવાના તેજમાં નાના દિવાનું તેજ મળી જાય છે તેમ. ૧૨ અર્થત્વ જેમ કાપીના પગનું લગ્નનું સર્વ પ્રાણીના પગના તળાસા કરતાં શ્રેષ્ઠ છે તેમ, બ્રહ્મ સાક્ષાત્કારને સાક્ષ, સુખ, અને જ્ઞાન અનુક્રમે ખીજાં સર્વ સાક્ષ, સુખ, અને જ્ઞાન કરતાં શ્રેષ્ઠ છે. અર્થત્વ.

(અનુસંધાન ગદ્યાંકથી)

સુખ મેળવવું એ સર્વને પ્રિય લાગે છે. દુઃખથી સર્વ કોષ કંટાળે છે. માટે દુઃખનો ત્યાગ કરવાને પ્રયત્ન કરવો એ પણ મનુષ્યનું કર્તવ્ય છે. દુઃખનો અનુભવ ન કરવાની ઇચ્છા વાળાએ દુઃખની ચિંતા કરવી ન જોઈએ, હવે શું થશે ! મને દુઃખ પડશે તો હું શું કરીશ ! એવા અનેક દુઃખોત્પાદક વિચારો, દુઃખને આપનાર છે, માટે તેની ચિંતા કરવી ન જોઈએ. આપણને દુઃખના વિચારો સતાવે નહિ, તે માટે આપણે તે વિચારો તરફ ખિંદુલ લક્ષ આપવું ન જોઈએ. પરંતુ મનનો એવો સ્વભાવ છે, કે તે વિચાર ધ્યાન વિના ભેરી રહેતું જ નથી, જો તેને સારા વિચારો કરવાને વળવામાં આવે છે તો તે સારા વિચારો કરે છે. પણ જો તેના ઉપર દેખરેખ ન રાખીએ તો અનેક પ્રકારના સારા કે ખોટા વિચારો ધ્યાન કરે છે. અને તેના વિચારાનુસાર આપણને અસર થઈ જાય છે. માટે મન કેવા વિચાર કરે છે તે ઉપર ખાસ લક્ષ આપવું જોઈએ, અને તેને દુઃખ વચારોથી વિમુક્ત કરી તેને ખાલે તે સુખના અને ઉન્નતિના વિચારો કરે, તેવી તેના ઉપર સાવધાનતા રાખવી જોઈએ. જરા સરખું દુઃખ આવતાં તેને તે મોટું પહાડ જેવું બનાવી દે છે. જરા પૈસાનું તંગી પડી તો વિચાર કરશે કે હવે શી વસ્તુ થશે ! શું ખાઈશું, બાવાને આવા દિવસો આવશે તો જ નાશો શી રીતે જશે. એવા દુઃખદ વિચારો કરી તે પોતાની સ્થિતિ કોંઈક કરી દે છે. તેવી જ રીતે સ્થેજ માથું દુઃખ્યુ હોય તો તેને મદાબારત મદવાડનું રૂપ આપી દે છે. આવી રીતે જરા સરખું દુઃખને મોટું રૂપ આપી આખરે ગદાનું દુઃખમાં સપડાવનાર પણ તે વિચારો છે. તેમજ તેવા દુઃખ વિરમગણુ કરવાથી, અને તેની જગ્યાએ સુખના, આરોગ્યના, અને ઉન્નતિના વિચારોનું સેવન કરવાથી આવેલા દુઃખનો નાશ થાય છે અને સુખનો અનુભવ થાય છે. એ સર્વ વિચાર ઉપર આધાર રાખે છે સ્વર્ગને નહિ જનાવનું કે નહિને સ્વર્ગ જનાવનું એ પણ વિચારને આધિન છે. માટે પ્રાપ્ત દુઃખનો ત્યાગ કરવા માટે તે દુઃખ જાણે આગ્રહ ન હોય તેવી રીતે તેનું વિરમગણુ કરી દેવું, અને તેને સ્થાને જાણે સુખમાં જોઈએ હવે પણ આપણા દિવસો ઉન્નતિમાં અને આનંદમાં જવાના એવા શુભ વિચારો સેવન કરવું જોઈએ.

ખરે કહીએ તો મનુષ્યના મૂળ સ્વરૂપ પ્રતિ લક્ષ આપનાં દુઃખ સરખી કોષ વસ્તુ જ નથી, સસા એ એક ઘટમાળ રૂપ છે જેમ એક દિવસ પછી બીજો દિવસ આવે છે, દિવસ પછી રાત્રિ અને રાત્રિ પછી દિવસ આવે છે, તેવી જ રીતે દેહનાંક માણુઓ મરે છે, વળી દેહનાંક નવાં જન્મે છે, તેમજ એ કપડી એક એજ વસ્તુ નવર ઘટમાળ ચલ્યાં જ કાતની, તેમ સુખ પછી દુઃખ અને દુઃખ પછી સુખ આવેલું એ સ્વભાવિક છે. મનુષ્યને દુઃખ આપનાર લોભ અને તૃષ્ણા એ આ બેનો ત્યાગ કરવાથી દુઃખ એવી કોષ વસ્તુ રહેતી જ નથી. કારણ કે સર્વ દુઃખને ઉત્પન્ન કરનાર તેજ છે. આ બેને સ્થિથેજ મનુષ્ય સ્વર્ગ તુલ્ય સુખ હોવા છતાં પણ તેને તુલ્ય ગાની દુઃખનો અનુભવ કરે છે. પ્રાપ્ત વસ્તુનો ઉપયોગ ન કર દેનાર, પ્રાપ્ત સપતિના સુખનો લભ ન લેતા દેનાર આ જોજ વસ્તુઓ છે. અનેક ચિંતાઓમાં મનુષ્ય દેશેનાં જાળનાર આ એ વસ્તુઓ છે. ઘણા મનુષ્યો સાસારિક વસ્તુઓમાં એટલા બધા આસક્ત થાય છે કે તે સ્વર્ગના સુખને પણ આ વસ્તુઓની અગત્ય તુલ્ય સમજે છે. આ પ્રમાણે લોભ અને તૃષ્ણા

વધુ, યદ આવી સાંસારિક વસ્તુઓમાં આસક્તિ થયું એ સુખનું કારણ નથી પણ દુઃખદાયક છે. જો તમારે સુખનો કાંઈક અનુભવ કરવો હોય, આનંદમાં મગ્ન થવું હોય, અને પ્રાપ્ત પદાર્થોના ઉપજોગથી સુખ મેળવવું હોય તો સૌસ અને તૃષ્ણા આ બેનો ત્યાગ કરજો. જ્યાં સુધી તમારામાં આ બે હશે, ત્યાં સુધી તમને ઝપીને જેસવા નહીં જ દે, ત્યાંસુધી તે તમને સુખ અને શાંતિનો અનુભવ થવા નહીં જ દે.

જો તમે નોકરી કરતા હશો તો તમને પગાર વધવાની ચિંતા થવા કરતી હશે, પગાર દસગાર રૂપિયા મળે તો હશે તો, વીસપચીસ ઠપાર થાય તેની ચિંતા રહ્યાં કરવાની, અને જ્યાં વીસપચીસ થયા કે પચાસ રૂપિયા ઠપારે થાય તેની ચિંતા થવાનું કરવાની આવી જ રીતે જો તમે સ્કુલ માસ્તર હશો તો ડીપોઝીટ ઠપારે થવાય, જો તમે કારકુન હશો તો, મામલનદાર ઠપારે થવાય, અને મામલતદાર હશો તો ડીપોઝીટ કલેક્ટર ઠપારે થવાય, તેની ચિંતામાં રહ્યાં કરવાના. અને તે ચિંતા એટલે સુધી રહેવાની કે પ્રાપ્ત સુખનો યથાર્થ ઉપજોગ કરી શકવાના નહીં અને ચિંતા રૂપી દોળીમાં સદા બળવાના. એટલું જ નહિ, પરંતુ આ પ્રગણે પ્રમેશનો મેળવવા કે જો કાંઈ વેપાર કરતા હોય તો તેમાં વધુ કમાણી કરવાની તૃષ્ણા અને લોકના માર્ગો તેઓ બીજાને ત્રાસ આપવા, બીજા લોકોને અપ્રમાણિકપણે કતકવા, અને કદાચ તે કરીને પણ ઉપરીને કે શેઠને પ્રસન્ન કરવા અને એકદમ ટોચે પહોંચી જવા, તેઓ પોતાના અમુક મનુષ્યસ્થને પણ ભૂદી બાંધે છે, આ સર્વ કરાવનાર અને દુઃખમાં રવકાવનાર લોભ અને તૃષ્ણા છે. માટે જો કાંઈપણ મનુષ્યે સુખ, શાંતિ અને આનંદનો અનુભવ કરવો હોય તો, આ બેનો ત્યાગ કરવો જોઈએ કારણ કે તે સર્વ સુખનો, સર્વ શાંતિનો અને સર્વ આનંદનો નાશ કરનાર છે.

સુખ એ કાંઈ એવી વસ્તુ નથી કે જે મનથી ખરીદી શકાય, અથવા સત્તાથી પ્રાપ્ત કરી શકાય. રાજાઓ પણ બહારથી કદાચ સુખી જણાતા હશે, તો પણ તેમને અનેક ચિંતાઓ એવી વળગેલી હોય છે કે તેઓ લાગેજ સુખનો અનુભવ કરી શકે છે, આપણે બહારથી કાંઈકાં વાળા અને ધન વૈભવમાં રહેતા મનુષ્યોને સુખી માનીએ છીએ, પણ તે ખોટું છે તેવા લોકોમાં કેટલાક તો એક મજબૂર કરતાં પણ ધણા દુઃખી હોય છે સાધારણ માણસને સુખ મળી શકે છે, પણ તેમને મળવું ફુલમાં હોય છે. કારણ કે તેમને અનેક ચિંતાઓ વળગેલી હોય છે અને તે ચિંતાઓ જ્યાં સુધી દુર ન થાય, ત્યાં સુધી સુખ મળવું એ અસંભવિત છે ખરું કહીએ તો મનુષ્યને દુઃખ પ્રતિ દેરી જનાર અને પ્રાપ્ત સુખનો લાભ ન લેવા દેનાર એ ચિંતા પિરાચિતી છે. તે મનુષ્ય માત્રને દુઃખ દેનાર છે, અને તેને ઉત્પન્ન કરનાર લોભ અને તૃષ્ણા છે જેથી સુખને ઇચ્છનાર મનુષ્યે તેનો ત્યાગ કરવો જોઈએ.

એવું કોઈ કામ નથી કે જેને કરવાથી સુખ ન મળે, તેમજ એવી કોઈ લાલસા નથી કે જેના સેવનથી દુઃખ ન મળે. જો આપણે દુઃખી હોઈએ તો તેનું કારણ આપણે પોતેજ છીએ. અને તેથી તેનો ત્યાગ કરવાને પણ આપણામાં સામર્થ્ય છે, મનુષ્યમાં ઇચ્છાઓ ત્રણ પ્રકારની ઉત્પન્ન થાય છે એક કુદરતી, અને જરૂરી, બીજી કુદરતી કે જરૂરી નથી તે, અને ત્રીજી કુદરતી પણ નહીં અને જરૂરી પણ નહીં. તેમાં જે કુદરતી અને જરૂરી છે તે તો કોઈ પણ પ્રકારના વ્યય કે કષ્ટ વિનાજ પુરી થાય છે. અને જે કુદરતી છે પણ જરૂરી નથી તેને મટે પણ અધિક મહેનતથી આવરણતા નથી, કારણ કે પ્રકૃતિ પોતેજ તેને પુરી પાડે છે. પરંતુ જે ઇચ્છાઓ કુદરતી પણ નથી અને જરૂરી પણ નથી તે અનિર્ણય નકામી છે. તેની કોઈ દેહ કે સંખ્યા હોતી નથી, એક પછી એક ઉત્પન્ન થવાનું કરે છે. અને તેથી તેની દી પ્રાપ્તિ પણ થઈ શકતી નથી, કારણ કે એક ઇચ્છા પુરી થતાં તો બીજી ઉત્પન્ન થવાની જ અને તેનો કોઈ કાળે અંત આવવાનો પણ નહિ અને જ્યાં સુધી અંત ન આવે ત્યાં સુધી મનુષ્ય દરી દામ ખેંસવાનો પણ નહિ, અને તેને સુખ મળવાનું પણ નહીં.

મનુષ્ય જીવનમાં પૂર્ણ આનંદ મેળવવાને માટે પોતાની ઇચ્છાઓને મંદ કરવી જોઈએ, ઇંદ્રિયોનું દમન કરીને સ્વાર્થની આદુતિ આપવાને માટે તૈયાર થવું જોઈએ ઇંદ્રિયોના સુખ કરતા ઇંદ્રિયોના નિરોધમાં અધિક સુખ છે આપણે આપણી ઇંદ્રિયોને વધુ દરવી જોઈએ. જો આપણે તેને આપણા વશમાં રાખી રાખીશું નહિ, અને તેમને સ્વતંત્ર વધવા દઈશું તો આપણે જરૂર જણી શકીએ છીએ સારમાં

પડવાનાજ અને તેથી તેને નિરાશ કરતા શીખવુ એ મનુષ્ય માનવું કર્તવ્ય છે. અને જ્યાં સુધી ઉદ્ધિ થેતો નિરાશ થવાનો નહિ, ત્યાં સુધી લોભ, અને તુષ્ટિ, તેમજ તેવી ઉત્પાદક ચિંતા ગટવાનીજ નહી, અને જ્યાં સુધી તે મટે નહી ત્યાં સુધી સુખની આશા રાખવી એ વ્યર્થ છે.

સુખને પ્રાપ્ત કરવાને માટે આપણે આપણા કામને શાંતિ અને ધૈર્યથી કરતા જવું જોઈએ. ઉદા. વળ કે લપલપાટ દુ ખના કારણ રૂપ છે. કાપ પછુ કામ ઉતાવળ કે લપલપાટ કરવાથી સિદ્ધ થઇ શકે છેતું નથી. તેની સાથે સાથે આપણે આપણું ચરિત્ર પણ સુધારતા જવું જોઈએ અને યથાર્થ મનુષ્યત્વ પ્રાપ્ત કરવા યતન કરવો જોઈએ. જેથી જેમ ન સમજવુ કે કેવળ ખનપાનના નિવૃત્તિમાન આપણે સાવધાન અને સમગી રહેવું જોઈએ. પરંતુ આપણા સંપૂર્ણ વિચાર, શબ્દ, અને કાર્ય, શુદ્ધ અને નિર્દોષ હોવાં જોઈએ, જે વિષયો પાપમય હોય તેના વિચાર શુદ્ધ પણ આપણે ન કરવા જોઈએ. આપણે આ પછા કર્તવ્યનું ધણીજ સાવધાનીથી પાલન કરવું જોઈએ જે આપણે તેમ નહી કરીએ તો આપણે જ રૂઝ આપણા હાથેજ આપણા ચરિત્રને ખગાડી દઈશુ આપણે મટે અન્યને હરકત કે દુ.ખ પડે તેની કાંઈ પણ ક્રિયા ન કરવી, કદાચ કોઈ આપણે આવી પડે તો તેને ધૈર્ય અને હીમ્મતથી સહન કરી તેને ટાળવાના ઉપાયો કરવા જોઈએ. પણ તેમાં “ હામ હવે શુ થશે ! ” એવા નિરાશા ભર્યા વિચારોથી ન ભરાઈ જવુ ન જોઈએ.

આપણે પરસ્પર અન્ય સાથે વાર્તા વિલાપ કરીશુ તો તેમાં ધણા કહેશે કે ‘ મારે તો લાઠી પડી જઈ છે. ’ “ મારાથી લાઠી હવે આ તોફારીનું ધુસારું તણાવું નાંી, કાંઈક સ્વતંત્રતા મળે ને સાઈ, ” કોઈ કહેશે કે ક્યારે બહુય આપ્યું છે, પણ માત્ર એક જાળક વગર સર્વ નકામુ છે, કોઈ કહેશે કે શુ કરીએ લાઠી, બહુય છે, પણ મિત્ર કે સખ વિશે વગર એકલવાયા પડ્યા છીએ. ” આ પ્રમાણે સર્વ કોઈ પોતાને ફાવે તેવા ઉદ્ગારો કાઢી પોતાને જે અપ્રાપ્ત વસ્તુ છે, તેનું વિવેચન કરે છે. પણ એવા તો ઘણાજ થોડા હોય છે કે જે એમ કહેતા હોય કે ‘ લાઠી આ બહુય ખઈ, પણ માત્ર હવે મારે શાંતિનીજ જરૂર છે ” આવું કહેનાર ભાગ્યેજ મળી આવશે કારણ કે સર્વ કોઈએ સુખ મેળવવાને માટે બહુ પદાર્થો ઉપર આધાર રાખેલા હોય છે. પરંતુ બહુતા નથી કે સુખ મેળવવાને માટે પ્રથમ શાંતિની જરૂર હોય છે. શાંતિ પ્રાપ્ત થયા વિના સુખ મળી શકેતું જ નથી, જેમ ચિંતા એ દુખને ઉત્પન્ન કરાવનાર છે, તેમ શાંતિ એ સુખને મેળવી આપનાર છે. માટે સુખની ધ્રુવજા વાળાએ જે રસ્તે યથાર્થ શાંતિ મળી શકે તે રસ્તે વળવું જોઈએ. અને પોતાની શાંતિનો ભંગ થાય એવું એક પણ કામ કરવું ન જોઈએ.

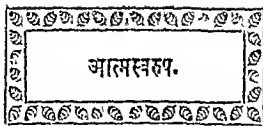
શાંતિ પ્રાપ્ત કરવાના એ ઉપાય છે. એ તમારા પોતાના હાથમાં છે, તે એ છે કે, જેથી આપણે આપણામાં ઉત્તમોત્તમ શુભ વિચારોનું ધર જનાવી દેવુ જોઈએ ધણા બહુતા નથી કે વિચારોથી એવા સુદાર મહેલ અને દિલ્લા બની શકે છે કે, જેની આગળ દુ.ખ કે આપણે વિગેરે શત્રુઓનું કાંઈ પણ ચાલી શકેતું નથી. આપણા આત્માને નિવાસ કરવાને માટે આપણા અંતરમાં આપણે ઉત્તમોત્તમ નીતિના શિક્ષણનો, આંતરિકાસિક જતાવેતો, અને મનોરજક વાર્તાઓનો અભ્યાસ મહેલ બનાવી દેવો જોઈએ, કે પત્રી કોઈ પણ વખતે ચિંતા આપણી શાંતિનો ભંગ કરી શકેશ નહિ, નિર્ધનતા દુ.ખ આપશે નહી, અને નિરાશાથી આપણે જીવીવાનું રહેશે નહિ જેમ બને તેમ અનેક ધ્રુવજાઓને જોઈ કરો, અને જેમ જેમ હંજીઓ કમી થતી જશે તેમ તેમ ચિંતા મટતી જશે, અને શાંતિ મળતી જશે, ચિંતા અને શાંતિને પરસ્પર વિરોધ છે એક બીજાને તે કાળરૂપ દેખે છે. જે તમારામાં પૂર્ણ રૂપે ચિંતાનું સામ્રાજ્ય સ્થપાયલું હશે તો તમને શાંતિ મળવી અશક્ય છે તેવીજ રીતે જે તમારામાં શાંતિનું સામ્રાજ્ય પૂર્ણ સ્થપાયલું હશે, તો પછી ચિંતાનો ભાર નથી કે તે તેની અદર પ્રવેશી શકે. માટે તમારે સુખને માટે તમારામાં શાંતિનું સામ્રાજ્ય પૂર્ણરૂપે સ્થાપી દેવુ જોઈએ અને તે સામ્રાજ્યના રૂળ રૂપ આનંદ, અને સુખનો અનુભવ કરવો જોઈએ.

એ તેટલું ધન વેચાય હોવા છતાં પણ જે સરીર સ્વરૂપ ન હોય તો તે સર્વ નકામું છે, તેથી

હીર આનેજ્ય હોતુ એના કરતાં ઉત્તમ કાંઈ ધન નથી અને દુઃખે પ્રભુ ચિત્તે રહેતુ તેથી વધુ કાંઈ આ-
 ૧૬ નથી મનુષ્યે યથાર્થ આનંદનો અનુભવ કરવાને માટે પ્રસન્ન ચિત્ત ગમવુ જોઈએ અને તે શાંતિના
 પ્રાપ્તિમાર્ગ રહી શકે છે. ન્યાં સુધી યથાર્થ શાંતિ હોતી નથી, ત્યાંસુધી પ્રસન્નતા હોતી અશક્યભવિત
 છે. અને પ્રસન્નતા વિના આનંદનો પણ અગ્રાવજ્ય હોય છે. તેથી યથાર્થ આનંદને માટે ચિત્ત પ્રસન્ન
 મુખવુ જોઈએ, અને તેને માટે શાંતિને ધારણ કરવી જોઈએ

આપણે આગળ સુખને માટે બહાર જવાની જરૂર નથી, પરંતુ આપણા પોતાના અંતરમાંજ
 તેની શોધ કરવાની જરૂર છે, સ્વર્ગીય રાજ્ય આપણા અંતરમાં છે, જે આપણને અહીંજ સુખ મળી
 શકતું નથી તો ફરી સ્વર્ગમાં શી રીતે મળવાનું ? જે આપણે અહીં શાંતિને ધારણ કરી શકતા નથી તો
 તહી ત્યાં ક્યોંથી મળવાની ? જે મનુષ્યને આ જગતમાં સુખ મળતું નથી, તેને સ્વર્ગનું સુખ શી રીતે
 મળવાનું ? માટે પ્રથમ આપણી વર્તમાન સ્થિતિમાંજ સુખ અને શાંતિ મળે તેવા ઉપાયો લેવા જોઈએ.
 અને તે ન મળવાનું કારણ શોધી કાઢી તેનો ત્યાગ કરવો જોઈએ. અને સુખ મળે તેવા ઉપાયો કરવા
 જોઈએ. સુખ ન મળવાનું કારણ ક્રોધ, માનવી સાવચા, સંચારિક પદ ધાર્યાં ગાયા વિગેરે છે. જે આ-
 ૧૭ છે તેનો ત્યાગ કરી ક્રોધીનુ તો આપણને સુખ મળવુ મુશ્કેલ નથી પરંતુ જ્યાંસુધી તે આપણમાં
 રાખાલીને બેઠાં હોય છે ત્યાંસુધી સ્વર્ગમાં પણ સુખ મળવુ મુશ્કેલ છે અને તેથી આપણે સુખ મેળ-
 ૧૮ વજ્ય હોય તો તેમનો ત્યાગ કરવો જોઈએ જાલ પદાર્થો, ધન, ધાન્ય, પુત્ર પૌત્રાદિકમાં સુખ નથી
 મળુ મેળવવાને માટે તેની સાલસાને ત્યાગ કરવો જોઈએ.

આપણે દુઃખેશ પાળળ બની મળેલી સારી વાતોનું સ્મરણ કરવુ જોઈએ, વર્તમાન સ્થિતિમાં સારી
 વાતોએની નજર સામે રાખવી જોઈએ, અને બિચ્છને માટે સારી આશા રાખવી જોઈએ નિરાશ કે
 કેદાસ કહીપણ થયુ ન જોઈએ જેને સારી સ્થિતિને આપણે પ્રથમ જોઈ હોય તેને ફરી જીવવાને માટે
 આશા રાખવી જોઈએ જગતમાં કશુંકેશવે બદલાનારા બનાવોથી આપણે નિરાસાદ કે અધીરા થયુ ન
 જોઈએ વસ્તુઓમાં ફેરફાર થવો એ પ્રકૃતિનો નિર્મલ છે. તેમાં કાંઈ આશ્ચર્ય જેવુ નથી જેથી આપણે
 કદા પ્રકૃતિમાં પ્રેમ રાખવો જોઈએ, અને જે કાંઈ બનાવ બને તેને અનુકૂળ બનાવીને તેમાં સંતોષ અને
 આનંદ માનવો જોઈએ જ્યારે તમારી તેની સ્થિતિ થયે ત્યારે તમારું ધર સ્વર્ગના સુખેથી ઉભરાઈ જશે,
 અને જેના પણ તમારે ત્યાં આવવાનું ઇચ્છશે. આ મા અને સીંચ એ બેનો ધાટ સમુદ્ર છે સુખને
 માટે શરીરે આત્માને આધિન રહેવુ જોઈએ શરીરની પ્રધાનતાથી સુખ મળવુ મુશ્કેલ છે જેથી સુખ
 મળવાને આત્માની ઉન્નતિ થાય તેવાં કાર્યો કરવાં જોઈએ પ્રત્યેક મનુષ્ય પોતાના જીવનને આનંદમય
 બનાવી શકે છે પણ તે તેના હાથમાં છે અને સુખી અને શાન્ત રાખવાને માટે ઉત્તમેત્તમ શુભ વિ-
 ૧૯ યોગ સેવન કરવુ જોઈએ, નીતિ છુદ્ધિ, ઉદાર બાવ અને જસાદથી આત્માની ઉન્નતિ થી શકે છે
 પરંતુ તેથી વિરૂદ્ધ અનીતિ, મૂર્ખતા અને દુષ્ટતાથી અવનતિ જ થાય છે જે માણસ પોતાને પૂર્ણ બ-
 નાવવાને માટે પ્રયત્ન કરે છે, જે પેતાના યથાર્થ મનુષ્યરૂપનો અનુભવ કરવા માત્ર કરે છે તેજ સુખી
 થઈ શકે છે મનુષ્યે સુખ મેળવવાને માટે દુઃખેશ સારવાનતા રાખવી જોઈએ, કે તેનામાં દુષ્ટેત્વાદિક
 અનીતિ પ્રવેશ કરી શકે નહીં માણસે જે કરવાનું છે તે એટલુંજ છે કે તે જેટલું જાણે છે કે માને છે
 તેને વત્તામાં ઉતારવાનું છે અને ન્યાં સુધી તે પોતાના વર્તનને શુદ્ધ બનાવી શકે નથી ત્યાં સુધી
 તેનાથી આગળ વધી શકતું નથી સુખ મેળવવાને માટે દુઃખેશ અંતરની શાંતિ પ્રાપ્ત કરવાને મન્યા
 રહેવું જોઈએ. અને જેથી તે શાંતિમાં જરા પણ વિશેષ થાય તેમ હોય તેવા કાર્યો દુર રહેવુ જોઈએ.

આત્મસ્વરૂપ.

(અનુવાદક—દક્ષતરી નરસિંહ વનેચંદ.)

આત્મા જ્યોતિ સ્વરૂપ છે, સર્વ વસ્તુઓ પ્રકાશ છે તેવું કદાચ આત્માજ છે. આત્માથી હી કુમાર વિના બને છે તેને તેજ અથવા દીવેટની જરૂર પડતી નથી. છતાં તે ત્રણે જગતને પ્રકાશ કરે છે. પર્વતોને પણ ચળાતી નાખે તેવા વાયુ આ આત્મશ્રીય જીવનના સમર્થ થતા નથી એક કોટી સૂર્ય કરે પણ આત્મપ્રકાશ અધીક છે આ જગતમાં અસ્પષ્ટતા ઘાટકમાં દેવતા સગર, વામાં અવતાર દેવો તે પણ કોટીવાના દીવા થયા ત્યાર બાદ ગાસલેટના દીવા પચાવવામાં આયા, પછી કીટસન લાઈટ દેવાની આવી. તે પછી વીજળીની ગેઝની કરવામાં આવી અને તે કરતાં પણ રેડીયમ વધારે પ્રકાશ આપે છે. જ સર્વ કૃત્રીમ પ્રકાશવળા સધેતા કરતાં ચંદ્રને પ્રકાશ સ્વાભાવિક અને વિશેષ છે પણ ચંદ્રમાં ક્ષતિ જાતલાં કરે છે, માટે તે કરતાં સૂર્ય વધારે પ્રકાશપાળો છે, સૂર્ય પણ રાત્રીએ પ્રકાશ આપતો નથી પરંતુ રાત્રી કાળમાં અવિચ્છીન પ્રકાશ આપનાર તે આત્મસૂર્ય છે, તેને વાદળ ધેરી ઘટતું નથી, તેને રહેન કડી ઘટતું નથી. તે સર્વદા પ્રકાશ છે, અનંત સૂર્ય કરતાં પણ તેનો પ્રકાશ વિશેષ છે આપ સર્વ વસ્તુ એક શક્તિ છે એ તે આત્મશ્રીય પ્રમાણ છે.

પછી આત્મા અનેક મુદ્દાના આધારબુ છે, જ્ઞાન, દર્શન અને આત્મિક વગેરે મુદ્દા રહેતાનુ રજા આત્મા છે, તે મુદ્દા અને આત્માનો અવિનાશી સમ્બંધ છે. આત્મામુદ્દા છે જેમાં આ મુદ્દા રહેલા છે તે મુદ્દા એક રીતે મુદ્દાનું સ્વરૂપ દર્શવવામાં અર્થત ઉપયોગી થાય છે. તે આત્મા જ્ઞાનગર છે તેવું સ્વરૂપ જાણવાને દેવગોતમ ઉપાય જ્ઞાન છે. આત્માનું સ્વરૂપ આજગરને આત્મજ્ઞાનની જરૂર છે ધાર્મિક ક્રિયાઓથી તુલ્ય શુદ્ધ થાય છે અને હૃદય શુદ્ધી એ જ્ઞાન ગોપવત્તાનું ઉત્તમ સાધન છે પણ કેવ ધાર્મિક ક્રિયાઓ જ્ઞાન જ્ઞાન થયે એમ જાની સકાય નહીં, સાધન અને સાધ્ય તરફ હક્ક ગળી કરવા આવેલી ધાર્મિક ક્રિયા બેદુર ઉપયોગી નીવડે છે, પણ તેજેજ કેવળ વળગી રહેવાથી આત્મજ્ઞાન પ્રાપ્ત નહીં, વળી આત્માને નિરક્ષર દેવતામાં આવે છે, તેના લાભાર્થ એ છે કે આત્મા સમજાતી છે, શબ્દોદ્ધાર આત્મસ્વરૂપનુ ગમે તેટલું વર્ણન કરવામાં આવે, તેપણ આત્મસ્વરૂપનુ જ્ઞાન તેથી ધર્મ નહીં કારણ કે સ્વરૂપનો અનુભવ ગર્ભ શકે નોપણ તે શબ્દો દ્વારા કાંપિ દર્શાવી શકાય તેમ નહીં શબ્દો દ્વારા તેને જાણો આત્મ આત્મી સકાય, પણ અર્થ મગર તે તેના અનુભવીએ જાણી શકે છે. મા તે શબ્દોત્તર અથવા નિરક્ષર શબ્દોત્તર છે આત્મા સ્વભાવે શુદ્ધ અને સ્વચ્છ છે એ વિગતજ્ઞોની સાક્ષી આપણે વિચારી જોઈએ, માટે સમર્થમા વિશિષ્ટ નહીં લખનાં એટલુંજ જણવીશું કે જગતમાં કોઈ પણ નિર્મળ વસ્તુ કરતાં પણ આત્મા અધીક નીર્મળ છે. જડ વસ્તુ આત્મા ઉપર પેતાની શર અતારી શકે નહીં, છતાં અજાનને લીધે આત્મા પેતાનુ સ્વરૂપ ભૂલી ગયો છે. અને જડ વસ્તુને જોઈ માને છે ત્યાં સુધી જડ વસ્તુમાં પ્રારાધનાનો જાન છે ત્યાંમુધી તે અપદારથી જડાતીન કહેવાય નહીં પણ ત્યારે આત્મા વિશેષ અનુભવ ગોપવતો જાય છે, અને ક્રમે ક્રમે વિષેરી નાખે છે, ત્યારે તે જ્ઞાન થાય છે કે આ જડના તરંગો-તેના પ્રામાણી અડકને અગર કરવા સમર્થ થયે નહીં તેજ વખ તે વસ્તુના જડાતીન બને છે. આત્મા લોકલોક પ્રકાશક છે આ લોકની પેલીપર જે પ્રદેશ આવે છે તેને અલોક કહે છે, આ લોકલોકનુ જ્ઞાન આત્મા મેળવી શકે છે જેમ નિર્મળ દયજ્ઞાન-વસ્તુ થવાર્થ હયા પડે છે અને તે ઉપરથી તે વસ્તુનુ જાણજ્ઞે જ્ઞાન થાય છે, તેમ આત્માના શુદ્ધ પ્રદેશ લેવાયોકના સર્વ દ્રવ્યનું તેઓના પર્યાયો અનંત પ્રતિબીંબ પડે છે, અને તેથી આત્મજ્ઞાન એક જ જગમાં રહેતા છતાં જગતમાત્રના સર્વ પદાર્થનુ જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી શકે છે. જેના નિર્મળ દર્શનમાં જડ તનું પ્રતિબીંબ પડે છે, એજ વિશેષજ્ઞ આત્મામાં આવે છે કેમકણ જ્ઞાન તેનથી મુખ રહેતી ન વસ્તુ માત્રના ધર્મને તે સમજે છે, આ પ્રત્યેક આત્માનો સ્વભાવ છે.

શુદ્ધ નયનથી વિચારીએ તો આત્મા જન્મતો તેમજ મરતો પણ નથી ત્યાં મુદ્ધી જીવ સંસારમાં ર-
ખી છે ત્યાંમુદ્ધી જન્મમરણ તેને છે, પણ ત્યાં તેનું શુદ્ધ સ્વરૂપ તેના બાણવામાં આવ્યું તેજ વખતે
જન્મ મરણની ખરેખરા તેને વાતને જાણ થઈ જાય છે જન્મ મરણનું ચક્ર આત્માદાનના અનુભવી પર
પોતાનું સામાન્ય અસાધી થઈતું નથી સત્તામાં રહેલા અવરોધ દર્શનથી તેને દેહથી સમય આ સં-
સારમાં બંધે કાઢવો પડે પણ તે હવે ફરીથી તે ચક્રમાં બંધનમાં આવે નથી. જો જન્મ અને મરણ
એ આત્માનો સ્વભાવ માનીએ તો સિદ્ધ થયેને પણ જન્મ લેવાનો પ્રયત્ન આવે જોતે જન્મ હોય
તેને બાધાવરણ, યુગાવરણ, પ્રૌઢાવરણ અને છેવટે વૃદ્ધાવરણ આવે છે. પણ જોતે જન્મ નથી તેને
જરા શી રીતે હોય ? પુદ્ગળનો સ્વભાવ અણુ પણ નિવસન છે, તે ત્યાંથી વૃદ્ધાવરણ દ્વરેક પદાર્થને
આવે છે છટ વગેરે કેવળ જડ વસ્તુઓ પણ કાળક્રમે છૂંટી જાય છે તો પત્તી મનુષ્યના શરીરને જરા
આવડી થી વાર સામે જરાપછી મરણ આવે છે પણ આત્માને તે મરણ પણ નથી તે તો ત્રણ કાળમાં
અખંડીત રહે છે

આત્મા જ્યોતિર્મય છે, શુભાંશર છે. જ્ઞાનથી જણાય તેમ છે, નિરક્ષર છે, સ્વચ્છ છે શુદ્ધ છે,
નિરાકાર અંગરહીત અને તેજમય છે, અને લોકલોકનો પ્રદાશક છે.

શ્રી સ્વામી વિશુદ્ધાનંદનું જીવનચરિત્ર.

(ગણ અકથી ગાય)

(પ્રકરણ ત્રીજું આલુ.)

શુરદેવની આજ્ઞાનુસાર અમે આપ્યા મહામાં શોધી વળ્યા પણ પુસ્તકનો પતો ન ખાધો. તેમણે
તત્કાળ પતાવેલા સ કેતને અમે સમજી શક્યા નહીં, ત્યારે પુસ્તક ન જડ્યું ત્યારે અમે
શુરદેવની પાસે આવીને કહ્યું કે, "અમે આપો મહા શોધી વળ્યા પણ પુસ્તક કંઈ
જાણું નહિ." આ સાંભળી શુરના મુખ પર ગ્તાનિ છાશ ગઈ, અને દીર્ઘશ્વાસ લેવા મંડ્યા, કંઈ શુદ્ધ
અર્થો અને શોધી વારગાળ હ મેળને માટે નેજ જાણ કરી દીધાં, ત્યારે શરીર નહ ધણ, પરંતુ સારી
જાણ કરતી વખતે તેમણે જે ઉદ્દેશ શબ્દો કલા હતા, તેને હું હણ પણ જાણી ગયો નથી. કદી બીજી
કેમ તે પણ કદી શકું તેમ નથી. તેમનું છેલ્લું વાક્ય એ હતું કે, "હા ! પુસ્તક !"

આજે તમારા આ મહાપુરુષ બાળકમાં અમાસ પુસ્તકમાંના દર સંસ્કારને જોડેને મારો નિશ્ચય
થો છે કે, અમારા મહાત્મા શુરદેવના જેવ પવિત્ર આત્માએ આ શરીર સ ધે સમર્થ જોડ્યો છે, ખૂ-
બીએ આત્મ મહાપુરુષ આત્મા આ મહંતા સ્વામી હતાં. તેમાં કાંઈપણ શકા નથી. "અંત મના મો મતા"
મા વાત કેવળ લોકમાન્ય પ્રસિદ્ધ છે, એટલુંજ નહિ પરંતુ શાસ્ત્રકારોના પણ સિદ્ધાંત છે કે, અંતકાળ
ખતે જે પુરુષ જે વિષયનું સ્મરણ કરે છે, તેના દર સંસ્કાર તત્કાલ જન્મના કારણરૂપ છે, જેના ચિં-
ત્તામાં તે પ્રાણ ત્યાગ કરે છે, તે વિષય તેને ખીલ જન્મમાં મળ્યા વગર રહતોજ નથી

હીક, આપનું દર્યાણુ યાત્ર. યનિસાજના મનોરથો મિત્ર યાત્ર, તેમને. સાંજા વખતનો રોગ નહીં થયો, પણ હવે અમારો રોગ દુર યામ છે કે કેમ તે જોઈએ છીએ. હવે આ વિષયમાં શોધ, કરવા જેવું નથી. જાવ, તેમને ઘેર લાઇ જાવ. પરંતુ વાદ સામ્યે કે, "અંતે આ બાગક પોતાના પરમપ્રિય યતિન્દ્ર પંથનું અનુસરણ કરશેજ." "

યોગીનું આ વાક્ય સારંગીને સર્વ લોક ખુશી થયા. માત્ર સ્તેમની માતાને એ ગળી દુઃખ થયું કારણ કે "પુત્ર વધુનું સુખ જેનું દુઃખ છે" એમ તેમને સમજાયું. પરંતુ હવે એક તો નિશ્ચયજ થયો કે પુત્રના આકુષ્પને માટે હવે શકા નથી આ સખના સમુદર્માં આ છુદ્ધ દુઃખનો પત્તા પણ ન જણાયો કે તે ક્યાં છે.

કેટલાક માણસોને ઉપરની હપ્તકત કવિ દરખાને જેવી જણાતી હતી, પણ તેમ નથી તે હપ્તકત સત્ય છે પરમ પ્રતાપી મહારાજ ભારત કે જેમના નામ ઉપરથી આ દેશનું નામ 'ભારત' પડ્યું છે, તેમને ભરતી વખતે દરજીના ખર્ચનું સ્મરણ થયું હતું, અને તેથી તેમને ખીજા જન્મમાં દરજીનો ખર્ચ વતાર લેવો પડ્યો હતો. તેવીજ રીતે આ વાત પણ સત્ય છે. ગત જન્મના દર સરકારે સર્વ પ્રજાના હૃદયમાં પડેલા હોય છે, અને તે સમય આવતાં પ્રકટ થાય છે. કેટલીક વાતનું આપણને શિક્ષણ પણ મળ્યું હોતુ નથી, જેનું જ્ઞાનપણ હોતું નથી તેથી ઘણી બાજોનું જ્ઞાન આપણા અંતઃકરણમાં અકસ્માત પ્રકટ થાય છે. તે અનેક જન્મના સરકારથી રાસિત થયેલા કર્મના ફલરૂપ છે, અને તેજ નિયમાનુસાર સ્વામીજીને ભરતી વખતે પુસ્તક પર પ્રકટ થયેલી અભિરૂચીથી તેમને ફરી જન્મ પારણ કરવો પડ્યો હતો.

પ્રકરણ ૪ થું

વિદ્યારંભ.

જ્યેષ્ઠ સ્વામીજી ની ઉમ્મર ચાર વર્ષની થઇ, ત્યારે શીયુત સમયલાઘવે ત્યાં ખીજા પુત્રનો જન્મ થયો. તેમનું નામ અયોદ્યાપ્રસાદ પાડ્યું. મા અને બાપ સરખા બાવથી પુત્રો ઉપર હેત બતાવતાં હતાં, અને તેમનાથી પોતાના વંશનો વિસ્તાર વધવાની આશા બાંધતાં હતાં. યજ્ઞના દેવીને ખીજા પુત્રનો જન્મ થવાથી અધિક આનંદ તો એને મારે થયો હતો કે કરી પ્રથમ પુત્ર યોગાશ્રમના યોગીની ભવિષ્ય વાણી અનુસાર જો સન્ધ્યાસી થઇ જશે, તો આ પુત્ર ગૃહસ્થ થશે તેથી વસતી વૃદ્ધિ થશે તે મિત્રારીને ત્યાં ખચર હતી કે તેનો પદ્ય પ્રતાપ વધારવામાં પ્રથમ પુત્રજ કારણ રૂપ થશે. બંદીધરજ વંશ પરપરાના રક્ષક થશે, તેના નામથીજ તેનું નામ સંસારમાં અમર થશે, અને જે અયોદ્યાપ્રસાદથી વંશની વૃદ્ધિ અને કુળના રક્ષણની આશા રાખે છે, તે પોતાનુંજ રક્ષણ કરી રહ્યો નહિ. ગમે તેમ યાવ, તોંપણ દાઢ તો જેવી રીતે અયોદ્યાપ્રસાદના જન્મથી યજ્ઞનાના સુખની વૃદ્ધિ થઇ તેવીજ ખીજા કુટુંબના માણસોની પણ થઇ પરંતુ યોગજ વખતમાં અંયોદ્યાપ્રસાદ બાલ્યાવસ્થામાંજ કંઈક જતા રવા કે શુ થયું, તેનો આજ સુધી કંઈ પત્તા મળ્યો નથી, સ્વામીજીના માંમા સખસુખારાંમે પાંચ વર્ષની ઉમ્મરે તેમને વિદ્યાનો આરંભ કરાવ્યો, અને તેજો દર્યાણીની પાઠશાળામાં મરાઠી અને ફારસી રીખવા સાગ્યા તેમની વિદ્યાનો પ્રકાશનું એક વખત પડિતવર રાખેન્દ્રાયાર્ અને મહાત્મા શ્રીકરવમીજીની અનુદાનતાના કારણ રૂપ થયો હતો, તેજ મહાત્મા તેમને બાળપણમાં પણ શિક્ષક તરીકે મળ્યા હતા જેના વડે તેમની વિદ્યાનો આરંભ થયો હતો તે એક મહતાજ આશિષ હતા. ઉમ્મર દેશી વર્ષની હોવા છતાં પણ તે કર્તવ્ય પાલનમાં ભુલાન કરતાં પણ મરતા હતા. તેમને પાઠશાળામાં સર્વ બદલના ઉપનામથી ઓળખવા હતા.

સ્વામીજી નાનપણથીજ નિર્લપ અને હિદય પ્રકૃતિના બાળક હતા, અને જેથી પાઠશાળાના મુસલમાને મહેતાજીએને વારંવાર નીચા નમીને સવામ કરવાની રીતને તે વખેડતા હતા, એથી તેમના પ્રતિ મુસલમાન મહેતાજીઓની અપ્રસન્નતા થવા લાગી. તેમની વધુ પ્રદા માત્ર બટજ ઉપર દલી અને બટજનો પથ તેમના પ્રતિ વધુ સ્નેહ હતો. બીજા મહેતાજીઓ બ્યારે બટજને કહેતા કે, “ બંશીધર તો પોતે સાંભળેલી પુરાણની કથાને યાદ રાખે છે, અને બીજા બાળકોને એકાંતમાં લઈ જઈને તેમને તેનો ઉપદેશ પણ કરે છે, અને દારસીનું નયનિત પણ અધ્યયન કરતા નથી. ” ત્યારે બટજ તેમની પરીક્ષા લેતા અને સર્વ મહેતાજીઓ તે જોઈને આશ્ચર્ય પામતા કે, જે વિષય તે શીખેલા ન હોય તે પોતાની પ્રખર હુદ્દિને લીધે યદ યાદ કરી લેતા અને પાઠશાળાના સુખળા વિદ્યાર્થીઓમાં તે ઉપરના નંબર આવતા, તેમના આ શુભધી મોહિત થઈને, બટજ તેમને બંશીધર ના કહેતાં ઉમંગથી ‘ શ્રુતધર ’ (અર્થાત સંભોલેલી વાત યાદ રાખનાર) કહી બોલાવતા હતા.

નાનપણમાં બાળકો જે દિક્ષણે મદ્ય કરે છે, તેને રૂદ્ધ થવા છતાં પણ ભૂલતા નથી. અર્થાત બાળકોના મન ઉપર નાનપણમાંથીજ જે સંસ્કારોને ઠસાવવામાં આવે છે, તે હમેશને માટે તેમનામાં કાયમ રહે છે. બાળપણમાં પડેલા દદ સરકર ગમે તેવી રીતે ભૂલવા જાય કે ડોહ ભૂલાવા જાય તો તે જતા નથી. બાળકનું હૃદય નાનપણમાં કે આ ઘડા સરખું છે. તેના ઉપર ગમે તેવા લીટા કે પાડવામાં આવે છે તો તે પડી શકે છે, અને તે, તેને પકડ્યા પછી પણ કાયમ રહે છે. તેથીજ રીતે બાળકના હૃદયમાં નાનપણમાં સારા કે ખોટા જેવા સંસ્કારો પાડવામાં આવે છે, તે ગમે તે થાય પણ મોટી વયે જતા નથી. એનેજ લીધે આપણા મહુધિઓએ નાનપણમાંજ બાળકને ધર્મનું શિક્ષણ આપવાની બવરમાં કરી છે, એજ કારણથી દેવર્ષિ નારદે, ધ્રુવ, અને પ્રદ્ધાદને સર્વથી પ્રથમ ભગ ભક્તિનો ઉપદેશ આપ્યો હતો. કે જેમના તે દદ સરકારો અનેક પ્રકારની વિપત્તિઓમાં પણ કાયમ હતા. આપણા રવામીજી, આ વખતે બીજા બાળકો જેટલો પરિશ્રમ બાળકમાં કરતા હતા, તેટલો નહોતા, તેમનું મન રમવા કુદવામાં અને પુરાણના ક્ષતિહાસને સાંભળવામાં વધુ ચોટતું હતું. પુરતોમાં તેમનો બોધ્યે તેટલો ઉત્સાહ નહોતો. પુરાણની કથા સાંભળવાને તે બટજની પાસે વારંવાર જતા હતા, અને તેમને અનેક પ્રકારના પ્રશ્નો પણ કરતા હતા. કહી કહી તો તે એવા ક્ષિત પ્રશ્નો હતા, કે જેનો ઉત્તર બટજ પણ આપી શકતા નહોતા. છેવટે તેમની અનુસંધાન કારિણી હુદ્દિની સંસા કરીને આશિર્વાદ આપતા કે, “ વત્સ ! શાસ્ત્રાં કરવામાં મોઢ તને છતી ચકરી નહી. ” સં. ૧૮૮૫ માં બ્યારે રવામીજીની ઉમ્મર સાત વર્ષની હતી, ત્યારે તેમના મહાત્મા પિતા સંગમલાલજીને ગૌવાસ થયો. કાળની ગહન ગતિ અનુસાર બંશીધર પિતૃહીન થઈ ગયા, જે પિતાએ પુત્ર પ્રાપ્તિને માં અનેક પ્રકારના દુઃખને સહન કર્યા હતાં, કેટલાય પ્રકારના રૂત અને જપ કર્યા હતા, તે પિતા, પ્રતાપને જોવાને લાગ્યાની ન થયા જે મનમાં ને મનમાં પુત્ર બંશીધરની શુભ કામના તથા તેના વ શુભ પ્રાપ્તિની આશા રાખતા હતા, તે સંગમલાલ પુત્ર શુભથી રહિત થઈ આલ્પ થયા.

પુત્ર સુખનું સૌભાગ્ય કેવળ સંગમલાલને પ્રાપ્ત ન થયું એટલુંજ નહીં, પરંતુ સંસારમાં જેમને જેમને પ્રતાપી પુત્રો થયા છે, તે સર્વે તેમની મારફત પુત્રના પ્રતાપને જોવાને લાગ્યાની થયા નથી મહારાજા હરણે ભગવાન રંગમદને માટે શુ નહોતું કહ્યું કે પરંતુ તેઓ તેમના પ્રતાપને જોઈ શક્યા હોતા. મહારાજા પાંડુ જે કહી પોતાના પાંચ મહાવીર પુત્રોના પ્રતાપને બુવત તો તેમના આવદનો કંઈ પાર રહોત. ખરે કે ? અનેક જપ તપ કરવાથી “ શંકરાચાર્ય ” જેવા પુત્રને મેળવ્યા છતાં પણ ‘ શ્રીવશ્વ ’ તેમનો પ્રતાપ જોવાને લાગ્યાની થયા નહોતા. અસદ્ધિષ્ટ વિધાતાની લીલા થણી છે. તેનીજ કૃતિથી સંગમલાલનો સર્વ લોક સાથેનો સંબધ છુટી ગયો. પતિવ્રતા યમુના દેવીની પતિદેવન સાથેજ વિપ્રારોદ્ધ કરવાની ઇચ્છા હતી, (આ વખતે સતિ થવાનો રીવાજ હતો.) આ વાત સંગમલાલ પ્રથમથીજ જાણતા હતા, તેથી તેમણે મરતી વખતે યમુનાને પાસે બેસાડીને કહ્યું કે—

“ પ્રિય ! આજે આપણે છેવટનો મેળાપ છે ! આજુકાથી તો મારી સર્વ આરાધનું પાવન કહ્યું છે. તો આજે એક ઉત્તરી આરાધન પાવન કરીશ !

પ્રમુખાએ હા કલા પછી તેમણે પાછું કહ્યું કે, “અને પરમધર્મે પતિની આત્માનું પાલન કરવું જોઈ છે. સ્ત્રીને માટે જીવતાં જીવનને મારીને રહેવું અને મૃત પતિની આત્માનું પાલન કરવું એ જેનું કલિન કાર્ય છે, તેવું કલિન કાર્ય ચિતામાં બળાને મરવું એ નથી, દેવી । તું ચિત્તાશિદ્ધ કરીને મારી સદા ગામિની થવા છાજે છે, એથી મને પણ ધણેજ દર્પે છે, જ્યાં તારા જેવી પતિવ્રતા સ્ત્રી ન હોય, ત્યાં સ્વર્ગપથ નકામુજ છે, પરંતુ પુત્ર નાનો કે, એ ધણુંજ મોટું દુઃખ છે, આપણા પછી તેનું લાલન પાલન દોણ કરશે । જેથી માને એવી આગ છે કે તારે સતિ થવાના સંકલ્પને છોડી દેવો, પાર્શ્વપતિનું કુંડા દેવીની માફક પુત્રનું પાલન કરીને પતિવ્રત ધર્મને પાળજે.” એ કે પ્રમુખાને માટે આ આગ ધણીજ ઘેરે હતી, તે પતિવ્રત ધર્મને બદલાવે પાળતી હતી, તે બહુતી હતી કે, સ્ત્રી પુરુષનો સંબંધ હોય તે માટે છે. પુરુષનું મૃત્યુ થવા પછી સ્ત્રીનું જીવન બ્યર્થ છે. તથાપિ તેણે પતિની અંતિમ આત્માનું જીવતાં સુધી પાલન કર્યું, અને પતિ વિશેષરૂપે અરણ્ય અગ્નિમાં જીવતા જાળવાના રિવાજ કર્યો સધવાનો સુંદર શાશ્વત વિધવાના નહિન વેશમાં બદલાઈ ગયો. તેને વિલાસ વેશવ વિગેરે રૂબ સુખ સ્વપ્ન તુલ્ય થઈ ગયું. સ્વપ્નમાં વિનાની અધારી રાત્રિની જેવી દયા બદલાઈ નય છે, તેવીજ પ્રાણપતિ વિનાની પતિવ્રતા સ્ત્રીની બદલાઈ ગઈ. ચોક્કસ દિવસમાં પતિ વિશેષરૂપે મળ્યાનું રૂપ બદલાઈ ગયું, અને જોતાં જોજાઈ શકાય તેવું પણ ન રહ્યું, તે જેમ તેમ કરીને જીવન ગાળવા લાગી, તે પોતાને માટે જીવંતી નહોતી, પરંતુ પોતાના સ્વર્ગવાસી પતિને માટે જીવંતી હતી તે મોજન કરતી તો તે પણ માત્ર સરીર ટકવી રાખવાને માટેજ કરતી તે પ્રતિદિન અશ્રુપાત કરતી હતી. આ પ્રમાણે હજી તેને અધિક દિવસો કલા એટલિન થઈ પડ્યું. જળ વિનાનું માછલું કેટલો વખત જીવી શકે ? તેણે મર્યાદા રીતે પતિની આત્માનું પાલન કર્યું. ત્રણ વર્ષ પછી જ્યારે સ્વામી (શુદ્ધ નાજની ઉગ્રમર અગ્નિઆર વર્ષની યજ્ઞ, ત્યારે મોક્ષધર્મે જ રાસે મૂકી પોતાના પિતૃદીન પુત્રને માતૃદીન કરીને તેમજ આસતી યજ્ઞ પ્રમુખાના સ્વર્ગવાસી બંધીને માખાપ વગરના બાળક જેવા થઈ ગયા. જેના પત્ન અને આદરથી બંધીધરને પિતાનું મરણ સંભળવું નહોતું, તે દયામયી જનનીનું પણ આજે મૃત્યુ થઈ ગયું આજ સુધી રહ્યું એ શુ, તે, તે બહુજ નહોતી, તે માતાના વિશેષરૂપે રક્તા શિષ્યા.

સ્વામીજી વારંવાર દયા કરતા હતા કે, મને જેટલાં મારાં મામા મામી લાડ લગાવતાં હતાં, તેટલાં માખાપ લગાવતાં નહિ, મારા બાપ મારી સાથે ધણુંજ થોડું બોલતા હતા, મને તો તેમનો સ્વભાવ થોડું બેલવાનો હોય, કે પછી કુટુંબીયેના દેખતાં ઘરમાં હોય, મને તેમ હોય, હું પણ તેમને બે લાવતો નહીં, તેમના રૂઢ વખતે મને રસ્તુ આવ્યું નહોતું, પણ મારી માતાના મરવાથી મને ધણુંજ દુઃખ થયું જોકે મારે જોઈએ તે સર્વ વસ્તુઓ મારી મામીજી અને લાવી બાપતી હતી અને તે મારે પોતાની સાથેજ અવસાવી પીવસાવી હોયતી હતી. તથાપિ, મારા તે માતાજી, મારી માતા મરવાથી મને કેટલાક દિવસ તો ખાવાનું પણ ન લાગ્યું, પિન્ડ દાન વખતે મારે હૃદય ધણુંજ દ્રવિત થયું હતું. મને જ્યારે ખુબ રહ્યું આવતું તે વખતે મામા મામા અને સમજવતા, પણ તેથી મારે, મન ધાન ન થતું. એક દિવસ મારા મામાએ મને પૂછ્યું કે, “જાણી તું કેમ રહે છે ? તને શી વાતનું દુઃખ છે ?” “મેં કહ્યું કે મને કશી વાતનું દુઃખ નથી, પરંતુ હવે હું મા કહી કાને બોલાવીશ ? મને બેટા કહીને કાણ બોલાવશે ?” મામા કહે જાણે છાજે “અને પછી તારે શુ દુઃખ છે.” પરંતુ હૃદયના દુઃખને ગુપ્ત રાખી રહ્યા નહિ, માખામીથી ચેતધાર અશ્રુ ખરવા લાગ્યાં.

માખાપના મની જવાથી મામા મામીએ તેમને જગપણ જોણું આવવા ન દીધું, એ તેમની સારે ધણેજ રોદ રાખતાં. એથી તેમણે તેમને લાજવાના આગ્રહ પણ છોડી દીધો પ્રથમ જે લખવા માટે ધમકાવવામાં આવ્યો તે પણ બંધ કર્યું, જે છાજી હતી તે ગુપ્ત મામા પુરી પાડના ૧૪ વર્ષની ઉંમર થઈ એટલે જ્યાં લખાવા વાચવાનું હોયી રહ સ્વમીજીએ કુસ્તી કરવી, કાળીધવા, પટા બેલવા અને શીરમારી કરવી વિગેરે મનિક તાલીમમાં જોડાયું આ વખતે તેમનો મરાડી અને કારસીમાં સારો જોડાસ થઈ ગયો હતો આદ્યર્ષી ઉગ્રમરે જ્યારે તેમને જનેઈ દીધું હતું ત્યારે શરૂએ તેમને માત્ર

અન્ધા ભણતી હતી પુરાણિક કથાઓ અને ઐતિહાસિક વાતોમાં તેમના હૃદય ઉપર સાચો પ્રભાવ પડ્યો હતો. ભગવદ્ગીતા ક્રમ, પ્રલ્હાદ વિગેરેની કથા અને પુણ્યસ્થોક નળ, યુધિષ્ઠર, વિગેરે રાજાઓના ઇતિહાસ તે ધણીજ રનેદથી સાંભળતા હતા.

આપણે પહેલાં જણાવ્યું છે કે, સ્વામીજીના મનના, મનસુખમાં કલ્યાણીના નવાજ મુખત્યુલમુલક (લોક પ્રસિદ્ધ મોહનારાદ) ને ત્યાં તે એક પ્રતિષ્ઠિત અમલદારના પદ ઉપર હતા. નવાજની તેમના ઉપર ધણીજ કૃપા હતી. એ કૃપાનું કારણ સ્વમસુખમાં શોભાવ્યું હતું, એટલુંજ નહીં, પરંતુ તેમની કાંઈ કુરાળતા એ પણ સુખ્યકારણ હતું. કહે છે કે, એક વખત હેદાયાદના નિઝામ કેટલાક કારણથી ત્યાંના નવાજ ઉપર અપ્રસન્ન થયા હતા, અને પ્રસિદ્ધ વિરના કિલ્લામાં તેમને પુરી મુક્યા હતા, તે વખતે મોહનારાદની પાસે નવાજના દ્વિતિયેનો સદેશ તેમને તેમણે મળેતેમ કરીને પણ પહોંચાડ્યો હતો, અને તેનો ઉત્તર કલ્યાણીમાં પોઆડીને પ્રમુખકલ સ્વમસુખમાં પોતાના ઈર્ષ્યને માનવ્યું હતું નવાજ ઉપર નવાજે નિઝામ પ્રસન્ન થયા અને તેમણે કલ્યાણીમાં ખાજા ગાદીએ બેસાડ્યા ત્યારે તે સ્વમસુખમાંના આ ઉપકારને બૂધ્યા નહોતા, તેમણે તેમને માનપૂર્વક પોતાના કિલ્લેદાર બનાવ્યા હતા. આ વખતે પહેલાં જેવો દક્ષિણમાં ઉપદ્રવ નહોતો, આજરાવના અતાપથી સાંતિ ફેલાઈ હતી અને પીઝારા ભેડો પણ અત્રે રાજ્યની જવાહારમાં ભક્ષ થઈ ગયા હતા, છતાં પણ આ વખતે કરતાં તે વખતે ધણીજ ફેરફાર હતો. સર્વ ભેડો વચોની માફક જ રહેતો ધારણ કરીને રહેતા હતા મરવા મારવાથી કરતા નહોતા, એથી પણ ખેલવા, સભા મલાવવા અને ઘોડેસ્વાર થવું એ તે વખતના ભેડોને આવરવક સમજાતું હતું. મહાપુરુષો જાણતા હતા કે કલિયુગમાં વીર રક્ષાને માટે યોગવિદ્યાના ઉપાય કરતાં કુમ્તી વા બધામાંનો અજ્ઞાસ કરવો એજ સર્વોત્તમ અને સમયાતુકુળ છે એથી વખતને અનુસાર સ્વામીજી પણ આ વખતે જળ અને શક્તિ વધારનાર આ માર્ગના અનુયાયી થયા હતા.

કલ્યાણીના નવાજને પોતાના શાહના બે પુત્રો હતા, તેમની ઉમ્મર પણ સ્વામીજીના જેટલીજ હતી, તેમને ઘોડેમારનો મહો શોખ હતો, સ્વમસુખમાં સ્વામીજીનો તેમની સાથે પરીચય કરાયો હતો, તે સર્વે સાથે ભણતા, સાથે રમતા, તથા સાથે સવાર યથ સેલ કરવા જતા હતા. જો કે તે નવાજના પુત્રો હતા, અને આ શાહજીના પુત્ર હતા. તેમની બરોબરી કરી એ બૂલ મણાય, છતાં પણ જાલસ્વભાવની, સુલભતા અને સરળતાને લીધે તેમનામાં પરસ્પર થાદ ચેત્રિ અને રનેદ બધાયે હતા. બાળકોના હૃદયમાં સ્વર્ગીય ભાવ રહે છે. તેમનામાં શ્રીતમાન પ્રેમ હોય છે. નાના મોટાનો ભાવ હોતો નથી. તેમને નીચ અને ઉચ્ચ સર્વે સરખાંજ છે.

ધ્રુવ જો પોતાનામાં અને ઉત્તમમાં બેદ સમજતા હોત તો ઉત્તાનયાદના ખોળામાં ન બેસત. દરિદ્ર દ્રેષ્ય જો રાજકુમાર-દુષ્ટને પોતાના સમકક્ષ ન જાણતા હોત તો અધઃપાત્રને માટે ગાય લાવવા ન જાત, અને જો નિર્ધન સ્ત્રીમાં, લક્ષ્મિપતિ થીરુષ્ટ અને પોતાનામાં નાના મોટાનો બેદ જુવત, તો તેમને મિત્ર કહેવાનું સાદસ ન કરત. બાળકપણના આ પવિત્ર લાવનું અંત સુધી પાલન કરનાર માત્ર કાર્તવિરત્ર મહાપુરુષોજ હોય છે. નાનપણમાં નિર્ધન મિત્રોને મિત્ર કહી બોલાવનાર અને તેમના દુઃખ દરિદ્રોને દૂર કરનાર માત્ર મહાપુરુષોજ હોય છે. સંસાર સધળો સ્વાર્થ પરાયણ છે. મનુષ્યો જેમ જેમ મોટા થતા જાય છે, તેમ તેમ તેમના હિદાસ વિચારો સંકેચાતા જાય છે, અને તે જતે દહાડે અદ્વંધ રતાં પુત્રોના દુઃખ જની જાય છે.

(અપૂર્વ.)

દ્વિતીય કોષ્ટ કામ કરવાને એકપાર આરંભ કર્યો પછી તમે સિદ્ધ ન-કરીશો, તો તેની કાંઈ ચિંતા નહીં તેથી નિરાશ થઈ તમારા સાહસનો ત્યાગ કરો નહીં. તમારે તે કામ ફરી કરવાનો આરંભ કરવો પૂર્વે રાખો કે પરમાત્મા, સર્વ વ્યાપક અને તમારા સદાચક્ર છે, અને તેથી દૃઢ નિશ્ચય રાખો કે તું તે કામ જરૂર સિદ્ધ કરી શકીશ. તે કામ કરવાનું મારામાં સામર્થ્ય છે. અને તેથી કદાચ વચ્ચે રિષ્ટો ફરી કંટકો આવી જાય, તોપણ તે ઉપર લક્ષ ન રાખો, તેનો પ્રાણવ્ય કરવાનું તમારામાં સામર્થ્ય હોવાથી તમારે તેથી ડરવાની કે નિરસાદ થવાની કાંઈ જરૂર નથી તમારું લક્ષ્યરથાન તે કામ સિદ્ધ થવા પ્રતિ રાખો, તમારું ધ્યાન અને તમારા વિચારો તે કાર્ય સિદ્ધ થાય છે, તે પ્રતિ જોડી રાખો. તમારા ઉપ અને તમારી યોગ્યતાના વિષયમાં તમારા હિતમ વિચારો હોવા જોઈએ. અને દૃઢ નિશ્ચય રાખો કે તું હિતમમાં હિતમ વસ્તુના અધિકારી છો.

સરળપણે કાર્ય સિદ્ધ થઈ જાય, અને વચ્ચે કાંઈ વિધિ આવે નહીં, તો પછી આપણને આપણું આપણું સામર્થ્યનું જ્ઞાન થવાનું નહીં. પણ જ્યારે વચ્ચે વિધિ આવી અડચણ કરે છે, અને તેનો જ્ઞા આપણે પગલ્ય કરીએ છીએ ત્યારે જ આપણને આપણું સામર્થ્યનું જ્ઞાન થાય છે. જેમ કોષ્ટ માણું મદા બળવાન હોય, પરંતુ જ્યારે તેની સામે હુદારા મળે ત્યારે જ તેના બળની કસોટી થાય છે, અને ત્યારે જ તેને પશ્ચ ખજાર પડે છે કે આપણામાં કેટલું બળ છે. જેમ કોષ્ટ પ્રહાર્યનો દુકિત રાખનો હો પરંતુ તે જ્યારે સ્વરૂપવતી સ્ત્રી મળવા છતાં પણ પોતાના નિશ્ચયને વળગી રહે છે, ત્યારે જ તેની કસોટી થાય છે તેવી જ રીતે કોષ્ટપણ કાર્ય કરવાનું આપણામાં સામર્થ્ય છે કે કેમ, તેની કસોટી તે કાર્યમાં જ્ઞા વિધિ આવે છે ત્યારે જ થાય છે. તમારે આત્મનિઘ્રદ દ્વારા બળવાન બનવું જોઈએ, કેમકે આત્મસંમતિ મળી જ આર્થિક સિદ્ધિને પ્રાપ્ત કરનારી માનસિક શક્તિ પ્રાપ્ત થઈ શકે છે અને વ્યક્તિમત્ત આકર્ષકશક્તિ પણ તેજ રહસ્ય છે. સંકલ્પશક્તિ ત્યારે જ તમારામાં જન્મત થાય છે. અને ત્યારે જ તમે તમારું ધારે ગોતેવું કલિનમાં કલિન કાર્ય પણ સિદ્ધ કરી શકો છો. સંકલ્પશક્તિ-આત્મનિઘ્રદ વિના પ્રાપ્ત થઈ શકે નથી. જે પ્રમાણમાં તમે આત્મનિઘ્રદ કર્યો હશે, જે પ્રમાણે તમે આત્મસંયમનો અભ્યાસ પાડ્યો હો જ પ્રમાણમાં તમારામાં સંકલ્પશક્તિને ઉદય થવાનો અને ત્યારે જ તમે તમારું કાર્ય સિદ્ધ કરવા સંકલ્પશક્તિને ઉપયોગ કરી શકવાના. જે માણસે પોતે પોતાના ઉપર વિજય મેળવ્યો હોય છે, તે માણસ પ્રતિ લોહચુબકની માફક અન્ય મનુષ્યો આકર્ષાય છે. અને તે તેમને મદદ કરવને યાતો તેમનાં સંબંધ સંબંધ રાખવાને ઉત્સુક રહે છે. અને પોતાની હિતમ વસ્તુ તેમને આપવાની પ્રવૃત્તિ રાખે છે. અને જેમ લોહચુબક પ્રતિ લોહું સ્વભાવિક રીતે આકર્ષાય છે તે જ પ્રમાણે આવા પુરોની સંકલ્પ શક્તિ અન્ય મનુષ્યો તેમના પ્રતિ આકર્ષાય છે. તે પોતાની સંકલ્પશક્તિથી દ્રવ્યને પણ આકર્ષી શકે છે અને વાળ રીતે પોતાનો દેશગ યાતો ધાર્યું કામ ધણી જ રહેલાથી સંકલ્પશક્તિની મદદવડે સિદ્ધ કરી શકે છે માટે દરેક મનુષ્યે તે શક્તિને પ્રાપ્ત કરવાને માટે આત્મસંયમ કરવાની ખાસ જરૂર છે. જે વર્ગમાં જ આત્મસંયમ અને વૃત્તિનો નિરોધ કરતાં આવડે, તો પછી તેનામાં આપોઆપ તે દિવ્યશક્તિ પ્રાપ્ત થઈ શકે છે. જેથી તે શક્તિવડે તે મહાન કાર્યો સિદ્ધ કરી શકે છે. અને વચ્ચે આવી પડનાર મહાન વિધિ તે મહાનમાં વિજયી નીવડે છે.

અપૂર્ણ

(અનુસંધાન મતિકથી.)

તે જાની આ પ્રકારની વાત સાંભળી તારા એકદમ અજાણ્ય પામી, અને પૂછવા લાગી કે શું જા-
ગવતીના પુત્રનું નામ સ્વામીસુદર છે ?

તે સ્ત્રીએ કહ્યું, હા, આજકાલ તે તારે ત્યાં છે. તારાએ કહ્યું, કીક, પછી શું થયું ?

સ્ત્રીએ કહેવા માંડ્યું કે, તે પછી વીસ વરસની ઉંમર થવાથી સ્વામી સુદર નોકરી શોધવા કસ-
કસે ગયો. તેનો કાળો પશુ કાંઈક કામને માટે કસકસે જતો હતો તેની સાથે તે પશુ ગયો. મારી સાથે
કે અમરનાની સાથે સ્વામી સુદરનો સંબંધ છે, તે વાત મેં તેને કહી નહોતી, કેમકે મારો સંબંધ તો
કાંઈ કસોજ નહિ, અને અમરનાથનો સંબંધ જતાવવો એ વ્યર્થ હતું. સ્વામી સુદરના ગયા પછી, કેટલેક
વખતે મારાં જુદાં માનવ ગુજરી ગયાં, અને મને પણ રોજ કાંઈક પડ્યો. આ વાતની અમરનાથને
ખબર પડી ગઇ, તેથી તેણે હું મરી ગઇ એવી વાત ઉઘડી મારો રોજ રાત દિવસ વધવા લાગ્યો, જેથી
ધાર્યું કે હવે હું બધી સજાઈ નહિ, તેથી એક વાર માગ પુત્રને મળવાની ઈચ્છાથી આ ગાંડીને સાથે
લઇને હું અહીં આવી અહીં આવ્યા પછી અમરનાથ અને જાગવતીના મરી ગયાની વાત સાંભળી. અને
રમેશ તો તેનો ખરો વારસ થઇને બેઠો છે એક વખત રમેશની સાથે ગાંડીની મુલાકાત થઇ હતી. રમેશ
તેને બોળખતો નહોતો, પણ રમેશનો ઘનુ નિત્યાનંદ તેને બોળખતો હતો, હવે મારી શી છુટ્યા છે તે હું
સમજી ગઈ હતી એન, એક વાર મારા રમેશને અહીં બોલાવી લાવ, કેમકે મરતા પહેલાં હું તેને મળી શકું.

આ સંધ્યા વાતો તારા પથ્થરના પુતળાની માફક બળવળ રીતે સાંભળતી હતી. આ સ્ત્રી ધણી
વાર બોલવાથી બે બાન થઇ ગઇ, આજ જેથી આલવા માંડ્યો, તારાએ તેને બાનમાં કાવવાને ધણી
ઉપાય કર્યા પણ સર્વ નિષ્ફળ નિવડ્યા. જેનેતામાં તેનો પ્રાણ આંધ્યો ગયો તારા ધણીજ, ગુંચવણમાં
પડી, તારા તેની કાંઈ સગી થતી નહોતી, પણ માત્ર અનાથ અસહાય અને દુઃખીને મદદ કરવાની ઇ-
ચ્છાથી તે તેની પાસે બેસીને તેની સેવા કરતી હતી. તેથી તેની ઉપર તેની મમતા થઇ હતી. આ
કારે આ દુખી જાની વાત સાંભળી અને તેનું મરણ થવાથી તારા રડવા લાગી, એટલામાં ગાંડી અને
તેની સાથે રમેશ સા આવી પહોંચ્યા. તેને જોઈ તારા ઉભી થઇ

રમેશ પૂછ્યું—આ કાંઈ મરી ગયું છે ?

તારાના મોંમાંથી એકાએક નીકળી ગયું કે—તમારી મા, રમેશે એકાએક વિરમવતીથી પૂછ્યું કે,
એ સત્ય શી રીતે મનાય ? હું જાણે છે કે હું તો અમરનાથનો પુત્ર છું.

તારા—તમે જાણતા નથી કે તેનો પુત્ર તો કાંઈ બીજો જ છે ? રમેશે આશ્ચર્યમાં કહ્યું, કાણ ?

તારા—સ્વામીસુદર.

રમેશે તિરસ્કારથી કહ્યું, જેની સાથે તારાં લગ્ન થયાં છે તે સ્વામીસુદર કેમ ?

આ પ્રકારના તિરસ્કારથી તારાની લજ્જા જતી રહી, તેણે બલ્લત કોંપી ચર્મને પુરવતી
તીવ્ર દષ્ટિથી રમેશના કાણુ જોયું, પરંતુ, પાછી જિંબેની સાફક નવી નગર દાળાને રડવા મંડી. આથી
રમેશ ધણીજ શરમાઇ ગયો, તેણે કહ્યું, મેં તને દુખ થાય તેટલા માટે આંતું કહ્યું નથી. હું તારી વા-
તની કાંઈ મતલબ સમજી શકતો નથી.

તારાએ કહ્યું, તમે મારા કહેવા ઉપર વિશ્વાસ રાખશો ?

રમેશ કહ્યું, હા, કેમ નહિ ? મેં તારી વાત ઉપર ક્યારે વિશ્વાસ નથી રાખ્યો. તમારી વાત ઉપર શ્રદ્ધા અને વિશ્વાસ હોવાથી જ હાલ હું તારી આગળ ઘાવતો નથી. તારાંજે આ સમિતી પોતાની નજર નીચી દળી અને કહ્યું, તમે વિશ્વાસ રાખો કે ન રાખો, તો પણ મારું જે કર્તવ્ય છે તે હું કરું. સમિતીના સારે, એમ કહી તેણે આ અધારી રાતે આ નર્મન મહાનમાં આવીને તે મરણ પથારીએ પડી શી પાસેથી જે વાત સમિતી હતી તે અબેદુલ્લે કહી સંભળાવી. વાત કરતાં કરતાં ફરી તારાની આ-ખોમાંથી અરશરીમાં આવી ગયાં.

અંકરણ ૧૮ મું.

શ્રમેશનું નિર્ધન થવું.

તારાની વાત રમેશ સત્ય માનતો હતો. પોતાની પાસે જે સંપત્તિ હતી તે પોતાની નથી પણ શ્યામ મુંદરનીજ છે, એ તેના જીજ્ઞાસુમાં આવ્યું. અને તે સંપત્તિ તેના ખરા હકદારને સોંપી દેવી, એજ પ્રમાણિક માણસનું કામ છે એમ માન્યું સત્ય અને પ્રમાણિકપણે મેળવેલું ધનજ પોતાનું છે અન્યની અપ્રમાણિક પણે મળેલી મિલકત પોતાને અધિકારમાં લઈ જનાર છે, એમ માન્યું. મનુષ્ય માત્રે અન્યની કાષ્ટપણ વરતુને અપ્રમાણિકપણે મેળવવી એ મહા પાપ છે તેના અતઃકરણને કમવા તુલ્ય છે, અને તેથી પારકી વરતુના ઉપભોગ કરવાની આચારાશયી એ પણ મૂર્ખતાજ છે, એવા વિચારો રમેશના મનમાં આવ્યા. તેણે જાણ્યું કે ગમે તો શી કે ધન ગમે તે પદાર્થ હોય છતાં પણ જે તેના ઉપર ખીજનું નામિય થઈ ચુક્યું હોય, યા માલીક તેને જુદો હોય તો પછી તેની પાસેથી તે જિનવી લેવાનો મત્ત એના જેવું ખીજનું પાપ નથી. જેમ મારી પાસે હાલ જે મિલકત છે તે અન્યની હોવાથી હવે તેને મારી પાસે રાખવી એ પાપ છે, તેવીજ રીતે તારા એ અન્ય પુરવની શી થઈ ચુકી છે, તેને મેળવવાની આચારાશયી એ પણ મહાપાપ છે. માટે હવે મારે આ ધન પણ ન જોઈએ, તારાની પણ આચારાશયી ન રાખવી જોઈએ. એમાંજ મારું પ્રમાણિકપણ છે, અને એમાંજ ખરું મનુષ્ય છે. આવા વિચારો કરી ખીજેજ દિવસે, શ્યામમુંદરને જોલાવી, પોતાની પાસે જે જે મિલકત હતી, અને જે પોતાની છે એમ જાણ સુધી માનતો હતો, તે અનર્ગળ સંપત્તિ તેને સોંપી દીધી. અને પોતે જે અંતિમામાં રહેતો હતો તે શુદ્ધ પણ તેને સોંપી, માત્ર એક પહેરેલા વસ્ત્રે બહાર નીકળી ગયો. માત્ર એક સત્યની ખાતર અને અન્યની મિલકત તેના ખરે હકદાર જાતે તેને ન આપવી એ મહા અન્યાય છે, તેમ જાણી તેણે એક કાજુવારમાં સઘળી સંપત્તિ શ્યામમુંદરને સોંપી દીધી અને પોતે ગામની બહાર એક નાનાસરખા ગુપ્તગૃહમાં શાંત રહેવા લાગ્યો. હવે રમેશ આ ગામમાં પણ રહેવા ઈચ્છતો નહોતો. પરંતુ શ્યામ મુંદરની સાથે હવે તારા પુનર્લેખ કરે છે કે કેમ એ જોવાને માટે તે ત્યાં રહ્યો હતો.

શ્યામમુંદર સઘળી સંપત્તિનો માલીક થવા પછી, તારાની સાથે લગ્ન કરવાને માટે દરિયાય પાસે જઈ અને તેનું માથું કાપી, દરિયાયે કાઢ્યું, મારો વિચારતો છે, પણ તે વાત તારાની મરણ ઉપર છે. માટે જો તે કહે તો હું તમારું તેની સાથે લગ્ન કરીશું. આ સમિતી શ્યામમુંદર તારાની પાસે ગયો, તારાએ તેને જોયો એટલે પૂછ્યું, કેમ શ્યામમુંદર, કેમ આવ્યાછો ? કાંઈ કામ છે ?

શ્યામ—હા, હવે મારા ગરીબ ઉપર ક્યારે કૃપા કરશો ?

તારા—શું ! તમારું કહેવું હું સમજી શકતી નથી.

શ્યામ—તમે આગમાં મને જે વાપડો કરો હતો, તે હવે ક્યારે પૂર્ણ કરશો ?

તારા—એટલે ?

શ્યામ—હું લગ્ન કરવા ઇચ્છું છું.

તારા—કાની સાથે ?

સ્વામી—જેણે મને કામિની બાગમાં સસારમાં રહેવાની આજ્ઞા આપી હતી તેની સાથે.
આ સાંભળી તારાના મુખને જાવ પડવાનું ગયો, તેણે જાણ્યું કે તે મનેજ પૂછે છે. એમ વિચારી
કહ્યું, સ્વામીસુંદર, તમને ખબર છે કે હું બાળ વિધવાહું, અને તેની આગળ તમે જે માગણી કરો છો તેની
તમને શરમ આવતી નથી ?

આ સાંભળી સ્વામીસુંદર પુનઃવિવાહ ચાલસિદ્ધ છે તેની સાબિતી કરવા લાગ્યો. પણ તારાએ
તેને કુધકારી કાઢ્યો, અને કહ્યું, જો તમે ફરી આવી અથોગ્ય મામણી કરશો તો, કાંઈ સાંભળતું પડશે.
સ્વામીસુંદરે કહ્યું, કેમ તારા ! શું તું મને જીવથી મારવા છગ્છે છે ? આજસુધી તો હું ગરીબ હતો,
તેથી કદાચ તું મારીસાથે વિવાહ ન કરવાનું ધારતી હોય, અને રમેશ પૈસાદાર હોવાથી તેની સાથે
લગ્ન કરવાનો વિચાર થતો હશે, પરંતુ હવે તો હું ધનવાન થયોહું. તને સર્વ સુખ આપીશકું તેમહું.
માટે મારી આજ્ઞાને પૂર્ણ કરી અને સુખી કર.

તારાએ ફરી ક્રોધવચ્ચ થઈ કહ્યું, જાવ, એક વખત કહ્યું કે મારો સાથે આવી વિદેશ વાત ન કરવી
તે છતાં ફરી તેની તેજ વાત કરતાં શરમ આવતી નથી, આજ્ઞાથી છોકરી વિધવા થયા પછી, પુનઃલગ્ન
કરશે, તો પછી તેનામાં અને ધાંચી, મોચી, હળમ, કુંભાર જેવા શુદ્ધ સાતિના લોકોમાં ફેર શો રહેશે !
આ પ્રમાણે એક બાળ વિધવાને ફસાવવાની વાત જવાયો. તમારામાં અને રમેશનામાં તો આજ્ઞા અને જમીન
જેટલો ફેર છે. તે જાણેને ધનવાન મરી ગરીબ થયો, છતાં પણ તેના જેવું ઉચ્ચ અને નિર્મળ હૃદય તમાર
ક્યાં છે ! જાવ, હવેથી આવી વાત કરવી હોય તો મારે ત્યાં કદીપણ આવવું નહિ

આ સાંભળી સ્વામીસુંદર નિરાશ થઈ ત્યાંથી આઘતો ગયો. તેણે જાણ્યું કે તારા લગ્ન તો કરવાનીજ
છે, પણ રમેશની સાથે, મારી સાથે નહિ, ઠીક છે ! રમેશ કેવો તેની સાથે લગ્ન કરે છે તે પણ હું
જોઉંછુ. આના વિચાર કરતો રમેશપ્રતિ કંપ્યા હોજી પ્રકટાવતો ત્યાંથી તે આજ્ઞાતો ગયો, જેણે તેને ગરીબ-
માંથી ધનવાન બનાવ્યો તેનેજ નાશ કરવાના વિચારો—ઉપકારને બદલે અપકાર કરવાના વિચારો તેને
થતાં લાગ્યા.

પ્રકરણ ૧૯ મું.

રમેશનું આશ્વા જનું.

એક દિવસે તારાના ધનની પાતે બે સ્ત્રીઓ અજવાળી શત્રીમાં બેઠે બેઠે વાતો કરતી હતી કે,
ભાગ્ય શું કરે છે ! રમેશ જે કાંઈ લક્ષ્યાધિપતિ હતો, તે આજે ગરીબ બની ગયો, અને
જે સ્વામીસુંદર કાંઈ ગરીબ હતો તે આજે લક્ષ્યાધિપતિ બની બેઠો છે.

ખીજી સ્ત્રીએ કહ્યું, એમાં દોષ કંઈ છે ? રમેશ જાતેજ તેમ હતું છે. પોતાની સઘળી સંપત્તિ
સ્વામીસુંદરને આપી પોતે બીજાની બની બેઠો છે. ખરેખર તે મનુષ્ય નહીં પણ દેવ છે. માત્ર મરતી
વખતે તેની માથે કહેલી વાત કાઢતે મોઢે સાંભળીને તેના ઉપર વિશ્વાસ રાખી સઘળી સંપત્તિ સ્વામી-
સુંદરને આપી દીધી. ન આપી હોત તો કેઈ શું કરનાર હતું ! પરંતુ ખરેખર તે કોઈ દેવ પુરુષ જ
હોવો જોઈએ. ખરેખર તેની દયા જોઈને છાતી ફાટી જાય છે. લાખો રૂપિયા આપી દેખ પામે એક પૈસો
પણ ન રાખ્યો. વળી સાંભળ્યું છે કે તે આજકાલ મદિ પછુ છે. એટલામાં ત્યાં તારા આવી, અને તેમ-
ની વાતો સાંભળી, બોલીકે, કાંઈ માંડું છે ?

ખીજી સ્ત્રી—તમારો બનેલી, તમે તેની ખબર પણ નથી લેતાં. આજ બે દિવસથી તેને તાવ આવે
છે. તેને કેમ દવા આપનાર પણ નથી તેમ તેની ખબર લેનાર પણ કોઈ ન મળે ! તમે તેને વમારે ત્યાં
બોલાવી કેમ દવા કરતાં નથી ?

કરવા રૂપી ચળી પાળતો નથી, ત્યાં સુધી તેને ખરા લાભ મળતો નથી જે માણસ પોતાના શુદ્ધ કરી શકે છે, તે પછી અશુદ્ધ કે રોગ કરનાર ભોજનની છત્તા કરનાજ નથી શુદ્ધ વિચાર આવને પશુ શુદ્ધ બનાવે છે, જે માણસો પોતાના શરીર એકલાનેજ શુદ્ધ રાખે છે તે સાધુ પુરુષો ગણાતા નથી. પરંતુ જે માણસોએ પોતાના વિચારોને શુદ્ધ અને દૃઢ કરી લીધા છે, તે જ ખરા પુરુષો છે. તેમને પછી કોઈ દુઃખદાયક જંતુઓની ચિંતા કરવી પૂજની નથી.

માટે જો તમે શરીરનું રક્ષણ કરવાની ઈચ્છા રાખતાં હો તો તેના સાથે મનનું પણ રક્ષણ કરવું શીખો. જો તમે તમારા જીવનનો વિકાસ કરવાનું ઇચ્છતા હો તો, સાથે સાથે મનને પણ સુંદરતા આપે મત્સરતા, દ્વેષ, નિરુત્સાહ, અને નિરાશાનો વિચાર શરીરના સ્વાસ્થ્ય અને સુંદરતાનો નાશ કરનાર છે. પણા માણસો ધણાજ ચીડીયા સ્વભાવના હોય છે, રહેજ બાળતમાં કંટાળો જન્મી અન્યને ચીડીયા કરવા મંડી પડે છે. આવો સ્વભાવ કાંઈ અકસ્માત પડી જતો નથી પરંતુ ચીડીયા વિચારોનું સેવન કરવાથીજ પડી જાય છે. મ્હેરાનો ખરાજ દેખાવ એ મૂર્ખતા, ઇન્દ્રિય લોહુપતા અને અભિમાનથી જ બને છે. જેનું હૃદય, વિચાર અને મન પાપ રહિત હોય છે, તેમનું સુખ વૃદ્ધાવસ્થામાં પણ ક્રાંતિવાળું, તેજસ્વી અને પવિત્રતાથી ઝગદગળી રહેલું હોય છે. જ્યારે જેના મનમાં પાપ, દ્વેષ અને ઇન્દ્રિયલોહુપતા ભરેલી હોય છે, તેમનું શરીર જીવાન વયમાં પણ દુર્બળ અને શરીરે કરચલીયો પડેલી તથા મ્હેરા ઉઠાક અને દીલગિરી ભરેલો હોય છે. જેવી રીતે ખરમાં પ્રકાશ અને શુદ્ધ પવન આવતો હોય છે, તો તે જ રહેવા યોગ્ય અને સ્વચ્છ રહે છે, તેવીજ રીતે સુખ, આનંદ, શાંતિ, પદોપકાર અને અન્યનું ભય કરવાના વિચારો કરનાર મનુષ્યની સુખાશુતિ દૃઢ, સુંદર, આનંદપ્રદ અને શાંતિ હોય છે. જેમણે ધાર્મિક, પરોપકારી અને પુણ્યમય જીવન વ્યાપ્ત કરેલું હોય છે, તેઓ વૃદ્ધાવસ્થામાં પણ શાંતિ, મધુર અને અત્યંત યતા સૂર્યની માફક ક્રાંતિમાન હોય છે.

શરીરના રોગોને દૂર કરવાને માટે, આનંદપ્રદ અને સુખમય વિચારોથી અધિક લાભકારક બોધ બીજી કોઈ નથી. શોક અને ક્રોધને મટાડવાને માટે સત્ય વિચારોથી અધિક કોઈ પ્રભાવશાળી ઉપાય જાણીતા, કાંઠા અને દ્વેષ તથા અન્યનો દ્રોહ કરનારા વિચારો જે મનુષ્યો નિરંતર કરી કરે છે, તે પોતે પોતાનાજ બનાવેલા કારાગારમાં કેદી થઈને પડી રહે છે. પરંતુ જે મનુષ્ય જગતના સારા ગુણોને જીવે છે, જગતના સર્વ મનુષ્યોની સાથે પ્રસન્નતા પૂર્વક અને ધૈર્યથી સર્વમાં શુભ ગુણોને જોવાનો યત્ન કરે છે, તે જરૂર પોતાને માટે સ્વર્ગનું દ્વાર ખોલી શકે છે. જે પ્રાણિમાત્ર પ્રતિ પ્રેમ રાખે છે, અને શાંતિ જાણ પૂર્વક વર્તન કરે છે, તેને જરૂર અન્યના પ્રેમ અને શક્તિનો અંકાર મળી શકે છે. મનુષ્ય પોતાના શુભ વિચારોથી, પોતાનું જીવન બદલી શકે છે. અને સુખ અને શક્તિનો અનુભવ કરી શકે છે.

પોતે કેવા વિચારો કરે છે તેની મનુષ્ય માત્રે સાવધાનતા પૂર્વક દેખેરેખ રાખતા રહેવું જોઈએ. એકે એક વિચાર ઉદ્દેશ વાળો હોવો જોઈએ, જ્યાં સુધી ઉદ્દેશવાળા વિચારો કરવામાં આવતા નથી, ત્યાં સુધી મનુષ્ય તે વિચારોના ચર્ચાઈ જીતે મેળવી શકતો નથી. જગતમાં ધણા મનુષ્યો પોતાના વિચારોને જીવન રૂપી સમુદ્રમાં વહેવા દે છે ઉદ્દેશ રહિત થઈને મોટામાં મોટો અવશુભ છે. જે મનુષ્યોને આ સંસારરૂપી સમુદ્રની નાશકારક લહરીઓમાંથી પાર ઉતરવાની જરૂર છે, તેમણે તો પોતાના વિચારોને મને તેમ પથરાવા દેવા ન જોઈએ જે મનુષ્યના જીવનનો દાઢ એક ધારેસો ઉદ્દેશ હોતો નથી, તે માણસ સદાજમાં જ શોક, બપ, કંઠિનતા અને દુઃખમાં ફસાઈ જાય છે. જેથી જણાય છે કે જેમનો આત્મા ધણોજ દુર્બળ છે, તેમની આત્મિક દુર્બળતા, નાણી જોઈને કરેલા પાપોની માફક નિષ્ફળતા, દાનિ અને કલેશના કારણરૂપ થઈ પડે છે, કેમકે આ શક્તિ સંપત્તિ યતા પોતે પોતાની મેળેજ વિકાસમાં આવી શકે છે જ્યારે જગતમાં નિર્બળતાને લીધે કોઈપણ જગ્યાએ તેનું ઠકાણું પડતું નથી. મનુષ્ય પોતે જે વિચારોને કરે તે એકપણ વિચાર ઉદ્દેશ વગરનો હોતો ન જોઈએ, અને તેને માટે ખાસ સાવધાનતા

ખવાતી જરૂર છે. મનુષ્યે વિચારના દ્રષ્ટા થવું જોઈએ. અને તે કેવા વિચારો કર્યો કરે છે તે જોતા હેતુ જોઈએ.

દરેક મનુષ્યે પોતાના મનમાં પ્રથમ કેટલું કિત્તમ ઉદ્દેશને નક્કી કરવો જોઈએ, અને પછીજ તે દેશમય વિચારો કરી, અને તેને સિદ્ધ કરવાને ચત્ન કરવો જોઈએ, તેણે તેજ કેશને પોતાના વિચારોના કેન્દ્રસ્થાન રૂપ બનાવી દેવો જોઈએ. પછી તે ઉદ્દેશ સાંસારિક ક્ષત્ત્વોએને પૂર્ણ કરવાનો હોય, કે આ મઠ સત્તાને જળવાનું જનાવવાનો હોય, અર્થે તેવો હોય તો પણ તેણે તેને પોતાના વિચારચક્રના ન્દ્રસ્થાન પર ધ્યાન રાખવું જોઈએ તેણે તે ઉદ્દેશને પોતાના પરમ કર્ત્તવ્ય જનારી દેવો જોઈએ. અને છી તેને સિદ્ધ કરવાને માટે પૂર્ણ ધ્યાન આપવું જોઈએ. અને પોતાના વિચારોને અન્ય અમાત્મક ક્ષપ્તાઓ અને તુચ્છ ક્ષત્ત્વોઓ તથા મિથ્યા સકલ્પ વિકલ્પોનો ત્યાગ કરીને તે ઉદ્દેશ પર સ્થિર રવા જોઈએ આ પ્રકારનો આત્મ સંપમજ, યોગ અને વિચારોની ચચળતાને રોકવાનો એક માત્ર સાત્તમ ઉપાય છે. જ્યાં સુધી મનુષ્ય પોતાની નિર્બંજતાના ઉપર વિજ્ય પ્રાપ્ત ન કરી શકે, ત્યાં સુધી પોતાના ઉદ્દેશને સિદ્ધ કરી શકતો નથી. જે માણસ આત્મિકજળને પ્રાપ્ત કરે છે, તેને તેજ આત્મિક જળ સૂજતાનો માર્ગ બતાવી શકે છે, કદાચ તેને નિષ્ક્રિયતા મળે છે તો તે નિષ્ક્રિયતા ઉપરાંત નવીન જળ પ્રાપ્ત કરીને તે ફરી ચત્ન કરે છે ત્યારે તેનામાં તે કાર્ય કરવાનું જમણું જળ આવે છે. અને તે તે કાર્ય ઉત્તમ રીતે સિદ્ધ કરી શકે છે માટે મનુષ્યે આત્મિકજળ મેળવવાને માટે શુદ્ધ વિચારોનું સેવન કરવું જોઈએ અને વિચારો ઉપર પણ એવો અકુચ મેળવવો જોઈએ કે એકપણ વિચાર ઉદ્દેશ વિનાનો જોઈ ન જોઈએ. ઉદ્દેશ વગરનો વિચાર એકલા વિનાની ખીડી જેવો છે. જ્યારે આપણે માનીએ છીએ મનુષ્ય જેવા વિચારનું સેવન કરનાર છે, તેવીજ સ્થિતિને તે મેળવી શકે છે તો પછી તેણે શા માટે કિત્તમ ઉદ્દેશવાળા શુભ વિચારોનું સેવન કરી અને ઉત્તમ સ્થિતિને ન મેળવવી ! જો આપણે આ વાત સીએજ છીએ, તો પછી આપણે તેનો ઉપયોગ કરીને હસ્તિત સ્થિતિને મેળવી શુભ અને આનંદનો પ્રાપ્ત કરવો એ આપણું પરમકર્ત્તવ્ય છે.

પોતાના અંતરમાં રહેલા ચઠ્ઠપ્રતિ લક્ષ કરાવનાર વચનો.

(નથી નથી મેં કંઈ કંઈ. એવવ.)

સીદ્ધને કીધા થવું પડે જો અંતરમાં જળ બરીયું કે હા,

શોધી જોણી કરી હસ્ત ગત, તેનો કરી ઉપયોગ,

સડેના સ્વામિ થઈ હાં ન રહીએ.

તેને આપણુ અધમ કહીએ, પરમાર્થિ થન હોયરે હા,

છતાં દુષ્ટી રહે અને કરે નહિ, તેનો કદી ઉપયોગ

સડેના

તેને પણ આપણુ કેવળ મૂઢમતિ માનીએ છમએ રેહાં,

ઉત્તમ ઔષધ પ્રાપ્ત છતાં નવ ખામને ટાળે રોગ;

સડેના

તેને તો વળા મૂર્ખ શિરોઆણુ આપણુ જ્યાં ત્યાં કહેતા રેહાં,

અનત વૈભવ પ્રાપ્ત છતાં જે લે નહિ તેના ભોગ;

સડેના

પણ આપણને શાલા મણીએ, દુષ્પદુષ્પ દુષ્પ ગાવા મારે હાં,

જો કે આપણો દુષ્કર વસ્તુથી છે નિત્ય સયોગ,

સડેના

પ્રયત્ન કરવાનો બીજને પ્રયોષ આપણુ કરતા રેહાં,

તે પ્રયોષને મહી આપણે, કરવો ઘટે ઉદ્દેશ;

સડેના

નિજ આત્મામાં શમીને ત્યાંથી અપૂર્વ બળને મહેતું રેહાં,

સવ થશે સર્વાર્થ સિદ્ધિ આચરતાં એક પ્રયોગ;

સડેના

શ્રી. ડ.

પ્રકરણ ૧ લું.

નવલ કિશોરનો શુદ્ધસ્થાવર.

ખપર ૧૧ બારેક વાગ્યાનો સમય છે ખરો તરફ પડે છે, નીચેથી પૃથ્વી અને ઉપરથી સૂર્ય
- તારા પ્રખર કિરોથી રશ્મિના વર્ષાવી રહ્યા છે. તે વખતે એક બારેક વર્ષની બાળા, જો
પાણીનું બેટું લાઇ કુલેથી જળ ભરીને ઘેર જતી હતી. આ બાળા તાપથી તપતી, બરફ
ચતી હાકતી હાકતી, ધર તરફ દેડતી હતી. પગમાં બેડીઓ પશુ નહોતી, એવામાં સામેથી દેડી
દોણુ લઇતું લઇતું તેની તરફ આવ્યું, તેની અડધલ વાગવાથી તે બાળા ગભડી પડી અને પાણીનું
ગોળે પડી બાગી ગયું આથી તેના કુખનો પાર રહ્યો નહિ એક તો પગે દાઢતી હતી, માથે બાર દો
તે બે સે ગોળુ મારવાથી વાગુ હતું, અને પાણીનું બેટું પુટી ગયું, તેથી ઘેર સાસુ શુ કહેતી? તેની
ચિંતા યવા લાગી તે ઉઠી, રડતી રડતી ઘેર ગઇ તેની સાસુએ બાપુનું કે રાંડ પાણીનું બેટું બાગી
જાતી છે એટલે રડે છે. તેને આવતાજ તેની સાસુએ, ઉપડી લીધી, અને એક બેટું બાપુ તેને
તે ૧૧ બાગી રાતે બાપને હાથે ગાળા ભડી, તે કહેવા લાગી કે, “આનું બેડું” નહીં ચાલે, કાલ
ચાલ તો બાપને કહેવું તું કે સાથે હુંડી પ્રેક્ષે, બે ગોટી શોધી ન બેઠ હોય તો, દવે મગાવ તર
બાપને ત્યાંથી બેટું.” બાપાં અનેક કહેણાં તુર્યા મારવા લાગી, પણ તેને પૂછતી નથી કે બેટું સાં
પુટ્યું, અને તે કહે તેના તરફ લાઇ પણ બાપતી નહોતી, તે બાળાએ કહ્યું, આ ૧ મારો વાંક નથી
આવતી હતી અને સામેથી બે સે લડતી લડતી આમી તેમાં એક બે સે ગોળુ મારવાથી હું પડી
મને વાગ્યું, અને આ બેટું પુટી ગયું છે. એમાં હું શુ કહું, છતાં બે મારો વાંક હોય તો માથે દો
હોયી હું સાચવીને ચાલીશ આટલું કહેતામાં તો સાસુએ તેને ઉપડી લીધી, તે કહેવા લાગી કે, બે
રાંડ ફાટી, પાછી, માથુ બોલતાં શરમાય છે, એમ બાળો મીચીને શુ કરવા ચાલતી હતી, કે માર
આનાનું નુકસાન કર્યું, અને કહીએ છીએ ત્યારે સાસુ રડીને ઓડીયાળા કરે છે, જરા બાપર ચપ
બાપર, હજુ છુ તો નખ જેટલી અને આટલા જથી ફાટે છે શુ આ પ્રમાણે અનેક પ્રકારે તે સ્થાવર
માડી. બીચારી બાળા જાતી માતી બેસી રહી, અને રાસુની ગાંઠના વરસાદથી ખેતની વાગાની વેલ
પણ ભૂતી ગઇ.

આ બાળાનું નામ સુલોચના હતું. તેના બાપ સુરતમાં એક પ્રતિષ્ઠિત વકીલ હતો અને બારેક
અને આખરદાર હતો. તેણે કુળવાનના લેખમાં સુલોચનાને પાસેના એક ગામડાના બાલક
નીતરાંગના પુત્ર નવલકિશોર સાથે પરજાતી હતી તેનું લગ્ન થયા તે બે એક વર્ષ થયા હતા નવલ
રાંમ હતો તો યુરસ્થ પણ ધણેજ કનુસ હતો તેની બી દીવાળો પણ તેને લાયકજ હતી બે બેવામાં
લડો પડતી તેણે કાઠ દિવસ નવનીતરાંગને ખપીને ખાતા દીધું નહોતું. ધરતુ કામકાજ કરવાને
કેરાને પરજાતી વહુ લાવવામાં આવે છે એવી તેની માન્યતા હતી. છોકરાની વહુ તે તો ધરતી હુડી

ક્રમજ્ઞી તેણે આખા ધરતું કામકાજ કરવું જોઈએ, વળી ગ્રીર્મનાં દરજા આપણાં કરી બે પૈસા રજુ મેળવવાનું જોઈએ. આવા તેના હલકા વિચારો હતા તે પોતાનાં છોકરાની વધુ સુલોચનાને ધણુંજ અમકાવતી અને દુઃખ દેતી હતી, એક પણ દિવસ તેના શાંતિમાં જતો નહોતો, કવેસ તો તે તેના જન્મ સાથેજ લાવી હતી. નવલકાશીર અચેત્ર બલુતો હતો મેટ્રોમાં તેનું બીજું વર્ષ હતું. તે બલુવા પૂટે સુરત રહેતો હતો કાંઈ કાંઈ વખતે રજા દોષ ત્યારે ઘેર આવતો. જ્યારે તે ઘેર આવતો ત્યારે તેની મા દીવાળી તેને કહેતી કે, જો રડ્યા, આ તારી વદને કહેવું હોય તો કહે, એ હવે અમને ગાંઠની નથી, અને જરા કાંઈ કહીએ છીએ તો તારા સામું બોલે છે, આનું ભૂલું ભૂલું ભગમારી સુલોચનાને કુપ્પાજીણાં અપાવતી, ત્યારે તેને ઝપવળતી. આ પ્રમાણે નાનપણમાં સુલોચનાને ધણું જ દુઃખ પડતું. પરંતુ તે ઉચ્ચ કુળની અને સારાં માખાપની છોકરી હોવાથી કાંઈ એક અક્ષરે સામે કહેતી નહિ, અને બહુ સહન કરતી. તે બહુતી કે પતિ એજ માફે જીવતો છે, તેનાજ સુખે જ સુખી થવાની છુ. તેમ જ તેમનાં સર્ગા સઘનીઓને પણ મારે તેમના કરતાં અધિક અણુવાં જોઈએ, તેમજ પતિ ગમે તે કહે પણ કાંઈ દિવસ પોતાની સામુનો વાંક કઢાવતી નહિ; આ પ્રમાણે તેણે નાનપણમાં અને તેમ કરી દાહડા કાઢવા માંડ્યા.

નવલકાશીર બીજે વર્ષે મેટ્રોકમાં પાસ થયો. તેજ સાલ તેણે સ્કુલ કામનધની પરીક્ષા પણ પાસ રી, હવે તેણે આગળ બહુવાનું છોડી દીધું અને રેવન્યુ ખાતામાં ખાર રૂપીઆના પગારની કારકુનની કારી લીધી. થોડા દિવસ તો તે એકલો રહેતો, પણ એકલા રહેવાથી ખાવા પીવાની અડચણ પડવા લાગી એટલે સુલોચના પણ તેની સાથે રહેવા લાગી મેંધવારીમાં ખાર રૂપીઆમાં બે જણનું મહા થીમતે પૂર્ણ થતું. વળી રેવન્યુ ખાતાનો કારકુન એટલે તો મોટા મામલતદાર જેટલો રોફ રાખતો પડે, અને ધરની બેરીએ કાંઈ કામકાજ થાય નહિ. તેમજ તેને દબેરીમાં છ-કમરેસ અને ફાળદારી ફતરતું માં કરવાનું હતું. એટલે ગામમાં પણ જ્યાં જાય ત્યાં તેને સાફ માન મળતું. અને મોઢા મોટા પૈસાદાર કાંઈક નીતિ વાળો હતો પૈસા લેવાનું મન થતું, પણ તેનું અતઃકરણ તેને ના પાડતું. જ્યારે સંજે ૨ આવે ત્યારે સુલોચના તેની એવી સેવા ચાકરી કરી બાનદ આપે કે તે આખા દિવસનો થાક બૂલી જતો. સુલોચનાને નાનપણમાંથી જ 'ભૂચી', 'ફળરણી' મળી હતી તેના મારાપ કેળવણીમાં હતી, વળી ધધર પર તેમની પૂર્ણ શ્રદ્ધા હતી. તેની માનું નામ શાંતાબેન હતું અને તેના આપનું નામ પ્રસન્નવદન હતું. શે એ બી પુરૂષોનો ગુરુત્વવાદર એવો ઉત્તમ રીતે ચાલતો હતો કે, તેમના સહવાસથી તેમનાં છોકરાં પણ શુદ્ધ આરિગ્વવાળાં નીકળ્યાં હતાં, શાંતાબેન કાંઈ પણ દિવસ પ્રસન્નવદનનો બોલ લેવામતી નહિ, તે મેથાં પેતાના પતિને પ્રસન્ન રાખવાનો યત્ન કરતાં હતાં. કલેસ શું છે, કે બી પુરૂષનો કલહ એ શું ? કે કાંઈ આ ધરમાં સમજતું નહોતું બોલવું ચાલવું તે પણ શાંતિથી અને ધીમેથી. જો કદાચ છોકરાંથી કંઈ નકશાનું થતું તો તે તેમને ધમકાવતાં નહીં કે મારવા મથા પડતાં નહોં, પણ ધીરથી કહેતાં કે, 'ભાઈ તું હવે મેટ્રો થયો, તારા જેવા સમજદાર અને કાલા માણસે આમ કરવું એ સાફ નહીં' પણ મામ ધીમેથી કહેતાં એટલે છોકરાં દરમઘાં જતાં, અને પછી કાંઈ વખત તેણે નુકશાન કરતાં નહિ. લલવા ચાલવામાં પણ ઘણી જ મર્યાદા રાખતાં. પ્રસન્નવદન અને શાંતાબેનની મૂળ સ્થિતિ ધણીજ રીંચ હતી. તે વખતે પણ શાંતાબેને કાંઈ વખત કાંઈ પણ વસ્તુની પોતાના પતિ આગળ બાંધ કરી દોતી. અને જે રીતે પોતાના પતિ પ્રસન્ન થાય તેમ કરતી. તેના મનમાં એજ ઇચ્છા હતી કે મારા પતિ કે પ્રસન્ન થાય, એમને શું આપું, કે એમની કેવી રીતે સેવા કરું, કે તે મારા ઉપર રાજ રહે, માથી રીતે નાનપણથીજ પતિને પ્રસન્ન કરવાના ઉપાયો તે શોધતી. જો કાંઈ વખત કાંઈ કારણ વચ્ચે પ્રસન્નવદન તેના ઉપર કોઈ કારણને કાર્ષિ કહેતા, તો તેને તે સહન કરતી, અને કાંઈ પણ દિવસ એકપણ પક્ષર સામે બેસતી નહીં નીતિ અને ધર્મ ઉપર બને જણને પૂર્ણ શ્રદ્ધા હતી. અને અન્યાયથી કાંઈ પણ વસ્તુ મેળવવાની તેમને કાંઈ પણ દિવસે ઘતિ યતી નહોતી. આ પ્રકારના વર્તનથી આગળ ગર્તા બની સ્થિતિ સુધરી અને બે પૈસા કમાયા પણ અરા.

સુસૌચના એ સર્વથી મોટી પુત્રી હતી. તેનામાં નાનપણમાંથી જ પોતાના માતા પિતાના સંસ્કારો પડ્યા હતા. જેથી તે પણ તેની માતા જેવું વર્તન રાખી હતી. અને દુ ખમાં પણ પત્નિની સેવા થી રીતે કરતી તે, તે સારી રીતે સમજતી હતી. તેની પડોશના બીજા કારકુનોની ક્ષીએ છડાં પંચાં હિંગવતી હતી સારાં સારાં લુગડાં અને ધરેણાં પહેરતી હતી અને પૈસાં દિડાવતાં પણ અચકાતી નહિ. તે જોઇ સુસૌચનાનું મન કામ કામ વાર ચળતું કે જે મારા પત્નિએ પણ પગાર ઉપગત કાંઇ મેળવતા હોય તો, દબની કેસર પડે નહિ કાંઇ કાંઇ વખત તે પોતાના પતિ નવલકાશીરને કહેતી કે, બહાલા ! ખાર રૂપીઆમાં આપણું મદદ મળીગતે પૂરૂ થાય છે. આપણી પડોશના ગોતીલાઇ ને મગનલાઇને સારા પગાર મળતો હશે કેમ ? કબીવાર ગામડેથી અનેક સ્ત્રીએ તેમને ત્યાં આવે છે. વળી વર્ષે દહાડે અમુક જણસ તો કરાવળીએ એવો તેમનો કરાવ હોય છે તો એ પૈસા ક્યાથી લાવતા હશે ? આ સાંભળી નવલકાશીર કહેતો કે, બહાલી ! નીતિથી પૈસા મેળવવા હોય તેણે તો માત્ર શિક્ષિમાં સતેય માનવો જોઇએ તેઓ કામનું કામ કરી અને જે વાંચ મેળવના હશે, મને પણ તે ધણીવાર કહે છે કે, "લાઇ, આમ ખાર રૂપીઆમાં તો પૂરૂ નહીં થાય, એવો કાંઇ વાંચી નહીં કામનું કામ કરીને જે પૈસા મળે, તે સેવા તેમાં અડચણ નહીં વળી વામણ લાકડાં, દરોળ વિગેરે વસ્તુઓ તો ગામડેથી મગાવતાં થીએ, તો કમાશે, નહીં તો આતો રેવન્યુ ખાતું છે. પાંચે વર્ષે પંદર યજ્ઞે અને પચીસ વર્ષે પાંત્રીસ કે આવીસ યજ્ઞે આ કાંઇ એવી નોકરી નથી કે, સો દોહસો કમાતા યજ્ઞો આમ ન કરીએ તો પુકું થી રીતે થાય " આવું ધણી વાર કહે છે, પણ તેમનું એ માનવું મૂક વારેલું છે. આપણને સરકાર પગાર આપે છે, તે કામ કરવા માટેજ, અને જે તે કામ પ્રમાણિકપણે ન બળવીએ તો એક બાલુ સરકારના અને બીજા બાલુ પત્રોત્સરના મુદે-માર યજ્ઞે પૈસા કાંઇ જન્મારો પોચવાના નથી. આપણે અનીતિના માર્ગે જઇ દબ મેળવ્યું તેથી શું નીતિભૂટ ધર્મ ધર્મથી વેગળા જવું એ તને મને છે ? આપણો ઇશ્વર ઉપરજ આધાર છે પ્રમાણિકપણે નોકરી કરવી, અને તેમાં જે મળે તેમાં સતેય માની, તેટલી રકમમાંજ આપણું ખર્ચ નીભાવવું જોઇએ ઇશ્વર કામનું અડચું રાખતા નથી. સામારે આપણે ઇશ્વરનો આધાર છેડી દઇ અનીતિના માર્ગે જવું જોઇએ આપણે અનીતિના માર્ગે જઇએ છીએ તો પછી, ઇશ્વર આપણો હાથ મૂકી દે છે. અને પછી જે આવી પડે તે સદન કરતું પડે છે. મારે મને તેમ થાય, તોપણ અનીતિ કે અન્યાયથી પૈસા નજ મેળવવો, એ મારો નિશ્ચય છે આ સાંભળી સુસૌચ એ કહ્યું, બહાલા, સાચ છે આપણું કહેવું મને સમજાયુ. આ લોકો અનીતિના માર્ગે પૈસા મેળવતા હોવાજ જેમનું દર્શો, બહાલા, આપણને જે નીતિના માર્ગે મળશે તેમાંજ આપણે ચલાવીશું પણ તેવા અનીતિના પૈસા ન લેશો. રહને ભરતાં મુશ્કેલી આવડે છે. આજો દિવસ મેર બેસી રહું છું. તમે કચેરીમાં જવ છો, ત્યાર પછી હું એ કાં અન્ન લઈ, બેઠી બેઠી કામીની બૂણસ વાંચુ છું. સ્ત્રીએને મારે તેમાં કેવો બોધ ભણે છે. જણે અમનનાજ ધુન્ડા મનોહરભટ અને વિજયદેવીના સદવાસમાં તો અનેક સદવાસીયજ્ઞ કીએ અને અનેક હાલે પાટન બેઠેલા પુરોહો પણ સુધર્મા છે. તો આપણે પણ તેમની માફક અન્યને સુધારવા, અને જેમ જેમ તેમ બીજા માણસોને સુખી કરવા પ્રયત્ન કરીએ તો કેવું ? આપણી પડોશનો તેમના પતિના ગયા પછી ખારજો રોળું વળી બેમે છે, અને આખા ગામની નિંદા થઈ કરે છે. શું સ્ત્રીએને અન્યની નિંદા કરવાને માટેજ સરખાવી દશે ? આ મગન ભટને ત્યાં તો ચચળા છે તે તો પ્રભુતોજા ! જીવોને બીચારને કાપીને બેસવાય દેતા નથી આવી માણસોને સુખી કરવા, જે આપણે પ્રયત્ન કરીએ, તો હું ધારૂં છું કે કાંઈક કર્તવ્ય કરું ગણશે વળી જયોરે બેઠી નવરાસ મળે છે, તે વખતે જે આપ મને ઘોડું મળમલ અને થેડો કસમ લાવી આપશે, તો સખી રોપીએ બરીય. તેથી જે પૈસાની પ્રાપ્તિ થશે અને કામમાં મન પરેવાયલું રહેશે વળી ધણીવાર તેમની સાથે બેસી બામીનજીવણ વાંચી તેમને સલાહાવીશ. તેથી તેમને પણ તેમાં રસ પડશે, તો બીજું તો નહીં, પણ આપણું રૂળીયુ તો મુપરશેજ્ઞ કદા, પ્રજો ! આપનો શો વિચાર છે

નવલકાશીર કે જે અગાર સુધી સર્વ સાંભળતોજ દતો, તે તો જે પાની ઓના આવા ઉત્તમ વિચારો જોઇ ધણીજ ખુશી થયો. અને કહ્યું કે, વાહ ! બહાલી ! વારા ઉત્તમ વિચારો સાંભળી મારા દર્પનો પાર

રક્ષો બધી અને પૈસામાં મદદ કરવાની તારી છત્તણ, વળી સાથે સચ્ચે કૃપાબાની ખીટ બીઓને સુધારવાની અને તેમને સુખી કરવાના તારા પિયરો ધણાજ હોય છે. અરેબર સ્ત્રીઓ હોય તો તારા જેવી જ હોય. હલુ તરી હમ્મર તો ધણીજ નાવી છે, છતાં આવા વિચારો અરેબર પ્રવૃત્તિ કરવા જેવા છે. આ પ્રમાણે બંને જણાં વાર્તાલાપ કરતાં રહે સુધ ગયા.

ખીજે દિવસે નવલકિશોર કચેરીમાં ગયો. તે દિવસે મુંગાધ ખખખો મોકલવાનો હોવાથી, મામલતદાર તેને ખખખો લઈ મુંગાધ લખાવે ઓફિસ આપ્યો. નવલકિશોરને જે કામ કરવાનો કુકમ થાય તો, તે ખુશીથી કરતો, અને ઉપરીની પ્રસન્નતા, કામ કરીને મેળવવાનું હમ્મરતો. જેથી તે ખુશીથી ખીજે દિવસે મુંગાધ ગયો. સુબોચના ઘેર એકલી રહી. તેને તે દિવસે ઘણુંજ લાગી આવ્યું. પતિ વિના તેનું ઘર તેને ખાવા ધાતું. અને જરા પણ રમતું નહોતું. જ્યાર દિવસ થયા પણ નવલકિશોર આવ્યો નહિ. પાંચમે દિવસે અરેબર મળી કે મુંગાધથી તીકજેથી ગાડી રસ્તામાં ખુબજ વરસાદને લીધે, તાપી નદીના પુરમાં ધ્રુવ પુલવાથી ગળી પડી. આજ ગાડીમાં નવલકિશોર હતો, તે બાજવનો મામલતદાર ઉપર, તાર આવ્યો. અને તેમણે તેની અરેબર તેને ઘેર સુબોચનાને પહોંચાડી. આ અરેબર સંભળી સુબોચનાના કુખનો પાર રસો નહોતો. છાતીપાટ રડવા લાગી અને પછાડો ખાવા લાગી.

અપૂર્ણ.

કેટલાક ગુરુઓ અરાધ્ય થઈ જાય છે તેનું કારણ શું ?

(ભે. શ્રીધન અમૃતવાસ સુંદરજી પરિવાર.)

શ્રીઓ એમ કહેલું છે કે ગુરુપણ બહુ દુર્લભ છે, કારણકે ગુરુની ફરજ બહુજ મોટી છે. ગુરુની જવાબદારી બહુ મોટી છે અને ગુરુની સાવજત પણ બહુ મોટી હોય છે. અને એ બધી વસ્તુઓ એવી કિંમતી હોય છે. કે તે કાંઈ ઠેકણે ઠેકણે હોતી નથી એમો કોઈકજ ઠેકણે હોય છે, માટે ગુરુપણ દુર્લભ કહેવાય છે, કારણકે ગુરુએ પ્રથમ પોતે તરવાનું હોય છે અને પછી બીજાઓને તારવાનું હોય છે, માટે ગુરુપણ શ્રેષ્ઠ કહેવાય છે.

આ જગતમાં જેટલી જાતના ફરજના છે તે બધા ફરજનામાં ગુરુનો ફરજનો સૌથી મોટો છે. આ જગતમાં જેટલી જાતના માન છે તે બધા માનમાં સૌ કરતાં ગુરુપણનું માન શ્રેષ્ઠ છે, અને આ જગતમાં જેટલી જાતની સત્તા છે, તે બધી સત્તામાં ગુરુની સત્તા સૌથી મોટી છે, માટે ગુરુપણ શ્રેષ્ઠ ગણાય છે.

જગતમાં રાજ્ય ધરતી બહુ મોટી ગણાય છે, અને ઘણા લોકો એ સત્તાથી અંજારા ભાય છે, છતાં પણ સત્તા કહે છે કે એ સત્તા માત્ર બહારથીજ છે, એ સત્તા કાંઈ અંતરની નથી પણ ગુરુઓની સત્તા તો અત્યંતરજ ઉપર ચાલે છે, માટે ગુરુઓ મહિમા ઉત્તમ ગણાય છે.

આવી આવી ઘણી રીતે લુટી લુટી જોતાં પણ તે દરેક જાગતમાં ખીજ સૈના કરતાં ગુરુમાર્ગજ વધી ભાય છે, માટે ગુરુ બનવાનું ઘણા માણસોને મન થઈ જાય છે, અને તેમણી કોઈક કોઈક માણસો સાથેના પ્રકારના રૂપ થઈ જતા પણ હોય છે, છતાં પણ જોતા ગુરુ નથી ગણેલા અધિકારીની

આમતમા પાછળથી એમ બને છે કે તેઓ ગુરુપણને સાચવી રાકતા નથી અને તેમાંથી ઉઘટા પડે જાય છે, ને નીચે ઉતરી જાય છે, અને આણુ કાંઈ કોઈકજ ઠેકણે બને છે એમ નથી પણ ઠેકણે ઠેકણે વધુ ભાગે એમજ બને છે, તેથી જુદે જુદે ઠેકણે જુદા જુદા ગુરના જુદાં જુદાં ભોપાળાં વારં વાર સભળાયાં કરે છે, આમ કેમ થાય છે ? તેનું કારણ આપણે જાણવું જોઈએ એ માટે એક સંત એમ કહેતા હતા કે.

એક તો પ્રથમથીજ માણસને દેહનું અભિમાન હોય છે, તેમાં વળી વિદ્યાનું અભિમાન મળે એટલે એકાદ ઉપર મીઠું ચડે છે, અને તેમાં વળી ગુરુપણનું અભિમાન મળે એટલે તેની ઉપર પાણું ખીંચી મીઠું ચડે છે, એટલે પછી એકને બદલે સોગણું અભિમાન થઈ ગયું, પછી તેમાં શું બાકી રહે ? કારણકે એકદું દેહનું અભિમાન પણ ધણા માણસોથી શરૂવાતું નથી, એ અભિમાનને લીધે પણ ધણી જાતનાં ખરાબી થાય છે, તેમાં જ્યારે વિદ્યાનું અભિમાન ભળે ત્યારે અભિમાન દશ ગણું વધી જાય છે કારણ કે વિદ્યાને જો શરૂવાતી ન આવડે તો એનો મદ પણ બહુ મ્હોટો હોય છે, અને થોડી ધણી વિદ્યા વિના વાચાણપણા વિના, કલ્પનાશક્તિ વિના, અને જીવિતી મદદ વિના, આજનાં જેમાનામાં કાંઈ ગુરુપણ મળતું નથી. અસલના વખતમાં તપને લીધે ગુરુપણ મળતું હતું, પવિત્રપણને લીધે ગુરુપણ મળતું હતું, યોગને લીધે ગુરુપણ મળતું હતું, ત્યાગને લીધે ગુરુપણ મળતું હતું, પોતાનાં બધાં જુદી જાતે લીધે ગુરુપણ મળતું હતું, એમ લશ્ચણ કે આત્મનિવેદન શક્તિને લીધે ગુરુપણ મળતું હતું અને હજારો જ્ઞાનના સાક્ષાત્કારપણને લીધે ગુરુપણ મળતું હતું પણ આજના વખતમાં કાંઈ એ બધું નથી. હાલના વખતમાં તો વાતોહાપણને લીધે, તર્કશક્તિને લીધે અને અમુક જાતની વિદ્યાને લીધે ગુરુપણ મળી જાય છે, એટલે એવા ગુરુપણથી અભિમાન વધી જાય છે, કારણકે ગુરુપણ આવે તેની સાથે ધણી જાતની સગવડો આવે છે, ધણી જાતના વૈભવો આવે છે, ધણી જાતનું માન આવે છે, અને ધણા સોકોનો વિશ્વાસ તેમની ઉપર ખેસે છે, એટલે તેઓને કેટલીક જાતનાં અભિમાન બારી જાય છે. કારણકે મહાત્માઓ એમ કહે છે કે સંસારની ધણી બાબતો બહુ સહેલી છે. અને ધર્મની કેટલીક બાબતો પણ બહુ સહેલી છે પણ અંતરમાંથી અભિમાનને કહાડવું એ બહુ મુશ્કેલ છે, અભિમાન એ બહુ મ્હોટામાં મ્હોટો ને ઉડામાં ઉડો દુશું છે, ને તેથી તે સદેશાઈથી નીકળી શકતું નથી, સેકડો ગુરુઓ માંથી કાંઈકજ મહાત્મા તેને કહાડી શકે છે. અને જેને સત્ય જ્ઞાન થયું હોય, સાચી ભક્તિ થઈ હોય, અગર બહુ મહાન તપ થયેલું હોય ત્યારેજ ગુરુપણનું અભિમાન નીકળી શકે છે, પણ એ બધી અમૂલ્ય વસ્તુઓ હાલના લે જાણ ગુરુઓમાં હોતી નથી તેથી તેઓ ગુરુ બન્યા પછી ઉઘટા વધારે અભિમાનમાં સપડાઈ જાય છે, તેથી એવા અભિમાનને લીધે તેઓના ખરાબી થાય છે માટે બધુંજો અમારી તમને એવી બહામણ છે કે ગુરુ બનતા પહેલાં વિચાર કરજો કારણકે ઉભે ચડીને પછી ત્યાંથી પડી જવાઈ ઉઘટી ધણીજ વધારે ખરાબી થાય છે માટે જ્યારે દેહનું અભિમાન મટે, વિદ્યાનું અભિમાન મટે, અને ગુરુપણનું અભિમાન મટે ત્યારેજ ગુરુ થવાની મહેરબાની કરજો. એ ત્રણે જાતના અભિમાન મટ્યા અમાઉ જો ગુરુ બનવા જશે તો જરૂર પડી જશે અને એમાંથી બહુ મ્હોટી ખરાબી થઈ જશે. માટે સંભાળજો. અને ગુરુ કરનારા હરિજનોએ પણ વિચારવું જોઈએ કે જે ગુરુમાં પોતાની અંદરજ અભિમાનનું બંધન હોય તે ગુરુ ખીંચીઓનાં બંધનો ક્યાંથી તોડવી શકે ? માટે જેનામાં અભિમાન હોય તેને ગુરુ બનાવવા પહેલાં જો એટલો વિચાર કરજો, નહિતો પસ્તાવું પડશે માટે જોઈ તપાસીનેજ ગુરુ કરજો એજ અમારી વાનંતી છે.

રસાયન શાસ્ત્ર.

સામાન્ય રીતે જે માણસને નવા નવા દુનરો શોધી કાઢવા હોય, અને તે તે દુનરો કે કળાએતો ઉપયોગ કરી આપાર ઉદ્યોગને વધારવા હોય તેમણે પ્રથમ આ શાસ્ત્રનું જ્ઞાન મેળવવું જોઈએ જર્મનીએ રસાયનશાસ્ત્રના અભ્યાસથીજ દુનરેઉદ્યોગમાં આગળ પડતો લાભ લીધો છે. આ વિદ્યાએ આપણમાં હાલ સોપ થયેલો લાભ છે. આજકાલ લઘાલઘા મામલાને લીધે આપણું ધ્યાન દુનરોને ખીલવવા પ્રતિ વળેલું છે. અને સાધારણ રીતે લઘાલઘા લીધે રમ વિગેરે રસાયન શાસ્ત્રના પ્રયોગથી યના પદાર્થો કે જે ધણે ભાગે જર્મનીથી અહીં આવતા હતા તે આજે તદ્દી આવવાથી ઘણાજ મોંઘા યપ પડ્યા છે જે આપણે પ્રથમથીજ આ વિદ્યાનું જ્ઞાન સંપાદન કરી આપણા દેશમાંજ દુનરોને ખીલવા હોત, તો આવી મોંઘવારી સહન કરવી પડત નહી. પહેલાં આપણા દેશમાં આ વિદ્યા જાણીતી હતી. તે વખતે આ વિદ્યામાં વનસ્પતિના ઉદ્ભાવો કાઢવામાં આવતું મિશ્રણ ઉપયોગમાં સેતા. આ રસાયનિક મિશ્રણોથી ઘણી વેળા આમર્ષકારક ફવાઓ બનાવતા અને મનુષ્યની છાંદશીમાં અસાધારણ ફેરફાર કરી ચક્રવાતુ સામર્થ્ય ધરાવતા હતા. પત જથી ભગવાને કહ્યું છે કે, રસાયન વડે મોક્ષ પ્રાપ્ત કરી શકાય છે. ઇ.સ. ૬૫૦ માં નાગાર્જુન નામે એક સિદ્ધ પુરોજે રસાયન શાસ્ત્ર ઉપર એક ગ્રંથ રચ્યો હતો. તેમજ વિક્રમાદિત્યના સમયમાં પશુ વિષાદિ નામે એક મહાન શોધક યપ ગયો હતો. તેણે તો પોતાની તમામ છાંદશી આ શાસ્ત્ર પાછળ શુભાવી પોતાની લાખોની મિલકતની ખુવારી કરી હતી પરંતુ ઉલ્ટે તેણે પોતાની મેળે આકાશમાં ઉડી શકાય તેવા રસાયનિક મિશ્રણની શોધ કરી હતી. અને તે મિશ્રણ ખાવાથી પોતે જે જગ્યાએ શુંકતો તે જગ્યા સોનું યપ જતી. વળી તે પોતાની સ્ત્રી સાથે આકાશમાં ઉડી ચકતો હતો આવી ધણી શોધો આપણાં પૂર્વજોએ કરી હતી. પરંતુ આજે તેનો ભોપ યયો છે.

- જે અથવા વધારે પદાર્થના એક જીભ ઉપર કાર્ય થતાં તેમાંથી નવારે એવો નવો પદાર્થ ઉત્પન્ન થાય છે, કે તેના મૂળ ધર્મે તેના મૂળ પદાર્થે ધર્મથી તદ્દન જુદો હોય છે; ત્યારે આ કાર્યને રસાયન કાર્ય કહે છે. તેમજ એકજ પદાર્થને વિશેષ રિષતિમાં લાવતાં તેનાથી અને તેના મૂળ ધર્મથી તદ્દન ભિન્ન ધર્મ ના એવા જે કે વધારે પદાર્થ ઉત્પન્ન થાય છે, તે કાર્યને પણ રસાયન કાર્ય એ સંજ્ઞા આપાય છે.

કેમિસ્ટ્રી આ શબ્દ આજકાંથી અથવા કિમીયા, એ શબ્દ ઉપરથી બનેલો જણાય છે. કિમીયાની વિદ્યા પ્રાચીનકાળમાં પૂર્વ ભણીના દેશોમાં ત્રાણ, કલાઈ વિગેરે હલકી ધાતુમાંથી સોનું રૂપે બનાવવા માટે ઓખતા હતા, એમવા અથવા રોમવા, આ શબ્દ મિસર દેશને માટે યોગ્યતા તેથી કિમીયાની વિદ્યા મિસર દેશની હતી એમ અનુમાન થઈ શકે છે. આ પૃથ્વી ઉપર અનેક પદાર્થો છે, અને તેના ગુણ ધર્મ ભુદા જુદા હોય છે; તેથી કરીને તે પરસ્પરથી ઓળખી શકાય છે. એ વિશે શોધ કરતાં તેના અંગે જે પ્રકારના ધર્મે મળે છે. તેમાં એક રસાયનિક (શીલકલ) અને બીજો રસાયનિક (કેમીકલ) આ બેધર્મના અમરભરતું નિરપણ કરવાં જે યાજ્ઞો પ્રદત થયાં છે. એક પદાર્થ વિદ્યાન શાસ્ત્ર, (તેચરણ શીલો સોરી) અને બીજું રસાયન શાસ્ત્ર (કેમીકલ) પદાર્થ વિદ્યાન શાસ્ત્રમાં દબાયેલી (જે પદાર્થ જગ્યા રોકે છે અને તેનીથી આકર્ષિત થાય છે તે.) બાહ્ય, ગતિ, રિષતિ, રંગ, રૂપ વિગેરેનું નિરપણ કરેલું હોય છે. દાખલા તરીકે વહાણનું ચલન, તોપ યા બંદુકની ગોળાની ગતિ, ધંત્રીની બનાવટ, હમારતની બાધણી, વિગેરે. આ કાર્ય માત્ર ધાર્મિક તારથીજ થઈ શકે છે; પરંતુ રસાયન શાસ્ત્રનો વિષય તદ્દન ભુદોળ છે. તેમાં પદાર્થના

પરમાણુનો વિચાર જળાવેલો હોય છે, અને એક જાનિય પદાર્થનાં પરમાણુ, વિનિયમ (ખીજી જાતની) પદાર્થનાં પરમાણુ નહીં નહીં સારી ગેસનાં પરસ્પર ક્યાં ક્યાં અને કેવી કેવી ક્રિયા થયે છે તે જણાવવાનું હોય છે. રસાયનશાસ્ત્રમાં બે વિધિનો અનેક રીતે ઉપયોગ કરવામાં આવે છે, તે વિધિ આ મુજબ છે,—

૧ પૃથક્કરણ—એટલે જે બે અથવા અધિક મૂળ તત્ત્વોમાંથી એકાદ પદાર્થ રસાયનાકર્ષણથી ઉત્પન્ન થયેલો હોય છે, તે મૂળ તત્ત્વો છુદ્દ કરવા, જેમકે હિંગલોકને નિર્મૂળ કરીને તેમાંથી ગંધક અને પારને છુદ્દ કરવા. એ દોષલોકાનું પ્રથમકરણ છે.

૨ સંયોગીકરણ—બે અથવા વધારે મૂળ તત્ત્વો એક ઠેકાણે આણી તેમાંથી એક ત્રીજો પદાર્થ ઉત્પન્ન કરવો તેને સંયોગીકરણ કહે છે. દાખલા તરીકે પારો અને ગંધક નિયયિત પ્રમાણથી મિશ્ર કરી તે તેવડે સિંદુર ઉત્પન્ન કરી શકાય છે એકાદ પદાર્થનું પૃથક્કરણ કર્યાથી તે બરાબર છે કે નહિ, તે જોયા માટે સંયોગીકરણ ઉપયોગી થતું પડે છે. આ રસાયનશાસ્ત્રના સંબંધમાં પદાર્થના મુખ્ય વર્ગ બે થાય છે, એટલે મૂળ તત્ત્વો અથવા શુદ્ધ પદાર્થ તેનો એક વર્ગ અને અનેક મૂળ તત્ત્વો રસાયનાકર્ષણથી સંયોગ પામી બનેલા પદાર્થ, એ બીજો વર્ગ, એ દાખલાથી ખુદ્દ કરવું જોઈએ. એનું એ પદાર્થ, મૂળ તત્ત્વ, અથવા શુદ્ધ પદાર્થ છે. એટલે તે બે અથવા વધારે મૂળ તત્ત્વોના સંયોગથી બનેલો નથી અને પાણી આ પદાર્થ સંયોગ જન્મ્ય છે. આથી તેનાપર વીજળીનો પ્રયોગ કરતાં તેમાં જે બે વાયુ સમાવેલા છે, તે છુદ્દ પડી પાણી બનેલો થઈ જાય છે. એટલે કે તેમ કરવાથી પાણી એવી કેટલી વસ્તુ રહેતીજ નથી.

મૂળ તત્ત્વોના બે વર્ગ આ પ્રમાણે છે. ૧ લો વર્ગ, માત્ર એટલે જડ, ચળકાટકાર, ઉષ્ણતા વાદક, નિદ્રાવાદક, અને પ્રસરણશીલ એવા જે મૂળ તત્ત્વો તે. તેમાં સોનું, રૂપું, ત્રાણ, કાષાણ, સોડું, પારો જેવો સમાસ થાય છે ત્રીજો પદાર્થ, તે અપાત્ર એટલે આ પ્રકારની માત્ર નહીં એવી તત્ત્વો તેમાં પર જળાવેલા મુલો હોતા નથી. આ અપાત્ર તત્ત્વ મહિના કેટલાંક નિચે પ્રમાણે છે.

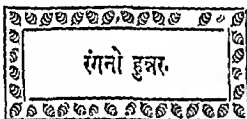
ઑક્સિજન—આ મૂળ તત્ત્વ વાયુ રૂપે પ્રાણીની જીવન બચાવનાર અને અગ્નિ પ્રજ્વલિત તત્ત્વના આ મુખ્ય પદાર્થ છે આથી આ વાયુને પ્રાણવાયુ કહે છે આ પૃથ્વી ઉપરના વાતાવરણમાંના ૧૦૦ ભાગમાં ૨૦ ભાગ આ પ્રમાણથી છે. સિંદુરને એ બરાબર તાપ આપેલો હોય તો, તેમાંથી આ વાયુ ઉત્પન્ન થાય છે. એ ખુદ દવામાં બળતો નથી, પણ વાયુથી ભરેલા વાસણમાં ને તણખેનાં બીજો તો તે તરત સળગે છે. તેમજ લેદાનો તાર બંદર નાખતાં તે ઘૂસતો બળવા મારે છે એટલે આ પદાર્થને ઑક્સિજન વાયુમાં જિવંતજ રસાયનાકર્ષણના થોડે ને અનેમાં સંયોગ ઉત્પન્ન થાય છે મરમી તથા પ્રકાટ ઉત્પન્ન થાય છે. ઑક્સિજન એ ઘણું કરીને તથામ મૂળ તત્ત્વો સાથે સંયોગ પામે છે. તે ગંધક સાથે સંયોગ પામતાં, જેમ વિનાશળી સળગાવતાં નાકમાં ઝગઝગારો દાખલ થાય છે તેમ ઉત્પન્ન થાય છે, તે ત્રાસેક પ્રમાણથી લોહા સાથે સમુક્ષ યતાં લોહા ઉપર કાટ ચડે છે. આ તમામ સંયોગ થતી વેળા મરમી ઉત્પન્ન થાય છે. સંયોગ એકએક યતાં બેદર મરમી ઉત્પન્ન થાય છે. જેમકે દળામુત્રા ઉપર પછી નાખતા તે ઉદગવા મારે છે તેમ, અને લોહને કાટ ચડતી વખતે સંયોગ પામે ધોમે થાય છે, આથી ઝાઝી મરમી જળાતી નથી પદાર્થમાં કહેવાત, કાટ કે બદાલ વધેલો એ તમામ ક્રિયા દવા માટેના ઑક્સિજનનું કારણ છે.

નાઇટ્રોજન—દવામાંના પીસ ભાગ ઑક્સિજન (પ્રાણવાયુ) બાદ કરતાં જે વાયુ રહે છે તેને નાઇટ્રોજન કહે છે. નાઇટ્રોજનમાં પદાર્થ બળતો નથી અને તે પોને પણ બળતો નથી.

હાઇડ્રોજન—આ મૂળ તત્ત્વ પણ વાયુરૂપ છે. એ પૃથ્વીમાંથી જડે છે. મંબકતા તેમજાથી ને જલવાના દરકા નાખીએ તો આ વાયુ ઝડ બદર નીકળવા મારે છે, અને તેજ પ્રગલ્ભે શુદ્ધ દરકા નવમારને પાણીમાં નાખતાં અને દેમાંજલવાના દરકાનાં પીસ ઉપર ધોડી જાંચ આપતાં દાહક્રોજન આસ ઉત્પન્ન થાય છે. વિગળકે પ્રવાહથી પાણીમાંથી હાઇડ્રોજન અને ઑક્સિજન છુદ્દ પડી શકાય છે. આ આસ જેટલો દરકા પદાર્થ બીજો ત્રીજો આ દુનિયામાં નથી એ દવામાં બળે છે. એટલે તેનો અને દવા માટેના ઑક્સિજનનો સંયોગ થાય છે. અને તેથી પાણી ઉત્પન્ન થાય છે.

કાર્યન—સાક્ષી બાળતા જે કાલો પદાર્થ રહે છે તે (કાસસા) પલું કરીને શુદ્ધ કાર્યન છે. રસાયન શાસ્ત્રના અભ્યાસના પ્રતાપે નવા નવા પ્રકારની અનેક રંગો થઈ છે. મનુષ્યનું સુખ અને સામર્થ્ય વધુ છે સોદાખાથી પોલાન બનાવવાની રહેલી રીતો નીકળી છે. તે જ પ્રમાણે લુદા લુદા રંગ પાકા બનાવવાના કામમાં રસાયન શાસ્ત્રનો બહોળો ઉપયોગ કર્મની વિગેરે દેશોમાં થાય છે. રસાયન શાસ્ત્રના આધારે અમેરીકાની ખેતીવાડીની દાણ વડને દરજ્જે પડેલી છે વૈદક અને દારૂગીર શાસ્ત્રમાં તો રસાયન શાસ્ત્રનો સબબ મળે જ નિહટનો થઈ પડ્યો છે. પ્રકાશના મેળે થતો પાડવાની સુકિત જેને ફોટોગ્રાફી કહે છે, તે રસાયન શાસ્ત્રનું જૂનું છે રસાયનની કૃતિથી લુદી લુદી જતના પદાર્થોના સંગો વિયોગ બની તેમાંથી નવાજ રૂપના પદાર્થો ઉત્પન્ન થાય છે. તે વખતે ગરમી, પ્રકાશ અને વીજળી એમાંથી એક અથવા કદી તમામ એકી વેળા પ્રયોગદ્વારે પ્રગટ થાય છે, જેમકે કાસસા બાળતા તેના અને દવાના પરમાણ્વમાં રસાયન ક્રિયા થાય છે, અને તેના રંગે કાલસો નાશ પામી તેની રાખ થાય છે, અને તેની આસપાસની દવામાં નવો ફેરફાર થઈ પડે થાય છે. તે આ પ્રમાણે કે, પ્રથમ પ્રાણી માનના જીવને ધાતક બને છે, અને બીજા જીવલન ઉત્પન્ન કરવા અણમય થાય છે. આ અમતકાર કાસસા અને દવાના પ્રમાણનો સંયોગ થવાથી થાય છે. અદો કાલસાના પૂર્વ સ્વરૂપનો નાશ થઈ, નવોજ અને વાધુ રૂપ પદાર્થ ઉત્પન્ન થાય છે. આ પ્રમાણે પદાર્થના ધર્મ ફેરવવા એ રસાયન શાસ્ત્રની ક્રિયાનું મુખ્ય સ્વરૂપ છે.

અપૂર્ણ

રંગનો હુન્નર.

આપણા દેશમાં પૂર્વે રંગ બનાવવામાં આવતો હતો પરંતુ અજકાલ જર્મનીથી સરનો અને સારો રંગ આવવા માંડ્યાથી આપણા દેશને તે હુન્નર ભાગી પડ્યો છે. પરંતુ કાલ જરૂરે લાઠી ફાટી નીકળી અને પરદેશી માથે આવતો બંધ થયો, ત્યારે આપણને રંગ બનાવવા પૂરતો હુન્નરના શોધા નાશનું ભાન થવા લાગ્યું. આપણા દેશમાંની કપડાં રંગવાની કળા પ્રાચીન કળાથી જ સ્ત્રીની છે અને હાલ પણ જો આપણે તેનો હુન્નર ખીજવરા માગીએ તો તે ખીલવી શકાય તેમ છે. રંગમાં ફેરફારો ઘણા ઉપયોગ પડે છે. દરકાં આપણા દેશની પેદાશ છે તે કંઈમાં ઉત્પન્ન થાય છે પૂર્વે આપણા દેશમાં એકજ રંગમાંથી અનેક રંગો બનાવતા હતા. જેમકે કમું ના રંગમાંથી લુદા લુદા રંગ બને છે, જેમકે પ્રથમ મોતીયા રંગ, પછી પ્યાછ, પછી, મુલામી, ઘેરો, મુલામી, નારંગીઓ, મુલે નારી, લાલ, કમુંમી, અને તેલોઓ વિગેરે રંગો બને છે.

જર્મનીમાં રસાયનીક રીતે રંગ બનાવાય છે. આપણા દેશના રંગનું કામ કરનારાઓને તેનું જ્ઞાન હોવું નથી.

રંગનો મિશ્રણ—લાલ, પીળો અને આસમાની આ ત્રણ મૂળ રંગ છે. આમીના રંગો આ ત્રણના મિશ્રણથી થાય છે. જેમકે આસમાની અને પીળાને મેળવવાથી લીલો બને છે લાલ અને પીળો મેળવવાથી નારંગીઓ બને છે એવી રીતે અનેક રંગો એક બીજાના વધુ ઓછા મિશ્રણથી બને છે.

લુદા-લુદા રંગ ચઢાવવાની દરશી રીત.

મજબૂતો રંગ લાલ રહે છે. તેને કપડા ઉપર ચઢાવવા માટે પ્રથમ કપડાને પાપડ આરના પાણીમાં ૧૨ કલાક પલાળી રાખી પછી નીચે પ્રમાણે કરી રંગ ચઢાવે છે.

૩૨મ- ખારણી-એટલે ખારમાં કુખાડે છે, પછી દહાવે છે, એટલે દહો મહાવે છે, કરે છે એટલે રંગ પાકો કરે છે, પછી વિછળે છે એટલે ઘોષ નાંખે છે. પછી પાણુ રંગ પછી સુકવે છે.

૧ પ્રથમ ખારણી નીચે પ્રમાણે કરે છે, બકરીની લીડી, તલનું તેલ, સીંધી પાપડખાર અને એ ચાર પદાર્થ લઈ પ્રથમ પાણીમાં પાપડખાર નાખી દલાવવું, તે ઓગળી જતાં તેમાં તેલ નાંખી વડુ, એટલે પાણી ધોળુ દુધ જેવું થશે તેમાં બકરીની લીડીઓ મિશ્ર કરવી. અને આ પાણીમાં બેલ્લી મહેન મસળી પછી નીચેની કાઠવું. આ પ્રમાણે દિવસમાં એકનું એક કપડું ચાર વખત માં બેળા ઉ દિવસ ચોપતુ અને છેવટે ઘોષ સુકવવું ખારણી કરવામાં પ્રથમ જેટલી મહેનદ હોય તેટલો રંગ ઉત્તમ ચડે છે.

૨ હરડાવવું—દહો મહાવવા માટે નીચેના પદાર્થોનો ગળ પડે છે. દરડે, નાનકેસર, દિમચ, તમાલ પત્ર, માર્કશન, ભડી તજ, અને પાણી, આ તમામ ચીજોને સીંધી વાટી તે બૂકને દહાવવા નાંખી ખુબ વીંછળવું એમાં ખારણું કાપડ પ્રથમ કુખાડે છે.

૩ પાસા કરવો—લોધરના પાણીમાં ચાર કલાક ઢીકાળી તૈયાર અનેલા કાવામાં દરડી નાંખી અને તે પાણી ગળી તેમાં કપડું કુખાડવું દેટલાકા લોધરના પાણીને બદલે પતંગના લાકડાને પાણી ઉકાળે છે. પછી તેમાં દરડી નાંખી મળી લઈ તેમાં કપડું કુખાડે છે.

૪ વિંછળવું ચંદા પાણીમાં કપડું બેળા ખુબ વીંછળીને ધોવું.

૫ રંગ-લાલરંગ-જમીનમાં ખાડો ખોદી તેની બટ્ટી બનાવી તે પર રંગવાની કલાક રેશી ભે મજક, ધાત્રીનાં પુલ અને માવાં આ ત્રણની મૂળી નાંખવી. આ ભટ્ટીમાં કપડું નાંખી તેને ત્રણ કલાક ઉગતાં તે પર પાકો લાલ રંગ ચડે છે. આ રંગને ચળકાટદાર બનાવવા માટે તેમાં સુરંગીની પા નાંખે છે. પણ આ ભૂતી જોઈએ તે કરતાં વધુ નાંખવાથી રંગ લાલને બદલે પાકો પીંગો થાય છે.

૬ તપાવવું—રંગેલાં કપડાંને તડામાં નાખી સુકવવાં પડે છે. બકરીની લીડી પાણીમાં રેશી તેમાં તેને એક રાત ભીજવી રાખે છે. બીજી સવારે તેને તેમજ જમીન ઉપર પાથરી તેના ઉપર પાંચ છેડે છે. તે ત્રીજે દિવસે બીજા બાલુ પાથરી ઉપર પાણી છાંટે છે. તે ચોથે દિવસે તેને રંગ પાકો ઘોષ સુકવી પછી મડી કરે છે.

આ પ્રમાણે રંગ દેશી રીત ચડે છે. આપણા દેશમાં સુરંગી, મજક, દેટકડી, દરડે, ખડો, જાડી, લાખ, કમુઓ, મળી, કીરમજ, દળદર, લીરાકસી, વિગેરે અનેક વસ્તુઓ રંગ બનાવી કાઢે છે ઉત્તમ થાય છે.

રંગ બનાવવા માટે તેલ—જો સામાન્ય રીતે રંગ બનાવવામાં વપરાય છે તે અગસીનું તેલ જ રંગવાના કામ માટે ઉપયોગી થઈ પડવા સાર તે જાડી સૂકાઈ ગયે તેવું છે. આપણા દેશમાં અગ પુષ્કળ પાકે છે. અને તે આખા પૂરણ વિષે રંગમાં ચડે છે. દુરતનું પીત્તેલું અગસીનું તેલ રંગ બનાવવા માટે ખરેખર નથી. કેમકે તેમાં પાણી અને બીજાં તરીકા તરત્તો લાભેલાં હોય છે. પણ તેલ દાંડીઓમાં લામે વખત બરી રાખવાથી પાણી તથા બીજો કચરો નીચે બેસી જાય છે પછી તેને કડી કઠાય છે. દર એક સાત તેલે બે લાખ સરખુરીક એસીક તથા પાણીનું મિશ્રણ તેમાં ઉમેરી તેમના મેલ તથા રંગીન તત્ત્વ નીકળી જાય છે. સહે રંગનું તેલ બનાવવા માટે તેને ઉત્તમચાલી જાડી સીસાના ચરતર અને કચના દાંકણવાળાં વાસણોમાં ખુણુ મેલવાથી તેમના રંગ જલો રહી તેલ ચડે પડે છે. ઉકાળવા વખતનું અગસીનું તેલ જાડી સુકવું નથી જેથી ઘણીવાર રંગ બનાવવા માટે કાચ તથા ઉકાળવા વખતનું તેલ એક સરખા કે વધતાં ઓછા પ્રમાણમાં બેળાંને ઉપયોગમાં લેવામાં આવે. ૧૭૦ રીમોમુખી ૧૩ તેલું તેલ રંગની બનાવવા માટે પુરું અનુકૂળ અને સ્વ સૂકાઈ જવાર છે. પણ તેને તેમાં વધુ ઉકાળવામાં આવે છે તો કાચુ રંગ બન્યે રે.

રંગને માટે ઉપર પ્રમાણેના અગસીના તેલનો ઉપયોગ કરવો. હવે રંગ અને રંગની જાડીની વટ નીચે પ્રમાણે છે.

રંગની બતાવટ.

૦૮૬૫ રંગ—એ લાગે મધક અને એક લાગ સુકા કાળેનિટ આદિ સોડા એ બનેને એક સાથે રસાયન મેળવી લીધા પછી તેમને ધીમે ધીમે અગ્નિ તપાવી, લાલગોળ બનાવવા તથા તેપછી તે ઉપર સીલકટ આદિ સોડા તથા ઍલ્યુમિનેટ આદિ સોડાનું મિશ્રણ છાંટી બીજો એક કલાક તે સવેને તપાવવું.

બીજી રીત—૩૭ લાગ ચીનાઈ માટી, ૧૫ લાગ રુદ્દેટ આદિ સોડા, ૨૨ લાગ કાળેનિટ આદિ સોડા, ૧૮ લાગ મધક, અને ૮ લાગ કાલસો, એ સવેને ૨૫ પી ૨૦ ટલાકસુધી ધાતુનાં વાસણમાં તપાવવા તથા પછી કાર્ટ આયર્નની પેટીમાં તેમને મધ્યમ અગ્નિ પાછાં તપાવવાં.

ત્રીજી રીત—સેલન બ્લુ ૧ ઍસ, “સલ્ફેટ આદિ આયર્ન” તથા ૮ ઍસ ફટકડીને ૧ ગેલન પાણીમાં લાગાને તેમાં યુસીએટ આદિ પોટાશ તથા પીપરલાઇનું મિશ્રણ ઉમેરવું.

એવી રીતે કરતાં એકલા થયેલા પદાર્થને ઠંડા પાડી પાછળથી ઘોઈ, વાટીને સુકવવાથી આ પાવડર તૈયાર થાય છે.

લાલ—લાલ હીરાકરીને ટુકાવીને તે મધેતુ પાણી બાળી નાંખવું અને પછી તેને લદીમાં સખત ગરમીમાં ત્યાંસુધી તેમાંથી એસીડની વરાળ નીકળતી બંધ પડે ત્યાંસુધી તપાવવી. પછી થડા પાડી તેને પાણીમાં ઘોઈ નાંખી સુકાવા દેવી, અને સુકાવા પછી તેને વાટીને ઝીંજી પાવડર બનાવવો. આ પાવડર જે રંગ આપે છે તે લાલ રંગ થાય છે.

ફીરમશ રાતો—ફીરમશના બૂકાને એમોનિયા પાણીમાં એક અઠરાડીયાસુધી પલાળી રાખવો. પછી તેમાં થોડું પાણી ઉમેરીને ત્યાંસુધી એ મિશ્રણ પ્રવારી મધેની રજકણા નીચે બેસે ત્યાંસુધી તેમાં ફટકડીનું પાણી રેડવા જવું. બાદ નીચે જે થર બાજે તે સુકવી દહને પછી વાટીને બારીક પાવડર બનાવો તે ફીરમશ રાતો રંગ છે.

અપૂર્ણ.

પાચનક્રિયા—Digestive Procees.

(શીયુત-મોતીલાલ મયુરભાઈ રસાઈ.—મહુધાવાળા.)

શરીરના ખંધારણને, આરોગ્યતાને અને દીર્ઘયુષ્ણને મુખ્ય આધાર, મામિન કીયાની-ઉત્તમતા ઉપર છે. પાચન કીયા બરાબર ચાલે નહીં, તો આખા શરીરના સમગ્રા બવવથો મદ પડી જાય છે. આ મહત્વના વિષય વિષે ઘણું જણવાની જરૂર છે. અને ટુકામાં અને મુદાસર જણાવવા યત્ન કર્યો છે. પાચનકીયા ઉપર પુરતું લક્ષ આપવામાં આવે, અને તે પ્રમાણે આચરવામાં આવે તો શરીરમાં કંઈ પણ વિક્ષયા થવા સંભવ રહેતો નથી. આટલો ટુકા ઉપેક્ષાત કરી વિષય ઉપર આંતું છું.

ખોરાક ખાવા લાયક તૈયાર થવા પછી જે કાળીઓ મોંમાં દાખલ થાય છે. ત્યાં તેના ઉપર જે કીયા થાય છે. તથા ખોરાકનો રસ ઘટ્ટ શરીરના પેશજ લાયક બને છે. તે સઘળી કીયાને પાચન કીયા કહે છે.

અન્નનો રસ થવા વિના તેમાંથી ર્ધીર-અરથી, રનાયુ, આદી ધાતુઓ થતી નથી. માટે પ્રથમ તો અન્નનો રસ કેવી રીતે થાય છે તે જણાવવાની જરૂર છે.

અન્નનો રસ થવાની કીયા ત્રણ રથે થાય છે. (૧) મોંડામાં. (૨) હોળરીમાં (૩) આંતરડામાં.

(૧) મોંડામાં જે કીયા થાય છે તેને ચર્ચ (ચાવવાની) કીયા કહે છે. પ્રવાદી ખોરાકને ધીમે ધીમે લેવાથી અને મોંમાં મમળાવી ગળે ઉતારવાથી મોંની અંદરનું યુક તે સાથે સારી રીતે મળે છે. અને રસ થવામાં યુક ઘણી મદદ કરે છે. પ્રભુએ મોંમાં દાત આપ્યા છે તેની મદદથી ખોરાકને સારી રીતે ચાવવાથી ખોરાકનો ઝીંજા બારીક લયકો તૈયાર થય. યુક સાથે જલદીથી ગળે ઉતરો જાય છે. મોંની અંદરનું યુક ખોરાકને ગળે ઉતારવામાં ઘણી મદદ કરે છે. ખોરાક જેમ વધારે ચાવવામાં આવે. તેવી સાથે જેમ વધારે યુક મળે, તેથી પ્રાચન કીયાની રસાયણીક કીયામાં તે ઘણી મદદ કરે છે. પાચન કીયામાં યુક પણ એક મહત્વની વસ્તુ છે. તેથી તે વિષે થોડી માહિતી અત્રે અરચાને નહીં જણાય.

યુક બનાવવાની નાની મોટી ગોઠા બેને. (Salivary Glands) યુક બનાવવાની ગોઠા કહે છે. તેમાંની એક કાનની નજીક, બીજી છતની નીચે અને ત્રીજી જઝગાની નીચે આવેલી છે. આ ત્રણ મુખ્ય ગોઠા શિવાય ઘુઘળ નાની ગોઠા યુખમાં પ્રસરી છે. આ સઘળી ગોઠા પોતામાં પેદા કરેલું પ્રવાલી (યુક) બારીક નળીઓ દ્વારા મોંમાં પ્રસારે છે. દલ્લચના બીજા વખતમાં મોં બીનું રહે તેટલું જ યુક હોય છે. પણ મોજાત કીયા વખતે ઘુઘળ યુક નળીઓ દ્વારા યુખમાં આવે છે. અને ચાવવાની કીયાને, ગળે ઉતારવાની કીયાને, અને અન્નનો રસ થવાની કીયાને મદદ કરે છે.

યુકે (ક્રાન્સરન્ટ) પારદર્શક, ખારના યુક્તુ ઝાડાની છે, અને પાણી કરતાં કેટલેએક વધારે થતું છે. તેના ૧૦૦૦ માં લાજમાં —

પાણી. ૯૯૯ લાજ,

યુકેનું તત્વ ૨ લાજ,

ખાણી પરચુરલુ પદાર્થો ૧૦ લાજ છે.

યુકેનું તત્વ — એ તેનો ખાસ પદાર્થ છે. જાડીના પદાર્થોમાં એકબીજાની, ચરબી, અને ક્ષાર આવેલા છે.

યુકેમાં “સફંડાયાજન” નામના જેવી પદાર્થોના પણ કંઈક અંશ છે. મુખમાં સારા જવામાં યુકે તૈયાર થયે માટે તેની ઉપાદાક માટેને તનદુરસ્ત રાખવાની જરૂર છે. જેની પાચનક્રીયા સારી હોય છે તેની માટે તનદુરસ્ત રહે છે સવારમાં સાર તાણુ દાંતણુ કરવાથી, જમ્યા પછી, ઉધી ઉઠ્યા પછી, મુખને બરાબર પ્રમાણન કરવાથી તથા સ્વચ્છ રાખવાથી મોટા જવામાં યુકે તૈયાર થવા માટે ગંડા પ્રવિષ્ટ રહે છે.

મુખ દ્વારા શિવાય, પેટમાં પરચુરલુ ખોરાક નાંખવામાં આવે તો પણ ખોરાક પેટમાં ગયા પછી નાની પ્રતીભામાંથી છુટીને પેટની અંદર વલન કરે છે.

દેહરીમાં યુકેનું જરૂર બધું કરી ને ખોરાક (દોઝરીમાં) મુકવામાં આવે તો પાચન ક્રીયા બરાબર થતી નથી. સખજ યુકે સાથે મળેલાં બીજાં તત્વો (પાણી કીનાયતો) ખોરાક પચાવવામાં ઘણાં ઉપયોગી છે. એક વિસ્મયકર કેટલું યુકે થાય છે તેનો ચોક્કસ નિયમ બધાં વિશે નથી, પણ તેનો આધાર ખોરાકની જાત ઉપર અને પાચનક્રીયાની ચક્તિ અને શરીરની તનદુરસ્તી ઉપર છે.

ઉપર ને યુકેનો ઉપયોગ કદો તે ઉપરાંત તેનાથી છાતને, બીનાય અને જોડાંની ચીકણા પલ્લુ મળે છે. અને તેથી કરીને છાતનું ચઢન-દહન મુશ્કેલીમાં થાય છે. અને ખોણવામાં પણ મદદ મળે છે છાતનું સુધી જવું, મોંમાંની અમી (યુકે)નું ઓછું થવું તથા ગંડાની ચક્તિનું મંડ પડવું એ બનાવો બની નિશાની છે.

કોઈ પણ પદાર્થનો ખગે સ્વાદ, કે. મીઠાસ વીગેરે જ્યાં સુધી તે પદાર્થ બરાબર બારીક થવાનો ના, ત્યાં સુધી બરાબર જલજલો મુશ્કેલ છે. આદારનો બરાબર રસ થાય નહીં, ત્યાં સુધી તે આધો તેના થા જેવો છે. બરાબર રસ થવામાં યુકેની મેળી અગત્ય છે, અને તે સાથે ખોરાકને બરાબર બારીક બનાવી પણ તેટલીજ અગત્ય છે.

પૂરતા પ્રમાણમાં યુકે ના મળે તો મોંમાં નાંખેલો ખોરાક બરાબર નરમ અને નહીં — અને ગળે દીતર. પણ મુશ્કેલી પડે અને જો રસ થવામાં તેની (યુકેની) જેર દોઝરી હોય તો. દોઝરીને તે કામ કરવું પડે. અને દોઝરીને ઘણો થા પડે તે કેટલાક પ્રસંગે દોઝરી અચક્ત હોય તો તે કાંઈ પદાર્થો તે કરી શકે નહીં. ટુકામાં ખોરાક પચાવવામાં યુકે એ અરેખરી અગત્યની વસ્તુ છે.

ખોરાક બરાબર ચાવવા માટે, પ્રસંગે દાંત મોઢામાં બનાવ્યા છે. પણ કોઈ દોઝરીમાં બનાવ્યા નથી. એ વાત ખુબ યાદ ગણવા જેવી છે. જો ખોરાક મોંમાંથી, બરાબર ચવાયા વિના દોઝરીમાં ગયો તો. ત્યાં તે પચવો મુશ્કેલ છે.

તમાકુ ખાવાથી, પીવાથી, મોંની અંદરની યુકે બનાવનાર ગંડા નરમ પડી જાય છે. અને પૂરતા પ્રમાણમાં યુકે ઉત્પન્ન કરવા અસમર્થ નિવડે છે, તથા દાંત ટીલા પડી જાય છે, વહેણ પડી જાય છે, અને પોતાનું કાર્ય કરવા અસમર્થ જને છે.

(૨) દોઝરીમાં થતી ક્રીયા

દોઝરીમાં થતી પાચનક્રીયા વિશે જાણતા પૂર્વે દોઝરીની રચના તથા તેની અગત્ય વિશે જાણવું જરૂર છે. દોઝરીની અગત્ય વિશે એક વિદ્વાન લખે છે —

“There is no organ within human economy that does not receive its order, labour and food from the Stomach. The stomach is to the other organs, what the steam and boiler is to the engine.”

જેમ એનજીન ચલાવવાને માટે બોયલર અને સ્ટીમનો જરૂર છે તેમ શરીરની ગતિ ચાલુ રાખવાનો અવધવ દોઝરી અને પાચન કક્ષિ છે. શરીરનો કોઈ પણ અવધવ એવો નથી, જે પોતાનું પે પણ દોઝરી દ્વારા કોઈ બીજા અવધવથી મેળવી શકે.”

(અવધવ)

અર્શ-હરસ.

હરશના-પ્રકારો-વાયુથી, પિત્તથી, ક્ષયી, ત્રણ દોષોથી, રૂધિરથી અને સ્વભાવથી એમ છ રના હરસ થાય છે. અછતેદ્રિય લોભને કેષ, શોક, ભગવાનની સાંધે વિરોધ, તથા દિવસની નિંદ્રા વિગે-રના પ્રકોપલોથી અને વિરહ ભોજન, અદ્યુર્ભા ભોજન કરવાથી, અત્યંત સીસગ કરવાથી, ગુદાને પગની પાનીથી દબાવીને બેસવાની ટેવથી, અથવા હોઠે બેસવાથી, ઘોડા કે હાંટ ઉપર બેસવાના મદાવરાથી અને મળ મૂત્રના વેગને રોકવાથી પ્રકુપિત થયેલા એક એક દોષ અથવા બેક ત્રણ દોષો અથવા પિત્ત જેવાજ પ્રકારવાળું દોષોથી સચક્રત થયેલું રૂધિર વધવાપૂર્વક પ્રસાર પામી, વિષ્ટુનું વહન કરનારી, ધમની-ઓમાં પ્રાપ્ત થઈ, નીચે જઈ, ગુદામાં આવી, ગુદાની વળીઓને દુષિત કરી માસના અંકુરોને ઉત્પન્ન કરે છે. એ અંકુરો મંદ અગ્નિવાળા પુરોત્તે અત્યંત થાય છે એ માસના કંદ જેવા અંકુરો તૃણો, નો, પથરાનો ટેફનો કે વચ્ચે વિગેરેના સયોગ થવાથી કે શીતજળનો સ્પર્શ થવાથી વૃદ્ધિ પામે છે. અને તે અંકુરોને અર્શ-યાને હરસ કહે છે.

રમ્ય આંતરકું કે જે ગુદાપંચ કહેવાય છે, તેની સાથે ગુદા જોડાયેલી છે. અને તે સામાન્ય ગળના પ્રમાણવાળી કહેવાય છે. એ ગુદામાં પ્રવહણી- (વિષ્ટને બહાર કઢાડવા માટે બેર કરનારી જે છે તે) વિસર્જની, (વિષ્ટને બહાર કઢાડનારી) અને સવરણી (વિષ્ટા નીકળી ગયા પછી સંકળી દેનારી જે વળી છે તે) એ ત્રણ નામની વળીઓ છે. અને તેઓ એક એકની ઉપર રહેલી છે. ગુદાનો હોઠ કે જે રોમાવલીના અંતની ઉપર અગ્રા આગળનો છે, તેની ઉપર એક આગળને પહેલી વળી છે. એ વળીની ઉપર દોઢ આગળને છેટે ખીછ વળી છે. અને તે ખીછ વળીની ઉપર આગળને છેટે ત્રીજી વળી છે. ગુદાના હોઠનું અને ત્રણ વળીઓનું એકંદર અંતર સામાન્ય આગળનું કે જેથી ગુદા સામાન્ય આગળની કહેવાય છે સઘળી વળીઓ ચાર આગળ લાંબી છે. એક બાજુ આડી ઉચાઈ વાળી છે. ચંખના આવતોના જેવા આકારવાળી છે. અને હાથીના તાળવાના જેવા વાળી છે. પહેલી વળી ગુદાના હોઠથી એક આગળ દુર છે.

અર્શનાં પૂર્વે રૂપે તથા સામાન્ય લક્ષણ-હરસ થવાના હોય ત્યારે અન્ન ઉપર અશ્ચિ છે. ખાધેલું અન્ન મદા મૂચિત્વે પચે છે, ખાટા ઓઠકાર આવે છે, સાથળોમાં ગ્દાનિ થાય છે, પેટમાં ગાગડાટ થાય છે, ચરીર ફુગળું થઈ જાય છે. ઓઠકાર ધણા આવે છે. આંખોમાં સોળે આવે છે. આં તરડાંમાં ગુગડાટ જેવો અવાજ થાય છે ગુદામાં વાટ કાપ થવા જેવી ખીડા થાય છે, ખાંસી આવે છે સ્વાસ થાય છે, બમ થાય છે, તંદા થાય છે, નિંદ્રા વધે છે, છંચિયોનું નજાપાવડું વધે છે, અને પાંડુરાગ મહણી દોષ, તથા શોષ એ ઉત્પન્ન થવાની ચંકા થાય છે. ન્યારે અર્શો ઉત્પન્ન થાય છે ત્યારે સઘળાં લક્ષણો અત્યંત રપટ થાય છે.

વાયુથી થએલા હરસનાં લક્ષણો-વાયુથી થએલા હરસો આવ વગરના હોય છે. કાંઈક રાત વહુવાળા હોય છે, નીચાં હંચાં મધ્યો વાળા હોય છે, અને કદંબનાં પુષ્પો- જેવી, જંગલી કપાસના ડાંડીના મુખ જેવી કે સોહના જેવી આકૃતિઓ વાળા હોય છે. એ હરસોથી ખીડાતા ધાણસોને ય નીકળી નીકળીને ઘોટા દસ્ત થાય છે. કમર, ખીડ, પડખાં, લીચ, ગુદા તથા નાભિમાં વેદના થાય છે. હરસને કીધે ગોળાનું, બરોળનું દરદ તથા ઉદર રાગના ઉપદ્રવો થાય છે. અને એ માણસની નખ, નેત્ર, દાંત, મહેડું, મૂત્ર અને વિષ્ટા સ્વામ યેઠ જાય છે.

પીત્તથી થએલા હરસનાં લક્ષણો-પિત્તથી થએલા હરસ સ્વામ અગ્રવાળા, મૂળમાં તથા ગળથી પાતળા, પ્રસાર પામનારા, પીળા અવભાસવાળા, જમણા પડખાની ગાંઠ જેવા વહુવાળા, ચો-છાં જેવી, આકૃતિવાળા. જલની માફક વચ્ચેથી જાડ, જલોના જેવા મ્હોવાળા હોય છે. એ હરસવા માણસને બળનારા થઈ થઈને લોહીવાળો પાતળો-આડો આગ્રા કરે છે, તાવ, બગતરા, પાણીનો ગો-તથા મૂર્ત એ ઉપદ્રવો થાય છે. અને એ માણસની ત્વચા, નખો, નેત્રો દાંત, મહેડું, મૂત્ર તથા પીળા થઈ જાય છે.

ક્ષયી થએલા હરસનાં લક્ષણો-ક્ષયી થએલ હરસ મેન હોય છે. મોટા મૂળવાળા હોય

કંઠ્ય હોય છે, ગોળ હોય છે, સિન્ધુ હોય છે, ધૂસર વર્ણવાળા, કેરડાના જેવા, હજુસના ઠળાયા જેવા કે માયના આંચળ જેવા આકારવાળા હોય છે, તે બેઠાતા નથી, સવતા નથી, અને ધણી ખરજવાળા હોય છે. એ અરશોથી ઉપદ્રવ થએલા માણસને કહ્યારો, ઝાઝો તથા મસના ઘોણુ જેવા પાતળો ઝાંઝો આંખમાં ઠરે છે, એ હરશોને લીધે સોમ, શીતલવર, અરુચિ, અન્નનું નહીં પચવું, અને માથાનું ભારે થવું એ ઉપદ્રવો થાય છે. એ માણસની ત્વચા, તંબો, નેત્રો, દાંત, મોઢાકું, મૂત્ર તથા વિદ્યા સદેહ વર્ણુવાળાં યષ્ઠ નય છે.

શ્વિરથી થએલાં હરશોનાં લક્ષણો—શ્વિરથી થએલા હરશો, વડવાઈઓ જેવા, પરવાળાં જેવા કે ચણેડી જેવા રંગના હોય છે. અને ઉપર પિત્તથી થએલા હરશોનાં જે લક્ષણો કલા છે તે લક્ષણોવાળાં હોય છે. એ હરશો, ભ્યારે દદ વિદ્યાથી દખાય છે, ભ્યારે જલદીજ અત્યત દુષ્ટ તથા ઝાઝા શ્વિરનો સાવ કરે છે. એ શ્વિરની અત્યત પ્રવૃત્તિ યતાં તે માણસને શ્વિરના અતિસાવથી ધનાશ આણેપક વિગેરે ઉપદ્રવો થાય છે.

ત્રણે દોષથી થએલા હરશોના લક્ષણો—અન્નિપાતથી એટલે વાત, પિત્ત અને કફ એ ત્રણે દોષોના સયોગથી થએલા હરશો ઉપર કહેલા ત્રણે દોષોનાં લક્ષણોવાળા હોય છે.

સ્વભાવથી એટલે શરીરના જન્મની સાથેજ થએલા હરશોનાં લક્ષણો—સ્વાભાવિક એટલે-શરીરના જન્મની સાથેજ થએલા હરશો, માતાના રંગના હોયથી, અને ચિતાના વીર્યના હોયથી થએલા હોય છે. માટે તેમની ચિકિત્સા રંગના તથા વીર્યના હોય ઉપર અથવા તેઓમાં પોતામાં જે દોષ જેવામાં આવેલા હોય, તે દોષ ઉપર ધ્યાન આપીને કરવી. વિશેષે કરી આ સ્વાભાવિક હરશો અંદરના વિદ્રધિઓની પેઠે જોવાને અયથ્ય, કંઠ્ય, બૂખરા વર્ણુવાળાં, અત્યંત દુઃખ દેનારાં અને અંદર મોઢાવાળાં હોય છે, આ હરશોથી પીડાએલા માણસ ક્યારેય શરીરવાળો, અલ્પ જન્મનારો, નસોથી વ્યાધ થએલા ઘરી-રવાળો, અલ્પ પ્રજવાળો, શીણ વીર્યવાળો, શીણ રત્નવાળો, દોષી, અલ્પ અગ્નિવાળો અને નાકના, માથાના, નેત્રોના તથા દાંતના રોગો વાળો હોય છે. એ માણસ આંતરગ્રાઓનો અવાજ, પેટનો ગડગડાટ, છાતીનું કદથી લેવાઈ જવું, અને અરોચક-અરુચી જેવા રોગોથી કમોટાં પીડાય છે.

હરશોનું સાધ્ય તથા અસાધ્યપણું—હરશો સવરણી કે વિસર્જની નામની વળીઓમાં રહ્યાં હોય તો ઉત્તમ વેદે તેઓની ચિકિત્સા કરવી. પણ જો પ્રવાહણી નામની વળીમાં રહ્યાં હોય તો તેઓ તણું કરી અસાધ્ય છે. એટલા માટે ચિકિત્સા કરવાની ના પાડવી. પછી રોગીનો આગ્રહ જાણવો પડે.

લિંગમાં થએલા હરશોનાં નિદાન તથા લક્ષણ—પ્રકૃપિત થએલા દોષો લિંગમાં આવી, ઘસેને તથા શ્વિરને દૂષિત કરી ખરજને ઉત્પન્ન કરે છે. ખરજને લીધે ખજવાળવાથી લિંગમાં ક્ષત થાય છે. અને તે ક્ષતમાં દુષ્ટમાસના અંકુરો થાય છે. મણીની અંદર કે બહારની ચામડીમાં ઉત્પન્ન થએલા એ અંકુરો મીઠાશા મોડીનો સાવ કરે છે, અને ઝીણા તથા લાંબા તંતુઓવાળા હોય છે. આ અંકુરો લીંગનો નાશ કરે છે, અને પુરુષપણનો પણ માત કરે છે.

યોનિમાં થએલા હરશોનાં નિદાન તથા લક્ષણ—પ્રકૃપિત થએલા દોષો યોનિમાં આવી, કામળ, કૃષિવાળા, મીઠાશા તંતુઓવાળા, શ્વિરને સૂનનારા, અને ઇન્ન જેવા આકારવાળા દુષ્ટમાસના અંકુરોને ઉત્પન્ન કરે છે.

કાન, નાક, નેત્રો તથા મુખમાં થએલા હરશોનાં નિદાન તથા લક્ષણ—પ્રકૃપિત થએલા દોષો કાનમાં, નેત્રમાં, નાકમાં તથા મુખમાં હરશોને ઉત્પન્ન કરે છે. હરશો કાનમાં થયા હોય તો બહેરાપણું થાય છે ને કાનમાં ઘણું નીકળે છે. અને કાન દુર્ગંધ યુક્ત યષ્ઠ નય છે. હરશો નેત્રોમાં થયા હોય તો તેથી પાંપણો રોમાઈ નય છે, નેત્રોમાં વેદના થાય છે. સાવ થાય છે. અને નેત્રોથી જોવાની ક્ષમતા ઘટી જાય છે. હરશો નાકમાં થયા હોય તો પ્રતિરુપ, પ્રમળ ક્ષયયુરોગ, ઉચ્છવાસનું પરાણું ભાવું, ગ્રંથણું બોલાવું, અને માથાનું દુઃખ ઉત્પન્ન થાય છે. હરશો મુખમાં થયા હોય તો કંઈ, દોઢ, કે કાનું એઓમાંથી એક રથાનમાં રહેલા તે હરશોથી બોલવામાં ગદ્ગદપણું થાય છે. રસની ખજર પડી જાય છે. અને મુખના રોગો ઉત્પન્ન થાય છે.

અર્ચકીલ નામના હરશનાં નિદાન તથા લક્ષણ—અનુપિત ધ્યેયના વ્યાન વાણ, કહ્યું સારી લખે શુદ્ધતા હોયથી બહાર તથા ખીન્ન પ્રદેશમાં પણ ત્વચાથી બહાર કહ્યું અને ખીન્ન જેવા બાકાર વાળા હરશોને ઉત્પન્ન કરે છે.

અર્ચકીલમાં વાતાદિ દોષોની પ્રખળતાનાં લક્ષણો—અર્ચકીલમાં જે વાયુ પ્રખળ હોય તે તેમાં સોષણી લેવાથી જેવી વેદના થાય છે, જે કદી પ્રખળ હોય તે અર્ચકીલને વધુ ચીરની વધુ જેવો થાય છે, અને તે મંથી જેવો થાય છે. જે પિત્ત કે કફ પ્રખળ હોય તે અર્ચકીલમાં રક્ષાપણું, રક્ષામ-પણું, શ્વેતપણું, તથા અત્યંત કઠણપણું થાય છે.

આપધોની કટપના માટે હરશમાં ક્ષત્રદોષોના સંસર્ગનું નિરૂપણ—અરશોમાં જે જે દોષનાં લક્ષણો જેવામાં આવે તે, જે દોષોના સંસર્ગે ધ્યેયો સમજાવે. એ સંસર્ગે વાતપિત્ત સંસર્ગ, વાતકફ સંસર્ગ, પિત્તકફ સંસર્ગ, વાતકફિર સંસર્ગ, પિત્તકફિર સંસર્ગ અને કફકફિર સંસર્ગ એ રીતે ૭ પ્રકારનાં થાય છે.

હરશોનું ચાતુર્યપણું, કટુસાદ્યપણું અને અસાદ્યપણું, હરશો ત્રણે દોષોના ચિન્હોવાળા છતાં પણ જે તેઓમાં એ ચિન્હો અસ્પ હોય તે તે હરશોને માધ્ય કહેવા જે દોષોના સંસર્ગથી થયેલા જે હરશો, ખીન્ન વળામાં રવાં હોય તેઓને તથા જેઓની ઉત્પત્તિને એક વર્ષ વીતી ગયું હોય તે હરશોને કટુસાદ્ય કહેવા. જે હરશો ત્રણે દોષોનાં પૂરેપૂરાં ચિન્હોવાળાં હોય અથવા સ્વભાવિક હોય તેઓને તે અસાદ્ય સમજીને છોડી દેવા જોઈએ. જે માણસોની ત્રણે વળાઓ હરશોથી ઘેરાયેલી હોય, તે માણસોને અપાન-ધોણુ હરશોથી પ્રતિષ્ઠાત પામીને બહાર નીકળતો નથી, અને પછી વ્યાનની સાથે મળીને જડરાગિનું મર્દન કરી નાંખે છે.

રોગની અટકવિધ પરીક્ષા.

(લે. વેદ જયશંકર કાનગુપ્તા).

નાડી પરીક્ષા—જમણા હાથના અંગૂઠાના મૂળને ઢેકાણું જે નાડી છે તેની ચાલવાની રીતિથી શરીર સંબંધી સુખ દુઃખનું જ્ઞાન થાય છે. જ્યુદ્ધના મૂળ તરફથી ક્રમે કરીને પ્રથમ વાયુ, મધ્યે પિત્ત અને છેવટે કફ જણાવે. સર્પ કે જોડેલી ચાલ પ્રમાણે વાંધે ચાલતી હોય તે વાયુની નાડીજાણવી; રેડકા, કામડા અને ચકલા જેવી જલદી ચાલે તે પિત્ત નાડી, ખખૂતર, ચોર અને કૂકળના જેવી ચંદ મંદ ચાલે તે કફ નાડી; લેતર પક્ષીની ચાલ પ્રમાણે ચાલે તે સન્નિપાત નાડી, હળવે હળવે અને પાછી તુરતજ જસડી ચાલવા લાગે તે ત્રિદોષ નાડી, અને જે રથાનકથી તુરેલી, રહિ રહિને ચાલતી, ઘણીજ પ્રક્રમ, ઘણીજ ચંડી એવી ચાર પ્રકારની નાડી પ્રાણને દરનારી જાણવી. પુરુષનો જમણો અને સ્ત્રીનો ડાબો હાથ લખિને સીધો કરી અંગૂઠાના મૂળ આગળ તર્જની, મધ્યમા અને અનામિકા આંગળીઓનાં ટેરવાં મૂકી વાયુ પિત્ત અને કફ એ દોષો બનુક્રમે જાણવા. સવારમાં દશ ધડી સૂધી કહની, જપોરે દશ ધડી સૂધી પિત્તની અને સાંજે દશ ધડી સૂધી વાયુની નાડી જાણવી. એ પ્રમાણે રાત્રીની નાડી સમજવી. નાડી વારંવાર પકડી, આવે છોડીને પરીક્ષા કરવાથી સ્વસ્થ માણસની નાડી સારી સમજાય છે માટે સવા રમાં હિંદી એક ધડી સ્વસ્થ બેઠેલા માણસની નાડી જોવી.

મૂત્ર પરીક્ષા—કાચ કે કાંચના વાસણમાં પરોઢિયા પડેલાં રોગીનું મૂત્ર, પહેલાં અને આખરની ધાર-ટાળો વચ્ચેથી ધારનું લેવું તેમાં તેલનું ટપકું ઘાસની સળી વતે નાંખવું, ટપકું નાંખતાંજ પસરી જાય તે વાયુનું જોર જાણવું; તે મૂત્ર રાતા રંગનું અને ચકુ હોય, પિત્તનું જોર હોય, તે તેના બિંદુમાં પરોઢિયો વળે અને મૂત્ર પીણું, કદના પ્રજલમાં મૂત્ર હિયર તેલના જેવી છતી વળે; અને તે બરફ જેવું પીણું દેખાય. સન્નિપાતમાં તેલનું બિંદુ નાંખતાંજ તે ટાળીએ જઈને બેસે તે રોગી અસાદ્ય જાણવું; તેમજ બિંદુ તરે અને પસરે તે સાધ્ય અને તરે પશુ પસરે નહિ તે કટુ સાધ્ય જાણવું.

મળ પરીક્ષા—તાણના કેપથી મળ શીઘ્ર મુક્ત, ચંકા, કાળાસ પડતો અને શુધા પાણી જેવો હોય

છે, પિત્તકોષથી મળેલી લાસ પડતો, પીળો, દુર્ગંધવાળો, લોચા પડતો, અને ઊંચો હોય છે; અને કદ કોષ ધોળો, કાંકિ રંગો અને કાંકિ લાસો હોય છે, એ કે ત્રણ લક્ષણ મુકત હોય તો દ્વિતીય કે ત્રિતીય નિર્ણય લેવાય.

૭૦ હા પરીક્ષા—વાયુ કોષથી ૭૦ હા કાષરવાળો; પિત્ત કોષથી રાત્રી અને જરા કાળાચ પડતો અને કદ કોષથી ધોળો, બીની, લીસો હોય છે.

નેત્ર પરીક્ષા—વાયુના પ્રકોષમાં નેત્ર લુખા અને ધુમાડાના રંગના દાઢ મુકત તથા ચંચળ હોય છે, પિત્તમાં પીળો દળદર જેવો તથા દાઢ મુકત અને દીવો કે બીજું અજવાળું જોવાને અસમર્થ હોય છે—કરૂના રોગથી નેત્ર ધોળાં, તેજદીન, ચળતાં અને ચીકણાં હોય છે.

૩૫ પરીક્ષા—૩૫ પરીક્ષા પણ કરીને પરાક્રિયામાં કરવી—વાયુના કોષથી કરીરની કાંતિ તે વિનાની અને જરા કાળાચ પડતી ચાલે છે, પિત્ત કોષથી મુખ પીળું અને જરા કાળા પડતું ચાલે છે અને કદ કોષ પાંચો હોય તો મુખ કાંતિ વગરનું અને તેલ જેવું જરા ચીકણું દેખાય છે.

શબ્દ પરીક્ષા—જે શબ્દ કદમાંથી નીકળે અને દક્ષિણ હોય તે વાયુનો, સ્પષ્ટ નીકળે તે પિત્તનો અને જાડો તથા ખર ખરીવાળો નીકળે તે કરૂનો અણવો.

સ્પર્શ પરીક્ષા—વાયુના કોષથી કરીર ચામડા-કે આખરાના પાંદડાં જેવું કઠકું લાગે; પિત્તના કોષથી ઉન લાગે; તથા કરૂના કોષથી ચંકુ છતાં જરા બીનું હોય એવું લાગે.

ઉદર ક્રમીરોગ—પેટના જીવહા.

(લે. આર્યવેદ મહારામ મુંદરજી.)

કોષ વખત મોટાને અને મણે લાગે નાના અચ્ચાએ પેટના કરમનો આખર મુખ્યત્વે ઘરા પામે છે, તે મોટાના કરતાં બાગોનો જરૂરસ મંદ હોવાથી તેમાં તે વધુ કરી ઉછરવા પામે છે. તે મુખ્યત્વે રોગ મધ્યેનાં આંતરડામાં ઉછરે છે. પરંતુ આ સિવાય મનુષ્યના મોઢી અને માંસ આદિમાં પણ અમુક રોગ કારક સૂક્ષ્મ જીવો નોખા નોખા પ્રકારનાં ઉછરતાં જોવામાં આવે છે. અને સ્નાયુમાં ઉછરતો વાલો પણ એક પ્રકારનો ક્રમીજ છે. પરંતુ અત્રે તો બીજા ક્રમી રોગની બાજત પડતી રાખી આ સેખમાં તે ઉદર ક્રમીનીજ બાજત મર્યાદા.

મનુષ્યના આંતરડામાં મુખ્યત્વે કરીને ત્રણ પ્રકારનાં ક્રમી જોવામાં આવે છે. ગોળક્રમી (કરમ), ને ચારથી દસ માર ઈન્ચ તથા ગોળ કરીને પેન્સીવ જેટલા જડા તથા રવેત રંગના હોય છે. તે બાજોમાં સાંધારણ જોવામાં આવે છે અને મોટી ઉમરના કોષ કોષને પણ હોય છે. તે નાના આંતરડામાં ઉછરે છે ને રહે છે, તે કોષવાર જડાયા વારે અને કોષને કોષવાર ઊલટી વારે પણ બાહર પડે છે. ઊલટી નિકળતાં જો તે જાસ માર્ગમાં પ્રવેશ કરે છે તો તેથી મોટી દાની પડેલો છે. પણ તેમ કોષકવાર જોયે છે ગોળ કરમની માદા, નર કરતાં જરા મોટી હોય છે.

બીજા પ્રકારનાં છાંડાં તંતુ-કરમ—જેને લોખા સૂતરીયા કરમ કહે છે, આ તંતુજા જેવા કરમ નાના કે મોટાના આડામાં કોષ કોષવાર પણ વધેલાં જોવામાં આવે છે. તે પણ કરી મોટા આંતરડામાં તથા મગાચ (સક્રા) માં ઉછરે છે ને રહે છે. તે પાંચી અરધો ઇન્ચ લાંબા હોય છે. તેનાં નર મારા પણ બિન બિન હોય છે તે ચૂલ બાજમાં જ્યારે આવી બરાય છે, ત્યારે તેનાથી ચૂલમાં ફોલા થાય છે અને તેમાં ચળ અને બળતણ વિગેરે ઘરા દરમના જેવી વાંધી ઉપડે છે, જેથી તેને ચેન પડતું નથી.

ત્રીજા પ્રકારના કરમ—વળા લાંબા હોય છે. તેને ચપટા કરમ કહે છે. તે કોષવાર આખા આંતરડામાં ૧૫ થી ૩૦ ફીટ લંબાઈમાં વધેલાં જોવામાં આવેલ છે, તે પણ કરી મોટી ઉમરના મનુષ્યમાં જોવામાં આવે છે તે દાઢાંદળીના વેસા પ્રમાણે નાના સેકેડો મોરસ ચપટા કટકાથી જોવામાં આવે છે. આ કટકા તેના મોઢા આગળ નાના હોય છે, અને આગળ જતાં મોટા થતા જાય છે. તેમ

મોડા આમળ જાણે પેટે આંતરડામાં ચોટી રહેવાનાં સમન હોય છે, તે સામાન્ય જીવાનથી ઉપજના નથી. જ્યારે આરાગ્યું એર તેને પહેલે છે, ત્યારે તે અછકત થવાથી આંતરડાથી ઉપજના પામે છે. તેના નોખનોખા સાધા છુટા થઇ જાડા વાટે નિકળી જાય છે, અને તેના મોઢાનો ભાગ અંદર રહે તો પાકે આ " ચપેટા કરમ " (ટેપર્મ) પાછો પૂર્વરત્ત વધીને પહેલા પ્રમાણે વિલાસ પામે છે. જેથી તિમ જીવાનવડે તેના મોઢાનો ભાગ જાડામાં નિકાલ થયો જણાય ત્યારેજ તેનો પેટમાંથી ખરો નિકાલ થયો ગણાય છે આ કરમનાં નરમાદા નોખનોખાં હોતાં નથી. તેના દરેક ચોરસ કટકામાં નરમાદાના અવયવો સાથેજ હોય છે. આ કટકા જાડામાં બધીવાર આપોઆપ પડે છે, આ ચપટા કરમની જે તજ જત હોય છે, આ સર્વ પ્રકારના કરમનાં ઈર્ષા પાણી સાથે પેટમાં જવાથી ત્યાં તેની વૃદ્ધિ તથા પૂર્ણતા થવા પામે છે. જેના કોઠામાં આવા કરમ હોય તેની વિજામાં આ કરમનાં અમખ્ય સુદમ ઈર્ષા હોય છે તેવી વિજા કોષપણ પ્રકારે નદી નાળાં આદિના પીવાના પાણીમાં મળવાથી તે મનુષ્યના કોઠામાં જવાથી તે ત્યાં ઉછરે છે, તેમજ વિજા ઉપર માખીઓ જેસી તે ખાવાની મીઠાઈ કે મોટાક ઉપર આવી જેસવાથી પણ તેનાં ઈર્ષા, કાલેરાના જંતુઓની પેઠે પેટમાં જવા સંભવ છે. આવા ઈર્ષા સુદમ દર્શક યંત્રવડે ખુલા બેઇ સકાય છે. પીવાના પાણીના જળાશયોમાંજ્યાં પીવાનું પાણી ભરવામાં આવતું હોય તેને કાંઠે કે તેની ઉપર કે તેમાં વિજાળાં બાજોલીલાં કે હુમડાં પીવાની મુનીસીપાલીટીઓએજ્યાં જ્યાં જંધી કરેલી છે ત્યાંત્યાં આવા કરમના ઉપદ્રવ બહુજ કમ થયેલા છે.

ચિન્હ—કરમનાં ચિન્હ એક સરખાં હોતાં નથી કાંઇ યુગ્મ ચિન્હ એવું નથી કે જેથી પેટમાં કરમ છે તેમ ખાસ કહિ શકાય, કેટલીકવાર ઘણા કરમ પેટમાં હોવા હેતાં તેઓ કાંઇ ઇજા દેતા માસમ નથી. મળની સાથે એકાદ કરમ અથવા તેનો કટકા પડે એજ કુલ પેટના કરમની ચોક્કસ નિશાની છે. તોપણ ખીલાં તેનાં લક્ષણો ઉપરથી કરમનું અનુમાન કરી શકાય છે. બચ્ચાના પેટમાં દુખે છે, પેટ ખરા મોડું ને ચડી આવેલું લાગે છે કેટલીકવાર કરમને લીધે તાવ આવે છે, કોષવાર મોટાક ઉપર અડમી થાય છે, કોષવાર બચ્ચું ખાખા કર્યા કરે છે અને બનાજ બગાવર પચતું નથી ઝડો. કમજ હોય છે અગર ઝડો થઇ આવે છે, બાળક ઉલટી કરે છે, નાક મોળે છે, હાથ પગ થડા તથા પેટ ગરમ હોય છે. મળદારની આસપાસ ચળ આવે છે, ઉધમાં ફાંત કરડે છે, તથા ગજારી હે છે. કરમને લીધે માથું દુખે છે, કોષને તાવ આવે છે, આંચડી થઈ આવે છે તથા બચ્ચું બેહોશ પણ થઈ જાય છે. મુખ ઉપર નિરંતર દેખાય છે, પાંડુ રોગી જેવું રક્તલીન બને છે. ચપટા કરમથી મોટા માણસને યુગ્મ ખાનાં પિતાં શરીર ઉપર તેજ રહેતું નથી, કરમને લીધે કેટલીકવાર એવાં તો તરેહવાર ચિન્હ થાય છે કે તે વેદને પણ વિરમય પમાડે છે, અને યુવચજુમાં નાખે છે. કરમથી કાલેરા, અપરમાર (વાઇ) અને દિવાનાપણાનાં ચિન્હ થાય છે.

ઉપાય—ગોળ કરમના ઘણા ઉપાયો છે, રાતરે બચ્ચાંની ઉમર મુજબ ૧ થી તે ૩-૪ એન સે ટાનાઈન દવા, સાકરના ભુઝા સાથે આપવી તથા સવારમાં ઉશ્કેલેલા (વિસાવતી) એરડીએલ તેજ આદામાં કે દુધ અગર સુવાતા પાણીમાં ખાનું તેથી જેટલાં કરમ હોતે તેટલાં જાડા વાટે આહરે નિકળી જશે. સેન્ટોનાઈન ગોળ કરમ ઉપર રામજાણુ છે. બે દિવસ પછી જરૂર પડે તો, ઉપર પ્રમાણે ફરી એકવાર દવા દેવી. સેન્ટોનાઈનની કરમની ગોળાઓ મળે છે તેનો પણ ઉાર પ્રમાણે ઉપયોગ થઇ શકે છે. સેન્ટોનાઈનથી પેશાજ પીળા આવે છે. ક્યલોમેથ, સેડા ને સાન્ટોનાઈન ઉમર પ્રમાણે વળનથી રાતરે આપનાં સવારે દત્ત થઇ કરમ આહરે પડે છે. કરમની બીજા દવા કુસો અથવા કપિલો ઉમર પ્રમાણે આપીને પછી એરડીયું આપવાથી પણ કરમ પડે છે. ટરપીન્ટાઇનનું તેલ પણ કરમ શહે છે. પુરી ઉમરનાં ટરપીન્ટાઇન તેલ ૪ દ્રામ, યુવરનું પાણી ૪ દ્રામ, એરડીયું તેલ ૪ દ્રામ, સુવાનું પાણી ૧ ઓંચ મેળવીને અપાય છે. દાહમનાં મૂળની છાલની ભુજી ૧ તેલો લઇ તેના બે ભાગ કરી સવાર સાંજ અંકે ભાગ સાકર સાથે કે મદમાં મેળવી લેવા બને બીજે દિવસે ચીલાના ચડા સાથે વિદાયતી મીઠાનો આપવો. ક્યલોમેથ, બદધ, રકામતી અને નસોતર જેવા તિમ જીવાનથી પણ કરમ પડે છે. તે ઉમરે પ્રમાણે વળનથી અપાય છે.

(અપૂર્ણ.)

વૈદક દુષ્કા સંગ્રહ.

બાળકની ઉદરસા—કાઠી, ઇલાયચી નંગ ચાર લાકડે તેને ધીની અંદર લાલ સ્ત્રાવ ત્યાંથી તળી કાઢવી, પછી કંડી થયે પથ્થર ઉપર બારીક વાટી, તેમાં સિધિવ ખાર ૨ વાલ, અને સમળ ૨ વાલ, મેળની અને વાટી નાળી એકત્ર થયે તેમાં ૨ તોલા મદ મેળવી ઘુટલુ, પછી તે તમામ દવા કસક કરેલા વામણુમાં રેડી ગરમ કરવી, પછી તેને પકવી દેડે ઉનારી કંડી ૫૬ ત્યારે કાલના વાસણુમાં ભરી લેવી. તેમાંથી ૧ા વરસના બાળકને ૩ વાલ, ૨ વરસનાને ૪ વાલ અને ૩ વરસનાને ૫ વાલ અને મોટા બાળકને એક ચમચી દવા રોજ સરે બાર વખતે લેવાયી. આ પ્રમાણે આ દવા સાત દિવસ સુધી ચલાવવાથી ઉદરસા અતે દાંસા મટે છે.

નાસુર—સારેડીનાં પાંદડાને છુદીને તેની લુગદી નાસુર ઉપર અવાર નવાર મુકવાથી રૂક આવે છે. **પરમીયો—**વડું દુધ ના તોલો સાકર મેળવીને રોજ ચાટલુ, અને ઉપર ના રોર દુધ પીનું. સાત દિવસ સુધી આ દવા પીવાથી પરમીયો મટે છે. ગરમ પદાર્થો ખાવા નહીં.

પથરી—કચુરની અધાર ૧ વાલ અને ધોરાં મરી ૫ વાલ લઇ, બનેને ઝીણાં વાટી તેમાં જરા મદ નાંખી ઘુટીને તેની ૩ ગોળાઓ વાળવી. પછી તે ગોળાઓ દીવસમાં ૩ વખત દરદીએ સવાર અથવા તે સંજે ગળવી. એમ રોજ દવા બનાવવી તે ખાવી તેથી પથરી એળખી જશે.

પાકું—ધીંબાની ઇલાને વાટી ૭ દિવસ સુધી અવાર નવાર લુગદી કરી પાકા ઉપર બાંધવાથી પાકું એમી જાય છે.

ઝાડા થવા—કાઠાલ, અનિલીય, ખીલાનો મર્ચ, અને મોય સર્વે સરખે ભાગે લઇ બારીક વાટી-આવીને તેમાંથી ના તોલો સવાર અને સંજે ના તોલો સુકું, સાકર સાથે ફાકી ઉપર પાણી પીવાથી મટે છે.

આમણ નીકળવી—દેવાની જડ કે મૂળને છુદી, તેના માલે એક કપડામાં નાંખી નીચેથી રસ કાઢેલા, તેમાંથી ૧ ચમચો રસ લઇ તેટલું ઘી ઉમેરી અને બનેને કાઢવી મલમ બનાવવેલા, તે, મલમ આમણને લગાવવાથી આમણ મટી જશે અને નીકળતું બંધ થશે.

આંદા રીંદી—મરીના ૩ દાણા અને તુગસીનાં ૩ પાનાં લઈ બનેને વાટી એક ઝીણા કપડામાં બાંધી, તે પોટલી પાણીમાં ગોળા મુકવાથી આંદાથી મટે છે.

આંખનું કુલ—લીંબુના રસમાં ચીનાઇ સાકર તથા સાખરથીયું ધરીને રોજ આંખમાં આંખવાથી કુલ કપડાં જાય છે.

ઉલટી—ના તોલા તુલસીના રસમાં એળાની ભારે ગોખીચંદન ધરીને તે પાવાથી ઉલટી મટશે. મટના સુધી દર ત્રણ ત્રણ કલાકે પાવુ.

જાતીએ બળતરા બળવી—પોળાં મરી ના તોલો, ધાણા ના તોલો, મુકા કુદીનો ૧ તોલો સમજાને વાટી પછી ૨ રોર પાણીમાં ઉકાળી ના રોર પાણી રહે ત્યારે ગાળી પછી ઉતારી કંડુ થયે ગાળી લેઈ એક ધીથીમાં ભરી લેવું. તેમાંથી સવારે ૧ ભાગ, અને સંજે ૧ ભાગ સાકર સાથે પીવાથી જાતીએ બળતરા બળતી દોષ તો તે મટે છે. જાતીએ પીત થયું દોષ તો તે પણ મટે છે.

ધતુરસા—ટેલકાકને વાખા પછી પચેલ બરોજર ન પાળવાથી કે એવાજ કારણથી ધતુર ધાય છે. તેથી માણસ બહારી જાય છે, દાંત બંધ થઇ જાય છે અને મોમાંથી શીયુ નીકળે છે. તેને ના તોલો કાળી તુગસીના પાનનો રસ, ના તોલો લસજુનો રસ, ના તોલો આદુનો રસ, ના તોલો કુમરીનો રસ-સર્વે એકત્ર કરી તેમાંથી ના તોલો રસ પાલે અને યોડા રસ ચરીરે મોપડવો એથી મટે છે.

પેશાબે ધાતુ જતી—૫ તોલા ગોખર, ૫ તોલા ચતાવરી, ૫ તોલા એખરો ત્રણેને વાટી કંપડે ગાળીને તેમાંથી ૧ તોલો સુકું ના રોર દુધ સાથે સરે સુતી વખતે પીવાથી ધાતુ જતી બંધ થાય છે.

પ્રકર—૪ તોલા આસોપાલવની ઇલા, ૩૨ તોલા બકરીનું દુધ, ૩૨ તોલા પાણી સર્વેને પાણીને ભાગ બળા જતાં સુધી ઉકાળવું. અને દુધ રહે ત્યારે તે દુધ પીવાથી દરેક ભતનાં શોઆનાં પ્રકર મટે છે.

ઉલટી—અમરોના ધરની માટીને પાણીમાં ઇમકાતી પાવાથી ઉલટી મટે છે. માખીની દવાર મદ સાથે ચલાવવાથી ઉલટી મટે છે.

હેડકી—મેરના પીંજાના ચાંદલાની રાખ મદ સાથે ચાટવાથી હેડકી અને ઉલટી મટે છે.

કમળો—કચુરની અધાર ૧૨ વાલ લઇ ગોળામાં ગોળી કરી ખાવાથી કમળો મટે છે.

ધાતુગત દોષો મટાડી જીવનશક્તિ વધારી મગજને પુષ્ટ કરનાર,

જીવન.

જો ખરેખર જીવનજ છે આ જીવનનો આશુ ઉપયોગ કરવાથી લીધે જીવન પ્રાપ્ત થાય છે, મગજ પુષ્ટ રક્ત સુદ્ધિ અને યાદશક્તિ વધે છે. ધાતુગત દોષો મટાડી શરીર પુષ્ટ બનાવે છે. આ જીવનની બનાવટ સર્વોત્તમ હોવાથી આને સર્વ કોષ્ટિના જીવન કરતાં તે ગુણુમાં ઉત્તમ જણાય છે તેમાં પડતી વસ્તુઓ વનસ્પતિની અને નુકસાન ન કરનાર છે. ખાવામાં ત્રણદિન, દેહજ્વલદાર અને આરોગ્યને જીવનને માટે ફાયદો બઢાનાર છે. નળજાઈ, પાંકુ, ખાસી, કાશ, સમઢણી, મરડો, અગ્નિપીત તથા ધાતુવિકારનાં દર-દોષો, તેના ગુણુ અનુભવ સિદ્ધ છે. અમે જીવનનો આશુ દ્રવ્યો ભારી જીવન દર ન રાખતાં માત્ર જારે-કે જેમાં જીવે અને કિમતી માત્રાઓ પડે છે તેવી એકજ જાત બનાવીએ છીએ. અને જેનો જીવનશુદ્ધ હુડથી લાભ લઈ શકે તે માટે તેની રસવના કચ્છાની કીમત રૂ ૧-૮-૦ રાખી છે. જીવનની કીમત રૂ ૪-૦-૦ પૌરડેજ જીવન વિચાર્યો, મગજનું કામ કરનાર, માતરો, વડીલો વિગેરે માનસિક મહેનત કરનારને તો તે અમૂલ્ય દ્રવ્ય છે. એકેવર વાપરી ખાતો કરવી. તેના આશુ ઉપયોગ કરવાથી શરીર તિરોગી, અને તંદુરસ્ત રહી શકે છે અને વિષયો વધારો થાય છે. શુદ્ધિ અને યાદશક્તિ વધે છે કોષ પશુ પ્રકારના અમને મટાડનાર છે. ખરોટાથી કામેચર, નથુરામ લખે છે કે, જીવનથી ઘણે ફાયદો થયો છે.

વ્યાધિ દુલાર પશુ આપધ એક માત્ર ખીરસામાંજ દવાખાતું.

અમૂલ્ય જીવન.

નામની અમૂલ્યમય દવાનો હાથ ધર્યા વિહીને, અને તળીએએ તથા જનસમાજે તમામ રોગો ઉપર ખાતી કરી લાલ મેળવેરો હોવાથી, દરેક ઘરમાં ઘરગણુ દવા થઈ પડી છે. આ દવા પાસે રાખવાથી કોઈ પશુ રોગની બીજ રાખવાની જરૂર રહેતી નથી, કારણકે તે શરીરમાં યતા અદરના અને બદારના રોગોને માટે રાખવાજી ઉપાય છે આ દવા જો તમારી જીવનની અપ કરતાં હો તે હંમેશા પાસે રાખજો. તેનાથી, અજીરણ, અતિસાર, દિરેડીરીઆ, ઉદરસ, મરમી, ઉલટી, વા, કમળો, ડોનોનાં દુખાવો, બધોડા, નળજાઈ, કેલેરા, કમીઆ, ખસ, ગુમડાં, ગોળો ચઢવો, ચુક, તાવદમ, દંતનો દુખાવો, દાદર, નથુપાતા, પ્રમેહ, પ્રદર, પડિરોગ, ખરોજ, ખેંચ, માથાનો દુખાવો, મધુપ્રમેહ, કાશ, રતવા, લકવો, વીર્યવધેક, વાળો, ફરુણી, વસાવ, સર્પિવા, સુવારોગ, દરસ, દેહકી, હાટેડીરીક, શુળો, રીરેડીરીયા, વધ, દાંત, નાક, કાનના, દરદ, સોજા, વીછી, સાપ, ઉદર, હઠકાપા કુતરનું એર, કંઠમાળ, કોઝનું, વિગેરે ઘણાંજો તમામ દરદો મટે છે, અને તેથી તેના હાથ દરેક માણસ લાભ જોતા થયા છે. આટલી ર ની કીમત રૂ ૧-૦-૦

આંબલીચારાના—નામદાર કોઠાર સાદેજ લખે છે કે, અમૂલ્યજીવનનો અજગાયસ કરતાં જીવન જીવ રોગો તે બહુજ ખાતીથી મટાડે છે; અને તેથી તે જરેયા પાત્ર અને ઉપયોગી છે.

જીવે તેવા હરસને માટે રાખવાજી દવા.

હરસ નાશક ગુટિકા

આ દવા સુઠા કે દુખા, અને જીવતા હરસને મટાડવામાં રાખવાજી કામ કરે છે. જીવતા માણસોએ તેનો ઉપયોગ કરી ખાતો કરી છે. આવારો જતા શોહીને, તો તે એકજ દિવસમાં બધું કરી દે છે. બદાર નીકળેલા ખુંટા જેવા હરસના મસાને તે એકદમ જોસાડી રહે સમાવી દે છે. જોખરેશનું કરવાની જરૂર રહેતી નથી, તેમ મટયા પછી ફરી યતા નથી દંત દમેજાં સાથે આવે છે, જીવ કંઠીને લાગે છે, અને શરીરને શક્તિ આપે છે. કી. ર. ૨- અનુપાનના કચ્છાની કીમત રૂ ૧. ૨-) બનેની કીમત રૂ ૪-) સાથે મલમ મલત.

“હવે દેખીકલ વડેસ ચાર રસ્તા અમલાવાડે.”

ચાલુ માસથી ખાસ ધરાડી છે.

ફીવર પીલ્સ.

જમે તેવા ટાઢીઆ, ઉનીઆ, એકાતરીઆ, રા-
જના, અને ચોથીઆ તાવને માટે આ દવા ઉત્તમ
છે. કી. ૧-૦-૦. જમે તેવા જુનો અથર નવે
તાવ ૨૪ કલાકમાં આ દવાથી મટી જાય છે.

જય ચુટિકા.

આ દવાથી ને ઓએને રુદ્રાવ-અટકાવ ન
આવતો હોય, તેને અટકાવ આવે છે. અનિવારિત
અટકાવ આવતો હોય, અને વખતે દુઃખ થતું હોય
તેને નિયમસર અટકાવ લાવે છે, અને પીડા મટાડે
છે. કી. ૨. ૧.

કોલેરા પીલ્સ.

જમે તેવા કોલેરા, ઝાડા, ઉલટી, અને ગાટલા
થઈતા હોય, માતાનું યજુ હોય તેને આ દવા દુર-
તમ મટાડે છે. કી. ૧-૦-૦.

નેત્ર ફુલહર પીલ્સ.

આંખમાં પડેલું કુલ, ઝાંખ, ઝારી, પંડળ, પર-
વાળાં, રતાકળાપલ્લ અને મોતીઓ પડેલાં હોય તો
તે વંચર વાદકાષે આ ચોલીઆ આંખવાથી મટે છે.

આંખના કોષ પલ્લ રોગ, ખીલ પડવા, આંખ
દુઃખની, પાંપણો ગળા જવી, વિગેરે વ્યાધિ આ
દવાથી મટી તેજને વધારે છે કી. ૧ ની કી. ૧-૦-૦.

અયુમીકચર.

કોઈ પણ પ્રકારના રોગના, ટાઢીઆ એકાતરી-
આ કે ચોથીઆ તાવને માત્ર ૨૪ કલાકમાં મટાડે
છે કી. ૨. ૦-૮-૦.

વંન્ધ્યા પીલ્સ.

જમે તેવી વન્ધ્યા સ્ત્રીને ને સ્ત્રીને પ્રગ્ન થતી
ન હોય, એકવાર પ્રગ્ન થઈ પછી પ્રગ્ન થઈ જ-
વતી ન હોય તેવી વન્ધ્યા સ્ત્રીને આ દવાનું સેવન
કરવાથી જાંઠા ધારણ થાય છે અને પ્રગ્ન થાય છે.

તે દીર્ઘાયુ થાય છે. કી. ૧ ની કી. ૨. ૪ પલ્લ અંજન
યથ માટે ૨ પ્રતીજનથી સોળી દલમુખરામ અમલદાર
લખે છે કે તમારી વન્ધ્યા પીલ્સથી મારી અને બીજી
કુલ પ્રગ્ન થતી નહોતી તે તમારી વન્ધ્યા પીલ્સથી
થઈ છે તેથી તમારો આભાર માનીએ છીએ.

અમૃત-પાન.

આ દવાથી ગરમીના રોગો મટે છે. અને છે.
કી. ૧ ની કી. ૨. ૪ પલ્લ અંજન
યથ માટે ૨ પ્રતીજનથી સોળી દલમુખરામ અમલદાર
લખે છે કે તમારી વન્ધ્યા પીલ્સથી મારી અને બીજી
કુલ પ્રગ્ન થતી નહોતી તે તમારી વન્ધ્યા પીલ્સથી
થઈ છે તેથી તમારો આભાર માનીએ છીએ.

હેસ્રો ઓઈલ.

આ તેલ તલના તેલમાં દેશી વનસ્પતિની
વાઓ નાખી બનાવેલું છે. અત્યંત સુગંધદાર હોવા
જતાં તે સગાવવાથી, વાળ ખરી પડના નથી, વાળ
ઠાળા થાય છે, વાળ ન ઉગતાં હોય તો ઉગાડે છે. કી. ૨. ૧.

વાલ નાશક તેલ.

આ તેલ વાળ ઉપર લગાવવાથી વંચર બળવું
કે આંખની ઠાળા પડવા વીના વાળ એક બીનીટમાં
ખરી પડે છે. કી. ૧ ની ૦. ૧ ની ૦. ૧.

સુસ્વશાંતિ લેપ.

જમે તેવું ગડગડમ, બરનીમળ થયુ હોય કશાથી
ન મટવું હોય તો દુરતેજ આ લેપ મંગાવો તેનાથી
જમે તેવાં ગુમડાં અને દાઢ પંખનું પાકવું દુરતેજ
મટી જશે એવું આવે છે. કી. ૧ ની કી. ૦-૪-૦.
એકંતથી લોલુપ્ત માથવલું લખે છે કે તમારી
સુસ્વશાંતિ લેપથી કાપડો છે માટે ફરી ૦. ૧ એકંત મોઢો.

દીલપસંદ વોટર.

આ સુગંધદાર વોટર સુખ પર લગાવવાથી,
ઓ. ઉપરના ખીલ, કરાણીઆ વિગેરે મટાડે છે.
અને સુખની ઠાળામાં મટાડી ખુબસુરત સાલણ આવે
છે. કી. ૧ ની કી. ૦-૮-૦.

હિસ્ટીરીઆ ઉન્માદહર પીલ્સ.

આ દવાથી જમે તેટલા જુનો વખતથી કી-
રદીરીઆ આવતો હશે તે તથા વધ, આવતી
અટકા, ગરમીમણ અને જાતનો વળગાડ મટે
કી. ૨-૦-૦.

વૅલીની દવા.

જમે તેવા વીંછી કરડયો હશે તો પેશુ આ દવાનું એક ટીપું ડાખપર મુકતાની સાથેજ વીંછી છૂતરી જશે. કી. ૦-૪-૦

લસની દવા.

જમે તેવી ખસ, ફોલા અને લુખસ આ દવા ચોપડતાજ મટી જાય છે. ડબ્બી ૧ ની કી. ૦-૪-૦

દેવે કેમીકલ વર્કસ—અમદાવાદ.

દાડવાનો મલમ.

દેવતાથી દાઢેલાં બામ, વિપર લગાવવાથી પાકડ નથી ને ઘુરત રૂઝ સાથે છે. કી. ૦-૪-૦.

જુલાવેની ગોઠીઓ.

આ ગોળીઓથી ગળામાં સાલ કે મરધરી જાડો નથી, વીજાચુડા થતા નથી અને બેચેની વગર નેરલી ગોળા ખાધ તેથી ખમણા જુલાવ થાય છે, અને મળ સાફ થાય છે. માત્ર ૧ થી ૪ ગોળી સળી સાથે ખાવવા, નાનાં છોકરાને ૧ થી ૨ ગોળી. ડબ્બી ૧ ની કી. ૦-૮-૦

માથાનો પાવહર.

આ પાવહરથી દુ.ખવા, આવેશું માથું, આલ્હીસી અને મગજનો તપારો માત્ર એક ચપટી ધૂંધતાની સાથેજ મટે છે. ડબ્બી ૧ ની કી. ૦-૮-૦

સરજવાનો મલમ.

જમે તેવું સડું કે લીકું ખરજતું જમે તેટલું લુપું હશે તેપણ તે તથા દાડ ગંભીર આ દવાથી મટે છે. ખરજવાની દવા કરી કરીને યાત્રા હોય તેમને અજમાવવા બહામણ છે. ડબ્બી ૧ ની કી. ૦-૪-૦ સા. ઇનસામ જેવુંદ એડનથી મળે છે કે પમારી ખરજવાની, દવાથી સાફ ખરજતું મટી ગયું છે, માટે ખીછ બા ડહન મોહતો.

આઈ ફોસ્.

દુખવા આવેશો આંખોને આ દવા એકજ દિવસમાં મટાડે છે. બા ૧ ની કી. ૦-૪-૦ જમે ટીપાં આંખમાં નાખવા.

ઢાઢા ને મરઢાની ગોઠી.

ઢાઢા અને મરઢા આ ગોળીઓથી મટે છે. જમે તો લોહી, કે ષર ઢાઢે ષડુ હશે કે, પાતળા ઢાઢા થતા હશે તો પેશુ આ દવાથી ઘુરતજ ઢાઢા અને મરઢા મટી જાય છે. માત્ર ૨ થી ૩ ગોળી દહી સાથે ખાવી કી. ડબ્બી ૧ ની કી. ૦-૮-૦

દંત મંજન.

દાંત દુખતા હોય, હાલતા હોય, દાંતમાં સળકા નાખવા હોય, અવાળું કુધું હોય, અને દાંત વહેલાં પડી જતા હોય તો આ દંતમંજન દાંતથી કરેલી વખતે દાંતે પસવાથી દાંતનાં તમામ દરદો, સળકા અને અવાળાં મટાડી, દાંતને મજબુત કરે છે. ડબ્બી ૧ ની કી. ૦-૪-૦

દાદરનો મલમ.

જમે તેવી સાલ કે કાળી દાદર, બચ્ચા ધણા ઉપાય કરવા છતાં ન મટતી હોય તો પેશુ તે આ મલમથી માત્ર એકજ દિવસમાં મટે છે. આ મલમ દાદરને માટે રામત્રાજ છે, સાલ કે બળતરા બળતી નથી કે આમરી કાળી પડતી નથી. મલમ ચોપડવાથી ઠંડક વળે છે. કી ૦-૪-૦ એકવાર મટ્યા પછી ફરી દાદર થતી નથી.

પેનહર વાસ.

વા. સંધિવા, પક્ષપાત ઉપર ચોપડવાથી મટે છે. ગાળું એટલું ઘુરત-જેલરી જાય છે. ૦-૮

ફેલેક હેરઓઈલ.

આ તેલ લગાવવાથી ધોળા વાળ કાળા થાય છે. ડાખ પડતા નથી કી. ર. ૧-૦-૦.

સાચા મોતીનો સૂરમો.

આમળું તેજ વધારી આંખોનાં દરદો મટાડી આંખોમાં ઠંડક આપે છે. તોમા ૧ ની કી. ૦-૮-૦

ઘા તેલ.

વામણથી કે પડી જવાથી જમે તેવા ઘા પાંચો હોય, લોહી બંધ ન થતું હોય અને અત્યંત વેદના થતી હોય તો આ તેમનો પાટો બાંધવાથી લોહી બંધ થઈ જવડો બોધ આવી જાય છે. બા ૧ ની કી. ૦-૮-૦

દેવે કેમીકલ વર્કસની ઘરાવ અનુભવ સિદ્ધ દવાઓ.

દરેક ધરમાં હિંમતમાં રાખવા યોગ્ય દવાઓ.

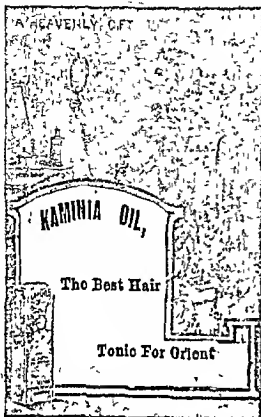
દવા.

ગુણ.

ડોઝની નક્કી ડોઝની

- તાવનો પાવહર-અમે તેવો રોજનો, ટાઢીઓ એકાંતરીયો, ડેરી, ચોપીઓ, ડીમત ડીમત
તાવ એકજ દિવસમાં મટે છે. માથું ઉતરે છે ને શક્તિ આવે છે. ૦-૮-૦ ૧-૦-૦
- દંતમેજન-દાંતના તમામ રોગ, સંજ્ઞા ઇજતર, સ્નેહ, દાઢ દુ.ખવી, અવાણુ કુસતું,
તમામ મટે છે ને દાંતને મજબુત બનાવે છે. ૦-૮-૦ ૧-૦-૦
- માયાનો પાવહર-અમે તેવું માથું ચડેલું, સ્નેહમ દોષ, આંધારીશી, ઝંમરવા,
દાંત દાંતી બવા વિગેરે એક ચપટી સંધવાથીજ મટે છે. ૦-૮-૦ ૧-૦-૦
- મોતીનો ટંદો સુરમો-આંખના રોગ, આંખુ દેખાવુ, ઝાંખ પડવી, લોચા વળવા,
આંખો આવવી, વિગેરે મટારી આંખોનું તેજ વધારે છે. શીશી ૧ ની ડોઝ. ૦-૮-૦ ૧-૦-૦
- જુલાવની હાલી-એટલી ગોળી ખાપ તેથી ૩બલ જુલાવ માપ, ગરધરી બળે નદી
કે વીજાચુંદા થાપ નદી. સ્વાદિષ્ટ છે. ૧૦૦ ગોળીની ડોઝની ડોઝ. ૦-૮-૦ ૧-૦-૦
- શાસ્ત્રાગોઝી-જાળકોની વરાધ, ઉઠડી, કુધ ન પચવું, ઝાડા થવા, તાવ, ઉદરસ
શરીર બળી જવું વિગેરે મટારે છે. ને શક્તિ આપી પુટ બનાવે છે. ૦-૮-૦ ૧-૦-૦
- દોનીકપીલ્સ-શરીરની શક્તિ ધટી જવી, કેટલાકાવી, માથું ચડેલું રહેલું, દસ્ત
સાદ ન થવો, બેચેની, ધાતુની નજાણ વિગેરે મટારી શરીરમાં શક્તિ
આપી, ધાતુને વધારી ધટ બનાવે છે ને શરીર પુટ બનાવે છે. ૧-૦-૦ ૨-૪-૦
- આનંદચટ્ટી-ખંડુ ન પચવું, ભૂખ ન લાગવી, ઝાડાની ઇજાયાન રહેવી, માથું
ચડેલું, બેચેની વિગેરે મટારી, ભૂખ ઉધારે છે. ખાધું હજમ કરી
દસ્ત સાદ થાપ છે. ખૂબ સ્વાદિષ્ટ થાપ છે. ચુંકને બદલજીમી મટે છે. ૧-૦-૦ ૨-૪-૦
- શલિનાશક પાવહર-પાણી સાથે મીઠા કરી વાળ ઉપર લગાવવાથી એક મિ-
નીટમાં વગર બળતરા કે ઇલા થયા વગર વાળ ખરી પડે છે. આમટી
સુંવાળી રેશમ જેવી નરમ રહે છે. ૩૫ પડના નથી. કે બળતરા બ-
ળતી નથી, એક ડોઝમાંથી એક ડોઝ ઉપરાંત સાબુ બની રહે છે.
આખું વર્ષ ચાલે તેટલી દવા એક ડોઝમાં આવે છે.
- વળી વાંછીના ડોઝ, ઉપર ચોપડવાથી ઝેર તરત ઉતરે છે. ડોઝની ડોઝ. ૦-૮-૦ ૧-૦-૦
- દાદરજી દવા-અમે તેવી ઇળી કે લાલ દાદર આ દવા લગાવતાની સાથે જ
મટે છે. જનતરા બળતી નથી, ખંજવાળ મટે છે, માત્ર ૨૪ કલાકમાં
જ ફાપરો થાપ છે. એક વાર મટવા પડી ફરી થતી નથી. ૦-૪-૦ ૦-૮-૦
- જમ્મતજીવન-કોતેરા, ચુંક, ગમરામજી, ઝાડા થવા, શ્વેગ, ઉદરસ, વાણુ વિગેરે
બનેક રોગ ઉપર આ એકજ દવા અત્યંત ઔષ્ણીક છે ડોઝ. ૧-૦-૦ ૨-૪-૦
- વેપારીએ ને પુરતું કમીશન મળે છે. એક વાર મંગાવી ખાતી કરવી.
- ૧ ડોઝનું અને ૩ ડોઝનું પેરેટોજ અર્થ ૦-૪-૦ પડે છે. મટે વી. પી થી
મંગાવનારે ૩ ડોઝ મંગાવવી કે હીમતમાં તેમ પેરેટોજમાં પણ ફાપરો થાપ.
- અમને લખેલા પત્રો ખાસ ખાતરી રહે છે. એકવાર અજમાવી બેવા બલામજી છે.

દેવે કેમીકલ વર્કસ. અમદાવાદ.

શ્રીના આધાનો શાણું
નરમે-સુવાળા-અકચરીત-કરચવીરિને
બાલે દમ શ્રીને યા ક્યા
બચારને નહી ગમશે ?
એવા બાલ બનાવનાર એકજ
તેલ છે અને તે જગપ્રસિદ્ધ
દાર્શનીઆ જોઇલ છે.
શ્રીના ચણુગરને માટે જેટલું જ
રતું તેટલુંજ મગજમારી કરનારા
પુરુષો અને અબ્બારી વીધાર્યાઓ
માટે અગત્યનું છે.
આ તેલ લગાડનાં તપેલું માથું
દંડુગાર થાય છે-આધાનો દુખાવો
દૂર થાય છે અને બોડાની ધનનસત
રહેતીજ નથી.
ઉત્તમ વસાણાઓની બનાવટ છે-
સોનાનો ચાંદ માથો છે-અને આખા
દેશમાં પ્રસિદ્ધ છે.
અરધા આનાની રીઠીટ મૂળ્યા
ધી નમુનો મફત મોકલવામં
આવશે.
ધી એંગલો ઈંડિઅન ડ્રગ એન્ડ
કેમિકલ કુ.-સુખામગીદ-સુખામ

સંદર્ભ

ઓટો

રાજ

દીલ બહાર

(રજીસ્ટર્ડ)

દીલને આનંદ આપનાર, મનને પ્રદુષિત કરનાર, વ્યસન્ય પ્રવેશના, બર્ફની સુગ ધી-
ઓથી ભરેલું છેલ્લામાં છેલ્લી બનાવતું રીપીટ વગરનું સર્વોત્તમ સેટ છે. રક્ત ચાર
પાંચ ટીપાં કપડાં અથવા રૂમાલ ઉપર છાંટવાથી વાપરનારને તથા તેની આસપાસનાઓને,
મોટી અચકારક સુગ ધીમાં મુજા દે છે, બીજું કારણ પણ જાતનું સેટ ખરીદતા પહેલાં
એટલા દિલબંધાર માં રીપીટ ટાલી દેવાથી અતર તરીકે પ્રભુ વાપરી શકાય છે.
કામત નાની બાટલીના ૮ બોના, સંચલી બાટલીના ૧૨ બોના, મોટી અથા
એસિની બાટલીના ૩ ૨, નમુનાની બાટલીના ૨ બોના. સુગ ધી કાંડો એક બોના.

સોલ એજન્ડ:-

ધીએંગલો ઈંડિઅન ડ્રગ એન્ડ કેમિકલ કુ.--સુખામ.

ભાગ્યોદય.

જુન સને ૧૯૧૭

વિધયાનુક્રમણિકા.

૧ સ્તવન	૧૨૩
૨ વિષય ચિંતન ત્વજવા વિષયે એક	૧૨૧
૩ આત્મ ભોધ	૧૨૨
૪ ઉત્પત્તિ ચિખરે કોઈ વિગતની સ્થિતિ	
દોર છે	૧૨૩
૫ સુખ કષ્ટ છે.	૧૨૪
૬ સ્વામી વિષુદ્ધાનંદન જીવન યગ્નિ.	૧૨૭
૭ વ્યાપાર ૫ ધર્મો વિજય મેળવવા માટે	
સ કસપનો ઉપયોગ	૧૩૦
૮ ચર્ત સમાચાર દેવી	૧૩૨
૯ મદારી સ્વામીએ શ્રીકે સમને આ	
વેસા ભોધ	૧૩૫
૧૦ ભક્તિના અધિકારી કોણ	૧૩૬
૧૧ કાકા પુરીયાપણી દુર્ભાગ્યનુભવ	૧૩૮
૧૨ જલ સદચરી	૧૪૧
૧૩ પ્રામેદોલ	૧૪૪
૧૪ રસાયનશાસ્ત્ર ૧૪૭ ૧૫ રંજનો દુલર	૧૪૬
૧૫ પ્રાચીનક્રિયા	૧૫૦
૧૭ કુરુચ ચિત્રિતા	૧૫૩
૧૮ કુરુ દુર્ભા રાગ-વેદના જીવ	૧૫૬
૧૯ કાવ્ય રાગ ન વાલ્ય માટે મુ કરતુ	૧૫૭
૨૦ અનુભવેલા વેદક ઉપાયો	૧૫૮
૨૧ કુન્નર દુયકો	૧૬૦

અધિપતિ અને પ્રકાશક
જેઠાલાલ દેવશંકર રાવે.
અમદાવાદ.

આહુકોને સુચના.

આહુકોને વિનંતિ—આગ્યોદયના નવિન આહુકરી મોકલવાના મયા અર્થાં હેઠળ આહુક ઉપર મોકલવામાં આવ્યા હતા, જેમાંના ઘણાએ નર્મ કરી મોકલ્યા છે, પણ હવે સુધી જેમણે નવા આહુકો કરીને મોકલ્યા ન હોય તે છે કે સત્વર નવા એક બે આહુકો વધારી તે કાર્ડ જારી મોકલશેજ. અને જ્યાં નવિન આહુકો ન થાય ત્યાં સુધી તે કાર્ડ પોતાની પાસે રાખી મૂકશે.

આગ્યોદયનું પાંચમું વર્ષ આહુકોમાં માસથી શરૂ થયું છે. તેનું વાર્ષિક ૨-૦-૦ બેટના પોસ્ટેજના ૦-૨-૦ સાથે ૨-૨-૦ છે. આપ્રીકી શી ૪ છે. સવાળમ વર્ષની શરૂઆતેજ લેવામાં આવે છે. અને સવાળમ માટે પુરતક સ્વર્ગીય—સુખ વી પી કરી મોકલી સવાળમ ૨-૨-૦ વસુલ આવે છે. આફ્રીકાના આહુકોએ શી ૪ નો ખ્રીટીશ પોસ્ટલ ઓફિસ મોકલી નામ કાર્ડ ત્યાં વી. પી. ચતુર્થ નથી. આગ્યોદય દર અંગ્રેજી માસની ૧ લી તારીખે બહાર પડે છે. જેથી તે મહીનાની આખર સુધી રાહ જોઈ ન મળે તો અમને સખી

આફ્રીકાના—જે આહુકોનું સવાળમ આફ્રીકી છે, તેમણે તુરતજ શી. ૪ નો ખો. ઓફિસ અમને મોકલી આપવો. આ મહીનામાં જેમનું સવાળમ નહીં આવે તેમના તોજા કરી કરવામાં આવશે. જેથી આ બંધ મળેથી તુરતજ શી. ૪ નો ખો. પો. ઓફિસ મોકલવેલું

નવીન આહુક યનારને લાભ.

આગ્યોદયના નવીન આહુક યનારે તુરતજ અમને પત્ર લખી આહુક મધ જવ. કારણ પછીથી આહુક યનારને પાછલા બંધો મળી શકતા નથી. તેમ આ વર્ષે પાછળથી બેટ છુટી ગયે તે મળશે નહીં. હાલમાં આહુક મધ નામ નોંધાવનારને સવાળમ માટે બેટનું પુરતક સ્વર્ગીય સુખ વી. પી. કરી સવાળમ ૨-૨-૦ વસુલ કરવામાં આવે છે.

નવા અભિપ્રાયો.

કકેવોડીઆથી રોક નાપાસાલ દલસખ લખે છે કે,—આગ્યોદયમાં આવતા આપના દરેક વિષયો અમૂલ્ય છે. અને તે સારા વિદ્યાન ગુરતી આંટ પુરી કરે છે. દરેક માણસ આપના આગ્યોદયની નકલ ખરીદશે તેને તન, મન, અને ધનની ઉન્નતિ કરવામાં બીજી સલાહની જરૂર પડતી નહિ. હું મારા કુટુંબી તથા મીત્ર મંડળમાં આપના માસિક વારતે ખરીદવાની મારાથી બનતું કરવા સુકીય નહીં.

આપના ધનવાન નામનું પુસ્તક વચિવાથી તેમાં આપના વિષય સંકટ સમયમાં તેમજ શુદ્ધતા નાવને તારવામાં આવીશોદર્ય બને છે. આ પુસ્તકમાં આપના અમાથ અમને લીધે હું આપનો આભારી છું ધનવાનના કેટલાક અગ્રેષ્ઠો લખવા પ્રમીણે સિદ્ધ થયા છે. ગોડલથી વેદરાજ શંકરજી માધવજી જોશી લખે છે કે—આપનું આગ્યોદય નામનું માસિક વાંચી આત્મસંદ થયો છે કે તેમાં આત્મશક્તિનું નિરૂપણ સાફ કર્યું છે. પરમાત્મા તમારું હૃદય હૃદય આગ્યોદયની મડતી રાખે, એવું પરમાત્મા પાસે માગું છું જેથી સસાર તરવાનો રસ્તો મળે

ગુણાધ-જ્ઞાન વર્ષક માસિકના અધિપતિ મી. જી ગીરજી એન પોલીશવાળા લખે છે કે, પછી માસિકો મારા વચિવામાં આવે છે તેમાં બાજુ મેઝા માસ થયાં આપના માસિકમાં આવના વિષયો અતિ હવેશગી, રસિક, અને જ્ઞાન રસથી ભરપૂર અને માણસ પડ્યા છે. એમ વગર માગવે આપને માફ મત જણાવવાની કૃપા સમજું છું. આજ કરીને છાદગીની ઉચ્ચ નેમ વિષે આત્મજોષના જે લખાણો આ માસિકમાં છેલ્લાં ૩-૪ માસ થયાં આસ માફ જ્ઞાન બેચે છે, તે મારા તારમાં લાખજોના વચિવામાં વધુ આવે એમ હું કમ્પુ છું મારા તરફથી પ્રગટ થતાં જ્ઞાન વર્ષક અને માસિક મિત્રમાં એ વિષે કૃતક તોષ લેવાનો વિચાર રાખું છું.

અનરથાપક આગ્યોદય—અમદાવાદ.

મુજાબ અને વગર મહેનતે ધનવાન થવું હોય તો મગાવો.

ધનવાન.

જો તમે ધણા ધણા ધંધા કરવા છતાં પણ દમડી દેખતા ન હો, વેપાર ધંધા કે ખીજા ઉદ્યોગમાં કારેલો લાભ ન થતો હોય, ખેતીમાં વીસ પચીસ ધણુ પકવવાની ઇચ્છા હોય, હુન્નર કળાનુ સર્વોત્તમ જ્ઞાન-મેળવી કળા કુશળ બનવું હોય, કાષ્ઠપણુ ધંધાની સાથે દુનિયા સહેલથી કમાઈ શકાય એવી શોધોને શીખવાની ઇચ્છા હોય, અને આજ-જનમમાં લાભો અને કરોડો ધનના સ્વામી બનવું હોય તો અજોબ આ પુસ્તક મગારી ઉપયોગ કરજો. આ પુસ્તકના ઉપયોગીપણનાં દબારે સરડીરીકેટ મળ્યાં છે.

તેની અંદર બાર ભાગમાં અને ૧૬૦ પ્રકરણોમાં તમામ પ્રકારના જ્ઞાનો, શોધોના અને કળાઓનો દબાર સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. તેની ટુંકે તેમ જ નીચે પ્રમાણે વાંચવાથી સમજાશે.

ભાગ ૧ હો—ધનનું મહત્વ જેમાં ૨૦ પ્રકરણ છે. ભાગ ૨ જો—જેમાં ૩૦ પ્રકરણ છે. જેમાં ધનવાન થવાને કેવી મેળવતા પ્રાપ્ત કરી તે છે ભાગ ત્રીજો—ધંધાની શોધ અને ક્યાં ધંધાથી ધનવાન થવાય છે તે વિષે ભાગ ૪ થો—લુદ્ધ લુધ પ્રકારની તોકરી કેવી રીતે પ્રાપ્ત કરવી તે વિષે. ભાગ ૫ મો વેપાર—ધનવાન થઈ શકાય તેવા જુદી જુદી જાતના વેપારો. ભાગ ૬ હો ખેતી—જમીનનો કસ શી રીતે વધારવો, ખાતર કયા પ્રકારનું કષ જમીનમાં ફેટવું નાંખવું વિગેરે ઉપરાંત વરસાદ, પાણીની તંચાથ શી રીતે પુરી પાડવી, જુદી જુદી જાતનાં અનાજ, તથા મરી મમાસા વિગેરેનું વાવેતર કયારે કેવી રીતે કરવું કે જેથી પેલાં દર વરસ કરતાં કસે વીસ ધણી વધી શકે વિગેરે. ભાગ ૭ મો—ખતીજ પદાર્થોથી ધનની રહિ—મેળ, રખું વિગેરે ધાતુ સખથી પ્રયોગો. ભાગ ૮ મો—ઉવેરાતનો વેપાર, હીરા, માણિક, મોતી વિગેરેનો વેપાર. ભાગ ૯ મો હુન્નર ઉદ્યોગ—રંગતો ઉદ્યોગ, કાગળનો, કાચનો, રાણુ બનાવવાનો, મીણુખતીનો, ફોટેગ્રાફરનો ઉદ્યોગ, સીમેન્ટનો, વાનિસનો, લાખુનો, સાકીનો, બટનનો, હીવાસળીયોનો ઉદ્યોગ, સોનું અને રૂપ બનાવવાના, પ્રયોગો બનાવવી, કાંસુ, પીત્તળ વિગેરે જુદી જુદી જાતની ધાતુ બનાવવાના પ્રયોગો, ધાતુઓના કાપા કે મેશ કાપવા, ધાતુ ઉપર મીમેન્ટ કરવો, વીજળીના બેટરી બનાવવી, લાકડાં રંગવાનો, શવ જતુઓ, સપ, મીકડ વિગેરે અનેક જતુઓ દુર કરવાના, કપડાં, ધાતુ, કાગળ, કાચ મોતી, વિગેરે ઉપરથી કાંઈ કાઢવાના. મેગ પારખવાના પ્રયોગો, અગરખતી, સુગંધી બનાવટો, કંઈક વિગેરે પરચુગ્જ વસ્તુઓની બનાવટ, બનાવટી પરચર, દારૂંદાત, આમાં હીરા, મોતી, માણિક, પોખરાજ મદ, હીંગ, કેસર, કરતુરી વિગેરે બનાવવી શરીરને સુંદર બનાવનાર પ્રયોગો, આકાશકોશ બનાવવો, ચરખતો, અતરો બનાવવાં સુગંધી તેલો, હેર ઓછલો બનાવવા, લવંદર, કાકનવેલર, ગુલાબજળ વિગેરે બનાવવાં, સોડા લેમોનેડ વીગેરે બનાવવાં ખીચીટ છી કણી, મીચુ કાપડ બનાવવું, પેન્સીલ બનાવવી, ફેલવાનું દરખાતું બનાવવું કાઢેલું ધન શોધી કાઢવું, ચમત્કારીક પ્રયોગો, જાદુ પ્રયોગો, ફેલકાં ઉપયોગી હુન્નરો. ઘસ, ગેવના-દીવા, વીજળીનું તારીજ, કપુત્તી માળા ખાલા, વીકણી સોપારી, સોના ચંદીના વસ્ત્ર, દનમજન વિગેરે બનાવવું. ભાગ ૧૦ મો—વેદક—વિજ્ઞાન અંગેજી દવાઓ, જુદી જુદી જાતનાં આંધ અને એસેન્સ બનાવવા, અંગેજી પેન્ટ દવાઓ જેવી કે, કમોનિટ આંધ એમેલીયા મીકચર, નાઈટ્રેટ આંધ આપનો, પોટાસ, કવીનાઇન આપનો મીકચર, આંકસાઇઝ આંધ કાપર, પીત્તકોસર, કલોરોલાઇન, સાફ્રીટ એસીડ, કાલક્રીમ, નાઈટ્રીક એસીડ, ફ્યુઆરિક એસીડ, ફેલરસ, એન્ટીકોનિયા, કેમીકાના ટ્રાનીક પીલસ, હરન્સ પીલ-સીરપ-સારસ પરીલા, જાસાનુત લાઇમ, બ્યુસ, મેથેલ, હેરકાંઈ, બાઇનાસક સાણુ, તેલ, ગાંઠ, પાવડર વિગેરે, દારૂનો મલામ, કલોરોફોર્મ, કવીનાઇન આપનો પીલસ, કાગપાઉન્ડ આપનો કવીનાઇન જોળી, સીરીપ આંધ દાઇપોડોફેટ આંધ, લાઇમ, વિગેરેની બનાવટ જુદી જુદી જાતના મલામો કેશી શાર્કરોક્ષ દવાઓ—કપાઓ, સુર્જો, યુરિકા યુગળ, અવ-લેવ, આસવ, અરીજ, પરચુગ્જ ઉપાયો, પાંઠા, દાર, મુરખ્યા, અધાણુ, મીદાન વિગેરે. ભાગ ૧૧ મો જીવન પ્રાપ્તિના આધ્યાત્મિક ઉપાયો, ભાગ ૧૨ મો જરીજમાંથી ધનવાન થનારા પુરોનાં જીવન ચરીતો વિગેરે ધણા પ્રયોગો અને ઉપાયો છે. જરીજ ચાલુસ પચુ ધનવાન થવા સિવાય રહેવાનો નહિ. કી.કે.પ-૦ અમદાવાદથી ડૉ. રોમર. એલ. એમ. એન્ડ એસ લખે છે કે ધનવાનનું પુસ્તક ધણુ ઉપયોગી છે. ખેડાથી, ડી. એસીકલચર ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબ જેડીસનદાસ, પી. મોહરી લખે છે કે ધનવાનનું પુસ્તક બનાવ કરવા યોગ્ય છે.

જેઠાલાલ દેવશંકર દવે ભાગ્યોદય આંદોલન અમદાવાદ.

સુત ભવિષ્ય અને વર્તમાન કાળની વાત જાણવી હોય તે

ભવિષ્યવેતા.

(બીજી આવૃત્તિ)

ચાને ભવિષ્ય જાણવાની વિદ્યા—આ નામનું પુસ્તક મંગાવો, જે પુસ્તક ઉપરથી દરેક માણસ જાણે તે યોગ્ય જણેલા દશે તોપણ, ભવિષ્યમાં શું જનશે તે જોઈ અને જાણી શકશે. તમે તમારું ભવિષ્ય તે સુખ દુઃખ જાણી શકશો. ધર્માર્માં શું લાભ યશે? સુખ ક્યારે મળશે? કેવે પછી કેવા દિવસોમાં દહાડા જશે તે વિગેરે અનેક વાતો તમે તમારી પોતાની તેજજ પારકાની પણ જોઈ અને જાણી શકશો. જન્મોત્તરી, વર્ષદળ ઘેર ખનાવી શકશો. અને જોઈ શકશો. વારવાર જોઈને ત્યાં ધક્કા ખાવા નહિ પડે. તેમ તમે જોશો તે ખાતરી જોશો તેમાં દાહના દીંદના સાયન્સ ઉચ્ચત જૈન, મુસલમાની અને અગ્રેજ ભવિષ્ય જાણવાનાં સાયન્સનો સમાવેશ છે. કિંમત માત્ર રૂ. ૩-પૅ. ૦-૪-૦

તેમાં નીચે પ્રમાણે ૪૪ પ્રકરણો છે.

પ્રા. ૧-૨-સંવત્સર, શક, ખ્રિષ્ટ, રાશી, ગ્રહો, નક્ષત્રો, યોગ, કરણ, ચંદ્ર, વિગેરે જોવાની રીત. પ્રા. ૩ તે દરેકમાં કરેલા શુભા શુભ કળેત્ર રૂળ, પ્રા. ૪ થી ૯, ગ્રહોનાં રૂળ, નાની મોટી પતેત્રી અશુભ ગ્રહો, મહાદશા, દિનદશા, વિગેરે જોવાની રીત, પ્રા-૧૦-૧૧ તમામ પ્રકારના મહુરતો જોવાની રીત, પ્રા-૧૨ સેણદેહી, તારા, નાદી, યોની, મધુ વિગેરે જોવાની રીત, પ્રા-૧૩ ચોરાયેલી વસ્તુ જડશે કે કેમ તથા તે ક્યાં મળે છે તે જોવાની રીત, પ્રા. ૧૪ કાર્યકલ્પિ માટે પ્રત્યેક જોવાની રીત, પ્રા. ૧૫, જન્મ માસ વિગેરેનું રૂળ, પ્રા. ૧૬ ગ્રહો, અને ચંદ્રી, શુભાશુભ, રૂપ, રંગ, મૈત્રી વિગેરે જોવાની રીત, પ્રા. ૧૭-૧૮ જન્મોત્તરીની કુંડળાઓ ખનાવવાની તથા જોવાની રીત. ૧ લાથી બારે જાતનું, ગ્રહોનું, રાશીનું, રૂળ, દશિનું, રૂળ, અગ્રેજ રીતે રૂળ, પ્રા. ૧૯ બારે વાતોનું મિત્રરૂળ, ભાગ્યોદય, દસપણું, બધિ ખાતું, રોજ, સ્ત્રીસુખ, લગનું સુખ, પ્રજનનું સુખ, છંદગીત, શરીરનું સુખ, અકરમાત ધન પ્રાપ્તિ, રાજ્ય લક્ષ્મી, વાહનનું, મકાનનું, માખાપનું, વિદ્યાનું વસ્તુ મિત્રનું, નપુલકપણનું, મુકાદરીનું, આપાર, નોકરી, મનસંપત્તિનું, સુખ દુઃખ ક્યારે મળે વિગેરે જોવાની રીત. પ્રા. ૨૦ ગ્રહોની દશિનું રૂળ, પ્રા. ૨૧ સ્ત્રીની જન્મ કુંડળા ઉપરથી સ્ત્રીનું, તેના પતિનું, સમવા કે વિધવાનું, સુખ દુઃખ જોવાની રીત પ્રા. ૨૨ મું આધાન ખાતનું, સ્ત્રી શબ્દ ધારણ કરે કે કેમ, સ્ત્રી પુરુષનું મૃત્યુ, અર્ભવતીને શું જન્મશે, દાય પગ વગરનું બાળક અવતરવા ખાતનું. પ્રા. ૨૩-જન્મ વખતે અંધારું હતું કે દીવો હતો વિગેરે ખાતો કરવાની રીત, પ્રા. ૩૦-રાજ્યોગ અને તેનું રૂળ, પ્રા. ૨૧ થી ૩૩ નાખસ, પ્રવળ્યા, ચંદ્ર વિગેરે યોગો અને તેનું રૂળ, પ્રા. ૩૪. બાળકનો રીજુ યોગ જોવાની રીત, પ્રા. ૩૫-૩૬. આયુષ્ય જોવાની રીત, ક્યારે ક્યાં કારણથી મૃત્યુ થાય વિગેરે જોવાની રીત, પ્રા. ૩૭-૩૮, વર્ષદળ ખનાવવાની રીત. પ્રા. ૩૯ શરીરપરની રેખાઓ, નખ, તલ, મોંસિ વિગેરે ઉપરથી ભવિષ્ય જોવાની રીત, પ્રા. ૪૦-૨૫૫ ઉપરથી ભવિષ્ય જાણવાની રીત પ્રા. ૪૧ મું હરતાકરો ઉપરથી ભવિષ્યરૂળ, પ્રા. ૪૨ મું વરસાદ વરસશે કે કેમ. ક્યારે વરસશે, અનાજના આવતાલની વધપડ, સુકાળ કે દુકાળ વિગેરે જોવાની રીત. પ્રા. ૪૩ મું નાસિ-કાના રવર ઉપરથી ભવિષ્યની વાત જાણવાની રીત. પ્રા. ૪૪ મું રમસ શસ્ત્ર ઉપરથી ધારેલી હુમળા પુરી થશે કે કેમ, જલ મળશે કે કેમ, ધર્માર્માં લાભ યશે કે કેમ, વિગેરે ભવિષ્યની વાત જોવાની રીત. ઉપર પ્રમાણે અનેક વિષયોનો આ પુસ્તકમાં સમાવેશ કર્યો છે. પહેલી આવૃત્તિ કરતાં આ અવધ-તિમાં ધણેજ સુધારો વધારો કર્યો છે. પાકુ બાઈન્ડીંગ. છતાં કિંમત માત્ર રૂ. ૩) પૅ. ૦-૪-૦ રાખી છે. તેની પેઠી આજીવિત સંબંધમાં અનેક અભિપ્રાયો મળ્યા છે.

વૈદ ઉમ્રીયાશકર આપુલાહ સહેતા—(વરસગામથી લખે છે કે, આપનું ભવિષ્યવેતા નામે પુસ્તક જોતાં નેતિવિદ્યાના અગ્રણી, નેતિવિદ્યા જોનાર અહમ્મદ અને નેતિવિદ્યાને માન આપનાર કેર્મણ સલ્જનને આ પુસ્તક અતિ ઉપયોગી છે એમ માફ જાનવું છે.

જોડાલાલ દેવશંકર દવે સાગ્રાયા ઓફીસ અમદાવાદ.

અત્યાર મુઘામા નાહ બહાર પર... આયુર્વેદનો આંતે ઉત્તમ અને પ્રાચિન મંથ.

શ્રી ચરક સંહિતા

મૂળસંહિત ગુજરાતી ભાષાતર પ્રથમ ભાગ બહાર પડ્યો છે. તેના સંબંધમાં અનેક ચેપરા અને વિદ્વાનોએ અભિપ્રાય આપ્યા છે. મોટા મોટા એમ. ડી. થયેલા ડૉક્ટરો પણ તેને વખાણે છે. તે આપણા વિદ્વાન વેદો વખાણે તેમાં તો નવાઈનું નથી. આયુર્વેદનો મૂળ આ મંથ છે આ મંથમાંથી અનેક મંથો ઉત્પન્ન થયા છે. તેમાં એવી એવી જુની શોધો અને દવાઓ છે કે જે આપણા જાણવામાં ન હોવાથી, ઘણા પશ્ચિમાત્મ શોધોથી અજાણ્યો બીએ. પરંતુ હાલની તેવી ઘણી શોધોનો આ પુસ્તકમાં સમાવેશ થઈ ગયો છે. દરેક ડૉક્ટર, દર્દી અને જેવને આ પુસ્તક પાસે રાખી દવાઓ કરવાથી યશ મળે છે તેમજ આરોગ્ય સાચવી શરીરને તંદુરસ્ત અને દીર્ઘાયુથી બનાવવાની ઇચ્છા રાખનાર દરેકે તેને હમેશાં પાસે રાખવું જોઈએ. આપણા આયુર્વેદમાં દવાઓને માટે સર્વેથી સર્વોત્તમ મંથ ચરકને મણીતો છે. એજ તેની ઉપયોગીતા છે. કીમત રૂ. ૫-૦-૦ ૪૯ સાતસો, જાડા એક કાચળ પાકું પુસ્તક.

-માન જુજ અભિપ્રાય બસ થશે. મુગ્ધાન પ્રભુરામ આયુર્વેદ કોસેજના પ્રોન્સીપાલ સાહેબ ડૉ પોપ દલાઈ, પ્રભુરામભાઈ વેલ જે. પી એલ. એમ એન્ડ એસ લખે છે કે ચરક સંહિતાનું ગુજરાતી ભાષાતર કરવાનો જે પ્રયાસ આપે કર્યો છે તે અતિ ઉત્તમ છે, અને દરેક વૈદને એ પુસ્તક ધરમાં રાખવા લાયક છે. ભાવનગર દરબારી કેળવણી ખતાના ઉપરી વિદ્યાધિકારી સાહેબ જે કૌશિકરામભાઈ વિદ્યારસમજાઈ જે. લખે છે કે થી ચરકસંહિતાનું અરલોકન કરવાથી તે પુસ્તક ઘણું ઉપયોગી માહુમ પડ્યું છે. આપનો એ પ્રયાસ સ્તુત્ય છે, અને આપે લીધેલા શ્રમની, સફળતા આકું પડું.

પરસીયન નાઈટસ—દરરોજ. અરેબીયન નાઈટસ તો વાંચી જ દરી. અરેબીયનનાઈટસ જેવીજ રસીક અને બોમ્બ વાનાંઓ આ પુસ્તકમાં છે, કી રૂ ૧—

સરવૈ, રેવન્યુ અને ફેજદારી કાયદાનું જુથ.

ત્રીજી આવૃત્તિ—આ પુસ્તકમાં ઇંડીઅન પીનલકોડની અગત્યની કલઓ, કીમીનસ પ્રોસીજર કોડ, કીમીકટ પોલીસ એક્ટ, વિલેજ પોલીસ એક્ટ, લેન્ડ રેવન્યુ કા, તે ઉપર થયેલી રૂલ, મામલનદાર કોર્ટ એક્ટ, ગામના ને તાલુકાના નમુના સરવાણની રૂલ, સર્કલ ઇન્સ્પેક્ટરની રૂલ, અફીજનો એક્ટ, આખ કારી એક્ટ, પીકેનો એક્ટ વિગેરે ૨૦ કાપડઓનો સમાવેશ કર્યો છે કી રૂ ૨—

ઘરનો વૈદ—આ એક અતિ ઉત્તમ વૈદકનું પુસ્તક છે જેના દસ ભાગ છે. તેમાં લખમજ પૃ. પ્રકરણો છે. જેમાં સરીરનું ને તેની અદર આવેલા અવયવોનું જ્ઞાન, ઇંચિયાનું જ્ઞાન, અને તેની ક્રિયા, વનસ્પતિ કેલ, કુદરતી ઉપચારો, દરેક રોગ, તેનાં કારણો, લક્ષણ, અને તેના ઉપા-
લાસે આ પુસ્તકમાં સમાવેશ કર્યો છે. કી. રૂ. ૨-૨-૦૦ પણ હાલ મળવાનાર પાસે માત્ર ૦-૮-૦

વૈદ યાને વૈદક ભાગ ૧ લો અને ૨ જો.

આ પુસ્તકમાં તમામ રોગ મટો એવાં આપધો અને વનસ્પતિશાસ્ત્ર આપવામાં આવ્યાં છે. આ આપધો અકસીર વનસ્પતીમાંથી તે શી રીતે બનાવવા, તથા કશ દવા કયા કયા રાગ મટાડે છે તે, તથા દવા કર્યા કશ વનસ્પતીની કેવી રીતે બનાવવી તે, તથા દરેક ધોતું તથા ત્રિપતું શોધત કરી લખેલો બનાવવાની રીત, તથા તેની બનતી માત્રાઓ, અવલેહો, ધુતો તેલો, તથા આસવો વગેરે બનાવવાના પ્રયોગો દરેક માણસ સમજ શકે તેવા આપ્યા છે. તે બને લાગ સાથે ખરીદનાર પાસેથી રૂ ૧-૦-૦૦

વિનોદ ચન્દ્ર—એક અતિ રસમય અને બોધક વાર્તા. આ પુસ્તકમાં સત્યનો જય અને અસત્ય, પ્રપચ, બળિવારદિ દુર્ગુણોથી થતા વિનાશનો એવો ચિતાર આપવામાં આવ્યો છે કે ખરેખર વાંચનાર મનુષ્ય ગમે તેવા દુર્ગુણી દુર્ગે તોપણ તેને સદુર્ગુણી થવા સિવાય છુટકોજ શકે નહીં. એકવાર પુસ્તક હાથમાં લીધા પછી ફરી તેને પુસ્તકમાંથી સિવાય મુકવું જ મેં તેમ નથી. એકવાર વાંચના પછી વારંવાર વાંચવાનું મન થઈ આવશે કી. રૂ. ૧

આત્મવૌય.

(લેખક શ્રીયુત્તર દરિયાલ દુષિંદરસભ બ્યાસ.)

(અનુસંધાન ગતાકથી)

યદ્દદ્દા ન પરં દદ્યં

યદ્દૂત્વા ન પુનર્ભવઃ ।

યજ્ઞાત્વા ન પરંતેયં

તદ્બ્રહ્મેત્યવધારયેત્ ॥

તિર્યગૃર્ધ્વમથઃ પૂર્ણ

સચ્ચિદાનંદમદ્યં ।

અનંતં નિત્યમેકંયત્

તદ્બ્રહ્મેત્યવધારયેત્ ॥

અતદ્વાયાદિત્તરુપેણ

યેદાન્તૈલક્ષ્યતેજ્યયં ।

અલંકાનંદમેકંય-

તદ્બ્રહ્મેત્યવધારયેત્ ॥

અલંકાનંદરૂપસ્ય

તત્સ્યાનંદલવાશ્રિતાઃ ।

બ્રહ્માધ્યાસ્તારત્મ્યેન

ભવન્ત્યાનંદિનોગ્વિલાઃ ॥

તયુક્ત મલિનં વસ્તુ

વ્યવહાર તદન્વિતઃ ।

જે જોઈને એક ન દસ ૧ રે ખોલું,

જે દસ થેને ફરી ૨ ન જન્મવું;

જે જાણું ૩ એક ન અન્ય જાણવું,

તે બ્રહ્મ છે નિશ્ચય એમ જાણવું. ૫૪

નામું ૬ ક્રમ ૭ નીચું ૮ મધે ભરેલું છે,

જે સચ્ચિદાનંદ જ અદ્વૈતી રૂપે;

ને નિત્ય ને એક અનંત જેલ છે,

તે બ્રહ્મ છે નિશ્ચય એમ જાણવું. ૫૫

જેને અનામદારી રહીત ૧ ૩૫૮,

વેદાન્ત જાણે વર્ણી વિકૃતિ દિલું,

ને પૂણું આનંદ જ ૩૫ એક ને,

તે બ્રહ્મ છે નિશ્ચય એમ જાણવું. ૫૬

તે પૂણું આનંદ પથેધિ માંદોના,

ગિન્ટુ જને ૧ આશ્રય ૨ ને રહા ૩ બધા,

બ્રહ્માદિ ન્યૂનાધિકતા વડે જ રહે,

આનંદ વાળા થઈ રહેતા પ્રિને. ૧૦ ૫૭

ને તદ્વાચ્છ મુક્ત બધીવ ૧૨ વસ્તુ છે,

વેવાર સર્વે પણ છે તદાશયે, ૬૪

૧ દેખવા થોડા. ૨ આસપાસ. ૩ સ્વર્ગદિશને વિષે. ૪ સર્વે પાતાળને વિષે. ૫ નામરૂપ ને નિવરતુઓ છે તે તે સર્વે રિપ્યા છે. અકૃતિ, કાતિ, બળે, પ્રિયરૂપ આત્મા છે તેજ સત્ય છે, એવં. ૬ વિકારથી રહિત. ૭ બ્રહ્માનંદથી પૂણું સમુદભાના બ્રહ્માનંદના એક બિંદુ જ માત્રને ૮ આશ્રયે. ૯ રહેલા છે. ૧૦ અર્થાત્ બ્રહ્માનંદમય પરિપૂર્ણ ને સમુદ છે તેનો એક લેણ (લવ-બિંદુ) માત્ર આનંદ બ્રહ્મામાં છે, ને તેટલા આનંદથી પણ બ્રહ્મા જાણે પૂણું આનંદી હોય તેવા જાણાય છે (વળી બ્રહ્મા કરતાં સો ગણો એણે આનંદ જુદરૂપિમાં છે, જુદરૂપિથી સોગણો એણે આનંદ છંદમાં છે, છંદથી સોગણો એણે આનંદ બીજા દેવમાં, દેવથી સોગણો એણે પિતૃઓમાં, તેમનાથી સોગણો એણે, ૪૦ પિતૃઓમાં, તેમનાથી સોગણો એણે દેવ અધિવર્ગમાં, અને તેથી સોગણો એણે આનંદ ચાવર્તિ રાજામાં છે, એ રીતે સોમાં એણે એણે આનંદ છે, અને તે બ્રહ્માનંદના મહાસાગરના એક બિંદુથી સો સોગણો એણે છે, તે પણ બધા સદા આનંદી રહે છે. અર્થાત્ એ બધું પાત્ર પરત્વે છે, એ બધો એક લેણ બ્રહ્માનંદનો પ્રતાપ છે. માટે બ્રહ્માનંદ સમાન બીજો કોઈ આનંદ છે નહિ.

૧૧ આત્માથી. ૧૨ દેહાદિકા ને અનાત્મ વસ્તુઓ છે તે અર્થાત્ સર્વે અનાત્મ વસ્તુઓ પણ આત્માથી ને માત્ર તે એક અકૃતિ માત્ર વસ્તુઓ હોય જાય છે તેમ વિષય જાય છે ૧૩ ને આત્માથી પણ

તસ્માત્સર્વગતં વ્રજા
ક્ષત્રે સર્પિરિવાશિલે ॥

અનન્ન સ્વૂલમ્ હસ્વ
મદીર્ઘમજમન્યયં ।

અરુપ ગુણ વર્ણારુપં
તદ્વ્રજોત્યવધારયેત્ ॥

યદ્વાસા માસતેર્કાદિ
ભર્ત્યૈર્યત્તુન ભાસ્યતે ।

યેન સર્વ મિદં ભાતિ
તદ્વ્રજોત્ય વધારયેત્ ॥

ને તેથી સર્વજનક બાપા બન છે,
જેનું રક્ષું છે ધૃતર ક્ષીરભાંડ બધે. ૫૮

ના સુદમને સ્વૂળ ના, હસ્વને નથી,
ના દીર્ઘ, છે જન્મ રહિત અબ્યયી:

ને રૂપ છેના, ગુણપણું હીન છે, ૬
તે બ્રહ્મ છે નિશ્ચય એમ જાણજો. ૫૯

જેના પ્રકાસે રવિ વ્યાપ્તિ બાસતું, ૭
ખીજા પ્રકાશથી ન જે પ્રકાસતું;

જેને લીધે આ સહુ બાહ્યો છે રક્ષું,
તે બ્રહ્મ છે નિશ્ચય એમ જાણજો. ૧૦

ઉન્નાતિ શિખરે કોઢ વિરલની સ્થિતિ હોય છે.

(ચિદાકાશ વિષ્ણુ કાંઈ અન્ય નથી, એ સવ.)

ઉન્નતિ કેશ ગિરિ ગૂંચ પર વિરલ કોઢ રાજે,
પર્વ કોટિ વહી જાય તોય વશ ગવાય તેના આજે; ગૂંચ પર
મોટે ભાજે તો પત્ની રહેતા, કુલ પૃથ્વી તલમાં,
સ્વસ્થ થતી કરી આવી બટકે. કોઢક મધ્યસ્થભાં,
વિશ્વ વિરોધી થાય બાહે પશુ, સુખત્વ ના ત્યજવો,
એવો આગ્રહ, તેને ખુશો, ઉન્નતિ માર્ગ સગજવો;
પ્રસંગ ચલિત થવાના છોને, અવધિ રહિત આવે,
તો પશુ ચલિત ન થાય તેહ, વિશ્વ પદ્મ બગન ઉઠાવે:—
ભક્તિથી પ્રત્યક્ષ કરી પ્રભુ અનુગ્રહ જે પામે,
બહે ધરે તે કોટ શરીર પશુ, દેવો તેને નામે,—
અથવા પ્રાણાયામ વડે પદ ચઢોને. વેધી,
મુખ્ય વિષે જે સ્થિર યાતો તે, જાય ગમનને બેઠી:—
ઉત્તમ તત્ત્વ વિચાર તણા માર્ગે જે જવ જાતો,
તત્ત્વ અનુભવ પામી રહેતા, શિખર વિષે જ સુદાતો:—
કવન તત્ત્વે બાધું દશ દિશમાં, કો વિધિ જોળજી,
હસ્ત કરી લે, એ વિધિ તેજું, યામ શિખર પર ચઢવું:—
શિખર ઉપર જઈ રહેતા જેને, સદામક પરમાત્મા,
સહજે શિખરે સ્થિતિ અનુભવતા, વિશ્વવંશ સમ સદાત્મા—

શ્રી જ.

છે. તેજ કારણથી તે સર્વ વહેવાર પશુ અત્યંત પ્રિય લાગે છે. ૧ ને તેથી સર્વજન (ન્યૂતાણિક) પ્રિયતા
જોવાનું રહેલ છે. ૨ થી-૩ દેશમાં ૪ જન્મ રહિતને અન્યથી છે માટે સુદમાદિ નથી. તેમ જ, રૂપ,
ગુણને વર્ણથી પશુ રહિત છે કારણ એ સર્વ ધર્મ જન્મનારને છે. ૫ વહેવારમાં જણાતી સ્વપ્રકાશિત
વસ્તુઓ પશુ વસ્તુત્વ જડ છે-અચેતન્ય છે, માટે તેમાં જે પ્રકાશ છે તે આત્માનો જ છે. ૬, પ્રકાશક
છે, ૭ સૂર્યાદિના પ્રકાશથી ૮ આ સર્વ વિશ્વ,

(અનુસંધાન ગદ્યા અંકથી).

મનુષ્યનું જેવું હૃદય હોય છે તેવુંજ તેનું જીવન હોય છે. અને જેવું જીવન હોય છે તેવીજ તેની સ્થિતિ હોય છે અને તેજ અનુસાર તેને સુખ કે દુઃખનો અનુભવ થાય છે. તેથી મનુષ્યે તેને યથાર્થ સુખને મેળવવુંજ હોય તો તેણે પોતાનું હૃદય હૃદય પ્રકારનું બનાવવું જોઈએ. જે હૃદયમાં હોય છે, તેજ ધીમે ધીમે બહાર આવે છે. હૃદયની કોઈપણ વાત પ્રગટ થયા વિના રહેતી નથી. જે વાત હૃદયમાં છુપાયેલી છે. તે વાત પણ થોડે થોડે બહાર આવતી જાય છે. જગતમાં દરેક વસ્તુની ચાર અવસ્થાઓ હોય છે. જીજ્ઞ વસ્તુ, પુલ્લ અને રૂઝ. એ જગતનો નિયમ છે. મનુષ્યના હૃદય અનુસારજ તેના જીવનની અવસ્થા હોય છે. તેના વિચાર અનુસારજ કાર્યરૂપી પુલ્લ નીકળે છે અને પાંચમાં ચરિત્ર અને ભાગ્યરૂપી રૂઝ ઉત્પન્ન થાય છે.

મનુષ્યનું જીવન હમેશાં જેવું બદલે હોય છે તેવુંજ બહાર પ્રગટ થાય છે. જે વિચાર હૃદયમાં ઉત્પન્ન થાય છે તેજ વખત આવતાં શબ્દોરૂપે બહાર પ્રગટ થાય છે અને અંતે તેજ કાર્યરૂપે જણાય છે. જેવી રીતે ગુપ્ત દાંડીમાંથી જળનો પુવારો બહાર પ્રગટ થાય છે, તેવીજ રીતે મનુષ્યના હૃદયરૂપી ગુપ્ત ગુદામાંથી જીવન ઉત્પન્ન થાય છે. મનુષ્ય દાલ જે સ્થિતિમાં જણાતો હોય, યા તે જે કંઈ કામ કરે છે, તે સર્વ તેના હૃદયમાંથી ઉત્પન્ન થાય છે. અને જે કંઈ તેને ભવિષ્યમાં મળશે તે પણ તેના હૃદયમાંથીજ ઉત્પન્ન થશે.

શોક અને દુર્ઘ, દુઃખ અને સુખ, આશા અને ભય, રાગ અને દ્રેષ, દાન અને અદાન સર્વ હૃદયની બીનરજ છે. ખીજ કોઈપણ જગ્યાએ નથી. તે કેવળ મનની અવસ્થાઓજ છે. મનુષ્ય તો માત્ર પોતાના હૃદયનો રક્ષક, પોતાના મનનો નિરીક્ષક અને પોતાના ગદ્યરૂપી જીવનનો દારણ છે આ દર્યામાં તે ગમે તો સાવધાનીથી શ્રમ કરે કે, ગમે તો અસાવધાનીથી આજસુ જની પડી રહે એ સર્વ તેનાજ હાથમાં છે. જાન્યે મર્ગ ઉપાડા છે દાન અને આનંદના માર્ગને જાણવાની ઇચ્છા હોય તો તેણે પોતાના હૃદયને હૃદય બનાવવું પોતાના મનને સ્વચ્છ અને પવિત્ર બનાવવું. અને નીચ અને દુષ્કા વિચારોનું સેવન ન કરવું જોઈએ. અને જો તેણે અદાન અને દુઃખના માર્ગવચ્ચે જવું હોય તો પછી ભલેને અસાવધાનીથી રહે અને કોઈપણ પ્રકારના નિયમ વિના જીવન વ્યતિત કરે અને વાત દરેક માણસ કરી શકે છે. તેનું જીવન ઉત્તમ પ્રકારનું બનાવવું કે દલકું બનાવવું એ તેના પોતાના ઉપર આધાર છે.

દરેક મનુષ્યે જાણવું જોઈએ કે તેના જીવનનો વિભાગ તેના મન વડેજ થાય છે. અને આ જાણવા પછી પરમાનંદનો માર્ગ તેને માટે ઉપાડો થાય છે. દારણ કે તે પછી તેને દાન થાય છે. કે મારામાં મારા મનને વશમાં રાખવાની શક્તિ છે. અને મનને હું મારા ધારવા પ્રમાણે બનાવી શકું છું. અને જ્યે તે પ્રમાણે ચામે છે તો પછી તેનું જીવન એક મુંદર અને પવિત્ર વસ્તુરૂપ જની જાય છે. અને ધીમે ધીમે તે પોતાની સમગ્ર વ્યથા અને ચિંતાને પોતાના હૃદયમાંથી બહાર ધકેલી દે છે તેનું મનુષ્ય દુઃખ અને અદાન દૂર જવું રહે છે. કારણ કે, પછી તે પોતાના હૃદયમાં તે ન પ્રવેશ કરી જાય તેની પ્રેરણા.

બર ફોજી રાખે છે. અને આખરે તેને સુખ, શાન, શાંતિ અને જ્ઞાનદ પ્રાપ્ત થાય છે. સાચું સુખ મેળવવાનો માર્ગ હૃદયમાં જ છે. અને જો હૃદય ઉચ્ચ પ્રકારનું બનેલું હોય છે તો પછી તેને સુખ મેળવવું એ કઠિન જણાતું નથી.

જો સુખને પ્રાપ્ત કરવાને માટે હૃદયમાં દિરમાં પ્રવેશ કરીને ચિત્તચ્છિન્ન નિરોધ કરવાની જરૂર છે. અને તે નિરોધની સિદ્ધિ થતાં હૃદયમાં દિરમાં પછી દુઃખ ક્ષેપાદિને ઉત્પન્ન કરનાર કામ, ક્રોધાદિ વાસનાઓનો પ્રવેશ યથા ચક્રોતો નથી. સુખમય જીવન ગાળવાને માટે આજ ઉત્તમ રસ્તો છે. બ્યારે ઉત્કૃષ્ટ અવસ્થા પ્રાપ્ત થઈ જાય છે. ત્યારે જીવન જ્ઞાનદમય ચક્ર જાય છે. એવા મનુષ્યો હમેશાં સુખનો ભોગ કર્યા કરે છે. અને બાકી દુઃખ અને કષ્ટ, કે જેને લીધે સાધારણ રીતે મનુષ્યો હમેશાં દુઃખી રહ્યાં કરે છે. તેને તે સુખમાં પહોંચી શકે છે.

— જે શાંત ચિત્ત છે, જેનું હૃદય વિશુદ્ધ છે, અને જે દયાવાન છે, તેવા ઉત્કૃષ્ટ ગુણોવાળા મનુષ્યને જ સુખની પ્રાપ્તિ યથા શક્ય છે. ઉત્કૃષ્ટ ગુણો માણસને કેવળ સુખ માર્ગની તરફ જ લઈ જાય છે એટલું જ નહીં, પણ તે સાક્ષાત્ સુખ છે. ઉત્કૃષ્ટ ગુણવાળા મનુષ્યોને માટે દુઃખ એવી કોઈ વસ્તુ જ નથી. સુખને માટે સ્વાર્થનો ત્યાગ કરવો પડે છે. કદાચ કોઈ મનુષ્યમાં ગુણ હોય છતાં તે દુઃખી હોય એ કદાચ બની શકે. પણ જેમનામાં ઇશ્વરીય ગુણો હોય તેવા મનુષ્યો કદાપિ પણ દુઃખી હોઈ શકતા જ નથી. માનુષી ગુણોમાં કેટલેક બંધે સ્વાર્થ બળેલો હોય છે, તેથી કદાચ તેને દુઃખ જણાઈ શકે છે, પરંતુ ઇશ્વરીય ગુણોમાં તો સ્વાર્થની ચંપ પણ બિલકુલ હોતી નથી અને તેથી તેને દુઃખ પડી શકતું જ નથી. મનુષ્ય ખીમ્બોની સાથે લડાઈમાં જીત મેળવી શકવાને માટે કે પોતાનું રક્ષણ કરવાને માટે ભયને સ્વીકારે તેની શક્તિ અને ધીરતાને પ્રાપ્ત કરે. તેપણ તેનામાં એટલી શક્તિ હોવા છતાં પણ તેને સુખ મળી શકતું નથી. કારણકે તેની શક્તિ તો માનુષી છે. પરંતુ જે મનુષ્યમાં ઇશ્વરીય ગુણ છે, જેની શક્તિ ઇશ્વરીય છે. તે કઠિનથી કઠિન આપત્તિના વખતે પણ સુખી રહી શકે છે. અને કદાચ કોઈ તેના ઉપર આક્રમણ કરે છે તો પણ તે શાંત અને સરસ સ્વભાવનો રહી શકે છે. એટલું જ નહીં પરંતુ તે પોતાના ઉપર આક્રમણ કરનારાના હૃદયમાંના કુર ભાવને પણ બદલાવી શકે છે. આથી ઉત્કૃષ્ટ ઇશ્વરીય ગુણોને ધારણ કરવા એ પરમાનંદ અને સુખને મેળવવાનો સરળ રસ્તો છે.

પ્રાણીમાત્ર પ્રતિ પ્રેમ રાખવો, તેમના પ્રતિ નિષ્પક્ષ ભાવ રાખવો, સ્વાર્થને તિર્ણાજીવી આપી અપ્યન નમ્રતા રાખવી, મન અને શરીરને અત્યંત વિશુદ્ધ અને પવિત્ર રાખવું, કોઈપણ પ્રકારના ખર્ચા વિચારોને મનમાં સ્થાન ન આપવું અને તેની કલ્પના પણ ન કરવી, કઠિનમાં કઠિન આપત્તિમાં ધૈર્ય અને સ્થિતિ રાખવો, મનને હમેશાં શાંત રાખવું, ગમે તેવું કષ્ટ કે કલેષ જનક કારણ બને. તો પણ તેની દયામાં પણ પોતાના હૃદયમાં આશ્રિતો પ્રવેશ ન થવો દેવો, અન્યનું ભણું કરવાનો ભાવ રાખવો, અન્યનું અગ્રામ કરવાનો સ્વપ્ને પણ ખ્યાલ ન રાખવો. પ્રાણીમાત્ર પ્રતિ દયા અને કૃપા રાખવી, તેમના દુઃખોને દુર કરવા થત કરવા, નિર્બળ અને જતાયને મદદ કરવી, સર્વ પ્રાણીપ્રતિ અપરિમિત પ્રેમ અને સદાનુભૂતિ રાખવી, તેમના સુખે સુખી, અને દુઃખે દુઃખી બનવું. જેઓ સુખી હોય તેમના હૃદયથી હર્ષિત થવું અને જે જીવે દુઃખી છે તેમને મદદ આપવી, દરેક વાતમાં શાંતિ રાખવી કદીપણ અમસત ન થવું એ સર્વ ઇશ્વરીય ગુણો છે. તેને ધારણ કરવાથી મનુષ્યને પછી સુખ મોઢવા જવાનું રહેતું જ નથી મતલબ કે સુખ તો પછી આપોઆપ તેમને મળી જ શકે છે. આ ગુણોને પ્રાપ્ત કરવા એજ સત્ય અને ઇશ્વરીય માર્ગને મંડલ કરવા તુલ્ય છે.

જે મનુષ્યે આ ગુણોને પ્રાપ્ત કરીને પોતાના મનને પોતે વશ કરી લીધું હોય છે તેઓ સદા પાપ નિજાને શોધી, દુઃખ અને સંતાપથી, કલેષ અને આપત્તિથી મુક્ત રહે છે. અને આ પરમ પવિત્ર જ્ઞાનદ અને વાક્ય અનંત સુખમાં મગ્ન રહે છે કે જેની સ્વાર્થો મનુષ્યો કરવા પણ કરી શક્યાં નથી. આવા જાની મહાપુરુષોને વાસનાને બિલકુલ ત્યાગ કરેલો હોય છે. અને હમેશાં માટે શાંતિ પ્રાપ્ત કરી બીધી છે. જેની રીતે તે જ્ઞાનના વખતે સમુદની મોટી મોટી ભયંકર ઊભા પણ મેર પવનને અન-

કાંઈ શક્તી નથી તેવી રીતે આવા મહાપુરુષોના હૃદયે પણ વાસનાઓથી અસાધમાન થતાં નથી તે તે હંમેશાં પ્રસન્ન ચિત્તવાળા અને શાંત હૃદયવાળા રહે છે અને અશ્વય અનંત સુખનો ઉપભોગ કર્યા કરે છે. મનુષ્યના સુખ અને શાંતિનો નાશ કરી તેને દુઃખમાં ગમડાવી પાડનાર તેની વાસનાઓ છે. જ્યાં વાસના છે ત્યાં શાંતિ હોતી નથી. વાસના અને શાંતિ બંને એક સાથે રહી શકતાં નથી. જે મનુષ્યે સુખ અને શાંતિને ઇચ્છે છે તેમણે વાસનાનો ત્યાગ કરવાનું પડે છે. જે કે આપણે શાંતિ મેળવવા માટે, સ્વર્ગીય સુખ મેળવવા માટે અને આનંદની પ્રાપ્તિ માટે વાતો કર્યા કરીએ, છીએ પરંતુ વાસનાથી હૃદયન્ન થતા નજીવા ઝણડા ટંટાથી મૂકત યથ શક્તા નથી. એ અત્યંત છે. શાંતિ અને દુઃખકર રામદેવ બંનેનો એક સાથે મનુષ્યના હૃદયમાં વાસ થતો નથી. જ્યાં તેમાં એકનું રહેઠાણ છે ત્યાં બીજું એની મેળે જ જતું રહે છે. જે મનુષ્ય બીજાઓને તુચ્છ દૃષ્ટિથી જુવે છે ત્યાં બીજાઓ પણ તેને તુચ્છ દૃષ્ટિ જુવે છે.

નિઃસંદેહ તે મનુષ્ય વીર છે કે જે બીજાઓના પર વિજય પ્રાપ્ત કરી શકે છે, પરંતુ જે સોચા વીર પોતે પોતાને વશમાં રાખી શકે છે અને જે પોતાના હિપર વિજય મેળવી શકે છે તેમના જેવા વીર તે હોતા નથી. બીજાઓના હિપર વિજય મેળવનારાનો યશસ્વ ધરાનો સંભવ છે, પણ જેમણે પોતાની દૃષ્ટિએ વશ કરી લીધી હોય છે. અને પોતાના હિપર વિજય મેળવી લીધેલો હોય છે તેઓનો કદાપી પણ યશસ્વ યથ શક્યો નથી.

પૂર્ણ અને પરમ શાંતિ, સુખ અને આનંદ મેળવવાને માટે પોતાના હિપર વિજય મેળવવાની ફરજ માણસને ખાસ અગત્ય છે. જે મનુષ્યે સંસારની બાજુ વસ્તુઓના ધોર યુદ્ધનો ત્યાગ કરવાની પરમ આવશ્યકતાને સમજતા નથી તેઓ પરમશાંતિ કે સુખને મેળવી શકતા નથી. સંસારમાં શત્રુ એ-મનુષ્યની અંદર છે. પણ બહાર નથી, તેનાજ અશુભ વિચાર એ અશાંતિ અને અપ્રમતાના કારણરૂપ છે અને તેનીજ અવિચિત્ર વાસનાઓ તેમની તથા સંસારની શાંતિનો ભંગ કરનારી છે.

જે મનુષ્યે કામ, ક્રોધ, દ્વેષ, બદ્ધકાર, સ્વાર્થ અને લોભને છતી લીધા છે તેઓએ સંસારને પણ છતી લીધી છે, એમ સમજવું શાંતિ અને સુખના તે શત્રુઓ છે, અને તેમને નષ્ટ કરવાથી શાંતિ મળી શકે છે.

જે મનુષ્યને જોર ભુલમથી વશ કરવામાં આવે છે, તે મનુષ્ય ખરા દિલથી વશ થતા નથી પરંતુ તે પ્રથમ કરતાં કદાચ વધુ શત્રુતા રાખે છે. પરંતુ જે મનુષ્યને શાંતિથી વશ કરવામાં આવે છે તે ખરા દિલથી વશ થઈ જાય છે. પછી તે શત્રુને બદલે મિત્ર જતી જાય છે. જોર અને દમ્બાણ, જ્યારે વાસના ઓ પર અસર કરે છે, ત્યારે પ્રેમ અને શાંતિ અત કરણને સુધારી શકે છે કાષ્ટપણુ મનુષ્યને વશ કરવાને માટે જેટલો તેના પ્રતિ રનેહ અને પ્રેમ દર્શાવવામાં આવે છે, તે પ્રમાણમાં તે આપણો આઠા પાલક બની શકે છે.

પવિત્ર અને શુદ્ધિમાન મનુષ્યોના હૃદયમાં શાંતિ હોય છે. તે તેના કાર્મથી જણાઈ આવે છે તેનો તે પોતાના છવનમાં ઉપયોગ કરે છે તેનામાં ધણીજ વધુ શક્તિ હોય છે. જ્યાં શારીરિક બળથી કામ યથ શક્ય નથી ત્યાં તે કામ કરી શકે છે જ્યારે મનુષ્યમાં યથાર્થ શાંતિ પ્રાપ્ત થાય છે, તેનું જ્ઞાન યથ જાય છે અને તે બ્યવહારમાં આવવા લાગે છે, ત્યાં શોક અને પશ્ચાતાપ, પાપ અને નિરાશા, લોભ અને સ્વાર્થ, ઈર્ષ્યા અને મનના સંપૂર્ણ ક્લેશ, એ સર્વે સ્વાર્થરૂપી હિડા કુવામાં પડી રહે છે. જ્યાંથી તે આગળ આવી શકતાં નથી. શાંત મનુષ્યનામાં ધૃતરીય આનંદનો દેહીયમાન પ્રકાશ, ધૃતરીય પ્રકાશથી પ્રકાશિત રહે છે. તે વાસના અને દુર્ગુણોમાંથી બહાર નીકળી શાંતિના પરમ પવિત્ર વિશાળ મંદિરમાં પ્રવેશી શકે છે. જ્યાં સર્વ પ્રકારનાં સુખ તેને મળી શકે છે આ સ્થાનમાં વાસનાઓનો સદા અભાવ છે માન અને બદ્ધકારનો નાશ થઈને તેનું જ્ઞાન અને જગ અનંત યથ જાય છે.

જેવા દરેક મનુષ્યે સુખ, શાંતિ અને આનંદને માટે પોતાના હૃદયની શાંતિને પ્રથમ મેળવવી જોઈએ. શાંતિ મળવાથીજ તેની પાછળ પાછળ સુખ અને આનંદ તજાઈ આવશે અને તેનું અણગમેલું કે ક્લેશ હૃદયન કરાવનારું કાર્ય બને તેપણુ પોતાના હૃદયની શાંતિનો ભંગ થવા ન દેવો એ તેનું કર્તવ્ય છે.

શ્રી સ્વામી વિશુદ્ધાનંદનું ચરિત્ર.

(ગપા અઠના પા. ૧૮૩ થી આશુ)

પ્રકરણ પ'મું.

સ્વામીજીનું કેદ ઘણું.

એક વખતે વરસાદનાં દીપાં લુહી લુહી જમ્યાએ પડવાથી લુહા લુહા પ્રકારનાં શુણે પેદા કરે છે, એક પ્રકારનાં બી હોય છે પણ જમીનનાં શુષ્કરોપને કાંઈ લુહી લુહી જાતનાં ફળને મગદાવે છે. સ્વામી વિશુદ્ધાનંદ અને જાને નવાજખાદા એ કે એક સાથે કળાદૈશ્વર્યનું જ્ઞાન પ્રેરવતા હતા, અને શિક્ષણ આપનાર પણ પોતાનાં કાર્યમાં નિપુણ હતા છતાં સ્વામીજી પોતાની શુદ્ધિ વૈભવથી ધણીજ જલ્દીથી શિક્ષણનો મર્મ સમજી જતા હતા ત્યારે નવાજખાદા ઘણો મત્ત કરવા છતાં પણ તેમના જેટલું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી શકતા નહોતા. તેમને જેટલો સ્વામીજીની શુદ્ધિની પ્રખરતાનો ખેદ થતો હતો, તેટલો પોતાની શુદ્ધિની દુર્બળતા મારે થતો નહોતો. કદાચ પરીક્ષા વખતે સ્વામીજીનું નિશાન જેમ લક્ષ્ય સ્થાનને ચુકતું નહિ, તેવીજ રીતે ઘોડોડની વખતે તેમનો સાધારણ ઘોડો પણ, નવાજખાદાનાં કિંમતી ઘોડાની આગળ નીકળી જતો. કદા કે ખાઈને કુદી જતું એ એક સાધારણ વાત હતી. પડા ખેલવામાં તેમજ તીરંબાજીમાં પણ પોને નિપુણ થઈ ગયા હતા. તેમની આ નિપુણતા તેમના બરોમરીયા મિત્ર નવાજખાદા અખરહુસેનના દેવને પાત્ર થઈ પડી. ગમે તેમ કરીને પણ વિશુદ્ધાનંદને દલકા પાડવાનો તેનો વેચાર થયો. અને તેમનાં હિંદો જોવા લાગ્યો પાસડી સંપત્તિના કલંકથી દલકા મનુષ્યોને દુઃખ કલ્પન થાય છે, આવાં મણાં દર્શતો જણાઈ આવે છે. તેણે પોતાના મોટા ભાઈ મેહદીહુસેનને પણ પોતાનાં પક્ષમાં લેવાને પ્રયત્ન કર્યો, પણ શુભાચારી મેહદીહુસેન તેના અનર્થે કારેલા વિચારમાં સમ્મત થયો નહીં. એટલુંજ નહીં, પણ તેને કપડાં આપવામાં પણ તેણે કસર રાખી નહિ. મેહદીહુસેન, સ્વામીજીનાં શુણેનું હોંશેનું સમ્માન કરતો હતો, અને સ્વામીજીને પોતાના મિત્ર તરીકે સમજતો હતો પરંતુ અખરહુસેનનું આચરણ એથી વિપરિત હતું.

આ વખતે નવાજને તેના એક મિત્ર એક મોટો અને સુંદર અરબી ઘોડો જેટલાં આપ્યો કે જેનું મૂલ્ય પાંચ હજાર રૂપિયા કરતાં પણ વધુ હતું. જ્યારે લોકો તેના સૌંદર્ય અને શુણેની પ્રશંસા કરતા હતા. નવાજે તેના ઉપર સવાર થઈ પોતાના મનની ઉમ્મિદ પાર પાડવાનું વિચાર્યું, પરંતુ અશ્વની અપજતા અને તોફાન જોઈને તેને લાગ્યું કે વખતે પાડીનાયો, મારે પ્રથમ તેને આશુક સવારને સોંપી સીધો કાઢ્યા પછીજ ખેડવું. તેથી તે ઘોડાને આશુક સવારને સોંપ્યો.

કદાચની લાલસાથી આશુકસવાર જ્યાં તેના પર સ્વાર થયો ત્યાં તે તે પવન વેગથી દોડ્યો અને પોતાના સવારને એક ખાડામાં જઈને નાંખી દીધો પણ તેના સારા નરીએ તે જાગતો રહ્યો. ઘોડાને સ્વામી વિશુદ્ધાનંદજીની સહાયતાથી પકડવામાં આવ્યો જ્યારે આશુક સવાર ઘોડા ઉપર સવાર થયો હતો ત્યારે, કોતુક પ્રીય સ્વામી વિશુદ્ધાનંદજી પણ અચાનક થઈ તેની પાછળ ચાલ્યા હતા. તેમણે આશુક સવારને કહ્યું, મિયાં, જરા ઘોડો મને બાળો, પછી જુવો કે તેનું તોફાન મરે છે કે નહીં. તેને હમણાં એક ચક્કર ફેરવીનેજ પાણી પાણી બનાવી દઉં છું. આશુક સવારે હા કહ્યું કે તરત સ્વામીજી ઘોડાની પીઠપર પડી બેઠા, નવાજખાદા અખરહુસેન તેમાં ત્યાં આવ્યો અને જોયું તો બીજીપર નવા ઘોડાને ચક્કરમાં કરે છે. તે તોફાની ઘોડો જે પહેલાં પોતાના વેગની આગળ વાળના વેગને પણ ટુચ સમજતો

હતો અને સારામાં સારા સવારને પણ પીંછર ટકવા દેતો નહોતો તે બીજીધરનો ઇસારો યતીજ સાક્ષાત્તા પુતળાની ગાફક નામી રહ્યો હતો. આ જોઇ બજરકુસેનને કંઈ ઉત્પન્ન થઈ, અને નવાજ સારેખના સવારીના ઘોડા પર એક સામાન્ય હિંદુને સવાર થયેલો જોતાં તે સહન કરી શક્યો નહિ.

કાશુ બજાતું હતું કે આ બનાવ સ્વામીજીના જીવન વિશેષ ઘટના બની જશે ? કાશુ બજાતું હતું કે ઘોડા પર સવાર થવું એજ બીજીધરના બગાડસિદ્ધ સંન્યાસના કારણ રૂપ યર્ષ પડશે ? કાશુ બજાતું હતું કે બાળક મુવતો વિરસકારજ તેને ઉચ્ચાધિકાર પ્રાપ્ત કરાવશે ? કાશુ બજાતું હતું કે ટ્રેપીટીનું હસવું એ મહાભારતના ધોર મુદ્દના કારણરૂપ યર્ષ પડશે ? કાશુ વિચાર્યું હતું કે નિરપરાધ બ્રહ્મણ્ય-પ્રસિદ્ધ મીમાંસક કુમારિન લાટક જેમણે વૈદિક ધર્મને બાધેલા દાંધમણી બચાવ્યો છે. (એક દિવસ તે છુપા વેશમાં બાધેલા સાથે એકલાજ શાસ્ત્રાર્થ કરી રહ્યા હતા પોતાની તીવ્ર મુક્તિપ્રાપ્તિ પ્રતિવાદિયોની મુક્તિ બજાવતે જિનન જિન કરી દીધી શાસ્ત્રાર્થમાં કુમારિનને પરાજિત કરવા અસંભવિત બજાવ્યાથી તેમણે તેમને ઉપરથી નીચે ઢકેલી દીધા તે સમજતા હતા કે આટલા ઉચ્ચ મહેલપરથી પાડી નાંખવાથી કુમારિન મરી જશે, પરંતુ બચવાનની દયાથી કુમારિન જીવતા રહ્યા) તેમને ગમગાની દીધા. એજ વૈદિક ધર્મના અબુલ્યાનના હેતુ રૂપ બનશે ? કાશુ બજાતું હતું કે અનાથ રઘુનાથ (પ્રસિદ્ધ નૈવાયિક પંડિત રઘુનાથ શિરોમણિ એક દુર્દશા) મરત વિધવા આજીવનના પુત્ર હતા, તેમના પિતા તેમનું મુખ જોવાને પણ બાળપણથી યથા નહોતા તેમની માતા બીજા માગી લાવીને ગમે તેમ કરી-જાનસન ચલાવતી હતી. એક દિવસ માતાએ કહ્યું કે બેટા, પાંડવાળાના વિદ્યાર્થીયોની પાસેથી દેવતા માગી લાવો. પાંચ વર્ષના બાળક રઘુનાથે એ પૂછ્યું નહિ કે અગ્નિ કયા પાત્રમાં લાવું. ત્યાં વિદ્યાર્થીએ કહ્યું કે, દેવતા ચામાં લઈ જશો ? ત્યારે ઘોડીવાર વિચાર કર્યા પછી તેમની વિવક્ષણ પ્રતિભાએ તેમને જણાવ્યું કે હાથમાં રેતની પોત લરી તે ઉપર દેવતા લેવાથી દહાગે નહીં. પાંડવાળાના અચ્ચાપકે તેમની બાવી અતુરાઈ જોઈને તેમને પોતાની પાસે રાખી લીધા અને એવા પંડિત બનાવ્યા કે તેમના વડે નવાજ શાસ્ત્ર એક નવું શરીર ધારણ કરી દીધું) નું દેવતા માગવો એજ નવાજ શાસ્ત્રના શુભલક્ષણ દીપને ફરી પ્રલીપ્ત કરવાના કારણ રૂપ યશે ? આજ પ્રકારે મહાપુરુષોના જીવન ચરિત્રમાં સાધારણ બનાવજ તેમના અસાધારણતામાં વિશેષ કારણ રૂપ યાવ છે. એજ વાત સ્વામી વિશુદ્ધાનંદજીના જીવન ચરિત્રમાં પણ જણાઈ આવે છે.

અશ્વવિદ્યામાં નિપુણ સ્વામીજીએ ઘોડાને ખુબ ચક્કર ફેરવ્યા તેના શરીરમાંથી ન્યા પડેલાના એ એમ છુટ્યા કે તેની અપંગતા જવા માંડી અને તોફાન બધ પડ્યું. જ્યારે તેમને લાગ્યું કે હવે ઘોડો તોફાન કરશે નહીં ત્યારે તેને આશુક સવારને સોંપી દાખો. તે પછી આશુક સવાર તેને નવાજ સાહેબ અશ્વ શાળામાં લઈ ગયો. અને તેની સેવા ચાકરી કરી ઘાસ દાણો પણ ખવડાવ્યો. પરંતુ અકસ્માત રીતે ઘોડો માંદો થયો અને ઘોડીજ વારમાં તે મરી ગયો. ઘોડો મરી જવાથી નવાજ સાહેબને ધન દુઃખ થયું. તેમણે તપાસ કરી કે તે શાથી મરી ગયો ? તેમાં કાણુએ કહ્યું કે તેને કાઝેરી જતાવર કરડ્યું હતું, કાઝેરી કહ્યું કે જગદી ધારામાં કાઝેરી છેડા ખાવામાં આવ્યો હતો કાઝેરી કહ્યું કે તેમાં આશુક સવારનો દોષ હતો, પણ ઉંચે બજરકુસેને કહ્યું કે સમજો દોષ બીજીધરનો છે. તપાસ કરતાં જણાયું કે તેના પર બીજીધરજ સવાર ચઢતે તેને ખુબ ચક્કર ફેરવતા હતા. સત્તવાદી બીજીધરને જોલાવી તેમને પૂછતાં તેમણે તે વાત કહી દીધી, પણ કહ્યું કે ઘોડો મરી જવાનો દોષ મારે માથે નથી, જો ઘોડો દાણોપાણી ન લીધું હોત તો કદાચિન કુદાચિન દર પણ ન્યારે તેણે દાણો પાણી જરાબર લીધો છે. અને માંડ સુધી સામે હતો, છતાં અકસ્માત તેનું મરણ થયું તેમાં મને અપરાધી દેખાવો એ બૂલ છે. સ્વામીજીની આ વાત ઉપર ખ્યાલ આપવામાં આવ્યું. અને બજરકુસેનના આગ્રહથી તેમને અપરાધી દેખાવી, હાથમાં હાથકડી નાંખીને કેદની માફ જેલમાં પુરી દીધા.

આ વખતે સ્વામીજીના મામા સખમુખરામ ઘેર નહોતા પણ કાંઈ સરકારી કામને માટે દેવાનાદખા હતા. બીજીધરને કેદખાનામાં પુરી દેવાની જુદા નવાજ મોહનારાહની ઇચ્છા નહોતી, પણ ઘોડો બધ

ખતીસી તેમને પછીથી છોડી દેવાની હજી હતી. પણ બપોરહુસેને તેમને છોડ્યા નહીં. અને તે બધા સુધી તેમના મામાને ઘેર આવ્યા નહીં, ત્યાં સુધી બંસીધર હજી કેદમાં છે તે વાત નવામ સાહેબના બજારવામાં પણ ન આવી. સ્વામીજી નવામસાહેબને પોતાના સુરખી સમજતા હતા. બપોરહુસેને અને પોતે એકજ પ્રકારના મનુષ્ય છે એમ એ જાણતા હતા પણ આ બનાવથી તેમનાં નેત્ર ઉપડ્યાં, અને સમજવામાં આવ્યું કે, રાજપુત અને પ્રજામાં એક મોટો ભેદ છે. જે સ્નેહમાં પદપાત્ર છે, બધા આ પ્રકારની જુદાઈ છે ત્યાં સ્નેહ નથી, સંસારમાં સર્વ લોક સ્વાર્થ પરણ્યું છે. તેમનો સ્નેહ સ્વાર્થથી ભરેલો છે, બધા સુધી સ્વાર્થ છે ત્યાં સુધીજ પ્રેમ છે એવા પ્રેમિણીની પ્રીતિમાં ફસાવું એ હુદિમાનતું કામ નથી.

આખા દિવસના બૂખ્યા સ્વામીજી જેમ જેમ પોતાની દશા ઉપર પચાનાપ કરતા હતા તેમ તેમ તેમની મર્મવેદના વધતી જતી હતી. તેમની દૃષ્ટિમાં સંસારનો ત્યાગ કરી અને એક માત્ર જગદીશ્વરનાજ ચરણવિંદની સેવા કરવી એજ યોગ્ય જણાયું આ વખતે ધ્રુવ, પ્રહલાદ વિગેરેનાં પૈર શ્રીક ઉપાખ્યાન કે જે તેમણે બટજ પાસેથી ધણીવાર સંસાર્યાં હતાં. તે પાદ આગ્યાં, અને તેથી તેમના મગરાવવા મનને ધણીજ ધીરજ આવી.

બીજે દિવસે સખસુખરામે આવીને તેમને છોડાવ્યા નવામસાહેબે આ બનાવ બનવાથી દિસમીરી જણાવી. બપોરહુસેને ધણીજ શરમથી પણ આ કૃત્રિમ શિષ્ટાચારથી સ્વામીજીના મનમાં કંઈપણ સંતોષ કે થયો નહિ, સખસુખરામને પણ આવી ધણી બેદ યયો, પણ સંતોષ માન્યા સિવાય હુદકોજ નહોતો.

સ્વામીજી કેદમાંથી છુટા થઈને પોતાને ઘેર જતાં બટજને ઘેર ગયા, પણ તે મળ્યા નહિ. તેજ દિવસે વૃદ્ધ મહાત્મા બટજએ અચાનક દેહ ત્યાગ કર્યો હતો. બટજના મરણથી તેમને ધણીજ બેદ થયો. તેમને પોતાના બાપના મરવાથી જેટલું નોહતું હાજું, તેટલું પોતાના કૃપાળુ શિક્ષકના મરવાથી સાચી આવ્યું અને મોખાર અશ્રુ જવા લાગ્યાં.

કલ્યાણીમાં તેમના મકાનથી થોડે દુર એક “ મહાદેવ વાવડી ” હતી. વાવ ઉપર મહાદેવજી મંદિર હતું. એથી તેનું નામ મહાદેવ વાવડી પડ્યું હતું. તેનું પાણી ઉત્તમ હતું. આલુખાજીનાં વૃક્ષોનું છાયાથી ત્યાંના દેખાવ મનોહર લાગતો હતો. બટજના રથાનપરથી સ્વામીજી ત્યાં ગયા જે કે તે આખ દિવસ અને રાતના બૂખ્યા અને તરસ્યા હતા, અને તેમને ઘેર લઇ જવાને સખસુખરામને ધણી આગ્રહ કર્યો પરંતુ વિષાતાએ તેમનો એ મનોરથ પૂર્ણ ન કર્યો વાવડીપર આવીને પોતે સ્નાન કર્યું અને પોતાના સંતમ હૃદયને શીતળ કર્યું.

આ વખતે ત્રણ ચાર મહી રાત ગઈ હતી. શીતલ, મંદ અને સુગંધિત વાયુ આ વખતે વાતો હતો. આ વખતે સ્વામી વિશુદ્ધાનંદ સ્થિર દૃષ્ટિથી એક તરફ વૃક્ષની ધટામાં કાંઈક જોઈ રહ્યા હતા. થોડી વાત તેમને જણાયું કે જેમના પાસે માત્ર કૌપીન એકમુજ પાસે હતું તેવા એક ઝડપ પ્રુષ્ઠ સંન્યાસી - ગાત ગાતા તેમના તરફ આવવા લાગ્યા. આ ગીતને તે ખ્યાનપૂર્વક સાંભળવા લાગ્યા—

હરિને લગ્ય રહો રે બાઇ,

તેરી બનત, બનત. બન જાઇઃ—હરિસે.

હૌસત દુનિયાં માલ ખતના, બનિયાં બૈલ ચરાઇ,
એક વાતસે હંડા પક મયા, ખોજ બપોર ના પાઇ, હરિસે.
ખાસી ભકિત કરે થટ બીતર, છોડ કપટ ચતુરોઇ,
સેવા બન્ધન અર અધિનતા, મદજ મિલે રૂપરાઇ હરિસે.

બપોરું.

વ્યાપાર ધંધામાં વિજય મેલવવા માટે સંકલ્પનો ઉપયોગ.

(અનુસંધાન ગદ્યા સાસના પાન ૫૧ થી),

આખા પ્રજામાં બળવાનમાં બળવાન વસ્તુ વિચાર છે. અને ધૃષ્ટા એજ મનુષ્ય છે. તેમ આપણું મન એ એક લોહચુબક જેવું છે. જેમ લોહચુબક લોહને પોતાના પ્રતિ આકર્ષિત કરી રાકે છે. તેમ જો આપણે આપણા મનનો લોહચુબક તરીકે ઉપયોગ કરતાં શીખીએ - તો પછી તેનો યોગ્ય પ્રયત્ન થતાં પ્રકૃતિના સાર્વજીક બહારમાંથી આપણી સર્વ ઇષ્ટિત વસ્તુઓ આપણા પ્રતિ ખેંચાઈ આવે છે. માત્ર આપણે તેનો યોગ્ય ઉપયોગ કરતાં શીખવું જોઈએ. મનુષ્યે પોતાના મનના આ પ્રકારના સામર્થ્ય પ્રતિ પૂર્ણ વિશ્વાસ રાખવો જોઈએ. અને આપણે જે કરવાને ઇચ્છતા હોઈએ તે કરવાનું આપણામાં સામર્થ્ય છેજ એ પ્રકારની દૃઢ શ્રદ્ધા આપણા આગ સામર્થ્યને માટે હોવી જોઈએ. અને તેમાં કદાચિત્ પણ કાચ કે સંદેહનો પ્રવેશ થવા દેવો ન જોઈએ જે માણસે પોતાના હિલોગ ધંધામાં વિજય મેળવવો હોય તેમણે કદાપિ પણ તેમાં નિશ્ચિન્તા, કાપતા, કે શંકાના વિચારોનો પ્રવેશ થવા નજ દેવો જોઈએ. તે કામ કરવાની આપણામાં ચેત્ત્વતા છેજ, તે કામ કરવાનું આપણામાં પૂર્ણ સામર્થ્ય છેજ અને કામ સિદ્ધ થવુંજ જોઈએ, એવા વિચારો રાખવાં. ધારેલા ધંધામાંથી અમુક ટાંકમમાં અમુક લાભો થવોજ જોઈએ અને તે યશોજ એ પ્રકારની પૂર્ણ શ્રદ્ધા રાખવી જોઈએ. પછી કોઈ ગમે તે કહે પણ તે ઉપર ધ્યાન ન આપતાં એમ નક્કીજ માન્યા કરવું કે અમુક વખતમાં તો અમુક ઉત્પલ થવુંજ જોઈએ, અને જ્યાં આ પ્રકારનો તમારો દૃઢ નિશ્ચય જાણી ગયો કે, પછી એમ નક્કીજ સમજાવો કે ધન મળવું એ હવે મિશ્કુલ અસંભવિત નથી. સર્વ સ્થાનેથી ધન તમારા પ્રતિ આકર્ષાઈ આવવાનુંજ અને તેના દ્વાર એને મેળવજ આપો આપ ખુદલાં ઘણ જવાતાં. તમારે જેટલા ધનની જરૂર હોય કે જે રાત્રો લાભ મેળવવાની ઇચ્છા હોય તેવું એક માનસિક કલ્પનાગમ ચિત્ર કલ્પવું અને પછી પોતાના સામર્થ્યમાં પૂર્ણ શ્રદ્ધારાખી, તે ધન કે લાભ તમને મળવાનોજ. એ પ્રકારના દૃઢ વિચારને વળગી રહેો અને તે મળવાની પૂર્ણ આશા રાખો. આ વખતે જો કે તમારી પાસે કોઈ સાધન નહોત્ય અથવા કયા માર્ગે યદને તે ધન મળશે, એ તમારા બાંધુવામાં નહોત્ય તો ચિંતા નહિં. તમારે તો માત્ર પૂર્ણ શ્રદ્ધા પૂર્વક આશા રાખવાની છે. જેમ નદીનો ધોધ પડે છે અથવા વરસાદનું પાણી પડે છે, તેને જવાનો માર્ગ તે આપો આપ આગ ટેકરાને સંધા દોર જનારીને કરી લે છે. અને સમુદ્ર પ્રતિ વર્ષા કરે છે તેવી રીતે તમારી શ્રદ્ધા અને તિવ્ર ઇચ્છાએ તમને ધન મેળવી આપનાર માર્ગોને ખોલી દેશે. અને ધન મળી શકે તેવા હજારો માર્ગ તમને જતાવી દેશે. માત્ર તમારે તો તેમાં કાચ કે શંકાપ રહિત યદને સ્થિર ચિત્તે તેના પ્રતિ ધ્યાન રાખવાનું છે. અને જ્યાં તમે આ પ્રકારે તેના પ્રતિ એકાગ્ર થાવ છો, અને તેમાં શંકાનો પ્રવેશ થવા દેતા નથી, ત્યાં ધન તમારા પ્રતિ આકર્ષાઈ આવે છે. અને તમારા હિલોગ ધંધામાં ધારેલા વિજય તમે મેળવી શકો છો. માત્ર તમારે તમારી અતરાતમા તમને રજૂરવે તે માર્ગે પ્રયત્ન કરવાનો છે. જો ઇચ્છા શક્તિ ઉપર તમારી દૃઢ શ્રદ્ધા હશે, અને તમને પૂર્ણ વિશ્વાસ હશે કે તે તમારું કામ સિદ્ધ કરી શકશેજ, તો જરૂર તમને ધારેલા લાભ કે ઇચ્છા હશે તેટલું ધન ધારેલા વખતમાં મળવાનુંજ. તમારા આ પ્રકારનો નિશ્ચય જ્યાં સુધી દૃઢ હશે, ત્યાં સુધી તમારી આવક ધાર્યા પ્રમાણેજ રહેવાની. પણ જ્યાં તેમાં જરાપણુ શંકા પેડી કે જરૂર તેમાં નિષ્ફળતા મળવાનીજ.

જે માણસેને ધનવાન થવું હોય યા પોતાના ધંધામાં ધારેલા લાભ મેળવવો હોય તેમણે કેટલાક ઉત્તમ ગુણોને ધારણ કરવાની પણ જરૂર હોય છે.

તમારે સર્વોત્કૃષ્ટ પદાર્થ મેળવવાનું હોય તો પછી તમારી ઉત્તમમાં ઉત્તમ વસ્તુ બીજાને આપવાને માટે જરાપણુ શંકા રાખવી નહીં. હમેશાં તમારે ઉદાર રહેવું. કૃપાળુતા એ દરિદ્રતાનું ચિન્હ છે. જ્યાં ઉદારતા હોય છે ત્યાંજ સક્ષિમ હોય છે. ધર્મે કાર્યોમાં કે જ્ઞાન આપવામાં, ગરીબોને સહાય આપવામાં વિદ્યાદાન આપવામાં, જનવજ્ઞ વિનાના અનાયોજિત જનવજ્ઞ આપવાને જરાપણુ સંકોચ ધરશો નહિ. પરંતુ તમારે તમારું દીલ ઉદાર રાખવું. કૃષ્ણ તમને આપે છે - તો તમારે અન્યને આપવુંજ. જો આ પ્રકારનો ઉદાર ભાવ તમે ધારણ કરી શકશો અને ઉત્તમમાં ઉત્તમ વસ્તુ કોઈને આપવી પડે તો તે પણ શંકાપ વિના આપી શકશો તો સમજવું કે તમે ધનવાન થવાનોજ. હિતપિણું અને ઉદારતામાં બચો ફેર છે,

કંઠમાં આ વાંચી કહાય એ આશય કરશે કે હું અમારે અમારી પાસે હોય તે ઉઠાવી દેવું ? નહીં. ઉ-
કાઉપણું એ ધનની હાનિ કરનાર છે પણ ઉદારપણું તેનો આપકમાં વધારો કરી આપનાર છે. મોજ
શાખની વસ્તુઓમાં ગમે તેમ પૈસા બ્લેંડે હાથે ઉઠાવી દેવા એનું નામ ઉદારતા નથી પણ ઉકાઉપણું
છે. માટે તમારે તેના ઉકાઉ થવાનું નથી પણ ઉદાર થવાની જરૂર છે. તમારે તમારી સ્થિતિના પ્રમાણમાં
ઉદારતાને ધારણ કરવાની છે. અને અન્યને સહાય આપવામાં જ્યાં તમે જરાપણ સંકેચાતા નથી, ત્યાં
તમારી ખરી ઉદારતા છે. અને આ પ્રકારનો કાલ જ્યાં તમે ધારણ કરો છો ત્યાં ધણી તમને દ્રવ્યનો
જરા પણ સંકેચ જણાતો નથી, કારણ કે તે હૃદય રસેથી તમારી પાસે આવીજ રહે છે દ્રવ્ય જ્યાં તેનો
સદુપયોગ થાય છે ત્યાં આકર્ષક આવે છે. તેનો સદુપયોગ કરતાં શીખો કે તુરંત તમારા પ્રતિ દ્રવ્ય
એની મેળેજ આકર્ષક આવવાનુંજ.

તમારે તમારા રક્ષક તરીકે સર્વ શક્તિસંપન્ન પરમાત્માનો આશરો લેવાની જરૂર છે, અને જ્યાં
પરમાત્માજ તમારું રક્ષણ કરનાર છે ત્યાં ધણી તમારે કેલ્પનો કાલ રાખવાની જરૂર નથી પરમાત્મા નિર્લેપ
સ્વરૂપ છે. તે તમને નિર્લેપ બનાવશે અને તમારા મોઝ અને ક્ષેત્રનું વહન કરશેજ. તમારો સંધનો આ-
ધાર તમારે પરમાત્મા ઉપર રાખવો.

તમારે જીવન તમારા સ્વભાવિક વિચારોને બદલ પ્રકટ કરનાર હર્ષણ છે એ યાદ રાખજો. તમે કેવા
વિચારોને મેવનારા છો, તથા તમે મનમાં કેવા વિચાર કરો છો તે તમારા જીવનનું નિરૂપણ કરનાર માણસ
જાણી શકે છે, જેમ હર્ષણમાં શુભ નિવાથી શુભ ઉપરનો ડાઘ આપણે જાણી શકીએ છીએ, તેવી રીતે
જો આપણે જાણીશ વિચારોનું સેવન કરનારા હોઈશ, તો તે વિચારો બંધને આપણે શૂન્ય કરતા હોઈએ
તોપણ તે આપણા જીવનનું નિરૂપણ કરનારથી છુટા રહી શકતા નથી. માટે હમેશાં શુભ વિચારોનુંજ
સેવન કરીને ઉત્તમ જીવન માણવું જોઈએ.

દરેક માણસે આત્મનિમ્મલ કરવાની જરૂર છે, અને તેને માટે હમેશાં સત્ય બોલવું, અને બોલેલા
કે આપેલા વચનને પાળવું. વચનની કીમત જીવનમાં શીખો, આજે આમ બોલ્યા, કાલે વળી બીજુંજ બો-
લ્યા એ અવનતિમાં લાઇ જનાર છે. વચનને પાળવાથી આત્મનિમ્મલની શક્તિ વધે છે, અને જેઓ એક
વચન હોય છે તેમના ઉપર બોલેલી શ્રદ્ધા પણ રહે છે. જો તેઓ વેપાર કરતા હોય છે તો તેમની ધરાજી
વધે છે, કારણ કે જેમજેમ સંત્રાને તેના એક વચનીપણાની ખાત્રી થતી જશે, તેમતેમ તેઓની તેના
પ્રતિ શ્રદ્ધા વધવાની. જેથી તે માલ લેવા બીજે ન જતાં તેને ત્યાંજ જશે, કારણ કે તેમને ખાત્રી પડવાની
કે ત્યાં ખેતરાવાનો કે કાવાનો કાલ નથી. અને તેથી જેમજેમ ધરાજી વધવાની તેમતેમ આપક પણ
વધવાનીજ. આ પ્રકારે એક વચની યત્નમાં-ધણેજ લાભ સમાપ્તશે છે જેથી માણસ માત્ર એક વચની
ધનુ જોઈએ. અને જે કહેવું તે સત્યજ કહેવું, અને જે પ્રમાણે કહેવું તે પ્રમાણે વર્તવું, તેમજ બોલેલું
વિચન પાળતાં શીખવું જોઈએ. જેમજેમ વચન શીખતાં શીખતાં જશે, તેમતેમ તેમની સંકલ્પશક્તિ વધ-
તી જશે અને સંકલ્પ શક્તિનો વિકાસ થતાં તે તેમણે કલ્પનામાં કલ્પિત કાંઈ પણ સાધી શકે છે.

કાઉપણું કામ કરતા પહેલાં તે કામ કેવી રીતે કરવું તેનું પ્રથમ જ્ઞાન મેળવવું જોઈએ. જેમ કાઉપણું
જામ જવાને માટે જે જામ જવું હોય તે જામ જવાનો રસ્તો-જાણવાની પ્રથમ જરૂર હોય છે, અને
પ્રથમ રસ્તો જાણ્યા પછીજ જો ક્યાણું કરવામાં આવે છે, તો ધારેલે રથને સ્થેલાથી પહોંચી શકાય
છે, તેમ કાઉપણું કામ કરવાને માટે પ્રથમ તે કામ શી રીતે કરવું તેનું જ્ઞાન મેળવવાની જરૂર છે. અને
જ્યાં સુધી તે કામ શી રીતે કરવું તેનું જ્ઞાન ન થાય ત્યાં સુધી તે કામનો કદાપિ પણ આરંભ ન કરવે.
પરંતુ તે કામ શી રીતે કરવું તેના માગે શીધી કાઢવા પ્રયત્ન કરવો જોઈએ.

તમને જે કાંઈ મળે તેને માટે તમારે હૃષ્ટરનો ઉપકાર માનવો જોઈએ. અને આ પ્રકારના વર્ત-
નથી તમારું હૃદય ઉચ્ચપ્રકારનું થવાનું. અને તમારો ભક્તિભાવ હૃષ્ટર પ્રતિ વધવાનો અને ભક્તિભાવ
વધતાં તેમના પ્રતિ તમારી શ્રદ્ધા વધવાની અને જેમજેમ શ્રદ્ધાવધતી જશે, તેમતેમ તમે તેથી પણ અ-
ધિક મેળવી શકવાને શક્તિમાન થઈ શકશો.

જો મનુષ્યે દ્રવ્યને મેળવવું છે, તેમણે તો આ પ્રકારનું વર્તન રાખવુંજ જોઈએ. અને જેમજેમ તે-
મનું વર્તન અને વિચાર આ પ્રકારના દત્તા જશે તેમતેમ તેમની આપક વધતી જવાનીજ.

સતિસુલોચના દેવી.

(અનુસંધાન ગદ્યા અંકના પાન ૧૦૭ થી)

પ્રકરણ ૨ નું.

આદ્યત્વ પારશ્યામ.

નવલ કિશોર સુખાશ્રી આવતો હતો તે રાત્રે પ્રકાશ વરસાદ પડ્યો. અને એકદમ તાપી નદીમાં પુર આવવાથી પૂલનો થોડો ભાગ ટુટી જતાં ગાડી ઉધી વળી ગઈ. નવલ કિશોર તેજ દેનમાં હતો. પરંતુ સારા ભાગ્યે પુલ તુટવા તુટવામાં તો - દેને નદી પાર કરી દીધી. પાછળના અને માત્ર એ ચાર લગેજના ડબ્બાજ પાછીમાં પાચાપાછી પેસેન્જરો જેમાં બેઠેલા હતા તે ડબ્બા જમીન ઉપર પડ્યા. આથી જો કે મધ્યા માણસોનું તુકડાન તો થયું, તો પણ ઇશ્વરેચ્છાથી આખી ગાડી નદીના મહાગળમાં જતી બગી. નવલ કિશોર જે ડબ્બામાં બેઠો હતો તે ડબ્બો સર્વથી આગળ હતો. તેની જોડે એક રજવાડાનું સહુન હતું. તે પણ ઉધું વળી પડ્યું હતું. નવલ કિશોર ડબ્બામાંથી સાચવી તે બહાર નીકળ્યો, તેણે પાસેના સહુનમાં દષ્ટિ નાંખી તો તેમાંથી કોઈ નીકળી શક્યું નહોતું. અને અંદરથી શુભો પડતી હતી. નવલ કિશોર સાચવીને તે ડબ્બા પાસે ગયો અને પારણા ઉધાડી નાંખ્યાં. અને પોતે આચવીતે તેમાંથી એકે એકે માણસને બહાર કાઢવા પ્રયત્ન કરવા લાગ્યો. તેણે પ્રથમ જે દરવાજો ઉધાડ્યો તેમાંજ રાજા પોતે હતો તેને તેણે સાચવીને બહાર કાઢ્યો. - રાજાને આ વખતે આ કોઈ અગવડમાં માણસને આ પ્રકારે પોતાને મદદ કરતો જોઈ તેનાં પ્રતિ બધીજ લાગણી યઈ જાતી, તરત તો તેણે 'જેકે કાંઈ કહ્યું નહીં'. પરંતુ ભયારે આ પ્રકારે તેના તમામ માણસો બહાર નીકળ્યા. ત્યારે તેણે નવલ કિશોરને કહ્યું કે, બાઈ, તમે કંઈ છો ? તમે જમને આ વખતે છવના જોખમે મદદ કરી છે તેથી અમે સર્વ તમારા આભારી છીએ.

નવલ—સાહેબ, હું કાલજી છું. જે આપ થોડી વાર આ પ્રમાણે આ ડબ્બામાં રહ્યા હોત તો શુભગળને મરી જાત, તેથી મેં જાણ્યું કે જે થવાનું હોય. તે થાય પણ આપ સર્વને પારણા ઉધાડી બહાર કાઢવાજ, જેથી મેં આપને બહાર કાઢ્યા છે. આપ ક્યાં રહો છો ?

આ સાંભળી તેમણે કહ્યું હું રજપુતાનામાં કિશોરગઢ કરીને એક નાનું રાજ્ય છે ત્યાંના રાજા છું. તમે અમારા ઉપર ધણેજ ઉપકાર કર્યો છે. માટે અમે આપના આભારી છીએ, જોકે એનો બદલો વળી શકવાને તો હું અશક્ત છું, તોપણ મારી એવી ઇચ્છા છે કે આપ અમારી સાથે ચાલો, અને હું ત્યાં આપને સુખી કરીશ.

નવલ કિશોરે—આ સાંભળી તેમની હૃદયને માન્ય કરી, અને કહ્યું કે, આપની તેવીજ હૃદય છે તો હું ધણીજ ખુશીથી આપની સાથે આવીશ. પણ હાલ મારે ઘેર જતું જોઈએ કારણ કે આ અકસ્માતની મારે ઘેર અમર ગઈ હતી તેથી ત્યાં જવું જાણ્યું. જો હું ન જઈ તો એ સર્વ એમજ જાણ્યું કે અકસ્માતમાં મારો પણ કાળ થયો હતો જાણી ધણીજ-દુખી થશે.

આથી તેમણે ઘેર જઈને પછી પોતાના રાજ્યમાં આવવાને કહ્યું અને પોતાની પાસેથી એક હબર ગીનીની એક થેલી તેને આપી. આ મળતાં નવલ કિશોરનો હૃદય માથો નહીં તેણે તેમનો ધણેજ ઉપકાર માન્યો. આ પછી થોડી વારે બીજી દેન ઉતારને લેવા માટે ત્યાં આવી, તેમાં બેસી રાજા પોતાને ત્યાં જવા રવાના થયો અને નવલ કિશોર પણ પોતાને ઘેર જવા રવાના થયો.

સુસોચનાતે નવલકિશોરની ખબર મળ્યા પછી તેણે નકીજ જાણ્યું હતું કે, જરૂર તે અકસ્માતમાં તેમનો પણ મોજ થયો હતો તે જાણી તેણે પોતાનાં માન્ય તથા-સાસુ સસરાને તે વાતની તારખી અમર આપી. અને સર્વ જગ્યાએ રહા રાજ થઈ રહ્યું. બીજે દિવસે નવલ કિશોર રાતનો ઘેર આવ્યો તે જોયું તો પોતાને ઘેર રજાગળ થઈ રહી છે. તેણે તે સર્વને જાન કર્યા અને તમામ હકીકત કહી જતાં, જેથી સર્વ જાન થયાં.

ખીજે દિવસે નવલ કિશોર કચેરીમાં ગયો. ત્યાં મામલનદાર સાહેબને મળી બનેલી સર્વ હકીકતે કહી સંભળાવી. ખજાનો મોકલી આપ્યાની પહેલ્ય વીગેરે આપી. અને તે પછી કિશોર ગદ જવા માટે તેણે પોતાની નોકરીનું રાજીનામું આપ્યું. તેનો આ પ્રકારે એકએક વ્યક્તમાતમાંથી બચાવ થયો અને તેમાં વળી અચાનક લાલ થયેલો નવલ કિશોર માણસો ખુશી થયા લાગ્યા, ત્યારે કેટલાક દ્રેષે બળમાં લાગ્યા. ત્યાર પછી રાજીનામું મંજૂર થતાં સુધી નવલ કિશોરે નોકરી કરી અને પછી છુટો થયો. આમાં લગભગ પંદરેક દિવસ વિતી ગયા.

તે પછી ત્યાંથી સુરત ગયો, અને ત્યાં પોતાનાં મામાપ તથા સાસુ સસરાને મળી થોડાક દિવસ ત્યાં ગાળ્યા. પોતાને મળેલી એક હળાર ગીતીમાંથી તેણે એકાદ સાફ મહાન ખરીદ્યું, અને થોડાક સારા-વસ્ત્રો કરાવ્યાં તથા કેટલાક ફાળીના કરાવ્યા અને બચેલી રકમ બેકમાં જમા મૂકી. અને વ્યાજમાંથી મામાપને હિતપત્ર લેવાનું કહ્યું.

આમ બધરયા કરવામાં લગભગ એકાદ મહીનો વિતી ગયો. છતાં પણ તે કિશોરજી ન ગયેલો હોવાથી રાજીને અરજદ તાર આપ્યો કે 'એકદમ આવો.' આથી તે કિશોર ગદ જવા તૈયાર થયો. સાથે સુલોચનાને મોકલવા તેના મામાપે ના પાડી, અને કહ્યું કે એકવાર તારૂં ત્યાં ટેકાણું પડે ત્યાર પછી તેડીજાજે. આથી સુલોચનાને નવલ કિશોરે કહ્યું કે, હાલ તો હું એકલોજ જઈશું, પછી તને તેડાવીશ. એથી સુલોચના રડવા લાગી, અને કહ્યું કે નામ, બહેન દુખ કે સુખ આવે પણ હવે તો હું તમને એકલા જવા દેવાની નથી. હું તમારી સાથેજ આવીશ અને મને તેડી જાવ. તેણે ધણે આગ્રહ કર્યો પણ નવલ કિશોરનું તેની મા આગ્રહ કાંઈ આસનું નહોતું. તેથી તે કાંઈ કરી શક્યો નહીં, અને મુકરર કરેલા દિવસે નવલકિશોર એકલોજ જવા તૈયાર થયો. સુલોચનાએ ધણુંજ ઠગું પણ તેની પાત-માન્ય ન થઈ. અને તે ધેર રહી.

પ્રકરણ ૩ ભું.

સુલોચનાની કસોટી.

સુલોચનાને હવે સાસુના તાબામાં રહેવાનો વખત આવ્યો. તેને નાનપણનું દુઃખ સાધતું હતું. પણ શું કરે ! નિરપાયે હવે તે પણ સહન કર્યા વગર છુટકોજ નહોતો.

સુલોચનાને તેની સાસુ રોજ તાબ્યાં કરતી, ધણું કઠિન વચનો સંભળાવતી. પણ તે બિચારી સર્વ સહન કરતી. આમ એકાદ વર્ષ વિતી ગયું. પણ નવલકિશોર આવ્યો નહીં. પતિ વિના એક વર્ષ ગાળતું તેને ધણુંજ મુશ્કેલ પડ્યું. ઉમરે આવી હતી. જુવાન વય, સુરતી લાસમાં રહ્યું, અને સાસુનો ત્રાસ ! નદીએ કપડાં ધોવા જવા પડે, રસ્તામાં કેટલાક જુવાનીઆઓ એકઠા થઈ કાંઈ કંઈ બોલે, તે સહન કરવું પડતું.

સુલોચનાનું પૌત્રન આપારે ખોલેલું હતું. તેનું રૂપ મને તેવા મનુષ્યને આશ્ચર્ય થકે તેવું દિવ્યાંગના જેવું હતું.

સુરતમાં કેટલાક ઉદ્ધમજન યુવાનોની એક ટોળી તે વખતે હતી આ ટોળીનો ધણે હલકા કામ કરવાનેજ હતાં જો કાંઈ રૂપવંતી સ્ત્રી રસ્તે ચાલે જતી હોય તો તેની મશ્કરી કરતી, કંકરી આજો કરતો, કે છેવટે ધક્કો મારી આપ્યા જવું, આમાંજ તે આનંદ માનતા. સુલોચનાને તેની સાસુ જરા પણ સંકોચ વિના મને ત્યાં મોકલતી, કેટલીક વખતે તો કાંઈ કામ હોય કે કંઈ લાવવા મોકવાનું હોય તો અચર સચાર મોકલવાને પણ તે ચૂકતી નહીં.

એક વખત તેની બેનને ત્યાં જમવાનું હતું. તેની સરભરા કરવા આગલે દિવસે સુલોચનાને ત્યાં મોકલી હતી તેની સાસુની બેનનું નામ જમના હતું. તેને બે ચાર ઓકરો હતા જેમના સર્વથી મોટા ઓકરાની સ્ત્રી યુગ્તી ગઈ હતી તેની ઉમરે હજુ જુવાન હતી સ્ત્રી યુગ્તી ગયે બે ત્રણ વર્ષ થયેલાં હતાં, છતાં તેને હજુ કન્યા મળી નહોતી. તેનું નામ મદનલાલ હતું. તે જાતે દરેક વાતે પૂણું હતો. ધંધાનમાં તો પહેલો ન બર, જીવારમાં તો પણ તેવો, અને પર સ્ત્રી સાથે કુદૃષ્ટિ કરવામાં પણ ચૂકતો. તે સુલોચનાને રોજ બોલે અને તેના રૂપને બોધ બર્ણી જતો. નવલ કિશોરની ગેરહાજરીનો લાલ

લગ્ન સુત્રોચનાને પોતાના હાથમાં લેવા તે પણ વખતથી પ્રયત્ન કરતો હતો. પણ અત્યાર સુધી તે કશી શક્યતા નહોતી. મદનલાલ, નવલ કિશોરની નાતો હતો. એટલે સુત્રોચનાને વાળી બાળી કહેતો. અને સાધારણ છુપેર બોળાઈ તરીકે મસ્કરી છૂપા કરવાને પણ ચૂકતો નહીં. સુત્રોચનાને આ વાત પસંદ નહોતી. તેથી તેનાથી દૂર રહેવા ઇચ્છતી. તોપણ જે દિવસે સુત્રોચના ન મળે તે દિવસે તેના છુપા સુકાઈ જતો. છેવટે નવલ કિશોર ને ધેર જઈને પણ, તેની માથીને મળવાનું બાનું દાદી ધોડીવતર સુત્રોચનાની સાથે વાત ચિત્ત કરી આવતો.

મદનલાલ જ્યારે, નવલ કિશોરને ત્યાં આવે ત્યારે, સુત્રોચનાને તેની સાસુ કહેતી કે, “વદુ, અર્થ ગણ, જે ભાઈ આવ્યા છે, જરા પાન તબાકુ તો આપ, આમ રાંડ નમેરી શું યાદ ભાઈ. તારા બાપને ત્યાં કાઢને ખવરાવ્યું હોય ત્યારે ખવરાવે ને” આમ કહેતી. તેથી ન છૂટકે બિચારી સુત્રોચનાને મદનલાલને પાન તબાકુ આપવાની ફરજ પડતી તે વખતે, મદનલાલ તેને કહેતો હતો કે, “કેમ બાળી ! ખુશી તો છે ને ! મારા ભાઈ હજી તો ન આવ્યા, જુલોને તે તો ત્યાં સાક્ષી બોગવે છે. તમારી સંબાળ પણ લે છે ? હોય, ગભરાતો નહિ. કામકાજ હોય તો મને કહેજો” આમ કહી બે ત્રણ મસ્કરીયો કરે ત્યારે તેને અંધ વળતો. સુત્રોચના તેની આ સર્વ મેષ્ટા જોઈ સમજી ગઈ હતી પરંતુ મોઢેથી તેને એક અક્ષર પણ કહી શકતી નહીં. અને હાજીદા કહી, મદનલાલની સાથે જે ચાર મિનિટ વાતચિત્ત કરી તેને પ્રસન્ન કરતી આથી મદનલાલ સમજ્યો હતો કે જરૂર સુત્રોચના પોતાના પર આસક્ત તો છે. જ્યારે હું જઈ છું કે, દુરત ગમે તે કામ પડ્યું મૂઢી મારી સાથે બેગી આનંદ વાતો કરે છે ત્યારે મને તે અંધ વળે છે. આથી તે પોતાના વિચારને દૃઢ માની દવે સુત્રોચનાને માત્ર હસાવવાની ઇચ્છા શોધવા મંડ્યો.

આજે સુત્રોચના પોતાને ધેર આવવાની છે. વળી કાલનો દિવસ પણ રહેવાની છે. ઠીક લાગ આવ્યો છે. આમ વિચાર વમળમાં શું આવ્યા લાગ્યા. આમ મદનલાલ વિચાર કરે છે કે, સુત્રોચના આવી પહેંચી. ધરમાં પેસતા જ પોતાનાં માસીજી વીરેરને યોગ્ય રીતે બોલાવી ચલાવી બીબેના ટોળામાં મેંડી, મદનલાલે જાણ્યું કે, સુત્રોચના આવી છે, એટલે તે મોઢેથી નીચે ઉતર્યો. અને સુત્રોચનાને જોઈ કંઈથી તેની સાથે વાત ચિત્ત કરવા લાગ્યો.

આજે આજો દિવસ સુત્રોચના મદનલાલ ને ત્યાં છે. મદનલાલને સુત્રોચનાને બેસવાનો એક ખંડ જુલોજ છે. તેની પાસેનાજ ખંડમાં ફાણ, મચાલો, વિગેરે ક્રેટલોડ સર સામાન ભરેલો હતો. મદનલાલના ખંડમાં રહીને ત્યાં આવી શકાય તેમ હતું સુત્રોચનાને ઘણીવાર તે ખંડમાં કાંઈ લેવા મૂકવાને આવવું પડતું. મદનલાલને વખતે તેને “બાળી ! શું લાગ્યા, જરા ચખાડો તો ખરાં, જરા પાણી પાશો” વિગેરે વિગેરે કહી બોલાવ્યા વિના રહેતો નહીં, સુત્રોચના પણ સમજી ગઈ હતી કે આ કુટુંબ અને જરૂર મને હસાવવા ધારે છે મારે મારે પણ સાવચેત રહેજુંજો જોઈએ. તે ધણુ ઉપર જવાની આનાકાની કરે, પણ સાસુ અને માસીજીનો એકાંત, જાળવ્યા વિના છુટકોજ નહોતો.

આજે બીજા દિવસની રસોઈની સર્વ સામગ્રી તૈયાર થઈ ગઈ. સુત્રોચના તથા તેની સાસુને તે દિવસે પણ ત્યાંજ જવાનું હતું એટલે રાત્રે ધેર જવાની તરતી ! પણ ન લીધી

મદનલાલના બીજા ભાઈઓ જુદા રહેતા હતા. આ ખંડમાં તો માત્ર મદનલાલ અને તેની સંડેઈ મા બેઠા હતા.

સપ્તા કાલે મદનલાલ ફરવા ગયો. ત્યાર પછી ધોડીવારે તેની મા તથા સુત્રોચનાની સાંસુ જે જાણ એક બીજા પડોશીને ત્યાં બેસવા ગયાં. સુત્રોચનાએ સાથે જવા કહ્યું પણ ધર સૂનું છે મારે હ નેર બેસ જાએ આવીએ છીએ, કહી, તેને સાથે લઈ ન ગયાં સુત્રોચના એકલી ધરમાં રહી.

મદનલાલ પછરખાંજ જદાર ગયો હતો. ધોડીજ વારે તે પાછો આવ્યો, અને બારણું ઉપડાઈ જાંદર ગયો. રાતનો પડોર, એકાંત વાસ અને આ વખતે આખા ધરમાં સુત્રોચના અને મદનલાલ ને એકબીજા. અગિ અને ધી ગને સાથે. મદનલાલે ધણું કે ઠીક લાગ આવ્યો છે, એમ ધારી, તે સુત્રોચના સાથે ધોડી વાન ચિત્ત કરી ઉપર ગયો અને પાંચેક મિનિટ પછી સુત્રોચનાને બાની, પાણી લાવો કહી ઉપર બે. ધારી. સુત્રોચના પાણી મૂકી અને જ્યાં ચાલવા માંડી કે દુરતજ તેનો હાથ પકડ્યો. અને જતી અટકાવી

મહાવીર સ્વામીએ શ્રેણીક રાજાને આપેલો ઉપદેશ.

(બેખડ ધીધુત ધીવછ દેવચંદ વડાલીઆ. ડાચીન.)

શ્રેણીક ! વયને અને સામર્થ્યને કંઈ સંબંધ નથી. તું મને તેની સ્થિતિમાં હોય તોપણ અખંડ સુખ મેળવવાને તને હક છે. અને તે અખંડ સુખ(મોક્ષ)મેળવવાનું તારામાં બળપણ છે. પરંતુ જેમ પરી રહેલું(વપરાયમાં) નહીં આવતું એવું(હથિયાર) કઠાર્થ બળ અને નીરપ-

યોગી જેવું થઈ જાય છે. તેમ તારા ઉપર પડેલા નકારા સરકાર રૂપી કાટથી તને કાઢવા થાય છે. માટે હિંમતથી તે નકારા સરકાર દૂર કરી માફ રમરણ કરતોતું ધારીશ એવું સામર્થ્ય તારામાં આવશે.

હે શ્રેણીક ! જે માણસને યોગ્ય ઉપદેશ મળે છે, તે મનુષ્ય તે ઉપદેશના પ્રભાવે જન્મદર્માં મહાકાવ્ય કરવાને લાગ્યશાળી થાય છે. અને તે હિંમત ઉપદેશ તેને અખંડ સુખનો રસ્તો બતાવે છે અને તેને દીવ્ય મક્કુ આપે છે માટે જો તારે વિજય મેળવવાની એટલે અખંડ સુખ મેળવવાની ક્ષાતા હોય તો તે માર્ગનું જ્ઞાન જે હું આપું છું તે બરાબર સંચિત, અને તે મુજબ પ્રયત્ન (કર્તવ્ય) કર કર્મ (કર્તવ્ય) કર્યા વગર કળ મળી શકતું નથી.

હે શ્રેણીક ! જે માણસ કલ્પવૃક્ષ સમ જ્ઞાનને છોડી દઈને મનુષ્યના બાહ્ય બાધકામાં કે પ્રપંચતાની ભળમાં ફસાઈ તેવા પ્રપંચી મનુષ્યને શરૂ માની પૂજે છે, તેવા જીવનું કલ્યાણ થતું નથી, પરંતુ ઉલટો તે નીચી ગતિનો અધિકારી બને છે.

જેણે મમત્વનો ત્યાગ કર્યો નથી. જેના હૃદયમાં ક્રોધ બરેલો છે. જેને શત્રુની ખચર નથી અને જે ધર્મનું ખરૂં રહસ્ય સમજી શકી નથી, તેવા મનુષ્યોએ બાગમાં વજ્ર પહેરી તો તેથી કરીને શું ? તેનું કલ્યાણ જ્યાં સુધી તેણે મમત્વનો ત્યાગ કરેલો નથી, અને ધર્મનું ખરૂં રહસ્ય બરાબર સમજી શકી નથી. અને જ્યોત્સ્વિતિ રાખતો નથી, ત્યાંસુધી થતું નથી. માટે હે શ્રેણીક ! તું તારા મમત્વનો ત્યાગ કરી જ્યોત્સ્વિતિ રાખી પચાઈ સુખ પ્રાપ્ત કરવા માટે તારા અંતરાત્માની ઉચ્ચ પ્રેરણા પ્રમાણે મદારા વચન ઉપર પૂરી બદ્ધ રાખી (કર્મ)કર્તવ્ય કરીશ તોજ તને કલ્યાણનો રસ્તો મળશે.

હે શ્રેણીક ! તારા કર્તવ્ય(કર્મ)ઉપર તારા સુખદુઃખનો આધાર રહેલો છે આ રાજ્ય, પુત્રાદિ વગેરે ઐશ્વર્ય એ ક્ષણિક સુખોને અખંડ સુખ માની, અખંડ સુખથી વીમુખ રહેવું અશક્ય તો અખંડ સુખ મેળવવા માટેના પ્રયત્નો ન કરવા અને હૃદયોને સ્વેચ્છાનુસાર વર્તન કરવા તેનું એજ દુ ખતું કારણ છે. માટે અંતરાત્માને ઇન્દ્રિયોના ક્ષણિક સુખોથી વિરક્ત કરીને આત્માની સ્વેચ્છા પ્રમાણે વર્તીસ તો બધા સુખો આ અત્યંત મળના પ્રભાવે આવશે.

હે શ્રેણીક ! તું જીવ નથી પણ અનંત શક્તિમાન આત્મા છે, પરંતુ તેનું અનુભવવા પ્રયત્ન કર. તે જે મારી પાસેથી જાણેલું છે, કે સંજિતેલું છે તે અનુભવ એટલે તારે કલ્યાણ થાય કેમકે એકલું જાણવાથી કેવાતો કરવાથી અનંત સુખ ભોક્ષીમળતું નથી. પરંતુ તે પ્રમાણે આંતર જીવનમાં અનુભવવાથી. અને કર્તવ્ય કરવાથીજ તેનું કલ્યાણ થાય છે. પ્રયત્ન કરનારને હું સહાયતા આપું છું એમ હું બાંધુ પ્રયત્ન કરનારને નિષ્કલતા મળે છે, તેનું કારણ તેણે કર્મ (કર્તવ્ય)બરાબર કરેલ નહિ તે છે.

હે શ્રેણીક ! જે તારે તારા આત્માનું કલ્યાણ કરવું હોય તો સકળ જીવમાં હું રહેલો છું એમ માની તેની સેવા કર. તેમનાં પ્રત્યે પ્રેમ રાખ તેમના પ્રત્યે ક્ષમારાખ, તેમના દુઃખો-પ્રત્યન કરી મટાડ, અને ધૈર્ય તથા-ક્ષમા રાખી નિર્બળ, મૂર્ખ, દુરત્યારી અને નિર્ધન માણસને પણ સમાન ગણી તેમની સેવા કરવા પ્રયત્ન કર. ને સમભાવ રાખ તો તું મારા રૂપ ધરી

હે શ્રેણીક ! કાષ્ટપણ જાતની આચારા રાખ્યા શિવાય, મેં તને જે જ્ઞાન આપેલું છે તે મુજબ વર્તન કર તો તને અખંડ સુખ (મોક્ષ)આપો આપ મળશે.

મક્તિના અધિકારી કોણ ?

(લેખક, - શ્રીકૃત જ્યોતિર્વાલ મંગળજી એસ. બી. એ.)

(અનુસંધાન એપ્રિલના પાન ૭૨ થી -)

જે પ્રમાણમાં ભક્ત માની પ્રાર્થના કરે છે તે પ્રમાણમાં મા પોતાનું સ્વરૂપ તેની પાસે પ્રકટ કરે છે. માના અવિભાવથી ભક્તના હૃદયમાં ઘાન ભંડાર ઉપસી જાય છે. વૈષ્ણવમંથમાં એક અતિ મધુર શ્લોક છે. -

વ્યાધસ્યાચરણં દ્રુવસ્ય ચ વયો વિદ્યા ગજેન્દ્રસ્ય ફા
કુન્જાયાઃ કિમુનામ રૂપ મધિકં કિં તત્ સુદામ્નો ધનમ્
વંગઃ ફા વિદુરસ્ય વાદવપતે સ્વત્તેનસ્ય કિં પૌરુષમ્
મક્ત્યા તુપ્યતિ કેવલં ન ચ ગુણં મક્તિમિયો માધવઃ

વ્યાધનું આચરણ કેવું હતું ? મુરતી ઉમ્મર શી હતી ? મજેન્દ્ર શી વિદ્યા ભણ્યા હતા ? સુંદામાની પાસે ધન કેટલું હતું ? વિદુરનો વંશ કેવો હતો ? તેમજ વાદવપતિનાં પરાક્રમ શાં હતાં ? તથાપિ માધવે આ બધા તરફ વિશેષ ધ્યાન દર્શાવી છે. ભક્તિમિય માધવ કેવળ ભક્તિદ્વારા જ સંતુષ્ટ થાય છે. તેઓ ગુણની અપેક્ષા રાખતા નથી. સરલ વિશ્વાસ સહિત જે તેને આહ્વા છે, તેજ તેને મેળવી શકે છે. કઠોર સાધના પણ તેને મેળવી શકતી નથી. આ વિશે એક ન્દાની વાર્તા છે: - એક દિવસ નારદ ગોલોકમાં મહા વિષ્ણુનાં દર્શન કરવા જતા હતા. રસ્તામાં તેમણે એક યોગીને દીઠો. રાહમાં અર્ધું દટાયેલું તેનું શરીર બિલકુલ ક્ષીણ થઈ ગયું હતું. યોગીએ ઉભે રવરે નારદને બોલાવી કહ્યું. - " ભગવન્, આપના મહારોમને પૂછજો કે હું તેમને મારે આ પ્રમાણે ઘેર તપશ્વર્ષી કરું છું તો મને કેટલા દિવસમાં સિદ્ધિ લાભ થશે ? " દેવણે નારદ પ્રશ્ન પૂછવાનું વચન આપી થોડે દૂર ગયા તો પામલ શાંતિરામને સાનન્દ ગાંભીરે કૂંકના દીઠા. દેવણે જોઈને શાંતિરામે પૂછ્યું. - " મહારાજ, શ્યાં જાઓ છો ? " દેવણે કહ્યું કે હું વિષ્ણુ ભગવાનનાં દર્શન કરવાની ઇચ્છાથી વૈકુંઠમાં જઈ છું. શાંતિરામે કહ્યું. - " વાહ, તો એકનાર એ બેટાને પૂછજો કે ભગવન્ પૂજન અને સાધન બંને એ અમારો ગાંભીરો કોનવશે કે નહીં ? "

નારદ અવિષ્ણે બંનેની પ્રાર્થનાનો સ્વીકાર કર્યો અને પ્રતુની પાસે આવી પ્રશ્ન પૂછ્યા. શાંતિરામનું નામ સંભળતાં જ મુકુન્દની આંખમાંથી ચોધાર અશ્રુ વહેવા લાગ્યાં. ભગવાન બોલ્યા. - " વત્સ નારદ, શાંતિરામના જેવો ભક્ત દુનિયાપર બીજો કેણ નથી, પરંતુ તમે જે યોગીની વાત કરી તેને હું એજાખતું નથી. " નારદે પાછા ફરતી વખતે બધી વાત શાંતિરામને કહી સંભળાવી. શાંતિરામ નાચતા નાચતા બોલ્યા. - " શાંતિરામ ! આનન્દથી કામ્પી ફૂટ, ગોલોકમાં (વૈકુંઠમાં) ત્યારો ગાંભીરો બીજશે. "

સરલ વિશ્વાસવાળાનો ગાંભીર હજી પણ આ રીતે બીજાય છે. ભક્તિ ઉપાર્જન કરવામાં જાતિ, કુળ, વંશ, ધન, કે વિદ્યાનો જરાપણ વિચાર કરવાનો નથી. ભક્તોમાં પણ જાતિ, કુળ કે વિદ્યા જનિત ભેદ હોતા નથી. ભગવાન પાસે તો બધા સરખા છે.

નાસ્તિ તેષુ જાતિ વિચારસ્ય કુલ ધન ક્રિયાદિ મેદઃ

ભક્તોમાં જાતિ, વિદ્યા, રૂપ, કુળ, ધન, ધણો કંઈક ભેદ હોતો નથી. તેઓમાં આજ્ઞાજ કેવું શુદ્ધ હોય ? શ્લેષ્ઠ હોય ? મંડળ હોય ? ને તેઓ સૂર્ય, કુર્ય, પડિત, મૂર્ખ, ધની, દરિદ્ર એવા તો પાડે તો પછી બીજું શાંતિનું રથજ કયું રહેશે ? જેવો ઉપારવ તેવો ઉપાસક હોય છે. ભગવાનની દૃષ્ટિમાં બધા સંમાન તો પછી ભક્ત બધાને સમાન ગણે એમાં નવાજી શો ?

કોઈ કહેશે કે ભક્ત જનવાનો અમારો અધિકાર જ નથી. આ સંસારમાં જે જીવ, પાપથી, મોહથી આકુળ છે તે ભક્ત કેવી રીતે થઈ શકે ?

સંસારમાં રજા છતાં પણ માણસો ભક્ત થઈ શક્યા છે, શુભાનન્દરાય દિવાન હતા, મોટા રાજ્યો

હાર તેમના માથા ઉપર હતો, પણ એક ભક્ત તરીકે જોરો તેમને કેટલો આદર આપ્યો છે. નિત્યાનન્દ પણ ગુહરથી હતા. પુરૂરીક વિદ્યાનિધિને મળવાને માટે મુકુન્દ (નિત્યાનન્દના શિષ્ય) એકવાર ગદાધરને લઇ ગયા. પુરૂરીક અર્ધા હાથ ઉંઘાઈની એક દુધ જેવી સફેદ ગાદીપર બેઠા હતા. વિવિધ પ્રકારનાં આતરથી-મર સુગંધમય હતું. ગદાધરે જોયું કે ધર અનેક પ્રકારની ભોગવિલાસની સામગ્રીથી ભરપૂર છે આ દેખાન જોઈને ગદાધરના મનમાં પૂંડરિક પ્રત્યે થોડી અભક્તિ ઉત્પન્ન થઇ મુકુન્દ સમજી સમજી ગયા. તેમણે હાર કીર્તનનો આરંભ કર્યો કે તરતજ પુરૂરીક વિદુષણ થઈ ગયા, તેમના હૃદયમાં એવી ભાવની લહરી-ઉઠી કે તેને તેઓ દબાવી શક્યા નહીં. થોડા વખત પછી તેઓ જમીનપર પડી પડ્યા ગદાધર આ જોઈને આશ્ચર્યચકિત થઇ ગયા કીર્તન પૂરું થયા પછી બતાવેલી અવસ્થાને માટે ગદાધરે પુરૂરીકની ક્ષમા માગી અને પ્રાપ્તિ તરીકે તેમને શરૂપદે સ્થાપિત કર્યાં.

સંસારી સામાન્યે ભક્ત થઇ શકે નહીં ? આ સંસાર શુ ભગવાને સર્જ્યો નથી ? શું અહીં સપ્તાનનું (satvan) સામ્રાજ્ય છે ? ભગવાને માતાપિતા આપ્યાં છે, પરિવાર આપ્યો છે તો ભગવાનને ચરણે પ્રાણ સમર્પણ કરી સંસારનાં સધળાં કાર્યો આપણે કરવા બેઠીએ. આ સંસારમાં કરવાનાં સધળાં કાર્યો ભગવાનનાં છે એમ ગણીને જો આપણે આપણું આચરણ રાખીએ તો આપણને પાપ કદિ રૂપક કરી શકશે નહીં, આપણી છુદ્દ સત્ય પંથથી કદિ વિચલિત થશે નહીં, અને આપણુ જીવન સદા અમૃતપૂર્ણ રહેશે. જ્યાં હોવાથી ભગવાનની ઇચ્છા વિરુદ્ધનાં સંસારી હાથે આપણે ન કરવાં બેઠીએ. મને તે રિપતિમાં પ્રાણનું આકર્ષણ સદા ભગવાન તરફજ રાખવું બેઠીએ.

પુંવાણુ પુંલવિપયાણુપસેવમાનો

ધીરો નમુંચતિ મુકુન્દ પદારવિન્દમ્

સંગીત વાદ્યકતિતાન વર્ણગતાઝપિ

મૌલિસ્ય કુલ્લ પરિરક્ષણ ધી નેટીવ, ॥

જે પ્રમાણે નદી સંગીત, ત્રાઘ અને તાન પ્રમાણે ચાલતાં છતાં, જૂદી જૂદી ભક્તના વાદવાળાં વૃત્તો કરતાં છતાં, મસ્તક પરના કુંભને પડવા દેતી નથી, તેવી જ રીતે ધીર પુરુષ સમસ્ત વિષયોપભોગ કરતાં છતાં મુકુન્દના પદારવિન્દનો ત્યાગ કરતો નથી.

શુકદેવ ન્યારે જનક રાજ પાસે યોગાભ્યાસ કરવાને ગયા ત્યારે જનકનું એકવર્ષ બેઠાને તેમને સંભળ થયો કે 'આવો સંસારી થી રીતે મોજી થઇ શકે ?' જનક તેનો મતોગત બોલ જાણી ગયા. શુકદેવને એક તેલપૂર્ણ પાત્ર આપીને તેમણે કહ્યું—“આ પાત્ર લઇને તમે મ્હારી આખી રાજધાની બેઠા આવો, પણ પાત્ર રાખજો કે તેલનું એક બિન્દુ પણ પૃથ્વી પર ન પડે.” શુકદેવે તે પ્રમાણે કર્યું, સમસ્ત રાજધાની બેઠાને તે પાત્ર આપ્યા જનકે તેમને કહ્યાં કર્યાં, શું, શું, બેપુ વગેરે પ્રશ્નો પૂછ્યા, તેમણે રાજધાનીનું સંપૂર્ણ નર્ણન આપ્યું. તેલ પાત્રમાંથી એક બિન્દુ પણ તેલ જમીનપરે પડ્યું નહોતું. કેમ, પડ્યું નહોતું ? શુકદેવે જવાબ આપ્યો—“મ્હે” આરે તરફ દૃષ્ટિ ફેરવી છે પણ મ્હારું મન તો સદા પાત્ર તરફજ હતું, તેથી તેલનું એક ટીપું પણ જમીનપર પડી શક્યું નહીં.” જનકે કહ્યું—“મ્હારો વિષયભોગ પણ આવો છે. સંસારનાં બધાં કાર્યો હું કરું છું પણ મ્હારું મન તો સદા ભગવાન તરફજ છે. હમેશાં મ્હારા મનને હું કાળજી પૂર્વક ભગવાનના ચરણ પદમાંજ બોડી રાખુ છું.”

સંસારમાં રહેવા છતાં આવા ભક્ત થઇ શકાય છે. સંસારનાં સર્વ કાર્ય કરતાં છતાં જો તેને જૂદી શક્તો નથી તેજ તેના ખરે ભક્ત, તેને બીકે કોની હોય ? સંપત્તિમાં તેનું મન પુલાઇ જતું નથી, બને રિપતિમાં—‘હા, હતાઝમિ’ એમ તે કરતો નથી આપણે માથે નજરું દુઃખ આવી પડે તો પણ આપણને અત્યંત શોક થાય છે, તેમને માથે દિમાચક્ર પર્વત ધસી પડે તોપણ તેઓ અચિર મતા નથી. જનકે કહ્યું છે,—

અનન્તં વત મે વિત્તં યસ્ય મે નાસ્તિ કિંચન

મિથિલાયાં પ્રદીપ્તાયાં ન મે દશતિ કિંચન.

આ મ્હારા અઢળક ધનમાંથી વાસ્તવિક રીતે મ્હારું કંઈ નથી. આખી મિથિલા નગરી બળી જાય

તો પણ મહાર કંઈ બળી જતું નથી. આવા સ્થિર ચિત્તવાળા એક બે માનુસો મહે પણ જોવા છે, જેમનું મન

દુઃસ્વેપ્નનુદ્વિગમનાઃ મુલેષુ વિગતસ્મૃદઃ

દુઃખમાં ઉદિગ નહોતું, સુખમાં સ્પૃહાવાળું નહોતું.

તું એક ગૃહસ્થ મહામાને ઝોળાયું છું. તેમના જ્યેષ્ઠ સિંગીલવી ધણા બુદ્ધિમાન હતા અને મેઠિ-
દસ કોલેજમાં ઉચ્ચ વર્ગમાં અભ્યાસ કરતા હતા. પરીક્ષામાં તેમણે ધણા મેડલ મેળવ્યા હતા. જદા
એક વિદ્યાર્થી રૂબરૂ આ પુત્રવત્ત હતું આ પુત્રનું લગ્નજય પચ્ચીસ વર્ષની વયેજ થતુ યયું. જે દિ-
તે પુત્રનું મૃત્યું યયું તેજ દિવસે અમારી એક સહા તેમને ત્યાં મળવાની હતી. મહારા બે સદાધ્યાયી
સંખ્યાકાળ પેલાં થોડે સમયે ત્યાં ગયા જદા પુરણ કોઈ બ્યક્તિની સાથે ધરના આગલામાં કંઈ વન
કરી રહ્યા હતા જન્ને જણ તેમની પાસે એક આસન પર બેસા. તેમાંથી એક જ ધરમાં અમારી સહ
મળવાની હતી તે તરફ એકાદ ડગલું ગયા જદે પૂછ્યું—“ એ તરફ શા માટે જાઓ છો ? ” તેમણે
જવાબ આપ્યો—“ એકયુરેશન એટલે લાવવા માટે ? ” જદે સ્થિર બાવે કહ્યું—“ એ ધરમાં જદે
નદી એ ધરમાં અજ ચાર વારતા મહારા જ્યેષ્ઠ પુત્ર ન..... નું મૃત્યુ યયુ છે. મહારા સદાધ્યાયી તે
અવાક યજ મયા, આવા યોગ્ય પુત્રનું મૃત્યુ યયા છતાં તે જદા પુરપુરું મન કિચિત્ માત્ર પણ સલાહ
માન થયું નહીં ! આતુ દસ ક્યાંય જોવામાં નહીં આવે મહારા સદાધ્યાયી ચૂપચાપ બેસા જદા જોવામાં
“ ચાલો, આજ આ દેવળ પરીના મહારા મહાનમાં સભાનું કામ કરીએ, ” આ બ્યક્તિ સખધી આપણે
શું કહીયું ! પ્રાણ સર્વદા ભગવદ્બક્તિમાં કુબેલ ન હોય તો આતુ સર્વે ક્યાંથી આવે !

એમનાજ સંખધમાં મહે એક બીજા વાત સંભળી છે. એક બીજા પુત્રનું મૃત્યુ યતાં તેમના
સંખધીઓએ તેમને પ્રશ્ન પૂછ્યો—“ આપ, કેવી રીતે આખ સિધર રહી રહો છો ? ” તેમણે જવાબ
આપ્યો—“ હાન ઉપર આપણો શુ હાવો હોઈ શકે ? ” ભગવાને આપુ છે અને ભગવાન લઈ લે
તેના ઉપર આપણો કંઈ દહ નથી. ભગવાન ઉપર કયા કયા ઉપકાર કરીને તેનું અર્જન કર્યું છે ?
આપણે તે દહ તરીકે માગી શકીએ ? વિદેશમાં તેમની કન્યાનું મૃત્યુ યતાં તેમની પત્ની કંઈન કર્યુ
લાગી. એ વખતે તેઓ પાસે જહનિ કહેવા લાગ્યા—“ તું શા માટે રહે છે ? એમ જ ધારી લેતે ?
તારી કન્યા ભાગલપૂરમાં જ છે. કદાચ તું કદીય કે ભાગલપૂરમાં હોત તો મને વર્ષમાં એકાદવાર મળી
જાત; પણ થોડી રાહ ને થોડા દિવસ પછી તું તેને નહીં જોઈ શકીય અને પછી તમે કદી બુદ્ધ
પડશો નહીં. ” કેવો સરસ વિચાર !

એક બીજા મહાપુરુષને પણ મહે જોવા છે તેમના પુત્ર મૃત્યુ સંખ્યાપર પડેલા અને તેમની સ્ત્રી
પાસે બેઠી બેઠી કંઈન કરતી હતી, તેજ વખતે તેમણે કહ્યું—“ જો, ઇશ્વરમાં અવિશ્વાસને લાગે તારી
આંખમાંથી નેહતાં આંસુથી અને નેહતું દુઃખ યાય છે. નેહતું પુત્રના મૃત્યુથી યતું નથી. ” એ વખતે
તેમની પાસે બેઠા હતા. મહારી આંખો પણ ફાટી રહી.

આવા દુશાન્તો જોતાં છતાં કોણ કદી ચક્રો કે સંસારમાં રહીને બક્ષત યઈ શકાય નહીં. જે બક્ષ
યવાની કૃષ્ણ રાજે છે તેને ઇશ્વર સદાય યાય છે. બક્ષતની વાંછા જશ્વર પૂરી યાય છે. કામજો મનુષ્ય
પણ ન લાવતુ કે સંસારમાં રહીને બક્ષત યવાનો માર્ગ નથી, એમ બોલવાથી આપણે ભગવનમાં દે-
રેપણ કરીએ છીએ. આ સંસારના કર્તા પણ ભગવાન અને “ શુદીર્ણા શુદેવતા ” પણ તેજ.

આમજ કહ્યું છે કે તામસ બક્ષત કમે કમે મુખ્યાભક્તિને પ્રાપ્ત કરી યઈ છે. દુરાચારી પણ જો
ભગવાનને અનન્ય બાવે બજો તો થોડા દિવસમાં ધર્મક્રિમા બને છે, અને નિત્ય શાંતિ મેળવે છે માટે
ચાલો આપણે છાતી કદીને આમજ ચાલીએ, ભગવાન બધાને કૃતાય કરીએ, આપણામાંના કુટમાં ક
છેને પણ ઉદાર યરીએ. કારણ ગીતાછમાં કહ્યું છે કે :

અપિતૃત્તુ સુદરાચારો લજતે મામનન્યચાક્

સાધુરેવ સમંતવ્ય સમ્યગ્ વ્યવસિતિ હિસઃ

સિતિ લવતિ ધર્માત્મા શાશ્વત્ પ્રાન્તિ નિગચ્છતિ

કૌંતેય પરિજ્ઞાનીદિ નમે મક્તઃ પણ્ડયતિ.

ૐ શાન્તિઃ

શાન્તિઃ

શાન્તિઃ

લડાઈ પુરી થયા પછી દુનિયાનું ભવિષ્ય

(લે-ગ્રીયુવ અમૃતલાલ સુંદરજી પરીવાર.)

જે દાસમાં પુરોપમાં જે બહુ બચકર લડાઈ ચાલે છે તે લડાઈમાં થતી અતિથય ખરાબી જોઈને ધણા સારા માણસો બહુજ દીલગીર થાય છે, કાણુ કે હાલની રાક્ષસી લડાઈથી દુનિયાની એટલી બધી સમૃદ્ધિનો નાશ થાય છે કે જે જોઈને કોઈપણ સજ્જનને અહોસ થયા સિવાય રહે નહિ. દર મહિનામાં ઘણી આગબોરો છુટે અને દારૂગોળા પાછળ દરરોજ લાખો નહિ પણ કરોડો રૂપિયા ખરચાય, એ વાત ધાર્મિક માણસોને કેમ પાલવી શકે ? વેપારીઓને જીવ ઉચક રહે, કોઈપણ ચીજના બાવનું ડેકાણું રહે નહિ, કોઈ કોઈ ચીજના બાવ બેવડા,ત્રણવડા અને દસગણ ગણા થઈ જાય, લડાઈના કરજના બોલમાં ધણાવરસ સુધી ઘણી પ્રજાને કચરાઈ પડે અને પૈસાની તગીને લીધે અથવા માણસોની તગીને લીધે જન્મતને આગળ વધારનારા દયાના,પરચાર્યોના, તથા લોકોના કલ્યાણના કામોને અટકાવી રાખવા પડે, તે નુકસાની કંઈ જેવી તેવી નથી. તે સિવાય નર્મ લડાઈ થાય ત્યાં સેંકડો ગામો ઉજા થાય, લાખો માણસોને ખરખાર તજીને બાગવું પડે અને ધણાંજે ઇતીહાસિક સુંદર મકાનો ત્યાં ધર્મેના મહાનોના નાશ થાય.એ બધી ખરાબી જોઈને સારા માણસોના દીવ કે પે તેમાં કંઈ નવાઈ નથી.

જાણ્યો ! આ જગતની અંદર મનુષ્યનું જીવન ફેટકું બહુ દીમતી છે.એવા અમુલ્ય જીવનોના પળ-પળમાં નાશ થાય અને તે પણ સો બેસો નહિ, દુખર બે દુખર નહિ, લાખ બે લાખ નહિ, પણ લાખો અને કરોડો માણસો તોપના ચોળાથી મરી જાય તે કરતાં વધારે બચકર ખરાબી બીજી કઈ ? તદ્દન નિર્દોષ માણસની ઉપર બોમ્બ ફેંકાય, અને વેપારીના વહાણો આગિત દુરમતોની સખમેરીનના લુલમથી થોડી છુટમાં દરિયાના તળાએ જઈને બેસે એ બતાવે શુ દુઃખપાક ન કહેવાય ? લાખો માતાઓ આંસુની નદીમાં પડેવરાબા કરે. લાખો વિધવાઓ એકાંતમાં નિસાસા નાંખ્યા કરે અને લડાઈ ઉપર શ્રાપ નાંખ્યા કરે, તથા લાખો જુદા માણસો પોતાના લુલાન દીકરાઓને મરેલા જોઈને પોતાનું જીવતર ધૂળ થઈ ગયું એમ સમજ્યા કરે, ને એ લાને લીધે તેઓની હાંદગીમાંથી રક્ત ઉડી જાય,એ જનાવશું ત્રાસ દાવક નથી ? અરે આલેધીજ ક્યાં છુટકો છે, પણ હજી તો દુખરો વિદ્વાન ગણાતા માણસો અનેક જાતની શોષ કરવામાં મગેલા છે કે દુરમતોના વધારમાં વધારે માણસોને સહેલામાં સહેલી રીતે કેમ મારી શકાય અને દુરમતોના મુલકની સમૃદ્ધિનો બહુ જલદીમાં જલદી અને ધણામાં ધણો નાશ કેમ કરી શકાય-એ શોષ ઉપર તેઓ રાતદિવસ મડેલા છે. આ કરતાં રાક્ષસીપણું બીજું કયું ? આવી આવી લડાઈની અનેક જાતની બચકર ખરાબીઓ જોઈને એક મહાત્મા અનિથય દીલગીર થતા હતા અને હિમાલયના એકાંત જંગલોમાં લુલાલુલા રૂપેરી ત્યા સેતિરી મંદીરોના જેવા લાગતા ખરડોના ચીખરાની સામે જોઈને તેઓ પ્રાર્થના કરતા

જોઈ કે-હે પ્રભુ ! હે, દિનદયાળુ ! હે સર્વ શક્તિમાન ! અસ્ત્રબેલી બચાવ, બચાવ, બચાવ. આ બચકર લડાઈની મહાદુઃખદાયક આફતમાંથી દુનિયાને બચાવ બચાવ, હે પ્રભુ ! તારી લીલા અમને સમજતી નથી. હાલની લડાઈમાં થતા અનર્થથી અમારા હૃદયો કંપી જાય છે. લડાઈમાં સપડાયેલા દુઃખો અમારાથી જોઈ શકાતા નથી. ધણા વરસોમાં જેટલી સમૃદ્ધિ ન મેળવી શકાય તેટલી સમૃદ્ધિનો થોડા દિવસમાં નાશ થઈ જાય છે, એ આફતમાંથી હે પ્રભુ ! દુનિયાને બચાવ, બચાવ, માણસોને મારી નાંખવાનો દુખર ધણી પ્રજાઓને ખાસ શીખવે પડે, અને દુખરમાં જે આગળ વધે એટલે કે જેને વધારેમાં વધારે માણસ મારી નાંખતા આવડે તે માણસ મોટા ગણાય, અને તેને મોટાં મોટાં ધનાઘો મળે છે, એટલુંજ નહિ પણ લાખો માણસોને પોતાની મરજી વિરુદ્ધ ફરજિયાત રીતે લકવું પડે છે, એ દુઃખ શું થોડું છે ? અને દેશમાં સમય વિદ્યોતે, સર્વવ્યવસ્થાદોષો અને સર્વથા રસાયણ શાસ્ત્રોએને માણસોના નાશ કરવા સાધનો શોધવા પડે ત્યાં જગતની સમૃદ્ધિનો નાશ કરવાની શોષ કરવા પાછળ રહેવું પડે એ કરતાં વધારે ત્રાસ દાવક બીજી સ્થિતિ કઈ ? ગરીબોની રોટલી માંધી થઈ જાય, સુહાઓ ટેકાણે પડ્યા વગરના સડ્યા કરે, અને ખાદ્યોની અંદર મહિનાના મહિના સુધી પુરતા સાધનો વિના લાખો સિંધાઓને ગમેતેમ ચઢાવી દેવું પડે, તે શુ દુઃખપાક સ્થિતિ નથી ? અહીં ખાદ્યોમાંથી તું જન્મતને બચાવ,બચાવ,બચાવ. હે પ્રભુ, તું બચાવ છે, તું ઈનસારી છે, તું મંબલકારી છે, તું વારા સૌ બાલકોનું લહુ ખજાનો છે, તને સારા કામો ગમે છે તને સારા વિચારો ગમે છે અને તું લોકોને સારે રસ્તે દોરવા માટે હંમેશાં અબુધારી ગમે

મદદ કરી કરે છે તેમ છતાં બાળી લગ્નકર લગ્નકરને કેમ ચાલવા દે છે, તે અન્યથા જેવું છે. હે નાથ! મને આ લગ્નકરથી થતી ખરાબીનો ખુલાસો સમજાવો નથી માટે હે નાથ! દયાકર, દયાકર દયાકર, મને મને તેનો બેદ સમજાવવાની કૃપા કર, હે પ્રભુ! હે નાથ, હે દીનદયાળુ! હવે તારી અમિદશિ બગાડ પર ફેંક અને આ ખાના ખરાબી કરનારી લગ્નકર બધ પડે તેવી કૃપા કર, તેવી કૃપા કર, તેવી કૃપાકર. "આ પ્રમાણે તે મહાત્મા વારંવાર પ્રાર્થના કરતા હતા. એમ પ્રાર્થના કરતે કરતે ધર્મી મુદત વિતી ગયા. બાદ એક દિવસ તેને કંઈક અદ્ભુત દર્શન યથા ગર્ભા દેતાં તેની હકીકત જાણવા જેવી છે.

એક દિવસ એ મહાત્મા જ્યારે ઉપર મુજબની પ્રાર્થના કર્યા પછી પ્યાનની સ્થિતિમાં બેઠા હતા ત્યારે તેમને 'સર્વલાઇટ' ના જેવો કંઈક મહાન તેજસ્વી સફેદ પ્રકાશ દેખાઇ ગયો, અને પોતાની ઉપરથી એ તેજ જાણે પસાર થતું હોય એમ લાગ્યું અને એ પછી જાણે પોતે એ તેજની અંદર બેઠા હોય અને પોતાની આસપાસ તેજ છવાઇ રહેલું હોય એમ લાગ્યું. એ તેજ અજબ જેવું હતું, તેના ખરા ખ્યાલ કંઈ ધણી લોકોને આવી શકે નહિ પણ સર્વલાઇટનું તેજ ધણી લોકોએ જોયેલું હોય માટે એ તેજનો ખ્યાલ આપવા સારું કંઈક થયી યયી અને અધુરી અધુરી સરખામણી કરવામાં ઉપયોગી થઇ શકે એમ ધારી સર્વલાઇટના તેજનો દાખલો આપવામાં આવ્યો છે. બાકી એ મહાત્માને દેખાયેલું તેજ તો અન્યથા જેવું હતું. તેની સરખામણી કંઈ જગતની ખીજ કોઇપણ ચીજ સાથે થઇ શકે નહિ.

એવું તેજ દેખાવા પછી 'વાયરલેસ' ટેલીગ્રામના સંદેશની પેઠે, એટલે કે બહારથી દેખાતા સંદેશ એવા કોઇપણ સાધનોની મદદ વગર તેના અંતરમાં સંદેશ આવવા લાગ્યા. અને પછી સંદેશિક સંદેશ વધારે રપટ રપમાં ખુલ્લા થાય અને જેમ ફોટોગ્રાફ કે આગોળનીથી ચોક્કસ અવાજ સંભળાય છે તેમ તે સંદેશનો અવાજ સંભળાવા માંડ્યો.

તે પછી 'એક્સપેરિમેન્ટ' ઈરજોની મદદથી, દરેક વસ્તુની આરપાર બેઠા સંદેશ છે તેમ ધણી દેશી-ધણી વસ્તુઓ ત્યાં ધણી બનાવેલી આરપાર બેવાની સક્તિ તે મહાત્માને મળી ગઇ, એટલે જગતમાં દાસમાં બનતા બનાવે ત્યાં હવે પછી થોડા વરસમાં બનવાના બનાવેલું તેને બાન થઇ ગયું.

એ પછી 'સીનેમેટોગ્રાફ' માં જેમ હવતા જેવી પ્રત્યક્ષ ચીજો દેખાય છે, અને ધણી જાતની ફીલ્મ તૈયાર કરતી સમજાય છે તેમ લગ્નકર પછી જગતમાં જે ઉલ્લસાવક થવાની છે, જે ફેરફાર થવાના છે તેને બનાવે બનવાના છે તેના અતિરપટ ચિત્રો અને અતિચંદ્ર ચિત્રો તે મહાત્માને દેખાવા લાગ્યા. ધણી સીનેમેટોગ્રાફના ચિત્રોથી જ્યારે આપણે અન્યથા થઇએ છીએ અને મનુષ્યની એવી કળાથી આપણે ખુશીખુશી થઇ જઇએ છીએ ત્યારે યોગના અભ્યાસથી, પ્રભુની પ્રેરણાથી કે કુદરતના અમરકારથી તે કુદરતના અદ્ભુત ચિત્રો, અવનવા ચિત્રો, બેદી ચિત્રો, અને રંગ ભેરંગી ચિત્રો, અમરકૃતિવાળા ચિત્રો પટ થાય, તેને કેટલું બધું નવું નવું બેવાનું ત્યાં જાણવાનું મળે એ વિચારવું કંઈ મુશ્કેલ નથી.

એ પછી એવી સ્થિતિમાં એ મહાત્માને સંભળાયું કે "બેટા વિશ્વાસ રાખ, વિશ્વાસ રાખ, કે કુદરત કદી પણ ધુલ કરતી નથી. અને પ્રભુ કદીપણ જગતનું અખંડ કરતા નથી. તેનો ઉત્પત્તિનો ક્રમ કદીપણ બદલાતો નથી. તે જે કરે છે તેના પરિણામો આરામ હોય છે હમણાં તું લગ્નકરના કુખો સાથે બેઠેને અભરાય નામ છે પણ એ કુખોની પાછળ જે કંઈક નવું નવું તત્વ રહેલું છે, નવી જગતિ રહેલી છે અને નવું હવન રહેલું છે તે જરા જોવો ખરા.

બેટા! આ લગ્નકરના જેવી છે તે તું જાણે છે? મુઝવણની તેરસની રાતનો પ્રાતઃકાળ તે જોયો? એ વખતે ત્રેવીસ ધડી મુઠી ધણું અજવાળું હોય એ પછી થોડીક ધડી અધકાર વધે છે અને વારંવાર પ્રાતઃકાળમાં અધકાર દુર થઇ જાય છે. અને પૂર્વ દિશામાં વાદળોમાં નવો નવો રંગ દેખાય છે. મને સૂચના સોનેરી ઈરજો પછી પ્રકાશિત થાય છે, તેમજ આ લગ્નકરને જે અધકાર છે તેનો જરા ખરેખર છે. હમણાં કુદરતની અંદર લગ્નકરના વાદળોમાં વીખરાઇ જરી અને પ્રાતઃકાળના સુંદર રંગ ભેરંગી વાદળોમાં દેખાવા લાગશે અને થોડો વખતમાં જાણવુંનું આનંદદાયક તેજ દેખાઇ રહેશે અને પછી તો દરેક ક્ષણે ક્ષણે એ તેજ ગંધનું જરી માટે જોઇ લે બેટા! એ પ્રકાશને જોઇ લે, એ આગા-ના પ્રકાશને જોઇ લે, એ ટહિના મહાન પ્રકાશને જોઇ લે, એ શક્તિના અલૌકિક દર્શનને જોઇ લે અને એ કોઇકેતેજ દેખાય તેવા કુદરતના મહામુદ્દવાળા તેજને તું જોઇ લે, નિરાતિ જોઇ લે, બુદ્ધિપૂર્વક જોઇ લે અને લગ્નકર પછી ફુલિયામાં જે જે બનાવે બનવાના છે, તેનું એ તેજમાં દર્શન કરી લે.

એ સંસ્કૃતિને તે મહાત્મા અજબ યથા, જરાવાર સત્ય યથા, એ પછી "હૈ શાન્તિ" નો તપ કરી, અતઃકરણ રિધર કરી લગ્નકર પછીના બનાવો જોવા લાગ્યા તેમાં તેમને એમ દેખાયું કે—

બાલ સહચરી.

(અનુ સંપાદન ગતિકથી.)

પ્રકરણ ૨૦ મું.

રમેશના પતેા.

નિર્ણય કરેલા દિવસે હરિનાથ પોતાના પરિવારને લઈને કાંચીએ યાત્રા કરવા માટે ગયા રથામસુંદરે યાત્રાની વ્યવસ્થા કરવાનું કહ્યું હતું પણ તે ત્રિદકલ જણાવેજ નહીં, જેથી ધાર્યું કે તે કલકત્તે ગયો હશે, ત્યાંથી બીજે દિવસે તે પ્રયાણ ગયા ત્યાં હરિનાથે રહેવાને માટે એક બાઝે ઘર રાખ્યું અને ત્યાં પોતાના કુટુંબ સાથે રહેવા લાગ્યો. મકાન જરોજર સડક ઉપર હતું એટલે રસ્તે આવતી જતી ગાડીઓ સારી રીતે જોઈ શકાતી હતી. એક દિવસ સાયંકાળે તારા અને ગંગા છબ્બા બેસીને સડકની શોભા નિરખી રહ્યાં હતાં. કઠી સહેરની વસ્તી અને શોભા નિહારતી હતી. કઠી મોટરો, સાયકલો અને ગાડીઓમાં બેઠેલાં આ પુરુષો, અને મેમસાહેબોના વિચિત્ર વેશ અને તેમને સાહેબની માથે બેસી વગર સંકેતે વાત કરતાં જોઈ આશ્ચર્ય પામતી હતી. ગંગા હજી બાળક હતી, તે બોલી, બે, બેન, હું ગાંધિયા મળું છું, કે કેટલી યધ, જુવો, એક, બે, ત્રણ, જુવો જુવો પેલી કેવી સુંદર મેમ છે, રમ કેવો સુંદર છે, બે આંખોની પુતળા અને વાળ કાળા હોત તો કેવી સુંદર દેખાત ! વળી પાછી મળુવા લાગે, પાંચ, છ, જુવો જુવો કેવી સુંદર ગાડી છે, કેવા સુંદર બને પોણા છે, આ આપણાં દેશી જણાય છે. એવામાં ગંગાએ એકદમ આશ્ચર્યથી કહ્યું, બે બેન આ કોણ છે ? જણાય છે કે તેમને મેં કંઈ જાણેલા છે. એમ કહી તારાને ગંગાએ એક ગાડી બતાવી. તારા તે તરફ જોતાજ બોલી ઉઠી, એતો આપણા રમેશ છે ગંગાએ તે તરફ જોઈ કહ્યું, કાંજુ રમેશ બાણુ ! હા એતો એજ. દાડી રખાવી છે તેથી એગળાયા નહીં. આટલું કહેતાજ મગા દેખતી પોતાનાં માખાપ પાસે ગઈ, ને રમેશની વાત કહી. આ તરફ તારાએ એ ગાડી ક્યાં બપ છે તે તરફ ધ્યાન લગાવીને જોવા માંડ્યું તો તેને જણાયું કે તે ગાડી તેમના મકાનથી થોડેજ દુર, તેમના મકાનમાં રહીને જોઈ શકાય તેવા એક સાંખી લાઈનમાંના બંગલા પાસે ઉભી રહી. બંગલો તેમના મકાનની બરોજર સામે હતો. તેની શોભા જોઈ ધણીવાર તારાને ખુબ કે આ કાંતો બંગલો હશે !

ગંગાએ જઈ હરિનાથને તે વાત કહી અને તેમને બંગલો પણ પોતાના મકાનમાં રહીનેજ બતાવ્યો. જેથી હરિનાથ તેજ વખતે તે બંગલા તરફ ગયા. રાતના દસ વાગતાં સુધી તારા અગાસીમાં બેસીને તે બંગલામાં શું થાય છે તે જોતી હતી એટલામાં ગંગા પાછી દોડતી આવી અને કહ્યું, બેન, આવો રમેશ બાણુ આપણે ત્યાં આવ્યા છે. તારાએ કહ્યું, તું જા હું આવું છું. એથી ગંગા ગઈ, પછી તારા પણ ઉઠી, અને રમેશ જે ખંડમાં હતો તેની પાસેજા ખંડમાં આવી અને તેને જોવા લાગી.

રમેશ ત્યાંથી અગાસીમાં ગયો, ત્યાં ગંગા અને રમેશ બજવાળા રાત્રે જમનાં નદીની શોભા જોતાં ઘાંતો કરવા લાગ્યાં

* મગાએ રમેશને કહ્યું, તમે અહીં સુ નોકરી કરો છો ?

રમેશ—હા

ગંગા—કેટલા રૂપીઆ પગાર મળે છે ?

રમેશ—કાંઈ નહિ

ગંગા—એ વળી કેવી નોકરી ?

રમેશ—એ વળી નવા મકાનની નોકરી છે.

ગંગા—એ ગાડી કાંતી છે ?

રમેશ—મારી છે.

ગંગા—શું ક્ષિપ્યા આપીને ખરીદી છે ?

રમેશ—તો શું મફત મળી હતી.

ગંગા—ક્ષિપ્યા ક્યાંથી લાવ્યા ?

રમેશ—સ્તામા પડેલા મળ્યા.

ગંગા—હા, હવે સમજી તમે તો ચોર છો ?

રમેશ—કેવી રીતે ?

ગંગા—જે રૂપીઆ પડેલા જડવા તે શું તમારા હતા ?

રમેશ—હીક, જા હવે હું હાથો.

ચોડીવાર અને જણી છાની રત્નાં, પછી ચોડીવાર ગંગાએ પૂછ્યું, તમે શું ફરી લગ્ન કર્યું છે ?

આ સાંભળી એકદમ રમેશને રંગ બદલાઈ ગયો, ચોડીવાર પછી રમેશે કહ્યું, ના, હવે કરીશ.

ગંગા—કાંની સાથે ?

રમેશ—એ પછી જણાશે.

ગંગા—છોકરીની ઉંમર કેટલી છે ?

રમેશ—તમારા જેટલી હતી.

ગંગા—કેવી, કાળી કે ગોરી છે ?

રમેશ—ચંદ્રીજી રૂપવાન છે.

ગંગા—એવી કાઠવાર જોઈ નહીં હોય એવી રૂપાળી છે ?

રમેશ—હા એવી છે કે જેને કદી પણ કાઠજો જોઈ નહીં હોય એવા રૂપવાળી છે.

ગંગા—તમે તેને કદી જોઈ છે ?

રમેશ—હા.

ગંગા—તમે તેને મ્હાલ છે ?

રમેશ—હા.

ગંગા—ને પણ તમને મ્હાલ છે ?

રમેશ—એ કેવી રીતે જણી શકું ?

ગંગા—હીક, એવી સુંદર બાળકી તમને ક્યાંથી મળી ગઈ ?

રમેશ—તમારાજ મામમાં રતનપુરમાં

ગંગા—અમારા ગામમાં ? કાંની છોડી ? એનું નામ શું ?

રમેશ—દરિનાય શુકલની, ગંગા.

આ સાંભળી ગંગા ચરમાઈ ગઈ, અને ચોડીવાર નિયુ ધાંડી અને પછી તરત ત્યાંથી નાસી ગઈ તેને જતાં જોઈ રમેશે દસ્તા દસ્તા એકવાર કહ્યું, “ દોડો નહી, પડી જશો, ” અને તે પછી રમેશ પણ ત્યાંથી નીચે ઉતર્યો.

આ સળંગ વાન તારાએ પાસેના ખડમાં રહી સાંભળી લીધી.

રમેશે નીચે જઈ તારાની માની આજ્ઞા માગી, તેણે કહ્યું, બેટા, સવાર સાંજ અહીં બાજાં કરજો. અને જમવાનું પણ અહીંજ રાખજો.

રમેશે જમવાનો તો છન્દારજ કપો પછુ બાવવાનું કદી ત્યાંથી ચાલતો થયો. આ પછી બાર નવર ત્યાં આવતો જતો હતો. તેનું મન ગંગા પ્રતિ ચોટ્યું હતું. ગંગા પણ હજુ કુંવારી હતી. ગંગા પણ તેને મ્હાની હતી. સાધારણ મળતાં તે વખતે તે વાર ક્યાં વિના રહેતાં નહીં.

દરિનાય કેટલાક દિવસ ત્યાં રહી પછી કુટુંબ સહિત રતનપુર આવ્યા. રમેશ હજુ રત્નાંજ રહ્યો હતો.

મકરણુ રૂ. મું.

ગંગાનું હરણુ.

હરિનાથ ઘેર આવ્યા પછી તારા અને રમેશને જાહેરાતો નિત્યાનંદ અને સ્વામી સુંદરે વિચાર કર્યો. નિત્યાનંદે સ્વામીસુંદરને કહ્યું કે જો તું મને તારી તમામ મિલકત આપે તો હું તને તારા લાવી આપું, સ્વામી સુંદરે જો કે તમામ મિલકત તેને લખી આપવાનો વિચાર કરેલોજ હતો પણ તારા મેળવી આપે તોજ તેના નામનું વીલ તેને આપવું એવું નહીં કરવાથી અને વચ્ચે મૈત્રિ થઈ. હરિનાથનું કુટુંબ ઘેર આવ્યું ત્યાર પછી ઠેકાણ વખતે રાત્રે મગ્ગ તેની સહીયણી ને બોલાવવા ઘેરથી બીજા ફળીઆમાં જતી હતી. તેવામાં ત્યાં, તારાનું હરણુ કરવા નિત્યાનંદે મહેસા માણસો તેને તારા જણી એકદમ મેહોસ કરીને મોમાં કપડું બાવી ત્યાંથી ઉઠાવી ગયા.

ગંગાને જ્યારે જ્ઞાન આવ્યું ત્યારે જોયું તો એક જગતમાં તેને બે આદમી ઉઠાવી લખ છે. એવામાં તેને નિત્યાનંદેના માણસોએ માતાના મંદિરે આગળ ઉતારી, કે જે મંદિરના સંપત્તિમાં ધણી-વાર આ વાર્તામાં વર્ણન આવી ગયું છે. એક માણસે તેને મંદિરની અંદર આપવા કહ્યું, પરંપરા પહેલી બિચારી અનાથ ગંગાએ ધુંધરો કાઢી મંદિરમાં પ્રવેશ કર્યો.

અંદર જઈ ગંગાએ ધણી આશ્ચર્યથી જોયું તો એક તરફ સ્વામી સુંદર અને દેવદત્ત પાંદડે બેઠા છે. અને બીજી તરફ એક આલસ્ય પૂળ વિગેરેનો સામાન લઈ બેઠો રહ્યો છે, સ્વામી સુંદર આ લોકોમાં મળી ગયો છે તે વાત તે જાણતી નહોતી તેથી તેને જોઈ તેને કાંઈ ધીરજ આવી.

સ્વામી સુંદરે ધાર્યું કે તારાજ આવી છે, તેથી તે ત્યાંથી ઉઠી માયું અંજવાળતો અંજવાળતો ગંગા પાસે જઈ અને તેને કાનમાં કહેવા લાગ્યો કે, તને આ પ્રમાણે ઉઠાવી આણી છે, તેથી જોઈ ન માનવું, તું મારા જીવનનું સર્વસ્વ છે. જો તું મને તારા નહીં જનાવે તો માઈ જીવન નકામું જશે. જો તું મારી સાથે રહીશ તો હું તારો મુલામ ઘડતે રહીશ અને માઈ જીવન તને અર્પણ કરીશ.

ગંગાએ જાણ્યું કે, આતું નસીબ ફરી ગયું જણાય છે, એકવાર ગાંડો થઈ ગયો હતો, વળી આ વખત બીજી રીતે ગાંડો થઈ ગયો દેરી.

સ્વામી સુંદરે તે બોલી નહીં, જાહેરે કહ્યું, તારા, કેમ મારા ઉપર હજી પણ દયા આવતી નથી ? આથી ગંગા સમજી કે આતો મને હજી તારાજ સમજે છે તેથી તેણે કહ્યું, હું તો તારા નથી, પણ ગંગા છું.

આ સાંભળી સ્વામી સુંદરનો તમામ દર્પ ઉઠી ગયો તેણે લપકતી જાણે કહ્યું, શું તું ગંગા છે ? ગંગા—હા, ગંગા, એજાખતા નથી ?

સ્વામી સુંદરે કહ્યું, હા, જોગખી.

ગંગા—તો કીક, આતો તમારી બૂલ ધઈ, હવે મારી ચી જરૂર છે ? મને ઘેર મોકલી આપો.

સ્વામી સુંદરે કહ્યું, આસો.

અને જણ મંદિરમાંથી નીકળી જવા માંડ્યા ત્યાં પાછળથી ડાહ્યે જીમ પાડી તેથી, સ્વામી સુંદર બેઠો રહ્યો. પાછળથી નિત્યાનંદે હોડતો આવતો હતો. પાસે આવીને નિત્યાનંદેને કહ્યું, તુંતો દયાવાજ જણાય છે, કામ થયું કે ચાલ્યા, કાંઈ મરજ રહી ?

સ્વામી—દયાવાજ તું કે હું ?

નિત્યાનંદ—જો સમજી વિચારીને બોલ, હું તારું વીલ હજી પણ જખર દરતીથી લઈ ચૂકું તેમ છું.

સ્વામી—તારું—તું મીથવું મુતજું છું કે તું મારી પાસેથી વીલ ખુઆવી ચૂકું ? વીલ મારી પાસે આ રહ્યું, પણ તારા જમા સુધી મને ન મળે ત્યાં સુધી તે તને મળી શકશે નહીં.

નિત્યાનંદે પણ ગંગાને તારા સમજતો હતો, તેથી કહ્યું, તારા તો તારી પાસે આવી ગઈ, હવે જો હું વીલ લઈ ચૂકું છું કે નહીં. એમ કહી જાને જણા સામ સામે બાથબાથ કરવા લાગ્યા.

ગંગા જરા દૂર ઉભી ઉભી તમાસો બેવા લાગી.

ગ્રામોફોન.

આજ કાલ આમેફોનને કોઇ નદી ઝાળખતું હોય તેવું નથી. આમેફોનમાં કયા વિજ્ઞાનિક નિયમોના આધાર ઉપર મનુષ્યોના શબ્દોને જેવાને તેવા રૂપમાં સંભળી શકાય છે તેમજ ઘણા પ્રખ્યાત ગવૈયાનાં અને નાટકનાં ગાયનો આમેફોનમાંથી રીતે ગવાઇ શકતાં હશે તેની આજે ઘણાને ખબર પણ નથી. ખરેખર તે આશ્ચર્ય જનક છે. પરંતુ વિજ્ઞાન તરફ ધ્યાન આપતાં તે એક સાધારણુવાત માણસ પડે છે.

મનુષ્યના શબ્દોને મદદ કરનારા અને તે શબ્દોને પાછા જેવાને તેવા રૂપમાં ઉચ્ચારણ કરનારા આમેફોન નામના યંત્રની બનાવટને આજે ઉપયોગી રૂપમાં અમેરિકાના પ્રખ્યાત વિજ્ઞાનવેત્તા એડિસને અને ૧૮૬૭ માં બહાર પાડી હતી. તેની બનાવટ અને તેના જનમદાતા બનેલા ઇતિહાસ ઘણાજ રસાયક અને વિચિત્ર છે. તાર ભારતર તરફ તારતી ખજર પહેલાંનાર એક સાધારણ મનુષ્ય એડિસન-જેવી રીતે ત્રીસ વર્ષની ઉંમરમાં સંસારમાં અળભળાટ બનાવી દેનાર વૈજ્ઞાનિક શોધોને બહાર પાડનાર બની ગયા, કેવી રીતે વિજ્ઞાનીના ટીવા, તાર અને ટેપેફોન, વિજ્ઞાનીની રેલગાડીએ, મનુષ્યના અવાજ ઉપરન કરનારા આમેફોન અને મનુષ્ય તથા અન્ય જીવજંતુઓને દરતાં દરતાં બતાવનારી શોધો તથા કેટલીય અન્ય બો ઉત્પન્ન કરનારી શોધો તેણે કરી તેની વાર્તા ઘણી લાંબી છે. તેની હકીકત પણ આવશે, પરંતુ આજે આમેફોન અને તેની સાથે સંબંધ રાખનાર ખાખજો ઉપર વિચાર કરીશું.

પ્રથમ એડિસન એકવાર પોતાની તાર ઓફિસમાં બેઠો બેઠો વિચાર કરવા લાગ્યો કે કેવી રીતે તે ખબરો, કોઇ મનુષ્યની મદદ સિવાય પોતાની મેળેજ ખીજે ઠેકાણે પહેંચી શકતી હશે ? એમ વિચાર કરતાં તેને એમ ધ્યાન કે લોહાની કક્ષમ અથવા પીન, દરતાં દરણી ચીકણા કાગળ ઉપર ઘસાવાથી ઉત્પન્ન થાય છે કાગળ જેટલો ઉપસેલો હોય તે નીચે દબાયેલો હોય તે બનુસાર શબ્દ-અવાજ એટલેજ બેઠો અથવા ધીમે ધાય છે. આ પછી તેણે નિશ્ચય કર્યો કે જો કાગળના ઉપર થોડી થોડી દૂર જગ્યા ઉપર કોઇ વસ્તુ એક લાઇનમાં એ પ્રકારે ચોટાડવામાં આવે કે જેથી કાગળ થોડી થોડી દૂર જગ્યા ઉપર ઉપસે અને ફરી દબાઇ જાય, અને પછી તે કાગળ એક ચરખી ઉપર મૂકીને ચરખી ફેરવવામાં આવે તો તે ઉપર નીચે કાગળની ધારોપર ઘસાનારી લોહાની પીન, તેજ અને ધીમે અવાજ કરી શકશે. આટલું જણાયા પછી તેણે વિચાર કર્યો કે કાગળને બદલે જો કોઇ અન્ય ધાતુનું ચિકણું પતર મૂકવામાં આવે અને પોલાદની પીનથી ઘસાઇને ચનાર ધીમા અવાજ બહુ નેજ કરવાનો કેટલો ઉપાય કરવામાં આવે તો બહુજ દામ ચાય તેમ છે. વળી જો તે ધાતુના ચિકણા પત્ર ઉપર અત્યંત ઉંચાઈની ચાઇ ન રાખતાં મનુષ્ય પાસે અવાજ કરાવે તે પીન વડે જોડેલો તેટલો ઉંચાઈ નીચાઈ કરાવીએ તો પછી તે પતર ઉપર પીન ચસાવવામાં આવે તો તેમાંથી મનુષ્યનો તેજ અવાજ નીકળે તેમ લાગે છે. તે પછી તેણે એક પેચ વાળા રેકર્ડ બનાવીને તેને ચક્કર ઉપર મૂકી, પછી રેકર્ડ ઉપર કાગળથી પક્ષ પતળું દીનનું એક પતર ચક્ર ચોપડીને તેના ઉપર મૂક્યું, ખીજ તરફ તેણે મુખનગી બનાવીને તેની નીચેની બાજુએ પાતળા ચામડાને પડેલો લગાવીને તેની વચ્ચે વચ્ચે પોલાદની એક બારીક પીન લગાવી દીધી. જો તે પીન રેકર્ડના ચામડા પેચમાંની ધાર ઉપર દીનના પતરાને આડીને જુલ્યામાં આવે અને પછી કોઇ મનુષ્ય એક તરફ તે રેકર્ડને ઢાલથી ફેરવેલો જાય અને ખીજ તરફથી સાથે મુખનગીમાં બોલેલો જાય તો તેના મોંમાંથી ઉચ્ચારેલા શબ્દો તે મુખનગીમાં વાહતી દહરીયો પેદા કરે. અને દહરીયો નળાની ખીજ તરફ જઈને ત્યાં લગાવેલા ચામડાના બારીક પડામાં અવગાવાથી તેને ધકકા મારે છે.

શબ્દ વિજ્ઞાનનો નિયમ છે કે, મનુષ્ય જુલુજુલુ પ્રકારના શબ્દ ઉચ્ચારણ કરતી વખતે પોતાની જાંઘ વડે મેંની બંદર બારેલા વાહમાં જુલુજુલુ પ્રકારના ઉંડા યા દલકા ધકકા મારે છે તે ધકકા અન્ય

સાક્ષિગનાર મનુષ્યના કાનની અદરના પડદામાં જઈને વાચકાય છે, જેથી તે જુલોજુલો પડારના ચબ્દનું જાન તેને થાય છે અને તે સમજી જાય છે કે બોલનારા મનુષ્યે શું કહ્યું એજ નિયમ અનુસાર જ્યારે મુખ નળીમાં જુલોજુલો પ્રકારના ચબ્દો બોલવામાં આવે છે, ત્યારે તેને ખીજે છેડે જોડેલા ચામડાના પડદાની ઉપર જુલોજુલો પ્રકારના હલકા ધક્કા લાગે છે. આ ધક્કાથી તે પડદાને લીધે તેની પાછળ જ. જેમાં પીન કમ મા વધુ તે ધક્કા અનુસાર નીચેની તરફ દબાય છે. પીનના દબાવાથી ફરતી રેકર્ડ ઉપર મહેલા દીનના પતરા ઉપર કમ મા વધુ ઉડાં નિશાન, પીનના દબાણના દિસાગથી થતાં જાય છે આ પ્રકારે તે પીન દીનના પતરા ઉપર એક છેડાથી બીજા છેડા સુધી નિશાન બતાવી દે છે. નિશાન પડી જતાં તે દીનનું પતરું ગાંઠ ચકામ તેડુ રેકર્ડના રૂપે બની જાય છે.

આ પ્રકારે રેકર્ડ બની ગયા પછી આપણે તેમાં જોડેલા અવાજને તેને વગાડતાં સાંભળી શકીએ છીએ. એમ કરવાને માટે આપણે દીનના પતરાને પાછું ફરીથી ચક્કર ઉપર ચક્રવુ પડે છે, પાછી તેને પ્રથમની માફક દાક્ષી ફેરવવું પડે છે, અને મુખ નળીને કાનમાં લગાવવી પડે છે ત્યારે તે ફરતા દીનના પતરા ઉપર પીનના ધસાવાથી મુખ નળીના પડદાપર મહેલા ચામડાના પડદા ઉપરની તરફ કમ મા વધુ, દીનના પતરા ઉપર જાનેલા નિશાનોની માફક ઉચો નીચો થાય છે. પડદા વારંવાર ઉચો નીચો થતાં મુખ નળીની અદરના વામુમાં પડદાના ઉંચા નીચા થવાના પ્રમાણમાં કમ મા વધુ ધક્કા લાગે છે, જેથી વાયુની જેમ પ્રથમ બોલવાથી રતી હતી તેવીજ સહેરા ઉત્પન્ન થાય છે. તે સહેરા તે વખતે સાક્ષિગનાર મનુષ્યના કાનના પડદામાં અથડાય છે. અને તે અનુસાર જે ચબ્દો પ્રથમ રેકર્ડ ઉપર ભરવામાં આવ્યા હતા તેજ ચબ્દો સાક્ષિગનારમાં આવે છે, એ નિયમના આધારે તમામ આમોદેશન તૈયાર થઈ શકે છે.

૧. એડીસને આ પ્રકારે આ દીનનો પતરા અને ચામડાના પડદાવાળાં આમોદેશન બનાવીને સને ૧૮૭૩માં જનરલની હદિષા આગળ રજુ કર્યું મનુષ્યની બોલી રેલા કરનારે આતુ વિચિત્ર વંત્ર બહાર પડતાં જનતમાં ધણી લીસલાસ મચી રહી, અમેરિકા તથા યુરોપ દેશોમાં આ બનાવવાને માટે ગોટાં મેલ્યાં કારખાનાં ખૂલ્યાં તેમાં આમોદેશનની નકલો કે જેને આ વખતે ફોનોગ્રાફ કહીએ છીએ તે બનાવા માંડી કારખાનાનાજાગ્યાએ એડિસન પામેથી તે બનાવવાને અધિકાર મળી લીધો અને તેના અદસ્તમાં એડિસનને ધન પશુ પૂજન મળ્યું. ફોનોગ્રાફ નીકળ્યાં તે વખતે દિવંદરતાનમાં પણ ધણી ભગ્નાએ તેને વગાડવાના ખેન થતા હતાં. હાલ તો તેની નકલોમાં પણ ધણી ઉન્નતિ થઈ ગઈ છે તેથી હાલ આપણે તેને આમોદેશનના રૂપમાં આપણા ધરમાં સમીને દુનિયાના મોટા મોટા નાટકોમાં ચલચેત્રો ગાયનોને આપણા ધરમાં સાંભળી શકીએ છીએ.

આ દીનના પતરાવાળા રેકર્ડને એક મશીન ઉપરથી કાઢીને ખીજી ઉપર ચઢાવવામાં પ્રથમ ધણી ચક્રમણ પડતી હતી. એથી ધણેજ વિચાર કર્યા પછી એડીસને ચીજ નેવો એક નવો પદાર્થ તૈયાર કરીને તેની રેકર્ડ તૈયાર કરી પછી મુખ નળીમાં અવાજ કરી તે તે, રોડ ઉપર નિશાન કરવ ને માટે પીનની જગ્યાએ, હાલમની નરેણીના જેવું એક ચામડનું વંત્ર બનાવ્યું અને તેને પડદાની પાછળ લગાવ્યું. તે મીણ જેવા પદાર્થથી બનેલી રેકર્ડને આપણે સહેલાઈથી એક મશીનમાંથી કાઢીને બીજા મશીન ઉપર મૂકી શકીએ છીએ. વળી આ રેકર્ડ વડે એક ગાલનું સાક્ષિગતાં જ્યારે આપણે યાદી જમએ, છીએ ત્યારે આપણે તિક્કણધારવાળા ચાંડુથી તેના આંકાપર પડેલાં નિશાનોને કાઢી નાંખી ખીજી ગાયન તેમાં ભરી શકીએ છીએ. આ પછી મશીનની વાત બાકી રહી, પ્રથમ તેને હાથથી ફેરવવું પડતું, તેથી મશીનની ચાલ એકી કદી વધુ ચલી હતી. જેથી કમ મા વધુ અવાજ નીકળવાથી ગાયન જે સુર થઈ જતું હતું, એથી ફોનોગ્રાફ ચલાવવાને માટે એક પેટી બનાવવામાં આવી, જેની અંદર ધરીઆળ ચલાવનાર ચારીની માફક ચારી જડવામાં આવી. તે ચારી ચલાવવાથી ઉપરની રેકર્ડ ચક્કરની માફક સરખી ચાલથી બરોજર થઈ શકે છે, એ પ્રકારે આ અદ્ભુત વંત્ર બનીને તૈયાર થઈ ગયું તેથી રેકર્ડમાં કાઠપણુ ગાયનમાં કાઠપણુ સબ્દ ભરી શકીએ છીએ. અને પાછા તે રેકર્ડને મશીન ઉપર મૂકીને આપણે તે ગાવાના ચબ્દને

વારવાર સાંભળી શકાયે છીએ. થોડા દિવસથી આ મરીતને વ્યાપાર અને તેની તરફ લોકોની ધણીજ રૂચિ પેદા થઇ. ત્યારે વિચાર થયો કે એક ગણને માટે મો રેકર્ડ કરવાને માટે જવવાને મોઢાર ગા-વાની જે જરૂર પડે છે તે ઠીક નહીં, ત્યારે એક એવી રેકર્ડ બનાવવામાં આવી કે જેથી મીચ જેવા પદાર્થની ઉપર ધણુંજ પાતળું સોનાનું પતરક ચઢાવવામાં આવ્યું તે પતરક એટલું પતળું હોય છે કે જો એવાં ચણુ લાખ પતરાને એક બીજા ઉપર રાખવામાં આવે તો તેની ઉચાઇ માત્ર એક ઇંચ જેટલી થાય. આ સોનાનાં પતરાપર મટેલી રેકર્ડમાં એકવા-ગણન કરવામાં આવે તો પાછી તે રેકર્ડમાંથી હ. જારો વાર તે ગણન જેમનું તેમ કઢાડીને બીજી રેકર્ડમાં પણ ભરી દેવામાં આવે છે. એથી ગાનારા-ઓની મહેનત પણ બચી અને કંપનીનું ખર્ચ પણ કમી થયું આ પ્રમાણે આજે તેમાં ધણો સુધારો કરવામાં આવ્યો છે.

મધુર અને મનોહર ગાયનોને સાંભળવા ઉપરાંત મંગોફોનથી ધણુજ બીજાં કામ લેવામાં આવે છે

(૧) અમેરીકામાં વખતની તમી અને વ્યાપારની તેજ હોવાથી ત્યાં ફોનોગ્રાફરો નોકરનું કામ લેવામાં આવે છે. જ્યારે કોઇ વ્યાપારીને કોઇ પત્રનો ઉત્તર લખવો હોય છે ત્યારે તે અવાજ વચરતી એક સાદી રેકર્ડને મશીન ઉપર ચઢાવીને તેમાં ઉત્તર ભરી દે છે. જ્યારે અનેક પત્રોના અનેક ઉત્તરો ભરેલી ધણી રેકર્ડો એકઠી થાય છે, ત્યારે એક દારૂપ રાહટીંગ કરનારી છોકરી તે સર્વને પોતાની રૂમમાં લઇ જાય છે, અને ત્યાં રેકર્ડોને એક પછી એક ફોનોગ્રાફ મશીન ઉપર ચઢાવીને અને તેની મુખ્ય નગીને પોતાના કાનમાં લગાવીને તે પોતાના ટાઇપરાઇટ ના કામે બેસીને ફોનોગ્રાફ ચલાવે છે. અને જેમજેમી રેકર્ડમાંથી શબ્દો બોલાય છે તેમતેમ તે જઠ'ગથી ટાઇપ કરી લે છે આથી કામ ઝપટાવષ થાય છે અને વ્યાપારીનો અમૂલ્ય સમય બચી જાય છે પછી તે રેકર્ડ દફતરમાં રાખી લેવામાં આવે છે.

(૨) રેકર્ડમાં મોટા મોટા વિદ્વાનોનાં લખેલાં પુસ્તકો ભરવામાં આવે છે, જેથી વાંધળા મનુષ્યો પણ તેનો લાભ લઇ શકે છે.

(૩) મદાન વ્યાખ્યાન કરનારાઓનાં વ્યાખ્યાનો સર્વનાં સાંભળવામાં આવતાં નથી, પરંતુ તેમનાં વ્યાખ્યાનો અને ઉપદેશોને રેકર્ડમાં ભરવાથી સર્વે કોઇ સાંભળી શકે છે

(૪) પોતાના વંશજોના ઉપદેશો અને વસીયતનામાં વિગેરે પણ રેકર્ડમાં ભરવાથી જાણકો તેનો ગમે ત્યારે લાભ લઇ શકે છે.

(૫) અમેરીકામાં એવી ધડીઆલો બનાવેલી છે કે તેમાં રેકર્ડ એવી રીતે જડેલી હોય છે કે ક-લાક વાગતાં તે મનુષ્યની માફક અવાજ કરીને કેટલા વાચ્યા તે કહી શકે છે. આ પ્રમાણે એડીસને ધણી શોધો કરી છે. પરંતુ સીનેમેટોગ્રાફ કે જેમાં દાઢતાં ચાલતાં માણસોનો દેખાવ બતાવી શકાય છે તે તથા મામેફોનની શોધથી તો જગત ઉપર ધણુંજ ઉપકાર થયો છે.

રસાયન શાસ્ત્ર.

(અનુસંધાન ગ્રંથો)

અહિ જન્મ પદાર્થના તથા વિભાગ દરેકે છે. તે આ પ્રમાણે ખનીજ પદાર્થ, ઉદ્ભવિત પદાર્થ અને પ્રાણિક પદાર્થ. આ વિભાગમાના પદાર્થને રસાયનવેત્તા તપાસીને જુએ છે કે તે એ પદાર્થ એકજ ભૂતત્વા પદાર્થમાંથી બનેલો છે કે અનેક પ્રકારના દ્રવ્યોમાંથી થયેલો છે. એમની શોધ યોગ કરતાં જણાયું છે કે, કેટલાક પદાર્થ એકજ દ્રવ્યથી બનેલા છે, અને કેટલાક અનેક દ્રવ્યથી બનેલા છે. આ ઉપરથી રસાયન શાંતિઓએ પદાર્થના એ વિભાગ કરેલો છે. એકાદી (સીપલ) અને સંયુક્ત (કંપાઉન્ડ) એકાદી પદાર્થમાં એકજ પ્રકારનું દ્રવ્ય હોય છે. દાખલા તરીકે, સોનું, રૂપું ત્રાણુ વિગેરે. સંયુક્ત પદાર્થમાં એક કરતાં વધારે પ્રકારનાં દ્રવ્યો હોય છે. દાખલા તરીકે ખાણી એમાં બે તરત છે. ખાંડમાં ત્રણ, ફટકામાં ચાર કેાઇ એક પદાર્થ એકાદી (સિંપલ) છે. આ સંયુક્ત છે. તે સિદ્ધ કરવા રસાયન વેત્તા અનેક ઉપાય યોજે છે જેમકે, ગરમી આપવી એ એક ઉપાય; કે જેના વડે તમામ ઉદ્ભવિત અથવા પ્રાણિક પદાર્થ અનેક દ્રવ્યોથી બનેલા છે એમ સિદ્ધ કરી શકાય છે. તેમજ વીજળી, પ્રકાશ, રસાયનિક ફેરફાર વિગેરેની યોજના કરવાથી પદાર્થના યંત્રકારણ જુદા જુદા કરી શકાય છે. આવા ઉપાય યોજવાથી કેાઇ પણ પદાર્થમાંથી જ્યારે બે અથવા વધારે દ્રવ્યો જુદાં કરી શકાય છે, ત્યારે તે પદાર્થને સંયુક્ત (કંપાઉન્ડ) પદાર્થ કહે છે. કેાઇ પણ પદાર્થને ઉપલા ઉપાયથી અથવા દરેકે ખીણી રીતે તપાસી જોતાં જિનન દ્રવ્ય નહિ તીકળતાં તે તેરીજ દાલતમાં રહે છે, ત્યારે તેને એકાદી પદાર્થ અથવા મૂળ તરત્વ (એલિમેન્ટ) કહે છે. જે ક્રિયાથી કંપાઉન્ડ પદાર્થનાં તરત્વ જુદાં પાડી શકાય છે, તેને પૃથક્કરણ કહે છે. દરેક સંયુક્ત પદાર્થનું પૃથક્કરણ બને છે; એટલે તે પદાર્થ બે અથવા ત્રણ તરત્વોથી બનેલા હોય છે તેમનાં તરત્વો જુદાં પાડી જતાવી શકાય છે. મૂળતરત્વ વાળા પદાર્થ એકજ પ્રકારનાં તરત્વથી બનેલા હોવાને લીધે તેની પર પૃથક્કરણની ક્રિયા લાગુ પડતી નથી, દાખલા તરીકે પીતળ સેતાં તેનું પૃથક્કરણથી તાણુ અને જસન નિકળશે પણ તાંબા અથવા જસન ઉપર પૃથક્કરણની ક્રિયા લાગુ કર્યાં છતાં તેમાંથી તેમની મૂળ ધાતુજ નિકળશે. તે ઉપરાંત બીજું કશું નીકળતું નથી, પૃથક્કરણથી જેમ તરત્વોની શોધ થાય છે તેમ ખીણ એક ક્રિયા આ સાએમાં છે તેના પ્રતાપે જિનન જાતિનાં તરત્વોનું મેલન કરી નવો સંયુક્ત પદાર્થ જતાવી શકાય છે; તેને સંયોગીકરણ (સિથેસીસ) કહે છે. આ ક્રિયા પૃથક્કરણ વિરુદ્ધ છે. દાખલા તરીકે એ વિજળીક પ્રવાહને પાણીમાં ધોળીએ તો પાણીનું પૃથગ્ભવન બની તેમાંના ઓક્સિજન અને હાઇડ્રોજન આ તરત્વો જુદાં પડે છે; એ પૃથક્કરણનો દાખલો થયો. પણ ઓક્સિજન તથા હાઇડ્રોજનનાં મિશ્રણમાંથી વિજળીક પ્રવાહ ઊઠાયો હોય તો તેનું સંયોગીકરણ બની પાણી ઉત્પન્ન થાય છે, એ સંયોગીકરણનો દાખલો છે.

આ મુજબ અનેક મુગ તરત્વો એકત્ર કરી રસાયન શાંતિના આધારે તરત્વવાર સંયુક્ત પદાર્થ ઉત્પન્ન કરી શકાય છે. પૃથક્કરણ અને સંયોગીકરણ બાને બંને ક્રિયા રસાયન વેત્તા પૃથ્વી મહિલા તમામ પદાર્થ ઉપર ચોણ નર્ત તરત્વો અને નર્વા સંયુક્ત પદાર્થ ઉત્પન્ન કરી તેના તમામ ધર્મે નિરખી તેને આધારે નવી શોધ યોગ જાહેર કરી શકે છે.

દાખલા તરીકે ગંધકનો બૂદો અને તાંબાનો કાનસ વડે ધસીને બનાવેલો બૂદો એકત્ર કર્યો હોય તો ગંધકનો પીરો રંગ અને તાંબાનો લાલ રંગ નિર્મળ બની લીલો રંગ માલમ પડશે. પણ સુષ્ક દરેક વત્ર વડે જોતાં તાંબાની રંગકણ અને ગંધકની રંગકણ નજ દીક રહેલી ખુલ્લી જણાય છે. એટલુંજ નહિ પણ ગંધકની દહણ રંગકણને પાણીથી ઘોષ નાખતાં ત્રાંબાનાં ભાગ રંગકણ પાછળ રહે છે. સારાં મુજબ આ ઠેકણે તેમનું પરસ્પર ઉપર રસાયન કાર્ય નહિ ધરાવેથી તેમાંથી નવો પદાર્થ ઉત્પન્ન થયો નહિ. પણ જો તેજ મિશ્રણને થોડો કામ લાઇ તેમને ગરમી આપી હોય તો તેજ જલદીજ જળકવા મડે છે અને ગોળો બને છે. તેની પરીક્ષા કરતાં એવું અનુભવે છે કે, તાણુ અને ગંધક એ બંને પદાર્થ

બનકોઈ બન્યા છે. અને બનતો સક્રિયમાન એવા સુદ્ધમદરેકે મન વડે પણ તે મિશ્રણમાના જુદા જુદા પદાર્થ જોળખાઈ આવતા નથી પણ તે બનતેની જગ્યાએ એક નવોજ કાળો પદાર્થ બને છે તેના ધર્મ તાલુ અને મધક આ બનતેના ધર્મથી તદન બીન્ન હોય છે. આ ટેકણે રસાયનિક કાર્ય, પડતાં તાલુ અને મધક એમનો રસાયન સંયોગ બની એક સંયુક્ત પદાર્થ બનેલો રસાયન કાર્યનો સંયોગ વિયોગ થઈ ને પદાર્થ બને છે. તેમની સુદ્ધ રીતે પરિક્ષા કરનાં એવું સિદ્ધ કરી શકાય છે કે, સીંજતો કદી નાશ થતો નથી અને દ્રવ્ય એ અવનાશી છે. રૂપાંતર થયેલા જુદા જુદા પદાર્થનું વજન કરી જોતાં દ્રવ્યનો નાશ થયો નથી એવું જાણી શકાય છે તેમનું વજન રસાયન કાર્ય થયા પછી પણ રહે છે એવી પ્રત્યક્ષ પ્રયોગ દ્વારા અનુભવ ગેળતી રસાયન શાસ્ત્ર મજિલા આ મહત્વના સિદ્ધાંતની સમ્માન રચાપિત કરવામાં આવી છે પદાર્થના સુદ્ધ રીતે વજન તોળવા માટે રસાયનિક ત્રાલુ નામે યત્નો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે. દરેક પદાર્થ લાઇ તેમનાં કાર્ય પરસ્પર ઉપર કેવી રીતે લે છે અને તે કાર્યને લીધે મૂળ પદાર્થમાંથી તદન બિન્ન એવા પદાર્થ કેવી રીતે ઉત્પન્ન થાય છે એ જોવા અને એ સમ્બધમાં તેમના ધર્મ શા છે, તે કાઢવાનું કામ રસાયન વેત્તાનું હોય છે. આ ધર્મ સંયોગ જાણવા માટે તેમને પ્રયોગ કરવા પડે છે. એટલે ને પદાર્થના ધર્મની તેમને પરિક્ષા કરવી હોય તેમને જોઈએ તેવા અને જોઈએ ત્યારે ફેરફાર કરી શકાય તેવી અવસ્થામાં રવાનાવિકપ્તે સજિમાં હોતા નથી, આથી રસાયન શાસ્ત્રને પ્રયોગસિદ્ધ શાસ્ત્ર પણ કહે છે. આ પ્રમાણે તેમના જોવામાં આવે તેવા તમામ મળે છે એમનું પૃથક્કરણ કરતાં સરસ્વતમાં મૂળ પદાર્થ જેટલા વજનનું લીધું હતું તેજ પ્રમાણમાં તે ફરી મળે છે.

ત્યારે મીશ્રણતી દવામાં બળે છે, સારે આજ પ્રકારના રસાયન કાર્ય તે પર થાય છે. જો કે મીશ્રણતી ધીમે ધીમે બળા જાય છે છતાં ને પદાર્થમાંથી તે બનેલી છે, તેમનો નાશ થતો નથી. માત્ર તે દ્રવ્યનું રૂપાંતર બની તે એવો રિયલિએ પડેલો છે કે તેજો આપણી નજરે પડનાં નથી. પણ તેમનું અસ્તિત્વ બીજાં સાધનોથી સ્થાપિત કરી શકાતું નથી. દવાથી બરેલી સ્વચ્છ ખાટકોમાં જે મીશ્રણતીને થોડી મિનિટ સુધી બાળા હોય, અને પછી તે ખાટકોમાં સુનળાં નિતરું પાણી નાખ્યું હોય તો તે શુદ્ધ દવામાં જેવું સ્વચ્છ હતું તેવું નહિ રહેતાં, તદન ચરણ અને દુધ જેવું બને છે. આ ઉપરથી જણાશે કે મીશ્રણતી બળવાથી એક અનદોષ એવો વાયુ રૂપી પદાર્થ ઉત્પન્ન થયો, અને તેના બાજે શુદ્ધ દવાના ધર્મથી બિન્ન ધર્મ છે. એમ સિદ્ધ થાય છે. મીશ્રણતી બળનાં તે નિર્મુળ બને છે. અને તેથી નજરે કેખાતા દ્રવ્યનો નાશ થતો જણાય છે પણ એક સાધારણ પ્રયોગથી સિદ્ધ થઈ શકે છે કે. દ્રવ્યનો અરેખ નાશ નહિ થતાં ઉઠતા તેજો વજનમાં વધે છે. દવામાં બેળાએલો ને ઑકિસજન વાયુ છે, તેની સાથે મીશ્રણતીનું મીશ્ર અથવા અચરની એમનાં તરવાનો સંયોગ થતાં તેનું વજન વધે છે. પદાર્થનો પછી તે ધ-દ્રવ્ય, અથવા વાયુ રૂપ હોય, પૃથ્વીમાં, સમુદ્રમાં અથવા દવામાં હોય, પ્રાણિજ અથવા ઉદ્ભિજ હોય તે તમામ દ્રવ્યના ધર્મનો શીષ કરવા માટે રસાયન વેત્તાઓએ પદાર્થને બે મોટા વર્ગમાં વિભાજ પાડવા પડે છે

ઉપર જણાવ્યું તેમ એક વર્ગમાંના પદાર્થને સંયુક્ત પદાર્થ કહે છે. એટલે ને પદાર્થનું પૃથક્કરણ કરી તેમાંથી બિન્ન એવા બે અથવા વધારે પદાર્થ કાઢી શકાય છે તે સંયુક્ત પદાર્થ તથા ને પદાર્થનું તેમનાથી ઉપર મુજબ પૃથક્કરણ કરી શકાતું નથી અને જેમાંથી મૂળ પદાર્થથી બિન્ન એવો પદાર્થ નીકળતો નથી તેને મૂળતત્ત્વ કહે છે

પાણી એ સંયુક્ત પદાર્થ છે તેનું પણ પૃથક્કરણ કરી તેમાંથી ઑકિસજન અને હાઇડ્રોજન આ બે વાયુ જુદા કાઢી શકાય છે તેમજ ક્લોરિન નામનો વાયુ અને સોડીયમ નામની ધાતુ આ બનેલો સંયોગ થઈ સાદું ભીમક નામે સંયુક્ત પદાર્થ બનેલો છે સુનો, ખડી, સીંધી માટી, ખાડ, મીઠું આ આજ પણ સંયુક્ત પદાર્થનાજ દાખલા છે. અને ફેસફસ, લોહું, પારો અને સોનું એ પદાર્થ મૂળ તત્ત્વો ધર્મનાજ દાખલા છે.

રંગનો હુન્નર.

(અનુસંધાન ગતારથી.)

પીળોરંગ—શુદ્ધ લેટના ક્રિસ્ટલ કરેલાં સોલ્યુશનમાં ક્રોમેટ પોટાશનું સોલ્યુશન ઉમેરી આ મેળવણીની નીચે થશે બાજવા દેવો તથા એ યરને એકઠો કર્યા પછી પાણીથી ધોઈ કાઢી સુકવવો. પણ સુકવવાની જગ્યાની હવામાં ગંધકની અસર પસરેલી ન હોય તેની સલાહ રાખવી. (૨) સુમરલેડને ગરમ પાણીમાં પીગળાવી તેમાં ચેલ્ક પ્રમાણમાં સલ્ફ્યુરીક એસિડ ઉમેરી એ મેળવણી મધેનું પાણી કાઢી નાખી નીચેના યરને ગરમ પાણીથી ધોઈ નાખી તેમાં "ક્રોમેટ ઓફ પોટાશનું સોલ્યુશન ઉમેર્યાથી પણ લીલા રંગની ભૂડી ઉપજવી ચકાવ છે.

સફેદરંગ—સફેદો-શીશને માટીના વાસણમાં એસેટીક એસીડના સમાગમમાં લાવી, એ વાસણોને એ હાલતમાં અકવારીયાંએ સુધી રહેવા દેવાં તેટલા વખતમાં પેલું શીસુ સપૂર્ણ રીતે કાર્બોનાઇઝ થઇ જાય છે. બાદ એ 'કાર્બોનેટ ઓફ લેડ' ને હળીને સુકવવો.

ઝીંકવાઈટ—સફેદ ઝાંઝ ઝીંકવા કલોરાઇડને મોડિયમ સલ્ફાઇડ યા બીજી જાતના સલ્ફાઇડની મદદથી પીગળાવી તથા નીચે બધાવવા યરને ભેગા કરી સુકવીને જૂઠા થઇ જાય એવી હાલતમાં આવે ત્યાં સુધી સુકવો તથા ગરમ હોય તેટલાજ થંડા પાણીના વાસણમાં ઝીંક નાખી, ધોઈ કાઢી સાફ કરી સુકવવો.

લીલોરંગ—પ્રતિપત વસ્તુ તથા રેવનીનું મીઠાણુ એકત્ર કરવાથી બને છે. (૨)જી રીત એક લામ જમાવને અખળના પાણીમાં ધટ જતાવી, તેને ચારણીમાંથી ગાળી કાઢવું તથા પછી ૧ ભાગ આસિનિપસ એસિડ તથા ૧૦ ભાગ પાણીનું અખળનું મિશ્રણ તેમાં ઉમેરવું ને હલાવતા જવું નીચે જતી થરી થાય, એટલે કંઠીકાના કહડામાંથી તે મેળવણીને ગાળી કાઢવી ને સુકવવી (૩)બીજી રીત ૭ રતલ સફેદ ઝાંઝ હોપર તથા ૭ રતલ 'સુમર ઓફલેડ' એ દરેકને પાંચપેંટ પાણીમાં જુદાંજુદાં પીગળાવીને બંનેને પછી ભેગા કરવાં તથા તેમાં ૨૪ રતલ વાહીલીંગ નાખી એ મેળવણીને સુકવવાથી થાય છે.

કપડાં રંગવાનો રંગ—

જીલોખી—એમાં ખારણી બને દરડો ચઢાવવા મારે એને લાલ રંગ પ્રમાણે બનાવવો પ્રેરે છે પછી રંગ પાંદો ચઢાવના ફટકડી બને લોધર એમનું પાણી એક શેર લઈ તેમાં એક શેર ચોખું પાણી નાખે છે બંને તેમાં કપડું કુચાડી સુકવે છે. બીજી સર્વ કૃતિ માલ રંગ પ્રમાણે છે.

જાંજીરો—ફટકડીને લોધર એમનું પાણી એકશેર લઈ તેમાં એક શેર કાળો રંગ કુચાડે છે, બંને તેમાં કપડું કુચાડી તેમની ઉપર લાલ રંગ ચઢાવે છે એટલે જાંજીરો રંગ બને છે ને એનો કાળો રંગ પણ બને છે. મછકમાંથી બનાવેલો કાળો રંગ—દરડો ચઢાવેલું કપડું કાળારંગમાં કુચાડી સુકવવું સુકાયા પછી મછકના રંગના લાક્ષરંગ પ્રમાણે ચોપે છે. આ રંગ સોઢાના કાટ જેવો કાંખો સાલાસદાર કાળો રંગ પકડે છે.

સુરંગીરંગ—સુરંગીનો લાલરંગ. સુરંગી રંગ પાંદો પણ મછક કરતાં શીકો, હોય છે બંને તે ચઢાવતા કપડાંને પકવવું પડતું નથી, થંડા પાણીમાં પણ તે ચઢે છે.

પાચન ક્રિયા. Digestive Process.

(લે. મીયુત મોલીલાલ મધુરભાઈ દેસાઈ.)

(અનુસંધાન ગતિકથી.)

હોઝરીને જઠર પણ કહે છે. તે પેટની અંદર ડાબી બાજુએ, હેઠલા પાંચળાની નીચે આવેલ છે તેના આકાર પાણી ભરવાળી પખાસના આકારને મળે છે તેને બે દાર છે. એક દાર ડાબી બાજુએ અને બીજી જમણી બાજુએ આવેલું છે. ડાબી બાજુના દારથી અન્ન અંદર દાખલ થાય છે, અને જમણી બાજુના દારમાં યકૃતે અન્ન આંતરડામાં દાખલ થાય છે. હોઝરી માંસના સોચા ની બનેલી છે. અને તે સોચા હોઝરીમાં ચારે બાજુએ ચોઠવાયલા છે તેની અંદર એક આગ્રહાદાન છે. તેને “ રસપટ ” કહે છે. તે જ્યારે ટીકું હોય ત્યારે તેની કચલી વળી રહે છે. જો તેને ચંત્રી બોધુ હોય તો તે મુકપુટા જેવું દેખાય છે. તેમાં દરેક છીદની તળે બારીક છીદ પણ હોય છે સદરદુ છીદ એ, એક બારીક નળીનું નાલું મોં હોય છે આ નળીઓ રસપટમાં ફટાયેલી હોય છે અને તેની અંદરની બાજુએ બારીક રજકણો જોડેલાં હોય છે તે “ જઠર રસ ” પેદા કરે છે જે જઠર રસ હોઝરીમાં ફીયાનું મુખ્ય કામ કરે છે.

અન્નનો મુખ્ય હેતુ પોષણ કરવાનો છે. પણ તેમાંથી પોષક દ્રવ્ય નિરાણા પાડવા કેટલીક ક્રિયા તેના ઉપર કુદરતી થાય છે અને તેથી તેમાંનું પોષક તત્વ નિરાણુ પડે છે. આ કાર્ય જઠરમાં થાય છે. હોઝરીની અંદર જે રસપટ આવેલું છે તે જ્યારે જઠર મદ હોય છે ત્યારે અગર-નવર હોય છે ત્યારે જીકુ અને જિનાય વાળુ રહે છે પણ જ્યારે હોઝરીમાં ખોરાક દાખલ થાય છે ત્યારે તુર્ત લાસયોળ થઈ જાય છે. અને તે (રસપટ) માંથી જઠર રસ ઝરવા મારે છે. આ રસ અન્નાજને પચાવે છે, દરેકજ પ્રયેક માધુસ કેટલો જઠર રસ ઉત્પન્ન કરે છે, તેનાં આધાર-ખોરાકના પ્રમાણ અને ખોરાકની જાત તથા તેની જઠરામિત્રી શક્તિ ઉપર છે. પણ સામાન્ય ધોરણે ૧૦ થી ૨૦ રતલ સુધી. (જઠર રસ) પેદા થાય છે જઠર રસમાં ઝરખી ૧૮૦ ટીમ્રી જેટલી રહે છે. મરી-મીકું. તથા ક્ષાર જાતિન પદાર્થો તેની નિપજમાં વધારો કરે છે, થોડો બરફ ખાવાથી પણ જઠરરસ ઉત્પન્ન થવામાં મદદ કરત છે. પણ જરૂરી બરફ ખાવાથી કેવળ નુકસાન કરે છે. જઠર રસ વ્યજને પચાવે છે. અર્થાત અન્નનાં માગી નાંખી એક રસ બનાવે છે

જઠરરસ—એક રતલ, પારલંક. મરક (અર્ક) ની જાતીનો પ્રવાહી છે. પાણીમાં જેટલી મીઠા મધ જાય છે.

જઠર રસના ૧૦૦૦ ભાગ લઈએ તો તેમાં—

૯૪૪-૪	પાણી.
૫-૬	ખીન પદાર્થો છે.

૧૦૦૦

ખીન ૫-૬ પદાર્થોમાં નીચે પ્રમાણે તત્વો આવેલો છે.

પેપસીન	૩-૨૦
--------	------

મીકું,	૧-૫૦
--------	------

ખીન ક્ષાર	—૬૫
-----------	-----

હાઇડ્રો ક્લોરિક એસીડ.	—૨૫
-----------------------	-----

૫-૬

હોઝરીમાં ખોરાક પાચન થવા પછી જે રૂપ બને છે તેને કાષ્ઠમ કહે છે, કાષ્ઠમમાં પાચન થતા તથા પાચન નહીં થએલા પદાર્થો મિશ્ર હોય છે—ખોરાકને પચવા માટે જેટલો વખત લાગે છે

તેના આધાર ખોરાકની જાતો ઉપર છે. કયા પદાર્થો કેટલા કલાકમાં પચે છે તે માટે લુગ લુગા વિદ્વાનોનો જિમ બિન અશીર્વાદ છે પણ સરાસરી નીચે મુજબ છે.

ચોખા-તથા પાણી વાળા દાળ ખીચડી-અને તેના પદાર્થો.

૧ કલાક

કોળ-માપનું દૂધ.

૨ કલાક

ખાંડ મીઠી દૂધ તથા તેના પદાર્થો.

૨૧ કલાક

કેળીજ, શેકલી રોટલી, પુરી.

૩ કલાક

ખટાડા, માખણ, મસામૂ, બેપડી રોટલી.

શેવ-શીરા, માવો, વીગેર.

૩૧ કલાક

કેટલાએક પદાર્થો હોજરીમાં પચી શકતા નથી તે પદાર્થો આંતરડામાં દાખલ થયાપછી ત્યાં પચે છે. સાર રહે અને ચરબી વીધરે

હોજરીમાં રસ થએલો ખોરાક, જે કેટલાંએક કયા પછી પેટનાં રૂપકારણ કરે છે, તેનું માખણ હોજરીમાંજ રહત નળાઓ કરી લેકે, અને ત્યાંથી સરિરમાં જાય છે. બાકીના પાચન, નહીં થએલા અને અપકવ બાકો આંતરડામાં જાય છે. અને તેની પાચનક્રીયા ત્યાં થાય છે-આંતરડાનું દારૂપણ હોજરીમાં આવેલું છે.

હોજરીમાં જ્યારે પાચન ક્રીયા ચાલે છે ત્યારે તેનાં ખાર બધ રહે છે. ખોરાક જઠરમાં ઉપલબ્ધ પાપક થઈ કરે છે. અને જઠર રસ સાથે મળી તેનો રસ બને છે.

ખોરાક પૂરેપૂરો પચ્યાપછી આંતરડાનું દારૂ દીધું પડે છે અને હોજરીમાં પચતાં બાકી રહેલો ખોરાક આંતરડામાં જાય છે ખોરાકને પચતાં જે વખત ઘામે છે તેની થોડી દુકીકત ઉપર દર્શાવેલી છે તે વખત દરમ્યાન ખોરાક લીધાથી અગર બોજન લીધાથી પ્રથમનો ખોરાક બરાબર પચી શકતો નથી.

દિવસમાં એકવાર બોજન લેવાનો પ્રાચિન આયોગો અપૂર્વ નિયમ-તથા દાઢમાં જે ટંક જમવાનો નિયમ ધણોજ લીતકર છે ઠંડી શુભાના રહેવાથીઓની રીતનું અનુકરણ કેટલેએક અંશે અનુવર્તન લાગ્યું છે. પણ તે રીવાજ આ દેશને બધ મેસતો નથી

પણીઓની હોજરી ધણી મજબુત છે. તેઓ આખા દાણા અને કાકરા મળી જાય છે. તે હોજરીમાં તેમાં દાહવાથી દાણાના સુરા ઘટ જાય છે. અને પચે છે. જ્યારે માણસને હાંતરે ચાવી ખોરાકને લોચા પડતો કયા પછી હોજરીમાં મોકલવાની જરૂર છે

હોજરી-Vermicular-મીઠાની માફક દાહવા કરે અને તેના વારંવાર દાહવાથી અંદરનો ખોરાક પચી જાય છે. જેમ ખોરાક વધારે વલેવાય તેમ ક્રીયા ઉત્તમ થાય છે.

હોજરી જે ગતીમાં હાલે છે તે ગતિને સદૃશ મળવા માટે, આપણા પુર્વજો જમી લેતા પછી પેટે ફેરવતા હતા અને હજી પણ ધણા કુધી તે ક્રીયાથી યાત છે પેટ ઉપર ધીમા દબાવવાથી અમુક મંત્ર બેસી તેઓ હાય ફેરવતા હતા અને ખોરાક પચાવવા માટે તે મંત્રની જરૂર બને તેનું જળા સિવારતા હતા.

अगस्तं कूर्म कर्णव घनिष्ठवद्वानलम् ।

आहार परिपक्वार्थे स्परेभ्दीयं चंपवमम् ॥

આ મંત્ર. ઇ. સ. ૧૮૫૬ માં ઓડ (હાંગેડ)ના પંડ્યા નરેવલાહ પાસેથી સાંભળ્યો હતો. અને રમતિ અનુસાર લખ્યો છે. મી. હોમીયર નામના એકપારસીએ એક પ્રથમ સદરહું માટે નીચે પ્રમાણે લખ્યું છે.

“આપણા ખાંડ દાહઓ તથા અસહન દિંદવાનો બોજન લીધા પછી પેટપર જમણો હાય જાળ અને જાળ ફેરવીને, ઓડકાર ખાઈને મજબૂત મેળવતા હતા જે ફેડી આને પણ, બાકીના, પૂરેલા, -મુસલમાન. દિંદુઓની કેટલીએક યાત તેમજ અસહી રીવાજના પારસી લોકો કરે છે. જે સામે આપણે શીખેલામાં ખપતા જીવાતીઓ દિહારની નજરથી જોઈને બજરીએ છીએ પણ તેમાં આપણી ધણીજ થોડી જુલ છે”

“સં. (Songo)ને આધારે તપાસ કરતાં આ કટંગી ફરી માનવી તે કુદરતી આવીરવાડ

સમાન છે. એ રીતે (પેટ દ્વાય ફેરવવાની રીત) હાલમાં જેમ વપરાસમાં લેવામાં આવે છે, તે કદગી અને જે સમજથી તથા તેના કામદાના નાણાં વિના કરવામાં આવતી હોવાથી. તેના ધણે કાલે મળી શકતો નથી. ”

મી. હોમીયાર-જમ્બાપણી પેટ દ્વાય ફેરવવાની રીતની તરફેણમાં છે અને તેઓ Mental healing (મેન્ટલ હીલિંગ) દ્વારા અમુક (ડીટમેન્ટસ) દવાજ્ઞ કરવાની લલામણુ કરે છે. તેઓ અખતરે તેમણે લાંબા અનુભવથી સિદ્ધ કરેલો છે, એ તેઓ જણાવે છે મી. હોમીયારના નિયાર જેમને વિગતે જણાવવા હોય તેમણે તેમનું રચેલું પ્રેક્ટીકલ સાયકોલોજી (પાનું. ૮૧) જોવું. અને તે જોવાની હશે લલામણુ કરીએ છીએ.

તેઓ પણ પેટ દ્વાય ફેરવવાની લલામણુ નીચે પ્રમાણે કરે છે

“ પેટની જમણી ખાલુ કસેલ આગળથી ફર કરી, પાછું તેજ જમ્યાએ હાથ આવે તેવી રીતે ગોળ અને ગોળા કુંડાળામાં પચાસથી સો વખત દ્વાય ફેરવેલો, ગણનીની ખીસ જરૂર નથી પણ આશરે તેટલી વખત જમણા દ્વાયથી કુડાળું ફેરવવું આ પ્રમાણે દ્વાય ફેરવતી વખતે તેઓ (Mental suggestion) મનો વાસનાથી તથા (Will power) ધમ્મા શક્તિ (સહાયન)થી એમ ભાવના કરવા જણાવે છે કે અંદરનો ખેરાક પચી જાવો, અને તે પચે છેજ એવી ભાવના તેઓ સતત ચાલુ રાખવા જણાવે છે.

આપણી પ્રાચિન રિતિ પણ એજ દિશા અને કીધાનું સુચન કરે છે, ઉપર જે પાચન કીધાનો આવેલો પ્રાચિન મન જણાવે છે તેનું રહસ્ય પણ તેજ છે. તે મંત્રમાં જે વીર નરનાં નામ આપ્યાં છે તેઓએ પાચન શક્તિમાં અપૂર્વ વિજય મેળવેલો છે તેથી માત્ર તેમના નામ રમણીયા આપણી પાચન કીધાની ભાવનાને મદદ મળે તે અર્થે તેમના નામ રમણની યોજના આપણા વિદ્વાન પુર્વજોએ મંત્રમાં કરેલી છે. એમ સદજ સમજાય છે

મી. હોમીયાર કહે છે કે —

“ પેટમાં એક ખાલુએ કસેલુ (Liver) અને બીજી ખાલુએ તલ્લી (Spleen) તથા વચમાં નાના મોટા આંતરડાં અને ઉપર હોજરી એ રીતે સર્વ જોડાયેલા છે, જે સર્વ અનપવોને ખાસ, પાચન શક્તિથી ખેરાક પાચન કરવાને કામ કરે છે. તેથી એ ચારે અવયવો ઉપર એક સરખી રીતે ચાલુ કુંડાળામાં દ્વાય ફરવાથી તે મહિ ફ્રિક્શન (Frictional) ગરમી ઉત્પન્ન થાય છે. જેથી કસેલ મહિલું પીત (Bile) આંતરડામાં પડે છે જેથી ખેરાકને પાચન કરી તેનો કુચો ઝાડા તરફ ધસડી જઈ ઝાડા લાવે છે. ખેરાક ખાતાં હોવા, ખેરાક તથા પાણી એ ત્રણે ચીજ આંતરડાના વલેલા અંગિઓમાં જુદી જુદી બરાબ રહે છે. તે એવી રીતે (પેટઉપર) દ્વાય ફેરવવાથી, એક મેકમાં ભેગાય છે. ખેરાક પાંચી અને હવા એ ત્રણે ભેગાઈ તેમાં જે ગરમી ઉત્પન્ન થાય છે. તેથી પાચન શક્તિ તેજ થાય છે આંતરડામાં બરાબ રહેલી એરી હવાઓ (Gas)ને પેટમાં બધે ઢોડે તથા દુખાવો થાય છે તે નીકળી જઈ પાણી ખેરાક સાથે મળી જાય છે અને ખેરાક પાચન થઈ જરૂર ઝાડા આવે છે. ”

જમ્બા પણી પેટ ઉપર દ્વાય ફેરવવાની રીત આપણા પુર્વજોએ પણ સાવનટીરીક (શાસ્ત્ર) ધોરણે રાખત કરી હતી. એવું સ્પષ્ટ રીતે સાબિત થાય છે આ કીધામાં જમણો દ્વાય પેટ ઉપર ફેરવવો વધારે અનુકૂળ છે તથા જમણી ખાલુથી ગોળ કુંડાળામાં ફેરવવાનું કારણ જણાવતાં મી. હોમીયાર-અમેરીકન ડોક્ટરોના આધારથી કહે છે કે —

“ આ ડીટમેન્ટમાં જમણોજ દ્વાય ફેરવવાનું તથા જમણીખાલુથી ડાબી તરફ ગોળ (કુંડાળામાં) દ્વાય ફેરવવાનું કારણ એ છે કે આંતરડાં જમણી તરફથી ડાબી ખાલુ તરફ દોલેલાં છે એન સુચણ વળેલાં હોય છે જેથી એરીટીના કાલદા પ્રમાણે જમણી તરફની ડાબી તરફ દ્વાય ફેરવવાથી કસેલમાંનું પીત આંતરડામાં પડી ત્યાંથી તહી વાટે ધઈ આંતરડાના છેડા (Rectum) તરફ પાચન ખેરાકનો કુચો લઈ આવે છે જેથી તે ઝાડા વાટે બહાર પડે છે ”

આપણે આગળ વાંચી ગયા છીએ કે હોજરી પોતાની કીધા ગોળ (Vermicular) કીડા માફક ફરીને કરે છે એટલે હોજરી ને પોતાની ગતિમાં મદદ આપવા હાથપણ તેજ દિશામાં અને તેજ પ્રમાણે

(પેટઉપર) ફેરવાતું ધોરણ સ્વીકાર્યું છે, એમ સમજાય છે. હાય ફેરવવાથી ગરમી ઉત્પન્ન થાય છે. અને એક. (હવા)ને પુરી પાડવામાં તે મદદ કરે છે. તે પણ સહજ સમજાય તેમ છે.

હાય ફેરવવાની ક્રિયા વખતે મન સા માટે યોગ્યતા જોઈએ તે પણ સહજ સમજાય તેમ છે. શુદ્ધ સંકલ્પ બળ, અને વિચારની દૃઢતા રાખવાતું આર્થ સાચી રીતે કરે છે. અને પાચન સારને, પણ ફેરવીકાર કરે છે. તેના સમયેનમાં મી હોમીયાર લખે છે કે.—

" થોડા પ્રાજેક્ટનના કામદા પ્રમાણે ક્રિયા થાકું કરતી વખતે એક વિચાર મનમાં વમાસ્યા (ચિત્તવન) કરવાથી. તે વિચાર એકામ દૃઢ થાય છે, કે જેમ યવાથી શરીર મહેલો જીવન શક્તિ (The Vital force,) તથા કુદરતનું બળસ્વરૂપ ઇન્ટેલીજન્સ (The force The Intelligence) તે જગ્યાઉપર એકઠું થઈ તનદુરસ્તીને તે જગ્યાએ આકર્ષિત થાયેલી ઇચ્છાપૂર્ણ કરે છે "

વાતાવરણમાં પડેલાં સમગ્ર સંકલ્પબળને મદદ કરે તેવા તત્ત્વો આપણું દરતું એ માનસિક શક્તિ યાને સંકલ્પબળ ઉપર વધુ આધાર રાખે છે. વિચારની દૃઢતા એ સંકલ્પ, સિદ્ધિની કુચી છે. તેજ ધોરણે મી. હોમીયારે ઉપમા પેરામાર્ગમાં લખેલી દ્રષ્ટાંત આપણા આંખોની માન્યતાને મળતી છે. પેટ ઉપર હાય ફેરવવાથી જે અણુદીઠ ફ.મદા થાય છે તેનું ધોરણસર ધ્યાન કરતાં મી. હોમીયાર કહે છે કે —

" હાય અને પેટની આમડી, એક એક સાથે માલુ થવાવાથી. તે મહેલું લોહી ગરમ થઈ (પ્રા-જેમસ યુલમાં જેમ તેમ ગરમ થાય છે, તે પ્રમાણે હવણ રૂપ પકડી હાથના પહોંચા અને અગ્નિગાના ઉદ્ભવને, અમઝમાટ કરતું અણુદીઠ રીતે બદાઈ પડે છે. તે હવાઈ રૂપી લોહીની શક્તિ (The en-ergy or Vitalforce) પાછી પેટમાં દાખલ થવાથી લોહીનાં તાત્ત્વ તત્ત્વો ઉત્પન્ન કરે છે, કે જે તનદુરસ્તીને વધારે ઉપયોગી છે. "

સામાન્ય રીતે શરીર પર મને તે સ્થિતિમાં હાય ફેરવવાથી સાર લાગે છે અને તેમાં દરદીને ઘણું સાર લાગે છે એ વાત અનુભવી નથી. હાય ફેરવવાથી ગરમી લાગે છે. અને તેથી અંદરની ગરમીને પુરી મળી લોહીની દરદર સારી ચાલે છે. તે સહજ સમજાય તેમ છે. સાદા અને સરળ ઉપાયો જેટલા દિનકર છે, તથા સુખમ છે તેટલા બીજા ઉપાયો નથી કહેવત છે કે સાદા એજ સદચરણ, Simpli-city has its own virtue. પેટ ઉપર હાય ફેરવવાની ક્રિયા વાચનારને પ્રથમ દરેક દાસ્તરદ સાચા વિના રહે નહીં, પણ જ્યારે તેઓ વિચારપૂર્વક મનન કરે ત્યારે તેનું રહસ્ય અને રૂઝી સમજાવા વિના રહે તેમ નથી.

હોજમાં થતી ક્રિયાના વર્ણનને ઘણું લંબાવવા જેવું છે પણ અને મુદ્દાગર દુઃકારમાં લખવાનો હેતુ હોવાથી હવે અંતરગામાં થતી ક્રિયા વિષે લખવું છોતી છે. અપુર્ણ

૪ અંતરગામાં થતી પાચનક્રિયા

અર્શ હરસ.

હરસની નિયંત્રિતા.

હરસોને નષ્ટ કરનારા ચાર ઉપાયો અને તે ઉપાયોની જુદા જુદા પ્રકારનાં દરસોની ઉપર યોજના. હરસોને નષ્ટ કરવાના, આપણ, સાર, અગ્નિ, અને શક્તિ એ ચાર ઉપાયો મુખ્યત્વે હતા છે જે દરસો થોડા વખતથી ઉર્ધ્વ થએલા હોય, હોયોના અર્ધ ચિન્હોવાળા અને અર્ધ ઉપદ્રવોવાળા હોય છે. તે આપણેથી ટાળી રાખાય છે. જે હરસ કાયલ ફેલાવવા, હજા તથા ઉચા હોય છે તેઓ ક્ષારથી ટાળી રાખાય છે. જે દરસો ખરસટ, રિયર, પડોળા તથા કંઠજ હોય છે તે અગ્નિથી ટાળી રાખાય છે અને જે દરસો સક્ષમ મુગવાળા હોય તથા કલેહવાળા હોય છે તેઓ ચક્રથી ટાળી રાખાય છે. એઓમાં જે દરસો આપણેથી સાખ્ય હોય તથા અદક્ષ જોવામાં ન આવે તેવા હોય તેઓને મટાડવાને માટે ઔષધો કરવા કે જે આપણે આ લેખમાં પાછળ આપવામાં આવશે. જે દરસો ક્ષારથી, કાચથી કે અગ્નિથી ટાળી રાખાય એવાં જીવાં છે તે આ પ્રમાણે છે

દરસોને ક્ષારથી દાઢ કરવાનું વિધાન.

દરસોથી પીડીત થએલો માણસ જળવાન હોય, અર્થાત્ વૃદ્ધપણથી રહિત હોય, અને અત્યંત નિર્બળ ન થઈ ગયો હોય તથા સત્વવાળો હોય, તો તેને સારી રીતે સ્નેહન તથા સ્વેદન કરાડે. આપ્યા પછી, વાલુ સંબંધી વેદનાઓની શક્તિની શક્તિને માટે સ્નિગ્ધ, ગરમ તથા ધણા ધ્રુવવાળું અલ્પ અન્ન જમાડી, સ્વચ્છ પ્રદેશમાં સપાટ પાટીઆ ઉપર અથવા ચપ્પા ઉપર બેસાડી તેની ગુદાને સૂવેળી સામે રખાવી, તેના નાભિથી ઉપરનો શરીરનો સધળો ભાગ ખીખાઈ કાઢી ગ્રાહ્યમના ખોળામાં રહે, કમર કાંઈક ઉંચી રહે અને તે માણસ પોતે ચપ્પા રહે એવી રીતિ કરાવી, ગુદાની નીચે વજની ઉદાપણી કે ગાલમસ-રીયું રાખી, બાંધવાના વસ્ત્રથી તેની ડાહને તથા સાથળોને યોગ્ય રીતે બાંધી, તે માણસને પરિચારક લોકોના હાથથી મજબૂત રીતે પકડાવી રાખી, તેનું શરીર જરા પણ હાલે ચાલે નહિ એવી ગોઠવણ કરવી. પછી જેવું મલોદસમાં કરવાના સમયમાં નેર કરવામાં આવે છે, તેવું નેર તે માણસની પાસે ધીરે ધીરે કરાવતાં ધીથી ખરડેલું, સરલ તથા યદ્યમ મહોદાવાળું યંત્ર તેની ગુદામાં દાખલ કરી, યંત્ર બરાબર પેસે તથા દરસ દાખલ થાય ત્યારે દરસને જોઈ તે દરસને સલાહ યંત્ર વતે ઉંચું ઈલાવી રાખી પુમગાથી કે વસ્ત્રથી ધ્રુવળીને તે દરસની ઉપર ક્ષાર પાડવો અને ક્ષાર પાડ્યા પછી યંત્રના દારને હાથ વતી ઢાંઠી રાખીને સો લઘુ અક્ષરોનું ઉચ્ચારણ થાય તેટલા સમય સુધી ખીલુ કશું નહીં કરતાં બેસી રહેવું. પછી દરસ ઉપરથી ક્ષારને મૂકી નાખી ક્ષારના જળને તથા દરસના જળને જોઈને જો યોગ્ય જાણાયતો તે દરસ ઉપર ખીલવાર પછી ક્ષાર લગાડવો. પછી દરસ પાડેલા જાણુ જેવું વીખાયું. તથા કંઈક નમી અણું જોવામાં આવે તો તેને બરાબર રૂબ થએલું જાણીને રચાનક ઉપરથી મરડી નાંખવું. પછી ધાન્યામ્લથી અથવા દહીનું પાણી, કાંઈ કે દાઢાં વિગેરે ખાઈ ઈંગોના રસ એઓથી ક્ષારને ઘોષ નાંખી, દાઢવાળી જગ્યાને જેડીમધથી મિશ્રીત કરેલા ઘીના યોગથી ધારી, રાંત કરી, યંત્રને ગુદામાંથી કઢાડી લઇ, રોગીને, ઉઠાડી, ઊના પાણીમાં બેસાડીને તેના ઉપર શીતળ જળનું સેવન કરવું કેટલાક કહે છે કે ઊનાપાણીનું સેવન કરવું. પછી રોગીને પવન વગરના ધરમાં દાખલ કરીને તેને આદાદ વિહારશક્તિની પદ્ધતિ ખતારી દેવી. જે રૂઠ અતિ શીતલ પણ ન હોય અને અતિ ઉષ્ણ પણ ન હોય, તે રૂઠમાં જે સમયે વાહણ વગેરેના ધમધાર ન હોય તે સમયમાં આ દાઢ ક્રિયા કરવી. આ ક્રિયા કર્યા છતાં પણ અરથ ને કાંઈક ખાટી જણાયતો તેને ફરીતાર ક્ષારથી બાળવા. એક દરસનો, દાઢ કર્યા પછી સાતરાન વીતી જાય, ત્યારે જીભ દરસને બાળવા આ પ્રમાણે સત્ સાત રાત્રિ વિત્યાપછી એક એક દરસની ચિકિત્સા કરવી. ને ધણા દરસો હોય તો પ્રથમ જમણી તરફની દરસને બાળવો. પછી પાંચળના ભાગના દરસને બાળવો અને તે પછી આગળના ભાગના દરસને બાળવો.

જે દરસો વધુથી કે કદથી થયેલો હોય તેમને અંબિચી અથવા ક્ષારથી બાળવા. અને જે દરસો પિપ્પથી કે ચંચિરથી થયેલા હોય તેઓને કામળ ક્ષારથી જ બાળવા.

જે દરસો સમ્યગ્ધ્વજ (બરાબર રીતે રૂબ) થયા હોય તો યોગ્યની અનુકૂળતા થાવ છે. અને ઉપર ક્રિયા થાય છે, જઠરાગ્નિ પ્રદિષ્ઠ થાય છે, શરીરમાં દલકાપણ થાય છે, જળની તથા સાદાં વર્ણની ક્રિયાતિ થાય છે અને મનની પ્રસન્નતા થાય છે. જે દરસો અતિદુઃખ થયા હોય તો ગુદા દોડી જાય છે. જળતપ થાય છે, મૂર્છા આવે છે, જ્વર ઉત્પન્ન થાય છે અને લોહિના અતિગ્રાવથી જે ઉપદ્રવો થાય તેવા ઉપદ્રવો થાય છે ને દરસો હીન રૂબ થયા હોય તો મળેનું ક્યામપણ તથા અસ્થપણ થાય છે, અરજ આવે છે, વાલુનું પ્રતિકુલપણ થાય છે, ધ્રુવિયોની અપ્રસન્નતા થાય છે અને વિકારની શક્તિ યેતી મૂંઝી.

જે દરસ વાલુ વિગેરે રોગોથી બરપૂર થઈ, દરસો ગુદાથી બહાર નીકળેલાં હોય તો યંત્રને ઉપયોગ ન કરતાં સ્વદનોથી, અલ્પગોથી સ્નેહનોથી, અવગાહોથી, સોહીના આંબણોથી, અલેપોથી ક્ષારથી, અંબિચી અને ચંચી તેઓની ચિકિત્સા કરવી.

દરસવાળાએ કેવું સોજન કરવું.

દરસવાળાએ ઘી ચોપડેલા રાતા ચોખા, સાકી ચોખા, જવ તથા ધઉ એઓના અન્નનું દુધની સાથે અથવા લીબડાની કાંઈ સાથે અથવા પડોળની કાંઈની સાથે સેવન કરવું અથવા જે હોય હોય તે ને ટાંકે એવાં તાંદુળને, ડોડી, મેથી, નાના મૂળા, ચીલ પંડાણા કે કારલાના શાકો સાથે સેવન કરવું. ખીલું ને અન્ન સ્નિગ્ધ તથા અગ્નિને પ્રદિષ્ઠ કરનાર હોય, અને દરસને મટાડનાર અને મજબૂતનો ખુલાસો કરનાર હોય તેનું સેવન કરવું.

હરસવાળાઓએ સેવવાનો ચિહ્નિત્સા માર્ગ હરશેને પાળવામાં આવ્યા હોય કે ન હોય તોપણ રોગીએ અમુક ગથી યુક્ત રહીને જહરાગ્નિને પ્રદીપ્ત કરવા માટે અને વાસુતો મોઝા ન થવા દેવા માટે હરશેને ઊડનારા રોગદનાદિક સામાન્ય ચિહ્નિત્સા માર્ગનું સેવન કરવું અને વિશેષ કરીને તો આ સેવનમાં કહેલા ચિહ્નિત્સા માર્ગનું સેવન કરવું. જેને યાંચુ સળધી હરસ હોય તે રોગીએ અગ્નિને પ્રદીપ્ત કરનારા પીપ્પલ્યાદિ ગણના અને વાયુનું હરણ કરનારા બદદાર આદિ દ્રવ્યોના કવાયથી, તથા કલ્કથી સિદ્ધ કરેલા ધૂતોત્તુ દિવ્યર્થદિ ગણના ચૂર્ણોના સંયોગ આપીને પીવા વિગેરેથી સેવન કરવું. જેને પિત્ત સળધી હરસ થએલા હોય તે રોગીએ શુક્રિપર્ણા વિગેરેદ્રવ્યોના કવાયથી સાચું અગ્નિને પ્રદીપ્ત કરનારા દ્રવ્યોના પ્રતિવાપવળા અને બદ દાર આદિ દ્રવ્યોના તથા પિપ્પલાદિગણના કવાયદિકથી પકાવેલા ધીના પીવા વિગેરેનું સેવન કરવું.

જેને શ્વેદર સળધી હરસ થએલા હોય તે રોગીએ મજ્જા અને વરણાદિગણના પેટાના રસો સરગવા આદિ દ્રવ્યો એએના કવાયમાં તથા કલ્કમાં પકાવેલા ધીનું પીવા વિગેરેથી સેવન કરવું.

જેને કફ સળધી હરસ થએલા હોય તે રોગીએ સુરસાદિ ગણના કવાયમાં તથા કલ્કમાં પકાવેલા ધીનું પીવા વિગેરેથી સેવન કરવું.

આ પ્રમાણે કરવા ઉપરાંત હરશેના ઉપરોક્ત પદ્ધતિ તે તે દ્રવ્યોના અનુસારથી ચિહ્નિત્સા કરી કરવી. યુક્તમાં કારના, અગ્નિના કે સજના પ્રયોગ કરતાં વેદે પુરી સભાળ રાખવી એકલું. કારણ કે એ પ્રયોગમાં જે દુર્મોગ થાયતો નપુંસકપણું, સોજો, બળતરા, મડ, ખૂજ, પેટમાં ગાગગા, આનાકા, અતિસાર, પ્રવાહિકા થાય છે અને વખત પર મરણ પશુ થઈ જાય છે.

હરશે ઉપર કરવાના લેપો.

હવે હરશે ઉપર ચોરના દુધમાં કાચેલું દળદરું ચૂર્ણ એ પહેલો લેપ છે. કુકાની બધાર, ચલોખરી, દળદર, અને પીપર એએલું ગાવના મૂત્રથી વાટેલું ચૂર્ણ એ બીજો લેપ છે. શુદ્ધ તેપાળો, ચિત્રકમૂળ, સાણખાર અને દૂધીયો વછનાગ એઓ, ગાવના મૂત્રથી વાટેલો કલ્ક એ ત્રીજો લેપ છે. પીપળ, સીંધવ, કઠે અને સરસરીવાના દળ એને ધારના દુધ કે આકાના દુધથી વાટેલો કલ્ક એ ચોથો લેપ છે. આ દરેક લેપ હરસ ઉપર ચોપડવાથી હરસને પાડી નાંખે છે અને એક કરતાં બીજો એમ અનુક્રમે ભળવાનું છે.

હરશેને કાપી નાંખનાર અવયવો.

કીરાકમી, હરતાલ, સીંધવ, ફજેર, વાવરીંગ, અમ્બરજ, કાપી ધીસાડી, જાંબુ, આકોડ, કમારદેવી, તેપાળો, ચિત્રકમૂળ, મીણા આકાડનું દુધ અને ચોરનું દુધ એઓથી પકાવેલા તેમને હરસ ઉપર ચોપડવાથી હરસને કાપી નાંખે છે.

અદૃશ્ય (ન દેખાય એવા) હરશેને પાડી નાંખવાના યોગો.

તેવું હરશેને બ્રહ્મચર્ય પાળવું અને રોજ સવાર સવારમાં જોળ સાથે હરડેનું સેવન કરાવવું. અથવા તો એ હરડેને એક દહાડેને ચોલીસ તોલા બાર ચોમુનમાં પકાવી તેએમાંથી રોજ એકએક હરડે રોજ સવારમાં મદ સાથે ખવરાવવાથી મટે છે.

અથવા અધેરના મૂળને વાટી તેને ચોખાના ધોવણમાં મેળવી મદની સાથે રોજ ઉપયોગ કરાવવાથી મટે છે.

શ્વેતોવરીના મૂળના કલ્કનો દૂધની સાથે નિત્ય ઉપયોગ કરાવવો. (વાયુ, પિત્ત કે શ્વેદરથી થએલા હરસ ઉપર આ ઉપયોગ કરાવવો.)

કલ્કથી મદ અગ્નિવાળા તથા સખત વિષ્ટાવાળા હરસ ઉપર અતિ ઉત્તમ મદને એક તોલા ચિત્રકના ચૂર્ણ સાથે મિશ્ર કરીને તેનો રોજ ઉપયોગ કરવાથી મટે છે.

સોળ તોલાબાર જવના સાચરાના મંદમાં એક તોલા બાર શુદ્ધ કરેલા લીલામાંનું ચૂર્ણ નાંખીને મીઠું નહીં નાંખતાં ઊસની સાથે નિત્ય પાવાથી મટે છે.

અથવા માટીનાં કારા, ધાંતી અદર ચિત્રકના મૂળના કલ્કથી લીપીને તેમાં ઊસ રેડી તે ખાટી કે અઘાસવિનાની ઊસનો પીવામાં તથા બોજનોમાં ઉપયોગ કરાવવો અથવા બારંગી, ઉપસસરી કે ગરણી,

પ્રવાન, આમળાં, તથા ગજો એ સર્વના દંદથી માટીના ઘડાને અંદરથી લીધી તેમાં ઝાચ રેડી તે પાટી કે ખટાચ વગેરેની ઝાચને પીવામાં તથા બોજનમાં ઉપયોગ કરવાથી મટે છે.

પીપળ, પીપળીમૂળ, ચવક, ચિત્રક, વાંવડીંગ, શુક્ર તથા હરડેના દંદની માટીના ઘડાને અંદરથી લીધીને તેમાં ઝાચ રેડી તે પાટી કે ખટાચ વગેરેની ઝાચનો પીવામાં કે બોજનમાં એક મહીના સુધી ઉપયોગ કરાવવો. અથવા જમ્બા પહેલાં પીવામાંજ ઉપયોગ કરાવવો.

સુક, સાટેહી અને ચિત્રકના કવાચમાં પકાવેલા દૂધનો રોજ ઉપયોગ કરવાથી મટે છે. કડાના એટલે ઇંદ્રજવના ઘાટના મૂળની અને ઘાલની રાખ કરી તેમાં પિપ્પલાદિગુણનો પ્રતિતાપ નાંખી મધ સાથે તેનું રોજ સેવન કરવાથી મટે છે.

જવખાર નાંખીને ખારી કરેલી કે ચિત્રકના મૂળના ક્ષારના જળમાં પકાવેલી ઘઉં કે રાતા ચોખાની ધુધરી રાજ ખાવાથી મટે છે.

ચિત્રકના મૂળના ક્ષારમાં પકાવેલા દૂધનો રોજ ઉપયોગ કરાવવાથી મટે છે. ખાખરાના ક્ષારથી પકાવેલી ઘઉં વિગેરેની ધુધરી રાજ ખવરાવવી. તેથી મટશે.

પાક, અધેડા, ભેરીંગણી, અને ખાખરાના ક્ષારને સવારી માધી મિશ્ર કરીને તેનો રાજ ઉપયોગ કરવાથી મટે છે.

ચિત્રક, કરજ અને સુંઠના દંદને ગુરુ કરંજના ક્ષારની સાથે પાવો તેથી મટે છે.

ઉદર-ક્રૂમીરોગ-પેટના જીવહા.

(લે. શ્રીમત આર્યવેદ મયારાંમ કુંદરજી).

(અનુચ્છાન ગતાકથી)

અપર કંઠમને કાઢવા સાર પ્રથમ જુલાય આપવો અને કોઠો સાર થયા પછી મેદકન તેલના ૩૦ થી ૪૦ ટીપાં, સુંઠના પાણી-સાથે આપી પછી ૪ કલાક પછી એરંડીએલ અગર જુલાય કે કાળા દાણાનો જુલાય દેવો.

તંતુક્રૂમી (સુતરીઆં કરમ) ના ઉપાય—ઉપર લખેલો કયાલોમેલનો જુલાય આપવો. આ કરમ ફરતે થાય છે તેને માટે મીઠાના, સુનાના અગર-કવાસીયાના પાણીની અથવા લોટના અર્ક (ફેરીવર્ધન) ના પાણીની ખરતી પુટેથી કારવી, એટલે કરમ ફરે તે એથી ધોવાઇને નિકળી જાય છે અને ફરીને થતા નથી. તેમજ લિજાના પાન કાઢી દિવસ ૩. ૧ ખાર જળમાં વાટી પીવાં જરૂરી રાખવી. વાટી પણ સુતરીઆં કરમ ફરીને થતાં નથી અને હોય તેનો નાશ થાય છે.

ગોળા કરમ પણ માળદેને ફરીને થાય છે તેમ ન થવા લોટના અર્કનાં, ઉમર મુજબ ૨ થી ૮ ટીપાં સુધી પાણીમાં પાટી કાઢી દિવસ આપવાં.

કરમના સ્વદેરી ઉપાય

૧ ઉમર મુજબ, ખાખરાનું બીજ (પિત પાપડો) વાવડીંગ ના તોલા સાથે જળમાં વાટીને સવાર સાંજ પાવવી અને વળતે દિવસે એરંડીવાનો જુલાય દેવાથી કરમ પડે છે. ૨ ભેરવ શીંગ એટલે કાવચ કાઢવાળી શીંગનાં રૂંઠાં આપણા દરોરને ન લાગે તેવી રીતે દહીંમાં રખેરીને તે દહીં કલાકી પાવવી અને વળતે દિવસે એરંડીવાનો જુલાય દેવાથી કરમ પડે છે. ૩ ખાખરાનો પિત પાપડો ને કાળી છરી સમ લાગે લઈ ખાટી તે સુરણ સવાર સાંજ ઉમર મુજબ બે, ચાર કે છ કે બે વાક વાપ આપવાથી અને વળતે દિવસે રાય લેવાથી કરમ પડે છે, ૪ કીડામારી ને છપે કે તડકે મ્હો તેનું સુરણ ઉમર મુજબ ચાર, છ કે બાઠ વાલ સાકરના કડક સાથે જગ વડે લેવાથી ૩ દિવસ તાવ અને કરમની મિમારી મટે છે ને કરમ પડે છે. ૫ આંખાની કાથી ગોટલીનું સુરણ સવાર

સાંજ ૪ થી ૮ વાલ જળવટ કે દહીં સાથે લેવાથી, ને વળતે દિવસે એરંદીયાનો જુલાબ દેવાથી કરમ પડે છે. ૬. કપિલો (અસલ તાળે જેને દાકતરીમાં કમાવા કહે છે. તેનો મુકો ઉમર મુજબ ૪-૬ કે ૮ વાલ, ને કમાલોએલ ૩ થી ૪ એન સાથે મેળવી ગોળ સાથે બેળવીને દેવાથી તેનો રેય માય છે ને કરમનો નિકાલ થાય છે.

ચપટા કરમ ગોડરનું કાનુ ગાંસ ખાનારને ધણું કરી થાય છે.

ટીકીનોશરીસ—ટીકાના નામના જનુ માંસાદાર કરનારને થાય છે, તે જનાવરના માંસમાં હોય છે તે મારકત મનુખ્યાના પેટમાં જાય છે અને ત્યાંથી સરીરના માંસમાં પ્રસરે છે. એક સુદમ પેલીમાં તેનું ધુંચણું વળેલું હોય છે. તેને લિધે તાવ આવે છે. તથા સરીરનો દુખાવો અને ક્ષીણતા થાય છે. તેનો ચોક્કસ ઉપાય હાથ નથી લાગ્યો. પરંતુ પાતાની દવા-પ્રેક્ષાદિ-કે રસકપુરનું પ્રવાહી કાંઈ દિવસ લેતાં તે ઉપર કાપે કરી તેનો નાશ કરે છે. તેમજ ગીનીવર્મ (વાળા) ને માટે પણ સમજનું.

આંકી સ્ટોલો માયારસીસ—કેટલાક દેશમાં જમીનમાં આ સુદમ જંતુની ઈંડાણ હોય છે તે વન-સ્પતિ વિગેરે મારકત પેટમાં જવાથી તે તેમાં ઉછરી શક્તિ પામી ધણું બાળે કુઓડીનમૂર્તિ તે મળી આવે છે, તે સુતરીયા કરમ જેવા હોય છે. તેને લીધે જ્વર, ક્ષીરનો નાશ, અને વિપાસી પાંદુરોગ જેવા ચિન્હ જણાય છે. તે દર યવા પ્રથમ થાઈમાલ ૩૦ એન દઈ પછી કોઈવારે જુલાબ અપાય છે.

પ્લેગનો ઉપાય—પ્લેગના દરદીઓ ઉપર નિચેની દવાનો ઉપયોગ કરવાથી ફાપટો જણાયો છે. મુસવાર સર્જ મધની સાથે અષ્ટકમરમ અને બપેરના અને રાતના ઘરદીનો બાગ હોયતો ચોસક પેંદોરી પીપર મધની સાથે પીવી ને પહેલે દહાડે આઠ કોરી પાણી જેની અંદર બીજી કાંઈ નહિ એવી રીતે ચોસક કોરી પાણી સુધી પીવાતું છે. ગાંઠ ઉપર એકદ્રોએલાડીનાની પટી અથગ અશોષુનો લેપ કરીને ઉપર ક્રેક કરવો. એવી રીતે આપતાં લણુને ફાપટો થયેલ છે. (જી. એમ. પીતાંબર.)

ક્ષયરોગ ન થાય, તે માટે શું કરવું ?

(લખનાર મિ. લક્ષ્મણ મુરુધાસભ કંકરુ.) -

હાલમાં દિલ્હી મેલેરીઆથી દર વરસે દસ લાખ માણસો મરે છે. આમાં કાંઈ નવાઈ પામવા જેવું લાગશે નહિ, કારણકે આપણા દેશમાં મેલેરીઆથી થતા મરણોનો આંકડો દર વરસે બારે આવે છે, તેથી એ આંકડો સામાન્ય જેવો યદ્યપણે છે, પણ હાલરોગ ને પહેલાં કવચિત્તજ નજરે પડતો હતો, તે હાલમાં સામાન્ય જેવો યદ્યપણે છે, અને તેથી દર વરસે મેલેરીઆના નેટલાજ દસ લાખ માણસો મરવા લાગ્યા છે, એ બહુ ચોક્કસનાઈ દરેકને લાગશે નામદાર દિંદો સરકારને પણ તેમ લાગ્યું છે, તેની તપાસ કરવી બહુ જરૂરની લાગવાથી તેમણે પ્રાક્ટર લોકેટરને એ કામ માટે ખાસ નિમ્ત્યા હતા, તેઓએ આખા દિલ્હીમાં મુસાફરી કરી મુનિસિપલ સબાઓમાં હાજર થઈ તે રોગ ન થાય, માટે શું કરવું, અને તે રોગનાં કારણો સમજાવ્યાં હતાં. તેમણે હાલ રોગ સંબંધી ખાસ તપાસ કરી તેનાં કારણો શોધી કાઢ્યાં હતાં. આજે હાલરોગ ન થાય, માટે તેમના લાલચુમાંની કેટલીક સૂચનાઓ નીચે રજુ કરીશું.

(૧) બની શકે તો બારીઓ રાત દિવસ ઉઘાડી રાખવી, અને ઘરમાં સ્વચ્છ હવા પડતા પ્રમાણમાં દાખલ થવા દેવી. હાલ એ ફેફસાંનું રોગ છે, તેથી બધીબાર જેવાં મકાનની અસ્વચ્છ હવા ફેફસાંમાં જાય છે, એટલે વખત જતાં એ રોગ પ્રકટી નીકળે છે; વળી માણસોના પ્રમાણમાં ઘર સેવું, તે પણ ખણું જરૂરનું છે. દરેક માણસની ૪૮ અડતાળીસ ચોરસ ફૂટ જગા વસવા સાર જોઈએ. જામ હોય, તો જ રાત્રે અસ્વચ્છ હવાનો જર્મીય ન થાય, અને બધાને ઉંઘમાં સ્વચ્છ હવાથી પૂરતું રક્ષણ મળે. સુંબઝમાં સાંદરી એરંદીમાં ધણું માણસો એક સાથે રહે છે. તે બધાં રાત્રે એ સાંદરી એરંદીમાં સુએ છે, ત્યારે તેમની કોઢી અસ્વચ્છ હવાથી એરંદી બરાબ જાય છે, એવે વખતે બારીઓ ઉઘાડી હોય, અને તે પૂરતા પ્રમાણમાં હોય સુનાર માથે મોટી ઓઢીને ન સુતો હોય, તો તો કાંઈક રક્ષણ મળે છે, પણ જો બારીઓ બંધ કરી બધાં સાથે સુએ, અને મોટી માથે ઓઢી, તો એ એરંદીમાંની અને સોપામાંની અસ્વચ્છ હવા બહુ પ્રમાણમાં તેમનાં ફેફસાંમાં દાખલ થાય છે. ધણું કરીને સિંચાણમાં ટાંકને લીધે બરીય કુડો તેમ કરે છે.

પણ આવી રીતે ચાલુને ચાલુ અસ્વચ્છ હવા તેમના ફેફસાંમાં જાય, તો ફેફસાંના રોગ ફાટી નીકળ્યા વગર રહે નહિ. મતલબકે વખત જતાં ક્ષય રોગ થાય. મુળમાં અમદાવાદ વગેરેમાં ક્ષયરોગ વધવાનું આ એક મુખ્ય કારણ છે એ સંબંધમાં ત્રીજું એ જરૂર છે કે, ઉધાગ મોઢાના કેરોસિનના ડબ્બા રહેવાના ઘરમાં વાપરવા નહિ. આવા ઉધાગ મોઢાના કેરોસિનના ડબ્બામાંથી પુષ્કળ ધુમાડો નીકળે છે, તેથી આ રોગની હવા એ ઝેરી ધુમાડાવાળી થઈ જાય છે, તે ચાલુ ને ચાલુ લેવાથી—ફેફસાંનો રોગ-ક્ષય વગેરે જલદી થવાનો સંભવ છે. એકતો ગીચગીચ જગામાં સાંકડું ઘર હોય, માણસના પ્રમાણમાં ઘરમાં જગા નહોત, તેથી અસ્વચ્છ હવાનું પ્રમાણ વધી જતું હોય, શિયાળામાં મોઢે માથે ઓઢીને બારણા બંધ કરીને સુવાની ટેવ હોય, અને અધુરામાં પૂરું કેરોસિનના ઉધાગ મોઢાના ડબ્બા સળગાવી તેના ધુમાડાથી ઘરની હવા મિશ્રિત થઈ ગઈ હોય, ત્યાં પછી ફેફસાંના ક્ષય, વગેરે રોગ થાય, એમાં કયી નવાઈ નથી. ફેફસાંમાં ચાલુને ચાલુ અસ્વચ્છ હવા જાય, એટલે આહાર તેવા એકાર એ કહેવત મુજબ તેની હાલત અવસ્થા બગડે છે, અને પછી ક્ષય જેવા રોગ થાય છે, એ સારી રીતે સાબીત થયું છે.

આ સંબંધમાં ચોથી વાત એ ખાનમાં રાખવાની છે કે ખીડી પીવાથી ક્ષય રોગને ધણી ઉત્તેજન મળે છે, ખીડીના ધુમાડો શ્વાસ નળી મારફતે થોડો ધણો પણ ફેફસાંમાં જાય છે, અને એ ઝેરી ધુમાડો ધીરેધીરે શ્વાસનળી અને ફેફસાંને બગાડે છે, અને વખત જતાં ક્ષયરોગ પેદા કરે છે. બધીઆર જેવા મકાનમાં રહેનારને એ અસર જલદી થાય છે. ક્ષય વધવાનું એક કારણ ખીડીના અડસ છે, પ્રત્યેક પિતાએ પોતે ખીડીના વ્યસનથી મુક્ત થઈ પોતાની સતત ઉપર સારો દાખલો પાડવો. એથી ક્ષયને ઉત્તેજન મળતું જરૂર અટકશે.

ઠાકર લેકેરર વળી ખીજ નીચેની સૂચનાઓ કરે છે.

(૨) સંજ સવાર દરવા જવું, એ ફેફસાં બળવાન બતાવવાનું સાધન છે તેટલા માટે જે માફક હોય, તે થોડી ડસત પણ નિયમિત રીતે કરવી. કાંઈ ન બને, તો ચાર પાંચ મૈસ સ્વચ્છ હવામાં ડાઘ પથી નિત્ય દરવું, એથી સ્વચ્છ હવા બહુ પ્રમાણમાં ફેફસાંમાં દાખલ થશે, અને એથી તે બળવાન બનશે. જોડા શ્વાસ લઈ ફેફસાંમાં અમુક વખત ખુબ સ્વચ્છ હવા બરવી, એ પણ બહુ અગત્યનું છે.

(૩) માખીઓ ગમે ત્યાં ચેપ મૂકી ન જાય, માટે ખાવા પીવાની વસ્તુ ખુબ સાંભળથી ઢાંકવી; નહિ તો ક્ષય રોગીના બસમ ઉપર બેસી ખાવાની ચીજ ઉપર તે મૂકી જાય, એવા તેના સ્વભાવ છે મેલાં ઉપર બેસવું, એ તેના સ્વભાવ છે, અને પછી ઉડતી ઉડતી ખાવા પીવાની ચીજ ઉપર એ ચેપ મૂકી દેવો, એ પણ તેના સ્વભાવ છે.

માખીઓ ક્ષય, કોલેરા વગેરે અત્યંત પ્રમાણમાં ફેલાવે છે. એ નામદાર ઢિંદી સરકારે પોતાના સુખાકારી વિષયકના ડરાવમાં પણ જણાવ્યું છે, 'ગાટો' એના વડે સાવચેત રહેવાની જરૂર છે.

(૪) ઘરમાં ગમે ત્યાં યુકીને લીંતો બગાડવી નહિ. ઘરના એક માણસને ક્ષય રોગની અસર થઈ હોય, અને તે કાંઈને ખમર ન હોય, તે માણસ ગમે ત્યાં યુકી, તો તેના ચેપ માખીઓ આખા ઘરમાં ફેલાવે. એ ક્ષય રોગના જંતુવાળા યુક ઉપર માખી બેસી પીવાના પાણીના લોટા ઉપર અગર ખાવા પીવાની ચીજ ઉપર ચેપ મૂકી દે, અને બીજાને પણ-એ અસર પેદા કરે છે.

(૫) ઘરમાં ગોળામાંથી પાણી કાઢવાનો એક આસ તાંમાનો લોટો રાખવો તે વંતી બધા પાણી કાઢે, અને ચોખ્ખા લોટામાં પાણી પીએ આવી ગોઠવણથી ગોળાનું પાણી એકું થઈ જતું નથી, અને રોગનો ચેપ ફેલાતો નથી. ગમે તેણે પાણી પીધું, અને પછી એ લોટો ગોળામાં નાંખી પીએ માણસ મોઢે અગાડીને પાણી પીએ, એ જગલી રિવાજથી રોગનો ચેપ ધણો ફેલાય છે, અને દમ બેઠતા થાય છે.

(૬) ક્ષયરોગી માણસને ગામ બહાર ખુપગામાં વસાવવા, એ તેને બચાવવાનું મોટું સાધન છે સહેર હોય, તો બાગમાં અગર કોઈ ગામડાના ખેતરમાં ખૂટી ગોઠવણ સાથે રાખવાથી સ્વચ્છ હવાને લીધે તેની તબીબત સુધરી જવાનો ધણો સંભવ છે. જની રહે, તો ક્ષયરોગીને સેન્ટરિયમમાં મોકલવું આવશે.

(૭) સફાઈ સુવ્યવસ્થા બજાવવાથી પણ ક્ષયરોગને દબાવી શકાય છે. ઘરમાં અને ચોખ્ખા સ્વચ્છતા

હોય, તો માખીઓ, મચ્છરો વગેરે રોગ અને પીડા આપનારા પ્રાણીઓ ન થાય. - મન આનંદમાં રહે. ખાળક ઉપર સારી છાપ પડે, અને ધરતી દ્વારા શુદ્ધ રહે. માટે ધર અને ચોક વાળી ઝાડીને ખુબ સ્વચ્છ રાખવા નિયમિત કાળજી રાખવી, એ અત્યંત જરૂરનું છે. અહર કે બહાર બીડું ન રહે, તે આખરે પણ જલ્દ સંભાળ રાખવી.

(૭) દૂધ સંબંધી જલ્દ સલાજી રાખવી શરૂઆતી દોરનું દૂધ ખાવામાં આવે, અગર તે સાબ્યા થઈ તેમાં માખી વગેરેની મારફતે હાથનો ચેપ આવે, તો ધરના કેઈ માણસને હાથ વખત જતાં જરૂર થાય છે. આ સિવાય શરૂઆત ન થાય, માટે બીજી સૂચનાઓ પણ કરવાની છે આમાં કેટલીક ઝાડર, લે-કેરટની છે, અને કેટલીક અનુભવની છે. બાકીના સૂચનાઓ આવના અકામાં લખીશું.

(અનુભવેલા ઉપાયો).

(લે. વૈધ દુર્લભાદાસ દરજીવત)

૧. પેટની અંદરના સોજા તથા આંતરડાંનું દુલ્લુ.

હીંગ ટાંક ૦૫, વજ્ર ટાંક ૧, વાવડીંગ ટાંક ૧, સમવ ટાંક ૨, સુઠપીપર ટાંક ૬, ઉપલેટ ટાંક ૪, દહાદર ટાંક ૪, ચીત્રાજાલ ટાંક ૫, અજીમો ટાંક ૫, ગોળ શેર ૦૫, સર્વ આયુર્ધેને ખરલ કરી ટાંક ૨ ની ગોળી કરવી. તે એક ગોળી રૂપીઆ અડીકાર ગોખત સાથે ખાવી.

૨. કાનમાં વેગ તથા ચસકા મટે.

લીંઝાના પાન ૩. ૦૫ બાર, અશીષુ ૦૫ બાર, આકાના પાનના ૨૫માં વાટી ચેપલી બનાવી તેલમાં ફેંકાવી તે તેલનું ટીપું એક કાનમાં નાખવું.

૩. પેટનાં કુમીતું દરદ મટે.

પારો ટાંક ૧ ગંધક ટાંક ૨ વાવડીંગ ટાંક ૪ પ્રીતપપડો ટાંક ૫, કૈયા શીલા ટાંક ૫, એરકાચલા ટાંક ૨ ટંકેપાટીઓ ટાંક ૫ એરડીના બીજ તેલો ૫ સર્વ એકત્ર કરી વાલ ૧ ની ગોળી કરવી. આ ગોલી ૧ સવારે તથા સંજે ખાવી.

૪. શુદ્ધ ગુમકું દોડવાની પટી.

જમાલગોટાની જડ, ચીત્રાજાલ, ચેરનું દૂધ, આકાનું દૂધ, ગોળ, હીરાકશી, સીંધાલુ, સાથુ, પારેવાની (હોલા) ચરક, અજીમી, પારો, સર્વ સરખે ભાગે લઘુ/વાટી ઉનું કરી ચોપડવું.

૫. ઘચરકા વિકાર.

એરી નારીએર ૧ પેલાભાર, ગેલાધરી લાકડું પેસા ૧ બાર, ઉદામણની જડ પેસા ૧ બાર, ઘોળાં મરી પેસા ૧ બાર, સરપંખાનું મૂળ ૩ પેલાભાર, એ સર્વ આયુર્ધે ખાંડી ચૂર્ણ કરવું તે ૩. ૦૫ બારની હતા પાણી સાથે ફાંટી લેવી.

૬. ઝાડો અશીષુઆનો.

કાંકમડી ૧ બાર, બચદળ નંગ ૧, ચણા ૧ બાર, અશીષુ એ સર્વ ગાયના દહીંમાં પાડું.

૭. હમનો ઉપાય.

કુકાના ઈંડાના ખોખા નંગ ૧૫ તેના જરાબર અંબળસારા દૂધ કદેલો ગંધક, તેમાં સોમલ તેલો ૦૫ મનથાલ તેલો ૧ સર્વ ખુબ ખરલ કરી એક લોટકામાં નાખી કપડમટી કરી ગળપુટ બાંધી આપી રીતળ થયે ખરલ કરી ચોખા ૪ બાર ગોળમાં ગોળી કરી આપવી.

૮. તાવ સર્વે પ્રકારના ઉતરે.

હરણનાં નાનાં ચીંગડાં નંગ ૨ લાવી, તેને ઝીણા ઝીણા કટકા કરી એક હાંડલામાં તેમાં વછનામનો રસ તેલો ૫, સોમલ તેલો ૧, હડતાળ-તેલો ૧, વામલમ તેલો ૧, પારો તેલો ૧, હીંગળાક તેલો ૧, એ સર્વે હાંડલામાં નાખી ગળપુટ લાદી આપવી રીતળ થયે કાઢી લઘુ ખરલ કરી તે આયુર્ધેથી આઠ ગણ ત્રીકટું ચૂર્ણ રેળવીને રાખવું તેમાંથી અડધો વાલ નાચરવેલના પાનમાં મેલી આવી જવું.

૯. ઉધરસનો ઉપાય.

સાખરશીયુ શેર ૦૫ લઘુ તેના ઝીણા ઝીણા કટકા કરી આકાના દૂધમાં, ત્રણ દીવસ પલાળી રાખી, ત્રીજે દીવસે દૂધ તથા કટકા પંદરતાના છડવા નંગ ૫૦, આકાના પાન નંગ ૧૦૦, જવખાર શેર ૦૫, અજીમો શેર ૦૫, મીઠું શેર ૧૫, આ સર્વે એક ગટકામાં નાખી કપડમટી કરી ગળપુટ આપવો, રીતળ

યો દાહી સહ અરસ કરવું તેમાંથી પાંચ ૧ નાગરવેલના પાનમાં રાતે સૂતી વખતે ચાવી જવું ઉપર શેર ૦૧ દુધ હતું કહેલું પીવું સર્વે પ્રકારની ઉમરસ મટી જશે.

૧૦. કાય મટે.

ખુરસાણી, ચોરતું લાકડું કાય ૧૧ લાક વચ્ચાણેથી કાટી તેમાં મીઠું શેર ૧, આકાનું દુધ શેર ૧, એરડીનાં બીજ શેર ૧ સર્વે વટી લાકડાની પોલમાં બારી કપટ મટી કરી ગજપુટ લાકડાને દેવા તેક્ષાર પાંચ ૧ કાયવાળાને દેવા (અનુભવેલ નથી).

૧૧. માથાના દુખાવાનાં મોડાં.

જરખ જનાવરના લીંડા શેર ૦૧ જવનો લોઠ શેર ૦૧ અજમા ખુરસાણી શેર ૦૧ માલકાંધણી નવટાંક, કુપાનાં પાન, રેમણીના પાન, કડવી તુંગડીના પાન, ત્રણે પાનને ભેગા કરી તે રસમાં ઉપરનાં ઔષધ બાંધી માથે મોડાં બાંધવાથી માથાનાં ઝામરવા જેવા દરદો મટાડે છે.

હુન્નર હુલ્કા.

ટાઈપરાઈટરની શાહી—ઉકળતા પાણી ઉપર પેટોલીઅમને મેલીને પીગળાવવું, પછી તેમાં સમાઈ શકે તેટલી મેથ ઉમરતા જવી. આ મેળવણી બરોબર ઉકળી ગયા પછી તેને નીચે ઉતારી થંડી પાકીને તેમાં પેટોલીઅમ, બેન્ઝાઈન તથા ટરપેન્ટાઈનનું તેલ એક સરખા પ્રમાણમાં લખને બનાવેલી મેળવણી થોળી થોડી નાખતા જઈને એક રસ કરવી, અને તરત બનાવેલા તેલના રંગના જેવી જાડી મેળવણી બનાવવી આ શાહીને જે રંગીન બનાવવી હોય તો તેમાં મેથને બદલે એનીલાઈન રંગ નાખવો.

૦૧ ઓંસ એનીલાઈન બ્લેક રંગને ૧૫ ઓંસ આલકોહોલમાં પીગળાવીને તેમાં ૧૫ ઓંસ ગ્લીસેરો રાઈન ઉમેરવાથી કાળી શાહી બનાવી શકાય છે.

દંત મજબૂત ૧ દાંતના કળતર માટે—કપુર ૧ ભાગ, હીરાગોળ ૧ ભાગ, રૂમીમરતકી ૧ ભાગ, અને ૫ ભાગ ચાક મેળવી વાટી ચાળી તૈયાર કરવું. તે દંતિ ઘસવાથી કળતર મટે.

૨ દાંતના ખવાઈ ગયેલા પારાને મજબૂત બનાવનાર મજબૂત. કાથો, અને માખાં સરખે ભાગે લાંબ તેથી ૫ ઘણો ચાક ઉમેરી વાટી ધુટી તૈયાર કરવું.

૩ દાંતની ડુર્ગંધી દુર કરવા માટે—કોલસો, રૂમીમરતકી, કપુર, એ ત્રણે એકેક ભાગ અને બધી યોગ પાવડર કે ચાક પાંચ ભાગ એકત્ર કરી વાટી ધુટી ચાળી તૈયાર કરવું.

૪ દરેડોના પાવડર ૧૦૦ ભાગ, હીરાકસીતો બૂકો ૨૦૦ ભાગ, કટકડી, ૩ ભાગ માખાં ૧ ભાગ, જાંબ. કૃષ્ણ ૫ ભાગ આ સર્વે પદાર્થોને બારીક વાટી, લુગડે ચાળી તેમાં ચોડું કપુર મેળવી ધુટીને તૈયાર કરવું.

૫ ૧૦૦ ભાગ ચાક, ૫ ભાગ સોડા, ૧ ઓંસ પીપરમાઈનું તેલ, અને ૦૧ ઓંસ બરગમેટ એઈઝને મિશ્ર કરી તૈયાર કરવું.

૬ ૧૦૦ રતલ ચાક, કારબોનેટ ઓફ મેગ્નેશીયમ ૪ ભાગ, સોડા ૧ ભાગ, અને કારબોલીક એસીડ ૧૦ ભાગ આ મંજન બનાવવી વખતે પ્રથમ ચાક વગેરેને બૂકો બનાવી તેમાં મુગધીત તેલ કે એસીડ ઉમેરી ખુબ મેળવવું. પછી ઉપયોગમાં લેવું. આમજનથી દાંતમાં થતી ટાંડ તથા કઠોવાટ મટે છે.

પરચુરણ દુચ્કા.

કપડાપર બળેલા ભાગો સાફ કરવા સાઈ તેમને પેહેલાં ગરમ પાણીમાં બોળી કાઢવા પછી લીંચુ ને મીઠું તે ઉપર લગાડવું અથવા મોળવું અને સૂરજના તાકડામાં કપડાને વખાતું નાખવું એ પહેલે સપાટ રહેલ ન મળે તો આ કીયા એકઠે વખત કરી કરવી.

ખેટ ગાસપર જરા જેટલા ધસારા પડ્યા હોય તો પેહેલાં તે કાચપર રૂનું પુમકું બારતે આસ્તે ચોળીને સાફ કરવું. ત્યાર પછી તે રૂના પુમકાપર અલમલ વોટાળી લખને પછી Jeweller's fine 1000gk જવેર સાફ કરવા માટે જે પેટ વપરાય છે તે અખમલને લગાડી તે વતી કાચને સાફ કરવો તેથી ડાઘા નીકળી જઈ કાચ સરસ રીતે સાફ થશે.

એક ડાકટરે ખોરાક સાથે પુરતા પાણીને જ્યાં પીવા ફરમાવીને એક ૨૨) વરસના બાળકને દીવસમાં બે રતલ મસિનો વધારો કરી બતાવ્યો. પણ શરત માત્ર એટલીજ કે ખોરાક તદ્દન વાની ચાવીને ખાવો.

સુંદરી સાથી.

(૨૯૨૬)

મંગળાવો—તે સ્ત્રીઓના તમામ રોગને માટે અકસિર છે. સ્ત્રીઓનાં કાષ્ઠપથુ દરદ જેવાં કે, લોહીવા, પ્રદર, રક્ત અને શ્વેત જેથી યુદ્ધસ્થાનમાંથી ત્રીકણી, ધાટી, પીળા મળગુગળા અગર લાલ રંગની લોહી જેવી રસી વર્ણા કરે છે, પેશાબે અગન બળે, હાથ પગના તળાંબામાં, કેડામાં, માથામાં અને કાષ્ઠ વખતે બાળા. શરીરમાં સચુકા ગરે, ફાટ, ચુસ અને કળતર થાય, છીણા તાવ હમેશાં આવે, શરીર સુકાઈ ધોળા પુણી જેવું થાય, આંખોનું તેજ કમી થાય, દિવસે દિવસે શરીર સુકાઈ બેહાલ થાય. અસક્તિ આવે અને કામ યથ શકે નહિ, આંખો દિવસ કેડાં અને માથું ફાટવાં કરે, તાવ ઉધરસ, દમ ખાંસી સોજા, ઉલટી, અશ્વત્થી માસિક અટકાવ—દરતાન સંબંધી તમામ રોગ ગર્ભાશયની ખીડા, કસુવાવડ. સુવારોમ વિગેરે તમામ રોગ અને આવાં અનેક દરદોના સમુદ્ધેને આ સુંદરી સાથી. એકદમ મટાડી શકે છે.

આ સુંદરીસાથી બાળ, યુવાન, અને વૃદ્ધ દરેક સ્ત્રીએ હમેશાં વાપરવા લાયક છે, જેથી તેઓના તમામ રોગ મટાડી શરીર પુષ્ટ કરે છે દરતાનના રોગો થવા પામતા નથી અને ગર્ભાશયને ગર્ભ ધારણ કરી શકે તેવું બનાવી પુષ્ટ વયે ગર્ભ ધારણ થાય છે પીવામાં સ્વાદિષ્ટ છે. બાટલી ૧ ની કીમત રૂ. ૧) ત્રણ બાટલીના ૨ ૨-૪-૦ પોષ્ટ ૦-૭-૦. સુંદરીસાથીના ખાસ ગુણ.

૧ નાની બાળકીઓને પાવાથી શરીર પુષ્ટ રાખી યુવાન અવસ્થામાં પ્રદર વિગેરે બાધી થવા દેતું નથી. ૨ યુવાન સ્ત્રીઓને પ્રદરના બાધિમાંથી બચાવી ગર્ભાશયને સુધારી ગર્ભધારણ કરી શકે તેવું બનાવે છે. ૩ ગર્ભ વખતે પીવાથી અધુરે માસે ગર્ભ પડતો નથી, ગર્ભનું પોષણ કરી પૂર્ણ માસે વિના કષ્ટ પ્રસવ થાય છે. ૪. સુવાવડ પછી પીવાથી સુવા રોગ થતો નથી. બાળકને પુષ્ટ કરે તેવું તંદુરસ્ત બાવણું બનાવે છે અને બાળકનું ને તેની માતું શરીર પુષ્ટ કરે છે. ૫ સ્ત્રી રોગ તમામ મટાડે છે. હમેશાં પીવાથી સ્ત્રી તંદુરસ્ત રહી શકે છે. પ્રદર વિગેરે બાધી થતા નથી. ૬. વૃદ્ધાવસ્થામાં પીવાથી શરીર પુષ્ટ અને તંદુરસ્ત યુવાન જેવું પડે છે, અને વૃદ્ધાવસ્થાને અટકાવે છે. આ માટે હજારો અભિપ્રાયો મળ્યા છે ને હજારો સ્ત્રીઓ તેનો અણુ ઉપયોગ કરે છે તેજ તેની ઉત્તમતા છે.

દરેક સ્ત્રીએ બાળકીથી વૃદ્ધ થતા પૂર્વે આ બાટલી પામે રાખવીજ જોઇએ. સુંદરી સાથીના સંબંધમાં નવાબશાહથી એ-જનીયર કલ્યાણજી અરબજી લખે છે કે, આપના તરફથી સુંદરી સાથીની બાટલી ૬ મંગળી બમારી સ્ત્રીને પીવરાવી છે, તેમાં સફેદ પ્રદરની તરોમ ચાલિ ચઈ છે. હવે શરીરમાં તાઠાઠ આવી છે. અનેક દરદ એથી ચાલિ થયાં છે. સુંદરીસાથીની દવાના જે ગુણ આપે દરદાવ્યા છે તે ખરેખર કાંપકારક છે હું તનમનથી સરતીફિટ આપું છું કે આવી દવા આપખરા ગુણવાળી ને સ્ત્રી સત્તાવાળી દવા બનાવી છે. હજુ મારા મિત્રોને લાભામણુ કહું છું.

અરવાસાથી મેલાસાઈ ગીરજાશંકર લખે છે કે, તમારી સુંદરીસાથી દવા મે મંગળાવી વાપરી હતી તેમજ તેના સારા ગુણની વિશેષ હકીકત જનસમુદ્ધને સમજાવવામાં આવે છે.

મુંબાઈથી ત્રવાડી રતીલાલ પ્રસાદશંકર લખે છે કે, તમારી સુંદરીસાથીની બાટલી મોકલી તેથી આરામ છે, તેથી બીજી ત્રણ બાટલી વી. પી. થી મોકલશો. દવા ધણીજ સારી અને ઉત્તમ છે.

નોંદાટથી મણીલાલ દ્વારદાસ લખે છે કે, આપની સુંદરી સાથીની દવાથી અમારી ભેરીને દરદનું પુરુષારામ છે માટે તુરત બીજી ૩ બાટલી વી. પી. થી મોકલો. રોગ મટવાથી તમારા હઠમાં દુવા દઈએ છીએ.

ટાંકે દરબાર હાઈરેકુલના મારતર ઇનલસ કાજલાલ લખે છે કે, સુંદરી સાથીથી આરામ થયો છે. જે સ્ત્રીનું શરીર સાફ ન હોય ને ગર્ભને ખીચા હોય તેને આ દવા ગુણકારક છે.

દવા દિવસમાં ત્રણ વારે અર્ધો અર્ધો ચમચો બોખાના ધોવરામણ સાથે પીવી. અળી કાંઈ નહિ.

સમ્રહણી પીલ્સ—આ દવાથી સમ્રહણી મટે છે. તેથી અન્ન ખવાશે, બૂખ હોયશે, ખાધું પચશે, વારંવાર થતા ઝાડા મટી પચીને ખુદાસે દરત થશે. શરીરમાં 'ફરી લોહી અને શક્તિ વધશે' ડબી ૧ ની કી'મત રૂ. ૨-૦-૦ અનુપાનની ડબીની કી'મત રૂ. ૨-૦-૦.

ક્ષયહર પીલ્સ—ક્ષયથી બચવાની ઇચ્છા રાખનારાઓ તે જરૂર વાપરવીજ જોઈએ. કામને માટે અતિ ક્ષત્તમ અને શુભકારી દવા છે. તેનાથી ગમે તેવો નબી ગયેલો ક્ષય પણ મટયો છે. બાટલી ૧ ની કી. રૂ. ૩-૦-૦ અનુપાનની ડબીની કી. રૂ. ૨-૦-૦.

પ્રમેહ નિવારણ પીલ્સ—આ દવાથી પ્રમેહ-પથરી કે મધુ પ્રમેહ કે પેશાબનો ગમે તે વ્યાધિ હોય, પેશાબ ધોળા રસી, કે ધાતુ વર્ણ કરતી હોય, પેશાબે લાજ કે તણખ બળતી હોય તે તે મટે છે. ડબી ૧ ની કી'મત રૂ. ૨-૦-૦ અનુપાનની કી' રૂ. ૧-૧-૦

વાતહરગુટી—આ દવાથી ગમે તેવો વા મટે છે. એક મહીનામાંજ તદુરસ્ત થશે, અને પછી છ હપ્તીપર્યંત વા જણાશે નહિ, વાંધવાને પક્ષાધાતુ તે તદુરસ્ત મટે છે. કી' રૂ. ૨-૦-૦

ઉદરસ—આ દવાથી ગમે તેવો ગેબો અડતો હશે તે મટશે, જીર્ણ હરદો ખાતીથી મટશે રૂ. ૧-૧-૦

સર્વ વ્યાધિહરગુટીકા—આ એકજ દવા જુદા જુદા અનુપાનમાં લેવાથી હજારો વ્યાધિઓને મટાડી શકિત આપે છે. કી રૂ. ૩-૦-૦.

દમહર ગુટિકા—ગમે તેટલા વર્ષની જીર્ણ દમ હશે ને કોઈ પણ ઉપાયે નહીં મટતી હોય તે પછી તે આ દવાથી મટશે. કી'મત રૂ. ૩-૦-૦ અનુપાનની કી' રૂ. ૨-૨-૦

વિષ્કેટક પીલ્સ—આ ગેબોએથી વિષ્કેટક, મસા, ચાંદી શરીરપર ગરમીના ચક્રામાં પડી જવા, ઉપદ્રવ અને ગરમીના તમામ રોગ તથા પત્ત પછી મટાડી ને લોહીને સુધારે છે. હજારો દરદીને ફાયદો થયો છે, ડબી ૧ ની કી' રૂ. ૨-૨-૦

પ્રદર પીલ્સ—જીઓનાં અસાધ્ય પ્રદર, શ્વેત અને રક્ત પ્રદર, લોહીવા અને ધાતુ જડી દુરતજ મટી શરીર પ્રુદ્ધ કરે છે. કી'મત રૂ. ૨-૦-૦

બરોળની ગોળીઓ—આ દવાથી બરોળ, ખાંડરોળ, શરીર પીઠું પડી જઈ ઘેાળા, પુચ્છી જેવું, ધવુ, કમળો, કમળી, કલેજમાં થયેલા લોહીનો નજાવ, મદાનિ, અને કલેજના બીજા રોગો ને સોજા મટે છે. કી' રૂ. ૧-૧-૦

રાજવંશી યાકૃતિ—ધાતુગત તમામ રોગો, મટાડી, ખર્ચ પુરવાતન અને શક્તિ આપી, વી-યેનો વધારો કરી, શુભેદિયની ચિદિલતા મટાડી સતેજ કરવામાં આ દવા સર્વોત્તમ છે. નપુકપણને પ્રાપ્ત મનુષ્યને પુરુષત્વ આપી જીવવાન બનાવે છે. ડબી ૧ ની કી. રૂ. ૨-૫-૦

નપુકત્વારી લેપ—આ લેપ શુભ લાગ જીવર લગવવાથી શુભેદિય સતેજ થાય છે અને નપુકપણું મટી ખરી જીવાની પ્રાપ્ત થાય છે. કી' ડબી ૧ ની રૂ. ૩-૦-૦

ટોનીક પીલ્સ—ધાતુગત વિકારો મટાડી, પીર્વની શક્તિ કરી, પુરુષત્વ આપે છે. હાય પગનું કળતર, ધાતુનું જવુ, માથાનો દુખાવો, કેડા, ફાટવી અને ઉદિયની શિયલતાને મટાડી જીવાન જેવું બળ આપે છે. દવા એક માસ ચાલશે. ડબી ૧ ની કી. રૂ. ૧-૦-૦-૦

અશીષુનાશક ગુટિ—અશીષીઓને આ દવા એક માસ ખાવાથી અશીષુ છોડાવે છે. ફરી દવા કે અશીષુ ખાવાની જરૂર રહેતી નથી, અશીષુમાં પેશા ગરબાદ કરી શરીરને નુકસાન કરવા ઇચ્છતા મનુષ્યોએ જરૂર આ દવા વાપરી અશીષુ છોડવા બસામણ છે, ડબી ૧ ની કી રૂ. ૨-૦-૦

ફીવર પીલ્સ—ગમે તેવા ટાકીઆ ઉનીઆ, એક'તરીઆ, રોંગીઓ અને ચોટીઆ તાપને ૨૪ કલાકમાંજ મટાડે છે. કી' ૧-૦-૦-૦.

જય ગુટીકા—આ દવાથી જે સ્ત્રીઓને શુભ્રાપ-અટકાવ ન આવતો હોય, તેને અટકાવ આવે છે, અનિયમિત અટકાવ અને દુષ્ક્રિયા થતું હોય તેને નિયમસર લાવે છે. કી. રૂ. ૧-૧-૦

કોલેરા પીલ્સ—કોલેરા, ઝાડો, ઉલટી, અને ગેબો ચલના હોય, તે ૨૪ કલાકમાંજ માતીકું થયું. હોય તે મટે છે. રૂ. ૧-૧-૦

નેત્ર પ્રુદ્ધહર પીલ્સ—આખમાં પડેલું પ્રુદ્ધ, ઝાખ, છારી, પડળ, પરવાળા, રતાંધળા, પછું ખંબ, અખિા દુ જડીને પાંપણો ગળી જવી અને મોતીઓ હોય તે તે વગર વાટકાપે આ ગેબોઓ આંખવાથી મટારે છે. રૂ. ૧-૧-૦

એગ્યુમીકચર—કાંઈ પણ પ્રકારના રોગના, ટાઢીઆ એકાંતરીઆ કે ચોથીઆ તાવ રજ કસાકમાન મટે છે. ૦ા.

વંધ્યા પીલ્સ—અમે તેવી વંધ્યા સ્ત્રી કે-એ જીવે પ્રજા થતી ન હોય, એકવાર પ્રજા થઈ પછી જીવતી ન હોય તેવી વંધ્યા સ્ત્રીને આ દવાનું સેવન કરવાથી અંબે ધારણ થાય છે અને પ્રજા થાય છે તે દીર્ઘાયુ થાય છે, કબીની કી. ૨. ૪ પ્રાંતીજથી સોની દલસખરામ અમયારામ સખે છે કે તમારી વંધ્યા પીલ્સથી મારી જીવે ખીલકુલ પ્રજા થતી નહોતી તે થઈ છે.

અમૃત પાન—આ દવાથી ગરમીના રોગો મટે છે. અને સોહીની શુદ્ધી થાય છે. અને તાવ, ઉત્તેજ, ખસ વિગેરે ગરમીના રોગો મટાડી શરીર પુષ્ટ કરે છે. ૨. ૧.

હરગ્રો એઈલ—આ તેજ અસત સુખધાર છે. તે લગાવવાથી, વાળ ખરી પડના તપીને કાળા થાય છે, વાળ ન ઉગતા હોય તે ઉગે છે. ને લાંબા વધે છે. ૨. ૧.

દીલપસંદ વોટર—આ સુગંધીદાર વોટર મુખ પર લગાવવાથી, મોં ઉપરના ખીલ, કરોળાઆ, કાળાસ મટાડી સુખસુરત લાલાસ આપે છે. કી. ૦-૮-૦.

હિસ્ટીરીઆ ઉન્માદહર પીલ્સ—આ દવાથી હિસ્ટીરીઆ મૂંઝા, ગભરામણ અને ભૂતનો વળગાડ મટે છે કી. ૨. ૨-૦.

ખરજવાનો મલમ—અમે તેવું સુકું કે લીલું ખરજનું અમે તેટલું જીવુ દરો તોપણ તે તથા હાથગળીર આ દવાથી મટે છે. ૨. ૦-૮-૦

ઝાડા ને મરડાની ગોળો—ઝાડા વ્યતે મરડો આ ગોળોઆથી અમે તો લોહી, કે પડ ઝાડે પડતું દરો કે પાનળા ઝાડા થતા દરો તે મટે છે. ૦ા

ધા તેલ—અમે તેવો ધા પડયો હોય, લોહી બંધ ન થતું હોય અને અસત વેદના થતી હોય તો આ તેલનો પાંટો બાંધવાથી લોહી બંધ થઈ જતી થાય છે ૦-૮-૦.

પ્રાધર્ય તેલ—કાનનાં તમામ દરો, કાન પડવો, સજીકા નાખવા, મજબુત થવો અને બહેરપણું આ તેલના બળે, ડીપાં કાનમાં નાખવાથી મટી જાય છે. કી ૨ ૧

સારસાપરિલા—આ દવા દુધ સાથે પીવાથી ગરમીના રોગો મટાડી લોહીનો સુધારો થઈ લોહીની શક્તિ થાય છે. સ્વદેહો વનસ્પતિમાંથી બને છે. ૨. ૧

કંક સીરપ—ઉદરસ, કંક અને દમને તુરંતજ મટાડે છે, દવા દુધ સાથે દિવસમાં ત્રણ વખત પીવી. કી. ૨. ૧.

કુટાવલેહ—તમામ પ્રકારના દરસ, ઝાડો, સમહણી, અરુચિ, પાંડુરોગ, કમળો લોહીના ઝાડા કે લોહીની ઉલટી થવી, ક્ષય, અને મરડા ને મટાડે છે, રતલ ૧ ની કી. ૨.

હરીતકિઅવલેહ—ઉદરસ, દમ, ક્ષય, જાતીના રોગોને મટાડે છે, ૧ રતલની કી. ૨. ૨-૦-૦

ટોનીક સીરપ.—મંદવાડની અસક્તિ પછી આ દવા પીવાથી શરીરમાં શક્તિ આવી શરીર પુષ્ટ થાય છે. કી. ૨. ૧

દ્રાક્ષાસવ.—ક્ષય જેવાં જીવાં ઘાસપાંનાં દરદેમાં, ઉદ માણસોની ઉધના નાશમાં, અરુચિમાં, મૂર્છામાં, ઉદરસમાં, અત્યંત નબળાઈમાં, તીવ્ર દરદેની અસક્તિમાં અને અપણુ જાતની મહેનતથી થાક લાગ્યો હોય ત્યારે આ આસવ ઉપયોગી છે કી ૨. ૧-૮-૦

ખાલામૃત—ખાળકાના તમામ રોગ મટાડી શરીર પુષ્ટ કરે છે ધાવણ કે દુધ પચાવે છે. વસ્ત્ર લીગેરે રોગો થતા નથી. થવા હોય છે તો તરત મટે છે કી. ૦-૮-૦

કુમાર્યાસવ.—ઉદરસ, દમ, દરસ, આંધરો, વ્યંને પેટના યુગ્મમાં, સ્ત્રી કમજબાત અને અગોળા રક્તગુદમાં આ આસવ ગુણુ કરે છે કી ૨ ૧-૦-૦

છીની દવાથીથી દરદે હોય તે કંઈ ઉપર આ દવાનું એક ટીપું મુકનાની સાથેજ ઉતરી જાય. ૦ા પુસની દવા અમે તેવી ખસ, ફેલા અને જીખસ આ દવા આપવાનાં, મટી જાય છે. કી ૦-૪-૦. સિંધાનો મલમ દેવતાથી દાઝેલા આગ ઉપર લગાવવાથી પાંડુ નથી ને તુરંત રજ લાવે છે. કી. ૦-૪-૦. આઘડોસ દુખવા આવેલી અગિને આ દવા એકજ દિવસમાં મટાડે છે ૦-૪-૦ પેનહર આમવા, સપિયા, પક્ષાવાત ઉપર આપવાથી મટે છે. માથુ ઉતરી જાય છે ૨ ૦-૮-૦. સુખશાંતિ લેખ ગઝગડ મટે છે ને રૂઝ ઝડ પાવે છે. ૦-૮-૦

ધાતુગત દોષો મરાડી જીવનશક્તિ બંધી મગજને પુટ કરનાર.

જીવન.

એ ખરેખર જીવનજ છે. આ જીવનનો ચાલુ ઉપયોગ કરવાથી દીર્ઘ જીવન પ્રાપ્ત થાય છે, મગજ પુટ નહીં જીવિ અને યાદશક્તિ વધે છે, ધાતુગત દોષો મરાડી સરીકે પુટ બનાવે છે આ જીવનની બનાવટ સર્વોત્તમ દોષવાથી આજે સર્વ કોઈના જીવન કરતાં તે શુભમાં ઉત્તમ જણાયું છે. તેમાં પડતી વસ્તુઓ વનર અને તુકશાન ન કરનાર છે. ખાવામાં સ્વાદિષ્ટ, દેહજ્વાર અને આરોગ્યને જાળુને માટે ફાયદો બજાવે છે. નજગાઈ, પાંડુ, ખાંસી, કાંધ, સમ્રદશી, મરડો, અગ્નિશીત તથા ધાતુવિકારનાં દરદોમાં તેનો શુભ અનુભવ સિદ્ધ છે. જો મીઠાઓની માફક દુઃખ કાઢી જુદા કર ન રાખતાં માત્ર જાહેર-કે જેમાં-જેમાં-કે કિમતી માત્રાઓ પડે છે તેવાં એક જ જાત બનવાથી જીવે અને જેનો જનસમુદ્ધ છુટથી લાભ લઈ શકે તે માટે વધુ નફો ન લેતાં અર્થ જોગ્ય તેની ૧ રતલના ડાયાની કીમત રૂ. ૧-૮-૦ રાખવાની જોઈતી કીમત રૂ. ૪-૦-૦ પોરટેજ લુઈ વિદ્યાધિઓ, મગજનું કામ કરનારા, મારતરો, વકીલો વિગેરે માનસિક મહેનત કરનારને તો તે અમૂત દુધ છે. અઢોઢી દામિયર નથુરામ લખે છે કે, જીવનથી ધણો ફાયદો થયો છે.

વ્યાધિ હજાર પણ ઔષધ એક, માત્ર ખીરસામાંજ દવાખાતું.

અમૂત જીવન. (૨૭૨૮૬)

નાજની અમૂતમય દવાનો દાલ ધણા વિદ્વાનો, અને તખીલોએ તથા જનસમાજે તમામ રોગો ઉપર ખાતી કરી લાલ મેળવેલો દોષવાથી, દરેક ધરમાં ધરગાળ દવા યથ મહીરજી. આ દવા ખાસે રાખવાથી કોઈ પણ રોગની શીક રાખવાની જરૂર રહેતી નથી, કારણ કે તે 'તરીરમાં થતા અંદરના અને બહારના રોગોને માટે રાખવાજી ઉપાય છે. આ દવા જો સમાડી જીવડીનીને ખપ કરતા હો તે દુઃખેગ ખાસે રાખજો, તેનાથી, અજરજ, અતિસાર, દિરદીરીયા, દરરસ, મરમી, ઉલટી, વા, કમળો, રોનો દુઃખાવો, બધોય, નજગાઈ, કોસી, ધૂમીયા, ખસ, ગુમાડ, ગોળો ચડવો, ચુક, તાવ દમ, દાંતનો દુઃખાવો, દાદર, નડુપકતા, પ્રમેહ, પ્રર, પાંડુરોજ, બરોજ, પોગ, બાંધાનો દુઃખાવો, મધુપ્રમેહ, કાંધ, રતવા, લકનો, વીર્ય, દેવ વાળો, સસજી, વરાધ, સધિવા, સુવારોજ, જુદા, હેડગી, હાઈડીરીયા, યોનો, દીરદીરીયા, વધ, દાંત, તાક, કાનના, દરદ સોજ, વીંછી, સાપ, ઉંદર, ફાગવા કુતરાનું એર, કડમાળ, દાંતુ, વિગેરે લગભગ તમામ દરદો મટે છે, અને તેથી તેનો દાલ દરેક માણસ લાલ લેતા થયા છે. કાં. ૧ ૧.

દરસ નાદાઃ ગુલિકા—આ દવા સુઝા કે દુઃખતા, અને દુઃખતા દરસને મટાડવામાં રાખવાજી કરે છે. ધણા માણસોએ તેનો ઉપયોગ કરી ખાતી કરી છે. આવાવારે જતા રોડીને તો તે એક જ દિ-સમાં બપે કરી દે છે. બહાર નીકળેલા ખુટા જેવા દરસના મસાને તે એકદમ બેસાડી દેઈ સમજા દે છે. એપરેસન કરવાની જરૂર રહેતી નથી, તેમ મરવા પડી કરી થતા નથી દરત દરેકમાં સાથ આ છે, બૂખ કઠીને લાગે છે. અને સરીરને શક્તિ આપે છે. કાં. ૨. ૩- અનુપાતના ડાયાની કીમત રૂ. ૨) બનેતી કીમત રૂ. ૫-.) સાથે મધ્યમ મૂકન

વિદ્યાધિઓની જીવિ અને યાદશક્તિ વધારનારી દવા.

સુમેરાઈન. (૨૭૨૮૬)

તેનાથી મગજ ઉપર સારી સ્થિતિ થાય છે મગજ શાંત અને સ્થિર થાય છે યાનેશિ સનેલ થાય છે જીવિ તિમ અને સ્વદેહમાં જીવિ રહી શકે તેથી ધણ યાદશક્તિ વધે છે બાળક બાળકમાં દોશીયાર અને ચાલક થાય છે સરીકે પુટ બનાવે છે. વીર અને રોડીને વધારી શક્તિ આપે છે નાનાં બાળકો નિવાર્યો, રૂઝ મારતરો અને કામ કરનારોને માટે મગજને પુટ કરનાર આ સિવાય બીજું એ પણ ઔષધ નથી ૧) કીમત રૂ. ૧-૦-૦ પે. ૦-૫-૦

દેવે કેમીકલ વર્કસ—અમરાવાદ.

દેવે કર્મોકલ વર્કમના ધરગત્વ અનુભવ સિદ્ધ દવાઓ.

દરેક પરમાં હું મેંશાં રાખવા યોગ્ય દવાઓ.

દવા

ગુણ

ડાબીની તથા ડાબીની

જાવકર-મને તેવા રાજનો, ટાકીઓ એકાંતરીયો, ઝેરી, ચોથીઓ, કીમત કીમત

તાવ એકજ દિવસમાં મટે છે. માથું ઉતરે છે ને શક્તિ આવે છે. ૦-૮-૦ ૧-૦-૦

ગંગા-જાતના તમામ રોગ, સ્વપ્ન કષ્ટતર, સળો, હાલ દુઃખરી, અવાળુ પુલવુ,

નનામ મટે છે ને દાંતને મજબુત બનાવે છે. ૦-૮-૦ ૧-૦-૦

ગરક-મને તેવું માથું ચડેલું, સ્વેપ્નમ હોય, આદાશીરી, કામરવા,

હાલ દાક્ષા જવા વિગેરે એક ચપટી મુંઝવાથીજ મટે છે. ૦-૮-૦ ૧-૦-૦

મોતીનો ટંકો સુરમો-આખના રોમ, એછુ દેખાતું, કાંખ પડતી, લોચા વળવા,

આંખો આવવી, વીગેરે મટાડી આંખોનું તેજ પધારે છે. શીથી ૧ ની કી. ૦-૮-૦ ૧-૦-૦

જુલાવની કુલી-જેટલી જોળી ખાય તેથી ડબલ જુલામ થાય, ગરબરી બને નહીં

દે વીધુ ને યાય નહીં. સ્વાસ્થિ છે. ૧૦૦ જોળીની ડાબીની કી. ૦-૮-૦ ૧-૦-૦

રાજાગોલી-આંખોની વરાય, હિંદી, દુધ ન પચવુ, આમ થવા, તાવ, ઉદરસ

શરીર ગળા જવુ વીગેરે મટાડે છે. ને શક્તિ આપી પ્રુષ્ટ બનાવે છે. ૦-૮-૦ ૧-૦-૦

ટોનીકપીલ્સ-શરીરની કાં-મટી જતી, કેટલાકટપી, માથું ચડેલું રહેવુ, દસ્ત

સાફ ન થવો, બેચેન, ધાતુની નગજાઇ વિગેરે મટાડી શરીરમાં શક્તિ

આપી, ધાતુને પધારી ધર બનાવે છે ને શરીર પ્રુષ્ટ બનાવે છે. ૧-૦-૦ ૨-૪-૦

આનંદવટ્ટી-આંધું ન પચવું, શુષ્ક, કાંખની કમજબાન રહેવી, માથું

ચડવું, બેચેની વીગેરે મટાડે આંખ કઢાડે છે. આંધું દબામ કરી

દસ્ત સાફ થાય છે. શુષ્ક સ્વાસ્થિ થાય છે. ચુંકને બદલખી મટે છે. ૧-૦-૦ ૨-૪-૦

બાલનાશક-પાવકર-પાણી સાથે મીઠા કરી વાળ ઉપર લગાવવાથી એક નિ-

નીટમાં વગર બળતરા કે ધમ ધમ વગર વાળ ખરી પડે છે. મામરી

મુંઝાણો રેશમ જેવી નરમ રહે છે. કાંખ પડતા નથી. કે બળતરા બ-

ળતી નથી. એક ડાબીમાંથી એક કમન ઉપરાંત સાણ બની શકે છે.

આંધુ વર્ષ ચાલે તેટલી દવા એક ડાબામાં આવે છે.

વળી વીંછીના ડાંખ, ઉપર ચોપડવાથી ઝેર તરત ઉતરે છે. ડાબીની કી. ૦-૮-૦ ૧-૦-૦

વાકરતી દવા-મને તેવી કાળી કે લાલ દાંત આ દવા લગાવતાંની સાથે જ

મટે છે. બળતરા બળતી નથી, બળવાળ મંદ છે, માન રજકલાકમાં

જ દાવો થાય છે. એક વાર મટાયા પછી ફરી વતી નથી. ૦-૪-૦ ૦-૮-૦

અમૃતજીવન-મેંદોરા, ચુંક, અમરોમથું, આમ થવા, પેશ, હેરસ, વાધુ વીગેરે

અનેક રોમ ઉપર આ એકજ દવા અત્યંત યુગ્ય છે. કી. ૧-૦-૦ ૨-૪-૦

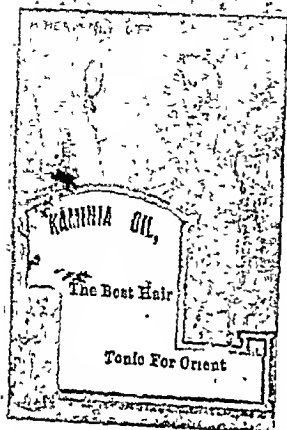
વેપરીઓને પુરવું કમીશન મળે છે, એક વાર મનારી ખાતી કરવી.

૧ ડાબીનું અને ૩ ડાબીનું પોરટેજ ખર્ચ ૦-૪-૦ પડે છે. મોટે વી. પી થી

મંગાવનારે ૩ ડાબી મંગાવવી કે કીમતમાં તેમ પોરટેજમાં પણ કાપડો થાય

અને સખેલા પત્રો ખાસ ખાનગી રહે છે. એકવાર અગમવાવી જોવા લાભમળે છે.

દેવે કેમીકલ નેટવર્ક અમદાવાદ.

ઓના માથાનો શણગાર.
નરમ-મુલાળા-ચકચકીત-કરચીદાર
બાલ કમ્મ અને યા દયા
ભરવાને નહીં ગમશે ?

એવા બાલ બનાવનાર એકજ
તેલ છે અને તે જગપ્રસિદ્ધ
કામીનીઆ એન્ડલ છે.

ઓના શણગાર માટે જોઈએ જ-
રૂન તેલજી મગજમારી કરનારા
પુષ્ટિ અને અભ્યારી વીધાર્થિઓ
માટે અગત્યનું છે.

આ તેલ લગાડાઈ તપેલું માથું
કડુતાર થાય છે-માથાનો દુખાવો
દૂર થાય છે અને ખોડાની ધનનસમ
રહેતીજ નથી.

ઉત્તમ વસાણાઓની બનાવટ છે-
સોનાનો ચાદ મળ્યો છે-અને આખા
દેશમાં પ્રસિદ્ધ છે.

અરધા આનાની દીકરી મળ્યા
થી નમુનો મફત મોકલવામાં
આવશે.

ધી એન્ડલો ઈંડીઅન ડ્રગ એન્ડ
કેમીકલ કુ.-લુમામરી-મુંબઈ.

સેટના

ઓટો

રાજ

દીલ બહાર

(રજીસ્ટર્ડ.)

દીલને આનંદ આપનાર, અને પ્રવૃત્તિ કરનાર, અમંજ્ય પ્રતિભા અને ની સુગંધી-
ઓટો બેલ્ડે ઉદ્ધારમાં બેસી બનાવટનું સ્પીડ વગરનું સર્વોત્તમ સેટ છે. દેશ યાર
પાય દીપો કપડાં અથવા રમણ કપર બેલ્ડે વાપરનારને તથા તેની આસપાસનાઓને,
મોટી પ્રવૃત્તિ સુગંધીમાં મળી રહે, બીજું મોર્ડેલ જાતનું સેટ ખરીદતા પહેલાં
ઓટો વિલબહાર માં સ્પીડ નહીં હોવાથી અતર તરીકે પણ વાપરી શકાય છે.
કોમન નાની બાટલીના ૮ આના, વચલી બાટલીના ૧૨ આના, મોટી અંધા
બોલિની બાટલીના ૧, ૨, નમુનાની બાટલીના ૨ આના. સુગંધી ટોનો એક આનો.
રોક એન્ડલ:-

ધીએન્ડલો ઈંડીઅન ડ્રગ એન્ડ કેમિકલ કુ.-મુંબઈ.

ભાગ્યોદય.

જુલાઈ ૨ ને ૧૯૨૬.

વિધવાનુક્રમશિકા.

૧	શ્રી હેતુ સંબંધન...	૧૧૧
૨	ધીરવીર પ્રતિજ્ઞા સાક્ષન...	૧૧૨
૩	સ્વામ્યને ધારણ કરી પછી સમરને સદાય અર્થે વનવનાર મનુષ્ય કષ્ટ રની સમગ્ર સદાય પામે છે.	૧૧૨
૪	દંત્રીમળ પ્રાપ્ત કરવાની કળા	૧૧૩
૫	સરળમુક્ત સંપ્રદ...	૧૧૬
૬	સ્વામી વિષ્ણુદાસદેવ હવન ચરિત્ર.	૧૧૭
૭	સંતુષ્ટ હવન શ્રી ગીતે પ્રાપ્ત કરવું	૧૭૧
૮	સતિ સુભાષના દેવી.	૧૭૫
૯	વિશ્વામિત્ર.	૧૭૬
૧૦	ગ્રામ સદચરી	૧૧૧
૧૧	ચક્રભાર્ય શેઠના પડીબાળની ઇતિહાસ	૧૮૫
૧૨	સાકાંધુરી યથા પછી દુનિયાનુભવિણ	૧૮૮
૧૩	શાપ શેઠ ન શાપ માટે શું કરવું	૧૯૧
૧૪	ગોળા.	૧૯૩
૧૫	ધાપણ બમ્બની બનાવશે.	૧૯૭
૧૬	પાચનક્રિયા	૧૯૮
૧૭	વેદક નુરખા સંપ્રદ	૨૦૦

અધિપતિ અને પ્રાણી
જોડાસાસ દેવગંઢર રવે.
અમદાવાદ.

આદ્યકોને સુચના.

આદ્યકોને વિનંતિ—આગ્યોદયમાં નવિન આદ્યક કરી મોકલવાનાં પોસ્ટ કાર્ડ મેના અકાં દરેક આદ્યક ઉપર મોકલવામાં આવ્યાં હતાં, જેમાંના ઘણાંએ નવાં આદ્યકો કરી મોકલ્યાં છે, પણ દલ્લુ સુધી જેમણે નવાં આદ્યકો કરીને મોકલ્યાં ન હોય તે આજ્ઞા છે કે હવે તો સત્વર નવાં એક બે આદ્યકો વધારી તે કાર્ડ જારી મોકલશેજ. અને સુધી નવિન આદ્યકો ન થાય ત્યાં સુધી તે કાર્ડ પોતાની પાસે રાખી મૂકશે.

આગ્યોદયનું પંચમું વર્ષ આપુ.માર્ચ માસથી શરૂ થયું છે. તેનું વાર્ષિક સવાજમ રૂ ૨-૦-૦ સેટના પોસ્ટેજના ૦-૨-૦ સાથે રૂ ૨-૨-૦ છે. આફ્રીકા ખાતે સવાજમ રૂ ૪ છે. સવાજમ વર્ષની રકમાતેજ લેવામાં આવે છે. અને સવાજમ માટે બેટનું પુસ્તક રચર્ગાધિ—સુખ વી પી કરી મોકલી, સવાજમ રૂ ૨-૨-૦ વસુલ કરવામાં આવે છે. આફ્રીકાના આદ્યકોએ રૂ ૪ નો ધોરીયા પોસ્ટલ ઓર્ડર મોકલી નામ નોંધાવવું જરૂર ત્યાં વી પી. થતુંજ નથી આગ્યોદય દર અંગ્રેજી માસની ૧ લી તારીખે નિયમસરજ બહાર પડે છે જેથી તે મહીનાની આખર સુધી રાહ જોઇ ન મળે તો અમને લખી જણાવવું આફ્રીકાના-જે આદ્યકોનું સવાજમ બાકી છે, તેમણે તુરતજ રૂ. ૪ નો બા. પો. ઓર્ડર અમને મોકલી આપવો. આ મહીનામાં જેમનું સવાજમ નહીં આવે તેમનાં નામ કમી કરવામાં આવશે. જેથી આ અંક મળેથી તુરતજ રૂ. ૪ નો બી. પો. ઓર્ડર મોકલવો.

નવીન આદ્યક થનારને લાભ.

આગ્યોદયના નવીન આદ્યક યતારે તુરતજ અમને પત્ર લખી આદ્યક યજ્ઞ જનું. જરૂર પડેથી આદ્યક થનારને પાછલા અંકો મળી ચકતા નથી. તેમ આ વર્ષે પાછળથી બેટ ખુટી ગયે તે મળશે નહીં. દાસમાં આદ્યક યજ્ઞ નામ નોંધાવનારને સવાજમ માટે બેટનું પુસ્તક રચર્ગાધિસુખ વી. પી. કરી સવાજમ રૂ ૨-૨-૦ વસુલ કરવામાં આવે છે.

આગ્યોદયના આદ્યકોને શ્રી ચરકસંહિતા-કી. રૂ ૫-નું રૂ ૪-માં જ ગળશે. ધરનો પેદ કી રૂ ૨-૫૫૫ તે ૦-૮-૦ માં મળશે

નવા અભિપ્રાયો.

હકરોડીઆથી શેઠ નાયાલાલ દલસુખ લખે છે કે—આગ્યોદયમાં આવતાં આપના દરેક વિષયો અમુલ્ય છે. અને તે સારા વિદ્વાન ગુરૂની આંટ પુરી કરે છે. દરેક અભિપ્રાય આપના આગ્યોદયની નકલ ખરીદશે તેને તન, મન, અને ધનની ઉન્નતિ કરવામાં બીજા સલાહની જરૂર પડશે નહિ. હું મારા કુટુંબી તથા મિત્ર મંડળમાં આપના માસિક વાર્તા ખરીદવાની મારાથી બનતું કરવા સુચીય નહીં.

આપના ધનવાન નામનું પુસ્તક વાંચવાથી તેમાં આપના વિષય સંકટ સમયથી તેમજ જીવના નાવને તારવામાં આવીશો અને છે આ પુસ્તકમાં આપના અગ્રામ શ્રમને લાંબે દુઃખ આપને આભારી થું ધનવાનના જેટલાક પ્રયોગો લખવા પ્રમાણે મિત્ર થયા છે.

ગાંધીજી પેદરાજ રાધવજી માધવજી જોગી લખે છે કે—આપનું આગ્યોદય નામનું માસિક વાર્તા અત્યંત યોગ્ય છે કે તેમાં આત્મચરિત્રનું નિરૂપણ સાફ હશે. જે પરમદયા તમારું દીન દીન આગ્યોદયની ચાલી રાખે, એવું પરમાત્મા પાસે માગું છું કે જેથી સંસાર તરવાનો રસ્તો મળે.

સુભાષ-ગાન વર્ષક માસિકના અધિપતિ શ્રી જીગીરજીએ પોલીસવાળા લખે છે કે, પણ માસિકો મારા વાંચવામાં આવે છે તેમાં આજ યોગ્ય મત્સ ગર્વા આપના માસિકમાં આપના વિષયો અતિ ઉપયોગી, રસિક, અને જ્ઞાન રસથી ગરબૂર મને રાજ્ય પડ્યા છે. એમ વખરે માત્રે આપને મારું મન જણાવવાની હું કૃપા સમજું છું. આજ કરીને હાલની ઉચ્ચ તેમ વિશે આત્મનોંધના જે લખાણો આ માસિકમાં છેલાં હતાં. માલ કયાં ખાસ મારું જ્ઞાન જેવું છે, તે મારા પાસે બાહ્યોના વાંચવામાં વધુ આવે એમ હું હમ્મું છું મારા તરફથી પ્રગટ થતાં જ્ઞાન વર્ષક અને માસિક મિત્રમાં એ વિશે કે જેક તે.૫ લેવાને વિચર રાખું છું.

ચરકસંહિતા-આ.પો.૬૫—અમદાવાદ.

ધનવાન.

જો તમે ધણા ધણા ધન કરવા છતાં પણ દમડી દેખતા ન હો, વેપાર ધન કે ખીજ ઉદ્યોગમાં ધારેલો લાભ ન થતો હોય, ખેતીમાં વીસ પચીસ લાખું પકવવાની ઇચ્છા હોય, હુન્નર કરાવું સર્વોપયોગી જ્ઞાન મેળવી ઠગા કુર્લંગ બનવું હોય, કામચળુ ધંધાની સાથે દુકાને રૂપિયા સહેલથી કમાઇ શકાય એવી શોધોને શીખવાની ઇચ્છા હોય, અને આજ બન્ધમાં લાખો અને કરોડો ધનના સ્વામી બનવું હોય તો આજેજ આ પુસ્તક મગાવી ઉપયોગ કરજો. આ પુસ્તકના ઉપયોગી પદ્ધતિનાં દુકાને સરડીરીકેટ મળ્યાં છે.

તેની અદર બાર લાખમાં અને ૧૬૦ પ્રકરણમાં તમામ પ્રકારના જ્ઞાનો, શોધોનો અને ઠગાઓનો કમવાર સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. તેની ટુક નેધ નીચે પ્રમાણે વાંચવાથી સમજશે.

ભાગ ૧ હો—ધનનું મહત્વ જેમાં ૨૦ પ્રકરણ છે. ભાગ ૨ જો—જેમાં ૩૦ પ્રકરણ છે. જેમાં ધનવાન થવાને કેવી યોગ્યતા પ્રાપ્ત કરી તે છે. ભાગ ત્રીજો—ધંધાની શોધ અને કયા ધંધાથી ધનવાન થવાય છે તે વિષે ભાગ ૪ થો—જુન જુન પ્રકારની મોકરી કેવી રીતે પ્રાપ્ત કરવી તે વિષે. ભાગ ૫ મો વેપાર—ધનવાન થઈ શકાય તેવા જુદી જુદી જાતના વેપારો ભાગ ૬ ઠો ખેતી—જમીનનો કસ શી રીતે વધારવો, ખાતર કયા પ્રકારનું કય જમીનમાં કેટલું નાખવું વિગેરે ઉપરાંત વરસાદ, પાણીની તમામ થી રીતે પુરી પાડવી, જુદી જુદી જાતનાં બનાજ, તથા મરી મસાલા વિગેરેનું વાવેતર કયારે કેવી રીતે કરવું કે જેથી પેદાશ દર વરસ કરતાં દસ કે વીસ ઘણી વધી શકે વિગેરે ભાગ ૭ મો—ખતીજ પદાર્થોથી ધનની રહિ—ખેતનું, રૂપિય વિગેરે ધાતુ સંબંધી પ્રયોગો ભાગ ૮ મો—અવેરાતનો વેપાર, હીરા, માણેક, મોતી વિગેરેનો વેપાર. ભાગ ૯મો હુન્નર ઉદ્યોગ—રંગનો ઉદ્યોગ, કામજનો, કાચનો, સાસુ બનાવવાનો, મીઠુબત્તોનો, ફોટોગ્રાફરનો ઉદ્યોગ, સીમેન્ટનો, વાનિસનો, લાખનો, શાણનો, જાટનો, હીવાસળીપોનો ઉદ્યોગ, સોનું અને રૂપિયા બનાવવાના, પ્રયોગો બનાવવી, કંસુ, પીત્તળ વિગેરે જુદી જુદી જાતની ધાતુ બનાવવાના પ્રયોગો, ધાતુઓના ડાઘા કે મેલ કાઢવા, ધાતુ ઉપર ગીલેટ કરવી, વીજળીનાં ખેટરી જાનાવવી, લાકડાં રંગવાનો, શવ જંતુઓ, સાપ, માંકા વિગેરે અનેક જંતુઓ દૂર કરવાના, કપડાં, ધાતુ, કામળ, કાચ મોતી, વિગેરે ઉપરથી ડાઘ કાઢવાના. એમ પારખવાના પ્રયોગો, અગરબત્તી, સુગંધી બનાવવો, કંકુ વિગેરે પરચુરણ વસ્તુઓની જાતલેટ, બનાવવી પથ્થર, દાંધીદાંત, આમણ હીરા, મોતી, માણેક, પોખરાજ મદ, હીંગ, કેસર, કસ્તૂરી વિગેરે બનાવવી ચીરને સુદર બનાવનાર પ્રયોગો, આક્રમકીમ બનાવવો, સરખતો, અત્તરો બનાવવા, સુગંધી તેલો, હેર ઝાઝલો બનાવવા, લવંડર, કાલનવેશર, શુભામળ વિગેરે બનાવવા, સોડા લેમોનેડ વીગેરે બનાવવા. ખીરકાટ છીકણી, ગીસુ કાપડ બનાવવું, પેન્સિલ બનાવવાં ફોડવાનું દારૂખાનું બનાવવું. દારૂં ધન શોધી કાઢવું, અમત્કારીક પ્રયોગો, નેપ્થ પ્રયોગો, કેટલાક ઉપયોગી હુન્નરો, ઘસે, ગેસના હીરા, વીજળીનું તાંબીજ, કપુરની માળા ખાણ, મીઠણી સોપારી, સોના ચાંદીના વરખ, દાંતમજન વિગેરે બનાવવું. ભાગ ૧૦ મો—વેદક—વિભાગ અર્થેશ દવાઓ, જુદી જુદી જાતના અર્થો અને એસેન્સ બનાવવા, અર્થેશ પેટન્ટ દવાઓ જેવી કે, કામેન્ટે આર્થ એમોનીયા મીકચર, નાઇટ્રેટ એન્ડ આર્થ, પોરાસ, કવીનાઇન આર્થ મીકચર, આક્રમક એન્ડ કોપર, પીનકીલર, કલોરોફોર્મ, સાર્ફીટ એસીડ, ફોસ્ફોર, નાઇટ્રીક એસીડ, હાઇડ્રોચ્લોરિક એસીડ, ફોસ્ફોરસ, એન્ટીકોમ્પીયા, રેમીયાના ટોનીક પીલ્સ, ઇસ્ટ-સ પીલ્સ-સ્ટીરપ-સારસપરીલા, બાલામુત સાધન. બચુસ, મેથોલ, હેરકાઇ, બાલનાશક સાસુ, તેલ, આર્ક, પાવર વિગેરે, દારૂનો મલમ, કલોરોફોર્મ, કવીનાઇન આર્થ પીલ્સ, કોમ્પાઉન્ડ આર્થ કવીનાઇન જેલી, ચીરીષ એન્ડ હાઇપોફોસ્ફેટ એન્ડ સાધન, વિગેરેની જાનાવટ. જુદી જુદી જાતના મલમો દર્શી રાસ્ત્રોકા દવાઓ—કચ્ચો, સુણો, સુટિકા ગુળ, અવ લેવ, આસવ, અરીછ, પરચુરણ ઉપાયો, પડો, હાર, મુરખા, અચાણા, મીઠાઇ વિગેરે ભાગ ૧૧ મો ધન પ્રાપ્તિના આધારિતક ઉપાયો, ભાગ ૧૨ મો ગરીબગણી ધનવાન થનારા પુરુષોનાં જીવન-ચરિત્રો વિગેરે ધણા પ્રયોગો અને ઉપાયો છે ગરીબ માણસ પણ ધનવાન થયા સિવાય રહેવાનો નહિ. કી.રૂ.૫-૦ અમદાવાદના ડૉ. રોમર. એલ. એમ. એન્ડ એસ લખે છે કે ધનવાનનું પુસ્તક ધણું ઉપયોગી છે. બેઝાથી, હી. એમીકલચર ઇન્ડોરેક્ટર સાહેબ જેડાઇનદાસ. પી. એકશી લખે છે કે. ધનવાનનું પુસ્તક મનન કરવા યોગ્ય છે. જેઠાલાલ કેવશંકર દવે ભાગ્યેજ એકીસ અમદાવાદ.

આહુકોને સુચના.

આહુકોને વિનંતિ—આગ્યોદયમાં નવિન આદક કરી મોકલવાનાં પોરટ ખડે
 મેના અંકમાં દરેક આદક ઉપર મોકલવામાં આગ્યા હતાં. જેમાંના ધણાએ નવાં આદકો
 કરી મોકલ્યા છે, પણ હજુ સુધી જેમણે નવાં આદકો કરીને મોકલ્યા ન હોય તે આજ
 છે કે હવે તો સત્વર નવાં એક બે આદકો વધારી તે કાંડે કરી મોકલશેજ. અને જ્યાં
 સુધી નવિન આદકો ન થાય ત્યાં સુધી તે કાંડે પોતાની પાસે રાખી મૂકશે.

આગ્યોદયનું પાંચમું વર્ષ ચાલુ.માર્ચ માસથી શરૂ થયું છે. તેનું વાર્ષિક સવાજમ
 રૂ ૨-૦-૦ બેટના પોરટના ૦-૨-૦ સાથે રૂ ૨-૨-૦ છે. આફ્રીકા ખાતે સવાજમ
 શી ૪ છે સવાજમ વર્ષની શરૂઆતેજ લેવામાં આવે છે. અને સવાજમ માટે બેટનું
 પુસ્તક રવગર્ધિય—સુખ વી પી કરી મોકલી, સવાજમ રૂ ૨-૨-૦ વસુલ કરવામાં
 આવે છે. આફ્રીકાના આદકોએ શી. ૪ નો કોટીસ પોરટલ ઓર્ડર મોકલી નામ નોંધાવું
 કારણ ત્યાં વી. પી. થતુંજ નથી આગ્યોદય દર અંગ્રેજી માસની ૧ લી તારીખે નિયમસર
 બહાર પડે છે જેથી તે મહીનાની આખર સુધી રાહ જોઈ ન મળે તો અમને સખી જણાવવું
 આફ્રીકાના-જે આહુકોનું સવાજમ બાકી છે, તેમણે તુરતજ શી. ૪ નો આ
 પો. ઓર્ડર અમને મોકલી આપવો. આ મહીનામાં જેમનું સવાજમ નહીં આવે તેમના નાં
 કમી કરવામાં આવશે. જેથી આ અંકે મળેથી તુરતજ શી ૪ નો બી. પો. ઓર્ડર મોકલવે

નવીન આદક થનારને લાભ.

આગ્યોદયના નવીન આદક થનારે તુરતજ અમને પત્ર સખી આદક થઈ જવું
 કારણ પછીથી આદક થનારને પાછલા અંકે મળી શકતા નથી. તેમ આ વર્ષે પાછળજ
 બેટ ખુદી ગયે તે મળશે નહીં. હાલમાં આદક થઈ નામ નોંધાવનારને સવાજમ માં
 બેટનું પુસ્તક રવગર્ધિય સુખ વી. પી. કરી સવાજમ રૂ ૨-૨-૦ વસુલ કરવામાં આવે છે
 આગ્યોદયના આદકોને શ્રી ચરકસંહિતા-કો. ૩ ૫-નું રૂ ૪-માં જ મળશે
 ધરતો વેદ કી રૂ ૨-૫જ તે ૦-૮-૦ માં મળશે

નવા અભિપ્રાયો.

કકરોડીઆથી શેઠ નાથાલાલ દસગુપ્ત સખે છે કે, આગ્યોદયમાં વ્યાપતા આર્ષન
 દરેક વિષયો અમૂલ્ય છે. અને તે સારા વિદ્વાન ગુરૂની આંટ પુરી કરે છે. દરેક માણસ
 આપના આગ્યોદયની નકલ ખરીદશે તેને તન, મન, અને ધનેતી ઉન્નતિ કરવામાં ખી
 સલાહની જરૂર પડશે નહિ. હું મારા કુટુંબી તથા મીત્ર મંડળમાં આપના માસીક વાર
 ખરીદવાની મારાથી બનતું કરવા સુકીશ નહીં.

આપના ધનવાન નામનું પુસ્તક વાંચવાથી તેમાં આપના વિષય સંકટ સમય
 તેમજ શુદ્ધતા નાવને તારવામાં આવીર્વાદજ અને છે આ પુસ્તકમાં આપના અગ્રાધ અમ
 લાંબે હું આપને આભારી છું ધનવાનના કેટલાક પ્રયોગો સખવા પ્રમાણે સિદ્ધ થયા છે.
 ગોંડલથી વેદરાજ રાધવજી માધવજી જોશી લખે છે કે—આપનું આગ્યોદ
 નામનું માસીક વાંચી આપના હયે છે કે તેમાં આત્મસંતિનું નિરૂપણ સાઈ કહ્યું
 પરમાત્મા તમારું દીન દીન આગ્યોદયની ચડતી રાખે, એવું પરમાત્મા પાસે માગું છું
 જેથી સંસાર તરવાનો રસ્તો મળે.

મુખાઈ-જ્ઞાન વર્ધક માસિકના અધિપતિ શ્રી જન ગીરજીજ્ઞેન પોલીસવાળા લખે છે કે
 ધણી માસિકે મારા વાંચવામાં આવે છે તેમાં જાજ થોડા મંત્ર ગયાં આપ-
 માસિકમાં આપના વિષયો અતિ ઉપયોગી, રસિક, અને જ્ઞાન રસથી ભરપૂર મને માલ
 પડ્યા છે. એમ વચર માગવે આપને માઈ મત જણાવવાની હું કૃપા સમજું છું. આ
 દરીને છુટીની ઉંચ તેમ વિશે આત્મબોધના જે લખાણો આ માસિકમાં છેલા રૂ-
 માસ થયાં આસ મારું જ્ઞાન બેચે છે, તે મારા પારસી બાપજોના વાંચવામાં વધુ
 એમ હું કહ્યું છું મારા તરફથી પ્રગટ યત્ન-જ્ઞાન વર્ધક અને માસિક મિત્રમાં એ વિશે
 કંઈક નોંધ લેવાનો વિચાર રાખું છું.

વ્યવસ્થાપક આગ્યોદય—અમદાવાદ

ધનવાન.

જો તમે ધણા ધણા ધંધા કરવા છતાં પણ દમડી દેખતા ન હો, વેપાર ધંધા કે ખીજા કોઈ-
મુખાં કારેલો લાભ ન થતો હોય, ખેતીમાં વીસ પચીસ ધણું પકવવાની ઇચ્છા હોય, હુન્નર કળાનું સર્વો-
ચ્છમ જ્ઞાન મેળવી કળા કુર્તોગ બનવું હોય, કેમપણ ધંધાની સાથે દળરો રૂપિયા સહેલથી કમાઈ શકાય
એવી શોધોને શીખવતી ઇચ્છા હોય, અને આજ ન-મર્મા લાખો અને કરોડો ધનના રવામી બનવું
હોય તો આજેજ આ પુસ્તક મંગારી ઉપયોગી પણાનાં દળરો સરદીરીકેટ મળ્યાં છે.

તેની અંદર બાર ભાગમાં અને ૧૬૦ પ્રકરણોમાં તમામ પ્રકારના જ્ઞાનો, શોધોનો અને કળાઓનો
ક્રમવાર સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. તેની ટુંક નોંધ નીચે પ્રમાણે વાંચવાથી સમજશે.

ભાગ ૧ લો—ધનનું મદત્વ જેમાં ૨૦ પ્રકરણ છે. ભાગ ૨ જો—જેમાં ૩૦ પ્રકરણ છે. જેમાં
ધનવાન થવાને કેવી યોગ્યતા પ્રાપ્ત કરી તે છે. ભાગ ત્રીજો—ધંધાની શોધ અને કયા ધંધાથી ધન-
વાન થવાય છે તે વિષે ભાગ ૪ થો—લુદ્ધ લુગ પ્રકારની નોકરી કેવી રીતે પ્રાપ્ત કરવી તે વિષે.
ભાગ ૫ મો વેપાર—ધનવાન થઈ શકાય તેવા જુદી જુદી જાતના વેપારો. ભાગ ૬ ઠા ખેતી—
જમીનનો કસ શી રીતે વધારવો, ખાતર કયા પ્રકારનું કય જમીનમાં કેટલું નાખવું વિગેરે ઉપરાંત
વરસાદ, પાણીની તજાજ શી રીતે પુરી પાડવી, જુદી જુદી જાતનાં અનાજ, તથા મરી મસાલા વિગે-
રેનું વાવેતર કયારે કેવી રીતે કરવું કે જેથી પેદાશ દર વરસ કરતાં દમકે વીસ ધણી વધી શકે વિગેરે.
ભાગ ૭ મો—ખતીજ પદાર્થોથી ધનની રૂઢિ-લેવનું, રૂપ વિગેરે ધાતુ સંબંધી પ્રયોગો. ભાગ ૮ મો—
અવેશતનો વેપાર, હીરા, માણેક, મોતી વિગેરેનો વેપાર. ભાગ ૯ મો હુન્નર ઉદ્યોગ—રંગનો ઉદ્યોગ,
કાચનો, કામનો, સાણ બનાવવાનો, મીઠુબત્તીનો, ફોટોગ્રાફરનો ઉદ્યોગ, સીમેન્ટનો, વાનિસનો, લાખનો,
ગાંધીનો, બટનનો, દીવાસળીયોનો ઉદ્યોગ, રોતું અને રૂપ બનાવવાના, પ્રયોગો બનાવવી, કંઠ, પીત્તળ વિગેરે
જુદી જુદી જાતની ધાતુ બનાવવાના પ્રયોગો, ધાતુઓના કાચા કે મેસ કાઢવા, ધાતુ ઉપર ચીરો
પીળણીના બેટરી બનાવવી, લાકડાં રંગવાનો, છપ જતુંઓ, સાપ, માકડ વિગેરે, કામોનદ પ્રાચીનર કોઠ,
કરવાના, કપડાં, ધાતુ, કાગળ, કાચ મોતી, વિગેરે ઉપરથી ન્યુ-ટ્રા, તે ઉપર થયેલી રૂઠ, મામસનદાર
અગરબત્તી, સુગંધી બનાવશે, કંકુ વિગેરે પરબોહતી રૂઠ, સર્કિસ ધર-પેકટની રૂઠ, બહીણનો એકડ, આગ
હીરા, મોતી, માણેક, મોખરાજ મુ-૨૦ કાપડાઓનો સમાવેશ કર્યો છે. કી ૨ ૨—

પ્રયોગો, આપસકીમ બનાવશે એક અતિ હિતમ પેદાશ પુસ્તક છે. જેના દસ ભાગ છે. તેમાં લખમજ
વરના વેદ ૫૦ પ્રકરણ છે. જેમાં ચરીરનું ને તેની અંદર આવેલા અવયવોનું જ્ઞાન, ક્રિયાઓનું
જ્ઞાન; અને તેની ક્રિયાવનસ્પતિ કેળ, કુદરતી ઉપચારો, દરેક રોગ, તેનાં કારણો, લક્ષણ, અને તેનાં ઉપા-
યોનો આ પુસ્તકમાં સમાવેશ કર્યો છે. કી ૨, ૨-૦-૦-૦ પણ હાલ મજાવનાર પાસે માત્ર ૦-૮-૦

વૈદ યાને વૈદક ભાગ ૧ લો અને ૨ જો.

આ પુસ્તકમાં તમામ રોગ મટે એવરેંઆપથી અને વનસ્પતિયાલ આપવામાં આવ્યાં છે. આ
આપથી અકસીર વનસ્પતિમાંથી તે શી રીતે બનાવવા, તથા કય દવા કયા કયા રોગ મટાડે છે તે, તથા
દવા કઈ કય વનસ્પતિની કેવી રીતે બનાવવી તે, તથા દરેક ધાતુ તથા વિષનું સોંધન કરી લખ્યો
બનાવવાની રીત, તથા તેની બનતી માત્રાઓ, અવશેહો, ધૂતો તેલો; તથા આસવો વગેરે બનાવવાના
પ્રયોગો દરેક મજિસ સમજ શકે તેવા આપ્યા છે. તે બને લાભ સાથે ખરીદનાર પાસેથી રૂ ૧-૦-૦

વેવ વિનોદ ચન્દ્ર—એક અતિ રસમય અને બોધક વાર્તા. આ પુસ્તકમાં સાચો જીવ અને
અસત્ય, પ્રથમ અભિયાસકિ દુશ્વેષથી થતા વિનાશોનો એવોચિતાર આપવામાં
આવ્યો છે કે ખરેખર વાંચનાર મનુષ્ય મને તેવો દુશ્વેષી દેશે તોપણ તેને સદુશ્વેષી કયા સિવાય છુટકાજ
મશે નહીં. એકવાર પુસ્તક હાકમાં લીધા પછી ફરી તેને પુરવાન્યા સત્યા મુકતુજ મને તેમ નથી. એકવાર
વાંચ્યા પછી વારંવાર વાંચવાનું મન થઈ આવશે કી. ૨. ૧

જો હાલ હવે દરેક દેવે-સામ્યોદય આદી સુખદાવાદ,

કાયદાનાં શિક્ષક

યાને

મુલકી, ફેજદારી અને દીવાની કાયદાઓનું જુથ.

બીજી આવૃત્તિ. પુરેપુરા કાયદા નવા-સુધારા વધારા અને અગત્યની ટીકા સાથે,
જેની પેઠી આજીતિની બે હજાર નકલો ધણાજ ટુંક વખતમાં અપી ગઈ એજ તેની લોકપ્રિયતા છે,
તેમાં નીચે પ્રમાણે પુરેપુરા આખા કાયદાઓનો સમાવેશ કર્યો છે.

ફેજદારી વિષયને લગતા કાયદાઓ—મીનીસ પ્રેસીડર કોડ, ઇડિમન પીનલ કોડ, ગાંડા
માયુસનો એક્ટ, ફટકાની શિક્ષા બાબતનો એક્ટ, જુમારનો એક્ટ, એક્સટ્રાડીશન એક્ટ, આગકારી એક્ટ,
ચરીબનો એક્ટ, મીદાનો એક્ટ, કારીમર અને મલુસોનો એક્ટ, રેલ્વેનો એક્ટ, ફેક્ટરી એક્ટ, રેલી
માફનો એક્ટ, પોસ્ટનો એક્ટ, એરી જલ્સોનો એક્ટ, રાજપ્રોહી સભા અટકાવવાનો એક્ટ નાટકના
ખેલોનો એક્ટ, નિધિનિયોગ એક્ટ, બોમ્બ એક્ટ, ડગા એક્ટ, વિલેજ પોલીસ એક્ટ, ડીરટ્રીક્ટ પોલીસ
એક્ટ. વિગેરે.

રેવન્યુ (મુલકી) તથા સરવાઈના વિષયોને લગતા કાયદાઓ—લેન્ડ રેવન્યુ કોડ, તેહસીલ
ચલેલી રૂલ, મામલતદારોની ફારોનો એક્ટ, સર્વેય ઇન્સ્પેક્ટરની રૂલ, માપણીની સમજુતી એરીજનલ
સરવેની રૂલો વિગેરે.

દિવાની વિષયોને લગતા કાયદાઓ—સીવીલ પ્રેસીડર કોડ (નવો) વારસાનો એક્ટ, વાલી
નીમવાનો એક્ટ રેટ્ઝ બોર્ડસ એક્ટ, દક્ષિણ રીલીફ એક્ટીસસચર એક્ટ, હિંદુ પુનર્લગ્નનો એક્ટ,
ગાંડા માયુસની પ્રિસક્રીતનો એક્ટ, પારસીસેક્રાના લગ્ન તથા તલાક બાબતનો અને વારસા બાબતનો
એક્ટ, હોર્ટ ફી એક્ટ, પુગવાનો એક્ટ, ફારટમાં સમજાવાનો એક્ટ, કરારનો એક્ટ, રજીસ્ટ્રેશન એક્ટ,
વહેચણી કરવાનો એક્ટ, ટ્રાન્સફર એક્ટ પ્રોપર્ટી એક્ટ, યુરોપીયન વેગનસી એક્ટ સીવીલ ફારોનો એક્ટ,
પ્રોએક્ટ તથા વલીવટ ચલવવાની સનદો આપવાનો એક્ટ, નાદારીનો એક્ટ, વારસાનો એક્ટ, હિંદુ
લો, વારસોને કરજમથી છાડવવા બાબતનો એક્ટ, મુસલમાની શરૂદ, સફીલગરી વિષે, સફીલના હક
બાબત, રજીમ્પ એક્ટ વિગેરે.

પરચુરણ વિષયને લગતા કાયદાઓ—તગાવીનો એક્ટ, લોકલ ફન્ડ એક્ટ, ઇનકમટેક્સ એક્ટ,
ર.તાદર એક્ટ, લાલુકારનો એક્ટ, બદરોનો એક્ટ, વહાજોનો એક્ટ, નરવાનો એક્ટ, મ્યુ સીપાસ
એક્ટ, જમીન લેવાનો એક્ટ, સુતરાઉ માલ ઉપર જકાત લેવાનો એક્ટ, જગલી પટ્ટી તથા શિકારના
રજીનો એક્ટ, હિંદુસ્તાનનો ચલણી નાણાનો એક્ટ, હિંદુસ્તાનનો તારીફનો એક્ટ, જળમાર્ગની કરક
ની ઇમુડી લેવાનો એક્ટ, જમલનો એક્ટ, વતન એક્ટ, ઇરીગેશન એક્ટ, શિતળા કાઢવાનો એક્ટ,
જનાવર તરફ ધાતપ્રાપણ અટકાવવાનો એક્ટ, સેનિટરી એક્ટ, પ્રેસો તથા વર્તમાનપત્રોનો એક્ટ, દરિ-
આર તથા દુર સામગ્રીનો એક્ટ, ફટકાની શિક્ષા કરવાનો એક્ટ વિગેરે વિગેરે.

બીજી આવૃત્તિમાં આવેલો નવા કાયદાઓ નીચે પ્રમાણે—

ભાગ્યોદય.

પુસ્તક પ મું. બુલાઈ. સને ૧૯૧૭-અષાઢ-સંવત ૧૯૭૩ અંક પ મો.

શ્રી ઇષ્ટનું સન્નિહત દર્શન.

(અમને લાગી સ્વરૂપ શુ તાળી, એ લય.)

જય જય અગમરૂપ અવિનાશી;
ત્યાં ત્યાં આપજ રહ્યા પ્રકાશી; જય૦
આપને અંતર બહિર નિરખીએ, તો શીઠ જઇએ કાશી,
ધર બેઠે જ્યાં પ્રાપ્ત રહો ત્યાં, થાવું શીઠ પ્રવાસી, જય૦
મૂર્ખ શિખરપર આપને ભેઠએ, (તો) શીઠ થવું ગિરિ નિવાસી,
હેમ શુદ્ધામાં* શુ છે? આપ તો હૃદય શુદ્ધાના વાસી; જય૦
આજ સ્થિતિમાં પ્રાપ્ત જ હો ત્યાં, ઘડીએ શીઠ સંન્યાસી,
સહજ સ્વભાવે પ્રકટ રહો ત્યાં, થવું શીઠ યોગાભ્યાસી; જય૦
ખુદલાં નેત્ર જણાઓ ત્યાં શીઠ, ચોધીએ નેત્રા વાસી,
અંધ બની ગતિમંદ થઈ કાં, કરાવીએ અમ હાંસી; જય૦
પથ્થરના દેવળમાં છો એમ શીઠને લઇએ કયાસી,
ઢહ દેવળે સુરપદ્મ જો, ભેઠે વિશ્વ વિદ્યાસી; જય૦
હે નરહરિ શુર! અમેજ દેવલ, આપ-કૃપાગિલાધી,
અમિત કૃપા વૃદ્ધિ કરજો નિજ હૃદયાકાશ વિદ્યાસી; જય૦

મી. ડ.

ધીર વીર પ્રતિ કર્તવ્ય શાસન.

ધીર વીર ! પાય તુજ ભાગમાં સ્થાયજો, અચલને અધિક સુલહ દહાવી,
તિમિરમય હોય કે માર્ગ ખાસ ભર્યો, તે'ય ત્વજ ચાલ ધરણી મુક્તવી.
ધીરવીર ! તારી પાસેથી શંકા અને મિરાશાને ત્વરિત દે ઉઠાવી,
એક ઉઠાત ને ભવ્ય સહસ્રણુઃ (તારા) હાથે કેન્દ્રે તું લે ઉપભાવી,
ધીરવીર ! વ્યતીત જીવન તણુ, દુઃખમય, પ્રેમ'ગો દે તું ઉર / વિલાવી,
વહી જવા દે વ્યતીત કલેશને, પાપને, હાળી તે હિસોરે' અગ્ર આવી.
ધીરવીર ! જીવનનો ભાર જે હોય તે, સહન કરજે તું સકંધે ચઢાવી,
જીવનનો ભાર એક વિકળતા પામીને, જો ! રજો જીવન મુખ દે ગુમાવી.
ધીરવીર ! ખેડ તું વિસરી ના, જીવનમાં અક્ષણતા જેહ આવી.
નવીન દિવસ ઉગ્યે નવીન જીવન લહી, નવીન તું બની નવીન લે વધાવી.
ધીરવીર ! દુઃખ પર તું હસી તાહરા, જંધુ સમુદાયને દે હસાવી, —
પ્રભુ કૃપાથી વિજય તું વરી લે સહજ, વિજયની આણુને તું વર્તાવી.

શ્રી. ર.

સ્વાશ્રયને ધારણ કરી પછી ઈશ્વરને સહાય અર્થે વિનવનાર મનુષ્ય ઈશ્વરની સવઠ સહાય પામે છે.

પ્રિય વીર ! પ્રથમ સ્વાશ્રયી થજે, નિજ બળ ઉપર તું જીજીમજે,
તુજ બળ પૂરેપુરું તું વાપર, આધાર તારો તું ઉપર—
રાખ્યા છતાં ચાકે આખર, તો પછી પ્રભુને પ્રાર્થજે— પ્રિય૦
સામર્થ્ય શેષ ન રાખતાં, પૂરેપુરું અજમાવતાં,
પામે કદી તું વિકળતા, તો તે ક્ષણે પ્રભુને સ્મરજે— પ્રિય૦
તારીજ હાથે વાપરી, જાતબ્ય માર્ગ તું જો જરી,
તુજ માર્ગ તમ' રહે આવરી, તો પછી પ્રભુને પૂછજે— પ્રિય૦
તુજ અર્થ કરીને વિચારણા, તુજ કાર્યની કર યોજના,
સિદ્ધ ન થતાં કર શોચ ના, પ્રભુ અભિમુખ તવ તું બનજે— પ્રિય૦
સંકલ્પ તું હઠ સેરજે, નિઝહ તણી દઢ'દેવ જે,
તેને અખંડ તું ધારજે, સંશય ઉરથી વિસરજે— પ્રિય૦
બળ પ્રકટને અપ્રકટ જે, તેને અધિક વિકસાવજે,
પુરુષાર્થ હઠ પ્રકટાવજે, સાથે પ્રભુ સંભારજે— પ્રિય૦

શ્રી. ર.

દેવી વચ્ચે પ્રાપ્ત કરવાની કલા.

મનુષ્ય ઉન્નતિને ઇચ્છે છે, ઉન્નતિ કરવાને માટે દેવિ બળની જરૂર હોય છે. દેવિ- બળને પ્રાપ્ત કરવાને માટે આપણા બળને એકત્ર કરવું જોઈએ. મનુષ્ય પોતાનું બળ બીજા અનેક નજીવા કાર્યોમાં ગુમાવી દે છે. અને તેથી જ તે ધણે ભાગે નિર્જન રહે છે. ધણા માણસો કામ કરતી વખતે કહે છે “એ કામ મારાથી ધણ સારો ! કદામ અને લાગે છે કે એ કામ મારાથી નહીં બની શકે.” આ પ્રકારની શંકા ધણા માણસો કરે છે. તેમને તેમના બળમાં વિશ્વાસ હોતો નથી જે મનુષ્યે આ જગતમાં જન્મી પોતાના મનુષ્યાવતારને સાર્યક કરવો હોય છે. તેમણે તો પોતાનામાં બળનો સંગ્રહ કરવો જ જોઈએ જ્યારે આપણે ધણું કામ કરીએ છીએ, ત્યારે આપણે ઘણી જાણ જાણે છીએ એટલે તે વખતે આપણમાં બળ રહેતું નથી. કારણકે આપણે આપણા બળનો ઉપયોગ કરી દીધેલો હોય છે, અને બળ ન રહેવાથી જ ઘણીને ઠીલા ધણ જાણે છીએ. અને તે પછી બીજા બળ મેળવવાને માટે વિશ્રાંતિ લેવાની જરૂર હોય છે.

જે માણસો પોતાને કરતાના ખરા કાર્યમાં પોતાના બળનો ઉપયોગ ન કરતાં, બીજા આકાંક્ષાઓ કામમાં ઉપયોગ કરીને પોતાના બળને ગુમાવી દે છે. તે માણસો પછી કરવાના ખરા કામ કરી શકતા નથી. જેમ મનુષ્યો પોતાના શારીરિક બળનો દુરુપયોગ કરી પોતાના બળને ગુમાવી બેસે છે, તે શક્તિહીન ધણ રહે છે, તેમ ધણા માણસો પોતાની માનસિક શક્તિ- યોગે બળને રસ્તે ઉપયોગ કરીને માનસિક નિર્બળતાને મેળવે છે. પણ જે તે શક્તિયોને બળને રસ્તે જતી અટકાવી એકામ કરવામાં આવે અને પછી તેમનો કોઈ અજાણના કામમાં ઉપયોગ કરવામાં આવે તો તે કાર્ય તે સરળતાથી સિદ્ધ કરી શકે છે.

દરેક મનુષ્યને શારીરિક બળની સાથે દેવિ બળ પ્રાપ્ત કરવાની જરૂર છે. દેવિબળ પ્રાપ્ત કરવા માટે આપણે આપણી માનસિક શક્તિયોને, દુરુપયોગ ન કરતાં. તેને એકામ કરતાં જોઈએ- જોઈએ. આત્મસંયમ કરવાથી તે શક્તિયો એકામ ધણ શકે છે. અને આત્મસંયમથી જ દેવિબળ પ્રાપ્ત ધણ શકે છે. આત્મ સંયમનો અર્થ ઉદ્ધિયોનો નાશ કરી દેવો એવો થતો નથી. પણ આત્મસંયમનો ખરો અર્થ બળવાન અને શક્તિશાળી બનવું એવો થાય છે. આત્મ સંયમ એ આધ્યાત્મિક અને પરમેશ્વરીય પરિવર્તન છે કે જેથી નિર્બળતા, સખળતામાં, કુદરપતા સૌંદ- પ્યમાં, અધમતા બેજવામાં, પાપ મુલ્યમાં, અને મનની સમસ્ત માનસિક શક્તિયો, સાત્વિક શક્તિ- યોમાં બદલાઈ જાય છે.

જે મનુષ્યો પોતાના આચરણો અને વર્તનને, બીજાના આચરણ પોતે સારા અને સદ્ગુણી છે એ જાતાવવાની ખાતર છુપાવે છે, અને ધર્મને આડંબર કરે છે તેઓ ખરી રીતે કહીએ તો આત્મસંયમ કરતા નથી, પણ કપટ કરી અન્યને છેતરે છે. મનુષ્ય જેટલો આત્મસયમી ધણો તેટલો તે સુખી, શુદ્ધિમાન અને મહાન ધણો પરંતુ જે તે પાશવિક શક્તિયોને પોતાના વિચાર અને વર્તન ઉપર સત્તા જમાવા દેશે તો દુષ્ટી, મૂર્ખ અને પામર બનશે. જે મનુષ્યો પોતાની

દૃષ્ટિએ અને પોતાની ચિત્તવૃત્તિઓના ઉપર પોતાનો અધિકાર જમાવી શકે છે, તે મનુષ્યો પોતાના જીવનને, પોતાની સ્થિતિને અને પોતાના ભાગ્યને બનાવી શકે છે. અને તે જ્યાં જાય છે ત્યાં તેને આનંદ અને સુખ જ મળે છે. જે મનુષ્યો પોતા પોતાને વશ કરી શકતા નથી તેઓ હંમેશાં કામ ક્રોધાદિથી કબાલિયાનું રહે છે. અને તે દુઃખોનાજ તાગામાં ફસાઈ જાય છે, તેની સ્થિતિ અથવા ભાગ્યનો આધાર તેના દુઃખોના અનુસારજ હોય છે. તે મને દૃષ્ટિ સુખો ન પ્રાપ્ત થતાં દુઃખો અને કલેશિત અને છે અને પોતાના નિઃસાર સુખોને મેળવવા માટે બાહ્ય પદાર્થો ઉપર આધાર રાખે છે.

આ જગતમાં દરેક વસ્તુનું સ્થાપિત થઈ જાય છે, તેમ મનુષ્યની સંસ્કૃતિમાં પણ સ્થાપિત થઈ જાય છે. કોઈ પણ સંસ્કૃતિનો નાશ થતો નથી, પણ તેનું રૂપ બદલાઈ જાય છે. દુઃખો અને દુર્વર્ણનનો ત્યાગ કરનાર સદૃશ્યોના આવાહન કરે છે. ખીજનો આત્મ ત્યાગ થઈ જાય છે. ઉત્પન્ન થાય છે દરેક પ્રકારની ઉત્પત્તિની પૂર્વે ત્યાગની આવશ્યકતા હોય છે. જે મનુષ્ય અનેક પ્રકારની ભૂકાઈ, અનેક પ્રકારનાં દૃષ્ટિક પાપમય સુખ, અને અનેક પ્રકારના નિદનિય અશુભ વિચારોનો નાશ કરે છે, તે મનુષ્યનામાં તેને ત્યાગ મુંઝવણ અને સુખદ સદૃશ્યો ઉત્પન્ન થાય છે. જ્યાં નિર્બળ બનાવનાર દૃષ્ટિક આનંદનો નાશ થાય છે, ત્યાં સમગ્ર કરનાર સુખનો આરંભ થાય છે. જેમકે વીર પતનના દૃષ્ટિક સુખનો નાશ કરનારનામાં અભયવૃત્તિ તેમજ પ્રકાશ હૃદય થાય છે. અને ખીજનો નાશ થતાં મુંઝવણ પ્રધાની ઉત્પત્તિ થઈ શકે છે. કોઈ કાર્ય થયું સિદ્ધ થવાને માટે પ્રયત્ન અને ધૈર્યની અભિગત જરૂર હોય છે અને તેમાં આવી પડનાર વિઘ્નોની સાથે વિજય મેળવવાના બળની પણ જરૂર પડે છે. તેવી રીતે આપણામાં ધણી વર્ષના જામી ગયેલા સંસ્કારો અને પડી ગયેલી ટેવોને ઉખેડવાને માટે જરા કષ્ટ તો વેઠવું પડે છે પણ જ્યાં તેમાં ફેરફાર થાય છે કે પછી તે મનુષ્યનામાં ધૈર્ય અને સહન સક્તિ વધે છે. જે મનુષ્યો આત્મસંયમી છે તેમજ દૈવિય અને ચિરંમુખ આનંદ મળે છે. જે મનુષ્યો પોતાના મન ઉપર પોતાનું સ્વામ્યત્વ સ્થાપી શકતો નથી તે મનુષ્ય દૈવી બળને પ્રાપ્ત કરી શકતો નથી પણ આ વ્યવહારના વિષય બોળતો ઉપબોધ કરી પશુની માફક જીવન પુરું કરે છે.

જે મનુષ્યને આત્મસંયમ અને વાસ્તવિક સુખ એકજ છે એવું જ્ઞાન થાય છે, તે પછી આનંદમાં વિશેષ કરનાર વૃત્તિઓને શોધવા થતું કરે છે. અને તેથી તેને પોતાના હૃદય તરફ દૃષ્ટિ નાખી મન શુ શુ કામ કરે છે તેના દૃષ્ટા થતું પડે છે. જે મનુષ્યો આત્મસંયમ થઈ રીતે સાધી શકે છે તે સિવાય આનંદને પ્રાપ્ત કરીને સુખ અને દૈવિ બળો અનુભવ કરી શકે છે. પૂર્ણ આત્મસંયમી મનુષ્યને આનંદ અને સુખની સીમા રહેતી નથી. અને તેજ ગોશ પડેને મેળવી શકે છે.

મનુષ્ય પોતાની જીવનસંજ્ઞામાં બોલેલા શબ્દોથી, કદુ વાક્યોથી, બંધ અભિમાનથી અને દુઃખદ તથા મુશ્કેલી સીધીજ દુઃખને પોતાના તરફ આકર્ષે છે. નિયમાનુસાર જીવનમાં આત્મસંયમી જીવનમાં અથવા વિરૂપી જીવનમાં શોધાઈ દુઃખદ સ્થિતિનું કંઈ કામ દેતું નથી જે મનુષ્ય આત્મસંયમી છે તે તો નિત્ય નવીન જ્ઞાને પ્રાપ્ત કરે છે. અને પરમાત્મની પ્રાપ્તિને માટે તે હંમેશાં નવીન પ્રકારની રીતે અને આત્મિક સંસ્કૃતિઓના પ્રયોગ કરે છે. તેને પદ્ધતિય કરવાને દોષ નથી કારણ કે તેને બોલાઈ કાર્ય કરી શકતા નથી તેને ચિંતા સનાવતી નથી કારણ કે તેને પોતાની રાત્રી દોષો નથી, તેને કોઈ દુઃખી કરી શકતો નથી કારણ કે તેનું પ્રત્યેક કાર્ય

સત્યતા ઉપર આધાર રાખનાર હોય છે. ધણા મનુષ્યો 'અનેક' કાર્યને માટે અત્યત પ્રયત્ન કરવા છતાં પણ તેને સિદ્ધ કરી શકતા નથી, અને તેને માટે રાત દિવસ બેચેન રહે છે કારણ કે આત્મસંયમ વિના તે તેને સિદ્ધ કરી શકતા નથી. તેજ કામ આત્મસંયમી મનુષ્ય કાંઈ પણ પ્રકારના વધુ શ્રમ કર્યા વગર સિદ્ધ કરી શકે છે કારણ કે તે ધૈર્યથી ઇન્દ્રિય નિગ્રહ પૂર્વક પોતાનું કાર્ય કરવામાંજ પોતાના સમય બળનો ઉપયોગ કરે છે. દ્રેષ્ય, દ્રોહ, અધૈર્ય લોભ, મોહ, નિંદા, અને દુનિયામાં મોટા ગણાવાતી ઇચ્છાઓ અસાધ્ય દુર્ગુણો છે. કે જે મનુષ્યને તેનું શુભન અનિયમિત બનાવવામાં કારણરૂપ યદ્ય પડે છે. તેનો તો મૂર્ખ અને અજ્ઞાની માણસોજ ઉપયોગ કરી શકે છે. માટે મનુષ્યે તેવા દુર્ગુણોનો ત્યાગ કરવો જોઈએ. પ્રેમ, દયા, ધૈર્ય, ઇન્દ્રિયનિગ્રહ, ઉચ્ચશિક્ષાઓ અને પવિત્ર ઇચ્છાઓ એ હિતેષ શસ્ત્રરૂપ છે. કે જેનાવડે સયમી શુભન બની શકે છે.

શીઘ્રતા, લખણપાટ અને સ્વાર્થા ઇચ્છાઓથી જે વાત મસ્તકીથી પ્રાપ્ત થાય છે તે શાંતિ, ધૈર્ય અને આત્મત્યાગથી જો જોતામાં પ્રાપ્ત થાય છે. ઉતાવળીઆ સ્વભાવથી પ્રાકૃતિક નિયમોની શાંતિને વધારી શકાતી નથી. કુદરત નિયમો તો ધારેતા સમયે જ ધારેલું કાર્ય પૂર્ણ કરે છે. સત્યતાને તમે તમારી ઇચ્છાનુસાર ચલાવી શકશો નહીં. પણ મારે સત્યતાની આજ્ઞા પ્રમાણે ચાલવું પડશે. ક્રોધ અને ઉતાવળીઓ- (લખણપાટીઓ) સ્વભાવ એ જે ધણા અનિષ્ટ કૌતો છે. મનુષ્ય બહારના પદાર્થો ઉપર પોતાનું સ્વામિત્વ સ્થાપિ શકતો નથી પણ પોતાના ઉપર પોતાનું સ્વામિત્વ સ્થાપિ શકે છે. તે ખીજોએ પોતાની ઇચ્છાનુસાર વર્તવાની ફરજ પાડી શકતો નથી, પણ પોતાની ઇચ્છાઓને પોતાને વશ કરી શકે છે અને જરૂર બજાતાં ધારેલા માર્ગે વર્તવાને ફરજ પાડી શકે છે. પરંતુ જે સત્યતાના સેવક છે તેમનીજ ખાસ પદાર્થો સેવા કરી શકે છે. જે મનુષ્ય ઇન્દ્રિયનિગ્રહી, આત્મસંયમી અને પોતાના ઉપર જેણે સ્વામિત્વ સ્થાપેલું હોય છે તે મનુષ્યોને, અન્ય મનુષ્યો પોતાના નેતા તરીકે સ્થાપી શકે છે.

ખાદરના પદાર્થો ઉપર કે ખીજોએ પોતાની ઇચ્છાનુસાર વર્તવાની ફરજ પાડવા કરતાં પ્રથમ દરેક મનુષ્યે પોતે પોતાની ઇચ્છાઓને વશ કરી પોતાના ઉપર સામ્રાજ્ય સ્થાપવું જોઈએ. જે મનુષ્ય સ્વભાવિક રીતે, શંકાથીય, કે ક્રોધી હોય છે તે અન્ય વસ્તુઓનો સ્વામિ થવાને અર્થોગ્ય છે. એવા મનુષ્યો સાધારણ વ્યાપાર કે શુદ્ધવ્યવસ્થાનાં કાર્યો પણ કરી શકતા નથી તો મોટા મોટા કાર્યોને શું કરી શકે? આત્મસંયમીજ અન્યના સ્વામિ થવાને યોગ્ય છે. જે મનુષ્ય પોતાના ચંચળ, અસ્થિર અને અસ્થવસ્થિત વિચારોને પોતાને વશ કરવાનો વલ ક્યો કરે છે તે સુદ્ધિમાન યદ્ય શકે છે અને અતે આનંદ, સુખ અને શાંતિનો અનુભવ કરે છે. આત્મસંયમીજ સુદ્ધિમતા છે અને સુદ્ધિમતામાંજ સુખ અને શાંતિ છે. જે પ્રકારે આત્મસંયમી ઇન્દ્રિય નિગ્રહી મનુષ્ય વારતવિક શુભનના આનંદ અને ફરીગળને પ્રાપ્ત કરે છે, તેજ પ્રકારે મનને, વિચારોને અને આત્મિક વિશારોને વશમાં રાખનારા મનુષ્યો આત્મિક આનંદ અને અનુદિશુક શક્તિને પ્રાપ્ત કરે છે. આત્મસંયમી કેવળ સુખ એકલુજ મળતું નથી પણ તેની સાથે જ્ઞાન અને વિદ્યા પણ પ્રાપ્ત થાય છે. જ્યારે મૂર્ખતા અને સ્વાર્થપણ મનુષ્યનામાંથી દુર થાય છે ત્યારે વિદ્યા, જ્ઞાન અને પરમાર્થનાં દ્વાર ઉઘડી શકે છે ગુરુને પ્રાપ્ત કરનાર મનુષ્ય જ્ઞાનને પ્રાપ્ત કરી શકે છે. મનુષ્યનું મન જે પ્રમાણમાં પવિત્ર હોય છે, તે પ્રમાણમાં-તે જ્ઞાની હોય છે. જે મનુષ્ય પોતે પોતાની રક્ષા કરી શકે છે, તે મનુષ્ય જ કુદરત છે, આત્મસંયમી મનુષ્ય હમેશાં આગળ વધતો જ રહે છે આત્મસંયમના માર્ગમાંજ વિજયનો આનંદ છે,

આત્મસંયમના માર્ગમાજ ઉચ્ચ શક્તિયોતુ યાન હોય છે તે માર્ગે વળનાર મનુષ્યનામાં શક્તિનો પ્રાદુર્ભાવ થાય છે અને તે વડે તે કોષ્ટપણ કાર્ય સિદ્ધ કરી આનંદનો અનુભવ કરી શકે છે. દરેક મનુષ્યને દૈવિયજ્ઞ પ્રાપ્ત થવા પછીજ યથાર્થ સુખ, યથાર્થ શાંતિ અને યથાર્થ આનંદને મેળવી શકાય છે. દૈવિયજ્ઞ પ્રાપ્ત કરવાને માટે તેણે, આત્મસંયમી થવું જોઈએ. અને પોતાની ચિત્તવૃત્તિયોને અન્ય માર્ગે જતી અટકતી તેને આત્માભિમુખ કરવી તેનું નામ આત્મસંયમ છે. ચિત્તવૃત્તિનો નિરોધ કરવાથીજ મનુષ્ય પોતાના મનને પોતાની ઇચ્છાનુકુળ પ્રવર્તાવી શકે છે, અને જે મનુષ્ય પોતાની ઇચ્છાએને વશ કરી શકે છે, આ પોતાના મનને વશ કરી તેની પાસે પોતે ધારેલું કાર્ય કરાવી શકે છે. તેજ મનુષ્ય દૈવિ જ્ઞાને પ્રાપ્ત કરી શકે છે.

પોતાની વૃત્તિયોનો એકજ જગ્યાએ નિરોધ કરવાથી તમામ મનોવૃત્તિયોતુ જ્ઞાન એક જ જગ્યાએ એકજુ થાય છે, અને તેથી કાર્ય પણ ઉત્તમ પ્રકારે કરી શકાય છે. દરેક મનુષ્યે દૈવિ જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવાને માટે ચિત્તવૃત્તિનો નિરોધ કરવો જ જોઈએ. જે તે ચિત્તવૃત્તિનો નિરોધ કરે છે તો જ તેની ભટકતી વૃત્તિયો સ્થિર થાય છે. અને અનેક દિશામાં ભટકતું અને બ્યર્થ જાળને ગુમાવતું મન એક જગ્યાએ સ્થિર થઈ શકે છે. અને જે મન એક જગ્યાએ સ્થિર થાય છે તો જ પછી આપણે તેને સાવધાનતાથી તાબે કરી શકીએ છીએ. માટે દરેક મનુષ્યે, પ્રથમ-દૈવી જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવાને માટે પોતાના મનને વશ કરવા યથાપ્રદિત પ્રયત્ન કરવાની જરૂર છે,

અપૂર્ણ

સરળ સુત્ર સંગ્રહ.

(દેસાઈ મેતીલાલ મયુરભાઈ મહુવાવાળા)

કેણુ કયાં તત્પર રહે છે:—

સોળી માણસો સદૃશી મેળવવામાં તત્પર રહે છે,
કામી પુરૂષો ભોગ વિલાસમાં તત્પર રહે છે;
દુષ્ટ અમલદારો રંકને રાજકવામાં તત્પર રહે છે,
અવિચારી જનો ક્રોધ કરવામાં તત્પર રહે છે.
યાની પુરૂષો ક્ષમા ધારણ કરવામાં તત્પર રહે છે,
વિદ્યા વિદ્યાસીઓ સાહિત્યમાં તત્પર રહે છે;
સાધુજનો તત્ત્વ ગ્રંથજ્ઞમાં તત્પર રહે છે,
તત્વાભ્યાસીઓ મોક્ષ મેળવવા તત્પર રહે છે.

કાનિ સાચો જાણુવો:—

પંડિત તેનેજ જાણુવો, કે, પંચહિનમાં વિદ્યાનો ઉપયોગ કરે;
સાધુ તેનેજ જાણુવો, કે, સસારના રાગનો ત્યાગ કરે,
શિવંત તેનેજ જાણુવો, કે, પરાપકારમાં પૈસો વાપરે,
સદાયર્થી તેનેજ જાણુવો, કે, પ્રાણાન્તે પણ અર્ધમ ના આદરે.
શીત્ર તેનેજ જાણુવો, કે, ખરા કષ્ટમાં પ્રાણાપેણુ કરે,
શ્રી તેને જ જાણુવી, કે,—પતિને પ્રમુ ગણી પુંલ કરે.

શ્રી સ્વામી વિશ્વજ્ઞાનંદનું ચરિત્ર.

(અનુસંધાન ગ્રંથાંકી.)

પ્રકરણ ૬૬.

જીજીશીધર સંન્યાસીનું જાગૃત સંન્યાસી મન મુગ્ધવત્ તેમના તરફ જોઈ રહ્યા હતા. તેમના પવિત્ર હૃદયમાં નવાંના આચરણ અને બહુજ્ઞતા મરણથી જે વિચારો ઉત્પન્ન થયા હતા તે આ અવધત સાધુના દર્શનથી વધુ પુષ્ટ થયા. જ્યારે તેમણે જોયું કે આ મહાત્માની પાસે કંઈ પણ ઈરીરને ઉપયોગી સાધન નહોતું, કે તેમનો કોઈ સંગી કે સોજતી નહોતું. છતાં પણ તે સંસારી મનુષ્યો કરતાં ઘટ્ટ ઘટ્ટ અને સંતોષી જણાય છે. “બ્રહ્મા, તેમનો આનંદ કેવો દરી ! આમ જોલતા જીજીશીધર તે અવધતની પાસે ગયા અને તેમને જામ વહિત જાવથી પ્રજ્ઞામ કર્યા.

તે સાધુએ જાગૃતાનનું નામ લઈ આશિર્વાદ આપ્યો અને કહ્યું કે, કહો, કયા આદતે હો ! જીજીશીધર—સંન્યાસ.

જીજીશીધરના મુખમાંથી સંન્યાસનું નામ સંન્યાસી સાધુને ધણુંજ આશ્ચર્ય થયું અને તેમણે કહ્યું કે વખત તેમના સામું જોઈને કહ્યું કે, “પુણ્યપર્યામે સંન્યાસ લેનેથી ઈચ્છા કર્યો હુમ !

જીજીશીધર—સંસારિક દુઃખો જોઈને.

સાધુ—સંન્યાસ લેકર બી સંસારસે જાગ કર' કહાં જાવોગે !

જીજીશીધર—ત્યારે શું કરવું ? આપ જતાવો કે સંસારનાં દુઃખ અને કલેશ શી રીતે દૂર થઈ શકે !

સાધુ—વાસના ક્ષયસે.

જીજીશીધર—વાસનાનો ક્ષય શી રીતે થાય !

સાધુ—અજ્ઞાન સે.

જીજીશીધર—અજ્ઞાન શી રીતે મેળવવું !

સાધુ—જાગૃતાનકી પ્રસન્નતા સે.

જીજીશીધર—જાગૃતાન શી રીતે પ્રસન્ન થાય !

સાધુ—સતકર્મસે.

જીજીશીધર—તેને માટે કયા સતકર્મનું અનુષ્ઠાન કરવું જોઈએ !

જીજીશીધરની જણાવ્યા જોઈને મહાત્માએ પ્રસન્ન થઈને કહ્યું કે, “વત્સ ! અબી તુમ સંન્યાસકે અધિકારી નહીં હુએ હો. યદ્યપિ તુમ્હારી આ કૃતિસે તુમ્હારે અજાગૃતી દોનેમેં મુએ કિમી પ્રકારકા સંદેહ નહીં હો, કિન્તુ વિધિ પૂર્વક અજાગૃતિ મદલ્ય કર જોર શરૂકર્મમેં વાસ કર

જનતક વેદાદિ શાસ્ત્રોનો અધ્યયન ન ક્રિયા જાય; ત્યારંક બ્રાહ્મણ ધનર આશ્રમમાં અધિકારી નહીં હો સકતા. બ્રાહ્મણ પરમ તપ વેદાધ્યયન છે. ઉચીસે લાગવાનું પ્રસન્ન હોતે છે. ઉનકા અવતાર સ્ત્રી વર્ણાશ્રમ ધર્મગ્રાંથી રક્ષાણી કે રક્ષિત્રી હોના છે”.

આ પ્રકારે તે મહાત્મા ઉપદેશ રૂઝને થોડી વાર ઉઠા રહ્યા. અને ઘણા હેતુથી બસીધરના નેત્રો સામુ જોઇ તેમણે પોતાનો હૃદય તેમને માથે મુકીને કહ્યું,—

“લો અજ ઐ જાતા હું. દેખના, બાજુ તુમસે કહા છે. ઉસે જૂલના મત. ફિર જીં મે તુમહે નાસિક આર દરિદાર મે પૃથા સમય મિલુગા. મંગલમય તુમહારી મગવ કામના પરિ પૂર્ણ કરેગે”.

“હર હર મહાદેવ”ના ધ્વનિથી દિશા ગાજી રહી અને જો નેત્રોમાં તે મહા પુરુષ અત્યંત ધ્યાન થઇ ગયા. આમ જો નેત્રોમાં તે કયા આસ્થા ગયા તે કાંઈ સમજવામાં ન આવ્યું. તે મહાત્મા વૈશ્વવ દત્તા કે શંકર, દરવી દત્તા કે પરમહંસ, કયા સંપ્રદાયના હતા તેનો કાંઈ નિશ્ચય ન થઇ શક્યો.

બંસીધરજીની મામી, બંસીધરને નવાજ સાહેબે કેદ કર્યાના અપમાનને લીધે તે ઘેર આંચો નહીં તે જાણી ઘણીજ ગજરાઇ ગઇ, અને વખતે તે બારોબાર કોંધના માર્ગ કાંઈ નાશી ન જાય તે માટે પાછા સજમુખરામને તથા બીજા માણસોને તેમને શોધી લાવવા મોકલ્યા.

સજમુખરામ તેમને શોધતા શોધતા બંસીધર જ્યાં આ આશ્રમકાર બનાવના વિચારમાં ગરક થઇ ગયા હતા ત્યાં આવી પહોંચ્યા. બંસીધરને ચિતામન જોઇ સજમુખરામને કુખ થયું તેમણે તેમને કહ્યું, બંસીધર શું કરે છે? આંસ ઘેર, જમવાનો વખત થયો છે.

સજમુખરામનું બાલુ રહેલું સંભળી બંસીધર પ્રસન્નતા પૂર્વક તેમની સાથે ઘેર ગયા ઘેર આવી રોજની માફક પ્રસન્ન ચિત્તે જમ્યા. અને સર્વની આમળ ધોડાની બનેલી દરકત કહી સંભળાવી અને પોતે નિર્દોષ હતા તે સિદ્ધ કરી બતાવ્યું. તેમ છતાં પણ નવાજના પ્રતિ ક્રોધ કે ખેદ ન બતાવ્યો. પરંતુ તેમણે પ્રસંગ આવતાં કહ્યું કે, “મને નવાજ સાહેબના વર્તનથી ખેદ થતો નથી પણ બંસીધરના મુજબ સમાચાર સંભળીને ખેદ થાય છે. સંસારનો સજમ અનિત્ય છે. એક દિવસ પહેલાં જો મને પુત્ર તુલ્ય ગણીને રતેહથી કણાવતા હતા, અને પિતાની માફક મને ઉપદેશ આપ્યા કરતા હતા, તે ભક્તિ ભાગ્યને દેવોપમ અધ્યાપક બંસીધર દાસ ક્યાં ગયા? મામા! શું કાંઈ મરી ગયેલા માણસો પાછા પોતાનાં મનુષ્યોને મેં મળી શકતા હશે? જો હું બાજુ સ્વર્ગમાં જઈ શકતો તો જરૂર ત્યાં જઈને બંસીધરનાં દર્શન કરત. અને સાથે મારાં માતાપિતા...”

આ સાંધારણ વાત કરતાં એકલા બંસીધરનુંજ હૃદય ભરાઇ આવ્યું એમ નહીં પણ સાથે સાથે તેમના મામા, મામી પણ વ્યાકુલ થઇ ગયા. કેટલીક વાર તો બિંદુલ નિસ્તબ્ધતા જમાઇ રહી. કાંઈના મોંમાંથી કાંઈ ન તીક્યું. થોડી વારે તેમણે દીર્ઘશ્વાસ લઇ બીજી વાતનો પ્રસંગ કાઢ્યો. બંસીધરે પણ તેમાં મન પડ્યું. આમ આમોદ પ્રમોદમાં બંધી રાત ચીતી ગઇ. અઢાં કાંઈએ પણ ન જાણ્યું કે બંસીધરની આ પ્રસન્નતા અને આમોદ પ્રમોદ એ સર્વ જગથી કરેલા છે. છુટાતા ડીવાના ફાંજુક પ્રકાશની માફક આ ચમત્કાર પણ ફાંજુકથી છે, આ સર્વ દૈશ્વસ્યતા તેમને જમાવામાં નાંખનાર છે. જેણે એક વાર પણ માતા પિતાને બાજુ મુકી સમાધી નહોતા, તે બાજુ સા માટે તેમનાં દર્શનને માટે વ્યાકુલ થઇ રહ્યા છે, તેનો કાંઈ વિચાર ન કર્યો.

બંસીધરની સાથે હસતા હસતા સજમુખરામ સુતા હતા તેમને શું બાજુ કે બંસીધરનું

આજુનું હસતું તે છેવટનું હસતું હતું. અને અવતાં સુધી પછી તેમનાં દર્શન યત્નાં નથી. એક દેશ અને એક કાલમાં અવતા રહેવા છતાં પણ આ જન્મમાં તે હરી જસીધરને જોવા નહીં પામે. સૂર્ય ઉદય થવા છતાં પણ નેત્રા ઉપાંતમાં પ્રકાશને રચાને સર્વે અંધકાર હવાડ જશે ? બંશીધર સર્વને ગાદ નિંદામાં સુતેલાં જોઈ ધીરે ધીરે પચારીયાથી ઉઠ્યા, અને બધે ત- પાસ, કરી તો દોષ જોયું નહોતું. એટલે તેમણે પોતાનાં કપડાં ઉતારી એક કેળીન માત્ર ધારણ કરીને સદાને માટે તે વેરથી બહાર નીકળી પડ્યા. જે કદ્યાણીમાં જન્મ થયો હતો, જ્યાં માતા પિતાનાં ખેળામાં બાલ્ય અવન ગઈ હતું, જ્યાં મામા મામીની છાત્રામાં સુખથી યૌવન પદ મેળેનું હતું અને જેના સિવાય બીજે કંઈ તેમનું મન ચોટતું નહોતું આજે તે સ્વાર્ગાદિપિગરીયસી જન્મભૂમિનો પરિવાર કરતાં, તેમને રહુ ન આવ્યું, ખેદ ન થયો કે દુઃખ ન થયું. કેવળ પ્રસુમણવંતિસ્તવ્ય નગરીમાંથી બહાર નીકળી રિપર દટ્ટિથી પટનીક વાર તે તરફ જોઈ જુલા અને કાંઈક વિચાર કરવા લાગ્યા. તે પછી, સિખાસુખમર, કેળીન માત્રને ધારણ કરી જસીધર, એકલા કદ્યાણીથી ઉતર તરફ ચાલી નીકળ્યો.

પ્રકરણ ૭ મું.

સ્વામીજીનું વૈરાગ્યપત્ર.

સવાર થતાં જ્યારે સમસુખરામના ઘરનાં ઉઠ્યા તે જોયું કે બંશીધર નથી, ત્યારે સર્વ ગમરાઈ ગયાં સમસુખરામે પહેલાંતો જાણ્યું કે કંઈ આમતેમ સુધ ગયો હશે પણ જ્યારે તે- મનાં પહેરવાનાં વસ્ત્ર પણ ખુટી ઉપર જેમનાં તેમ બરવેલાં હતાં ત્યારે તેમનાં દુઃખની સીમા નહીં તદ્દાં તે સમજ્યા કે અરે કાંઈ દાળમાં કાળું છે કંઈ તેણે કાઠના દુઃખથી નહીં કુલે તો નહીં ક્યોં દોષ ? કંઈ રોપને લીધે જન્મ ભૂમિનો ત્યાગ કરી કંઈ ચાલ્યો તો નહીં ગયો દોષ ? કંઈ રોપને લીધે જન્મભૂમિનો ત્યાગ કરી કંઈ ચાલ્યો તો નહીં ગયો દોષ ? સમસુખરામે વિ- ગેરે સર્વ ધરનાં માણસો મુખ મલિન મણિહીન સર્વની માફક નિસાસા નાંખવા મૂક્યાં. અને તેની કાંઈ વાહરડા વિનાની ગાયની માફક વ્યાકૃષ્ઠ થઈ ગઈ હતી સમસુખરામે વરસો જેવાં તો તેને પહેરવાનાં સર્વ કપડાં હતાં તેને તપાસતાં તેમને એક પત્ર મળ્યું આવ્યો કે જે બંશીધરે ઘેરથી જતી વખતે લખી અને મૂક્યો હતો તે પત્રમાં આ પ્રમાણે લખ્યું હતું

“ મામા !

“ જે પ્રકારે હું આ ધરમાં ખાલી તાપે એક દિવસ આવ્યો હતો તેજ પ્રકારે આજ ખાલી તાપે જઈ છું. આપ મારી પિતા ન કરશે. કેમકે બિંધાર સર્વના રક્ષક છે ! સસારમાં જે આવે છે તે સર્વ લોકોને જીવજી પડે છે. આપ મારી શોધ ન કરશે હું જે માર્ગનો ધણેજ મોટો વિસ્તાર છે અને જે માર્ગે ગયેતો હરી પાસે આવતો નથી તેવા માર્ગે જઈ છું. બાધા છે કે મારા જવાથી આપ અપ્રસન્ન નહીજ થાવ. ”

પત્ર વાંચવા છતાં પણ સદેહ દૂર ન થયો. મમતાને લીધે સમસુખરામે બધે તપાસ કે- રાવી પણ કંઈ પત્રો ન મળ્યા પરંતુ દશ પંદર દિવસ પછી એક પ્રતિષ્ઠિત મનુષ્યે કહ્યું કે, “ મને બંશીધર રસ્તામાં મળ્યા હતા. મેં પૂછ્યું કે ક્યાં જાવછો, તો તેણે કહ્યું કે, ઉત્તર દે- શમાં જઈને બ્રહ્મચરિને કરવાનું જે કામ છે તે કરીશ બ્રહ્મચારી થઈને વેદ વેદાંગનું અધ્યયન કરી અને સંન્યાસી થઈશ. સંસારમાં હસવાથી શી સાન છે ? ” આ સંદેશો કહેનાર સ્વામી- જીના મિત્રજ દતા. તેમનું નામ ‘ માનક પ્રસુ ’ હતું. આ સાંભળી ધરનાં માણસોને તે અવતા

જ છે એમ લાગ્યું, અને જવતા હશે તો ફરી મળશે એવી આશા બધાઈ, અને નિશ્ચય થયો કે બરીધર આનંદમાં છે. તે બજુવા ગયા છે, માટે કંઈ ચિંતા નથી. ખચર. મળતાં સમજાવીને બોલાવી લાવીશ.

સ્વામીજી કદમાણીથી નીકળી પતિત માવની ગોઠાવરીના તટપર નાસિક ક્ષેત્રમાં પહોંચ્યા. ત્યાં સમુદ્રના મોટા મોટા વિદ્વાનો હતા. માર્ગમાં તેમને ધણું કષ્ટ પડ્યું. પણ તે ગભરાયા નહિ કેમકે, " કાર્યં વા સાધયેયં, શરીરં વા પાતયેય " એ એક તેનો મુળ મંત્ર હતો.

આ વખતે સ્વામીજીની ઊંચર સત્તર વર્ષની હતી. છતાં તેમનું સુંદર સુડોલું અને ખલિષ્ટ ચરીરને જોઇને લોક તેમને પચ્ચીસ વર્ષના જુવાન સમજતા હતા. આજ કાલ દૈવાપાદથી મનુષ્યને નાસિક જવું એ કંઈ બહુ દુર નથી રહેલે થતાં ત્યાં જવું ધણુંજ સુતર યજ્ઞ ગયું છે પરંતુ આજના વખતમાં અને તે વખતમાં ધણુંજ અંતર હતું તે વખતે રહેલે, તાર કે સીધી સડક પણ નહોતી. તે સિવાય તે વખતે મારફાડની પણ શીક રહેતી હતી. આ વખતે ઈસવી સન ૧૮૩૬ ની સાલ હતી. તે વખતે વારત વર્ષના ગવર્નર જનરલ તરીકે લોર્ડ આક્લેન્ડ હતા. અને પ્રતિદિન અગ્રેજ રાજ્યનો વિસ્તાર થઇ રહ્યો હતો.

આ વખતે સ્વામીજીનું એકાદી નાસિક ક્ષેત્ર સુધી જવું એ કંઈ સાધારણ વાત નહોતી. જે આજ સુધી કંઈ પણ એકલા ગયા નહોતા તે પુરુષ આજે પોતાના દંડ વ્રતને લીધે નદી, નદ, પવનોને બેઠી ધારેલા રથને પહેંચી ગયા. આ વખતે નાસિક ક્ષેત્રમાં પણ કાંઈક નિલક્ષણતા હતી ત્યાં પંડિત સ્વામી જેવા અનેક વિદ્વાનો વિદ્યાર્થી દાન કરી રહ્યા હતા. નાસિકમાં અગ્નિ-હોત્રના પવિત્ર હુમણાથી આકાશ મંડલ આચ્છાદિત અને સુગંધિત થઇ રહ્યું હતું, તેજ પ્રકારે ત્યાંના વનસ્પતિ ભજાચારિત્રોના વેદ ધ્વનિથી ગુંગવં યજ્ઞ રહી હતી. અને તેથી તે વખતે દક્ષિણમાં નાસિકને કાંથી દુર સમજવામાં આવતું હતું.

પંડિત સ્વામીજી પ્રસિદ્ધ યતિરાજ ગોડસ્વામી છે. તેજ મહાં પુરુષના વિશુદ્ધાનંદ જેવા અનેક વિદ્વાન સિધ્ધેા હતા. તેમનું ગુરુએ પડેલું નામ સ્વામી તારક બ્રહ્માનંદ સરસ્વતિ હતું. મરતું એ વખતે દક્ષિણ દેશના સંન્યાસિયોમાં તેમના જેવા બીજા પડિત નહોતા. જેથી તેમને સર્વ વિદ્વાનો ' પંડિત સ્વામી ' ના ઉપનામથી બોલાવતા હતા. સ્વામી વિશુદ્ધાનંદજીએ તે વખતે તેમની પાસે ન બજુતાં ગૃહસ્થ વિદ્વાનની પાસેથી વિધિ પૂર્વક ભજયર્થ દિક્ષા મઠજી કરી વેદ બજુવા લાખ્યા ત્રણ વર્ષ સુધી નાસિકમાં રહી ' સંદિતા ' વિગેરેને કંઠસ્થ કરીને પછી વાકર-જીમાં મન જોડ્યું.

અંપૂર્ણ.

દુધ પાત્ર ઉછેરેલો નામ બદલામાં વિષ આવે છે
 લિપકારથી દબાયા છતાં દુર્ગંન દુ.ખનેજ આવે છે.
 સુવર્ણ અતિરે તપાવાય તેમ તેમ અધિક કીમત આવે છે.
 સન્નજન સહટમાં સપડાય તોપણ સર્વને સુખ આવે છે.

હિમ તપનું ભૂપણ સમા છે.
 મૌનનું ભૂપણ સમાધી છે.
 ચારિત્રનું ભૂપણ સદાયાર છે.
 સર્વનું ભૂપણ વિનય છે.

(મો. મ. દેવાધ.)

ઉત્કૃષ્ટ જીવન શીરીતે પ્રાપ્ત કરવું ?

જાન્યારીમાં દરેક માણસને એક એવી ઇચ્છા રહ્યા કરે છે કે જે પ્રાપ્ત કરવાને માટે તે હંમેશાં પ્રયત્ન કર્યાજ કરે છે. ઉત્તમ પ્રકારનું સુખી અને આનંદમય જીવન ગાળવું એ દરેક માણસને ગમે છે. જનતામાં જન્મ્યા પછી તેના તમામ દિવસો સુખમંજી નીચે તેવું તે ઇચ્છે છે અને આ પ્રકારના ઉત્કૃષ્ટ જીવનની એકેએક માણસને લાલસા રહ્યાજ કરે છે. હંમેશાં કોઈપણ પ્રકારનું ફળ મેળવવાને માટે પ્રયત્ન કરવાની જરૂર છે. અને જે માણસ જેવા પ્રયત્ન કરે છે તે તેવા ફળનેજ મેળવે છે હાલ તમો જે પ્રકારનું જીવન આજીવતા હો. તે તમારા પ્રયત્નનુંજ ફળ છે તેથી ઉત્તમ પ્રકારનું જીવન ગાળવાને માટે તમારે તમારું વર્તન સુધારવું જોઈએ અને જે પ્રકારના વર્તનથી તમારું જીવન ઉત્તમ અને તે પ્રકારના વર્તનનું સેવન કરવું જોઈએ.

ઉત્તમ જીવન ગાળવાને માટે મનુષ્યે ધર્મમાં બનવું જોઈએ, અને સત્ય વૃત્તનું સેવન કરવું જોઈએ ધર્મ અને જ્ઞાનનો માર્ગ એકજ છે પ્રથમ જ્ઞાન સંપાદન કર્યાં સિવાય કોઈ માણસ ધાર્મિક જીવન ગાળી શકતો નથી રાજ્યાધિકાર સત્યનું પાલન કરવાને માટે અને જ્ઞાન બળને મેળવી ધાર્મિક જીવન ગાળવાને માટે પ્રથમ દરેક મનુષ્યે તેમાં જે જે વિદ્યો આવી પડતાં હોય તેને ટાળવાં જોઈએ ઉત્તમ પ્રકારનું જીવન ગાળવાને માટે દરેક મનુષ્યે પોતાના શરીરના અને મનના દુર્ગુણોનો નાશ કરી તે બંનેના ઉપર પોતાનું સ્વામિત્વ સ્થાપવું જોઈએ.

શરીરને વધ કરવાને માટે બાળસતો ત્યાગ કરવો જોઈએ અને સ્વાર્થની ખાતર બનીતી કરવા કલત્યાયનું ન જોઈએ. તેમજ જીન્દા વિગેરે ઉદ્ધિયોને વધ કરવી જોઈએ. બીજાના દોષ જોવા, કઠોર બાંધા કાઢી, અસબ્ય ભાષણ કરવું એ સર્વે જીન્દાના દોષ છે. સાચ, પ્રિય, અને દિલકર વાણીનો ઉપયોગ કરવો જોઈએ. એ જીન્દાનો સદુપયોગ છે.

મનને વધ કરવાને માટે કર્તવ્યને નિઃસ્વાર્થ પણે પાલન કરવું જોઈએ સત્ય ઉપર અડગ રહેવું જોઈએ ખર્ચ કહીએ તો શરીરના દોષનું મૂળ કારણ જોઈએ તો મન છે. કારણ કે હંદની ખરેખર વાસનાઓ રૂપી દુર્ગુણો પ્રથમ મનમાંજ ઉત્પન્ન થઈને શરીર દ્વારા કાર્યરૂપમાં બહાર દેખાય છે. જ્યાં સુધી મનને જીવનના વાસ્તવિક ઉદ્દેશ અને અર્થનું જ્ઞાન થયેલું હોય નથી ત્યાં સુધીજ તેનામાં ખરાબ સંસ્કારો પ્રવેશ કરી શકે છે માટે પ્રથમ તેને તેનું જ્ઞાન કરાવો તેમાં દુર્ગુણોનો પ્રવેશ ન થવા દેવા માટે મનુષ્યે સાવધાન રહેવું જોઈએ.

શરીરની મન ઉપર અને મનની શરીર ઉપર અસર થયાજ કરે છે મનને ઉચ્ચ બનાવવાને માટે શારીરિક વર્તન પણ ઉચ્ચ કરવાની જરૂર છે તેમાં મનુષ્યે પ્રથમ આજસનો ત્યાગ કરવો જોઈએ. જે મનુષ્યનામાં આજસે પ્રવેશ કરેલો હોય છે તે કોઈ પણ કાર્ય ઉત્તમ પ્રકારે સાધી શકતો નથી. માટે દરેક માણસે સર્વથી પહેલાં આજસનો ત્યાગ કરવો જોઈએ શરીરવડે કરવાનાં કાર્યમાં આજસ રાખવી એ શરીરને જડ બનાવનાર છે દિવસે સુષ્પ રહેવું, કામ-કર્મ

વમર બેસી રહી શરીરને આરામ આપવો, જરૂરી કામો મુક્તવી રાખી ને તે ન કરતાં સમ નકામો ગુમાવી દેવો એ 'સર્વ આગસનાં લક્ષણ છે.

કામ કરવાની ઇચ્છા વાળાએ કે ઉત્કૃષ્ટ જીવન ગાળવાની અભિલાષીએ આગસનો ત્યાગ કરવોજ જોઈએ પ્રિયભાઈ ! તમારામાં જે આગસે પ્રવેશ કર્યો હોય તો જરૂર તેનો ત્યાગ કર મુકશો નહિ. કારણ કે આગસ એ શરીરને રોગી બનાવનાર છે, વ્યવહારનાં કાર્યો સિદ્ધ ન થ દેનાર છે, મનને અવગે રસ્તે લઈ જનાર છે, અને પરમાર્થના માર્ગથી બાજુ કરનાર છે ને લોહુ વાપર્યા વગર, પડ્યુ પડ્યુ ખવાઈ જાય છે, તેમ આ આપણું શરીર અને મન પણ આ સથી રોગના ધર રૂપ બની કષ્ટપણ કાર્યની સિદ્ધિ ન મેળવતાં ખવાઈ જાય છે. માટે ઉતા જીવન ગાળવાની અભિલાષા રાખનાર દરેક માણસે આગસનો ત્યાગ કરવોજ જોઈએ.

આગસનો ત્યાગ કરવાને માટે સવારમાં વહેલા ધ્રાણ મુહુર્તમાં ઉઠવાની ટેવ રાખવી જોઈએ. સવારમાં વહેલા ન ઉઠવા દેનાર અને મોડા મુધી સુવાની ઇચ્છા કરાવનાર આગસજ છે કદાચ તમારી ચાર કે પાંચ વાગે ઉઘમાંથી આંખ ઉઘડી જાય છતાં પણ પાછા તમે મુઠ જવાનું ઇચ્છો છો અને તે પછી સવાર ચર્તા પણ ઉઠવાનું મન થતું નથી આંનું કારણ કે આગસે તમારા ઉપર પોતાનું સામ્રાજ્ય સ્થાપી દીધેલું હોય છે. અને તેથી તમે તમારી ઇચ્છા વહેલું ઉઠવાની હોવા છતાં પણ વહેલા ઉઠી શકતા નથી. હવે સવારના પહેરમાંથીજ જોઈએ તમારા ઉપર સામ્રાજ્ય ચલાવી દીધું હોય છે તે પછી ખસેજ કેમ ? આખો દિવસ તમે જે ખરા મનથી કામ કરવા દેતું નથી મારેજ તમે દિવસે કોઈ કામ આવી પડતાં, થાય તેલું કરી ખીન્નુ કાલે કરીશુ એમ ધારી મુક્તવી રાખો છો જે તમારામાં આગસ ન હોય એ "આજનું કામ આજેજ થવું જોઈએ, કાલ ઉપર કેમ મુક્તવી રાખવું જોઈએ ?" એવા વિચારો કામ કરવામાં ઉત્સાહના વેગને વધારનાર છે.

શરીરને આરોગ્ય રાખવાને માટે જોડના વખત મુધી સુવાની જરૂર હોય તેથી મધ્યમ મુનું જોઈએ પણ આગસને લીધે ધણા માણસો સવારમાં જાગવા છતાં પણ અમુક દિવસ મુધીવો પધારીમાં પડ્યા પડ્યા આલોટયાં કરે છે. અને ઉઠવા પછી પણ આંખો મેજાઈ

માત્ર ખાવાને માટેજ જીવતા હોય તેવા હોય છે. અધિક સ્વાદુ ભોજન અધિક ખાય છે. તેઓ માત્ર પાચકિક ક્રિયાઓને સતૃપ્ત કરવાને માટેજ ખાય છે. ભોજન કરવાનો ખરો ઉદ્દેશ્ય તેઓ જાણતા નથી, પણ માત્ર સ્વાદોદિયને તૃપ્ત કરવાની ખાતરજ તે ખાય છે. તેઓ જરૂર કરતાં પણ વધુ ખાય છે. અને મિષ્ટાન્ન ઉપર ઘણી પ્રિતિ રાખે છે. તિર્થ ક્ષેત્રોમાં-ઝંકાર, મથુરા કે અંબાજી માતામાં તો ઘણીવાર એક બ્રાહ્મણ દિવસમાં માત્ર દશિજ્વાની સાલચે એક વખત ધરા-ધરે જમ્યા છતાં પણ ફરી એ ત્રણ વાર તરતને તરત ખાવાને માટે વ્યાયકા ખાતા નથી. તેમનું જીવનજ જાણે ખા, ખા, કરવાને માટે હોય તેમ જમવામાંજ સર્વજ્ઞ માને છે. જે માણસોને આ પ્રકારે જરૂર કરતાં માત્ર ભોજન સ્વાદિષ્ટ ધવાથી, જીવોદિયને તૃપ્ત કરવાની ખાતર વધુ ખાવાની ટેવ પડી હોય તેમણે તેને ત્યાગ કરવો જોઈએ. કારણ કે જરૂર કરતાં વધુ ખાવાથી આજીવ વધે છે, સરીર જડ બને છે અને અછલું ઘણું-કાલેરા જેવાં બળકેર દરદો થાય છે. આજ કાલ ઘણા માણસો દુબળા અને રોગી જણાય છે તેમાં ઘણે ભાગે અધિક ખાવાની રચિયોજ ધણા રોગોનું કારણ હોય છે.

ઉત્તમ જીવન ગ્રાંથવાની ઈચ્છા રાખનારાએ તો જરૂર આ ટેવને છોડવી જોઈએ. અને અધિક ખાવાની ઈચ્છાને રોકવી જોઈએ. અને જે ભોજન કરવું તે માત્ર ચરીરના પોષણ જેટલું જ અને સ્વચ્છ કરવું જોઈએ. જેમ દરેક કામ નિયમિત, કરવાની જરૂર છે તેમ દરેક માણસે ભોજન પણ નિયમિત વખતેજ કરવું જોઈએ. કારણ કે રાત્રે અધિક ખાવાથી ચિત્ત ભારે રહે છે અને ચરીરમાં આજસ વધે છે આ પ્રકારે નિયમાનુસાર જમવાથી વધુ જમવાની ઇચ્છા એની મેળે ઓછી થતી જશે અને જેમ જેમ આ ઇચ્છા ઓછી થતી જશે તેમ તેમ આપણું મન આપણે વચ્ચે ચલું જશે. મન વચ્ચે યવાથી સાત્ત્વિક ભોજન જમવાની સ્વભાવિક રીતેજ ઇચ્છા ધવાની. આમ ભોજનમાં ફેરફાર ધવાની સાથેજ મનમાં પણ ફેરફાર થાય છે. જરૂર જેટલું જમવું, અને તે નિયમસરજ જમવું, કારણ કે તેથી હૃદયની શુદ્ધિ થાય છે અને અધિક ભોજન કરવાની ઇચ્છા કરાવનારી ચિત્તની કૃત્તિનો ત્યાગ થાય છે.

આ પ્રકારે જ્યારે મનુષ્ય પ્રથમ પોતાના ચરીર ઉપર અધિકાર મેળવે છે, કર્તવ્યનું દક્ષતા પૂર્વક પાલન કરે છે, કેમ પણ કાર્ય બ્યારી પડતાં તેને કરવામાં વિલંબ કરતો નથી કે બીજા દિવસ ઉપર મુદતની રાખતો નથી, સવારમાં બહેલા ઉઠવામાં તેને આનંદ લાગે છે, શીત, સંતાપ, મિત્રવિતા વિગેરે શુભો તેનામાં સ્વભાવરૂપ બની રહે છે, અને જરૂર કરતાં વધુ જમવાની ઇચ્છા વિહ્વલ થતી નથી, ત્યારે તે ઉચ્ચ જીવનનો અધિકારી ધવાને માટે બે પગથીવાં હચે પડે છે. અને સત્યનો પહેલો પાઠ શીખી રહે છે. આ પ્રકારે હૃદયમાં ઉત્તમ જીવન પ્રાપ્ત કરવાની જડ મજબુત જામતી ગળે છે.

આ પછી તેણે સત્ય વાણી બોલતાં શીખવું જોઈએ. તેમાં પ્રથમ “આત્મી વાત આને કહેવી અને આત્મી વાત આને કહેવી” આ પ્રકારની એક બીજાની ચાડી કરવાની ટેર છોડી દેવી જોઈએ. બીજાઓને દેવ આપવો અથવા તો તેના સંજોધમાં મિથ્યા લાપણુ કરવાં અને તેના અવશુભોને શોધી તેનું મોટું રૂપ આપીને બીજાની આજીવ કહેવાં, આ તેની ખરાબ વાતો ને અન્યના આજીવ પ્રકટ કરવી એનું નામ ચાડી છે. દરેક પ્રકારના મિથ્યા લાપણુમાં નિર્દયતા, કપટ અને અસત્યનો અંશ તો હોય છેજ. જે મનુષ્યનો ઉદેશ્ય ઉત્કૃષ્ટ જીવન પ્રાપ્ત કરવાનો છે, તેણે તો મિથ્યા, નિદક, અને કુર ચબ્દોને બોલતા પહેલાંજ અને રોગી દેવી જોઈએ. અને પછી ચાશુમ વિચારોને કુર કરવાનો પ્રયત્ન કરવો જોઈએ કે જેને લીધે આના ચબ્દોને ઉચ્ચ

સ્વાતુ મન યઈ આવે છે. તેવા માણસોના મોમાંથી એવો એક પણ શબ્દ ન નીકળે એવું
 કે જેથી કામની નિંદા થાય તેણે અન્યતુ ખરામ ધ્રુવનું ન જોઈએ. પરંતુ અન્યની કીર્તિ અને
 ચરિત્રને સત્કારની દૃષ્ટિથી જોવી જોઈએ અને મિથ્યા વાપણ કરવાની ટેવનો ત્યાગ કરવો જોઈએ.
 તેનીજ રીતે નકામાં ગર્વમાં મારવાની ટેવનો પણ ત્યાગ કરવો જોઈએ. ખીજની ખાનગી કે ગુપ્ત
 વાતોના વિષયમાં વાતચિત કરવી, માત્ર વખત વિતાવવાને માટે વાતો કરવી, તથા કાંઈ પણ
 મતલબ વગરની નકામી વાતો કરવી તેનું નામ ગર્વ છે. આવી નકામી વાતો કરવાની ટેવ
 અનિયમિત, અજાણસુ અને અસિદ્ધિત મનમાંથીજ ઉત્પન્ન થાય છે. ધર્મમાં, સદાચારી મનુષ્ય
 પોતાની જીજ્ઞાસે પોતાના વશમાં રાખે છે, અને નકામા ગર્વમાં મારવાની વાતો કરતા નથી. તે
 પોતાની વાણીને દૃઢ અને શુદ્ધ બનાવે છે. તેઓ કાંઈ પુરતુંજ બોલે છે. નહીં તો વાણીનો નિ
 રોધ કરી જાના માના એસી રહે છે. વાણીનો નિરોધ જે માણસો કરી શકે છે તેઓ વાક્ય
 સિદ્ધિને મેળવી શકે છે. આપણે શાસ્ત્રમાં અનેક મહાન રૂપિ મુનિઓના જીવન ચરિત્રો વાંચ્યા છે.
 તેઓએ વાણીના નિરોધથીજ સંકલ્પ શક્તિને પ્રાપ્ત કરેલી હતી. આજ પણ જે મનુષ્યો વા
 ણીનો નિરોધ કરી શકે છે, તેમને થોડે ધણે અંશે પણ સંકલ્પ શક્તિ પ્રાપ્ત થઈ શકે છે, માટે
 દરેક મનુષ્યે વાણીનો નિરોધ કરતાં શીખવું જોઈએ.

વાણીનો દુરુપયોગ કરવો એ પોતાના સામર્થ્યને નકામું ગુમાવી દેવા તુલ્ય છે. અપશબ્દો
 કે કટોર શબ્દો બોલવા એ પણ એક અવશ્ય છે. જે મનુષ્ય ખીજ મનુષ્યને ગાળ દે છે કે
 ખીજને દોષ આપે છે તે સત્પરમાર્ગથી શ્રદ્ધ થાય છે. ખીજને ગાળો દેવી એ ધોર ભૂખતાજ છે,
 તેવા મનુષ્યોએ તે ટેવને શકવી જોઈએ. સચ્ચરિત્ર અને સદાચારી મનુષ્યો અન્યને ગાળો દેતા
 નથી અને તકરાર કે ટૂટો ફીસાદ કરતા નથી. તેઓ કેવળ એવા શબ્દોનો પ્રયોગ કરે છે કે
 જે ઉપયોગી, આવશ્યક, સત્ય અને પવિત્ર હોય છે. નીચ અને તુચ્છ શબ્દો બોલવા, દંડપાર
 હાથ મચકરી કરવી, નિર્લજ વાતો કરવી એ સર્વ ભૂખ માણસોનુંજ કામ છે. ખીજને આપણા
 કરતાં સુખી જોઈને તેના પર દોષ કરવો, અન્યને માટે અનુચિત વાતો કહેવી એ કાંઈ સત્ય
 પ્રિય અને સદાચારી મનુષ્યોનું કામ નથી જ્યાં અન્ય મનુષ્યોનો આદર સત્કાર કરવામાં. આ
 વતો નથી ત્યાં ધર્મ અને સદૃશ્યનો અભાવજ હોય છે, જ્યાં વાણી અને વર્તનમાંથી વિનય,
 ગભીરતા, અને મહત્ત્વ જનું રહે છે ત્યાં સત્યનો પણ નાશ થઈ જાય છે. સચ્ચરિત્ર મનુષ્ય
 હંમેશાં મજાર અને આદર પૂર્ણ વાણીનો પ્રયોગ કરે છે. તે કદાપિ પણ વિચાર શૂન્ય વાતો
 કરતા નથી તેઓ વાણીનો ઉપયોગ કરતાં હંમેશાં સાવધાનતા રાખે છે કે વખતે ક્ષણિક આ
 નંદને માટે કામની મચકરી કરતાં પણ પોતાના પદને ન જાજતી વાત ન થઈ જાય. તેમને
 શુદ્ધ અને નિષ્પાપ વાર્તાલાપ કરવામાંજ આનંદ મળે છે. તેમની વાણી મધુર અને અન્યને
 મીઠી લાગે છે. જેમ જેમ તેમને હૃદય જીવનની પ્રાપ્તિને માટે સફળતા મળતી જાય છે તેમ
 તેમ તેમનો આત્મા ચાંત અને પવિત્ર થતો જાય છે.

અપૂર્ણ.

શેરડી પીવાય તેમ તેમ સુરસ આપે છે
 ચંદન વૃક્ષ છેલ્લય તેમ તેમ સુગંધ આપે છે.
 પુષ્પો લોકાણય તેમ તેમ સુવાસ આપે છે.
 અતરો મદાય તેમ તેમ ફેર આપે છે.

(ભો. મ. દેસાઈ.)

સતિ સુલોચના દેવી.

(અનુસધાન ગયા અકના પાન ૧૩૪ થી).

પ્રકરણ ૩ જી.

નવલકિશોર કેદમાં.

નવલકિશોર કિશોરગઢ ગયો. ત્યાં રાજા સારંગે પોતાના કુમાર યશવંતસિંહના શિક્ષા-
શુર તરીકે તેની નિમલ્લુક કરી, અને દરમાસે રૂ. ૨૦૦ નો પગાર બાંધી આપેલ.
યશવંતસિંહ પાટવી કુમાર હતો તેની ઉંમર બાર તેર વર્ષની હતી. યુજ્જ્વાલી
અને લીંદોનો અભ્યાસ પુરો કરી અંગ્રેજી શીખતો હતો. તેના બાપ પ્રતાપસિંહની ૬૦ વર્ષની
ઉંમર હતી તેઓ સ્વભાવે નમ્ર અને શાંત હતા. નવલકિશોરે ક્રીષેલા ઉપકારમાં તેને દાઢ અસે
શિપિલો. પગાર બાંધી આપેલ. અને કવિબધમાં સારો લાગ આપવાનું વચન આપ્યું.

નવલકિશોરે, યશવંતસિંહને જાણવાનું તેમજ તેનું આરિય સુધરે તેવા તેનામાં સંસ્કારો
નાખવાનું તથા રાજના ઉત્તમ શુભો તેનામાં કિપી નીકળે તેનું શિક્ષણ આપવાનું કામ કર-
વાનું હતું નવલકિશોરે આ નોકરી ખુશીની સાથે રિષકારી. તેને રહેવાનું મકાન તથા અન્ન
વસ્ત્રો તમામ ખર્ચે રાજ્ય તરફથી અપાતો.

નવલકિશોરના સહવાસથી યશવંતસિંહના વિચારો ઉચ્ચ યજ્ઞ માંડ્યા, અને એક બીજામાં
પ્રીતિ વધી. નવલકિશોરને સુલોચના સાંબળતી હતી. દવે તેને અહીં તેડી લાવવી એવા વિચારો
તેના મનમાં ઘતા' હતા. પોતાની માતો સ્વભાવ તે જાણતો હતો, અને તેથી સુલોચનાને ધણું દુઃખ
સંઘન કરવું પડતું હશે તે પણ તે સમજતો હતો. જ્યાં જ્યાં અગાન સીએ હોય છે ત્યાં ત્યાં સાસુ-
ઓ વહુને વિતાડે છે, અને મોટી ઉંમરે તેજ વહુઓ પોતાની અગાનતાને લીધે, પોતાને સાસુ-
એ નાનપણમાં દુઃખ લીધું હોય છે તો તે સાસુની વદાવસ્થામાં દુઃખ દે છે. આ પ્રકારે સાસુ
અને વહુમાં જન્મારા સુધી કુસંપ પડેલ છે. આ સર્વે જીએને ચોખ શિક્ષણ ન' આપેલું
હોવાથીજ ખતે છે. તેનું પ્રત્યક્ષ દર્શન તેના ઘરમાં તેની મા હતી. તેની મા આજળ તેનું કથ
ચાલતું નહીં. સુલોચનાને પોતાના બાપના કેળવણીથી દુઃખના સંસ્કારો પડેલા હોવાથી
તે સર્વે દુઃખ સંઘન કરતી. પણ બીજી અગાન વહુઓની માફક સાસુની સાથે લડવા
તેવાર થતી નહીં.

સુલોચના બહેલી હતી. પણ કાચળ પત્ર લખવાની સાસુને લીધે ઘણી બીક લાગતી.
નવલકિશોર પણ પત્ર લખી ચકતો નહોતો. માત્ર ખુશી આનંદનો પત્ર લખતો. બે ચાર મહીના
એમ કરતાં કરતાં કિશોર મદમાં વિતિ ગયા. રાજપુત્ર સાથે હરવા કરવાનું, અને રાજની સ્વા-

ભાવિક રીતે તેના ઉપર પ્રીતિ હોવાથી તે સુખ માનતો નવલકિશોરનો. સુખો અને વિનયને લીધે રાજની પ્રીતિ તેના ઉપર વધવા માંડી. તેની સાથે પગાર પણ વધીને ત્રણસોનો થયો હતો. રાજનું રાજદારભારનું કેટલુંક અગત કામ કરવામાં પણ તે મદદ કરતો. આથી રાજની સાથે પણ તેનો સહવાસ વધતો ગયો. રાજપુતનો શિક્ષક, નાની ઉંમર એટલે તેને રાજમહેલ માં પણ જવા આવવાની છુટ હતી. એમ કરવાં કરતાં એક વર્ષ વિતિ ગયું. એટલે જેમ જેમ વધુ પરિચય થતો ગયો, તેમ તેમ તેના શુભની પણ પરીક્ષા થવા લાગી. એટલે રાજમહેલમાં રાણીઓ સાથે બોલવા આવવામાં કે તેમની પાસે જવા આવવાનો પડદો રહ્યો નહોતો.

હાલ તેને રાજપુતને અભ્યાસ કરાવવા ઉપરાંત, રાણીઓના પ્રાધવેટ સેક્રેટરી તરીકે કામ કરવાનું કામ પણ મોખ્ય હતું. એટલે તેને રાણીઓના વધુ પરિચયમાં આવવું પડતું. રાણીઓની સાથે જેમ જેમ પરિચય વધતો ગયો, તેમ તેમ રાણીઓની પ્રીતિ પણ તેના ઉપર વધી ગઈ અને એ રીતે નવલકિશોરનું રાજ્યમાં માન પણ વધવા માંડ્યું. જેના ઉપર રાજા, રાણીઓ અને રાજપુતની પ્રીતિ, તેનું માન ખીળા નોકર ચાકરો સાથે તેમાં કાંઈ નવાઈ જ નહોતી. તેની રીતે નવલ કિશોરનો આજ કાલ આ રાજ્યમાં ઉદય થવા માર્ગે આપણામાં ધણા માણસો એવા હોય છે કે જે ખીળના દુખે દુખી અને સુખે સુખી થાય છે, ત્યારે કેટલાક સામાનું સુખ જોઈ અને બળ્યાં કરે છે, અને કેટલાક સામાને દુખી જોઈને સુખી થાય છે. આ પ્રમાણે નવલકિશોરને સુખ મળતું જોઈ ધણા કામદારો તેનો દ્રેષ કરવા લાગ્યા. અને તેના વર્ણ બોલી દિલચાલો શરૂ કરવા માંડી. રાજ્ય ખટપટ દરેક રાજ્યમાં તો હોય જ છે. અને આ રાજ્ય પણ તેથી બધી ગયું નહોતું. રાજના કેટલાક બાબતો પોતાનું માન ન જળવાતા કે પોતાને મળતો દરમાયો ઓછો પડવાથી રાજ્યપ્રતિ અપ્રિતિ ધરાવતા હતા. તેમના તરફથી રાજ્યમાં ધણા માણસો જાસૂસ તરીકે રાજની, રાણીની અને રાજ્ય વહીવટની ખાખીઓ શોધવા રાજ્યની નોકરીમાં પણ રવાા હતા તે આ રાજ્યના પગાર ખાવા અને રાજ્યની છુપી ખાતખી તેના દુશ્મનોને આપતા. આ કામ પુરોજ કરતા એમ નહિ પણ ઓછો પણ કરતી. રાણીની રહેનાર તમા રહેનારી હાસીઓ પૈકી પણ કેટલીક એમાંની હતી. રાજ્યકારભાર એક જાલમસિંહ કરીને રાજનો કાંઈક નજીકનો સગો કહેવાતો માણસ ચલાવતો હતો. રાજની બલામનો લાભ તે બરોબર લેતો હતો. આખા રાજ્યમાં તેનું સામ્રાજ્ય પ્રવર્તી રહ્યું હતું. રાણીની સાથે જાઇ જેન તરીકેનો સંબંધ હોવાથી રણવાસમાં પણ તે આવતો જતો હતો તેણે જ્યારે નવલકિશોરનો ઉદય થતો જોયો ત્યારે સ્વભાવિક રીતે તેને તેના પ્રતિ દ્રેષ ઉત્પન્ન થયો, અને રાજ્યમાં એક ફાંસ ઉત્પન્ન થઈ તેમ તે માનવા લાગ્યો.

જાલમસિંહ સર્વ શુભ સંપત્તિ ગણતો હતો અનીતિ કરવામાં પ્રથમનો ડર રાખતો નહિ. વળી રાજનો સાગો એટલે રાજનો પણ માનિતો, તેમ ઉચ્ચ હોદ્દા ઉપર એટલે તેનું નામ જો તેણે કાંઈ આ જગ્યાએ નહોતું. અને તેવા સારા આજ્ઞાદાર માણસની માદીકરી જો રૂપવતી હોય અને એની દષ્ટિએ પડે તો તેની આજ્ઞા લેવા પણ તે ચૂકે તેમ નહોતું. તેની હાલ હરિ માં પ્રથમ વખત કાંઈ સંભળી શકે તેમ નહોતું.

એક વખત નવલકિશોર તથા રાજપુત વચ્ચે તસિંહ શેઠેશ્વર ચંદ બહાર ફરવા ગયા હતા, ત્યાંથી આવતાં રસ્તામાં ઉજ્જડ જગ્યામાં એક ખડેર તેમના જોવામાં આવ્યું. આ ખડેર દબડ હતું છતાં તેમાં એક નાની સરખી પગલાટ જતી હતી તેથી ત્યાં માણસનો અવરજવર છે એમ જોનારને સ્વભાવિક રીતે જણાયા વિના રહેતું નહિ આ વખતે સંભાળણ થઈ હતી છતાં પણ

આ ખરે જોવાની રાજપુત્રની હતને માન આપી અને જાણ ત્યાં જઈ યોગા ઉપરથી નીચે ઉતરી અંદર ફરવા લાગ્યા આજળ જતા એક મહેલ જેતુ જણાયુ ત્યાં જઈ જોયું તો તે મહેલ અંદરથી બધ જણાયો એટલે કોઈ ત્યાં છે એમ તેમને લાગ્યું. યોગીવાર ત્યાં ઉભા રહ્યા, તેવામાં અંદરથી એક કારમી ચીસ તેમના સાંભળવામાં આવી, નવલકિશોર બાહ્ય હોવા છતાં પણ દિગ્મત અને ધર્મે વાળો હતો. વળી રાજ્ય ખટપટનો પણ પુરો જોઈયો. યદ ગયો હતો. યોગી વારે તેમણે કાન ઇશ શું અને છે તથા કાણ ચીસે પાડે છે તે સંભળવા ધ્યાન દઈને સંત થઈ ઉભા. એવામાં ફરી તેવીજ ખીજ ચીસ પડી અને તે કોઈ દુઃખમાં સપડાયેલી સ્ત્રીનો સ્વર હોય તેમ તેમને લાગ્યું ત્રીજી વાર ચીસ પડી તેમાં સ્પષ્ટ સંમળાયું કે “હે દુષ્ટ, અધેર કથંના કરનાર મને મુક્ત કર, મારી સાથે અનીતિ કરવા છગ્ગનાર, એક આર્થ કલિન જાળાને ધર્મથી શ્રેષ્ઠ કરવા છગ્ગનાર, અડાળ, કથંનો ડર રાખ અને મને મુક્ત કર.” આ સાંભળી યસવંતસિંહ અને નવલકિશોરનાં રૂવાડા ખડા યદ ગયા. તેમણે જાણ્યું કે ખરેખર કોઈ આર્યજાળા કોઈ દુષ્ટના પંડામાં સપડાઈ હોય તેમ જણાય છે આ જાળાને દુઃખમાંથી છોડાવવી એ ધર્મનું કામ છે. એમ સમજી બંને જણાએ દાર કોઠામાં પણ કાષ્ટ ઉઘડ્યાં નહિ. એટલે તેમણે આજુબાજુ ઉતારી નાંખી અંદર પ્રવેશ કર્યો. તો પાસેજ એક દરિયાર બધ દારપાળ ઉભો હતો. તેણે તેમને બંદર જતા રોક્યા. ધણી ખેચતાણ કરી પણ તેણે તેમને અંદર જવા ન દીધા. આ વખતે અંદરથી કારમી ચીસો વધુને વધુ સંભળાવા લાગી, અને “હે ઇશ્વર! તેં દૈપદીની સાજ રાખી પોતાના નામને દીપાળ્યું હતું. તો શું આ યોર કળીકાળમાં આ પ્રકારે આર્યજાળાના સતિસ્વતંત્ર રક્ષણ નહીં કરે? અરે! દુષ્ટ, તું મને મુદ્રા દે નહીં તો હું મારો છવ તને આપીશ, સતિ સ્ત્રીઓ પોતાના પ્રાણ કરતાં પણ સતીત્વને વધુ ગણે છે. હે! દુષ્ટ, સમજ, આ વખતે મને મુક્ત કર, આ વખતે મારું કાર્ક નથી એક ઇશ્વરજ છે! હે ઇશ્વર!” આમ પોકારતી ચીમો પાડતી હતી, તે સાંભળી નવલકિશોર અને યસવંતસિંહનાં હૃદય ગિરાવા માંડ્યાં તેમણે પાર્યું કે આનાકાનીમાં ત્યાં નહીં પહોંચ્યોએ તો કોઈ પવિત્ર જાળા ધર્મ બૃષ્ટ થશે. માટે એક સતિ સ્ત્રીના સર્જના રક્ષણને માટે દુષ્ટ અને નીચ માણસોના નાશ કરવો તે કોઈ પાપ નથી. એમ ધારી જળર જસ્તીથી તે અંદર ધુસવા લાગ્યા પણ દાર પાળે ન જવા દીધા. એટલે કુમાર યસવંતસિંહે શાસે યદ આનમાંથી તરતાર કાઢી દારપાળના ચિરને ઊઠારી દીધું. અને જાને જાણ અંદર ગયા અંદર યોડો કંપાઉંડ હતો અને તેની વચ્ચેવચ્ચ એક નાના ધાટનો મહેલ હતો. તે મહેલના મેડા ઉપરથી આ ચીસો સંભળાતી હતી. તેઓ મહેલ પાસે પહોંચ્યા અને જ્યાં મેડાઉપર ચડે છે કે વળી ત્યાંના પેરાવાળાએ રોકવા આ વખતે અંદરથી કોઈ પુરપનો અવાજ સંભળાયો. “કુસુદ, બહાવી, માન, તું મારે તાળે યદ મારી/યા. અને રાજ્યસુખનો અનુભવ કર, વિશુદ્ધ બાહ્યને ધરણી શુ દહાવો લેવાની છુ. આવુ સુખ, અને આવો રાજ્યવૈભવ ત્યાં નહોં મળે! માટે માન અને રાજપુત્રીથી મારે તાળે યદ મારી છગ્ગ પુરી કર, જો તું રાજપુત્રીથી નહોં માને તો જળર જસ્તીથી પણ બસારે મારે મારી છગ્ગ પુરી કરવંતિ પડશે માટે પુત્રીથી માનીશ તો મારી તારા ઉપર પ્રીતિ વધશે”. આ સાંભળી તે સ્ત્રીએ કહ્યું, “કુર પ્રાણી, તારી દહ છોડી દે, ઇશ્વરનો ડર રાખ, અને આ આર્યજાળાના પતિસ્વત્વનો ભંગ કરતાં ડર રાખ, તારું સુખ હુંજ જોગવ, આર્યજાળા કદાપિ પણ લાલચને વચ યદ પોતાના સતિસ્વત્વનો વાગ નહોં કરે, તું મને છોડી દે. હું કદાપિ પણ તારે તાળે થવાની નથી. જો તું મારા ઉપર લુપ્તમ કરશે તો હું તને મારો છવ આપીશ” આ સાંભળી તે પુરુષે

કહ્યું, ઠીક, તું રાજપુત્રીથી મારી ઇચ્છા પુરી નહીંજ કરે, ચાલ્ય ત્યારે તૈયાર થા, અરે ! કાંણુ છે ? પકડો એ રાંઠને, અને પલમ સાથે તાણી બાંધો ” આ સાંભળી નીચે રાજકુમાર તથા નવલને ત્યાં જઈને તે સ્ત્રીને હોડાવવાનો તિવ વેગ પ્રકટયો અને તે દ્વારપાળમાંના એકનું નર્મ યસવંતસિંહની તરવારથી ધડ ઉડી તડાક લદને લુહું પાડ્યું કે બમના માર્યા ખીભ પેરાવાળા તો ત્યાંથી પસાવન કરી ગયા. આ વખતે અંદરથી ત્રીસ આવી કે, “હે ! પ્રભો ! છેવટે આજ કયું સતિત્વના રક્ષણની ખાતર એક આર્યજાળને મરતી બચા ” આ વાક્ય નર્મ પુરું થાય છે કે ત્યાં બહારથી “ સમુર, હે દુષ્ટ સમુર, તારો છવ બચાવવાની ઇચ્છા કરતો હોય તો એ આર્યજાળને છોડી દે ” એ વાક્યો સંભળાયા. તે સાંભળી અંદરનો પુરુષ ગમરાયો અને તે સ્ત્રીને પડી મૂકી, કાંણુ આવે છે એ જાણવા બહાર જાય છે ત્યાં તો નવલ અને રાજપુત્રને અંદર આવતા જોઇ તેના ગભગટનો પાર રહ્યો નહીં. તેણે જવણુ કે ધણા દિવસનું સાચવેલું આજે પ્રકટ થઈ ગયું, તેને જોઇ યસવંતસિંહ બોલ્યો, અરે ! મામા, તમે ક્યાંથી ? ઉત્તર મળ્યો, બાપ તમે અસારે આ ઉજાજડ વનમાં ક્યાંથી ? આમ સામસામે પ્રશ્ન કરી બંને જણ આશ્ચર્ય પામ્યા. અને જવણુ કે આનો જલમસિંહજ. તેની સાથે વધુ વાત ન કરતાં રાજપુત્ર તથા નવલ અંદર આવ્યા, પણ અંદર કોઈ મળે નહીં. એ જોઇ તેઓએ જલમને પૂછ્યું કે અમે દમણા જ ગેની ખૂમ સાંભળી છે તે સ્ત્રી ક્યાં છે ? જલમે કહ્યું, તેનું તમારે શું કામ છે ? તમે તમારે આવ્યા તે રસ્તે ચાલ્યા જવન રાજપુત્રે કહ્યું, નહીં, તે ક્યાં છે તે જાણવો. એવામાં એક ઓરડામાંથી અવાજ આવ્યો, “ હે ! પ્રભો ! મારી અજાણું કોઈ બેસી નહીં ” આ સાંભળી બંને જણ તે તરફ ગયા અને ઓરડા ઉઘાડી જુવે છે તો ત્યાં પલમ સાથે એક પંદર સોલેક વર્વની બર યુવાન બાળાને બાંધેલી છે. તેને જોઇ રાજપુત્રને પોતાના મામા ઉપર ધણેજ ગુરસો આવ્યો. જલમસિંહ પણ આ વખતે પોતાનું પોગળ પુટી ગયેલું જોઇ ધણેજ શરમાઇ ગયો અને હવે શી વલે યશી એના વિચારમાં પડ્યો. થોડી વારે કાંઈક સૂઝી આવતાં ઉભો થયો, અને બોલ્યો, “ સિપાઈઓ, આ બંને જણને પકડી ગ્રામ દ્વારમાં લઇ જવ. ” આ સાંભળી વીસ પચીસ હથિપાર બંધ માણસોએ આવી નવલ અને યસવંતસિંહને પકડી લીધા. આ બંને જણ સામા તો ચપા. પણ સામે વધુ માણસો હોવાથી તેમનું કાંઈ ચાલ્યુ નહીં.

અપૂર્ણ.

કોઈ માણસ કદી સુખ ન પામે,
સત્યવાન કદી દુઃખ ન પામે;
અભિમાની કદી જય ન પામે,
રાગી કદી પાર ન પામે.

કોષને અપયશ વરે,
વ્યસની તે દીનતા વરે,
સદાચારીને લક્ષ્મી વરે,
શાનીને મુક્તિ વરે.

(અનુસંધાન આર્ય માસના પૃષ્ઠ ૨૮ થી).

એ પ્રમાણે વિશ્વામિત્રે અજન્મે યોદ્ધાઓને મોઢા પમાડ્યા નોંધ ફરી શાગધાએ અનેક શત્રુધારી યોદ્ધાઓને ઉત્પન્ન કર્યા, જેમણે એકએક દુડી પડી વિશ્વામિત્રનું સર્વ સૈન્ય નાશ કર્યું. આ નોંધ વિશ્વામિત્રના સો પુત્રો અનેક પ્રકારનાં આયુધો લઈ, વસિષ્ઠ મુનિ ઉપર ધસ્યા. પણ તેમણે તેો માત્ર દુઃશત્રાથીજ તેમના રથ અશ્વ સહિત બાળી દીધા.

આ પ્રમાણે વિશ્વામિત્રનું આયુ' સૈન્ય અને સો પુત્રોનો નાશ, એ માત્ર થોડાજ સમયમાં બન્યું. પરંતુ એથી દહે મહાપદ્મરૂપી વિશ્વામિત્ર તેો અતિલજ્જામુક્ત થઈને ચિંતા કરવા લાગ્યા, તે મુદ્દર્ત માત્રમાં પોતાનું સર્વસ્વ નાશ થવાથી તે વેગ વિનાનો સમુદ્ર દોપ તેવા ચાંત, ફાંત પડી ગયલા નિવિંપ સર્પ જેવા, ગર્વ રહિત અને દીન થઈ ગયા. અને તેમના બેદનો પાર રહ્યો નહિ. પછી યેર આવી તેમના જીવતા રહેલા એક પુત્રને ક્રિષ્ણ ધર્મે ફરી, પૃથ્વીનું પાલન કરવાની શિક્ષા દઈ, પદ્મભિષેક કરી, રાજસિંહાસનપર સ્થાપિત કર્યો, તે પોતે મનમાં ઉત્પન્ન થએલા આવેશને લીધે, દિમવત પર્વતની તળેટીમાં આવેલા કિમ્બર તથા ઉરગોએ સેવેલા રમણીય તપોવનમાં ચંકરને પ્રસન્ન કરવા માટે તપધર્મ કરવા આવી નીકળ્યા.

ધણીક કાળ સુધી તપ કરવાથી દેવેશ્વર સહાસિત પ્રસન્ન થયા. તે રાજર્ષિ વિશ્વામિત્રે દર્શન આપીને બોલ્યા કે, "હે રાજ, તું શા અર્થે તપ કરે છે ? હું તારા આ તપથી સંતુષ્ટ થયો છું, માટે તારી ઇચ્છા દોપ તે વરદાન માગ હું વરદાન આપનારો છું." ત્યારે મહાતપસ્વી વિશ્વામિત્રે ચંકરને નમસ્કાર કરીકહ્યું, "હે પ્રભો, જે આપ પ્રસન્ન થયા હો તેો મને અગ્ર, ઉપાગ, મંત્ર તથા રહસ્ય સહિત ધનુર્વેદ આપો; અને આપની કૃપાથી દેવ, દાનવ, મહર્ષિ, મંધર્વ, મક્ષ તથા રાક્ષસોનાં જે અસ્ત્રો, તે પણ સર્વ મને પ્રાપ્ત થઈ, મારા હૃદયમાં સ્ફુરણમાન થાયો. હે દેવોના દેવ ! મારી એ ઇચ્છા પૂર્ણ કરો." એ સોમળી, "અસ્તુ-તે તારી ઇચ્છા પ્રમાણે થાયો," એટલું કહી ચંકર અદસ્ત થઈ ગયા.

મહાદેવજી પાસેથી સમગ્ર અસ્ત્રોની પ્રાપ્તિ થવાથી તેો દહે વિશ્વામિત્રનો ગર્વ તણીસોઈમાં પણ ન માયા મડ્યો, અને તે અર્ધજાન માનવા લાગ્યા કે, હું રૂપિવર વસિષ્ઠને સર્વથા જીતી ચૂક્યો છું. પણ તેો ગણત્યા નહોતા કે, એ મહામુનિનો અધિકાર અને પ્રતાપ કેવડો મોટો છે ? તપોવનથી નીકળી પોતાના નગરમાં પણ ન જતાં વિશ્વામિત્ર પરમાર્થ મુનિના આશ્રમે ગયા તે અનેક સંજો મૂડી. વસિષ્ઠ મુનિનું આયુ' તપોવન બાળી મધ્યુ. એથી લઈ પામી આશ્રમમાં વસનારા ચતાવધિ મુનિઓ, વસિષ્ઠ મુનિનાં શિષ્યો અને હજારો મૂળો, તથા પશ્ચીમો દશે દિશે નાસવા મંડ્યા. "અરે તમે કેમ પણ વાલે લઈ ફરો ? નહિ, જેમ સર્વે આજીવનો નાશ કરે છે તે રીતે હું એ ગાંધિપુત્ર

વિશ્વામિત્રના નાશ કરીશ.” આમ વસિષ્ઠ મુનિના કહેવા છતાં પણ તે આશ્રમ કેવળ સુતો થઈ જ્યો. અને તે નિર્જન જગ્યાવા લાગ્યો. આથી ક્રોધાનિદ્રા વસિષ્ઠ મુનિએ બહાર આવી વિશ્વામિત્રને આ પ્રમણે કહ્યું “ દુરાચારી મન, મેં ઘણા કાળ સુધી રક્ષા કરી વૃદ્ધિ પંખાડેલા મારા આશ્રમનો તું નાશ કરે છે, માટે તારો પણ નાશ થવાજ બેઠો છે. હે અવિચારી, તારા મનમાં જે મુદ્દજ કરવાનું છે તો લે દ્રવે તરફ યા.” એટલું કહી તે ધૂમ વગરના કાતામિ સરખા મહર્ષિ, ક્રોધે કરી પોતાના દાપ્તમનિ બ્રહ્મ દડ વિશ્વામિત્ર સામે ઉમાગી ઉઠા રહ્યા.

વસિષ્ઠ મુનિનાં આવાં સંકોષ વચન સાંભળી વિશ્વામિત્ર તૈયાર થયા ને પોતાના ધનુષમાં અગ્ન્યા-ત્વ યોજીને રૂપિ પ્રત્યે “ ઉઠા રહો,” એમ બોલ્યા. મુનિ તો તે વખતે કાલ દંડ સરખા બ્રહ્મદંડને મદલ કરી ઉભાજ દતા. તે કરી ક્રોધથી બોલ્યા, “ હે ક્ષત્રિઓમાં અધમ ગાધિ પુત્ર, હું તો હિમેતોજ છું. નિઃશંકપણે તારું જેટલું બળ હોય તેટલું મારી ઉપર મૂક આજે હું તારાં અસ્ત્રોનો તેમજ શંકર પાસેથી થયેલી પ્રાપ્તિથી તને ઉપજેલા મનનો સમૂળ નાશ કરીશ વળી ક્ષત્રિય બળ અને બ્રહ્મજનને સરખાજ માનવાની તારી દુષ્ટી મતિને આજે બ્રહ્મજનની અધિકતાથી ચકિત અને વ્યમ કરીશ અને તને, તેમજ તારા સરખા બીજાઓ, જેઓ બ્રહ્મજનના અત્યાય નથી જાણતા, તેમને દિવ્ય બ્રહ્મજનના તેજવડે અગ્નવી નાખીશ.”

આ મદા પરાક્રમી વિશ્વામિત્ર અને બ્રહ્મર્ષિ વસિષ્ઠનો પ્રસંગ જોવાને, અનેક રૂપિગણો તેમજ આકાશ મળે દેવતાઓ એકઠા થયા દતા. તે બ્રહ્મજન તથા ક્ષત્રિય બળની તુલના કરવાની અમૂલ્ય તક જોઈ, બહુ ઉત્ક્રાંતિત થઈ ઉભા દતા વસિષ્ઠ મહામુનિના દાપ્તમાં તો માત્ર એક આખ-રાત્રિ ચક્ર દંડજ દવે. આથી સર્વને આશ્ચર્ય થતું કે જોઈએ સુ થાય છે, ને કાણુ છને છે ? પોતે યોજી રાખેલું લપકર અગ્ન્યત્વ દ્રવે વિશ્વામિત્રે હેડ્યુ, ને તે સુખવાદ કરતું વેગબેર રૂપિ તરફ ગયુ ખડું, પરંતુ સરોવરમાં ફેંકેલો ધનુષમતો અગારો તેમાં પડતાજ જેમ એકાએક સાંત થઈ જાય તેમ સર્વના આશ્ચર્ય વચ્ચે તે અત્ર મુનિના દંડ આગળ આવતાજ નમન કરી તદ્દન સાંત થઈ ગયુ આથી વિશ્વામિત્ર અતિશય ખીજવાઈ ગયા ને અગ્ન્યાત્વ જેતુ લપકર બાણુ શાંત થવાથી એક પછી એક બીજાં અનેક અસ્ત્રો તેમણે રૂપિ ઉપર મૂક્યાં, પરંતુ તે સર્વેની એજ ગતિ । ગાધિ પુત્રે તે ૧૪ી ધણી અસ્ત્રો મૂક્યાં પણ તે સર્વેને બ્રહ્મપુત્ર વસિષ્ઠે માત્ર એક બ્રહ્મદંડ ઉગ્રાગતિ વિવારણ કર્યાં. આ જોઈ સર્વ લોક પરમ આશ્ચર્ય ચકિત થઈ ગયા, પણ વિશ્વામિત્રના બેઠનો પાર રહ્યો નહિ. પોતાનાં સર્વ અત્ર સાંત થયાં, ત્યારે નિરૂપાયે તેમણે પોતાના ધનુષમાં મત્ર બણી, બ્રહ્મત્ર નામનું બાણુ યોગ્યુ. કે જે અત્ર મૂકવાથી આખા બ્રહ્માન્ડનો સમ ધર્મ જવાનો મોટા ધનુષારીઓને પણ સદા અપ રહે છે, એના તેજથી સર્વ દિશાએ લપકર થઈ, ને અગ્નિ વિગેરે સર્વ દેવતાઓ, દેવર્ષિઓ, ગ્રધર્વો તથા મોટા નાગોસંહિત ત્રણ-લોક ત્રાસ પામવા લાગ્યા. આ વખતે મહાત્મા વસિષ્ઠ પુત્ર ત્રણલોકને મોઢ પમાડે તેનું અતિ-શક્તિ, બળકંઠપ થયું. તેમનાં રામ ઉદ્દેશમાંથી ધૂમ સહિત અગ્નિની જવાળાઓને તણુખા નીકળી આજે ને તેમના દાપ્તમનિ દડ પણ કાપાગન સમાન પ્રજ્વલિત થઈ ગયો. વિશ્વામિત્રના ધનુષમાંથી પુરેલું બ્રહ્મત્ર, આખા બ્રહ્માન્ડને દીપકવતું, ને વિદ્યુત સમાન દેવ-કરતું રૂપિ તરફ સડકાડ આ-યુ, પણ સમગ્ર આવતા, જેમ અગ્નિમાં અગ્નિ એક રૂપ થઈ જાય પણ તેને જાતી રોકે નહિ. તેમ તે રાત્રિના અત્યવસમાન બ્રહ્મદંડમાં સમાઈ ગયું. આથી તો ઉડતું રૂપિતું તેજ દિગ્ગુણ વૃદ્ધિ પામ્યુ અને તેથી વિશ્વામિત્ર વિગેરે ઘણા લપ પામવા લાગ્યા પછી આકાશમાંથી દેવતાઓના અને ભૂમિપરથી રૂપિઓના એક સામઠા જગત્પ્રકારના પીકારો થયા લાગ્યા.

ને હે મુનીશ્વર આપને ધન્ય છે, આપનું અઘાનજ અગ્રેષ્ઠ છે, આપના અઘાનજની દુસતાએ કોઇ પણ બળ આવે તેમ નથી. આપે મહા બળવાન વિશ્વામિત્રને, તેના અઘાનજનો માસ કરી, નષ્ટ સામર્થ્યવાન કીધો છે. માટે હવે ક્ષમા કરો, ને કૃપાળુ થઈ આપના વાપકર સ્વરૂપને સમાવી દો." એમ સર્વેએ મુનિને પ્રાર્થના કરી જેથી વસિષ્ઠે પોતાનું પ્રપત્નું સ્વરૂપ ધારણ કર્યું.

પોતાનું સમગ્ર બળ નાશ પામેલું એક વિશ્વામિત્રના મનની સ્થિતિ નિસ્તેજ થઈ ગઈ, તેમનો સર્વ ગર્વ સમૂળ થઈ યઈ ગયો. તે નિશ્ચયપર નિશ્ચય નાખતા તે સૌ સતિજાતા મોટેથી કહેવા લાગ્યા કે, અહો ! ધિક્ક છે. આ કૃત્રિપના નિર્ભય બળને, અહા તેજસ્વળ મળજ પ્રસન્ન કરવા યોગ્ય છે. માત્ર એક અઘાનજ, મારા ત્રેલોક્યને પણ ક્ષણમા બળ્ય કરી નાખે એના સર્વ દિવ્યસેનો નાશ કર્યો; તો એ અઘાનજ મુખ્ય કારણ છે, તેથી તે મેળવવાને માટે હવે હું મારી ઈન્દ્રિયો તથા મનને-પ્રસન્નપણે આક્રમ કરીને મોટું તપ આચરીશ. "

એ પ્રમાણે વસિષ્ઠ મુનિ સાથે વિશ્વામિત્રે સ્વાસ્થી વૈર બુધ્ધિ. ને તે અપમાન થનારૂપ તાપને લીધે અત્યંત તપશ્ચરણાળી વિશ્વામિત્ર પોતાના યવથા પરાજયને સંભારી, વારંવાર નિશ્વાસ મૂકવા લાગ્યા પછી પોતાની ઐસદ્ધિત દક્ષિણ દિશાએ આવેલા અરણ્યમાં જઈ, કૃષ્ણ તથા મૂળને આધાર કરી, અતિ ધીર તપનો આરંભ કર્યો, ત્યાં આજળ તેમને દર્શાવપદ, મધુપદ, દદનેત્ર અને મહારથ નામે ચાર પુત્રો થયા જેઓ પરમ સાત્ત્વ તથા ધર્મમાં પરાયણ અને પગક્રમમાં અપૂર્વ હતા. આ ઉપરાંત તપશ્ચર્યા કરતાં વિશ્વામિત્રને પૂર્ણ એક સદૃશ વર્ષ થઈ ગયા ત્યારે સર્વ લોકના પિતામહ અહા એમના પર પ્રસન્ન થયા, ને અત્યંત મહા તેમણે મધુર સ્વરથી કહ્યું, "હે રાજર્ષિ ! હે કુશિક પુત્ર, વિશ્વામિત્ર, તે ઉપ તપ કર્યું, ને તેના પ્રભાવથી સર્વ લોકને હું છતી થયો છું. વળી તારા તે તપે કરી તું રાજર્ષિ થયો છે, માટે હવે તપ સમાપ્ત કર.

એટલું કહી અઘાનજ સાત્ત્વ લોકમાં ગયા, ત્યારે વિશ્વામિત્રને એથી ખડું ખોટું લાગ્યું. ને સન્નિધિ નીચું મુખ કરી કોઇ ઉત્પત્ત થવાને લીધે કહેવા લાગ્યા કે, "અરે, મેં દીર્ઘ તપ કર્યું, છતાં દેવતાઓ તથા રૂપિ ગણસંદિત અઘાનજ મને હજી રાજર્ષિ બનેલો છે, માટે એ તપનું ફળ મને કોઈ મળ્યું નહિ. હવે મારે અઘાનજવાની પ્રાપ્તિને માટે અધિક તપ કરવું જોઈએ." એવા નિશ્ચય કરીને મહા ધૈર્યવાન ધર્માત્મા તપસ્વી વિશ્વામિત્ર કરીને દદ અંત કરાવ્યો મહા કઠિન તપ કરવા લાગ્યા.

એ નિશ્ચયથી તેમણે દ્વારો વર્ષ સુધી મહાતીવ્ર તપશ્ચર્યા કરી, અને તે અઘાનજને પામવાને યોગ્ય થયા; પરંતુ તેની પ્રાપ્તિ થવા પહેલાં તો તેમણે એ તપોબળનો જુદોજ ઉપયોગ કર્યો,—

તે વખતે અયોધ્યા નગરીમાં હંદ્રાકુ રાજના કુળમાં ત્રિશુક નામે પરમ સત્ત્વવાદી તથા છર્તેશ્વર રાજ રાજ્ય કરતો હોય. તેને એક વખતે એવી ઇચ્છા ઉત્પત્ત થઈ કે, "હું જ્ઞાનિ સેક મત્ર કહું, અને તેના ધુવ્વજનથી આ સરીરે (આ દેહને) સ્વર્ગે જાઉં" આ પોતાનો વિચાર તેણે પોતાના પ્રુગેહિત વસિષ્ઠ મુનિ પ્રત્યે કહી સંભળાવ્યો. ત્યારે તેમણે તેમને કહ્યું કે, હે ત્રિશુક, તારી આ ઇચ્છા સફળ થવી તદ્દન અશક્ય છે, માટે તું તેને માટે મિથ્યા પ્રયત્ન કરીશ નહિ. આથી અસંતોષ માની ત્રિશુકે, પોતાની ઇચ્છા સંપૂર્ણ થરીજ જોઈએ, કેમકે પુત્ર પ્રપત્નથી સમગ્રું સિદ્ધ થાય છે, એ વિચારથી વસિષ્ઠ મુનિના પુત્ર પાસે જવાને તેણે વિચાર કર્યો, ને દક્ષિણ દિશા પ્રાપ્ત થઈ તે રૂપિના મોટી કંતિરાગા સૌ પુત્રો તપ કરતા હતા ત્યાં ગયો.

ત્યાં જ્યાં મહા તેજસ્વીઓની પાસે જ્યાં સર્વેને યથાક્રમ નમસ્કાર કરી, કર્મોડીને વિનતિરૂપે તેણે કહ્યું કે, “હે ગુરુ પુત્રા, તમારું કલ્યાણ થાઓ. તમે મારા ગુરુના પુત્રા હોવાથી ગુરુ વ્રતજા છે, માટે હું તમારે શરણે આવ્યો છું અને આ દેહેજ સ્વર્ગમાં જવાની ઇચ્છા છે; ને તેને માટે તે ઇચ્છા પરિપૂર્ણ થાય, એવો મહાવ્રત કરાવવા સારું હું મહાત્મા ગુરુ વસિષ્ઠની આગળ ગયો હતો, પરંતુ તેમણે તેમ કરવાની મને ના કહી તેથી હું અહીં આવ્યો છું. તો આપ તે યત્ન કરાવવાનું મનપર લઈ મને યત્ન સાદિયો તૈયાર કરવાની આજ્ઞા આપો. હે સર્વ માન્ય, હે તપસ્વીઓ, હું તમને વારંવાર પ્રણામ કરી તમારો પાસે યાચના કરું છું કે, જેમ કરતાં હું સદેહે સ્વર્ગ પ્રાપ્તિ જાઉં, તેવી રીતે તમે સર્વ સ્થિત ચિત્ત ધરો અને યત્ન કરાવો. કારણ કે ગુરુએ ના કહી તો ગુરુ પુત્ર વિના હું ખીલ કાની પાસે જાઉં કેમકે અમારા કલ્યાણ કુળની પરમ અનિબંધે દેવતા પુરોહિતજ છે.

ત્રિશંકુનાં આ રીતનાં વચન સાંભળી વસિષ્ઠ પુત્રોએ તેને બહુ ક્રોધ કરી કહ્યું, “હે દુષ્ટદિ, સત્યવાદી ગુરુ વસિષ્ઠે તને ના કહી છતાં, સામાટે તું તેને તજી અમારી પાસે આવ્યો! કલ્યાણ વંશીઓના પુરોહિત વસિષ્ઠજ છે, માટે તારે તેમનાં વચન ઉલ્લંઘન એ કેવળ આયોગ્યજ છે. જે યત્ન કરાવવાની અમારા પિતાએ ના કહી, તે કરાવવાને અમે કેમ સમર્થ થઈએ? હે નરજોશ ત્રિશંકુ, સ્વર્ગ તો મુ, પણ ત્રણે ઉત્તમ લોકોની જેથી પ્રતિ યાય, એવો યત્ન કરાવવાને મહા મુનિ વસિષ્ઠજ સમર્થ છે; છતાં તેમણે તને ના કહી, તારે તું ગુરુવાક્યને ન ગણકારતાં અમારી કને કેમ આવ્યો? અને તેથી શું અમે તને યત્ન કરાવીને, અમારા પિતા ગુરુ, મહાત્મા વસિષ્ઠને અપમાન પહોંચાડવા સમર્થ થઈએ એમ હતું? માટે મિથ્યા માયાકૃત છોડી દઈ, બાળકની પેઠે અજ્ઞાની ન યતાં પોતાના પુર પ્રાપ્તિ પાછો જા”. આ સાંભળીને પણ કઈ ત્રિશંકુ મનમંત્ર થયો નહિ ફરીને તેણે સર્વને કહ્યું, “ગુરુ પુત્રા, તમે તેમજ તમારા પિતાજીએ મને યત્ન કરાવવાની ના કહી, તો તેથી હવે ક્રોધ અન્ય પુરોહિતોના આશ્રય લેવો પડશે; તમારું કલ્યાણ થાઓ. ને તમે સુખેથી તપ કરો”. એ પ્રમાણે કુળગુરુની અવગણના કરવા રૂપ ત્રિશંકુનાં વચન સાંભળી વસિષ્ઠ પુત્રોને અતિશય ક્રોધ ચડ્યો, તેને લીધે તેઓએ તેને શાપ દીધો કે, “હે દુષ્ટ તું તારી દુષ્ટદિને લીધે અંગાળપણું પામીશ, માટે અદોષી શીખ ચાલ્યો જા.

(અપૂર્ણ)

સાક્ષાર સ્વિકાર.

નીચેનાં પ્રસ્તોતો વાર્તાવારિણિ ઓરિસ તરફથી પ્રસિદ્ધ થયેલાં અંગ્રેજી રા, અંગ્રાહાસી ગ્રંથોરસાગર દ્વે. કે. ખાડીયા શ્રીરમજીની શેરી અમદાવાદ તરફથી મળેલાં છે આ પ્રસ્તોતો ત્યાંથી શીખીકે દરે ત્યાં સુધી અગ્રી છાંનતે મળ્યો.

દિવ્ય રંગા.—એક અપૂર્વ દીરકીત વાન.—લેખક મણપાતિરામ ઉત્તમરામ બદ્ અમદાવાદ રેવન

૧૧ પેજ ૧૮ ૧૭૪ ૨૬ કાગળ બોર્ડ પરીનું મજબુત પુસ્તક કીમત ૧૦.

ચિન્તામણિ.—એક દિવ્યોદય વાન.—લેખક શ્રીમુન નગીનદાસ પુરોહિતમદાસ શંકરવી—અમદાવાદ.

રેવન ૧૧ પેજ ૫૪ ૧૪૪ ૨૭ કાગળ બોર્ડ પરીનું મજબુત પુસ્તક કીમત ૧૦.

કમલમુખ.—રસમય સુખોદય વાર્તાઓનો અપૂર્વ સંમદ કામ ૧ થી ૪ દરેક ૨૭ કાગળ તપ્ત મજબુત બોર્ડ પરીના પુસ્તકો અનુક્રમે ૫૪ ૭૮, ૧૦૪, ૧૦૪, ૭૦ કીમત દરેક ભાગની ૧૦.

(અનુસંધાન ગતિકંથી)

પ્રકરણ ૨૨ મું.

રમેશ-મરણના સુખમાં.

નિત્યાનંદ અને સ્યામ સુંદર ગપાગપી કરતા હતા ત્યાં એક માણસે આવી બનેને છુટા કર્યા અને પૂછ્યું કે, “ગંગા ક્યા છે ?” નિત્યાનંદ અને સ્યામસુંદરે આવનાર માણસને ઓળખી લીધી તે રમેશ હતો. રમેશ પ્રમાથથી થોડા દિવસ ઉપર ઘેર આવ્યો હતો. તેણે હવે તારાની સાથે લગ્ન કરવાનો વિચાર છોડી દીધો. પણ હવે ગંગા ઉપર તેની પ્રીતિ વધી હતી. ગંગા કુંવારી હતી તેમજ એમાજ પણ હતી. તેણે પોતાના રનેહથી રમેશનું મન જીતી લીધું હતું. તે ઘેર આવ્યા પછી બીજે ત્રીજે દિવસે દરિનાથને ત્યાં જતો હતો. તારાએ પણ હવે તેના ઉપરની પ્રિતિ ઓછી કરી હતી. પણ તેનું લગ્ન ગંગા સાથે થાય તેવું તે ઇચ્છતી હતી. ગંગા શુભ યજ્ઞ અને જ્યારે ગામમાં ચારે બાજુ તપાસ કરતાં તેનો પતો ન મળ્યો ત્યારે રમેશ જાણ્યું કે તેનું દરજી નિત્યાનંદેજ કંઈ દશે. એમ ધારી તેની શોધ કરી લાવવાનું કહી પોતે કેવીના મંદીર તરફ વળ્યો હતો ત્યાં જ્યારે તેણે ગંગાને અધારામાં ઉભી રહેલી ન જોઈ એટલે નિત્યાનંદ તથા સ્યામ સુંદરને લદના જોઈ તેમને ઉપરનો પ્રશ્ન કર્યો હતો. રમેશને જોતાં જ, નિત્યાનંદ અને સ્યામસુંદર અંદર અંદર લદવાનું મૂકી, દષ્ટ તેના ઉપરજ તુટી પડ્યા. રમેશ પણ તેની સામે ચર્ચો પણ તે જે જણ અને રમેશ એકસો તેથી તેમને પોત્તી શક્યો નહીં. એટલામાં નિત્યાનંદે રમેશને મારવાને પોતાની લાકડી ઉગામી. અને જોવા મારવા જાય છે તેવો રમેશ પાછો ફરી ગયો. પણ પાછળ એક ઝાડઝાંખરાનાળું ઉડું ફાટતર હતું તેમાં પડ્યો. અને પડવાની સાથેજ સખત વાગવાથી જોમાન થઈ ગયો.

ચોરીવારે રમેશની આંખો ઉઘડી, ત્યારે તેણે - પોતાને એક ઝુપડીમાં ઘુટલા ખાટલામાં સુતેલો હું એવું જાન થયું. સવાર થયા બાજુ હતું. અને સામે ઝાડઉપર પક્ષીઓ કહ્લોલ કરતાં હતાં. રમેશે આંખો ઉઘાડી ચારે તરફ જોયું તો પાસે થોડે વેગળે એક દલપટી જાતીની સુતેલી હતી તે તેનાં નાક બોલતાં હતાં. સામે એક ઝરો વહેતો હતો અને મંદમંદ શીતળ પવન અંદર આવતો હતો. પોતાની પાછળ એક સ્ત્રી બેઠી બેઠી જ્યાં જ્યાં વાગ્યું હતું ત્યાં ત્યાં કાંઈક ચોપડતી હતી. તે સ્ત્રી કાંઈ છે તે જોવા પાછળ ફરવાની ઇચ્છા કરી - પણ ફરી સમય

નહી. તેના આખા શરીરમાં ઘણીજ પીડા થતી હતી. અને માથું ફેંપી કરતું હતું.

રમેશને પાછળ ફરવાની હઠ ઝોઝ, તે સ્ત્રીએ કહ્યું, “ આપ સુધ જાવ ” આ સાંભળ વળી રમેશે પાછળ જોવા વધુ જોર કર્યું પણ ફરી ચક્રાચું નહી. અને વધુ જોર કરવાથી તે ધીમે ધીમે બેભાન થતો ગયો. તે દિવસે જ્યોરે રમેશને ઘણીજ તાવ ચડ્યો હતો. આખા રાત તેજ દશામાં આળી બીજે દિવસે પાસેના ગામને એક વૈદ્ય આવ્યો. તેણે નાડી જોતાજ મોં મરડી, માથું દલાવ્યું.

આ જોઈ ગંગા કાંઈક ભયથી બોલી, કેમ તવ બહુ છે ?

વૈદ્યરાજ કાંઈક ઓછું દેખતા હતા જેથી ઝુપડીમાં જોતાં ગંગાને જોઈ ચક્રમા નહોતા. પણ આ અવાજ સાંભળી તે સારી રીતે અંખો ફાડી ફાડીને તેના સામું જોવા લાગ્યા. તેમણે જોયું, કે આતો વાદળની વચ્ચે ચંદ્રમાની માફક ઝુપડીને સુશોભિત બનાવી રહી લાગે છે.

આ જોઈ વળી ગંગાએ પૂછ્યું, કેમ તાવ બહુ છે ? વૈદ્યરાજે કહ્યું, હા, બહુ છે. ગાયો જરો, ગમા, આ સાંભળી ગમરાઈ, અને જેની આ ઝુપડી હતી, અને જે ડાશી વૈદ્યને બોલાવી લાવી હતી તેને બોલાવી કહ્યું કે આ વૈદ્ય શું કહે છે ?

તે ડાશીએ આવી વૈદ્યનું કહેવું સાંભળી કહ્યું કે, “ તાવ છે, તાવ મારો જરો. એટલે ફવાથી તાવ મટશે ” એમ તે કહે છે.

આથી ગંગાને કાંઈક ધીરજ આવી વૈદ્ય કાંઈક ગોળાયો આપીને ગયા. તે ગોળાયો ખતર રાવી પણ કાંઈ રમેશને ફાપદો થયો નહીં. પણ તાવ વધતોજ ગયો ગંગા પાસે ત્રણ ચાર જણગો હતી તેમાંથી એક બે તો પ્રયત્ન કરવા માટે ઝુપડી વાળી ડાશીને આપી હતી. અને બાકી હતી તે પાછી તેને આપીને કહ્યું કે, કેમ સારો વૈદ્ય દોષ તો તેને બોલાવી લાવો. અગે આ જણગો વચ્ચે તેને પેમા આપીશું.

રમેશના મંદવાડને આજે સાત દિવસ થઈ ગયા હતા સાતમે દિવસે સવારે બીજા વૈદ્ય રાજને બોલાવી આવ્યા. તેણે રમેશની નાડી જોઈ કહ્યું, “ રોગ બહુજ વધી ગયો છે, સંનિપાતનાં લક્ષણ જણાય છે. આજ અર્ધ રાત્રે તાવ ઉતરતાં બચવાની આશા નથી. પણ જો દૈવયોગે તે વખતે શુભ ખચી ગયો તો પછી કાંઈ ચિંતા નથી આ ત્રણ ગોળાયો દુ આપું છું. તેને આદાના રસમાં, એક દમણાં, બીજી જ્યોરે તે ત્રીજી સાંજે આપજો. તેથી આરામ થઈ શકશે. હવે હું ઠાને આવીશ ”

એમ કહી વૈદ્યરાજ ગયા દિવસ ચંદ્રવા લાગ્યો. રમેશ વચમાં વચમાં અંખો ઉઘાડી ગંગાના તરફ જોઈ કાંઈ કહેવા જતો હતો પણ કહેવાનું નહોતું. ગંગા પોતાના બોળામાં તેનું માથું મૂકીને બેસી રહી હતી.

ધીરે ધીરે સૂર્ય અસ્ત થયો અને રાત પડી. પણ રાત્રે એક આશ્વત આવી પડી, ઝુપડી વાળી ડાશીએ આવી કહ્યું, “ હું તો ગંગીજ છું, ને જો આ માણસ રાત્રે મરી જાય ને જૂત થાય તો પછી હું ક્યાં મરું, માટે તમારે તેને વધ અટકાવી બહાર જવું પડશે. ” આ સાંભળી ગંગાના દુઃખને પાર રવો નહી તેણે પંતુંબ કહ્યું, પણ ડાશી એકની બે થઈ નહીં આખરે નિરાશ થઈ ગંગાએ તે ડાશીની મદદથી રમેશને ઉચકીને સામેના ઝરા પાસેના એક ગ્રામ તળે લઈ ગયું અને ત્યાં બેઠી, તેણે બે દામણાં આ મગાવી હતી, જેમાંની એક જમીન ઉપર પાથરી અને એક રમેશને બોલાવી, તેનું માથું પોતાના બોળામાં લઈ તે બેઠી, આજે અમાસની અધારી

રાત્રી હતી. આકાશમાં તારા પ્રકાશી રહ્યા હતા આ વખતે અંધારી રાત્રીના વખતે 'નિર્જન અરણ્યમાં, બિચારી ગંગા એકલી રમેશનું માથું ધોતાતા ખોળામાં લઇ, રડ્યા કરતી હતી. અને મોધાર આંસુ આંધ્યાં જતાં હતાં. રાત્રે ભયંકર પશુઓના સજ્જો તે સાંભળતી હતી, વળી કેટલાક દિંસક પશુઓ ત્યાં પાણી પીવા તેની પાસે યજ્ઞને જતાં આવતાં હતાં. આ સર્વ એક નિઃસહાય અજાણના દુઃખમાં વધારો કરતાં હતાં.

ગંગા વારંવાર રમેશની નાડી બેતી હતી નાડી ધીરે ધીરે હોણુ થતી જતી હતી. ગંગાએ મોહનતા માથે હાથ મૂક્યો, તો જરાબર પૂરસેવો છુટી રહ્યો હતો.

આ બેઠ ગંગાના મલરાટનો પાર રહ્યો નહીં । તેણે ધાર્યું કે સમય થયો છે. અંધારી રાત થઇ છે. "અરે ભગવાન ! છેવટે આજ દશા ।" એમ કરી મોધાર આંસુએ ગંગા રડવા સાગી, અને તેના દોષ કાઢી લીધા ગયા.

અપૂર્ણ.

વૌધાત્મક હાસ્યમાળા.

(૧)

ચક્રભાષ શેઠના ધડીયાળનો ઇતિહાસ.

(લેખક દેસાઇ મોતીલાલ અચુરભાષ મહાધાવાળા).

ચક્રભાષ શેઠના પીતાએ સદામાં દ્રવ્ય સંપાદન કરેલું તેનું બ્યાજ તથા દુઃખોનું ભાણું અને જાગીનેની ઉપજ સારી આવતી હતી. તેથી ચક્રભાષ શેઠ એક નાના શેઠ અને મોટા અમલદાર જેવા રહેતા હતા.

ચક્રભાષ શેઠ શાખીન હતા. કપડાં ફેન્સી અને અપદુરેટ દેશનતા પહેરતા. જેટલાં નાટકો થાય, જલસા થાય, સીનેમા આવે, કે જાદુના તમાસા થાય તે સર્વેમાં તેમની હાજરી તો હોયજ. અને સાથે બે ચાર પૂછડાં (દારતો) પણ હાજરજ.

એક રીતે તેઓ શાખીની કે કતિ પરોપકાર । । રતિ । । પી, કાપડીઆને, ગજીરક મોત્તે-વાળાને, હરજીને, ધોળીને, મેચીને, પાન ખીડીવાળાને, અને ચાદવાળાને-હોટલવાળાને-અને ધડી-આળવાળાને સાર ખટાવતા હતા. અને સરગદુ, વેપારીઓમાં તેમનાં (ચક્રભાષનાં) માન પીછાત-સારીં હતાં.

ચક્રભાષને ઘેર તેમના એક પીછાતવાળા મળવા આવ્યા. અને ચક્રભાષના હાથે ખંડીમાં ચોરસ ધડીઆળ આપિલું બેઠ બોલ્યા-અરે । । વાહરે । । શેઠ । । થોડા દિવસ ઉપર તો તમારા હાથે આમડાના પટામા ગોળ ધડીઆળ હતું, અને, વળી કપારે આ નવીન દેશન સાચા ? કીક દેખાય છે હો । । શું મંજોનો ગીલીટ છે । । (બે પુરખો એસ અને-દેખાવ ન હોય, અને એકલો

હાથ દેખાય તો શેઠ પણ શેઠાણી જેવા દેખાય-એમ મનમાં ગરબડો).

મીસ્તર નાનુભાઈ મને ધડીઆળનો શોખ છે તે વાત તમારી ક્યાં જાણુ બહાર છે. મારા પાસે તરેહ તરેહનાં, ધણી જાતનાં, ધડીઆળ આવી ગયાં. અને આવશે. શેઠે બગાડ દાંડી.

આ રથજે નાનુભાઈની ઓળખ દુ'કામાં; પણ કરાવવી જરૂરી છે નાનુભાઈનાં પગે ચક ચકતા, પણ જરા ફરેલા, અને મોટા પડતા છુટ હતા, ટોપી પણ મેલી પણ મહા મેદનતે સાફ ફરેલી દેખાતી હતી તે જરા નાની પડતી હતી. હાથકોટની બાંધો જરા લાંબી ત્યારે શરીર તંગ બેસતો હતો આ સધળું જોતાં-જોનાર તદ્દયક્રિતને તરહી આપે તો સધળી ચીજો તેમને બક્ષીસ મળેલી છે એટલી કલ્પના કરી રાકે નાનુભાઈ જાતે નાજર હતા કાંઈક પીતાનું દ્રવ્ય હતું તે પરવરી ગયા હતા. માસ્તરને મારી નિશાળેથી હાલ પછી જે વાંચતાં લખતાં આવડ્યું હતું તેમાં બીજો વધારો કરવા તેમણે તરહી લીધી નહોતી. પણ પરીચયને ક્ષીપે તેમને ધણા બધા શબ્દો આવડતા હતા હાલમાં તેમનો ધધો નાટક મંડળીઓ આવે તેમાં અગર રચનાિક મંડળીઓના બેસ હોય ત્યારે ડોરકાપર તરીકે રહેવાનો, મોટાઓની દોસ્તી કરી, ચાહ-પાન, બીડી, નાસ્તો કરવાનો અને ધરવટ વધારી-કપડાં લઈ-સેટ-ધડીઆળ ઇનામ મેળવવાનો (ધધો) હતો હજારો રૂપીઆ હોય ત્યારે નાજરી ન્યાતમાં પરજવાનું મળે તેમાં પોતે પરચરના કમરડા અને ધંધાથી પંકાયેલા એટલે કન્યા મળવાની આશા એટલી જણાતાં તેમણે પોતેજ તે વિચારને તિલાંજલિ આપેલી અને એકલી જીવગીનો અનુભવ કરતા હતા. હોટલોનો ભરપૂર જમાવ થયા પછી તેઓ ભાગ્યેજ ખાવાનું ધેર કરતા. કાંઈક રેન્દી મળી રહેતા. એટલે ચાહ, નાસ્તા હિંગા અને દિવસમાં ચાર છવાર ચાહ, એક બે વાર સોડા વોટર તથા આઇસક્રીમ અને નાસ્તા મળી રહ્યા પછી જમવાની જરૂર પડે ખરી ? ! ! અલખત જરૂર પડતી નહી. અને તેમને ચાહ-રેન્દી-થી ચલાવી લેવાનો મહાવરો પણ હતો. તેમનો પીવાની બીડીનો ખર્ચ મામલ તદારની ઓશીસના છેલ્લા કારકુનના પગાર જેટલો હતો બલકે વધારે પણ ઓછો નહી.

આટલું દુકું ઓળખાણ કરાવી હવે આપણે દુકા વાતના દુ'કા મૂકા ઉપર આવીએ.

શેઠ સાહેબ હું આપના શોખ અને ઉદારતાથી ક્યાં અજણ્યો છું. આપે મને જે ધડીઆળ ઇનામમાં આશરે પંદરેક દિવસ ઉપર આપ્યું હતું તે સાફ ચાલતું હતું પણ નટવર દેલાઈને ત્યાં તાલીમનનો નાચ હતો. મને ત્યાં જરા ઝોડુ બાળ્યું એટલે કોઈ ઉત્તાદે આખા દિવસે મારા ગળવામાંથી ધડીઆળ કાઢાડી લીધું, એવો આપની મહેરબાની છે, તો મને તો મળી રહેશે. પણ સાહેબ જુવો તો ખરાંકે નાચપાટીઓમાં રેન્દીના હાથે આવનાર પણ સાળા ચોર હોય છે. નાનુભાઈએ શેઠને મસકા લગાડતાં ભેગી અરજ પણ કરી દીધી.

મી. નાનુભાઈ જુવો સાંભળો. પ્રથમ હું એક ટાઇમપીસ કંબો લાવેલો તે થોડા દિવસ ઠીક ચાલ્યો, પછી બે ત્રણ વાર દુરસ્ત કરાવ્યા છતાં કંટાળો આપતું હતું. તેથી એલાઈવાળું ચોરસ નીકલના ફેમવાળું અને ચારે બાજુ કાચવાળું ટેબલ અગર બીંતે પણ રહી ચકે તિતુ ધડીઆળ જ્યાનંદ ધડીઆળીને ત્યાંથી લીધું. આ ધડીઆળ ટેબલ ઉપર રહેતું હતું. અને એલાઈવાળું હતું તેથી તેમાં ઘુળ બરાતાં તથા માણસોએ વાર વાર એલાઈ વગાડવાથી થોડી દિવસમાં તે ધડીઆળને રીપર અને સાફ કરાવ્યા છતાં સાંજ બગડી ગયું અને બજારમાં પૂછતાં તેનું કાંઈ ઉપજશે નહીં એમ જણાતાં. કાચના કબાટમાં રહે તેવું ધડીઆળ લેવા ધડીઆળીએ કહ્યું તેથી હું દેવળ ધાટનું ધડીઆળ લાવ્યો, તે પણ થોડા દિવસ રેગ્યુલર ચાલ્યું પછી ટાઈ. મમાં ફેર પડવા માંડ્યો અટકવા લાગ્યું. એની એ રસકટ થતાં તેને કાઢી નાંખી બીજું ફેન્સી ધાટનું ટાવરવાળું આણ્યું, પણ વિદાયતી માત્ર તકલદી હોવાથી તે પણ ન ચાલ્યું પછી સો-

નરી ચીપતું ગોળ આપ્યું. પછી તરેહ તરેહના ઘાટ આવતાં આપ્યો. ફેરવનાર, ચાતીની ઘંટડી ત્રાણ-કાંત કાડતી ઓવાણું, તારીખ વાર અનાવનાર, પેનસુલમમાં બાળક દિયકો ખાતું, એમ કંટાળે ધડીઆળનો બદલો કરનાં અને કેટલાંએક વેચાતાં આપ્યા હાલ આ લટકાવ્યું છે તે તારીખ વારતું એન સોનીઆ A રેગુસેટર એ.ફીસ કલાક આપ્યું છે. દેખાય છે પણ મઝાતું ને. હાલમાં આવે છે તો દીક. શેઠે બગાડતું બ્યુગલ પુકર્તા દુકામાં ધડીઆળનો છતીદાસ પણ પતાવ્યો.

અરે સાહેબ આપને ધડીઆળનો શોખ છે તેવો કાઢતે નથી જો એક કારખાતું હોય તો શોખ નવા નમુના કરાવે. પણ સાહેબ ! તમારા હાથે આ બસલેટ વેચ છે એટલે પેલું પહે-વાનું ગર્જવાતું ધડીઆળ તો આપ વાપરતા નહીં દરો. વાહ ! ! હાથનું ધડીઆળ શું મઝાતું છે. દેખાવમાં પણ કુદરત છે હો. નાનુભાઈએ શેઠને વખાણી ધડીઆળ મેળવવા પેતરો રચ્યો.

અરે વાર ગજવાનાં પણ ધડીઆળ બદલાયાં, પ્રથમ છનોત્રા વેચ આપ્યું. તે ઝીણું હોવાથી રીપેર ખર્ચ થતું ખાધું. અને કદમાં ઝીણું હોવાથી તે ગમેયું નહીં, એટલે તેનો બદલો કરી. રેલવે રેગુસેટર આપ્યું, પછી તો તે નયુ લઈ ગયો એટલે ગાર્ડવેચ આપ્યું, તે તુરત બગડ્યું પછી " રેસકોપ આપ્યું તે દીક આપ્યું પછી ચાંદીનું આપ્યું અને સોનાનું આપ્યું. તે ચોરાઈ ગયું એટલે રેસકોપ સીસ્ટવેચ આપ્યું કોઈ માગે તો સાળું મારાથી ના કહેવાય નહીં. માટે પછી તો કેટલી એક જાતનાં બે બે ધડીઆળ લાવ્યો. એક-કરે મારી પાસે-રેસ-કોપ પેટન્ટ-પુલ્કુવેલ્ડ લેડીવેચ-રેડીપમવેચ, લંદરવેચ, ફીગરવેચ, રીસ્ટવેચ, રટાર લાઈટવેચ મારનરવેચ, સીઝનવેચ, હેલીફેસ, મેટલેફેસ, મેટલેફેસવેચ ગનમેટલ ફેસવેચ, નીકલેફેસવેચ, ગીલોટમચનવેચ, વેસ્ટવેચ, મીલોટરીવેચ, ઇબલીશ એઈમવેચ, ચીડીયાવેચ, આવમલવેચ, લાંબવાવટાવેચ, મદીનાગોચ, લુકાએન્ક ડાયના વેચ. વીગેરે ઘણી જાતનાં ધડીઆળ આવી ગયાં ફેશન નવી નીકળે કે મને વેચ ખરીદવાતું મન થાય. રેડીપમવેચ તો મે તમને પ્રથમ એક આપ્યું હતું. લેડીવેચ તમારી ચારફત અખીનને ભેટ આપ્યું હતું. રીસમેટલ વેચ આપજો બા-કાની ગાડીવાળાને ભેટ આપ્યું હતું. હાલમાં આ મારે હાથે છે તે બસલેટ સીસવર વેચ લાવ્યો છું. જે હાથે ખાંધવાતું મેળવેચ ચામડાના પટાવાળું હતું તેના ઉપર ખુરશીનો પગ આવવાથી બાગી ગયું છે. રીપેર કરનારને પૂછતાં તે રીપેર થાય તેવું છે. એમ કહ્યું છે માટે રીપેર થઈ આવે એટલે તમે લેજો. જી. નાનુભાઈ તમારું ધડીઆળ ચોરાયું છે. અને તમારી પાસે નથી. માટે લાવે તે તમે રાખજો. શેઠે અભિમાનની ઉગી ટોચે ચઢી. પુલાતા પુલાતા ધડીઆળનો છતીદાસ કહેતાં નાનુભાઈને ધડીઆળની નવાજેશ કરી

થેંક્યું શેઠ સાહેબ ! આપની તો મહેરબાની છે. અને આપનોજ આશરો છે. વાહ ! સાહેબ આજે સુધરેલી સીતાતું નાટક છે તે જોવા પધારશો સાહેબ ! નાનુભાઈએ ઉપકાર માનતાં-ચિનતી કરી.

શેઠે ધડીઆળ તરફ જોયું અને કહ્યું નાનુભાઈ તમારે વહેલા જવું પડશે વાળું તૈયાર છે તે ઉપર મંગાવો અને તમે વાળુ કરી જાઓ હું જરાજર ટાઈમસર આવીશ. મારે માટે બોલુ રીફર્ડ કરાવી રાખજો અને જતુ ગાડીવાળાને કહેજો કે કાંઈતું લાડુ કરે નહીં.

નાનુભાઈ વાળુ કરી નાટકમાં ગયા અને શેઠ પણ ટાઈમસર નાટક જોવા ગયા છે.

ગ્રીપ વાંચનાર-ઉપરનો ધડીઆળનો છતીદાસ તમે વાંચ્યો છે. તે દુકામાં પતાવ્યો છે તેના રીપેર ખર્ચ, તથા ખરીદી ખર્ચનો બાકડો મળ્યો તેટલો શેઠની ડાયરીમાંથી અને ખાડીનો

ધરીઆળીના હિસાબ ઉપરથી તથા જરૂર પડતો અનુમાનથી નક્કી કર્યા છે.

એકઠ્ઠે અર્થને નેટ આંકડો ૩ ૯૯૯-૧૫-૧૧ થાય છે (આમાં આવેલાં ખોવાયેલાં ચોરાયેલાં હિસાબ આવી જાય છે) હાલ ચક્રમાળની ઉંમર ૨૭ વરસની છે ચક્રમાળ ૧૫ વરસની ઉંમરથી સ્વતંત્ર થયા છે એટલે ૧૦ વરસમાં રૂ. ૧૦૦૦-૦-૦ ધરીઆળો પાછળ ખર્ચ્ય છે. તેમની ઉંમરનું પ્રમાણ માત્ર ૬૭ વરસ એટલે કહે છે અને ચાલુ શોખ ઠેક મુધી કાયમ રહે તો એકઠ્ઠે તેઓ ૪૦૦૦૦ રૂપીઆની ધરીઆળની ખરીદી કરી ભોર મુકે ખરા. |

ચક્રમાળ શેઠને હવે પછી એ ધરીઆળનો શોખ જેવાને તેવો ચાલુ રહેશે તો ઉપરનું આંકડો ખરા પડશે. પ્રીય વાંચનાર તમે પણ જોતા રહેજો કે તેમનો શોખ કાયમ રહે છે કે નહીં.

લડાઈ પુરી થયા પછી દુનિયાનું ભવિષ્ય.

(લેખક—શ્રીયુત અમૃતલાલ મુંદરજી પઢિયાર.)

(અનુસંધાન ગતારથી)

૧. દુનિયાની દરેક પ્રજાઓમાં નવું જીવન આવેલું છે, નવો ઉત્સાહ આવેલો છે, નવું ચેતન આવેલું છે અને નવાં ભ્રમણાં ત્યાં જાગૃતિ, જાગૃતિ અને જાગૃતિજ દેખાય છે.

લાપલાંડન ખરડાની અંદર સુંદર જમીયાઓ બની ગયા છે અને જે ઠેકાણે હજારો વર્ષો પેઠી પેઠી નહિ પણ સદાય ખરડાજ પડ્યું રહેતું તે ઠેકાણે કીમતી ઝાડો અને કીમતી ફૂલો લગીપચી રહેલાં છે.

૨. આરટ્રેલીયાના ઉજડ ભાગો આખાદ યથ ગયા છે, તેની વસ્તીની સંખ્યા ઘણી વધા મધ ગઈ છે અને જે જંગલો માત્ર ઝારોથી અને જંગલો જનાવરોથી ભરપૂર હતાં તે જંગલો મોટી વસ્તીવાળાં સુંદર શહેરો બની ગયેલાં છે.

૩. ટિબેટનો વેપાર વધી ગયો છે, ટિબેટમાં રેલ્વે દોડે છે, અને એ ઉચ પ્રદેશના લોકો દુનિયા સાથે બહુ જુટથી ભેળાઈ ગયા છે અને દુનિયાના ઘણા ભાગના લોકો હવે હવા ખાંધે માટે ટિબેટના પહાડો ઉપરના હોટલો ઉપર ઉતરી પડે છે.

૪. આફ્રિકાના રેતીના રણોની સ્થિતિ પણ બદલાવી જાય છે. કેટલેક ઠેકાણે રેતીના રણો નવી નવી જાતની ધાતુઓની ખાણો મળેલી છે, અને કેટલેક ઠેકાણે રેતીના જંગલોમાં કપાસ રબર અને આફસના આખાની પેઠી થાય છે.

૫. અરબસ્તાનમાં હજારો વર્ષ થયાં લાખો માણસો ખારા પાણી પીવા કરતાં હતા તેઓ ઘેર ઘેર મીઠા પાણીના નળ ચાલતા યથ ગયા છે અને આરબોનું જીવન વખતનું ધર્મનું જીવનની ઉત્થિતિના કંઈક નવાજ રૂપમાં વપરાવા લાગ્યું છે.

૬. હિંદુસ્તાનના ગામડાઓ જો તમે જુઓ તો તમને અનખખી લાગશે, અને એમ થાય છે કે આતે શું થઈ ગયું? આવા ગદિલા ગામડાઓમાં આટલી બધી સફાઈ ક્યાંથી? આવા આળસુ લોકોમાં આટલો બધો વિસ્ફાદ ક્યાંથી આવી ગયો? અને જો ઠેકાણે ધાસના સડેલા ઝુંપડાઓ હતા ત્યાં નવી બગીચાઓ ક્યાંથી બની ગઈ?

૭. રૂઢિઓના ઉજડ વેશન સાથે આજાદ થતા જન્ય છે વીજળીવાળા દોડદોડ કરી રહ્યા છે અને નવી નવી જાતના કારખાના ચાલુ થઈ ગયા છે અને તેમાંથી નીકળેલો માલ દુનિયાના ધણા બજારોમાં વેચાયા કરે છે.

૮. તાતારના રણોમાં સોલાની ખાણો નીકળી પડી છે અને જો ઠેકાણે મુસ્કેલીથી મેદાંઓ બધ સકતા અને જ્યાં મુસાફરો પાણી વિના તરફડતા હતા તે ઠેકાણે સુંદર નહેરો વહે છે અને લાભ સહેરો આકારની સાથે વાતો કરતાં હોય તેવી ઉંચી હવેલીવાળા ઊભેલા છે અને એ જોઈને એમ લાગે જન્ય છે કે આતે શું, જાહુનો ખેલ છે કે સાચી વાત છે?

૯. અફઘાનના પશુઓની દિશા બદલાઈ ગઈ છે, તેઓના પોશાકો બદલાયા છે અને ત્યાંના પહાડો મેવાથી લરપુર થઈ ગયા છે. અફઘાની લોકોની હુદીથી દુનિયા ઉપર સારી ખસર થઈ છે. અફઘાન લોકો પોતાના જુના ઝનુન અને વસપર પરાની હમેશની હુંટમાંથી છુટીને રાંત મૂકી તિના અને બહુ કેળવાયેલા બની જાય તે શું નવાઈની વાત નથી? આ બધી ખાબતો લગાઈ પછી થોડા વરસની અદર-બનવાની છે.

૧૦. આપલેન્ડ સ્વરાજ્ય જોખવે છે અને ત્યાંની પ્રજા ધીટીશ મહેનશાત માટે ઉચું માન ધરાવે છે.

૧૧. ઇંગ્લાંડનો વેપાર ધંધો અતિશય વધી ગયો છે. ૧૮૧૫ માં ઇંગ્લાંડમાં જેટલો વેપાર હતો તે કરતાં ૧૮૪૫ માં ચાર ગણો ઇંગ્લાંડનો વેપાર વધશે, અને તે પ્રમાણમાં આખા દી પશુ વધશે.

૧૨. દુનિયાના ધણા ભાગમાં નવી નવી ગોદીઓ ખેંધાય છે, નવાં નવાં બંદરો ખુલ્લાં જાય છે અને નવી નવી જાતની આગબોટો બનાવવા માટે દોડદોડ થઈ રહી છે. જ્યાં જુઓ ત્યાં આગબોટ, આગબોટ, આગબોટ, એવી જુમ પડી રહી છે.

૧૩. ચીનાઓની સુસ્તી ઉડી ગઈ છે. અહીંજ નાજુદ થયું છે, લશ્કરી કળામાં ચીનાઓ સારો દેખાવ કરી શકે છે અને બીજા મુલકોમાં નવાં સરચાતો વસાવવાની ચીનાઓ તજનીજ કરે છે. ચીનની વસ્તી તેમાં માફ શકે તેમ નથી.

૧૪. જર્મની લગાઈમાં કરજમાં દખાવેલું છે છતાં પણ એ દખાવેને લીધે તેને ધણું વધારે કામ કરવું પડે છે અને તેના એ કામથી ધણી જાતની નવી નવી શોધોનો લાભ જગતને મળતો જાય છે.

૧૫. વિમાનની કળા બહુ ખીલી ગઈ છે. તેની ઉપર માણસોનો બરાબર કાજુ આવી ગયો છે અને ધંધો રોજગાર વધારવામાં તથા મુસાફરીના સાધનોમાં બહુતો ઉપયોગી થઈ પડેલા છે. જ્યાં જુઓ ત્યાં આકાશમાં બહુતો ઉડનાં દેખાય છે.

૧૬. હેલા ધણા વર્ષોમાં દુનિયામાં જેટલી નવી શોધો નથી થઈ શકી તેટલી શોધો લગાઈ પછીના મો વર્ષની અંદર થવાની છે અને તેનો ખેદદ લાભ જગતને મળવાનો છે.

૧૭. ધરાનમાં જગતિ આવી ગઈ છે. ત્યાંની પાઈમેન્ટ સાઈ કામ જાળવે છે. અને ધરા-નનાં બજારો દુનિયાના વેપારને માટે બહુ ઉપયોગી થઈ પડ્યા છે.

૧૮. ત્રીઓના ઓઝલ પડદા દૂર ચઢ ગયા છે. તેઓ જગતની નવી રાજની હવે જોઈ શકે છે અને કેળવણીનો લાભ ભોગવી શકે છે.

૧૯. ફેન્સોનું વધારે પડતું મોહલપણ દૂર મધું છે. તેઓ હવે કહાપણથી કામ લે છે અને લગાઈની મુશ્કેલીઓમાંથી દૂર મધને વધારે જોઈ શકે છે. આફ્રીકામાં તેવાં સરમાનો ખીજઓની મદદથી આપાદ થતાં જાય છે.

૨૦. કેળવણીનું જોર દુનિયાના દરેક ભાગમાં બહુ વધી ગયું છે અને કેળવણીના ધોરણોમાં પણ ઘણી ઉચ્ચપાયલ થઈ છે.

૨૧. દુનિયાની બધી પ્રજાઓને લશ્કરી તાલીમ લેવી પડે છે અને વોલેન્ટીયર્સ તરીકેની દરજ્જા બંભવવી પડે છે.

૨૨. ઘણા દેશના કાયદામાં ઘણી ભતના ફેરફાર મળ્યા છે અને હજી જેમ જેમ સંજોગો બદલાતા જશે તેમ તેમ વધારે વધારે ફેરફાર થતા જશે.

૨૩. નીતિના ધોરણોમાં હવે પછીના વરસમાં ઘણી ઉચ્ચપાયલ મવાની છે. છુતા કાળમાં જે ભતની નીતિ મનાતી હતી તેવી નીતિ લક્ષ્ય પછીના જમાનામાં માની શકાશે નહિ. નીતિના ધોરણોમાં થયેલી ફેરબદલીના ચિત્રો જોઈને એ મહાત્મા બહુજ અજબ થયા હતા પણ એવાનો હમણાં વિસ્તારથી કહેવાની તેમણે ના પાડી છે.

૨૪. જગતમાં ખેતીની પેદાશ ઘણી વધશે. અને જે ભાગમાં જે યોગે હાલ સુધી પેદા મતી નહોતી તે ભાગમાં તે યોગે હવે પછી ઉત્પન્ન થવા લાગશે.

૨૫. હાંડગી ટકાવી રાખવા માટે રહેવાની જગ્યા, કપડાં, ખોરાક વગેરે વસ્તુઓ મોંઘી થશે અને મોજશાખની વસ્તુઓ સોંધી થશે.

૨૬. હાંડગોળામાં, કાયની ભતોમાં અને ધાતુઓની બનાવટમાં રસાયણ શાસ્ત્રની મદદથી બહુ મોટી ઉચ્ચપાયલ થશે.

૨૭. જનવરોની સંખ્યા ધીમે ધીમે ઘટતી જશે. ઓગણીસમી સદીમાં નેટલાં જનવરો હતાં તેટલાં વીસમી સદીમાં રહેશે નહિ.

૨૮. યન્ત્ર કળા હજી ઘણી વધશે. ઠેકાણે ઠેકાણે નવાં નવાં કારખાનાં સ્થપાશે અને નાનાં નાનાં ગામડાઓમાં પણ ઠાંઠાં ભતનાં યન્ત્રો ચાલતાં થયેલાં તમે જોઈ શકશો.

૨૯. ઇજીપ્તની સ્થિતિ સુધરી જશે અને બહુજ આપાદીવાળી મધ જશે નીલ નદીનાં પાણી મીસર દેશને બહુ મોટો લાભ કરી આપશે અને ત્યાંનું રૂ દુનિયાનું બહુ ખ્યાન ખેંચશે.

૩૦. આફ્રીકાની જુની જગલો ભતોનાં સ્વરૂપ પણ બદલાશે અને તેઓનાં રૂપ વધશે, શુભો વધશે અને ખીલશે અને તેઓની સ્થિતિ પણ સુધરીશે.

૩૧. ભર્મા અને સીઆમમાંથી હજી ઘણું ખનીજ મળવાનું છે. થોડા વરસની અંદર એ મુલકોમાં ઘણી રેલ્વે વધશે. ઘણી નહેરો થશે અને દુનીયાનાં ખેપારમાં એ મુલકની વસ્તુઓ ઘણાં ઉપયોગી ભાગ બનવશે.

૩૨. ગોળીનારણમાં મીઠા પાણીના સરોવરો થશે એમ સાંભળીને હમણાં તમે અજબ થશો. પણ યાદ રાખજો કે એ તદ્દન સાચી વાત છે. વિષાકુલર અને કળાકૈસરથી જગતમાં મોટી ઉચ્ચપાયલ થવાની છે અને એવી ઉચ્ચપાયલ જલદીથી થઈ શકે અને ઉત્પત્તિનું ચક્ર જલદીથી ફરી શકે તે માટે એક મહાન લગાઈના દુઃખોની સામે ન જીઓ પણ તેના પરિણામથી અને જે મહાન ફેરફારો મનાતા છે તેની સામે જીઓ.

અપૂર્ણ.

ક્ષયરોગ ન થાય, તે માટે શું કરવું?

લખનાર.—મિ. લક્ષ્મણ પ્રધોત્તમ કશુર.

(૨)

આ વિષે ગયા અંકમાં કેટલુંક લખાઈ ગયું છે. બાકીનું આ અંકમાં લખવામાં આવે છે.—કેટલાક ડાક્ટર લેક્ટરના મતના આધારે અને કેટલુંક ખીજના આધારે લખવામાં આવશે. કેટલુંક અનુભવથી લખાશે.

(૧) પ્રસૂત ઓતે યીખેલી સુચાણીનો લાભ આપવો. તે વેળા સ્વચ્છતા ખૂબ રાખવી. અધારામાં હવા વગરના રથળમાં પ્રસૂતાને રાખવી.

(૨) હોટેલોમાં ચાલુ અગર ખીજ પદાર્થને ખાતાપીવા જનારાઓ ચેપ લઇને આવે, એવો સંભવ છે. એક ક્ષયરોગી ચાલુનો પાલો મુખે મારીને પાવે, એ પાલો પાણીમાં બેળાયા પછી ખીજના લાથમાં ચાલુ જરાકને આવે. આવી રીતે ચેપ ઊરે, એવો મજબુત સંભવ છે, કારણ કે ચેપ કાઢવા બોધએ તેવી સાદુસૂરી હોટેલોમાં થતી નથી.

(૩) ગીચગીચ લતામાં રહેવું નહિ. ગયા વખતે પૂરતા હવા અજવાળા વગરના ઘરમાં નહિ રહેવા ખાખત સૂચના લખી હતી. વધારામાં કરવાનું એટલુંજ કે જ્યાં સાકડી મલીઓ હોય, સ્વચ્છ હવા જથામંથ ન આવી શકતી હોય, અને વસ્તી ઘુણળ આભુઆભુ હોય, એવા ગીચ લતામાં નહિ રહેવાથી અસ્વચ્છ હવાના ભોગ થઇ પડવાનો સંભવ રહેશે નહિ.

(૪) પોતાના બાળકને સારા મકાનવાળી નિશાળમાં મોકલવો પણ ગરીબો આવેલી અને પૂરતા હવા અજવાળા વગરની નિશાળમાં મોકલવો નહિ.

(૫) બેળસેળવાળી વસ્તુઓ ખરીદવી નહિ. ખાસ કરીને દૂધ, ઘી ખરીદવામાં યદુ સંભાળ રાખવી બેળસેળવાળો લોટ, બેળસેળવાળો ગ્રામ, દૂધ, કે ઘી કદી ખરીદવાં નહિ.

(૬) ચાલુ જેવાં પરિણામે કમળે કરનારા અને જ્ઞાતતત્ત્વને નિર્મળ બનાવી ભૂખને એછી કરનારાં વ્યસનો કરવો નહિ. હોય તો મૂડી કેવાં.

(૭) મમે સારે ગમે તે ખાખા કરવું નહિ, પણ નિયમિત રીતે ચાવીને ખેવાર જમવું; ખોરાક જે માફક હોય, તે લેવો. એકાદશીની ઉપવાસે જરૂર કરવો, નાના કોળીએ જમવાથી અંદાજ કરતાં વધારે ખાઇ લેવાતું નથી અને સારી રીતે પચી જાય છે.

(૮) વારંવાર રેય (જુલાઈ) લેવા નહિ; અને દવાના રમઝ પાછળ લાગલાગ કરવું નહિ, પણ રોગનું જે કારણ હોય, તેજ દૂર કરવું, એટલે આપોઆપ રોગ મટી જશે. જેમકે અપચા જેવું લાગે, તો એકાદ ટંક ન ખાવું, એટલે આસડ વગરજ આરામ થશે.

(૯) બેઠાડુ માણસોએ બહુ કઠોળ અને ઘી ખાવા કદી સાલ્ય કરવી નહિ.

(૧૦) આપણા દેશમાં પ્રસૂત ઓતે સારી સુચાણીની ગેરદાનરીમાં ધણું ખર્ચવું પડે છે. કોઈ વખત સુચાણીની મૂખાંધથી સુવારેજ જેવા રોગ પ્રસૂત ઓતે મળે છે; માટે અને લાં સુધી

કોઇ શીખેલી અને સારા મનવાળી સુધાણીને એવે પ્રસંગે બોલાવવી પ્રસૂતાને શીરાપુરી જેવા
ભારે ખોરાક આપવાનો રિવાજ પણ બધકર છે. એવે પ્રસંગે હલકો ખોરાકજ તેને ઠીક થઈ
પડે છે. પ્રસૂત બીનો એરડો અધારાથી બરપુર, અને પૂરતી હવા વગરનો પસંદ કરવામાં આવે છે.
આ અજાનથી થાય છે, પણ તે અતિ લાજકર છે. પ્રસૂતાને સ્વચ્છ હવાની ધણી જરૂર છે, અને
અજવાળાની ગેરહાજરીમાં તે શીકી પડી જાય છે, માટે તેને સીધો પવન ન લાગે, પણ આડ-
કતરી રીતે સ્વચ્છ હવા અને અજવાળું મળ્યા કરે, એવી ગોઠવણ જરૂર કરવી આવી ગોઠવણ
કરતાં અજાન માણસો મારી સામે ધ્યાં દર્તા, અને અધારાવાળો અને હવા વગરનો એરડોજ
તેને માટે સારો છે, એમ મૂખાંત્રથી તેમણે મને જણાવ્યું હતું, પણ તેમને સમજાવતી- યોગ્ય
મર્જે વાળવાં પડ્યાં દર્તા. અસ્વચ્છ હવાથી ધણી નબળા પોત્તી સ્ત્રી ફેફસાંના વ્યાધિવાળી થાય
છે, કારણ કે અસ્વચ્છ હવા ફેફસાંમાં જાય, એટલે ફેફસાંને લગતું દરદ થવાનુંજ, એમ એમાંથી
ક્ષય પણ માય.

(૪) પોતાના બાળકને જે નિશાળ સારી હવા અને અજવાળાવાળી હોય, ત્યાંજ મોકલ-
લવો. ખીચોખીચ છોકરાં જ્યાં બેસતાં હોય, અને પૂરતી હવા અજવાળાની ગેરહાજરી હોય,
ત્યાં બાળકો વખત જતાં ફેફસાંના રોગના ભોગ થઈ પડે છે, અને એમાંથી કોઈ કોઈને મોટી
વયે ક્ષયરોગ પણ થાય છે. આમાં ખીર્ન સંજોગો પણ કારણભૂત હોય છે, પણ મૂળ-નિશાળ
જમાં રોપાય છે. એવી નિશાળથી દૂર રહેવું-યોડી અગત્ય વેળેને સારી નિશાળમાં મોકલવો.

એ બહુ જરૂરનું છે. હવા અજવાળું પૂરતું આવતું હોય, અને બાળકને ખીચોખીચ
બેસાડવામાં આવતાં ન હોય, તેવે ઠેકાણે બહુવા મોકલવાથી સ્પર્શથી થતા રોગથી પણ
જાતી શકાય છે.

(૫) બેળસેળવાળા વસ્તુઓ દૂધ, ઘી, લોટ, ગોળ વગેરેથી બહુ ચેતતા રહેલું દૂધ, ઘી
અસ્વચ્છ અને બેળસેળવાળાં હોય, તો કદી વાપરવાં નહિ, દૂધ દોવામાં પછી તેમાં જંતુ ઉત્પન્ન
થાય છે, અને દર કલાકે હજારોની સંખ્યામાં વધતાં જતાં હોય છે. ધણી કલાક પછી તેથીજ
દૂધ બગડી જાય છે. એ પ્રમાણે સારા દૂધમાં પણ જંતુ વિકારતો હોય છેજ. મેલેરીઅલ તાવના
સમયમાં મેલેરીઅલ જંતુઓ દૂધમાં હોય, એવો સત્ય થયો છે. તેમજ ક્ષય રોગી માય હોય,
અગર કોઈ વરસમાં ક્ષયનો ચેપ દાખલ થાય, એવો સંજોગ અને, તો એ દૂધ ક્ષય ઉત્પન્ન કરે
છેજ. માટે સ્વચ્છ અને સાફ દૂધ, ઘી મળે, તોજ તે વાપરવું, નહિ તો તે વગરજ ચલાવી
લેવું. દૂધ સારા સ્વચ્છ વાસણમાં દોવેલું જોઈએ.

(૬) ચાહથી મૂખ ઓછી થાય છે હિંમ પણ ઓછી થાય છે, અને વ્યસન થયા પછી
ચાહ જાનતંત્ર એવા તો નળનાં પાડી દે છે કે, ચાહ પીધા વગર માણસ મુઝા જેવોજ વખત
થતાં થઈ જાય છે, અને વખત થતાં ચાહ પીએ, ત્યારેજ કામકાજ કરવાને લાયક અને છે;
નતંત્ર નળનાં પડી જવાના કારણે લીધેજ તેમ જાતે છે.

ચાહથી કાંઈ ક્ષય રોગ થતો નથી, પણ તેમાં ખાંડ આવે છે, રોજ રોજ ખાંડ પીવી,
અને ચાહનો ઉકાળો પી શરીર યંત્રને થોડું ધણું જમાડવું, એ ક્ષયને આડકતરો ટોકા આપે છે.
એટલે કે ક્ષય, જેવી હાલત હોય, અને વળી વ્યાધાં વ્યસનને લીધે શરીર યંત્ર રોજ રોજ થોડું
ખોરવાનું હોય, તો ક્ષયને આડકતરો ટોકા મળે છેજ. રોજ ખાંડનો ઉપયોગ વેદક સાત્ર નામ-
સદ કરે છે.

(૭) મમે ત્યારે મમે તે ખાખા કરવાથી પાત્યનક્રિયા બગડી જાય છે, અને વખત જતાં કમળઆતનું દરદ સાચુ થાય છે, માટે બે વખત નાના કોળીએ સારી રીતે ચારીને જમાવું. ખોરાક માફક આવતો હોય, તેજ લેવો. ઘી અને કઠોળ બેકાકુ માણસોએ થોડાજ પ્રમાણમાં વાપરવા, કારણ કે તે પચે તેને માટેજ ઠીક છે, અને ઉલ્લેખ વગર તે પચી શકે નહિ, માટે એનાં પરિણામ વખત જતાં કમળજી આવે છે, માટે રીતથી બદલ જવું નહિ.

આ પ્રમાણે પાત્યનક્રિયા સારી રાખવાની જોડવણી હોય, અને નાનપણથી ઉટવેદ કરીને આંતરડાં વગેરે બગડી દરતોને નિકાલ કરવાને નાલાયક બનાવ્યાં ન હોય, તો ક્ષયથી બચવામાં ધણી મદદ મળે છે. સારી પાત્યનક્રિયા અને દરત વગરનાં સ્વચ્છ આંતરડાં એ અનેક રોગથી બચાવે છે. જેના આંતરડાંમાં મળ કરી ન ખેસતો હોય, અને બરાબર નિકાલ થવાકરતો હોય, ત્યાં ક્ષયતો થુ પણ કોઇ રોગ ભાગેજ થાય, માટે એ બાબત ઉપર ખાસ ધ્યાન આપવું જોઇએ.

એકાદશીને રોજ એક નોકરડો ઉપવાસ કરવો, એટલે કાંઇ ખાધા વગરજ ઉપવાસ કરવો, આવી દૃઢતા હોય, તો આંતરડાં અને પાત્યનક્રિયા કદી બગડશે નહિ, અને રોગ પણ થશે નહિ એકાદશીને રોજ કાંઇ ખાધુ નહિ હોય, તો આંતરડાં, પાત્યનક્રિયા વગેરેમાં જે કાંઇ અસંતોષકારક થયું હશે, તે દૂર થશે, અને તેની નવા જેવી હાલત થશે.

(૮) વારંવાર જીલ્લાન લેવાથી આંતરડાં બહુજ નમળાં પડી જાય છે, માટે જરૂર પ્રસંગે માર મહિનામાં એકાદ બેવાર એરડોઆ જેવા હલકા અને સુખરૂપ જીલ્લાનનો ઉપયોગ કરવો, પણ તેની પાછળ લાખા રહેવું નહિ. દવાના રગમ પી પી કરવાથી પણ કારે ખરાબી થાય છે, માટે થોડા દહાડા જરૂર હોય, તો સારા વેઇનું ઔષધ લેવું. આંતરડાં સારાં રહેશે, તો દરેક રોગથી બચી શકાશે.

અમૃતા (ગણો).

લેખક. વૈદ્ય જયરાદેર કાનલસાઈ ગોંડલ.

ઉત્પત્તિ: । अथ लंकेश्वरोमानी रावणोराक्षसाधिपः । रामपत्निवलात् सीतां जहारमदनातुरः ॥
ततस्तंवलवान् रामोरिषुंजायापहारिणम् । युतो वानर सैन्येनजघान रणमुद्दिन ॥
हृतेतस्मिन् सुरारातौ रावणे बलगर्भिते । देवराजः सहस्राक्षः परितुष्टुराघवे ॥
तत्रये वानराकेचित् राक्षसैर्निहतारणे । तान्निद्रोजीव यामाससिचित्त्वामृत वृष्टिभिः ।
ततो येषु प्रदेशेषु कपिगान्नात्परिच्युताः । पीयूषविंदव. पेतुंस्तेभ्यो जातागुह्यचिका ॥
नामानिःगुह्यचमृतबली च कूण्डली चक्रलक्षणाः।मधुपर्णि सोमवल्ली विशल्या तंत्री निर्जरा॥

મળોની ઉત્પત્તિ માટે એવી દંત કથા છે કે જ્યારે મદનાતુર માની લંકેશ્વર રાક્ષસાધિપ રાવણે રામપત્નિ સીતાને બળાકારથી દરણ કર્યું, અને તેને લીધે બલવાન રામચંદ્રએ આને

દરબુ કરનાર શત્રુને વાનર સૈન્ય સહિત રણગણ્યમાં તેને હણ્યો. તેના અવસાનથી દેવરાજ સદા-
આશ (ઈન્દ્ર) રાધવ (રામચંદ્ર) પ્રતિધ્વજા પસળ થયા. તેથી જે જે વાનરો રાક્ષસોથી રણબૂ-
ધિમાં મરાયા હતા, તે અધાને ઈન્દ્રે અમૃત વૃષ્ટીથી પુનઃ જીવિત કર્યાં, ત્યારથી જે જે પ્રદેશોમાં
કપિ ગાત્રથી પડેલાં પીયુષ (અમૃત) ટિંકુઓ નિચે પડ્યાં તેમાંથી ગુરુચિ (ગંગા) ની ઉત્પત્તિ
થયેલી મનાયેલી છે, અને તેથીજ આ વનરપતિ વર્ગમાં ગુરુચ્ચાદિવર્ગમાં પ્રથમ કહી તેનો નામનો
વનરપતિનો એક વર્ગ આપ્યો છે; તેના નામે સંસ્કૃતમાં ગુરુચી. અમૃતવદ્ધી. કુડલી ચક્રલક્ષ્મી.
મધુપણ્ડિ, સોમવદ્ધી, વિશલ્યા, તત્રી, નિર્જરા, તેમજ, વત્સાદની, જિનરહા, અમૃતા, જીવન્તીકા વાન-
રક્તારિ, પામરોદ્ધારા, પિતદ્ધી, ઉદ્ધારા, વરા, જ્વરારિ, સ્વામા. સુરકૃતા મધુરાશ્લિંકા, જિન્નોદ્ધવા
અમૃતલતા, રસાયની, જિના, સોમસતિકા, લિપ્તપ્રિયા, કુણ્ડલિની, વયરથા નાગકુમારિકા, હસ્તિકા
ચન્દ્રદાસા, અમૃતસંભવા, સોમા, ધીરા, નાગક.યા, દેવનિર્મિતા, ચક્રાંગી, વિગેરે ઉપનામો છે.
હોદીમાં ગિલોય, મહારાષ્ટ્રમાં-ગુલ્લવેલ ગુજરાતમાં ગચ્છાં, અને લેદીનમાં, Coonuseordi
Gachcha, અને ફારસી, તથા અરબીમાં ગિલોઈ વિગેરે નામથી પ્રસિદ્ધ છે.

ગુણ.

જ્યેયાગુહ ચી ગુરુરુષ્ણ વીર્યાતિક્તા કપાયા જ્વરનાશિની ચ ॥ દાહાર્તિતૃષ્ણા વર્મિ-
રક્ત વાતપ્રમેહ પાણ્ડુભ્રમ હારિણી ચ ॥ (રા.નિ.) ગુર્દાચગ્રાહિણી વલ્યાત્રિદોષોગ્રીરસાયની ।
દીપનીજ્વરત્સ છર્દિ કામલાવાત પિત્તનુત્ ॥

અન્યચ.

ગુહચિતુવરાતિક્તા વીર્યેષોષ્ણા ચ ઉષ્ણા । ગ્રાહીરસાયની વલ્યા મધુરાચામિ દીપની
॥ લઘ્વી દ્વયાચુઃ પ્રદાચ જ્વરદાહ તૃષ્ણાહરી । રક્તદોષે વર્મિવાતં ભ્રમંપાણ્ડું પ્રમેહકમ્ ॥
ત્રિદોષં કામલાંચામં કાસં કુપ્તં તથા ક્રમીન્ ॥ રક્તાર્શવાતરક્તંચ કણ્ઠમેદં વિસર્પકમ્ ॥
પિતં કર્ફં નાશયતિ ઘૃતેન સદ્વાતહા । ગુદેનવદ્ધે વિદ્ફલ્યં । સીતયા પિત્તનાશકા ॥
મધુનાકમદામોક્તા વાતવાતારિતૈલકો શુંઝ્યામવાંત રામનીમુનિમિઃ પરિકીર્તિતા ॥

અપિચ. ॥

ગુહચી મધુરાતિક્તા કૃચ્છ્રહૃદ્રોગ વાતનુત્ ॥ અમ્યાઃશાક પત્રગુણાઃ ॥

ગુહચીપર્ણશાકાતુતુવરોષ્ણા લઘુસ્મૃતા । કદુસ્તિકાં પાકકાલે મધુરા ચ રસાયની ॥
નીરોમિ કરીવલ્યા ગ્રાહિણી ચ ત્રિદોષદા । વાતરક્તં તૃપાંદાહં મેહંકુપ્તં ચ કામલામ્ ॥
પાંદુરોગં નાશયતીત્યે વમાચાર્ય માપિતમ્ ॥ (નિ. ર.)

સત્તગુણાઃ ॥

ગુહચિસત્ત્વં મુસ્વાદુપથ્યં લઘુચ દીપનમ્ । ચક્ષુલ્યં ધાતુકૃન્નેધ્યં વયઃસ્થાપન કારકમ્
। વરક્તં ત્રિદોષં ચ પાણ્ડું તિવ્રજ્વરં તથા વર્મિજીર્ણજ્વરંપિત્તં કામલાંચ પ્રમેહકમ્ ॥ અરિ-

ચિન્હાસ કાસૌ ચ હિકાં ચારંસિયં તથા । સદાહંમૂત્રં કૃચ્છં ચ મદરં સોમરોગકમ્ ॥ નાશ
યેદિતિ સંપોક્તં પિત્તમેહંસરાર્કિરમ્ ॥

ગળો—ગુર, ઉષ્ણવીર્ય, કડવી, તુરી, જ્વરણી દાહ, તૃષા, ઉલટી, વાતરક્ત, પ્રમેહ, પાકુ-
શ્મ, વિગેરેનો નાશ કરનારી છે; વળી તે ગ્રાહક, અત્ય, દોષત્રયના વ્યાધિને હૃષ્ણનારી તેમજ
રસાયન ગુણવાળી છે. દીપનકર્તા છે. જ્વર, તરણ, વમન, કમળો તેમજ વાર્તાપિત્તને સમન કરે
છે. (નિ. ૨.) માં વળી તેમના વિશેષ ગુણો નીચે પ્રમાણે દર્શાવ્યા છે.

ગળો—તુરી; કડવી, ઉષ્ણવીર્ય, ઉષ્ણ, માદી, રસાયન (વાહકર) ખલ્ય, મધુર, અમીને
પ્રદીપ્ત કરનારી, લઘુ (પચવામાં) હૃદયને દિન કર્તા, આયુષ્યને વધારનારી, તાપ, દાહ, ને
હરનારી, તેમજ રક્ત દોષ, આમ દોષ. ઉલટી, વાયુ, શ્મ, પાકુ, પ્રમેહ, ત્રિદોષ કમળો; ઉષ્ણરસ,
કુષ્ઠરોગ, કૃમી, રક્તાદી (હરસમાં લોહી પડવું) વાતરક્ત (પત્ત) કંડુ (ખરજના રોગ) મેહોરોગ
રતવા વિ. ને દૂર કરે છે. પિત્તના તથા કફના રોગોને દૂર છે. ઘી સાથે લેવાથી વાયુનો રોગ
દૂર થાય છે. ગળ સાથે દેવાથી બંધોલ મટે છે. સાકર સાથે લેવાથી પિત્ત શાન્ત થાય છે.
મધ સાથે લેવાથી કફરોગ મટે છે, વળી જોરડીઆ તેલ સાથે લેવાથી વાયુના વ્યાધિઓ દૂર
થાય છે. અને સુંક સાથે લેવાથી આમવાત શાન્ત થાય છે; આ પ્રમાણેના રૂપીમુનીઓનો અનુ-
ભવ લેખદ્વારા પ્રસિદ્ધ છે. તેમજ ગળો જરા, મધુરા, તથા કડવી છે. મૂત્રક્રમ્હ, હૃદયના રોગ,
તથા વાયુના રોગનો નાશ કરનારી છે.

ગળોના પાનનું સાકર દુર ઉષ્ણ અને દલકું કીધેલું છે. અને તે પાકકાળે વધારે કડવું
છે. પશુ મધુર રસાયન ગુણવાળું છે. અગ્ની પ્રદીપ્ત કર્તા છે. બલપ્રદ છે. ગ્રાહક તેમજ ત્રિદોષનું
શમન કરે છે. વાતરક્ત, તૃષા, દાહ, પ્રમેહ કુષ્ઠ, કમળો, પાકુ વિગેરેનો નાશ કર્તા છે એમ
વૈદ્યાઓનું કહેલું છે.

અમૃતાસત્ત્વ—ગળોનું પાણી જમાવી તૈયાર કીધેલું સત્ત્વ ધોણું, તેમજ બહુ શુદ્ધ ન હોય
તો કેળાયા પડતું બને છે, તે સ્વાદે સાદું, પચ, લઘુ, દીપનકર્તા, નેત્રને કિતકર, ધાતુને ઉત્પન્ન
કરનારૂં ગેષ્ઠ (શુદ્ધિવર્ધક) વયઃ (આયુષ્ય) ને ટકાવનાર વાતરક્ત (પત્ત) ત્રિદોષ; પાકુ, તેમ
જ નિમ જ્વર, ઉલટી, હૃદયજ્વર, પિત્તરોગ, કમળો, બધા પ્રકારના પ્રમેહ રોગ, અશ્મી, શ્વાસ,
ઉવરસ, હેડકી સુંક તથા દૂગતા હરણ, ક્ષયરોગ, બળતરાવાળો મૂત્રક્રમ્હ છે, ક્રીઓમાં પ્રદરોગ,
તેમજ સોમરોગ તેમજ પિત્ત પ્રમેહ અને મધુમહેદનો સત્ત્વ નાશ કરે છે.

ગળોની જાલ તથા ઉપયોગ.

ગળોના વેલા મણાખરા પ્રતિભાં થાય છે. અને એ વેલા જુલો તેમજ વાડોના આશ્રયે
શોષ છે. (આપણામાં કહેવત છે કે—વાડ વિના વેલા ચઢે નહિ) કેટલેક સ્થળે ખડકોના આશ્રયે
શોષ વધે છે, ગળોની અતરછાલ ઘીલા રંગની હોય છે. તેને જીંઘા રંગોના ગુચ્છા આવે છે.
બહુ કાળે પકત ગળોના વેલા રચૂળ હોય છે. તેમાંથી સરવ પુકડળ થાય છે; વિષ ગુણવાળો
જ્યોત્સર ચઢેલી ગળો વાપરવી સાચા નિષેધ છે. તેથી—બાલકમાં ખાવાના ઉપયોગમાં તે લેવી
નહિ, ગળોની ઉપલી હાલ ધોળાશ પડતી હોય છે.

૧ વિષમજ્વર તથા બધા રોગમાં ગળોનું ચૂર્ણ (જીણું) સો ભાગ, ગળો અને મધ સોળ
ભાગ અને ઘી વીશ ભાગ લઈ એકત્ર કરવું દુર્લભ અગ્ની બળ બોધ સત્ત્વ સાજા આપવું.
પરિમિત અને કિતકર અમ લેવું, તેથી કાંઈ પશુ વ્યાધિ થવા પામતો નથી, એટલું જ નહિ.

પશુ વાળનું ધોળાપણું, વૃક્ષ, તાવ, વિષમજ્વર, પ્રમેદ, વાતરક્ત, તેજ રોગ ધર્તા નથી. આ રસાપન જરાવરચા દૂર કરનાર, લુહિપ્રદ, અને જલપ્રદ છે.

૨ સર્પદંશ—અડકપર ધનારી ગળોનો કંદ લાવી દુધમાં આરી રાખી મેલવો તે કંદા પાણી સાથે ચરીદાનોમીજ સાથે પીવા આપવો.

૩ સર્વ પ્રકારના પ્રમેદ ઉપર—ગળોના અંગરસ અથવા કવાય સાથે તેમાં પાણી મેલવું ચૂર્ણ મધ સાથે આપવું. ૪ કમળામાં, ગળોના પાનનો રસ છાશમાં પાવો. ૫ તિમિ-રાદિનેત્રવ્યાધિ. ગળોનો અંગરસ અથવા કવાય તો ૨ મધ તો ૦૧ તથા સીધવ તો ૦૨નાપી પાવો. ૬ આમવાત-ગળો તથા મુંદો કવાય પાવો, સાથે એરંદીયું તેજ પ્રતિ અનુકુળ ઉમેરવું.

૭ પિત્તરોગ—ગળોનો કવાય સાકર સાથે આપવો. ૮ કફરોગમાં મધ સાથે કાંદો પાવો.

૯ અમૃતાદિ દવાય જ ગળો, અરકુસી, એરંડના મૂળ સમભાગ લેવા, કવાય કરી તે કવચ

એરંડીયા તેજ તો ૨ સાથે પાવો વાતરક્ત નાશ પામે છે. આ ગળો અને ત્રીફળોનો કવાય મધ

સાથે પીવાથી નેત્ર વ્યાધિ દૂર થાય છે ૬ ગળો મુંદા વાળકંટી આસિધ તેમજ ગોખરોનો સમ

ભાગ કાંદો પીવાથી મૂત્રકૃચ્છ શાન્ત થાય છે. ૬ ગળો, અરકુસી, કડવાં પેરોળ, નાગરમોષ, સાત્વિષ્ણુ,

છાપ, ખેર, લીજડાનાં પાન, દસદર, દારૂ દસદરનો સમભાગ કાંદો, પાવાથી વિષરોગ, વિસર્પ, કષ્ટ,

વિરોદ્ધક, કદ, મસરિકા, જ્વરથીત પિત્તવિ, દૂર થાય છે. ૭ ગળો, મુંદા, દસદર, કમસોનો કાંદો,

પિપર ભેગવી પાવો તેથી ઉપરના રોગો નાશ પામે છે, ગળો અને દસ મૂળના કવાયથી

વિષમજ્વર તથા ત્રેર પ્રકારના સ્ત્રીપાન દૂર થાય છે, કા, ગળો મુંદા ભારંગ મૂળ ભોરંગલીનો

કાંદો મધમાં પાવો. જધી જાતની કાસ વ્યાધિ, શ્વાસ, ત્રિ. માં સારો લાભ આપે છે. ઘા, ગળો

મુંદા, કાંદાં સેરીઓ, જગદાણા, ૫ અમૂળ, નાગરમોષના કવાયમાં મધ સાથે આપવાથી સ્ત્રીકો રોગ

શાન્ત પામે છે. લ્હ, મૂત્રકૃચ્છ તથા મધુર જ્વરમાં ગળોનો કવાય એકલા મધમાં પાવો લ્હ,

ગળોનો કવાય દૂધમાં પાવાથી સ્તનમાં દુધ આવે છે. અને વધે છે. ૮ છાસ ઉપર ગળો, ગુગળ,

એરંડાનાં પાનપર લેપ કરી પેટપર દવાવું જે ઇર્ષ્યજ્વરમાં ગળોનું ચૂર્ણ મધ પીપરમાં ગ

દવાવું તથા દિવ કરી પાવું. આં પ્રદરમાં ગળોનો કવાય મધમાં આપવો. આં સર્પવિષમાં લીંબ

કાંતી ગળો તો ૧૦ લાવી. ૧૦ લોલા પાણીમાં વાટી જધી પાવી. ઉલટી યત્ર એરંડીયો આં

સર્વ જ્વર ઉપર અમૃતાદિ કવાય-ગળો ધાણા લીંબડાની અંતરછાશ, પત્રીકાટ, રતાંજળી, તેનો

સમભાગ કવાય પાવો; તાવમાં દાદ મટે છે તથા શાન્ત થશે ઉલટી મટશે અને અગ્ની પ્રદીપ્ત

થશે. જા. ઉલટી ઉપર ગળોનો કવાય મધમાં આપવો ક શીત પિત (શીતલ) પર ગળોનો

મરી વાટી પાવો, જર, સર્વ પ્રકારના વાત વ્યાધિપર-ગુડાવાદિ કવાય-ગળો એરંડમૂળ, મુંદા, દેવ-

દારૂ, રાસના, દરે, તેનો કવાય પ્રાતઃકાલે જ્વર પડતાં એરંડીયા તથા મહારોમરાજ ગુગળ સાથે

પાવો ૧૦ હલ્દી યગ પાવું યગ દોષ તો ગળો અને પિપરનું સમભાગ ચૂર્ણ ઉખેલડી પાવું

૧૦ ગળોનું સ્તવ તે જનાવવાની રૂતિ તથા તેનો વ્યાધિ પરત્વે અનુપાન સાથે ઉપયોગનો લેખ

દશે પછીના અકમાં પ્રકટ થશે. વિરતાવના કવચી અપૂર્ણ રાખ્યો છે તોપણ યોગ્ય વિવેચન

ઉપર અવર્તન ગુ ૨.—

દગડી પાપાણભેદ (ઉદ્ધે) ધાપાણભષ્મ.

તેનો

જૂદી જૂદી બનાવવો.

લેખક વૈદ્ય હર્લસદાસ હરજીવન.

આ એક પંથરની ભત છે તે અંધખની માફક બંધા પડવાળા ચક્ર ચક્રીત કટકા આવે છે એ જલને લગાડવાથી ચિકટાય છે; એને “પપાણભેદ” એમ પણ કહે છે તે ધોળા અને રાતો એવી બે ભતિ છે. તે બજારમાં બે આના શેર જોઈએ તેટલો વેચાય છે, તે લાવી લાકડાના કાલસા સગળાવી તે કટકાઓ વચગાળે એક કલાક સુધી રહેવા દેવાથી સફેદ પતરે પતરાં ભૂંદે ભૂંદાં પડી જશે, તે ભળવીને લઈ લેવો. ખરલથી ત્રીણું ખારીક કરી લુગડાથી ચાળી રાખવું.

ધાપાણ ભેદ:—દિશ; સ્વાદુ, ઉષ્ણ, પૈષ્ઠીક, અને પ્રમેહ, પ્રદર, મૂત્રરોધ અશ્મરી, શ્વત, પિત્ત, ક્ષય, કંજર દુખવી, અસ્થિભંગ, ઉધરસ મથુ, ધાતુપુષ્ટિ, બદ, વિગેરે કામમાં વપરાય છે.

લિન્ન લિન્ન બનાવવો.

૧ ધાપાણ ભષ્મ રતલ ૧ ખુખ ઝીણી કરી તેમાં ગુલાબ રોઝ તોલો ૦૧ ગુલાબી રંગ જોઈતા પ્રમાણમાં આછો મેળવી ડબ્બીઓ ભરવી.

ગુણ—મોઢા ઉપરના ખીલ, કંરેણાઆ. મટે છે. આ પાઉર મોઢા ઉપર શોખીન સ્ત્રી અને પુરુષો ખુબસુરતી લાવવા માટે ઉપયોગ કરે છે.

૨ ધાપાણ ભષ્મ રતલ ૦૧, પ્રવાલ ભષ્મ તોલો ૨. સાખરસીમાની ભષ્મ તોલો ૨. નવખાર તોલો ૨, સર્વે એકત કરી તેમાં જોઈતા પ્રમાણમાં મદ મેળવી સીરપ બનાવવો ગુણ—ઉષ્ણ, રસ, ખાંસી ઉપર રોજ તોલો ૦૧ સવારે અને સાંજે ચાટવું. ઉપર ગરમ દુધ શેર ૦૧ પીવું.

૩ ધાપાણ ભષ્મ રતલ ૦૧, સાણ ચોખાનો ત્રીણો કંરેણો લોટ તોલો ૭, સાકરનો ભુકો તોલો ૫ એ સર્વે એકત કરી ડબ્બા અથવા બાટલીઓ ભરવી. ગુણ—દુઃખના અને (બળા મથેલા) હાડપીજર જેવા બાળકોને રોજ સવારમાં દુધ તોલો ૨૦ માં તોલો ૧ મેળવી ગરમ કરી પાઈ દેવું તેથી (મેલીન્સપ્રુડ) ખોરાક નેવોજ ગુણ કરે છે.

૪ ધાપાણ ભષ્મ રતલ ૦૧ કલાઈમગ, ભષ્મ તોલો ૧, પારાની ભષ્મ તોલો ૧ સર્વે મેથુ કરી સ્પેલાગ્ય સુંદરીના રસની ત્રણ ભાવના આપી તેની જોળાઓ વાવ. ૧ ની કરવી.

• ગુણ—પ્રમેહ, પ્રદર, ધાતુપુષ્ટિ મગજની નબળાઈ માટે રોજ ગોળા ૨.

૫ ધાપાણ ભષ્મ રતલ ૦૧, ખાપરીઓ તોલો ૧, ભીમસેની કપુર વાલ ૨, અશુકયાળ તોલો ૦૧, મોતી તોલો ૦૧, અશ્મભેલાં પુલ વાલ ૪ સર્વે એકત કરી ગુમાખજની ભાવના ત્રણ આપવી.

ગુણ:—આંખની રતાય, પુલ્લ, પડગ, હારી, ખીલ, વિગેરે મટાડે છે.

૬ ધાપાણ ભષ્મ રતલ ૦૧ તેમાં જોઈતા પ્રમાણમાં માખણ મેળવી ડબ્બીઓ ભરવી.

ગુણ—દાઝેલાને ચોપડવાથી હડક થાય છે, પાકાવાળા શુભકા ઉપર ચોપડવાથી આરામ થાય છે, ચાંદાં, પડ વાળા ધારા ઉપર કારેા ગુકો લાગવાથી બીંઝડ વળા આરામ કરે છે.

૭ ધાપાણ ભષ્મ રતલ ૧, મીઠું વડગર રતલ ૧, બન્ને એકત કરી. લળાવાટ, પડસામીઓ

પીનપાપડો, કરીઆતું, ત્રીકટું, ત્રીફળા આ કચેલી અને ભાવના આપી બહુ - કરવી. છેવટે ૧ પુટ મનસીલતો આપવો.

ગુણ:—દરેક જાતના તાવ મટાડે છે. તથા ઝાડો સાફ લાવે છે. પેટના દુ:ખાવા વાળાને ફાવરો કરે છે તોલો ૦૧ કાકતું.

૮ ધાપાણુ લખ્મ રતલ ૧, લવીંગ રોકેશાં તોલો ૨, ફટકડી પુલાવેલી તોલો ૫, મોરચુયુ તોલો ૧, કપુર તોલો ૧, સર્વે એકત્ર ઝીલું કરી ૩૦ગ્રીઓ ભરવી.

ગુણ:—અવાળુ આવવા, ઠાંઠ દુખવી. પેટના સોજા ઉપર ધસતું.

૯ ધાપાણુ લખ્મ તોલો ૧૦, અલખ તોલો ૧, લોહ તોલો ૧, ભવફલ નમ ૪, અકમકરો તોલો ૧, રસ તોલો ૦૧, એ સર્વે એકત્ર કરી તેનું ગુંદીના પાંદડાનાં રસની ત્રણ ભાવના આપવી. પછી વાલ ૧ ની ગોળા કરવી.

૧૦ ધાપાણુ લખ્મની અદર કાષ્ઠગ્રી જાતની લીલી લીલી ગોળાઓ રાગા નાખવાથી ગોળાઓની ઓળખાણ પડતી નથી.

૧૧ ધાપાણુ લખ્મ તોલો ૨ ચીત્રાછાલ તોલો ૧, જવખાર તોલો ૧, પારો તોલો ૧, મીણુ તોલો ૪, તે સર્વે એકત્ર કરી ઘોંડની સફેદીના રસ ખુગ ધુંટલુ નહીં પુટતા હોય તેવા ગુમ્મ ઉપર પડી મારવાથી ઘુરત ફેલી નાખે છે.

પાચનક્રીયા, Digestive Process,

લેખક દેસાઈ ભાતીલાલ મથુરભાઈ મહુધાવાળા.

(ગતિક પાને ૧૫૩ થી સાધિયું).

૩ આંતરડાંથી થતી પાચનક્રીયા.

આ વિષે જાણતા પૂર્વે આંતરડાંની રચના અને તેને લગતી હકીકત જાણવી જરૂર છે. આંતરડાં મોઢાથી તે ઢેક મળદાર સુધીના અન્નનળીની લગાઈ આંતરે ૩૫ ફીટ છે. પરંતુ મુખથી તે જઠર સુધીની લગાઈ પાંચ ફીટ બાદ કરતાં ખરેખરી લગાઈ ૨૦ ફીટ છે જાટલો લાંબો નળ (આંતરડું) વીંટા (ગુચળું) પડેલો હોવાથી તે પેટમાં સમાઈ શક્યો છે. આંતરડાં એ ફક્ત પોષણ નળ છે તેના બે વિભાગ છે. એક મોટાં આંતરડાં અને બીજા નાનાં આંતરડાં, નાનાં આંતરડાંની લગાઈ મોટાં આંતરડાં કરતાં ઘણી છે તે દેખાવમાં નાનાં છે તેની છેલ્લી ગુચ મળ દાર ઉપર આવેલી છે. નાનાં આંતરડાંના ત્રણ વિભાગ પાડેલા છે તેમાં અંદરનું આંતરડાંન રસપડ (Mucous membrane) નું છે અને બહાર (Serous membrane) નું છે. અને વચમાં માંસના લોચાનો ધર આવેલો છે એનું રસપડ ઢેક ઢેકાણું કરચલી વળી બે પડ ધમને પડાતી માફક ઉભુ રહેલું છે. આ રસ પડની અંદર અતિશય સૂક્ષ્મ ગોઠો આવેલી છે જેને લીધે જુદી જુદી જાતના રસ નિર્માણ થાય છે.

મોટાં આંતરડાંને પણ ત્રણ પડ હોય છે. બહારનું સીરસ, વચળું માંસમય અને અંદરનું રસપડ. રસપડમાં નાનાં ગોઠો મળી આવે છે, મોટાં આંતરડાં ૪ થી ૬ ફીટ લાંબા હોય છે તેના ત્રણ વિભાગ છે. ૧) મોટાં આંતરડાં અને રેક્ટમ તેઓ ખોરાકની પાચન ક્રીયાને નિયમિત

આંતરડાંની અંદર વિવિધ પ્રકારની ગાંઠાંથી યતા અનેક પ્રકારના રસ એવા તો બેળસેળ થયા હોય છે કે તે દરેકની સ્ત્રી-અસર થાય છે તે ચોક્કસ કહી શકાતું નથી, પણ જે જે દર-દારો (મિત્રશુ યવાર્થી) થાય છે. તે આગળ જણાવવામાં આવશે. જઠરમાં પાચન યતાં બાકી રહે-લો બાગ આંતરડાંમાં જમ્મને પચે છે, તે આટે આગળ પણ કહ્યું છે હવે તે રિપે થોડું વિસ્તાર-થી કહેવામાં આવે છે.—

આંતરડાંમાં પાચન કરનારાં જુદાં જુદાં સાધનો છે. આંતરડાંમાં હિલપન યતા તરેહવાર રસ સિવાય બીજા ગાંઠામાંથી પેદા થએલા રસ એમાં વહે છે, અને ખોરાક ઉપર અસર કરે છે એ ગાંઠો કહેલું અને પાંદડીયાજી નામની (ખો) છે, કહેલું (Liver) શરિર મહિલી મોટામાં મોટી ગાંઠ પેટની અંદર પડાની નીચે, જમણી બાજુની પાંસળાની હેઠે રહેલી છે, એનું વજન સુ-મારે બેથી ત્રણ રતલનું છે. એની લગભગ એક પુટ અને પરાળાજી હ ઈચની છે. કહેલું બા-જરીના દાણા જેવા પદાર્થનું બનેલું છે. પ્રત્યેક દાણો સૂક્ષ્મ પરમાણુનો બનેલો છે. અને પ્રત્યેક પરમાણુમાં આરીક જૂડી જેવો પદાર્થ તથા ચરબીનો અંશ જણાય છે, એ દરેક પરમાણુની સક્રિયતા પીત (Bile) પેદા થાય છે. કહેજીમાં પેદા થએલું પીત નળા વાટે એકઠું થઈ પીતા-શયમાં જાય છે. અને ત્યાંથી, જ્યારે પાચન ક્રીયા ચાલતી હોય ત્યારે જઠરમાં અને આંતરડાંમાં વહે છે અને ખોરાકને પચાવવામાં મોડી કરે છે. પીત પેદા કરવા સિવાય કહેલું બીજાં પણ કેટલાંકેક કાર્ય કરે છે. પીત (Bile) એ થોડું ચીકણું અને પીળા રંગનું છે એનો સ્વાદ કઠવો છે. તાજું હોય છે ત્યાં સુધી વાસ વિનાનું રહે છે અને તે વધારે વખત રહેવાથી કાળા રંગનું તથા વાસ યુક્ત થઈ જાય છે. પીતના પ્રયોગશુનું પરિણામ નીચે પ્રમાણે જણાય છે.

૧૦૦૦ ગ્રામ પીતમાં.

૮૮૦, બાજ પાણી.

૯૦ બ્રાહ્મીન જેમાં ગ્લાયસી કાલેટ ઓફ સાડા. તથા ટારો કાલેટ ઓફ સાડા.

૧૪ કલરીંગ મેટર.

૧૫ ખાર મીઠું.

૨ પડુડરજી.

૧૦૦૦

બ્રાહ્મીન એ પીતનું તત્ત્વ છે અને તે ઉપર લખેલા—પદાર્થો (Glyco cholato of Soda and Taro cholato of Soda) નું બનેલું છે. જ્યારે કેટલાંકેક રાગોમાં કહેલું બરાબર કામ કરી શકતું નથી ત્યારે આ (બ્રાહ્મીન) પદાર્થ લેલીમાં રહી જાય છે અને તેની સાથે બીજા થઈ શરીરમાં ફરે છે અને તેથી કરીને શરીરના કોષક પ્રસંગે સધળા સધળા ભાગોને પીળોગ આવે છે જે રાગ કમળાના નામથી પ્રસિદ્ધ છે.

ખોરાક લીધા પછી ધોરણ કરતાં કહેજીમાં પીત બનવાનું કામ ઝડપથી આવે છે અને જૂમ વખતે તે ક્રીયા મંદ પડી જાય છે.

દરરોજ સાધારણ શક્તિના માણસમાં પીત કેટલું નીપજે છે તેને વાસ્તે કોઈ ચોક્કસ ધોરણ જણાયું નથી. ખોરાક વધારે લેવામાં આવે તો પીત વધતી નીપજે. અને થોડો લેવામાં આવે તો કમી પેદા થાય. પરંતુ સાધારણ રીતે સરાસરી એવી અંદાજે પીત દરરોજ નીપજે છે.

પીત્તના ઉપયોગીપણા અને નિરોપયોગીપણા માટે જાણવા જેવું થયું છે પણ વિરતારના અપથી માત્ર મુખ્ય મુખ્ય જાણવા જેવી દર્શકત અને દર્શાવી છે ક્લેન્નનું કામ પીત્તને ઉત્પન્ન કરવાનું છે તે ઉપરાંત બીજાં કાર્યો પણ તે (ક્લેન્ન) કરે છે “આલ્બ્યુમીન” ની જાતિનાં જે પદાર્થો હોજરી અને આંતરડામાંથી રક્ત સાથે મીઠા થાય છે તે પહેલાં ક્લેન્ન (Liver) માં ફરવા જાય છે અને ક્લેન્નમાં જવાથી તે પદાર્થો લોહીનું રૂપ ધારણ કરવા યોગ્ય બને છે આ શિવાય બીજાં ઠેકાણે લોહીમાં આલ્બ્યુમીન મીઠા કરવામાં આવે તો તે તરતજ પીણાબને રૂરતે બહાર પડે છે. પણ જો તે ક્લેન્નમાં એક વખત ફરી આવે તો તેનું લોહી બને છે. તેમ જ સાકર અને સ્ટાર્ચાદી પદાર્થોથી શરીરમાં ગરમી પેદા થાય છે અને તે ફેફસા વાટે બહાર પડે છે. આ ક્રીયામાં પણ ક્લેન્ન મુખ્ય વ્યાય વાળવે છે જો આ પદાર્થ ક્લેન્નમાં જાય તો તેમનાં ધણા ભાગ પેસાળ વાટે બહાર વહી જાય છે. પણ જો તે ક્લેન્નમાં ફરી આવે તો તે પદાર્થના ગુણ-ધર્મ વધાર્ય રીતે સિદ્ધ થાય છે.

ક્લેન્નમાં એક તો પીત્ત પેદા થાય છે અને બીજા સાકર પેદા થાય છે. પીત્ત, આંતરડામાં જન્મ ખોરાક ઉપર અસર કરી કષ્ટિક બાગ મળ દ્વારાયે બહાર પડે છે અને કાંઈક બાગ ફેફસા વાટે જાય છે અને ગરમી પેદા કરવામાં ઉપયોગી થઈ પડે છે —

બીજું જે સાકર પેદા થાય છે તે શરીરમાં ગરમી પેદા કરવાનું કામ કરે છે આ સાકર લોહીમાંથી પેદા થાય છે અને તેની જરૂર તથા ઉપયોગ શરીરમાં ધણો છે.

નાના આંતરડામાં યતી ક્રીયા અને ફેરફાર.

હોજરીની અંદર ખોરાકની કાષ્ઠમ થાય છે જે વિષે આગળે પ્રસારો કરવામાં આવ્યો છે. આ કાષ્ઠન આંતરડામાં આવી એટલે તુરંતજ તેના ઉપર જુદી જુદી જાતના રસ અસર કરે છે. ‘લુખરકાન’—ક્લેન્નનું પીત્ત—અને પાંચાના રસ—આ પદાર્થો ખાસ કરીને—ચરબી મીઠા પદાર્થો જે ખોરાકમાં આવેલા હોય તેની પાચન ક્રીયા, આંતરડામાંજ થાય છે આંતરડામાં ચરબી ગળી જન્મ તેનું ર્ષાંતર થવા માટે છે અને તે ક્રીયા કરવામાં પીત્ત અને પોષ્ટિકાઓ રસ મદદ કરે છે.

અપૂર્ણ.

વૈદક સુસ્ત્રા સંગ્રહ.

જી—જાય—નાગરવેલના પાનના રસમાં પાચને છુટી ગળી જાય એટલે કપડો ઉપર ચોપાવુ એ કપડુ માથે બાંધવાથી બંધી જીવે પડી જાય છે.

કાનનું પડ—કાનમાંથી પડે નીકળતું હોય તો ચમેલીનાં કુણાં પાન વાટીને રસે કાઢી કાનમાં પુરવો. અથવા ગેમુન પુરવું તેથી એકદમ પડ નીકળતું બંધ થઈ જાય છે.

આંખ આવવી—અધિગાનુ મળ તાંબાના વાસણમાં ધસી તેમાં જરા સીંધાજીણુ અને બે ટીપાં મદ નાંખી એકત્ર કરી આંખમાં અજવાથી આંખ સારી થાય છે.

જગાંદર—ત્રીજાના ઉકળામાં પાવલી ભાર શોષેલા ગુગળ નાંખી ઉકાળવું. પીગળી જાય એટલે દારી પી જવું આમ રોજ કરવાથી જગાંદર મટે છે.

વધશવળ—ઉદમજાનાં મૂત્રને—જુદી કપડે યાગવાં પાવલી ભાર સુણંમાં અર્ધો તોસો એરંદીયું તેલ મેળવી ગાળના ગરમ દુધમાં નાંખી રોજ પીવાથી વધશવળ મટે છે.

પથરીને મુત્રક્રમ્પ—ક્રિનામાં ચમેલીનું મળ લાવી ૨ તોલા. સમ કચરી ૩૦ તોલા, ખકરીના દુધમાં નાંખી તેમાં બે તોલા સાકર નાંખી ઉકાળી પીવાથી ૩ દિવસમાં મૂત્રની અટકાયત અને પથરી મટે છે.

એકે એક સ્ત્રીને રોગના પંજામાંથી બચાવી શક્તિ આપી પુષ્ટ કરનાર.

સુંદરી સાથી. (૨૯૨૮૬)

મંગાવો—તે સ્ત્રીઓના તમામ રોગને માટે અકસિર છે. સ્ત્રીઓનાં કોઈપણ દરદ જેવી લોહીવા, પ્રદર, રક્ત અને શ્વેત જેથી શુભરમાનમાંથી સ્ત્રીકણી, ધાટી, ખીણી મળગુળી અથવા લાલ ની દોહી જેવી રસી વહાં કરે છે, -પેશાબે અગ્ન બળે, દાઢ પગના તળાઓમાં, કેડામાં, માથામાં તે કોઈ વખતે આંખમાં શરીરમાં સંયુક્ત મારે, કાઠ, યુક્ત અને કળતર થાય, કીણી તાવ હમેશાં આવે, તે સુકાઈ ધોળી પુણી જેવુ થાય, આંખોનું તેજ કશી માય, દિવસે દિવસે શરીર સુકાઈ-બેઠાસ થાય. ઇક્તિ આવે અને કામ થઈ શકે નહિ, આખો દિવસ કેડો અને માથુ ફાટ્યાં કરે, તાવ ઉપર, દમ સી સોળ, ઉલટી, અરુચી, માસિક અટકાવ-દસ્તાન સંબંધી તમામ રોગ ગર્ભાવસ્થાની ખીણ, કસુવાવડ, હારામ વિગેરે તમામ રોગ અને આવાં અનેક દરદોના સમુદાયે આ સુંદરી સાથી. એકદમ મટાડી શકે છે.

આ સુંદરીસાથી બાળ, યુવાન, અને વૃદ્ધ દરેક સ્ત્રીએ હમેશાં વાપરવાં લાયક છે, જેથી તેઓના મામ રોગ મટાડી શરીર પુષ્ટ કરે છે દસ્તાનના રોગો થવા પામતા નથી અને ગર્ભાવસ્થાને ગર્ભ પારણી શકે તેવું બનાવી પુષ્ટ પુષ્ટ ગર્ભ પારણ થાય છે ખીણમાં સ્વાદિષ્ટ છે, બાટલી ૧ ની કીમંત રૂ. ૧) ૫ બાટલીના રૂ. ૨ ૪-૦ પોષ્ટ ૦-૭-૦, સુંદરીસાથીના ખાસ ગુણ.

૧ નાની બાળકીઓને પાવાથી શરીર પુષ્ટ રાખી યુવાન અવસ્થામાં પ્રદર વિગેરે બાધી થવા દેતું નથી. ૨ યુવાન સ્ત્રીઓને પ્રદરના વ્યાધિમાંથી બચાવી ગર્ભાવસ્થાને સુધારી ગર્ભપારણ કરી શકે તેવું બનાવે છે. ૩ ગર્ભ વખતે પાવાથી અધુરે માસે ગર્ભ પડતો નથી, ગર્ભનું પોષણ કરી પૂરું માસે વિના કષ્ટ કેવં થાય છે ૪. સુવાંચક પછી પાવાથી સુવા રામ થયો નથી. બાળકને પુષ્ટ કરે તેવું તંદુરસ્ત બાળકુળાવે છે અને બાળકનું ને તેની માનું શરીર પુષ્ટ કરે છે. ૫ સ્ત્રી રોગ તમામ મટાડે છે. હમેશાં વાથી સ્ત્રી તંદુરસ્ત રહી શકે છે. પ્રદર વિગેરે બાધી થતા નથી. ૬. છુંદાવસ્થામાં ખીણથી શરીર ટ અને તંદુરસ્ત યુવાન જેવું રહે છે, અને વૃદ્ધાવસ્થાને અટકાવે છે. આ માટે દળારે બાળકોના મળ્યા ને દળારે સ્ત્રીઓ તેનો મહુ ઉપયોગ કરે છે તેજ તેની ઉત્તમતા છે.

દરેક સ્ત્રીએ બાળકાથી વૃદ્ધ થતા પર્વત આ બાટલી પાસે રાખવી જોઈએ.

સુંદરી સાથીના સંખ્યામાં નવાબશાહથી એ-છનીયર કદમાણી અરબી લખે છે કે, તેના તાકથી સુંદરી સાથીની બાટલી ૬ મંગાવી અમારી સ્ત્રીને પ્રીતરાવી છે, તેમાં સફેદ પ્રદરની મામ શક્તિ થઈ છે. હવે શરીરમાં તાકાદ આવી છે. અનેક દરદે એથી શક્તિ થઈ છે. સુંદરીસાથીની રોગો જે ગુણ આપે દરદોના છે તે ખરેખર કાલકારક છે. હું તંત્રમનથી સરસીકીટ આપું છું કે બાળકો સા આપ ખરા ગુણવાળી ને હજારી સત્તાવાળી દવા બનાવી છે. હજુ મારા મિત્રોને લલામણુ કંઈ છું.

ખરવાસાથી મેલાભાઈ ગીરજાશંકર લખે છે કે, તમારી સુંદરીસાથી દવા મેં મંગાવી વાપરી તી. તેમજ તેના સારા ગુણની વિશેષ દેખાડત જનસમુદાયે સમગ્રવવામાં આવે છે.

સુંબાઈથી ત્રવાડી-રતીલાલ પ્રલાશંકર લખે છે કે, તમારી સુંદરીસાથીની બાટલી મોકલી મી આરામ છે, તેથી બીજી ત્રણ બાટલી વી. પી. થી મોકલશે. દવા પછીજ સારી અને ઉત્તમ છે.

નોંદાઈથી મણીલાલ દારકાદાસ લખે છે કે, બાળની સુંદરી સાથીની દવાથી અમારી બેરતી દરદનું આરામ છે, માટે તુરત બીજી ૩ બાટલી વી. પી. થી મોકલો. રોગ મટવાથી તમારા હકમાં કુવા દબાવે છીએ.

ટાંકે-દરબાર હાઈરકુલના મારતર જગનલાલ કાલકારક લખે છે કે, સુંદરી સાથીથી આરામ થયો. જે સ્ત્રીનું શરીર સાફ ન હોય ને ગર્ભોના ખીણા હોય તેને આ દવા ગુણકારક છે.

રૂઢા દિવસમાં ત્રણ વાર અર્ધો અર્ધો ચમચો મોખાના ધોવારામણ સાથે પીવી. અળી કષ્ટ નહિ.

ધાતુગત દોષો મટાડી જીવનશક્તિ બંધી મગજને પુષ્ટ કરનાર.

જીવન.

એ અરેખર જીવનજ છે. આ જીવનનો ચાલુ ઉપયોગ કરવાથી દીર્ઘ જીવન પ્રાપ્ત થાય છે, મગજ પુષ્ટ થઈ શુદ્ધિ અને યાદશક્તિ વધે છે, ધાતુગત દોષો મટાડી શરીર પુષ્ટ બનાવે છે. આ જીવનની જનાવટ સર્વોત્તમ દોષાર્થી આપે સર્વ કોઈના જીવન કરતાં તે શુભમાં હિતમ જણાય છે. તેમાં પડતી વસ્તુઓ વનસ્પતિની અને નુકશાન ન કરનાર છે. ખાવામાં સ્વાદિષ્ટ, દૃઢજલદાર અને આરોગ્યને જાળુને માટે ફાયદો ખર્ચનાર છે. નળજાખ, પાંકુ, ખાંસી, ક્ષય, સમહણી, મરડો, અગ્નિશીત તથા ધાતુવિકારનાં દરદોમાં તેનો ગુણ અનુભવ સિદ્ધ છે. અમે ખીજાઓની માફક દલકા બારી છુદા દર ન રાખતાં માત્ર બારે-કે જેમાં લખ્યો અને કિમતી માન્યો પડે છે તેવી એક જ જાત જનાવીએ છીએ. અને જેનો જનસમુદ્ધ પુષ્ટ થી લાભ લઈ શકે તે માટે વધુ નફો ન લેતાં ખર્ચ જોગજ તેની ૧ રતલના કમાની કીમત રૂ. ૧-૮-૦ રાખી છે. તજુની કીમત રૂ. ૩-૦-૦ ચોરડેજ છુદુ. વિદ્યાર્થીઓ, મગજનું કામ કરનારા, મારતરો, વધીલો વિગેરે માનસિક મહેનત કરનારને તો તે અમૂલ્ય દ્રવ્ય છે. ખરોડેથી કામેથીર નધુરામ લખે છે કે, જીવનથી કંણા ફાયદો થયો છે. વ્યાધિ હજાર પછી ઔષધ એક, માત્ર ખીજામાંજ દવાખાતું.

અમૃત જીવન. (૨૪૨૬૬)

નામની અમૃતમય દવાનો હાલ ધણા વિદ્વાનો, અને તખીજોએ તથા જનસમાજે તમામ રોગો ઉપર ખાત્રી કરી લાભ મેળવેલો હોવાથી, દરેક ધરમાં ધરગતુ દવા ધણ પડી છે. આ દવા પોંસે રાખવાથી કોઈ પણ રોગની ખીજ રાખવાની જરૂર રહેતી નથી, કારણ કે તે શરીરમાં ધર્તા અંદરના અને બહારના રોગોને માટે રાખ્યાજુ ઉપાય છે. આ દવા લેને તમારી જીંદગીને ખર્ચ કરતા હો તો હંમેશા પાસે રાખજો, તેનાથી, અજીરણ, અતિસાર, દિરડીરીઆ, ઉદરસ, ગરબી, ઉલટી, વા, કમળો, કેટોનો દુખાવો, બંધકોષ, નળજાખ, કોલેરા, ફૂગીઆ, ખસ, શુષ્ક, ગોળો અંદરો, ચુક, તાવ દમ, દાંતનો દુખાવો, દાદર, નપુપકતા, પ્રમેદ, પ્રદર, પાંડુરોગ, ખરોળ, ખેંચ, માંધાનો દુખાવો, મંદુરમેદ, ક્ષય, રતવા, લકવો, વીર્ય, દોષ વાળો, સસણી, વરાધ, સધિવા, સુવારોળ, દરસ, દેડકી, હાંડેડીસીઝ, ચળો, હીરડીરીઆ, વધ, દાંત, નાક, કાનના, દરડે સોળ, વીછી, સાષ, હિંદર, હાઠામાં કુતરાનું એર, કઠમોળ, હાંડીતુ, વિગેરે લગભગ તમામ દરદો મટે છે. અને તેથી તેનો હાલ દરેક માણસ લાભ લેતા થયા છે. કી. રૂ. ૧.

દરસ નાદાક ગુટિકા—આ દવા મુઠા કે દુખતા, અને દુઝતા દરસને મટાડવામાં રાખ્યાજુ કાર્ય કરે છે. ધણા માણસોએ તેનો ઉપયોગ કરી ખાત્રી કરી છે. જાણવાટે જતા લોદીને તો તે એક જ દિવસમાં બંધ કરી દે છે. બહાર નીકળેલા ખુટા જેવા દરસની મસાને તે એકદમ બેસાડી દેખ સમાવી દે છે. જોખરેદન કવાની જરૂર રહેતી નથી, તેમ મટયા પછી ફરી થતા નથી દરત હંમેશા સાફ આવે છે, જૂખ કઠીને લાગે છે. અને શરીરને શક્તિ આપે છે. કી. રૂ. ૨. ૨. અનુપાનના કમાની કીમત રૂ. ૨.) અનેની કીમત રૂ. ૫-) સાથે મહત્તમ મહત્ત.

વિદ્યાર્થીઓની શુદ્ધિ અને યાદશક્તિ વધારનારી દવા. મેમોરાઈન. (૨૪૨૬૬)

તેનાથી મગજ ઉપર સારી અસર થાય છે મગજ શાંત અને સ્થિર થાય છે. જાનેદ્રિય સનેજ થાય છે. શુદ્ધિ નિમ અને સંદેહમાં યાદ રહી શકે તેવી ધણ યાદશક્તિ વધે છે ખાગક ભણવામાં દેશીયાત અને ચાલક ચાલ છે. શરીર પુષ્ટ બનાવે છે. વીર્ય અને સોદીને વધારી શક્તિ આપે છે નાનાં બાળકો, વિદ્યાર્થીઓ, રફલ માનરો અને મગજનું કામ કરનારાઓને માટે મગજને પુષ્ટ કરનાર આ સિવાય ખીજું એક પણ ઔષધ નથી કીમત રૂ. ૧-૦-૦ ચો. ૦-૫-૦

દેવે કેમીકલ વર્ક્સની ઘરગટું અનુભવ સિદ્ધિ દવાઓ.

કેરેક ધરમાં હું નેશાં રાખવા યોગ્ય દવાઓ.

દવા.

ગુણ

ડબીની ત્રણ ડબીની

- તાવનો પાવહર-અમે તેવો રોગનો, ૮ દીઓ એકાંતરીયો, ડેરી, ચોથીઓ, કીમત કીમત
તાવ એકજ દિવસમાં મટે છે માથુ ઉતરે છે ને શક્તિ આવે છે. ૦-૮-૦ ૧-૦-૦
- વંતમંજન.-હાંતનો તમામ રોગ, સજીકા કળતર, સળો, દાઢ દુ.ખવી, અવાણુ કુલુ, તમામ મટે છે ને હાંતને મળ્યુત બનાવે છે. ૦-૮-૦ ૧-૦-૦
- માથાનો પાવહર-અમે તેવું માથું ચહેલું, સળખમ હોલ, આદાશીશી, અંમરવા, હાંત દાઢી જવા વિગેરે એક અપડી સુધત્રાથીજ મટે છે. ૦-૮-૦ ૧-૦-૦
- મોતીનો ટંચો સુરમો-આંખના રોગ, આંખુ દેખ ન, અંખ પડવી, લોચા વળવા, આંખો અવાવી, વીગેરે મટાડી આંખોનું તેજ વધારે છે. થીથી ૧ ની કી. ૦-૮-૦ ૧-૦-૦
- જુલાબની ઢબી-એટલી ગોળા ખાંચ તેથી ૩બલ જુલાબ થાય, ગરધરી બળે નહીં કે વીણાચુટા થાય નહીં. સ્વદિષ્ટ છે. ૧૦૦ ગોળાની ડબીની કી. ૦-૮-૦ ૧-૦-૦
- જાળાગોઢી-ખાળકોની વરાધ, ઉટ્ટી, દુધ ન પચતુ, આડ થવા, તાવ, ઉદરસ શરીર ગળા જવું વીગેરે મટાડે છે. ને શક્તિ આપી પુષ્ટ બનાવે છે. ૦-૮-૦ ૧-૦-૦
- કેમીકપીલ્સ-શરીરની શક્તિ ધડી જતી, કેટો શાટવી, માથું ચહેલું રહેલું, દસ્ત સાફ ન થવો, બેચેની, ધાતુની નગજાધ વિગેરે મટાડી શરીરમાં શક્તિ આપી, ધાતુને વધારી ધટ બનાવે છે ને શરીર પુષ્ટ બનાવે છે. ૧-૦-૦ ૨-૦-૦
- જ્ઞાનંદવટી-ખાધુ ન પચતું, બૂખ ન લાગવી, આડાની કબજાવાત રહેવી, માથું ચહેલું, બેચેની વીગેરે મટાડી, બૂખ ઉધારે છે. ખાધું દબમ કરી દસ્ત-સાફ થાય છે. સુખ સ્વદિષ્ટ થાય છે. સુંકને ગદદજમી મટે છે. ૧-૦-૦ ૨-૦-૦
- જાલનારાક પાવહર-પાણી સાથે મીઠા કરી વાળ ઉપર લગાવવાથી એક મિ-નીટમાં વમર બળતરા કે છાન થયા વમર વાળ ખરી પડે છે. ચામડી સુંવાળી રેશમ જેવી નરમ રહે છે. ડાપ પડતા નથી. કે.બળતરા બ-ળતી નથી. એક ડબીમાંથી એક ડઝન ઉપરાંત સાચુ બની શકે છે. આખું વર્ષ ચાલે તેટલી દવા એક ડબીમાં આવે છે. વળી વીછીના ૩ અંબ, ઉપર ચોપડવાથી ઝેર તરત ઉતરે છે ડબીની કી. ૦-૮-૦ ૧-૦-૦
- વાવરજી દવા-અમે તેવી કાળી કે સાલ દાઢર આ દવા લગાવતાની સાથે જ મટે છે. બળતરા બળતી નથી, અજવાળ મટે છે, માત્ર ૨૪ કલાકમાં જ દાઢો થાય છે. એક વાર મટયા પછી ફરી થતી નથી. ૦-૪-૦ ૦-૮-૦
- અમૃતજીવન-કોસેરા, સુક, ગમ્મરામજુ, આડા થવા, રોગ, ઉદરસ, વાણુ વીગેરે અનેક રોગ ઉપર આ એકજ દવા આપત ગુણ કર્યા છે. કી. ૧-૦-૦ ૨-૦-૦
- વેપારીઓને પુરેલું કેમીશન મળે છે. એક વાર મંગાવી ખાતી કરવી. ૧ ડબીનું અને ૩ ડબીનું પોરટેજ અર્થ ૦-૪-૦ પડે છે. માટે વી. પી થી મંગાવનારે ૩ ડબી મંગાવવી કે કીમતમાં તેમ પોરટેજમાં પણ હાથો થાય.
- અમને લખેલાં પત્રો ખાસ ખાનગી રહે છે. એકવાર અજમાવી જોવા સલામજુ છે. (કોઈ પણ રોગની સલાહ મફત મળે છે) દેવે કેમીકલ વર્ક્સ. અમદાવાદ.

સોના માથાનો
નરમ-મુંવાળા
બાલ કમ્પ્લે અને વા
ભર્યારને નદી ખમ્પે
એવા બાલ બનાવનાર
તેલ છે અને તે
દાર્મીનીઆ એમણે
સોના શણગારને માટે
રૂપ તૈયાર મળ્યું મારી
પુરુષો અને અભ્યાસી
માટે અગત્યનું છે.
આ તેલ અગત્યનું તપેલું
કંડુગાર થાય છે-માથાનો
દર્દ થાય છે અને બોડાની
રહેતીજ નથી.
ઉચ્ચ વસાણાઓની બનાવ છે-
સોનાની માથે મળ્યો છે-અને
દેશમાં પ્રસિદ્ધ છે.
અરબા આનાની રીકીટ
થી નમુનો મેલે
આવશે.
ધી એંગલો ઈન્ડિઅન ડ્રગ
કેમિકલ કું-ભુમામસીદ-મુંબઈ

સેંટનો ઓટો દીલ બહાર (રજીસ્ટર્ડ.)

દીલને આનંદ આપનાર, મનને પ્રત્યક્ષ કરનાર, અસંખ્ય પ્રત્યક્ષ અર્કની સુખ
ઓળી ભરેલું છેલ્લામાં છેલ્લી બનાવતું સ્પીરીટ વચરતું સર્વોચ્ચ સેંટ છે. હજી
પાંચ દીપાં કપડાં અથવા ઉમાલ કપર જાટવાથી વાપરનારને તથા તેની વ્યાસપા-
મોટી પ્રચલારક સેગ ધીમાં મુખી રે છે, બીજી કોઈપણ જાતનું સેંટ ખરીદતા
એટો દિલબહાર માં સ્પીરીટ નહીં હોવાથી અસર તરીકે પણ વાપરી શકાય છે.
કામન નામી બાટલીના ૮ આના, વચલી બાટલીના ૧૨ આના, મોટી
બોમની બાટલીના ૨, નમુનાની બાટલીના ૨ આના, સુમધી કાંડોના એક-આના.
સોલ એન્ટીડ
ધી એંગલો ઈન્ડિઅન ડ્રગ એન્ડ કેમિકલ કું-મું

ભાગ્યોદય.

અગષ્ટ સને ૧૯૧૭.

વિધયાનુક્રમણિકા.

૧ પ્રગટ શાંતિના અનુભવ કરનારના	
અનુભવોદયાર ...	૨૦૧
૨ વિચાર બેઠકી ભગદ ન પ્રકટાવના	
દિલવચન ..	૨૦૨
૩ દેવિગળ પ્રાપ્ત કરવાની કળા	૨૦૩
૪ ધૈર્ય ...	૨૦૫
૫ શ્રી સ્વામી વિશુદ્ધાનંદનું ચરિત્ર	૨૦૬
૬ કૃત્તિના માગો .	૨૧૪
૭ યજ્ઞપ્રતિ ...	૨૧૭
ગ્યાપાર ધધમા વિજય મંજવના	
૮ માટેસંકલ્પનો ઉપયોગ ...	૨૨૨
૯ ભાગતવર્ષ દ્વારો છે ...	૨૨૪
૧૦ સતિ મુનોચનાદેવી...	૨૨૫
૧૧ સમ્રાટ પુરી ઘણા પછાદનિર્વાનુવાચિય...	૨૨૬
૧૨ મેસેરીઅમ તાના એરી મરજર ...	૨૨૯
૧૩ રસાયનચાલિ ...	૨૩૨
૧૪ રંગનો હુખર ..	૨૩૩
૧૫ મેમની અજમાવેલી વ્યા...	૨૩૪
૧૬-અમૃતા સરત .	૨૩૫
૧૭ મુદ્ધિમક જતુ-મેડીરીન	૨૩૬
૧૮ ગરીબોના મામડીયા ઉપાયા ..	૨૩૭
૧૯ વેદક નુદમા સમ્રદ...	૨૩૮
૨૦ જમલની જડીબુની ૨૩૮કોલનાંઉપાયો	૨૩૮

અધિપતિ અને પ્રકાશક
જેઠાલાલ દેવરાંકર ટ્રસ્ટ,
અમદાવાદ.

માહકોને સુખના.

માહકોને વિનંતિ—આગ્યોદયના નવિન આદક કરી મોહલવાનાં પોરત કાંઠે મેનદા અંકમાં દરેક આદક ઉપર મોહલવામાં આવ્યા હતાં, જેમાંના ધણાએ નવાં આદકો કરી મોહલ્યાં છે, પણ હજુ સુધી જેમણે નવાં આદકો કરીને મોહલ્યાં ન હોય તે આજ્ઞા છે કે હવે તે સત્વર નવાં એક બે આદકો વધારી તે કાંઠે ભરી મોહલશે.

આગ્યોદયનું પાંચમું વર્ષે ચાલુ માર્ચ માસથી-અર થયું છે. તેનું વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૨-૦-૦ મેટના પોરતેજના ૦-૨-૦ સાથે રૂ. ૨-૨-૦ છે. આફ્રીકા ખાતે લવાજમ રૂ. ૪ છે. લવાજમ વર્ષની સરખાતેજ લેવામાં આવે છે. અને લવાજમ માટે મેટનું પુસ્તક સ્વર્ગીય—સુખ વી. પી. કરી મોહલી, લવાજમ રૂ. ૨-૨-૦ વસુલ કરવામાં આવે છે. આફ્રીકાના આદકોએ શ્રી. ૪ નો બ્રીટીશ પોરતસ ઓર્ડર મોહલી નામ નોંધાવવું. કારણ ત્યાં વી. પી. યતુજ નથી. આગ્યોદય દર અંગ્રેજી માસની ૧ સી તારીખે નિયમસરજ ખદાર પડે છે. જેથી તે મદીનાતી આખર સુધી રાહ ભોમ ન મળે તા અમને લખી જણાવવું.

આફ્રીકાના-જે આદકોનું લવાજમ બાકી છે, તેમણે તુરતજ રૂ. ૪ નો બ્રી. પો. ઓર્ડર અમને મોહલી આપવો. આ મદીનાતી જેમનું લવાજમ નહીં આવે તેમનાં નામ કમી થશે.

પરોદરા રાજ્યની લાયસેન્સીઓ માટે આગ્યોદય મંજુર થયું છે માટે લાયસેન્સીઓએ તાશીદે નામ નોંધાવવાં. જે લાયસેન્સી ચાલુ માસમાં આગ્યોદયના આદકમાં નામ નોંધાવશે તેમને બીચરક સંહિતા રૂ. ૫. ની કીમતનું પુસ્તક માત્ર રૂ. ૩-૦-૦ મંજૂર મળશે.

આગ્યોદયના આદકોની સંખ્યા દિન પ્રતિદિન વધતી જતી હોવાથી પાછલા અંકો ખૂટી પડે છે. આ વસે પણ માર્ચ અને એપ્રિલના અંકો ખૂટી પડવાથી નવિન આદકોને મે માસથી જ અંકો મોહલવામાં આવે છે, હવે તે પણ ખૂટી જવા આવ્યા છે. માટે નવીન આદક થવા હચ્છનારે તાશીદે નામ નોંધાવવાં, કારણ કે પાછળથી અંકો ખૂટી પડતાં તે મળી શકતા નથી.

નવિન આદકોને રૂ. ૨. લવાજમ સરવાળી દેરેલો લાભ મળે છે ?

દર માસે ૪૦ પાનાનું ઉત્તમ લેગન ઉપરાંત-સ્વર્ગીય સુખ નામના પુસ્તક ઉપરાંત

	કીમત.	આદકોને ઓછી કીમતે.
બીચરક સંહિતા.	૫-૦-૦	૩-૦-૦
લગને વેલ.	૨-૦-૦	૦-૮-૦
વેલ માને વેલક કામ ૧	૦-૧૨-૦	} ૧-૦-૦
વેલ માને વેલક કામ ૨	૦-૧૨-૦	
વિનોદચંદ.	૧-૦-૦	૦-૮-૦

ઉપરનાં પુસ્તકો ખાસ ઓછી કીમતે મળે છે. માટે તાશીદે આદક ઘણામતે લાભ મેળવવો.

આગ્યોદયના આદકોને તેમજ જે ચાલુ માસમાં નવાં આદકો થશે તેમને અમારા તરફથી

શ્રી ચરક સંહિતા.

ભાગ ૧ તેા મૂળ સંહિત મુજરાની ભાવંતર-નામનો વેલકનો પ્રાચિન ગ્રંથ જેની કીમત રૂ. ૫-૦-૦ છે તે મુજ રૂ. ૩-૦-૦ મંજૂર મળશે. આ લાભ માત્ર ચાલુ માસમાં પુસ્તક મથાવી લેનારનેજ મળશેજ. અથવા તે જેઓ ચાલુ માસમાં નવાં આદકો થશે તેમનેજ મળશે મુદત ૫૪ તથા ૫૬ થી તે ઓછી કીમતે આદકોને પણ મળશે નહીં.

આ પુસ્તક આગ્યોદયનું ઉત્તમ-ઉત્તમ પુસ્તક છે. અને તેનું બાજુ સુધી મુજરાનીમાં જાણીતર થયેલુંજ નહેતું દરેક રોમે, ડોહરે, દહીમે તેમજ દરેક માણસે તેનો લાભ લેવો જોઈએ. જેઓ આગ્યોદયના આદક નહીં હોય તેમની પાસેથી આ પુસ્તકની રૂ. ૫ કીમત લેવાશે. જો તેઓ આગ્યોદયના આદક રહે તો તેમની પાસે રૂ. ૧-૦-૦ કીમત લેવાશે.

આપણું માસ ૫૬ થી આ લાભ નહીં મળે. વ્યવસ્થાપક આગ્યોદય અમદાવાદ.

અન વગર મહાનત નનવાન થવુ યાય તા. મગાવા.

ધનવાન.

મુ. બહુ ધંધા કરવા છતાં પણ દમડી દેખતા ન હો, વેપાર ધંધા કે ખીજ ઉદ્યોગ વિદ્યાનેએ મ ન થતો હોય, બેનીમાં વીસ પચીસ ધલું પકવવાની મજા હોય, દુનર કળાનું સર્વોત્તમ ગાન મેળવી કળા કુશળ બનવું હોય, કોણપણ ધંધાની સાથે દમરો રૂપિયા સહેવથી કમાઇ શકાય એવી શોધોને શીખવાની મજા હોય, અને આજ ન-મમાં લાગે અને કરોડો ધનના સ્વામી બનવું હોય તો આજેના પુસ્તક મંગાવી ઉપયોગ કરજો. આ પુસ્તકના ઉપયોગીપણાનું દમરો સરડીશીકેટ મળ્યાછે.

તેની અંદર બાર ભાગમાં અને ૧૬૦ પ્રકરણોમાં તમામ પ્રકારના જ્ઞાનો, શોધોનો અને કળાઓનો કમવાર સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. તેની દુક નોંધ નીચે પ્રમાણે વાંચવાથી સમજશે.

ભાગ ૧ ભાગ—ધનનું મહત્વ જેમાં ૨૦ પ્રકરણ છે ભાગ ૨ ભાગ—જેમાં ૩૦ પ્રકરણ છે. જેમાં ધનવાન થવાને જેવી યોજના પ્રાપ્ત કરવી તે છે. ભાગ ત્રીજો—ધંધાની શોધ અને કયા ધંધાથી ધનવાન થવાય છે તે વિષે ભાગ ૪ થો—જુદા જુદા પ્રકારની નોકરી જેવી રીતે પ્રાપ્ત કરવી તે વિષે. ભાગ ૫ થો વેપાર—ધનવાન થઈ શકાય તેવા જુદા જુદા જાતના વેપારો. ભાગ ૬ થો ખેતી—જમીનનો કસ થી રીતે વધારવો, ખાતર કયા પ્રકારનું કય જમીનમાં કેટલું નાંખવું વિગેરે ઉપરાંત વરસાદ, પાણીની તગથ થી રીતે પુરી પાડવી, જુદી જુદી જાતનાં બનાજ, તથા મરી મસાલા વિગેરેનું વાવેતર કયારે જેવી રીતે કરવું કે જેથી પેદાશ દર-વરસ કરતા દસ કે વીસ ઘણી વધી થકે વિગેરે ભાગ ૭ થો—બનીજ પદાર્થોથી ધનની રદિ—સેનું, રૂપું વિગેરે ધાતુ સબધી પ્રયોગો. ભાગ ૮ થો—કવેરાતનો વેપાર, હીરા, માલિક, મેની વિગેરેનો વેપાર ભાગ ૯ થો હુત્રર ઉદ્યોગ—રંગનો ઉદ્યોગ, કાગળનો, કાચનો, સાથુ બનાવવાનો, મીઠુબત્તોનો, કોટાઆદરનો ઉદ્યોગ, સીમેન્ટનો, વાનિસનો, લાખનો, કાદીનો, બટનો, દીવાસળીયોનો ઉદ્યોગ, સેનું અને રૂપું બનાવવાના, પ્રયોગો બનાવવી, કંસુ, પીતલ વિગેરે જુદી જુદી જાતની ધાતુ બનાવવાના પ્રયોગો, ધાતુઓના ડાયા કે મેલ કાઢવા, ધાતુ ઉપર ગીલેટ કરવો, વીજળીની બેટરી બનાવવી, લાકડાં રંગવો, છવ જંતુઓ, સાપ, માકડ વિગેરે અનેક જંતુઓ દૂર કરવાના, કંપાં, ધાતુ, કાગળ, કાચ મોતી, વિગેરે ઉપરથી ડાઘ કાઢવાના. ભેગ પારખવાના પ્રયોગો, અગરગત્તી, સુગંધી બનાવવો, કંકુ વિગેરે પરચુરણ વસ્તુઓની બનાવટ, બનાવટી પથ્થર, દાંધીદાંત, ચામડાં. હીરા, મોતી, માલિક, પોખરાજ મદ, હીંગ, કેસર, કરતુરી વિગેરે બનાવવી. સરીને સુંદર બનાવનાર પ્રયોગો, આક્રમકીમ બનાવવો, શરખતો, અતરો બનાવવાં, સુગંધી તેલો, હેર ઓણે બનાવવાં, લવંડર, કાચમલેડર, ગુણાજળ વિગેરે બનાવવાં, સોડા લેમેન્ટ વીગેરે બનાવવાં. ખીસ્કીટ છી કણી, મીથુ કાપડ બનાવવું, પેન્સીલ બનાવવી, ફાડવાનું ફાડવાનું બનાવવું દાટેલું ધન શોધી કાઢવું, ચમત્કારીક પ્રયોગો, નેનુકું પ્રયોગો, કેટલાક ઉપયોગી દુતરો, લસ, ગેસનાં હીરા, વીજળીનું તાંબી, કપુરની માળા ખાસા, ચીકણી સોપારી, સોના ચાંદીના વરખ, દંતમળન વિગેરે બનાવવું. ભાગ ૧૦ થો—વેદક—વિભાગ અગ્રેજી દવાઓ, જુદી જુદી જાતનાં ચર્મ અને એસેન્સ બનાવવા, અગ્રેજી પેટન્ટ દવાઓ જેવી કે, કોમેનિટ ઓફ એમોનીયા મીકચર, નાઇટ ઓફ આર્મ, પોટાસ, કવીનાઇન આર્મન મીકચર, ઓકસાઇડ ઓફ કોપર, પીનાઇસર, કલોરોઆઇડ, સાઇટ્રીક એસીડ, ફોસ્ફોર, નાઇટ્રીક એસીડ, ફ્યુઅરિક એસીડ, ફોસ્ફોરસ, એન્ટીકોમ્પીયા, ડેમીયાના ટોનિક પીલ્સ, ઇન્ટેન્સ પીલ્સ-સીરપ-સારસાપરીલા, બાલાયુત લાઇમ. અયુસ, મેથાઇ, હેરમાઇ, બાલનાયક, સાથુ, તેલ, અર્ક, પાંદડર વિગેરે, દોદરનો મલમ, કલોરોફોર્મ, કવીનાઇન આર્મન પીલ્સ, કોપાઇક આર્મન કવીનાઇન ગેળી, સીરીપ ઓફ દાયપોદોરેટ ઓફ લાઇમ, વિગેરેની બનાવટ. જુદી જુદી જાતના મગજો દેરી શાસ્ત્રોજા દવાઓ—કવરો, ચુર્ણો, ગ્રીકો ગુગળ, અવ લેવ, આસવ, અરીષ્ટ, પરચુરણ ઉપારોઃ પાંદા, ક્ષાર, સુરબ્બા, અચોલ્ડા, મીકાઇ વિગેરે. ભાગ ૧૧ થો ધન પ્રાપ્તિના આપાત્મિક ઉપાયો, ભાગ ૧૨ થો મગજમાંથી ધનવાન થનારા પુરોના છવન સરીકા, વિગેરે બહુ પ્રયોગો અને ઉપાયો છે. મરીજ માયુસ પણ ધનવાન થવા સિવાય રહેવાનો નહિ. કાં ૩.૫-૦ અમદાવાદી ડૉ. રામર. એલ. એમ. એન. એસ. લખે છે કે ધનવાનનું પુસ્તક મહાન ઉપયોગી છે. ખેતી, ડી. એમીકલચર, કન્સ્ટ્રીક્ટર સાહેબ નેશીયનલિસ. પી. ચોકલી લખે છે કે ધનવાનનું પુસ્તક મન કરવા યે ગય છે.

લેહાલાલ દેવરાંકર દ્વારા આગોદ્ય ઓફીસ અમદાવાદ.

ભવિષ્યવેત્તા.

(બીજી આવૃત્તિ)

યાને ભવિષ્ય જાણવાની વિદ્યા—આ નામનું પુસ્તક મળાવે. જે પુસ્તક ઉપરવા કરક માણે
ગમે તે યોગ્ય બહોલો દરો તોપણ, ભવિષ્યમાં શુ જનશે તે જોઈ અને જાણી શકશે. તમે તમારું
ભવિષ્ય ને સુખ દુઃખ જાણી શકશો. ધર્માર્માં શુ સાલ થશે સુખ ક્યારે મળશે ૧ દવે પછી કેવા દિવસોમાં
દદામાં જશે તે વિગેરે અનેક વાતો તમે તમારી પેતાની તેમજ પારકાની પણ જોઈ અને જાણી શકશો.
જન્મેતરી, વર્ષકળ ધેર જનલી શકશો અને જોઈ શકશો. વારવાર જોઈને ત્યાં ધક્કા ખાવા નહિ પડે
તેમ તમે જોશો તે ખાતરી જોશો તેમાં દાહના દીદના સાયન્સ ઉપરત જન, મુસલમાની અને અન્ય
ભવિષ્ય જાણવાના સાયન્સનો સમાવેશ છે. કીમત માત્ર રૂ. ૩-પૌ. ૦-૪-૦

તેમાં નીચે પ્રમાણે ૪૪ પ્રકરણો છે.

પ્રા ૧-૨-સંવત્સર, શક, માસ, અષ્ટમ, સપ્તમી, મહો, નક્ષત્રો, યોગ, કરણ, ચંદ્ર, વિગેરે જોવાની
રીત. પ્રા. ૩ તે દરેકમાં કરેલા શુભા શુભ કર્મોનું ફળ, પ્રા ૪ થી ૯, મહોના ફળ, નાની મોટી પતેનું
અશુભ મહો, મહાદેવ, દિનદેવ, વિગેરે જોવાની રીત, પ્રા-૧૦-૧૧ તમામ પ્રકારના મહુરતો જોવાની
રીત, પ્રા-૧૨ લેખાદેશી, તારા, નાડી, ચોની, ગણ વિગેરે જોવાની રીત, પ્રા-૧૩ ચોરાયેલી વસ્તુ જુઓ
કે કેમ તથા તે ક્યાં ગઈ છે તે જોવાની રીત, પ્રા. ૧૪ કાંવસિદ્ધિ માટે પ્રત્યેક જોવાની રીત, પ્રા. ૧૫
જન્મ માસ વગેરેનું ફળ, પ્રા. ૧૬ મહો, અને સારી, શુભશુભ, રૂપ, રંગ, મૈત્રી વિગેરે જોવાની રીત
પ્રા ૧૭-૧૮ જન્મેતરીની કુળીઓ જનાવવાની તથા જોવાની રીત. ૧ લાથી બારે બાવનું, મહોનું સર્વ
વાર ફળ, દ્રષ્ટિનું ફળ, અંગેજી રીતે ફળ, પ્રા ૧૯ બારે બાવનું મિત્રફળ, આશ્વેદ્ય, ઇસપત્નું, જૂષિ
ખાતું, રોગ, ક્રીડા, લગ્ન સુખ, પ્રજનનું સુખ, છંદગીનું, સરીરનું સુખ, અકરમાત ધન પ્રાપ્તિ
સાધ્ય લક્ષ્મી, વાહનનું, મહાનનું, માયાપનું, વિદ્યાનું વસનું મિત્રનું, નણકપણનું, મુસાફરીનું, વ્યાપાર
નોડરી, ધનસંપત્તિનું, સુખ દુઃખ ક્યારે મળે વિગેરે જોવાની રીત. પ્રા ૨૦ મહોની દ્રષ્ટિનું ફળ, પ્રા
૨૧ સોની જન્મ કુળી ઉપરથી સોનું, તેના પતિનું. સમવા કે વિધવાનું, સુખ દુઃખ જોવાની રીત
પ્રા ૨૨ મું આધાન બાજત, સ્ત્રી ગર્ભ ધારણ કરે કે કેમ, સ્ત્રી પ્રસવનું મૃત્યુ, ગર્ભવતીને શું જન્મશે.
દાય પગ વગરનું બાળક અવતરવા બાજત. પ્રા ૨૩-જન્મ વખતે અધારું હતું કે દીવો દત્તો વિગેરે
ખાતો કંડવાની રીત, પ્રા. ૨૪-રાજયોગ અને તેનું ફળ, પ્રા ૨૫ થી ૩૩ નાળસ, પ્રવળપા, ચંદ્ર વિગેરે
યોગો અને તેનું ફળ, પ્રા. ૩૪. બાળકનો રીટ યોગ જોવાની રીત, પ્રા. ૩૫-૩૬. આયુષ્ય જોવાની રીત,
ક્યારે ક્યા કારણથી મૃત્યુ થાય વિગેરે જોવાની રીત, પ્રા ૩૭-૩૮, વર્ષકળ, જનાવવાની રીત. પ્રા. ૩૯
કરીરખરની રેખાઓ, નખ, તલ, મસિ વિગેરે ઉપરથી ભવિષ્ય જોવાની રીત, પ્રા. ૪૦-૨૧૫ ઉપરથી
ભવિષ્ય જાણવાની રીત પ્રા. ૪૧ મું હસ્તાક્ષરો ઉપરથી ભવિષ્યફળ, પ્રા ૪૨ મું વરસાદ વસંતો કે કેમ.
ક્યારે વસંતો, જનાજના બારતાલની વધપટ, મુકાળ કે દુઃખ વિગેરે જોવાની રીત પ્રા. ૪૩ મું નાસિ
દાના રવર ઉપરથી ભવિષ્યની વાત જાણવાની રીત પ્રા. ૪૪ મું રમલ સ્ત્રી ઉપરથી ધારેલી જન્મ
પુત્રી યશે કે કેમ, જય મળશે કે કેમ, ધર્માર્માં સાલ થશે કે કેમ, વિગેરે ભવિષ્યની વાત જોવાની રીત.

ઉપર પ્રમાણે અનેક વિષયોના આ પુસ્તકમાં સમાવેશ કર્યો છે. પટેલી આશનિ કરતાં આ બધા
પ્રકારના સુધારો વધારો કર્યો છે. પાકુ ખાદ્ય-ગ્રી. છતાં કીમત માત્ર રૂ. ૩ પૌ. ૦-૪-૦ શાખી
૦૪૦૦૦ પેલી આશનિના સંજયમાં અનેક અભિપ્રાયો મળ્યા છે

પૈદ ઉમીવાશકરે આપુલાઈ સારિતા—(વદનગામથી લખે છે કે, આપનું ભવિષ્યવેત્તા નામે
પુસ્તક જોતાં જોઈપવિદ્યાના અભ્યાસી, જોઈપવિદ્યાના આજોગો અને જોઈપવિદ્યાના માન આપનાર
જોઈપવિદ્યાના સંજયને આ પુસ્તક અતિ ઉપયોગી છે એમ માફ માનવું છે.

જોઈપવિદ્યાના દેવશંકર દવે વાઘોપાય જોઈપવિદ્યાના અમદાવાદ.

શ્રી ચરક સંહિતા.

મૂળસંહિત ગુજરાતી ભાષાતર પ્રથમ ભાગ બદર પડ્યો છે. તેના સબધમાં અનેક ચેપરો અને નોંધો અભિપ્રાયો આપ્યા છે. મોટા મોટા એમ ડી. ચપેલા ડૉક્ટરો પણ તેને વખાણે છે. તે આ પૂર્ણ વિદ્વાન વેદો વખાણે તેમાં તો તવામજ નથી. આપણે તેના મૂળ આ મધ્ય છે આ મધ્યમાંથી અનેક પ્રયોગ ઉત્પન્ન થયા છે. તેમાં એવી એવી ભુની માધો અને દવાઓ છે કે જે આપણા જાણવામાં ન હોવાથી, ઘણા પશ્ચિમીય શોધોથી અજાણ્યે બીએ. પરંતુ હાલની તેની ઘણી શોધોનો આ પુસ્તકમાં સમાવેશ થઈ ગયો છે. દરેક ડૉક્ટર, દર્દી અને વૈદને આ પુસ્તક પાસે રાખી દવાઓ કરવાથી થયે મળે છે. તેમજ આરોગ્ય સાચવી ચરીરને તંદુરસ્ત અને દીર્ઘાયુની બનાવવાની ઇચ્છા રાખનાર દરેક તેને દમેશ પાસે રાખવું જ જોઈએ. આપણા આયુર્વેદમાં-દવાઓને માટે સર્વથી સર્વોત્તમ મધ્ય ચરકને ગણેલો છે. એજ તેની ઉપયોગીતા છે. કીમત રૂ ૫-૦-૦ ૫૪ સાતસો, નાશ ગ્રેક રામગ પાકુ પુલું.

માન જીવ અભિપ્રાય બસ થયો. મુનાન પ્રભુરામ આયુર્વેદ કોલેજના પ્રીન્સીપાલ સાહેબ ડૉ ચોપ ટાપાઈ પ્રભુરામભાઈ વૈદ જે. પી. એલ. એમ એન. એસ સખે છે કે ચરક સંહિતાનું ગુજરાતી ભાષાતર કરવાનો જે પ્રયાસ આપે કર્યો છે તે આત ઉત્તમ છે અને દરેક વૈદને એ પુસ્તક ધરમાં રાખવા લાયક છે. જાનનગર દરજારી કેજવણી ખાતાના ઉપરી વિદ્યાધિકારી સાહેબ જે. કૌશિકરામભાઈ વિદ્યદરશમભાઈ પી. એ. સખે છે કે શ્રી ચરકસંહિતાનું અવલોકન કરવાથી તે પુસ્તક ઘણું ઉપયોગી માહુમ પડ્યું છે. આપનો એ પ્રયાસ સ્તુત્ય છે. અને આપે લીવેલા શ્રમની સફળતા માનું છું.

પરસીયન નાઈટસ—ગુરુશ્રી અરેબીયન નાઈટસ તો વાંચીજ દરો. અરેબીયનનાઈટસ જેવીજ રસીક અને બોધક વાર્તાઓ આ પુસ્તકમાં છે કી રૂ ૧—

સરવૈ, રેવન્યુ અને ફોજદારી કાયદાનું જીથ.

ત્રીજી આવૃત્ત—આ પુસ્તકમાં છંદીમન પીનલકોડની અગત્યની કસમો, કમીનસ પ્રેસીડર કોડ, ડીલીકટ પોલીસ એક્ટ, વિલેજ પોલીસ એક્ટ, લેન્ડ રેવન્યુ કોડ, તે ઉપર ચપેલી રૂઠ, મામલતદાર કોર્ટ એક્ટ, મામના ને તાલુકાના નમુના સરવાળની રૂઠ, સર્કલ ઇન્ચેક્ટરની રૂઠ, અફીસુનો એક્ટ, આજ કારી એક્ટ, મીહાનો એક્ટ વિગેરે ૨૦ કાયદાઓનો સમાવેશ કર્યો છે. કી રૂ ૨—

ઘરનો વૈદ—આ એક અતિ ઉત્તમ વૈદકનું પુસ્તક છે. જેના દસ ભાગ છે. તેમાં સમગ્ર

પૃષ્ઠ પ્રકરણો છે. જેમાં ચરીરનું ને તેની બદર આવેલા અવપવેનું જ્ઞાન, ઉદિયોનું જ્ઞાન, અને તેની ક્રિયા, વનસ્પતિ ગ્રેષ, કુદરતી ઉપચારો, દરેક રોગ, તેનાં કારણો, લક્ષણ, અને તેના ઉપચારોનો આ પુસ્તકમાં સમાવેશ કર્યો છે. કી. રૂ. ૨-૦-૦ ૫૪ હાથ મ માવનાર પાસે માન ૦-૮-૦

વૈદ યાને વૈદક ભાગ ૧ હો અને ૨ જો.

આ પુસ્તકમાં તમામ રોગ મટે એવાં જોણો અને વનસ્પતિસાથે આપવામાં આવ્યાં છે. આ જોણો અકસીર વનસ્પતિમાંથી તે રી રીતે જનાવવા, તથા કષ્ટ દવા કયા કયા રાગ મટાડે છે તે, તથા દવા કષ્ટ કષ્ટ વનસ્પતિની કેરી રીતે જનાવવી તે, તથા દરેક માનુ તથા વિપનું શોધન કરી બખો જનાવવાની રીત, તથા તેની જનની માત્રાઓ, અવસેદો, ધૂતો તેલો, તથા આસવો વગેરે જનાવવાના પ્રયોગો-દરેક માહુસ સમજી શકે તેવા આપ્યા છે. તે જને બાજ સાથે ખરીદનાર પાસેથી રૂ ૧-૦-૦

વિનોદ ચન્દ્ર—એક અતિ રસમય અને બોધક વાર્તા. આ પુસ્તકમાં સત્યનો જય અને અસત્ય, મધ્ય, વ્યભિચારિ દુરુણોથી ચતા વિનાશનો એવાં ચિતાર આપવામાં આવ્યો છે કે ખરેખર વાંચનાર મનુષ્ય ગમે તેવા દુરુણી દરો તોપણ તેને સદુરુણી થયા સિવાય છુટકાજ થશે નહીં. એકવાર પુસ્તક દાખમાં લીધા પછી ફરી તેને પુરવાંઆ સવાવ મુકવુંજ ગમે તેમ નથી. એકવાર વાંચ્યા પછી વારંવાર વાંચવાનું મન થઈ આવશે કી. રૂ. ૧

જેઠાસાલ દેવશાહર દુવે ભાગ્યોદય ઝોડીસ અમદાવાદ

કાયદાનાં શીક્ષક

-વાને

મુલકી, ફૅજદારી અને દીવાની કાયદાઓનું જીવ.

બીજી આવૃત્તિ. પુરેપુરું કાયદા નવા-મુધારા વધારા અને અગત્યની ટીક સાથે.
જેની પેલી આવૃત્તિની એ દબાર નકલો ધણીયું હુંક વખતમાં પ્રાપ્ત ગઇ એજ તેની લોકપ્રિયતા
તેમાં નીચે પ્રમાણે પુરેપુરા આપ્યા કાયદાઓનો સમાવેશ કર્યો છે.

ફૅજદારી વિષયને લગતા કાયદાઓ—દીગીનલ પ્રોસીજર કોડ, ઇડિઅન પીનલ કોડ, આ
માલુસનો એક્ટ, ફટલાની સિદ્ધા બાબતનો એક્ટ, જુગારનો એક્ટ, એક્સટ્રાડીશન એક્ટ, આમકારી એક્ટ
અરીજનો એક્ટ, મીકનો એક્ટ, કારીગર અને મલુસનો એક્ટ, રેલવેનો એક્ટ, ફેક્ટરી એક્ટ, રેલ
માફનો એક્ટ, પોસ્ટનો એક્ટ, ઝેરી જથ્થાનો એક્ટ, રાજદ્રોહી સજા અટકાવવાનો એક્ટ નાટક
એક્ટનો એક્ટ, નિધિનિરોધ એક્ટ, મોરખ એક્ટ, ડબ્બા એક્ટ, વિલેજ પોલીસ એક્ટ, ડીરટ્રીક્ટ પોલી
એક્ટ વિગેરે.

રેવન્યુ (મુલકી) તથા સરવાઈના વિષયોને લગતા કાયદાઓ—લેન્ડ રેવન્યુ કોડ, તેલ
ધપેલી રૂલ, મામલતદારની કોટીનો એક્ટ, સર્કલ ઇન્સ્પેક્ટરની રૂલ, માપણીની સમજૂતી ઓરીજન
સરવેની રૂલો વિગેરે.

દિવાની વિષયોને લગતા કાયદાઓ—સીવીલ પ્રોસીજર કોડ (નવો) વારસાનો એક્ટ, વે
નીમવાનો એક્ટ કોર્ટ ઓફ વોર્ડસ એક્ટ, દક્ષિણ રીલીફ એક્ટીવલર એક્ટ, દિલ્લિ પુનર્લગ્નનો એ
મીડા માલુસની મિલકતનો એક્ટ, પારસીલોકાના લગ્ન તથા તલાક બાબતનો બબે વારસા બાબત
એક્ટ, કોર્ટ ફી એક્ટ, પુરાવાનો એક્ટ, ફાર્ટમાં સમજાવવાનો એક્ટ, કરારનો એક્ટ, રજીસ્ટ્રેશન એક્ટ
વહેંચણ કરવાનો એક્ટ, ટ્રાન્સફર ઓફ પ્રોપર્ટી એક્ટ, યુરોપીયન વેચનસી એક્ટ સીવીલ કોટીનો એક્ટ
પ્રેમિટ તથા વલીવટ ચલાવવાની સન હો આપવાનો એક્ટ, નાદારીનો એક્ટ, વારસાનો એક્ટ, તિ
લો, વારસેને કરજમથી છાડવવા બાબતનો એક્ટ, મુસલમાની શરેહ, સફીલગરી વિગેરે, સફીલતા
બાબત, રદીમ્પ એક્ટ વિગેરે.

પરસુરણ વિષયને લગતા કાયદાઓ—તખાવીનો એક્ટ, લોકલ ફન્ડ એક્ટ, ઇનકમટેક્સ એક્ટ
મતાર એક્ટ, તાલુકદારનો એક્ટ, બદરોનો એક્ટ, વહીવટોનો એક્ટ, નરવાનો એક્ટ, મ્યુ સીપ
એક્ટ, જમીન લેવાનો એક્ટ, સુતરાઉ માલ ઉપર જલાત લેવાનો એક્ટ, જંગલી પશુ, તથા સિકાર
રદાજનો એક્ટ, દિલ્લિતાલનો ચલણી નાણાનો એક્ટ, દિલ્લિતાલનો તારીફનો એક્ટ, જંગલમાંની કા
મની મુટી લેવાનો એક્ટ, જમલનો એક્ટ, વતન એક્ટ, ઇરિગેશન એક્ટ, ચિતળા કાઢવાનો એક્ટ
નનાવર તરફ માલકીપણું અટકાવવાનો એક્ટ, સેનીટરી એક્ટ, પ્રેસો તથા વર્તમાનપત્રોનો એક્ટ, દરિ
આ તથા દુધ સામગ્રીનો એક્ટ, ફટલાની સિદ્ધા કરવાનો એક્ટ વિગેરે વિગેરે.

બીજી આવૃત્તિમાં આવેલો નવા કાયદાઓ નીચે પ્રમાણે:—

દીરટ્રીક એક્ટના વિશેષ કક્ષા બાબત, રાજદ્રોહી કોટીને દેશપાર બાબત, બબરો તથા મેકા
બાબત, જાણના વહન બાબત, ગુજર્મી રીતળા કઢાવવા બાબત, દામવેતો એક્ટ, વેપારના માલ ઉપર
રજમનાથી નિશાનિઓ કરવા બાબત, રદીમ્પ બાબત તથા સજા બાબત, મોટર વાહનનો એક્ટ, વિજ
જનો એક્ટ, મુન્દેગાર જાતોનો એક્ટ, રાજદ્રોહી સજા અટકાવવાનો, દારૂબાનાનો એક્ટ, વિમાની, મેડ
જાઓનો એક્ટ, વીમા કંપનીઓનો એક્ટ, યોડ દોડતી સરતોની જગ્યાનો એક્ટ, વેદોનો એક્ટ, કોર્ટનો
વિશેષ અધિકારનો એક્ટ, રેલ્વેની સાર્વજીનિક એક્ટ, લાઈસેન્સ કુચ હેરવાથી નુકસાન થાય તે બાબત
દિલ્લિ કોલોના વસીયત નામનો એક્ટ, વિશેષ ન્યાયનો એક્ટ, રૂઝ એક્ટ સુબાધિકાર ઇન્ટેન્ડ બાબતનો એક્ટ,
કપની બાબતનો એક્ટ, સુરે સેલ્ફમેન્ટ એક્ટ, તોડામીયાસનો એક્ટ, ઇરિગેશન એક્ટ, તખાફનો એક્ટ
રા. વંદનિક રોડી કાટનો એક્ટ, રજતા તથા મુલો ઉપજના વેરાનો એક્ટ. દરતાવેતો અને ફૅજદારી, દીવ
ની ને મુદ્દા કોર્ટનો આપવાનો અનુક્રમ તથા જવાબના નમુના વિગેરે. પુસ્તકની કી. ર. જ.
જેકાસાલ દેવગઢર દવે ભાગીદાય ઓફીસ અમદાવાદ.

ભાગ્યોદય

પુસ્તક ૫ મું.

અગષ્ટ, સને ૧૯૧૭-શ્રાવણ-સંવત ૧૯૭૩

અંક ૬ ઠા.

પ્રગાઠ શાંતિના અનુભવ કરનારના અનુભવોદ્ગાર.

(રમતી દરિયાં વૃત્તિ સહાય, એ લય.)

વૃત્તિ આ સહસા એક દિન ઉંડી ઉંડી, ચાલી,

ખાદ્ય શાંતિથી કેઈ શાંતિ નિરાળી;

અધિક ઉઠે જતાં અનુભવે નિહાળી,

વૃત્તિ૦

ઉંડાણ ભતાં લહું, પડ પહેલું ધનરૂપ;

બાકળ જળ સરખું લહું, ત્યાં શાંતિનું સ્વરૂપ.

હજે હજે છુદ્ડ છુદ્ડ સરખી, યાત્રી અળપાત્રી,

એવી શાંતિ ભેઈ અસ્થિરતા વાળી.

વૃત્તિ૦

સંતોષિત વૃત્તિ ન થઈ, ત્યાંથી સૂક્ષ્મ પ્રદેશ;

વિશે ગઈ બાકી ઉંડી, ભેવા શાંતિ વિશેશ.

પ્રદેશ જણાયો ત્યાંતો, દ્રવતા ભરેદો;

તેમાં શાંતિ કંઈ ગાદી યત્ની ન્યાળી.

વૃત્તિ૦

હજી પછે અધિક ઉઠે વહી, આંખો અન્ય પ્રદેશ;

પ્રકાશ જ્યાંહિ સમર ભયો તેમાં કયો અવેશ.

વિશેષત્તુ ગલ તેમાં દુર્ભલ લીહું,

ને ગભીર બાળી શાંતિ રસાળી.

વૃત્તિ૦

કમે કમે શમતા ગયા, ત્યાં સંકલ્પ વિકલ્પ;

તેમ તેમ શાંતિ પ્રગલ્ભજે, વધતી બાળી અનલ્પ.

નિર્મલ જલમાંથી બહે રહિત પ્રકાશે,

તદત્ ત્યાં ચેતન્ય સ્પુતિ નિહાળી.

વૃત્તિ૦

અનાયાસ ત્યાંથી સહજ, વૃત્તિ ઉઠે વહી,

પ્રગાઠ શાંતિમાં જળી, એકરૂપ થઈ ગઈ.

પૂર્ણ ચેતન્યમય એહ પ્રદેશે,

શાંતિ શાંતિ શાંતિ શાંતિ બાળી.

શ્રી. ડ.

વૃત્તિ૦

વિચાર ભેદથી વિગ્રહ ન પ્રકટાવવા હિત વચન.

(શામાં હજ દિત છે રહું, એ લપ.)

ઉંચાં મન સંસારમાં, એક ખીજનાં થાય,
 વ્યવહારે પરમાર્થમાં, દુઃખ દુઃખ દુઃખ લહાય.
 વિચારનો લેહ પહોં તોય આવધ નિત્ય રહીએ;
 હોયે મતલેહ છતાં મનોલેહ ન જા'ધુ ! યાવા દઇએ.
 વિચાર લેહ વધારતાં, મનસક્રુચિત થાય;
 સક્રુચિત મનથી કદી, નિજ પરહિત ન લહાય.
 ન હિત જે જણાવતો, તે માર્ગ માંહિ શીક વહીએ;
 હોયે મતલેહ છતાં મનોલેહ ન જા'ધુ ? યાવા દઇએ.
 મન ઉદ્વેગ વિષે રહે, મનનો સાત્વિક ભાવ;—
 ટળતો, ઉરમાં વાધતો, અખંડ ઉગ્ર રવભાવ.
 જણાયે દોષ અન્યે, જોવા છહીએ કે ન ચહીએ;
 હોયે મત લેહ છતાં મનો લેહ ન જા'ધુ ? યાવા દઇએ.
 એક ખીજના ઉદ્વેગે, એક ખીજના દોષ;
 વિચાર લેહ થતાં જુએ, વધારી મનનો દોષ.
 વિચારના લેહ અર્થે, રનેહઉપર છીછી ન દઇએ;
 હોયે મતલેહ છતાં મનોલેહ ન જા'ધુ ! યાવા દઇએ.
 સહજ સહજ વાતો વિષે, પાડી વિચાર લેહ;
 ઉરના વિશુદ્ધ ભાવનો, કર્યો ન વિચેદ.
 વિચાર લેહ જણાય દુઃખ, તોપણ જા'ધુ જણાય;
 હૃદ્ય કાર્યને કાજશું, જા'ધુભાવ હજાય ?
 કરી મનને વિશાળ, ધરી ઉપેક્ષા જુદી, સહીએ;
 હોયે મતલેહ છતાં મનોલેહ ન જા'ધુ ! યાવા દઇએ.
 નીચી જૂમિમાં રક્ષા, જણાય ત્યાં ત્યાં લેહ;
 શિખરે સ્થિતિ કરતાં નથી, કથા લેહ કે છેદ.
 નૃહરિ કરુણાવટે તે સ્થિતિ વિષે શીઘ્ર આરૂઢ થઇએ,
 હોયે મતલેહ છતાં મનોલેહ ન જા'ધુ ! યાવા દઇએ.

દૈવીવલ પ્રાપ્ત કરવાની કલા.

(અનુસંધાન ગયા અંકના પાન ૧૬૬ થી.)

દૈવી બળ પ્રાપ્ત કરવાને માટે દરેક મનુષ્યે પોતાના મનની એકાગ્રતા કરી શક્તિ યતી થી ખુબું જોડાવે. એકાગ્રતાવાળા પવિત્ર મન અને શક્તિ જીવનમાં ચિંતા કે બધું નામ નિવાન હોતું નથી. એકાગ્રતાથી આત્માનુસંધાન થાય છે. અને આત્મ વિજયથી શક્તિ અને ધૈર્ય પ્રાપ્ત થાય છે. શક્તિ એ સમસ્ત સદ્ગુણોના મુકુટ રૂપ છે. મહાભાગ્યોના મુખમંડલની પ્રતિબાની માફક શક્તિ એ મનુષ્યોના સદ્ગુણોને પ્રકાશમાન કરે છે. શક્તિ વગરના મનુષ્યનું સર્વથી મહાન બળ પણ નિર્બળતાને ધારણ કરે છે. જે મનુષ્યો બાળ જગત્તા થોડા ધણ ગરબડાટથી પોતાના મનની શક્તિને ખોસાડે છે તેઓનામાં આત્મિક શક્તિ તો થું પણ સાધારણ મનુષ્યની પણ શક્તિ હોતી નથી. જે મનુષ્યો પાપયુક્ત વ્યસનોને માટે અથવા આવેશ કે વિશેષે કરીને અપોગ વસ્તુ મેળવવાને માટે ક્રોધાન્ધ યથ જાય છે, તેમનામાં શક્તિનો પ્રભાવ અને દૈવીબળ હોતાજ નથી, સદ્ગુણી અને ધર્મોભા મનુષ્યો જે પોતાને વાચમાં રાખી શકે છે અને આવેશ અને મનના તરંગો ઉપર દૃષ્ટિ રાખે છે. અને વારંવાર પોતાના મનના ઉપર સ્વામિત્વ પ્રાપ્ત કરીને શક્તિનું રક્ષણ કરી શકે છે, જે મનુષ્યો શક્તિને પ્રાપ્ત કરી શકે છે તેઓ પ્રભાવ, બળ, મહત્વ, રિયર સુખ અને જીવનની પૂર્ણતાને પણ પ્રાપ્ત કરી શકે છે. જે મનુષ્યો પોતે પોતાને વશ કરી શકતા નથી તેઓ પોતાની ઉદ્ધિયો અને મનના તરંગોના દાસ બની રહે છે.

જે મનુષ્યો પાપમય સુખોને મેળવવાને માટે પ્રયત્ન કરી શકે છે તેઓ વિજયી જીવનના આનંદનો ઉપભોગ કરી શકતા નથી. તેમજ શક્તિના સૌંદર્ય પૂર્ણ રાતને ન સમજવાથી તેને પ્રાપ્ત કરી શકતા નથી. શક્તિ જીવનમાં પાપમય વિચારો ઉત્પન્ન થતાજ નથી. અને તેથી તેના પરિણામ રૂપ દુઃખ અને પશ્ચાત્તાપનો પણ તેમને અનુભવ યોગ્ય નથી. શક્તિ જીવનમાં હંમેશાં સુખનો પ્રવાહ વહાઈ કરે છે. શક્તિ જીવનમાં બધું ધનનું અભિમાન હોતું નથી, કે જેથી શોક થાય. તેમજ અધમતા પ્રાપ્ત કરાવનાર કાંઈ યથ શક્તિ નથી કે જેથી આત્મસન્માનનો નાશ થાય. એ સર્વ તુરંત વાતોનો શક્તિ જીવનમાં હંમેશાં માટે લાયક થઈ જાય છે. અને કેવળ સત્યતા જ બાકી રહે છે કે જેથી મનુષ્ય શક્તિ સ્વરૂપ થઈ શકે છે. સંયમ હીન મનુષ્યને જે કર્તવ્ય કઠિન અને દુઃખકર જણાય છે તેજ કર્તવ્ય શક્તિ મનુષ્યને આનંદ આપનાર થાય છે. સંયમહીન મનુષ્યને કર્તવ્ય કરતું એ કઠિન, લાપાતક દુઃખકર સુખનાશક વસ્તુ રૂપે લાગે છે. જ્યારે શક્તિ યિત મનુષ્યને કર્તવ્ય કર્મ કરવું એ સુખ અને આનંદજનક લાગે છે. સંયમહીન મનુષ્યને બાહ્ય મૂર્તિમાં પ્રાપ્ત કાંઈ હોતું દુઃખકર લાગે છે. ત્યારે તે સંયમી અને શક્તિ મનુષ્યને સુખ રૂપ લાગે છે. શક્તિ અને શક્તિ મનુષ્યો સુખ અને કર્તવ્યને જુદાં પાડી શકતા નથી. પરંતુ અરિયર સુખોના દાસ બની રહેલા મનુષ્યો આવેશ અને તરંગોને વશ થઈને સુખ અને કર્તવ્યને સિન્ન માને છે.

શાંતિને પ્રાપ્ત કરવી એ કાંઈ સરળ કાર્ય નથી. કેમકે મનુષ્ય પોતાના મનના અધમ ઓ મંજોને વશ બની રહે છે. આ ઉમંગ એક રીતે દુરતમાં સુખ દેતા જણાય છે, પરંતુ આ સુખ થોડા વખતને માટે હોય છે. કેટલીક વખત તો મનુષ્યો દુ ખોને પણ એક પ્રકારના આ નદજનક માનીને પ્રાપ્ત કરવા મગી પડે છે.

શાંતિને પ્રાપ્ત કરવી જરા કઠિન તો છે પણ જે માર્ગે પ્રયત્ન કરવાથી શાંતિ પ્રાપ્ત થઈ શકે છે તે માર્ગ ધણેજ સરળ અને સહેલો છે. શાંતિને પ્રાપ્ત કરવા માટે જે આવેશો અને વિકારો શાંતિને પ્રાપ્ત થવામાં સુરક્ષી આપે છે તે આવેશો અને વિકારોનો ત્યાગ કરવો જોઈએ. પરંતુ પોતે જોવા સદૃશ્યોને પોતાનામાં દબા કરી લેવા કે જેના વિરુદ્ધ ક્રોધપણ શક્તિ ટપી શકે નહિ. એમ કરવાનો અભ્યાસ પાડવાથી અને પોતાનામાં સદૃશ્યો દબા કરવાને માટે સતત પ્રયત્ન કરવાની જરૂર છે. જ્યાં તે સ્વસ્થ રૂપ યથા જાય છે, પછી તમારા મનમાં પૂર્ણ સતોષ અને શાંતિ ઉત્પન્ન થાય છે અને ત્યારે જ તમે બહારથી પણ શાંત બની શકો છો.

જે મનુષ્યો પોતે પોતાને છૂટી શકે છે, અને જે પ્રતિદિન અધિક આત્મસંયમને માટે ગંભીરતાને માટે કે મનને જે શાંત કરવાને માટે યત્ન કરે છે તેમનેજ શાંતિનું યથાર્થ સુખ અને આનંદ મળી શકે છે. મનુષ્યનામાં જેટલી આત્મશ્રદ્ધા હોય છે તેટલુંજ તેને આત્મસુખ મળી શકે છે. અને તે અનુસારજ તે બીજાઓને સુખ આપી શકે છે. આ આત્મશ્રદ્ધા નિરંતરતા અભ્યાસથી પ્રાપ્ત થાય છે. દરરોજ યત્ન કરીને મનુષ્યે પોતાની નિર્બંજતાનો ત્યાગ કરવો જોઈએ. મનુષ્ય જે નિયમસર નિત્ય પ્રયત્ન કર્યા કરે તો તે ધીમે ધીમે વિજય મેળવી શકે છે, અને અને જેમ જેમ વિજય મળતો જાય છે તેમ તેમ તેને શાંતિ પ્રાપ્ત થતી જાય છે આ પ્રમાણે કરવાથી મનુષ્ય અંતે જળવાન, યોગ્ય અને સુખી બની શકે છે.

આત્મવિજયી મનુષ્ય પોતાના મનની ગુંચવણોનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી શકે છે તે પછી તે જાણી શકે છે કે, આવેશ દેવી રીતે ઉત્પન્ન થયેા અને તે શુ કરવા માગે છે આ રીતે આત્મ જ્ઞાન અને પૂર્ણ શાંતિને પ્રાપ્ત કરીને જ્ઞાનના પ્રકાશને પોતાનામાં સ્થાપી શકે છે. આત્મજ્ઞાન વિના મનમાં સિયર શાંતિ આવી શકતી નથી. જે મનુષ્ય આવેશ અને કામ ક્રોધાદિના અચળ તરંગોમાં વહાઈ કરે છે તે આ પવિત્ર સ્થાનને પ્રાપ્ત કરી શકતા નથી, કે જ્યાં શાંતિ દેવીનું રાજ્ય છે.

શાંતિ એ જીવંતો અભિમુખ મુકુટ છે કે જે મંદારમાં સુખ, શાંતિ અને આનંદ આપવામાં કારણ રૂપ છે. જે મનુષ્ય નિર્બંજતા, લાય અને સંક્રાંતિ કુળી રહેલા હોય છે તે મનુષ્યો શાંતિ જીવન પ્રાપ્ત કરવાથીજ પોતાની કુળીત અવસ્થાને બદલીને શાંતિ અને સુખ પ્રાપ્ત કરી શકે છે. જે મનુષ્યની શાંતિ ક્રોધ રીતે અધાયમાન થતી નથી, જે ક્રોધ, આપત્તિ, શોક, નિંદા અને અન્ય મનુષ્યોથી દૂષિત કારણવામાં આવ્યા છતાં પણ અચળ રહે છે, અને તેનો સંગ થતો નથી. તે શાંતિ આદિમક શક્તિ વડેજ ઉત્પન્ન થાય છે. તે શાંતિ, જ્ઞાન, અને આત્મિક ઉન્નતિને પ્રાપ્ત કરાવનાર છે. શાંતિ મન ઉન્નત મન છે. જેમ મનુષ્યો પોતાની સામ્યતા અને ગંભીરતાનો ત્યાગ કરી શકતા નથી, અને જેમનાં ઉપર મિથ્યા દોષ દેવામાં આવે કે જેમનું અપમાન કરવામાં આવે તો પણ જે મનની શાંતિનો ત્યાગ કરી શકતા નથી. તે મનુષ્યો ધાર્મિક, પરમેશ્વરીય, વાદ અને દક્ષિણ સાળી મનુષ્ય છે આ પ્રકારની શાંતિ તે આત્મસંયમનું સર્વથી સુંદર રૂપ છે. આ રૂપ, ધર્મ, ઉત્સાહ અને સતત પ્રયત્નથીજ મળી શકે છે.

શાંત મનુષ્ય પોતાના અંતઃકરણમાં સુખ અને જ્ઞાનના અવ્યય કરાવે જોઈ શકે છે, કે જે ઝરા પછીથી કદી સુક્રાંતિ નથી, તેની દક્ષિણે તેને વશ હોય છે તે પોતાની શક્તિઓને

જે તરફ દોરે છે તે તરફ તે નવિનતા, સૌદર્ય અને બળનો અનુભવ કરી શકે છે શાંત મનુષ્યનું મન સ્વચ્છ દર્પણના જેવું હોય છે. કે જેમાં જીવન અને વસ્તુઓનું વાસ્તવિક પ્રતિબિંબ પડે છે, અજ્ઞાન અને અંધળા મનુષ્યનું મન પણ પદાર્થોના ઝાઝા હુટપા રૂપને જણાવે છે. પોતાના મન રૂપી કુટુંબને સ્વચ્છ કરીને શાંત અને આત્મ સંયમી મનુષ્ય પદાર્થોના વ્યક્ત થઈને તેમાં સંપૂર્ણ પ્રજ્ઞાકાંક્ષા વાસ્તવિક સ્વરૂપને જોઈ શકે છે, તે આ સૃષ્ટિમાં પૂર્ણતા જોઈ શકે છે. આ પ્રકારે શાંતિ તેના મનમાં અસૌમ્ય દેવીબળ અને જ્ઞાનનો સંચાર કરી કરે છે જે કાર્ય કરવાની કૌશલ્ય અને સંયમહીન મનુષ્યોને નિષ્ફળતા મળે છે તેજ કાર્ય શાંત મનુષ્ય પૂર્ણ રીતે સાધી શકે છે. જે મનુષ્યોએ પોતાના મનના અગમ્ય અને અસંખ્ય તરંગો અને વિહંગોની ઉચ્ચ પાયાએ વશ કરી લીધી હોય છે. તે બાકી કઠિનતાઓને પણ પોતાને વશ કરી શકે છે, જે પોતાના હૃદયમાં વિચારોની વ્યવસ્થા કરી શકે છે, તે બહાર પણ કાર્ય કરી શકે છે શાંત મનુષ્ય કઠિનતાના દરેક માર્ગને જાણી તેને સુલભ બનાવી શકે છે અશાંત મન જ્ઞાન અન્ય હોય છે. તે આંધળા માણસ જેવું હોય છે કે જે ક્યાં જવું તે જાણી શકતા નથી. પણ દુઃખ અને બળને જ સ્થળે સ્થળે લુપ્ત છે, શાંત મનુષ્યને કષ્ટ પણ ખરાબ બનાવ જનશે તો તે પણ ગમરાવી શકશે નહિ, અને કષ્ટ પણ આપત્તિ તેના ઉપર પોતાનું જોર કરી શકશે નહિ, અને કષ્ટ પણ પ્રયત્ન શક્તિ એવી નથી કે જે તેના પાછળે તોડી શકે છે. તેને દરેક કાર્યમાં તેનું સ્થિર અને શાંત મન પોતાના બળથી મદદ કરી શકે છે. આત્મિક કે સમાજિક જે કાર્યમાં તે પોતાનું મન જોડે છે તે, સિદ્ધ કરી શકે છે.

પદાર્થ દેવીબળ મનને શાંત અને સ્થિર કરવાથી જ પ્રાપ્ત થઈ શકે છે. જેમ નદીના પ્રવાહો એક ઠેકાણે સમુદ્રમાં એકત્ર થતાં તે મહાસાગરનું રૂપ ધારણ કરે છે. તે મનની તમામ શક્તિઓને એકત્ર કરી શાંત ચિત્ત યવાથી પછી બળને આપણે જે કાર્યમાં ઉપયોગ કરીએ છીએ તે કાર્ય સિદ્ધ થઈ શકે છે.

મનના પ્રત્યેક ભાગ-પ્રત્યેક વિચારને એકત્ર કરવા, અને અંતઃકરણની પ્રત્યેક વૃત્તિઓના મુરને પરસ્પર એક લય કરવા અને ચિત્તને પૂર્ણ તથા સ્થિર કરી દેવું તેનું નામ જ મધ્યાર્થશાંતિ છે. જુદી જુદી મનોવૃત્તિઓ કે જે અથમ પરસ્પર વિપરીત દિશાઓમાં વહન કરતી હોય છે. તે સર્વને એકત્ર કરી અને એક મહાન પ્રદેશને સિદ્ધ કરવા તરફ વાળવી એ એકાગ્રતાને સિદ્ધ કરવાની અને દૈવિ બળ પ્રાપ્ત કરવાની કુચી છે, જેથી નિરંકુશ મન અને આવેશી વશ થઈ શકે છે. શુદ્ધિ નિર્મળ થઈ જાય છે અને ઇચ્છા શક્તિનો હાર્દ ઇચ્છામાં લય થઈ જાય છે.

જ્યાં સુધી મનુષ્ય પૂર્ણ વિનયી પણ થઈ શકતો નથી. જ્યાં સુધી તેને નાની નાની બાબતો પણ કુખકર જણાય છે ત્યાં સુધી તેના હૃદયમાં અશુદ્ધતા હોય છે જ્યાં સુધી મનુષ્ય આત્મપ્રજ્ઞા અને પોતે પોતાને ખેતરવાનો ત્યાગ કરતો નથી ત્યાં સુધી તે વિનયી જીવન પ્રાપ્ત કરી શકતો નથી. તેને મજાકા દુઃખ તેનાજ કૃત્યના ફળ રૂપ હોય છે તેનો ત્યાગ કરવો તે તેનાજ હાથમાં હોય છે. મનુષ્યોએ શાંતિ મેળવવાને યત્ન કરવો જોઈએ. અને જેમ કૃષ્ણ દ્રવ્ય ને માટે યત્ન કરે છે તેવી રીતે તેણે શાંતિ ન મળે ત્યાં સુધી વિશ્રામ ન લેવો આ પ્રમાણે સતત પ્રયત્ન કરવાથી તે જ્ઞાન, શક્તિ, શાંતિ અને વિશ્રામને પ્રાપ્ત કરી શકે છે.

જ્યાં શાંત મન છે ત્યાં જ બળ અને વિશ્રામ છે. ત્યાં જ પ્રેમ, અને જ્ઞાન છે. માટે મનુષ્યે દૈવિ બળ પ્રાપ્ત કરવાને માટે પોતાના મનને એકત્ર કરી અને પદાર્થ શાંતિને પ્રાપ્ત કરવા

ચલ કરવો જોઈએ. બવહાર અને પરમાર્થ જને શાંત મનુષ્યજ ઉત્તમ પ્રકારે સાધી શકે છે, કામપણ કામ કરવાનો યથાર્થ માર્ગ ન જડેનો હોય તો મનને એકાગ્ર કરી શાંત થાય અને જ્યાં તમે શાંતિને ધારણ કરશો કે થોડીજ વખતમાં તમને તે કાર્ય કરવાના અનેક સહેલા માર્ગો સ્પુરી આવશે. કે જે માર્ગ ચલ કરતાં તમે તે કાર્ય ઉત્તમ પહેલે સિદ્ધ કરી શકશો.

જેમ જેમ મનુષ્ય શાંતિને મેળવતો જાય છે તેમ તેમ તેનામાં બળ જન્મતું જાય છે, અને આ બળ પ્રાપ્ત થતાં તે જમે તેવાં કઠિનમાં કઠિન કાર્ય પશુ ઉત્તમ રીતે સાધી શકે છે. આત્માનું સંધાન પશુ શાંત મનુષ્યો કરી શકે છે. જે મનુષ્યો શાંત યજ્ઞ શકે છે તે મનુષ્યોજ આત્માના દિવ્ય સ્વરને સાંકળી શકે છે. મનુષ્ય જે પોતાની આર્થિક ઉન્નતિ, કરવા ઇચ્છતો હોય, બવહારમાં ઉત્તમમાં ઉત્તમ સુખોને મેળવવાની ઇચ્છા રાખતો હોય કે પોતાની સ્થિતિને પોતાની ઇચ્છાનુસાર બદલવા ઇચ્છતો હોય તો તેણે પ્રથમ શાંત થતાં શીખવું જોઈએ. મનને એકાગ્ર કર્યા વગર યથાર્થ શાંતિ મળી શકતી નથી માટે તેણે ધીમે ધીમે અભ્યાસથી મનના વેગોને એકત્ર કરવા ચલ કરવો જોઈએ. અને જેમ જેમ અભ્યાસ વધતો જશે તેમ તેમ એકાગ્રતા પ્રાપ્ત થતાં મન સ્થિર અને શાંત થશે. અને આ પ્રમાણે એકાગ્રતાની સિદ્ધિ થતાં દૈવી બળોના પ્રવાહ તેનામાં ઉભરાયા વગર રહેવાનોજ નહિ કે જેની વડે તે ગમે તેવા કઠિન કાર્યો પશુ સાધી શકે છે.

ધર્મ.

(લેખક. શ્રીયુત શલિલાલ નયુભાઈ દોશી-ખી. એ. અમદાવાદ).

ક્યાં લખકે જોખમ નથી ! સર્વત્ર લખકે જોખમ સિવાય શું માલમ પડે છે ? જન્મ જોખમ બધું છે. બાલ્યારસ્યા જોખમથી ભરેલી છે. બાપણે કદીએ તેના કરતાં પણ અનંતગણાં જોખમો ચારે બાજુએ નજરે પડે છે. બધાં જોખમો જે બાપણે બાપણી કદપના સ્થિતિની મદદથી બાપણી નજર આગળ ખડાં કરીએ તો જીંદગી જીવવા યોગ્ય નથી એમ કદાચ બાપણે માનવાને દોરાઈએ. જે માતાપિતા નીચે પ્રમાણે વિચાર કરે કે જન્મનાર બાળક બેડોજ કે અપંગ નીવડશે તો, જન્મ્યા પછી તેના મિત્રો સાથે રમતાં મિત્રના ધક્કાથી પડી જાય તો, અથવા તો તેને રમતાં બોલ વાગે અને તેની આંખ પુટી જાય તો, અથવા તો તેને કાંઈ અસાધ્ય રોગ લાગુ પડે અને તેનું શરીર કરમાઈ જઈને મરી જાય તો, અથવાતો તેને ઉછેરવાને અનેક પ્રકારના ભોગ આપવા છતાં તે માતૃપિતાનું નામ બદનામ કરે એવો નીકળે તો આવા અનેક પ્રકારના જોખમોને જે માતૃપિતા વિચાર કરે તો, જગતમાં એક પણ બાલક જન્મવા પામે નહિ. છતાં દરેકજ લાખો બાળકો પૃથ્વીપર જન્મે છે, તે સાબીત કરે છે કે કદાચ જોખમો અને ભયના પ્રસંગો વચ્ચે પણ પોતાનાં કર્તવ્ય જાળવે જાય છે.

જે કાંઈ પ્રવાસી એમ વિચાર કરે કે હું રેલ્વે ટ્રેનમાં સુસાફરી કરું છું, એવામાં પાટાપરથી ટ્રેન નીચે ઊતરી પડે તો, રસ્તામાં પૂલ તૂટી જાય તો, શીંગડા બાપનાર ભૂલ કરે તે જેન બીજે પાંદે ચડી જાય અને સાચી બાવની ટ્રેન જોડે અચાપ તો, અથવા ટ્રેનમાં પાટાસામે

ચક્ર ધસાવાથી અગ્નિ સળગી ઉઠે તો—આવા આવા વિચાર કરનાર, કદાપિ પ્રવાસ કરી શકે નહિ—છતાં હબરો અને સાથો મનુષ્યો દુઃખેથી રેલવે દ્વારા દેશાન્તર ગમન કરી રહ્યા છે.

આપણે જે પૃથ્વી પર ચાલીએ છીએ તે પૃથ્વીના પાતળા પડની નીચે ધમધમતો અગ્નિ આવી રહેલો છે. આપણે જે હવા લઇએ છીએ તેમાં જેરી જંતુઓ આવવાનો દરેક સંભવ છે. આપણા માથા પર લટકતા અહો અને તારાઓ પોલાણમાં અદર રહ્યા છે. તે કદાચ પડે તો પૃથ્વીનું અને પૃથ્વી પર વસના છવેનું શું સહ જાય ? અવા આવા અનેક પ્રકારના લખના અને જોખમના વિચારો જે મનુષ્ય કરવા જેસે તો તેનાથી એક પગલું ચકાચ નહિ, કે તેનાથી કાઠ પણ પ્રકારની પ્રવૃત્તિ કરી શકાય નહિ. આ બધાની વચમાં પ્રભુએ આપણને મુક્યા તેનો દેતુ એજ કે આપણે ધૈર્યનો—નિર્લયતાનો—અભયનો ઉમદા પાઠ શીખીએ. શ્રીકૃષ્ણે પણ દૈવીસંપત્તે લાયક યુદ્ધોમાં અલયને પ્રથમપદ આ કારણથીજ આપ્યું હતો.

ત્યારે હવે કરવું શું ? કેટલાક એવા પણ મનુષ્યો હોય છે કે જેઓ એમ માને છે કે દુષ્કર્મનાં નોંઠાર થવું. કેટલાક લાગણી વગરના નોંઠાર મનુષ્યો હોય છે કે જેમને લાય લાગતોજ નથી, કારણ કે તેમનામાં લાય કલ્પવાની શક્તિ હોતી નથી. તેઓ જદાદુર નહિ પણ મૂર્ખ હોય છે, અને તેઓમાં જાણતાં ધૈર્ય એ ધૈર્ય નહિ પણ નિષ્કુરતા છે.

આ ઉપરથી એ સિદ્ધ થાય છે કે પોતાની ગણતરીમાં જે ન આવી શકે તેના કાચેલી સામે થવામાં ખરૂં ધૈર્ય નથી. છતાં જગતમાં આવા મનુષ્યોને લોકો હિમ્મતવાળા તરીકે ગણે છે. એક મનુષ્ય લડાઇમાં ધસે છે, સામેથી તોપમાંથી ગોળાનો વરસાદ વરસે છે, લડનાં આ પહેલવાન મનુષ્ય જરાપણ કંપા વિના કે અપાને કમમગાવા વિના તે ગોળાના વરસાદમાં પૂર્ણ જોસથી હાથમાં એક મોટાનો મોટો ખીલો લઇ ધસે છે. અને તોપના મોઢામાં તે ખીલો મારે છે, અને વાગેલા ધાથી ત્યાં ને ત્યાં મરણ પામે છે, તેની હિમ્મત અસંસાપાત છે. પણ આ સર્વમાં તેના મનોભજ કરતાં તેના શારીરિક જળ અને તેના રજજીવ રનાયુઓનો વધારે મોટો ભાગ હતો. ખીજો એક મનુષ્ય છે તે પણ તેજ તોપના મારા સામે ધસે છે. તેનો શરીરનો બધો બહુ મજબુત નથી, તે હલુ લડાઇમાં પ્રથમજ લખલ થયેલો છે. તેનું વદન શીકું પડી જાય છે. પ્રેક્ષક લોકો તિરસ્કારથી તેના સામે જુએ છે, અને કહે છે કે આ મનુષ્ય બહુજ છે. તે બહુજ નથી તે ખરો વીર પુરુષ છે. તે પોતાનું બધું આત્મજળ એકઠું કરે છે, અને નિર્ભય શરીર પાસે આત્માના ધૈર્યને અનુરૂપ કાર્ય કરાવવા મથે છે. પ્રથમના મનુષ્યને સો વર્ષમાં પણ જે દુષ્કર્મો અનુભવ ન થયો હોત તેવો અનુભવ આ બીજા મનુષ્યને તો દસ વર્ષમાં થાય છે, અને અસાર શરીર પાસે વીરત્વનાં કાર્યો કરાવે છે. શારીરિક ધૈર્ય ખરેખર પ્રથમ પાત્ર છે પણ તિર્થજ શરીરવાળો આત્મિક ધૈર્યથી નિર્ભય શરીર પાસેથી જે કામ લઇ શકે છે, અને શરીરને સાધન તરીકે વાપરી આત્માનો તેના પર પૂર્ણ કાણુ જેસાડે છે— એ જોવાથી માનસિક અને આત્મિક ધૈર્યનું શું મહાત્મ્ય છે, તેના આપણને કાંઈક ખ્યાલ આવ્યા વગર રહેશે નહિ.

ચોડાં વર્ષ ઉપર લંડનના એક ડોક્ટરે એક દરદીના રૂઢાઈગયેલા ગજાને સાફ કરવાને તેનો સુઝી ગયેલો ભાગ ચૂર્યો, જેના પગિણામે તે મરણ પામ્યો. આ ડોક્ટર જીવાન હતો જાવિધમાં મહાજ અજાણતી કારકીર્દી નીવડે તેવા દરેક ચિન્હ તેનામાં જોવામાં આવતાં હતાં છતાં પોતાની જીવંતીનું જોખમ છે, એવું જણવા છતાં દરદીની ખોંટર અને વિજ્ઞાન શાસ્ત્રની ખાતર તેણે નિરંપણે આ ઉપાય લગાડ્યો અને મરણને દરજી થયો. આ તેવું ધૈર્ય અનુપમ અને ધણાજ ઉચ્ચ પ્રકારનું હતું.

જે મનુષ્યો અપકીર્તિ કરતાં મરણને વધારે પસંદ કરે છે અને કર્તવ્ય બળવવામાં ન આવે અને તેથી જે નામોથી લાગે, તે નામોથીને જે મોટામાં મોટા કલક સમાન લેખે છે તેવા મનુષ્યોમાંના એક આ ડોક્ટર હતો. ધર્મશસ્ત્રે આપેલા ઉપદેશો સર્વથા નિષ્ફળ ગયા નથી. લોકો જીવનની ક્ષણિકતા કરતાં અધિક તરતનું અમરપણને વધારે માન આપતાં શીખ્યા છે. અને નિર્બળ યવાની કસોટીના પ્રસંગોમાં આત્માનું ધૈર્ય બતાવતાં શીખ્યા છે.

પોતાનું કર્તવ્ય—દુઃખ—ધર્મ બળવતાં આવી પડતાં શારીરિક સકટો વેઠવાં એની કાષ્ટ ના પાડી શકશે નહિ, પણ વસ્તુ રિથિતિ જૂઠા પ્રકારની છે. સુધારો વધતો જાય છે તેમ તેમ લોકોનાં મગજ અને ચાનનંતુઓ વધારે લાગણી વાળાં થતાં જાય છે. જંગલી મનુષ્ય કરતાં હાલનો સુધરેલો મનુષ્ય સુખ તેમજ દુઃખ થોડા સમયમાં બહુ બોગવે છે. જમ એ સામાન્ય અવસ્થા છે તેને દૂર કરી તેનું સ્થાન ધૈર્યને આપવું જોઈએ અને બીજા સદ્ગુણોની ગારૂક તેને ખાસ કેળવવા પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. આપણે બધા જીવનના દરિયામાં બાવતાં કદનોલો અને તોફાનોની સામે યવાને બદલે જ્યાં તે મોર્ગમાં અને તોફાનો ન નડે તેવા ખુણાઓ શોધતાં ફરીએ છીએ પણ તેથી શુ જીવનના તોફાનોમાંથી આપણે બચીએ છીએ પાશ્વર્ય મહાપુરુષે કહ્યું છે કે, *He who saves his loses it* જે જીવન બચાવે છે તે ખુણે છે. જગતમાં જાણી જોઈને નિર્બળ બનવું તેના જેવું અધમ બનાવનારું બીજું એક પણ કામ નથી. નિર્બળ મનુષ્ય વિશે કહેવામાં આવ્યું છે કે *The coward dies a hundred deaths; the brave man dies but once* નિર્બળ મનુષ્ય સોવારે મરે છે ત્યારે વીર પુરુષ એકવાર મરે છે આ બાવના હૃદયમાં રાખી કસોટીએ પણ લખેલું છે કે:—

જખમથી જે ડરી રહેતા વગર જખમે જખમ રહેતા

અમે તો ખાઈને જખમો ખુઓ ત્યાં માનનારાઓ,

જીવનજ દુઃખમય છે, માટે સકટોથી નાસવામાં લાજ નથી. તેમાંથી જે લાજ મળે તે મનુષ્ય તરીકે મેળવેલ. વળી જીવનને કમળ એવા પ્રકારનો છે કે નિર્બળો કાંઈ બચતા નથી. અને લડાઈમાં લોકો ગોળાઓથી મરે તેના કરતાં વધારે હોંસ છડી જવાથી મરણ પામે છે, વળી રોગથી જેટલા મરણ પામે છે, તેના કરતાં રોગના લક્ષથી વધારે સંખ્યામાં મરે છે. માટે જે નિર્બળ અને ધૈર્યપૂરક જીવન ગાળે છે તેજ ખરું જીવન ગાળે છે. આપણે જીવનમાં જે અનેક જીવંતોની સામે યવાનું છે, તેમાં અડરજો, નિરાશા અને નહિમત મુખ્ય છે. જ્યારે મનુષ્ય નિર્બળતાનું સ્થાન ધૈર્યને આપે છે, અને સંયમને સ્થાને અધિક ચોક્કસ નિશ્ચયપર આવે છે, ત્યારે તેનું જીવન બદલાવા લાગે છે. તેજ રિથિતિને શુદ્ધ ધર્મશાસ્ત્રે મનોહારા વજ્જન 'મનનાં દ્વાર ખુલ્લી જવા'—જે રિથિતિ કહે છે. સચ્ચ સમાન દુઃખ નથી. માટે સંયમને દાણી અધિક દૃઢ નિશ્ચયપર આવવું એ ધર્મજન દિતકારી છે. આ બાબતને લગતા કેટલાક ઐતિહાસિક દૃષ્ટિ આપણે તપસીએ.

એક વખત પ્રખ્યાત લેખક કાર્લમલ્સને મરણનો જાણ લાગવા માંડ્યો. લખવું સુએ નહિ, થાક સાથે વાત કરવી રહે નહિ, ચરીર નિર્બળ થવા લાગ્યું. એક વખત તે નિશ્ચયતાથી બોલી હોયો "Death! " Well death! let it come then, and I will meet it and defy it," મરણ! જલે તે આવે તેની દૃઢ સામે યદ્યપ અને તેની અવગણના કરીશ" આ નિશ્ચય યતાંજ તેના માનસિક આદરપર આવી ચડેલું વાદળ અદર્ય થઈ ગયું અને ફરી તે નવું જીવન પ્રાપ્ત કર્યું હોય એમ લખવા, વાંચવા અને મિત્રો સાથે આનંદ કરવા લાગ્યો.

વીર નેત્રીથી અનને દ્રુણલગરના હરિયાઈ યુદ્ધમાં હૃદયનતાર નાકાધિપતિ નેત્રસન એક સમયે અ-
ત્યંત નિરાશમાં પડ્યો. અને દોષ ઉત્તેજન આપનાર નહિ, મારા કામની કંદર જલ્પનાર નહિ-
આ વિચારથી તેનું માનસિક આકાશ કાળા વાદળથી ઘેરાવા લગ્યું. તેવામાં “ મારો દેશ અને
મારો રાજ, એતો મારા પુરુષી છે ” એ લાવનારથી તારો તે કાળા વાદળમાં ઝગડવા
લાગ્યો અને તે બોલી ઉઠ્યો “ I, Will be a hero. ” “ હું પંથ એક વીર થઈશ ” અને
ક્રતિદાસ આપણને સાક્ષી આપે છે કે તે ખરો વીર પુરુષ થયો અને ‘ England expects
every man to do his duty ’ (કેન્નિસ દરેક મનુષ્ય પોતાનો ધર્મ જાનવશે એવી આશા
રાખે છે) એ મહાયુદ્ધ તેણે બ્રિટિશ પ્રગ્નને શીખવ્યું એકજ વધારે દાખલો. આપણે તપાસીશું
હિંદુઓની એ જે વખતે આમની સમામાં પ્રથમ બાપણ કમું અને લોકો તેના બાપણપર દસવા
લ-પા, તે વખતે તેણે સ્વમાનથી કહ્યું કે “ You will not hear me now, but
the day will come when you will hear me. ” તમે હાલ મને નહિ સાંભળો,
પણ ભવિષ્યમાં એક દિવસ એવો જરૂર આવશે કે જ્યારે તમે મારાં વચ્ચેના સાંભળશો. ”
ધૈર્ય એ આવા જીવનમાંથી મુખ્ય લક્ષણ હતું, દરેક મહાત્મા આત્માનું ધૈર્ય એ લક્ષણ હોવું
જોઈએ. ખીલ્યો જે વિષે વિચાર કરતા હતા તે જામતો આવા પુરુષોએ પોતાના જીવનમાં
ઉતારી એક યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સના પ્રમુખ રૂઝવેલ્ટે તેના વિજયની ચાવી વિષે પૂછવામાં આવતાં
તેણે જણાવ્યું કે જ્યારે ખીલ્યો વાતો કરે છે, ત્યારે મને જે સત્ય લાગે છે. તેહું અમનમાં ચૂકું
છું. તેઓ પરાભવ એ સુ તે સમજતા નથી તમે અને તે મહાપુરુષોના જીવનચરિત્રો વાંચો અને
તમને જણાવ્યા વગર રહેશે નહિ કે ધૈર્ય એ તેમના અનેક ગુણોના આધારભૂત સૂત્ર હતું માટે
અમુક નૈતિક બાવના-શિષ્યજીવન હૃદય-હૃદયમાં રાખી આસપાસના સંયોગો અથવા પરિસ્થિતિથી
કરી નહિ જતાં તેને સંયોગોને ધૈર્યે સહયુક્ત ખીલવવાના સાધન તરીકે વાપરવા અને પ્રભુ
તથા આત્માપર વિશ્વાસ રાખી સત્યને માર્ગે અગ્ર રીતે અને ધૈર્યથી ચાલવું.

શ્રી સ્વામી વિશુદ્ધાનંદનું ચરિત્ર.

(અનુસંધાન મતાકથી)

પ્રકરણ ૮ મું.

સ્વામીજીને હર દેવું.

પ્રજાપારી બંધીધરજીની સર્વથી પ્રથમ અવધુત મહાત્માના ઉપદેશથી વિશ્વવિખ્યાતમાં પ્રવૃત્તિ
પદ હતી. વિદ્યાને માટે તે વિદ્યાનું ઉપાજન કરવા લાગ્યા નહોતા, પણ શાંતિને
માટે તેમને આ ચલન હતો. વિદ્યોપાર્જન કરી ધનોપાર્જન કરવાનો વિચાર તો
તેમને રવળે પણ નહોતો. કેમકે ધન અને ધનવાન પુરુષોને તે ઇચ્છતા નહોતા. બાલ્યાવસ્થામાં
અપ્પ દનના આરંભમાં પાંદ મોટે કરવો એ જોઈતો સહેલો છે તેથીજ તેનો અર્થ સમજવો એ

હકિન છે. સ્વામીજીએ સંદિતાને કંઈક કહ્યા પછી અણધારી અને અમરકોશને પણ મેંડે ક્યાં દતા, તેમને વ્યાકરણ ચાલ અણવાની ધણી ઉત્ક્રાં દતી. જે કે દક્ષિણમાં વૈષાકરણાદિના અભાવ નહોતો, તથાપિ દક્ષિણ કરતાં વ્યાકરણાદિ અર્થસંજોમાં ઉત્તર દેશ સર્વદા ઉત્તમ હોય છે, જેથી વિશુદ્ધાનંદનું - પણ તે તરફ ખાન ગયું. તેમણે પોતાના સહપાઠિયોને કહ્યું કે "આજ કાલ અણનારને ઉત્તરમાં જેટલી અનુકુળતા મળી શકે છે તેટલી બીજે મળતી નથી. જે રીતે આ દેશના વેપારીઓ લાં થોડો વખત જમ આપ્યા પછી વેપારમાંથી ધણું ધન એકઠું કરીને અહીં લાવી શકે છે, તેવી રીતે અહિંના વિદ્યાર્થીઓ લાં જઈને થોડાજ વખતમાં મહાન વિદ્વાન થઈ શકે છે જેથી વિદ્વાન થવું હોય તેમણે તો મારી સાથે ઉત્તર તરફ આવવું જોઈએ આ પ્રમાણે રામીજીએ ધણું વિદ્યાર્થીઓને સમજાવ્યા પણ કોઈ તેમની સાથે જવા તૈયાર થયું નહિ અને તેમને પણ લાં જવાનું નાં કહ્યું. અને કહ્યું કે ક્યાં નાસિક અને ક્યાં કાથી ! ધણેજ ભય કર રસ્તો છે. તેમાં હા અને હુતારાઓના દાયમાંથી જયવું એ ધણુંજ મુશ્કેલીનું કામ છે. ધણા મુસાફરો તે રસ્તે ગુમ થઈ જાય છે. અને તેમને ક્યાં મારી નાંખ્યા તેનો પણ પતો મળી આવતો નથી અત્યંત કહેવા છતાં પણ વિશુદ્ધાનંદને કાંઈ ભય થયો નહિ, એક દિવસ એક જગ્યાએ બેઠા બેઠા તે કારીએ જવું કે ન જવું એ સળેથી નિયારમાં વ્યાક્રમ થઈ રહ્યા હતા કે શું કરવું. એવામાં અકસ્માત કાઠનો અવાજ સાંભળવામાં આવ્યો તેથી તેમની સંધળી ચિંતા જતી રહી આંખોમાં આંસુ લારાઈ ગયાં, હૃદય પ્રેમથી ઉછળવા માંડ્યું અને પોતે પોતાને સુતી ગયા. આ શબ્દ બીજો કાંઈ નહોતો પણ પોતે પડેલાં સાંભળેલો "દર દર શકર મહાદેવ." નો હતો.

સ્વામીજીના ભક્તિ પૂર્ણ હૃદયે, આ શબ્દ સાંભળીને જ જાણી લીધું - હવે કે તે શબ્દ તે પરમહસનો મધુર સ્વર છે, પણ જ્યારે તે પરમહંસજીની પાસે ગયા અને તેમને જોતાંજ તે ઝોળખી ગયા ત્યારે તે પોતે ધણાજ પ્રસન્ન થઈને, પોતાને બાળપણની માનવો સાંખ્યા. પરમહંસ તેમને જોઈ હસિત વદને બોલ્યા, "વત્સ ! તારે આપે ઔર અંકે મએગે. શીર સાય કિસિકા હોના હૈ ?" જે કુછ કરના હો કરો, અમ થદા હદરના ઉચિત નહીં"

પરમહંસ સ્વામી જે પ્રકારે "દર દર મહાદેવ !" કહેતા કહેતા આવ્યા હતા તેજ રીતે ત આલ્યા ગયા પ્રથમવાર જ્યારે તેમનાં દર્શન વિશુદ્ધાનંદજીને થઈ દર્શા. ત્યારે તે તેમની સાથે વધુ વાત ચિત કરી શક્યા નહોતા. તેથી પરમહંસજી કોણ છે ? ક્યાં સમગ્રવાળા છે ? તેમનું નામ શું છે ? અને તે ક્યાં રહે છે વિગેરે હકિકત જાણવાની આ વખતે ધણીજ છતાંસા હતી, પરંતુ જ્યાં સુધી તે તેમની પાસે ઉસા દતા ત્યાં સુધી તો આ વાતો તેમને સાંભળી નહિ, અને જ્યારે સાંભળી ત્યારે તો પરમહંસજી આલ્યા ગયા.

નાસિકથી મુસાફરો ઔર જાગ્યાદ જતા હતા. તેમની સાથે વિશુદ્ધાનંદ પણ પ્રવાણને આરંભ કર્યો. તેમણે તેમની સાથે સાથે કેટલાક ગ્રાંડ સુધી મુસાફરી કરી, પણ કેટલેક દુર ગયા પછી તે મુસાફરોને યંકા ઉત્પન્ન થઈ કે આ કેઈ કોનેના બાતમીદાર તો નહિ હોય ! એમ ધારી તેમને પોતાની સાથે આવવાની મના કરી દીધો જેથી સ્વામીજી એકદા પડ્યા. તેથી તેમણે દૈલતાખા દથી ૭ માઇલ ઉપર આવેલા દલ્લ પા છોરાના માર્ગમાં ૮૫૦ પુટ ઉંચા પહાડના યાટપર કે જ્યાં છોરાનું જગત્સિદ્ધ મંદિર પહાડમાં કાનરીને જનાવેલું છે, ને જેની કારીગરી જોવાને ધણું દુરના લોકો આવ્યા કરે છે. ત્યાં જવાનો નિયાર કર્યો.

જ્યારે તે છોરાથી દૈલતાખાદ તરફ જતા હતા ત્યારે એકજ દિવસમાં ઔર જાગ્યાદ ૫. દેખ્યા અને ત્યાંથી આગળ જતા હતા, તેવામાં રસ્તામાંજ તેમને તાવ આવ્યો. જેથી રસ્તામાંજ એક ખડેર મળી આવ્યું ત્યાં તે પણ દિવસ સુધી તાવે રૂકતા પડી રહ્યા. જ્યારે ત્રીજે દિવસે જરા

તાવ ઉતર્યો ત્યારે ધીમે ધીમે પાસેના નાનામીથી પાણી લાવી અને પીધું પણ ખાવાનું કંઈ મળ્યું નહિં.

એક દિવસ સંધ્યાકાળે બે હિંદુ મુસાફરો આવ્યા તે સ્વમાવે શીષા અને સરળ જણાતા હતા. તેમણે ત્યાં આવી તે ખડેરમાં રસોઇ બનાવી અને ખાઇ લીધું, અને થોડું થવું ખાવાનું સ્વામીજીને પણ આપ્યું. આ પ્રકારે ત્રણ દિવસના કઠાકા પછી કંઈક ખાવાનું મળવાથી સ્વામીજી ખુશી થયા અને કંઈપણ વિચાર કે પરપૂજા કર્યા વગર ખાઇ લીધું. આ વખતે તે શું જાણે કે ખોરાકમાં જેર ભેળવેલું હતું અને આ ભક્ષા જણાના માણસો કય હશે ? કે જે સ્વામીજીને પૈસા વાળા સમજીને અહીં આવ્યા હતા. પણ સ્વામીજીની પાસે તો કંઈ પૈસા ટકા નહોતા પણ ભણવાનાં પુસ્તક, ઓઢવા પાથરવાનાં વસ્ત્ર, અને એક બે વાસણ હતા, જેથી તેમને કંઈ ભય રાખવાનું કારણ નહોતું પણ આ બંને દેવો તો ધારતા હતા કે આજ કાલ કેટલાક મોટા મોટા પૈસા વાળા મંથસો માર્ગમાં હોના ભયથી, બ્રહ્મચારી કે સંન્યાસિયોના રૂપમાં પોતાના માણસોની સાથે માલમતા એક ગામથી બીજે ગામ મોકલે છે. કારણ કે તેમને નિર્ધન સમજીને તેમનું કોઈ નામ દેતું નથી, આ ક્ષતાચારી પણ તેમના એક હશે, અને આ પુસ્તકોની પોટલીમાં પણ કંઈને કંઈ દર દાગીના મળી આવશેજ.

જેર પેટમાં જતાં સ્વામીજીનો કંઈ સુકાવા સાચો, આંખો બંધ થઇ ગઇ, રંગો ખેંચાવા માંડી આવડું છતાં પણ તે હોયને તૃપ્તિ ન થઇ. તેમણે એક દોરડાથી તેમના હાથ પગ બાંધીને મોંમાં ડૂબો માર્યો, અને વળે તથા પુસ્તકોની પોટલીમાં મિલકત છે એમ સમજી, તે લઇને ચાલતા થયા નિ.સંદેહ સ્વામીજીના પુસ્તકોમાં ધન છુપાયેલું હતું, પણ તે એવું ધન નહોતું કે જેને કોઇ કય કે ચોર મદજી કરી શકે તે તો વિચિત્ર ધન હતું કે જેની કૃત્રી હંમેશાં સ્વામીજીની પાસેજ રહેતી હતી વિદ્યા ધન એવું નથી કે તેને કોઇ અનધિકારી મદજી કરી શકે કય દોરકો તો પોતાના વિચાર પ્રમાણે સ્વામીજીને મારીને ચાલ્યા ગયા, પણ દેવની ગતિ ન્યારી છે. જ્યારે તેમને જ્ઞાન આવ્યું, ત્યારે તેમણે પોતાને એક સુંદર સ્થાનમાં કામળ સ્થામાં સુતેલા દીઠા.

વિશુદ્ધાનંદે આખો ઉઘાડી તો ખરી, પણ યોડીવારે બધ કરી દીધી. અને વિચારવા લાગ્યા કે આ સર્વ સુખ સ્વપ્ન છે. માટે જ્યાં સુધી ટકી રહે ત્યાં સુધી હીક છે. હાલ તાવ પણ નથી કે પેટમાં પણ કંઈ વ્યાધિ જણાતો નથી. પણ જ્યારે કોઇના બોલાવવાનો અવાજ તેમના અભિજ્ઞાનમાં આવ્યો, ત્યારે તેમને સદેહ પડ્યો, આખો ઉઘાડીને જોયું તો પોતાની પાસે જે પુરૂષોને બેઠેલા જોયા કે જે તેમના દુઃખને માટે ચિંતા કરી રહ્યા હતા તેમાં એક યુવાન હતો અને બીજો વૃદ્ધ હતો. યુવાનનો સૈનિકના જેવો અને વૃદ્ધનો પડિતના જેવો દેખાવ હતો. તેમના સામુ સ્વામીજી ધણીવાર જોઇ રહ્યા, પણ ઓળખવામાં ન આવ્યા. ને પ્રથમદિવસની વાત મોઢ આવતાં તે ગમરાઇ ગયા. અને હોળું સર્વ કામ તેમણે જોયું હતું અને બોલવાની શક્તિ નહોતી. તોપણ તેમની વાતો તેમણે સાંભળી હતી જેથી તેમણે ધાણું કે શું તે કય તો મને અહીં નહીં લાગ્યા હોય ? માણસ તો સારા જણાય છે. કય હોય એવું સાગતું નથી, ત્યારે તે કંઈક હશે ? એમ કલ્પના કરવા લાગ્યા વળી કેટલીક વારે આખો ઉઘાડી અને પૂછ્યું કે "હું ક્યાં છું ? અહીં મને કણ લાગ્યું ? અને અપ કણ છે ?

આ સાંભળી યુવકે પ્રેમથી કહ્યું હતું કે, "આપ દોહતાપાદમાં છો. આ માંડ મકાન છે. હું અહીંનો પટેલ છું અને આ અમારા વૈષ છે. આજ ત્રણ દિવસ થયાં છલોરાના માર્ગમાં એક હુંટ થઇ હતી અર્ધા રાત્રે હુંટરાજો મુસાફરોનો માલ હુંટીને નારી મથાની ખજાર મળતાજ અહીંના અમલકારે મને કેટલાક સવારેને લઇને તેમને પકડના માટે મોકલ્યો. હુંટા-

રાજા હું કરીને આજી પાણીનાં ખડેમાં છુપાઈ જાય છે, એવા ખ્યાલથી હું જે ખડેમાં આપ હતા ત્યાં ગયો. અને એણે તો મેં માણસો દ્વારમાં કોઈક લાગે તે ખડેમાંથી નિકળીને નાસતા દીધા. તેમને જુમ મારીને મેં કહ્યું કે, જો તમે તમારું લાલું ધરજતા હો તો ઉભા રહો, પણ તેમણે મારું કહેવું માન્ય નહિ. જેથી અમે ગોળી ચલાવી જેથી તે બંને જાણી મરણ પામ્યા મરતી વખતે એક કહે અમને કહ્યું કે, “એ ખડેમાં એક ક્ષત્રિયારી પડ્યો છે કે જેને અમે ઝેર દીધું છે, તેને બચાવો.” આમ કહેતાં કહેતાં તો તેનો જીવ ચાલતો ગયો. તેથી ઉતાવળે ઉતાવળે અમે તે ખડેમાં ગયા તો આપને તરફડતાં જોયા. આપ બચશો એવી અમને આશા ન લાગી. કારણ કે મરતી વખતે માણસને જે ચિન્હો જણાય છે, તે સર્વે ચિન્હો આપને ચર્તા જણાયા. તોપણ મધર ઉપર લેરેસી રાખી અમે આપને અહીં ઉચકી લાવ્યા, અને આ વૈદરાજની દવા કરાવી કે જેથી તમને દાઢ શાંતિ છે. કેટલીક વખત ઉલટી અને ઝાડા કરાવી પછી આપને એવી દવા આપી કે જેથી ઝેરની સર્વ અસર જતી રહી. ત્રણ દિવસે આજ અમને લાગ્યું કે અમારી મહેનત સફળ થઈ છે અને આપનો જીવ બચી ગયો છે. એક - ક્ષત્રિયારી સાક્ષીના પ્રાણને બચાવ્યો છે એથી વધુ આનંદની વાત અમારે માટે બીજી કંઈ હોઈ શકે ! આપના પુરતોડા અને વસ્ત્ર સર્વ અહીં મૂક્યાં છે. હવે આપ આ ઘરને આપના ધરતુલ્ય સમજી અને અહીંજ રહો. હવે કોઈ પણ જાતનો ભય નથી.

મકરણ. ૯ મું.

ફરી પ્રયાણ.

પટેલનું નામ ગંગાધર હતું, તે જાતે ક્ષત્રિય અને સ્વધર્મેનિષ્ઠ હતો. તે ગૌમાલ-જાણીસેવા અને રક્ષા કરવાને માટે ધણીજ પ્રીતિ ધરાવતો હતો. સ્વામીજીને તે વખતે ચતુ પાસમાં હાસલવા જેઠ તે ધણેજ દુષ્ટિન થયો હતો. અને તેમને દાઢ આરામ થયેલો જોઈ તેમના આનંદની કાંઈ સીમા રહી નહોતી દાઢ તેમની હિમ્મત ત્રીસ વર્ષ કરતાં વધુ નહોતી બી મરી ગઈ હતી, પણ બીજવાર લગ્ન કર્યું નહોતું. પ્રથમ સ્ત્રીને બે સંતાન હતાં એક પુત્ર અને એક કન્યા તે પોતાની જીવ માતા સાથે પોતાના બાળકોનું ખ્યારથી પાલન કરતો હતો; બીજી સ્ત્રી સાથે લગ્ન કરવાથી રખેને બાળકોને દુઃખ આવે, એ વિચારથી તે બાળક વત્સલ પિતા બીજી વાર લગ્ન કરતો નહોતો.

કેટલાક દિવસ પછી જ્યારે સ્વામી જિજ્ઞાસુદાનજીને આરામ થઈ ગયો અને ફરીરતી નિર્બળતા દુર થઈ ગઈ, ત્યારે તે પોતાના પુત્રજીનો અન્નપાત્ર કરવાની સાથે પોતાના જીવન રક્ષક આશ્રયદાતા દેવજી ગંગાધરગવર્ના પુત્ર તથા પુત્રીને લાજીવાં લાગ્યા. કોઈ કોઈ વાર ગંગાધરની સાથે દેવગદના પ્રસિદ્ધ કુશરમાં પણ જતા હતા. તેમની વાતચિતથી કિલ્લેદાર તેમના ઉપર ધણીજ ખુશી થયા હતા, અને અનેક પ્રકારના સાધુ સજ્જનોના પ્રસંગ સાંભળતા હતા. સાંઘ કાળે પોતાને ઘેર ગંગાધર અને તેની માતાને ‘જાકુતમાળ’ ની કથા સંભળાવતા હતા. અને કોઈ કોઈ વાર વૈષ્ણવજાની પાસે જતા હતા કે જેમણે તેમને જીવ બચાવ્યો હતો. આમ પરિચય વધતાં સ્વામીજીને તે સુવર્ણ સાથે એક કુકુળ જેવો ગ્રેમ બધાયો.

દાનનાજીના કિલ્લાને જોઈને સ્વામીજી કાળના મહિમાને નિચાર કર્યા કરતા હતા. આ દાનનાજીના પ્રથમ દેવગદના નામથી પ્રસિદ્ધ હતું. પદાગી ટોચ ઉપર દાઢ જ્યાં નોંખતું નિશાન છે, ત્યાં એક વખતે ક્ષત્રિયોનો વિજય ખજા હોઈ રહ્યો હતો. એક સદીના આગળમાં મદમદ તાગદખાદા હિંદિ ઉજડ કરીને ત્યાંથી સર્વ દેવજી વસાવવાને લાગ્યો હતો. પણ અને તેને નિરાસ

પછતે દિલ્લીજ પાણું જવું પડ્યું હતું.

દેવમદના દુર્ગને જોઇને સદેહ થાય છે કે આ મનુષ્યોનો બનાવેલો હશે કે દેવ નિર્મિત હશે, એવો સુંદર અને દુર્ગમ દુર્ગ મનુષ્યતો બનાવી શકેજ નહીં, તે દેવનિર્મિત વસ્તુ આ પ્રકારે શું દુર્દશામાં પડતી હશે ? જે હોય તે ખરું આ દિલ્લી સહાદેવની પીડીની માફક એક લોકા પહાક હિયર બનાવેલો છે, તે ૫૦૦ પુટ હિંચો અને ચારે તરફથી કાંઈ પણ લાગ વગરનો છે. આ પહાડની નીચેનો ભાગ ધણે ભાગે એક રીતે છોલી છોલીને બીતની માફક સીધો કરી દીધો છે. અને તે પછી ખામ અને તે પછી દીવાલ. આ ત્રણે દીવાલોની બહાર ચહેર વસે છે અને ચહેરની બહાર પાણું ચહેર છે, અંદર જવાને માટે સુરગની માફક પહાડની અંદરને અંદર પત્થર કોતરીને સંડીયો બનાવેલી છે, અને મચ્છાલ રાજગણને તે રસ્તે જઇ શકાય છે. પ્રથમ તો તે રસ્તો ધણેજ સાંકડો છે કે માણસને તેમાં નમીને જવું પડે છે, પણ આગળ જતાં ત્રણ ગજ પહોળો અને ત્રણ ગજ હિંચો છે. વચમાં વચમાં એક માણસ જઇ શકે તેવો પાણી લાવવાને ખામ સુધીનો રસ્તો બનાવેલો છે. દિલ્લાની અંદર ૧૬૦ પુટ હિંચો મિનારો છે. પહાડની ટોચ ઉપર એક પીતળની તોપ ૧૮ પુટ લાંબી અને બાર જોળા વાળી છે, દિલ્લાની અંદર અનેક પાણીના કુડો છે. આ કુંડ ત્રણે ક્યારે બનાવ્યા હશે તેનો કાંઈ પત્તો મળી આવતો નથી, પણ જ્યારે પહાડને છોલી સરખો કરવાની તથા સુરગ કોતરવાની મહેનતનો ખ્યાલ કરીએ છીએ, તો અછલ પણ કશું કરતી નથી.

દોહનાખાદમાં રહેતાં સ્વામીજીને બે મહીના યજ્ઞ ગયા છે, ગમે તો પરસ્પર પ્રેમ પ્રચલ્યતા બે લીધે. કે ગમે તેમ પણ સ્વામીજી અહીં આવી મોહનજીમાં રૂસાયા હતા. બે કે તે પોતે બણેલી વિદ્યા કે બ્રહ્મચર્યના નિયમેને બૂલ્યા નહોતા તથાપિ કાર્ય તત્પરતામાં ચિધિલતા બાવી ગઇ હતી, એક દિવસ સંપાદાએ કયા સંભળાવતા હતા અને આખા દિવસનો યાદેસો ગંગાધર, પોતાની માતા તથા બાળકોની સાથે કયા પ્રસંગથી મનના યાદને દુર કરતા હતા, તે વખતે રાજર્ષિ ભરતનું ઉપાખ્યાન ચાલતું હતું. અઠવર્ગી મહારાજ ભરત કે જેના નામથી આ દેશનું નામ ભારત કહેવાય છે. તે પોતાના સમગ્ર રાજ્યનો અને પુત્ર કલવનો ત્યાગ કરવા છતાં પણ દયાવચ યજ્ઞ એક શ્રગદીના બચ્ચાને પાળીને જે પ્રકારે તથા ભટ્ટ થયા હતા. એ સર્વ ઉપાખ્યાનને સ્વામીજી પ્રીતિ પૂર્વક સંભળાવતા હતા. સદસા આ કથાએ તેમના હૃદય પર આઘાત કર્યો કે જેથી તેમની મોહનિદ્રા ટુટી ગઇ.

આ વખતે તેમને જણાયું કે જે દશા ભરતની યજ્ઞ હતી તેજ દશા હવે મારી યજ્ઞ ગઇ છે. ભરત રાજ્ય અને પુત્રાર્ધને છોડી એક હરણીના બચ્ચામાં પ્રેમથી રૂસાયા હતા. તેમ પોતે પણ પોતાના મામા, મામી, કુટુંબનો ત્યાગ કર્યો છતાં પણ આ નવા કુટુંબમાં આવી રૂસાયા છે. ભગવાનની માયા વિચિત્ર છે. જે ધન અને ગૃહસ્થોનો રનેહ એકવાર બાંધ્યો હતો. તેનો ત્યાગ કર્યા છતાં પણ પાછો ફરી વળી બીલું કુટુંબ બાંધીને રહ્યો. તો તેજ કુટુંબમાં રહેવું હતું ત્યાં શું દુઃખ હતું કે તેનો ત્યાગ કર્યો ?

• કયા યજ્ઞ રજા પછી ગંગાધર સાથે સ્વામીજી હમેશાં કાંઈને કાંઈ વાર્તાલાપ કરતા હતા, પણ બાજે કાંઈ બોલ્યા નહિ જેથી ગંગાધરે પ્રૂણ્યું કે બાજ કેમ ઉઘાસ છો ? તે ઉપરથી સ્વામીજીએ સર્વ વાત કહી સંભળાવી અને કહ્યું કે હવે મારે અહીંથી સાતર પ્રયાણ કરવું જોઈએ હું જે કાર્યને માટે નીકળ્યો છું તે કાર્ય કરવાને માટે હવે મારે સાતર અહીંથી ચાલ્યા જવું જોઈએ, એજ વિચાર કરતો હતો.

અપૂર્ણ.

ઉન્નતિના માર્ગો.

સંસારમાં દરેક વસ્તુનું પરિવર્તન થયાં જ કરે છે. આપણે આજે જે જોઈએ છીએ, તે સર્વમાં નિરંતર રૂપાંતર થયાં જ કરે છે ભૂમલ શાસ્ત્રવેત્તાઓ કહે છે કે, હિમાલયના સ્થાને પ્રથમ સમુદ્ર હતો, જ્યોતિષ શાસ્ત્રો કહે છે કે, સૂર્યની ગરમી હાલ કમી થઈ ગઈ છે. પદાર્થ વિજ્ઞાનના વિદ્વાનો કહે છે કે, ગેલિલેમાંથીજ હીરાઓ બને છે. આપણે જોઈએ છીએ તો નદીયો પશુ એક વર્ષ આ તિરે વહે છે, તો બીજે વર્ષે વળી બીજે તિરે જાય છે. તે સિવાય શહેરો, અને મનુષ્યોનાં નિરંતર રૂપાંતર થયાં જ કરે છે. પ્રાકૃતિક જગતની માફક માનસિક જગતમાં પણ હંમેશાં પરિવર્તન થયાં જ કરે છે. મનુષ્યજાતિના આચાર વિચાર, વ્યવહાર, વિદ્યા, શુદ્ધિ, ધર્મ, વિશ્વાસ, જ્ઞાન, અજ્ઞાન, રીત, ભાત, નિતિ, સભ્યતા વિગેરે સર્વમાં ફેરફાર થતો જ રહે છે. મનુષ્યની સંસારિક અવસ્થા બદલાઈ જવાથી કોઈને કોઈ એક વખતે તેને ખરાબ દિવસોમાંથી પસાર થવું પડે છે એજ રીતે જાતિ, સમાજ, દેશ યા ભૂખંડની કદી કદી અવનતિ થાય છે. અને એ વાંત સર્વ દેશના ઇતિહાસોથી સિદ્ધ થાય છે.

જગતમાં દરેક વસ્તુનું રૂપાંતર થયાં જ કરે છે, એક વખત જે ઉન્નતિના શિખરે પહોંચી ગયેલ હોય છે તે બીજી વખતે અવનતિના ઉડાં ખાડામાં ગઈ પડે છે, જે એક વખતે મહાસાગરના ઉડાંમાં ઉડાં તળીયામાં હોય છે, તે ઉડાં પર્વતના શિખર ઉપર વિરાજમાન થઈ શકે છે. દીર્ઘ દ્રષ્ટિથી વિચાર કરતાં સમાજની અવનતિનાં ત્રણ મુખ્ય કારણો જણાઈ આવે છે.

૧ પ્રથમ કારણ પરંત્રતા બીજી ઉદાસીનતા, અને ત્રીજું ઉત્સાહહીનતા.

પરંત્રતા—યુરોપમાં મધ્યયુગમાં રોમન કેથેલિક ધર્મ પ્રચલીત હતો, તે વખતે સમાજના ઉપર તેની ધણી સત્તા હતી. યુરોપના રહેવાસીઓ ધણાં વર્ષોથી તેમના અનુયાયી હતા, જેથી જે ધર્મની વિરુદ્ધ જો કોઈ જોલે કે આસે તો તેના ઉપર નારિતકતા અને ધર્મભ્રષ્ટ્યનો દોષ મૂકી સખતમાં સખત શિક્ષા કરવામાં આવતી. ધણાં માણસોને કેવળ સ્વતંત્રતાથી પોતાના વિચારોને પ્રકાશિત કરવાને માટે જીવતાજ બાળી દેવામાં આવ્યા હતા, યુરોપના ઇતિહાસમાં એવાં ધણાં ઉદાહરણ મળી આવે છે. આ પ્રકારના જળાશયોની વિરુદ્ધ ત્યાં સુધી યુરોપ જોમત થયું નહિ ત્યાંસુધી તેને અધકારમાજ પડી રહેવું પડ્યું હતું.

ધણાં માણસો કહે છે કે આવીન સમયમાં બીજી વર્ણના ઉપર આક્રોશોનું જે પ્રભુત્વ હતું તેજ આપણી અવનતિનું કારણ છે, પણ તેમનું આ કહેવું ત્રાસુ નથી. જો કે આજણું સિવાય અન્ય વર્ણને વેદનો અભ્યાસ કરવાની મના છે, આજણો પોતે ઉડાં અને બીજાને ઉતરતા ગણે છે, પરંતુ જ્ઞાન એક સામાજિક અધન સિવાય એવી કંઈ શક્તિ તેમની પાસે હતી કે જે વડે તે લોકો તે પ્રમાણે યુરોપની માફક અભ્યાસ અવરોધી શકે મુસલમાની બાદશાહોના વખતમાં હિંદુ રાજાઓના ઉપદેશકો આજણું હતા. વિરતામાં ક્ષત્રિયો પ્રસિદ્ધ હતા. પરંતુ તેમને વ્યવસ્થા કરી આપનાર ધણે ભાગે આજણોજ હતા બાદશાહોના ફરમારમાં હિંદુ વિદ્વાનોનું મુસલમાનોના જેવું જ માન સચવાતું હતું.

બીજું કારણ ઉદાસીનતા છે. અધ્યયનમતિ મનુષ્યો એક પ્રકારે કીવાસીલ પણ રહેતા હતા ધર્મભ્રષ્ટા તેમની રજેરંગમાં ભળે હતા લોકોને માટે તે હંમેશાં તૈયાર રહેતા હતા. તેમના યુદ્ધ સંબંધી ઉત્સાહ ઉપર તો અનેક નાટક, કેટલીય નવલ કથાઓ અને કેટલીય કવિતાઓ લુ.

ખાઇ છે. તે વિષયમાં તે બહુજી હિન્નતિ ફેરી લીધી છે, પરંતુ જે સાંસારિક હિન્નતિથી મનુષ્ય જાતિનું કલ્યાણ સમજી સકાય છે તેની આવશ્યકતાએતો તેમના મનમાં સ્થાન પણ મેળવ્યું નથી.

સુખને પ્રકારનું હોય છે. એક સાંસારિક, બીજું આધ્યાત્મિક, જે આધ્યાત્મિક સુખને મુશ્કે છે તેને માટે સાંસારિક દાનિકે લાભ કરનાર કોઇ વસ્તુ નથી તે જે કોઇ કરે છે તે પરાયણે માટે જ કરે છે. જે મનુષ્ય સાંસારિક સુખની અભિલાષા રાખે છે તે સમજે છે કે, હું સંસારમાં થોડા દિવસોને માટે આવ્યો છું, અને તેમાં સુખ પૂર્વક રહેવાને માટે આવ્યો છું; જેથી માર્ક ખરૂં કર્તવ્ય તો એ છે કે હું પોતે સુખ મેળવું તથા અન્યને આપી શકું તેવા પ્રયત્ન કરવો જોઇએ.

માટે પોતે સ્વતંત્ર અને શક્તિમાન હોવું અને મનુષ્ય માત્રનું બહું કરવાને માટે, તેમને સુમતિ આપવાને માટે, તેમના સુખને માટે, તેમની હિન્નતિને માટે, તેમના જ્ઞાનની વૃદ્ધિને માટે અને તેમની શક્તિની વૃદ્ધિને માટે મારા હાથ, પગ અને શરીરના સર્વ અવયવોના ખતે તેટલો ઉપયોગ કરવો જોઇએ.

આ પ્રકારના જે લાભ છે તેને મનુષ્યભાવ (Humanism) કહેવા જોઇએ. અબ્દુ-હમદે માટે મનુષ્યભાવ હોવાની અત્યંત આવશ્યકતા છે. અર્થાત્ ત્યાં મનુષ્ય ભાવ નથી ત્યાં અબ્દુ-હમદની આશા રાખવી બંધ છે. હાથર કૃપાથી અવનત જાતિ ન્યારે આ પ્રકારની મનુષ્ય ભાવનાની પ્રેરણાથી મચેલ થાય છે, ત્યારે તેની જાગૃતિનું, તેના અબ્દુ-હમદનું સત્ત્વપાત થાય છે. અવનતિ યા અધઃપતનનું ત્રીજું કારણ ઉત્સાહ હિનતા છે. જ્યાં ઉત્સાહ નથી ત્યાં કર્તવ્ય પાલન પણ નથી અને જ્યાં કર્તવ્ય પાલન નથી ત્યાં અધઃપતન થયા વિના રહેતું નથી જેમ ઉત્સાહ વધારે તેમ અબ્દુ-હમદ નજીક અને ઉત્સાહ ઓછો તેમ અવનતિ વિશેષ સમજવી.

કોઇ પણ કાર્યને પૂર્ણ કરવાને માટે તે કાર્યના ઉદ્દેશને સક્ષમાં રાખીને પ્રયત્ન કરવો જોઇએ. પોતાના વિચારોને સાધારણ દોષ રહિત કર્તવ્યો પ્રતિ પ્રેરવા જોઇએ. સાવધાનતા અને ધૈર્ય પૂર્વક અભ્યાસ કરવાથી ચારીરિક નિર્ભયતા વળી મનુષ્યો પોતાને બળવાન બનાવી શકે છે. અને નિર્ભય વિચારોના મનુષ્યો શુભ વિચાર કરવાના અભ્યાસથી પોતાના વિચારોને સબળ બનાવી શકે છે.

સય, હિનતા અને નિર્ભયતાનો ત્યાગ કરવાથી અને એક વિશેષ ઉદ્દેશને સ્થિર કરવાથી મનુષ્ય શ્રેષ્ઠ બની શકે છે. જે પોતાની નિષ્ફળતાને સફળતાના માર્ગમાં બદલી શકે છે, તે પ્રત્યેક આજીવનરમ્યને પોતાના હાસ બનાવી લે છે અને જે દલતાથી વિચાર કરે છે, તે નિર્ભય થઇને ચલન કરે છે અને પોતાના વિજય માર્ગે વળે છે તેજ શ્રેષ્ઠ પુરુષનું સ્થાન બોમવી શકે છે. કોઇ પણ પ્રકારના ઉદ્દેશને સ્થિર કરીને મનુષ્યે તેને પૂર્ણ કરવાને માટે એક સીધો માર્ગ શોધી અને તે રસ્તે આત્મા જતું, પછી બીજા તરફ ફાંફા ન મારવા, પછી તેમાં બધા કે શકાને રાખવી નહીં. બધા અને શંકા રાખનાર કોઇએ આજ સુધી કાર્યને સિદ્ધ કર્યું નથી, તે જ્યાં હોય છે ત્યાં નિષ્ફળતા હોવાનીજ. કારણ કે જ્યાં મનમાં બધા કે સંશય રહે છે તેમનો ઉદ્દેશ રૂઝ મગે છે કામ કરવાની શક્તિ, બળ અને દલતા વિચેરે ઉત્તમ શુભો તુરતજ ત્યાંથી પલાયન થઇ જાય છે. કોઇપણ કામ કરવાની હજીબા, બધા અને શંકા, એ ભારે શત્રુ છે. જે મન

નુષ્યો ભય અને શકા ઉપર પોતાનો વિનય મેળવી શકે છે તે નિષ્ફળતાપર પણ વિનય મેળવી શકે છે. તેના પ્રત્યેક વિચારમાં શક્તિ ખરેલી હોય છે અને તે સ્વપણા વિધોને દુર કરી શકે છે.

જે વિચાર નિર્લેપતાની સાથે હિદયને જોડી શકે છે, તે મનુષ્ય ધર્મીજ ઝડપથી બળવાન શ્રેષ્ઠ અને યશસ્વી યજ્ઞ બને છે. તે પછી ચંચળ વિચાર વાળો, અસ્થિર આવેશ અને મિથ્યા સંકલ્પ વિકલ્પોના પુતળા જેવો રહેતો નથી તે મનુષ્ય જે આ પ્રકારે પોતાના એક હિદયને પકડી રહે છે, તે પોતાની આત્મિક શક્તિઓને જન્યુનાર સ્વામી બની જાય છે, અને પછી જ્યાં તેને તે શક્તિઓનું જ્ઞાન થયું ત્યાં તે શક્તિઓને પોતાના બીજા કામોમાં લાગી શકે છે.

મનુષ્યે કોઈ પણ કાર્યમાં સફળતા મેળવવી એ તેના વિચારો ઉપર આધાર રાખે છે. મનુષ્ય જેવા વિચારનું સેવન કરે છે તેવોજ તે થાય છે. આજ સુધીમાં તેણે જેવા વિચારો કર્યા હોય છે તેવી રીતિતે તેણે હાલ મેળવેલી હોય છે, હવે પછી જેવા વિચારો કરશે તેવી રીતિતે મેળવશે તેને હાલ જે કાર્ષિ સુખ કે દુઃખ પ્રાપ્ત હોય તે તેના વિચારનુંજ ફળ છે. મનુષ્ય પોતેજ પોતાના વિચારના ફળરૂપ છે. મનુષ્ય પોતેજ પોતાના વિચારો ફેરવીને પોતાને ઉચ્ચપદ ઉપર ચડાવી શકે છે, વિનયી યજ્ઞ શકે છે, અને સફળતાને પ્રાપ્ત કરી શકે છે. એ પ્રકારે જે માણસો પોતાના વિચારો બદલી શકતા નથી. તેઓ દુઃખોનાં દુઃખી, નિર્બળ અને અન્યના હાથ બનીને રહે છે.

મનુષ્ય જે પ્રમાણમાં પોતાની વિકાર સુક્ત પાશવિક વિચારોનો સંહાર કરશે અને પોતાના પ્રયત્નો અને ઉપાયોપર રિયર કરશે અને જે પ્રમાણમાં પોતાના વિચારોને ઉત્તમ બનાવશે તેજ પ્રમાણમાં અધિક મનુષ્યતા, દૃઢતા અને ધર્મ પરાયણતા તે પ્રાપ્ત કરી શકે છે. જગત, લોકસુખ, અસત્યવાદી, કપટી, યજ્ઞ કપટી અને દુષ્ટને મદદ આપી શકતું નથી, પણ સત્યવાદી, પાર્શ્વિક અને પરાંપકારી મનુષ્યને મદદ આપી શકે છે.

જે મનુષ્યોએ નિર્બળતાને છૂટી લીધી છે અને પોતાના સ્વાર્થોને તિલાંજલી આપી છે તેઓ ખરા સ્વનત્ર છે. જે મનુષ્યો નિર્બળ વિચારો વાળા અને સ્વાર્થવાળા છે, તેમ જેમની મનોરતિષો પશુઓની માફક કોઈ કોઈ વિચાર નિયમ પૂર્વક અને સ્પષ્ટ રાખી શકતા નથી તે છાત્રની શુભ શક્તિઓનો વિકાસ કરી શકતા નથી તેવા માણસોના દરેક કાર્ય નિષ્ફળ નીવડે છે. સ્વાર્થ ત્યાગ કર્યા સિવાય કોઈ પણ પ્રકારની ઉત્પત્તિ અને કોઈ પણ પ્રકારની સફળતા પ્રાપ્ત થઈ શકતી નથી.

આત્મિક ઉન્નતિ કેવળ પવિત્ર તથા મહત્વાકાંક્ષાઓથીજ થાય છે, જે મનુષ્ય દુઃખોના ઉચ્ચ અને ઉત્તમ વિચારોમાં ભ્રમણ કરે છે, જેના દૃઢ્ય, અજમા અને મનમાં સર્વદા શુદ્ધ અને નિઃસ્વાર્થ વિચારો બનેલા રહે છે, તે બપોરના સૂર્ય કે પૂર્ણિમાના ચંદ્રની માફક માધુર્ય પૂર્ણ હોઈ શકે છે. તે જ્ઞાનવાન અને સદાચારી યજ્ઞને એવા જ્ઞાનને પ્રાપ્ત કરે છે કે જ્યાંથી જગતના અન્ય પ્રજાતિસાળી મનુષ્યો પ્રકાશ પાડી શકે છે અને અજ્ઞાનો વરસાદ વરસાવી શકે છે. આત્મસંયમ, દૃઢતા, શુદ્ધતા, પવિત્રતા અને શુભ વિચારોને પ્રવર્તીવતાસ મનુષ્યો ઉત્તમ અવસ્થા પ્રાપ્ત કરી શકે છે.

સદ્વિચારોથી પ્રાપ્ત કરેલી વિજય કેવળ શુદ્ધિદારા રક્ષણ કરવા છતાં પણ રિયર રડી શકે છે, વ્યાપાર, શુદ્ધિ, વિદ્યા અને આત્મિક જગતમાં પ્રાપ્ત કરેલી દરેક પ્રકારની સફળતા એ સદ્વિચારોનાજ ફળરૂપ છે.

પ્રયોગક-આસકવિ-જામનગર.

ઈસ્વીસન ૧૨૨૦ નું વર્ષ શરૂ થવાને એક-દોઢ માસ થયો હતો. આ સમય ભારત વર્ષને અત્યંત અસ્વચ્છતાનો હતો. દિલ્હીના તખ્તપર શુવામ વંશનો બાદશાહ આદતથી અધિષ્ઠિત હોઈને, તેણે અસાધારણ હુકી સામર્થ્ય અને બાદબાકીથી બહુ મુશ્કેલ કામને કયો હતો, બદારવટીઓના પતા મેળવી તેમને જરૂર કરી સર્વત્ર શાંતીનું સાચાંનું વર્તાવવા તે સત્તિ દિવસ શ્રમ ભેટો હતો.

અન્યત્ર દેશોમાં તેની આશા ફળીભૂત થતી ગઈ. પરંતુ સિન્ધુદેશમાંના બંધોરો માત્ર શાંત થયા નહતા. બાદશાહી લશ્કર ત્યાં હોય ત્યાં સુધી તેઓ માથુ હાથ કાઢતા નહિ, પણ તેમણે જરા પમ પાછા વાળ્યા કે તુરત પાછી મારામારી હુલ્લટ અને બખેરાઓ શરૂ થતા. હિન્દુ અને મુસલમાનોની પણ ઝપાઝપી ચાલુજ રહેતી, અને તેમાં હુલ્લટોની બાનીથી પ્રભુ બહુ હિંમત રહેતી. અને આવી અશાન્તીના પરિણામે બહુ આગરવાર કુટુંબોએ વિદેશ સ્વીકાર્યો હતો.

સિંધીર રતુમાં માધમાસના દિવસ ચાલુ હતા. એ રતુમાંનો અખરતાપ કરી થઈને ધીરે ધીરે રાત્રીનું શીતળ-સુખદ સામન્ય પ્રસરતું હતું. આ વેળાએ સિન્ધુ નદીના કંઠિ કંઠિ એક છુરખાવાળી ગાડી દ્રષ્ટી ગોચર થતી હતી. ગાડી પાછળ દુધીઆરેથી સજ્જ એવા ચાર રજારો હતા. આ સઘળું જડ અધીરતાથી પોતાનો રસ્તો કાપતું જતું હતું. તુરતમાંજ સધિ પ્રકાશ દુર થઈને બગવાન શીતરતુની સિન્ધુ નદીના અચલ તરંગ ઉપર શુભ સુધામય અદ્રિકાનો વર્ણવ કરવા લાગ્યો, જેસથી વહેનારો વાયુ વૃક્ષ વદનીરીઓને કપતી કરીને પ્રવાસીઓપર શુભિક્ષણનું વર્ણન કરતો હતો. આઠાસ પ્રદેશ નિર્મળ હોઈને તેમાં સ્વચ્છ તારકાઓ ચમકતી હતી. આ વખતે ગાડી અને તેના રક્ષકો નદીતીર ઉપર આઘા અને એક ધટીકામાં નદીનો ઉતાર ઉતરીને ગાડી તદ્દન પાણીના પ્રવાહ પાસે આવી પહોંચી.

“અહમદ હુંસેન!” ગાડીમાંની સૌદર્ય સપન રમણીએ પોતાના અંગ રક્ષકને દાક મારી કહ્યું.

“હું હુકમ છે બા સાહેબ?”

“અહીં બે ત્રણ ધડી રોકાઈ સકાશે કે?”

“બા સાહેબ! એક ધડી તો શુ પણ એક અરધી પણ પણ અહીં વિલંબ કરવો એ બહુ ભીતિવાળું છે. એકવાર નદી એળગીને આપણે પેલી પારના બંને પહોંચ્યા એટલે પછી તેવી ભીતિ નથી આપણાપર આપારે કેવો પ્રસંગ ઝુઝાયો છે, તે વિશે ખરે શ્રી આપને વધારે કહેવાની અગત્ય નથી.”

યુવતીએ એક દીર્ઘ નિશ્વાસ મુખી ખેદ પામતાં કહ્યું—“ દીક ત્યારે નહીં ઉતર્યા પછી પણ થોડો વખત આપણે રોકાવું જોઈએ.”

અદમદ દુસેને દુરત ખલાસીઓને બોલાવીને હોડીઓ તૈયાર કરાવી, એક હોડીપર ગાડી ચઢાવી માણસો બેઠા. સિન્ધુના વિશાળ પાનમાં હોડી સપાટાથી ચાલવા લાગી. જળ લદરીઓપર નાચતાં ચંદ્રિકાના રમ્ય ફરજો હોડીમાંના માણસોને બહુ આનંદ ઉપજાવનારાં થઈ પડ્યાં, થોડા વખતમાં હોડીઓ સામે તિરે પહોંચી. માણસો નીચે ઉતર્યા, આગળના પ્રવાસની તૈયારીમાં સવારો ગ્રથાયા. એટલે તે બંને તરણીઓ બેસીને જહઝાએલા પગને મોકળા કરવા ટહેલનાં આપસ આપસમાં વાતો કરવા લાગી.

“ યશોમતિ ! હવે એ ચાર ઘડી પછી તું તારા પતિ પાસે જઈ પહોંચીશ. તે પછી કરી આપણો મેળાપ કે દીવસ યશી તે કોણ જાણે ? એ અમેતેમ દો, પણ બાપુજી સાહેબે ઉઠતી વા પર વિશ્વાસ રાખી તને આમ મોકલી આપવામાં ઉતાવળ કરી છે, એમ મનેતો લાગે છે.”

“ શા ઉપરથી તું ઉઠતી વાત કહે છે ? તને શી ખબર છે ! ખોરાસાન અને સમરકંદને રાક્ષસ જેઠીસખાન ખરેખર આપણા દેશમાં આગે છે, મને એ ચોક્કસ ખબર છે, બાપુજી અમરતી ઉતાવળ કરી નથી, સમજી ! ચંદા ! આવા સંદેહ સમયે પ્રત્યેક હિન્દુ સ્ત્રીએ પોતાન પતિ સાથેજ રહેવું જોઈએ તરજ કુમારીકાઓ અને પ્રોઢા સ્ત્રીઓપર આ રાજ્યમાં કપારે કેવું પ્રસંગ આવી પડશે એ કોણ કહી શકે ? આજનો દિવસ આવતી રાત્રી કરતાં સારો છે એમ કહેવું પડે છે, પ્રભુની મરજી તું છે છે કોણ જાણે ? ”

“ તું કહે છે તે તલન સાચું છે. જેને કંઈ યોડીપણ અડસ છે તેતો રાત્રી દિવસ ચિંતાઈ જળ્યાંજ કરે છે, તથા દિવસ તે પત્યો જાહી આવતા દિવસનો બરો નથી પડતો કેવી બ અર્થકર રિયતિ ! યશોમતિ ! જો તારાપર આ પાપીઆઓની નજર ફરી તો તારી ચી રમ થવ ની ! જલ્દી, ત્યારે તું તારા પતિ સાથે પીપર આવીને રહેજે યશું ”

યશોમતીએ હસીને પોતાની સહચરીને કહ્યું—“ ચંદા ! તું તો બહુ બીકણ છે, પોતાના પતિ સાથે હોતાં જો વરણ આવે તો તેમાં કંઈ આર્થ સ્ત્રીને બીતી કે દુઃખ લાગશે ! અરે ! પણ સામેથી એ માણસો કોણ આપણા તરફ જ ધરવા આવે છે ? ”

ખરેખર નદી કિનારા ઉપરથી કુખ્ખોરોથી દોંઢસ બે મુર્તિઓ દેખતા તરફ આવતી હતી, તેમના તરફ આ બંને સ્ત્રીઓ બીતી અને સક્રિત હૃદયે જોવા લાગી.

“ દાવરે ! બદન એ કોણ હશે ! ” ચંદાએ એકદમ ભ્રમ મારી “ ચાલ—ચાલ જલ્દી આપણે આપણા માણસો બેળાં બળાં જઈએ, અદમદ—એ અદમદ ! ”

ચંદાની ભ્રમ સંભળી સધળા માણસો આગળ દોડી બાગ્યા, તોપણ એ અચાનક આવેલ બંને રાક્ષસી મુર્તિઓ દહી નહિ. પોતાની તલવારો આનમાંથી બહાર ખેંચીને તે બંને જગ્યાઓ તે યુવતીઓ પાસે બાગ્યા, અને એક તે સધળાને દુર રહેવા કહોરે સ્વરે તાકીદ આપી.

તેમના દુકમનુ વજન રણુ નહિ. કોણે પ્રત્યેક રક્ષક તેથી ગીરવાયો, અને પોત પોતાની તરવારો આન બહાર કાઢીને તે સ્ત્રીઓપર તુટી પડવાની તૈયારીમાં ઉગત રહ્યાં એ બંને તરણીઓ બીતાથી કંપની હતી, પરંતુ તેની સાથે દોઝ એ વિચારમાં તેઓ અમરાઈ, અપરિચિત આવેળી બંને અપિત્યોને પોતાક મૂળત પદતિનો દ્વેષ, મૂલકમાનો સાથે પેર કરનારની જેવી દશ થય છે તે સધળા જલજતા દના, અદમદએન યશોમતિ પાસે ઉભો રહ્યા. તેજી સાથેના બીજા સિર્ષકોને એ અપરીચિત આવેલા બંને દુષ્ટોપર દુમસો કરવા કહ્યું સધળાઓની તરવારો એ વિશદ

ચંદ્રપ્રકાશમાં ચમકવા લાગી, અને દરેક લાડાઈ માટે આગળ પગથું લાડું. પણ એટલામાં એક મોટો શબ્દ સંભળાયો. સપ્તગાની નગર તે તરફ ખેંચાઈ.

તેમને શું જણાયું ? એક મુગસ કે જે આ વ્યાવનાર બન્નેમતિ નદીના કિનારાપર ઉભો હતો, તે એકદમ સિન્ધુના પ્રવાહમાં ધસડાઈ ગયો. તેને એક પ્રયત્ન મગર ખેંચી જતો હતો. તે જોતાં જ તે બેમતિ એક મૂંઝવણ નદીનાં પ્રવાહમાં કુદી પડ્યો અને પોતાના મિત્રને મદદ આપવા માટે તે ઊરડુ લાપાટી નદી તટપરના બીજાએ દીનતાથી વિનવવા લાગ્યો.

શાન્ત અને સ્થિર વહેતા જલપ્રવાહ હિયર તે બન્ને માણસો મગર સાથે ઝપાટા કરવા લાગ્યા. પણ આ ઘણું વધારે વખત નહીં નહિ એકને હેડાવવા જતાં બીજો એ મૃત્યુના મુખમાં સપડાયો. મગરે બન્નેને પોતાના મોંઢાના જડામાં લીધા. બીજાના એ મૂંઝવણે હવે શું પાડવાની પેશુ શક્તિ રહી નહિ. પોતાને બચાવવા માટે હવે પાણીપર હાથ પછાડીને તીરપરના માણસોને નમ્ર મૂંઝવણ આપવા લાગ્યા.

આ દયાઘનક દેખાવ જોઈ કુર માણસનું પત્થર સમાન હૃદય પણ પીમળી બન્યું. મરણના દુર પોચેતા કુર મગરના જડામાં સપડાએલા એ બે હતાક માણસને પાણીમાં કુખતા જોઈ તેમને બચાવવાનો કયો સદૃશ માણસ પ્રયત્ન કર્યા વિના રહે ? તો પછી જાતિપુષ્પના સારસર્વસ્વથી જેનું હૃદય નિર્માણ થયું છે, એવી સહૃદય યશોમતિ દ્વાપી પ્રવતિ થાય તેમાં શું આશ્ચર્ય ? તે કિંમ્ય રમણી બહમદના હાથમાંથી તરવાર ખેંચી લઈ એકદમ નદીના પ્રવાહમાં કુદી પડી અને એક ઝપાટા સાથે એ દીન મૂંઝવણ પાસે જઈ પહોંચી. અને એ તરવાર મગરના અંગના કામળ લાગમાં એકદમ ઢુલાવી દીધી.

પાણી એક બે વાર હિછળી આવ્યું અને તે મગરનો મૃતદેહ પાણીમાં અદૃશ્ય થયો. એટલામાં યશોમતિના સેવક પણ તરતા તરતા ત્યાં આવી પહોંચ્યા. અને તે બર્ષમૃત મૂંઝવણે કિનારાપર આણી મુક્યા. યશોમતિ બહાર લાગી હુંછતી આવતી હતી તેણીને જોઈ બહમદે કહ્યું—“ બા સાહેબ ! આજે આપે બા શું કર્યું ? આપનો કિંમતી માણુ નાદક સંકટમાં ઉતારી મુક્યો. આ મૂંઝવણે તો આપણને તુકચાન પહેંચાડવા આવ્યા હતા. ખરું પુછોતો આજે આપે સરખે દુધ પાયા સરખું કર્યું છે ! ”

“ બહમદ ! ગમે તેમ હોય તોપણ તેઓ પ્રગુનાં ધરના પ્રાણી છે, બાવી દશામાં તેમને મરવા દેવા એ આપણા જેવાને ઉચિત નથી. બાવે સંકટ વખતે તેમને મદદ ન કરવી, એ આપણા ધર્મને અને હિંદુત્વને શરમાવનાર છે. ક્યારેય યશો ત્યારેજ ઉપકાર કરવો—દયા કરવી એ કયા ધર્મમાં કહ્યું છે ? બહમદ ! હયા એ શું કંઈ વેપારની વસ્તુ છે વા ? ” એ હાથે આણી આપેલ શરી સાડી પહેરતાં યશોમતિ બોલી.

એ મૂંઝવણે સાવધ થતાં વખત વીચો એટલામાં યશોમતિના રક્ષક સંચારો થયા. અને વેળાસર ગાડીમાં બેસવા બહમદે યશોમતિને ઉતાવળ કરવા માંડી. પણ તેણે નિશ્ચય પૂર્વક કહ્યું—“ નહિ. બહમદ ! ત્યાં સુધી આ બન્ને માણસો પુરી શુદ્ધીપર આવ્યા નથી ત્યાં સુધી આપણે અહીંથી જવું ઉચિત નથી ”

બહમદ ઉતાવળ કરતો બોલ્યો—“ બા સાહેબ ! આવી ખોટી હઠ નહિ પકડો. રાત્રી હવે વ્યતિત થવા આવી છે. અમારે અત્યાર સુધીમાં આગળ કેટલોએક રસ્તો કાપી જવાની જરૂર હતી. આપણાપર કેવું સંકટ છે તે શું આપ વિસરી ગયા ? આગળનો રસ્તો પણ સલામતી વાળો

હજી નથી. આ મૂળો લુંટારા છે, તે બંને કે મરે તેમની સાથે તમારે શું પાડ્યું છે ? આ ખલાસીઓને કહીએ. ગમે તો તેમની વ્યવસ્થા કરજે. તે નરાધમો માટે આપણે ખોટી યજ્ઞની કાંઈ જરૂર નથી.”

યશોમતિ એક સખદ પણ બોલી નહિ, તે એકમતાથી એ મૂળોને શુદ્ધિપર આજીવની ખટપટ કરતી હતી. થોડીવારે એકબીજા તેમથી કાંઈક હાથપગ દલાવવા લાગ્યો, ધડી જતાં તે ઉઠ્યો, બીજો પણ સાવધ થયો, બન્ને આશ્ચર્યથી એકબેર જોવા લાગ્યા. પણ તેમની બાધા કાંઈ સમજી શક્યું નહિ થોડીવારે એકે ઉદ્ધુ સાધાર્માં કહ્યું—“પેલી અમને જીવીતદાન આપનારી સ્વર્ગની પરી ક્યાં છે ? ખુદ તેનું કલ્યાણ કરે. અમારે તેને એકવાર સલામ ભરવી છે. ખુદતાલા અલ્લા રહુમની ખાતર અમારાપર મહેરબાની કરે અમને તેનો ઉપકાર માનવા દો.”

કાંઈ કાંઈ બોલ્યું નહિ, યશોમતિ ગભીર સ્વરે બોલી—“મારો ઉપકાર તમારે માનવાનું કાંઈ કારણ નથી, પ્રભુના દરબારમાં સધળા પ્રાણી સરખાજ છે, એક બીજાને સહાય આપવી એવો આજીવનું કર્તવ્યજ છે, તમે બન્ને અમને હેરાન કરવા આત્મા દત્તા, પંજી પ્રભુની ઈચ્છા તેવી નથી. વિશ્વનિર્મળતા તમને તમારા અપસાધની ક્ષમા કરે, તમારે જીવુ દોષ ત્યાં જાયો. અમે પણ અમારે રસ્તે પડીએ.”

આટલું કહિને યશોમતિ પોતાની ગાડીમાં આવી બેઠી. ગાડી ચાલુ થવાની એટલામાં તે મૂળમતિથી એક સરદાર જેમ તેમ કરી ઉભો થયો અને એક રત્ન જડિત કટાર ફેડેથી કાઢી આગળ ધરી રૂંધાતે સ્વરે તે કાંઈક બોલ્યો—બીજાએ તેનું કહેલું સમજવતાં કહ્યું—“આ સાહેબ ! આ અમારા સરદાર સાહેબ અપિ કરેલ ઉપકારની નીચાની દાખલ આ તેમની અમૂલ્ય કટાર આપને ભેટ કરે છે તેનો સ્વીકાર કરો, તમારાપર ગમે તેવું સંકેત આપે તોપણ આ કટાર આપ વેગળા કરશો નહિ.”

થોડીવાર વિચાર કરીને યશોમતિએ તે કટાર પોતાના નોકર પાસેથી લેવરાવી. અને ગાડી ચલાવવા કહ્યું.

કેટલીક વારે પેલા બન્ને મૂળો પણ ત્યાંથી પસાર થઈ ગયા.

(૨)

ઉપરના બનાવને એ માસ વીત્યા છે. પણ આ એ માસ સિન્ધ દેશને બહુજ ભીતીના અને ત્રાસદાયક ધર્મ પડ્યા હતા. પુરોચાનનો બાદશાહ જંગીસખાન પોતાના દસ હજાર તાતાર સવારો સાથે પશ્ચિમના કુંગરાળ પ્રદેશમાંથી દિલ્લસતાનમાં ધુસ્યો હતો. તેના અત્યાચારથી સિન્ધમાં લોહીની નીકા વહેવા માંડી હતી. તેની સાથેના તાતાર સિપાઇઓમાં, દલાનું તો સ્વપ્નજ ન હતું, તે સ્વભાવે અત્યંત કુર-જનવી અને સીધારના સોખી હતા. માણસનો જીવ લેવો એ તેમના મનમાં કાંઈજ નહતું, પણ કાંઈ અનાય છિએ બાળકો અથવા જુદા માણસોની કતલ કરવાનો વખત આવતાં તેમને ધજો આનંદ થતો, તાતાર સિપાઇએ ઉચાટમાં પૂરા હોઈ, છાતીમાં ગજસુત દોષ છે, શરીરે કાવર દોષ યક્તોમાં પણ સનેજ દોષ છે, તેમનો પેશાક અજાણનો અથવા જાડી ભરડી ઉનના કપડાનો દોષ છે. તેમનાં શરીર ગંધાનાં દોષ છે આવી આ રાક્ષસી ટોળાં આ વખતે સિન્ધમાં દાદાકાર વર્તાતી ગઈ હતી, તેમનાં નાનાં મોટાં ટોળાં આજીવ આજીવના ગામપર પોચનાં અને બધાં સ્ત્રી પુરુષોને દહીવારથી નરે કરવા, પછી તે ગામનો પેસો, મુંદર વસ્તુ, અને યુવાન સ્ત્રીઓના માનક તે પોતેજ બનતા ?

બાદ આ તેમનું કુર ટોળું ગામમાંથી ગયાબાદ લોહીના કાચા અશ્વના વર્ષાદથી ધોવાતો. જે ગામના માણસો આ અપાચારીએને પ્રથમથીજ નમતા નહિ, અને પોતાના બચાવ માટે કાંઈ પ્રયત્ન કરતા, તે એ સધળા ગામના માણસોની કતલ કરીને આખરે તે ગામ બાળી મુકતા. કોઈના મુખપર આનંદ નહિ ! હાથ નહિ ! સર્વેન ચિંતો, દુઃખ, શોક, અને બીનીનું સામાન્ય નજરે પડતું ! જ્યાં ત્યાં અગ્નીના ધુવાણ, ઢીલ માણસોનું કરચું આક્રંદન, અને રક્તના પ્રવાહ એ નજરે પડતું, આ રાક્ષસોના હાથમાંથી છુટવા માટે ગરીબ મિચારા બનાય માણસો રાત બે રાત જંગલમાં નહિ કિનારે બેઠકતા, અને આશ્રય મેળવવા દોડધુમ કરી રહેતા નજરે પડતા હતા.

એક મહિનાના એક સૂર્ય પ્રભાત સમયે સિન્ધુના કિનારા પર એક નંદાનકકું ગામ, આ મુગલ સીપાઈઓના રાક્ષસી કોષને ભોગ યજ્ઞ પડ્યું છે. પ્રભાતના શીતળમદ વાસુની મીઠી નિદ્રામાંથી ગામમાંના યુવાન બાળક અને વૃદ્ધ માણસો જાગૃત યત્તાં હતાં, એટલામાં સર્વેન દોડાદોડી ચલાયી, મુગલ હુડારાઓએ પોતાના ગામને યેરા લાવ્યો છે, એવી ખબર સંભળતાં પ્રત્યેકના અંતરમાં ઉડો ડાસકો પડ્યો.

ચોડીવારે ગામ દરવાજાની બોજીપર એક મુગલ સીપાઈ પોતાના જમાદારને સંદેશો લઈ આવ્યો:—“જેને પોતાના માણસોની પરવા હોય તેણે ખુલાતાના પવિત્ર ધર્મને સ્વીકાર કરવો. નહિ તો પ્રત્યેકને રીખાવી રીખાવીને કાર કરવામાં આવશે.”

આ સંદેશથી ગામમાં બહુજ ગડબડ મચી રહી. તોપણ ગામમાંના કેટલાએક યરાઓએ હિંમતથી પ્રત્યુત્તર આપ્યો કે—“પોતાના હુદ માણસો માટે” કોઈપણ માણસ પોતાનો પરમપ્રીય પવિત્ર એવો સનાતન ધર્મ છોડશે નહિ.

આ જવાબનું પરિણામ શું આવશે તે પ્રત્યેકના ખ્યાલ બહાર ન હતું. દુરંત તેમાંથી કેટલીક ટોળીઓ બંધાઈ લડાઈ માટે તૈયાર થઈ. અને ગામમાં નહિ સજ્જ થઈ ઉભી, ગામ બહાર હુડારા પછી ખળભળ્યા હતા, તેમણે એકદમ ઊંચો મારવાની તૈયારી કરી. હાથુવારમાં શસ્ત્રોના ચનનાટથી તે ભૂપ્રદેશ ચમકવા લાગ્યો. બાહ રેવિના આરક્ત કિરણોમાં ચમકતી તરવારો લોહીથી આરક્ત દેખાવા લાગી. ચોતરફથી કાષાપાથી અને સારામારી ચાર યજ્ઞ. જખમી માણસોની વિન્દલતા, અને કુર તાર્તાર લોહોના અઢંકાર મુકત સન્દેશો વાતાવરણ ગાળ રહ્યું હતું. અર્ધા કલાકમાં દરવાજાનું એક બારણું ઉઘડી જતાં યતુઓએ પાણીના પ્રવાહનાવેગ પ્રમાણે ગામમાં પ્રવેશ કર્યો.

નિરાધાર સ્ત્રી પુરુષોની કતલ ચાર ચઈ. અને ગામપર મૃત્યુની બીવણ કૃષ્ણ ઊંચા પ્રસરવા લાગી, ખીળ દરવાજાપરના દિન્દુ વીરોને આ વાતની ખબર પડતાં, તે ત્યાં દોડી આવ્યા. પણ તેના ઉપયોગ થવાને બદલે ઉઘડી વધારે પાલમાંથી યજ્ઞ ! ગામની અંદર તાર્તારનાં ટોળાં લખલ કેમાં અને દિન્દુઓ સપડાવા લાગ્યા, ઘણા મરી ગયા, કેટલાક જખમી થયા, બાકીના બધા કેદ પકડાયા હાથુવારમાં બસો કમનસીબ પુરુષ અને આરસો સ્ત્રીઓ દોરોની માફક રસોથી જકડી બાંધીને તાર્તાર લોહોએ તેમને ગામ બહાર કાઢ્યાં. સ્ત્રીઓની અખંડમાંથી ચોષાર અશુભો ચાલ્યા હતાં ! કેટલીકના પતિ, જહુ, પુત્રોની કતલ તેમની દ્રષ્ટી સામે થઈ હતી. પરંતુ પોતાના પ્રીય માણસોનું હવે શું થશે ? મૂર્ખા કુર તાર્તાર સીપાઈઓની લાતો ખાતા પુરુષો વગર, બોલે આગળ ચાલતા હતાં !

સધળા ગામને આગ મુખી કમનસીબ રહેને લઈ તે બીવણી તરફ ચાલતા થયા.

વ્યાપાર ધંધામાં વિજય મેળવવા માટે સંકલ્પનો ઉપયોગ.

(અનુસંધાન ચાતુર્ વર્ષના લુનના પાન ૧૩૧ થી)

જો તમને તમારા આમ સામર્થ્ય ઉપર વિશ્વાસજ હોય તો પછી, તમારે ખીજના ઓશીયાળા થવાની જરૂર નથી તમે તમારી માત્ર એક શ્રદ્ધાનેજ વળગીને સતત ઉત્સાહથી પાલન કરો. તેમાં તમને જરૂર લાગે થવાનો જ. જે માણસો ખીજના સામર્થ્ય ઉપર વિશ્વાસ રાખી વેપાર ધંધો કરે છે, તેઓને ધણી વખતે ખોટ જવાનો સંભવ રહે છે. પરંતુ જે પોતાના ધંધરીય સામર્થ્યના વિશ્વાસે કાર્ય કરે છે તેને તેમાં લાભ થવા સિવાય રહેતોજ નથી. જો તમારે ધન મેળવવાની ઇચ્છા હોય તો, તમારી ઇચ્છા તમારે તમારા આત્માસંયુક્ત રહુ કરવી જોઈએ. અને તે તમને સદાય કરશેજ. એવી તમારે તેમના પ્રતિ દૃઢ શ્રદ્ધા રાખવી જોઈએ, જો આ પ્રમાણે તમારી શ્રદ્ધા ટકી રહેશે તો તમને ઇશ્વર ધન મેળવી આપનારા દુર્ગ્ગરો દ્વારા જતાવી દેશે. અને એક વખત તમે જે વિચાર કરતા હતા કે પૈસા કી રીતે મેળવવા. તેને ખાલે તમારા આગળ પૈસા મળવાનાં દુર્ગ્ગરો દ્વાર ખુલ્લા નશે.

તમે જે કાંઈ વેપાર ધંધો કરો તેની યોજનાના સંબંધમાં ખીજના આગળ વાતો કરવી નહિ. આપણી યોજના ખરી છે કે નહિ તે, આપણે જ નક્કી કરવું અને જો તેમાં આપણું અંતઃકરણ કમુદ્ધ કરતું હોય તો પછી તેજ યોજનાનુસાર પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. આપણે જ્યારે તેવી વાતો ખીજના આગળ કંઈએ છીએ ત્યારે, તેઓ તેમાં સલાહરૂપે ન નીચડનાં, વિનંકતાં થઈ પડે છે, અથવા તો આપણી તે યોજનાને શય અને સંકાના વિચારોથી દુઃખમાત્રી નાંખે છે. અને જેથી આપણે તે કામ આગળ ન કરતાં ત્યાંથીજ અટકાએ છીએ. માટે જો તે યોજનાને આપણે અંતરાત્મા કમુદ્ધ કરે તો પછી તેમાં ખીજની સલાહ લેવાની જરૂર નથી. તમે કોઈપણ કામમાં જેટલા વધુ તમારા આત્મસામર્થ્ય ઉપર વિશ્વાસ કે શ્રદ્ધા રાખશો તે તેટલુંજ વધુ તે કામ કરવાને તમારામાં સામર્થ્ય આવેલું તમને જણાશે.

તમે જે ઉદ્યોગ કરતા હો તેમાં પ્રેમ રાખનાં છીએ. અથવા તે ઉમંગથી કરો. કોઈપણ ધંધો, પ્રયત્ન કર્યા વગર સિદ્ધ થતો નથી. તમે ધારો કે બેઠે બેઠે માત્ર સંકલ્પ જ કરવાથી ધન કે સોનું ઉઠીને તમારા ખોળામાં પડે અને તમે પૈસાદાર થઈ જાવ એ બનવું અસંભવિત છે. તમે સંકલ્પથી ધન મળવાનાં દ્વાર ખુલ્લાં કરી દો તો તેમ છે. અને તે પ્રમાણે પ્રયત્ન કરો તોજ તમને ધન મળશે. નહિ તો માત્ર વાતો કરેથી કાંઈ વળવાનું નહિ તેમાં વળી જો કાંઈ વિનંતો આવે તો તે વખતે નાસીપાસ થઈને તમારી આત્મશ્રદ્ધાને ડગમગાત્રી નાંખશો તો ત્યાંથીજ ત્રણડવા સમજાશે. તમારી શ્રદ્ધાની કસોટી, જ્યારે તમારા કાર્યમાં વિપ્ન આવે છે ત્યારે જ થાય છે, મેકિ કહેતું કે મને મારા આત્મસમર્થ્ય પ્રતિ પૂર્ણ વિશ્વાસ છે. અને પછી

કાંઈ વિધન આવતાં, તે વિશ્વાસાનુસાર આત્મસામર્થ્ય તે વિધનને દૂર કરી જ દેશે એવી વધુ શક્તિ ન રાખતાં, હવે શું કરીશું એમ ધારી નાસીપાસ થવું એ મયાર્યે અર્થ નથી. જો તમને વિશ્વાસ જ હોય તો પછી તમારે વિધેનાથી ગળારાવાની જરૂર જ નથી તમને જો તમારા આત્મસામર્થ્ય કરતાં આવી પડેલાં વિધેનાનું જળ વધુ જણાતું હોય તો બમ કે ચંકા રાખવાનું કારણ છે, પણ જો તમારા આત્મસામર્થ્ય ઉપર તમને સંપૂર્ણ વિશ્વાસ હોય તો પછી તે સામર્થ્યના પ્રભાવે તમે ગમે તેવા વિધેનાને દહાવી તમારા કાર્યની સફળતા કરી શકશો.

તમારે તમારા કાર્યમાં સફળતા મેળવવીજ હોય તો તમે જો કાર્ય કરો તે ઉમંગથી કરો, તમારું સર્વ ધ્યાન તેમાંજ આપવું અને તેના પ્રયત્નની સિદ્ધિનાજ વિચારમાં તમય થવું જવું. અને પ્રેમ પૂર્વક જરા પણ શિયલતા કે ઋણતોય પામ્યા વગર તે કાર્યને કર્યા કરવું. જ્યાં સુધી તે કાર્ય સિદ્ધ ન થાય ત્યાં સુધી બીજી વાતોમાં ધક્ક ન આપો. માત્ર જાણે તે એક જ કામ કરવાનું હોય તેમ તમારે તેજ પળગી રહેવું. અને જ્યાં સુધી તે સિદ્ધ ન થાય ત્યાં સુધી તે કાર્યની પાછળ ઇત્સાહ પૂર્વક મંડળા રહેવું.

તમારું કામ સિદ્ધ થશેજ એવો દૃઢ નિશ્ચય રાખો, જો તેવો તમારો નિશ્ચય બંધાઈ જશે કે “કામ જરૂર સિદ્ધ થશેજ” તો તે સિદ્ધ થવાનું જ. વળી તે કામ તમારાથી થઈ શકશેજ. એવો પૂર્ણ વિશ્વાસ રાખો અને તે કરવાને તમારામાં પૂર્ણ શક્તિ છે જ, અને તે પ્રતિ પળે વધતી જ જાય છે. જેમ વધુ અંધારું તેમ વધુ પ્રકાશની જરૂર પડે છે, તેમજ તમારા ઉચ્ચ સંકલ્પને દૃઢ નિશ્ચયવાળો કરવાની જરૂર છે. અને જો સંકલ્પાનુસાર દૃઢ નિશ્ચય થઈ જાય છે તો પછી તે કાર્ય જરૂર સિદ્ધ થઈ જ શકે છે.

પ્રથમ, ઉત્તમ વસ્તુને પ્રાપ્ત કરવી જોઈએ અને તે પ્રાપ્ત થયા પછી તે વડે દ્રવ્ય મેળવવા માટે તે વસ્તુની ઉત્તમતાનું જ્ઞાન બીજાને થાય તે માટે તેને પ્રસિદ્ધિમાં લાવવી જોઈએ. જ્યાં સુધી તમે ઉત્તમ વસ્તુ પ્રાપ્ત ન કરી હોય ત્યાં સુધી તેની પ્રસિદ્ધિ કરવી નકામી છે. માટે પ્રથમ પ્રયત્ન કરી અને ઉત્તમ વસ્તુને પ્રાપ્ત કરવી જોઈએ.

તમારી ઉત્તિ અને સફળતાને આધાર તમારાજ પુરુષાર્થ અને ઉદ્યોગનું ફળ છે. એવો વિચાર ન રાખવો. તમારે તો માત્ર તમારા તન, મન અને ધૃતિને ખર્ચ કરવાનું છે. જો તમે શુદ્ધ અંતઃકરણ પૂર્વક તમારા તન અને મનની એકાગ્રતા પૂર્વક તે કાર્ય કરતા હોશો તો તે કાર્ય સિદ્ધ કરવાનું કામ બગાડાનું છે. તમારા પ્રયત્નનું ફળ આપવું એ ઇશ્વરીય કામ છે તમારે તો ફળની આશામાં નિષ્કામ રહેવું. “કેમ ફળ મળતું નથી, કેમ ફળ મળતું નથી,” એવી આશા રાખી શુચાણ કરવાનું નથી. તમારે તો માત્ર નિયમિત પ્રયત્નજ કરવો અને તેનું ફળ ઇશ્વર આપશેજ એવી દૃઢ આશા રાખ્યા કરવી. તેથી તમારા કાર્યમાં ઇશ્વરનો અદૈય ક્રિક પ્રેમ તમને મદદ કરશે જ. અને તેજ તમને આવી પડતી વિપત્તિઓના વખતે તમારું જળ વધારી અને તમારું રક્ષણ કરશેજ. તમારું કાર્ય માત્ર ઇશ્વરિય શક્તિમાં દૃઢ વિશ્વાસ રાખવાનું છે. અને તેથી તમારે ઠલી પણ નિરાસ થવું પડશેજ નહીં.

તમારામાં કદાચ કેમ સદૃશ્ય ન હોય તો તે સદૃશ્ય તમને સ્વાભાવસિદ્ધ ન થાય ત્યાં સુધી તેને માત્ર બહારથી બતાવવાને માટે પણ તમારે મદદ કરવો. અને જ્યાં તેના તમારામાં આ પ્રમાણે વાસ હશે અને વધુ ને વધુ વખત તમારામાં રહેશે તેમ તેમ તે સદૃશ્ય તમારો સ્વભાવ સિદ્ધ સદૃશ્ય થઈ શકશે.

તમારે જો વસ્તુની જરૂર હશે તે વસ્તુ તમારો આત્મા તમારા સંયુક્ત લાવી શકે છે.

માટે જો તમારે સ્વાસ્થ્ય, સમૃદ્ધિ, સુખ અને યાન કે જેની ઇચ્છા હોય તો તે મેળવવાને માટે તમારે તમારા આત્મા પોતે માગણી કરવી, અને તે પછી જરૂર વિશ્વાસ રાખજો કે તે વસ્તુઓ તમને તમારો આત્મા મેળવી આપશેજ. માત્ર તમારે યોગ્ય રીતે માગણી કરવી અને તે પછી તે મળશેજ એવી આસા રાખવી જોઈએ.

કેટલાક વ્યવહારમાં જો શુભ હોય તેનુંજ અવલંબન કરે, સીધા અને સરળ માર્ગેજ ચાલે. અશુભ માર્ગે કે અયોગ્ય માર્ગે જવાથી તેનું મરિણામ ખરાબજ આવે છે, જો તમે જળ કરતાં ચીખશો, તો તમારી આદ્મિક શક્તિયો તમને કાંઈ પણ મદદ કરી શકશે નહિ, તમારે તમારા કાર્યની સિદ્ધિ કરવાને માટે જો આદ્મિક સામર્થ્યની મદદ મેળવવાની ઇચ્છા જ હોય તો જેમ આત્મા પવિત્ર અને જળકપટ રહિત છે, તેમ તમારે પણ પવિત્ર અને જળ કપટ રહિત રહેવું જોઈએ, સર્વ પ્રાણિ માત્ર પ્રતિપ્રજુભાવને જાગૃત કરવો અને કેટલાક પ્રાણિના અતઃક-રણમાં તમારા જે વર્તનથી ઉદ્દેગ થવાનો સંભવ હોય તેવા એક પણ વર્તનને ન કરો. તમે જે પ્રમાણમાં આત્માના ગુણો તમારામાધારણ કરી શકશો તે પ્રમાણમાં તમારા કાર્યની સિદ્ધિને અનુભવ કરી શકશો, કારણ કે આત્મા, પોતાના જેવા ગુણોને ધારણ કરનારનેજ મદદ કરી શકે છે, તમારે તમારું કાર્ય સિદ્ધ કરવાને માટે તેની મદદની જરૂર જ હોય તો પછી તેના જેવા સખળા, સીધા વિમારના, જળ પ્રપચ રહિત, પ્રાણિમાત્રને પોતાના આત્મગુણ ગણ્યતાં શીખો. અને જેમ જેમ તમારામાં આ ગુણોના બાવ સિદ્ધ થતા જશે તેમ તેમ તમારા કાર્યની પણ સિદ્ધિ થવાનીજ, કારણ કે પછી જરૂર તમને મદદ કરી શકે છે.

અપૂર્ણ.

*ભારત વર્ષ હમારો છે.

(દેસાઈ મોતીલાલ મયુરભાઈ મહુધાવાળા.)

—સંવેદની ગત—

(૧)

મહિ મંડળમાં સુદર તર આ ભારત વર્ષ હમારો છે,
હમે દાદીલાં એ ઉપવનના એજ ઉદ્યાન હમારો છે;
જ્યારે અતિપથ વિચલીત થે એ, માતૃભૂમિમાં રહે છે મન,
જ્યાં મન ત્યાં તન નિજે ગ્દે તું મનથી દેહ ન ન્યારો છે.

(૨)

મહિ મંડળમાં ઉચો પર્વત નભથી જે વાતો કરતો,
એજ દિમાલય માર્ગ પૂરાતન, રક્ષક દેહ હમારો છે,
અગણિત નદિયો વહે પર્વતથી, કમનિય તિરે કરે કલ્લોસ;
એ કારણથી નંદન વન સમ, ભારત વર્ષ હમારો છે.

(૩)

પવિત્ર જળ ધારિણી હે મમે ? શુ ગતદિન છે યાદ તને ?
પવિત્ર તટપર વદી વિચરતા ભારત વર્ષ હમારો છે,
મિથ શૈમ પુનાન નિવાસી, તજી વિમર્ષો સૌ અન્ય દિશો,
‘મૃમૃ’ કૃપાથી પવિત્ર જૂપર, યદ્યપી વાસ હમારો છે.

પ્રકરણ ૪ થું.

સુલોચનાનું સંકટ.

(અનુસંધાન મર્તાકથી.)

એકાંત વાસ કે જ્યાં કેલ્લ જોય કે ઉપરાણું લઈ સકે કે હાથ દરિયાઈ સાંભળી શકે તેવું કોઈ ખીણું નહોતું. ત્યાં મહનનાલ જેવા કુટુંબના પંડામાં સુલોચના ના સપડાઈ ગઈ. મહનલાલે મેડીનાં બારણાં બંદકાવી દીધાં અને સુલોચનાને કહ્યું કે, જ્ઞાતી ! તું જરા પણ મહારાજ નહિ. બાળે તારી અને મારી પણ દિવસની ઉમેદ પૂરી થવાતી છે. નવસે તો તને સુતી મૂકી, પણ આ મહન તારા પ્રેમની ચાહના કરતો ઉભો છે. હું પણ વખતથી તારા સહવાસની આશા રાખું છું. તારી પણ હજી છે તો હવે બાકી ખીજે કમો ઉત્તમ પ્રસંગ મળવાનો છે તારી સર્વ મનઃકામના હું પૂર્ણ કરીશ. માટે તારે મહારાવાનું જરા પણ કારણ નથી. આવ, અને સંકાય છોડી દે. મારામાં અને નવસમાં બુદ્ધિ ન ગયું. આ સાંભળી સુલોચનાના કુખને પાર રહ્યો નહિ. તે યર યર મુજબા/માંડી. પાછળ જોયું તો બારણું બંદકાવી સાંકળ દીધેલી હતી. છતાં તે ત્યાંથી નાસવાનો લાગ શોધવા લાગી. "તેણે કહ્યું, જાણ ! તમે તો મારા ધર્મના જાણ છે. મારા ઉપર કુદૃષ્ટિ કરવી એ તમારા જેવા સમજી ભાણુસનું કામ નથી. માટે આ વાત જવા દો. અને મને રોકો નહિ."

• મહન—જ્ઞાતી સુલોચના ! "હું તારો જાણ નથી. અને તારે મને જાણ ગયુંવો એ અન્યાય છે. તું હવે મારી સાથે આ તરીકેનો સંબંધ બાંધ, અને જરા પણ સંકાય રાખ્યા વગર સુખી થા."

• આ સાંભળી સુલોચનાને ધણેજ કોષ યગ્યો. તે જાણ પીળી યજ્ઞ ધર્મ, તેણે કહ્યું મહન-લાલ, તમે આ થું જોતો છો, એક આયે જાણા, હું તમારા કાષ્ટની પત્નિ છું અર્થાતે માટે પ્રતિજ્ઞા જેવો ખીજે કેલ્લ ઉત્તમ ધર્મે નથી. સતિ આ પ્રતિ કુદૃષ્ટિ નાંખવી, એ મહા પાપનું કૌમ છે. તમે સમજો, અને મને જવા દો. તમે એમ માનતા હશે કે અત્યારે મારું કોઈ બંધી નથી. પણ એ તમારી મોટી ભૂલ છે. ઈશ્વર સર્વ જગ્યાએ છે તે સતિ આત્મી જ્ઞાતે દરેક વખતે આવે છે અને આવશે. માટે આ પાપ કાર્ય કરવાનો વિચાર છોડી દો. અને મને જવા દો." એમ કહી સુલોચના ઉતાવળી અને જાતરી બની બારણા તરફ દોડી અને જોવી સાંકળ ઉઘાડી બારણું ઉઘાડવા બંધ છે કે પાછળથી કુટુંબ મહનલાલે તેને બંદકાવી. અને

બારણે તાણુ દીધું અને સુનોચનાને પકડી પોતાના પલંગ પાસે ધસડી ગયો. આ જોઈ હવે સુનોચના પણ પોતાની જાત ઉપર ગઈ, અને તેણે પોતાનું ખર્ચ રૂપ પ્રકટ કરવા માંડ્યું તેણે હાંમત આપી મદનનો હાથ તરછોડી નાંખ્યો અને કહ્યું, કુદરતે ખજારદાર જો મને અડક્યો તો. જરા શરમ આવતી નથી ! તારા ભાઈની પત્નિ કે જે હું તારે જેન બરોબર છું. તેની આજર ઉપર હાથ નાંખવા તમાર ચર્તા તને શરમ નથી આવતી ? નીચ ! મને જવા દે નહિ તો હવે હું તારી માની કે તારી માસીની કામની પણ શરમ રાખનાર નથી અત્યાર સુધી હું તાર માન જળવું છું પણ હવે તું તારી જાત ઉપર જાણ છે ખજારદાર જો હાથ અડકાયો તો ! હજુ પણ ચેત ! મૂર્ખ ! એક સતિ સ્ત્રીની લાજ લેવાનો વિચાર કરતાં તારું જગડવા બેઠું છે. જો ! જે જે માણસોએ સતિ સ્ત્રી ઉપર કુદરતે નાખી છે તેમને શુ શુ વિચું છે તે સાંભળ. અને જરા સમજ. રાવણ જેવો ગાંધ પણ સતિ સીતા ઉપર કુદરતે કરીને હતો નહતો યજ્ઞ બયો. રાજ ગયું, પોતે ગયો, અને પોતાનો પરિવાર પણ ગયો વળી દ્રૌપદિ જેવી સતિ સ્ત્રી ઉપર કુદરતે કરનાર દુર્યોધન તથા કેપાડીયકની શી વલે યજ્ઞ તે ગાદ લાવ. એવા મોટા ચક્રવર્તિ રાજાઓ પણ માત્ર સતિ સ્ત્રી પર કુદરતે કરવાને લીધે પાપમાલ યજ્ઞ ગયા છે. અને આ જગતમાં હતા ન તો યજ્ઞ ગયા છે, તો તારો શો દિસાજ ? જ્યારે જગડવા કાગ યાજ છે, ત્યારે જ કુદરતે પુરોષને સતિ સ્ત્રીઓ પ્રતિ કુદરતે કબી સુએ છે તારી પણ મારા પ્રતિ જે કુદરતે ધર્મ છે, તેમાં તારું જગડવા કાગ યાજ છે તું એમ ધારતો હજી કે અલી અત્યારે માંડ કામ નથી, અને તેથી જગત્પુરુષોથી તું મારી આજર ઉપર હાથ નાંખવાને શક્તિમાન થઈશ. પણ તેમાં તું જૂલ કરે છે. જ્યાં સુધી મારા પોળીઆમાં પ્રાણ છે, ત્યાં સુધી તો હું મારા સતિ ધર્મથી જાણ નહિય થઈ. અને તું જાણે છે કે સતિ સ્ત્રીઓ પોતાના પ્રાણ કરતાં પણ પોતાના પાતરતને વધારે ગણે છે. આ જગતમાં સ્ત્રીઓને માટે પતિવ્રત એ ઉત્તમમાં ઉત્તમ વ્રત છે. જે જે સ્ત્રીઓએ પોતાના પતિવ્રતને અનેક લાલચોમાં પણ ન સપડાતાં, અને દુષ્ટી દાસતમાં રહીને પણ સાચવી રાખ્યું છે, તે સ્ત્રીઓ આજે જગતમાં દેવી તરીકે પૂજાય છે. તું ધારતો હજી કે હું અજાણ છું. પણ તે તારી જૂલ છે, અત્યારે હું સમજા છું. પતિવ્રત સ્ત્રીના જળ આગળ બલ ભલાં ચોદાઓનું પણ બળ માઠી યજ્ઞનું નથી, તો તારા જેવા મજાસનો શો દિસાજ હજુ પણ હું તને ચેતાવું છું કે તું સમજ અને તારા દીતની આતર મને જવા દે. અને નહિ તો તારું અને મારું મોતજ સમજજો.

આ સાંભળી મદને કહ્યું, બેઠાથી ! આકળી ન ચા. અને નાદક હવે લાંબા લાંબા બાપજી આપણું જવા દે, હું અત્યારે તને કામપણ ઉપાસે છેડનાર નથી, અને મારા હાથમાં આવેલા શીકારને છટકવા દેનાર નથી. માટે બધી વાનો જવા દઈ, અને પતિવ્રતનો કહિા મુકી દે. અને ગાંધ ખુશીથી મારી ઠપ્પને પુરી કર જે તું રાજ ખુશીથી તાબે નહિ થાયતો, હું જોર જુલમથી પણ તને મારા જગતમાં લઈ ચક્ર.શ. માટે ખુશીથી તાબે ચલાવું મારું મન રાજ ધરી, અને હું તને મુખી કરીશ. દાસ તારી ઈચ્છા પુરી કરનાર મારા સિવાય કામ નથી, તું ધારતી હજી કે નવલ છવતો છે પણ તે ખોટું છે હવે હું તને જણાવું છું કે આજે પાંચ વાગે અને દપાસમાં એક પત્ર મળ્યો છે. અને તેમાં લખ્યું છે કે નવલ કિશોર ત્યાં કામ કુદરતે કરનાર પંચમાં સપડાવેલો હતો અને તેનો ત્યાજ કાગ થયો છે. માટે હવે તું વિધવા થઈ છે. આ વાને હું તને અત્યારે જણાવું છું. માટે હવે તું મારે તાબે આ અને આપણે બંને રાત્રે પુનર્વિવાહ કરીશ. એટલે પછી કામ જાતનો વ.ધી કે કકરદેનાર નથી, વળી આપણા સદેરના તાલપીક ક

અને માણુવંકર કાકાને લઈ જઈને વાત કરી દુર્મયું કે જો પછી વાળતે ગાળતે સુધારાના પુનર્વિવાહના હોલમાં આપણું ધમધોકાર લગ્ન થઈ જશે. એટલે પછી આપણે પતિપત્નિ તરીકે નિશ્ચિંતાથી રહી શકીશું. અને તારો અને મારો જન્મારો સફળ થશે, જો ના માનતી હોડે તો લે આ કામળ અને વાંચ ! એમ કહી એક ખીડેલો પત્ર મદનલાલે સુલોચનાને આપ્યો.

આ સાંભળી સુલોચનાના દુઃખનો પાર રહેલો નહિ નવન કિશોરનું મૃત્યુ અને પોતે વિધવા થઈ આ વાત મદનલાલે, જ્યારે તેને જણાવી ત્યારે તેને માથે જાણે આમ તુટી પડ્યું હોય તેવું દુઃખ લાગ્યું. પણ મદનલાલ જેવા કપટી માણસનું ખરું માનવું કે કેમ તે તેને ગણનાજ થતી હતી. તેણે કામળ દ્વારમાં લઈ અને વાંચ્યો તે તેમાં આ પ્રમાણે લખેલું હતું.

કિશોરમદ,

તા.

સન્નેશ્રી મહેતાજી નવનિતરાંભ !

હિલગીરી સાથે જણાવવાનું કે તમારા પુત્ર નવનકિશોર જે અહીં અમારા રાજ્યમાં મહારાજા સાહેબના હુકમથી તોકરી કરવા આવેલા હતા તે યોગ દિવસ ઉપર હુદારાએના બોલ થઈ પડવાથી મરણ પામ્યા છે. અને તેથી તમારે આતી તેમની મિલકત સભાળી જવી.

હુકમથી.

નસમસિંહ,

મુખ્ય કારભારી, કિશોરગઢ.

આ પત્ર વાંચી સુલોચના ધણાજ વિચારમાં પડી ગઈ. પત્ર સાંચો કે જુદો તે કાંઈ નહિ કંઈ શકો નહીં, તેની આંખમાંથી ચોધારાં આંસુ જવા મડ્યાં છુટી પોક મુશી રડવા લાગી.

આ જોઈ મદનલાલે કહ્યું કે, વદાલી હવે રડવાથી શું વળવાનું છે ? તે નવસનું સખ જોયું નથી. એટલે હવે તારે શોક કરવાનું કારણ નથી. કાલ આપણે પુનર્વિવાહ કરીશું જેથી પાછી તું સંધવા જાશે. માટે રડ નહીં અને હવે ખુશીથી મારે તામે ચા.

આ સાંભળી પાછી સુલોચનાની આંખો લાલ પીળી થઈ ગઈ. અને કાંધથી બોલી ! કુદ્દ હજુ પણ તું એનીએજ વાત કરે છે. શું સતિ સ્ત્રીઓ પુનર્લગ્ન કરતી હશે ! એતો જે સતિત્વ ધર્મને ન જાળવી શકે તેવી વિષયાસક્ત વ્યભિચારીણીઓનું કામ. આર્થ શાસ્ત્રો શું કહે છે. સ્ત્રી તે પતિનું અર્ધાંગ છે, તેતો મન, વચન, અને કર્મથી પતિનું જ્ઞાન ધરે છે. મને તું ફસાવા માગ નહિ અને હવે તું મને જવા દે આ પત્ર તેજ જનાવટી બન્યો છે. અને તેમ કરી તું મને ફસાવા માગે છે હવે જો તારું બધુ ધરજતો હોય તો તું મને તારી ધર્મની જોન સમજ જવા દે.

મદને કહ્યું—આજે તો જમે તે ચાલ તોપણ હું તને મારી ધણા દિવસની જે ક્ષમિષા છે તેને પુરી કર્યા વગર છોડવાનો નથી. માટે જો ઝટ જરૂર હોય તો મારી ક્ષમિષાને તામે થઈ તો દિલગીરી સાથે મારે તને જળર જરતીથી તામે કરવી પડશે.

સુલોચનાએ જાણ્યું કે હજુ આ કુદ્દ કાંઈ માનતો નથી. માટે હવે મારે શું કરવું ! હે કમ્પર ! હે સતિ સ્ત્રીઓની લાજ રાંખી છે અને તુંજ મારી લાજ રાખવાને રાક્ષસાન છે. એમ પ્રાર્થના કરી બોલી “ નિચ ! હવે તારી નિચ જુદી છોડી દે. અને તારે જે પરઆતો સંગજ કરવો હોય કે પુનર્લગ્ન કરવું જ હોય, તોપણ તારી મા તારા ઘરમાં જ વિધવા છે તેની સાથે કેમ પુનર્વિવાહ નથી કરવો. હવે મને વધુ ન બોલાવીય. એમ કહી એકદમ ખારણા તરફ દોડી ખારણું ઉતારવા મઠી તેવામાં તો પાછળથી તેને મદનલાલે પકડી લીધી અને ખમેડીને મોંમાં ફેરવી મારી પોતાના પલંગ ઉપર ધસડી ગયો.

સુલોચનાએ જાણ્યું કે જરૂર દુષ્ટ મારી આખર લેશે. માટે હવે મારો પ્રાણ ત્યાગ કરવો જ જોઈએ. એમ ધારી જેવી જીમ દાંત તળે ધાલે છે કે પ્યારણેથી જૂમ પડી " સશુર " સતિ । હજુ તારું આયુષ્ય છે માટે સાદસ ન કર " આ વાક્ય સંભળ્યું. તે સંભળી સુલોચનાને જેવી ધીરજ આવી તેવીજ મદનલાલને ધરખટ વણુટયો । બહારથી ફરી ગંભિર અવાજ સંભળાયો. " દુષ્ટ મદન ! તું એ સતિ બીને મૂકી દે અને ખારણા ઉધાડ." મદને જાણ્યું કે ખારણા ઉધાડીય તો ભોગ મળશે. માટે તેણે ખારણા ઉધાડ્યા નહિ. પણ તેવામાં તો અંદરની સાંકળ તુટી પડી અને ખારણા ઉધાડી બહારથી એક સિપણ મૂર્તિ અંદર આવી. તેણે ભગવાં વસ્ત્ર પહેરેલાં હતાં. દાયમાં કમંડળ હતું. પગે પાદુકા હતી. મુખમુદ્રા શામ્લ અને ગંભિર જણાતી હતી. તેણે અંદર આવી કહ્યું, દુષ્ટ મદન ! આવાં નીચ કૃત્ય કરવાં જવાટે. આજે તો હું તને અભયદાન આપુ છું. પણ હવે પછી જો તારું કાલુ ઇચ્છતો હોય તો કાઈ પણ બીને ફસાવા યત્ન કરીય નહિ. આટલું કહી સુલોચનાને પોતાની પાછળ આવવા જણાવ્યું. તેને જોઈ મદનલાલ તો વાધને જોઈ જેમ બકરી ઘરે તેમ ચથરવા મડ્યો, અને એક અશર પણ બોલ્યો નહિ અને સુલોચના પણ પૂછ્યા ગાછ્યા વગર, જેમ જાન વગર તેની પાછળ જાય, તેમ તેની પછવાડે પછવાડે ચાલી.

થોડીવારે મદનલાલે બહાર જઈ જોયું તો ન મળે સંન્યાસી કે ન મળે સુલોચના. તે જોઈ એ તો મહા વિચારમાં પડી ગયો કે આ સંન્યાસી સુલોચનાને ક્યાં લઇ ગયો. દરો સાવ જઈ મારી માસીને તો ખબર આપુ. તે નીચે ઉતરી ખારણા અડધાવી તેની માસી તથા તેની માને તેડી લાગ્યો અને કહ્યું કે, એક સંન્યાસી આવ્યો હતો તે સુલોચનાને લઇ ગયો.

આ સંભળી દીવાળીને અને તેની માને ગજરાટ પેદા થયો. મદનલાલે તથા તેમણે બધે તપાસ કરી પણ પતો ન આવ્યો. છેવટે સુલોચનાના આપ પ્રસન્ન વદનને ખબર આપી, તેણે પણ થણે શોધ કરાવ્યો પણ પતો ન લાગ્યો. વળી અધુરામાં પુરો નવલકિશોરના ભરણીનો પત્ર મદનલાલે સર્વને વંચાવ્યો, એટલે તે સર્વના દુઃખનો પાર રહ્યો નહિ. એક બાજુ નવલકિશોર ભરણ પામ્યાના અને બીજી બાજુ સુલોચનાના શુભ થવાના સમાચારથી બંને કુટુંબોમાં શોક અને દુઃખનું વાદળ છવાઈ ગયું.

અપૂર્ણ.

અભિમાન સમાન યતુ નથી. ઉદમ સમાન ખંધુ નથી.

માયા સમાન ભય નથી. વિરાગ સમાન અભય નથી.

લોભ સમાન કંપ નથી. સંતોષ સમાન જંપ નથી.

શુન્ય હૃદયને વાત કરવી વિલાપ દુષ્ટ છે.

ગર્હ યુક્તી સંભારવી એ પ્રતાપ દુષ્ટ છે.

અસત્યમાં મોહ કરવો એ વિંધ દુષ્ટ છે.

આત્મામાં વિશ્વાસ કરવો એ અમૃત દુષ્ટ છે.

શીલવંત સંસારી આજુબજુ રહીન, પણ શોભે છે.

પ્રગાઈક વેપારી દમ્ય રહીન, પણ શોભે છે.

સદાચરણી રહી. અલકાર રહીત, પણ શોભે છે.

સત્યવાન સદગુણી, અભિમાન રહીન, પણ શોભે છે.

લઢાઈ પુરી થયાં પછી ફુનિયાનું ભવિષ્ય.

(અનુસંધાન ગતીકાંધી.)

(લેખક—શ્રીયુત અમૃતલાલ સુંદરજી પટિયાર.)

૩૩. યુરોપની ગાયંકર મોટી લડાઈઆ જમાનાની ઉત્તરી લડાઈ છે હવે પછી ધણી વરસો સુધી એવી મોટી લડાઈ ફુનિયામાં થશે નહિ, જો કે થોડા વરસોમાં એશિયામાં હજી કેટલીક નાની નાની લડાઈઓ થશે અને તે પછી ઉજતિના હેતુને ખાતરજ થશે, પછી તે લડાઈઓ હાલની લડાઈ જેવી ગાયંકર થશે નહિ.

૩૪. અમેરિકાની દોલત ધણી વધી જશે પછી એ દોલતની નહીમાથી ધણીએ નાના મોટા ઝરણાઓ ખીજા ઝુલકોમાં પણ વહેવા લાગશે.

૩૫. સમુદ્રમાં કેટલાક નવા ટાપુઓ મળી આવશે અને દ્વાલમાં ઉજડ પડેલા કેટલાક નાના નાના ટાપુઓ આબાદ થશે.

૩૬. એ કીમતી સામુદ્રધુની આબાદ થશે. ત્યાં મોટા બંદરો થશે અને તેની મોઢીઓ જોવા લાયક થઈ પડશે.

૩૭. સીસોનની ઉપજ વધશે. સીસોનના પહોડોમાંથી હજી ધણી વધારે ખમીરો નીકળી પડશે અને ત્યાંની જમીનમાં ખીજા પછી ધણી જાતના પાકો ઉત્પન્ન થશે.

૩૮. માછલાનો વેપાર વધશે. માછલાં પકડવાની કળામાં સુધારો વધારો થશે અને માછલીઓને સાચવવાની રીતોમાં પછી ધણી સુધારો થશે.

૩૯. સ્પેઈનના રાજ્ય મંડળમાં ફેરફારો થશે. સોની બાર્ડોની સુસ્તી ઉઠશે અને ફુનિયાના ખજાનોમાં ઠેકાણે ઠેકાણે સ્પેઈન ભોકો પછી દેખાવા લાગશે.

૪૦. ફુનીયાના બધા ધર્મનું જળ દીકું પડશે. ધર્મની બહારની ક્રિયા ઉપરથી લોકોની શ્રદ્ધા ઓછી થશે. ધર્મશુદ્ધિઓની મહત્તા ઓછી થશે, અને ધર્મનાં બહારનાં કર્મ શીડી કરતાં અંતરના ધર્મ ઉપર વધારે બાર મુકાશે.

૪૧. જપાન ફુનિયાની આંખે ચડશે અને કંઈક મુરોઢીમાં આવશે પછી બધી જગ્યા અને જપાનની ધણી અસરો યુરોપ તથા એશિયામાં થશે.

૪૨. સ્વીડનના પહોડોમાંથી કીમતી ચીજો નીકળશે ને તેનાં બંદરો આગાદ થશે.

૪૩. સહરાના રણનો ધણો ભાંજ લીલોછમ જની જશે અને ત્યાં વસ્તી વધતી જશે.

૪૪. ધણી દેશોની પ્રજાઓ વચ્ચે પોતાપોતાના સ્વાર્થ સાદ મતભેદ થશે પછી અંતરે સમાધાનીમાં તેનું પરિણામ આવશે.

૪૫. પોર્ટુગલના સરકારો ખીલવા લાગશે. તેની ઉપજ વધશે અને પોર્ટુગલની પ્રજામાં શ્રદ્ધાસતા કરતાં વધારે હઠાપણ આવશે.

૪૬. ઇટલીઓ તરફથી પણ વખાણવા લાયક શોખો થશે અને રોમની સહેલ કરવા

રસાયન શાસ્ત્ર.

(અનુસંધાન ચાતુર્વર્ણના જીવનના અંકના પાન ૧૪૮ થી.)

રસાયન શાસ્ત્રના અભ્યાસથી તરેહવાર શોધ યોગ્યનું જાનપ્રાપ્ત થાય છે.

રસાયન શાસ્ત્રીઓએ સગવડ થકી મુળતત્ત્વ પદાર્થના ધાતુરૂપ અને અધાતુ-રૂપ એવા બે વર્ગ બનાવેલા છે. જેહલા વર્ગમાં સોનું, લોહું, ચાંદી, સીસું, પારા, ક્ષયષ વિગેરે મૂળ તત્ત્વો હોય છે; અને ઓક્સિજન, હાઇડ્રોજન વિગેરે સાધારણ ઉચ્ચ માત્ર ઉપર વાયુ રૂપમાં રહેનારા વાયુરૂપ મૂળતત્ત્વો અને ગેષક, ક્ષયષો, વિગેરે કેટલાક બંનેરૂપમાં રહેનારાં મૂળતત્ત્વો બીજા વર્ગમાં આવેલે.

અધાતુરૂપ તત્ત્વોની સંખ્યા કરતાં ધાતુરૂપ તત્ત્વોની સંખ્યા ધણી મોટી છે, હમણાં સુધીમાં ધાતુરૂપ ૫૪ તત્ત્વોની શોધ થઈ છે જ્યારે ફક્ત ૧૫ અધાતુરૂપ તત્ત્વો જણાવ્યા છે. આ ૬૯ થી ૬૯ મૂળ તત્ત્વના પાયાપર રસાયન શાસ્ત્રની તમામ પ્રમાણ રચાયેલી છે.

જે જે જાતનાં દ્રવ્યો આપણને જણાયેલાં છે. અને જેમની પરિજ્ઞા કરવામાં આવી છે તે, તમામ દ્રવ્યો આ મૂળ તત્ત્વોનાં બનેલાં છે. અને કેટલાંક તેવાજ અસંયુક્ત અવસ્થામાં છે. આ મૂળ તત્ત્વનું અને તેમનાં સંયુક્ત પદાર્થના વર્ગ શા શા છે, અને તેમનો સંયોગ એકમેક સાથે કયા નિયમથી થયે છે એ પ્રયોગદ્વારે શોધી કાઢવાનું કામ રસાયનશાસ્ત્ર બજોલાઓનું હોય છે. દલાકીયદશ્યમાં અને અનેક પ્રકારના ધર્મોમાં રસાયનશાસ્ત્રનાં તત્ત્વોનો જે વ્યવહારિક ઉપયોગ થાય છે, તે અત્યંત મહત્ત્વનો હોય તેના પ્રતાપે માનવી જાતનું બારે, કીન-શાજો-પણે સરવેના-યસા' પદ્ધતિ આગળ વધારવા આજ શાસ્ત્ર મુજબ

નિયમના અવધુરુપરનો માંજીસેનો કાણુ વધશે, નૌકા વિદ્યામાં સુધારો થશે, અને દાલના ધૂતો વધારે જોરથી અને વધારે સુકિતથી સમુદ્ર ખેડારો

૫૬. રોકાસેન્ડના પદાર્થોમાંથી યોગ્ય વસ્તુઓમાં નવી ખાણો નીકળશે અને સમૃદ્ધિને વધારશે. ૫૭ અમેરિકાનું લાકરી અર્થ વધશે પણ તેના બદલામાં અને તે અર્થ વધારવાને લીધેજ તેની તરફથી કેટલીક ઉપયોગી શોધો થશે

૫૮. દુર્ઘાડના શબ્દના અધારણોમાં ધણાંજો સુધારા વધારા થશે અને ધણાંજો નવા નવા કાવદાઓ થશે.

૫૯. સમુદ્રની અંદરથી, અને સમુદ્રના તળીયામાંથી ધણો ખજાનો મેળવી શકારો અને સમુદ્રમાં રત્નનો ખંડાર છે માટે તેનું નામ રત્નાકર છે તે અને કવિઓ-મુનિઓની વાતો સાત્વી પદ્ધતિના વર્ણવ આવશે.

૬૦. મેાનુ રૂપ, ત્રાંસુ અને દીરાની ખાણો વધશે.

૬૧. મેાતીની પેદાશ વધશે અને કાણુ માછલીને ઉછેરવાની રીતોમાં ધણાંજો સુધારા વધારા થશે.

૬૨. સમુદ્રના પાણીમાંથી રસાયણ પ્રયોગો મારફત ધણી વીજળી મેળવી શકાશે. તેમાંથી ધણી હવાઓ જનશે, ધણી વેવારની વસ્તુઓ જનશે અને સમુદ્રના પાણીમાંથી મળતા બાસો દુનંતરકામાં ધણા ઉપયોગી થઈ પડશે.

પ્રથોગ રંગને—ખાંડ ર રતીમાર ને પોટશિયમ ક્ષેત્રોનેટની ૪ રતી બૂકી કરી તેમાંથી થોડી છરીના પાનાપર લઈ તેની પાસે સફેદચૂરીક એસીડમાં કાચની સળી ભોળી તેને નજદીક લાવીએ તો પશુ રપરાં થયા સિવાય તેનું કાંઈ બૂકી ઉપર થતું નથી. પણ સળી બૂકીને લાગતાં જ તે મિથણ સળગે છે, એટલે સન્નિધ, યથા સીવાય કાર્ય થતું નથી.

૩ સુકુ સોડીયમ કાર્બોનેટ અને સુકુ 'ટારટરિક' એસીડને ખલમાં નાંખી એકત્ર કરતાં તેમનું મિથણ પરસ્પર ઉપર નાંખી તેમાં પાણી રેડતાં જ મિથણમાંથી ઉઠશે થઈ કાર્બોનિક એસીડખાસ નીકળે છે.

૪ એક નળીયા પર ફ્રેસકરસના ૪ કટકા રાખી તે પર આયોડીનની થોડી પત્રી મેળવતાં બંનેને સાક્ષાત સયોગ થતાં ફ્રેસકરસ સળગી બ્લુડો ધુમાડો નીકળશે.

૫ રસ પુષ્પનો (પારોનો ઉચો ક્ષેત્રોનાં) સદૃશે દ્રવ ટેરટરટ્યુઅર્માં લઈ તેમાં પોટશિયમ આયોડાઇનનાં દ્રવનાં ટીપાં નાંખતાં દ્રવમાં લાલ રબરબ્લ પ્રથમ પ્રસરે છે, ને છેલ્લે તે તળીયે ફરે છે. એ પારોના આયોડાઇનની બૂકી હોય છે, અને પોટશિયમ અને પારો એકત્રી અલ્કલા બદલી થાય છે.

૭ પારોનો ઓક્સાઇડ લઈ ખરમ કરતાં તેનું પ્રયત્નથી થઈ પારો અને ઓક્સિજનનું ભૂદાં પડે છે.

રંગનો હુન્નર.

(અનુસંધાત માહુ વર્ગના જુનના ૧૯ ૧૪૯ થી.)

એરડીયાનું તેલ અને પાવડખાતું પાણી એક છવ કરી તેમાં એક રાત કપડુ બીજરી બીજો દીવસે કાઢી તીથોળા કે ઘોપા સિવાય સાત કલાક સુધી તડકામાં સુકવવું. પછી તે ઉપર પાણી છાંટી લાકડાનાં કુંદાંથી છાંટવું. આઠ દિવસ સુધી તેમ કપડું નવમે દિવસે કપડુ ધોઈ સુકવે છે એટલે તે રેશમ પ્રમાણે નરમ અને છે.

રંગની તહે—એકજ પ્રકારના અનેક રંગ ચઢાવવાની બે રીત છે. એક બીજામાંથી છાપવાની અને બીજી છાપણી. તથા પ્રકારની છે, ૧ અનેક તરેહના રંગ લઈ તેમાં બીજાની મદદથી કપડાંપર છાપવાં ૨ કપડાં પર ચીઠણા પદાર્થની નક્શીનાં બીજાં છાપી તે પર મોનેરી તથા રૂપેરી વરખ ચોટાડે છે. ૩ ખડી નામનો એક પ્રકારનો ચીઠણો રંગ બનાવી તેની નક્શી કપડાંપર છાપે છે અથવા તદ્દન સફેદ ખડીથી છાપી તે ઉપર અગરખની બૂકી ચોપડે છે.

ખરેદણી—નખ વડે કપડાંની ડરગમી બનાવી ચપટીથી પકડી તે પર સુતર વીટાળી તહેવાર તહે કાઢી કપડું રંગી બાધેલી જગા છોડી નાંખતાં ચિત્રામણ ઉઠે છે.

રેશમી કપડા ઉપર રંગ ચઢાવવો.

રેશમ ઉપર મીઠી લોહા ઘણો ઉત્તમ રંગ ચઢાવે છે, તેવાજ રેશમી કપડા ઉપર મુખ્ય કરી નીચે લખેલા સાદા રંગ ચઢાવે છે.—સફેદ—કીરમજી લાલ અને લાલના ભૂદા ભૂદા પ્રકાર ૩ લીલો કાચો પાકો. ૪ પીળો. ફક્ત પીળો અને નારંગીયો કે કેશરીયો ૫ કાળો તદ્દન કાળો અને ગળાતો કાળો રંગ ૬ સફેદ પાંપડખારનો રંગ.

આમકી સાથનું પાણી ઉકાળી તેમાં રેશમી કપડું ફુમાડે છે. તેમને ફેટલી આંચ લગાડી એ અનુભવી રમારા ભણે છે, આંચ વધારે લાગતાં રેશમ ખરાબ અને છે, રેશમ ઉકાળી તેવાર ચૂર્કાં તેને ધોઈ સુકવે છે. અને તેમને મધકનો ધુમાડો આપે છે.

લોહ રંગ—ચઢાવવો હોય તો સાંજખાર અને કળીસુનો એમને પાણીમાં પીગળાવી ઉઠાવે છે. અને તે પાણી લઈ તેમાં રેશમ નાંખી ઉકાળે છે પછી ધોઈ ફેટકરી નાંખી ઉકાળે તેમાં પાણીને થકુ પાડી તેમાં તેને એક રાત ફુમાડી રાખે છે, બીજો દિવસે સ્થવારે કીરમજી દીણને ધુજ ધુજ આ બે પદાર્થની બૂકી નાંખી રાણી ઉકાળે છે, અને તેમાંજ ફેટકરીનાં પાણી.

માંથી કાઢેલું રેશમ બીનું હોય ત્યારેનું કુખાડી ઉકાળે છે જોઈએ તેટલો રંગ ચઢતાં વાસણ નીચે ઉતારી યકુ પાડે છે, અને ફરી ઘાંઘ સુકવે છે. પણ જો તેના રંગ કાળો જણાય તો તેમાં લીંબુનો રસ નાંખી ફરી સુકવે છે.

નારંગી અથવા કેશના રંગ—લાલ રંગ પ્રમાણે જ બનાવવામાં આવે છે. પણ તેમાં હળદરની ભૂટી નાંખવામાં આવે છે.

લીલો રંગ—ચઢાવવા માટે પાપડખાર અને સાણુનું પાણી તૈયાર કરે છે તેવુંજ તૈયાર કરી તેમાં રેશમ ઉકાળી ગળી મીઠાં પીપમાં કુખાડી નીચોવે છે અને છેવટે લીંબુનો રસ નાંખેલાં પાણીમાં બીજની સુકવે છે.

પાકો પીળો રંગ—ધરપાક—નામના ઝાડની સળીમાંથી બને છે. કાચુ રેશમ પાપડખારના અને સાણુના પાણીમાં ફટકડીનાં પાણીમાં એક રાત બીજવવા મેલી ઘાંઘ કાઢવું. ધરપાકની સળીનો કાવો બનાવી તેમાં પાપડખાર નાંખી, પાણી ઉકળતું હોય ત્યારે ગાળી લેવું. આ પાણીમાં ફટકડીનાં પાણી પાએલાં રેશમને કુખાડવું અને ખુબ દલાવવું એટલે તેની ઉપર લીંબુ જેવો રંગ આવે છે, આ રંગ કદી નીકળી જતો નથી. પાકો લીલો રંગ બનાવવાં હોય તો એજ પીંચુ કપડું ગળીના મીઠા પીપમાં કુખાડી કાઢી તેને ઘાંધા વિના સુકવવું.

આસમાની—રંગ ચઢાવવા હોય તો પાપડખારના અને સાણુના પાણીમાં પકાવવું અને ફટકડીના પાણીમાં બીજવવું રેશમી કપડું ગળીના પીપમાં કુખાડવું અને ઘાંધા વિના સુકવવું.

લાખનો લાલ રંગ—અગાઉ રેશમ ઉપર લાલ રંગ ચઢાવવા લાખનો ઉપયોગ કરતા કેમકે પહેલાં એક રતલ ધારમજ દાણાની કીમન ૪૦ રૂપિયા હતી. પણ દુવે સસ્તી યમ છે. નેથી લાખનો રંગ ચઢાવવાનું સર્વ કાંઈ ભૂલી ગયા જણાય છે.

લાખનો રસ બનાવવા માટે ૧૧૧૧ રતલ કાચી લાખ અને પાંચ તોલા ‘પુલીચો ખાર’ એક રીતે તે બીનાં યાંચ તેટલું તે પર પાણી રેડી બીજે દીવસે પાણીમાં છુટે છે. એટલે તેનાં રંગ પાણીમાં મિશ્ર બને છે. આ પાણીને ગળી લઈ તેમાં સોધરની ભૂટી મેળવી ઉકાળે છે. ઉકાળનાં ઉપર શીંણ આવે છે, તે કાઢી નાંખી, તેમાં રેશમ બોળી ઉકાળે છે, રંગ જોડેલો લાલ બનાવવા હોય તેટલું આળેશીનું પાણી નાંખવું જોઈતો રંગ ચઢતાં રેશમવાળું વાસણ ચુલા ઉપર થી ઉતારી યકુ પાડે છે. અને પાછી કાઢી ઘાંધ સુકવે છે.

અનુભવ સિદ્ધ-ઉપચારો. પ્લેગની અજમાવેલી દવા.

આ વિષયમાં દરેક માણસ પોતે-પ્લેગ, કોલેરા, હરસ, પ્રમેહ, સંધિવા, પક્ષધાત, સમઢણી અગંધર, વીગેરે દરદો-ઉપર જે જે પ્રયોગો અજમાવી જોયા હોય તે અમને લખી જણાવશે તો તે લેખનાં હિતને માટે પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવશે, એક અપ્રસિદ્ધ ડોક્ટરે ધણી રોગીઓ ઉપર અજમાવેલો અને તેમના અનુભવ પ્રમાણે ધણે બાજે સફળ થયેલો એક સુલક અને સર્વથી ધેર બેઠાં ધણ શકે એવા પ્લેગનો ઉપાય સંવત ૧૯૪૪ ના વર્ષમાં શ્રી મહાકાલના કાર્તિકના બઠમાં પરમ પુણ્ય સદગુરુ પરમાત્મા શ્રીમત નૃસિંહાચાર્યજીના એક ત્રયિ યુક્ત જવર સનાપશમન નામના લેખમાં પ્રસિદ્ધ થયેલો જે ઉપાય સદજ યમ શકે તેવા અને અજમાવેલો હોવાથી વાયકોના લાભાર્થે અને આપવામાં આવ્યો છે, આ ઉપાય સદજ હોવાથી “જરૂરો કાપડો કાઢીને” એમ સમજી તેમાં બહુ ચુજી નહિ હોય એવી શંકા કરવી ચોખ્ખી નથી, એ વિદ્વાન ડોક્ટર લખે છે કે,—

“આ ત્રયિ યુક્તજવર (પ્લેગ) કે આ રુમમાં ચાલતા કાંઈ પણ જવરનાં ચિન્હ શરીરમાં દેખાય કે તરતજ વજર વિલંબે આપણે પાનમાં જે બીજવેલો કળાયુનો ખાઈએ છીએ તે પાનમાંથી થોડો કળાયુનો લેવો (કાગે નહિ) પણ જે પાનમાં અને નમાકુમાં ખવાય છે તે પાણી નાંખેલો બીનો ચુનો લેવો) તે ચુનાને રવચ્છ લુગડાના પડમાં દાખીને તેમાંથી પાણી કઢી, નાંખવું આ પડ થયેલા ચુનામાંથી એક કચુકા બાર ચુનો લઈ તેનું તેટલા જ ચોખ્ખા ઘી સાથે સારું રીતે મિશ્રણ કરવું તે મિશ્રણમાંથી ચણા જેવડી વણ, ગોળીઓ કરવી. આવી ત્રણ ચણા જેવડી ગોળીઓને ઘીમાં પુનઃ કાલવીને (પ્લેગનો) તાલ, આવેલા અનુષ્ઠને આપવી. જો તેને ગળે તે ગોળીએ ન ઉતરે તો થોડા દિના પાણી સાથે તે ગોળીઓ તેના પેટમાં જાય તેમ કરવું. પછી તાવનું બળ

પ્રમાણે કદાકે કદાકે અથવા અર્ધો કદાકે ત્રણ ત્રણ ગોળીઓ, ઘી સાથે આપ્યા કરવી. ગોળીઓ સામટી કરી નહિ મૂકવી પણ પ્રત્યેક વખતે નવી ગોળીઓ કરી તાજા જ આપવી, તાવનું બગ ઓછું થયે પછી ગોળી બે બે કદાકે અથવા ત્રણ ત્રણ કદાકે આપવી, આ ગોળીથી ખીંકકુલ નુકશાન થનાર નથી, પણ ગમે તેવા સખ્ત તાવ પણ બહુમાં બહુ આશ્વરે બારેક વાર ગોળી આપવાથી સ્ત્રી જાય છે, તાવમાં કોઈ પણ ભતનું આવતું આવતું નહિ. દુધ, કાંઈ કે કશું જ ન આપવું પણ તાવ ઉતરી ગયા પછી બે રોગીને સારી ભૂખ લાગી હોય તોજ દુધ, કાંઈ વિગેરે હલકા ખોરાક આપવો.

ગાંઠ—ખેંગના તાવમાં ગાંઠ નીકળે છે, તે તે ગાંઠના ઉપર બીલામાંતું તેલ લગાડવું, અને તેલ લગાવી ઉપર રેતી કે છટનો બૂકો ભરવાથી, ઊની છટથી શેક કર્યા કરવો. બીલામાંતું તેલ લગાડવાનું તથા શેક કરવાનું કામ પણ ગાંઠ બેસી જાય ત્યાં સુધી અતરે અતરે કર્યા જ કરવું. બીલામાંતું તેલ ફેલ્લી ઉઠવાની કે ઉડવાની ધારતીથી લગાડતાં જરા પણ ડરનું નહિ, ધારણ કે કદાચ તેલ ઉડે તો તેના ઉપર ઢોરો ઢળીયુનો વચગાળ કરી તલના તેલમાં કાલપીને ચોપડવાથી થયેલી વિક્ષિપ્ત તરત સ્ત્રી જાય છે. બીલામાંતું તેલ કાઢવાની રીત આ પ્રમાણે છે, બીલામાંતે સદૃશ અગારો ઉપર થોડું તપાવવું. પછી એક તબેષા ઉપર મૂકી તેના ઉપર પીળે તબેષા મુકી ઉપર ઉભા રહો એક બે આઠા તબેષાને ફેરવવા એટલે પુષ્કળ તેલ નીકળશે.

આ ઔષધ અનુભવથી સિદ્ધ કરેલું છે. માટે કશી પણ શકા વિનાં તેને વાપરવું. અને યુક્ત થયે અમને જણાવવું.

અમૃતા સત્વ (ગળોનું સત્વ)

(સ્ત્રી વેલ જયશંકર કાનજીભાઈ ચંડીપ્રસાદ, મોડલ)

અનુસંધાન ગયાં અકથી

સાથે બનાવવાની કૃતિ—આંખા ઉપરની અથવા હીંબડા ઉપરની ગળો લાવી, તે સારી અને જાડી ઉતારવી. તેના ચાર ચાર અણુલ પ્રમાણે કઢકા કરી; તેને પાણીથી ધોવાં તેને સારી પેટે કચરી કસામવાળા મોટા વાસણમાં પાણી નાંખી પલાળવા. ખીજે દિવસે અમર ત્રિજે દિવસે તેને ખુબ રવેવાથી વસોવવાં. અને દાયથી ચોળવા, કુચા કાઢી લઇ પાણી છુદ્ડ ગળી લેવું. કેટલીક વારે તેમાંહેનું સત્વ પાણી નિતરી જવાથી તબે બેસે છે; તે બે પાંચ વાર ધોવાથી શુદ્ધ શ્વેત રંગનું સુઘવાથી બને છે. તે સાફ ગણાય છે. તેમાં નિકતાતા હોતી નથી.

ઉપયોગ

૧. પ્રમેહમાં—ગાયના પાસેર દૂધમાં બે માસા નાંખી પાતું. અમર ત્રિજલા અને સાંકરના ચૂર્ણ તોલા ૦૧ સાથે તેટલુંજ દૂધ સાથે પાતું.

૨. જીર્ણવરમાં, ઘી સાકર સાથે. અમર મધ, પિપર વાલ ૦૧ સાથે ઉપરની માત્રા અથવા ગોળ અને શાકુદરે તો ૦૨ની ચૂર્ણ સાથે આપવું સવાર સાંજ.

૩ પાંડુરોગ પર ઉપલી માત્રાથી ઘી સાથે આપવું. બાળકને પણ તેથી અડધી માત્રામાં અપાય છે, ૪ હાલ રોગમાં શરા તથા સાકરના તોલા ૦૧ લારના ચૂર્ણ સાથે. ૫. પિત્તજ્વરમાં એકલી સાકર સાથે. ૬ કફ રોગમાં મધમાં આપવું ૭. રક્તપિત્તમાં એરંડીયા તેલમાં. ૮. આમ વાયુ તથા ઉદર રોગમાં કુંક કે આંદુના રસમાં આપવું ૯. સર્વ જ્વરમાં મધ સાથે આપવું. ૧૦ શાકા આશુવા માટે ગાયના ધારેણુ દૂધમાં આપવું. ૧૧. ઉલટીમાં ડાંગરની ધાણી સાથે બે માસા આપવું ૧૨. અસ્ત્રીપર દાઝમના રસમાં આપવું. ૧૩. અર્થે ઉપર માખણમાં આપવું. ૧૪. હિસ્તીજર મધમાં આપવું. ૧૫ કમળામાં દાદમાં આપવું. ૧૬ હાલ રોગમાં ઘી સાકર તથા મધમાં આપવું. ૧૭. મૂત્રકચ્છમાં દૂધમાં આપવું. ૧૮. પેસાનમાં ધાતુ જતી હોય તો લોદર સાથે. ૧૯. મર્મરચાતના રોગમાં હાથમાં ૨૦. સર્વ અનુપાન બધા રોગમાં કુંક સાથે આપવું. ૨૧. કુષ્ઠ ઉપર તુલસીના રસમાં. ૨૨. ચુર્મરોગમાં આંદુના રસ સાથે. ૨૩. નેત્ર રોગમાં તાળ મિસના ઘી સાથે આપવું. ૨૪. કાળા વાળ અથવા લાંગરના રસમાં. ૨૫ મંદાગ્નિપર ગોરખ મુડી સાથે આપવું. ૨૬ ધાતુ સ્તંભન માટે જયફળમાં આપવું.

સૂક્ષ્મીક જંતુ-વૈજ્ઞાનિક.

(લેખક આર્થવૈદ મયારામ મુંદરજી)

વર્તમાન સમયમાં સૂક્ષ્મદર્શક યંત્રની સહાયથી નકરી આંખે નહિ જણાય એવા અસંખ્ય બેક્ટેરિય સૂક્ષ્મીક જંતુઓની જાતો માલમ પડેલી છે, અને હજુ તેની શોધ ખોળ ચાલુ છે. પ્રથમ કેટલાક રોગનાં મૂળ કારણ અટકળથી અનુમાનવામાં આવતાં, અને તે પ્રમાણે રોગનાં નિદાન અને ચિકિત્સા નિર્માતી હતી પરંતુ અધુના વિદ્વાનોમાં સાબ-સ વિદ્યાની ઉંડી તપાસોથી મનાવા લાગ્યું છે, એનું કારણ બીજું કંઈજ નહિ પણ આજ ઉદ્ભવ કે પ્રાણીજ-સૂક્ષ્મ જીવોત રજકરો છે. આથી આજલામાં જે કેટલાક રોગોનાં કારણો અનુમાનવામાં આવતાં તે મિથ્યા હરી તેને બદલે આ સૂક્ષ્મીક જીવો એ રોગનાં મૂળ કારણ સાબીત થયેલાં છે જેથી રોગનાં મૂળ કારણોમાં આજની વેદકસાબ-સથી વેદકસાબમાં મોટો ફેરફાર થતો જાય છે, અને તે કેટલી હદ સુધી થશે તે કહી કે કાલ્પ શકાતું નથી.

આ સૂક્ષ્મીક જંતુ બહુ જારીક-નરી આંખે ન જણાય તેવા હોય છે. તેને ઉચ્છેદ બેક્ટેરીયા નામથી પિછાનાય છે. અને તે સંબંધી વિદ્વાનો બેક્ટેરીયોલોજ કહે છે તે જંતુઓ પોતાના આકાર હમેશાં કાયમ રાખે છે. તેની શક્તિ અને વિભાગ (Division) થી અગર ઉપસીને (Spores) છુટા પડવાથી યાય છે. અને એક પ્રકારના બેક્ટેરીયાથી એક જ જાતના રોગ પેદા થાય છે. એકથી વધારે રોગજનુ કારણ જૂત, એકજ બેક્ટેરીયાની જાત હોતી નથી; પરંતુ વિવિધ રોગજનુ કારણ તોખતોખા બેક્ટેરીયાની જાતો હોય છે.

બેક્ટેરીયાની ઉત્પત્તિ શરીરના તન્દુરસ્ત ભાગમાં થાય છે, કે તેને લીધે એ ભાગમાં સોજો (વરમ), સડો અને નાશ થવાના બિન્દુ પેદા થાય છે અને તેથી જ્ઞાનતંતુ, મગજ કે રનાયુ એ કોશાયમાન થઇ શરીરમાં પીડા વિગેરે ઉપજે છે અને શરીર વેપારમાં ફેરફાર થવા પામે છે અને ત્યારે તેનાથી અમુક રોગ થયો તેમ જણાય છે. જાતપર એકમ ઉદ્ભવ કે પ્રાણીજ પદાર્થ પાષણજ બગડતો-સડતો નથી, પરંતુ હવા, ગરમી તે બેજની સહાય મળતાં આવા સૂક્ષ્મીકો જ જગડે-સડે છે.

ઠોકતર કોષ આ સૂક્ષ્મ સંકરણ જંતુના ચાર ભેદ પાડે છે, ૧ ગોળાકાર જંતુઓ (Micrococci) ૨ ટુકી રોડ (Short-rod-Bacterium), ૩ લાંબી રોડ (Long rod-Bacilli or vibrioides) ૪ મરોડીઆ (Spirilla) આ પ્રમાણે મુખ્ય, તેમના ચાર પ્રકારના ભેદ હોય છે.

૧. પહેલા પ્રકારના માઈક્રોકોક્કસી માત્ર ગોળાકાર પ્રમાણે રૂપે એક ઇન્ચના ૨૫૦૦૦ માં ભાગ જેટલા વ્યાસ (કદ) ના હોય છે, પેચાજ બધારે મધાય છે ત્યારે તેમાં આ સૂક્ષ્મીક જંતુઓની ઉત્પત્તિ થાય છે, અને એથી ચુરીઓના આગોનીઆ બને છે. જ્યાં પાકીને પડ થાય છે તે પૂર્માં આ સૂક્ષ્મીક જંતુઓ પુષ્કળ હોય છે, અને તે અવયવમાં પડ થવાનું મૂળ કારણ પણ તેજ સૂક્ષ્મીક હોય છે. રતવા, જમરો, તથા ફેફસાના અને મગજના વરમ તથા (સોજા) માં આ જાતનાજ સૂક્ષ્મીકો પુષ્કળ જોવામાં આવે છે શીળી, રાતો તાવ, મોટી ઉધરસ અને મરડાના બાધીમાં આ માઈક્રોકોક્કસી-જાતના સૂક્ષ્મીક જંતુઓજ જણવામાં આવેલા છે. આવા જંતુઓ પાનાના કારવાળા (૧૦૦૦ રીપાં બેક્ટેરિયામાં ૧ એન પ્રમાણ) પ્રવાહીમાં મુકવાથી ઉછરતા બધ પડે છે એટલુંજ નહિ પણ તેમને સમજા નાશ થાય છે. અને તેથીજ જખમોમાં તેવા કાર જળ (એચ. પી લોસન) વાપરવાથી તેમાં રહેક પડ ન થતાં તે પાષણ, એમને એમ રૂપા છે અને મળતો શુદ્ધ ટંકજીવારમાં, કુષનાઈમાં, કાળીની-કને, બોરાસંક એકીક, વિગેરેમાં પણ હોય છે.

આ બેક્ટેરીયા નામના સૂક્ષ્મ જંતુઓ લગભગ અથવા નાની સળીઓ જેવા હોય છે, તે સીધા અથવા જરી વાકા સુધી અને મરોડાદર એવા પ્રકારના હોય છે. તેવા તેના તોખતોખા આકાર ઉપરથી તેને બેક્ટેરીયા, બેસીલી અને રેપીડીલા વિગેરે નામ મળેલાં છે. આવી તોખતોખા જાતો તોખતોખા મગરના રોગને ઉત્પન્ન કરે છે. અને તે તેને લાગુ પડતી

નોખનોખી દવાઓ વડે તે ઉછરતા અટકી નાશ પામે છે અને એથી તેનાથી પેદા થનાર રોગમાંથી મુક્ત થવાય છે.

રોગ થવાનું મુખ્ય મૂળ બેસીયસ જાતના સૂક્ષ્મીક્રો છે એમ માનવાને નીચે મુજબ આધાર છે.

૧. રોગમાં, શરીર, લોહી અગર રોગીષ્ટ ભાગમાં અમુક પ્રકારના બેસીયસ મળી આવે છે.
૨. શરીરમાંથી તેને જૂદા પાડી તેની ઉત્પત્તિ અને જ્યાં જારી રાખી ફરીથી તેને શરીરમાં દાખલ કરવાથી પાછા તેજ રોગને ઉત્પન્ન કરે છે.

૩. જે પ્રાણીના શરીરમાં તે સૂક્ષ્મીક્રો દાખલ કરવામાં આવે તેમાં તેજ બેસીયસ મળી આવે છે. તથા જથ્થાબધ-અસખ્ય હોય છે.

કઠમાળ, કાલેરા, ટાઈફા તાવ, ટાઈફોઇડ ફિવર, મરડી (પ્તેગ) ધનુરવા ડિફ્થીરીયા (ધુધીઓ) વાત રક્ત-પત્ત, રતવા, પ્રમેહ, ઉપદંશ, સેપ્ટીસીમીયા, ઉલટો તાવ, ખડું ઇત્યાદિ રોગનાં મૂળ કારણ સૂક્ષ્મીક્ર જંતુઓ છે, એમ અધુના આ સમયના વૈદકી સાયન્સના શોધાથી સાબીત થયેલ છે. તેમાંના કેટલાક રોગ-જેમકે-ટાઈફા તાવ, ઉપદંશ, વાતરક્ત-પત્ત અગર અળસુટ, ઇત્યાદિના સૂક્ષ્મીક્રજંતુ માત્ર સૂક્ષ્મદ્રશ્યક વચ્ચે જોવામાં આવે છે; પરંતુ તે જંતુઓને શરીરથી જૂદા પાડી તેને ખીજના શરીરમાં દાખલ કરીને તે રોગની નવીન ઉત્પત્તિ કરવાને પૂરા શોધ હજી મનમાનતો હાય લાગે નથી. પરંતુ કઠમાળ, કાલેરા, ડિફ્થીરીયા, ધનુરવા, પ્તેગ વિગેરેના સૂક્ષ્મીક્ર જંતુઓ ઓળખવામાં આવ્યા છે એટલુંજ નહિ પણ તે જંતુની જાતને ખીજ પ્રાણીના શરીરમાં દાખલ કરીને તેના રોગ કૃત્રિમ રીતે ઉત્પન્ન કરવાના અખતરા પણ હતેહમંદ નિવડ્યા છે.

અપૂર્ણ

ગરીબોના ગામડીઆ ઉપાય.

(ભે. વેદ દુર્લભદાસ દરશવન પારેખ રાણપુરવાળા)

કેટલાક ગામડાઓમાં વેદો તથા ડાક્ટરો જ્યાં નથી હોતા તેવા ઠેકાણે ડોશી વૈદ્ય તરીકે ગામડાઓમાં નીચે વર્ણવેલા ઉપચારો બહુ સહેલ યથા પડેલા છે અને મોટા શહેરોમાં તેવા ઉપચાર ઉપર અભાવ યથા પડેલો છે. વળે શહેરોમાં છાત્રીતાલની દવાઓના પાણીના રસડા (ડોઝ) અને નામાંકિત જાહેર ખબરીઆની ઉત્તમ રસાયન દર્વાઓ કરતાં ખધારણ, બાદ, નાસ, ખરક, લેપ, શેક, ચાટણ, વિગેરે ઉપચારો બહુજ સહેલ યથા પડેલ છે અને મોટા મોટા ડાક્ટરો અને વેદોથી નહીં મટે તેવા દરદો સુખ સામ્ય યથા પડેલ છે અને આવા અનુભવો ગામડામાંની ડોશીઓ પાસે અકશીર જોવામાં આવે છે.

જુદી જુદી જાતના શેક.

૧ અજગો અને ગાંજરીના કુડાનો શેક—ખુબ જીજળતા પાણી ઉપર ફાવડીનતું અથવા કામળાનું લુગડું બાંધી તે ઉપર પોટલીઓ વારા ફરતી ગરમ કરી ત્રિદોષ વાળાને શેક કરવાથી ફાયદો થાય છે.

ગધેડાનાં લીંડાં તથા બકરીની લીંડીનો શેક—વધરાવળ ઉપર મુજબ શેક કરવાથી ફાયદો થાય છે.

૨ છંટનો શેક—છંટનો જુદો કરી પોટલી બાંધવી તે વરાળ ઉપર રાખવી, જાતી ઉપર શેક કરવાથી ત્રિદોષની ઉધરસ મટી જાય છે.

૩ તાંબાની લોટીનો શેક—તાંબાની લોટીમાં ગરમ પાણી ભરી ઉપર મોં બાંધી દેતુ, પેટ ઉપર ફેરવવી તેથી સ્નિગ્ધ અને રચીકર છે તેથી તે પેટના દરદો ઉપર બહુ સારો ફાયદો કરે છે.

૪ નળીઆનો શેક—નળીકે ફાલસા ઉપર તપાવી તે ઉપર બેસી સકાય તેવું તપાવતું પાણી કુલરી સમઘણી વખતે અથવા ઠંડાતી હોય તો તે શેકથી મટી જાય છે.

૫ કાંઈનો શેક—કાંઈને ફાલસા ઉપર તપાવવી ત્યાર બાદ જરૂર, બરોળ, રોગની ગંઠ, ઉપર શેક કરવો આ શેક બહુ ઉત્તમ છે અને તેથી વાત રોગ; કચર, નળજખ વાયુ, ખદ, ગાંઠ, પ્તેગ, જેવા કષ્ટ સામ્ય કરદોને મટાડનાર છે.

૫ લુગડાના દડાનો શેક—લુગડાના દડાથી યતો ગેક તે ગોટા શેક કહેવાય છે, અને તેથી કચર દુખાવો તથા પાસળામાં નીકળતા રુળને હીતકારક છે.

૬ છાંજીનો શેક—આ શેક તાપવાથી કેાઈ જાતના દરદનો ભાગ તેના ઉપર થોડી થોડી વારે (ધીરે ધીરે) આછો શેક લેવાય છે ખસ, ખરખવા, પછાક, મરડ, વિગેરેમાં તે શેક છે.

૭ કચરાની ઘોટીનો શેક—આ શેક છટ અને નળીઆને મળતોજ છે તથા રક્ત છે, અને તેથી ઉદરરોગ જલધર, પેકુનો દુખાવો, ચર્મતરડાનો રોગ વિગેરેમાં બહુ ફાયદો કરે છે અને પેટના ઘણા ખરા રોગ દુરત મટી જાય છે.

૮ ગરમ પાણીની ભરેલી ખાટલીનો શેક—રિનઝ અને રૂચીકર છે તેથી તેના પેટના દરદો ઉપર બહુ સારો ફાયદો જણાય છે.

૯ ઘીના દીવાથી થતો શેક—ઘીનો દીવો જરા મોટો કરી ને તે ઉપર ઝીણા સાર વાળી ચારણી રાખી તે ઉપર નાની કપડાની પોટલી મુકી બાળકોને આ શેક કરે છે તેથી ભરાઈ આવવું, સસણી, ઘોડીઆમાંથી પડી જવું, વિગેરેમાં આ શેક બાળકને બહુજ ઉપયોગી છે.

૧૦ રખરની વિલાપતી કાપળીનો શેક—ઉદરરોગ, તથા વાયુથી પકડાયેલ સંધામાં આ શેક બહુ ઉત્તમ છે આ શેક રિનઝ બાદ આવનાર છે.

ખકરાના પાતળા ચામડાની મસકથી થતો શેક—A. ખકરાનાં પાતળા ચામડાની નાની મસકથી અમારા નજીકના સગાનો છોકરો કિમ્મર વરસ દોઢની હતી, તે, બૂલથી અશીશુ ખાઈ ગયો હતો તે છોકરાને મેં કપાસીઆનો કવાય પાથો હતો, અને જ્યારે શાખના માટે તેના શરીર ઉપર મસક ફેરવવામાં આવતી હતી, તેથી તે છોકરો ખચી ગયો હતો.

૧૧ રેતીની પોટલીનો શેક—આ રેતીને માણેક રેતી કહે છે તે સોની લોહો વાપરે છે તેની પોટલી બાંધી અગર ઉપર ચારણી દાઢી, તે ઉપર પોટલી વારા ફરતી ગરમ કરી સંધિવા, બદ પોતલી ગાંઠ, ગઠ, કમર, ચરીરનો કેાઈ ભાગ ઠંડો થઈ જવો પગનાં તળીઆ ઉપર વિગેરે કામમાં આ શેક બહુજ ફાયદો આપે છે.

૧૨ સાણુનો શેક—સાણુનો છુરા કરી તેમાં બજમેા મેળવી, એક લુગડાના કટકામાં બાંધી પોટલી કરવી તે અગારા ઉપર ચારણી મુકી તે ઉપર પોટલી વારે ફેર ગરમ કરી શેક કરવાથી સાંધાનું ઝલાઈ જવું, ને ગડ, દુરત ખેમી જાય છે.

૧૩ પોટલી શેક—આ પોટલી આંખો દુખવા આવવા ઉપર ખતાવાય છે તેમાં ઘણી તરફથી ખતાવાય છે પલ્લુ, અશીશુ વાલ. ૧ ફટકડી વાલ. ૫. મોરચુયુ રતી ૦ા, દસદર તોલો ૦ા, કુંવરનો રસ તોલો ૧. લીંબુનો રસ તોલો. ૧ ટાકમાં નાખવાનું છર તોલો ૦ા, આ સર્વે એકત્ર કરી પોટલી બાંધવી, તે પોટલી દુખતી આંખો ઉપર ઘડીએવારે રાખવાથી આંખની રતાય. ખટકો વિગેરે મટાડી પીડા ચાન્ત કરે છે.

૧૪ ગરમ કપડાનો શેક—ફલાલીન અથવા ધાત્રજાનો કટકો અનુમાન એક દાય લેવો, તે ગરમ કરેલ પાણીમાં બોળી નીચેલી, અથવા ઉકળતા પાણી ઉપર ચારણી રાખવી, અથવા એક કપડું બાંધવું તે ઉપર તે ગરમ કટકો મુકી તે બ્રશવ કે દુરત શેક વારેફેરે કંડા પહોરમાં કરવામાં આવે છે તે શેક ત્રિદોષને પકવે છે. સંધિવા, ચર્મતરડાનો રોગ, સન્નિપાત, ઉધરસ, ચરીરનું શીતળતા પલ્લુ યવું, તેવા અરસામાં આવો કરેલો શેક ઘણેજ ઉત્તમ છે. ઉકળતા પાણીની અંદર બાજરો, અંજના, ખસખસનાં કેાડવા વિગેરે નાખવાં.

વૈદક નુસ્ખા સંગ્રહ.

મખેલું—હળદરનો બોકો તે ૦ મઢ સાથે ચાટી ઉપર લીલાં અમિળાનો રસ અથવા તે ન મળે તો સુકાં અમિળાનો કવાય તે ૫ પીત્તાથી બધી જાતના પ્રમેદ મટે છે.

ઝાઝા—આવળનાં પાન સત્તાર સાંજ ખંખે તોલા પાણીમાં વાડી પાવાથી ગમે તેવા રોગો ખે દિવસમાં મટી જાય છે.

હેઠકી—લીડી પીપરને અ પેડાનાં પાનની રાખ સરખે બાગે મેળવી મઢ સાથે ચાટવાથી હેઠકી અને વધેલો આસ મટે છે તે પેચાળ સાફ આવે છે,

હરસ—ખેખાનીકાર સૂરણનો બૂકો અને ખેખાનીકાર કડા છાતને છાસમાં વાટી પીવાથી અથવા કડવા તુણાને ખાંડી બૂકો કરી ગોળ મેળવી વાટ કરી ગુદામાં રાખવાથી બધા હરસ મટે છે.

ભૂખ લાગે—સીંધાલુણ, લોંડીપીપર, હરડે, ચીત્રક સર્વે સરખે ભાગે ખાંડી સવારમાં ના તેલો બૂકો કિના પાણી સાથે ફાકવાથી માણસને અસહ્ય ભૂખ લાગે છે.

ઉલટી—ગળેનો કડો કરેલો ઉકાળો પીવાથી અથવા પીધીના ગર્ભને ઉકાળો મદ સાથે પીવાથી અથવા ધરેને ચોખ્ખા ધોલેશુ સાથે વાટી પીવાથી ઉલટી શાંત થાય છે.

તાવ—ખડસલીયા, પીતપાપડના કદામાં સુંકેલો બૂકો નાખી પાવાથી બધા તાવ ઉતરે છે.

સાંજપાત જવર—ધરાખ, અરુઆની છાસ, ગરમાળાનો ગોળ, જવાસો, કરીવાતુ, સુખ-ડોનો બૂકો, બધાનો ઉકાળો, ત્રિદોષમાં પાવો તેથી તરકાળ ફાયદો થાય છે.

સંધીવા—ધણ વર્ષના લીંબડાના મૂળની છાલ પાણીમાં વાટી પાવાથી સંધીવા મટે છે.

હીરટારીઆ—વધ—રાખના જીવડાનો બૂકો અને કાળાં મરીનો બૂકો સરખે ભાગે મેળવવો તે બખેખાનીકાર ચૂર્ણ ઘી સાથે ચાટી ઉપર બકરીનું મૂત્ર તે. ૧૦ પાલુ તે વધ મટે.

પગડાટવા—ગોળ, ગુમળ, રાળ, ગેર, સીંધાલુણ એ સર્વે સરખે ભાગે ખાંડી તેમાં મીશુ અને મધ મેળવી ચોખ્ખાવાથી અને સરસવ અને જેઠી મધના ઘિરામાં ઘી મેળવી ચોખ્ખાવાથી પગ ફાટતા નથી.

ખાંડ-કંઠમાળ—કાંચનારતું મૂળ રાતવાસે પાણીમાં વાટી ચોખ્ખાવાથી કંઠમાળ ને રસોળી મટે છે.

દાઝવાનોમલમ—૧ શેર ઘીમાં ૫ તોલા છરાનો બૂકો નાખી, કઠકાવતું, છર લાલ યજ્ઞ ત્ર્ય એટલે તેમાં ૫ તોલા મીઠળનો બૂકો અને પાંચ તોલા રાળ મેળવી ઠારી મલમ જેવું કરવું, ચોખ્ખાવાથી વગર પરિશ્રમે ટુરતમાજ પીડા શાંત થાય છે.

નાસુર—આવળનાં મૂળ, હળદરનો બૂકો, બંને ચીજોમાં તલનું તેલ પકાવવું એ તેલ ચોખ્ખાવાથી નાસુર મટે છે.

જંગલની જડીબુટી.

ઉખરાઠ.

ઉખરાઠ આ વનસ્પતિ તળાવોની અંદર જમીન સાથે બહુલી માફક તેનું છાટલા માફક ઉગે છે તે તેની લાંબી લાંબી ડાળોએ ગોંધ ઉપર પથરાઇ જાય છે તેના ઉપયોગ એ તેના ક્ય ક્યતા ધારા ઉપર વાટી ચેપલી મુઠવાથી શુભડાં મહિથી રસી ખેચી મરી ગયા બાદ બીજું ઉખડી પડે છે.

કોલેરાના ઉપાયો.

(સંમદ કરી લખનાર વસનજી દુ. નાયક)

- (૧) કોલેરાના માણસે ૬ મેરા લીંબુનો રસ સુર્યા કરવો.
- (૨) લસણ, છર, સિધવ, સુદ, સચળ, મરી, અને દીંગ સમભાગે લઈ તેનું સુરણ કરવું, તે સુરણ દરેક વખતે તોલો ના દીવસના ત્રણ વખત લીંબડાના રસ સાથે લેવું.
- (૩) લવિંગાદી સુરણ તોલો ના દીવસના ત્રણ વખત છાસ સાથે લેવું.
- (૪) હિંગ, મિઠણવણ, ઘોડાતજ, સુદ, બજમો, અને હરડેનું સમભાગે સુરણ કરવું તે સુરણ છ માસા, પાંચ તોલા છાસ સાથે લેવું.
- (૫) આણુંદોરવરસ દરદીને વારંવાર આપવો, પાણીનો સોસ પડે તો લવિંગ અથવા કાચળ તથા નાચરમોલનો ઉકાળો આપવો.
- (૬) આથરે અર્ધા રૂપિયામાર કળીછી તથા તલનું તેલ ના રૂપિયામાર આ બે વસ્તુનું મિશ્રણ કરી ફાકડો મારવો.
- સુચના—કોલેરા વાળા સ્થળે ફરનારે એ વસ્તુનો પ્રસંગેપાત ઉપયોગ કરવો.

૯ 'લસણાદી ગોળી' કેલેરાના દરદીને (ચણા જેવડી) કસાઈ કસાડને અંતરે બે, બે આપણ

સુ ૧૧—લુસણાદીગોળી બનાવવાની રીત.—લસણ, છરૂ, અંધક, સીંધાલુણ, મુંક, મરી, પીપર, ૧ લોહી લીંગ સરખે વગરે લઈ લીંછુના રસમાં ગોળી વાળવી.

(૮) કપુરનો બાક ખાંડમાં બગર પતાસામાં ચાર પાંચ દીપાં આપવાં.

સુચના—રેક્ટી ફાઇટ સ્પીરીટ ૧ ઓંસ અને કપુર તોલો ૦૧ બનને મેળવવાથી કપુરનો બાક બને છે

(૯) અન્નમેર યોગ (પીપરમીટનાં પુલ) ૪૮ ગ્રેન, કપુર ૭૨ ગ્રેન, અન્નમાના પુલ, ૬ ગ્રેન, મેળવી મીઠકર કરી કાચની શીશીમાં ભરી ચોક્કસ ભુચ-મારી રાખવું.

વાપરવાની રીત:—બે ત્રણ દીપાં દવા લગતર ગોળ અથવા ખાંડ સાથે એક ઓંસ (અધાર) પાણીમાં દર બે અથવા ત્રણ કલાકે દરદીને આરામ થતાં સુધી આપવાં. કેલેરા ન થવા માટે દર ૮ કે સારાં માણસોએ પણ ૧ દીપું દવા ગોળ અથવા ખાંડ સાથે ૧ ઓંસ પાણીમાં લેવું.

સુચના—મીઠકર સારાં ચોક્કસ ખાંડમાં કરવું અને ભુચ બધે રાખવા ખાસ ધ્યાન રાખવું

(૧૦) કુંગળી, આદુ, અને અન્નમેર એ સર્વેનો રસ સિંધાલુણ નાંખી પીવે.

(૧૧) કેલેરાના વખતમાં દરરોજ સવારના પહેરમાં ત્રણસીનાં પાન ચાવી ખાવાં જેથી એના બપ રહેતો નથી.

(૧૨) લસણ, છરૂ, સિંધવ, મુંક, પીપર, મરી, લીંગ અને સુક કરેલો અંધક સર્વે મળી માત્ર ૧ તોલો લઈ ચુરલુ કરી ૪ તોલા લીંછુના રસમાં ઘુંટી મરી જેવડી ગોળી વાળી દર ત્રણ ત્રણ કલાકે અંતરે બે બે ગોળી આપવી.

(૧૩) લીંખાનાં, પાન, કપુર અને લીંગની ગોળ સાથે ગોળી દરરોજ ત્રણ ત્રણ લેવી.

(૧૪) દસ પંદર વરસના લુના કેરડાના ઝાડનાં મૂળ શેર એકને, પાણી ત્રણ અથોળ ઉકા-

ળવાં છેવટે પાણી શેર બે રહે ત્યારે તેને કપાંથી ગાળીને શીશીમાં ભરી મજલુત ભુચ મારવી. પછી તે પાણી કેલેરા વાળીને બે આનીઆર, અડધા રૂપીઆઆર સુધી લુના દેથી ગોળના પાંચ રૂપીઆઆર પાણીમાં દીવસના મળી ૭ થી આઠ વખત પાનુ ગોટલા મટેલા બરમ પાણીમાં ધીમે શેક કરવો. કીડામારી શેકીને મધ બાધી શેક કરવો. લોખાન પંચાત્ર વગેરેનો ઘુપ દરદી થી આસપાસ કરવો. મંદકી તરતજ દુર કરવી. કળી કાઢે ને ધાખીને ઉકાળાનું પાણી વગેરે પાનુ ખોરાક આપવો નહીં કુંગળી કે લસણનાં અર્કેનાં બે ત્રણ દીપાં આપવાં.

(૧૫) કેલેરા યએસા માણસને "પેટાસ પરમેનન્ટસ" ની બે ગ્રેનની ગોળી જે સર-કાર તરફથી આપવામાં આવે છે. તે કેમ વાપરવી તે શીશી ઉપર લખેલું દેખ છે. આપે કેલેરા આવવા મડિ કે (જાણ ઉઘટી યત્રા મડિ કે) એ ગોળી લેવી વધારે માંદગી થાય તોપણ વધારે પ્રમાણમાં લેવી. "પેટાસ પરમેનન્ટસ" દવામાં નાંખવાથી પાણી રવગ થાય છે. "પેટાસ પરમેનન્ટસ" ની બે ગ્રેનની ગોળી ધરમાં વપરાતા પાણીના ગો-વામાં નાંખવી જેથી કેલેરા યતો અટકે છે.

ઉપર મુજબના ઉપાયો પ્રમટ કરવા મહેરબાની દરરોજ કે જેથી કરીને જે ગામમાં કેલેરા યતો દેલ તે માણસો વાપરે તે બધે થઈ ચકે એવી આરી ખાત્રી છે. એજ

સર્પદંશ વિષે લુના ઉપાય—કે મેરારછ સુંદરછ સંરવા જામનજાંથી જણાવે છે કે. મારી પારી આજ બમે વગસની અંદરના એટલે સંવત ૧૭૯૬ ના માય વડી ૦)) શુક્રવારના દિવસના એક લુના કાગળમાં સર્પદંશ વિષે આ સાત પ્રકાર લખેલા છે:—(૧) મેર-ચુનુની આજ કરી પાલ તે સર્પ વીખ જલ, (૨) ૧૮કડી ટીક ૩ ગોણુન સાથે પાલ તે સર્પ વાખ જલ, (૩) નેપાલે પ્રણી સાથે ઘસી અન્ન કરે તે સર્પ વીખ જલ, (૪) ટકજીઆર ટીક ૧ આકાળના દુધમાં ઘમી કબેલા ૪૨ લેપ કરવાથી સર્પ વિખ જલ, (૫) અંદીલા પાણી સાથે ભીંજવી પાલ તે સર્પ વીખ જલ, (૬) કપાલીઆ પાન, ૧ આટી છાશ સાથે પાલ તે સર્પ વીખ જલ. (૭) કંદવાણી મૂલ, પાણી સાથે ઘસી પાલ તે સર્પ વિખ જલ. ઉપલા સાત પ્રકારના ઉપાય કોઈ માણસ અજનાયેશ કરી નાદેરમાં મુકશે તે કુંખી સોઠાના આ-સિવાંરૂપ થશે.

એકે એક સ્ત્રીને રોગના પંખામાંથી બચાવી શક્તિ આપી પૂછ કરનાર.

સુંદરી સાથી. (૨૯૨૮૬)

મંગાવો—તે સ્ત્રીઓના તમામ રોગને માટે અકસિર છે. સ્ત્રીઓનાં કાષ્ઠપણુ દરદ કે, લોહીવા, પ્રદર, રક્ત અને શ્વેત જેથી શુદ્ધરચનામાંથી વીકણી, ખાટી, ખીળી મળગુગળી અગર લા રંગની લોહી જેવી રસી વળાં કરે છે. પેશાબે અગન બળે, હાથ પગના તળાંબામાં, કેડામાં, માથા અને કાંધ વખતે આપા શરીરમાં સજીકા મારે, ફાટ, સુષ અને કળતર થાય, સ્ત્રીના તાવ હમેશાં શરીર સુકાઈ ધોળી પુણી જેવું થાય, અગિાનું તેજ કમી થાય, દિવસે દિવસે શરીર સુકાઈ બેહોશ અશક્તિ આવે અને કામ થઈ શકે નહિ, આખો દિવસ કેડો અને માથુ ફાટ્યાં કરે, તાવ ઉપરશ, ખાંસી સોાને, ઉલટી, અરૂચી, માસિક અટકાવ—દરતાન સંબંધી તમામ રોગ ગર્ભાશયની પીડા, ઠસુ- સુવારોમ વિગેરે તમામ રોગ અને આવા અનેક દરદોના સમુદાને આ સુંદરી સાથી. એકદમ મટાડી

આ સુંદરીસાથી બાળ, યુવાન, અને જુદાં દરેક સ્ત્રીએ હમેશાં વાપરવા લાયક છે, જેથી તમામ રોગ મટાડી શરીર પુષ્ટ કરે છે દરતાનના રોગો થવા પામતા નથી અને ગર્ભાશયને ગર્ભ કરી શકે તેવું બનાવી પુષ્ટ વયે ગર્ભ ધારણ થાય છે પીવામાં સ્વાદિષ્ટ છે. બાટલી ૧ ની કીમત રૂ. ત્રણ બાટલીના રૂ. ૨.૪-૦ પોષ્ટ ૦-૭-૦. સુંદરીસાથીના ખાસ ગુણ.

૧ નાની બાળકીઓને પાવાથી શરીર પુષ્ટ રાખી યુવાન અવસ્થામાં પ્રદર વિગેરે બાધી થવા દેતું.
૨ યુવાન સ્ત્રીઓને પ્રદરના આધિમાંથી બચાવી ગર્ભાશયને સુધારી ગર્ભધારણ કરી શકે તેવું બનાવે
૩ ગર્ભ વખતે પીવાથી અધુરે માસે ગર્ભ પડતો નથી, ગર્ભનું પોષણ કરી પૂર્ણ માસે વિના પ્રસવ થાય છે. ૪. સુવાવક પછી પીવાથી સુવા-રોગ થતો નથી. બાળકને પુષ્ટ કરે તેવું તંદુરસ્ત પાવ બનાવે છે અને બાળકનું ને તેની માનું શરીર પુષ્ટ કરે છે. ૫ સ્ત્રી રોગ તમામ મટાડે છે. ૬ પીવાથી સ્ત્રી તંદુરસ્ત રહી શકે છે. પ્રદર વિગેરે બાધી થતા નથી. ૬. વૃદ્ધાવસ્થામાં પીવાથી પુષ્ટ અને તંદુરસ્ત યુવાન જેવું રહે છે, અને વૃદ્ધાવસ્થાને અટકાવે છે. આ માટે દળરો અભિપ્રાયો છે ને દળરો સ્ત્રીઓ તેનો ચલુ ઉપયોગ કરે છે તેજ તેની ઉત્તમતા છે.

દરેક સ્ત્રીએ બાળકીથી જુદાં થતાં પર્યંત આ બાટલી માસે રાખવીજ નોખએ.
સુંદરી સાથીના સંખંધમાં નવાબશાહીની એ-જીનીયર હલ્યાણુજી અરબજી લખે છે આપના તંત્રથી સુંદરી સાથીની બાટલી ૬ મંગાવી અધારી સ્ત્રીને પીવાવાળી છે, તેમાં સફેદ તમામ શક્તિ થઈ છે. હવે શરીરમાં તાકાત આવી છે. અનેક દરદ એથી શાંત થયાં છે. સુંદરીસાથી દવાના જે ગુણ આપે દરદીઓ છે તે અરેખ્ય ફાયદાકારક છે હું તનમનથી સરદીફાઈટ આપું છું કે દવા આપ અરા ગુણવાળી ને હજારી સત્તાવાળી દવા બનાવી છે. હજુ ગારા મિત્રોને બલામણુ કરું અરવાસાથી મેલાભાઈ ઝીરજશંકર લખે છે કે, તમારી સુંદરીસાથી દવા મેં મંગાવી હતી તેમજ તેના સારા ગુણની વિશેષ દકીકત જનસમુદાને સમજાવવામાં આવે છે.
મુંબાઈથી ત્રવાડી રતીલાલ પ્રભાશંકર લખે છે કે, તમારી સુંદરીસાથીની બાટલી મોકલે તથી આરામ છે, તેથી બીજી ત્રણ બાટલી વી. પી. થી મોકલશે દવા ધણીજ સારી અને ઉત્તમ છે. નાંદોદથી મણીલાલ દ્વારકાદાસ લખે છે કે, આપની સુંદરી સાથીની દવાથી અમારી બેરીને આરામ છે. માટે તુરંત બીજી ૩ બાટલી વી. પી. થી મોકલો. રોગ મટવાથી તમારા હકમાં દુવા હમણે જ રોકે દરબાર હાઈકોર્ટનાં મારતર જમનલાલ ઝાલાભાઈ લખે છે કે, સુંદરી સાથીથી આરામ થ છે. જે સ્ત્રીનું શરીર સાફ ન હોય ને ગર્ભોના બીગાડ હોય તેને આ દવા ગુણકારક છે.
દવા દિવસમાં ત્રણ વાર અર્ધો અર્ધો ચમચો ચોખાના ધોવારામણ સાથે પીવી. ચળી શકે નહિ.

સત્રહણી પીલ્સ—આ દવાથી સત્રહણી મટે છે. તેથી અન્ન-ખવાશે, બૂખ ઉધડશે, ખાધું પચશે, વારંવાર થતાં આમ મટી પચીને ખુસાસે દરત થશે. શરીરમાં ફરી લોહી અને શક્તિ વધશે. ડબી ૧ ની કોમ્પન ૩, ૨-૦-૦ અનુપાતના ડબાની કીમત ૩, ૨-૦-૦.

ક્ષયહર પીલ્સ—ક્ષયથી બચવાની ઇચ્છા રાખનારાએ તો જરૂર વાપરવી જ નોંધવું. ક્ષયને માટે અતિ ઉત્તમ અને ગુણકરી દવા છે. તેનાથી ગમે તેવા જામી મયેલા ક્ષય પણ મટયો છે. ખાટલી ૧ ની કી ૩, ૩-૦-૦ અનુપાતના ડબાની કી. ૩, ૨-૦-૦

પ્રમેહ નિવારણ પીલ્સ—આ દવાથી પ્રમેહ-પથરી કે મધુ-પ્રમેહ કે પેશાબનો ગમે તે વ્યાધિ હોય, પેશાબી ધેળા રસી, કે ધાતુ વર્ણા કરતી હોય, પેશાબ-લાક કે તથા બળતી હોય તો તે મટે છે. ડબી ૧ ની કીમત ૩, ૨-૦-૦ અનુપાતની કી ૩, ૧-૦-૦

વાતહરગુટી—આ દવાથી ગમે તેવા વાત મટે છે. એક મહીનામાં તુરંત યશસ્વિ અને પછી છઠ્ઠીપર્યંત વા જણાશે નહિ, સંધિવાને પક્ષાઘાત તો તુરંત મટે છે. કી. ૩, ૨-૦-૦

ઉદરેસ—ગમે તેવી જુની ખાંસી, ઉધરસ કે કફ પડતો હોય, કેમકે ઉપાયે ન મટતો હોય તો મંગાવો. આમાંની ઉદરેસ નીવારણ પીલ્સ. તેથી ગમે તેવી ઉદરેસ ખીનજ દીવસથી મટે છે, ૩, ૧-૦-૦

સર્વ વ્યાધિહરગુટીકા—આ એકજ દવા બુદ્ધા બુદ્ધા અનુપાતમાં લેવાથી હજારો વ્યાધિઓને મટાડી શકિત આપે છે. કી ૩, ૩-૦-૦.

દમહર ગુટીકા—ગમે તેટલા વર્ષની જુની દમ હશે તે કાંઈ પણ ઉપાયે નહીં મટી હોય તો પણ તે આ દવાથી મટશે. કીમત ૩, ૩-૦-૦ અનુપાતની કી ૩, ૨-૦-૦

વિષકેટક પીલ્સ—આ ગોળાઓથી વિષકેટક, મસા, ચીંદી ફરીરપર ગરમીની ચકામાં પડી જવા, ઉપદ્રવ અને ગરમીનાં તમામ રોગ તથા પંત પણ મટાડી ને લોહીને મુકારે છે. હજારો દરદીને કાપકો થયો છે, ડબી ૧ ની કી. ૩, ૨-૦-૦

પ્રદર પીલ્સ—શ્રીઓનાં અસાધ્ય પ્રદર, મ્લેત અને રક્ત પ્રદર, લોહીવા અને ધાતુ જતી તુરંતજ મટી શરીર પુષ્ટ કરે છે. કીમત ૩, ૨-૦-૦

બરેણની ગોળીઓ—આ દવાથી બરેણ, પાંડુરોગ, શરીર પીળું પડી જઈ ધોળા પુચી જેવું થવું, કમળો, કમળી, કલેમમાં થયેલા લોહીનો જમાવ, અને કલેમના બીજા રોગો ને સોજા મટે છે. કી. ૩, ૧-૦-૦

રાજવંશી યાંકુતિ—ધાતુગત તમામ રોગો. મટાડી, ખૂંડ પ્રકાશન અને શક્તિ આપી, તી મેંતો વધારી કરી, શુભેદિયની શિથિલતા મટાડી સતેજ કરવામાં આ સર્વોત્તમ છે નપુષકપણને પ્રાપ્ત મનુષ્યોને પ્રકાશ આપી બળવાન બનાવે છે. ડબી ૧ ની કી. ૩, ૫-૦-૦

નપુષકતવારી લેપ—આ લેપ ગુલ્મ બાજ ઉપર લગવવાથી શુભેદિય અને યાવ છે અને નપુષકપણ મટી જરી લુગની પ્રાપ્ત થાય છે. કી. ડબી ૧ ની ૩, ૩-૦-૦

ટોનીક પીલ્સ—ધાતુગત વિકારો મટાડી, પીર્વની શક્તિ કરી, પ્રકાશ આપે છે. હાથ પગનું કળતર, ધાતુનું જવ, માથાનો દુખાવો, પેશા. ફાટવી અને ઉદિયની શિથિલતાને મટાડી યુવાન જેવું બળ આપે છે. દવા એક માસ ચાલશે. ડબી ૧ ની. કી. ૩, ૧-૦-૦-૦

અશ્લીળનાશક ગુટી—અશ્લીળોને આ દવા એક માસ ખાવાથી અશ્લીળ છોડાવે છે. ફરી દવા કે અશ્લીળ ખાવાની જરૂર રહેતી નથી, અશ્લીળમાં પૈસા ખરબાદ કરી શરીરને તુકશાન કરવા હજારો મનુષ્યોએ જરૂર આ દવા વાપરી અશ્લીળ છોડાવે બલામણ છે, ડબી ૧ની કી ૩, ૨-૦-૦ ઝીંકુનાથી રામગરતાર વખતેરતમ લખે છે આ દવાથી દસ વરસના અશ્લીળનું બંધારણ માત્ર પચીસ દીવસમાં છુટી ગયું છે.

ફીવર પીલ્સ—ગમે તેવા દાદીઆ બનીઆ, એકાંતરીઆ, રોજની, અને ચોથીઆ તાવને ૨૪ કલાકમાંજ મટાડે છે. કી ૧-૦-૦-૦.

જય ગુટીકા—આ દવાથી જે શ્રીઓને રત્નગ્રાવ-અટકાવ ને આપતો હોય, તેને અટકાવ આવે છે, અનિયમિત અટકાવ અને દુખ મનું હોય તેને નિયમસર લાવે છે. કી ૩, ૧-૦-૦

કોલેરા પીલ્સ—કોલેરા, ઝોડા, ઉલટી, અને ગોટલા ચડના હોય, તે ૨૪ કલાકમાંજ માત્રનું મધું હોય તે મટે છે. ૩, ૧-૦-૦

નેત્ર પુલહર પીલ્સ—આંખમાં પડેલું કુપ, અખ, ઝારી, પડળ, પરવાળા, રત્તધણા, પલ્લ અથ, અ. આ દવાથી પાંપણે અગા જતી અને મોતીઓ

એગ્યુમીકચર—કોઈ પશુ પ્રકારના રોગનો; હાડીઆ એકાંતરીઆ કે મોથીઆ તાવ રૂઠ
કાઠાકાઠા મટે છે. ૦-૦-૦

વંધ્યા પીલસ—ગમે તેવી વન્ધ્યા સ્ત્રી કે-એ સ્ત્રીને પ્રજા થતી ન હોય, એકવાર પ્રજા થઈ
પછી જીવતી ન હોય તેવી, વન્ધ્યા સ્ત્રીને આ દવાનું સેવન કરવાથી ગર્ભ
રચુ થાય છે અને પ્રજા થાય છે તે દીર્ઘાયુ થાય છે. ડાઘીની કાં. ૩ ૪ પ્રાંતીજીવી સોની દસસુખરોમ
મમથારોમ લખે છે કે તમારી વન્ધ્યા પીલસથી 'મારી સ્ત્રીને બીલકુલ પ્રજા થતી નહોતી તે થઈ છે.

અમૃત પાન—આ દવાથી મરમીના રોગો મટે છે. અને લોહીની શુદ્ધિ થાય છે. અને
તાવ, ઉતવા, ખસ વિગેરે મરમીના રોગો મટાડી શરીર પુષ્ટ કરે છે. ૩. ૧.

હેરંગ્રો એઈલ—આ તેલ અસંત સુગંધદાર છે. તે લગાવવાથી, વાળ ખરી પડતા નથી, તે
કાળો થાય છે, વાળ ન ઘેગતા હોય તે ઉગે છે ને લાંબા નહે બે. ૩. ૧.

દીલ પેસંદ વોટર—આ સુગંધીદાર વોટર મુખ પર લગાવવાથી, મોં ઉપરના ખીલ, કરો-
ળીઆ, કાળાશ મટાડી ખુબસુરત લાલસ આપે છે કા. ૦-૮-૦

હિસ્ટીરીઆ ઉન્માદેહર પીલસ—આ દવાથી હિસ્ટીરીઆ મૂર્છા, ગભરામણ અને
જૂતનો વળગાડ મટે છે કા. ૩. ૨-૦.

ખરજવાનો મલમ—ગમે તેવું મુકુ કે લીલું ખરજવું ગમે તેટલું જીવુ દર્શી તોપણ તે
તમા દાઝગંધીર આ દવાથી મટે છે. ૩. ૦-૮-૦

ઝાડા ને મરડાની ગોળો—ઝાડા અને મરડા આ ગોળોઓથી ગમે તો લોહી, કે ખર
ઝાડા પડતું દર્શી કે પાવળા ઝાડા થતા દર્શી તે મટે છે. ૦-૦

ધા તેલ—ગમે તેવો ધા પડ્યો હોય, લોહી બંધ ન થતું હોય અને અસંત વેદના થતી હોય
તો આ તેલનો પાટો બાંધવાથી લોહી બંધ થઈ જઈ શકે છે. ૦-૮-૦.

બાંધર્ય તેલ—કાનમાં, તમામ દરદો, કાન પાકવો, સણકા નાંખવા, ગળુગણાટ થવો અને
બેરંગપણું આ તેલના બળે, દીર્ઘ કાનમાં નાખવાથી મટી જાય છે કા. ૩ ૧

સારસાપરિલા—આ દવા દુધ સાથે પીવાથી મરમીના રોગો મટાડી લોહીનો સુધારો થઈ
લોહીની વૃદ્ધિ થાય છે. સ્વેદથી વનરપતિમાંથી બને છે ૩. ૧

કંકે સીરપ—ઉદરસ, કંકુ અને દમને દુરતજ મટાડે છે, દવા દુધ સાથે દિવસમાં ત્રણ
વખત પીવી. કા. ૩ ૧.

કુટબવલેહ—તમામ પ્રકારના દરસ, ઝાડો, સંમદણી, અરચિ, પાંડુરોગ, કમળો લોહીના
ઝાડા કે લોહીની ઉલટી થવી, શ્વેત, અને મરડા ને મટાડે છે, રતસ ૧ ની કાં. ૨.

હરીતકિંચંવલેહ—ઉદરસ, દમ, કંકુ, ખાતીના રોગોને મટાડે છે, ૧ રતસની કાં. ૩.
૨-૦-૦

ટોનીક સીરપ.—મદવાડની અશક્તિ પછી આ દવા પીવાથી શરીરમાં શક્તિ આવી
શરીર પુષ્ટ થાય છે. કા. ૩. ૧

દ્રાક્ષાંસવ.—કંકુ જેવા જીર્ણ દાસર્જના દરદોમાં, શુદ્ધ માણસોની ઉષ્ણતા નાશમાં, અ-
રચિમાં, મૂર્છામાં, ઉદરસમાં, અપચત નળગાંઠમાં, રીન દરદોની અશક્તિમાં અને
અપચત જાતની મહેનતથી થાક લાગ્યો હોય ત્યારે આ આસવ ઉપયોગી છે કા. ૩ ૧-૮-

બાલમૃત—બાળકોના તમામ રોગ મટાડી શરીર પુષ્ટ કરે છે ધાવણ કે દુધ પચાવે છે.
વરધ વીગેરે રોગો થતા નથી. થયા હોય છે તો તરત મટે છે કાં. ૦-૮-૦

કુમાર્યાસવ.—ઉદરસ, દમ, દરસ, આદરો, અને પેટના શુભમાં, જીની કમજબાત અને
જીળોના રક્તગ્રંથમાં આ આસવ મુખ કરે છે કા. ૩ ૧-૦-૦

ઝાડોની દવાથી કરડ્યો હોય તે ૩ ૫ ઉપર આ દવાનું એક ટીપુ મુકનાં સાથે જ ઉતરી જશે. કા. ૦
ગસની દવા ગમે તેવી ખસ, ફેલા અને લુખસ આ દવા ચોપડનાજ મટી જાય છે, કા. ૦-૪-૦.

ઝાડાના અલમ દેવતાથી દાઝેલા લાગ ઉપર લગાવવાથી પાકતું નથી ને દુરત રૂઠ લાવે છે. કા. ૦-૪-૦.
આઘડોસ કુખવા આવેલી સ્ત્રીઓને આ દવા એકજ દિવસમાં મટાડે છે ૦-૪-૦
પેનહર બામ-વા, સધિવા, પદાર્થોત ઉપર ચોપડવાથી મટે છે કા. ૦-૪-૦

ધાતુગત દોષો મટાડી જીવનશક્તિ બક્ષી મગજને પુષ્ટ કરનાર.

જીવન.

એ ખરેખર જીવનજ છે. આ જીવનનો ચાલુ ઉપયોગ કરવાથી દીર્ઘ જીવન પ્રાપ્ત થાય છે, મગજ બુદ્ધિ અને ચાલુશક્તિ વધે છે, ધાતુગત દોષો મટાડી શરીર પુષ્ટ બનાવે છે. આ જીવનની બનાવટ સર્વોત્તમ દોષવાથી બાળે સર્વ કાંઈના જીવન કરતાં તે ગુણમાં ઉત્તમ ગણાય છે. તેમાં પડતી વસ્તુઓ વનસ્પતિ અને નુકશાન ન કરનાર છે. ખાવામાં સ્વાદિષ્ટ, દેહેજલદાર અને આરોગ્યને બાધુને માટે ફાયદો બજાવનાર નખળાઈ, પાંકુ, ખાંસી, ક્ષય, સગ્રહણી, મરડો, અગ્નિપીત તથા ધાતુવિકારનાં દરદોમાં તેનો ગુણે જીવ સિદ્ધ છે. અમે ખીજઓની માફક દલકા બારી જુદાં દર ન રાખતાં માત્ર બારે-કે જેમાં બધાં કિંમતી માત્રાઓ પડે છે તેવી એકજ જાત બનાવીએ છીએ. અને જેનો જનસમુદ્ધ પુરથી સાબા શકે તે માટે વધુ નફો ન લેતાં અર્થ જોગજ તેની ૧ રતલના ડબ્બાની કીમત રૂ. ૧-૮-૦ રાખી છે. ત્રી કીમત રૂ. ૪-૦-૦ ચોરડેજ જુદાં વિદ્યાર્થીઓ, મગજનું કામ કરનારા, મારતરો, વકીલો વિગેરે માનસિક મજબૂત કરનારને તો તે અમૂત તુલ્ય છે. ખરોચી કામેચર નથુરામ લખે છે કે, જીવનથી ધણો ફાયદો થયો.

વ્યાધિ હજાર પણ ઔષધ એક, માત્ર ખીરસામાંજ દવાખાતું.

અમૂત જીવન. (૨૭૨૪૬)

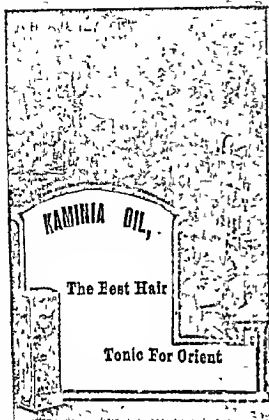
નામની અમૂતમય દવાનો દાલ ધણા વિદ્વાનો, અને તખીઓએ તથા જનસમાજે તમામ ઉપર ખાત્રી કરી લાલ મેળવેલો દોષવાથી, દરેક ધરમાં ધરગતુ દવા થઈ પડી છે. આ દવા પાસે ૧ વાથી કોઈ પણ રોગની બીજ રાખવાની જરૂર રહેતી નથી, કારણ કે તે 'શરીરમાં થતાં અંદરનાં બહારનાં રોગોને માટે રાક્ષાણુ ઉપાય છે આ દવા જો તમારી જીંદગીનો ખપ કરતા હો હંમેશા પાસે રાખજો. તેનાથી, અજરજી, અતિસાર, હિરદીનીઆ, ઉદરસ, ગરમી, હિલડી, વા, કા કોલોનો દુખાવો, બંધકોશ, નખળાઈ, કોલેરા, ફૂંટીઆ, ખસ, ગુમડાં, ગોળો ચઢવો, ચુક, તાવ દમ, દુખાવો, દાદર, નપુષકતા, પ્રમેહ, પ્રદર, પાંડુરોગ, બરોળ, પ્લેગ, માથાનો દુખાવો, મધુપ્રમેહ, ક્ષય, ર લકવો, વીર્ય, દોષ પાળો, સસળી, વરાધ, સંધિવા, સ્વાવરોગ, હરસ, હેડકી, હાર્ટીસીઝ, ચ્લો, હીરડી વધ, દાંત, નાક, કાનનાં, દરદ સોળ, વીંછી, સાથ, ઉદર, હઝકાયા કુતરાનું ઝેર, કઠમાળ, દાઝવું, લગભગ તમામ દરદો મટે છે, અને તેથી તેનો દાલ દરેક માણસ લાલ લેતા થયા છે. કી. ૩

હરસ નાદાક ગુટિકા—આ દવા મુઠા કે દુખતા, અને દુખતા હરસને મટાડવામાં રાક્ષાણુ ફરે છે. ધણા માણસોએ તેનો ઉપયોગ કરી ખાત્રી કરી છે. આઘાવો જેવાં લોહીને તો તે એકજ સર્માં બંધ કરી દે છે. બહાર નીકળેલા ખુરા જેવાં હરસનાં મસાને તે એકદમ ખેસાડી દેખ સં દે છે. આપરેશન કરવાની જરૂર રહેતી નથી, તેમ મટ્યા પછી ફરી થતા નથી દરત હંમેશા સાફ છે. બખ કઠીને લાગે છે. અને શરીરને શક્તિ આપે છે. કી. ૨. ૩. અનુપાનના ડબ્બાની કીમત

દવે કેમીકલ વર્કસની ઘરાણુ અનુભવ સિદ્ધ દવાઓ.

ફરેક ધરમાં હુ મેશાં રાખવા યોગ્ય દવાઓ.

દવા.	ગુણ	ડબ્બીની	તથા ડબ્બીની
તાંબોનો પાવડર-ગમે તેવો રોજનો, દીઠો એકાંતરીયો, ઝેરી, ચોપીઓ,	કીમત	કીમત	
તાવ એકજ દિવસમાં મટે છે. માથુ ઉતરે છે ને શક્તિ આવે છે.	૦-૮-૦	૧-૦-૦	
દંતમંજન.-દાંતના તમામ રોગ, સધુક, કળતર, સળો, દાંડ દુખવી, અવાગુ પુસવુ,			
તમામ મટે છે ને દાંતને મજબુત બનાવે છે.	૦-૮-૦	૧-૦-૦	
માપાનો પાવડર-ગમે તેવું માથુ ચરેલું, સંજેખમ દોષ, આદાશીયી, ઝાંમરવા,			
દાંત દાક્ષી જવા વિગેરે એક ચપ્પી સુધવાયીજ મટે છે.	૦-૮-૦	૧-૦-૦	
મોતીનો ઠહો સુરસો-આંખના રોગ, આંખુ દેખાવુ, આંખ પડવી, લોચા વળવા,			
આંખો આવવી, વીગેરે મટાડી આંખોનું તેજ વધારે છે. શીશી ૧ ની કી.	૦-૮-૦	૧-૦-૦	
જુલાલની હવી-જેટલી ગોળા ખાપ તેથી ડાલ લુલાખ થાય, ગરધરી જળે નહીં			
કે વીજાચુટા થાય નહીં. સ્વાદિષ્ટ છે. ૧૦૦ ગોળાની ડબ્બીની કી.	૦-૮-૦	૧-૦-૦	
બાલાગોલ્લી-જાળદેની વરાધ, ઉંઘી, દુધ ન પચવુ, ઝાડા થવા, તાવ, ઉંઘરસ			
શરીર ગળી જવુ વીગેરે મટાડે છે. ને શક્તિ આપી પુષ્ટ બનાવે છે.	૦-૮-૦	૧-૦-૦	
ટોનીફીલ્સ-શરીરની શક્તિ ધરી જતી, કેદો ફાટવી, માથું ચરેલું રહેવુ, દસ્ત			
સાફ ન થવો, બેચેની, ધાતુની નમળાઈ વિગેરે મટાડી શરીરમાં શક્તિ			
આપી, ધાતુને વધારી ઘટ બનાવે છે ને શરીર પુષ્ટ બનાવે છે.	૧-૦-૦	૨-૦-૦	
આનંદવદ્દી-આધુ ન પચવું, બૂખ ન લાગવી, ઝાડાની કમજબાત રહેવી, માથું			
ચઢવું, બેચેની વીગેરે મટાડી, બૂખ ઉઘાડે છે. ખાધુ દુર્ગમ કરી			
દસ્ત સાફ થાય છે. મુખ સ્વાદિષ્ટ થાય છે ચુંકને બદલુમી મટે છે.	૧-૦-૦	૨-૦-૦	
બાલનાશક પાવડર-પણી સાથે મીશ્ર કરી વાળ ઉપર લગાવવાથી એક મિ-			
નીટમાં વગર બળતરા કે ઇન્જ થયા વગર વાળ ખરી પડે છે. આમડી			
સુંવાળી રેશમ જેવી તરમ રહે છે. ડાંધ પડના નથી. કે બળતરા બ-			
ળતી નથી. એક ડબ્બીમાંથી એક રજત ઉપરાંત સાણુ બની શકે છે.			
આખું વર્ષ ચાલે તેટલી દવા એક ડબ્બીમાં આવે છે.			
વળી વીંછીના ડંખ, ઉપર ચોપડવાથી ઝેર તરત ઉતરે છે. ડબ્બીની કી.	૦-૮-૦	૧-૦-૦	
વાવરની દવા-ગમે તેવી કાળી કે સાલ દાદર આં દવા લગાવતાંની સાથે જ			
મટે છે. બળતરા બળતી નથી, ખજવાળ મટે છે, માત્ર ૨૪ કલાકમાં			
જ ફાયરો થાય છે. એક વાર મટયા પછી ફરી યતી નથી.	૦-૪-૦	૦-૮-૦	
અમૃતજીવન-કેવેરા, ચુક, ગજરામણ, ઝાડા થવા, પ્લેગ, ઉંઘરસ, વાધુ વીગેરે			
અનેક રોગ ઉપર આ એકજ દવા અત્યંત ગુણુ કરતી છે. કી.	૧-૦-૦	૨-૦-૦	
વેપારીએ ને પુરતું કમીશન મળે છે. એક વાર મંગાવી ખાતરી કરવી.			
૧ ડબ્બીનું અને ૩ ડબ્બીનું પોસ્ટેજ ખર્ચ ૦-૪-૦ પડે છે. માટે વી. પી થી			
મંગાવનારે ૩ ડબ્બી મંગાવવી કે કીમતમાં તેમ પોસ્ટેજમાં પણ ફાયરો થાય.			
અને સખેસા પત્રો ખાસ ખાતગી રહે છે. એકવાર અજમાવી જોવા બહામણ છે.			
(કોઈ પણ રોગની સલાહ મફત મળે છે) દવે કેમીકલ વર્કસ. અમદાવાદ.			

શ્રીના માથાનો શોણમાર.
નરમ-સુવાળા-ચકચકીત-કરમલીકાર
બાલ કમ્મ સ્ત્રીને ત્યા કયા
ભર્યારને નહી મમશે ?
એવા બાલ બતાવનાર કોઈજ
તેલ છે અને તે જગપ્રસિદ્ધ.
- કામીનીઆ-ચોઇલ છે.
શ્રીના ચણુમારને માટે જોઈલ જ-
રતું તેઈલજ મગજમારી કરનારા
પુરુષો અને અભ્યાસી વીધાર્થીઓ
માટે અગત્યનું છે.
આ તેલ સગાડાંજ તપેલું માયુ-
કંડુગાર થાય છે-માથાનો દુખાવો
દૂર થાય છે અને બોડાની ધનનસલ
રહેતીજ નથી.
ઉત્તમ વસાણાઓની બનાવટ છે-
સોનાનો ચાંદ મળ્યો છે-અને આખા
દેશમાં પ્રસિદ્ધ છે.
અરુદા આનાની રીઝીટ મળ્યા-
થી નમુનો મફત મોકલવામાં
આવશે.

ધી એંગલો ઈંડીઅન ડ્રગ એન્ડ
કેમિકલ કુ.-નુબામસીદ-મુંબઈ.

સંદર્ભ

ઓટો

રાજ

દીલા બહાર

(રજીસ્ટર્ડ.)

દીલને આનંદ આપનાર, મનને પ્રવૃત્તિત કરનાર, બસંધ્ય પ્રસોના બર્કની સુગંધી-
ઓથી ભરેલું છેલ્લામાં છેલ્લી બનાવટનું રપીરીટ વગરનું સર્વોત્તમ સેટ છે. ફક્ત ચાર
પાય દીપા કપડાં બધવા રૂમાલ ઉપર જાટવાથી વાપરનારને તથા તેની આસપાસનાઓને,
શ્રીદી બુથમારક સુગંધીમાં મુખી દે છે, બીનું કોઈપણ ભતતું સેટ ખરીદતા સહેલાં
એટો દિલબહાર માં રપીરીટ નથી હોવાથી અવર તરીકે પણ વાપરી શકાય છે.
કીમત નાની બાટલીના ૮ આના, વમલી બાટલીના ૧૨ આનો, મોટી બાટ
બોસની બાટલીના ૩ ૨, નમુનાની બાટલીના ૨ આના. સુગંધી કાર્ડનો એક આગે.
સોલ એજન્ટ:-

ધીએંગલો ઈંડીઅન ડ્રગ એન્ડ કેમિકલ કુ.--મુંબઈ.

ભાગ્યોદય.

સપ્તેમ્બર, સને ૧૯૧૯.

વિવિધાનુક્રમસિંકા.

૧ આલે રાત્રિનો અનુભવ કરવા સુબોધ ..	૨૪૧
૨ પરમાત્મ વિભૂતિ પ્રતિ ગ્રાહક બધાંવનિ ..	૨૪૧
૩ નિકષાધિપદમા સ્થિત આધકના વિદ્યાર ..	૨૪૨
૪ સ સારમાં દુઃખ કપાળવારે શું છે ? ..	૨૪૩
૫ પ્રાલોકને સુખના	૨૪૬
૬ કલ્પલ છવન શી રીતે પ્રાપ્ત કરવું ..	૨૪૭
૭ સતિ સુલોચનાદેવી... .. .	૨૫૦
૮ પૈસા વિના પણ પરમાર્થ યજ્ઞ શકે છે ..	૨૫૩
૯ યશોભતી	૨૫૬
૧૦ તન મનનું રક્ષણ શી રીતે કરવું ..	૨૫૮
૧૧ કોપ	૨૬૧
૧૨ નરક-નુલ્લાર	૨૬૩
૧૩ ભગઈ પુરી થયા પછી દુનિયાનું સંસ્મર ..	૨૬૪
૧૪ બનેજના અનુસરેલા ઉપાય	૨૬૮
૧૫ તાવ ન આવે માટે શું કરવું ? ..	૨૬૯
૧૬ ત્રિદોષ	૨૭૨
૧૭ મરીબોના આમડીયા ઉપાય	૨૭૩
૧૮ સુદમ્નિક નવું-પકડરીઆ... .. .	૨૭૬

અધિપતિ અને પ્રકાશક,

જેઠાંભાલ દેવસંકર દવે.

અમદાવાદ.

આદેશને મુજબના.

આદેશને વિનંતિ—ભાગ્યોદયનાં નવિન આદેશ કરી પોષ્ટવાના પોષ્ટ ઠાડે મેના અં-
કમાં દરેક આદેશ ૬૨ મોડેલવામાં આપ્યા હતા જેમાંના ઘણાએ નવાં આદેશ કરી મોકલ્યા છે,
પણ ઘણું સુંદી જેમણે નવાં આદેશ કરીને મોકલ્યાં ન હોય તે આશા છે કે હવે તે સત્વર
નવાં એક બે આદેશ વધારી તે ઠાડે ભરી મોકલશે.

ભાગ્યોદયનું પાંચમું વર્ષ ચાલુ માર્ચ માસથી શરૂ થયું છે. તેનું વાર્ષિક લવાજમ ૩
૨-૦-૦ બેટના પેટના ૦-૨-૦ સાથે રૂ. ૨-૨-૦ છે આફ્રીકા ખાતે લવાજમ શી ૪ છે
લવાજમ વર્ષની શરૂઆતે સેવામાં આવે છે અને લવાજમ માટે બેટનું પુખ્તક રચગીંચ-મુખ
વી. પી. કરી મોકલી, લવાજમ રૂ. ૨-૨-૦ વચુક કરવામાં આવે છે. આફ્રીકાના આદેશોએ
શી. ૪ તેમ જીટીસ પોસ્ટલ ઓર્ડર મોકલી નામ નોંધાવવું. દારણ વી. પી. ચતુર્થ નથી. ભા-
ગ્યોદય ૨૨ અગ્રેજી માસની ૧ લી તારીખે નિયમસરજન બહાર પડે છે. જેથી તે મહોનાની આખર
સુધી સંદ જોઈ ન મળે તો અમને લખી જણાવવું.

આફ્રીકાના જે આદેશોનું લવાજમ ઘાટી છે, તેમણે તુરતજ શી. ૩-૦-૦-ખી.
પી. ઓર્ડર અમને મોકલી આપવો. આ મહોનામાં જેમનું લવાજમ નહીં આવે તેમનાં
નામ કમી થશે.

પોસ્ટલ રાજ્યની લાયબ્રેરીઓ માટે ભાગ્યોદય મંબુર થયું છે માટે લાયબ્રેરીઓએ
તાજી નામ નોંધાવવા. જે લાયબ્રેરી ચાલુ માસમાં ભાગ્યોદયના આદેશમાં નામ નોંધાવશે તેમને
શીયરક સંદિતા રૂ. ૫ ની કીમતનું પુખ્તક માત્ર ૩ ૮-૦-૦ ભાજ મળશે.

ભાગ્યોદયના આદેશની સંખ્યા દિન પ્રતિદિન વધતી જતી હોવાથી પાછલા મોકા ખુરી
પડે છે આ વરગે પણ માર્ચ અને એપ્રિલના મોકા ખુરી પડવાથી નવિન આદેશને જે માસથી ૨૨
અથવા મોકા મોકલવામાં આવે છે, હવે તે પણ ખુરી જતા આવ્યા છે. માટે નવીન આદેશ ધવા ઉ-
ચ્છારે તાજી નામ નોંધાવવા, દારણ કે પાછળથી અથવા ખુરી પડતા તે મળી શકતા નથી.

નવીન આદેશને રૂ. ૨. લવાજમ વારવાથી ફેરવેલા લાભ મળે છે ?

દર માસે ૪૦ પાનાનું કિંમત વાચન ઉપરાંત-‘રચગીંચ મુખ’ નામના પુખ્તક ઉપરાંત

	કી મન	આદેશને ઓછી કીમત.
મીનક મંદિતા	૫-૦-૦	૩-૦-૦
ધરતો વેદ	૨-૦-૦	૦-૮-૦
વેદ માટે વેદક ભાગ ૧	૦-૧૨-૦	૧-૦-૦
વેદ માટે વેદક ભાગ ૨	૦-૧૨-૦	
વિનોદ્યદ્ર.	૧-૦-૦	૦-૮-૦

ઉપરનાં પુખ્તકો ખાસ ઓછી કીમતે મળે છે, માટે તાજી આદેશ ધધ, મળેલા લાભ મેળવો

વ્યવસ્થાપક—ભાગ્યોદય, અમદાવાદ.

શ્રી ભાગ્યોદય પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ, અમદાવાદ.

અમે અમદાવાદમાં આવેલા શ્રી ભાગ્યોદય પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ એ નામનું હાલખાનું શરૂ
છે તેમાં લાંબી, મગની, મુલાવી તમામ ભાષામાં હાલખાનું કામ સારું, મ
અને સુલભ કરી આપીએ છીએ. એક—કાદ—૧૨, નોટો ૧૨, લેટરપેપર, બીજા કુ
વીન્ટેજ ઠાડે, ડીઝન ૬૦, શ્રી યાત્રીમાં સુલભ હાવી આપવામાં આવે
એક ન

Printed by
Jethmal Deshpande
Editor and P
Press, No. 12 Dr

જેકાલાલ દેવગઢ દ્વે
મીલી

ભાગ્યોદય પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ, અમદાવાદ.

ધનવાન.

જો તમે ધન પ્રાપ્તિ કરવા છતાં પણ દમ્ભી દેવતા ન હો, વેપાર ધનના કે બીજા ઉદ્યોગમાં ધારણા લાભ ન થતો હોય, ખેતીમાં વીસ વચીસ ધનું પકવવાની ઈચ્છા હોય, પુત્રનાર કળાનુ સર્વોત્તમ જ્ઞાન મેળવી કળા કુશળ બનવું હોય, કોઈપણ ધંધાની સાથે દળરો રૂપિયા સહેલથી કમાઈ શકાય એવી શોધોને શીખવાની ઈચ્છા હોય, અને આજ બન્ધમાં લાખો અને કરોડો ધનના સ્વામી બનવું હોય તો અગ્રજ આ પુસ્તક મંગળી ઉપયોગ કરજો. આ પુસ્તકના ઉપયોગીપણાની દળરો સરદીશીકૃત મળ્યાં છે.

તેની અદર આર ભાગમાં અને ૧૧૦ પ્રકરણોમાં તમામ પ્રકારના જ્ઞાનનો, શોધોનો અને કળાઓનો ક્રમવાર સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. તેની દુક નેધિ નીચે પ્રમાણે વર્ણવવાથી સમજશે.

ભાગ ૧ થો—ધનનું મહત્વ એમાં ૨૦ પ્રકરણ છે. ભાગ ૨ જો—એમાં ૩૦ પ્રકરણ છે. એમાં ધનવાન થવાને કેવી યોગ્યતા પ્રાપ્ત કરી તે છે. ભાગ ૩ જો—ધંધાની શોધ અને કયા ધંધાથી ધનવાન થાય છે તે વિષે ભાગ ૪ થો—લુદા લુદા પ્રકારની નોકરી રૂઝી રીતે પ્રાપ્ત કરવી તે વિષે. ભાગ ૫ થો વેપાર—ધનવાન થઈ શકાય તેવા લુદી લુદી જાતના વેપારો. ભાગ ૬ થો ખેતી—જમીનનો કસ શી રીતે વધારવો, ખાતર કયા પ્રકારનું કય જમીનમાં ફેટણું નાંખવું વિગેરે ઉપરાંત વરસાદ, પાણીની તમાશ શી રીતે પુરી પાડવી, લુદી લુદી જાતનાં જાતનાં, તથા મગી મસાલા વિગેરે રેતું વાવેતર કયારે કેવી રીતે કરવું કે જેથી પેલાજ દર વરસ કરતા દસ કે વીસ ધણી વધી શકે વિગેરે. ભાગ ૭ થો—ખનીજ પદાર્થોથી ધનની રદિ—એમાં, રૂપિયા વિગેરે ધાતુ સંબંધી પ્રયોગો. ભાગ ૮ થો—ઝરણાનો વેપાર, હીરા, માણિક, મોતી વિગેરેનો વેપાર. ભાગ ૯ થો હુન્નર ઉદ્યોગ—રંગો ઉદ્યોગ, ગ્રામળનો, કાચનો, સાણુ બનાવવાનો, મીઠાબત્તોનો, ફોટોગ્રાફરનો ઉદ્યોગ, સાંમેન્ટનો, વાનિસનો, લાખનો, શાકીનો, ખટનો, દવાસળીયોનો ઉદ્યોગ, સોનું અને રૂપું બનાવવાના, પ્રયોગો બનાવવી, કંપ્યુટીંગ વિગેરે. લુદી લુદી જાતની ધાતુ બનાવવાનાં પ્રયોગો, ધાતુઓનાં ડાંગા કે મેલ કાઢવા, ધાતુ ઉપર ગોલેટ કરવો, વીજળીનાં જેટરી બનાવવી, લાકડાં રંગવાનો, જીવ જંતુઓ, સાપ, માંકડ વિગેરે અનેક જંતુઓ દૂર કરવાનાં, કંપડાં, ધાતુ, કાગળ, કાંચ મોતી, વિગેરે ઉપરથી કાંચ કાઢવાનાં. એજ પારખવાનાં પ્રયોગો, અગ્નિજ્વલની, સૂગંધી બનાવવાનો, કંકુ વિગેરે પરચુરણ વસ્તુઓની બનાવટ, બનાવવી પથ્થર, હાથીદાંત, ચામડાં, હીરા, મોતી, માણિક, પોખરાજ મદ, હીંગ, કેસર, કસ્તૂરી વિગેરે બનાવવી. સીરીસે સુંદર બનાવવાનાં પ્રયોગો, આલ્કસાઈમ બનાવવો, શરબતો, અતરો બનાવવાં, સૂગંધી તેલો, હેર ઓઇલો બનાવવાં, લવંડર, કોસ્મોવોલ્ડર, ગુલાબગળ વિગેરે બનાવવાં, મોઝા લેમેન્ટેક વીગેરે બનાવવા બીજાઈ છી કણી, મીઠું કાપડ બનાવવું, પેન્સિલ બનાવવી. ફોટાનું દારૂખાનું બનાવવું. દારૂહુ ધન શોધી કાઢવું, ચમત્કારીક પ્રયોગો, જાદુખ પ્રયોગો, ફેટલાક ઉપયોગી હુન્નરો, જસ, જેમના દીવા, વીજળીનું તાવીજ, કપુરની મળા ખાલા, મીઠાણી સોપાની, સોના માંદીના વરખ, દનમજન વિગેરે બનાવવું. ભાગ ૧૦ થો—વેદક—વિજ્ઞાન અગ્રેજી દવાઓ, લુદી લુદી જાતનાં ઓઈ અને એસેન્સ બનાવવા, અગ્રેજી પેટન્ટ દવાઓ જેવી કે, કામેન્ટેડ ઓઈ એમોનીયા મીકચર, નાઇટ્રેટ ઓઈ આયર્ન, પોટાશ, કવીનાઇન આયર્ન મીકચર, એકસાઇડ ઓઈ હોપર, પીનકોલર, કલોરોફોર્મ, સાઈટ્રીક એસીડ, કાસ્ટોલ, નાઈટ્રીક એસીડ, હ્યુમ્બરિક એસીડ, ફોસ્ફોરસ, એન્ટીફોસ્ફોરસ, ડેમીયાના ટોનીક પીલ્સ, નર્ટ્રેન્સ પીલ્સ-સીરીસ-સારસ પરીતા, બાલામ્બ લાઇમ, બચુસ, મેથેન, હેગ્ગાઇ, બાલનાઇડ સાણુ, તેલ, ગ્રાંડ, પાવડર વિગેરે, દારૂનો મલમ, કલોરોફોર્મ, કવીનાઇન આયર્ન પીલ્સ, કોમ્પાક્ટ આયર્ન કવીનાઇન ગોળી, સીરીસ ઓઈ દાઇપોહોરેટ એક લાઇમ, વિગેરેની બનાવટ લુદી લુદી જાતના મલમો દર્શી શાસ્ત્રોનાં દવાઓ—કવાયો, યુજો, ગ્રાંડા ગુગળ, અવ ભેવ, આસવ, અરીષ્ટ, પરચુરણ ઉપાયો, પાંગ, હાર, મુરખ્યા, અથાણા, મીઠાં વિગેરે. ભાગ ૧૧ થો ધન પ્રાપ્તિના આધ્યાત્મિક ઉપાયો, ભાગ ૧૨ થો ગરીબમાંથી ધનવાન થવાનાં પુણ્યોનાં જીવન ચરિત્રો વિગેરે ધણ પ્રયોગો અને ઉપાયો કે ગરીબ માણસ પણ ધનવાન થયા સિવાય રહેવાનો નહિ કોઈ રૂ. ૫-૦ અમદાવાદથી ડૉ. રોમન. એલ. એમ. એન્ડ એસ. લખે છે કે ધનવાનનું પુસ્તક ધણ જ ઉપયોગી છે. ખેડાથી, ડી. એમીકલચર હન્ડપેક્ટર સાહેબ જેડીસદાસ. પી. ચોકરી લખે છે કે, ધનવાનનું પુસ્તક મનન કરવા જેવું છે. જોડાણ દેવરાંકર દેવે ભાગ્યોદય એડીસ અમદાવાદ.

ભવિષ્યવેતા.

(બીજી આધ્યાંત)

યાને ભવિષ્ય જાણવાની વિદ્યા—આ નામનું પુસ્તક મળાવે. જે પુસ્તક ઉપરથી દરેક માણસ અને તેા ચેકું કણેશેા હશે તેાપણ, ભવિષ્યમાં શુ બનશે તે જોઈ અને જાણી શકશે. તમે તમારજ ભવિષ્ય ને સુખ દુઃખ જાણી શકશે. ધધાર્માં શુ લાભ થશે સુખ ક્યારે મળશે ? હવે પછી કેવા દિવસેમાં દહાડા જશે તે વિગેરે અનેક વાતો તમે તમારી પોતાની તેમજ પારકાની પણ જોઈ અને જાણી શકશે. જન્મેતરી, વર્ષજન થેર બનાવી શકશે. અને જોઈ શકશે. વારવાર જોઈને ત્યાં ધકકા ખાવા નહિ પડે. તેમ તમે જોશેા તે ખાત્રીથી જોશેા તેમાં દાહાના હોદના કાપન્સ ઉપનૃત જૈન, મુસલમાની અને અંગ્રેજ ભવિષ્ય જાણવાના કાપન્સનો સમાવેશ છે કીમત માત્ર રૂ. ૩-પૌ. ૦-૪-૦

તેમાં નીચે પ્રમાણે ૪૪ પ્રકરણો છે.

પ્રા ૧-૨-સવસન, શક, માસ, અયન, રાશી, મહો, નક્ષત્રો, યોગ, કરણ, ચક્ર, વિગેરે જોવાની રીત. પ્રા. ૩ તે દરેકમાં કરેલા શુભા શુભ કર્મેનું ફળ, પ્રા ૪ થી ૯, મહોના ફળ, નાની મોરી પતેલી અશુભ મહો, મહાદશા, દિનદશા, વિગેરે જોવાની રીત, પ્રા-૧૦-૧૧ તમામ પ્રકારના મહુરતો જોવાની રીત, પ્રા-૧૨ લેણદેણી, તારા, નાદી, પોલી, ગણુ વિગેરે જોવાની રીત, પ્રા-૧૩ ચોરારેલી વસ્તુ જડશે કે કેમ તથા તે ક્યાં મલ છે તે જોવાની રીત, પ્રા. ૧૪ કાવેત્તિદિ માટે પ્રશ્નો જોવાની રીત, પ્રા. ૧૫, જન્મ માસ વગેરેનું ફળ, પ્રા. ૧૬ મહો, અને રાશી, શુભાશુભ, રૂપ, રગ, મંત્રી વિગેરે જોવાની રીત, પ્રા ૧૭-૧૮ જન્મેતરીની કુંડળીઓ બનાવવાની તથા જોવાની રીત. ૧ લાધી બારે બારનું, મહોનું રાશી વાગ ફળ, દશિનું ફળ, અંગ્રેજી રીતે ફળ, પ્રા. ૧૯ બારે લાવોનું મિશ્રફળ, આયોદ્ય, દાસપણું, બધિ-ખાતું, રોગ, સ્ત્રીસુખ, લમ્બુ સુખ, પ્રમદનું સુખ, હાંદગીનું, ચરીરનું સુખ, અકરમાત, ધન પ્રાપ્તિ, લક્ષ્મી, વાહનનું, મકાનનું, માખાપનું, વિદ્યાનું વસ્તુ, મિત્રનું, નપુલ્કપણનું, મુકાદરીનું, આપાર, ૧, ધનસ પતિનું, સુખ દુઃખ ક્યારે મળે વિગેરે જોવાની રીત. પ્રા ૨૦-મહોની દશિનું ફળ, પ્રા. સ્ત્રીની જન્મ કુંડળી ઉપરથી સ્ત્રીનું, તેના પતિનું. સમવા કે 'વિધવાનું, સુખ દુઃખ જોવાની રીત ૨૮ શુ કોપાન બાગત, સ્ત્રી ગર્ભ ધાણુ કરે કે કેમ, સ્ત્રી પ્રગપનું સ્તન, ગર્ભવતીને શુ જન્મશે, ૫મ વગરનું બાળક અવતરવા બાગત. પ્રા ૨૯-જન્મ વખતે આધાર હતું કે દીવાલ હતો વિગેરે જાતી કરવાની રીત, પ્રા. ૩૦-રાજયોગ અને તેનું ફળ, પ્રા ૩૧ થી ૩૩ નાંભસ, પ્રવજ્યા, ચક્ર વિગેરે યોગો અને તેનું ફળ, પ્રા. ૩૪. બાળકનો રીટ યોગ જોવાની રીત, પ્રા. ૩૫-૩૬. બાલુખ્ય જોવાની રીત, ક્યારે ક્યાં કાલકુલી સ્તનુ કાપ વિગેરે જોવાની રીત, પ્રા ૩૭-૪૮, વર્ષજન બનાવવાની રીત પ્રા. ૪૯ શરીરપરની રેખાઓ, નખ, તસ, માંસ વિગેરે ઉપરથી ભવિષ્ય જોવાની રીત, પ્રા ૪૦-૨૫૦ ઉપરથી ભવિષ્ય જાણવાની રીત પ્રા ૪૧ શુ દરતાકોરો ઉપરથી ભવિષ્યફળ, પ્રા. ૪૨ શુ વરસાદ વરસશે કે કેમ. ક્યારે વરસશે, બનાજના કાવતાલની વધધટ, સુદળ કે દુદળ વિગેરે જોવાની રીત પ્રા. ૪૩ શુ નાસિ-દાના, સ્વર ઉપરથી ભવિષ્યની વાત જાણવાની રીત. પ્રા ૪૪ શુ રમલ શસ્ત્ર ઉપરથી કારેલી હર્મજા પુરી થશે કે કેમ, જશ મળશે કે કેમ, ધધાર્માં લાભ થશે કે કેમ, વિગેરે ભવિષ્યની વાત જોવાની રીત.

ઉપર પ્રમાણે અનેક વિષયોનો આ પુસ્તકમાં સમાવેશ કર્યો છે. પટેલી આર્ટનિ કરતાં આ આદ-તિર્માં ધજોજ સુધારો વધારો કર્યા છે. પાકુ બાદ-નીચ. છતાં કીમત માત્ર રૂ ૩ રૂ) પૌ. ૦-૪-૦ રાખી છે. તેની પેલી આદતિના સંબધમાં અનેક અભિપ્રાયો મળ્યા છે

પેદ ઉમીયાશંકર આપુલાઈ રહેતા—(વરુમગામથી ૬૫ મે ૩-૪-૫૦) ભવિષ્યવેતા નામે પુસ્તક જેતાં જોતિષવિદ્યાના અભ્યાસી, જોતિષ જનર અલગો અને જોતિષવિદ્યાને માત્ર આપવાનાં કેઈપણ સજ્જનને આ પુસ્તક અતિ ઉપયોગી છે એમ માફ માનવું છે.

જેઠાલાલ કેવળંદર દેવે લાગ્યોય જોડીરા અમદાવાદ.

શ્રી ચરક સંહિતા.

મુજસદિત મુજસદી ભાષાતર પ્રથમ ભાગ બહાર પાડ્યો છે. તેના સજ્જમા અનેક પેપરો અને વિદ્વાનોએ અભિપ્રાયો આપ્યા છે મોટા મોટા એમ ડી. થયેલા ડૉક્ટરો પણ તેને વખાણે છે. તે આ કૃષ્ણા વિદ્વાન વૈદો વખાણે તેમાં તે નવજાન નથી આયુર્વેદનો મૂળ આ મથ છે આ અંધમાંથી અનેક મથો ઉત્પત્ત થયા છે તેમાં એવી એવી ભુતી કોષો અને દવાઓ છે કે જે આપણા જાણવામાં ન દો પાથી, પણ પશ્ચિમાત્મ શાધોથી અજાણ્યો છીએ. પરંતુ હાલની તેવી સ્થિતિ શોધોનો આ પુસ્તકમાં સમાવેશ થઈ જાય છે. દરેક ડૉક્ટર, હકીમ અને વૈદને આ પુસ્તક પામે તાપી દવાઓ કરવાથી મફત મળે છે. તેમજ આરોગ્ય સાચવી શરીરને વૃદ્ધરત અને દીર્ઘાયુષી બનાવવાની હસ્ત રાખનાર દરેક તેને હમેશાં પાસે રાખવું જોઈએ. આપણા આયુર્વેદમાં-દવાઓને માટે સર્વથી સર્વોચ્ચ મથ ચરકને ગણેલો છે. એજ તેની હાથોગીતા છે. દીર્ઘ ૩ ૫-૦-૦ ૫૫ સાતસો, બેઝા ગ્રેસ દામજ પાકું પુંડું.

માત્ર ભુજ અભિપ્રાય જસ થશે મુંગર પ્રજ્ઞાત્મ આયુર્વેદ કોનેજના મોન્સીયાલ, સાદેગ ડૉ મોપ દલાઈ પ્રજ્ઞામજાણ વૈદ છે. પી એલ, એમ એન્ડ એસ લખે છે કે ચરક સંહિતાનું મુજસદી ભાષાતર કરવાનો જે પ્રયાસ આપે કર્યો છે તે અત્યંત ઉત્તમ છે અને દરેક વૈદને એ પુસ્તક ધરમા રાખવા લાયક છે.

બાવનગર દરબારી કેળવણી ખતાના ઉપરી વિદ્યાધિકારી સાહેબ મે કૌશિકરામભાઈ વિજયદરામભાઈ ખાંડી એ, લખે છે કે શ્રી ચરકસંહિતાનું અરસોડન કરવાથી તે પુસ્તક ધણું ઉપયોગી માનુષ પડ્યું છે. આપનો એ પ્રયાસ શુભ છે. અને આપે લીધેલા થમની સફળતા આજુ પુંડું.

પરસીયન નાઈટસ—ચદરો અરેબીયન નાઈટસ તો વાંચીજ દરો. અરેબીયનનાઈટસ એવી રસીક અને બોધક વાંચાઓ આ પુસ્તકમાં છે ૫૧ ૩ ૧—

સરવૈ, રેવન્યુ અને ફાજદારી કાયદાનું જુથ.

ત્રીજી આધિત—આ પુસ્તકમાં ઇંદીયન પીનલોડની અગતની કલનો, ફોગીનન પ્રોસીજર કોડ, ક્રીકટ પોલીસ એક્ટ, વિલેજ પોલીસ એક્ટ, લેન્ડ રેવન્યુ કો, તે ઉપર ક્યેવી રૂલ, મામલતદાર ઈ એક્ટ, મામના ને તાલુકાના નમુના ચરવાણી રૂલ, સર્કલ ઇન્સ્પેક્ટરની રૂલ, અધીચુનો એક્ટ, આમ દી એક્ટ, ખીલાનો એક્ટ વિગેરે ૨૦ કાલદાઓનો સમાવેશ કર્યો છે ૩૧ ૩ ૨—

ઘરનો વૈદ—આ એક અતિ ઉત્તમ વૈદકનું પુસ્તક છે. જેના દસ ભાગ છે. તેમાં લગભગ ૫૦ પ્રકરણો છે. જેમાં શરીરનું ને તેની અંદર આવેલા અવયવોનું જ્ઞાન, ઉદવેગનું જ્ઞાન, અને તેની દિવા, વનસ્પતિ કાચ, કુદરતી ઉપચારો, દરેક રોગ, તેનાં કારણો, લક્ષણ, અને તેના ઉપચારોનો આ પુસ્તકમાં સમાવેશ કર્યો છે. ૩૧. ૩, ૨-૦-૦ પણ હાલ મગાવનાર પામે માત્ર ૦-૮-૦

વૈદ, યાને વૈદક ભાગ ૧ દ્વા અને ૨ જો.

પુસ્તકમાં તેમામ રોગ મટે એવાં આપણી અને વનસ્પતિશાસ્ત્ર આપવામાં આવ્યાં છે. આ વનસ્પતિમાંથી તે શી રીતે બતાવવા, તથા દષ્ટ દવા કયા કયા રાગ મટાડે છે તે, તથા વનસ્પતિની કેવી રીતે બતાવવી તે, તથા દરેક ધાતુ તથા વિષનું જ્ઞાન કરી બખો પાની રીત, તથા તેની બનતી માત્રાઓ, અવલેહો, ધૂતો તેલો, તથા આસવો વગેરે બતાવવાના દરેક મળુસ સમ ૭ શકે તેવા આપ્યા છે. તે અને વાગ સાથે ખરીદનાર પાસેથી ૧ ૧-૦-૦

વિનોદ ચન્દ્ર—એક અતિ રસમય અને બોધક વાર્તા. આ પુસ્તકમાં સત્યમે જય અને અસત્ય, પ્રથમ અભિયાગદિ દુર્ગુણોથી થતાં વિનાશોનો એવો ચિતાર આપવામાં આવ્યો છે કે ખરેખર વચિનાર મનુષ્ય મને તેવા દુર્ગુણો દ્વા તોપણ તેને સદૃશ્યથી થયા સિવાય છુટકાજ મળે નહીં, એકવાર પુસ્તક હાથમાં લીધા પછી ફરી તેને છુટાંઆ સવામ મુકુન્દ મને તેમ નથી. એકવાર પાંચ પછી તારવાર વાંચાનું મન થઈ આવશે ૩૧. ૨ ૧

જેઠાલાલ કેવશંકર દવે લાખોદય બોડીસ મામલાવાદ,

કાયદાના શિક્ષક

યાને

મુલકી, ફાજદારી અને દીવાની કાયદાઓનું જીવ.

બીજી આવૃત્તિ. પુરેપુરા કાયદા નવા-મુકદ્દમા વધારા અને અગત્યની ટીકા સાથે,
જેની પેઠી આવૃત્તિની બે હજાર નકસો સજ્જા હુંક વખતમાં ખાપી ગઈ એજ તેની લોકગિયતા
તેમાં નીચે પ્રમાણે પુરેપુરા આખા કાયદાઓનો સમાવેશ કર્યો છે.

ફાજદારી વિષયને લગતા કાયદાઓ—ફીમીનલ પ્રોસીજર કોડ, ઈન્ડિયન પીનલ કોડ, મા
માદુસનો એક્ટ, ફટકાની શિક્ષા બાબતનો એક્ટ, જુગારનો એક્ટ, એક્સ્ટ્રાડીશન એક્ટ, આપકારી એક્ટ
અશીશુનો એક્ટ, મીદાનો એક્ટ, કારીજર અને મજૂરોનો એક્ટ, રેલ્વેનો એક્ટ, ફેક્ટરી એક્ટ, રેલ
બ્રાફનો એક્ટ, પોસ્ટનો એક્ટ, એરી જજીસનો એક્ટ, રાજદ્રોહી સલા અટકાવવાનો એક્ટ નાટક
એક્ટનો એક્ટ, નિર્ધારિત એક્ટ, બોમ્બ એક્ટ, ડ્રગ એક્ટ, વિદેશ પોલીસ એક્ટ, ડીસ્ટ્રીક્ટ પોલીસ
એક્ટ. વિગેરે

રેવન્યુ (મુલકી) તથા સરવાઈના વિષયને લગતા કાયદાઓ—લેન્ડ રેવન્યુ કોડ, તેડી
ધ્યેતી રૂબ, મામલતદારાની કોર્ટોનો એક્ટ, સર્કલ ઇન્સ્પેક્ટરની રૂબ, ગામણીની સમજૂતી ઓરીજન
સરવેની રૂબ વિગેરે.

દિવાની વિષયને લગતા કાયદાઓ—સીવીલ પ્રોસીજર કોડ (નવો) વારસાનો એક્ટ, વાર
નીમવાનો એક્ટ કોર્ટ ઓફ ચોર્સ એક્ટ, દક્ષિણ રીલીફ એક્ટીવલર એક્ટ, હિંદુ પુનર્લગ્નનો એક્ટ
ગ્રાંડ માજીસની મિત્રકતનો એક્ટ, પારસીલોગાના સગ્ન તથા તલક બાબતનો અને વારસા બાબતનો
એક્ટ, કોર્ટ ફી એક્ટ, પુરાવાનો એક્ટ, ફોરમ્સ સમખાવાનો એક્ટ, કરારનો એક્ટ, રજીસ્ટ્રેશન એક્ટ,
વહેંચણ કરવાનો એક્ટ, ટ્રાન્સફર ઓફ પ્રોપર્ટી એક્ટ, યુરોપીયન વેટનરી એક્ટ સીવીલ કોર્ટોનો એક્ટ
પ્રોબેટ તથા વધીવટ અક્ષવવાની સન'દો આપવાનો એક્ટ, નાદારીનો એક્ટ, વારસાનો એક્ટ, હિં
લો, વારસોને કરજમ થી છોડવવા બાબતનો એક્ટ, મુસલમાની શરૂ, સહીસદારી વિષે, સહીમતા ઠ
બાબત, રટામ્પ એક્ટ વિગેરે.

પરચુરણ વિષયને લગતા કાયદાઓ—તમાવીનો એક્ટ, લોકલ ફન્ડ એક્ટ, ઇનકમટેક્સ એક્ટ,
મતાદાર એક્ટ, તાલુકદારનો એક્ટ, બદરોનો એક્ટ, વહાણોનો એક્ટ, નરવાનો એક્ટ, મ્યુનિસિપાલ
એક્ટ, જમીન લેવાનો એક્ટ, સુતરાઈ માલ ઉપર જકાત લેવાનો એક્ટ, જંગલી પક્ષી તથા શિકાર
રદ્દીનો એક્ટ, હિંદુસ્તાનનો અવધી નાંજીનો એક્ટ, હિંદુસ્તાનનો તારીફનો એક્ટ, જમીનમાર્ગની કમ
રની મ્યુનિસિપાલ એક્ટ, જમલનો એક્ટ, વાન એક્ટ, ઇરીગેશન એક્ટ, શિંતળા (કાદવાનો એક્ટ
જનાવર તરફ ધાતકાપણ અટકાવવાનો એક્ટ, સેનિટરી એક્ટ, પ્રેસો તથા વર્તમાનપત્રોનો એક્ટ,
આર તથા હુલ સામગ્રીનો એક્ટ, ફટકાની શિક્ષા કરવાનો એક્ટ વિગેરે વિગેરે.

બીજી આવૃત્તિમાં આવેલો નવા કાયદાઓ નીચે પ્રમાણે—

ડીસ્ટ્રીક્ટ મેજિસ્ટ્રેટની વિશેષ સત્તા, બાબત, રાજદ્રોહી કેદને દેશપાર બાબત, બખ્શો તથા મે
બાબત, વાડાના વાહન બાબત, મુકદ્દમા થીતળા કટાવવા બાબત, ટ્રામવેનો એક્ટ, વેપારના અથ હ
દલબાજીથી નિવારણ કરવા બાબત, રટીમ બાબત તપાસવા બાબત, મોટર વાહનનો એક્ટ, પિ
ળનો એક્ટ, ગુન્હેગાર જાતોનો એક્ટ, રાજદ્રોહી નબકા અટકાવવાનો, કારખાનાનો એક્ટ, વિમાની મ
જાઓનો એક્ટ, વીમા કંપનીઓનો એક્ટ, પીડ કોડી કરતોની જગ્યાનો એક્ટ, વેદાનો એક્ટ, કોર્ટ
નિર્દેશ અધિકારનો એક્ટ, રેલ્વેના સર્જાનો એક્ટ, લરહરના કુચ કરવાથી નુકસાન થાય તે બાબ
હિંદુ લોકોના વસીલત નામનો એક્ટ, વિદેશ ગયાઓનો એક્ટ, ટ્રાટ એક્ટ મુખાધિકાર હર્જમેન્ટ બાબતનો એ
ક્ટની બાબતનો એક્ટ, સમરી રેલવેમેન્ટ, એક્ટ, લોડાગીરાસનો એક્ટ, કરીગેશન એક્ટ, તંવાડુનો એક્ટ
સાંકેનિક હોટી પોલેસ એક્ટ, રસ્તા તથા પુલો ઉપરના વેરાનો એક્ટ. રસ્તાને અને ફાજદારી, કો
ની ને મુલકી કોર્ટમાં આપવાની અગ્રહ તથા જવાબના મસુદા. વિગેરે. પુસ્તકની કી. ર. ૩

ભાગ્યોદય

પુસ્તક ૫ મું. સપ્ટેમ્બર સને ૧૯૨૭, અધિક ભાદપદ સંવત ૧૯૭૩ અંક ૭ મો.

આતર શાંતિનો અનુભવ કરવા સુવોધ.

(મારજી પ્રભુની પ્રમાણે બને છે-એ લય.)

પરમ શાંતિની આ ભુજો રેલ જાતી, કહો કોણ વૃત્તિ મહીં અંખલાતી,
વિવિધ જાતિની છે લક્ષરિ એ નદીમાં, નથી જેહની કાંઈ સામકર્ષી મીમાં,
શરીરના વિવિધ વ્યાધિઓને નિવારે, કદી મેસી જે નડાય શાંતિ કિનારે;
કરે શુભ અંતર નિવારી વિકારો, મહિં જે દરી દુગદી એક મારો,
પ્રકટ આત્મજ્યોતિ થતી તેહ માહિ. પરમ શાંતિમા જે રહે નિત્ય નાહી,
વહે આગણે એ નથી કાઈ છેટી, હૃદયમા ભુજો બાહ્યવૃત્તિ સમેટી,
હૃદય પણ અજયંતરે મધ્યમાંહિ, પરમ શાંતિ કેરી લહરી છે છવાઈ,
શુભમંત્રથી શબ્દ વૃત્તિ જગાડો, પછી લક્ષણ વૃત્તિ અંતર લગાડો;
ભુજો ત્યાં વહેતા મુશાંતિ પ્રવાહો, થમાવે ત્રિતાપો તણા સર્વ દાહો,
અદૈકિક જીવન તહા થઈ રહેતું, યદાચિત્ત શાંતિ તણાં જ્ઞાન લેતું,
સ્મરી શ્રીહરિ છેદી જીવત્વ ભાંતિ, લહો બંધુઓ! આ પરમ શાંતિ શાંતિ.
(શ્રી ઉ.)

પરમાત્મ વિશ્રુતિ પ્રતિ આરંભક જય ધ્વનિ.

(પ્રભુ સમિચિતિ મુખ સાગર છા-એ લય.)

જય જય પરમાત્મ વિશ્રુતિ! સાધક સહ આરાધતા;
અગમ્ય પટમાંહિ વિરાજી, જગજીવનું ક્ષિત સાધતા.

ત્યજી બધો, આજ રમતા તત્ત્વમાં.

સૂર્ય સમા જગને વિલસી, તિમિર હૃદયનું બાધતા;
આપ રક્તમીરૂપ સત્રનો, ગ્રહી સગલ આધાર,
કરીએ આજ નૃહરિ ત્રિપે, મનમતિ એકાકાર,

આપ પ્રભુરૂપે રપર્ષી પામીએ પ્રભુત્વને;
મર્યાદિત છે શક્તિઓ, આ અંતરની માધ્ય,
અમર્યાદ તેને થવા, ગ્રેટીએ આપની સહાય,
કળીને જીવત્વ આજ, પામીએ વિશ્રુત્વને

(શ્રી. ઉ.)

નિરુપાધિપદમા સ્થિત સાધકના ઉદ્ગાર.

(ઉઠી ઉઠી પ'ખીરાજ-એ લય.)

મીઠી મીઠી નિંદમાંથી મુજને ના, ઠોઈ જગાવો,
જ'ગાવો, હગાવો, ન તાવો, ન આવો,
વાયુની લહરિ ઠંડી આવતી ન ઠોઈ અટકાવો; મીઠી.

આ કરવું આ એવવું, લોગવવા આ લોગ,
એહ ઉપાધિ ના ગમે, ત્યજી નિંદ્રાનો યોગ;
જેમાં નથી ઠોઈ કાળનું લાન,
થાતું ન જ્યાં અણુધતું અભિમાન,
ત્યાંથી ન મુજને જોલાવો. મીઠી.

આ જોડું ને સારું આ, આ હાનિ આ વૃદ્ધિ,
આ મારું આ પારકું, આ હુ.ખ આ સમૃદ્ધિ;
જેમાં ઉદય અને અસ્ત જણાય,
ભાગે ધરો એવા જેમા ચણાય,
તેમાં ન મુજને જમાવો — મીઠી.

શબ્દ તામસ ત્યાં રેણા, વિવિધ ભાતિ વ્યવહાર,
બંધન હાતા છુપને, ત્યાં છે વિવિધ વિકાર,
અજ્ઞાનનો જેમાં રહેતો પ્રકાશ,
એવા દિવસનો ન ઇચ્છું હું ભાસ,
એને સમૂલ વિલાવો. મીઠી.

જેમાંથી સરકારનું, કાજળ નીકળે નિત્ય,
જેનો પ્રકાશ હાખવે, એકજ વસ્તુ અનિત્ય,
પીતા જે નિત્ય છુપન બળ તેલ,
સળગાવી દે કદી વિધ વિધ મહેલ,
એવા લીવાને છુગાવો. મીઠી.

અન્ય એવું ત્યાં છે નહિ, હું ત્યાં એવું ન લાન,
અહં ઈદથી ન્યાહું જે, અગમ્ય એવું સ્થાન,
મસ્ત બની ત્યાં હું પોદું અખંડ,
કારણ માંહિ વિલાવી પ્રહાંક,
આનંદ ખીજે ન આપેવો.

(ઓ-ઉ.)

સંસારમા દુઃખ રૂપજાવનાર શું છે?

નુપ્તે આ સંસારમાં સર્વ વસ્તુઓ પ્રાપ્ત હોવા છતાં પણ ધણી વખત આપણે તેને દુઃખમાં રૂપાંતરે જોઈએ છીએ. આમ જ્યાં જ્યાં દૃષ્ટિ નાંખીશુ ત્યાં ત્યાં સઘળે ધણા મનુષ્યો સર્વ વાતે મુખી

હોવા છતાં પણ દુઃખી જણાયાં કરે છે. આતુ કારણ તપાસીશુ તો જણાશે કે મનુષ્યના અત્મામાં એક પ્રકારની એવી વાસના તેને દુઃખમાં કરે છે કે જે તેને અપાતે એસવા દેતી નથી. મનુષ્ય જન્મમાંથી નીચામાં નીચી યોનિમાં જન્મ આપનાર પણ આ વાસનાજ છે સર્વ વસ્તુઓ પ્રાપ્ત હોવા છતાં પણ મુજે તેનો ઉપયોગ ન કરવા દેનાર તેજ વાસના છે. મનુષ્ય જીવનમાં સર્વથી નીચામાં નીચી અને ખરાબ વસ્તુ જેમણે નો આપણને આ વાસનાજ જણાશે માલુમ માત્રે વાસનાનો ક્ષય કરવો જોઈએ. આપણાં ધર્મ શાસ્ત્રોમાં પણ વાસનાનેજ દુઃખના કારણ રૂપ ગણ્યું છે અને તેથીજ તેનો ક્ષય કરવા વાત કરવાનું પણ જણાવ્યું છે.

વાસનારૂપી નરકકુંડમાજ શમ, દ્રેષ, કામ, ક્રોધ, મોહ, લોભ, માન, આયા, દ્રોહ, માતસર્વ, પ્રતીકાર, મિથ્યા અપવાદ, મિથ્યા બાપણ, હિંસા, ચોરી, નિર્દયતા, સદેહ, ધર્ષા, આદિ દુઃશીનો વામ રહેલો હોય છે આ દુઃશી મનુષ્યના મનરૂપી મનમાં હમેશાં જમણુ કપીજ કરે છે, અને તેને લીધે શોક, દુઃખ, સતાપ અને પશ્ચાતાપની બીપણ અને ભયકર મૂર્તિઓ પશુ મન ઉપર હમેશાં પોતાનો અધિકાર જમાવ્યાં કરે છે.

વાસના આ પ્રમાણે મનુષ્યને દુઃખમાં રૂપાવનાર છે ખરી, પરંતુ તે અણાની મનુષ્યનેજ સ્થાવી શકે છે, જેમણે શાંતિની પવિત્રતા અને પરમાત્મા પ્રકાશના પરમાનંદની ઝાંખી કરી હોય

છે તેમને તે કાંઈ કરી શકતી નથી માટે વાસના દુઃખ ન આપી શકે તે માટે તેના ઉપર જ્ય મેળવવો જોઈએ, અને પરમાત્માના દિવ્ય આનંદમય પ્રકાશનું અનુસંધાન કરતાં રીખવું જોઈએ.

શાંતી પુરવો ઉચે શિખર ઉપર રહી આનંદનો અનુભવ કરે છે. તેમને વાસનારૂપી જન્મમાં સતાપ થતો નથી. તે ઉપરના શાંતિમય જગતમાં આનંદ માને છે તેનો પ્રકાશ અને વૈભવ પ્રથમ તો તેમને ધણેજ દૂર જણાય છે. પણ જેમ જેમ તે ઉપર ચઢે છે તેમ તેમ તે નિકટ અને નિશ્ચ જણાય છે.

વામનાનો પ્રદેશ એ નીચામાં નીચી જગ્યાએ છે તેનાથી નીચું એક પણ સ્થાન નથી. તેમાં પડેલા જીવોને ધણું દુઃખ સહન કરવું પડે છે જેમને પોતાનું કિત કરવું હોય છે, તેમણે તો તેના બંધનમાંથી મુક્તિ ઉચ્ચ સ્થાન પ્રતિ વળવું જોઈએ. કવિનિ માર્ગ કાંઈ કદિન કે દૂર નથી. તે તમારાથી સહજ સિદ્ધ યાદ શકે તેમ છે અને તમારી પાસેજ છે તમે તમારા પોતાના ઉપર વિનય મેળવી શ્વો, તમારી ઉદ્વિગ્ને તમારા વશમાં કરી શ્વો, કે પછી ઉત્તિમાર્ગ તમારા હાથમાંજ આવો પડશે જે મનુષ્યના મનમાંથી સ્વાર્થની ગંધ નીકળી ગઈ છે, જેણે પોતાની ઇચ્છાઓને વશ કરવાનું અને પોતાના ચચળ મન ઉપર અધિકાર પ્રાપ્ત કરવાનું શરૂ કરી દીધું છે તેણે ઉત્તિ માર્ગને પ્રાપ્ત કરી લીધો છે એમ સમજાવો.

વાસના એ મનુષ્ય જાતિના સારૂરૂપ છે. શાંતિ અને આનંદનો નાશ કરનાર છે. વાસનાને વશ રાખીને મનુષ્ય નીચામાં નીચું, અને અધમમાં અધમ કામ કરવા તૈયાર થઈ જાય છે. વાસના એ દુઃખનું મૂળ છે અને પાપની જ્વલનરૂપ છે.

ઈશ્વરીય નિવરો અને પરમાત્માના ગુણોના અણાનથી અને શાંત અને પવિત્ર માર્ગના અનુસંધાનથીજ મનુષ્યનામાં સ્વાર્થ બુદ્ધિ ઉત્પન્ન

ધાય છે. વાસના અધકાર રૂપ છે જ્યાં બ્રહ્મજ્ઞાનનો અભાવ છે ત્યાજી તેની શક્તિ ધાય છે. જ્યાં બ્રહ્મજ્ઞાન હોય છે ત્યાં તેનો પ્રવેશ યદ્ય શક્યો નથી. જ્ઞાની પુરુષના મનમાંથી અજ્ઞાનરૂપી અધકારનો નાશ ધાય છે. વિશુદ્ધ હૃદયમાં વાસનાનો અભાવ હોય છે માટે મનુષ્ય માર્ગે જો વામનાના વાસથી બચવું હોય તો અજ્ઞાનરૂપી અધકારનો નાશ કરવા માટે જ્ઞાનને મેળવવું જોઈએ. અને પોતાના હૃદયને વિશુદ્ધ અને સરળ બનાવવું જોઈએ.

વાસના પ્રત્યેક રૂપ અને પ્રત્યેક અવસ્થામાં રૂપ, આપતિ અને અશાંતિના કારણરૂપ છે. જેવી રીતે દેવતા-મોડી મોટી મકાન છમારતેને જોતજોતામાં ખાખ બનાવી દે છે, તેજ પ્રમાણે વાસનારૂપી અગ્નિ પણ મનુષ્યને અને તેના કાર્યોને નષ્ટ બ્રષ્ટ કરી નાખે છે જેથી જે માણસોને સુખી, શાંતિની અને આનંદની જરૂર હોય તેમજો તો વાસનાનો ક્ષય કરવા યત્ન કરવોજ જોઈએ.

વાસનાનો ક્ષય કરવાને માટે મનુષ્યે શાંતિને ધારણ કરવી જોઈએ તેમજ મતીપને પણ પોતાનામાં સ્થાન આપવું જોઈએ. જ્ઞાની પુરુષ વાસનાનું ઘમન કરી શકે છે પણ મૂર્ખ માણસો વાસનાને વશીકૃત યદ્ય રહે છે. જે મનુષ્યોને જ્ઞાન અને બુદ્ધિ મેળવવાની ઇચ્છા રહે છે, તેઓ મૂર્ખતા અને અજ્ઞાનતાથી દૂર રહે છે શાંતિની ઇચ્છા રાખનારો શાંતિના માર્ગનું ગ્રહણ કરે છે અને જેમ જેમ તે માર્ગે પ્રયાણ કરે તો જય છે તેમ તેમ વાસના, રૂપ અને નિરાશાને અધારા ગુપ્ત ગ્યાનમાં પાછા પડી મૂકે તો જય છે.

જ્ઞાન અને શાંતિને પ્રાપ્ત કરવાને માટે મનુષ્યે પ્રથમ વાસનાના સ્વરૂપનું જ્ઞાન મેળવવું જોઈએ. જે જ્યારે તેનું વાસ્તવિક જ્ઞાન થઈ જાય છે ત્યારે તેનો ત્યાગ કરીને તેનાથી મુક્ત થવાનું ઘર્ષણ મરજ ત્યાગે છે પણ જ્યાં સુધી મનુષ્ય સ્વાર્થ અને વાસનામાં લિન રહ્યા કરે છે ત્યાં સુધી તેને વાસનાના સ્વરૂપનું જ્ઞાન થતું નથી વાસનાથી મનુષ્ય દોષી અને લોભી ધાય છે, એટલુંજ નહિ પણ તેને વશ યદ્યેકો મનુષ્ય

પોતાને ઉચ્ચ અને બીજાને નીચ સમજવા માડે છે. તે પછી તે બીજાઓમાં દોષ અને અવગુણોને જોવા માડે છે અને અન્યને સ્વાર્થી માનતા શીખે છે. બીજા મનુષ્યોને સ્વાર્થી જણાવવાથી કે અન્યની નિંદા કરવાથી મનુષ્ય પોતાના સ્વાર્થનો ભોગ આપી શકે તો નથી સ્વાર્થથી બચવાને માટે પોતાને પવિત્ર બનાવવાની મનુષ્યને પ્રથમ જરૂર છે. બીજાઓના દોષ જોવાથી અથવા તેમનામાં દોષારોપણ કરવાથી આપણને શાંતિના માર્ગનું જ્ઞાન થતું નથી.

શાંતિનો માર્ગ હાય કરવાને માટે આપણે પ્રથમ સ્વાર્થ ત્યાગ કરવો જોઈએ, પછી દ્વિધોને વશ કરવી જોઈએ અને આત્મ-સંયમનો અભ્યાસ નિરતર રાખવો જોઈએ, અન્યને સ્વાર્થી અવગુણોથી મુક્ત કરવા પરેસા પ્રથમ આપણામાંના વાસનાદિ અવગુણોનો ત્યાગ કરતાં શીખવું જોઈએ. જેમ શુદ્ધ જળ હોય છે તેજ શરીરનો મેલ ધોઈ શકે છે, પણ મંદ ને મલિન જળ તો શરીરમાં ઉટ્ટો મેલ વધારે છે. તેવી રીતે આપણે પણ પ્રથમ નિર્દોષ બનવું જોઈએ. આપણે બીજાને દોષ વાતની શીખામણ દેવા તૈયાર યદ્ય જતા હોઈએ, પણ તે દોષ આપણામાં છે કે કેમ તેની પ્રથમ તપાસ કરવી જોઈએ, અને જે હોય તો પ્રથમ આપણેજ તેનો ત્યાગ કરી અને પછીજ અન્યને સિખામણ દેવાની પ્રવૃત્તિ કરવી જોઈએ.

આપણેજ બીડી પીતા હોઈએ અને અન્યને કહીએ કે માંઝ, બીડી પીવાથી તુલકાન છે, બીડી પીવાથી હોજરી બગડે છે, અને તેથી જરૂરિયાત મંદ પડી જાય છે. લોહી ઉડી જઈ શીક પડી જાય છે, માટે બીડી પીવી નહિ. પણ આ સિખામણ બીજા મનુષ્યના માન્યામાં આવતી નથી. પણ પ્રથમ આપણેજ બીડી પીવાની બંધ કરી અને તેનાથી મળતો લાભ મેળવી પછી બીજાને કહ્યું હોય કે 'બીડી ન પીશો' તો તે વખતે તેના માન્યામાં તે વાત આવી શકે છે. તેવીજ રીતે પ્રથમ માણસે અન્યના દોષો જોવાની ટેવ છોડી દઈ આપણાજ દોષો સુધારવા યત્ન કરવો જોઈએ. આપણે આપણા અવગુણોનો પ્રથમ ત્યાગ કરવોજ જોઈએ અને તે પછી બીજાને બોધ કરતાં શીખવું જોઈએ.

જે મનુષ્યો પોતા પોતાને વશ કરી શકે છે, તેજ મનુષ્ય ખીજના ઉપર જ્ય મેળવી શકે છે અને અન્યને પોતાને વશ વર્તીવી શકે છે. એવા મનુષ્યો ખીજ મનુષ્યોને વાસનાથી અધીર ક્રોધ, માન, માયા, કે લોભથી વશ કરવા હોય તો નથી પણ માત્ર પ્રેમ અને સ્નેહથી એમને વશ કરી શકે છે. જેથી મનુષ્યે પ્રથમ પોતાનેજ વશમાં રાખી સકાય તેવું સામર્થ્ય મેળવી પોતાને વશ કર્યા પછીજ અન્યના ઉપર અધિકાર મળવવાની આશા કરવી.

પ્રથમ સાચુસો પોતાની પ્રથમ સા અને ખીજની વિદા કરી શકે છે; પરંતુ સુદિમાન મનુષ્ય પોતાની મિદા અને ખીજની પ્રથમ સા કરી શકે છે. મનુષ્યને માટે શાંતિ મળવવાનું સ્થાન ત્યાજ્ય અને તેમાં નથી પણ વિચારોના અતરંગ સંસારમાં છે. ખીજના કાર્યોમાં દેરદાર કરાવવાથી શાંતિ માર્ગની પ્રાપ્તિ થતી નથી, પણ તેની પ્રાપ્તિ તો પોતાનાજ કાર્યોને વિશુદ્ધ અને પવિત્ર બનાવવાથીજ થઈ શકે છે.

જે માણસો વાસનાના રમથી ખરડાયલા હોય છે, તેઓજ પ્રથમ ખીજ મનુષ્યોને સુધારવા માટે ચલ કરે છે. પરંતુ જ્ઞાની પુરુષો તો પ્રથમ પોતાનેજ સુધારવા માટે ચલ કરી શકે છે જે મનુષ્યોને ખીજને સુધારવાની ઇચ્છા હોય તેમજો, તો પ્રથમ પોતાને સુધાર્યા પછીજ અન્યને સુધારવાનો માર્ગ શક્ય કરવા, નહિજો. માત્ર વિષયવાસનાઓના ત્યાગ કરવાથીજ મનુષ્ય સુધરી શકે તો નથી, પરંતુ તેની સાથે સ્વાયંત્ર્ય ભોગ આપવો પડે છે અને હૃદયને વિશુદ્ધ અને સરળ બનાવવું પડે છે.

મનુષ્યનું જીવન એક પહાડમ છે. જોની તલેલીએ વાસનાનું અને શિખર ઉપર શાંતિનું નિવાસ સ્થાન છે. વાસનાનો હાથ કરતાં કરતાંજ મનુષ્ય શાંતિના ઉચ્ચ શિખર સુધી પહોંચી શકે

છે. વાસનામાં કોઈક યક્ષિ તો હોય છેજ પણ તે નિયંત્રણ પ્રતિ લઈ જનાર હોય છે કે જેનું ચિરિક્ષમંદુર્ભાગ્ય હોય છે. મનમાં હમેશાં ઇચ્છાઓ તો ઉત્પન્ન થયાંજ કરે છે. જો તે શુભરૂપ હોય છે તો તે સુખકર નિવડે છે, અને અશુભ હોય છે તો તે દુઃખકર નિવડે છે. ઇચ્છાઓ એક પ્રકારની સળમતા અગ્નિ જેવી છે કે જે સ્વર્ગના દ્વાર ઉપર રક્ષાનું કામ કરી કરે છે. મુખેની ભાળાને તે અવધન બંધ કરી નાખે છે બ્યારે સુદિમાનીને સ્વર્ગમાં દોખવ કરાવી શકે છે.

જે મનુષ્ય પોતાની અવાનતાની હતને નહીં જાણે તો, મૂર્ખ હોય છે. તે હમેશાં પોતાના વિચારોનો શ્રુતામજ હોય છે કે જે સદા પોતાની ઇચ્છાઓ મનુમાર કામ કરી કરે છે તેથી ઉડે છે. જે મનુષ્ય પોતાની અવાનતાને નહીં જાણે છે, તે મનુષ્ય સુદિમાન છે, કે જે પોતાના વિચારોની નિરર્થકતાને સમજી શકે છે અને પોતાની વાસનાઓનું યુગ્મન કરી શકે છે.

મૂર્ખ મનુષ્ય અવાનતાને સીધે નીધામાં નીધા ક્રમાં ગમકમાં કરે છે પરંતુ સુદિમાન મનુષ્ય જ્ઞાનના ઉચ્ચમાં ઉચ્ચ ક્ષેત્રમાં પ્રવેશ કરી શકે છે. મૂર્ખ મનુષ્ય ઇચ્છાઓને વશ થઈને દુઃખમાંજ રવાંટાં કરી અતે મરણને મરણ થાય છે, ત્યારે સુદિમાન મનુષ્ય હૃદય અભિલાષા રાજો છે અને શાંત રહી સુખમાંજ જીવન વ્યવિત કરે છે.

બાંધોમતિના અભિલાષા પુરુષો દુઃખના કારણરૂપ વાસનાઓનો હાથ કરોને માનસિક ઉન્નતિ કરતાં કરતાં જ્ઞાન પ્રાપ્તિમાં લીન થઈ શકે તિના ઉચ્ચતમ શિખરની તરફ એકાગ્રતા સાધી હોયે હોયે વધ્યાં કરે છે અને અંતે અગ્રીય રવાનામાં પહોંચી પરમાનંદનો ભોગ કરી શકે છે.

તિરસ્કાર કરતાં દયા એ વધારે સખજ સુધારક તત્ત્વ છે. પસદગી સિવાયનું વાચન, સારી વર્તણૂક, કૃતિ એ ધારણું અર્થ છે. આયામની અન્તે આરામની જરૂર છે, તેમ જ કર્તવ્યની અન્તે ગમ્મતની પણ જરૂર છે.

હૃદયના પ્રાથમિક પ્રમ ભોષ્ય, જે આમ હોમ તો કોઈ પણ હૃદયના અન્તે નિષ્કળ જતી નથી. આશાનું ફેર, વિસ્તીર્ણ રાખવાને નિષ્કળતા બહુ ઓછી ભળે છે. સત્વતા દિવ્ય મંદિરમાં સત્ત્વને સત્ત્વ તરિકે ઓઠનારજ પ્રવેશ કરે છે.

ગ્રાહકોને લાભકારક સૂચના.

અને

માર્ગોદય પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ.

પ્રિ

ય બંધુ ! આપ જણીને ખુશી થશો કે, આપના ભાગ્યોદય માસીક માટે અમેએ હાલ-માં જ શ્રી સત્યપ્રકાશ પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ-કે જે રા. ડાહ્યાભાઈ સકરાભાઈ ગાંધીના 'માલીકી-પણાનું' છાપખાનું અમદાવાદ-

માં ખાડીઆમાં હતું. તે અમેએ વેચાણ રાખી તેવું નામ,

" શ્રી માર્ગોદય પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ. "

એવું રાખ્યું છે. અને તેથી હવે પછી ભાગ્યોદય માસીકને નીકળવામાં જે થોડી ઘણી અનિયમિતતા કાઢ કાઢ વખતે થતી હતી તે મળી જાય છે, અને હવેથી દરમાસે નિયમસરજ તે બહાર પડી તમને સતોષ આપશે.

વળી કેટલાંક પુસ્તકો કે જે છાપાવવામાં ઘણો વખત જતો હતો—જાપવા તરીકે કાપદાનો શિક્ષક—વાને ફેજાદારી રેવન્યુ અને દીવાની કાવ ડાએલ જીપ-કે જે છાપવાનું કામ જાનેવારી મા-સમાં શરૂ થયું હતું. તે આજ સુધીમાં જુદાં જુદાં ત્રણ છાપખાનામાં છાપવા હતા પણ પૂરું થયું નહોતું. તે હવે આપણા પ્રેસમાં છાપવી પુર કરી દીધું છે, અને બધાવતા પદર વીસેક દિવસ લા-ગશે જેથી તે પછી તૈયાર થઈ જશે.

તેમજ પ્રેસની પડતી અગવડોને લેવિંગ-અન્ડ-હીત શિક્ષા, ત્રિકાળદર્શક દર્પણ અને મા-

સ્ટર ઓફ નોલેજ કે જે છાપાવા વગરજ પડી રહ્યાં છે તે થોડા વખતમાં હવે આપણા પ્રેસમાં છાપાઈ તૈયાર થશે.

આ ઉપરાંત અમારા ભાગ્યોદયના ગ્રાહકોને આ પ્રેસમાં છાપાવવાનું કામ કરી આપવાનો પ્રથમ લાભ મળશે. અમારી પાસે અગ્રેજી, સં-સ્કૃત, હીંદી, મરાઠી ને ગુજરાતી તમામ જાતનાં લાઈપ હોવાથી દરેક માયામાં કામ માઈ સફાઈમાં સરવું અને મુદતસર કરી આપવામાં આવશે.

તેમજ કાર્ડ, કવર, છુટક હેન્ડ માનો, નોટપે-પર, લેટર પેપર, નીચીટીંગ કાર્ડો, કંઠાતરીઓ વિગેરે તમામ કામ ટુક વખતમાં કરી આપવામાં આવશે. રમતેર મી ગાડીમાં પણ કામ ઉત્તમ પ્રકારે થઈ શકશે. અન્ય માસીકો તથા આ પ્રેસ-માં છાપવા માટે અમે વધુ સવડ રાખી છે માટે 'હવે' જે ઘણાં માંડીયા તથા ત્રણ ચચાર મંડીને અ-નિયમિત નીકળતા હોય તેઓ જે અમારા પ્રેસમાં પોતાનાં કામ આપશે તો તેમની નિયમિતતા સચવાશે અને કામ સાઈ થતા ગ્રાહકોની પણ શ્રદ્ધ થશે.

આવા મોખવારીના વખતમાં અમે પ્રેસ રાખવાનું એક ખરેખર સાહમજ માથે બોલ્યું છે. પણ તેથી જ ભાગ્યોદય માસીકની નિયમિતતા સચવાશે, તથા મનપમદ કામ થશે તો ગ્રાહકોને સતોષ થતાં અમે અમારો બદલો માની સર્જશું. તેમજ અમારા ગ્રાહક અધુરો પણ અમને કામ આપી અમારા સાહસને ઉત્તેજન આપશે તો અમે સતોષ માનીશું.

તાનો.

મોટા થવાની ઇચ્છા હોય તો પ્રથમ નાના થવું. નાના થયા વિના મોટા કદાપિ થવાનું નથી. નેટલું જણીએ તેટલું જ્યાં ત્યાં ને જ્યારે ત્યારે જણાવીએ એ માનસિક અવમતા છે.

જૂની જતાં શીખો નૂતની જવામાં ઉદારતા છે, સમાજવાદની નીચતા છે. હિસાબ જે દિશામાં જાય તે દિશામાં ખુ-લીથી જાઓ એવું તેમાંજ છે.

ઉત્કૃષ્ટ જીવન શી રીતે પ્રાપ્ત કરવું.

ઉત્કૃષ્ટ જીવન પ્રાપ્ત કરવાને માટે મનુષ્યે પોતાની વાણી ઉપર કાલ્પ રાખતાં શીખવું જોઈએ. પોતાની વાણી એવી ન હોવી જોઈએ કે, જોઈ તોમાં જાનના દોષ કાઢવાનું કારણ મળી આવે.

પોતાની વાણીથી બીજાનું હૃદય સાંત શાય, આપણા પ્રતિ પ્રેમ અધાય અને તેનું દિલ પાય તેવીજ હોવી જોઈએ. વાણીમાં અસત્યનો અંશ પણ અસહ્યો ન જોઈએ. તેમજ ગમે તે વખતે ગમે તેમ મિથ્યા બાધણું કરવું ન જોઈએ.

માણસ માટે પોતાની વાણીની અને વચનની કીમત ગણતાં શીખવું જોઈએ. નાહક ગમે તેમ આડું અવળું માલ વગરનું ખોલ્યા કરવું, કે જેમા કાંઈ પણ તાત્પર્ય ન હોય તેવા માર્ગે વાણીનો વ્યય ન કરવો.

અન્યતા સ્નેહમાળ દોષોને પણ વધારી વધારીને અન્યના આગળ માર્યા કરવા, અને તેની નિંદા કરવી એ અધોગતિમાં લઈ જનાર છે. આધાર વગરની જુદી કલ્પનાઓ કરવી.

વિશ્વાસ અને સંમતિથી ઉપર બર્થ લઈ વિલઈ કરવા એ સર્વ વાણીના અવગુણો છે.

દરેક મનુષ્યે જાણવું જોઈએ કે આ જગતમાં આપણા જીવનની મર્યાદા ઘણીજ ડુંડી છે અને ટુંક સમયમાં કરવાનું કરતાં અધરા જે પ્રાપ્ત કરવાનું હોય તે પ્રાપ્ત કરતાં તેને ખીજના દોષોને જોણી કાઢવામાં સુભાવી ન દેવું જોઈએ.

જગતનાં પાપ, ક્રમ, અને શોક ખીજના દોષો ખોળવાથી કે તેને માટે વાદવિવાદ કરવાથી દૂર થઈ શકતાં નથી. જે મનુષ્યો ખીજના દોષો શોધવામાં મસ્તુલ રહે છે તેઓ પવિત્ર જીવનનો સ્વાદ સાખી શકતા નથી. તેઓને માટે તો આ-

ત્મિક સંયમનો વાસ્તવિક માર્ગ શોધવાનો બાકીજ હોય છે. જે મનુષ્ય પોતે પોતાના શબ્દોને નષ્ટ અને પવિત્ર બનાવે છે તે જરૂર ઉચ્ચતમ માર્ગ

અને પવિત્ર જીવનને પ્રાપ્ત કરી શકે છે. તેજ પોતાની શક્તિઓને સુરક્ષિત રાખી શકે છે. અને તેજ પોતાના મનને સાંત બનાવી શકે છે. તે મનુષ્યનામા સત્યનો બાવ હૃદયમાં જામીતજ રહે છે. જ્યારે મનુષ્ય પોતાની વાણીના નિરોધ કરતા અને પોતાની વાણીને વસા કરતાં શીખી શકે છે ત્યારે સ્વાર્થ ઇચ્છાઓ અને અયોગ્ય વિચાર તેનામાં પ્રવેશ કરીને શબ્દો રૂપે બહાર આવવી શકતા નથી જ્યારે વાણી સર્વથા શ્રિય, મધુર, પવિત્ર અને ઉપયોગી થઈ જાય, જ્યારે સત્ય અને યથાર્થ શબ્દો સિવાય કોઈ શબ્દ મુખમાંથી ન નિકળે, જ્યારે તે સર્વ વાતો થઈ જાય ત્યારે સદ્બાધણના તમામ પગથીયાં પૂરાં થઈ રહે છે અને તે પછીજ સત્યનો બાવ જામીત થાય છે.

કોઈ પણ કાર્ય, ખરી તે આશંકા હોય કેવા ગમે તેવું હોય તોપણ તે ઉત્તમ પ્રકારે ઉદ્યોગ અને શ્રમ પ્રપાત, કયાં સિવાય સિદ્ધ થઈ શકતું નથી.

જ્યાં સુધી નાની નાની વાતોનું સાંત મેળવવામાં આવતું નથી ત્યાં સુધી મોટી મોટી વાતોનું સાંત થતું નથી. મનુષ્ય પોતાના શરીરના ઇશ્વરને દૂર કરી વગર પોતાના મનને સત્યના માર્ગે વાળી શકતો નથી. જેમ, જ્ય સુધી કોઈ વાતના અંશોનું અને શબ્દોનું પ્રયત્ન માન થતું નથી ત્યાં સુધી તે ભાષાની પારીક્ષાઓને જાણી શકતો નથી. તેજ પ્રકારે જ્ય સુધી સમ્યક્ત્વ અને સદાચારની વર્ણમાળાને ખોલ થતો નથી ત્યાં સુધી મનની ગુદ અવસ્થાઓ અને ભાવનાઓનું માન થઈ શકતું નથી. તેમા યથાર્થ ઉદ્યોગ કરવાની જરૂર છે. પ્રત્યેક મનુષ્યને તવીન કામ શીખવાને માટે ઉદ્યોગ કરવોજ પડે છે, અને તે શીખવાને માટે તેને પોતાના શુરની આશાઓનું પાલન કરવું પડે છે. તેજ અતે પોતાના સુર સુખ માનવાન તે બર્ન શકે છે. જ્યારે સાધારણ વિષયોનું માન મેળવવાને માટે મહેનત કરવી પડે છે તો આત્મચાન

કે જે સર્વોત્તમ છે તેનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવાને માટે તો ખરી મહેનત કરવીજ નોંધજો. જે મનુષ્ય વચ્ચે મહેનત કે વગર ઉદ્યોગે મોક્ષને ઇચ્છે છે તે કદાપિ દુઃખો અને પ્રેરણાથી બહાર નીકળી શકતો નથી. તેનું મન કદાપિ પશુ ચાંત અને સુરક્ષિત યજ્ઞ સંસ્કૃત નથી અને તેનું જીવન કદાપિ પશુ નિયમિત બની શકતું નથી તેમને કેવળ ભોગ ભોગવવામાજ પ્રેમ હોય છે, પણ સત્યમાં હોતો નથી. જે હૃદયથી સત્યના ઉપાસક છે, અને તેને જનજીવની અભિલાષા રાખે છે તેમને પરિશ્રમના કિસાબ હોતો નથી. તે ધૈર્યની સાથે સાથે પ્રસન્નતાથી પ્રમત્ત કરતો જાય છે, અને એ પ્રભાણે સતત પ્રવૃત્ત કરતાં આતે સત્યને મેળવી શકે છે.

બહારની સુધાની અનુચિત દશાઓ એ કેવળ હૃદયની અનુચિત દશાઓના પરિણામ રૂપ છે. જે શરીરમાં આજસ ભરાય છે, તે મન પણ આજસ બને છે. જામ વશમાં રહેવી એ મન નહિ હોવાની સૂચના આપનાર છે અને દશાઓની ચિકિત્સા કરવી એ ખરેખર તો આત્મચિકિત્સા દશાની ચિકિત્સા કરવા છે. અસત્યથી બચતું એ સત્યના તરફ લાઇ છે. જેમ જેમ મનુષ્ય આજસ અને સ્વાર્થે પરતાને છોડવા લાગે છે, તેમ તેમ તેવામાં શીઘ્ર, સંયમ, નિયમ, શિષ્ટતા અને આત્મ સંમર્પણ વિગેરે ગુણોને પ્રદક્ષ કરી શકે છે અને તે પછી તે જાળ, સાંઠસ અને દહતો હૃદયન કરી શકે છે કે જે મહાને કાર્યો કરવાને માટે જરૂરની છે. જેમ જેમ તે વાણીના હોળોને દૂર કરી શકે છે તેમ તેમ તે પોતાનામાં સત્યતા, નમ્રતા, દયાળુતા અને આત્મજાળ આદિ ગુણોને વધારી શકે છે અને આનંદિક દહતાં અને સ્થિરતાને પ્રાપ્ત કરી શકે છે કે જેના વગર આનંદિક શક્તિઓ શીઘ્ર અને નિયમિત યજ્ઞ શક્તી નથી અને ચરિત્ર અને જ્ઞાનની ઉચ્ચતર અવસ્થાઓ સુધી પહોંચી શકતી નથી. એવીજ રીતે તે જેમ જેમ બરાબર કામ કરતાં શીખે છે તેમ તેમ તેને તેનું જ્ઞાન વધતું જાય છે અને તેની શક્તિ દૃઢિ તેજ યતી જાય છે જે પ્રકારે જેમ વિદ્યાર્થી પોતાના પાઠને પારિવારી શકે છે તે

પછી તેને પ્રણા, આનંદ થાય છે તેમ પ્રકારે બ્યારે સંભારી ધર્મમાં મનુષ્ય અવશ્યો ઉપર વિનય પ્રાપ્ત કરી શકે છે તે પછી તેને એવી આનંદ પ્રાપ્ત થાય છે કે જે વિષય વાસનામાં હુમ મનુષ્યને કદાપિ થક શકતો નથી.

૧ દરેક મનુષ્યે દરોજ ત્રણ વિશેષ ગુણોનો અભ્યાસ કરવો નોંધજો. ૧ પોતાના કર્તવ્ય કે મનું નિઃસ્વાર્થપણે પાલન કરવું. ૨ સત્ય ઉપર અટલ રહેવું અને ૩ અનંત ક્ષમાશીલ રહેવું. સત્ય અને સદાચારના અભિલાષિ મનુષ્ય ઉચ્ચતર અને કડિનતર કાર્યો કરવાને માટે અને હૃદયના શુદ્ધ આવેશે સચમમાં લાવવાને અને શુદ્ધ કરવાને માટે તૈયાર રહે છે. બાંધુકી મનુષ્ય પોતાના કર્તવ્યનું બરાબર પાલન કરી શકતો નથી ત્યાં સુધી ઉત્તમ ગુણો જાણી શકતો નથી અને સત્યનું જ્ઞાન પણ યજ્ઞ શકતું નથી. કર્તવ્યનું પાલન કરવું એને કેટલાક લોકો દુઃખમય કાર્ય સમજી શકે છે. તે સમજે છે કે કર્તવ્ય એક બંધો છે માટે તેમને જેમ તેમ કરીને પુર કરવું. આ પ્રકારે કર્તવ્યનું હલકું મદ્ય આકતું એ સ્વાર્થ શુદ્ધ શક્તિથી જીવનના વાસ્તવિક રહસ્યને ન સમજવાનું જ કારણ છે.

કર્તવ્યને ઉચ્ચ અને પવિત્ર કાર્ય સમજવું નોંધજો. અને તેનું પૂર્ણ રૂપથી નિઃસ્વાર્થ યજ્ઞને પાલન કરવું એ મનુષ્યની જીવનમાં એક મુખ્ય નિયમ છે. કર્તવ્યનું પાલન કરતી વખતે સંપૂર્ણ બ્યક્તિગત બાંધો અને સ્વાર્થશુદ્ધ વિચારોને દૂર કરવા નોંધજો. અને પછી બ્યારે તેમ થાય છે ત્યારે કર્તવ્ય એ પછી દુઃખ ઉપાવનાર નહિ પણ સુખના કારણરૂપ સમજાય છે. જે માણસ સ્વાર્થ અને લાંબની આશા રાખે છે તેમ જ્ઞાન શુદ્ધિને કાંબંડુ ખાંડ આપનાર સમજાય છે. જે કર્તવ્યને દુઃખમય માનનાર મનુષ્ય પોતાના તરફ નિર્દેશ તો તેને જાણીને કે તેને કર્તવ્યથી દુઃખ નથી, પણ કર્તવ્યથી બચવાની સ્વાર્થશુદ્ધિ ઇચ્છામાં દુઃખ છે. જે મનુષ્ય પોતાના કર્તવ્ય કરતું બરાબર પાલન કરતો નથી તે ધર્મ આગળ ગમી પડે છે, જેનું હૃદય કર્તવ્ય કરનાર વિરુદ્ધ છે તે ધર્મ અને સંદેશજીના વિરોધી છે. પોતાને કરવાનું કામ ગમે તો થોડું હોયે દિવા

વધારે હોય, પોતાનું હોય કે પારકું હોય તો પશુ તેનું ઉત્તમ રીતે પાલન કરવું જોઈએ. જ્યારે કર્તવ્ય એક પ્રેમની વસ્તુ થઈ જાય છે અને પ્રત્યેક કર્તવ્યનું જરોજર ખરા અંત કરણથી પાલન કરવામાં આવે છે ત્યારે હૃદયમાંથી ધણે માટે સ્વાર્થતા નીકળી જાય છે, અને સત્યના ચિખર તરફ મનુષ્ય વળે છે.

સમ્યક્ત્વ મનુષ્ય પોતાના કર્તવ્ય કર્મને જરોજર કરવાને માટે મનને એકજ દિશા તરફ જોડી રાખે છે. અને બીજાના કાર્યોમાં વચ્ચે માધુ ધાસતો નથી પોતે પોતાનું જ કાર્ય એક ચિત્તે કરી, કરે છે આપણું કામ ગમે નો તુલ્ય હોય કિંવા કઠિન હોય તોપણ તે બીજાના કામ કરતાં ઉત્તમ છે એમ સમજવું. અને પોતાના કામમાં પશુ સત્ય માર્ગ ઉપર અટલ રહેવું સત્યનો શુભ હૃદયમાં દૃઢતાથી જામી જવો જોઈએ. અને હરેશ્વરના તમામ કામમાં તેનો પ્રવેશ થાય જોઈએ હોવો જોઈએ. સર્વ પ્રકારના અસત્ય પ્રપંચ, અને પાપમય આચારનો હમેશાં માટે ત્યાગ કરવો જોઈએ.

૨) સત્યના માર્ગથી જરા પણ ડમવું ન જોઈએ સત્ય માર્ગમાંથી ડગ્યા તો સદાચારમાંથી પણ ડગી જવાના. કોઈ પણ વાત કહેવી તે જેની હોય તેવીજ સત્ય કહેવી પોતાના ક્ષુદ્ર સ્વાર્થ કે લોભને માટે છળ, કપટ ન કરવા જોઈએ.

૩) સમ્યક્ત્વ અને સદાચારી મનુષ્ય માત્ર પોતાના સંબંધોના વિચારો અને કાર્યોમાં પ્રમાણિત પદ્ધતિના ઉપયોગ કરે છે એટલું જ નહિ પણ તે જે કોઈ કહેશે તે સત્ય અને ખરું જ કહેશે. તેમાં અસત્ય કે છળમયચેતના અસત્ય તે હોયેરી શકતો નથી. આ પ્રકારે જે પોતાના મનને સત્યના સિદ્ધાંતને અનુસાર બનાવીને ધારે ધારે લોકોની સાથે ન્યાયનો ઉપયોગ કરવા લાગે છે અને ન્યાયને સમી રાખીને જ કાર્ય કરે છે. તેનામાં સ્વાર્થ, વાસના કે પક્ષપાતનો ખિલકણ અંશ હોતો નથી. જ્યારે તેને સત્યના શુભોને પુરેપુરો અભ્યાસ થઈ જાય છે. અને સત્ય તેના રૂપરંગમાં એવો પ્રવેશ કરી દે છે કે અસત્યને અને લાલચને તો તેનામાં પ્રવેશ કરવાનું પણ સ્થાન રહેતું નથી. અને તેનું હૃદય શુદ્ધ અને સ્વચ્છ બને છે ત્યારે

તેનાં આચરણ દૃઢ થાય છે અને જ્ઞાન વધે છે. તે વખતે જીવનનો નવીન ઉદ્દેશ્ય થઈ જાય છે, અને તેમાં નવિન શક્તિ આવી જાય છે.

હવે જીવન માણવાની મુશ્કેલીના દરેક મનુષ્યે અનંત ક્ષમાને ધારણ કરવી જોઈએ. સ્વાર્થ, અભિમાન વિગેરે અવશુભોથી જે બીજાને દુઃખ પહોંચાડવાનો ભાવ મનમાં પેદા થાય છે તેને દૂર કરવો, અને પ્રાણી માનની સાથે ઉદારતા અને દયાળુતાને ઉપયોગ કરવો તેનું નામ ક્ષમા છે. બીજાઓની સાથે દ્વેષ વા ઇર્ષ્યા કરીને બદલો વાળવો એ દુઃખ અને હલકું કામ છે સારા મનુષ્યોમાં આવા અવશુભો હોતા નથી જે મનુષ્ય પોતાના મનમાં એવા ભાવોને સ્થાન આપે છે, તેનો કદાપિ પણ અજ્ઞાન અને શોકમાંથી છુટકારો પાતો નથી અને તેનું જીવન પણ કદી ઉત્તમ બની શકતું નથી. જ્યારે આ અવશુભો દૂર થાય છે ત્યારે જ જીવનનો સત્યમાર્ગ મળી આવે છે, અને તે પછીજ તેનામાં ક્ષમા અને ઉદારતાની વૃદ્ધિ થઈ શકે છે.

અત્યંત દૃઢ સમ્યક્ત્વ અને સદાચારી મનુષ્યના હૃદયમાં પોતાનું નુકશાન થવાનો વિચાર ઉત્પન્ન થતો નથી. તેના હૃદયમાંથી બદલો લેવાનો ભાવ નીકળી જાય છે. એટલે મહી તેનો કોઈ યત્ન રહેતો નથી તે છતાં પણ જે કોઈ તેની સાથે યત્નતા કરે છે તો તે તેની સાથે મિત્ર તરીકે વર્તે છે. તે પોતાના મનમાં એવો વિચાર કરે છે કે તેમાં તેનો કોઈ કોષ નથી તે અજ્ઞાનવશ થઈને એવું કરે છે. જ્યારે હૃદયની આવી અવરણ થઈ જાય છે ત્યારે આત્મજ્ઞાનનો માર્ગ જડે છે. અને જ્ઞાન તથા સમ્યક્ત્વનાં રહસ્ય સમજવામાં આવે છે.

અનંત કૃપા પ્રાપ્ત કરવાને માટે આથી પણ વધુ શુભોને મેળવવા પડે છે આ પ્રમાણે જે મનુષ્યો ઉત્તમ શુભોને પોતાનામાં ધારણ કરીને પોતાના વર્તનને સુધારવા ચતન કરે છે તેઓનું માનસિક અને આત્મિકબળ વધે છે. તેમની વિચારશક્તિ સૂક્ષ્મ થઈ જાય છે અને મન શાંત અને પવિત્ર થઈ જાય છે. જે મનુષ્યે આ જગતમાં સફળતાને મેળવવી હોય છે તે મનુષ્યે તાના નાનાં દુર્ગુણો અને દુરાચારોનો પોતાના

માંથી ભાગ કરવો જોઈએ. જે પોતાના જગત અને મનને વશ પર્ત્તવિ શક્તિની શક્તિને ધારણ કરી શકે છે. તે અદ્ય સત્ય અને શુદ્ધ મચ્ચરિત્તાના માર્ગે ઉપ-દેહનાથી ચાલ્યા જાય છે.

જે તમારે કિત્કેટ જીવન પ્રાપ્ત કરી જન્મારો સફળ કરવો જોઈએ તો હ્રદ મ્વારનો ભોગ આપી સત્ય માર્ગે ચાલતા રીખજો. મત્ય માર્ગે ચાલનાર મનુષ્ય દમેશાં હિચ્ચ કાટીમા વળાં કરે છે.

અને તેનું જીવન પવિત્ર સાંત અને આનંદી બને છે. તે જાતે સુખી બને છે અને અન્યને. સુખી કરે છે. તે જાતે આનંદનો લાભ લે છે, અને અન્યને આનંદી બતાવે છે. મારે જો તમારે તમાગ જીવનને પવિત્ર અને કિત્કેટ બનાવવું જોઈએ તો પછી આ પ્રમાણે આશરથી વર્તજો. અને તમાગ વર્તનમાં જગ પશુ અસત્ય અને પ્રપચનો અંશ ન બળી જાય તેની સાવચેતી રાખજો.

સતિ સુલોચના દેવી.

(અનુમંદાન ગા અંકથી)

પ્રકરણ ૫ મું.

નવલક્ષ્મિશોર ને યશવંતસિંહનું સુકત થયું.

નવલક્ષ્મિશોર અને યશવંતસિંહને જન્મમંદિરે શુભ દારમા મોક્ષવાને હુકમ કર્યો શુભદાર એ સંજ્ઞાસુચક નામ હતું તેજ મહેલમા થીડે દુર એક ખડેડે જેવું હતું. ત્યાં બને જન્મને લઈ ગયા, અને તેમા એક બેભણ હતું ત્યાં તેમને કિનાર્યાં આ જોપરામા ઉતર્યાની એક લાંબી સીડી હતી તે નીચે સપાટ જમીન હતી તેમાં થઈ અદર એક નગીમાં પ્રવેશ કરવાનો હતો. અને તે નગીમાં થઈને આગળ એક વિગાળ મેદાન જેવું આવતું ત્યાં રોખેવા એક બચીખાનામાં આ જાને જન્મને મૂક્યા તેમની માગવાર દગ્ગાર જંગલી ઘાગા દગ્ગરી જેવી બે ચોર સ્ત્રીઓ અને બે ત્રણ પુરોષ ત્યાં મેળા દેતા. આગુભાગુ મેળા દિવાલ હતી. જેથી અંદર મુક આવી રહે તેમ નહોતું. આ પ્રમાણે તે જાને જન્મને અંદર પુરી-મિત્તારઓ જે માર્ગે આવ્યા હતા, તેજ માર્ગે પાછા વળી ગયા પાછાને

દુષ્ખમાથી સુકિત અપાવા જતાં બિચારો નવલ અને યશવંત બંને કંદમાનાના પાંજરામાં પુરાયા. જન્મમંદિરે દુષ્ખ મધ્ય. હવે તેને કોષ શકનાર નહોતું. આ બંને જન્મને કંદમાં પુરાવી પોતે પેલી સ્ત્રીની તપામ કરવા અંદરની કોટડીમાં પાછો ગયો. તો સ્ત્રી નિશ્ચેષ્ટ થઈ પડી હતી. તેના હોશકોશ હતી ગયા હતા. નવલ અને યશવંતની આવવાથી તેને કંઈક હિંમત આવી હતી પણ જ્યાં તે સપડાયા કે બિચારીનો જીવ હતી ગયો હવે તેની બદારે કોષ આવે તેમ નહોતું. તેને જન્મમંદિરે પાછો પોતાની જોડડીમાં આવવો જોઈએ કે તુમ્મત જાભરી બની બેરોશ થઈ ગમડી પડી. અને હવે તેણે જીવવાની આગ છોડી દીધી.

જન્મમંદિરે અદર લઈ તે સ્ત્રીને બોલાવી હતું, બદારી કુમુદ. જન્મન થા. હવે તારે મારે તારે થયા વગર કુદકોજ નથી મથરેજ તને માગ દાખમા સોપી છે. મારે હવે રોંગ છોડી દે અને મારી મથરેજ પુરી કર.

આમ એ ચાર વાર તેણે કહ્યું પ્રથમ કંઈ કુમુ-
દના, સાંભળવામાં આવ્યું નહિ. બીજી તેણે તેના
હાથ પકડી દટોળવા માંડી, અને બીજી તેના
હાથ અડક્યો કે તુરતજ તે ભંધત ધર્મ-વચ
સકાચી દુર ખસી ગઈ તેણે કહ્યું, જલમસિંહ
મારો કેડો જવા દો, ઈશ્વરને માટે મને છોડી
દો. આ જગતમાં જે માણસો જેવાં કર્મ કરે
છે તેવા ફળને મેળવે છે સદાકાળ એક સરખી
જાતી નથી. સારી સ્થિતિમાં હુ ખી મનુષ્યોને જ-
વાવવાની આવેલી તક હાથમાંથી છુટાવી, અન્ય
મનુષ્યોને હું ખી કર્તા થવું એ પોતે પોતાની ભેળેજ
કુખના માર્ગમાં વળવા પ્રેમ છે. માટે માર
અંજળાતું માત્રા અને મને વધુ ન સંતાપો.

આજે તમે રાજના માનીતા છો રાજના
જેટલીજ સત્તાને ભોગવે છો, પણ તે સત્તાને
સંકલ્પોગ કરી સુખી થવાને બદલે તમે તેના
કુરુપયોગ કરી કુખને પોટ્યો. માથે બેારી શો
છો. જરા ઈશ્વરનો ડર રાખો, અને મને મુક્ત
કરો આ સાંભળી જલમસિંહ કહ્યું, કુમુદ
મારે તારી શિખામણ માનવી નથી, તારે મારે
તામે થવુંજ નેહી. અને રાજ પ્રુથીથી જો
તું, મારી પ્રીતિ સંપાદન નહિ, કરે તો જોર જીવ-
મથી પણ તારે મારે તામે થવું નેહી અને
તેથી તારા ઉપર મારી અપ્રીતિ યત્ન હુ ખી થવું
પડશે માટે રાજ પ્રુથીથી મારો સ્વિકાર કર
અને આ રાજ્ય વૈભવને ભોગવવા તૈયાર થા

કુમુદે આ સાંભળી નવરત્ન કે આ ફટ કાઢ
માને તેવો નથી માટે હવે ઈશ્વર બચાવે તો
જયવું નહિ તો જીવ આપવો આંખો નિર્ધય કરી
તેણે કહ્યું જલમસિંહ, તમારી ફટતાની હલ યજ
છો હું કદાપિ પણ તમારી છાજને તામે થજ
મારો અંજલમ્ભ સતિત્વ ધર્મથી બદલ થજ નહિ
તમે જીવમ કરશો તો હું જીવ આપીશ અને
તેનો બદલો તમને હું તો શું પણ ઈશ્વર આપશે

બીજી જલમસિંહે જાણ્યું કે આ બી કાઢ
રાજ પ્રુથીથી તામે યાવું તેમ નથી માટે તો
હવે જે ખતે તે ખડે, વળી ચોડા દિવસ ધીજ
રાખવી એમ ધારી કહ્યું, કુમુદ હજી વિચાર
કર, હું તને હજી એ દિવસ વિચાર કરવાની
તક આપુ છું, અને પછી જો છેવટે તું મારે

તામે નહિજ થાય તો પછી મારે તને જોર જીવ-
મથી કળજે લેવી પડશે. એમ કહી જલમસિંહ
ઝોરડીમાંથી વાજાર નોકળ્યો અને ઝોરડીને તાણુ
લગાવ્યું બરોબર ચોકી પેરા મી પોતે પોતાના
વિધામુ નોકરોને આ ખંડેરમાના કદીઓને સાચ-
વવાનું કહી સહેરમા ગયો

નવલ અને યજવતસિંહ કેદમાનામા સડવા
લાખ્યા. તેમને સુકો રોટલો ને મીઠું ખાવાનું
આપતા પણ તે ખાતા નહિ તેમને આ કેદ
ખાનામાંથી છુટવાનો માર્ગ જડતો નહિ. જે
નોકરો તેમને સાચવવા રાખ્યા હતા તે જંગલી
હતાં તેવી તેમની ભાષા મમજી શકતા નહિ
તેમણે ધાર્યું કે હવે આપણે પોતે રાંગજીને પણ
મંજવાનો નથી અને અહીંજ મરણને ધરણ
થવું પડશે

તેમને બ્યારે કેદમાં મોક્ષવામા આવ્યા ત્યારે
જલમસિંહના પ્રથમ મહેલથી ચોડકે દુર એક
તેને રહેવાનો મહેલ હતો. ત્યાં એક તેના નજી-
કના સગાંની પદરેક વર્ષની બાળા મારીએ કબી
હતી તેણે યજવતસિંહને લલ્લ કરતા જોયો. આ
બાળાએ યજવતસિંહના માનું જોયું ને તેનામાજ
મેઘવતસિંહની પણ તેના ઉપર દષ્ટિ પડી બંધા
બનેની નજરે નજરે એક યજ ત્યાં કાષ્ઠક માંડની
મારકે એક ખીજ પ્રતિ આકર્ષણ પણ થયું.
યજવતસિંહ તો પેરામા હતો તેથી તે આ
બાળા કોણ છે તેની તપાસ કરી શકે તેમ ન-
હોતું, પણ આ બાળા તો છુટી હતી. તેણે ધાર્યું
કે આ કોઈ રાજપુત છે અને જલમની જાળમા
ફંસાયે લાગે છે હીક, રાત્રે તપાસ તો કરવી કે
તે કોણ છે ?

આ બાળા કેટલાક વખતથી અહીં રહેતી
હતી તેથી તેને સર્વ નોકરો જાણખતા હતા
અને જલમસિંહની પુત્રી હશે એમ ખાતી માન
આપતા હતા.

જલમસિંહ આજે દરવારગદમા રોકાયો
હતો અને અત્રે આવે તેમ પણ નહોતું. એ
તે મારી રીતે જાણતી હતી તે દિવસે રાત્રે આ
બાળા જે ગુપ્તદારમા નવન ને યજવત હતા તે
ગુપ્તદાર તરફ ગયો, અને ભોંપકે ઉઠાડ્યું. અ-
દર મીડીએ થજ નીચે ઉતરી અને બંધા બનેને

પુર્ણ હતા ત્યાં મહ. નોકર ચાકરો ખીતશીકર થઈ ઉધતા હતા. પણ નવલ અને યશવંતને ઉધ ક્યાંથી આવે? તે તો શીકર અને ચિંતામાં અડધા થઈ ગયા હતા. ત્યાં જઈ આ બાળાએ તાણું ઉઘાડ્યું અને બંને જણને ગુપ્તગુપ્ત થો-તાની પાસે આવવા સલાહ કરી. જેમ મરણના મુખમાંથી છુટનારને જે હર્ષ થાય તેવો હર્ષ આ બંને જણને થયો. તેમણે તો ધાર્યું કે આ કોઈ દેવીજ આપણું રક્ષણ કરવાને આવી છે. તે બંને જણ તેની પાછળ પાછળ ચાંતપણે ચાલ્યા અને ત્રણ જણ ગુપ્તદારમાંથી બહાર નીકળ્યાં.

બાળાએ પોતાના રહેવાના સ્થાનમાંથી થોડકે દુર ત્રણ સારા ઘોડા પ્રયમથીજ બાંધી રાખ્યા હતા. ત્યાં ત્રણ જણ ગયા અને તે બાળાએ તે બંને જણને પોતપોતાના ઘોડા ઉપર બેસવા આજ્ઞા કરી અને પોતે પણ ઘોડા ઉપર સવાર થઈ. પોતાનો ઘોડો આમળ રાખી અને બંને જણને પાછળ પાછળ આવવાની સંજ્ઞા કરી, પુરમાઈ ઘોડા છોડી મૂક્યા. એ જોતામાં આ રા-જ્યની દૃઢ વડાવી દીધી. અને એક આડે માર્ગે ત્રણ જણ ચાલ્યા ત્યાં એક નદી આવી, ત્યાં એક નાવ બાંધેલું હતું.

આ બાળા ઘોડા ઉપરથી નીચે ઉતરીને ઘો-ડાને છોડી મૂક્યો. બંને જણ પણ ઘોડા ઉપ-રથી નીચે ઉતર્યા. તેમણે ધાર્યું કે વખતે જલ-મસિદા કે તેનાં માણસો ઘોડાને પગથે પગથે આવે, તો આજુબાજુ શોધી શકાય, માટે ત્યાં ત્રણ ઘોડાને છોડી મૂકી ત્રણ જણ નાવમાં બેઠાં. અને ઉતરતે પાણીએ નાવ ચલાવા પ્રારંભ આમ કરતાં કરતાં તે બેચાર માંડ નીકળ્યા ગયાં. હવે પછી કાટવા વખત થયો છે એમ માની નાવ-માંથી નીચે કિતરી, નાવ પણ પાણીમાં છૂટું છોડી દીધું, અને ત્રણ જણ પગ રસ્તે પામેલી જાડીમાં આવેલા એક મહારેવના મંદિરમાં ગયાં. ત્યાં જઈ નિમિત્ત બની હવે પછી શું કરવું તેનો વિચાર કરવા લાગ્યાં.

યશવંતસિદ્ધે તથા નવલકિશોરે પોતાના ઉપર અનદા ઉપકાર કરી મોતમાંથી બચાવનાર બા-ળાનો ઉપકાર માન્યો, અને પછી તે દોહણ છે, તેની શીકર પૂછી.

તેણે કહ્યું. હું જલમસિદ્ધના દુરના સગાની પુત્રી છું. મારા બાપ એક નાના સરખા ઠાકોર છે. તેમની પાસે જલમસિદ્ધ વારંવાર આવતો અને તેથી હું તેને કાકા, શાકા કરતી. એક વખત તે અમારે ત્યાં આવ્યો, અને મારા માખાપને કહ્યું કે સૂર્યકુમારીને અમારી સાથે મોકલો. મારા બાપે જણ્યું કે હીક, છો જતી એમ કહી અને તેની સાથે મોકલી હતી. ઘોડાક દિવસ તો હું શહેર-માં તેને બંગલે રહેતી. પછી એકાદ વર્ષથી તેણે પોતાના પ્રપંચ મહેલની પાસેના તેના ખાનગી મહેલમાં મને આણી છે. ત્યાંથી મને શહેરમાં જવાની આજ્ઞા નથી, તેના નોકર ચાકરો મારૂં માન સાચવતા અને મારી મરજી પ્રમાણે ચાલતા.

જલમસિદ્ધે મને જીવાનીમાં આવેલી જોઈ, જેથી તેણે મન લલચાવ્યું અને સગાઈ બગાડને કારણે મૂકી તેણે મારી પાસે પાપમય યાચના કરી. મેં ધાર્યું કે આ દુષ્ટ છે તે કોઈ દિવસ પણ મને દુસાવશે. તેવા વ્યભિચારી મનુષ્યોને માની કે એનની સગાઈ હોતી નથી, તો હું તો એક તેના નજીકના પિત્રાધિના પણ મામાની છોડી એટલે કંઈ મારી સગાઈ તે શયે તેમ નથી. અને અમારે ત્યારે તે મારી આજર ઉપર દાઢ નાંખશે.

એક બે વખત તેણે મને કહ્યું કે, “સૂર્ય-કુમારી” હવે તું પુખ્તવયની થઈ-છે. માટે મારે તારે માટે વિચાર કરવો પડશે વળી કહ્યું કે, એ તને રાજસુખનો લોભ હોય તો મારૂં કહ્યું મા-નવું પડશે. તારો બાપ તો કોઈ મરીજ ઠાકોર બાકોરને શોધી શકશે પણ તારે લાયક તો કોઈ મારા જેવો વૈભવી હોય તો તને વધુ સુખ મળ-વાનો સંભવ છે આવી તેની બધી વાત-સાંમળાઈ મનજી ગઈ કે અમારે ત્યારે આ દુષ્ટ મને દુસાવશે. માટે હવે અદ્યોયી છુટવું મારૂં છે, અને છુટવાનો લાગ શોધ્યા કરતી હતી, તેવામાં તે દિવસે તમને કેદમાં લઈ જતાં મેં જ્ઞેવા, એટલે તમારી પણ સાથે સાથે દયા આવી અને વખતે દું છુટવા જતા આશ્વત્થમાં આવી જઈ તો તમે મારી રક્ષા કરશો એવું મને લાગવાથી મેં તમને છોડ્યા છે અને હું પણ મુક્તિ હું હવે તમારી વાત તમે મને કહો.

આ સંમળા નવલકિશોરે પોતાની તથા યશ-
વંતસિંહની હકીકત કહી સંમળાવી એથી સુર્જ-
કુમારી હર્ષ પામી અને મનમાં ધાર્યું કે 'મે' જે
યશવંતસિંહને પસંદ કર્યો છે તે રાજપુત છે વળી,
ન્યાયી અને ઈશ્વરનો ડર રાખનારો છે. માટે મેં
કાંઈ ખોટું કયું નથી એમ મનમાં વિચાર કરી
ખોલી. મારે માટે મેં આપને છોડાવ્યા છે. માટે
હવે મારું રક્ષણ કરવું એ આપના હાથમાં છે

હવે ખંડી શુ કરવું ને કયા જવું તે આપનો
હાથમાં છે.

આ સ્થળની પાસેજ એક ધમરાળા હતી.
ત્યાં થોડોક વખત રહેવાનો તેમણે વિચાર કર્યો.
અને ત્યાંથી કિશોરમઠમાં શું આવે છે તેની તપાસ
અમ વેરો કરવાનું નવન તથા યશવંતસિંહે માથે
રાખ્યું. સૂર્યકુમારી પણ તેમના કામઠાનમાં મદદ-
રૂપ થઈ પડતી. [અપૂર્ણ.]

પૈસા વિના પણ પરમાર્થ થઈ શકે છે.

(દે.-વૈદ્ય અમૃતલાલ મુંદરજી પઢીવાર.)

ખુશ! ધણી વખત બહુજ
થોડા પૈસાથી પણ બહુ મોટા
પરમાર્થ થઈ શકે છે છતાં
પણ આપણે સૌ એવા લાગ-
ણી વિનાના બની ગયા છીએ
કે, આવાં સહેલા સહેલાં કામો
પણ ખુબ મન દબાવે ખુશીથી
કરી શકતા નથી, અને તેમાં

પ્રશ્નતા છે કે, પૈસા ખરચ્યા વિના પણ ધણીએ
પરમાર્થ થઈ શકે છે. ને એમ ન હોત તો
શરીરોને આસોસ થાત કે, પૈસા વિના અગે, શુ
કરી શકીએ? પણ સાંતું કલ્યાણ કરવાની ઇચ્છા
રાખનાર સમર્થ પ્રભુ એવો ક્યાણ છે કે, તેણે
કાંઈ પૈસામાંજ પરમાર્થ રાખેલો નથી, પણ પ-
રમાર્થનો સાચો સબંધ તો અતઃકરજીમાંજ છે.
અને અતઃકરજી તો સૌ માણસો છે માટે જે
માણસ પરમાર્થ કરવાં ધારે તે માણસ પોતાની
બધી ઇચ્છાઓ તથા બધી લાગણીઓની ખાસત
પોતાની મરજી મુજબ પરમાર્થ કરી શકે. એમાં
પોતાના અગત સ્વાર્થ વિના ખીજું કાંઈ પણ
રોજી શકે તેમ નથી આમ હોવાથી માત્ર
ધનથીજ પરમાર્થ થાય છે એમ કાંઈ નથી,
પણ ધન વિના પણ બહુ મોટા પરમાર્થ થઈ
શકે છે, અને એવા ધણા પ્રસંગો મહાત્મ
બધમાં આવી ગયા છે. તેમાંથી તમારી ખાતરી
માટે એ દાખલા કહું છું તે સાબળાની મહેર-
બાની કરો

હુઝીઓની સેવાનો આનંદ.
થોડા વખતઉપર નર્મદાકિનારે એક મહાત્માના
આશ્રમમાં હું રહેતા હતો. એ તિથિનું સ્થાન હતું
અને ત્યાં મુસાફરોને રહેવા માટે તે મહાત્માની ધર્મ-

પણ ખાસ ઇશ્વરની કૃપા છતાં પણ આપણા
દેશના શ્રીમતોનો મોટો ભાગ તો એ બાબતમાં
સાવ પેશંત છે, તેથીજ આપણા દેશની દુર્દશા
છે એમ કાંઈ નથી પણ આપણા દેશમાં આપણી
ચોખ્ખતાના પ્રમાણમાં જે કાંઈ થોડું થઈ ધન છે
તેમાંથી આપણે આપણી નાલાયકીને લીધેજ આ
નાને અનુસરતા પરમાર્થ કરતા નથી તેથીજ
આપણા દેશની અને આપણી પોતાની દુર્દશા
છે, માટે પોતાનું તથા પોતાના દેશનું કલ્યાણ
કરવા ઇચ્છનારા દરેક સંજ્ઞનોએ જેમ અને
તેમ યથાશક્તિ પોતપોતાની લાઘવમાં પરમાર્થ
કરવો જોઈએ તોજ આપણો દેશ આભાસ થઈ
શકશે, અને તોજ આપણું કલ્યાણ થઈ શકશે
અને જે કહી જોડેલું ન બની શકે અને થોડુંક ધન
ખર્ચે શકાય એવી સ્થિતિ પણ ન હોય તો પણ
નિરાશ થવું નહિ, કારણ કે મહાન પ્રભુની એવી

સાળા તથા અનુદયેન હતું, તેથી ઘણાંએ સાધુઓ તથા
 મીઠાંરીઓ હાં આવતા હતા, તેમાં એક જાવાને
 પગે હઠકાણું કુતરું કરડ્યું હતું, પણ તેની બેઠતી
 સમાજે ન રાખીને વખતસર ધટતા ધવાળે ન
 લીધાં તેથી પગનો આપો નજા બહુ સુડી ગયો
 હતો, તેની ઉપરની આમડી ઉખડી ગઈ હતી.
 તેમણે ઘેલો બાગાંસડી ગયો હતો, તેથી તેમાંથી
 બહુજ દુર્ગંધ નીકળતી હતી. અને એ જખમથી
 છવડા પડી ગયા હતા તેથી એ બાવો બહુજ
 દુઃખી થતો હતો, પણ કોઇ તેની પાસે જતું
 નહોતું, જ્યારે તેનો સહેલો પગ બહુ મ'ધાતો હતો,
 તેથી એ ધર્મશાળામાં પડેલા સૌ લોકો પોતપો-
 તાને નોકે આંકું લુગડું દબાવે તેનાથી ખેટા છેટા
 ભાંગતા હતા. અને તેનો તિરસ્કાર કરતા હતા,
 પણ એ બિચારો છુટ્ટા બાવો પોતાના પગની બ-
 ધ'ર વેદનાથી જરા પણ હાલી ચાલી ચકતો
 નહોતો, તેથી ઘણ ઉપાચ કરી શકે કે ત્યાંથી
 બીજા કોણે જઈ શકે તેમ નહોતો. તેથી અરસર
 ને આપ આપ કરતો, માખીઓ ઉડાડતો પગ
 ને નેઈ ખેડો હતો, પણ માખીઓનું એવું
 જોર હતું ને જખમ એટલો બધો ખેડો હતો,
 કે તે માખીઓને રોકી શકતો નહોતો. ઉપ-
 રથી ઉડાડે તો નીચે બેસતી ને નીચેથી ઉડા-
 ડે તો બાજુમાં બેસતી. તેથી તે કાષર ચર્ધ
 ગયો હતો, અને કાઈ કાઈ મદદ કરે તો બહુ
 સાફ એમ મનમાંથી પ્રગ્લ્લતો હતો, તેથી જે
 માણસ ત્યાંની નીચે તે કાંતી સાચુ તે જોતો
 હતો, પણ સૌ લોકો તેના સહેલા પગની દુર્ગ-
 ધાથી દૂર દૂર ભાગતા હતા, તેથી તેને આરા
 નહોતી કે કોઈ તેને મદદ કરે. એટલામાં તેને
 બહુ દુઃખી બેઠ મને દવા આવી ને હું તેની
 પાસે ગયો. અને પૂછ્યું કે, તમને પગે શુ થયું છે ?
 ત્યારે તેણે કહ્યું કે, આઠ દિવસ ઉપર કુતર કર-
 ડ્યું હતું. મેં પૂછ્યું કે દવા કેમ નથી લગાડતા ?
 તેણે કહ્યું કે, હું ચાલી ચકતો નથી. એટલે શુ
 કરી શકું ? મેં કહ્યું કે તમારી મરજી હોય તો
 હું દવા લાવીને ચોપડી દઈ ત્યારે તે બહુ ખુશી
 થયો ને મારી સામે હાથ જોડ્યા, ને પૂછ્યું કે
 શુ લગાડશે ? ત્યારે મેં કહ્યું કે, ધતુરાનાં પાંદ-
 ડાનાં રસ લગાડીશ, ને ઉપર ધતુરાનાં પાંદડાં

ખાંધીશ, એટલે છવડા મગી જશે ને જખમ ર-
 ઝાંધ જશે. તેણે કહ્યું કે બહુ સાફ, તમારી મરજી
 પડે તેમ કરો. તેથી એ ધર્મશાળાની પાસેજ
 ધતુરાનાં પાંદડાં હતા તે મેં તોડી લીધાં, અને
 એક પથરાવડે વાટીને તેનો રસ એ સહેલા
 પગ ઉપર રેડ્યો અને ધતુરાના પાંદડાં તેની ઉપર
 લગાડ્યા, ને માખી ન બેસે. તે સાથે તે પાંદડાં
 ઉપર ત્યાં પુણી હતી તેમણે રાખના બે જોખાં
 નાંખ્યા. આટલું કરવાથી તે દુઃખીઆરો છુટ્ટો
 બાવો બહુજ અનર્થ થઈ ગયો, બહુ ખુશી થઈ
 ગયો, ધણીવાર સુધી મારી સામેજ જોઈ રહ્યો,
 અને શુદ્ધ વ્યતકરણથી તે મને બહુ બહુ આંશી-
 વેદિ દેવા લાગ્યો. એટલુંજ નોંધી પછું ધર્મશા-
 લાના સુસાધરો પણ અનર્થથી મારી સામે
 જોઈ રહ્યા, અને મહારાં વખાણ કરવા લાગ્યા,
 તથા એ આશ્રમનાં મહાત્માએ જ્યારે બીજાઓની
 પાસેથી એ વાત સાંભળી ત્યારે તેઓ પુણ બહુ
 રાજ થયા, અને મને કહ્યું કે, ખેડો, ખોડ
 ત્યજા, કાંધી, એસાજ કરના ચેરે આ બધું જો-
 ણે મહારાં અંતરમાં બહુ ગભીર હોય પડી અને
 મો એમ લાગ્યું કે, એક દુઃખી માણસને મને
 માત્ર પાંદડાં ખાંધવાથી જ્યારે આટલા બધાં વ-
 ખાણ ધાય છે, આટલો બધો આનંદ થાય છે
 આટલા બધાં આશીર્વાદો મેળવી ચકાઈ છે, અને
 એટલામાંથીજ બહુ કલ્યાણ કરી શકાય છે.
 ત્યારે જે ભાગ્યશાળી શ્રીમ તોને ઘેર ધર્મની ધ-
 રીતાલો હશે, જે ઉપરના કૃપાપાત્રે મહાત્માએ
 જરીબં દરદીઓને જલંદી કાયદો થાય એવી કિત્તે
 દવાઓ હમેશા મરજી આપતા હશે, અને જે
 પરબારી માણસોએ જીવનનો સેવા કરવામાં
 પોતાની જાણી અર્પણ કરી કરો. તેઓના આ-
 નંદ કેવો હશે ? તેઓને કેટલું બહુ પુન્ય થયું
 હશે ? અને તેઓને કેટલું બહુ કલ્યાણ થયું
 હશે ? તથા એ જોઈ જોઈને ભગવાન કેવા રાદ
 થતા હશે ? એ નંદા ખોલ તો કરો ? કે
 ખ્યાલ કરતાં પણ મહેને તો એમ લાગે છે ?
 જાણે એ ભાગ્યશાળીઓને ઘેરજ સ્વર્ગ આવ
 પડ્યું હોયતી ? અને જાણે એ નશીબદારોને
 હવમાજ પ્રભુ પધારી હોયતી ? દારણ કે મે
 જ્યારે એ બાવાને પગે દવા ચોપડી ત્યારે તેના

મનમાં મ્હારે માટે જે માન હતું તેથી, મ્હારે માટે તેને જે બાવ આપ્યો, મ્હારે માટે તેણે પ્રભુ પાસે જે દુવા માગી, મ્હારો જે તેણે સાચા દીક્ષથી ઉપકાર માગ્યો, અને મ્હારી ઉપરના પ્રેમથી તેની આંખોમાં જે સંમત આવી ગઈ, તેના અંતરની લાગણીઓમાં જે ઉછળો થઈ ગયો, તેની વાણીમાં જે મહાદીપત્ય આવી ગયું અને થોડા વખત તે પોતાનાં બચકર દુખનું જે માન ભૂલી ગયો, એવી ખરેખરી અસરકારક સ્થિતિ મેં મ્હારી જીંદગીમાં પાછી કોઈ દિવસ જોઈ નથી. માટે મ્હને એમ લાગે છે કે, આપણે માન થોડોક, સ્નેહ બતાવ્યોએ તેમાંથી પણ દયાળુ પ્રભુ જ્યારે આટલું બધું કરી દે છે ! ત્યારે જો સાચા દીક્ષથી ને પૂર્વે બળથી હો જીવંતી ઉપર પૂરેપૂરો પ્રેમ ગમતો આવડે તો આપણું પોતાનું અને આપણા બધુંઓનું કેટલું બધું કષ્ટોણ થઈ શકે ? એ ખ્યાલ કરતાં પણ મને તો આનંદ થાય છે. કારણ કે બધી ધર્મમાંથી આપણે કરેલા સારાં કામોનું કદી ભૂલે એ તેવું સારું પરિણામ ન આવે, તો પણ આપણને તો તેથી કાંઈક થાયજ ને ? એમાં જોઈ શકાય તેવી કોઈક એ બાબતો નહિ, કારણ કે તેના પગ ઝેટલો બધો મંડી ગયો હતો કે તે બધે તેવી કોઈક આચાર નહોતી. તેથી તે બિચારો, તો બીજા દિવસે તરી ગયો, પણ તેની

સાથે કોઈ તેના આંશીવાદો મરી ગયા નથી, તે મરી ગયો પણ ત્યાં જે લોકો હાજર હતા, તેઓને જે બધી અસરો થઈ તે અસરો કાંઈ મરી ગઈ નથી અને તે મરી ગયો પણ તેની સેવા કરવાથી મ્હને જે મ્હારા અંતરમાં સંતોષ થયો તે સંતોષ કાંઈ મરી ગયો નથી. માટે હું કહું છું કે આવી ન્દાની વાતોમાંથી અને આવી વગર પૈસાની વાતોમાંથી પણ જ્યારે આટલું બધું બધું કરી શકાય છે, ત્યારે જો પોતાના પરસેવાની કમાણીનાં પૈસા આવી મૃતના પરમાર્થના કામોમાં પરચિત હશે તે બાબતમાં ક્રીમતોનું કેટલું બધું કષ્ટોણ થઈ શકે ? અને તેઓની ઉપર પ્રભુ કેટલા બધા રાજ થતા હશે ? એ તમારે વિચારવું જોઈએ, છતાં પણ આપણાં દેશનાં અને આપણાં લોકોનાં હોશમાં એવા દુઃખ છે કે, આવી લોકોની વાતો પણ લોકોને ગળે ઉતરતી નથી, અને છતાં સંપત્તિએ પરમાર્થ કરતા નથી. પણ હવે પોતાનાં પૈસાથી પોતે પોતાને માટે નરકની દીકરી બે છે, પ્રભુ દયા કરી, દયા કરી, એવા દેશ દ્રાવીઓ ઉપર, એવા પશુપતિઓવાળા ઉપર, એવા અંગનોઓ ઉપર અને એવા આત્માવાદીઓ ઉપર દયા કરી, કારણ કે તેઓનું પ્રાપ્ત એટલું બધું મોઢું છે કે તમારી દયા વિના બીજી કાંઈ પણ રીતે તેઓ આરો આવી શકે તેમ નથી.

મેં તે પુરોનો નીચેનાં આત્મકથામાં લખ્યો છે કે એ બધું જોઈ આવડ્યું મને કરવા થોડું છે — અન્યનું પરીક્ષણ કરતા પહેલાં આત્મ પરીક્ષણ કરો. બોલવું એ આપણી રજા નથી, પણ બોલીએ તો પ્રિય બોલવું એ રજા છે. કોઈ વચનો કહેવા એ નજીકનું છે, સદન કરવા એજ ખરી બહાદુરી છે. ના ઉમેદ ધવાને વિચાર એજ નીકરે છે, ખાશી માકરે છેજ નહિ. મનમાં સર્વ વસ્તુ મળે છે. આવેલી તક કદાપિ ચૂકવી નહિ, તો પછી કદાચ ચૂક્યા તો પછી માનવું કે તક હમેશાં હોય છે. તપસ્વીર મુશવામાં આવે છે ત્યારે કવાનો માંમં ફીધી નાખીને ધોડાને બગાડ્યા વિના રહેતી નથી.

તમારું એ ચરિત્રની અંદરની ચાલેડીને જોએ એકાએક એટલુંજ નહીં પણ તે એક ઝેર છે અને તે પણ એક કાઠું ઝેર છે. એ વાતમાં શક નેવું નથી. તમારું એ આજ સુધીમાં ખિસ્તી પ્રેમમાં બુદ્ધિને જે ખરેખરે નુકસાન પડેલાં છે અને હજી પડેલાં છે એ તે અપાર છે તે નુકસાન કેટલું બધું ખેદ છે તેવું માપ નીકળી શકે. અચકા છે ઘણાં આપણે જોયા નજીકમાં આપણાર અને ઉપયોગી થવા હેતુ તેઓ સર્વમાં તમારના ઉપયોગી હોય ખુલ્લે પરી રહ્યા છે, અને તેમની બુદ્ધિ સાતર પાતાળ કુખી ગઈ છે. જે નજર આગળની વાતોથી દુનની વાતોનો વિચાર કરી શકે નથી તેની ઉન્નતિ બાંધેજ થાય છે.

યશોમતી.

(અનુસંધાન ગતીકથા.)

(સે.—બાલ કવી)

(3)

નુન તીર ઉપર જ ગીસંખા-
નની ડાવણી પોલી હોઈને,
ત્યાં હૃદયવિદારક દેખાવ દૃષ્ટિ
ગોચર થતો હતો. બકસો-
ઓના ચામડાના હારબધ
વચ્ચેના નાંખેલા હોઈને તેમાં
ઉપાડી તરવારોવાળા તાતરિ
સિંધાઈઓના પહેરામાં અસંખ્ય કેદીઓ ઉભા
હતા. અને તેમની અતિશય દુરતાથી કતલ ચાલુ
હતી. એક ઘંચા આસન ઉપર માનવજાતીને
કલકરૂપ સમરૂંઠેના બાદશાહ જ ગીસંખાન કુહોડા
મગડાવતો, ચાલેલ કતલથી પોતાને યતો સતોષ
પ્રદર્શીત કરતો હતો. તેની સામે તેના કેટલાક
દરબારીઓ અદ્યત્થી મસ્તક ઝુલવી ઉભા હતા,
જે, સ્ત્રી અગર પુરુષને વેચાણુ લેવા કાંઈ માહક
ન આવતું, તેને મારાઓને સોંપવામાં આવતાં.
દેશ દુહીને અને વિરોધમાં માથુસોને પણ વેચીને
પૈસા વસુલ કરવાની અજબ અને અમાનુષી
ચુકિત જંગીસખાને ઠાઠા હતો. બધાનો નજર
મારાઓ તરફ લાગી રહી હતી. મારાઓ પોતા-
ની તરવારના એકજ ધાયા બદીવાનની બે 'કક
હા કરી નાંખતા ?

બાલ રવિના કિરણોના તાપ પંથુ જેને સહન
ન થઈ શકે, અને જેમને તેમના પતિએ કામંજી
પુષ્પ પ્રમાણે રાખેલ એવી સુકોમળ તરૂંખીઓના
શરીરપર એ નિર્દોષ કુહાડી (દરશી) અને ત-
રવાર ચલાવતા હતા ! યદિ દેવીના જીવન અ-
ધારરૂપ એવાં કેટલાંએ અમંક બિચારાં વિચિત્રજ
કલિકાઓ પ્રમાણે ત્યાં ભૂમીગત પડ્યાં હતાં ?
કેટલાંએ રૂઢ ડોસા ડોસીને આધારસ્તંભ તે
દરસીથી છેલ્લ થયા હતા ?

પરંતુ નરાધમ પાપાણુ હૃદયી જંગીસખાનના
અતઃકરણમાં દયાનો અંદર સરખો ઉદ્ભવ્યો
નહતો. વિદવળ પ્રરેષોના આર્દનાદથી ઉલટો
તેના અંત પર આનંદ ઉદ્ભવતો દૃષ્ટિગોચર
થતો નહતો, અને તે કેદીઓ તરફ શુષ્કા સિ
માળની માફક યુલુક્ષિત દૃષ્ટિથી જોતો રહેતો.

એટલામાં એક પુરુષ અને એક સ્ત્રીને સી-
પાઈઓએ મારાઓ પાસે, આપીને ઉભા કર્યા.
જન્મેના કાંઈ પીઠ તરફ સખત દોરીથી ખેંચી
બાંધેલા હતા. મારાએ પ્રથમ પુરુષને પોતાના અગ-
મળ ખેંચ્યો. તેની આંખપર ચામડાને પાંદો
ખાંધી, એકે તેને બીચી ડોક રાખી હતો રહેવા
કહી ધડો માર્યો, પણ એ જાણ 'સાયેજ' તેની
કંખે ખાંધેલી એટ જરા નરમ પડી અને તેમાંથી
એક રતનજડિત કટાર અણુણુ કરતી નીચે જમી-
પર પડી પણ, તે તરફ ધ્યાન નહિ, આપતા
મારાએ પોતાની દરસી ઉઘી કરી. એટલામાં
એક મોગલ સગદાર દોડતો આવ્યો. અને તે મા-
રના હાથમાંથી તરવાર પકડી ચાલ્યો જોડ્યો,
" નહાં મારો. આ માણસને વેચાણુ રાખવા હું
તૈયાર છું."

એ કમનસીબ કેદી બોલ્યો: " બાહા ! મારે
આવું જીવન હવે શું કરવું છે ? મને હવે શા
નિત્યી મરવા લો."

સરહરે મમતાથી પુછ્યું: "તમે આમ નિરુ-
દ્ધાનો ઉદ્ગાર શા સાફ કાઢો છો ?"

એ કેદીનું હૃદય બરાબર આવ્યું, અને તે
કહ્યું, હૃદયે સ્વરે બોલ્યો: " સરહાર સાહેબ !
મારી પત્ની એક કાચવારમાં તરવારના ઝટકાથી
શીવ પડતો"

"તમા છે આપનાં પત્ની ?" તે સરહારે ઉતા-
વળથી પુછ્યું.

પોતાના આંખપરનો આમડાનો પટો ખેસ-
વતા આગળો બતાવતાં તે બોલ્યો, 'તે જુઓ.
ક્રિમિયારી મુર્ચ્છિત યથા પડી છે.'

આવેલા સરદારે તે મનને કેદીને વેચાણુ લે-
વાનું કહ્યું તેમની કિંમત ત્યાં ભરી આપી એ
મોગજ સરદાર ત્યાંથી ચાલતો યથા ગયો.

યોડા દિવસ પછી જીસખાનની વિધ્વંસક
સ્વારી એકાદીવાર અંતનક એડી આવતાં
વાવટોળીઆ પ્રમાણે જેમ વગર કારણે આવી
હતી તેમ પોતાના દેશમાં આવી ગઈ. તેની આ
સ્વારીથી દેશમાં અસ્વસ્થતા બહુ વધી ગઈ
આખો દેશ પાયમાલ થઈ ગયો. ચોર અને
લુટારાઓ શયી ગયા. વંપાર રોજમાર બધે પ-
ડ્યો બાદશાહી અમલ માત્ર નામનો થઈને આ-
વરદાર કુટુંબોને આગરથી દિવસ ગુનારવા એ
મુશીબતવાળું ચર્ચ પડ્યું.

(૪)

સિંધુથી દિલ્લી તરફના રસ્તે કેટલાક મુસા-
ફરો ચાલ્યા હતા જેમાં ત્રણ માણસ ઉટપર બેઠા
હતા. અને પાંચ છ ઘેડેસ્વાર સાથે હતા.
એક ગાડી અને મ્યાનો પણ સાથે હતા. ગાડીમાં
અફઘાન અમીર હતા. અને બધા સ્વારો પણ
અફઘાનજ હતા, માત્ર એકજ સ્વાર હિન્દુ હતો.
ગાડી પાછળ મ્યાનો ચાલતો હતો. આ લોકો
ધણીજ ઉતાવળથી અમીરને આગે મળ્યા હતા.

સંપા સમયે એક તળાવના કિનારા ઉપર
આ મંડળ આવતો હતો. અને ધરતેરી એક
ધર્મશાળામાં તેમણે મુકામ કર્યો. મેનામાથી એક
પાઠાનશીન સ્ત્રી હતી, અને તે તેણીના મટે
તૈયાર કરેલા એક તપ્પુમાં દાખલ થઈ બાકીના
ખાવા પીવાની સોઈ કરવામાં થયાવા.

અરધી રાત્રે એ હયાંવારજથ ઘોડેચારો
મારતે ઘેડે એ ધર્મશાળામાં આવી દાખલ
થયા ત્યાં કેટલીક ખાનગી રીતે પુછપચાક
રીતે, અફઘાન સરદાર જ્યાં ઉતર્યો હતો ત્યાં
તે આવ્યા. સરદાર અને તેમના વચ્ચે એકાંતમાં
કેટલુંક સમાવણ થયું. તુરંત એ સરદારે ઉતા-
વળથી પોતાનો પ્રવાસ પાકો થઈ કરી દીધો.
કેટલાક વિચાર કરીને તેણે પોતાની સાથે સ્ત્રીને
બોલાવવા નોકરને કહ્યું.

ઘોડીવારમાં ખુરખાવાળી સ્ત્રી ત્યાં આવી,
હાથ બેડી કમી ગઈ અને બોલી-“પિતાજી!
શ આગા છે?”

“એક યશોમતી” વધારે કંઈ નથી પણ
તારે અત્યારેજ દિલ્લી જવા સાડ નીકળવું બે-
હોજી મારા વિધાનું નોકરો તારી સાથે આવશે.
તું અને તારો પતિ દિલ્લી પહોંચેલા બાદશાહની
રજા મેળવી હું નમારી ત્યાં કિતમ રીતે મગવડ
કરી આપીશ બાદશાહે મને અત્યારેજ બોલાવેલી
હોવાથી હું આગળ જઈ છું.”

વપરોક્ત પોતાનું કહેવું તેણે યશોમતિને અ-
રજુ હિંદી અને અરજુ હિંદી બાપામાં સમજાવ્યું
અને બધાની રજા લઈ તે આવેલા સ્વાર સાથે
ચાલતો થયો.

એ સરદાર સાથે પ્રવાસ કરનારી હિન્દુ સ્ત્રી
ને યશોમતિ અને હિન્દુ સ્વાર તે તેણીને પતિ
એ બાંધકોના સહજ ધ્યાનમાં આવવા સરખું
છે હવે તેઓની યુવામગીરીમાંથી શી રીતે મુ-
ક્તાતા થઈ તે આપણે આગળ જોઈશું.

(૫)

કેટલાક દિવસે યશોમતિ પોતાના પતિ
સાથે દિલ્લી આવી પહોંચી. તેમને શહેરમાં લઈ
જવા સાડ કેટલાક હયાંવારજથ સ્વાર સામાં
આવ્યા હતા તેમની સાથે આ મંડળ એક સુ-
દર મહેલ તરફ વળ્યું તે મહેલ અનેક અમુલ્ય
અને મનોહર વસ્તુઓથી સુસજ્જત કરેલો હતો.
અને તેમાં બેઠતી સર્વજી સમગ્ર કરવામાં આવી
હતી. બધાઓ રસ્તાના પરિશ્રમે થાક્યાં હોવાથી
તેમણે રાત્રે સારી નિદ્રા લીધી, સવારમાં ઉઠીને
યશોમતિ અને તેના પતિએ પોતાનું રસથું કર-
વારા અમીરને ઘેર જવાની તૈયારી કરવા માંડી.
એટલામાં ત્યાં એક અમલદારે આવીને નમસ્કાર
કહ્યું-“બાદશાહ સલામત આસ્તમયલાહ પોતે
આપને મુલાકાત લેવા સાડ બોલાવે છે.”

યશોમતિ અને તેના પતિ રાજમદીરમાં બાદ-
શાહની સલામ મેળવી. એ રાજમદીર ધણુંજ
સુંદર રીતે ઘુંગારવામાં આવ્યું હતું. વચમાં એક
સુવર્ણનું તખ્ત હોઈ તેમાં ચોમેર રત્ન અને
પોતાની અરજી લટકતી હતી. બાજુમાં કિમતી
પોશાક પહેરીને ધણી કરનારી માણસો ઉભા

હતા. એક તરફ પોતાનું સધળું શરીર અવશ્ય-
કતથી આગ્રહાદિત કરેલી યશોમતિ અને તેનો
પતિ એ હમાં હતાં. સિન્ધથી અજમેર સુધી ને
અજમાન અમીર પોતાની સાથે હતો તે આ વખતે
ત્યાં કયાંક ન દેખાવાથી બાદશાહ સાથે કોણ
ખિજાન કરાવી આપશે ? એ દપતિને ચિંતા
મતી હતી.

એટલામાં રતનચંડિત છડી ધારણ કરેલા છડી-
દાર નેત્રી પુકારતા આવ્યા એની પાછળ બાદ-
શાહ આલંબન આવીને સિદ્ધામનપર બેઠો.
દરબારીઓએ ત્રણ વખત સલામ કરીને બાદ-
શાહની ઉમ્મતિ અર્થે ખુદાની પ્રાર્થના કરી. યશો-
મતિ અને તેનો પતિ માત્ર સાચક દૃષ્ટિથી બાદ-
શાહ તરફ જોતાજ રહ્યાં સુધતાનને કુરેનીશ બ-
ળવવાનું પણ તે બૂઝી ગયાં !

યોડી વાર બન્નેને ગાંઠ આવ્યું એટલે ધુ-
ટણે પડી તેમણે બાદશાહની મારી માગી ને
જોઈને સમજાવે આશ્ચર્ય લાગ્યું તેમના તરફ
બાદશાહે રિનગ્ર દૃષ્ટિથી જોતાં દરબારીઓ તરફ
વર્ણન કર્યું—“મારા સરદાર અને સામંતો !
આ દેખાવ બહુ તમે આશ્ચર્યચકિત થતા નહિ.
જોડા યશોમતિ ! જંગીસખાન પાસેથી તમને
જોડાવી અજમેર સુધી લઈ આવનાર અન્ય કોઈ
નહિ, પણ આ તમારો ધર્મ પિતા આલંબનજ
હતો. એ જંગીસ મેતાને મારી અનાથ પ્રજાને
જળવા માડવાનું મેં સાંભળ્યું, ત્યારે ખરી રીતિ
શું છે એ જાણવામાટે હું ગૃહ દેશે મારા ખાસ
સરદાર સાથે તે દેશમાં ગયો હતો. એક અજ-
વાળી રાત્રે જુદી બાતમી ઉપરથી જોળવાઈને
હુટારાઓએ કેટલાક મુસાફરોને પકડેલા તેમને
જોડાવવા માટે હું સિન્ધના કિનારાપર ગયો ત્યા
પ્રતજ અને ખચર પડી કે મળેલી બાતમી જોડી
છે અને તે પ્રવાસી મારાજ પ્રજાગન છે. પણ
તેનો વિચાર કરવા નેટલો પણ વખત મળ્યો
નહિ. હું એકદમ ઘસડાઈને પાણીના પ્રવાહમાં
પડ્યો. તે સાથે, એક પ્રાણવાતક મગરે મને
પકડ્યો—”

બાદશાહનું આટલું ભાષણ સાંભળતા દર-
બારીઓ ગભરાયા બાદશાહ આગળ બોલ્યા—
“અમે વિશ્વાસ નોકર મને બચાવવા નહીં પણ
હમો પણ તે એ મગરના તડાકામાં સપાડ્યો. મારી
માર દશા હતી પરંતુ ખુદાતાંની મહેરબાની
થી એ મંકટ રજૂ. ખુદાએ અચરમાત એક

બેહસ્તાનની પરી ત્યાં મોકલી તેણીએ સાહસથી
તે મગરને મારીને મને બચાવ્યો. ફર જંગીસ-
ખાનની હાવણીમાં જો બાદશાહ મોટે આંખેથી
કરીર નીચે પડી નહત, તો તે મારાઓની તર-
વારથી એ દેવી પરીના કુહડેકુટા થઈ જત !
પણ સુભાગ્ય. મારા પ્રિય મિત્રો ! મારા પ્રાણ
બચાવનારી બેહસ્તાનની સર્વોચ્ચ સુદરી તે અન્ય
કોઈ નહિ પણ આ જની છે તેજ છે ! તે એક
જુરખામાં પોતાનું શરીર લપેટીને આ નાની ઉમ-
રનો બાલકપણ જોલી દેખાવ છે, પણ તેના
પ્રત્યક્ષ અને તેજનો પ્રભાવ મારી આખી સજ્જ-
તનતમાં છવાઈ રહ્યો છે. તેણીની હિમતથીજ
આજે અલંબન તમારી નજરે પડે છે. સર-
દારો ! આ મારી ધર્મ કન્યા હોઈ, તેના પતિને
હું મારો પ્રિય પુત્ર માનું છું. તે બન્નેને આજે
હું જો જંગીસની બક્ષીશ કરું છું તેને આનંદથી
ઉપભોગ કરતાં બન્નેએ મારી પાસેજ હવે રહેવું.”

બાદશાહનું કહેવું પૂર થતાં સમગ્રા દરબારી-
ઓએ યશોમતિનાં એકે અવાજને વખાણ કર્યો.
તેના યશોગાનથી રાજમંદિર આનંદિત થયું, એ
પ્રેમાળ દપતીથી એક શબ્દ પણ બોલાતો ન
હોતો. આશ્ચર્ય, આનંદ, ભીતિ, ભક્તિ ઇત્યાદિ
વિશારથી તેમનાં હૃદય ઉમરાતાં હતાં. આખરે
બાદશાહ આગળ મસ્તક ઝુકાવી બન્ને બોલ્યા.
“નામદાર ! કોઈ મોટા પર્વતને ઘાસની એક
સાડી અથવા તો સાગરને પાણીનું બિન્દુ અર્પણ
કરવા જેવી હુદ્ર સેવા બળવવા પરમાત્માએ
અમને લાભ આપ્યો, એ માટે વ્યર્થ સ્મૃતિ કરી
અમને બાદશાહે સરમાવવા નહિ. આવા દયાળુ
પ્રજાપાલક રાજા માટે પોતાના પ્રાણ પણ કોણ
અર્પણ ત કરે ? રાજની સેવા કરવી એ પ્રજાને
ધર્મ-કર્તવ્ય કર્મજ છે. પણ આપ જે ઉપકાર
કરો છો—જે કૃપા કરો છો, તેમાંથી માત્ર અમો
કોઈ દિવસ મુક્ત ધર્મજ નહિ.”

યશોમતિના નેત્રમાંથી આનંદાશ્રુ વહેતાં હતાં.
બાદશાહનું હૃદય પણ વાત્સલ્ય પ્રેમથી દ્રવિત થયું
હતું ! સમગ્રા દરબારીઓનું મન પણ આ બનાવ
જોઈ હર્ષ અને પ્રેમ વિહ્વલતાથી આદ્ય થયું.

પ્રિયપાતક ! નિર્ધાર્ય કર્મની જેવી મહત્તા છે
તે આ ઐતિહાસિક ઘટના પરથી સદૃશ જ્ઞાનમાં
આવે તેમ છે. દેવી યશોમતિ સરખી આપ મ-
હિલા ભારતવર્ષને કૃપણપણ બને તની પરમાત્મા
અળેરો એજ અતિમ પ્રાર્થના છે. અમર.

તન મનનું રક્ષણ શી રીતે કરવું?

(લેખક સી. માર્કેબાઈ કદાનજી કવી)

મનને સાંસારિક પદાર્થોનું જ્ઞાન દિશિયો
યજ્ઞને વિચાર કરવો છે, કેમકે જે વસ્તુ જોઈ ન
હોય, સુધી ન હોય, ચાખી ન હોય અથવા જોનો
સ્પર્શ પણ થયો ન હોય તેનો મનને કંઈ અનુભવ
થતો નથી. માટે મનને જ્ઞાન થવાનું દાર દિશિયો
જ છે. એમ જાણી તેને શુદ્ધ તથા વજ્ર રાખવી
જોઈએ. આ વિષયમાં જે ઉપદેશ કરવામાં આવ્યા
છે, તેનો સુખ્ય સારો નીચે પ્રમાણે છે:—

૧. આંખ:—જોઈતી શક્તિનું આંખ અથવા
નેત્ર જો એક યંત્ર છે ત્યારે તેની અંદરના
પડળ અથવા દાંઠણ ઉપર પ્રકાશનાં કિરણ પડે
છે; ત્યારે તેમાં ફરફર થઈ મગજમાં પહોંચે છે
ને તે પ્રકાશનું જ્ઞાન મનને થાય છે. તે પ્રકાશને
પ્રકાશ-એકદમ નેત્રના પડળમાં જતો નથી પણ
કેટલીક વખત બહારથી ટપી રહે છે; કેમકે પ્રકા-
શને જોવા પછી નેત્ર બંધ કરવામાં આવે તોપણ
કેટલીક વાર તે પ્રકાશ નજરે તરે છે. એજ પ્ર-
માણે નહારા પદાર્થો વારંવાર જોવાથી થયે જાય
તેનો પ્રભાવ પણ પ્રથમ નેત્ર પર ને નેત્ર પરથી
મન પર પહોંચે છે. તે વેળા તે પદાર્થોનાં ચિત્ર
નેત્રમાં ચીતરાઈ, તેના સંસ્કાર અથવા બીજની
તેના મનમાં છાપ પડે છે. માટે નહારા પદાર્થો ન
જોવાની ઠાણજી રાખીએ તો પછી દેવ પાતાં મન
વજ્ર રહી શકે છે. વિષયી અથવા લાલચુ દટિ
પણીજ હાનિકર્તા છે; કેમકે તે વડે વિહાર જ
ગ્રંથ થઈ, મનસ્વી કિસ્સામાં મોડું બુદ્ધ મચાવે
છે, તે તેથી તુરંત માનસિક પાપ લાગે છે, માટે
દટિ એટલી વજ્ર રાખવી કે જોઈ ફટ પદાર્થોની
પ્રભાવે ઉપર ન પડી શકે અને વખતે નહારા
પદાર્થો જોઈ જાય તો તેનો અનાદર કરી દૂર
હાંતી દે. આ ઉપરથી સિદ્ધ થાય છે કે નેત્રથી-
જ સર્વ પદાર્થો મન સુધી પહોંચી શકે છે, માટે
અવિત્ર પુરોધાનાં શ્રેયો માંચવામાં, તેનું અવલોકન
કરવામાં તથા ઇશ્વરની મનોહર રચના જોવામાં
નેત્રને રક્ષી દઈએ તો માનસિક શક્તિની કબજિ થાય.

નહારા પદાર્થો જોવાથી મન વિષયોને આધીન
થઈ પ્રથમ ખુશી થાય છે, પણ પછી એટલું જો-
ઈએ અને છે કે તેની પ્રસન્નતાથી રાખિમાંથી
કુખરપ પ્રભાવ પ્રગટ થાય છે.

૨. કાન—પ્રથમ કાનના બહારના ભાગમાં
વાયુ એકઠો થઈ પછી તેની લહેર અંદર જાય
છે, તે ત્યાંથી બીજા વિભાગમાં થઈ ત્રીજા વિભા-
ગમાં મજબુત થઈ પડદાઓને ઢલાવવાથી અવાજ
આવે છે એ અવાજ અથવા સ્વદ્વારા મન
સમજી શકે છે કે, એ કવો ને કોનો સ્વદ છે ?
પછી જોનો જોનો સ્વદ હોય તે પ્રમાણે તેના
સંસ્કાર તથા બીજ મનમાં સદૈવ ટપી રહે છે.

કાન એ વિશાધ્યમનનું ધ્વનિ દાર છે, માટે
નિર્મળતા તથા નહારી વાતોથી તેને બચાવવા,
મહાત્માઓના ઉપદેશ તથા બુદ્ધિમાનોનાં શિષ્ટા-
વચન સાંભળવામાં તેનો ઉપયોગ કરવો જોઈએ

નિદાદિ નહારી વાતો સાંભળવી એ પાપ છે
અને એ સાંભળવાનું અટકાવી શકાય નેમ છે,
છતાં પણ જો તે સાંભળીને નહારી કહેવામાં ન
આવે તો તે પણ પાપ તથા અપર્મ છે નહારા
સ્વદો કાને પડે એ સાઈ નહિ અને ઇચ્છાપૂર્વક
સાંભળવા એ તો દોષજ છે, કેમકે તે વિહાર-
રૂપી અશિતા તજુખાની પેડે તથાવે છે

મિથ્યા પ્રશ્નક, મીઠાબોલા અથવા સ્વામી
મનુષ્યોની વાતોથી જેમ કાનને બચાવવાની જરૂર
છે તેમ કાનકુસીથી તથા બીજની છાની વાતો
સાંભળવાની આતુરતા ન રાખવી એ પણ આ-
વસ્થક છે

જે માણસ નહારી વાતો ખાન દઈ સાંભળે,
તે તે પ્રમાણે જ બોલવા લાગે છે વાસ્તે જેનું
મન સુદૃઢ ન હોય તેણે નહારી વાતોથી દૂર રહેવું,
કેમકે નહારા સ્વદો નજાજ મન ઉપર અસર કરે
છે અને સખળા મનવાળા માણસ નહારા સ-
્વદો અનાદર તથા અશિયી સાંભળી તરત
બૂલી જાય છે.

નકારી વાત સાંભળનાર ન હોય તો બોલનાર કોની સાથે બોલે ? માટે નકારે નહિ સાંભળવું એજ લાભકારક છે. વખતે જીમને જેમ ચીસું જેવી કહવી ચીમો ખાવાની ટેવ પડી જાય છે, તેમ કાનને ખરાબ સંપદ સાંભળવાની આદત પડી જાય, માટે જે નકારે બોલતો હોય તેની કને બેસવા ઉપવાતું બને તેટલું ઝોણું કરવું.

કહેનાર અને તેવો વિશ્વાસપાત્ર હોય તો પણ આપણે બીજાનું ક્ષુર સાંભળી ખુશી થવું નહિ, બને ત્યાં લગી તે માનવું. નહિ અને નિહોતે મોઢું (મયક) આપવું નહિ.

૪ જીભ—આ ઇંદ્રિયનો ઉપયોગ આખવામાં અને બોલવામાં, જેમ બે પ્રકારે થાય છે. કદ વસ્તુ ખાવા જેવી છે અને કદ વસ્તુ ખાવા જેવી નથી, તે વિષયમાં જીભ ઘણી મદદ કરે છે અને આખ, નાક પણ તેને યોગી મદદ કરે છે માટે જીભની પાસેજ તેને રાખવામાં આવ્યા છે. વારંવાર તિખ્ખા તથા ખાટા પદાર્થ ખાવાથી જીભની શક્તિ નબળી થઈ નાશ પામે છે.

બોલવાની શક્તિને માટે જીભની નેટલી સ્પર્શ કરીએ તેટલી યોગી છે. એ ચાર આંગળીની જીભના આધારે શિક્ષા અથવા ઉપદેશરૂપી અમૃતનાં ઝરણાં વહે છે અને એજ સમા તથા હિતવતું સ્વરૂપ છે. વળી ધર્મસભામાં એથીજ ભજન તથા ઉપદેશરૂપી આનંદ પ્રમતી રહે છે.

પણ જીભ જ્યારે અવળી રીતે વર્તવા માટે છે ત્યારે ભયાનક યજ્ઞનું કામ કરે છે. મહા મોટાં યુદ્ધ સંગ્રામ અને ધીર ધીર ટટા તોફાન એક જીભની અણી હાલવાથીજ થાય છે અને અસંખ્ય અથવા કપટનું રાત્ર, નિદાખોરનું આયુધ, પ્રપચનું કારણ અને મૂર્ખતા પ્રગટ કરવાનું સાધન પણ જીભજ યજ્ઞ પડે છે.

એક ઝીણા તણખો જેમ લાકડાના મોટા ભારને બાળાં ભરમ કરી દે છે, તેમ શરીરનો એ નાનકડો ભાગ અનેક પ્રકારના ઇદ લેખન કરે છે, માટે જીભને હમેશા વચ રાખવાની બને તેટલી તજવીજ કરવી જોઈએ. પ્રસંગોપાત્ત હાસ્ય કરવાથી તથા નિર્ધન વાતો કરવાથી જીભ અશુદ્ધ થઈ જાય છે અને મન મૂલીન બને છે.

જીભને કાઠાની ઝાડી જેવી ન ખનાવવી; કે જેનો પાસે જંગલનું વૃક્ષ કાઠી તુકસાન થાય છે તેમ ન થાય, તેમ વળી સુકા લાકડા જેવી પણ ખનાવવી નહિ કે જેથી કદ પણ લાભ ન થાય, પરંતુ પરમ મનોહર, મીઠાં રૂણુક્ત સુગંધી છાયાવાળા વૃક્ષ જેવી ખનાવવી, કે જેથી કદ તે કદ સર્વને સુખ ઉપજે.

સાંભળેલી વાત પોતે જોઈ હોય એવી બખા કાઠને કહેવી નહિ, કેમકે જેમ એકે સાંભળેલી વાત બીજાએ પણ સાંભળીને કરી હોય તે એમા કદ કારણસર જૂઠાણું બેળાણું હોય તો બહુ અનર્થ થાય.

જેના બે અર્થ યજ્ઞ સકે તેવી તથા અર્થ વગરની વાત કરવાનો સ્વભાવ રાખવો નહિ, તેમજ જ્યાં સત્ય જોઈ શકાય તેમ ન હોય ત્યાં ચૂપ રહેવું અને કાઠની (ચૂપ કે મિત્રની) ખાનગી વાત તો કરવીજ નહિ.

આદર અને અનાદર એ બંને જીભમાં રહેલા છે. તલવારનો મોં રહે છે પણ જીભનો ધા રહેતો નથી, માટે દરેક બોલ તો બંધ કરીનેજ બોલવો.

૫ નાક—જુલોની મુઠાથી અથવા મળતી ફર્ગથી નાસિકા વડે જળાય છે અને તે મનને પ્રવૃત્તિલત અથવા મતીન કરી નાંખે છે બહુ દિવસ મુઠી આંતિ આકરી મુગધ અથવા ફર્ગ જેવાથી આ ઇંદ્રિય નબળી પડી જાય છે, એટલે માંધીને જેમ તેની ફકાતના પદાર્થોની તથા મળીને ફર્ગથીના પાસે અસર કરતી નથી તેમ અજાનતા વડે ધણો ફર્ગથીનો પ્રભાવ નાકમા પહોંચે છે ત્યારે મન મેલુ રહે છે વારંવાર ઘણી તીક્ષ્ણ સારી માઠી ગંધ સુધ્ધતાં અથવા તેનો અસર લેતાં પરહેજ રહેલું તથા ફર્ગથી પદાર્થો ખાવા પીવામાં ન આવે તેની સપૂર્ણ કાળજી રાખવી.

૬ આમડી—આમડી અથવા ત્વચાથી આખા શરીરનું રક્ષણ થાય છે તેથી તે આખા શરીરમા છે. પરંતુ હાથમાં તેની જે શક્તિ છે તે જીભ અવયવો કરતાં વિશેષ છે. એ શક્તિ જેમ આખા શરીર સાથે વધારે સખધ ધરાવે છે તેમ તેનું બળ જીભ ઇંદ્રિયોના બળ કરતાં

અધિક છે, અર્થાત્ કંઠિજીતા, અથવા કોમળતા, સરદી ગરમી, સમતા-નિષમતા આ મર્વ સમજવાનું સાધન ચામડીજ છે. -

શરીરના ને બાગને ઘણો સમય વધારે સરદી ગરમીમાં વગર કારણ મેંમાં 'રાખવામાં' આવે, તે બાગની શક્તિ ઘટવા માટે અને તે અશક્તિને લીધે આખા શરીરનું રક્ષણ તથા પાલન કરનાર ને મન, તે પણ તે બાગનું રક્ષણ કરવાને અશક્ત થાય છે.

જ્યારે ઈંદ્રિયો સન્માર્ગે સોષી નહારે રસ્તે ચાલે અથવા નહારે માર્ગે ચાલવાને આમદ કરે, ત્યારે તેના ઉપર કોષ અથવા મારકુટ કરવાને બદલે ધીરજ તથા મંદોરતાથી તેના અટકાવ કરવો એજ ઉચિત છે.

ઈંદ્રિયોને વચ રાખવા, પ્રથમ પેટને નિયમમાં રાખવાની આવશ્યકતા છે, એટલે ખાન પોનની સંભાળ રાખી, વરસ ખાવાનું મળે તોપણ તે વધારે ખાવું નહિ; કેમકે વધારે ખાવાથી શરીર બગડે છે એટલુંજ નહિ પણ મન તથા બીજી ઈંદ્રિયો સિધિસ યદ્ય જાય છે અને મનોવિકારાદિ ધુરી ઇચ્છાઓ ધેરી લે છે. વગી આ તો અનુભવસિદ્ધ છે કે વધુ ખાવાથી રોગાદિક થાય છે અને બહુ ચોક્ક ખાવાથી શરીર નબળુ પડી જાય છે, માટે માશકસરજ ખાવું

ઘણું માણસો સમજના વિચાર્યા વગર સદિ નિયમ વિરુદ્ધ કેટલાક કામ કરી નિર્ણયના તથા હુમ્મ પામે છે, ત્યારે તેનો હોષ પોતાના શર-

બ્ધને કે છે. પણ તેઓ સમજતા નથી કે પોતાની કંઠિતાઇ, કિંતાવજ તથા બૂલનુંજ એ પરિણામ છે. તે બૂલના કડવાંશ તેને પોતાને, તેની પ્રાણને તથા બીજા સંબંધીઓને ભોગવવાં પડે છે ને તેનો તે પોતેજ જવાબદાર છે.

કેટલાંક કામ તથા વિચારો એવા છે કે જે મોંથી અસંખ્ય ફળ નીકળે છે, ને તેનો પ્રભાવ અસંખ્ય માણસો પર પડે છે.

વિચારપૂર્વક જોઇએ તો સર્વ મનુષ્ય તથા પશુવર્મ, સર્પૃષ્ઠ ચરાચર એક માળાના મણકા છે ને તેને એકમેકનો આધાર છે. તે દરેક માણસ પોતાના સારા નરસા વિચાર તથા કર્મો વડે સંપ્રિતના પ્રમાણથી પોતાની અસર આપ્યા જગતના ફેલાવી શકે છે, અગાઉ ધણ મળેલા માણસોના કર્તવ્યનો પ્રભાવ હમણાની પ્રાણ પર પડે છે ને હમણાની પ્રાણના કર્તવ્યની અસર હવે પછીની પ્રાણ અથવા સત્તા ઉપર અવરજ અવાની, માટે સમજવું જોઇએ કે ધણ મળેલી પ્રજા હમણાં એકોએકના આધારે મૂર્તિમાન ઉભી છે, ને હમણાંની પ્રજા પોતાના મરકાર તથા કર્મના શુભાશુભ પરિણામ, બિવિધની પ્રજાને આપશે. આ સર્વ સંબંધનો પૂરતો વિચાર કરી માણસ માને મનને સુધારી ઈંદ્રિયોને વચ રાખવી જોઇએ, કે નથી તેને આ ભવમા તેના સાત્તિક સુખનો અનુભવ ધાય અને પરમ પ્રભુ પરમાત્માના કૃપાપાત્ર યદ્ય પરલોકમાં પણ તેને પરમ શાંતિ મળે.

ક્રોધ.

(અનુવાદ-દ્વિતરી નંદલાલ વનેચંદ મોરખીવાળા.)

ક્રોધી માણસ ક્રોધવાળી પ્રકૃતિથી આસપાસનાં માણસોમાં અપ્રીય ધણ પડે છે નથી તે માણસ ગમે તેવો મોટો હોય છતાં લાગતાં વળગતાં તેના સંબંધીઓના મન અપ્રસન્ન રહેવાથી તેનું ગૌરવ જળવાતું નથી, શાંતિનો ભંગ થાય છે અને અશાંતિ ફેલાય છે પોતાનું અને પરનું મન બગાડી જાય છે. એતના પરવશ થાય છે અને

વિદ્વંસિની રખસના ધણ જાય છે મનોબળની દ્વાની અને સકલ શક્તિની હીજીતા થાય છે. કિંબલુના ચારે તરફના કંદેશથી મન આકુળ બાકુળ થતા છદ્મી ઉપર કંદાળો આવે છે, તેથી કર્તવ્ય બળવવાના વિચારો ઉત્પન્ન થયા હોય તોપણ સત્તર દગાઇ જાય છે. અને અંકર્તવ્ય તરફ વળણુ ધાય છે.

કોષ, મલીન તમોગુણની અધિકતા મનુષ્યની પ્રકૃતિમાં હોવાને લીધે ઉત્પન્ન થાય છે. પોતાની ધ્વજાની વિરુદ્ધ અન્ય કોષના કથન કે વર્તનને લીધે સામાન્ય રીતે ચિત્તમાં એક પ્રકારનો અસિ ઉત્પન્ન થાય છે, અને તેનો તાપ ચિત્ત પ્રદેશમાંથી વિસ્તાર પામતાં સ્વસ્થ સમયમાં આખા શરીરમાં ફેલાય છે. જ્યારે આ અસિ પૂરેપૂરા વેગમાં હોય છે ત્યારે ચિદૃત્તિની તટસ્થતા દબાઈ જાય છે અને મંકલ્પ શક્તિ, ઉત્સાહ, વગેરે ગુણો ચિત્તમાં ઉત્પન્ન થયેલી કોષની જ્વાળામાં મ્વન પુંકવાનું કાર્ય કરવા લાગે છે. કોષની જ્વાળા જે સ્થળે ઉત્પન્ન થાય છે તે સ્થળને જ્વ કહે છે એટલે કે તે જ્વાળા હૃદયનેજ બાળે છે. વિરોધમાં તે જ્વાળા પોતાના વેગના પ્રમાણમાં આસપાસના પરિવર્તિઓ સર્ગા મીત્રો વગેરેને પણ બાળે છે-સતત કરે છે. પરિણામે કોષી પ્રત્યે તેઓ સર્વદા અપ્રસન્ન રહે છે અને સર્વત્ર અપ્રીય થઈ પડે છે માણસને કોષ પોતાની અદર પચાવતા બહુ લાખો વખત લાગે છે એવા માણસો પોતાને, અને પોતાના પ્રિયતમ મિત્રોને અતિદય પોકારાક થઈ પડે છે.

કોષની દૂરતા.

જો મુખ્ય અધિશરી અથવા કોષ પણ મોટો સમર્થ માણસ કોષ કરવાની આદતને આધીન થઈ ગયો હોય છે તો તેના તાબામાં રહેનાર બળહીન દીન પુરુષોની વગર અપરાધે અવસ્થા થાય છે એટલે તરતમાં તો બીચારા ગરીબ માણસોને ત્રાસ થાય છે. તેમજ એ પ્રયત્ન પ્રકૃતિએ શક્તિહીન દીન પુરુષોને પોતાના પત્નમાં લઈ કોષાધીન બનાવ્યા હોય તો તેમના કોષને સરળ કરવા અન્ય કોષ પાત્ર ન હોવાથી તે કોષની જ્વાળા પોતાનાજ શરીર તરફ વળે છે, શરીરને બાળે છે, લોહીને શોષે છે, અને ગરીબાઈ પરાધીનતા વિગેરેના દુષ્કર્મો લાગેલા મનમાં પરીતાપ ઉપજાવે છે. અને તેનું દહાણ આપીશું.

એક અંગ્રેજ ઉમરાવ વિલામતની મોટી યોડોડોની શરતમાં ૩ હજાર પૌડ એટલે ૪૫ હજાર રૂપિયા હારી ગયો અને કર્મ સંયોગે તેનો શરીર-એક બીજો ઉમરાવ હતો તે તેજ શરતમાં ૭ હજાર પૌડ જીતી ગયો. પોતાની હારથી આ

ઉમરાવને કોષ લાગ્યું નહીં, પરંતુ પોતાના હારી-ફની મોટી જીતથી તેને કોષ ચડ્યો. કોષથી ધુ-ધવાતો તે ઘેર આવ્યો અને દીવાનખાનામાં બેઠો. આકરે આકરો ખાલો લાવીને મૂક્યો એટલે એક-દમ તેજ ખાલો તેણે આકર પર ફેંક્યો અને બોલ્યો "અરે લુચ્ચા ! મારું માથું તપી ગયું છે ત્યાં તું મને ધમધમતી આઠ પાપ છે ? જલ્દી સોડા-બરફ લાવ ! આકર બહીને માલ્યો ગયો તે પાછો નજર ફર્યો ! સાહેબના કોષમાં વધારો થયો અને પોતાની ઓળી ઓરડામાં જઈને તેના ઉપર નેતરના પ્રહાર કરવા માંડ્યા ! ભયંકર ધોરે કહીને તે બોલવા લાગ્યો આકરો ક્યાં મરી ગયા ? મારા માટે સોડા-બરફ કેમ કોષ લાવતું નથી ? ઓ-બખીત થઈ અને ઓરડાની બહાર દોડી ગયું અને સાહેબ ગાંડા બની મયા હોવાની વાત જાહેર કરી એટલે નોકરોએ દીવાનખાનાનાં બારણાં બંધ કરીને સાહેબને કદ ક્યાં ! આખી રાત્ર સાહેબે એ કેદમાં પસાર કરી. સ્વવારમાં સીપાઈઓને બોલાવીને હાર ફેલાડવામાં આવ્યું તો જ્યોત્સુ કે સાહેબના બંને હાથે લોહી લો-હાણુ થઈ ગયા હતા અને રોમે કોષાધતામાં તેમણે પોતાના હાથને બચાઈ મથી હતી ! એજ અવસ્થામાં તેમને ગાંડાની ધરપીતાલમાં પહોંચતા કરવાની જરૂર પડી.

આવા કોષી જનોએ કોષનો પરીત્યાગ કરવા સારું વૃત્તિને શાન્ત બનવાની ટેવ પાડવા માટે કેવી રીતે વર્તવું જોઈએ, તેના આગેા જુદા જુદા મધ્યકારોએ જુદી જુદી રીતે સૂચવ્યા છે કોષાદિકથી આવતી કાલે કેવા દુખો થશે તે વિચારવું અને એ કોષાદિકથી-લોક કેરી રીતે ટળવળે છે તે તેપાસવું.

તપખીર સુધવાથી અજીર્ણ વિકારના સમજા બીન્દો થયેલા મહારા અનુભવમાં આવ્યા છે. હમણા આપણા લોકમાં મદામિના રાગનો જે અત્યંત વધારો થઈ ગયોતો જોવામાં આવે છે તેનું કારણ એ છે કે તમાકુના બચ્ચીની પચ-નેન્દ્રિય અને અમનું લોહી કરનારી ચક્તી તબખા થાય છે અને આખરે અજીર્ણ વિકારના સમજા ભયંકર દુખના સાગરમાં તે મનુષ્ય ડુબી જાય છે.

અધોધ્યામાં રાજા રામચંદ્રનો જન્મ થયો. ત્રણ બેડા કહેવા લાગ્યા કે રામ નામથી કોડી બહા વધનાં, પાપ નાશ થાય છે આ સમાચાર બધે ફેલાય ગયા, પરંતુ ધર્મ, રામને મોટી ચિન્તા થવા લાગી. તે વિચારવા લાગ્યા કે રાજેને નોકરી પરથી ગડગડીયું મળે !

નારદજીનું કામ વસાડી મારવાનું છે, તે વિચારવા લાગ્યા, જોઈ તો ખરો કે અધિયોનું કહેવું સત્ય છે કે અસત્ય આ પ્રમાણે, વિચાર કરી નારદજી યમલોકમાં આવ્યા.

દેવાળ પાસે આવેલે નારદજી ધર્મ રામને સંબોધી પુકાર કરવા લાગ્યા “બાપ સાહેબ ! શું વિચારમાં બેઠા છો ?”

ધર્મરાજ “કાંઈ નહિ મહારાજ ! આવો જિરાજો !”

નારદજી “ના ! આ જન્મમાં તમારી પાસે આવવાની ઇચ્છા નથી. ભલા ! તમને એક ખજાનો પડી રામચંદ્રજીને જન્મ લીધો છે ?”

આ પ્રમાણે કહ્યું એટલામાં તો, મધપુડામાં જન્મ લાકડી ધોયનાજ બધી મધુમસિંહાએનાં જુથ ઉડવા માંડે છે તેમ લાગેા મનુષ્યો ખગ મળા ઉડ્યા. “રામ” નામ સાંભળ્યું કે તરતજ માધાતાના વખતથી આવેલા બધા મનુષ્યો દરવાજા પાસે આવી ગયા. દરવાજા ઉઘડી ગયા. માણસોને કોઈ રોકા શક્યું નહિ. નારદજી અંતઃ ખાન ધણ ગયા.

ધાર્મી કરતાં અધિ સંખ્યામાં કોડી યજ્ઞજવાથી દરોગા-ચિત્રગુપ્તને કેટલાંક વર્ષો થયાં બન્યું (extra allowance) મળતું હતું, તે હવે બધા ધર્મ ગયું, પ્રધાન યમદૂત (Head warder) નો ખજાર પડી ગયો. સાધારણ ધર્મચારીઓની અખ્યા ધટાડી નાખી શેઠામાં ને શેઠામાં ધર્મ રામને રાત્રે ઘેંધ પજા આવતી નહિ.

યોગ દિવસ પછી નારદજીનું યુવરાજમન થયું. ધર્મરાજ ગામની મારફત કંપવાન લાગ્યા; કે રાજેને આ પામડી વળા તે દહાડાની મારફત અનર્થ કરી જશે તો શું થશે ?

નારદજી—બાપ સાહેબ ! ખીજો નહિ ! હું મોટા સાહેબ પાસે તમારી સીધારસ કરવા ગયો

હતો તેમણે કહ્યું “હટ ! ખેવકુદ ? દેવતાના દર તરખા કોઈ દિવસ રિડમ્શન થતી સામળી છે ? બહુ યશો તો એકાદ યુગનું બન્યું કપારો” તેમણે કહ્યું. “જરા અકલ યવાવો. ઉધમ કરવાથી કશુંજે અસાધ્ય નથી. “તેથી બાપ શેઠા કરોમા તમારું કામ કરો. હું નહિ છું”

જે માણસો પાપીઓ સાથે જીવન વ્યતિત કરે છે તે માણસો બહુ માલાક હોય છે. તેમનાથી સુખ ખેસી રહેવાનું નહિ ધર્મ રામજી બધા વાંડે રાતે પૃથ્વી પર જવાનો ઓર્ડર આપી દીધો. યમદૂત નં. ૧ ધર્મદેવજી ખનીને ધર્મ સંસ્થાપન કરવાની તૈયારી કરવા લાગ્યો. યમદૂત નં. ૨ સમ્યક્તા-વિસ્તારની રીઝ કરવા લાગ્યો. યમદૂત નં. ૩ સામાજિક નીતિ-પ્રચાર કરવા લાગ્યો. યમદૂત તુ દેશ-કિલે પિતા ફેલાવવા લાગ્યો. ઇ. ૪.

* * * * *
લગભગ એક યુગ વીતી ગયો. ધર્મરાજ પાસે કામ બહુ જીમ છે એ કલાક પુરણી પર ખેસી પવનની ગુલામી લદરી ખાધા કરતાં અને આખો દિવસ નોકામાં ખેસીજ રહેતા. એ વખતે એક દિવસ યમદૂત નં. ૧ આવ્યો ને યુગીને સત્તામ કરી.

ધર્મરાજા—“કહો ! શું ખજાર છે ?”

યમદૂત—“ગરીબ પરવર ! પૃથ્વી પર ધર્મ સ્થાપન કરી આવ્યો છું

“ધર્મરાજ —હરે ! હરે ! એ શું કહ્યું ! લોકો ધાર્મિક બનશે તો તારી ને મારી નોકરી કુટી જશે. તને પાપીઓ વધારવા મોકલ્યો હતો તે વાત તું ભૂલી ગયો ?”

યમદૂત “હજુર ! ધર્મવી તો લોકો પાપી બની ગયા છે—અધ ધણ ગયા છે”

ધર્મરાજ “જે હોય તે સ્પષ્ટ કહો !”

દૂત : “ધર્મવાતાર ! મેં જન્મેને જોયું તો પૃથ્વી પર લોકો બહુજ સુખમાં રહે છે. ઘણા લોકો એક ઇશ્વર પર આકીન રાખે છે, પરંતુ કોઈ કહે છે,—ઇશ, કોઈ ઇશ, કોઈ કુમ્બુ, કોઈ કાષ્ટ. મેં બધાને સમજાવ્યું કે ‘મૂળધર્મ’ આ પ્રમાણે પૃથક્ પૃથક્ ધર્મો માલ્યા આવે છે. આથી કરીને લોકો પોતપોતાના મત પ્રજળ કરવા માટે અંદર અંદર ગાળાગાળા—મારામારી—પ્રધાનરક્ષી—થવા લાગી કેટલાક ધાર્મિક લોકોએ

લઢાઈ પુરી થયા પછી દુનિયાનું ભવિષ્ય.

(અનુસંધાન મનાકથી)

લેખક — શ્રીમુત અમૃતસાલ સુંદરજી પરીવાર.

૬૩. જોકે આવી રીતે જગતના દરેક દેશોની સમૃદ્ધિ વધશે છતાં પણ ઘણી પ્રજાઓ વચ્ચે જગતનો સુસ્કેલ સવાલ બહુ ઠડવાય ઉપજ કર્યા કરશે અને ઠેકાણે ઠેકાણે એ સુસ્કેલ સવાલ બહુ નડશે. તેમ છતાં એ તે મઆધાનીથી તેનો ફેમદો થઈ રહશે.

૬૪. યુરોપ, અમેરિકા, આફ્રિકા, ઓસ્ટ્રેલીયા વગેરે મુલકોમાં દારૂ પીવાની ટેવ ઘણી ઓછી થતી જશે અને દારૂની બનાવટો ઉપર તથા દારૂના વેચાણો ઉપર ઘણી આકરી દેખરેખ રાખવામાં આવશે.

૬૫. દુનીયાના બધા ભાગોમાં 'વેછટેબલ' ખોરાકની કીમત વધારે વધારે સમજવામાં આવશે પણ તેમ છતાં મોસમ પડીતો ખોરાક તદ્દન આઠો થઈ બધે તે બનવા નેગ નથી.

૬૬. વૈદિક શાસ્ત્રમાં બહુવા જેવી અમૃતની મોટી શોધો થશે. દરદોને ઓળખવાની દાકતરોની શક્તિ વધશે તથા દરદોને કાબુમાં રાખવાની ને મટાડવાની શક્તિ પણ વધશે.

૬૭. પ્રજા ઉત્પન્ન કરવાના શાસ્ત્ર ઉપર ધ્યાન અધારશે, તેના ઘણા નિયમો સમજાઈ જશે અને તેમાંથી ફેલકે આપતો ફેટલાઈ માણસોના અખતારમાં આવશે.

૬૮. લગ્નમાં છુટાપણું વધશે. જુદી જુદી પ્રજાઓ વચ્ચેના લગ્નો વધશે અને છુટા છેડાના ફેસો પણ વધશે, તેમજ સુદતના લગ્નના કાપડાઓ થશે.

૬૯. મુસાફરીના સાધનો વધશે, મુસાફરીની સગવડો વધશે અને મુસાફરીનો શોખ પણ વધશે અને એ શોખ ધુરે પાડી ચકાય તેવા સજ્જો પણ વધશે.

૭૦. દક્ષિણ અમેરિકાની પેદાશ કુદકે અને જુસકે વધવા માડશે.

૭૧. કાર્મરના સુંદર મુલકમાં રહેવે બનશે અને રીખોનો મારફત પણ ત્યાં સુધિ સૈદ્ધ્ય જેવા ઘણા મુસાફરો ઉતરી પડશે. કાસ્તીરના પકાડો ભવિષ્યમાં બહુ ઉપયોગી થઈ પડશે.

૭૨. ઘણા સોફાં એખીસીનીયા ચોકસ ઋતુઓમાં હવા ખાવા જશે અને ત્યાંના જગ-શે આંખોને આનંદ આપનારાં તથા મગજને ઠંડક આપનારાં થઈ પડશે.

૭૩. કેનેડાની ઉપજ ઘણી વધી જશે અને તેની ચાલાકી ઘણા સોફાંનું ધ્યાન ખેંચશે.

૭૪. ચીલ્ડીના પ્રાતમાં વળી ખાણો નીકળશે.

૭૫. નાછગરાના પાણીના ઘીધનો હાલના કરતા ઘણો વધારે ઉપયોગ કરી રહ્યો અને તે ઘીધ જેવા જનારા મુસાફરોની મધ્યા પણ હાલના કરતા સેકડોગણી વધી જશે.

૭૬. જૈસલમેનો મહિમા વધશે એ ઇતિહાસીક રચણ જેવા માટે ઘણા સોફાં જવા લાગશે, કારણ કે મુસાફરીનાં સાધનો અને સગવડો વધી જશે અને એ માટે ઘણા શ્રીમતો તરફથી ત્યાં ઘણી જાતની સગવડો કરી આપવામાં આવશે.

૭૭. અરબસ્તાનની સુંદર, તપતી રેતીમાંથી ઘણી નવી નવી કીમતી વસ્તુ બનવા લાગશે અને તે રેતી ચાંદીના રૂપમાં, ફેરવાઈ જશે એટલે કે ચાંદીની કામતે રેતીમાંથી બનેલી વસ્તુઓ વેચાવા લાગશે.

૭૮. જગતનારની વસ્તી વધશે અને તેના સભ્ય બધારણમાં ઘણાં સુધારા વધારા થશે.

૭૯. નાતાલમાં બ્યાપાર અને ખેતી વધશે અને તેથી ઘણી ચીજો દુનીયાના બજાર ઉપર અસર કરશે.

૮૦. ફ્રાન્સવાસમાં હજુ વધારે ખાણો નીકળશે.

૮૧. ગોરા લોક, યાગા લોક, અને પીળા ચામડીના લોકો વચ્ચે મતભેદ ચાલ્યાજ કરશે. કોઈ દેહણે એ મતભેદ વધશે પણ એક દેર એ મતભેદ કાણુમાં રહી શકશે અને ધીમે ધીમે ઝોઝા ચતા જશે.

૮૨. મન્યુષ્યા આપાદ થશે.

૮૩. ચીનના ગભ્ય બધારણુમાં બહુ મોટા ફેરફારો થશે અને ચીનની પ્રજાને બહુ જાડી સુધારાના વહેનમાં પડવું પડશે.

૮૪. આફ્રિકામાં યુરોપની પ્રજા ધણી વધી જશે અને હમણાં આફ્રિકામાં જે ઉજડ સુલકો પડેલા છે ત્યાં પણ નવા નવા સંસ્થાઓ જનવા લાગશે.

૮૫. ખગોળવિદ્યાની બાજતમા બહુ નવી નવી શોધો થશે અને ફુનીયાને એ સંબંધી ધણું નવું જ્ઞાન મળશે, એમ્લુંજ નહિ પણ સામાન્ય લોકોમાં પણ નવા નવા રૂપમાં આકાશનું જ્ઞાન વધશે.

૮૬. કારીગરોનું અને કારીગરીનું માન વધશે અને ફુનીયાના દરેક ભાગોમાં વધારે જગી જતની કારીગરી થશે તથા ઉત્તમ પ્રકારના કારીગરોની સંખ્યા દિનપ્રતિદિન વધશે.

૮૭ મજૂરોના મહિમા વધશે, મજૂરીનાં કામો વધશે, મજૂર વર્ગની સ્થિતિ સુધરશે, અને મજૂરોનાં મંડળો પણ જગત ઉપર અસર કરનારાં થઈ પડશે.

૮૮. ફુનીયાની દરેક પ્રજાના સંસારિક રીતરીવાજોમાં ઘણો ફેરફાર થઈ જશે. દરેક દેશના લોકો અને દરેક જાતના લોકોને દુનિયાના વર્ગોમાં પોતપોતાના ધણી જાતના રીવાજો પણ બદલવા પડશે.

૮૯. નકામી ગણાતી ધણી વસ્તુઓ બહુ ઉપયોગી થઈ પડશે. કોઈ પણ વસ્તુ જગતમાં નકામી રહેશે નહિ. દરેક ચીજ બહુ સારી કીમત ઉપજાવનારી થઈ પડશે. હથેરો, ગટ્ટરો અને સંડાસો પણ સારી આવક આપનારા થઈ પડશે.

૯૦. પરમાર્થનાં કામો વધશે. એવી જાતનાં કામો કરનારાની સંખ્યા વધશે અને એવા કામોની કદરવની પણ વધશે.

૯૧. દરવરસે દરેક દેશમાં કોઈ ને કોઈ પ્રકારની નવી નવી શોધ થશે શોધ થવાનાં સાધનો વધશે અને શોધખોળ કરવા માટેની લોકોની રચી વધશે તથા એ માટેની દરીયાઈ પણ વધશે.

૯૨. વિજ્ઞાની દાસમાં માન મોટા મોટા સહેરોમાજ વપરાય છે પણ લગાઈ પડી શોડાં વરસો બાદ ફુનીયાના દરેક ભાગોમાં વીજળી વપરાવા લાગશે. ગરીબ લોકોને પણ વીજળી વાપરવી પાડવી શકશે. એટલી જાધી વીજળી સસ્તી થઈ પડશે અને કાણુમાં આવી જશે. મહરાના રણુમાં, અવજારના ગામડાઓમાં, બરમીક લોકોના કુપડાઓમાં, લાપલાડના બરમીક અને અરજસ્તાનના બટકતા આરબોના તંબુઓમાં પણ વીજળી લાખવ થઈ જશે. એટલી લોકોની સ્થિતિ સુધરશે અને એટલો દુનિયા ઉપરનો અજસાર વધશે.

૯૩. ફુનીયાના દરેક દેશોમાં ગમાર્થસારોની ખાસ કલેજો થશે અને ઘણા બાળકોને શરૂઆતનું રમાયનશાસ્ત્ર ખાસ શીખવવામાં આવશે અને તેની પગિણાઓ પંજું બહુ સારાં આવશે.

૯૪. પ્રજાકીય કેળવણી વધશે અને ઘણાં દેશોમાં એ બાબત ઉપર ખોલું બીર મુકવામાં આવશે અને એથી દરેક દેશના લોકોને પોતપોતાની જાજીતિના પ્રમાણમાં કામદાર થશે.

૯૫. ગરીબોની સ્થિતિ સુધરશે, ગરીબોની સંખ્યા ઝોઝી થશે અને જે ગરીબો ખરેખર રીતે મદદ કરવા યોગ્ય હોય તેમને જરૂર જેટલી મદદ મળી રહે તેવાં ખાતાઓ ધણી ખુલશે. જાવા જનવાનું કામ ઝોઝું થશે. જનાવડી જાવાઓ જગનમાંથી ઝોઝા થશે વેપારી જાવાઓની મોટી સંખ્યા ઝોઝી થઈ જશે પણ અતુરમાં જાવાપડું વધશે, એમને કે સંજ્ઞાઓની અંદર કાણુવાના સફાઈનો વધશે.

૯૭. હિંદમાં બાળવિધવાઓની સંખ્યા ઓછી થશે. પુનર્જન્મનું જોર વધતું જશે અને જગતની ધણી વિધવાઓ પોતાની જાદગી વધારે ઉત્તમ રીતે માળતા શીખશે.

૯૮. ખાવાપીવાની ચીજો વધશે, ફળોની જાતો વધશે, મીઠાઈની જાતો વધશે, સ્વાદુ પ્રકરણ સુધરશે, લોકોના ટેસ્ટિસ વધારે. જિંદગી પ્રકરના ધરો અને સ્વભાવ જુદા જુદા દેશના લોકો વધુ બાજે અધિક પ્રકારના ખોરાક ખાય છે તેને બદલે તેઓ ખોરાકમાં વિવિધતા આવતી જશે તથા સામાન્યપણે આવતું જશે.

૯૯. જાતભાવ વધશે હાલના લોકો અજાણ યામ એટલી હદ સુધીના જાતભાવ વધશે. જુદા જુદા દેશની પ્રજાઓ વચ્ચે ધણી જાતભાવ વધશે. કારણ કે હવે જાતભાવનો જમાનો આવતો જાય છે.

૧૦૦. હુંકામાં એજ કે હાલમાં સસારનું ચક્ર જટલા વેગથી ફરે છે તે કરતાં લડાઈ પછીના વરસોમાં ધણી વધારે વેગથી એ ચક્ર ફરવા લાગશે, એટલે દરેક બાળતોમા બહુ જલદી ધણી જાતની અગત્યની ઉપલબ્ધિ ધરાવે જશે.

આ બધા ફેરફારો અને સુધારા વધારા બહુ જલદીથી યામ તે માટે લડાઈની જરૂર હતી. પણ યાદ રાખજો કે અજેન પ્રજા બહુ ડાહી છે. તેઓ કદી પણ પોતાની ખુશીથી ગેરવાજબી લડાઈમાં ઉતરે નહિ પણ જગતની સુલેહ માટે તથા મમાનતા ભળવવા માટે લડાઈની જરૂર હતી એમ અજેન પ્રજાના આગેવાનોની ખાતરી થવાથીજ તેઓ લડાઈમાં ઉતરેલા છે. જે જગતની લડાઈની જરૂર ન હોત તો તેઓ એક ક્ષણ પણ લડાઈને લંબાવવા દેત નહિ.

બેચક લડાઈથી કુટલાક દેશોને, કુટલાક ગામોને, કુટલાક કુટુંબોને, કુટલાક પ્રાંતોને અને કુટલાક પ્રજાના અધિક ભાગને અધિક હદ સુધી વધુ કે ઘટ નુકસાન થાય એમાં કંઈ નવાઈ નથી પણ એકંદરે જોતાં 'બેલેન્સ' ભળવવા માટે અને સત્તાઓને હદમાં યાદ રાખવા માટે લડાઈની જરૂર હતી કારણકે જ્યારે બહુ મોટા ફેરફારો કરવાની કુદરતની ઇચ્છા હોય ત્યારે જગતમાં જ્ઞાન વધે છે અને પ્રજામાં ભયરૂપિ વધે છે પણ કુટલાક કામો એવા હોય છે કે વિધવાની વૃદ્ધિથી પણ યથા યકત્તા નથી. ત્યારે કુદરત દુષ્કાળ, લડાઈ, મરડી વગેરે આકસ્મિક મોક્ષે છે કારણ કે જ્ઞાન બાળકને તેની ઉન્નતિ માટે મીઠાઈ કે ખનામ આપવાની જરૂર છે, તેમજ તેની ઉન્નતિ માટે કોઈ વખત તેને તમાચો મારવાની પણ જરૂર પડે છે એજ નિયમ કુદરતી પણ ચાલે છે એટલે એ નિયમને આધારે લોકોને નહિ અને છતાં પણ અધિક અધિક વખતે જગતમાં લડાઈઓ થયાજ કરે છે.

લડાઈ શરૂ થઈ ત્યારે ઘણા લોકોને ઘણી નુકસાની ખમવી પડી છે, અને લડાઈ બંધ પડશે ત્યારે ઘણા લોકોને ઘણી જાતની નુકસાની ખમવી પડશે, કારણકે એ વખતે વેપારી બળ-રોમાં મોટી ઉપલબ્ધિ ધરાવે જશે તેથી ઘણા લોકોને મોટી ખોટ ભોગવવી પડશે અને કુટલાક લોકોને કુટલાક કષ્ટો પણ ધરાવે જશે. પણ જગતની ઉન્નતિની આગળ તેઓ નફો રોયો કંઈ દિસાવમાં નથી.

આ બધું જોયા પછી અને આ બધી હામીકત જલ્દયા પછી લડાઈ માટેના મહાત્માનો અપેક્ષા ઓછો થયો અને તેને લાગ્યું કે ઈશ્વર ઇચ્છાને આધીન થવું એજ વાત ઠીક છે. એમાં કંઈ આપણું જોર ચાલી ચકતું નથી હું તો લડાઈ શરૂ થઈ ત્યારથી પ્રાર્થના કરું છું કે હે પ્રભુ! લડાઈ બંધ પાડવાની કૃપા કરે પણ ઘણી વખત એમ બને છે કે આપણી દૃષ્ટિ જુદી હોય છે અને કુદરતની દૃષ્ટિ જુદી હોય છે. આપણી સમજણ જુદી હોય છે અને કુદરતની સમજણ જુદીજ હોય છે. માટે તે પરમસ્વામીને આધીન રહેવું એમાજ કામને છે. એ 'લેસન' આ બધું જોવામાંથી હું શીખ્યો છું.

એ પછી સીનેમોટોગ્રાફ જેમ બધે ચાલે ત્યારે ત્રીજા દેખાવાના પડદા ઉપર અનવાળું પાંચ જમ અને દેખાવો બધા પડે તેમ આ બધા દેખાવો તે મહાત્માની દ્રષ્ટિ આગળથી જતા રહ્યા અને અનવાળું ઘટ મધ્ય એ વખતે એ મહાત્માને વિચાર થયો કે આ બધું જોયું તે અનુભવ જેવું છે. પણ હજી વધારે જરૂરની વાત અધારામાંજ રહી ગઈ અને તે એકે “હાહા” પછીનું હિંદુ ભવિષ્ય” ખાસ જાણુ” જોઈએ. પણ આ વિચાર આવતા પહેલાં તો પડદો ઉઘાડાય ગયો હતો છતાં પણ એ મહાત્માને ખાતરી છે કે હિંદુ ભવિષ્ય જાણવાની તેની ઇચ્છા પાર પડ્યા સિવાય રહેશે નહિ પણ હમણાં તો એ તક મળે છે. જોઈએ હવે શું થાય છે.

વરોઝના અનુભવેલા ઉપાય.

(લે. વૈધ દર્શનશાસ્ત્ર હરજીવનશાસ્ત્ર પારખ અડાલજી, મુ. રાણપુર.)

૧ મુકું આપુ નાળાંએર લાક તેમણી આખો ગોળા કાઢ્યો. તેની હળવા કાઢી તેમણે દેશી ચોળા ભરી ડગળી દઈ તેના ઉપર લુગડા પલાળી વાટવા કરતો. માટીનો યરે કરી ખાદવા મુકવો તે આખો ગોળો સવારસાજ ખાવો તેવો થોડાક વખત ખાવાથી બરોળ મટી જાય છે.

૨ સવારના ગાંડીઆ શેર ના તથા ચોળ શેર ના રોજ ખાવો ઉપર પાણી ત્રણેક કલાક પીવું નહીં સાંજના વેળાસર જમી શેવુ. થોડું જમવું. પછી રાતના સૂતી વખતે શેર ના ડાળીઆ ખાવા. પાણી પીવું નહીં તેથી બરોજ તથા જલધર મટી જાય છે.

૩ રોગલું ૧ લાક તેને ચોરી તેમાં શાજખાર ભરી ખાઈવું તે રોજ સવારમાં એક રોગલું ખાવું.

૪ જવખાર, ખીડલુણ, મીઠું, શાજખાર, સચળ, બગડીફાર, અધેડાનો ફાર, આ સર્વે ફાર તોલા ૨૫ પ્રમાણે સેવ. કુંવારનો ૨૨૨ શેર ૨૫ લેવો. તેમાં ઉપર મતાવેલા ફારનું ચૂર્ણ મેળવી એક મટકુડામાં ભરી બેરાંઓ માથે નાખવાનું તેજ પાડે છે, તેની રીતે કરી તેના ચુઓ પાડવો. તે ૨૨૨ સવારમાં રોજ તોલો ૧ આટલો તેનો પદર દિવસ આટલો.

૫ અડાયા છાણની રાખ તોલો ૧, લોહ તોલો ૧, તેમાં જોડતા પ્રમાણમાં ગાડાની મળી મેળવી ચણા પ્રમાણે ગોળીઓ વાળવી રોજ ચાર ગોળી મળી જવી.

૬ ઘઉંના લોટ આપણે જટલો રોજ ખાતા હોઈએ તેટલો સેવો તેમાં કુંવારનો ૨૨૨ નાખી રોટલો બાધી બાખરી રોઝાઈ રહે ત્યારે તેનું ચુરમ્મ કરવું તેમાં ગોળ તથા તેલ નાંખી ખાવું.

૭ કરીનાહનમાં તેની સરખા વળને ધનજનની મળી મેળવી, ચણા પ્રમાણે ગોળીઓ વાળવી તે ગોળો ૨ રોજ ખાવી.

૮ દશ હાથ છેડેના પ્રમાણમાં ત્યા જવું ને આવવું તેવી અરથી કલાક કસરત કરી ઉભા રહી ઘસત તેલ તોલા ૨૫ પી જવું.

૯ શખભજ તથા પ્રવાલભજ તોલા ૫, લોહ તોલા ૨, શાજખાર તોલા ૨, સચળ તોલા ૨, જવખાર તોલા ૨, મીઠું તોલા ૨, બગડીફાર તોલા ૨; સર્વે એકત્ર કરી ત્રણ પુટ ખીતેસના આપવા, ત્રણ પુટ લીંડુના આપવા, ત્રણ પુટ કુંવારના આપવા, કેરડાની છાલના ત્રણ પુટ આપવા તે તોલો ૧ રોજ ખાવાથી બરોળ, પેટની અદરની ગાંઠ, દરેક જાતના ઉદર વ્યાધિ ઘસત દૂર કરી નાંખે છે.

૧૦ આકાડાની જાડી સોડીમાં સાર પાડી મોડાફાર ભરી તે સાર પુરી દેવો. આઠ દીવસે તે સોડી-ફાળી લાવી તે સળઆવવી તેની જામ કરી રોજ સવારના ગોળમાં તોલો ૫ મેળવી ખાઈ જવી.

૧૧ બુઝલીઆ ધોરના બાડા થડીઆમાં બંગડીફાર તોલા ૫ તથા ભરી તોલા ૨ ભરી તેને ડગળી પાછી દધ દેવી. ૫દર દહાડે તે થડીયું કાપી લાંબી સળગાવી તે ફાર પાડવો. તેને ચણાનો ફાર-તથા લીંબુના બળે પુટ દેવા. તે ફાર એક રીંગણમાં ભરી તે બાદવું. પછી તે આપું રીંગણું રોજ સવારના ખાવું.

૧૨ રગતરોહીડો, હરડે, જવખાર, બેનમની બોરગણી, અજબો, સીંધાલુણ, સર્વે તોલો તોલો લઈ એક નારંગી કે ખાટા લીંબુમાં ભરી દધ પેક કરવું ૫દર દહાડે ઝોળી નાખી ગાળો લેવું. તે તોલો ૧ રોજ પાણીમાં નાખી પી જવું.

૧૩ મૃગચમર અને ખાખરાનાં મૃગ બન્નેની બખ બનાવી તેની ગોળમાં ગોળી ૩. ૧ બારની કરી ખાવી

૧૪ ગળોનો રસ તોલો ૧, ખીડલુણ તોલો ૧, ગોમૂત તોલા ૨ સર્વે એકત્ર કરી પી જવું

૧૫ શેરડીના જ્યા વાઢે ચાલતા હોય તેવા ટ્રેન્ડોથી ઉતો ઉતો ગોળ શેર ના ખાવો તેવા સવાર સાંજ ૫દર દહાડા ખાવાથી બિરોગ નાશ થઈ જાય છે

૧૬ અજબો શેર ૧ લાંબી તેને ખાંડી ફેતરાં કાઢી નાંખી ગોમૂતમાં સાત ભાવના સુધે પુરી આપી રોજ તોલા ૨ના ખાવો તેથી પણ બિરોગ મટી જાય છે

ઉપર જણાવેલી કલમ ૧૬ નો અનુભવેલો ઉપાય છે તે સિવાય કેટલીએક આરોગ્ય વૃદ્ધિની પૂર્ણ ચિકિત્સા, રમસીદુર, ખીન્નેગપાક, લોહ, ખીન્નેરાની બાવનાવાળી દવાઓ, કુવારની બાવના-વાળી કેટલીએક બખો, તે સિવાય કેટલાક બધાણુ-રોક અગ્રહ માસના અકમા જણાવેલા છે તે જોઈ લેવા ખાસ બધામણ છે. આ સિવાયની કોઈ વેધ પોતાની અનુભવેલી દવા બહાર પાડશે તો જનસમાજને તેથી ઘણો લાભ થશે તેવું માઈ માનવું છે

તાવ ન આવે માટે શું કરવું ?

લેખક—મિ લક્ષ્મણ પુરપોતમ હરર, વાગડ

આ પત્ર પ્રકટ થશે, ત્યારે તાવની મોસમ ચર થઈ ચૂકી હશે, તેથી એ સબધમાં અત્રે અગત્યની ચર્ચા કરવી અપ્રાસંગિક નથી. અત્રે નીચેના મુદ્દા ઉપર ચર્ચા કરીશું

(૧) તાવનું મુખ્ય કારણ શું ?

(૨) તાવની દવાનો રાજ.

(૩) તાવને ઉત્પન્ન કરનાર ખાદ્ય પદાર્થ કયા ?

(૪) માહણી ન હોય એવા તલાવડાનું પાણી.

(૫) ખાનપાનમાં સાધારણ રીતે કયું વિરોધ બ્યાન હોયુ જોઈએ ?

(૬) કનજીઆત ન યામ તેવી સબાજ

૧. અંધકોશ મધ્યમાં દરદાનો રાજ.

• દરેક દરદા જાંતુ લોહીમાં પેદા થાય છે ત્યારે જ એ દરદ માણસને રીજાવતું હોય છે. દરદીના લોહીની તપાસ કરવામાં આવી છે અને તેમાં વિદ્યુત ડાક્ટરોએ એકમતે સિદ્ધ કર્યું છે કે, દરદીને જે અતતું દરદ હોય છે તે દરદના જાંતુઓ તેના લોહીમાં હોય છે, એટલું જ નહિ પણ તેના આગ-પેશાબમાં, શુક્રમાં, જવમગમાં, પરસેવામાં, ઉચ્છ્વાસમાં વગેરેમાં પણ તે હોય છે. આ અટકળથી કહેવું નથી પણ તપાસ કરીને કહેવું છે તાવથી રીજાતા માણસના લોહીમાં, પરસેવામાં વગેરેમાં તાવના જાંતુ માવૃત્ત પડ્યા છે, માટે તાવ પેદા થવાનું મુખ્ય કારણ તાવના જાંતુ હોય છે. હવે સવાલ એ ઉત્તર થાય છે કે એ જાંતુઓ તાવના દરદીના લોહીમાં

ખાંચી આવ્યા ? એ જાતુએ મુખ્યત્વે કરીને ઝેરી મચ્છરના ડાખથી માણસના હોઠીમાં દાખલ થાય છે. વળી દૂધ, પાણી અને હવા મારફત પણ દાખલ થાય છે. આદરવા માસમાં મેલેરીઅલ જાતુ હવામાં થોડા કે ઘણા અંશે હોય છે. સ્વચ્છતા ઉત્તમ હોય, ઉકરડા અગર ગદ્દી ગામમાં ન થતી હોય તો બહુ ઓછા પ્રમાણમાં તે હોય, પણ જ્યાં ત્યાં પાણી પચી રહેતું હોય, અંદાજી સડતી હોય ત્યાં તો મેલેરીઅલ તાવના જાતુઓ પુષ્કળ પ્રમાણમાં હવામાં હોય છે; કારણ કે એવા પહોવાણમાંથી એ મેલેરીઅલ જાતુઓ પેદા થાય છે, અને હવામાં ફેલાય છે અને દૂધ વગેરેમાં દાખલ થાય છે. દૂધ ઉકળાને વાપરે તો તેમાંના જાતુઓ નાશ પામવાનો સંભવ છે. તેથી ઉકળેલું દૂધ બપરહિત છે. સ્વચ્છ દૂધ મધ્ય હોય, અને સ્વચ્છ વાસણમાં રહેલું હોય તો તે ઉકળાને વાપરવું નહિ તો વાપરવુંજ નહિ.

પાણી એવી સ્વચ્છ જગ્યાએ મૂકવું કે જ્યાં ખરાબ વાસ ન હોય. પાણીઆરામાં પાણી પચપચી રહેતું હોય, તો એક પ્રકારની ખરાબ વાસ જોમાંથી નીકળ્યાજ કરવાતી. જે છોખે પાણીઆર ન હોય તો એમ જરૂરજ અને છે, એ ખરાબ વાસ માણી ચૂંથી લે છે, અને પાણી અશુદ્ધ બને છે. પાણીઆરાની ઉચ્ચાઈ જેમ વધારે હોય, તેમ વધુ સાર, કારણ કે જમીનથી નજીક ખરાબ હવાનું પ્રમાણ વધારે હોય છે. કાર્બોનિક એસિડનો મોનોક્સાઇડ માર-૪૪ છે, એટલે તે હિડ્રોજન કરતાં સુવાળાચમણો બારે છે. ક્લોરિસમન મોળગણો બારે છે. નૈટ્રોજન ચૌદ ગણો બારે છે. આ પ્રમાણે સાધારણ હવા કરતાં ઝેરી કાર્બોનિક એસિડ વધુ બારે છે, તેથી જમીનની સ્ત્રોત્રમ તે વધુ પ્રમાણમાં હોય છે, માટે પાણી જેમ વધારે ઉચ્ચ સ્થળમાં હશે તેમ તેની સલામતી વધુ ગણી શકાય. પાણીના સોટા ઉપર અગર પાણી ઉપર માખી એક મૂકીને જૂદી જૂદી જાતના રોમના જાતુઓ તેમાં દાખલ કરે છે, માટે સાવચેતી રાખવી. પાણી સારા જાડા ગળણા વતી માણેલું હોવું જોઈએ. અને તે ગળણું નિત્ય સાફ થવું જોઈએ. હવામાંના જાતુઓ અને મચ્છરો પાણીમાં ન દાખલ થાય, માટે તે સારી રીતે કોંક્રું રાખવું જોઈએ, અને એક સ્વચ્છ લોટી વતી ધરના તમામ માણસો પાણી ભરે, એવી રીત દાખલ કરવી જોઈએ એ સ્વચ્છ લોટી વતી ભરીને બીજા સોટામાં નાખીને ધરનાં બધાં માણસો પાણી પીએ તો પાણી વાટે એક બીજાને એક અંદર અંદર ઉડે નહિ તાવના જાતુઓ લોટીમાં મુખ્યત્વે કરીને ઝેરી મચ્છરોનું દાખલ કરે છે. આ વિષે ગયા અકાળ જણાવવામાં આવ્યું છે, તેથી વધુ નહિ લખતાં એટલુંજ સંખીયું કે, ઝેરી મચ્છરોની રાખવી, અને તે મચ્છરો ધરમાં ભરાઈ રહેવા ન પામે, એવી સાવચેતી રાખવી.

અધારાવાળા કે કચરાવાળા ખૂણામાં એવા મચ્છરો દિવસના બાગમાં છૂપાઈ બેસે છે. ભીતિ ધૂળ ચડી હોય, તો તેના જે બાગમાં પ્રદાય આવતો ન હોય, ત્યાં ઘણા મચ્છરો બેસી રહે છે. બેજ રહેતો હોય એવા ચોક્કા મચ્છર ઉજાળા કરે છે ગિર-પાણીવાળા ખાખોચીઆમાં ઝેરી મચ્છરો પોતાના ઊંડા મૂકે છે, માટે ધરમાં કે ચોક્કા બેજ રહેવા ન પામે, અને બીજી જમીન સફાઈ રહે, ભીતિ સાફ રીતે વળાતી રહે; ધરમાં ચોક્કાં અને બહાર ધસી ધસીને ગલીઓ વાળા નાખવામાં આવતી હોય, તો એવા ઝેરી મચ્છરો ધરોજ નહિ, છતાં સાવચેતી ખાતર મચ્છરોની રાખનારને પછી તાવની સામે ધણું રક્ષણ મળશે.

૨. તાવની દવાનો રાજ.

બધા માણસો એ તાવની દવાનો રાજ જે સરકારી ડિવિનાઇનના નામથી જાણખાય છે, તે હંમેશ તાવની મોસમમાં પ્રાચીન રાખવાની જરૂર છે તાવની અસર જણાતાં પાંચેક દિન પાણી સાથે સેવાથી તાવ રહિત થવાય છે, એવું હજારો દાખલામાં બેસ્યું છે. સરકારી ડિવિનાઇન જલદીથી લોહીમાં મળી જાય છે, અને તેમાં પેદા થયેલા તાવના જાતુને મારી નાખે છે, અને માણસને સલામત બનાવે છે આ સમર્થમાં સમર્થ ડાક્ટરોના એકમતથી સિદ્ધ થાય છે.

અનુવાયક 'કરમારને અનુભવથી' સિદ્ધ જણાવે. તાવની અસર જણાતાં 'પુરતજ સરકારી' કિનાઈન પાણી સાથે લઈ લેવું. એ સરકારી કિનાઈન હવામાં ઉઘાડુ રહે તો ખરાબ થઈ જાય છે, માટે તે પતરાની કાચડીમાં અગર કાચડામાં રાખવું. અન્યમાં વેચાતુ સાધારણ કિનાઈન સરકારી કિનાઈન કરતાં ઘણું ઉતરતુ હોય છે; માટે સરકારી કિનાઈનજ જરૂર પડતાં વાપરવું; તે બધી પોસ્ટ ઓફીસમાં વેચાય છે એક પૈસાનું દસ ગ્રેન મળે છે તાવમાં પણ તે લઈ ચકાય છે, અને સારો શુભ્ર આપે છે; માટે તાવની અસર જણાતાજ સરકારી કિનાઈન પાણેક ગ્રેન મુખમાં પડીથી તોડીને નાખી દેવું, અને પાણી સાથે કુદારી દેવું. મરકીના તાવમાં પણ સરકારી કિનાઈન બહુ સારો શુભ્ર આપી શક્ય છે. મરકીના કેસો પણ મારા હાથથી એ એકલા ઉપાયથીજ બચ્યા છે, પણ મરકી ગયા પછી જ આઠ કલાકમાં મરકારી કિનાઈન ત્રણ ત્રણ કલાકે પાચ ગ્રેન પાણી માંથે લેવા માટે, તેજ શુભ્ર થઈ શકે છે મરકીથી સંભિપાત થઈ ગયાપછી ને લાગુ પડતું નથી, માટે જેમ અને તેમ વેળાસર તે લાગુ કરવું.

૩. માછલી ન હોય એવાં તડાવડાંનું પાણી

ચોમાસામાં ગરીમ માછલો ખેતરમાં કામદાર જાય છે, અને ત્યાં સીમમાંના છાછરા ખાડાનું પાણી પીએ છે, પંજુ એ પાણીમાં મેલેરીઅલ તાવ ઉત્પન્ન કરનાર એરી મજ્જરો પોતાના ઇંડા મૂકે છે, તેની બધું પાણી મેલેરીઅલ એરવાળું થઈ ગયું હોય છે. વગા તેમાં કહોતી વનસ્પતિનું ખરાબ તરવું હોય છે આવું ખરાબ પાણી પીનારને તાવ આવ્યા વગર રહેતો નથી એવું માણી દેખીતું સ્વચ્છ હોય છે, પણ તેમાં પુષ્કળ પ્રમાણમાં મેલેરીઅલ તાવના એરી જીવોવાળાં મજ્જરોના ઇંડા વગેરે હોય છે. પાણીમાં માછલી હોય તો એવા ઇંડા તે ખાઈ જાય છે, અને પાણી બપરકિત થોડે કે ઘણે અંશે તે કરી શકે છે, પણ માછલી વગરના દેખીતા સ્વચ્છ અને નીતમાં પાણીને ને એર જેવુંજ સમજી લેવાનું છે, તેનાં કારણે ઉપર જણાવ્યા છે.

૪. તાવને ઉત્પન્ન કરનાર આદિ પદાર્થ.

ચીમડાં, મૂળા, વગેરે ચોમાસાની વનસ્પતિ ઉપર પુષ્કળ પ્રમાણમાં જુદી જુદી જાતની છવાત હોય છે, તેમાંની કેટલીક ભયવાળાં હોય છે. જેનોજી છવાતના કારણથીજ એવી વનસ્પતિ ખાતા નથી. એવી કાચી વનસ્પતિ ખાવી, એ તાવ જેવા વ્યાધિને આમત્રણ આપવા જેવું છે, માટે શાક કરીને ખાવામાં કાંઈ વાંધો નથી, પણ કાચી વનસ્પતિ તરીકે ચીમડાં, મૂળા ઇત્યાદિ કદી પણ ચોમાસામાં ખાવાં નહિ એવા તાવની મોસમમાં સાદા ભોજન ઉપર મિતપણે રહેવું, એ સલામતી ભરેલું છે.

૫ તાવની મોસમમાં જે વેળાજ ભોજન મિતપણે લેવું.

૧. તાવની 'મોસમમાં જે વેળાજ' ભોજન મિતપણે લેવું, વચમાં કોણે કાંઈ કાંઈ ખાવું નહિ. એક વખતજ એવા સમયમાં જમવું, એ ઘણું સલામતી ભરેલું છે, પણ હાલમાં એવો એક ખરાબ રિવાજ એક ટાણના ભોજનના નામે પડેલો છે, કે જે માણસ એક ટાણ કરે, ને જે વખતનું ભેજ એકજ વખતમાં ખાઈ લીધા પછી પેટની કૂડ કુદી જાય, અને વધુન ખવાય, ત્યારેજ શાણા ઉપરથી ઉડે છે. આથી રીતે એક ટાણ કરવું એ ભારે હાનિકારક છે. કુદરત પોતાનો બદલો લીધો વગર કદી હોડતી નથી જે વખતનું એકજ વખતે ખાઈ લેનારનું ઘનિ-શક્તિસરણ અનિયમિત અને મદ યામ છે નહર બહુ સારે થાય છે. મગજ તરફ સોદી વધુ જ્યાંમાં ફેલાય છે, એમ સ્તરીમાં ખરાબ વિકસીઓ એક સાથે થાય છે. વધુ ખોરાક, એક સાથે ખચી શકે નહિ. રોજ રોજ એમ થાણુ રહે, તો વધુ ખાધેલા ખોરાકનું એર માથા, કારણ કે નહિ પચેલો ખોરાક કોઈ જગતે એર થાય છે, તે અનેક રોગના કારણરૂપ થાય છે, એમ

ડાક્ટર કહે છે એરે વિદ્વાન ડાક્ટરો કહે છે, તે અનુભવથી પણ સિદ્ધ છે, માટે ઉપવાસ કે એક ટાણું ભૂખ્યા રહેવાની મતલબથીજ નો ધાય, તો અદરનો કચરો બળી નજી શરીર અંદરથી શુદ્ધ થાય એક ટાણું કરી ન શકે, તેણે બે વખત થોડું થોડું બોજન સારી રીતે ચાવીને નખવું. ઠાળીઓ એટલે બધો ચાવવો કે તેતું પાણી ધાય, પછીજ તે ઉતારવો આમ કરનારને અનેક વ્યાધિમાંથી મુક્તિ મળે છે. તાવની શેસમમાં કબજાઆત થઈ, એટલે તાવના પ્રધાન બેથી ચૂમાળ ગણાય, માટે એ કબજાઆત ન થાય, માટે પ્રથમ તો મિતાહારી થવું.

મિતપણે થોડું જમનારતું પેટ બહુ હલકું રહે છે, એવા માણસના જઠરમાં પાણી અને હવાને રહેવાને પુરતી જગા ખાલી રહે છે આથી કબજાઆત ગમે તેવી હોય પણ થોડું થોડું ચાવીને જમવા માફા પછી તે રહી શકતી નથી, એ અનેક રીતે સિદ્ધ થયેલી ખીના છે. કબજાઆત કરે એવી ખાનપાન તજવાં જોઈએ. જે માણસો બહુ-તુવરની, ઘણા ખાત સાથે બહુ પ્રમાણમાં ખાય, અંદર વધુ પ્રમાણમાં ધી હોય તો કબજાઆત ધાય, વારંવાર રેચ લે, ગોળ, ખાંડ, સાકર રોજ રોજ વધુ પ્રમાણમાં ખાય, આબું ન આબું એમ આપ્તપાપ્ત ગમે તેટલું બોજન ગળે ઉતારે તો કબજાઆત જરૂર ધાય. બીડી, ચાહ વગેરેનાં વ્યસનો પણ પરિણામે કબજાઆત કરે છે. વારંવાર દવાના રગડા પીમારને પણ કબજાઆત ધાય છે, માટે મલામત રહેવું હોય તો કુદરતને અનુસરતી જીંદગી ગાળવી જોઈએ પણ પંખી જવશ્વેજ માંદા પડે છે અને તેનું અઘણ મરણ પ્રમાણ પણ જુજ છે, તેનું કારણ તેમનું સાદું ખાણું, સારી રીતે વાગોળીને પાણી જેવું કરીને જઠરમાં ઉતારેલું હોય છે. પોતાનું ખાણું પશુઓ પાણી જેવું કરીને ગળે ઉતારે છે અને મનુષ્યને એ મારફત અમલ્ય શિક્ષા આપે છે. પુરતી મહેનત, સ્વચ્છ હવા, પચે તેટલો ખોરાક, આનંદી જીંદગી, વિવધાસક્રિયા સહિત જીંદગી, એ સૌ પશુપંખીને નિરાગ રાખે છે.

ત્રિદોષ (વાત પિત્ત કફ)

(લે. વૈદ જયચંદ્ર કાનજીભાઈ.)

પવન-અગ્નિ-જળ.

વાયુઃ પિત્તં કફથેતિ ત્રયોદોષાઃ સમાસતઃ ।

વિકૃતાઽવિકૃતાદેહં ઘનિત્તે વર્ધયન્તિ ચ ॥

તેવ્યાપિનોપિ હૃન્નામ્યોરયોમધ્યોર્ધ્વસંશ્રયાઃ ।

ત્રયોહોરાચ સુક્તાનામન્ત મધ્યાદિગાઃ ક્રમાત્ ॥

(વાગ્મટ)

ત્રિદોષ.

સમાસથી ઉક્ત (વાત પિત્ત કફ), વિકૃતિને પામે તો દેહને હજી છે, અને અવિકૃત રહે સારે આયુષ્યની વૃદ્ધિ કરે છે આપ્ત દેહમાં વ્યાપ્ત રહે છે, તથાપિ હૃદય અને નાભિના અધઃ-ભાગ, મધ્ય, અને ઉર્ધ્વ ભાગમાં તે આનો સંશય છે. વય (આયુષ્ય) દિવસ, રાત્રિ, અને સુક્ત સમયના પ્રત્યેક સમયમાં અતભાગ, મધ્ય ભાગમાં અને પૂર્વકાળમાં ઉક્તવર્ણ દોષો અનુક્રમથી બદલવત્તર રહે છે. એટલે કે નાભિથી અધઃભાગમાં વાત, હૃદય અને નાભિના મધ્યમાં પિત્ત અને હૃદયના ઉપર ભાગમાં કફનાં અનુક્રમ સંશય છે. બીજી જાણુવ્ય એટલે કૃત્તવમાં વાત, યુવાવસ્થામાં પિત્ત અને જાસ્વાવસ્થામાં કફ; દિવસના અતકાળમાં વાત, મધ્યકાળમાં પિત્ત અને પૂર્વકાળમાં કફ. રાત્રિના અતમાં વાત, મધ્યમાં પિત્ત, આદિમાં કફ; તેમજ શુભ સમયના અતમાં વાત, મ-

ધ્યમાં પિત્ત, પૂર્વમાં કફ એ પ્રમાણે અનુક્રમ, આયુષ્ય, દ્રિવસ, રાત્રિ, અને ભુક્તકાળમાં ક્રમશઃ તેઓ બદલવાતર હોય છે.

દોષની નિશ્ચિત.

ધાર્તિવશ્ય મલાશ્વાપિ દુષ્યન્તે ભિર્યતસ્તતઃ ।

વાતપિત્ત, કફાણ્તે ત્રયોદોષા સમન્વિતાઃ ॥

ત્રે ધાર્તવોપિ વિદ્વદ્ભિર્ગદિતા દેહધારણાત્ ।

વિસર્ગાદાન વિશેષૈઃ સોમસૂર્યા નિલાયયા ॥

ધારયન્તિ જગદેહં કફપિત્તાનિલા સ્વયેતિ ॥

(સુશ્રુત)

ધાતુઓ (સમ) અને તેમના મળો એઓ (ત્રિદોષ) વડે દોષ પ્રાપ્ત થાય છે. તેથીજ વાત, પિત્ત અને કફ એમને ત્રિદોષ સંજ્ઞા આપેલી છે. વંશી એ ત્રિદોષ શરીરને ધારણ કરે છે. તેથી તેઓને ત્રિદોષ ધાતુની સંગ્રામી પણ ગણે છે. દૃષ્ટાંત તરીકે વિષ્ણુ આદાન અને વિશેષ એ ત્રણ ક્રિયાઓ વડે આ જગતમાં જન્મ મંદ્ર, સૂર્ય અને વાયુ, જગતને ધારણ કરે છે તદ્વત કફ પિત્ત અને વાયુ આ દેહરૂપ જગતને ધારણ કરે છે (નિભાવે છે), અર્થાત્ સોમ, સૂર્ય, અને અર્નિશ્વ તથા કફ, પિત્ત અને વાત, એમની ક્રિયાઓ અનુક્રમે જગતમાં અને દેહમાં ક્રમશઃ સમાન છે. તેથી તેમના ગુણો પણ સમાનજ છે.

વાત:-વાયુ એ દોષ, ધાતુ અને ક્ષયનો નેતા છે, એટલે કે તેમને સ્થાન તર શીઘ્ર ગતિ આપનાર છે. પોતે નિવિહારી હોય ત્યારે ઉત્સાહ, ઉચ્ચાસ, નિદ્રામ અને ચેષ્ટાઓની પ્રવૃત્તિથી ધાતુઓને સારી ગતિ પ્રદાયાય છે અને ઇદ્રિયોને ચપલ રાખી દેહને અનુયત્ત કરે છે હૃદય અને ઇદ્રિયો તેમજ ચિત્તનું ધારણ કરી રાખે છે, પોતે રક્તેશુષ્કમય, સક્રમ, શીત, રક્ષ, લઘુ, ખર, સ્ફ, યોગવાહી અને સયોગથી હ્રમવાચી કાર્ય આપનાર છે, એટલે કે તેજ્યુક્ત હોય ત્યારે દાહ કરનારો અને સોમ-(શીત) યુક્ત હોય ત્યારે શીત કરનારો છે, ત્રિદોષિ (વાત, પિત્ત, કફ)ના સંગ્રહમાં પોતે પ્રાધાન્ય છે, કારણકે પોતે વિભાગ કરવાનું કાર્ય જાળવનાર છે, તેમના સ્થાન-પકવાશય, કટી, સાધળ, શ્રોતોસ્થિ, સ્પર્શનિદ્રિય, એ પ્રમાણે છે તેમાં પ્રથમ પકવાશય એ તેમનું પ્રાર્થકોણ છે; તેના સ્થાન અને કર્મ બેટી પાચ નામની જોળખાવેલો છે, ઉદાન, પ્રાણ, સ્વા અપાન વ્યાન સ્થાનો:-

કક, હૃદય, તેની નીચે ક્રાંદામાં લહનિસ્થાનમાં અને મધાસયમાં અને સક્ર શરીરમાં, તેમના સ્થાનો છે, એટલે કે કકમાં ઉદાન, હૃદયમાં પ્રાણ, કોષવહુનીમાં સમાન, યમાં ઉદાન અને આખા દેહમાં વ્યાન એ પ્રમાણે તેઓના સ્થાન પરત્વે નામો છે.

વાયુના નામ પરત્વે, કર્મ:-

૧. ઉદાન નામક ઉત્તમ વાયુ તે બહુપા ઉર્ધ્વસ્થાનમાં ગમન કરનારો છે એ પ્રવૃત્તિ તેને અવલભે છે એને તેના વિહારથી વિશેષ ઉર્ધ્વગમ્ય, ઉપરના વ્યાધિરૂપ પ્રાણવાયુ તે દેહીના મુખમાં ગમન કરનારો છે, તેથી અત્ત જળ અર્ધ શરીરના પ્રાણને ધારણ કરનારો છે. તેના પ્રકૃતિથી હિમ, આસ, કાસ આદિ, ૨. આશય તથા પકવાશયમાં ગતિ કરનાર વાયુ તેને આપણે સ્વા તે બહારાગિત સાથે મળીને અન્નનું પ્રાપ્ત કરે છે, તેમજ અન્નમાંથી ઉપ કરે છે, મળ મુવને વિભક્ત કરે છે, આ વાયુ દોષ પામે ત્યારે મંદગતી માતિસાર, શુદ્ધ વિગેરે આગવોને ઉત્પન્ન કરે છે.

હોવાથી તેના વિવેક કરી શકતો નથી, શરીર મધ્યે વિશેષ કરી સામનુ મંડળ છે, તે મધ્ય રહેલું સૂર્ય મડળ છે, તે મધ્ય અગ્નિનું સ્થાન છે, જેમ જેમ સૂર્ય આકાશમાં રહી, સ્વતંત્રે મય કરોવડે બધાં તળાવ, સરોવર, આદિ જળાશયનાં જળ શોષણ થાય છે, તદ્વત મિશ્રમ, વહુનિ, સ્વતંત્રથી વિવિધ પ્રકારનાં અન્નો, અધાર્ણાં, શાક, આદિયાં સરકાર મુક્ત બોજનનું તત્કાળ પાચન કરે છે, મોટા શરીરવાળા પ્રાણીઓનાં શરીરમાં તે અગ્ની, યવ પ્રમાણુનો છે, અને નાના પ્રાણીઓનાં દેહમાં તે તિલ પ્રમાણુનો છે, કૃમીકીટાની શરીરમાં તે વાળ પ્રમાણુનો છે.

બાળ પિત્ત.

રંજકપિત્ત રસનું રક્ત કરે છે, સાધકપિત્ત શુદ્ધિ, ધૃતિ, અને રમ્ભિત ઉત્પન્ન કરે છે, આલોચક તે રૂપનું ગ્રહણ કરે છે, તેથી જોષ સકામ છે, બાળક પિત્ત કામનેા ઉત્પન્ન કરે છે, લપ તથા અભ્યગાદિનું પાચનકર્તા છે.

કંઠ—કંઠના પશુ સ્થાન બેરે-કહેલન, અવલંબન, રસન, રનેહન; શ્લેશ્મન; ઝિવાં પાંચ નામ છે આમાશય, હૃદય, કંઠ, શિર અને સધીઓ, અને સર્વાંગ. એ પ્રમાણે અનુક્રમ ઉપરોક્ત સંજ્ઞાવાળો કંઠ વસેલો છે, એટલે કે કંઠન આમાશયમાં, હૃદયમાં અવલંબન, કંઠમાં રસન, માથામાં રનેહન અને શ્લેશ્મન સધીઓમાં, રોષો સર્વ બાપી છે, સ્તંધાપિ, તેના પાંચ પાંચ સ્થાનો છે એમ બહુ શ્રુતિમત છે રોષો-એક રૂપ અને અન્યેક રૂપે, સકલ શરીર બાપક છે, તથાપિ દહિના સ્થાન, અને કર્મવડે વિશેષતઃ તેઓ બિન્ન છે, એમ સમજવું. કહેલન કંઠ અંતરે કહેલ્યુક્ત કરે છે, તથા પોતાની સક્રિય જળકર્મથી પીળાં પશુ કંઠ સ્થાનનો ઉપકાર કરે છે, કહેલન કંઠ અંતરે બિનાસવાળું કરે છે, તેથીજ એકત મળેલુ અન્ન છૂડે થાય છે, પીળાં પશુ હૃદય અંતરે લંબન (ધારણ કરવું), રસગ્રહણ કરવું, સમસ્ત ઉદીઓનું તર્પણ, સાધાઓને સારી રીતે જોડી રાખવા, વિગેરે ઉક્ત કર્મોવડે શરીરનો ઉપકાર કરવો એ કંઠનું કામ છે.

અવલંબનકર પોતાના રસયુક્ત મામર્ષથી હૃદયનાં ભાગોનું અવલંબન કરે છે, ત્રિકુનું ધારણ કરે છે.

રસન કંઠ અને રસના એ બન્ને સૌમ્ય શુષ્કો-બને છે, કારણ તેઓ પરસ્પર સાથે રહે નારા છે, રસના, અને રસન કંઠ બન્ને રસના યાતા છે (રસના=રસનેદ્રીયરસન-કંઠમાં રહેલો કંઠ).

રનેહન શ્લેશ્મ કંઠમાં, રનેહન કંઠ રનેહ આપીને સમસ્ત ઉદીઓનું તર્પણ કરે છે, તેમ સર્વ સધીઓનો સશ્લેષ કરે છે, અર્પાન સધીઓને મજબુત રાખે છે.

ઉપરોક્ત ત્રિદોષાવાદ (પવન અગ્ની જળ.) આધુનિક પશ્ચિમના આયુર્વેદના મેન્ડુઓએ કલ્પના માંનવાનો એક પવન ચાલ્યો છે, તે ઠાગ મનાય છે, સહજ વર્ષો થયાં, આયુર્વેદ અને યુનાની વૈદ્યક કે જોના આધારથી આ આર્વાચનવાસી ડોટીય પ્રાણીઓના જીવનનો પાલો છે, તે બન્ને શાસ્ત્ર ઉપરોક્ત ત્રિદોષને પાથે ચણામેલા છે, અને તે સિદ્ધાંતને અનુસરી ચિકિત્સા કર્યે જાય છે. આવી વાત આજ શતક વર્ષથી આવેલા આગળ વૈદ્યકના ઉપાસકોજ કેમ બંધ બેસે! પરાપૂર્વથી ચાલતું આયુર્વેદનું ઉત્તમ રીતીથી રક્ષણ કરતું આ શાસ્ત્ર, હાલ સૈદ્ધાંતો યુવા કયા દારણથી અશાસ્ત્ર અમે અપાત્ર કરે? તેમ વળી આગળ વૈદ્ય પદ્ધતિની ચિકિત્સાધીજ, આપણું રક્ષણ યવા માટે પ્રથમ નિમિત્ત હોય તો તે પશુ આપણે લેણ માત્ર વગર આંચકે સ્વીકાર કર્યા વગર છુટકો નથી, પરન્તુ તેનું પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ નથી, તેમજ આપણા પૂર્વજોના શરીરોથી વિશેષ બહવતર-દેહો તે ચિકિત્સાથી પવાના છે? તેનું સામર્થ્ય તે ધરાવતું હોય અને મિદ્ધ હોય તો આપણે આપણી જુની ચિકિત્સા ખુદીથી માગુપર ચૂકી શકીશું પરન્તુ આપણા પુરાતન આયુર્વેદના આધારથી વર્તન કરતા આપણા આપણાના શરીરો હતાં તેથી પચાશ ટકા ઓછા પશુ આપણાં શરીર હાલ આપણે જેમ-સકતા નથી દારણ માત્ર આપણું જીવન તે હેય અને તેમનું નવું તે ઉપાયે એજ છે વાત પિત્ત કંઠ એ ત્રિદોષના આધારથીજ આપણું શાસ્ત્ર સંરક્ષિત છે; અને ઉત્તમ છે; તેને છોડવાથી દિનતા પ્રાપ્ત થવા લાગી છે.

ગરીબોના ગામઢીઆ ઉપાય.

(અનસધાન ગતાંકથી)

(લેખક. વૈવે દુર્લભદાસ દરજીવન પારેખ)

જુદી જુદી જાતના બાફ.

૧. લીંબડાના પાનનો બાફ—લીંબડાનાં પાંદડાં ને અજીંદાને બાફી ખાટલા ઉપર પાથરીને તેની ઉપર કંતાન પાથરી તે ઉપર સુવાડી ગોઢડું ઓઢાડવામાં આરે છે. આ બાફથી—તાવ, શરીરનાં સાંધા રહી જવા તથા ખટાશ શરીરે ચડી જવી, ને થાક લોગી જવો વિગેરેમાં કીતકર છે.

૨. પચકુડી પાનનો બાફ.—લીંબડાનાં પાન, આકડાના પાન, આવળનાં પાન, રાંગણીના પાન, કીડામારી આ મર્વે બાફી સુવાડી માધને તે બાફ આપે છે. તેથી માધાગાં નીકળતો વેગ, ચસકા, કળતર, કડનો દુખાવો વિગેરેમાં કાયદો કરે છે.

૩. ખરરાની લીંડીનો બાફ—ખરરાની લીંડીઓ, આકડાના પાન, લીંબડાના પાન, સર્વેને બાફી ખાટલા ઉપર પાથરી, તેના ઉપર કંતાન પાથરી, સુવાડી ને ઉપર ગોઢડું ઓઢવું. કોષ ટેકા-જેથી પવન ન આવે તેવી રીતે ઓઢવું, તે બાફ પછી સુવાડી ઓઢા, સનિપાત, શરીરનું અક-ડાક જલુ, ઉનીઓ તાવ, વિગેરેમાં કીતકર છે.

૪. લીંબડાના પાન તથા કડવા ખરખોડનો બાફ—આ બન્ને જાતનાં પાન ભેગા કરી તેના ઉપર લુગડાનો રડો કરવો. મદ અગ્નિમાં મૂકવો. જ્યારે બર્ષાઈ રહે ત્યારે કાઢી લઈ શરીર ઉપર મેને તે ટેકાજે સોળ હોય ત્યાં બાપવાથી સોળ દુરત કમી થાય છે.

૫. બાજરાના કુડાનો બાફ—અજીંદો ને બાજરાના કુડાનો બાફ ન. ૩ નાં બાફ જોવોજ શમ્પો કરે છે.

૬. કપાસીઆનો બાફ.—કપાથીઆ, સુક, સરસવનો ખેળ, અળશી, આ સર્વે નીળેને બાફી ખાટલા ઉપર પાથરી, ઉપર કંતાન અથવા ગરમ માળખો પાથરી તે ઉપર સુધ ગોઢડું ચોતરફ ઓઢી બાફ આવે ત્યાં સુધી સુધ રહેવું. તે બાફ નાચે રહી ગયેલું હોય તેઓને પછોળ કીતકર છે તેવો બાફ રોજ લીધા કરવો.

નાસ અને ધુણી.

૧ નાસ—મુગળ, લીંબડાના પાન, વજ, હરેડે, સરસવ, જવ, લસણના ફોતરાં, ધી સરવે સરખે તળને લઈ મેળવી અગારા ઉપર જરા મુઝી પાસે ખેસી શરતું ચોતરફ ઓઢી લઈ નાસ લેવો તેથી તાવ ઉતરી જાય છે.

૨. આદાશીશીનો નાસ—ચણેડીતું મૂળ, સાકર, ચાક, સરખે બાગે લઈ અગારા ઉપર મુઝી નાસ લેવો. તેથી આધારીથી ઉતરી જાય છે.

૩. વળગાડનો નાસ—મીઠું, હલદર, મોરખીજ, અડદ, હનમાનની મળી, ચારશીની ધુળ, લીંબડાનાં પાન સર્વે સરખે વળને લઈ અગાર ઉપર મુઝી નાસ દેવો તેથી વળગાડ જતો રહે છે.

૪. સરપની કાચળી, ગધેડાનાં લીંડા, લસણના ફોતરાં, હાથાઈત, સર્વે એક કરી સવાર સાંજ નાસ દેવાથી ઉપર મુગળ કાયદો કરે છે.

૫. કપાળના કીડાનો નાસ—હજાર, લીંબડાનાં પાન, કુકડવેલનાં પાન, હુગળીનાં પાન, કીડામારી, કુખાનાં પાન, સરવે એકત્ર કરી દેવતા ઉપર જરા મુઝી નાક પાસે રાખવો તેથી કપા-ળના કીડાનો નાશ થાય છે.

૬. કમળાનો નાસ—ખાણીમાં લીંબડો અને અજીંદો નાખી ખુમ્ ગરમ કરવું, તે વરાળનો નાસ લેવાથી શરીરમાંથી પસીના નીકળશે ત્યારબાદ સાધુથી નહાવું. તેવો રોજ નાસ લેવાથી કમળો મટી જાય છે.

૭. જીવત રેતનો નાસ—હડતાળ, હળદર, રાતા ખરચો, સાપની કાચલી, લીંગોળાનાં મીજ, કીશીઆનાં મીજ, કાપડળ અને તેલ સર્વ સરખે બાગે લઈ ઝીલું વાટી અગારા ઉપર મુઝી નાસ આપવા તેથી કમ્પક શમ્પો થાય છે.

૮. ધુણી—હુગળીનાં બી અને કુકડવેલને ભેગું કરી, એક કલકીમાં દેવતા નાખી. ઉપરની

ચીજો અંદર નાંખી, ધુમાડો નીકળે એટલે તેના ઉપર હાથની મુઠી મુઠી એક આકાંટની પાતળી મેતલી નળી ગોઠવી કાનમાં ધુમાડો જવા દેવો અને દાઢ પોલી હોય તે ઠેકાણે ધુમાડો દેવો તેથી ઘીડા નીકળી પડે છે.

૮. પહાણો અથવા ઇંટ, નળીઆનો નાસ—પહાણો અથવા ઇંટ, કે બટ્ટેર, ખુબ, લાલચોળ જેવું ધખાવી. તેના ઉપર અજમેા, છાંચ, તેલ, છાંટી તેના પશુ નાસ લેવાય છે.

નોખી નોખી જાતનાં બંધાણો.

૧. અજમેા અને અજગીતું બંધાણુ—અજમેા અજગી તથા હળદર ત્રણેને છીણું વાટી ખદખદાવી (ગરમ) કરી છાતી ઉપર બરડવું. તેના ઉપર ગોઠા શેક કરવા તેથી ઉધરસ, હલકો પાડે છે. ગળગળ પાકીને નીકળી જાય છે.

૨. ભુભલીઆ યોરડું બંધાણુ—યોરને લાવી તેના ચાર ચાર આંગળના કટકો કરવા. તે કટકાની બન્ને ચીરી કરી. વચગાળે હલદર, કાપરજ, વાટેલી મેદાલકડી બરી કપડમટી કરી (બર-સાડ) હડા પડેલા દેવતાની વચગાળે મુકવો. બરાબ રહે એટલે બુદ્ધાર કાઢી છાતી ઉપર બંધાણુ મૂતી વખતે બાંધવું તેથી છાતીના લોહીનો ધયેલો જમાવ, પવનનું બરાડું, કુખાવો, ઉધરસ વિગેરે જાતીનાં દરદા મટાડી દે છે.

૩. મીઠાનું બંધાણુ—મીઠું, સાણુ, અજમેા, ત્રણે વાટી ગાડરના દૂધમાં ગરમ કરવું. પેટ ઉપર એરંડીનું ચોપડી બંધાણુ કરવામાં આવે છે, તેથી પ્લીહા, કાળજની ગાઢ, આંતરડાનો સોજો, તાવ, કદને તોડી નાંખે છે. ને દસ્ત સાધ આવે છે.

૪. ખોળનું બંધાણુ—તલનો ખોળ અથવા એરંડીનો ખોળ, તેની અંદર 'મીઠું' તથા ખાજ-રૂનો લોટ નાંખી ગાડરના દૂધમાં ખદખદાવી બંધાણુ કરવાથી લોહીની ગાંઠને વિખેરી નાંખી પેટની દીવાલોને તથા આંતરડાના વરમ, શ્વાસ, કદને સારો શાયદો કરે છે.

૫. હાથલા યોરના પાનનું બંધાણુ—પાન લાવી તેના કાટા પાડી, ચીરી, તેમાં હલદર, મેદાલકડી સંધાણુજી બરી તેના ઉપર કપડમટી કરી દેવતામાં ભાવવું. તે બરાબ રહે એટલે પેટ ઉપર સહેવાતું સહેવાતું બાંધી તે ઉપર ઇંટનો શેક કરવો, તેથી બરોળ, શુષ્ક, આંતરડાનો તોથ, લોહીના જમાવને વીખેરી નાંખે છે.

૬ કુવારનું બંધાણુ—ઉપર મુજબ ચીરી, આંખાહળદર, મેદાલકડી, સંધાણુજી બરી ઉપરની રીતેજ તૈયાર કરી બાંધી શેક કરવાથી ઉપર જેવાજ શાયદા આવે છે. હડીજા તાવ, સર્નિ-પાત, શુષ્ક વિગેરેને શાયદો કરે છે.

૭ કુકડેલનું બંધાણુ—કુકડેલ, મીઠું, જોળીઆ, અજમેા, સર્વે ભેગું કરી ગરમ કરી પેટ ઉપર બાંધવું. પેટનું ચડી આવવું, બધકુક, આરો, વિગેરેને હીતકર છે.

૮ રાખનું બંધાણુ—અડાયાં છાણાંની રાખ, મુવા, મીઠું, ખાજરાનો લોટ, તથા એરંડીક તેલ, ગાડરના દૂધમાં ખદખદાવી બાંધવાથી પેટની દીવાલને નરમ કરી ગાંઠ તથા ઉલટીને બંધ કરી તાવ ઉતારે છે. (આ બંધાણુ બાળકોને માટે છે)

૯ અડદનું બંધાણુ—અડદ બાધી તેમાં મીઠું, ખાજરાનો લોટ, મુવા, સાણુ, અને એરંડીક નાંખી બંધાણુ કરવામાં આવે છે. અને તેથી રહેલો ભાર તથા તાવને દૂર કરવામાં બહુ ઉપયોગી છે.

૧૦ એરંડીનું બંધાણુ—એરંડી અને સાણુને વાટી ગાડરનાં દૂધમાં ખદખદાવી બંધાણુ કરવાથી નળખંધ વાયું, પેટના રોગોનો સારો શાયદો કરી તાવ ઉતારે છે.

૧૧ ભુકરવાપહાણાનું બંધાણુ—ભુકરવાપહાણાને ઝીણો બારીક ખાડી, ખાજરાનો લોટ, મુવા, અજમેા, મીઠું, એરંડીઆમાં મેગલી ખદખદાવી આ બંધાણુ કદજર, વાતજર તથા પેટની દીવાલના સોજાને મટાડી આરામ કરે છે.

૧૨ તાંજાંને અથવા નેવળાનું બંધાણુ—ગાંધના મુત્રમાં બારી પેટ ઉપર ગાંધવાથી વધે તની ગાંઠને માળું દે છે અને દસ્ત સાધ આવે છે.

સુક્ષ્મીક જંતુ-વૈકટરીઆ.

(અત્યુચિત ગતાકથા.)

(આર્યવેદ મયારામ સુંદરજી જેતપુર.)

ટયુબરક્યુલર ઍસીલસ; ક્ષયના રોગમાં જેવામાં આવે છે. કંઠમાળ, ક્ષય, હાડગભીર તથા ટયુબરક્યુલના ખીજ ધણા રોગ છે, અને તે સધળાનું કારણ આ બેસીલસ છે એમ ડોક્ટર કોષે સુક્ષ્મીક જંતુઓની શોધખોળના અખતર કરીને માખીત કરેલું છે. આ બેસીલસને જુદા પાડી તેને શરીરની બહાર હજેરીને તેની શુદ્ધિ કરી તેને ફક્ત વિગેરે પ્રાણીના શરીરમાં દાખલ કરવાથી તે વડે ક્ષય અગર ટયુબરક્યુલના સર્વ ચિન્હની ઉત્પત્તિ થાય છે, અને એ પ્રાણીના શરીરના દરેક ભાગમાં એ જાતના સુક્ષ્મીક જંતુઓ પુષ્કળ મળી આવે છે. અને તે સુક્ષ્મીક જંતુના ખીજ એટલાં જોશવર હોય છે કે તે, તેના ક્ષયના દરદીના બૂખા (કશ) ને યુક્ત સાચવી નાશ કરવામાં ન આવે અને તેમને જ્યાં ને ત્યાં ઘર, બનર ને શરી આદિમાં યુક્તવામાં આવે અને તે સુક્રાંતને તેના રજકણ દવામાં હાવાથી ક્ષય લાગુ પડવાને લાયક મનુષ્યના શ્વાસ-સ્થવાસ મારફતે તેના દેહમાં વિગેરેમાં પ્રવેશ મળે પામે તો તે ત્યાં ઉઠી ધર કરી શુદ્ધિ પામે છે અને પ્રાણીમાં ક્ષયરોગ લાગુ થાય છે આમ સામાન્ય ધવાથી સુધરેલા દેશમાં મનુષ્ય માત્રને જ્યાં જ્યાં યુક્તવા માટેની મનાઇના કામદા ધડાવામાં આવેલા છે અને તેમજ આ દેશમાં પણ ધવાની જરૂર છે.

ગળતકુટ્ટ (એરેમી) રોગનું કારણ પણ એક પ્રકારનાં બેસીલસ છે, એમ સિદ્ધ થયું છે, અને તેના એપ સસલાના શરીરમાં દાખલ કરવાથી અગર માખી મારફત શરીર ઉપરના આજામાં દાખલ થવાથી તેના શરીરમાં સોષાકરે શુદ્ધિ પામી એ રોગનાં ચિન્હ ઉત્પન્ન થતાં જેવામાં આવે છે. હજુ આ જંતુની શુદ્ધિ શરીર બહાર હજુ સુધી કરી શકાય નથી.

આવા સત્સિદ્ધિ આ વિદ્યાના જમાનાની વૈજ્ઞાનિક શોધ આલેખી અટ્ટી નથી, પરંતુ નિત્ય પ્રત્યે આગળ અધિક પુરવાર થએ જાય છે. અને એથી આવા સુક્ષ્મીક જંતુઓથી ઉત્પન્ન થતા રોગના અટકાવ અને ઇલાજને માટે વિદ્વાન ડોક્ટરોની શોધખોળ નિત્ય જરૂર છે અને હમણા સુધીમાં જે પરિણામ આવેલું છે તે ઉપરથી એવા મોટા ભયંકર રોગો માણસના કમળમાં આવશે એમ ભાંડેલો રહે છે.

શીળાના રોગ પણ એક પ્રકારના ખાસ સુક્ષ્મ જંતુથી થાય છે. ડાક્ટર જેતરે તેની કહેડી શોધવડે ગૌશીતળાના એપથી શીળા હાથ ઉપર ટાકવામાં આવે છે, એટલે પછી તે ધણાંજરાં મંતુ-બંને સ્વભાવિક શીળા (બળાયા કાકા) નિકળતા નથી એમ સિદ્ધ થયું છે. આ શોધને અનુસરીનેજ આધુનિક જંતુ વિજ્ઞાનો શોધ આગળ વધે જાય છે. તેના પ્રકાર નીચે મુજબ છે —

૧. જે જંતુથી રોગ થતો હોય તે શરીરમાં દાખલ થઈ એકજવાર તે રોગ ઉત્પન્ન થાય તો તે જંતુ તે શરીર પર ફરી અસર કરતા નથી. ઉદાહરણ—જેમકે શીળો, ઝોરી, રાતો તાવ અજીબડા, રગીડું, કુકડીઆ ખાસી (મોગી ઉધરસ) વિગેરે આ પ્રકારના સુક્ષ્મજંતુજન્ય રોગ છે.

૨. તે જંતુ કે તેનું વિષ (Toxin) નો જેટલો જથ્થો શરીરને વિષારી નિવડે, તેથી મરણ સુધી ભાગ યોડે યોડે. અંતરે શરીરમાં દાખલ કરવાથી તે નિત્ય પ્રત્યે કોષ વધારવાથી તે વિષતરી ટેવ (માવરો) પડી જાય છે અને પછી મોટા જથ્થામાં તે વિષ શરીરને છુટકાન કરવું નથી. ઉદાહરણ—જેમકે અહીંજ, સર્પવિષ, અકેવિષ, અને બીજા અસુક ઝરી વાવ વિષે તેમ જન છે. આજ ધીરજે સર્પવિષ માટે તેવાજ વિષમાંથી લોડામાં જતાવેલું અન્ટીવીનીન તથા ફક્ત માટે હાથપોડરમીક ગીરીન (લગા વાટે તેના તેજ વિષ નિવારણનું પિચકારી) નંખાય છે.

૪. જે જાતના સૂક્ષ્મીક જંતુના મંબધનું પ્રવાહી હોય તેને તે જંતુનું પ્રવાહિ વિષ (Toxin) કહેવામાં આવે છે તે ખાસ એ જંતુની વેળું કરી જે તે પ્રવાહી શરીરમાં વળ- નમર દાખલ કરવામાં આવે તો પણ તે જંતુથી, ઉત્પન્ન થતો ખાસ રોગ અટકે છે. ખેંગ, ધનુર, રતવા, ડીફ્થેરીયા, આદિ રોગો આ પ્રમાણે ખટાડાય છે એમ સિદ્ધ થયું છે.

૫. જે પ્રાણીના શરીરમાં જે જાતના સૂક્ષ્મ જંતુ અગત્ય તે જંતુના વિવારી પ્રવાહીને દાખલ કરવામાં આવેલ હોય તે પ્રાણીની રસી (સીરમ અથવા રક્તગત) ખીન્ન પ્રાણીમાં માખસર દાખલ કરવામાં આવે તો તે ખીન્ન પ્રાણીને મૂળ જંતુથી થતો રોગ અટકે છે.

આવા જણાવેલા નિયમને અનુસરીને દાકર કાલમેન્ટે ઘોડાના શોહીમાં નાનો અર્ધ વળ- નથી મોટા-વળન સુધી સર્પવિષ દાખલ કર્યો જઈ, ત્યારબાદ તે ઘોડાના રક્ત મધ્યેનું જાત- જાત (સીરમ) તૈયાર પાડી તેને જુન ગરમીએ શુષ્ક બનાવી સર્પ વિષ નિવારક અન્ટીવીનીન નામની દવા મિક્ષ કરેલી છે. અને તે વિદ્વાન દાકતરી મહાશય મુકરર (હોષીસ્થલ) કરેલી છે. અને સર્પદંષ થએલા મનુષ્યના શોહી નમમાં ત્રવાની પિચકારી (હાઇપોડર્મીક સીરેજ) વડે દાખલ કરવાથી સર્પદંષ થએલા મનુષ્યોનો ખચાર ધાય છે. આ પ્રમાણે અમુક પ્રકારના રોગોને માટે વિદ્વાન દાકતરોમાં શોધખોળ ચાલે છે અને તેના પરિણામ મનુષ્યના લાભમાં આવશે.

અપર્યવેશમાં વર્ષવેશો અને તે મુજબ પશ્ચિમ દેશોના વેશોને આ દાળમાં જણાવવામાં આવેલો સૂક્ષ્મીક જંતુઓનો આવો વેશક વિષય બહુજ ગહન છે અને આ અદ્યુત શોધથી મનુષ્ય જાતને ખદાન દાપદા થવાનો સંભવ છે. એથી પણ વિકટ રોગોથી મુક્ત થવાય એમ, દિયવા લાગ્યું છે.

કેટલાક રોગ અમુક પ્રાણીને વિશેષ કરીને પાપા છે, અને તે અમુક પ્રાણીને થતા નથી. જેમકે સર્પ વિષ માણસ અને રોરનો જીવ લે છે અને નોળીયાને તેની દહી અસર થતી નથી. ધનુરનો રોગ માણસ તથા ઘોડાને પ્રાણપાતક છે પણ તે ફોડાને થતો નથી પાડું ઉદર તથા કોળ (ધુસ ઉદર)ને પાપ છે પણ કનુર અને કૂકાને થતું નથી. ઘેર ને આકાડાનું વિષ મનુષ્યને અસર કરે છે પણ બગરને તેની અસર થતી નથી. લપના જંતુ મનુષ્ય, ઘોડા ને ગાય આદિને અસર કરે છે પણ તેની બકરોને અસર થતી નથી. મરખોના જંતુનું વિષ, ઉદર, મનુષ્ય, અને કનુર વિગેરેને પ્રાણપાતક રીતે લાગુ થાય છે પણ તે કુતરાને કશું કરી લાગુ થતું નથી. આવા આ સૂક્ષ્મ જંતુઓના સંબંધમાં કણા પ્રકાર-રોગ છે.

જનનપર અનેક પ્રકારનાં સૂક્ષ્મીકો છે, તે બધાં કાંઈ, રોગકારી નથી તેમાંનાં. અમુક તો સોકોપયોગી કાર્યો પણ બજાવે છે ઉદાહરણ-જેમકે દુધનું દહીં બનવું દાઢ આદિ મિષ વનસ્પતી રસનો વાંધન અને કુરકો બનવો, કાચાં તુળેને ખાદ્ય ફળ પાકાને મિષ થવાં છલ્લાદિ આ નિષ્પ- દેવી અર્વાત સોકોપયોગી અદ્ય એવાં સૂક્ષ્મીક ઉદ્ભીજ જાતનાં જંતુઓથીજ બનવો 'પામે છે કોળના ઉડવા કે વેશને જોધતા નાકરોજન, અમોનીઆ વિગેરે તેના મૂળમાં જમીનમાં રહેલાં આવા પ્રકારનાં સૂક્ષ્મીકોજ પુગ્ન-પાડે છે. વિગેરે વિગેરે.

શા. યે. ના આધારે અનુવાદ,

તમાકુના ઉપયોગથી અપચાનો રોગ થાય છે. અને આથીજ બહુ મોટું અને અપૂર્ણ રીતે પચે છે વળી તે અપચાનો ઉપજે એવો મોટો વર્ષ કાંમો કરે છે.

તમાકુના ઉડકડના બચનીનો કોર, બડો ખોખરો, અસ્પર, લપનો, અને ખોખરો ઘોડા જેણે સર્તન્યો દગે તેઓ દરેક જણ ચાણી પુર- રોજ કે તમાકુ ખંડાને બગાડે છે.

તમાકુને મુઘે, ખાપ કે ખોરે ગમે તે રીતે વાપરે તો પણ તેના નિત્યના અચનથી કાષ કાષ વખતે નયજાષ દંષ અને ખોખરો ધારો ધાય છે.

તમાકુ મુઘનાર અથવા ખાનારની આંખોને થોડું કે થણું તુકસાન ન થયું હોય એવું કે થોડું આપણે નેધએ છીએ જર્મનીની આખા પ્રજા તમાકુ પીતી હોવાથી ચરમા પકેરનારી પ્રજા તરીકે શોધાઈ તે જાણાય છે.

સુંદરી સાથી. (૨૭૨૮૬)

મંગાવો—તે સ્ત્રીઓના તમામ રોગને માટે 'ચક્રસિર' છે. સ્ત્રીઓનાં કોષપણુ દરેક જોવાં કે, લોહીવા, પ્રદર, રક્ત અને સ્વેત જેથી શુભરચનામાંથી ચીકણી, ઘાટી, પીળી ગળચુગળી અગર લાલ રંગની લોહી જેવી રસી વર્ણ કરે છે, પેશાબે અગન બળે, હાથ પગના તળાઓમાં, કેડોમાં, માથામાં અને કોષ વખતે આખા શરીરમાં સંયુક્ત મારે, ફાટ, સુસ અને કળતર થાય, ઝીણા તાવ હમેશાં આવે, શરીર સુકાઈ ધોળી પુણી જેવું થાય, આંખોનું તેજ કમી થાય, દિવસે દિવસે શરીર સુકાઈ બેઠાસ થાય, અશક્તિ આવે અને કામ યશ શકે નહિ, આંખો દિવસે કેડો અને માથુ ફાટમાં કરે, તાવ ઉધરથ, કેમ ખાંસી સોજા, ઉલટી, અઝમી, માસિક અટકાવ—દસ્તાન સંબંધી તમામ રોગ મર્જાશયની પીડા, કસુવાવડ, સુવારોગ વિગેરે તમામ રોગ અને બાવા અનેક દરદોના સમુદાયે આ સુંદરી સાથી, એકદમ મટાડી શકે છે.

આ સુંદરીસાથી બાળ, યુવાન, અને વૃદ્ધ દરેક સ્ત્રીએ હમેશાં વાપરવા ધાયક છે, જેથી તેઓના તમામ રોગ મટાડી શરીર પુષ્ટ કરે છે દસ્તાનના રોગે થવા પ્રમતા નથી અને મર્જાશયને મર્જા મારણુ કરી શકે તેવું જાતાવી પુખ્ત વયે મર્જા પાવણુ થાય છે પીવામાં સ્વાદિષ્ટ છે. બાટલી ૧ ની કાંમત રૂ. ૧) ત્રણ બાટલીના રૂ. ૨. ૪-૦ પોષ્ટ ૦-૭-૦. સુંદરીસાથીના ખાસ ગુણ.

૧ નાની બાળકીઓને પાવાથી શરીર પુષ્ટ રાખી યુવાન અવસ્થામાં પ્રદર વિગેરે બાધી થવા હેતુ નથી.
૨ યુવાન સ્ત્રીઓને પ્રદરના વ્યાધિમાંથી બચાવી મર્જાશયને સુધારી મર્જાપારણુ કરી શકે તેવું બતાવે છે.
૩ મર્જા વખતે પીવાથી અધુરે માસે મર્જા પડતો નથી, મર્જનું પોષણુ કરી પૂર્ણ માસે વિના કષ્ટ પ્રસવ થાય છે. ૪. સુવાવડ પછી પીવાથી સુવા રોગ થતો નથી. બાળકને પુષ્ટ કરે તેવું તદુરસ્ત ધાવણુ બતાવે છે અને બાળકનું ને તેની માનુ શરીર પુષ્ટ કરે છે. ૫ સ્ત્રી રોગ તમામ મટાડે છે. હમેશાં પીવણી સ્ત્રી તદુરસ્ત રહી શકે છે. પ્રદર વિગેરે બાધી થતા નથી. ૬. વૃદ્ધાવસ્થામાં પીવાથી શરીર પુષ્ટ અને તદુરસ્ત યુવાન જેવું રહે છે, અને વૃદ્ધાવસ્થાને અટકાવે છે. આ માટે હળવે અભિપ્રાયો મળ્યા છે ને હળવે સ્ત્રીએ તેના ચક્ર ઉપયોગ કરે છે તેજ તેની ઉત્તમતા છે.

દરેક સ્ત્રીએ બાળકાથી વૃદ્ધ થતા પર્વત આ બાટલી પાસે રાખવીજ નોંધવું.

સુંદરી સાથીના સંબંધમાં તવાખશાહથી એ-જીનીયર કલ્યાણજી અરજી લખે છે કે, આપની તૈન્દ્રી સુંદરી સાથીની બાટલી ૬ મંગળી અમારી સ્ત્રીને પીવરાય છે, તેમાં સફેદ પ્રદરની તમકમ શાંતિ થઈ છે. હવે શરીરમાં તાકાદ આવી છે. અનેક દરદ એથી શાંત થયાં છે. સુંદરીસાથીની દવાના ને ગુણ આપે દરદાવ્યા છે તે અરેખ્ય કાવકારક છે હું તનમતથી સરદીફીક આર્થુ છું કે આવી દવા આપ ખરા ગુણુગળા ને રુશરી સર્વોચ્ચાણી દવા બતાવી છે. હજુ મારા મિત્રોને લલામણુ કઈ છું.

૧૨ ખરવાસાથી યેલાલાઈ ઝીરઅશકર લખે છે કે, તમારી સુંદરીસાથી દવા મેં મંગાવી વાપરી હતી તેમજ તેના સારા ગુણુની વિશેષ દર્શકત જનસમુદાયે સમજાવવામાં આવે છે.

સુબાહથી તવાડી રતીલાલ પ્રભાશકર લખે છે કે, તમારી સુંદરીસાથીની બાટલી મોકલી તેથી આ મ છે, તેથી બીજી ત્રણ બાટલી વી. પી થી મોકલશે દવા ધણીજ સારી અને ઉત્તમ છે.

નોકોદથી મણીલાલ દ્વારકાદાસ લખે છે કે, આપની સુંદરી સાથીની દવાથી અમારી મેરીને દરદ અગર મ છે માટે તુરત બીજી ૩ બાટલી વી પી. થી મોકલો રોગ મટવાથી તમારા હકમાં દુવા દઈએ છીએ.

કેંક દરખાસ હાઈરકુલના માનતર હમલધાય ગલાલાઈ લખે છે કે, સુંદરી સાથીથી આરામ થયે છે, ને સ્ત્રીનું શરીર સાઈ ન હોય ને ગર્ભને બીગડ હોય તેને આ દવા ગુણુકરક છે.

દવા દિવસમાં ત્રણ વાર અર્ધ અર્ધ ચમચો ચોખાના ધોવારામણુ સાથે પીવી, ચળા કાંઈ નહિ.

હવે કેમીકલ વકસ—અમદાવાદ, પાંચકલા મારસ્તા ઉપર,

ધાતુગત દોષો મટાડી જીવનશક્તિ બંધી મગજને પુષ્ટ કરનાર.

જીવન.

એ ખરેખર જીવનજ છે. આ જીવનનો ચાલુ ઉપયોગ કરવાથી દીર્ઘ જીવન પ્રાપ્ત થાય છે, મગજ પુષ્ટ થઈ બંને યાદશક્તિ વધે છે, ધાતુગત દોષો મટાડી શરીર પુષ્ટ બનાવે છે. આ જીવનની બનાવટ સર્વોત્તમ ધાતુથી બાંને સર્વ કાંઈના જીવન કરતાં તે શુભમાં હિતમ જણાય છે. તેમાં પડતી વસ્તુઓ વનસ્પતિ અને તુલ્યતા ન કરનાર છે. ખાવામાં સ્વાદિષ્ટ, દહેજૂદાર અને આરોગ્યને મથુને માટે ફાયદો બહુનાર જે ભજાણ, ખાંડ, ખાંસી, ક્ષય, સંઘર્ષણી, મરડો, અગ્નિથીત તથા ધાતુવિકારનાં દરદોમાં તેનો શુભ અવસિદ્ધ છે. અને યીનગ્નિની માફક દલકા બારી જુદા દર ન રાખતાં માત્ર બારે-૬ જેમાં લખ્યો બે મંત્રી માત્રાઓ પડે છે તેવી એકજ જાત બનાવીએ છીએ. અને જેનો જનસમુદ્ધ છુટથી લાભ લે છે તે માટે વધુ નફો ન લેતાં ખર્ચ નોજાજ તેની ૧ રતલના ડાંગની કીમત રૂ. ૧-૮-૦ રાખી છે. તથા ૧ મંત્ર ૩-૪-૦-૦ પોસ્ટેજ જુદું વિદ્યાર્થીઓ, મગજનું કામ કરનારા, માસ્તરો, પકીલો વિગેરે માનસિક મહેનત રનારને તો તે બમ્બન તુલ્ય છે. ખરેખરથી કોમેથર નંદુરામ લખે છે કે, જીવનથી ધણું ફાયદો થયો છે વ્યાધિ હજાર પણ ઔષધ એક, માત્ર ખીરસામાંજ દવાખાતું.

અમૃત જીવન. (રજીસ્ટર્ડ)

નામની અમૃતમય દવાનો હાલ ધણું વિદ્વાનો, અને તખીબોએ તથા જનસમાજે, તમામ રોગ ઉપર ખાત્રી કરી લાભ મેળવેલો દોવાથી, દરેક ધરમાં ધરગતુ દવા થઇ પડી છે. આ દવા પાસે રાખવાથી કાંઈ પણ રોગની ખીક રાખવાની જરૂર રહેતી નથી, કંઈક કે તે શરીરમાં થતાં બદરના બદારના રોગોને માટે રાખવાજી ઉપાય છે. આ દવા જો તમારી જીંદગીનો ખપ કરતા હો ૧ મેશ પાસે રાખજો. તેનાથી, અજરજી, બલિસાર, હિસ્ટીરીઆ, ઉદરસ, ગરમી, ઉલટી, વા, કમળોનો દુખાવો, ખંધકોથ, નખળાણ, કોલેરા, કૃમીઆ, ખસ, શુભાં, ગોળો અદવો, સ્તુક, તાવ દમ, દાંત માવો, દાદર, નપુયકતા, પ્રમેહ, પ્રદર, પાંડુરોગ, ખૂરોળ, ખેંગ, માથાનો દુખાવો, મધુખેનિહ, ક્ષય, રત્ત વો, વીર્ય, દેખ વાળો, સસળી, વરાધ, સધિવા, સુવરોગ, હરસ, હેડકી, હાઈડીસીક, ચેળો, હીસ્ટીરીય, દાંત, નાક, કાનના, દરદ સોળ, વીધી, સાપ, ઉદર, હકકાયા કુતરાનું ઝેર, કકમાળ, દાંતવું, વિગે ભગ તમામ દરદો માટે છે, અને તેથી તેનો હાલ દરેક માણસ લાભ લેતા થયા છે. ડી. ૩ ૧.

હરસ નાશક ગુટિકા—આ દવા સુકા કે દુખતા, અને દુખતા હરસને મટાડવામાં રાખવાજી કરે છે. ધણું માણસોએ તેનો ઉપયોગ કરી ખાત્રી કરી છે. જાડાવાટે જતા લોહીને તો તે એકજ વિ સમા બંધ કરી દે છે. જહાર નીકળેલા છુટા જેવા દરસના મંદાને તે એકદમ ખેસાડી દેખ સારું દે છે. ઔપરેશન કરવાની જરૂર રહેતી નથી, તેમ મટયા પછી ફરી થતા નથી દસ્ત હમેશાં સાફ થાય છે, જૂખ કકડીને લાગે છે. અને શરીરને શક્તિ આપે છે. ડી. ૩. ૩-૩. અંતુપાનેના ડાંગની કીમત રૂ. ૧-૦-૦ (૧) બનેની કીમત રૂ. ૫-૦-૦ સાથે મલમ મલત

વિદ્યાર્થીઓની જુદી અને યાદશક્તિ વધારનારી દવા.

મેમોરાર્ડન. (રજીસ્ટર્ડ)

તેનાથી મગજ ઉપર સારી અસર થાય છે મગજ, શાંત અને સ્થિર થાય છે. ચાને કિય થાય છે. જુદી તિમ અને સહેજમાં યાદ રહી શકે તેવી થઇ યાદદારત વધે છે બાળક બાલુવામાં જે અને ચાલાક થાય છે શરીર પુષ્ટ બનાવે છે. વીર્ય અને લોહીને વધારી શક્તિ આપે છે નાનાં વિદ્યાર્થીઓ, સ્કુલ માસ્તરો અને મગજનું કામ કરનારોને માટે મગજને પુષ્ટ કરનાર આ બીજી એક પણ ઔષધ નથી ડાંગી ૧ ની કીમત રૂ. ૧-૦-૦ પો. ૦-૫-૦

સામાજિક, ઐતિહાસિક નવલ કથાઓ અને બીજાં ઉપયોગી પુસ્તકો.
ચક્રવર્તી અશોક—ઐતિહાસિક મહાનબ્લ અશોકના સમયની અર્ધ ઐતિહાસિક નવીન નવલકથા
લગભગ ૩૫૦ પૃષ્ઠ ને સોતેરી પુઠ. કિંમત રૂ. ૭.
ચોખેરવાડી એટલે આંખની કણી! સર રતીન્દ્રનાથ ટાંગોરની ઉત્તમ સાંસારિક નવલકથા એ
ખંડમાં પુરી કિંમત રૂ. ૧-૬૨-૦ (આ પુસ્તકનો બીજો ખંડ છપાય છે)
ગ્રેમહાલેવી હૈં મેરીયા બહેન—લેખક મોગાશના રહીશ મધિયાલ વિશ્વનાથ યાત્રિક. સામા-
જિક નવલકથા. કીમી આઠ પેજ ૩૦૦ પાના સોતેરી પુઠ. કિંમત રૂ. ૩૫.
યાત્રીઉમિલા યાને આદર્શ આર્યા—લેખક. સામાજિક. પાના ૨૧૦. પુઠ. સોતેરી.
કિંમત સવા રૂપિયા.

કુમુદચંદ્ર—‘સરસ્વતીચંદ્ર’ની ધારીથી લેખક પ્રીતમલાલ ધીરજવાલ ઉત્તમ ને આદરણીય
વિચારોની વસ્તુચકલના પુઠ. સોતેરી કિંમત સવા રૂપિયા.
પ્રતાપસિદ્ધ—(મરાઠના પ્રતાપી મહારાજા) લેખક હાલાભાઈ રામચંદ્ર મહેતા, ઇ. રા. ૧૬
પેજ ૫૪ ૪૦૦ લગભગ. કિંમત એક રૂપિયા.
પાપ અને પશ્ચાત્તાપ—ભાગ ૧-૨ બેગા લેખક ઉદવજી હુનશીરામ ડહર. સામાજિક આ-
લ્પજીવન નવલકથા. કિંમત રૂ. ૬૦.

કુમુદ-કળા—રેનોર્ડમના એક તોલેજ ઉપરથી લખાયેલી. કિંમત રૂ. અઘી.
સુકુલમર્દન—સામાજિક. કર્તા કૃષ્ણરાવ ભોજાનાથ દીનેડીઆ, બી. એ. કિં. રૂ. અઘી.
નીલનેની—પ્રો. બેઈનની વાર્તા ઉપરથી મધુરભાવામાં ભાષાનંતર કર્તા ગ. રા. સાકરતાલ અ-
ચરવાલ દત્તે, બી. એ. કિંમત આઠ આના.

હીવાને સાગર } સત્તરલાક ઘણે, ગજો તથા રાજો, પ્રેમમત્તિ અને જ્ઞાનવૈરાગ્યના
બળનેળો સમક. ‘કતાપીના કેમરના જોડાં લગભગ ૫૫૦ પૃષ્ઠો
છાદાર મન્ય. નારક ‘લક્ષ્મીનંદુ’ ભાષાનંતર તથા ગુરૂની પરિભાષા કરનારી શબ્દમય
સાથે બહા એક દામળ અને સુંદર છપાઈ તથા પાઠી બનાઈ. કિંમત રૂપીઆ અઢી.
ખાસ ઉચી આવૃત્તિના રૂ. ૩-૮-૦.

યૂરોપનો પ્રવાસ (સચિત્ર) કિંમત રૂ. ૭.

ત્યાંના ભુદા ભુદા સ્થળોના દેખાવોનાં ખાસ લીધેનાં ડ્રાઈવિંગ; ડેમી આઠ
પેજ ૨૫૦ ઉપરાંત ૫૪ અને પાકું પુઠ. પોતાના પત્તા તથા પત્ની સાથે જીને પ્રવાસ
દરીને ૨૦ લાગ લખનાર-૨૫ રા. દતાત્રય ચિંતામણરાવ મુશ્મુમકાર; બી.એ. એલ.એલ. બી.
ઓઓ તેમજ બાળકો પછુ દાઢા વગર રમથી આ પુસ્તક વાચના લવમાય છે, ને
ધેર બેઠા તે દેહ સજાપીનું સ્વપ્ન જાન મેળવે છે.

જર્મનીની ઉન્નતિ શાથી થઈ?

આ પુસ્તકમાં જર્મનીમા વિચારકાન્તિ, વેતર, ઔદ્યોગિક યુગ, જમતોનું નિશ્ચિત લક્ષણ,
ધર્માશિષ્યની શાળાઓ, ઔદ્યોગિક મહોની યોજના, કરખાનાં અને મજૂરો સજાની સરકારે
માથે લીધેનાં કાર્યો-જેવા કે રેલ્વે, નહેર, ખેતીવાડી, હુલકોંગો, પ્રત્યક્ષ અને બાગ-
સરસલુની યોજના વગેરે, રાષ્ટ્રનો વિસ્તાર તથા દીઆઈ બગ અને જર્મનીનો પૂર્વ હિતકામ
તથા સામાન્ય માદિતી; વગેરે જર્મની વિશે પુરેપુરી માકિતી આપનારાં ૨૪ પ્રકરણો છે. ૨૫૦
૫૪ કિંમત ૧-૨-૦.

મળવાનું ઠેકાણું:—વનસાલ અમરશી મહેતા,
પીરમગાડરોડ, અમદાવાદ.

શ્રીના માથાનો શણગાર.

નરમ-સુંવાળા-અક્યમ્મીત-કરમ્મીદાર
ખાલ કંઈ શ્રીને યા કયા
બરયાગને નહીં ગમશે ?

એવા ખાલ ખનાખનાઈ એકલ
તેલ છે અને તે જગપ્રસિદ્ધ

. કામીનીઆ ચોદાલ છે.

શ્રીના શણગારને માટે તોટલું જરૂર
તોટલું જ મગજભારી કરનારા પુરુષો અને
અખ્યાસી વીઘાઈઓ માટે અગત્યનું છે.
આ તેલ લગાડતાંજ તરેલું માથું
કંકુગાર થાય છે-માથાનો ફુખાવો
હો જાય છે અને ખોડાની ધનતસલ
રહેતીજ નથી

ઉત્તમ 'પસાણુ'ઓની ખનાવટ છે-
શ્રીનાનો ચાંદ મળ્યો છે-અને આખા
દેશમાં પ્રસિદ્ધ છે.

અરધા આનાતી દીકરી મળ્યાથી
નસુનો મશ્ત મોકલવામાં આવશે.

ધી એન્ડો ઈડીઅન ફર્ગ એન્ડ
કેમીકલ કું.-જુમામસીદ-સુંખઈ.

સેંટના

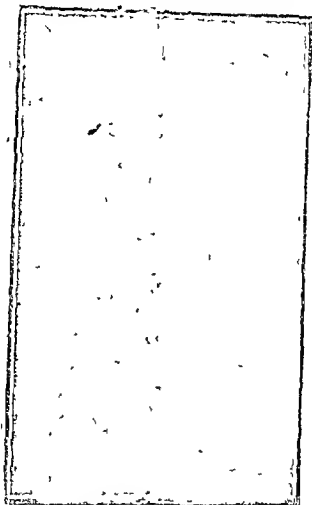
ઓટો

રાબા

દીલ ખહાર

(રજરટડ.)

ભાગ્યોદય.

વિદુષી એનાબીસેન્ટ.

અધિપતિ અને પ્રકાશક,

જેઠાશાલ દેવશંકર દવે.

અમદાવાદ

વિધવાનું કે માણુકા.

વિધવા.

પૃષ્ઠ.

વિધવા.

૧ બ્રહ્મચર્યોતિ દર્શન.	...	૨૮૧
૨ સ્ત્રીજાતિના અચાનકો હેતુ	...	૨૮૨
૩ તરતનું ભવ કોણ કરી ગઈ છે	...	૨૮૨
૪ મનુષ્યનું મામરું.	...	૨૮૩
૫ જૈનતત્ત્વ મીમાંસા	...	૨૮૬
૬ કીરમાળા તાગ...	...	૨૮૭
૭ ધગગતુ વૈદક તુરખા	...	૨૮૬
૮ કામા	૨૮૭
૯ જે ખાગ ભગતો હોય છે તેઓ પ્રથુની
ભક્તિ શિવાય ખીલુ કાઠ કામ
જરતા નથી	...	૨૮૮

૧૦ દારવરમ	...	૩૦૧
૧૧ જાતમહેનત અથવા સ્વાશ્રય	...	૩૦૨
૧૨ મારી હેમ અથવા પૈમો-કે પ્રેમ	...	૩૦૩
૧૩ આનન્દ કાવ્ય	૩૦૬
૧૪ દેશમા વપગતી પરદેશી જાહેર દવા
ઓની બનાવટો	...	૩૦૬
૧૫ સ્વરૂપ સાક્ષાત્કાર અર્થે સાધકનો પાત
અને ઉદ્ધાર	...	૩૧૧
૧૬ મગ્ની-લેગ-અગ્નીરોહીણી	...	૩૧૨
૧૭ ગરીબોના ગ્રામીણા ઉપાય	...	૩૧૮

ગ્રાહકોને સુચના.

ગ્રાહકોને વિનંતિ—ભાગ્યોદયના નવિન ગ્રાહક કરી મોકલવાનાં પોસ્ટ કાર્ડ મેના અંકમાં દરેક ગ્રાહક ઉપર મોકલવામાં આવ્યા હતા જેમાંના ધણુએ નવા ગ્રાહકો કરી મોકલ્યા છે, પણ હજુ સુધી જેમણે નવા ગ્રાહકો કરીને મોકલ્યાં ન હોય તે આજા છે કે હવે તે મત્વર નવાં એક બે ગ્રાહકો-વધારી ત કાર્ડ કરી મોકલશે.

ભાગ્યોદયનું પાંચમું વર્ષ ચાલુ માર્ચ માસથી શરૂ થયું છે તેનું વાર્ષિક લવાજમ ૩ રૂ-૦-૦ બેટના પોસ્ટના ૦-૨-૦ સાથે રૂ. ૨-૨-૦ છે. આફ્રીકા ખાતે લવાજમ રૂ. ૪ છે. લવાજમ વર્ષની શરૂઆતે લેવામાં આવે છે અને લવાજમ માટે બેટનું પુસ્તક સ્વર્ગીય-સુખ પી કરી મોકલી, લવાજમ રૂ. ૨-૨-૦ વસુલ કરવામાં આવે છે. આફ્રીકોના ગ્રાહકોએ પી ૪ નો ખાલીશ પોસ્ટલ ઓર્ડર મોકલી નામ નોંધાવવું. દારણ વી. પી. ધંતુજ નથી. ભાગ્યોદય દર અગ્રેજી માસની ૧ લી તારીખે નિયમસંગત બહાર પડે છે. જેથી તે મહોનાની આખર સુધી ગદ જોષ ન મળે તો અમને લખી જણાવવું.

ભાગ્યોદયના ગ્રાહકોની સંખ્યા દિન પ્રતિદિન વધતી જતી હોવાથી પાછલા અંકો ખુટી પડે છે આ વરસે પણ માર્ચ અને એપ્રિલના અંકો ખુટી પડવાથી નવિન ગ્રાહકોને બે માસથી જ અંકો મોકલવામાં આવે છે, હવે તે પણ ખુટી જતા આવ્યા છે. માટે નવીન ગ્રાહક થવા મં. મળવારે તાકીદે નામ નોંધાવવાં, દારણ કે પાછળથી અંકો ખુટી પડતા તે મળી શકતા નથી.

નવીન ગ્રાહકોને રૂ. ૨. લવાજમ ભરવાથી કેટલો લાભ મળે છે ?

દર માસે ૪૦ પાનાનું ઉત્તમ વાચન ઉપરાત-સ્વર્ગીય સુખ નામના પુસ્તક ઉપરાત

પ્રી મત

ગ્રાહકોને ઓછી દીમ

ત્રીગુણ સંહિતા	૫-૦-૦	૩-૦-૦
ધરતો વૈદ્ય	૨-૦-૦	૦-૮-૦
વૈદ્ય યાને વૈદક ભાગ ૧	૦-૧૨-૦	૧-૦-૦
વૈદ્ય યાને વૈદક ભાગ ૨	૦-૧૨-૦	૦-૮-૦
વિનોદયક.	૧-૦-૦	૦-૮-૦

ઉપરના પુસ્તકો ખાસ ઓછી કીમતે મળે છે, માટે તાકીદે ગ્રાહક થઈ, મળેના લાભ મેળવે
બ્રહ્મચર્ય | ભાગ્યોદય, અમદાવાદ

ધનવાન.

જો તમે ધણા ધણા ધધા કરવા છતાં પણ દમડી દેખતા ન હો, વેપાર ધધા કે બીજા ઉદ્યોગમાં ધારેલો લાભ ન થતો હોય, ખેતીમાં વીસ પચીસ ધણું પકવવાની ઈચ્છા હોય, હુન્નર કર્યાનું સર્વોત્તમ જ્ઞાન મેળવી કળા કુશળ બનવું હોય, કાષ્ઠપણ ધધાની સાથે દુબીરો રૂપિયા સહેલથી કરાઈ શકાય એવી શોધોને શીખવાની ઈચ્છા હોય, અને આજ ન-અમાં લાખો અને કરોડો ધનના સ્વામી બનવું હોય તો આજેજ આ પુસ્તક મંગાવી ઉપયોગ કરવો. આપુસ્તકના ઉપયોગીપણાનાં દુબીરો સરડીરીકેટ મન્યાં છે.

તેની અંદર બાર લાગમા અને ૧૬૦ પ્રકરણોમાં તમામ પ્રકારના જ્ઞાનો, શોધોનો અને કળાઓનો ક્રમવાર સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. તેની ટુક નેધિ નીચે પ્રમાણે વાંચવાથી સમજાશે.

ભાગ ૧ ભાગ—ધનનું મહત્વ જેમાં ૨૦ પ્રકરણ છે. ભાગ ૨ ભાગ—જોમાં ૩૦ પ્રકરણ છે. જેમાં ધનવાન થવાને કેવી યોગ્યતા પ્રાપ્ત કરવી તે છે ભાગ ત્રીજો—ધધાની શોધ અને કલા ધધાથી ધનવાન થનાય છે તે વિષે. ભાગ ૪ ભાગ—જુદા જુદા પ્રકારની નોકરી કરી રીતે પ્રાપ્ત કરવી તે વિષે. ભાગ ૫ ભાગ—વેપાર—ધનવાન થઈ શકાય તેવા જુદી જુદી જાતના વેપારો. ભાગ ૬ ભાગ—ખેતી—જમીનનો કસ થી રીતે વધારવો, ખાતર, કાચા પ્રકારનું કષ્ટ જમીમાં ફેટણું નાંખવું વિગેરે ઉપરાંત વરસાદ, પાણીની તથાશ થી રીતે પુરુ પાડવી, જુદી જુદી જાતનાં અનાજ, તથા મરી મસાલા વિગેરે જેનું વાવેતર ક્યારે કેવી રીતે કરવું કે જેથી પેદાશ દર વરસ કરતાં દમકે વીસ ધણી વધી શકે વિગેરે. ભાગ ૭ ભાગ—ખનીજ પદાર્થોથી ધનની રુદ્ધિ—ખેતનું, રૂપ વિગેરે ધાતુ સંબધી પ્રયોગો. ભાગ ૮ ભાગ—જવેરાતનો વેપાર, હીરા, માણેક, મોતી વિગેરેનો વેપાર. ભાગ ૯ ભાગ—હુન્નર ઉદ્યોગ—રંગનો ઉદ્યોગ, કાગળનો, કાચનો, સાણુ બનાવવાનો, મીઠુબતીનો, ફાંટામાફરનો ઉદ્યોગ, સીમેન્ટનો, વાનિસનો, લાખનો, શાફીનો, જાટનો, દીવાસળીયોનો ઉદ્યોગ, સોનું અને રૂપ બનાવવાના, પ્રયોગો બનાવડી, કંપુ, પીનજ વિગેરે જુદી જુદી જાતની ધાતુ બનાવવાના પ્રયોગો, ધાતુઓના કાષા કે મેલ કાઢવા, ધાતુ ઉપર ગીસેટ કરવો, બીજાજાની એટરી બનાવવી, લાકડાં રચવાનો, છવ જંતુઓ, સાપ, માંકા વિગેરે અનેક જંતુઓ દૂર કરવાનાં, કપડાં, ધાતુ, કાગળ, કાચ મોતી, વિગેરે ઉપરથી કાષ કાઢવાના. જેમ પારખવાના પ્રયોગો, અમરજાતી, સુગંધી બનાવડો, કાકુ વિગેરે પરચુરણ વસ્તુઓની બનાવટ, બનાવડી પથ્થર, દાંપીદાંત, ચામડાં હીરા, મોતી, માણેક, પોખરાજ મદ, હીંગ, કેસર, કસ્તુરી વિગેરે બનાવવી શરીરને સુદર બનાવનાર પ્રયોગો, આયુર્વેદિક બનાવવો, યજ્ઞનો, અતરો બનાવવાં, સુગંધી તેલો, દેર ઓષધો બનાવવાં, લવંગ, ફાલનવેદર, ગુલાબજળ વિગેરે બનાવવાં, સોડા લેમોનેડ વીગેરે બનાવવાં ખીરકીટ છી કપ્પી, મીઠુ કાપડ બનાવવું, પેન્સીલ બનાવવી. ફેડવાનું દારૂખાનું બનાવવું દારૂનું ધન શોધી કાઢવું. અમરકારીક પ્રયોગો, ખેતર પ્રયોગો, ફેટલાક ઉપયોગી હુન્નરો, ખસ, ગેસના દીવા, વીજળીનું તાવીજ, દુધરની માળા ખાસા, મીઠાણી સોપારી, સોના માંદીના વરખ, દનમજન વિગેરે બનાવવું. ભાગ ૧૦ ભાગ—વેદક—વિદ્યાગ અગ્રેષ્ઠ દવાઓ, જુદી-જુદી જાતના આર્થ અને એસેન્સ બનાવવા, અગ્રેષ્ઠ પેટન્ટ દવાઓ જેવી કે, ક્રીએનિટ આર્થ એમોનીયા મીકચર, નાઇટ્રેટ આર્થ આપર્ન, પોટાશ, કવીનાઇન આપર્ન મીકચર, આંકસાઇડ આર્થ કાપર, પીનકીલર, કલોરોઇડાઇન, સાઇટ્રીક એસીડ, ફેડાઇમ, નાઇટ્રીક એસીડ, ફ્યુઆરિક એસીડ, ફેર્રુફેરસ, એન્ટીકોર્નીલા, ડેખીયાના ટોનીક પીદા, ફરેન્સ પીલ-સીરપ-સારસાપરીલા, ખાસાચત સાધન. ન્યુસ, મેથોટ, હેરકાઇ, બાલનાસક સાણુ, તેલ, આર્ક, પાવડર વિગેરે, હાદરો મલમ, કલોરોફોર્મ, કરીનાઇન અર્બન પીદા, કોગ્નાઇન આપર્ન કવીનાઇન ગ્રેણી, ગ્રોરીપ આર્થ કાષ્ઠોફોરફેટ આર્થ સાધન, વિગેરેની બનાવટ. જુદી જુદી જાતના મલમો દેશી શાસ્ત્રોકા દવાઓ—કપડો, સુઈ, શુદ્ધિ ગુમળ, અવ-લેવ, આસવ, અરીષ્ટ, પરચુરણ ઉપાયો, પાકો, દારૂ, સુરખ્યા, અથાથા, મીસન વિગેરે. ભાગ ૧૧ ભાગ—ધન પ્રાપ્તિના આધ્યાત્મિક ઉપાયો, ભાગ ૧૨ ભાગ—શરીરમાંથી ધનવાન થનારા પુરુષોનાં જીવન શરીરો વિગેરે ધણા પ્રયોગો અને ઉપાયો છે ગરીમ માણસ પણ ધનવાન થવા સિવાય રહેવાનો નહિ. ડી. ૩. ૫-૦ અમદાવાદથી ડૉ. રોમર એલ. એમ. એન્ડ એસ. લખે છે કે ધનવાનનું પુસ્તક ધણુજ ઉપયોગી છે. એકથી, ડી. એમીકલચર પ્રન્સેક્ટર સાહેબ જેટીઅનહાસ. પી. એકથી લખે છે કે. ધનવાનનું પુસ્તક મનન કરવા-યોગ્ય છે, જેઠાલાલ દેવશંકર દવે લાગ્યોદય ઓફીસ અમદાવાદ.

ભવિષ્યવેત્તા.

(બીજી આવૃત્ત)

યાને ભવિષ્ય જાણવાની વિદ્યા—આ નામનું પુસ્તક મળાવે. જે પુસ્તક ઉપરથી દરેક માણુર મને તો થોડું જાણેલો હશે તોપણ, ભવિષ્યમાં શું બનશે તે જોઈ અને જાણી શકશે. તમે તમારું જ ભવિષ્ય ને સુખ દુઃખ જાણી શકશો. ધંધામાં શું લાભ થશે સુખ ક્યારે મળશે ? હવે પછી કેવા દિવસોમાં દહાડા જશે તે વિગેરે અનેક વાતો તમે તમારી પોતાની તેમજ પાદશાની પણ જોઈ અને જાણી શકશો જન્મોત્તરી, વર્ષાજ વેર જનાવી શકશો. અને જોઈ શકશો. વારવાર જોશોને ત્યાં ધક્કા ખાવા નહિ પડે તેમ તમે જોશો તે ખાતરીથી જોશો તેમાં દાસના હાંદના સાંપન્સ કિંમત જાન, મુક્તલાભની અને અગ્રેષ્ઠ ભવિષ્ય જાણવાના સાંપન્સનો સમાવેશ છે. કીમત માત્ર રૂ. ૩-૫૦. ૦-૪-૦

તેમાં નીચે પ્રમાણે ૪૪ પ્રકરણો છે.

પ્રા. ૧-૨-સવત્સર, શક, માસ, અમન, ગચી, રહો, નક્ષત્રો, મેગ, કરણ, ચંદ્ર, વિગેરે જોવાની રીત. પ્રા. ૩ તે દરેકમાં કરેલા શુભા શુભ કર્મોનું ફળ, પ્રા. ૪ થી ૯, મહેતાની ફળ, નાની મોટી પનેત અશુભ મહેા, મહાદયા, દિનદયા, વિગેરે જોવાની રીત, પ્રા-૧૦-૨૧ તમામ પ્રકરના મહુગતો જોવાની રીત, પ્રા-૧૨ લેખુરિણી, તાના, નારી, ચોની, ગણુ વિગેરે જોવાની રીત, પ્રા-૧૩ મોતારેલી વસ્તુ જાહે કે કેમ તથા તે ક્યાં ગઇ છે તે જોવાની રીત, પ્રા. ૧૪ કાંબરિદ્ધિ ગારે ક્રમે જોવાની રીત, પ્રા. ૧૫ જન્મ માસ વીગેરેનું ફળ, પ્રા. ૧૬ મહેા, અને ગચી. શુભાશુભ, રૂપ, રગ, મેત્રી વિગેરે જોવાની રીત પ્રા. ૧૭-૧૮ જન્મોત્તરીની કુળગણા જનાવવાની તથા જોવાની રીત. ૧ લાથી ખારે જાવનું, મહેાનું સંકલ્પ વાર ફળ, ક્રિષ્ણ ફળ, અગ્રેષ્ઠ રીતે ફળ, પ્રા. ૧૯ ખારે જાવોનું મિત્રફળ, કાગ્યોદય, દાસપણું, અધિ જાવું, રોગ, સ્ત્રીસુખ, લમનું સુખ, પ્રજનનું સુખ, કંદગીનું, સ્ત્રીરત્નું સુખ, અકરમત ધન પ્રાપ્તિ અને સદગી, વાહનનું, મકાનનું, માળાપનું, વિદ્યાનું વસ્તુનું મિત્રનું, નપુલકપણનું, મુન્દારીનું, આપાર હરી, ધનસ પતિનું, સુખ દુઃખ ક્યારે મળે વિગેરે જોવાની રીત. પ્રા. ૨૦ મહેાની દષ્ટિનું ફળ, પ્રા. ૨૧ સ્ત્રીની જન્મ કુળગણા ઉપરથી સ્ત્રીનું, તેના પતિનું. સમવા કે વિધવાનું, સુખ દુઃખ જોવાની રીત પ્રા. ૨૨ મુ એધાન જામત, સ્ત્રી મહેા ધારણ કરે કે કેમ; સ્ત્રી પુત્રપત્નું મુલ્ય, મહેાવતીને શું જન્મશે હાય પણ વગરનું જાણક અવતરવા જામત. પ્રા. ૨૩-૨૪ જન્મ વખતે અધાર હતું કે દીવો હતો વિગેરે જાણક કરવાની રીત, પ્રા. ૩૦-રાજયોગ અને તેનું ફળ, પ્રા. ૩૧ થી ૩૩ નાભસ, પ્રવન્ત્યા, ચંદ્ર વિગેરે યોગો અને તેનું ફળ, પ્રા. ૩૪ જાળાદેનો રીષ્ટ યોગ જોવાની રીત, પ્રા. ૩૫-૩૬, આયુષ્ય જોવાની રીત ક્યારે કયા કારણથી મૃત્યુ થાય વિગેરે જોવાની રીત, પ્રા. ૩૭-૩૮, વર્ષાજ જનાવવાની રીત. પ્રા. ૩૯ સ્ત્રીરપરની રેખાઓ, નખ, તસ, માસ વિગેરે ઉપરથી ભવિષ્ય જોવાની રીત, પ્રા. ૪૦-૨૧ જન્મ ઉપરથી ભવિષ્ય જાણવાની રીત પ્રા. ૪૧ મું હરદાદરે ઉપરથી ભવિષ્યફળ, પ્રા. ૪૨ મું વગસાદ વરસને કે કેમ ક્યારે વરસશે, અનાજના કાવતાબની વધપટ, સ્વચ્છ કે દુષ્ક્રિય વિગેરે જોવાની રીત પ્રા. ૪૩ મું નાભ કોના રવર ઉપરથી ભવિષ્યની વાત જાણવાની રીત. પ્રા. ૪૪ મું રમદા ચાત્ર ઉપરથી ધારેલી કુરુષ પુરી થશે કે કેમ, જસ મળશે કે કેમ, ધધામાં કવા થશે કે કેમ, વિગેરે ભવિષ્યની વાત જોવાની રીત ઉપર પ્રમાણે અનેક વિષયોના આ પુસ્તકમાં સમાવેશ થયો છે. પહેલી આરખી કરતાં આ આર તિમાં ઘણેજ સુધારો વધારો થયો છે. પાકુ બાદનીમ. ૧૯૧૧ કીમત માત્ર રૂ. ૩) પે. ૦-૪-૦ રાંધ છે તેની પેલી આરજતના સંબંધમાં અનેક અભિપ્રાયો મળ્યા છે.

વેદ ઉચીયાનકર બાપુભાઈ સાર્વતા—[નરગામદી રૂપે જે કે, આપનું ભવિષ્યવેત્તા નામે પુસ્તક જેતાં ભવિષ્યવિદ્યાના અવધાસી, ભવિષ્ય જોનાર અદ્વિદ્યો અને ભવિષ્યવિદ્યાને માન આપનારો દાદાપણુ સ્તંભનને આ પુસ્તક અતિ ઉપયોગી છે એમ માઈ માનુ છે.

શ્રી ચરક સંહિતા.

- મૂળસંહિત ગુજરાતી ભાષાતર પ્રથમ ભાગ બહાર પડ્યો છે. તેના સંબંધમાં અનેક પેપરો અને વિદ્વાનોએ અભિપ્રાયો આપ્યા છે. મોટા મોટા એમ હી થયેલા ડૉક્ટરો પણ તેને વખાણે છે. તે આ પછી વિદ્વાન વૈદો વખાણે તેમાં તે નવાઈ નથી. આપણે તેના મૂળ આ અથ છે આ અથમાંથી અનેક મથો ઉત્પન્ન થયા છે. તેમાં એવી એવી ભુની શોધો અને દવાઓ છે કે જે આપણા ભણવામાં ન હોવાથી, ઘણા પશ્ચિમાત્મ શોધાથી અજ્ઞાતએ હોયો: પરંતુ હાલની તેની ધરૂ શોધોના આ પુસ્તકમાં સમાવેશ થઈ ગય છે. દરેક ડૉક્ટર, દક્ષીન અને વૈદને આ પુસ્તક પાસે રાખી દવાઓ કરવાથી મથ મળે છે તેમજ આરોગ્ય સાચવી સરીરને તંદુરસ્ત અને દીર્ઘાયુષી બનાવવાની ઇચ્છા રાખનાર દરેક તેને હમેશાં પાસે રાખવું જોઈએ. આપણા આયુર્વેદમાં-દવાઓને માટે સર્વથી સર્વોચ્ચ મથ ચરકને ગણેલા છે. એજ તેની ઉપયોગીતા છે. કીંમત રૂ ૫-૦-૦ પૃષ્ઠ સાતસો, ગદા એક દાંબળ પાકું પુકું.

માત્ર ભુજ અભિપ્રાય બસ યશો. સુમાન પ્રસ્તુત આયુર્વેદ કોલેજના પ્રોન્સીપાલ સાહેબ ડૉ પોપ ટલાઈ પ્રસ્તુતભાષા વૈદ છે. પી એલ. એમ એન્ડ એમ લખે છે કે ચરક સંહિતાનું ગુજરાતી ભાષાતર કરવાનો જે પ્રયાસ આપે કર્યો છે તે જાણીતમ છે. અને દરેક વૈદને એ પુસ્તક ધરમા રાખવા લાયક છે. જાનનગર દરઆરી કેળવણી ખતાના ઉપરી વિદ્યાધિકારી સાહેબ જે કૌશલકરામભાઈ વિનદરામભાઈ ખી એ. લખે છે કે શ્રી ચરકસંહિતાનું અવલોકન કરવાથી તે પુસ્તક ઘણું ઉપયોગી માત્રમ પડ્યું છે. આપનો એ પ્રયાસ સ્તુત્ય છે. અને આપે લીધેલા શ્રમની સફળતા માટે હુ

પરસીયન નાઈટસ—ચુદરશી. અરેબીયન નાઈટસ તે વાંચીજ દશે. અરેબીયનનાઈટસ એનીજ રસીક અને બોધક વાનગી આ પુસ્તકમાં છે પી રૂ ૧—

સરવૈ, રેવન્યુ અને ફાજદારી કાયદાનું જીથ.

શ્રીજી આદિત્ત—આ પુસ્તકમાં ઈંગ્લીઝન પીનલોડાની અગત્યની કલમો, કોમીનલ પ્રેસીડર કોડ, ડીક્રીકટ પોલીસ એક્ટ, વિવેજ પોલીસ એક્ટ, સેન્ડ રેવન્યુ કોડ, તે ઉપર થયેલી રૂઝ, મામલનદાર કોર્ટ એક્ટ, ગામના ને તાલુકાના નમુના સરવાળી રૂઝ, સર્કલ ઇન્સ્પેક્ટરની રૂઝ, અફીસનો એક્ટ, ગામ દારી એક્ટ, મીક્સનો એક્ટ વિગેરે ૨૦ કાપદાઓના સમાવેશ કર્યો છે કી રૂ ૨—

ધરનો વૈદ—આ એક અતિ ઉત્તમ વૈદકનું પુસ્તક છે જેના દસ ભાગ છે તેમાં લખમ પ૦ પ્રકરણો છે. જેમાં સરીરનું ને તેની બહાર આવેલા અવયવોનું જ્ઞાન, વિવેચન, અને તેની ક્રિયા, વનસ્પતિ કોષ, કુદગતી ઉપચારો, દરેક રોગ, તેનાં કારણો, લક્ષણો, અને તેના ઉપચારોના આ પુસ્તકમાં સમાવેશ કર્યો છે. કી. રૂ. ૨-૦-૦ પણ હાલ મથાવનાર પાસે માત્ર ૦-૮-૦

વૈદ યાને વૈદક ભાગ ૧ લી અને ૨ જો.

આ પુસ્તકમાં તમામ રોગ પ્રતે એવાં વૈદ્યધો અને વનસ્પતિચાત્ર આપવાનાં આર્જો છે. આ વૈદ્યધો અદસીર વનસ્પતિમાર્ગો તે સ્ત્રી રીતે બનાવવાં, તથા કપ દવા કયા કયા રાગ પ્રતીકે તે, તથા દવા કઈ કઈ વનસ્પતિની કેવી રીતે બનાવવી તે, તથા દરેક ધાતુ તથા ત્રિપન શોષન કરી વળેલો બનોવવાની રીત, તથા તેની બનતી માત્રાઓ, અવલેહો, ધૂનો તૈલો, તથા આસવો વગેરે બનાવવાના પ્રયોગો દરેક માણસ સમજ શકે તેવા આપ્યા છે. તે બંને ભાગ સાથે ખરીદનાર પારીથી રૂ ૧-૦-૦

વિનોદ ચન્દ્ર—એક અતિ રસમય અને બોધક વાર્તા આ પુસ્તકમાં સત્યનો જ્ય અને અસત્ય, પ્રપંચ, બલિયાન, દિ કુશુભી યના વિનોદીનો એવોચિતાર રાખવામાં આવ્યો છે કે ખરેખર વાંચનાર મનુષ્ય મને તેવો કુશુભી દશે તોપણ તેને સહ્યુષી થયા સિવાય હુદકોજ થશે નહીં. એકવાર પુસ્તક હાડમાં લીધા પછી ફરી તેને પુરવારિયા સવારે મુકવુંજ મને તેમ નથી. એકવાર વાંચ્યા પછી વારંવાર વાંચવાનું મન થઈ આવશે કી. રૂ. ૧

કાયદાનો શિક્ષક

યાને

મુલકી, ફાજદારી અને દીવાની કાયદાઓનું જુથ.

ખીજી આપૃતિ, પુરેપુરા કાયદા નવા-ચુકરો વધારા અને અગત્યની ટીકા સાથે.
જેની પેઠી આશિની બે દબર નાકો મજાજ હુંક વખતમાં અખી ગાઇ એજ તેની લોકપ્રિયતા છે.
તેમાં નીચે પ્રમાણે પુરેપુરા આખા કાયદાઓનો સમાવેશ થયો છે.

ફાજદારી વિષયને લગતા કાયદાઓ—શીખીય પ્રેમીજર કોડ, ઇન્ડિયન પીનપ કોડ, ગોડા
વસતો એક્ટ, ફરકાની શિક્ષા બાજતનો એક્ટ, લુગાગનો એક્ટ, એક્સટ્રાડીચનએક્ટ, આજકારી એક્ટ,
પીબુનો એક્ટ, મીડાનો એક્ટ, કારીજર અને મલુદોનો એક્ટ, રેવેનો એક્ટ, ફેક્ટરી એક્ટ, રેલી-
કોનો એક્ટ, પોસ્ટનો એક્ટ, એરી જબુસોનો એક્ટ, રાજકોટી સહા અટકાવનો એક્ટ નાટકના
મેસોનો એક્ટ, નિર્ધિનિયેષ એક્ટ, જોગ્ય એક્ટ, રૂબા એક્ટ, વિલેગ પોલીસ એક્ટ, ડીપ્રીકટ પોલીસ
એક્ટ, વિગેરે.

રેવન્યુ (મુલકી) તથા સરવાઈના વિષયને લગતા કાયદાઓ—લેન્ડ રેવન્યુ કોડ, તેલર
મેલી રૂલ, મામલતદારીની કોડનો એક્ટ, સર્કલ ઇન્સ્પેક્ટરની રૂલ, માપણીની સમજુતી એગીજનસ
રેવેની રૂલો વિગેરે.

દિવાની વિષયને લગતા કાયદાઓ—સીવીલ પ્રોસીજર કોડ (નવો) વારસાનો એક્ટ, વાલી
નિમવતો એક્ટ કોર્ટ ઓફ વોર્સ એક્ટ, ફિશ્લ રીલીફ એક્ટીસયર એક્ટ, હિંદુ પુનર્લગ્નનો એક્ટ,
મોડા માણસની મિલકતનો એક્ટ, પારસીલોદાના સજ તથા તકાક બાજતનો અને વારસા બાજતનો
એક્ટ, કોર્ટ હી એક્ટ, પુગવાનો એક્ટ, કોર્ટમાં સમજાવનો એક્ટ, કરારનો એક્ટ, રજીસ્ટ્રેશન એક્ટ,
એમજી કરવાનો એક્ટ, ડ્રાન્મકર એક્ટ પ્રોપર્ટી એક્ટ, પુરોપીયન વેમનસી એક્ટ સીવીલ કોડનો એક્ટ,
મેટ તથા વરીવટ મલકવાની સન'દો બાજવાનો એક્ટ, નાદારીનો એક્ટ, વારસાનો એક્ટ, હિંદુ
વારસોને કરજમ થી ઊત્તરવા બાજતનો એક્ટ, મુસલમાની કરેક, સફીતારી વિગે, સફીલના ઉક
મન, રટાગ્ય એક્ટ વિગેરે.

પરચુરણ વિષયને લગતા કાયદાઓ—તગાલીનો એક્ટ, લોકલ હન્ડ એક્ટ, ઇનકમટેક્સએક્ટ,
મતાદાર એક્ટ, તાબુકાગનો એક્ટ, બટ્ટોનો એક્ટ, વઢાજોનો એક્ટ, નરવાનો એક્ટ, મ્યુ સીપાના
એક્ટ, જમીન લેવાનો એક્ટ, સુતરકોઠી ગાલ ઉપર જલ્લત લેવાનો એક્ટ, જમીની પશી તથા શિકારના
રહબનો એક્ટ, હિંદુસ્તાનો અપ્પી નાંખાનો એક્ટ, હિંદુસ્તાનો તારીફનો એક્ટ, જળમાનની કર-
મની રહુરી લેવાનો એક્ટ, જગલનો એક્ટ, વગનએક્ટ, ઇર્લેન્ડન એક્ટ, શિતબા ઠાકવાનો એક્ટ,
જનાવર તરફ પાલકાપાલુ અટકાવવાનો એક્ટ, સેન'ટરી એક્ટ, પ્રેમો તથા વનમાનપત્રોનો એક્ટ, દુર્ગિ
માર તથા દુદ સગમતનો એક્ટ, ફરકાની શિક્ષા કરવાનો એક્ટ વિગેરે વિગેરે.

ખીજી આપૃતિમાં આવેલો નવા કાયદાઓ નીચે પ્રમાણે—

ફરકા એક્સેલના વિગેરે સુતા બાજત, રાજકોટી રેડનો રેસપાર બાજત, બમ્બોસ તથા ગેગ
બાજત, બાગના વહન બાજત, કુલર્દર્મ ચીતજા કરાવવા બાજત, ટુમબેનો એક્ટ, વેપારના મન ઓપર
રુનાજાકાર્યા નિરુદિતો કરવા બાજત, રટીબ એપવર તપાસવા બાજત, મોટર વાહનનો એક્ટ, વિજ્ઞ-
દને એક્ટ, મુન્ટેગર જતોનો એક્ટ, રાજકોટી સહા અટકાવવાનો, કારખાનાનો એક્ટ, વિમાની મંડ
પ્રક્રિયા એક્ટ, વીમા ઇન્સ્યુરેન્સ એક્ટ, મોડ લોસ્ટી સરવેલી જગ્યાનો એક્ટ, પંદોનો એક્ટ, કોર્ટના
વિગેરે કલિહારનો એક્ટ, રેખાની ચર્ચતોનો એક્ટ, કરકરના કૂચ કરવાથી નુકસાન થત તે બાજત,
હિંદુ કોડનો વરીયન નાનો એક્ટ, વિગેરે વાજવનો એક્ટ, ટુટ એક્ટ મુખાધિકાર ઇન્સ્ટ્રેમેન્ટ બાજતનો એક્ટ,
કપની બાજતનો એક્ટ, કરારી ઇન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટ, લોડાગીરસોનો એક્ટ, હરીએન એક્ટ, જાંબુનો એક્ટ
આર્કનિસ રોડી મારનો એક્ટ, રવતા તથા કુલે ઉપરના વેરાનો એક્ટ કરવાપરે અને ફેબ્રુવો, લીમ
નો એક્ટ અને રેડનાં કાયદાઓ તથા અવાજના નવા નાંકો અગત્યની બાજત.

ભાગ્યોદય.

પુસ્તક ૫ મુ. / અક્ટોબર સને ૧૯૨૭, ભાદ્રપદ સંવત્ ૧૯૭૩ અંક ૮ મો.

બ્રહ્મજ્યોતિ દર્શન.

(સત્ય ધર્મ ધારે, એ લય)

બ્રહ્મ જ્યોતિ ભાળુ, સર્વ મોહિ વ્યાપી,

સ્થળ સ્થળ, ઝળ હળ,

સર્વ જેહના પ્રકાશે કરી સર્વ પ્રકાશે.

પ્રકાશ

જે અનંત ને અપાર, જેને સર્વને આધાર,

જેની સત્તા સ્પુર્તિવડે, સર્વ આ વિકાસે.

પ્રકાશ

જેમાંથી આ સર્વ થયું, વર્તમાને જેમાં રહ્યું,

અંતમાં નિશ્ચેષ જેમાં સર્વ આ સમાશે.

પ્રકાશ

લય થતા આ પૃથક અહમ્, સર્વ સ્થળે પ્રકા પ્રકા,

ભાળતાં પ્રકાશતું, ભળાય સ્વપ્રકાશે.

પ્રકાશ

શ્રી હ.

ભાગ્યોદય પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ

અમદાવાદ.

અમારા તરફથી, ભાગ્યોદય પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ એ નામનું છાપવાનું ગાર કરવામાં આવ્યું છે તેમાં તમામ પ્રકારનું છાપવાનું કામ સારું, સચ્ચું અને સુતર કરી આપવામાં આવે છે.

ગુજરાતી, અરાહી, હાંદી, અંગ્રેજી તમામ ભાષાની છુટા છપવ છે. તે ઉપરાંત, ગુજરાતી માસિકા, અને પેપરો નિયમિત છાપી આપવામાં આવશે.

કાર્ડ, કંડોનીઓ, કવર, નોટ પેપર વિગેરે મન પસંદ છાપી આપવામાં આવશે. એકવાર કામ પાડવા બલામજુ છે.

• ૧ પ્રકાશ દર્શન યતાં આજે કંઈ પ્રકાશે છે તે મારા પોતાના પ્રકાશ વડે પ્રકાશ પામતું અનુભવાય છે.

સ્ત્રી જાતિના અજ્ઞાનનો હેતુ.

(સદ્ગુરુ તેને શું કહે, એ લય.)

પત્ની પછી શું કહે, જો ન આપે પતિ કંઈ જ્ઞાન,
એક વેલિને લાવીને માળીએ પછી પાણી ન પાડું લેશ,
સુઠાઇ તેમાં તેનો વાંક શું રે, એનો માળી મળ્યો જ્યાં નેશ; પત્ની૦
એકં પશુને બાંધ્યું બારણે, પછી પોશ્યું ન આપી ઘાસ,
પાલક યદ્ય તેણે વાળીયું રે, નિજ પશુ કેઈ સત્યાનાથ; પત્ની૦
વાઘન્ર તો આપ્યું પછી તેને નાંખી સુક્યું પુષ્પા માંદા,
સમય આવે રુદુ ન બોલીયું રે, એમાં દૂષિત શું વાદ્ય ગણાય ? પત્ની૦
હાથ આલીને શ્રી લાવીને પછી નાંખી ઘરની માંદા,
લક્ષ ન આપ્યું સુધારવારે, પછી કયાંથી તે સુધરી જાય; પત્ની૦
શ્રી દારા વિધવિધ કાર્ય કરાવવા ઇચ્છે પતિ હંમેશ,
પણ તે કાર્ય કરાવવા તણું રે, જ્ઞાન પતિ નવ આપે લેશ. પત્ની૦
લઠયે વઠયે અઘઠયે કઠી, નવ મળતું. શ્રીને જ્ઞાન,
અકળાયા વિણ પ્રીતિ ભાવથી રે, સ્વલક્ષણ સમજાવ્યે યાય જ્ઞાન જ્ઞાન, પત્ની૦
પામી પતિએ દીધેલ જ્ઞાનથી, મૈત્રેયી પ્રદા જ્ઞાન,
સમર્થ પતિના પ્રભાવથી રે, પત્ની હણી શકે નિજ અજ્ઞાન; પત્ની૦
સંપૂર્ણ દોષ ન શ્રી તણો જો દોષ તેહ ગમાર,
સુખ્યત્વે શ્રીના અજ્ઞાનનો રે, નિજ પુરુષને માથે છે ભાર; પત્ની૦
કરવી કુશલ નિજ પત્નીને, કાર્યમા રાખી સાથ;
કરવી નિપુણ વિધ વિધ રીતે રે, એ છે સુશીલ પતિને હાથ; પત્ની૦
શ્રી જન દેવી.

તત્ત્વાનુભવ કોણ કરી શકે છે.

(ભાણું પ્રેમે ભરેલું, એ લય.)

તેણે તત્ત્વ નિહાળ્યું,
સ્વરૂપે જેણે દરય સમગ્ર જોગાળ્યું;
હણી ભેદ નાના, છવપણાના, એકત્ત્વમાં મન ઢાળ્યું,

તેણે૦

વિવેક વિરાગનો ઉરથી સજીને, વાંસનાનું બીજ ખાળ્યું,
 સંકલ્પ ઠેરા સ્ફુરણને ઉઠતું ખાળ્યું,
 મિથ્યા બહને જેણે પ્રગાળ્યું, તેણે
 ત્વમ ઇદમ ટાળ્યું, જીવત્ત્વ પ્રગાળ્યું; જ્યાં માયાનું આવરણ ઠાળ્યું,
 તે સ્થાને એક ચૈતન્ય વિલસેલું સાળ્યું.
 સર્વોશ તેમાં ચિત્ત પખાળ્યું; તેણે
 નરહરિ શુભે ઠળે, મન નિજ યત્ન બળે, વિષયે જતું પાછું વાળ્યું,
 ચિદ્ રવિ રશ્મિથી બાધાતર જેણે ઉગાળ્યું,
 ઉપેન્દ્ર પદે રહીને શ્રદ્ધાળ્યું; તેણે

શ્રીં ઉં

મનુષ્યનું સામર્થ્ય.

(મીચુત મણીલાલ નયુબાઇ દોસી બી. એ.)

The soul of man is immortal and its future is the future of a thing whose growth and splendour has no limit.

—IDYLL OF THE WHITE LOTUS

મનુષ્યનો આત્મા અમર છે, અને તેનું ભવિષ્ય એ એવી વસ્તુનું ભવિષ્ય છે કે જેના વિસ્તાર અને ભવ્યતાને હદ નથી.

મનુષ્ય પોતાની મેળે જ બધનો પોતાના ઉપર નાંખે છે, તે સિવાય બીજા કોઈ બધનો નથી. જ્યારે આ શબ્દો આપણે સાંભળીએ છીએ, ત્યારે આપણને આશ્ચર્ય થાય છે, અને તે કહેનારની હાંમતનાં વખાણ કર્યા વિના રહી શકતા નથી. એ શબ્દો સત્ય છે, અને જો મનુષ્ય તેના અનુભવ કરી શકે તેનું સકળ જીવન બદલાઈ જવું જોઈએ.

આપણે જ્યાં અનેક મર્યાદાઓથી ઘેરી રીતે બંધાયેલા છીએ આપણે જ્યાં સંજોગો, પરિસ્થિતિ, રૂઢી, દેશ, હવાપાણી આ સર્વથી ઘેરાયેલા છીએ, અને આપણું જીવન મર્યાદામાં તેઓ

ધણી મોટા ભાગ સમજે છે આ વાત ખરી છે, પણ તે ખરાં બધનો નથી. આપણે તેમને બંધનો માની લીધાં છે, અને વખત જતાં તેઓ બંધનરૂપ થાય છે.

કેટલાક મનુષ્યો અભિમાનની સાથે એમ કહેતા જણાય છે કે અમુક રિવાજ તો અમારી પેઠી. છપેડીયાં. જિત્તી. આળોડા છે, અને નેમાં ફેરફાર થઈ શકે નહિ.

આવા એક મનુષ્યને અમુક કામમાં ખતથી મરડ્યા રહેવાને જ્યારે તેના મિત્રો તરફથી આ-અહ કરવામાં આવ્યા, ત્યારે તેણે તદ્દન બીનકાળજીથી જવાબ આપ્યો કે, 'એ વાત બનશે નહિ. ખતથી મરડ્યા રહેવાનો શુષ્ક અમારા કુટુંબમાં છે નહિ, અને દુતો પણ નહિ. જો અમારામાં તે શુષ્ક હોત તો અમે ક્યારનાએ ધણી મોટાં કામ કરી શક્યા હોત. હું તમને આ કામ કરવાનું વચન આપી શકીશ નહિ, કારણકે ખતથી મરડ્યા રહીને કામ કરવાનો મારો સ્વભાવ નથી. અમારા કુટુંબીઓ કદાપિ એક મુશી એક કામને વજાગી રહેતા નથી.'

આનું કહેનારા અને તેના કુટુંબીઓ આ

પ્રમાણે પોતે ઉભી કરેલી મર્યાદાઓથી બંધાયેલા હતા. તેઓ પોતાની કુઃખદ સ્થિતિમાં પડી રહેવાને ખુશી હતા. આ મર્યાદા તેમની પોતાની કરેલી હતી. તેઓ તેને ઉત્તેજન આપતા, એટલું જ નહિ પણ તેને વાસ્તે ઘોરો ગર્વ સેતા હતા. પ્રબળ આત્માઓ આવી કોટુમ્બિક વારસામાં ઉતરી આવેલી ગણાતી-આમીને કદાપિ આધીન થાય નહિ. જો મનુષ્ય પોતાનું સદૃશ્યપણ અજાણે, તો અત્યંત કામ કેમ નક્કરી રાકાય? પણ મનુષ્યને પોતાના બળનું જાન નથી, અને તેથી પોતાને તે મર્યાદાથી બંધાયેલો ગણે છે.

એક પુત્રી અને તેની માને મખત કહ્યો યથો. જ્યારે તે માતા વૃદ્ધ અને નળી યથા ત્યારે તે માએ પોતાની પુત્રી જોડે મમાધાન દરવા ઇચ્છ્યું, પણ તે પુત્રીએ તેમ કરવા ના પાડી બન્નેના સામાન્ય મિત્રે તેમની વચ્ચે ફરીથી રોનક કરાવવા પ્રયત્ન કર્યો, પણ તે પુત્રીએ રાત ચિત્તે જવાબ વાળ્યો “અમારા કુટુંબમાં અમે કાષ્ટને જાણ્યા આપતા નથી. મારા બાપ કદાપિ પોતાનું અપમાન બૂલી જતા નહતા કે તેની હામા માનતા નહતા, અને હું પણ તેનીજ પુત્રી છું.”

આ પ્રમાણે મર્યાદા ઉપજ કરવાથી આપણે આપણી અદર કાર્ય કરી રહેલી અને પ્રકટ થતા પ્રયત્ન કરતી પ્રભુની શક્તિના કામમાં અતરાપ ઉભી કરીએ છીએ આપણે પ્રભુ પાસે દરરોજ પ્રાર્થના કરીએ છીએ કે “હે પ્રભો! હું સર્વ જીવના મારા તરફના અપરાધની હામા આપું છું અને તમે મારા પાપની હામા આપો.” આ પ્રમાણે પ્રાર્થના કરતી અને પછી બીજાને હામા આપવાની ના પાડતી એ આપણી પ્રતિમાની વિરુદ્ધ છે.

મનુષ્યો આત્મપ્રભુ પાસ બહુજ યોડ મોગે છે, અને તેમને મળે છે પણ યોડ. આત્મ યોડ માગવાનું કારણ એ છે કે પોતાના ખરા સામર્થ્યની-પોતાના રહેલા અદ્ભુત બળ અને શક્તિઓની સામાન્ય મનુષ્યોને અજાણ નથી.

એક દિવસ મે મનુષ્યોના ટોળેટોળાને એક બાજુએ જતા જોયા. તેઓ બધા કામ વસ્તુની

મેં તેમાંના એકને પૂછ્યું “તમે બધા રાતી રાત જુઓ છો?” જવાબ મળ્યો કે અમે બધા એક અતિશય સુંદર દૃશ્ય જોવાની ઉત્કંઠા રાખીએ છીએ.

આ ટોળાના લોકોની ગમીરતા અને સોંતતા જોઈ મારા મનમાં પણ તે અદ્ભુત દૃશ્યની જીતાસા ઉત્પન્ન થઈ તરતજ એક મોટા જૂગળામાં લોકો એક પછી એક વારા પ્રમાણે દાખલ થવા લાગ્યા તે જૂગળું પ્રારંભમાં બહુ મોટું હતું, પણ આગળ જતાં નાનું નાનું થતું જતું હતું. જ્યારે મારો વારો આવ્યો ત્યારે હું પણ તેમાં દાખલ થયો અને ધીમે ધીમે આગળ વધવા લાગ્યો, હેવેલું તે જૂગળાના બીજે છેડે આવેલા એક નાના જૂગળામાં સમુખ આવી પહોંચ્યો. મને તે વખતે બધા લાગવા માંડ્યો, મારો આંખો બંધ થઈ, હું હાલતા લાગ્યો અને મારી નાકી તરારથી ધબકવા લાગી. તે દૃશ્ય ખરેખર અદ્ભુત હતું, પણ તે જળીઈ એટલું બહુ નાનું હતું કે તે દૃશ્ય નેમાનતી ખરી ખુબી મારા જોવામાં આવી શકી નહિ. ચારે બાજુએ મે જોવાને ઘણા પ્રયત્ન કર્યા, પણ તે જળીઈ હલવાનું હોવાથી અનહદ આકારના દેખાવો મારી દૃષ્ટિમાં આવ્યા નહિ આખરે હું યાચ્યો, કંટાળ્યો, નિરાશ થયો, અને તે જૂગળાની નહાર ઉદાસ રહેતો નીકળ્યો. તે જૂગળામાંની બહાર નીકળતા અને તેમાં દાખલ થતા ઘણા લોકો મારી નજરે પડ્યા, તેઓ બધા પોતાની પરિસ્થિતિથી સંતુષ્ટ હતા. તેઓ તે જળીઆ દ્વારા મજતા દૃશ્યથી મુખી હતા.

એક પ્રસન્ન વદનનો બળ્યપુરુષ જો તે જૂગળાની બહાર ઉભો ઉભો આ બધા દેખાવ જોઈ રહ્યો હતો, તેણે માફ કરમાયેલું મુખ જોઈ, ઉંચે જોયું અને, મને, પણ ઉંચે જોવા સમયા કરી. તરતજ મે તેની આંખા સ્વીકારી, ઉંચે દૃષ્ટિ ફેરવી અને અચ્છર્યનીય સુંદર દૃશ્ય જોવામાં આવ્યું. આ જૂગળું અને જળીક એ મનુષ્યની રચેલી મર્યાદાઓ હતી પ્રભુની અપરિમિત સામર્થ્યતાઓ ચારે બાજુએ વિસ્તરેલી પડેલી છે તે જોતાં મારા આનંદનો પાર રહ્યો નથી અને લાગ્યું કે આ

મેં તેમને ધાઠા પાડીને ઉમે અવસોહવાને અવ-
નિય કહ્યું, પણ તેઓ તો મારા કથનપર બીજ
કેસ લક્ષ નહિ આપતા તે ભૂગણમાંજ દાખલ
થવા લાગ્યા. તેવામાં હું ભગી ઉડ્યો-પ્રિયવાચક !
ઉપરતું માત્ર સ્વપ્ન હતું, પણ તેમાં ગર્ભીર
રહેલું રહેલું છે, તેપર શાંત ચિત્તે વિચાર કરજો.
આપણી મર્યાદાઓ અને મર્યાદારૂપે નહિ
ગણતા અડચણો રૂપે ગણતરી લેજો, અને અન-
શુદ્ધ આત્માઓ અડચણોને પોતાની શક્તિ બતા-
વવાના પ્રસંગરૂપ ગણો છે. અડચણો ઝોળગવામાં,
તેમની સામે યવામાં, અને તેમના પર વિનય
મેળવવામાંજ આત્માનું સામર્થ્ય પ્રકટ થાય છે.
હજો અને અડચણો એ પ્રભુના છુપા અર્પણવાદો
છે, એ કથન અક્ષરસં સત્ય છે, કારણકે તેમના
પર જમ પ્રાપ્ત કરવામાં આપણા ઉચ્ચ ગુણો
બહાર તરી આવે છે જે મનુષ્યો કેવળ ધનકમા-
વામાંજ પુરુષાર્થની સમાપ્તિ માને છે, અને
આત્મા સંબંધી વાતો તરફ તદ્દન દુર્લક્ષ કરે છે,
તેઓ પશુ તે ધન પ્રાપ્તિમાં દૃઢ નિષ્ઠ, સંકલ્પ
બળ અને ખત વગેરે ગુણો ખીલવે છે. જે મનુ-
ષ્યો પોતાની નિર્ધન અવસ્થાથી સંતુષ્ટ થઈ
તે દ્વારમાં બરગડતા પડી રહે છે, અને પોતાની
નિર્જીવતાને લીધે બીજાઓને ભારરૂપ થાય છે,
તેના કરતાં તેવાનું સંયોગોમાં પરોલો પણ પોતાના
પુરુષાર્થની ધન કમાવવામાં પણ પ્રયત્ન કરનાર
મનુષ્ય વધારે વખાણ કરવા લાયક છે આ જન્મે
પ્રકારના મનુષ્યો અનુકરણ કરવા લાયક કે સ્તુતિ-
પાત્ર છે, એમ કહેવાનો આશય નથી. એક
મનુષ્ય પોતાનો લોભ સતોષવાને બધા નીતિના
નિયમો અને આત્માના ગુણોને પણ ભોગ આપે
છે, અને બીજો ખીણમાં ઉભો રહી પનતમજી
નુંગર કરે છે, પર્વતની કચ્છાજ લેઈ નિઃશ્વાસ
નાંખે છે, અને પ્રયત્ન કરવો તજી દે છે. ખરેખર
મહાપુરુષોની કોટિમાં આ બેમાંથી એકનો પણ
સમાવેશ થતો નથી.

દરેક વિચારવત પુરુષ કલ્પ્ય કર્યા વિના
રહેશે નહિ કે જેમ આપણે બલ્લાહએ છીએ,
તેમ આપણા સંયોગો બલ્લાહ છે. આપણી અ-
દર ગહેલા પ્રભુના દિવ્ય અશને બોલાવતાં આપણે
શીખ્યા નથી, તેથી આપણે સંયોગોના શુદ્ધ

બન્ધા છીએ. વીર આત્માઓ મયોગોને સ્વાધીન
થવામાં નહિ પણ તેના પર છત મેળવવામાં
પોતાનો સકલ્પણ વાપરે છે, છતાં વીર આત્મા-
ઓનું બળ શરીરબળમાં નહિ પણ તમ્મતામાં
રહેલું છે. શુ તમ્મતા કરતાં જોર મુલકમાં વધારે
બળ રહેલું છે ? દેશ કે ધર્મને ખાતર પોતાના
શરીરનો ભોગ આપનાર કે તેમને મરણની સજા
કરનાર બન્નેમાં વધારે વિજયી કોણ ? પ્રથમ
દષ્ટિએ તો એમ લાગે કે સ્વદેશાભિમાની અને
ધર્મપ્રેમી મરણ પામ્યા. પણ તેઓએ તે મર-
ણને વિજયરૂપમાં ફેરવી નાખ્યું. તેઓએ તે દેશ-
તરફથી પ્રભુ તરફની અથવા સત્ય તરફની પો-
તાની અચળ ભક્તિનો ધુગવો આ રીતે જન-
તાને પુરો પાડ્યો છે.

આપણામાંથી પણ ખરા પ્રભુ પાસે સેવા
કરવાની વિશેષ તકો મળીએ છીએ, પણ જ્યારે
તે મળણીના જવાબરૂપે કેટલીક અડચણો આવે
છે, ત્યારે તે અડચણો પણ ઉમદા તકો છે, એ
આપણે જોઈ શકતા નથી અને તેથી તે અડ-
ચણોને તાપે યદ બડબડવા લાગીએ છીએ.

જે મનુષ્ય કેવળ બહારની અનુકૂળ પરિસ્થિ-
તિમાંજ રહેતા હતા હોય તે હજી બળહીન
છે, અને તેના આત્માનો અવાજ કદાપિ બોલી
શકે નહિ. કારણકે ઉપનિષદમાં જણાવ્યા પ્રમાણે
આ આત્માનો બળહીનથી અનુભવ યદ શકે
નહિ જેને મોહગોખ, વૈભવ પ્રિય છે, જે સખ્ત
કામથી રૂરે છે, અને કોઈ પણ માતના પ્રતિકૂલ
પ્રસંગોના નામ માત્રથી ગમરાય છે, તે હજી
સ્વાધીન કોડો છે. તે સ્વાધીન લાડચોનો શુદ્ધ
છે. જેના છત્રમાં અનેક પ્રકારની મુશીબતો સં-
કટો અને અડચણો ઉર્મા યાય છે, તે મનુષ્ય
આરામપુરથીજ પડી રહેનાર ધનાઢ્ય કરતા
વધારે સુખી છે. કારણકે તે મુશીબતો, સંકટો
અને અડચણોપર વિનય મેળવવામાં તેના જે
ગુણો ખોલે છે, તેની દામત કડોડો શીઆથી
યદ શકે તેમ નથી.

મહાપુરુષોના ચરિત્રો વાચતા એક મુશ્કેલી આ-
પણ ખાસ ધ્યાન ખેંચે છે. તે તેમનો આત્મ
વિશ્વાસ છે કાલબસમાં તે મુશ્કેલી હતો, નેપાક્ષી-
યનમાં તે મુશ્કેલી હતી હવે પડોચેનો હતો.

હું અમર આત્મા છું, અને મારામા અનંતમય તિરોદિત છે, એ બાવ જૂલી મનુષ્ય પોતાને પોતાનાં શરીરોરૂપ ગણે છે, અને કહેવા લાગી જાય છે કે હું જીવ્યો છું, મને યાદ લાગ્યો; મને આ ગમે છે, મને આ રમતું નથી, હું એમ વિચારું છું, મારી માન્યતા આવી છે, વગેરે; ખરી રીતે તેણે કહેવું જોઈએ કે માફ રચુલ શરીર જીવ્યું છે, મારા રચુલ શરીરને યાદ લાગ્યો છે, મારા વાસના શરીરને આ ગમે છે, મારા વાસના શરીરને આ રમતું નથી, માફ માનસિક શરીર એમ વિચારે છે, મારા મનની માન્યતા આવી છે. આવી રીતે પોતાનાં ત્રણ શરીરોથી પોતાને ભિન્ન ગણવાનો મનુષ્ય અભ્યાસ પાડે અને તે પ્રમાણે વર્તવાને પ્રયત્ન કરે તો તે ત્રણ શરીરોની પર રહેલા આત્માની કંઈક ઝાંખી થવા લાગે, અને તેજ વખતે તેને પોતાના સામર્થ્યનો પણ વિશ્વાસ આવે દિશ્મિવા મીસેસ બેસન્ટ લખે છે કે Have faith in the

ultimate triumph of the exolution of the soul within you, which nothing continually frustrate. "તમારા આત્માનું વિકાસના હેતુના વિનયમાં શ્રદ્ધા રાખો; કારણ કે તેમા અતે કોઈપણ વિધન નાખી શકશે નહિ." ધણીયાર કસોટીના પ્રસંગે અમુક પછી શ્રદ્ધા કહી જાય છે, આપણે પ્રભુને અશ્રી છીએ, એ વાતનું વિરમગણ થાય છે, અને આપણે મનુષ્ય સ્વભાવમાં માલમ પડતી નિર્જનતાને વદ યદ્યપિ છીએ. શરીરભગ કરતાં મનોભગ વધારે સામર્થ્યવાન છે, અને મનોભગ કરતાં હૃદયભગ વધારે મહત્તાવાનું છે, અને આ ત્રણે ભૈગ કરતાં આત્મભગ ધણું જ મહત્ત્વાનું છે. સમના આશ્રીઓ સામાન્ય જીવનશૈલીમાં પણ હૃદયભગ અને આત્મભગથી લહે છે, અને મોટામાં મોટા વિનયો પ્રાપ્ત કરે છે. માટે આત્મભગની કિંમત સમજી તે ખીલવવા મધ્યનું એમ આ લેખનું તાત્પર્ય છે.

જૈનતત્ત્વ-મીમાંસા.

(લેખક મી. દત્તોમત એમ. એ.)

યોર્ડાં વર્ષ પહેલા જૈન ધર્મની બાબતમાં અમારના વિદ્વાન મહાશયોનાર એવી માન્યતા હતી કે, આ ધર્મ બાધ—ધર્મની એક શાખા છે. એટલે એની પછીનો છે કારણ કે જૈન અને બૌદ્ધ મતના મિદાન્તોમાં ઘણો ફરક છે, પરંતુ જૈન ધર્મનાં પુસ્તકો ઓપાવાથી, એનો બીજા બાધાઓમાં અનુવાદ થવાથી અથવા પુરેપુરા તત્ત્વજ્ઞાની મહાશયોએ તેનું સંશોધન કરવાથી મારી રીતે માનવામાં આવે છે કે, ભારતવર્ષના જૂના ધર્મ મંત્રણોમાં જૈન ધર્મ મુખ્ય છે, અને બૌદ્ધ ધર્મની પહેલાથી ચાલ્યો આવે છે. બૌદ્ધ ધર્મમાં તો "અદિસા પરમેા ધર્મઃ" માત્ર કહેવાતું જ છે, પણ જૈન ધર્મમાં તો તે મુળ આધારરૂપ છે. જૈન ધર્મનુવારી તેને અનુસરી નેન વને છે. જાન ધર્મ અને કર્મ એ ત્રણ

વિષયમાં સર્વથા રાખવાવાગી મીમાંસા જૈન ધર્મ માંથી મળી આવે છે, અને ફરક બાબતનું સ્પષ્ટીકરણ પૂર્ણ રીતે બારે વિદ્યારથી કર્યું છે. જૈન ધર્મની મીમાંસા બહુ વિષયજન્ય છે. જે મહાશયોએ આર્યોની તત્ત્વમીમામાં અથવા પાશ્વત દર્શનશાસ્ત્ર વાચે છે, અને જે દાર્યનિક વિવરોમાં પ્રેમ રાખે છે, તેમણે જૈન તત્ત્વ મીમાંસાથી પણ યગિયિત થવું જોઈએ આ લેખમાં જૈનતત્ત્વ મીમાંસાના મોટા મોટા મિદાન્ત જનવામાં આવે છે.

જૈન મીમાંસામાં મુળ આધાર ૨૫ ૫ તત્ત્વ છે—જીવ, અજીવ, પુણ્ય, પાપ, આત્મવ, સંધર્મ, નિર્જેરા, જનન અને મોક્ષ. પુણ્ય અને પાપને જન્યતા કે અનન્યતા મની માત્ર તત્ત્વ પણ માનવામાં આવે છે.

જીવતત્ત્વ.

જીવનું મુખ્ય લક્ષણ જૈનત્વ છે. સંસારમાં જીવ સ્થિતિ છ પ્રકારે છે—પૃથ્વીકાય, અપ્સરાય, તેજકાય, વાયુકાય, વનસ્પતિકાય અને ત્રસકાય. જે પૃથ્વી (માટી) દેખાય છે, અને જેને બીજા મતવાળાઓ જડ પદાર્થ માને છે, તે જૈનોની દ્રષ્ટિમાં અસંખ્ય જીવોના શરીરનો એક પિણ્ડ છે. એ જીવ સમયે સમયે હિપ્પન ધાય છે અને મરે છે. એટલે પૃથ્વી પ્રવાહ—રૂપથી અનાદિ અને અનન્ત છે. એવું કહી ન બની શકે કે આખી પૃથ્વી નષ્ટ થઇ ગય, કારણ કે અસંખ્ય જીવ, જેના શરીરથી તે બની છે, અનાદિ કાળથી હિપ્પન ધાય છે અને મરે છે, અને અનન્તાગ્રાણી સુધી એ પ્રભાણે ચાલ્યું જશે. પૃથ્વીકાયનો જીવ કેવળ એક સ્પર્શ ઇન્દ્રિય રાખે છે એને બીજી ઇન્દ્રિયા નથી હોતી.

જે પ્રભાણે પૃથ્વીકાય અસંખ્ય ઇન્દ્રિય જીવોના શરીરનો એક પિણ્ડ છે તે પ્રભાણે જલ, અગ્નિ, વાયુ અને વનસ્પતિકાય પણ એવાં જીવોના શરીરનો પિણ્ડ છે. તે પણ જડ વસ્તુ નથી.

બીજા મતવાળાઓએ પૃથ્વી, જલ, તેજ અને વાયુને પાંચ તત્ત્વો તરીકે માનેલ છે તેમજ વનસ્પતિને પૃથ્વીતત્ત્વના સારણ કરેલ છે, પરંતુ જૈન મતનો એ સિદ્ધાન્ત નથી. તેઓ એ પાંચ તત્ત્વને જીવમય માને છે અને એ પ્રભાણે તેમનાં કર્મનું સ્પષ્ટિકરણ પણ તેમણે કરેલ છે.

જો કે એ નકા કરવામાં આવે છે કે બ્યારે પૃથ્વી, જલ, અગ્નિ, વાયુ અને વનસ્પતિ એ સર્વ જીવ—મમૂહનો પિંડ છે, ત્યારે સંસારના કોઇ પદાર્થ જડ નહિ હોય, તો તેનું સમાધાન આગળ અજીવ સભાથી વિવેચન વાંચવાથી થશે. પરંતુ અહિં એટલું કહેવું આવશ્યક છે કે, જે પૃથ્વીકાયના જીવ છે તે બીજી કાયાના જીવોના આધારતરી નષ્ટ થઇ શકે છે, અને પૃથ્વીના જે ભાગમાં એ જીવ નષ્ટ થઇ ગયો હશે તે ભાગ જીવ રહિત કહેવાશે, અર્થાત્ પૃથ્વી-જીવોની દ્રષ્ટિથી તે ભાગ જડ માનવામાં આવશે. હાથલા તરિકે, પૃથ્વીના એક ભાગમાં અગ્નિ લાગી તો તે ભાગના પૃથ્વીજીવ મરી ગયા. એટલે તે

ભાગ અજેત પૃથ્વી રહ્યો. આ દશામાં તે ભાગને જડ કહી શકે છે. હાથલા તરીકે નદીની રેતી પણ અજેત—કાય છે આ પ્રભાણે જલ, તેજ, વાયુ, વનસ્પતિ આદિકાયાના વિવેચને પણ સમજવો.

હવે જીવના છઠ્ઠા રૂપ ત્રસકાયનો વિચાર કરીએ ત્રસ જીવોમાં હાલવા-ચાલવાની શક્તિ છે. પહેલા પાંચ પ્રકારના જીવ, જેનું વિવેચન થઇ ગયેલ છે, માત્ર ઇન્દ્રિય છે; પરંતુ ત્રસકાયના જીવ બે ઇન્દ્રિયથી પચોન્દ્રિય સુધીના હોય છે અર્થાત્ કોઇ જીવ બે ઇન્દ્રિય, શરીર અને મુખ પણ રાખે છે, જેવાં કે પાણીના કીડા, આટાના કીડા, ધુન-ધંત્યાદિ કોઇ જીવ શરીર મુખ અને નાક એ ત્રણ ઇન્દ્રિય રાખે છે; જેવાં કે કાસ, મગ્ગર, જૂ ઇત્યાદિ. કોઇ જીવ શરીર, મુખ, નાક અને નેત્ર એ ચાર ઇન્દ્રિય રાખે છે; જેવાં કે, તીડ, માખી ઇત્યાદિ. કોઇ જીવ શરીર, મુખ, નાક, કાન અને નેત્ર એ પાંચ ઇન્દ્રિય રાખે છે, જેવાં કે દેવતા, મનુષ્ય, પણ વગેરે.

પચોન્દ્રિ જીવ સર્વ જીવોમાં ઉચી પદ્ધતિ છે. એમાં પાંચે ઇન્દ્રિયા કર્મ-સ્પર્શ કરવો, સ્વાદ ભેવો, શ્રેષ્ઠનું, સામજનું અને દેખવું હોય છે.

પચોન્દ્રિ જીવોની ચાર ભત છે—દેવતા, મનુષ્ય, તિર્થંક અને નાટી.

દેવથોનિ પણ ચાર પ્રકારની છે—જનનપતિ, વ્યન્તર, જ્યોતિષી અને વૈમાનિક. જનનપતિ અને વ્યન્તર જાનિના દેવતાઓનું નિવાસસ્થાન પૃથ્વી જ છે. જ્યોતિષી દેવતા-જેવા કે ચર્ચ, ચંદ્ર, નક્ષત્રાદિ-આકાશ-મંડળમાં રહે છે. વૈમાનિક દેવતાઓનું નિવાસસ્થાન આકાશ-મંડળથી પણ અસંખ્ય કોડ યોજન ઉપર છે. વૈમાનિક દેવોથી છેલ્લું અને સર્વથી ઉચા વિમાનનું નામ સર્વાર્થસિદ્ધ છે. તેથી પણ ખાર યોજન ઉપર નિહરધાન (સુક્રિત શિલા) છે, જ્યાં સર્વ કર્મથી રહિત જીવ, અર્થાત્ સિદ્ધપણે પ્રાપ્ત કરનાર આત્મા શુદ્ધ જ્યોતિષ્ય રૂપમાં રહે છે. તેની ઉપર અનન્તા અલોક છે. તે આકાશ માત્ર છે. તેમાં કર્મસ્થિતિમાય, અધર્મસ્થિતિમાય, જીવાસ્થિતિમાય, પ્રદ-ગલાસ્થિતિમાય અને કાલદ્રવ્ય, (જેનું વર્ણન આગળ કરવામાં આવશે) નથી. અસંક્રમાં મૂર્તિ-

સહાયક ધર્મ નહિ હોવાથી નરક અને ચેતન બન્નેમાંથી કોઈની પણ ગતિ થઈ નથી, અને ધરો પણ નહિ.

મનુષ્ય જાતિમાં સ્ત્રી, પુરુષ, બાળક સર્વ સામેલ છે. તિર્યચ જાતિ ત્રણ બાગમાં વહેંચાય છે—૧ જલચર, અર્થાત્ પાણીમાં રહેવાવાળાં માત્યાદિ પ્રાણી, ૨ રથચર, અર્થાત્ જમીન ઉપર હાલતા ચાલતા ગાય, બેસ, ઘોડા આદિ પશુ; અને ૩ નભચર, અર્થાત્ આકાશમાં ઉડતા પક્ષી.

નરક જાતિ એ છે કે જેમાં, મનુષ્યાદિ ચો નિમા કરેલ પાપચરણોનું ઘોર દુઃખદાયક ફળ મળે છે એ નરક-વાસિઓને રહેવાનું સ્થાન અધિવૈકલ્યની સાત પૃથ્વીઓ છે, જે માત્ર નરકોના નામથી બોલાય છે

જીવ-વિચારમાં એ પણ લખવું જરૂર છે કે, આ સર્વ પ્રકારના જીવ પોતાના વિચાર અને કર્મોનાનુસાર શુભાશુભ ક્રમ દરેક પળે ગ્રહણ કરે છે અને ત્યાં છે તે બિલ બિલ સાધનો દ્વારા કર્મોના સર્વથા નાશ કરી મોક્ષપદ પણ પ્રાપ્ત કરી શકે છે જો સિદ્ધાન્તને અનુસરી જે જીવ મુક્ત થઈ જાય છે તે ફરી કલો સંસારમાં આવતા નથી અર્થાત્ જન્મ-મરણનું દુષ્ટ તેને ફરી સંકલન કરવું પડતું નથી દ્રવ્યરૂપથી અર્થાત્ આત્મત્વની અપેક્ષાથી જીવ નિત્ય છે, જન્મ પર્વાવધિની અપેક્ષાથી, અર્થાત્ કર્મસંયોગના વિચિત્ર પરિણામથી, દેવતાદિ અવરથાઓનું વારં ધરીએ પરિવર્તન હોવાના કારણે અનિત્ય પણ કરી શકાય છે તાત્પર્ય એ છે કે જો નિઃકલ્પિત જીવ નિત્ય નથી, અનિત્ય નથી, પરંતુ નિત્યાનિત્ય છે.

અજીવ-તત્ત્વ

ચેતન્યરહિત વસ્તુ અજીવ છે, અર્થાત્ જીવનાં જે લક્ષણ કલા છે, તે જેમાં નહિ તે અજીવ છે. જેમ જીવ 'પૂર્વોક્ત' છ રૂપોમાં વિવિધમાન છે તેમ અજીવ પણ પાંચ રૂપોમાં વહેંચાયેલ છે—૧. ધર્માસ્તિકાય, ૨ અધર્માસ્તિકાય, ૩ આકાશસ્તિકાય, ૪. પુદ્ગલસ્તિકાય, અને ૫ કાલ ધર્માસ્તિકાય એ છે કે, જે જીવ અને પુદ્ગલ (જેનું વર્ણન આગળ કરવામાં આવેલ છે)

ને ચાલવામાં મદદ કરે, જેમ, માછલીને ચાલવામાં જળ, ગતિ અર્થાત્ ચાલવામાં જે સહાયકારી છે તે ધર્મ છે, ધર્મ સંબંધીનો આ અધર્માસ્તિકાય-દર્શન-શાસ્ત્રમાં નથી, ધર્મ કહેવાથી જે પદાર્થ અથવા શક્તિ જેનું દર્શનમાં સંમળન છે તે પણ કોઈ અન્ય મત અથવા શાસ્ત્રમાં કહેલ નથી.

જીવ અને પુદ્ગલના ચાલવામાં જેમ ધર્મ સહાયતા દે છે, તેમ અધર્મ એની સ્થિતિમાં સહાયતા દે છે. ઉડતા પક્ષીને રસ્તામાં વ્હા મળે એ અધર્મોસ્તિકાયનું ઉદાહરણ છે.

સર્વ પદાર્થોને રહેવાને માટે અવકાશ દેવા વાળો 'પૂર્ણ' આકાશસ્તિકાય કહેવાય છે જેમ પાણી કાંદનાં ઘટમાળા-ચત્રને ક્રોધે અવકાશ આપે છે.

પરમાણુ અને એના રચકણને પરમ કહે છે, વર્ણ, રસ, ગન્ધ, સ્પર્શ, સ્પર્શ, હાથ, કુપ, પૃથિવી, સૂર્ય, ચન્દ્ર, ગ્રહ, નક્ષત્ર, વારા, નરક, સ્વર્ગ, 'પૃથ્વીકામિક, જલકામિક, તૈજકામિક, વાયુકામિક, વનસ્પતિ કામિક' શરીર, સર્વ, નરક પદાર્થ, કારણરૂપ પુદ્ગલનું કાર્ય છે. એને પરમાણુ પણ કહે છે.

કાલ.

સંસારની નવી જૂની સર્વ અવરંધાઓનું જે નિમિત્ત છે તે કાલ છે કાલ જે પ્રકારનો છે ૧, અવસર્પિણી કાલ અને ૨. ઉત્સર્પિણી કાલ,

અવસર્પિણી કાલમાં આયુષ્ય, બળ આદિ દિવસે દિવસે ઘટતું જાય છે, અને ઉત્સર્પિણી કાલમાં વધતું જાય છે દરેક કાલના છ છ ભાગ છે, જેને આરા કહે છે, અવસર્પિણી કાલના છ આરા છે. ૧ સુખમ સુખમ, ૨ સુખમ રુદ્ધુષ્મ દુઃખમ, ૪ દુઃખમ સુખમ, ૫ દુઃખમ ૬ દુઃખમ

ઉત્સર્પિણીના છ આરા એનાથી ઉલટા છે. આરે અવસર્પિણી કાલ વ્યતીત થઈ જાય છે ત્યારે ઉત્સર્પિણીના પ્રારબ્ધ માપ છે. એ પ્રમાણે એ કાલચક્ર એક ખીલની પછી અનાદિથી ચાલે આવે છે દરેક અવસર્પિણી અને ઉત્સર્પિણીની અને ચોથા આરામાં ચોવીસ તીર્થો રૂપના માપ છે, જે કાલો ધર્મોના ઉપદેશ

મનુષ્ય પર ક્રિપકાર કરે છે જ્યાં સુધી પૃથ્વીપર તેઓ શરીરધારી રહે છે ત્યાં સુધી તેઓ તીર્થંકર કહેવાય છે, અને જ્યારે દેહત્યાગ કરી મુક્ત થાય છે ત્યારે સિદ્ધ કહેવાય છે, જૈન ધર્મવાળાઓ તેમને ધર્મશ્રેષ્ઠ કે પરમેશ્વર કહે છે, એ સિવાય કોઈ ધર્મશ્રેષ્ઠ માનવું નથી.

પુણ્ય-તત્ત્વ.

જેના ઉદ્ધયથી જીવને સુખ મળે તે પુણ્ય છે, પુણ્ય નવ પ્રકારથી ઉત્પન્ન થાય છે અને તેનું ફળ ૪૫ રીતે પ્રાપ્ત થાય છે.

પાપ-તત્ત્વ.

જેના ઉદ્ધયથી જીવને નિરંતર દુઃખ થાય તે પાપ છે. પાપ મનુષ્યને અહાર રીતે બંધનકારક છે, અને ૮૨ પ્રકારે ભોગવે છે. અન્ન, ધર્મવાળાઓ પુણ્ય-પાપને ધર્માર્થ અથવા અદૃષ્ટ કહે છે.

આશ્રય-તત્ત્વ.

જે કારણથી જીવની સાથે પુણ્ય-પાપનો સંબંધ થાય છે તેને આશ્રય કહે છે. જેમ જીવ જળાશય અને કર્મ જળ પ્રવાહ માનીએ, તો જે માર્ગથી તે જળ પ્રવાહ વહીને જળાશયમાં આવે તેને આશ્રય કહે છે તે આશ્રયનાં પાંચ પ્રકાર છે.

૧. મિથ્યાત્વ અથવા સત્ય દેવ, સત્ય ગુરુ અને સત્ય ધર્મને ન સમજવો અને તે વિષયમાં નકામો વિશ્વાસ કરવો; ૨. અવિરતિ અથવા હિંસાદિ કાર્યમાં પ્રવૃત્તિ ન હોય, ૩ પ્રમાદ અથવા કર્તવ્યમાં અસાવધાનતા કરવી, ૪ કષાય અથવા લોભ, મોહ, ક્રોધ અને અભિમાન કરવો. ૫ યોગ અથવા મન, વચન, અને કાયાની ચેષ્ટાઓ, જે આશ્રવના બધા પ્રકાર વિસ્તારપૂર્વક લક્ષ્યમાં આવે તો ૪૨ થાય છે.

સંવર-તત્ત્વ.

જીવની સાથે કર્મનો સંબંધ ન થવા દેનારું નામ સંવર છે. સંવરનાં સર્વ મળી ૫૭ ભેદ છે. મતલબ એ કે આશ્રવ, જે જીવમાં કર્મોની ધારા નિરંતર વધતી જાય છે, ૫૭ રીતે રોકી શકે છે. યોગ્ય મન તથા બાહ્ય આદિ પાંચ પ્રકારના સમ્યગ આચરણ; મન સંગોપન આદિ ત્રણ પ્રકારની ગ્રુમિઓ, ક્ષમા, મૃદતા આદિ ૬૬ પ્રકારનો સુનિ ધર્મ મંસારના અનિત્યાદિ પ્રકારના બાવે બારનું ચિન્તાન, બાવીસ પ્રકારની

અદિષ્ટતા અને પાંચ વૃત્ત એ સર્વ મળી સંવરના સંગ્રાવન ભેદ થાય છે.

નિર્જરા-તત્ત્વ.

જે કર્મ જીવની સાથે બંધાયેલું ગયાં છે અને જેને લીધે જીવને અનેક અવસ્થાઓ ભોગવવી પડે છે તે કર્મોને તપ, ચરિત્ર, ધ્યાન, જપ આદિ દ્વારા દૂર કરનાર નિર્જરા છે. નિર્જરા બાર પ્રકારનાં તપ માર્ગન સાધ્ય છે.

બંધ-તત્ત્વ.

મિથ્યાત્વ, અવિરતિ અને પ્રમાદ આદિ અશ્રવદ્વારા મદણ કરેલ કર્મ પુદ્ગલોના આત્માની સાથે, જેમ દુધની સાથે જળનો સંબંધ તેમ સંબંધનું નામ બંધ છે. બંધ ચાર પ્રકારનો છે— ૧ પ્રકૃતિબંધ, ૨ રિથિતિબંધ, ૩ અનુભાગબંધ અને ૪ પ્રદેશબંધ.

આત્માની સાથે સંબંધ થયેલ કર્મ પુદ્ગલોમાં અધ્યવસાયને અનુમાર, આત્માની બિન્ન બિન્ન શક્તિઓને આમ્બહન અને દ્વાસ કરવાનો જે સ્વભાવ ઉત્પન્ન થાય છે તેને પ્રકૃતિબંધ કહે છે. અધ્યાવના મૂળ બે— આદિ ૧ જ્ઞાનાવારક, ૨ દર્શનાવારક, ૩ સુખદુઃખોત્પાદક, ૪ ક્રોધ, માન, લોભ આદિ વિદ્યારકારક, ૫ આયુષ્ય-નિર્માયક, ૬ સ્વ-અપયસ આદિ પ્રદાયક, ૭ હિમ્યતીય કુલાવતાર વિધાવક અને ૮ ઐશ્વર્ય, સામર્થ્યોદિ પ્રતિબંધક. જીવની સાથે કર્મ પુદ્ગલોના સંબંધની અવધિને રિથિતિબંધ કહે છે. યુક્તિ પુદ્ગલોના મા તીન, મન્ અને શુભ અશુભ આદિ ફળ પોષ્યાદવાની શક્તિ આવવી તે અનુભાય અથવા રસબંધ છે. કર્મ પરમાત્માના પરિભાષણે પ્રદેશબંધ કહે છે. લખ્યું છે કે—

મઠાતિસ્તુ સ્વભાવઃ સ્વાત્

સ્થિતિઃ કાલાવધારણમ્ ।

અનુભાગો રસઃ પ્રોક્તઃ

પ્રદેશો દલસંચયઃ ॥

બંધની આ ભેદોને સ્પષ્ટ સમજાવવાને માટે જૈન ગ્રંથોમાં લાડનું ઉદાહરણ આપેલ છે. જેમકે કોઈ લાડુના વાતરોગ નાશ કરવાનો સ્વભાવ તો કોઈના પિત્ત સમાવવાનો સ્વભાવ પ્રમાણે કોઈ કર્મજન આત્માની જ અસ્થિતિ કરે છે, તો કોઈ તેમાં

ઉત્પન્ન કરે છે. એ પહેલાં બધું ઉદ્ભવે છે. કોઈ લાડુ એક દિવસ, કોઈ બે, કોઈ ત્રણ, અને કોઈ સાત દિવસમાં બગડી જાય છે. એ પ્રમાણે આત્માની સાથે લાગેલ કર્મ કોઈ થોડા દિવસોમાં, કોઈ થોડા વર્ષોમાં અને કોઈ થોડા કાળમાં, જીવને પોતાના સ્વભાવ પ્રમાણે ફળ આપી નહીં યથા જાય છે. એ સ્થિતિબદ્ધતા દાખલ છે. સ્વાદમાં જેમ કોઈ લાડુ ફીકા, કોઈ મીઠા, કોઈ કડવા હોય છે તેમ કર્મપિંડ યથા કોઈ મદ, કોઈ તીવ્ર, અને કોઈ તીવ્રતર શુભ અશુભ ફળ દેવાવાળો હોય છે એ અનુભવ બધા.

પ્રદેશબદ્ધતા દાખલ છે એ કહે, કોઈ લાડુ એક તોલાનો, કોઈ નવટાકનો અને કોઈ પાંચેરનો હોય છે, તેમ કોઈ કર્મપુણ અલ્પ, કોઈ અધિક, અને કોઈ અત્યધિક પરમાણુનો બનેલ હોય છે. બધું મુખ્ય કારણ તેજ છે કે જે આજ વડું મુખ્યરૂપ છે ગોણું કારણ પછી છે.

મોક્ષ-તત્ત્વ.

જ્ઞાનાવર્ણ્ય આદિ સર્વ ક્યોનો નાશ થવાથી તમા બધારે નિર્મળ અને શુદ્ધ થઈ જાય છે, પણ જીવ પોતાના મૂળ સ્વરૂપમાં મળી જાય ત્યારે તેને મુક્ત કહે છે. જ્ઞાન પ્રાપ્તિ અને તત્ત્વ આદિ દ્વારા મોક્ષ પદ્ધિ પ્રાપ્ત થઈ શકે છે.

જૈન મીમાંસાના નવ વસ્તોનું એ સંક્ષિપ્તમાં વર્ણન કર્યું. હવે હકામાં, જૈન ધર્મમાં સંકલિત ઉત્પત્તિ, હ્રસ્વરૂપ રૂપ અને કર્મના વિધાન કેવા જ્ઞાનવામાં આવેલ છે તેનું વર્ણન કરવામાં આવે છે.

સૂચિની ઉત્પત્તિ

આકાશ, જીવ, કાલ અને પરમાણુ એ અનાદિ છે. એનું કોઈ ઉપાદાન કારણ નથી પૃથ્વી, જલ, અગ્નિ, વાયુ, પનરપતિ અને કોય એ સર્વ જીવ અને અજીવની સંયોગથી બનેલ છે આ જગતમાં જે રચના થઈ છે, યથા રહી છે, અને યશી તે સંવત્તા પાંચ નિમિત્ત કારણ છે—૧ કાલ, ૨ સ્વભાવ, ૩ નિપતિ, ૪ પૂર્વ-કર્મ અને ૫ ઉદ્ભવ. એ સિવાય, કોઈ સંસારના કર્તા અને નિયન્તા નથી. દાખલા તરીકે ખીજમાં વૃક્ષ ધવાની સંકલિત એ એનો સ્વભાવ છે વર્ષા-ઝાંઝામળ ખીજ અકલિત થાય છે. ખીજની

લખાણ, પડોળાઈ, જાડાઈ આદિનું એક ધડું એ એની નિપતિ છે પૂર્વકર્મ સિવાય ખીજનું ખીજ નિમિત્ત આપણું અસંભવિત છે વાવનાર વગર અથવા પૃથ્વીમાં ખીજ નાખ્યા વગર, ખીજમાંથી અકુર નિકળે નથી એ ઉદ્ભવ છે મનુષ્ય ગર્ભમાંથી ઉત્પન્ન થાય છે. તેના પશુ પાંચ કારણ છે ૧ ગર્ભ કારણ કાળ, ૨ ગર્ભસ્થાનનો ગર્ભ કારણ સંબંધી સ્વભાવ, ૩ ગર્ભનું નિયમ પૂરક ધવાનું નિમિત્ત, ૪ પૂર્વ જન્મના ફળથી મનુષ્ય થાય, અને ૫ માતા પિતાનો ગર્ભને માટે શ્રમ કરવો.

કર્મ.

કર્મ એને કહે છે કે જેના પ્રભાવથી સંસારી જીવ દેહ કોશ્ણ કરી અનંત પ્રકારની કુખ-કુખાદિ અવસ્થા ભોગવે છે સ્વરૂપમાં કર્મ જડ છે જીવના શુભાશુભ વિચાર અને કર્તવ્યોનુસાર આત્માની સાથે જે પરમાણુઓના અનન્ત રજ કણ દરેક પહેલાં રહે છે, તેને કર્મ કહે છે. જેમ તેલવાળા શરીર પર તેમને લીધે સૂક્ષ્મ રજ ભમી જાય છે તેમ આત્માના શુભાશુભ અધ્ય-વમાય અનુમાર, પુરુષાર્થ સ્વરૂપ જડ પરમાણુ તેના પર લાગી જાય છે. એ પરમાણુઓનો આત્મા ઉપર જે સૂક્ષ્મ આવરણ આવી જાય છે, તે કારણ શરીર કહેવાય છે પ્રવાહરૂપમાં આ શરીર જીવની સાથે અનાદિ સંયોગવાળો છે. આ શરીરમાં અસંખ્ય પાપ પુણ્યરૂપ કર્મ કૃતિઓ ભરી પડી છે આ શરીરને જૈન ધર્મમાં 'કર્મણુ' કહે છે.

કર્મના મુખ્ય આઠ ભેદ છે. ૧ જ્ઞાનાવર્ણ્ય, ૨ દર્શનાવર્ણ્ય, ૩ વેદનીય, ૪ મોહ-નીય, ૫ આયુ, ૬ નામ, ૭ જોત, ૮ અંતરાય, એના સૂક્ષ્મ ભેદ ૧૪૮ થાય છે.

હ્રસ્વરૂપ.

જૈન ધર્મને અનુમાર હ્રસ્વર સંસારના કર્તા અને નિયન્તા નથી સંસારની ઉત્પત્તિ જેવી પહેલાં કહેવામાં આવેલ છે, તેવી જ હોય છે. જે જીવ સર્વ ક્યોનો નાશ કરી સિદ્ધપદ પ્રાપ્ત કરી શકે છે તેજ હ્રસ્વર અને પરમેશ્વર માનવામાં આવે છે. એટલે હ્રસ્વર એક નથી, તો સર્વ બાપક પશુ નથી, પણ હ્રસ્વગની જ્ઞાન શક્તિ અવશ્ય સર્વ બાપક છે.

“વીચાલ તારા.”

પ્રયોગ—આવકવિ—અમનગર.

“બાપુ! મને એક તમારા જેવો પેશાક કરાવી આપો; તો હું તમને જરૂર મદદ કરીશ.”

“વાહવા! છોકરીઓ તે વળી ક્યાંક લડાઈ કરવા જતી હશે? બાપુ! તને તેનું કાંઈ સંભવશી નહિ મને એક તનવાર અને બપોર આપી આપો તો હું તમારી સાથે જરૂર આવીશ.”

“ઓહોહો! બહુ કાલે! તને કાલે કશું? કે જૈરીઓ લડાઈપર જતી નથી. હું તરત જ અને બપોર માં છે, ત્યારે બેસવાનો સમય.”

“હા હા. તે તો વિસરતો જ હતો. થોડો તોલેબંધ બાપુજી. એ વાર રીક. પણ તારા! ત્યારે હું માતાપર બેસવાની?”

“કાલુ હું? મને કાલે જ રાવસાહેબે કહ્યું હતું કે તારા બાપુ ને તને બધો પેશાક આપી આપે તો પોતે એક થોડો આપશે. આરે! પણ એટલામાં બાપુજી ગયા ક્યા?”

“ધરમાં પાણી પીવા ગયા સાંગે છે સાથ આપણે પણ જઈએ.”

આમ બોલતા એ બંને બાઈ મને એક-રીમાથી ઝોરકામાં ગયાં, તેમના પિતા બારણામાં મળ્યા. તે બોલ્યા—“તારા! હું હું કહેતી હતી?”

“બાપુજી! તમે, તેણીનું નહિ સામળો તે બહુ ચમત્કારી થઈ છે.”

“બાપુજી! બુઝો તો બાઈ બ્યારે ત્યારે મને આમ કહ્યા કરે છે તે મેં એનું એવું શું બગાડ્યું છે?”

“મારું શું બગાડ્યું? મોટી ગાનારી તો બની? રાવસાહેબના બગલે રોજ સતાર બળ-વીને માવન તો ગાય છે પછી વળી વધારે—”

“મોતી! મ્હો બધ કર નેહ. તે હજી ન્હાતી છે, ત્યાંથી આમ છુટી વતરો કાઢે મોટી થયા પછી ક્યા જવાની હતી? પણ

તારા! ગઈ કાલે તે રાવસાહેબને ત્યાં બહુ સાર ગાયુ હાં.” તેણીના પિતાએ કહ્યું.

“કાંઈ એવું સાક નહિ. રોજના જેવું જ. પણ તે ખુશ થયા અને બસીમ આપવાનું કહી શું એકએ એમ પુછ્યું—”

“ત્યારે તે શું માગ્યું?”

“તમારી સાથે આવવા માટે બેસવા સાર એક થોડો માગ્યો.”

“એમ? ત્યારે લડાઈપર-આવવા તારી વિચાર છે કાં?”

હેલ્લા શબ્દો પુરા થયા ન થયા ત્યાં એક સીપાઈએ દોડતા આવી કહ્યું “આપને ઘરત બોલાવ્યા છે.”

વિશ્વાસરાવે “આવું છું” એમ કહેતા તે સીપાઈ આશ્વો ગયો.

“રમેશ નેવાર ધર્મ છે માટે જમીને જ જવું હતું.” તારાની માતાએ કહ્યું.

વિશ્વાસરાવે પ્રેમાળ પત્નીની સુચના પ્રમાણે ઉતાવળથી જમી પરવારીને કપડાં પહેરતાં કહ્યું “રાત્રે આવવા મને વખત મળશે નહિ.”

આટલું બોલતા તે ઉતાવળે યગને ઘર બહાર ચાલતા થયા.

(૨)

સતારાના પ્રતાપી છત્રપતિ રામરામ મહાન રાજના વખતમાં રામપુર એ નહાતકડી જગીર રાવસાહેબના કબજામાં હતી તેમની પાસે તારાના પિતા વિશ્વામરાવ એક યાર લાવેલા હતા, અને તેમણે યવનોથી ધણીવાર બચાવ કર્યો હતો. આ વખતે ધણીવાર રામપુરને સુલતાની સેના ઘેરો ઘાલી આવણી નાખી પાડ્યું હતું. ગામ બહુ મોટું ન હતું. હજાર દોઢ હજારની સૈન્ય સંખ્યા હતી. ઘાડજોના ધરોની સંખ્યા અન્યતી કરતાં વિશેષ હતી ગામને ફત્તો મળ્યા પત્થરનો કોટ.

દોષને ગામમાં દાખલ થવા બે દરવાજા આવેલા.

ઉપરોક્ત બે તારા બંગલે ગાવા ગમેલે તે ગવસાહેબ આ ગામના નગીરવાર હતા તે આ નંદી અને કિશ્કિરવિગિત હતા. મુમયમાનેએ ઘેરે પાશ્વરને દસ દીવસ તીસા હતા પરંતુ કોઈ પણ પ્રશ્નની ચર્ચાનીનાં દલુ સેવ માત્ર મિન્દ લખાતા નહતાં. તોપણ ગયા બે દિવસથી મુમયમાની ફોળે મરણીયા માફક બનીને અદરના ગાણસે પર અત્યંત આયેશપૂર્ણ ગોળો બહાર ચલાવ્યો હતો.

આ ગારથી અદરના મિષાષ બિચારા જેર ધઈ ગયા હતા બે દિવસમાં કોઈને સુકો રોટલો ખાવા કે ધીકર આખમથી નિદાનું જેર કિતારવા જેટલો પણ વખત મળતો નહતો. પણ આવી જેને કેટલા દિવસ ગાલો થકે ? અતિથય અને લીધે તેમનામાં તાકાત પણ કયાથી રહે ? આ વિચારથી રાવસાહેબે ગામ ગુફાના બે વિભાગ પાડ્યા હતા એક ટોળી દિવસે ઉપતી અને બીજી ટોળીને રાત્રે ઉપવા છુટી મળતી. ખયાનક વધર પડતા ગજુરો વાગતી ત્યારે વિશ્વાસિતે લેવા મુદેલા માણસો પણ પડેગપર ચડી જતાં આને એજ મિદાલ વિશ્વાસરાવનો પારો આવ્યો હતો. અને ઉપરોક્ત મોતીરામ અને તારા એમ બેજ છોકરા તેને હતા.

તારા મોતીરામના નહાની હતી. તેણીની કમર બાર વરસની હતી. તેણીને વહેગ તેજસ્વી અને પુષ્ટિના જેવો ધીંગલિત દેખાતો હતો. આટલી વયમાં તેણીને મારી રીને લખતા પાચનાં આવતું હતું. રાવમાદેવની તારા ઉપર બહુ ગમતા હતી. તેથી તે તેમના દિકરા માથે ધોડા પર બેસનાંતીરે અધાવનાં-પટ્ટો ગમતા-તરવાર, બાહો ચલાવતા સારી રીતે ચોખા હતી સિવાય પરમાત્માની તેણીને ખામ બરીન એ હતી કે તેને કંઈ બદલ મધુર હતો. મગીનના સ્વર આલાપવામાં તે મદાન મરવાને પણ મદાત કરતી તેણીની ગાયનકલામાં આટલીમથી મારી ગતિ રોવાનું ગામમાજેજતા બહુવામાં આવ્યું. ત્યારે તેણીને તેમજે સતાર બળવાનું કીજનું

તેણી કુંદ વખતમાં તે માઈ બળવવા લાગી, તેથી રાવમાદેવે તેણીને એક સાગી બંસરી બંધીસ આપી હતી આ બંસરી તારા હમેશાં પોતા પાસે રાખતી અને બળવતી. તેણી વિશ્વાસરાવ માથે ધણી વખત બહાર જતી જેટલે ધણી ખરી લગાડખોની હકીકત તેણીના બહુવા બહાર નહતી. લગાડમાં શુ શુ વાચ લેવા છે તે ક્યારે કેસ બળવાય ? એની મારેતી તેણીએ પ્રથમથીજ મેળવી હતી. તારા પોતે એ રજવાલો એવી તો કિતમ રીતે બળવતી કે દરેક મિષાષ તે સામગી તેણીની નિપુણતાના વખાણ કરતો અને નવી નવી વાલની કલા વીના પુછે બતાવતો.

ફાજના બે બામ કરવામાં આવ્યા ત્યારથી સીપાઈઓને વિશ્વાસિતે લેવાની જગા રાવસાહેબના બગલા પામેની એક દવેલીમાં નિશ્ચીત ધક હતી. બપોરે અને સપ્તાહને વિશ્વાસિતે લેનાઈ મિષાષ મંડળ તારાને જમવા વખતે બોનાવો તેણી પાસેથી બેચાર ગામનો મરવાવતું અને સતાર, પાવો, તથા બંસરીના આલાપથી આનંદ લેતું.

તારાની આ સંગીતકલાની કીર્તિ આગળ બાજુના પ્રદેશમાં શુદ્ધેન્દુ પ્રમાણે પ્રસરી હતી. તેણીને આજ મોતીરામ પણ તેવોજ ફરીવાર દનો પણ તેને રાજવિધા બહુ પ્રિય હતી. વિશ્વાસરાવ બહાર ગયા ધણી મોતીરામની માતા મજુલા જમવા બેઠી હતી, ત્યારે મોતીરામ પાસે બેસીને અકબુરખાનના ખૂનતી વાર્તા વાંચી બતાવતો હતો એ વાર્તા મામજતાં તેણી જમી રહી, અને સપણ કામકાજ આરોપી મુચની પયારીએ કરવા લાગી. એટલામાં ચોરણી, રંગલો, અને માથે રોપી પડેરેલ એક છોકરાએ આવી બનતેને સલામ બરી અને પોતે ખાખા દસી પડ્યો. જે નેઈ મજુલા બેસી - "અલી" કાજુ તારા કે ? ફરી આવશો છોકરી છે ?"

"બા ! એ ચોરણી અને રંગલો તેણીએ મામ પડેલી છે હાં ! હાવરે ! કેવું પણ વાર્તા મજુગારીયુ છે ? દને કાજુ ને એને છોકરો ? પણ નાચ ! ગાલ ઉતાર બેઠે ને મારાં કપડાં"

"મોગ બામ ! જમ તો રહેલા. એતો

સંવાર થતા પહેલાંજ તેણીને પકડી તેમણે છાવળીની એક ઓરડીમાં તેને પુરી રાખી હતી. વાચક ! તમને લાગતું હશે કે તારાએ તે દિવસ ત્યાં કોરડીમાં પુરાઈ બીતીથી દિગ્મુઠ રિયતિમાં દિવસ દાટ્યો હશે, પણ નહિ. તારાને પ્રથમ કેન્દ્રમાં જતી વખત તો દુઃખ લાગ્યું. પરંતુ તેણીએ દુરત પોતાનું મન કહીણ બનાવ્યું; કેમકે પોતે હવે જયવાની નથી એમ તેણીએ ચોક્કસ માની લીધું હતું તેથી મરતાં પહેલાં પોતાની હરીફત લખી શકતી, અને જની શકે તો એ કાગળ ઘેર પહોંચાડે. નહિ તો પછી આખર વખતે શકી નાખશે એમ વિચાર કરી તેણીએ ખીસામાં દાઢ નાંખ્યો ત્યાં એક કાગળ દાઢ લાગ્યો, પણ ક્ષમ ખિરસામાં નહતી, અને કદાચ હોત તો શાહી છાંયો શકતો ? તો પણ તેને એક સુકિત યાદ આવી. પોતાના દાઢમાંની બમડી ફાડીને કાખ દાઢપર તેનાથી જખમ કરી શેહી કાઢ્યું અને તેવડે એક કાગળ લખી કબર માફક મડી વાગી ઉપર સીરનાખું લખી તે ખીસામાં મુક્યો.

એટલામાં સાઘ પડી. સર્વત્ર ધાડો અધકાર જાયો. અચાનક તારાની કોરડી કાઢીને બહારથી ઉઘાડી પાંચ છ સીપાઈ અને સેનાપતિ અંદર દાખલ થયા. એ યમદૂત જોતા તારા ચમકીને હમી થઈ

તેણીના તરફ જોઈ સેનાધિપતિએ મિપાઈ-જોને કહ્યું—“કેમરે ? તમે મને આ ઊંઘી છે એમ કહ્યું હતું પણ આ તો શેહર છે.”

“ના-ના શેહર. આ ઊંઘીજ છે. ખર-દનાં કપડાં પહેલાં છે એવા તેમ જણાય છે.” એક સિપાઈએ ખુલાસો કર્યો

સેનાપતિ તારા તરફ ફર દીધી જોતા બો-લ્યો—“એ ઊંઘી ! ત્યારે ચાલ તું અમારી સાથે. અને દરયાને પહોંચીએ એટલે તારી એ ખંભરી બળવળે. મમળે ? કેમ બળવીય ને ?

આટલો વખત તારા નીચું જોઈ રહી હતી. તેણીએ સેનાપતિનું હેઠું વાઘ સાંભળી દહાર-દહક માયું નખાવ્યું. અને સરોય દીધીએ એક-વાર તેના તરફ જોયું. આ વખતે તેણીના ચહેરા પર શોક દેખાતો હતો. માત્રપ્રેમ-પિત્રપ્રેમ-અને ભાત્ર પ્રેમથી તેણીના મનની અસ્થિરતા થઈ હતી

હવે ફરી એનાપ યશ નહિ એ વિચારથી તેણીને ચહેરા તદ્દન ચ્વાન થયો હતો યોડીજ વારે એ બધી ફાજ નીકળી તે માથે તારાને પણ ચાલતું પડ્યું.

આ વખતે અધકારનું સપૂર્ણ મામાલમ હતું. પવન જોસથી ધુમકતો હતો. મેઘની એવી પ્રખર મર્જના ચાલી હતી કે પ્રત્યેક ગગાટ વખતે પ્રત્યેકના હૃદયમાં બીતીથી કષ કરવાન થતો હતો. વીજળી પણ વચગા વચમાંથી ચમકીને પોતાની ઉલ્લસતાનો પ્રભાવ બતાવતી હતી. આકાશમાં એક પણ તારો ચમકતો નહોતો. આવી બીજણ રાત્રિએ તારા બીચારી નીચું જોઈ ચાલતી હતી. ગર્હ રાત્રે નિદ્રા મગી નહતી દિવસે પેટપૂર ખાવાનું પણ મળ્યું નહતું. તેથી બહુજ ધાકી હતી ચાલવાને જરા પણ શક્તિ નહતી જેથી વખતો વખત પાછળ રહી જતી આવી રીતે પાંચ છ વખત પાછળ પડેલી જોઈ એક સીપાઈએ ઘણાટ મારી કહ્યું—“શું તુમ્હી જવાની તૈયારી કરે છે કે કેમ ? જો તેમ કરીશ તો હમણાંજ મરી મૃદ એમ માનજો.”

આટલું બોલી તેણીને સધાગાની વચમાં લીધી. તારાને અત્યંત દુઃખ થવા લાગ્યું. હજુ મુઠ્ઠી હિમતથી ઘાખી મળેલ અશ્રુઓ હવે ન અટકતાં એકદમ ખરવા લાગ્યા. પોતાના માત પિતા અને બહેનની દુખાવુ વધારતી મૃતિએ તેણીની દૃષ્ટિ આગળ ખરી થઈ એટલામાં સધાગા કોજ દરવાજા આગળ આવી ઉભી રહી. સેના-પતિએ ચોમેર નજર ફેરવી કુમરો કરવાની તે વારી કરી છે એમ ખાતરી કરી લીધી. પછી તે તારા તરફ જોઈને બોલ્યો—“આ ઊંઘી ! તારી હમેશ મુજબની હવે મસરો બળવ જવાની”

એ જૂતાવનો કુકમ સાંભળી તારા ખીંચારી મમરાઈ મઠ. તેણીનું શરીર કંપવા લાગ્યું અને પ્રસીનાની ધારા પડેવા લાગી. મુખમંડળ ધોળું નિઃપ્રેમ દેખાવા લાગ્યું તેણી પોતાના એ યર-યગ્તે દાંયે મંસરી બળવવા લાગી સેનાપતિ-એ સાંભળી દુરન યોગાથી નીચે કિતરી મીઠી રહે બોલ્યો—“બાગા ! આ મુરો બળવવાની નથી તું ઘેર દતી ત્યારે જ મુરો બળવતી તે મુરો બળવ.”

મદદ આવી છે એવો આશાસ કરાવી, તમે દર વાળ ઉધારો એટલે કિડાપર હમશે કરવાની તેમની ધારણા છે. પણ આપણા કુળની પ્રાચીન કીર્તિ અને ઝીરવને છાજે એવું જ દુ દુવે વર્તન કરીશ. માત્ર તમારો બધાનો વિયોગ મારે ખમશે પડશે પણ મારો દેશના કિત આગળ ભાગ પ્રાણની દુ વધારે કિંમત સમજતી નથી આ પત્ર લખવા કામગીરો તો મળ્યો પણ શાહી ક્યાથી ? પણ માતા ! આજ સુધી ખમગંવી પીવસારીને તમે ઉકેરેલા આ દેહમાં શાહી છે એજ શાહી— ફરી મળવું યશ નહિ—હરિ કૃપા ! કાંઈ એક જરો એ બીનીથી વધારે લખતી નથી પણ પત્ર તમને મળશે ખરો કે ? પૂજ્ય બાપુજી ! અને માતૃમી ! તથા મોતીબાઈ ! તમે જરા પણ દુ ખી યશો નહિ દેશના દિન માટે પ્રાણની પરવા ન કરનારી છોડીને માટે તમે મગાડે થાએ બસ જવ દેશોતર્યો. સી. આપની પુત્રી “ તારા ”

પ્રિયવાચક ! મેનાપતિએ હાર અને વીડી આપવા સાથે મુરફીત ઘેર પોઆડવાનું આશાસન આપ્યા છતાં એક દેશકિતને માટે દેશીઓને પરા ધીનતામાં ન હડસેલવા માટે બિચારી કામગીરો બાલિકાએ પોતાના પ્રાણ મમર્ષણ કર્યા એ શુ સુચવે છે ? એજ કે છત્રપતિ તામ રાજાના વખ તમા સ્વદેશ પ્રેમનો બાલકોઓ પણ પ્રખર વેગ દતેલ, અને એજ સત્યોત્થાનનો સમય હતો. રાવમા હેબના પુત્ર ચંદ્રસાહે પણ તારાના પ્રેમ ખાતજ પોતે એ દુશ્મન મૈત્ર્યમાં એકલાએ પ્રાણની પત્ર નાહ કરતા મપાવ્યું હતું ?

શ્લોક દેહને મમર્ષણ કરી છતિકામના સુ વર્ણ પદ પર કાચમને માટે પોતાના કુલવશ નાખને અંકિત કરી ગયેલ તારાને લખવાદ આપતા તેના ચિરમરણમાં ચિરમજી ઉગીન છે. અસ્ય.

ઘરગતું વૈદક નુસ્ખા.

બાળાગોળી—હરે, અલ્પો, કુમર, ખારેક, લવંગ, કાચકો, ઉરજવ, જાવની, વાવડીમ અને અતિવિષ દરેક અંકેક તોલો, જલપરગ ના તોલો, સર્વે વાડી વજ્રમાગ ચૂર્ણ કરી અર્ધો તોલો અશીષના કમુખામાં છુટી મગ મગ જેવડી ગોળીઓ વાગવી આ બાળાગોળીઓથી બાળ કાની મુકે, કાંડા અને અગ્નિ મટે છે

સંધરણી—આકાશના મગની બાલ, જલપરગ, મરી, દંડણ, અશીષ, શુદ્ધ કરેલ ધાતુગનાં બી દરેક અંકેક તોલો લઈ ખાડી વએ ચાળી આકાશના ગ્રમમાં છુટી વાલ વાલની ગોળી કરી ગએ કપાકે અંકેક ગોળી ખાવાથી સમ્રહણી, આડા ને દગ મટે છે

ખસ—મુખમું તેલ ના તોલો, કપુર ના તોલો, લીંબુનો રસ ના તોલો સર્વે મીઠણ કરી ખસ હપર લગાવવાથી મટે છે.

હરસતો મલમ—ગાપાનો બૂકો ૨ દામ, અશીષ ના દામ, મીણ અને તેલનો મલમ ૨ આંમલા મેગરી હગસ ૧પર લગાવવાથી મટે છે

માથું ચક્રું—કાચળી વજ્રમાગ બૂખી મુલવાથી છોકા આવી માથુ ઉતરે છે ધાતુપુષ્ટિ—ગાપનું પી ૨ ગેર, દુધ ૨૦ ગેરમાં ચતાવરીનું ચૂર્ણ અર્ધો ગેર પકવનું તેપા થયે સાકર, છુટેલી પીપર અને મધને ધીર્માં મેગરી મિલન કરવાથી અત્યંત ધાતુરિક થાય છે.

માપનું એર—દેગના પડનો ગમ પાવાથી, તેમજ વાલીયા કરાવાનો કંદ લસી પાવાથી તેમજ કુતરી નામના પાકનો ગસ પાવાથી એર કુતરી જવ છે.

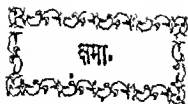
શાહીઓ તાવ—૧ તોલો મરેલીના રમમાં ૧ જલમાર છૂં વાડી પાવાથી મટે છે

દાન પાકવો—કમગના પાનનો રમ કનો દરી દરેગ કાનમાં નાખવાથી મટે છે

પ્રદર—ધાવડીના કુલને ૧કાણે ત્રણ દીવમ પીવાથી મટે છે

પ્રમેહ—જાવળી કુપેના ગેલ ૧ તોલો સવાર માત્ર સાકર સાથે ખાવાથી મટે છે

આંખનું દુલ—બગસ કે બીમએ ૧ કપુર વડના દુધમાં છુટી આખમા આંખવાથી મટે છે.

ક્ષમા.

(મીથુન જન્મદિન ન્હાનાભાષ પ્રમાણર.)

આધિભૌતિક શાસ્ત્રપદ્ધતિએ સત્યનું પરિણામ સત્ અને અસત્યનું પરિણામ અસત્ય આપ્યું છે. જોઈએ એવો જો સિદ્ધાન્ત છે, તેનું મૂલ્ય 'કર્તાત્વ' પોતાની કૃતિમાં, અસ્તિત્વ હોય જોઈએ 'એ સિદ્ધાન્તમાં જ સમાવિષ્ટ થાય છે. દાખલા તરીકે, -શ્રી સિવાજી મહારાજે મહારાષ્ટ્રીય સામાજ્યની સ્થાપના કીધી-તો અર્થાત્ જ તેઓએ તે કૃતિમાં જોઈએ, એટલે મરહૂમ સંવ્યયનું નામ નિકળતા સિવા-જીની સ્મૃતિ યવાતી જ. 'સારાશ કર્તા અને કૃતિ અભિન્ન છે.' આ સિદ્ધાન્ત જો માનસ શાસ્ત્રથી સિદ્ધ કરેતો હોકાને સ્વમળય તો આપણે 'સ્વામ્યજી શાસ્ત્રથી સિદ્ધ કરીશું. મીથુનથી બાકીયે અને તેમથી જો પ્રયોગ ઉપન્યય થાય છે-તે મીથુનથીનું જ સ્થાપનાર છે, અને એજ સિદ્ધાન્ત સ્પષ્ટ દેહને લાગૂ પડે છે. એટલે મૃત્યુ સમયે- (મૃત્યુ એટલે દેહાન્તર.)

ધાસાંસિ જીર્ણાનિ યથા વિહાય-નવાનિ મૃણ્હાતિ;
(ગોતાર્યા ક્ષિતિયાધ્યાય.)

સ્પષ્ટ દેહને જો કંઈ સત્ ભાવના (બ્યવહાર સંસ્કારમાં-) રહે છે, તેજ તેના આગળના જન્મમાં રહ્યું છે; અને તેનેજ મનુષ્ય પૂર્વજ-મનાં પરિણામ રૂપ તે ભાવનાઓને પુણ્ય સમજે છે, અને અસત્ ભાવનાઓને પાપ માને છે. એ પાપ પુણ્યને તે 'નસીમ' 'કર્મ' એવી સંજ્ઞાઓ આપે છે, અને તે પ્રમાણે વર્તે છે. સત્ ભાવનાવાળા સજ્જન અને અસદ્ભાવનાવાળો દુર્જન એવો ભેદ ક્ષત્ર પ્રાણીઓ કરતા "માનુષ્યેષુ વિશેષતઃ" હોય છે. કર્મ કર્મ સમીગતુસાર દુર્લભ સજ્જનને પીડા કરે છે, પરંતુ સજ્જન તે દાન્તરીતે સહન કરે છે-એનું જ નામ ક્ષમા કેટલાકોનો સ્વભાવ એવો હોય છે કે કોઈએ જરા દુઃખ હેડ કે તેનો બદલો વાગવો - એનું નામ કોષ છે કોષ પતું અને વિચારને હાલવેર છે. તેથી 'વિચાર આઓ કે કોષ નાકો' એવો પણ એક સિદ્ધાન્ત

ઉપજાવી શકાય. એકવાર ક્ષમાનું વાતમસ થરીરમાં થયું કે શાન્તિ અને વિરાગ પોતાની મેળેજ આવનાતાં, અને પછી ધીમે ધીમે મુક્તિ પણ પ્રાપ્ત થાય છે સોફિસ્ટિસ અને તુલાગમ એ બે વિખ્યાત પુરુષો 'ક્ષમા' એ બે અક્ષરોનો ચન્દ્ર તત્ત્વથીજ તારવેલા થયા. કિનો લેવો તે પણ ક્ષમાયાજ 'વાલ્મિકિ નામિક એ મારેજ ક્ષમાની આટલી બધી પ્રશંસા કીધી છે-

ક્ષમા દાન ક્ષમા સત્યે ક્ષમા યજ્ઞશ્ચ પુત્રિકા ।
ક્ષમા યજ્ઞઃ ક્ષમા ધર્મ ક્ષમાયાં ઘિષ્ટિતં જગદ્ધા ॥
-(રામાયણ ૧, ૭૪, ૭૪,)

ક્ષમા એ એક પ્રકારનું સજ્જન છે, તે દુર્જનોને સજ્જન ઉપજાવે છે. ક્ષમા શરતે કરે સ્વસ્થ હુજેન કિં કરિષ્યતિ । જો માણસના હાથમાં ક્ષમા રક્ત છે તેને દુર્જનો શુ કરી શકનાર છે ?

પ્રસિદ્ધ આંગ્લ કાવિત્રી 'ટ્રુ ગ્રેટનેસ' 'True Greatness' નામક કાવ્યની કતી હે છે કે,—"દુર્જનો કિનો લેવાનો વિચારનો સિરરકાર કરતો એજ આપણા માનવી આપુખ્યાનું સર્વોત્કૃષ્ટ ફલ છે."

ગૌતમબુદ્ધ હે છે-જો મ્હને કોઈ વિવાદાંશરૂપ દુઃખ દેશે તેને હું અનુજિમ પ્રેમથી સંભાળીશ; તે જેનું મને દુઃખ આપશે તેણે હું તેને સુખ આપીશ, દેખતા પ્રતિષ્ઠાર કદી પણ દેખી વશ નહિ, તે પ્રેમથીજ પશો ?

ચીન દેશનો પ્રસિદ્ધ ધર્મોપદેશક સાયોતશ હે છે કે-જરાને હું ભલાકથી ભેટીશ. અને બીજાને પણ ભલાકથીજ ભેટીશ. વિશ્વામ્ન હોકાને હું વિશ્વામયથી ભેટીશ અને અવિશ્વામ્ન હોકાને પણ વિશ્વામયથીજ ભેટીશ તુદ્ધાવંત હોકાને આદારથી અને બસાવ ભાવણ કરનારને સત્ય બાણજી વડે હતો. "આવો ઉપદેશ તેણે પોતાના શિષ્યોને આપ્યો."

છત્રુ ક્ષિપ્તવું તત્વ "પોતાનાં ચતુર પ્રીતિ
 અને જે તમારો દેશ કરે છે તેમની સાથે
 મારી રીતે રહો, ખરાબને આધીન થતા
 હો; પરંતુ ખરાબને સારા વતી છોડો" એ
 પ્રસિદ્ધ મહારાષ્ટ્રીય તત્ત્વવેત્તા તુકારામ નો કહે
 કે "દયા ક્ષમા શાંતિ, ત્યાગ દેવોની વચ્ચી"

શ્રી ગમચન્દ્ર પૃથ્વી પ્રમાણે ક્ષમાથીય હતા
 ૧૨જી 'ક્ષમયાં પૃથિવીસમ' 'વસુધાયાં ક્ષમા-
 નુજી' એવું તેમને વાસ્તવિકીએ ગમાવણમાં
 ૧૨વાર કહ્યું છે. દુર્ગનેને પોતે થકને પીડા
 આપવી નહિ; તેમને આપોઆપજ ત્રાસ પડે
 મહાકવિ પોપે (Popo) 'ક્રિટિમિક્રમ'ના નિબંધમાં
 એક ઠેકાણે કહ્યું છે કે 'જેમ છાયા અનુકરણ
 કરે છે; તેમ મનુષ્ય વધે છે, પરંતુ છાયા પ્રમાણે
 મત્ત પદાર્થ મિદ્ધ કરે છે કારણ મનુષ્ય
 વ્યક્તિ, મદ્ય હાલેલા સૂર્ય પ્રમાણે વિરલ પદ-
 નુંજ ખલત્વ નિર્દયિત કરે છે, પોતાનું નહિ."
 કદાચ અંશે એવુંજ મુજબ્ય કવિએ વાસવદત્તામાં
 કહ્યું છે કે—

વેચ્યસ્તપરગુણાનાં મવાતિ જ્ઞાતાનામતીષ મલિ-
 નત્વમ્ ।
 ગિતરિતશશિવધનિ મલિલમુચ્ચાં મલિમણિમા-
 મ્યાધિક ॥

"શીજના ગુણ વિધ્વસ્ત કરનાર દુર્ગનેનું
 મહિત્વ વધે છે, ચન્દ્રપ્રકાશ ટકનાર મેધનેજ
 કાલાય વધે છે" શ્રી સિવજગતી, નેપોલિયન
 વગેરે શોકાઓનું શૈલ્ય—ક્ષમાને લીધેજ અધિક
 રિપ્ત થયું ।

મનુષ્યને પ્રજ્ઞવિકાર 'ક્ષમ' છે અને તેના
 બન્યુ ક્રોધ છે એ બે વિકારથી મનુષ્યની બુદ્ધિ
 નાશ પામે છે અને તેનું પરિણામ આગળ શુ
 આવશે તેનું તેમને ચકિત્કિત પણ ખબર પડતું
 નથી. બ્રાહ્મચાર્યે મહાભારતમાં કહ્યું છે કે—

યસ્તુકેવલં સંરમ્માદ પ્રપાતં ન નિરીક્ષતે ।
 પાપાત્મા પાપવુદ્ધિસ પાપમેવાનુચ્ચતે ॥

(વનપર્વ અ ૧૬૨. શ્લો. ૬)

શુદ્ધ, ક્રોધાવશ થકને પરિણામનો ને વિચાર
 કરતો નથી તે પાપાત્મા પાપ બુદ્ધિ રક્ત પાપનું
 આચરણ કરે છે

પ્રાચીનકાળના ઋષિ ધર્માજ્ઞ ક્ષમાથીય
 હતા. માટેજ વશિષ્ઠ ઋષિએ ક્ષમાધેરને કહ્યું છે

કે, મ્હારી તેજસ્વાનિ મ્હને કહે છે કે. તું શાપ
 ન દે' આવી રીતે શાપદાનના અનેક પ્રસંગો
 આવતા પરંતુ ઋષિઓ ક્રોધને ગળી જતા, તપાપિ
 દુર્વાસાએ અંબરિષને અને ગણપતિએ ચન્દ્રને
 આપેલા શાપ, ઇત્યાદિ પૌરાણિક આખ્યાયિકાઓ
 ઉપરથી ઉલ્લેખરણના અપવાદરૂપ છે ક્ષમાના શુ-
 ભમાં એક પણ દોષ મળશે નહિ, માટેજ એને
 મોક્ષ માધન તરીકે ધર્મતત્ત્વમાં ગણ્યુ છે, અને
 નૈતિક દૃષ્ટિએ પણ તે ધર્મીજ મહત્ત્વની મનાઈ
 છે. "યાન્યવધાનિ કર્મણિ તાનિ સેવિતાનિ"
 (શિ. ૧૧) [જે નિર્દોષ કર્મો છે તે તે સ્વી-
 કારવાં.] એ તૈત્તિરીયોપનિષદમાં ઉદ્દેશ્ય ને ધર્મ-
 કાવચમા હોય છે તેમાંજ ક્ષમાનો સમાવેશ
 થાય છે બેનાધન સ્વિચ્છ કહે છે કે "ક્રોધ એ
 બીજના અપરાધ માટે શિક્ષા છે." એ વાત
 સર્વથા સત્ય છે. અને માટેજ મેશ્યુ હેય જેવો
 કદાચ ન્યાયાધિકાર કહે છે કે "ક્ષમા એ માનસિક
 સહનશીલતા છે."

આજે બાધામાં કેટલીક કહેવતો છે, જેથી
 કે, (૧) શરણાગતને મારતા નહિ. (૨) For 19,
 human of forgiveness is God એનો
 પણ એજ અર્થ છે. માણસે હમીય એવો વિચાર
 કરવો જોઈએ કે, આપણે જે અપરાધીને ક્ષમા
 કરીશુ, તે અપરાધી પણ બધારે આપણે તેમનો
 અપરાધ કરીશુ ત્યારે આપણને ક્ષમા કરશે.
 સારાંશ—'ક્ષમા' એ 'મે' અક્ષરના તત્ત્વપરથી સાં-
 નાસ્તિક અનુદારમનાં સર્વ કહેણો દૂર મેરુતો-
 સંભવ છે. આ રીતે સજ્જન માણસને અપરાધી
 માણસ પણ સવગનજ બાસે છે, કારણ ઉપર
 કલા પ્રમાણે ક્ષમાપી ક્ષમાવ પ્રાપ્ત થાય છે. ક્ષમા-
 શીવ પુરુષોને હૃદય નીચનો ભેદ દેખાતો નથી.
 ક્યાએન્સી નામનો એક દિલ્લુ કહે છે કે,
 'હૃદય અને નીચ એ બે શબ્દો નિરર્થક છે.'
 માથ કવિએ ૧૧ એક રચને કહ્યું છે કે—

ઉપકારારિણા સંધિર્નિ મિથેણાપકારિણા,
 ઉપકારાપકારોદિ લહ્યં લેક્ષણમેતયોઃ

—શિશુપાલચંદ ૨

અર્થ—ઉપકાર કરનારા ચતુ સાથે સંધિ
 કરો, પરંતુ અપકાર કરનારા મિત્ર સાથે કરતા
 નહિ. અપકાર અને ઉપકાર એ હંમનું ધર્મજ

નજીવું એમાં ઉપરનું તત્ત્વ બરેલું છે; કારણ ઉપકાર કરનારો શત્રુ ક્ષમાશીલ હોવાનું જોઈએ !

'Paradise Lost' નામના પીરસ પ્રચુર કાવ્યના કતાંએ પણ એજ વાત બતાવી આપી છે. "આગું લોકોનો પ્રજાપતિ આદમની પત્ની 'ઇવ'ને સ્વાગત આપ્યું કે 'તેણે' ઇશ્વરની આજ્ઞાનો ભંગ કરીને, સપ્તાનના કહેવાથી શાન્-દ્રાશનું ફળ તોડ્યું. તે પ્રેતે શુદ્ધ મનની હોવાથી તેને તે ખરાબ લાગ્યું અને એ કઠીન પોતાના પતિને કહી ત્યારે આદમ તેની સમચ્યુત કરે છે કે, જે કામ કરવાનો તું સ્વપ્નમાં તિરસ્કાર કરે છે, તેનો નિશ્ચયિતા તું કહી પણ સ્વીકાર કરીશ નહિ.

ગદાકવિ શેક્સપીયરનાં વાક્યો ક્ષમા વિષે નીચે મુજબ છે.

૧ સર્વેશ્વરે કૃપા અપકાર કરતાં સદ્ગુણમૂર્તિ વધારે હોય છે.

૨. જ્યાં એ અપકાર કરતાં અધિક ઉદાર અને તેના મુજ સ્વભાવ કરતા સર્વદા અધિક અવધાન હોય છે.

૩. શાંતિ, ક્ષમાની નિકટવાસિની છે

સારાણ—આજીવન દર્શનરિત્તમાં કહેલું છે તેવું 'નિર્નિમિત્તમંતર્વચનસ્યલગ્ના ચાલેવ હૃદયમ એમાં કલા જેવું હૃદયસ્પર્શી' 'અડધું ઘેર, 'વિવેકપ્રાપ્તિ' ગમ્ય આધીને વિદ્યારૂપી આયુષ્યોનો મુરો કરીને—“મવસમવિચ્છં સર્વેષાં ત્વં.”

જે સરા ભંગતો હોય છે તેઓ પ્રસુની ભક્તિ શિવાય

વીણું કાંઈ કામ કરતા નથી.

(સેખક શ્રીયુત અમૃતવાદ મુદ્રણ પદિઆર.)

અં હુઓ, ભગતોના અનેક પ્રકાર છે, તેમાં એક આ પ્રકાર પણ નજીવું જેવો છે કે, કેટલાક ભગતો શરૂઆતના હોય છે, અને કેટલાક ભગતો ભક્તિના રસ્તામાં બહુજ આગળ વધી ગએલા હોય છે, તેથી એ બન્ને પ્રકારના વચ્ચે ધણો ફેર પડી જાય છે. કારણ કે જે શરૂઆતના ભગતો હોય છે, તેઓ પોતાનો એક પગ દુધમાં રાખે છે અને એક પગ દહીંમાં રાખે છે. મતલબ કે તેઓ સંસારનાં કામો પણ કરે છે અને ભક્તિ વધે તેવાં કામો પણ કરે છે, પણ જેઓ આગળ વધેલા ત્યાંની કે નિરપદિ ભગતો છે તેઓ સંસારના કામો કરતા નથી, તેઓ તો માત્ર ભક્તિનાજ કામો કરે છે; કારણ કે તેઓ પૂરેપૂરા પ્રભુ સેવામાત્ર લાગી ગએલા હોય છે. તેથી તેઓથી બીજાં કામો બની શકતા નથી. આ વાત બહુ ગોખી રીતે સમજાવવા માટે એક સંત કહેતા હતા કે—

સગરનાં જુદાં જુદાં ધણા ખાતાંઓ હોય છે, જેમકે જગાતખાતું, આબકારીખાતું, જમક-ખાતું, રેવનુખાતું, પોલીસખાતું, ન્યાયખાતું,

એકબીખાતું, અને રાજકીયખાતું, વિગેરે ધણાં ખાતાંઓ હોય છે. પણ એ બધા ખાતા કરતાં લશ્કરી ખાતાની વાત કામકે જુદીજ હોય છે, અને તેના નિયમો પણ કાષ્ઠક જુદાજ હોય છે

એ ખાતાવાળાઓથી બીજાં કામો બની શકતા નથી. જેમકે જુઓને એક લશ્કરી સીપાઇને ધડીઆળ દુરસ્ત કરવાનું કામ, આવડતું હતું, તેથી પોતાની લશ્કરી નોકરી ઉપરાંત ધડીઆળ દુરસ્ત કરવા માટે તેણે બીજાઓની ખાસેથી ધડીઆળો મગાવ્યા હતાં, પણ એટલામાં તેની ઢુકડીને બદારમામ ઉપડી જવાનો હુકમ થયે, તેથી સૌ સૌનાં ધડીઆળ સોને પાછાં મોકલી દેવાં પડ્યા, તેમજ ને પરા ભગનો હોય છે, ને તાણી લાગેલા ભગતો હોય છે, ને ઉઝાડમા ઉતરેલા ભગતો હોય છે, અને જેઓ અંતરમાંથી વિરક્ત થઈ ગયેલા ભગતો હોય છે. તેઓથી પણ પ્રસુની સેવા શિવાય જગાતના બીજાં કામો બની શકતાં નથી અને તેમ છતાં જો તે બીજાં કામો કરવા જાય તો તેને એટલો કામો સમજવો, કારણ કે

માથું આપવાની નોકરી સ્વીકાર્યા પછી બીજા કંઈ કામો કરવાના બાકી રહેજ નહીં, અને બીજા કામો બાકી રહ્યા હોય ત્યાં સુધી એવી આકરી નોકરી સ્વીકારાયજ નહીં માટે બધુઓ, જ્યારે પુરેપુરું બકિતમા દીલ લાગી જાય અને ભગવાનની સેવા કરવામાજ આનંદ આવી જાય તે પછી ચાહીને બીજા વ્યવહારિક કામો કરવાની ઉપાધીમાં પડશેમાં. પણ યાદ રાખજે કે, એવી સ્થિતિ બહુ દુર્લભ છે, અને તે કોઈ કોઈ બા- અચાણીએનેજ મળે છે એ કૃત્ય સ્થિતિ કંઈ સર્વને માટે નથી, પણ કેતમ પ્રકારના ભગતો માટેજ છે. એ સિવાયના સોકા જે એમ કરવા જાય તો તેઓથી એ સ્થિતિમા ટકી ચકાતું નથી, તેથી તેઓના બેમ જગડે છે એમ ન થાય એ સંભાળજે અને તમારા અધિકાર પ્રમાણે વર્તજે. એજ અમારી ભલામણ છે.

જે ભગતમાં પ્રભુપ્રેમ હોય તેજ બીજા લોકોને શાંતિ આપી શકે છે

હુનીઆમા દરેક દેકાણે ભગતોનાં વખાણ થાય છે, તેનું કારણ શું ? એનું કારણ એજ કે ભગતો કોઈને નકાત નથી, ભગતો કોઈને કુલ્પ તો નથી, ભગતો કોઈ જાતનું તોફાન કરતા નથી, અને ભગતો કોઈની સાથે હજ કષ્ટ કરતા નથી, એટલુજ નહીં પણ ભગતોના જીવનમા મીઠાશ હોય છે ભગતોની સેવાથી બીજા લોકોને (વધો થાય છે, ભગતો પરમાર્થના કામો કરે છે. ભગતો સૈને સુખ થાય તેવા ઉપાયો કરે છે, અને ભગતો ઘણા માણસોને અતરની શાંતિ મળે એવી વાતો કરે છે તથા એવા કામો કરે છે માટે ભગતો સૈને ગમે છે આ વાત બહુ સ્પષ્ટરીતે સમજાવવા માટે એક ભક્તરાજ મહારાજ પોતાના હાજીઓના મહાજમાં કહેતા હતા કે -

અમાગ પાડોશમાં એક નાનું છોકરું હતું તેની મા કષાધ બહાર કામે ગઈ હતી, ત્યાં તેને રોકાણ થઈ ગઈ ને છોકરાને ભૂખ લાગી, તેથી તે કાવવા માટે રોવા લાગ્યું એ વખતે તેને જ્ઞાન્ત રાખવા માટે દુણીઆની બીજી સ્ત્રી ધવરા- વવા લાગી, પણ તે બાકના ધાનમા દૂધ નહોતું, એટલે તે સ્તન મોઢામાં લઈને જરાવાર - છોકરું રોતું રહ્યું, પણ જ્યારે તેમાંથી દૂધ મળ્યું નહીં ત્યારે તે ઉલટું વધારે વધારે રોવા લાગ્યું એ પછી બીજી એક બાઈ ધવરાવવા લાગી, તેના સ્તનમા પણ દૂધ નહોતું, તેથી છોકરું રોતું રહ્યું

નહીં. એ પછી એક કલાકમાં પાંચ છ જેણીઓ પાસે તેને ફેરવ્યું, પણ તે કોઈના ધાનમાં દૂધ નહોતું તેથી છોકરાની ભૂખ મટતી નહોતી માટે રોતું હતું એ પછી એક બાઈ આવી, તેની છાતીમા દૂધ હતું, તે બાઈ એ છોકરાને ધવરાવવા લાગી, એટલે દુરતજ એ છોકરું રોતું રહી ગયું.

બાઈઓ, આ નખતો આપીને હું તમને એમ સમજાવવા ઇચ્છુ છું કે, જેમ ભૂખ લાગેલા બાળકને દૂધ વિનાના સ્તનથી તૃપ્તિ મળે નહીં તેમજ જે માણસોમા પ્રભુપ્રેમ ન હોય તે માણસો બીજા લોકોને શાંતિ આપી શકતા નથી, કારણ કે જે શાંતિ છે તે કાંઈ શબ્દોમાં નથી પણ અતરના પ્રેમમાં છે. જે ખરી શાંતિ છે તે કામ બદા- રના આડંબરોમાં કે વિષયકપણામાં નથી પણ ખરી શાંતિ તો પ્રભુપ્રેમના અમૃતમા છે, અને જે ખરી શાંતિ છે તે કાંઈ પ્રપચમાં ને મોઢામા પડી ગયેલા માણસોમા નથી, પણ એવી શાંતિ તો સાચા ભગતોના પવિત્ર અંતરણમાજ હોય છે માટે જે એવા પ્રભુ પ્રેમવાળા સાચા ભગતો હોય તેઓજ બીજાઓને શાંતિ આપી શકે છે

જે છોકરાંઓને માત્ર રમવાનું હોય તેઓ જુદી જુદી ધણી બાઈઓ તથા બાઈઓ માથે રમી શકે છે, પણ જે બાલકને ખરેખરી ભૂખ, લાગી હોય, અને જેને ધાવણની જરૂર હોય તે તો ધવરાવવાવાળી બાઈજ એકજ છીએ. રમા કનારાથી તેનું કામ ચાલતું નથી તેમજ જગતના ઘણાં માણસો કે જેઓને માત્ર રમતગમતજ જોઈએ છે તે તોફાન મસ્તીજ જોઈએ છે, તેઓને તો મજા દેકાણેથી મમત મળી શકશે, પણ જેઓને સાચી ભૂખ લાગી છે તેઓને તો પ્રભુપ્રેમવાળા ભગતોનીજ જરૂર પડશે અને જ્યારે એવા ભગતો મળશે ત્યારેજ તેઓને શાંતિ મળશે કારણ કે તેઓમાં પ્રભુ પ્રેમથી અમૃત રહેલું છે, માટે તેઓ બીજાઓને એ અમૃત પાઈ શકે છે, ને શાંતિ આપી શકે છે. પણ જેઓ પ્રભુપ્રેમ વિનાના છે ને તેમ જનાં જેને બહુ વાતો કરતા આવડે છે, તેઓ સ્તનમાં દૂધ વિનાની ઓઝોના જેવા છે, એટલે તેઓ બાળકોને રમાડી શકે છે પણ તેને પોષણ આપી શકતા નથી, તેને અમૃત પાઈ શકતા નથી અને તેને તૃપ્તિ આપી શકતા નથી માટે જે આપણા પોતાના જીવનમા રસ ભરવો હોય તથા બીજાઓની જીવની સુધારની હોય તો ભગત યાજો પ્રભુ પ્રેમવાળા સાચા ભગત યાજો, એટલે તમે તૃપ્તિ પામી શકશો અને બીજાઓને પણ આપી શકશો. માટે 'ભગત યાજો' ભગત યાજો!

હાસ્યરસ.

(સંશોધક દક્તરી નરલાલ વનેયદ મોરબીવાલા-ધોરાજી)

જળનો ખાલો યાને વિવાહની વરણી.

મે

ડી રાત સુધી કાગળ લખવામાં ગુમાઈ ગયો હતો. મીસીસ તો પડ્યાં પડ્યાં ધોરતાં હતાં, પવન તદ્દન મંદ હતો, હકચાર વિશેષ હતો, ટાવરમાં ખારના કંડા થયા આ વખતે ગળામાં સોસ પડવા લાગ્યો. હડા જળનો એક ખાલો ઘણો આવકારદાયક થઈ પડે તેમ લાગ્યું, નળ આવતાં ખાણીઆર કાંઠી નાખ્યું હતું. પાણીના નળ ભોવ તળીએ રસોડામાં હતો. રસોડામાં નળ ભેગાં કરણ મીસીસને એકાદી તરતી પડે માટે, ફળામાં કુવો છે ખરો પણ નળ આવતા તે ખાણીના વપરાશ બંધ થયો હતો. પ્રથમ ખારણું ઉધાડીને ઓચ રીમાંથી દાદર તીચે ઉતરી રસોડા પાસે ગયો તો ખારણાને તાણું હતું. "એ સાલા કપલાનાં કામ" રસોડો નાટક ભોવા ગયો હતો એટલે રસોડાને તાણુ હા કુંચી સાથે હાથ ગયો હશે, એમ માની તેનાપર લખારો દાહ્યો. પાછો મેડી ઉપર આવ્યો ખારણું ઉધાડીને ગળરવાળા ખોરડામાં ગયો ત્યા પાણી નહોતું. ત્યા વધતી ગઈ ત્યા ખરેખર હતી તેના કંઠાં તરસનો ખ્યાલ વિશેષ જળરો હતો. આ તે હું સદસના ગુમા છુ કે શું ? ધડીકમાં વિચાર્યું કે ફળાઆમાં કુવો છે તેમાં પડીને ખાણી પીધ લઉં, ધડીકમાં વિચાર્યું કે વખતે એક-મંથી ખીચુ થાય અને વખતે જીવતું નેખમ થાય એટલે તે વિચાર માંડી વાગ્યો.

વળા છુરો છુરો કે "કપલાને નાટકચાળા-માંથી કાન ખેચીને તેડી લાવુ ? રસોડાની કુંચી ઉપર મેલી જતો હોય તો એના ખાખને શું ખોટ બેસ છે ?

તે વિચાર પડ્યો મેલ્યો અને ગળરમાં આવ્યો. મીચીનતી સળગાવી, ખાણીનો ખાલી ખાલો પડ્યો હતો તે હાથમાં લીધો અને ગળરમાંથી દાદર વાટે રસોડામાં ઉતરવા માડ્યું, એક-એ-ત્રણ-ચાર ક્કકલુસ-બોપાઈ-ધબ દેતો એમ તપીએ ગયો ! કળ ચડી ગઈ પાચેક મિનિટ પછી શુદ્ધિ આવી

ત્યાં ખખર પડી કે દાદરના પગથીમાં ઉતરતા સમયેલપણું બોહ બેઠો અને એક પગથીયું તો શુ પણ ચાર પાંચ પગથીયાં સગી ગપિ તે સવા-પાંચ કુટ જેટલી જમીનની લેવલ માપણી કરી. ખાલો કહ તરફ હશે ? મીચીનતી કોણ જાણે ત્યા પડી હશે ? અંધારું ધોળ ? જાણે એકાંત વાસની સળ પામેશે ખુનતો કદી અધારી કાદ-કીમા ધુરણો હોય તેમ વગર વાકે પોતાનાજ ખરમા અધારી ઓરડીમાં સજવાઈ ગયો હતો હવે કરવું શું ? દાદરખરથી પાછું ઉપર જવું અને મીસીસને જગાડવી પણ દાદર કોણ જાણે કેટલા માઈલ દુર હશે ?

વિચાર સૂચ્યો. રસોડામાં ખારી છે તે વધારું તો કાષ્ટ અજવાળું આવશે એટલે હાંખા હાથ કરીને જેમ નદીમાં એક માણસ તરે તેમ આ અધકારથી માગરમા ખારીથી કીનારાની શોધમાં તરફડીયા મારવા મડ્યો. ચાલતા ચાલતા બાંકશ્રી પચનુ અધમણીયું માથુ કચાકમાં અદ્યયું અને માથે કાંધક દોળાયું ? પાછળથી ખખર પડી કે નથી કાચની ખરણી કીકે મૂકી હતી તેમાં માથું ભટકવાથી ખરણી ફૂગી ગઈ અને તેમાંથી ધી માથાપર દોળાયું પણ ધી ચાટવાયા કાઠ તરસ હાથે ? જળના એક ખાલોની કીમત અમૂલ્ય કોલીનના હીરા કગતા પલુ વધારે કાગરા મેડી જેમ તેમ કરતા હાય ખારણા પર અરળાયા. ખારણુ ઉપરમાં તો તલન અધકાર લાગો. આ તે શું ? એકાએક વાદળા ધઈ આવ્યા હસે અને માવડું થશે કે શું ? કારણ આમલમાં ચદરણા પણ દેખાતા નહોતાં બધે તલન પમોર નજરે લાગ્યું. જરા વધારે ખારી કરવા માટે ખાનુખામાં માથુ ખોરડું. ત્યાં-હા-દે, ઝે ? એ-તારી ! ખાતો રહીની વાસ આવે છે. મારીને ખદમે રહી કુધ રાખવાનો આરીયો કાઠડોનો હતો એમ ખારી યછ. માથું તપેતામાં ભટકતા રહી નહ પણ

દુધમાં અને દહીં મીઠિત દુધ પડયુ અથાણામાં તડાતડ-ફડાફડ ? વાસણો એક બીજા સાથે ઝાંઝ પખાલ વગાડતા પડવા માંડ્યાં જણે હટાલીનો ધરતીકપ આઢી કેમ થયો હોય ? ઉપરાંત અરકમાં ફુડાળ આવ્યો હોય તેમ છીક ઉપર છીક રૂર થઈ, મગજની ગતી ૧૨૦ ડિગ્રી પર હતી ગભરાઈ ગયો. છેવટે છીકની સાથે લુમ પાડી અવી-અલી ! અરી આવો અહીં આવો ? આ સામઝાં શોરખડોરથી ફળીના કુતરા બસવા લાગ્યા રાડાગડ થઈ રહી ઉપર મીસીસ જગી ગયા હતાં તે મ્હને પોઠારતાં હતા હું ત્હેને બોલાવતો હતો પણ કમજખત કુતરાના બસવા આડે એક એકના અવાજ સંભળાય તેમ નહોતું. મીસીસે મભરાયને મેડીની અગાધીમાથી “ દોડો દોડો ” ચોર ચોર ? એમ લુમ પાડવાથી આ-ડોશીપાડોશી બધા લાકડીઓ સાથે નીચલી ઝોસરીના બારણાં ખોલી અદર આવ્યા આશુ-બાણના લોકો બોખારા મારવા મંડી ગયા. હું તો તદ્દન ડહાણ ગયો હતો રસોડામાપી અવાજ આવે છે એમ મીસીસના કહેવાથી બારણે તાણુ

વાગેલુ તે તાણુ તોડી બારણાં ખસેડી નાંખી લોકો ધસારાખંધ અંદર દાખલ થયા. એક જણ તો જતી લખને આવ્યો હતો અને મને ચોર સમજીને લાકડાનો પ્રહાર કરવા જતો હતો ‘પણ મુનાએ મીસીસે મ્હને તુરત ઝોળખી કાઢ્યો અને રાડ પાડીને અટકાવ્યો, નહીં તો સો વરસ પુરાં યાત. બધા આ બનાવનું કારણ પુછવા મંડ્યા ‘પાણીને નળે લાઇ જવાની પ્રથમ મેં માગણી કરી ત્યાં જઈ ખુબ પાણી ઢોંચ્યું. કપરો આવી પહોંચ્યો તેને પ્રથમ તો લાતથી વધાવીને પછી વાત કરી કે આ બધી તારી મહોડાણ છે

મેં મારા પરાકમલુ બ્યાન ‘કણુ ત્યારે સૌ અડખડ હસી પડ્યા. હું પણ હચ્ચો અને પછી વિચાર થયો કે બિચારા કપડાને નાહક માર્યો. કુચ્છી તો તે મ્હારી પાસે મુકીને ગયો હતો પણ તરસને લીધે કાંઈ મુગમુ નહીં. પાડોશીઓ બધા ‘સૌ સૌના ધર ભેગા થઇ ગયા. મીસીસે અડખડ હસાને કહ્યું કે, તમે કેવી વોવાહની વરસી કરી મેલી ?

જાત-મહેનત અથવા સ્વાથય.

(મીથુન ઇચ્છાચક્ર ૬. રાવળ બેગસો)

જેઓ પોતાની જાત ઉપર આધાર રાખીને મહેનત કર્યા કરે છે, તેમને પરમેશ્વર સદાય કુરે છે, એ વાત અનુભવસીદ્ધ છે. “ ચાકરી કરે તે ખાખરી પામે ” એ એક નાની સંરખી કહેવત છે, પણ તેમાં માલુમ જાતના દમરો વરસના અનુભવનો સાગ સમાએલો છે. આપજાને જુઓ એજ માણસનું ખડું જીવન જાણુ, રવઆયબ એજ તેના જીવનનો સમરસ જાણુવો, કોઇ દેશના પજા જણમાં જો એ અપકારો હોય, તો એ સદગુણ આપ્તા દેશના સામર્થ્યની જીવન દેરી જાણુવી, “ પારખી આશ, તે યદાય નિરાશ. ” બીજાની મદદ લાધને કામ કરવાથી આપણે નખાયા થઈ જઈએ

છીએ, પણ જો જાતમહેનતથી આપણે આપણ કામ કરીશું, તો આપણના કામ કરવાની ઉચ્ચ અચુક વધતી જશે, એમ ધારો કે સરકાર કોઇ એ કોમલુ કે અમુક માણસોનું રૂકુ કરવાની મતલબથી તે માર્ગસૂત્રો કે પ્રગતને મદદ દેવા મકે, તો તેને મદદનું પરિણામ એવું નીવડશે કે તેવી મહેનતથી કામ પાર પાડવાની ઉચ્છટ અને આવરવકતા તે માણસોમાંથી ઠીવા બધી પ્રગતમાંથી કાંઈક અંત કમી થશે, ગમે તે દેશ તરફ આપણે નજર માડીને જોઈશું તો આપણને માલમ પડી આવશે કે જે દેશના માણસો ઉપર સરકારી આગમનો અનીચપ દોર ચાલી રહેલો હોય છે અને જ્યાં

એવા સ્વનથી વીરુદ્ધમાજ હતો, કાચું મેં જ્યાં જોયું ત્યાં વધારે જ્યાંમા કુમુદ અને પ્રમાદધન જવાનું જોડાં મળતાં

રેજના નીચમ પ્રમાણે આજે હું મેક્સથી-અરની કવિતા વાંચતો હતો એવામાં મારા પીતા માન રમમા આવ્યા અને મને કહ્યું.

રમીક, જાતો, નીચે જાપ્તીકારકન (Bar-Jaff) ઉભો છે, એને લઇને કુન્દનલાલને ત્યાં જ, અત્યારે તે ધરમાજ હશે. દરવાજે ખુલે કે તરત અંદર જાવો અને ધરની અંદરનો મર્વ અસ્થાન જાપ્ત કરજો, હું ત્યાં જાત, પણ અત્યારેજ મારે યુરન દાગ મામાને ત્યાં જવું છે એટલે બની શકશે નહીં. ચાલ હું જાઉં છું કામ બરાબર ચોક્કસ કરજો. આટલું કહી મારા પીતા જલ્યાસ્ય ગયા.

આવાં કામો ધણી વખત મારે કરવા પડતા હું યુરન ઉભો થયો અને પટ્ટી વગાડી રામો આવ્યો તેને ચડા લાવવાનું કહી કપડા પહેરવા લાગ્યો આ ઠેકાણે એક વાત કહેવી રહી જાય. વ્યાજી કામ કરનાર હમેશાં મીઠાણા હોય છે, જુ આમી બાજતમા તેમ નહતું. કપડાલતામા મિશ્ર એક્ષીલાઇટ રહેતો. માડી યોડા મોટર મર્વ મારે ત્યાં હતું ચ્હા પી, એક ગરમ જોવરકોટ ડીથી રક્ષણ કરવા લાઇ હું નીચે ઉતર્યો એટલે માર દતી. બેલીક સાથે હું કુન્દનલાલને ત્યાં માવી પહોંચ્યો. દરવાજે ખુલ્યો હતો. એટલે હું ધરમાં ગયો, નીચે કોઇ નહતું. હું ઉપર ગયો.

કુન્દનલાલ એક હીવાનખાનામાં પેપર વાંચતા હતા. પ્રામે તેમના ધણીઆણી તથા એક યોજ વર્ષની સુંદરી ને અનુમાને તેમની પુત્રી હોય એમ લાગતું તથા એક નાનો છોકરો હતો.

હું ઉપર પહોંચ્યો કે તરત કુન્દનલાલ માગી સામે આવ્યા, મને એ મારી જેડે ઝાળખા, એમને પેર હું આજે પહેલ વહેલોજ ગયેજો એટલે તેમજે મને બાલથી પુછ્યું કેમ, મી રસી-કલાલ, તમાગ પગવા અમજેવા મગીમને ત્યાં કાચી? પધારો, પધારો, કહી કુન્દનલાલ જ્યાં એમનાં ધણીઆણી દર્ના, ત્યાં લઇ ગયા તેમની સામે મને ઝાળખાજ કરારી, બીજી બાજુ જોને હું એમની પુત્રી કારતો હતો તેમની સાથે પણ

ઝાળખાજ કરાવતાં બોલ્યા, હેમ, આ આપણા અવેરેયદ રોહના ચીરજીવી, કે જોને માટે ન વારંવાર કહેતો હતો.

વાચકા હું જ્યારે ઉગને પ્રમાતે કુન્દનલાલને દુશ્મન બની આવ્યો હતો, ત્યારે તે બીચારા મારે અત્યંત રોહ ધરાવતા હતા. માટે હવે ગુચવાતું હતું. સુકરવુ એ મને ન સુઝ્યું મારા મગજના અકસ્તનાં ખાતા બધે થયાં હોય એમ જણાતું. આ વખતે મારા પીતાનું એક વાક્ય મને યાદ આવ્યું. તે મને કહેતા, રમીક ! જુલે મુકે કોઇ પણ બાપારમા શરમ ન રાખવી

કુન્દનલાલ દલાલ હતા. પહેલાં પૈમા ઠીક હતા, પણ પાછળથી સહેા કરતા સર્વ-ગયું. સહેા લગાડે બંગા એ કહેવત કોના પ્રકણમાં સાચ નથી કરી? વખત જતાં કામ પ્રસંગે કુન્દનલાલને રૂ ૩૦૦૦) જોઈતા હતા મારા. પીતાએ તે આપ્યા રૂપીયા આપ્યા પછી ત્રણ વરસગા કાંઈ યોડા હીવમ બાકી રહ્યા હતા નતો બ્યાજ મળ્યું કે ન મુકી મગી આખરે મારા પીતાએ કોઈમા કાચો માંડી લુકમનાયું (Dooreo) મેળવ્યું અને તેની રૂએ બ્યાજ પધરામણી એમને ત્યાં હતી.

મી કુન્દનલાલ આપના રોહબરેલાં વર્તન માટે ત્યાપનો આભાર માનું હું, મેં અકેશમા અકાવવા માંડ્યું કારણ એમનાં પુત્રી અને ધણી-આણી સમક્ષ એક બ્યાજખાઉ તરીકે દેખાવા હું કહી પણ રાજ ન યાઉં. આગળ વધતાં મેં કહ્યું દીતગીર હું કે આજે હું તમારી બાધો મુકી બોલાવવા, તમારી ઈજ્જતનો પરો હીયકી નાંખવા આ તમારી બી પુત્રી પુત્રને રૂપીરી આપવા આવ્યો હું. મહેરબાની કરી આ તમાગ મકાનમાં મર્વ રાચરચીયુ મારા ચાર્જમા ચોપનું કે જોને માટે બેલીક નીચે ઉભો છે.

જેમ તેમ મેં આટલા વાક્ય હચ્ચાયાં મુખ-રેલા જમ્મનામાં હું એજવકેટકાં ધયેતો યાદુરી ચાપકેશ અને બ્યાજકાલ મારવાડીઓનું અનુભવ કરતો દોડ તેમ પાઉં બચવો હતો.

ધણી પહેલાં ને હરનું વદન દહીં ને કર-ચાઇ મયું મ્હેગપર કાગો રેખાઓ ચીટરાઇ મધ. કુન્દનલાલે મારો દાવ પકડતા કહ્યું.

૧૧. સ્ત્રીકલાલ, આપ જ્યારે દુધ આપતી નથી ત્યારે શું તમે તેને મારી નાંખો છો ? જાડ જ્યારે ફળ આપતું નથી ત્યારે શું તમે તેને કાપી નાંખો છો ? નહીં, વખત આવે તેજ ગાય દુધ આપે છે. શુભમાં તેજ જાડ ફળ આપે છે. દયા લાવો મારો સમય અનુકૂળ આવતાં પાછાં પાછાં તમારી બરપાછ કરીશ કુંદનલાલે કરગરતાં કહ્યું.

હું નીચે જોઇ સર્વ સમિજનો હતો. અચા નક મને કાઢના રડવાનો અવાજ આવ્યો, મેં હાથે જોયું. હું અગ્નિવાળ થયો. કુંદનલાલની પુત્રી તથા ધણીઆણી રડતાં દતાં. સાથે પેટાં પાંચ વર્ષનો કાકો પણ મા બહેનને રડતા જોઇ રડતો હતો. હું ન સમજ્યો, કારણ હમારી વાત અંગ્રેજોમાં થતી હતી, પણ તરતજ મને વીજળીનો પ્રવાહ લાગ્યો. હોય તેમ આવડો લાગ્યો. કુંદનલાલની પુત્રી અંગ્રેજ બહુતી હતી અને રડવાનું કારણ દવેજ હું સમજ્યો.

મી કુંદનલાલ, તમારા કાકુલુદી બરેલા થાઓ અને મીણુ જોવો બતાવે છે. પણ આપ સમજી રાહશે કે હું કાંઈ કરી શકું એમ નથી.

દીલગીર હું મી. રસીકલાલ કે તમે મરેશનિ હાવવામાં મોટાઈ સમજો છો. છપર એમાં રાજ થી. લક્ષ્મી ચંચળ છે, હાથનો ચેલ છે. ફનીયામાં લાઇ એજ મર્મ અને પ્રુણ તેજ તમારાં છે. અથા નથી. પિસાં તમારા મધી કે નથી કાંઈ વ સમજી.

હું ખુરશીપર બેઠેલો હતો. મારી આંખમાંથી નીકળો પડમાં આવી સ્થિતી મેં હજી જોગવી નહતી. અચાનક કુંદનલાલની પુત્રી પાસે આવી છુંદલુમકી પડી બોલી.

સીકભાઈ નિશુર ન બનો. મારા પીતાને કુદરતનો શરો અજળ છે. ચંડતી વર્તે છે, રવાથી કાંઈ નથી બાંધી મુડી ન જો જાડ હમને જાંવડો આપે છે તેને ન કમે શું કરીશ. બચાવો, બચાવો, રસીકલાલતા-હેમ ધણી રહી. દેખાવ હાથ-તો. મુદલુ મડી પડી નીકળે બાળા કરતી હતી. હું તેની સામે દયાપૂર્ણ

હસ્યે નીકળજો હતો. આ વખતે કદાચ ચીનકાર હોત ?

હેમગવરી, હું સર્વ સમજું છું. તમારો ખર્માં હું ખામ લઈ છું અત્યારે તો મારા જા આશાસન તરીકે હું તમને અર્પું છું પણ બર્બાખા હું બનતું કરીશ.

આલો, મી કુંદનલાલ હવે મને બેલી સાહેબને બોલાવવા રળ આપો, મારી દરમની આડે ન આવે.

વાંચક ! કુતનો મનુષ્ય મદદની આરા રાખે, કુતનીને કુત્રાડવું તો પછી નાચજા ક્યાં રહે ? મારે પ્રસંગ એવોજ હતો કુંદનલાલ પીતાના મોટી રળ કેમ આપી શકે ? મેં બેલીને હાંકી મારી તે હપર આવ્યો.

સાહેબ, આપતુ કામ આપ કરી શકે. અહીંની દરેક બીજ આપ તોધી સો અને સી-પાઇ અહીં રાખને. બેલીને સર્વ મોંધું ખુરશી ટેલ, ધરીયાળ, ગાલીયા, અમીરા, વાસજ, થોડીક જલુસો તે સીવાય બીજો પણ પરચુરણ સામાન નોંધ્યો.

આ વખત દરમ્યાન હેમગવરી બેઠી બેઠી રાતી હતી. હું શું કરું. હેમને કેમ રાજ કરવી, હેમ મુદર હતી, ભલેલી હતી, નીકળે કળા પી-તાની આશરમા કરમાતી હતી. અને વીચાર આવ્યો. ફનીયામાં સર્વ એકજ પ્રલુનાં સંતાન છે, મર્મની રીતીએ ચાલવું. પડોપકાર કરવો એ હું નાશુનો ત્યારે આજે હું શું કરતો હતો અને કાંઈક વીચાર આવ્યો, મેં હેમને હાથ પકડ્યો તે વખતે હું શું કરતો હતો તેનું મને ખાન નહતું હેમ, બોધ, તારે માટે હું. શું કરું ? આહ પણ મારો એ સવાલજ કેવો, હાથાવર મનુષ્યને હું પુછનો, કે કેમ જમવું છે ? બોલ દેમ, આ સર્વ હું રહેવા દઇ ચાલ્યો જાઉં ? હું રાજ થઈશ ?

હેમ, મારી સામે જોતી હતી. ગરમ બાળા ખેંધી તે દલી થકી નહીં. યશમાળ આંખ મારા કહેવાથી રાજ થઇ હું બેલી પાસે મ્પો તેના હાથમાં લીસે લઇ મેં દલી નાંખી બેલીને રહ્યું. સાહેબ, અત્યારે તો આપ પધારે,

હું કામક સેટલ કરવા માગુ છું. બેલીશ મવા
પથુ મારા હૃદયનો મર્મ સેતા ગયા

આલ હેમ, રાજ પા, હુ એક અસુસ્થ પાઠ
શીખ્યો છુ આલ હવે હું નહીં ? શું કહું ? મેં
જેમ તેમ પુછ્યુ હુ નહીં ? મારું હૃદય તો
અહીં જકાઈ ગયેલું હતું, હૃદય ચોગાયલું હતું,
તે આખોમા અજળ ઝગઝગ હતો. વાયક ! એજ
આખોએ આજે કુન્દનલાલની ક્ષત પ્રચાવી

ના, ના, બેસો. ઉતાવળ ન, કંઈ, રંક્ના
મહેમાન છે હુંદમણા આવુ છુ, કહી હેમ નીચે ગઈ
અહા ! તે ચપ્પો કેવા મધુર તે વળા કોપીલ
જેમ, ગળામાંથી નીકળેલા, હું વીચાર કરતો હતો
એટલામા કુન્દનલાલ આવ્યા તેમણે મારો ઉપ-
કાર માન્યો. મેં થોડા શરોમાં સાત્તન કર્યું.

હેમ નીચેથી ઉપર આવી સાથે એક. રા-
મોથી કેસરીયા દુષના ચારે કપ લાગ્યો. હમે
મોએ પીધા; મને અવર્ણનીય આનન્દ પથો યોગ
વખત પછી પાન ખાધ હું હાથો.

રસીકબાઈ, વખતો વખત મળતા રહેજો,
- ગળીને ત્યાં તો સુલામાના તાંદુલજ મળશે હેમે
II નર્તા ટાટકો પુર્વે

તે હું પ્રેમે આરોગીક પ્રેમથી અર્પણ, ક-
I. સુમા ચેટકો અપણુ કરનારની મધુરતા સાથે
અધીક, મધુર સાથે. વાયક હુ મારે ઘેર આવ્યો
જપ્તી કરવા જતા મારા હૃદય પર ખીલએ
જમી બેસાડી.

૨

ગત પ્રેરણની વાતને પદ દીવસ યંત્ર ગયા.
મારા પીતાનો મુરતથી તાર મળ્યો કે તે મારા
મામા સાથે કિત્તે હિન્દુસ્તાનની મુલાકાતીએ ની-
કળ્યા છે. આ પંદ દીવસ દરમ્યાન હું હેમને
ત્યાં રોજ જતો. તે પ્રેમની પુતળને જોઈ હું
વિગતો જાતો. કોઈ કોઈ વખતે 'હમે' સાથે
મેરોરમાં વીંટોરીયા ગાર્ડન્સમાં જતાં સાથે નાનો
છોકો તો મને ન જોતો તો મડતો. અદ્યાર મુઠી
હેમની વીવાદ યમા નહતા

કુન્દનલાલ મધુરેથી ઉપર રહેતા હેમ મારી
મોએ આવતી તેમાં તે કહી વાંધો ન સેતા. પંદ
દીવસ દરમ્યાન હેમ મારી સાથે પ્રેમ મેડીમાં
જકાઈ

આજે શુક્રવાર છે. હું સાંજે પાંચ વાગે હે-
મને ત્યાં ગયો. હેમને મોટર વધુ પસંદ હતી,
હેમની મરજીને માન આપતું એ એક મારે મનથી
વ્હાણું હતું. હમે ગાર્ડન્સમાં આવ્યાં. આજે ત્યાં
બેન્ડ હતું. હમે બેન્ડ સામજવાતી દરકાર ન
કરતાં એક લતાકુંજમા આવ્યાં. અહીં કોઈ
નહતું. શીતળ પવન વાતો હતો. 'હમે' આંક પર
બેઠાં નાનો છોકો તો આમ તેમ રમતો હતો.
મેં હેમને કહ્યું.

હેમ, તેં શું ખરેખર તારો પ્રેમ મને અ-
ર્પણ કર્યો છે ?

વાહ ! આ તે કેવો પ્રશ્ન, શું તમને
ચક છે ?

નહીં, નહીં, મારી હેમ, મારા પ્રશ્નનો ખોટો
અર્થ ન ઉઠાવ, બનરમાં ખરીદનારને ખરીદ-
વાની ચીજની હરકોઈ રીતે પરીક્ષા કરવાનો હક્ક
છે. મેં હમતા હસતા જવાબ આપ્યો.

બસે ત્યારે, ખરીદી ચલાવો. પણ સંભાળજો
કે આ કાંઈ સાક બાજીની ખરીદી નથી પણ એ
મની છે. પમંદ હોય તો, ખરીદી પણ ક્રીમલ
બાર છે. હોં ? હેમે પણ દુકાનમાં જવાબ આપ્યો.
હીક, ખરીદ તો કરે પણ હેમ, બોલતી જોઈ
શું ક્રીમલ પડશે ?

મારો પ્રેમ અમુક્ય છે. તે કોઈ નથી કે જ
વેરી ક્રીમલ કરે, સોતું નથી કે પંદ પર, કે
સોટી કરે, આંતો પ્રેમનો ખચાર છે. પ્રેમ, ખરી-
દ્યો હોય તો..... બોલતી, બોલતી,
જાણી અચકાઈ કેમ, શું તે મારી પાસે નથી,
મેં પ્રશ્ન કર્યો. શું બોલું મારા રસીક તે તે
તમે નહીં આપે મારે માંડીવાળો, નહીં, નહીં,
તારે કહેવું. પંદને, નહીં તો સંખત સીક્ષા થશે.
મેં કહ્યું. અને તે કવી શિક્ષો ? હેમે પુછ્યું.

પણ હું કહે છે કે નહીં, બોલ, તારો પ્રેમ
ખરીદવા લાયક કંઈ ચીજ છે. બોલ જરૂરી
નાં, નથી કહેતી, જોઈ-તમે કવી શીક્ષા
કરી છો.

સે ત્યારે, આ રહી તે શીક્ષા કહી મેં હેમને
માગ બાદમાં લેપેરી મધુર સુખન લીધુ. અહા !
જાખોર, કોશા તો બારે હો ? આ મ્હાંથી
શીખ્યા મારા રસીક ! પણ મધુર કરો ? હમે

પોલીસને બોલાવું, નિર્દોષ બાબત પર આવો છુલ્લમ ?

બસ, બસ, પ્રેમના વ્યાપારમાં પોલીસ અડચણ કરી શકતી નથી. પ્રેમના વ્યાપારનો કોઈ કાપડો નથી કે દીવાની કોર્ટમાં દાવો કરી વસૂલ કરે ? વળી પત્રી પ્રેમને કોઈ બાધ નથી કે તે કીમીનલ ચાલ કરી શકે ? બેલ ત્યારે હવે તારી પોલીસ શું કરશે ? મેં હેમને સર્વોચ્ચ જવાબ આપ્યો.

બસ કરો, આજે હું દારી તમે જાણ્યા. પણ યાદ રાખજો કે જીવ હમેસા એકનાજ નથી જમા સર્ગએલી નથી. પ્રેમના રાજમાં જે જાણ્યા તેજ હાયાં અને હાયાં તેજ જાણ્યાં તમે અજાણને મોકલ કરી તેજા. શું જરા ખાટી—જરો મારા કાલા ડમરા ? હજી આગળ ઉપર તમારાં જગતી કસોટી-યરો. હેમે પણ મારા જવાબને તોડતા જવાબ આપ્યો.

આવી રીતે પ્રેમમાં ગોટી કરતાં એક કલાક ગયો પણ વખત ન જમ્યાયો. ખરું જ છે કે “પ્રેમીને પ્રેમ મળે, બસનીને બસની મળે તો તેને જાતી પરવાહ હોય ?” હેમે પ્રેમનું પુરાણ બધ કરી ઉઠ્યાં, હેમને ઘેર મુઠી હું મારે ત્યાં આવ્યો.

૩.

સતતી દેનમાં મારા પીતા આવ્યા. સવારે અને પુછ્યું કે કન્ડનલાલ શું કર્યું ?

પીતામી, ગરીબ ખીચારો ત્યા જતાં મેં બધાં માલ નોંધવા માંડ્યો, પણ શું તે વખતનો દેખાવ, કન્ડનલાલ, તેની ધણીઆણી, તેની પુત્રી સર્વ અશ્રુપાત કરવા લાગ્યા. તેઓએ છુંટણમડી પડી મને લીનવ્યું કે મહેરબાની કરી આમ ન જો, હું એવું ઈચ્છતો હતો કે તમે સાચેજ હોત. વાહ, પ્રણી તે શું કર્યું ?

મેં જખતી હાલી સીધી અને એક મારા મીત્ર પાસેથી તેમને રૂ. ૩૦૦૦ અપાવ્યા, મેં અસલ રૂપોવા લઈ મોડી વાલ્યુ.

હું ! આ તે શું કર્યું ? માત્ર અસલ ? આજ તો ગણુ પણ ખર્ચ પણ ન મળ્યો. મારા પીતાએ કાંઈક તીખાચથી કહ્યું.

નહી, પીતાજી, મરતાને મારહું એ મને ન્યાયથી વીરહ લાગ્યું.

આમ, હવેથી સમાજને, આપણા ધર્મામાં આવી ઘ્યા, ન્યાય કે અન્યાયનો પડો ન શોભે. મારા પીતાએ શીખામણ દેતા કહ્યું, અને, તે કામમાં ચુકાયા, હું છુટ્યો કે આટલેથીજ પાલ્યુ. હું ધારતો હતો કે પીતાજી શુરસે યરો. તેમને ક્યાં ખબર હતી કે ખર્ચ અને વ્યાજના બંધમાં મેં હેમને મેળવી હતી.

ઉપલા બનાવને જે મહીના પસાર થયા એક દીવસે બપોરે મારા પીતાએ મને બોલાવ્યો.

રસીક, હવે હું ઇચ્છું છું કે તું તારા અન્યાય છોડી દે, અને મારા ધર્મામાં પડ. વળી હવે હું તને ફરજ પાડવા માથું છું કે તારે લગન કરવું નહી, નહીં, એમ બની રાકશે નહી. જામે

લેયું કે મેટ્રીકનું રીઝલ્ટ બહાર પડ્યું તેમાં હું ઉમે નબરે પાસ થયો છું, મારી અભ્યાસ વધારવા મળી છે. માટે હાલ મોકુફ રાખો, જો કે હું તો મારા પીતાના મતને મળતોજ હતો.

તે બનરોજ નહી, કામકાજનો બોલો એટલો બધો છે કે હું એકલો સંભાળી શકતા નથી માટે અભ્યાસ બંધ કર, અને તને કોઈ સારી કન્યા જોડે લગન કરાવી આપું.

પણ આપણી યાત્રીમાં એવી સુશીક્ષિત કન્યાજ આ છે જે ? હવેનો મર્મ ન જાણવાતાં પીતાને પુછ્યું.

તેને માટે શીખર નહી, હું તપાસ કરીશ અને તને પુછીશ તે દીવસે તો વધુ કાઢજ ન બોલ્યો.

* * * * *
હું હમેશ વીચારતો કે મારા લગન હેમ જોડે થાય, કદાચ કોઈ ખીજેજ ઠેકાણે મારા પીતા ડેરવી દે તો નિર્દોષ ખીચારી બાળાને વીધાસધાતજ કરશે કહેવાય.

હું જોડો હતો, હમેશ પેટે આજે રોકસપીઅરનાં કાંબો વાંચતો હતો. છુટકીસનું લગનકરણ એ પણ રોકસપીઅરની કલમનો નસુનો હતું. એટલામા મારા પીતાજી તેજ આવ્યું હું નીચે ગયો.

રસીક, મેં સંચારે તપાસ કરી સુશીક્ષિત કન્યાઓનો ટોટો નથી, પણ હું બંધુ છે કે છુટકીનજ છુટકીઓને હું મારી પુત્રવધૂ બનાવી શકું નહી. માત્ર એક ઠેકાણે ... મારા પીતા અચકાતા અચકાતા બોલ્યા.

કેમ, અચ્છાઓ હો, પીતાજી, મેં પુછ્યું.

માન એક ઠેકાણું મારું ધ્યાન પહોંચે છે.

પણ તે કબુલ કરે કે નહીં, એ શક છે

પણ પીતાજી, આ પાશ્વર્ય શું માટે, શું હું પુષ્ટત્વથી પ્રહારી ગયો છું કે આમ કિતાવળ કરો છો, મેં મોંઘા થતા કહ્યું.

ચાલ, બસ કર, હું ધારતો હતો કે આજની સુધરેલી હજી પ્રમાણે તું જ્યાં કહે ત્યાં લગન કરાવું પણ તું તો આસ્માને ચડી જાય છે. પીતાજી ગુસ્સે થતાં બોલ્યા.

તમારી ખુશીમાં આવે તેમ કરો, મેં મેટી ખડતી જવાબ આપ્યો પણ પીતાજી હમણાં કાને પાસે વાત કરતાં હતાં.

પહેલાંતો આપણે દેવાદાર કુન્દનલાલ,

મારા મ્હોમાંથી ધીમી ચીસ નીકળી, ખુશ-હીથી મારું હૃદય નાચતું હતું, ગ્રેમની કસોટીમાં મેં પારસજી હાથ કર્યું હતું. વાચક આ વખતે તમે હોત તો, આનન્દ સાગરમાં એવાં ખાત કે નહીં ?

કેમ, રસીક કાંઈ જવાબ આપતો નથી. તું ધારે છે ?

આ વખતે હું શું કહું ? એમ કહું કે હા, એજ ઠેકાણે જાઓ, અને મારું હેમ (સોતું) લઈ આવો. હું ગુચવાયો, પણ આખરે કહ્યું.

પીતાજી, તમને ગમ્યું તે ખરું, મારે કબુલ છે, તમારી આજ્ઞા મારે ચકાવવી એજ મારું કર્તવ્ય છે.

૪

બીજો દીવસે મને ખબર મળી કે મારા પીતાજી મારો દીવાલ હેમ નેડેજ કર્યો હતો, પણ વાંચક એ ખબર મને કેમ પડી ? જવા સાળગરો ? રોજના નિયમ પ્રમાણે હું હેમને ત્યાં ગયો. મધ કાશની વાતને લીધે હું આનન્દમાં મસ્ત હતો. હેમ તૈયાર હતી, પણ આજે હું વીરમય થયો. હેમ ઉદાસ હતી, કારણ મને ન સમજાયું : વાંચક, ફનીયામાં હું સર્વને દીલગીર જોઈ શકતો, પણ મારી હેમ, ગ્રેમની પુતળી, મારા આન્દવું ધામ, એને હું કેમ જોઈ ? હેમ આવી મોટારમાં બેઠી, હમારી રોજની જગ્યાએ હમે આવી બેઠાં.

હેમ, ત્હોરા મ્હેરાપરની દીલગીરીની રેખા મારા હૃદયમાં સાથે છે બોલ, હેમ, મને જણાવ કે શું ?

રસીક, ધીમે પણ ગુરૂતે સ્વરે હેમ બોલી, શું કહું, તમને તે ચબ્દો કેમ સંભળાવું, પંજી સાંભળો 'મેં ત્યારે પણ એ સાંભળવાનું જ છે. હેમ બોલતી હતી, પણ શબ્દ ગળામાંથી નીકળવા આનાકાની કરતા. આખમાં એકાદ બે 'મોતી' નેવાં આંસુ મારી નજરે પડ્યા તે બોલી; મધ 'દારે કોઈ આણું હતું'. મારા પીતાજી અને તેણે એક ક્ષણ વાતચીત કરી, હું તે વખત દીવાનખાનાના દરવાજા બહાર સાંભળતી હતી, તે ચબ્દો, કે જે મારા હૃદયમાં પીતાસમ 'ઝળઝળે' છે, તે આવનારે છેલ્લા ચબ્દો કહ્યા હતા કે કુન્દનલાલ હવે હેમ મારી છે હું ન સમજી, તરત મારા 'રમમાં મધ, મેં વીચાણું' શું મારા પીતા આવનાર વૃદ્ધ સાથે મને લગન કરાવનાર હતા ?

યોડા વખત પછી મારી મોં મને બોલાવવા આવી, મને 'દીલગીર જોઈ' મારી માતા સમજ કે 'કોઈ નજવા કારણથી હશે, મને ખુશ કરવા તે બોલી, હેમ, આજનો દીવસ આનન્દ છે. હેમ અને હીરા બેગમ યરો તું જાણે છે, અત્યારે જે ગૃહસ્થ આવ્યા હતા તેના પુત્ર જોડે તારાં લગન કરવા નક્કી કર્યું છે. બોલ હેમ રાજ થા.

મા, આવી યાત ન કરો, મને હમણાં ન સતાવો અને અત્યારે મહેરબાની કરી પધારો, તે મધ, મારી માતાજી અજનીમાં ઘૂત ઠોળું, હૃદયમાં હોળી સંગમી, કોણ જાણે એ ગૃહસ્થ કોણ હતા અને તેના પુત્ર કોણ, રસીક મને તેની ચી પરવાલ, તમારી વાંસળીની ધુનમાં, તમારા ગ્રેમના હૃદમાં, તમારા તાનમાં તસ્લીન બનેલી આ તમારી હેમને બીજી શાંતી પરવાલ ?

મેં અતુમાન કર્યું, કદાચ મારા પીતા તો ન હોય, મેં હેમને પુછ્યું, હેમ, તેમના મ્હેરાવું વર્ણન કર જોઈએ ?

મ્હેં પર શીળીના ચાકાં, મ્હેં બરાહ, શ્યામ વર્ણ મુઝ મોટી...

બસ, બસ, હેમ, તું મારીજ છે. તે કોઈ નહીં, પણ મારાજ પીતા હતા, રાજ થા,

આમ 'હલ્લી મેં' હેમને આલીંગન કર્યું શું તે વખતનો આનંદ.

આ બાગમાં કેટલાઓ બેઠાં પ્રેમભાષિ કરવા આવતાં કાંઈ પ્રેમ પીળરામાં પુરાણ, કાંઈ સંધાણું, કાંઈ હૃદય... સસારમાં કાંઈ હમેશ સંકેશ જેવો આનંદ સેતો તો કાંઈ હૃદયી વીળમય બનાવી દેતો. હું તો આખરે જાણ્યો. આ સર્વ પેલી લતાકુંજને આભારી હવે, કે જ્યાં અનેક મારા જેવાં બેઠાં શીતળ પવનનો સ્વાદ લેતાં, મધુરા પ્રેમની ઘેનમાં મ્હોળખતના માનમાં દેવાનો લેતાં.

* * * * *
વાંચક, હવે મેં કહેજો છોડી અભ્યાસ બંધ કર્યાથી હેમ કહેતી કે પ્રેમનો ખાઠ હું શીખવીશ. જાઓ કેમ લઈ જવી તેની જખમાળા હું શીખવીશ, ત્યારે મારે શીખવાનું શું હતું ? હેમ સાથે મારા લગનને છ માસ થયા છે, હેમના પીતા હવે મારા દેવાદાર નહતા, મારા લેખ પછી મારા પીતાએ એક સારી રકમ આપી વેપાર કરાવવા માડ્યો. તેમણે હૃદયી સુધારી લીધી. પેલો નાનો કાકા હેમનો નાનો ભાઈ, એ તો ખસ, મારે ત્યાંજ રહેતો. વાચક મારો કારસો બંધ કરૂં છું વળી આગળ ઉપર મારી હૃદયીમાં કાંઈ નવીન પ્રકરણ, આવું જ મીનું નહીં હોં ? મળી આવશે તો આપની સેવામાં સોદર કરીશ, હું હેમને હમેશ ચીડવતો કે હેમ, આખરે તો જખતીમાં મે તને જકડી કે નહીં ?

આનંદ કાવ્ય.

(અમેરિકાના મસ્ત ચોગી Walt Whitmanની Poems of Joy ઉપરથી)

કાકર નરવરલાલ જગન્નાથ ગૌતમી - અજમેર.

ઓ ! આનંદયુક્ત, રસયુક્ત, દિલભરી, રાગભરી, પુરપવભરી, સ્ત્રીત્વભરી, બાલકત્વભરી સસારભરી. અખભરી, ફળભરી, પુષ્પભરી કવિતા હું કેવી રીતે રચું ?

ઓ ! પશુઓની ધ્વનિ લાવું, માછલીઓની અપળતા અને તહેમના રૂપપુષ્ટ તરતને શરીરને લાવું.

મારે તરફ વિશાળ સમુદ્રનું જળ છે. ઉપર વાદળો ખુલેલાં છે. નૌકા ચાલી રહી છે.

૨.

ઓ ! આત્માનન્દનો દરિયો ઉભરાઈ ગયો. પિતૃત્વ તૂટી ગયું. ભીંતો બાગી ગઈ. ધર તથાષ મયાં. શહેરોની પાપમાલી થઈ ગઈ. આ એક ન્હાતી પૃથ્વી શું કરી શકે ? લાવો, સર્વ નક્કર -- સર્વ સુખ -- અને સર્વ કાળ મ્હને આપો.

૩.

ઓ ! આ અનાદિ ભૌતિક હુષ્ય પીણને - આ પ્રેમ દર્દને કવિતામાં કેવી રીતે લાવું ? આ આત્મગંગાનાં જળને કેવી રીતે પ્રવાહિત કરૂં ? આ પ્રેમાશુભાને કવિતામાં કેવી રીતે બેઠાં કરૂં ?

૪.

જેવી પૃથ્વી છે તેવો હું છું જેવા તારા છે તેવો હું છું ઓ ! હો ! મુખાંજીના સ્વર્ગમાં અને કેટલો વખત નિર્ગમન કર્યો ?

અએ શિલા છીએ. પૃથ્વીમાં વસીએ છીએ. અમે ખુલ્યા મેદાનો છીએ. સાથે સાથે રહીએ છીએ અને બે સમુદ્ર છીએ. એક પીળને મળીએ છીએ

પુરપત્નુ શરીર પવિત્ર છે. સ્ત્રીનું શરીર પવિત્ર છે. પુલોનું શરીર પવિત્ર છે વાપુનું શરીર પણ પવિત્ર છે

જળ પવિત્ર છે. ધરતિ પવિત્ર છે. આકાશ પવિત્ર છે છાંયું અને તથાની પશુકેટી પણ પવિત્ર છે.

પ્રેમ પવિત્ર છે. મેવા પવિત્ર છે અર્ધજ પવિત્ર છે. જુઓ ! હવે હું તમને અર્ધજ યાદ છું. ગમે તેમ હો પરન્તુ હવે તો તમને આ દુનિયામાં મ્હારા થઇને રહો

દેશમાં વપરાતિ પરદેશી જાહેર દવાઓની વનાવટો.

(દર્શાવનાર-આર્યવૈદ્ય મંથારામ સુન્દરજી, જેતપુર.)

આજકાલ બનામાં અમુક પ્રકારની પરદેશી દવાઓ જથ્થાબધ ખપવા લાગેલ છે તે તેના સાચા ગુણ અને તેના પેકીંગની સુસ્તાને બ-

હને તેમ બનવું જાય છે તેવામાં જો તેમ દેહી વૈદોને રસાયણીઓ વગેરેથી યથાર્થ માપને પેક સૈદ્ધાંતિ વડે બનવા લાગે તો તેથી દેશમાં બનાવનારા વાપરનારાને ધણો ફાયદો થાય તેમ છે. દવાના પેકના સૈદ્ધાંતને માટે આપણા વૈદો સુદ્ધને હજુ બે પરવાશ છે તે ખેદજનક છે રંગબેરંગી તથા સૌથી સોનેરી છાપનાળા લેખકને પેક સારા શોભાદાર ચીકણા કાગળમાં સરખા માપના કરવાની જરૂર છે. અને તે માટે શીશીમાં સચવાય તે શીશી-શીશા કે બાટલીઓમાં, અને ડબી કે ડબામાં સચવાય તેવી દવાઓ તેવી વાપરવાની યાદી સાથેના હેંકબીલ સહિત તેમ જ ભરવા ગોઠવવા તથા પેક કરવાની અગત્ય છે. છાપખાનાની શાહીમાં છાપી તે ઉપર સોનેરી પાઉડર લગાવવાથી તે સોનેરી છાપ લક્ષતા સુસાય જાય છે. જેથી તે પછી સાચી સોનેરી ન લક્ષાય કે ન ઝાખી પડે તેવી કરવી હોય તો તે છાપખાનાની શાહીને બદલે કોપાળ વાનિશમાં જરા દર પેટાઇન ઓઇલ મેળવીને શાહીને બદલે તેનાથી લેખલો વિગેરે છપાવી તેને ૩ વડે સોનેરી પાઉડર તરત સાદાએ લગાવી ધસવું જેથી પુરું કામ થશે. આ અમારા અનુભવનો ખરો નુસખો છે. આ લેખક ને પેક વિના દવા શોખતી નથી.

દરાજ-દાદર (ધાધર) ની દવાની

ખનાવટ.

આ દરાજનું દર્દ હિંદુસ્તાનના બધાં જ ભાગમાં થતું હોવાથી તેની દવા બહુ ખર્ચે છે. આ દર્દને દક્ષિણમાં ગજકર્ણ અને ઇંગ્લીશમાં રીંગ-વર્મ કહેવામાં આવે છે. તે ખર્જવાગવથી ફેલાય છે.

આજકાલ ધાધર માટે મલમોની ડબીઓના પેક વેચાય છે ને વપરાય છે તેમાં મુખ્ય આર-રોખા નામના બીલામાંની વર્બના ઝાડનું સત્વ દીસરાખીન કે કાંઈસોદેનીક એસીડ એન મુખ્યત્વે વપરાય છે, અને ધાધરને માટે અકરીર છે, પરંતુ તે આખને નુ લાગે તે પ્લાનમાં રાખવું; નહિ તો આખને તુકવાન પહેંચવાનો તેમાં જખરો જોખમ છે. આ દવાથી ધાધર તરત

મટે છે પણ શરીરને તે કાષ્ટ કષ્ટને થાય છે તેમ જ શરી ન થવા તે સાથે બીજી દવાઓ પણ મેળવાય છે. જેમકે—

કાંસોદેનીક એસિડ એન ૨૦, સાલીસીલીક એસીડ એન ૩૦, કામોલિક એસીડ મિનિમ ૧૦, ક્વાલોમેલ એન ૧૦, આઇલ ઓફ ઓરેજ કે ક્યુર વ્હર્ક મિનિમ ૧૦ અને વેસેલીન ઓઇલ ૧. સર્વ મિશ્ર કરી આપસર ડબીઓમાં ભરી પેક કરવી. મલમ ભરવા માટે કલકના વળદાર લોકમાં વાળી કાચની ડબીઓ આવે છે તે જો માટે જે કીમ ન બમડે તેવી ચોગ્ય લેખાય છે. સૂચના—દરદર ઉપર દવા કપડાને ડાઘ ન પડે તેમ લક્ષવી અને ડાઘ આખને ન લાગે માટે સાધુથી સાક ધોઇ નાંખવા.

ધાધરની રૂશી દવા—કોમળા, ટંકજી ખાર, ગળ, સાકર, ગધક ને ગુમગ સમાન ભાગે લઇ ખાંડી બહુ બારીક ચાગી એકત્ર કરી, કીધુ રમમાં છુટી લગાવવાથી ધાધર મટે, છે તથા આ દવાથી ખરજનાં ને ખસ ગુમડાં પણ મટે છે ઉપાય શ્રેષ્ઠ છે.

૭

ખસના મલમની ખનાવટ.

૧. ગધકનો બારીક પાઉડર (ચૂર્ણ) દ્રામ ૧, એસિડ સાલીસીલીક દ્રામ ૧, એસિડ કામોલિક મિનિમ ૧૦, આઇલ ઓફ ઓરેજ (સુગંધ માટે) મિનિમ ૫ અથવા ક્યુર બ્રાસ એન ૧૦, વેસેલીન ઓઇલ ૧ મિશ્ર કરી ડબી ભરવી. જેટલી ડબી ભરવી હોય તેટલા પ્રમાણમાં ઉપર મુજબ લેવું. ઉપરની મેળવણી ૧ ડબીની છે. તે ખસ ઉપર આછું આછું હમેશાં બે વખત લગાડવાનું જરી રાખવાથી મલકી ખસ મટે છે.

૨. બહુ ન ગંધાય તેવો ગધક વિનાનો

ખસનો મલમ

તેલલીન દ્રામ ૧, ઓક્સાઇડ ઓફ ઝીંક (જસત ખાખ) દ્રામ ૧, કેમ્ફર (ક્યુર) દ્રામ ૧, આઇલ ઓફ બરમેટ (સુગંધ માટે) મિનિમ (ટીપાં) ૧૦, વેસેલીન ઓઇલ ૧. દવા વાટી વેસેલીન સાથે છુટી મિશ્ર કરવી ઉપયોગ

આદિ ઉપર પ્રભાણે. દરદવાળી જગ્યા સાધુથી સાધ કરીને દવા લગાવવી. ખસવાળાં કપડાં બદલવાં.
૩. નેપથલીન ડ્રામ ૨, સાલીસીલીક એસિડ ડ્રામ ૧, ઓકસાઇડ ઓફ ઝીન્ક ડ્રામ ૧, કાર્બો લિક-એસિડ મિનિમ ૨૦, કેમ્પર ડ્રામ ૦.૫ અને વેસેલીન ઓઇલ ૧ તૈયાર કરવાની રીત હવે પ્રમાણે છે. સુગંધ માટે તેમા ઓઇલ ઓફ ઓરેન્જ ૧૦ મિનિમ કે આઇલ ઓફ સીડ્રાઇ નાખે છે.

૪. નેપથલીન ડ્રામ ૨, કેમ્પર ડ્રામ ૨, આઇલ ઓફ રોઝમરી મિનિમ ૨૦ થી ૩૦, વેસેલીન ઓઇલ ૧. તૈયાર કરવાની રીત ઉપર મુજબ છે.
ઉપરની દરેક દવાઓ ખસના ઉપર અકસીર છે. વેસેલીન માટે ૪ થી ૫ નંબર ટીક છે. આ મલમલા પેક પણ ઉપરના વળનેનો ૧, તેમ જોડતા કરવા.

સ્વરૂપ સાક્ષાત્કાર અર્થે સાધકનો યત્ન અને ઉદ્ગાર

(મરૂ સ્થળમે જળ જોજ ન પ્યાસે જળ નહીં પાંતે ક્ષારહે—એ રાગ)

સાધક-હુડું મેં તો મેરા ગુરૂ મીઠે ન વો લાગાર હું,
દિય દિય દેખા, ભેદ ન પાયા, મીઠે નવો લાગાર હું. (૨૭)
જળમે, સ્થળમે, સળ જળ હુડા, સરિતા રણ નગ દારકો,
પરધા ખાન્તિ ઝોર લી જાયા, (કીયા) મુગળ વત બાપારકો. હુડું.
કીયા, ન પાયા, થીકરિદર્શન, પડે ન મમ, ગીરતાર હુ
અમિત બહ હરીય સળ મેરી, અળ તનસે ખેગર-હું. હુડું.
સેવા પુલ તિથ રતન સળ, જળ પાકાદી બાપારકો,
કર કર યાક ગયા મનહીં મેરા, પડે ન બેડા પારકો. હુડું

પ્રભુ—અતરિકા દિવ્ય વાણીયા—

“મુજે કહા તુ હુડે જાગ્યા મેં તો તેરી પાસ હું.” (૨)

“મુજે કહા તુ હુડે જાગ્યા મેં તો તેરી પાસ હું.” (૨)

સાધક—અહો!! એ દિવ્ય સ્વર કહાંસે આપા? જમણી મેરી પાસહે,
તો નજર કયુ આતા નહીં? જાગ એંચે વો ક્યા સુનીતા હે,

પ્રભુ—રહુ નિરંતર તુજ રૂદ મંદિર, કાંચના તુલસે દુરમે,

જોજ રૂપમાં, ચિત નિમ્મહસે સમર ક્યાં બરપુરમે. મુજે.

સાધક—જળ કીવો—નિકટ, ઝોર સનમુખ હૈ તો દ્રશ્યમે કયુ નહીં આતા?
ન માણુમ ક્યા કારન હૈ??

પ્રભુ—અતિ નિકટ કાજળ નેત્રા કો, દિખે ન દ્રષ્ટિ તિલ્લમારકો,

દ્રષ્ટ-પડે દર્પણ સાધનસે, કર તદ્વત બાપારકો. મુજે કહા.

સાધક—હા, હા, એ દ્રશ્યનત કેવળ સત્ય હે તો, અળ સાક્ષાત્કાર કી પ્રાપ્તિ કે લીચે ક્યા કરના? ઝોર મુઠી પ્રશ્ન મનનીય હે

પ્રભુ—તુસે મિલ ન તુલ્ય સ્વરૂપમે તુ સ્વરૂપ અતુલ્ય હે,

ચિત નિમ્મહસે મિતર નિકાળે, પ્રતિષ્ઠા હું પ્રત્યક્ષ મે. મુજે.

સાધક—અહો મેં પૂર્ણ બાઅવંત હું કી સ્વયં હિ મે પ્રભુ સ્વરૂપ હું એ અતિ મેરે ક્યું
કો-પવિત્ર કરેતી તી, કિ-સત્ત્વમાસિ અદ્વૈતસ્મિ, વોલી મુતિ આને-મેરેકો અનંદ
આત્માનંદ કી પ્રાપ્તિ કરેતી મે

મરકી-પ્લેગ-અગ્નીરોહીણી.

(લેખક વકીલ નંદરામ પ્રાગજી નાગેશી)

આ ભયંકર રોગે મુંબઈ પ્રજાકામાં અને મુંબઈમાં સને ૧૮૯૬ ના અગષ્ટ માસમાં પહેલ વહેણે દેખાવ આપ્યો હતો અને ત્યારબાદ અનેક સ્થળે તે પ્રસરી. અવાપિ પશ્ચિમ તેનું ચાલું તદન બરતરફ થયેલું જણાયું નથી.

આ ભયંકર મરને કમકમાડી ઉપજે એવો મનુષ્યોના ભોગ, લીધેલો છે, અને તેના આ ગમનના સમાચાર સામગ્રીના માણસોના મનમાં ભયનો સંચાર થાય છે એટલુંજ નહીં, પણ ને ને જામેમાં તેની નોટીસ લાગુ થાય છે તે તે સ્થળે સર્વ વોરટનું કામ થતું અનુભવીએ છીએ. પોતાનાં ઘર તણ ગહડા પોટલા બાંધી રાતરાત્ર અને પાનપાન રખડવાનો વખત આવે છે. આ સમય એટલો બધો દુઃખકર છે કે જેનું બ્યાન આપી ભોગવાતા યોડા સુખમય આનંદમાં વીળારૂ બનવું ઉચીત નથી. અને તેથી કેવળ થું છે તે તરફજ વળવું હિંમત છે.

આ રોગ શું છે ? તેનું સ્વરૂપ, નૂતન છે કે પ્રાચીન ? તેના દર્શન, તે સંબધે આજ સુધી થયેલા શોધખોળો, તેનું આવેલું પરિણામ, તે ઉપરથી લેલો જોડતો બોધ અને તે સંબધમાં મેળવવું જોઈતું ચીરેષ જ્ઞાન; કોઈ મહા પુરુષ આ મરજ માટે કંઈ સિદ્ધ પ્રજ્ઞા જણાતા કોઈ તો તે પ્રસીદ્ધિમાં મુકવાની ધાર્મિક દરજ, જેને જેને આ સંબધમાં જે જે ખાસ અનુભવ થયો હોય તે સ્પષ્ટપણે સરઘ હરપથી પ્રસીદ્ધિમાં મુકી તેવો ઇતિહાસ એકઠો થવા દઈ તેપર વીચ કૃષ્ણ પુરુષોને વિચાર કરવાની તક આપવી ઇત્યાદિક શુભકર હેતુ અર્થે આ પ્રયત્ન કરવામાં આવેલો છે.

૧ આ રોગ નવો નથી.

આજ શીઘ્રશી અને વેદાંતશાસ્ત્રો મુજબ કોઈ પણ વસ્તુને નાશ સમુજો થતોજ નથી માત્ર તેનું રૂપાંતરણ થાય છે. જેની હસ્તી નથી તે કોઈ કાળે ઉદ્ભવવું નથી. આ જગતમાં જે જે છે તેનું તેજ છે, નવું કંઈ છેજ નહીં. નૂતન ખીજ ઉપજાવવાતું સામર્થ્ય કોઈનામાં હેજ નહીં, અને જેનું ખીજક નથી તેનું ઉદ્ભવવાપણું નથી. વસ્તુની અદર રહેલો ગુણ ધર્મ ખીજક નથી. મરજોગવડે એક ખીજ વસ્તુના મળવાથી જે, નૂતન સ્વરૂપ જણાય તે તે તે વસ્તુની અદર બનાવટી, જ માત્ર ખરીદામ છે અને તે સિદ્ધાંત મુજબ આ રોગ જનવો

આ દરાજનું હઈ હિંદુસ્તાનના બધાયે ભયે પામી હાસ.

ગમાં થતું હોવાથી તેની દવા બહુ ખર્ચે છે આ દરદને દક્ષિણમાં ગળગળું અને ઇંગ્લીશમાં રીંગ-વર્મ કહેવામાં આવે છે. તે ખજવાળવાથી ફેલાય છે

આજકાલ ધાધર માટે મલબેની દબીઆના પેક વેચામ છે ને વંપરાય છે તેમાં મુખ્ય આચાર-રોગના નામના બીલામાંની વર્ગના હાડતું સત્વ કીસરાબીન કે કાંઈસેફેનીક એસીડ એજ મુખ્યત્વે વપરાય છે, અને ધાધરને માટે અકસીર છે, પરંતુ તે આંખને નુકસાન પહોંચાવતા તેમાં જાજરો જોખમ છે. આ દવાથી ધાધર વલકળ

સાધન આજે “એગ્નીરોહીણી” “જવરકર-ડાબી” ભરવી હોય તે “નૂતી” બોધ કરે છે. લેવું. ઉપરની મેળવણી કરે છે. ઉપર આપુ આપુ હમેશા કલમમાં મરકીના ગુપ્ત જરી રાખવાથી જલદી

૨ બહુ ન ગંધાય તેવે કલમમાં ઇજ્જત દેખા

અસનો મરજાવેલ છે, તેમજ

તેમલીન દ્રામ ૧, અપ્રસરી મોડુ ધમસાણ (જમત ખાખ) દ્રામ ૧,

૧, આઈરિ ઓફ બરજેમોડું વર્ણન આપેલું છે

મિનિમ (દીપાં) ૧૦, વેન્ક્રીતમાં ધણા વર્ષ પૂર્વે

વાડી વેસેલાઇન સાથે ધુટી

શ્લોક.

અર્ધાતિતં પતઃ મુખં સ્વેતવર્ણી ચ દારુણા

પતઃ સ્થાનિ ભવેતપ્રેવી સોગ્રંથી મૃત્યુકારક

અર્થ—હમેથી ઉદર પડવા માડે, દોડાદોડી કરવા માડે, મરવા લાગે, વધારે વધેલા નજીક તે સ્થળે મૃત્યુ લાવનારી માંડતો રોગ થાય. તેમાં બુખરા ધોળા વર્ણના ઉદર ને સ્થને મરે તે વગેરે મૃત્યુને અવશ્ય લાવનારો અર્થનો દારુણ રોગ ઉપજે.

આ સમયે ઇતિહાસ આપણને એવા અનુપાન ઉપર દોરી જાય છે કે ઇ. વી. ૫૬૬માં ૧૫૦૦ વર્ષ પુર્વેના આ જુનો રોગ છે અને તેથી પણ તે નવો રોગ નથી.

પ્રેમ એ કેવો રોગ છે.

સખળા પુરાવા અને અવલોકન, અનુભવ ઉપરથી એમ સિદ્ધ થાય છે કે આ રોગથી શરીરમાં અત્યંત ગરમી થાય છે.

માણસનું શરીર (૧) શુદ્ધ લોહી (૨) સ્વચ્છ હવા (૩) તથા સ્વાસ્થ્યનું નિયમીત ચાલવું. (૪) ફેરસાં, આંતરડાં, અને હોઝીડાં નીચળીત રહેવું (૫) કાક, પિત અને વાયુનું સમ્યક્પણ એ ઉપર આધાર રાખે છે.

કુદરતી કોષ, કુખાળ, અનામદી કે અતીવધી, શત્રુ અનિયમીતપણ, પરદેશી અનુભવ, અનિયમીત ઇત્યાદિકથી શરીરમાં ને સમ્યક્પણ રહેવું નોંધએ તેમાં થતું વીષમપણ, મચ્છર તથા માખી અને ઉદરનો વધારો ઇત્યાદિ આ રોગનાં સહાયકાગી કારણો છે.

ઉપરનાં અનિયમીત કારણોથી માણસના શરીર સ્વચ્છ હોતાં નથી, અને વીદેશી અનામદે અને અનીયમીત શુદ્ધ તથા હવાથી શરીરની નિયમીતપણાની ગિચ્છિત તથા રૂધીરના સ્વચ્છ તથા વહનની ગતીમાં ફેરફાર કરેલો હોય છે. આથી કારણો કુખાળથી-શત્રુના વીષમપણથી ઉપજેલાં હોય છે. અને તેથી કુખાળમાં કે તે વ્યતીત થયા પછી થોડા સમયમાં મરખી અને કોલેરા પ્રવર્ત થયાનો અનુભવ થયેલો છે.

પ્રેમ કેમ પ્રેલાય છે.

મનુષ્યો તથા ઉદર આદિક અનેક પ્રાણીઓના શરીરના રૂધીરની ગતીમાં ફેરફાર થઈ વીષમ્ય અનેલ હોય છે. તેના મળમૂત, સ્વેદ, સ્વાસોશ્વાસમાંથી નીકળતી હવા બીજાના શરીરમાં પ્રવેશ થાય છે તેમજ ઉદરના શરીરનું બહારનું, અર્થાત રોગ પ્રવર્તવાને સાતકૂળ છે. મેથેરીઆ તાવને ફેલાવવાને જ્વરકરણ (મચ્છર) વીરોષ કારણરૂપ છે.

ઉદરના રક્ત આદિમાં એક પ્રકારનું વીષ રહેલું છે, અને તે વીષ જોને ઉદર કરડેલો હોય તેના શરીર ઉપર કેવી વ્યસ્ત કરે છે તે તપાસીએ તો તે પરથી આ વીષ પર વીરોષ અનુપાન પડતું જણાયું.

૧ સાધારણ ઉદરનો કારણ—લોહી પિત્તવર્ણવાળું એટલે પિત્તપ્રભાવનું મરખીની શક્તિ અનુભવનાર શરીરપર મંડળ તથા ગાંઠાનું ઉપાડું, તાવ, અગ્નિ, રોમાંચ, દાઢ, સન્નીયાત ઇત્યાદિ.

૨ પ્રાણુદર ઉદર ઉદરનો કારણ—મૂર્છા, સન્નીયાત, અજન્મજનો રોગો (મંડળ અને મંથીઓ) શરીરનો વર્ણ બદલાઈ જવો, ખેદ, તાવ, શ્રમ, શરીરનું નુકસાન ઇત્યાદિ.

૩ મચ્છરના કારણથી—

જ્વરકર નું મચ્છર જનાઈ, આમ ઉદર ખીચ, હોત અપાક;

કંઈ રક્તમે વીકળા કરી, સોષ ફેલા પ્રણાલિ બચરી;

મગજ સોય વરમ રક્ત જમાવે, તાપે સન્નીપાત એન જનાવે,
લાલ દ્રીગ ભયંકર ચેરા, જીનદી અછરન અચકત ધનેરા

ઝેલેરીયા તાવ મચ્છરના કરડવાથી ફેલાય છે એ વાત ઘણે ભાગે હવે માન્ય થઈ ચુકેલી છે ઉપર જણાવ્યા મુજબ મચ્છરના કરડથી સોહી વીપવાળું બને છે, તેથી જઠરમાં વીક્રમા ધઇ આંખ, અછર, જીનદી, ઝાડો ઇત્યાદી થાય છે અને યૌદ અથવા એકવીસ દિવસ રહેનારો મહા ભયંકર તાવ આવે છે તે તાવમાં ફેફસામાં સોજી થવાથી ત્રીદાષ (ન્યુમોનીઆ) મગજમાં સોજા યાને વરમ થવાથી અથવા રક્તનો જમાવ થવાથી સન્નીપાત, શરીરમાં ગરમીનુ પ્રમાણ ૧૦૬ થી ૧૦૭ ડીગ્રી જેટલું વધી જવાથી ચહેરાની ભયંકરતા, આંખો લાલ, શ્વેત અને તલત અચકિત આવે છે.

હૃદયના વીખમાં ગાંઠો ઉપડવાનો ખાસ ધર્મ રહેલો છે અને મચ્છરના દશથી તાવ અને ન્યુમોનીઆ થવાનો ખાસ સંભવ છે.

હૃદય અને મચ્છરના દશથી થતી વીક્રમા આપણે શાસ્ત્રોક્ત રીતે ઉપર મુજબ નહીં કરેલી છે અને તેથી હવે સફળ રીતે એવા અનુભાવ પર આવી સમૂપ છે કે પ્લેગની સાથે આ બે જંતુના દશથી થતાં ચીંહો આળેલુગ મળતાં આવે છે. અને તેથી પ્લેગના કારણરૂપ આ જંતુઓ જ છે અને તે જંતુઓજ પ્લેગને ફેલવનારા છે. ગદ્દી, બેગ આદી કારણો મચ્છરની હસ્તીને આપકારપ્રદ છે. પરંતુ હૃદયના બીજાકરૂપ આ બે જંતુઓજ છે એટલું જ નહીં પણ નીચેનાં કારણો તરફ લક્ષ દોરતા તે વાતને વીશિષ્ટ રેકો મળે છે.

વીંછીના દશથી રક્તમાં થતી વીક્રિયાથી તથા અન્ય અથા શુભકાંવાળા આદીથી, સોહીમાં થતી વીક્રિયા તરફ લક્ષ દેતા તે જે અગમા યથેન હોય તે અગમા મૂળની અર્થાભાવીક્રમા કરે છે એવું આપણે અનુભવથી જાણીએ છીએ હાય અથવા પગમાં દશ થવાથી બગલની અને સાંઘળના મૂળમાં વળ ધારે છે. તેજ પ્રમાણે હૃદયમાં રક્તના અનીયમીતપણથી કુદરતી આપતથી ફેર શર થયેલો હોય છે અને તેનું ડહીર વીપમય બનેલું હોય છે. તેવે વખતે મચ્છરો નેત્રે દશ કરે છે. અને પછી મચ્છરની અજ (સુંઠ) માં તે, વીપમય રક્ત રસી, સીંગ્રની માફક બરાબ છે, અને પછી મચ્છરો મનુષ્ય વીગેરે પ્રાણીને દશ કરે છે તેથી જેના શરીરમાં અતી ગરમી હોય છે. તેવા મનુષ્યોને આ રોગ જલ્દી લાગુ પડે છે

મગ, માસ, મસાલા, કેરી વસ્તુઓ સેવન કરનાર ગંદા, ગદ્દી અને બેજવાળી હવા, કીચડ, સ્વચ્છ હવાનો અભાવ એવા સન્નેગોને રચલે આ રોગને ધણી અનુકૂળતા છે. એક સાધારણ કહેવત છે કે

મોંકડ મુખો ને મોંકરો રહે છે કામ ચરદ,

સૌથી કરડે ચોગલે મચ્છર બડો-મરદ

જેજવાળાં પર, પર પાસે કીચડ, કુચો આદી ગંદગી, ચરદ ભાગ, એવા સ્થળ મચ્છરને રહેવા માટે અનુકૂળ હોઇ તેવી જગ્યાઓ આ રોગ જાડે ભાગે દેખાવ આપે છે તેમજ

આજ સુધીના ઇતિહાસપરથી એવો પણ બોધ થાય છે કે કુદરતી આપત-બનાવટી, (ફાગન) અતીવૃષ્ટી, પછી વાંચગિતો ગભારો રહેતો, હવાને રુદ્ધ અનીયમીતપણ અને ઘણે ભાગે ચોમાસાની ઝડ, આ રોગની શરવાતને માટે અનુકૂળ સમય છે. મુંઝઈ, ઇજપ્ત આદિ સ્થળોએ પ્લેગની પહેલી શરઆત જુલાઈ અને અગસ્ટ માસમાં થયેલી હતી. એક વખત આ કારણ હસ્તીમાં આવી તેનાં બીજ રોપાયા પછી અન્ય રૂપમાં પણ તે આગુ રહે તો તેમાં કંઈ નવાઈ નથી પરંતુ તે સ્થળમાં બીનકુસ આ રોગની હસ્તી ન હોય તેવા સ્થળમાં પ્લેગનાં કારણો પછી કોઈ આવ્યો ન હોય તો તેવે સ્થળે પ્લેગ ચોમાસાની રૂઝ થીવાય શર થતો નથી.

પ્લેગના સ્થળોએ તપાસ કરતાં એમ પણ જણાયું છે કે ત્યાં હૃદયનો અને મચ્છરનો તથા અંધારનો અતિ વધારો થયેલો હોય છે.

જેમ મનહરો અને હૃદરો અને ચાંચરો આ રોગનાં મુખ્ય દોરણુપ અને પ્લેગને ફેલાવનાર છે તેમ માણુઓનો આગેપાસ મીઠીઓ આદિ અનેક રાગો આ રોગ ફેલાવવામા સદાયધારી છે.

હૃદરો અને મનહરના આ રોગ-હૃદયવવાના કારણપ માનતાં તેનો નાચ, કરવા તરફ બક્ષ દોડે એ સ્વભાવિક છે. અને આખા રક્તપરના એ જંતુનો નાચ કરવાનું થક્ય પણ નથી અને તેથી અમુક પ્રમાણનો નાચ કરવાથી તેથી કંઈ પણ ફળ પ્રાપ્ત થવાનું નહિ. કેમકે અમુક જંતુઓનો નાચ કરતાં બીજી કુકડીઓ ત્યાં નહિ આવે એમ માનવું વાસ્તવિક નથી. જે સ્થળ જોને માટે અતુકુળ હોય તે સ્થળે તે, “સ્વગતી સ્વગતીને આકર્ષી લાવે” એ નિયમે આકર્ષાય આવવાના. માટે ગદ્દી દુર કરી સ્વચ્છ હવા અને સૂર્યના પ્રકાશની તથા સ્વચ્છતાની સમવડતા કરવી-એજ તે માટે સુગમ રસ્તો છે.

આઈ અને જૈનશાસ્ત્રોએ દિ'સાને મક્કા પાપ ગણેલું છે તેથી તથા ઉપરના કારણથી આ જંતુઓને દુર કરવા માટે જણાવે છે કે:-

શ્લોક.

મલર્કફલ મુસ્તાવ કપીકંબુફલંસ્તથા ।

રાલસીધાર્યં પતેપાં છુર્ણવુપમભાવતઃ ॥

મુપકા મશકા માંસી મત્કુળા વીપ કીટકા ।

પલાયંતે ગ્રહ મુક્ત્વા યયાયુષેષુ કાતરા ॥

અર્થ-ભીંસામાં, આકાના તુલ સહીત આકાલીમાં, મોષ, કામાં કંબુફળ રાગ, સરસવ, એ બધાં સમભાગે લઈ ચૂકું કરી ધરખાથી બહાર નીકળી ધરમાં તેનો ખુખ્ર ખુમાડો ભરાય તેમ કુપ કરવો. આ પ્રમાણે આખા ગામમા એક ટાકમે ધર અને શેરીમાં કુપ કરવાથી હૃદર-મનહર, મીઠીઓ, માકા, જેરી કીટક ધર મુકીને નાશી જાય છે જેમ મુક વિષેથી કાપર, ભાગી જમ તેમ કાગર, ગંધક ને લીમડાનો કુપ પણ સારો છે.

આ બતાવેલો કુપ ધરમાં અને ચકસે ચકસે રાખવાથી પ્લેગને ફેલાવનારા વિપરના જંતુઓ, દુર થઈ શાન્તિ ફેલાય છે.

આસપાસના ગામડામાં પ્લેગનો ઉપદ્રવ જાણવામાં આવતાં જો તીમેની ચેતવણી લેખમાં સેવામાં આવે તો આ જાણકર રોગમાંથી બચી જવાનો સૌ રક્ષા જોડેલો સંભવ છે.

ડાં નેચેન જોણાને છે કે પ્લેગનો કેસ બહાર ગામથી આવી થયો હોય તો ૨-૩ અઠવાડીયાં તેની આજુબાજુના પડોશમા છુટા છરાયા કેસો બને છે અને પછી હૃદરો મરે છે ને પછી જંતુનો વધારો થઈ રોગ જોરે પકડે છે, અને પછી ઘોડાં અઠવાડીયાં અથવા મહીનામા બધાં પડે છે અથવા જાણીની અતુકુળતા મુજબ વરસોનાં વરસો આવે છે અને વખતે નસહી બધાં પડી છુટા છરામા કેસો બનાવે છે.

જમીનમા આ છવડા જથ્થાનુક હોય છે. ધરની દીવાલ છાપરાં જોલનળીયું ઇમાદિ સ્થળે પ્લેગના જંતુનાં ઘાણાં હોય છે, તે નરી આંખે દેખી શકાતા નથી માત્ર સૂક્ષ્મદર્શક પત્રવડે તેના ખાસ અભ્યાસી તે જંતુઓને પારખી શકે છે. આ જંતુઓ ઘણાજ બારક છે અને તે હૃદરના તીપ, માંસ, હવામાંથી ઉપજે છે તે વાતાવરણમાં ભેરી અગર ફેરસામાં રહે છે અને તે ભેરીદારા અથવા શાસોશાસદારા દાખલ થાય છે. તેમજ મોરક અને કપડાં તથા પોણી રસ્તે પણ લાગ થાય છે. ભેજવાળી હવા ગંદકી અને સ્વચ્છ હવા તથા સુરજની દીરજોનો અભાવ એ આ જંતુને રહેવા પોષાવાને શ્રદ્ધિ ને અતુકુળ સ્થળ અને જોગવાઈ છે સાધારણ ફેરનહી ૧૦૨-૩ બપોરે હોય છે પ્લેગના વખતે ૧૧૦ સુધી વધી જવાનું પણ બને છે.

રાખવાની સાવચેતી.

૧ ચોખી હવામાં વસવું.

૨ ખરે તથા ઘરીર સ્વચ્છ રાખવાં

૩ ગીચ વસ્તીથી અલગ રહેવું

૪ સામટા માણસોનો જમાવ થવા ન દેવો.

૫ ધોળના પ્રદેશમાંથી આવતા માણસોને ૧૦ દિવસ બહાર રાખ્યા સિવાય માનમાં આવવા ન દેવો.

-૬ ઉદરો भरवा માટે કે તે સ્થાન છોડી નિર્ભય રથજે જતા રહેવા કુદરતે તેમને નોટી-સથી ચેતવણી આપી સમજી તેના દુકમને માન આપે માથું ભારી પડ્યા રહેશે તો કુદરતના કરેલા દુકમના ઉપશ્વન માટે તમે તેના કોઈના ભાગી બનશો. " સુઝા ભેગું લીલું બળે " ઠા લાગે ત્યારે ભાગ્યેજ વચે આજુ બચે ચોખા ચોખાની સડાસડ વચે જતાં પ્રાણુધાત ધવાનો સો ટકા સંભવમાંની કુદરતના કાપડાનો ભંગ કરવાનું સાક્ષ્ય કરશે માં "જીવતો નર બદા પા-મશે " કુત્ખ વીના સુખ ક્યાં છે નહીં માટે યોડો કાંઈ કુદરતને માન આપી નિર્ભય રથજે વસવાનું સાચપણુ વાપરો.

૭ સુનો ઝેરી જલ નાચક છે માટે તેથી અંદર તથા બહાર મકાનને ધોળવા.

૮ બીનાસ મચ્છરને અનુકૂળતાવાળી છે તેમજ ધોળના જલને પણ અનુકૂળ છે માટે

૧ જરા પણ રાખશો માં.

૯ ઊંઘરડા આદી કચરો અને કાદવ ધર નજીક રાખવો નહીં.

૧૦ ઝાડો પેલાખ ધર નજીક ધવા દેવા નહીં.

૧૧ સ્વચ્છ હવા માટે બારી બારણા ખુલાં રાખો. કપૂરની કીટીઓ હવામાં મુકળે.

૧૨ ધરમાં સુવનાં કીરણો આવવા યોડાં છુટા જતામાં નળીયાં ઉભરી નાંખે. સુગંધી દુધ કરતાં રહેનો.

૧૩ ઘરીર પર સહન થાય તેટલો તંડકા જરૂર ખાળો

૧૪ ગ્રામ બહારની સ્વચ્છ હવાને જોમ અને તેમ લાભો વખત સેવળે.

૧૫ વાપરવાનાં કપડાં અને ચીજોને તડકામાં તથાવી વાપરળે કેમકે સૂર્યના કીરણો તમામ ઝેરનો નાશ કરે છે તેથી તેના જેવું ખીજી એક પણ " ડીસઇનફેક્ટ " નથી

૧૬ પાણી દુધ ઉઘાળી તથા ગળીને પીએ.

૧૭ ખાવા પીવાની ચીજો ખુબ ઢાંકીને રાખળે અને તે પર માંખાઓને એસવા દેશો નહીં લોખોતેરી ફળાદિ ધોઇને વાપરળે. અને નહાવો પીવાની સફાઇ રાખળે

૧૮ દિવસ તથા ગંતીએ ધરમાં અને આગજુમાં દુધ કરતાં ગળે.

૧૯ રાત્રે થોડીવાર ધરમા સગડીયો બગતી રાખળે.

૨૦ સંગીવદાહને ધોળ સખળ જોવા જરૂર પડે તો દીવસેજ જળે પણ રાત્રે ત્યા રહેશે નહીં, કારણ કે મત્રે ચંદ્રમાનું પ્રધાન્યપણુ હોવાથી મનુષ્યમા ચંદ્રપ્રાણુ હોય છે અને ચંદ્રપ્રાણુથી માણસ નિર્ભળ બને છે તે નિર્ભળતા તથા શરદ હવા અને સૂર્ય પ્રાણુ તથા સૂર્યના કીરણના અભાવે ધોળના જલુઓ તે સમયે પોતાનો આચાર ધમપ્રોકાર મરનપણે ચલાવે છે

૨૧ ધોળવાગા દંદીના ઝોરડામા સુતા નહીં.

૨૨ - પ્લેગના હારોનો સાસોઆસ લાગે તેમ ભેમશી-નદી પણ ને વાળુએવા પવન આવતો હોય તે તરફ ખેસજી.

૨૪ એકનાં એક કપડાં પહેરી રોખડી નદી મધ્ય સુધે કીરણોમાં તથાવી બદલતા રહેજી. પ્લેમની હવામાંથી આવે ત્યારે નાહી સ્વચ્છ ખીખાં કપડાં પહેરજી.

૨૪ ઉત્તરગરા કરશો માં. ઉઘાડે ચરીરે રહેશો માં. કાપે પગે પણ મોળા પહેરજી.

૨૫ ખરાબ હવાના પ્રદેશમાં શરશો માં.

૨૬ કાચાં કોહેલાં સડેલાં ફળ ખાશો મા, ચાક પણ ધોષતેજ વાપરજી.

૨૭ વાથી ખોરાકને વીધ સમ મણી ખાશો મા.

૨૮ મધ—તીખા મસાલા, મધીદા, કેરી ચીજો જીભના ચટાકા અર્થે પસંદ કરશો નદી.

૨૯ ધરમાં તથા મુતરવાની જમ્યા, ખાળ, મોરી વીગેરે સ્વચ્છ પરમેજનિય પોટાસનું પાણી શ્રદ્ધતા રહેજી. તેમજ નહાવામાં પણ તે વાપરજી.

૩૦ નીચેની દવાતું વખતે કાપતે સેવન કરતા રહેજી કે નેપી કરીરમાં પ્લેમનાં વીધનો પ્રચાર થવા ન પાગે.

શ્લોક

સીતાયાંપલ્લમાનંતુ વાળપુષ્પં રસપલં

પીવેયો માતરૂપાય મુપકસ્ય વીપાપદં

અર્થ—સાકર શેર ના, શ્રીપંખનો રસ શેર ના, અને ભેળા કરી પીવાં. આ ડોઝ ત્રણ વખતમાં પીવો.

શ્રી પંખ મધ્ય ભેતના ઝેરને હણુનર છે.

મુપાકનીપત્રપીપ્વા જેરીશ્રીફલસમંન્વીતં

સીતા પીવેયોમાતરૂપાય મુપકવોકનીજ્વરાપદં

અર્થ—મુપાકની (ઉંદરકની જેનાં પાન ઉદરનાં કાન જેવંજ વાપ છે તે) હોકા જેને 'હાળીયા' ના નામથી ઝોળાયે છે તેનાં પાન તોલો-૧. શીરજ જેરી (જેરી નાળીએર) વામ મે, સાકર તોલો પ્રત્ય વાટી પાવાથી પ્લેગ અવસ્થ મટે છે કેમકે ઉંદરના વીધની વીધીલા યાજનામાં તથા પ્લેગના જ્વરને મહેરીયા અને ટાઇફાઇ આદી જ્વરને દણુવામાં આ વનસ્પતી રહેલા નબરતી છે.

મૂંડંદરીરસપાપલમાનંતુ સીતાપલ્લમેકસમંન્વીતં

પીવેતમાતમધ્યાનસાયં મુપકસ્યવીપાપદં

અર્થ—ઉંદરી જેને મો'ઉંદરી કહે છે તેનો રસ તોલો પાંચ, સાકર તોલો દસ; એ 'પ્રમાલે' મૂળવી દીવસમાં ત્રણ વખત દેવાથી ઉંદરના વીધથી સોદીમાં થયેલ ખીખાડ અને તેથી આવેલો જ્વર સ્થાનત થાય છે.

ઉંદરની દવાએ જ્યા પ્લેગ આવતો હોય ત્યાં વખતે વખતે પીકી "હાળીયા" ના પાંચ પ્લેગપર અંકશીર જણુવાં છે માટે તેની માળા બનાવી પેરતી તથા ખીખાં વાટી સાકર તારે પીવાથી ધણેજ દાખરો થાય છે તેમજ બકાન અને લીમડાનો પાન અને સાકર પણ ઉત્તમ છે.

હોંડાનીન અંજીર જણુવે છે કે આશીષન હોકા પ્રચુનાં નામ તેના ફેરવવામાં આવતી માળામાં હાળીયાના ખીખાં નાખી પહેરના તેથી તથા આ ખીખાંની દવાથી કોસ્ટે-ટીનોપમની

ધરપીતાલમાં ધણા દર્દીઓ બચ્યા ને તેમણે ઘણું સારૂ નામ મેળવ્યું અને પહેલે ઉપર આ દવા “ ઇમનીલીયા દેવા ” એક અકસીર દવા છે. એમ કહેવામાં કંઈ હરકત નથી.

આજ મુધીના અનુભવનો ઉલેખ.

આ રોગ વિશે આપણી પાસે જે જે ઇતિહાસ મેળવ્યું છે તે ઉપરથી જણાય છે કે,

(૧) આ રોગ હંદર અને મગજને વીધાળ્ય છે.

(૨) તે એવી રોગ છે.

(૩) તાવ, ફેફસાનો વરમ, જમ, બેશુદ્ધિ, સનીપાત, મગજનો વરમ, આંતરડા ને હોનરીમાં વીધ્યા તેથી ઉઘડી, શરીરમાં ગરમી લોહીના બીજાંથી જાંગ, બગધ, ગળાની આસપાસ સંધીમાં મોઠાં ઉપકડુ, તેમાં અગ્નીના જેવી દાહ ન્યુમોનીઆના કારણથી અસાધારણ અશક્તી થઈ આવી એ ઉપદ્રવ દર્શાવનારો જાણીતો આ રોગ છે.

(૪) ફેફસાં, મગજ અને લોહી પર વીધમય કરતો હોવાથી જલ્દી મૃત્યુ લાવનારો અસાધ્ય રોગ છે.

(૫) આ રોગમાં મજ્જાની સંખ્યા સેંકડે ૫૦ ટકાથી ઓછી ભાગ્યેજ હોય છે. પાતકી સ્વરૂપમાં ૯૦ ટકા મરણનું પ્રમાણ આવે છે.

(૬) આ પાતકી રોગમાંથી બચવાને આપણે જાણે હજી વીજવર્ત નીવડ્યું નથી અને જે સોફાએ આ રોગના ઇતિહાસનો કાળજીપૂર્વક અભ્યાસ કરી જાને અનુભવ મેળવી. આ રોગ સંબંધે જે જે કંઈ જણાવ્યું છે તે તેની ખરેખર સાક્ષી અથવા જુલ્યાની છે. વળી

(૭) ચીકિત્સાશાસ્ત્રના કાચમાં ડૉ. કાપલેન્ડ કહે છે કે—

“ અત્યાર મુધી મરકીલી દવા તદન છોટ વેડુ છે ” અને તે લેખાગ્ર જેવું છે; તેમજ

(૮) ૧૮૩૫ માં ઇજમમાં પ્રવર્તેલા આ રોગના દર્દીઓના ઇતિહાસનું અવલોકન કરતાં જણાય છે કે

(૧) સખ જુલાળ આપવો,

(૨) રસ ખોલાવવી,

(૩) સખ ઉપાયો લેવા, જે તદન જુલ મરેણું અને નુકસાનકારક છે.

(અપૂર્ણ.)

ગરીબોના ગામડીઆ ઉપાય.

(અનુસંધાન ગતોકથા)

(ભેખક વૈદ્ય ફલિભદ્રાસ દરજીવન પોરબ)

૧૩ આકડાના પાનનું બંધાણ—પેટ ઉપર એરંડીઈ, ચોપડી પાન ગરમ કરી પેટ ઉપર બાંધવાથી પેટની દીવાલોને નરમ પાડી ધણો ફાયદો કરે છે.

૧૪ વડાનાં પાનનું બંધાણ—પાન ગરમ કરી પેટ ઉપર એરંડીઈ ચોપડાં. તે ઉપર પાન મુકવાં, તેથી પેટની દીવાલોને નરમ કરે છે.

૧૫ કળીસુનાનું બંધાણ—જવરના ઉત્પન્ન ધણેથી ગાંઠ ઉપર મધ ચોપડી ઉપર કળીસુનો ચોપડી ઉપર વીસાવતી ચોરસ પાન ગરમ કરી બાંધવાથી ગાંઠને ગાળી દે છે.

૧૬ આવળ-અરણીનું બંધાણ—બન્ને જાતનાં પાન સહ આંખાદળદર, મેંદાસકડી, મીંખાં મુખ મેળવી બાકી બંધાણ બાંધવાથી લોહીની ગાંઠને ગાળી દે છે.

૧૭ ઠાણીઆનું બધાણુ.—તેમાં આંધાદગર, મેદાવડી તથા સિંધાણુ બરી બારી બધાણુ કરવાથી મોહીની ગાંઠને વીખેરી પિત જ્વરની દાતી કરે છે.

૧૮ રીંગણીનું બધાણુ.—મે મોઢા રીંગણીં સુધ તેમાં શાહખાર બરી ઉપર કપામારી કરી એક કાંઠામાં તણે સારીઓના કટકા બરી ઉપર રીંગણીં મુખી બાધવાં, તે રીંગણીં બાધ રહે એટલે બરોળ ઉપર બધાણુ બાંધવું. તે ઉપર ઉઠ્ઠનો શેક કરવો.

૧૯ ડુંગળીનું બધાણુ.—ગરપાલ ડુંગળી લાવી તેને જરા જરા ચીરવી, તેની વચમાં પાંચ જાતના કાઠ બરી ઉપર મુજબ બાધવી તે બરોળ ઉપર મુખી બધાણુ બાંધી ઉઠ્ઠનો શેક કરવો તેથી બરોળને ગાળી નાખે છે.

નોટ.—આ સિવાય ઘણી જાતનાં પાન બારી પેટ ઉપર મુકવામાં આવે છે તેથી વિવિધ પ્રકારના બધાણીઓનું ચમન પામ છે.

બુટી બુટી જાતના માંડા.

૧ ઝામરવાનો માંડા.—જરખનાં લીંડાં શેર ૦૧, જવનો સેટ શેર ૦૧, અજમેો નવરાંક, માલકાંકણી નવરાંક, આકડાનાં પાન, કુખાનાં પાન, રીંગણીનાં પાન, કઢવી વુમડીનાં પાન આ સર્વે પાનનો રસ કાઢી ઉપરની ચીખે તે રસમાં મેગથી એક રોટલા તરીકે કરી માથે બાંધે, તેવો બધાંસુધી ઝામરની અસર વર્તાય ત્યાં સુધી બાંધ્યા કરવો.

૨ વાંધનો માંડા.—લીંખોળીનું તેલ, માલકાંકણીનું તેલ, નગોડતુ તેલ, ઉંઢામળાં નંબ ૪ મલ્લનાં સોટનો મેદો શેર ૦૧ તે સરવે એકત કરી માથે મડિા બાંધ્યા કરવો.

૩ સન્નિપાતનાં ઘેનમાં માંડા.—પંડનો સેટ, માલકાંકણી, તીખાં, અજમેો, સરવે એકત કરી એક બાણુ પકવવો, તે માથે મુકવો તેથી જ્વરની અંદર મનુષ્ય રચીત ચાલ મધ જમ છે ત્યારે આ માંડા બાંધવો.

૪ મગજમાં ગરમી ચડી જવાનો માંડા.—મેદો, સુખા, કપૂર ગોટી ૧, સરવે એકત કરી માથે બધું બરી દધ દુરન સુધ જવું તેથી દુરત ગરમી કતરી જાય છે.

૫ મગજમાં ચમકાવેગ—મેદાનો સેટ શેર ૦૧, અજમેો તોલા ૫, વજ તોલા ૨ મેગથી માથે બાંધી સુધ જવું તેથી માથુ ઉતરી જાય છે. આ માંડા સુવાવડી બીઓને મલ્લો ઉપયોગી છે.

૬ મગજમાં ગરમી ચડી જવો.—સખન બધુંકિનાર તાવમાં મગજ ઉપર કેટલાક ઘોઢો રખેલી કાપલીમાં બરડ નાખી માથે રાખ્યા કરે છે.

ચાટણુ

૧ ચાટણુ.—પીપરીમૂળના ગોડા, સેધન, મુંક, પીપર, સરવેને ઝીલું વાટી જ્યાં નરમ કરી એક સાલચોળ જેવું કાઠાક કરી તેમાં રેડી ઉપર કાઠી દેવું તે ચાટણથી જઢામી પ્રદીપ્ત પામ છે, ચણ, પેટમાં કુડકુડ બોમવું વિગેરે કટલાક દરદમા દિતકર છે.

ખરડ ચોપડ.

૧ રીંગણુ, સુવાદાણા, ઝેરકાચણુ, કીડામારી, કડું, મુંક, એ સરવે ચીખેને ઝીલું બુટી સુવાવડી બીને સરીરે ચોપડવાથી સરીરમાં પ્રચલેલી ખટાણ, સોળ, તાવ વિગેરે દરદમાં બેરાંઓ આ ખરડ કરે છે.

૨ અજમેો, કડું, મુંક, તીખાં, મમુદ્દીણુ, કીડામારી, કુંમળીનો રસ આ સર્વે ચીખે એકત કરી એક સાલચોળ જેવું કાઠાક કરી તેમાં ઉપરની કવાઓ નાંખી ૫છી કુગરિ ચોગવું તે પછ ઉપર મુજબ સુવાવડી બીને કાપેલો કરે છે.

૩ પીણુડી, રાસ, વાટી પછે ચોપડી ઉપર આંકડાના પાન લગાડી શેક તેા સુવાવડી બીને પગની અંદર મડી જાય છે.

જીવન.

એ ખરેખર જીવનજ છે. આ જીવનનો ચાલુ ઉપયોગ કરવાથી દીર્ઘ જીવન પ્રાપ્ત થાય છે, મગજ પુષ્ટ થઈ શુદ્ધિ અને પાદચક્રિત વધે છે, ધાતુગત રોગો મટાડી શરીર પુષ્ટ બનાવે છે. આ જીવનની બનાવટ સર્વોત્ક્રમ હોવાથી આજે સર્વ કોઈના જીવન કરતાં તે શુભમાં ઉત્તમ જણાયું છે. તેમાં પડતી વસ્તુઓ વનસ્પતિની અને તુલસી ન કરનાર છે. ખાવામાં સ્વાદિષ્ટ, દેહજ્વલાર અને આરોગ્યને જાળીને માટે ફાયદો બહુનાર છે, નજળાઈ, પાકુ, ખાંચી, કાષ, સમદહી, મરડો, અગ્નિપીત તથા ધાતુવિકારના દરદોમાં તેનો શુભ અનુભવ સિદ્ધ છે. અમે ખીજાઓની માફક દલકા જારી છુંદા દર ન રાખતાં માત્ર બારે-ત્રે જેમાં બધો અને કિંમતી માવાઓ પડે છે તેવી એજન જાત બનાવીએ છીએ. અને જેનો જનસમુદ્ધ છુટ્ટી લાભ થઈ શકે તે માટે વધુ નફો ન લેતાં અર્થ જોગજ તેની ૧ રતલનાં કાગળી કીમત રૂ. ૧-૮-૦ સખી છે. ત્રણની કીમત રૂ. ૪-૦-૦ પેરિયુલુડુ વિધાર્થીઓ, મગજનું કામ કરનારા, માસ્તરો, વજીરો વિગેરે માનસિક મહેનત કરનારને તો તે અમૂત તુલ્ય છે. અરેરાથી કામેથીર નથુરામ લખે છે કે, જીવનથી ઘણો ફાયદો થયો છે. વ્યાપિ હજાર પશુ આપક એક, માત્ર ખીરસામાંજ દવાખાતું.

અમૂત જીવન. (રજીસ્ટર્ડ)

નામની અમૂતમય દવાનો ફાલ ઘણા વિદ્વાનો, અને તખીજોએ તથા જનસમાજે તમામ રોગો ઉપર ખાત્રી કરી લાભ મેળવેલો હોવાથી, દરેક ઘરમાં ધરમતુ દવા ધધ પડી છે. આ દવા પાસે રાખવાથી કોઈ પણ રોગની ખીજ રાખવાની જરૂર રહેતી નથી, કારણ કે તે શરીરમાં થતા અંદરના અને બહારના રોગોને માટે રામજાણુ ઉપાય છે. આ દવા જે તમારી જીંદગીની ખાંધ કરતા હોય તે હામેશા પામે રાખજો. તેનાથી, અજીરણ, અતિસાર, દિરદીરીઆ, ઉદરસ, ગરમી, ઉલ્ટી, વા, કમળો, દોનો દુ.ખાવો, બંધકાચ, નજળાઈ, કોસો, કૂમીઆ, ખસ, શુમકા, ગોળા ચડવો, ક્યુંક, તાવ દમ, દાંતો ખાવો, દાદર, નકુપકતા, પ્રમેદ, પ્રદર, પાંડુરોજ, બરોજ, પ્લેગ, માયાનો દુ.ખાવો, મધુપ્રમેદ, કાષ, રતવા, ક્ષે, વીર્ય, દે પ વાળો, સસણી, વરાધ, સધિવા, મુવારોજ, દરસ, હેડી, હાઈડીસીઝ, શબો, પીસીરીયા, ઈ, રાંત, નાક, કાનના, દરક સોજા, વીછી, સાપ, ઉંદર, હાકાયા કુતરાનું એર, કંઠમાળ, દાંતનું, વિગેરે સમગ્ર તમામ દરદો મટે છે અને તેથી તેનો ફાલ દરેક માણસ લાભ લેતા થયા છે. કી. રૂ. ૧.

હરસ નાદાક મુદિસા—આ દવા મુકા કે દુખતા, અને દુઝતા દરસને મટાડવામાં રામજાણુ કામ કરે છે. ઘણા માણસોએ તેનો ઉપયોગ કરી ખાત્રી કરી છે. આપાટે જતા ભોંછીને તો તે એકજ દિવસમાં બંધ કરી દે છે. બહાર નીકળેલા ખુટા જેવા દરસનાં મસાને તે એકદમ બેસાડી દેઈ સમાર્પ દેઈ. એપરેસન કરવાની જરૂર રહેતી નથી, તેગ મટવા પછી ફરી થતા નથી દરત દમેશાં સાધુ બાવે છે, જૂળ કડીને લાગે છે. અને શરીરને શક્તિ આપે છે. કી. રૂ. ૩-૩- અનુપાનના કાગળી કીમત રૂ. ૨) બનેલી કીમત રૂ. ૫-૦) સાથે મનમ મફત

વિધાર્થીઓની શુદ્ધિ અને યાદદાસ્તી વધારનારી દવા.

મેમોરાઈન. (રજીસ્ટર્ડ)

તેનાથી મગજ ઉપર ચારી અસર થાય છે મગજ શાંત અને સ્થિર થાય છે શાનેદિય સનેત થાય છે. શુદ્ધિ તિવ્ર અને સહેજમાં વાદ રદી શકે તેવી યથા યાદદાસ્ત વધે છે. બાળક બહુવામાં દોષીયત અને ચાલાક થાય છે. શરીર પુષ્ટ બનાવે છે. વીર્ય અને ભોંછીને વધારી શક્તિ આપે છે. નાનાં બાળકો, વિધાર્થીઓ, રકુલ માસ્તરો અને મગજનું કામ કરનારોએ માટે મગજને પુષ્ટ કરનાર આ સિવાય ખીજું એક પણ આપ નથી. કી. ૧ ની કીમત રૂ. ૧-૦-૦ પો. ૦-૫-૦

દેવે કેમીકલ વર્કસ—અમદાવાદ.

સામાજિક, ઐતિહાસિક નવલકથાઓ.

અને બીજા ઉપયોગી પુસ્તકો.

અકલ્પતી અરોહ—બોદધર્મી મહાત્મા અરોહના સમ્પત્તી અર્થે અંતિમસિક મૂલિત નવલકથા.
લગભગ ૩૫૦ પૃષ્ઠ ને સોજેરી પુર્વે કિંમત રૂ. ૩.

ચાંબેરવાલી જોડને આંખની કણી! સર રતી-દુનાય ધોગોગુન કેતમ સાંમાગિક નવલકથા જે
ખડા પુરી થઇ છે. કિંમત રૂ. ૧-૨૨-૦

પ્રેમદાદેવી ઉર્દૂ મેરીયા બહેન—લેખક મોજાસાના રહીલ મજિલાત વિષયનાથ વાલિદ મામા-
જી નવલકથા. કીમી આઃ પેશ ૩૦૦ પાનાં મેરીયા પુર્વે કિંમત દોઢ રૂપિયા
યાત્રોઈમિલા પાને આદર્શ આર્યા—તેજ તેજકતી સામાજિક નવલકથા પાનાં ૨૫૦. પુર્વે મેરીયા
કિંમત સવા રૂપિયા.

કુચુમ્-કા—મરખતીચકની ધારીથી લેખક પ્રીતમજાન ધીંગજી ને આદરખીય
વિચારોની વસ્તુમકલ પુર્વે મેરીયા. કિંમત મવા રૂપિયા.

પ્રતાપસિદ્ધ—(મવાડના પ્રતાપી મહારાજા) લેખક કાલાબાઇ રામચંદ મહેતા, પુ. રો. ૧:
પેશ ૫૪ ૪૦૦ લગભગ કિંમત એક રૂપિયા.

પાપ અને પશ્ચાત્તાપ—ભાગ ૧-૨ ભાગ લેખક હિરવજી હુવલીયામ ડંકર. સામાજિક આ-
ચારુત ઉત્તમ ગજાએલી નવલકથા. કિંમત રૂ. દોઢ.

કુચુમ-કા—રેનોર્સસવા એક નોરેત ઉપરથી લખામેલી કિંમત રૂ. અડી.

કુચુલમજીન—મામાજી. કતો કુચુરાવ લોગાનાથ હીવેરીયા. ખી એ કિ. રૂ. અડી.

ગીલેતની—પ્રો. બેર્નન ની વાર્તા ઉપરથી મહારાજામા બાબાન્તરકતો રા. ના. રાકરના
અચુતપાસ દેને, ખી એ. કિંમત આઠ આના.

દીવાને સાગર { સ્વાગતના કાવ્યો, ગરોબો તથા સમરો, પ્રેમમંત્રિ અને શાનરેદાખના
બહારનો સંગ્રહ. 'કનાપીના કેનારના કેના' લગભગ-૫૫૦ પૃષ્ઠો
દગદગ મન્થ. તારક 'લક્ષ્મીગુપ્ત'નું બાબાન્તર-તથા તુરીની પરિભાષાના વિસ્તારી સામ-મન્થ
સાથ જાડા ગ્રેસ કાગળ અને મુદ્ર છપામ તથા પાકી બધાઇ કિંમત રૂપિયા અડી.
ખામ હંચી આશુતિની કિંમત રૂ. ૩-૮-૦

ચૂરોપનો પ્રવાસ—(સંગ્રહ-૩૮ ચિત્રો.) કિંમત રૂ. ૩.

ત્યાંના જુદા જુદા સ્થળોના દેખાવોનાં ખામ લીધેલાં ૩૮ ચિત્રો; રમી ગાઠ
પેશ રંગ: ઉપરાંત પૃષ્ઠ અને પાકું પુકું. પેતાના પિતૃ તથા પત્ની માથે જ્ઞાને પ્રવાસ
કરીને ૨૦ લાગતાં લખનાર-રા. રા. દલાનય ચિતામજરાવ-ચુતુમનાર; ખી એ, એનએન'ખી
સીએ તેમજ બાબા પેશ કસ્ટાયા વગર-રમયી આ પુસ્તક વાચના સનવાય છે, ને
ધેર બેઠા તે દેશ સખીનું સત્ત્વ જન મેશ્વર છે દરેક લાલચીમાં ખામ ગળવા ચોગ છે

જર્મનીની ઉન્નતિ શાથી થઈ?

આ પુસ્તકમા જર્મનીમાં વિમાનકાન્તિ, પેપાર, ઔદ્યોગિક યુગ, જમનોનું વિધિય લખન,
ધર્માશિષ્ણની સાગાઓ, ઔદ્યોગિક મંડળોની યેજના, કારખાનો અને મજુરો મંજરી સમગ્રે
માથે લીધેના કાર્યો-જેવા રૂ. ૧૬૫, તહેર, બેતીનાડી, હનરકરોગો, પ્રજામરખન અને ખા-
સગજની યોજના વગેરે, રાષ્ટ્રને વિસ્તાર તથા છીઆઇ મગ અને જર્મનીનો પુર્વ કિંમત ૫૫
તથા સામાન્ય માહિતી; વગેરે જર્મની વિશે પુરેપુરી માહિતી આપનારા ૨૪ પ્રકરણો છે

કિંમત ૧-૨૨-૦.
હવનકાલ અમરશી મહેતા, પીરમશાહરોડ: અમદાવાદ.

સીના માથાનો શણગાર.

નરમ-સુંવાળા-અદ્યક્ષીત-કરચવીદાર
ખાલ કંઈ સ્વને યા ક્યા
બરથારને નહી ગમશે ?

એવા ખાલ બનાવનાર એકજ
તેલ છે અને તે જગમગિલ

કામીનીઆં એમલ છે.

સીના શણગારને માટે જેટલું જરૂરું
તેટલું જ મગમગારી કરનારાં પુરુષો અને
અવધારી વીવાર્થીઆ માટે અગત્યનું છે.
આ તેલ લગાડનાં તપેલું, માથું
હલગર થાય છે-માથાનો દુખાવા
છે યામ છે અને ખોડાની ધનનસન
રહેતી જાયો.

ઉત્તમ વંસોજાઓની બનાવટ છે-
સીનાનો આદ મળ્યો છે-અને આખા
દેશમાં પ્રસિદ્ધ છે.

અરધા આનાની દીકરી મળ્યાથી
નસુનો મક્કત સોડસવામાં આવ્યા

ધી એંગલો હંડીઅન ડ્રગ એન્ડ
કેમિકલ કું.-ગુમામસીદ-સુખકં.

સંદર્ભ

ઓટો

રાજા

દીલ ખહાર

(રજીસ્ટર્ડ)

દીનને ઓનર આપનાર, મનને પુનઃનિર્મિત કરનાર, અસંખ્ય દુઃખોના આદિની સુગંધીઓથી
બરેલુ છેત્રાના છેડી બનાવતું રીપીરીટ વર્ગરું સર્વોત્તમ સેટ છે. હજી ચાર પાચ દીપાં કંપડાં
અથવા માલ ઉપર છાંટાયેલી વાપનાગને તથા તેની સ્નામપામનાઓને, સીંગી પુરુષોએ
સુગંધીમાં મહી દે છે, બીજી કેટ પજુ જાતનું સેટ ખરીદના પડેલા ઓટો દિલખહારમાં
રિપીરીટ નહી હોવાથી આતર તરીકે પણ વાપરી શકાય છે.

દીમન નાની બાટલીના ૮ આના, વચલી બાટલીના ૧૨ આના, મોટા અર્ધા સાસની
બાટલીના ૩ ૨, નમુનાની બાટલીના ૨ આના, સુગંધી કાર્ડો એક આનો.

મોલ એજન્ટ:-

ધી એંગલો હંડીઅન ડ્રગ એન્ડ કેમિકલ કું.-સુંખા

માસિક જોડાણ દેવસ કર દરેકે ખાગખાગ આવેલા ચોતાના શ્રી બાગ્યોદય પ્રિન્સિપલ પ્રેમ
ચોતાને માટે આપીને તેમ જ મનુષ્યોને દેવસ-ર દરેકે પસંદ મળે.

વિષયાનુક્રમશીક્ષા.

વિષય.

પૃષ્ઠ.

વિષય.

પૃષ્ઠ.

૧ મહાર	...	૩૨૧
૨. ઉપદેશ	૩૨૨
૩ કેટલાક અટોળ કાટલા	૩૨૩
૪-આત્મબોધ	૩૨૩
૫ ઉન્નતિ શી રીતે થઈ શકે ?	...	૩૨૪
૬ ગ્રામીણી વિશુદ્ધાનંદનું ચર્ચા.	...	૩૨૫
૭ ગ્રામી આત્મચાત્ર...	...	૩૨૬
૮ મહાગણા હમીરમોહ.	...	૩૨૭
૯ નવીન વિદ્યાની શોધના મોહમાં કેટલીક	...	૩૨૮
ગ્રામીન વિદ્યાઓનો ચર્ચો લેખ	૩૨૯
૧૦ ગ્રામીણી વિચાર.	...	૩૩૦

૧૧ વ્યાપાર ધર્માર્થ વિનય મેળવવા માટે	...	૩૩૧
સંસ્કૃતો ઉપદેશ	૩૩૨
૧૨ જ્યોતી મળે ત્યારે સાત જાન મેળવો. ૩૩૩	...	૩૩૩
૧૩ દેશમાં વપરાતી પદ્ધતી જાહેર દવા.	...	૩૩૪
ઓતી જનાવરા	૩૩૫
૧૪ રોગ અટકાવવાનો અનુભવસિદ્ધ અને	...	૩૩૬
જન્યમ વિનાનો ઉપાય-પાણી.	૩૩૭
૧૫ મરુદી-રોગ-અતીરોહીણી.	...	૩૩૮
૧૬ સર્વદેશના ઉપાયો	૩૩૯
૧૭ રોગની દવા	૩૪૦
૧૮ રોગનો ઉપાય	૩૪૧
૧૯ દરેક પાપાણુમેદ	૩૪૨

આહોકોને સુચના.

આહોકોને વિનંતિ—આગોદપના નવિન આદક કરી મોહકવાનાં પોસ્ટ કાર્ડ બેના અ-
કમા દરેક આદક ઉપર મોહકવામાં આપ્યા હતા જેમાંના પ્રજાએ નવા આદકો કરી મોહકવા છે,
પણ હવે સુધી જેમણે નવા આદકો કરીને મોહકવા ન હોય તે આપણા છે કે હવે તે સત્તર
નવા એક બે આદકો વધારી તે કાર્ડ બરી મોહકજો.

આગોદપનું પ્રાયશ્ચ વર્ષ આપુ માર્ચ માસથી શરૂ થયું છે તેનું વાર્ષિક લગાજન ૨
૦-૦-૦ ભેટના પોસ્ટના ૦-૨-૦ સાથે ૩ ૨-૨-૦ છે. આક્રીકા ખાતે લગાજન શી. ૪ છે.
લગાજન વર્ષની શરૂઆતે લેવામાં આવે છે. અને લગાજન માટે ભેટનું પુસ્તક સ્વર્ગીય-મુખ
લી. પી કરી મોહકી, લગાજન ૩ ૨-૨-૦ વધુષ્ટ હવામાં આવે છે. આક્રીકાના મોહકોએ
શી ૪ નો ક્રીડા પોસ્ટલ આર્કાઈ મોહકી નામ નોંધાવવું કારણ વી. પી થનુંજ નથી. આ-
ગોદપ ૨૦ અગ્રેજી મામતી ૧ લી તારીખે નિયમમજન ગદાર પડે છે જેમાં તે મહાનાની આંખર
સુધી રાંધ નેઈ ન મળે તો અમને લખી જણાવવું

આગોદપના આહોકોની સંખ્યા દિન પ્રતિદિન વધતી જતી હોવાથી પાઞ્ચા અકા ખુરી
પડે છે આ વગેરે પણ માર્ચ અને એપ્રિલના અકા ખુરી પડવાથી નવિન આહોકોને મે મામતી જ
અકા મોહકવામાં આવે છે, હવે તે પણ ખુરી જવા આપ્યા છે. માટે નવીન આદક યવા ધ-
ચનારે તાજા નામ નોંધાવવા, કારણ કે પાઞ્ચા અકા ખુરી પડતા તે મળી શકતા નથી.

નવીન આહોકોને રૂ. ૨. લગાજન ભરવાથી કેટલો લાભ મળે છે ?

દર મામે ૮૦ પાનાનું કિતમ વાચન ઉપરાત-સ્વર્ગીય મુખ નામના પુસ્તક ઉપરાંત

કીમત

આહોકોને આજી કીમતે.

ધીવરક સંહિતા	૫-૦-૦	૩-૦-૦
ધરના વૈદ્ય.	૨-૦-૦	૦-૮-૦
વૈદ્ય યાને વૈદ્ય ભાગ ૧	૦-૧૨-૦	૧-૦-૦
વૈદ્ય યાને વૈદ્ય ભાગ ૨	૦-૧૨-૦	૦-૮-૦
વિનોદ્યક	૧-૦-૦	

મર્યાદા—કાયદાનો શિક્ષક તેવાર થઈ ગયો છે જે સમજી હેન્ડમીશિ આજના અર્થ સાથે
વહેચવામાં આપ્યા છે કીમત ૨ ૮ છે, પણ આહોકોને આ મામતી અદર જે તે પુસ્તક મેં
પરી તો ૨. ૭ માત્ર મળે આ માત્ર પછી મજાનનાર પામે ૩ ૮ પડશે

તત્ત્વો.—લગાજન, અમલ, આદ.

ଶିଳ୍ପଶାଳା

જે તમે ધણા ધણા ધંધા કરવા છતાં પણ દમડી દેખતા ન હો, વેપાર ધંધા કે ખીજા કોઈ-
નુંમાં ધારેનો સાત્ર ન થતો હોય, ખેતીમાં વીસ પચીસ ઘણું પદ્ધતવાની કળા હોય, હુન્નર કળાનું સર્વો-
ત્તમ જ્ઞાન મેળવી કળા કુશળ મનનું હોય, ક્રામપણ ધંધાની સાથે દળદો રૂપિયા સહેલવી કમાવ ચકાસ
એવી શોધોને શીખવાની કળા હોય, અને આજ બ-મમાં લાખો અને કરોડો ધનના રવાખી બનનું
હોય તો આજેના આ પુરતક મંગારી ઉપયોગ કરજો. આ પુરતકના ઉપયોગીપણાની દળદો સરકારીકેટ મળવાય.

તેની અંદર બાર બારમા અને ૧૬૦ પ્રકારોમાં તમામ પ્રકારના માનવો, શીષીનો અને કળાઓનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. તેની દુક નોંધ નીચે પ્રમાણે વ્યાખ્યાની સમજાવી.

ભાગ ૧ હો—ધનનું મદ્દલ જેમાં ૨૦ પ્રકરણ છે. ભાગ ૨ જે—જેમાં ૮૦ પ્રકરણ છે. જેમાં ધનવાન યવાને કેવી ચોખ્ખતા પ્રાપ્ત કરવી તે છે. ભાગ ત્રીજો—ધધાની શોધ બાને ક્ષણ ધધાથી ધન-

વાન થવાય છે તે વિષે. સાગ ૪ થો—લુહા લુહા પ્રજાગ્ની તોકરી જતી રીતે પ્રાપ્ત કરવી તે વિષે. સાગ ૫ મો વેધાર—ધનવાન થઈ શકાય તેવા લુહી લુહી જાતના વેધારો. સાગ ૬ હો એતી—

જામીનની કસ શી રીતે વધારવા, ખાતર ક્યા પ્રકારનું હોય જામીનમાં ફેંદા નાખવું વિગેરે ઉપરાંત
 બરસાદ, પાણીની તંજાચ શી રીતે પુરી પાડવી, જુદી જુદી જાતનાં અનાજ, તથા મરી મસાલા વિગે-
 રેનાં તાલેલો ખાતર કેવી રીતે કરવું કે એમાં એકાદક દર વરસ કરતાં દમકે વધી મુખી વધી શકે વિગેરે

ભાગ ૭ મો—ખનીજ પદાર્થોથી ધનની વૃદ્ધિ—મોતું, રૂપ વિગેરે ધાતુ સંબંધી પ્રયોગો ભાગ ૮ મો—
અવેશતત્વો વેપાર, હીરા, મણિક, મોની વિગેરેનો વેપાર ભાગ ૯ મો તુલસર ઉદ્યાગ—રંગનો ઉપયોગ,

કામળનો, કાચનો, સાણુ બનાવવાનો, મીઠુબત્તીનો, ફાટિમાદરનો ઉદ્યોગ, સીમેન્ટનો, પાનિખનો, સાબનો, રાઈનો, બદનનો, દીવાસળાથોનો ઉદ્યોગ, સોનું અને રૂપું બનાવવાના, પ્રયોગો બનાવવી, કૃષ્ણ, પીનગ નિમેરે

લુહી લુહી જાતની, ધાતુ અનાવવાના પ્રયોગો, ધાતુઓના અધા કે મેલ ડાલવા, પત્થુ હિપર ગાંઠો દરવા, વીજળીના એટરી અનાવવી, સાફકાં રગવાનો, અવ જંતુઓ, સાપ, માંક વિગેરે અનેક જંતુઓ દુર

અંગારા, ઠપકા, પાટ, કાગળ, કાચ માતા, વિગેરે હરેક વસ્તુના ઉપર મુદ્રા મારવાના વ્યવસ્થા કરવાની, સુઘ ધી બનાવટો, કંકુ વિગેરે પરસ્પર વસ્તુઓની બનાવટ, બનાવટી પથ્થર, દાંતીદાંત, ચાખ્ખા, યોગી માણેક, ચોખ્ખાગર માં દીક્રા કેસર, કસ્તૂરી વિગેરે બનાવવી. સરીરને સુદર બનાવનાર

અયોગો, આઈસક્રીમ બનાવવા, ચરખતો, ચતરો બનાવવા, સુગંધી તેતો, ઢેર બાઈતો બનાવવા, લવંડર, ડાલનવોટર, મુઠાખજળ વિગેરે બનાવવા, સોડા લેખોને વીગેરે બનાવવા બીજીકી બીજીકી કાપી, મીઠુ કાપડ

જાનાવડુ, પેન્સીલ જનાવી, દેશવાનું ઘરખાનું બનાવડુ, તરફક બન શોધી દારૂં, ચમત્કારક પ્રયોગો,
બદ્ધ પ્રયોગો, કેટલાક ઉપયોગી કુર્મો, ખસ, ગેસના દીવા, વીજળીનું તારીય, ક્યુરીની માથા પ્યાણ,
જાનાવડુની રોના સંગ્રહિત કરવાનો નિયમ, વિશેષ ગમે તે બનાવડુ ભાગે ૧૦ મો—વેલ્ક—વિભાગ

અગ્રેષ્ઠ દવાઓ, બુદ્ધિ બુદ્ધિ ભગતના આર્થો અને એસેન્સ બનાવવા, અગ્રેષ્ઠ પેટન્ટ દવાઓ નવી કે, આયોરિટ, એન્ડ એથોનીયા મીકચર, નાઇટરેટ એન્ડ આપન, પોટાસ, ક્વીનિઝિન આઇર્ન ગીકચર, એન્ડકસાઇડ

બોજ શપર, પીનકાલર, દલોરાણન, સાન્ડીઝ એસીડ, ક્રાઇસ્ટીન, વાઇટ એસીડ, રબુઆર એસીડ,
ફારફરસ, એન્ટીકોનિયા, ડીપીઆના ટોનિક પીસ, ફરમ પીલ-ગીરપ-સારસપરીતા, પાચામૃત વાષમ.

* આર્પત પીસ, હોમપાથિન્ડ આર્પત કવિનાઇન ગેળી, સીરીપ આર હાઇપોફોરેટ આર લાઇમ, વિજેરેની

સેવ, સ્વચ્છતા, અર્થિક, પરિચર્યા હપાયો, પાઠો, ક્ષાર, મુરબા, અથાઈ, મોઢાઈ વિગેરે. ભાગ ૧૧ એ
કેળ પ્રાપ્તિના સાધ્યમિક હપાયો, ભાગ ૧૨ એ જરીઅમીશી કનવાન થનારા પુરોનાં કનન અગીઝ

નિમેરે કલ્યા પ્રયોગો અને ઉપાયો. ડૉ. મરીન માલક પદ્મ ધનવાન થાપા સિવાય રહેવાના નાહ. કારે પદ્મ
અમલાનાદ્યો ડૉ. રોમર. એસ. એમ. એસ. સપે છે કે ધનવાન પુરના પદ્મ ઉપયોગી

છ. ખડાવી, ડા. આગ્રહસમરે દુસ્પદર સાથે મળીને પાણી મળીને મનન કરવા યોગ્ય છે. * નેહાસાસ દેવરાંકર દ્વયે સામ્યોપય ઓફીસ અમદાવાદ.

સુત સાવધ્ય અને વર્તમાન કાળની વાત જાણવી હાય તા

ભવિષ્યવેતા.

(બીજી આવૃત્તિ)

યાને ભવિષ્ય જાણવાની વિદ્યા—આ નામનુ પુરતક મગાવો. જે પુરતક ઉપરથી દરેક માણસ જાણે તો થોડું જાણેલા હશે તોપણ, ભવિષ્યમાં શું બનશે તે જોઈ યાને જાણી શકશે. તમે તમારું ભવિષ્ય ને સુખ દુઃખ જાણી શકશો. ધધામાં શું લાભ થશે મુખ ક્યારે મળશે ? હવે પછી કેવા દિવસમાં દહાડા જશે તે વિગેરે અનેક વાતો તમે તમારી પોતાની તેમજ પારકાની પણ જોઈ અને જાણી શકશો. જન્મેતરી, વર્વફળ થેર બતાવી શકશો. અને જોઈ શકશો. વારવાર જોઈને ત્યાં ધક્કા ખાવા નહિ પડે. તેમ તમે જોશો તે ખાતરી જોશો તેમાં હાલના હોના સ્થાન-સ્થ ઉપરૂત જૈન, મુસલમાની અને અગ્રેજ ભવિષ્ય જાણવાની સાધન-સનો સમાવેશ છે. કીમત માત્ર રૂ. ૩-૦-૫૦. ૦-૪-૦

તેમાં નીચે પ્રમાણે ૪૪ પ્રકરણો છે.

પ્રા ૧-૨-૩ વત્સર, શક, માસ, અષ્ટમ, રાશી, ગ્રહો, નક્ષત્રો, યોગ, દરજી, ચંદ્ર, વિગેરે જોવાની રીત. પ્રા ૩ તે દરેકમાં કરેલા શુભા શુભ કર્મોનું ફળ, પ્રા ૪ થી ૯, ગ્રહોના ફળ, નાની મોટી પતેલી અશુભ ગ્રહો, મહાદશા, દિનદરક, વિગેરે જોવાની રીત, પ્રા-૧૦-૧૧ તમામ પ્રકારના મદુરવો જોવાની રીત, પ્રા-૧૨ સેણદેહી, તાપ, નાડી, યોની, ગણ વિગેરે જોવાની રીત, પ્રા-૧૩ ચોતરવેલા વસ્તુ જાણે કે કેમ તથા તે ક્યાં મળે છે તે જોવાની રીત, પ્રા. ૧૪ કાંઈકિદિ માટે પ્રત્યે જોવાની રીત, પ્રા. ૧૫, જન્મ માસ વિગેરેનું ફળ, પ્રા. ૧૬ ગ્રહો, અને રાશી, શુભાશુભ, રૂપ, રંગ, મેત્રી વિગેરે જોવાની રીત, પ્રા ૧૭-૧૮ જન્મેતરીની કુડળીઓ બતાવવાની તથા જોવાની રીત. ૧ લાથી બારે લાવડું, ગ્રહોનું રાશી વાર ફળ, દ્રષ્ટિ ફળ, અગ્રેજ રીતે ફળ, પ્રા ૧૯ બારે લાવડું મિગફળ, કાઓદય, દક્ષપણ, બધું પાડું, રોગ, સ્ત્રીસુખ, લગ્નનું સુખ, પ્રજનનું સુખ, હંદગીનું, શરીરનું સુખ, અકરમાત ધન પ્રાપ્તિ, ૨૫ લક્ષ્મી, વાહનનું, મકાનનું, માગાપનું, પિતાનું વસ્તુ નમ્રતુ, નપુત્તપણાનું, મુસાફરીનું, આપાર, હરી, ધનસંપત્તિનું, સુખ દુઃખ ક્યારે મળે વિગેરે જોવાની રીત. પ્રા. ૨૦ ગ્રહોની દ્રષ્ટિ ફળ, પ્રા ૧ સ્ત્રીની જન્મ કુડળી ઉપરથી સ્ત્રીનું, તેના પતિનું. સધવા કે વિધવાનું, સુખ દુઃખ જોવાની રીત. ૨૮ મુ આધાન બાગત, સ્ત્રી ગર્ભ ધારણ કરે કે કેમ, સ્ત્રી પુરુષનું મત્સ્ય, ગર્ભવતીને શું જન્મશે, ૩૫ પત્ર વગરનું બાળક અવતરવા બાળત પ્રા ૨૯-૩૦-૩૧ વસ્તો અધારનું હતું કે હોવા હોતો વિગેરે જોવાની રીત, પ્રા. ૩૦-૩૧-૩૨ અને તેનું ફળ, પ્રા ૩૧ થી ૩૩ નાજસ, પ્રવજ્યા, ચંદ્ર વિગેરે માગો અને તેનું ફળ, પ્રા ૩૪. બાળકનો રીટ યોગ જોવાની રીત, પ્રા. ૩૫-૩૬. આયુષ્ય જોવાની રીત, ક્યારે ક્યા કારણથી મૃત્યુ થાવ વિગેરે જોવાની રીત, પ્રા ૩૭-૩૮, વર્વફળ બતાવવાની રીત. પ્રા ૩૯ સરીરપરની રેખાઓ, નખ, તલ, માંસ વિગેરે ઉપરથી ભવિષ્ય જોવાની રીત, પ્રા. ૪૦-૪૧-૪૨ ઉપરથી ભવિષ્ય જાણવાની રીત પ્રા ૪૩ મુ દરદારકરો ઉપરથી ભવિષ્યફળ, પ્રા ૪૨ મુ વરસાદ વરસમે કે કેમ. ક્યારે વરસશે, અનાજના લાવડાલની વધધટ, કુટાળ કે દુકાળ વિગેરે જોવાની રીત પ્રા. ૪૩ મુ નાસિ-કાના સ્વર ઉપરથી ભવિષ્યની વાત જાણવાની રીત. પ્રા ૪૪ મુ રમણ શસ્ત્ર ઉપરથી માંદેલી દુષ્ટા પુરી થશે કે કેમ, જાસ મળશે કે કેમ, ધધામાં લાભ થશે કે કેમ, વિગેરે ભવિષ્યની વાત જોવાની રીત.

ઉપર પ્રમાણે અનેક વિધોનો આ પુરતકમાં સમાવેશ કર્યો છે. ખરેલી આજની કરતાં આ આજ-તિમાં ઘણેજ મુધારે વધારે કર્યા છે. પાકુ જાદુનીય કરતાં કીમત માત્ર રૂ. ૩-૦-૫૦. ૦-૪-૦ રાખી છે. તેની પેલી આજતિના સંબંધમાં અનેક અભિપ્રાયો મળ્યા છે.

વૈદ ઉમીયાશંકર બાપુલાલ સહેતા—(વિશ્વગામધી લખે છે કે, આપનું ભવિષ્યવેતા નામે પુરતક વેતાં નેતિપદિવાતા અભ્યાસી, વ્યોત્કલ્પ જનના કાલજો અને ન્યોતિપદિવાતા માત્ર આપનાર દાર્દપણ સ્વજનને આ પુરતક અતિ ઉપયોગી છે એમ માફ માનવું છે.

શ્રી ચરક સંહિતા.

મૂળસંહિત ગુજરાતી ભાષાતર પ્રથમ ભાગ બહાર પડ્યો છે તેના સબધમાં બનેક પેપરો અને વિદ્વાનોએ અભિપ્રાયો આપ્યા છે. મોટા મોટા એમ. ડી. એવા ડૉક્ટરો પણ તેને વખણે છે. તો આ પણ વિદ્વાન વૈદો વખણે તેમાં તો નવાઈ નથી. આમુર્દનો મૂળ આ મથ છે, આ મથમાંથી બનેક મથો ઉત્પન્ન થયા છે. તેમાં એવી એવી ભુની શોધો અને દવાઓ છે કે જે આપણા જાણવામાં ન હોવાથી, ઘણા પશ્ચિમાત્મ શોધોથી અજાણ્યે જીએ. પરંતુ હાલની તેની ધણી શોધોનો આ પુસ્તકમાં સમાવેશ થઈ ગય છે. દરેક ડૉક્ટર, દર્દી અને વૈદને આ પુસ્તક પાસે રાખી દવાઓ કરવાથી પણ મળે છે તેમજ આરોગ્ય સાચવી શરીરને તદુરસ્ત અને દીર્ઘાયુષી જનારવાની હિચ રાખનાર દરેક તેને હંમેશાં પાસે રાખવું જ જોઈએ. આપણા આયુર્વેદમાં-દવાઓને મોટે સર્વેથી સર્વોચ્ચ મથ ચરકને ગણીએ છે. એજ તેની ઉપયોગીતા છે. કીમત રૂ. ૫-૦-૦ પૃષ્ઠ સાતસો, બાકા એજ કાગળ પાકું પુરું.

માત્ર જુજ અભિપ્રાય બસ થશે મુંજાન પ્રમુરમ આયુર્વેદ કેલેબના પ્રીન્સીપાલ સાહેબ ડૉ. પોપ ટલાઈ પ્રમુરમભાઈ વૈદ જે. પી. એલ. એમ એન્ડ એસ લખે છે કે ચરક સંહિતાનું ગુજરાતી ભાષાતર કરવાનો જે પ્રયાસ આપે કર્યો છે તે અતિ ઉત્તમ છે, અને દરેક વૈદને એ પુસ્તક ધરમા રાખવા લાયક છે. ભાવનગર દરખાસી કેળવણી ખતાના ઉપરી વિદ્યાધિકારી સાહેબ ને કૌશિકરામભાઈ વિનંદરામભાઈ પ્રી. એ. લખે છે કે શ્રી ચરકસંહિતાનું અવલોકન કરવાથી તે પુસ્તક ધણું ઉપયોગી માન્ય પડ્યું છે. આપનો એ પ્રયાસ સ્તુત્ય છે. અને આપે લીધેલાં શ્રમની સૂચના આરુ ધુ.

પરસીયન નાઈટસ—ગુરૂસ્થી અરેબીયન નાઈટસ તો વાંચીજ દરો અરેબીયનનાઈટસની જ રસીક અને જોષક વાંચાઓ આ પુસ્તકમાં છે ટી ૩ ૧—

સરવૈ, રેવન્યુ અને ફાજદારી કાયદાનું જીય.

ત્રીજી આવૃત્તિ—આ પુસ્તકમાં ફેરીબન પીનલદોડની અગત્યની કલમો, કોમીનલ પ્રેમીજન કોડ, ડીસ્ટ્રીક્ટ પોલીસ એક્ટ, વિલેજ પોલીસ એક્ટ, લેન્ડ રેવન્યુ કોડ, તે ઉપર થયેલી ફલ, મામલતદાર કોર્ટ એક્ટ, ગામના ને તાલુકાના નમુના સરવાણી ફલ, સર્વેય છન્ડરેક્ટરની ફલ, અફીગુનો એક્ટ, આજ કારી એક્ટ, મીલનો એક્ટ વિગેરે ૨૦ કાયદાઓનો સમાવેશ કર્યો છે ટી ૩ ૨—

ધરનો વૈદ—આ એક અતિ ઉત્તમ વૈદકનું પુસ્તક છે. જેના ફલ બાજ છે. તેમાં લખાયેલ ૫૦ પ્રકરણો છે જેમાં શરીરનું ને તેની અંદર આવેલા અવયવોનું જ્ઞાન, ઉપચાર, અને તેની ક્રિયા, વનસ્પતિ કોષ, કુદરતી ઉપચારો, દરેક રોગ, તેનાં કારણો, લક્ષણ, અને તેના ઉપચારોનો આ પુસ્તકમાં સમાવેશ કર્યો છે. ટી ૩, ૨-૦-૦ પણ હાલ મગાવનાર પાસે માત્ર ૦-૮-૦

વૈદ યાને વૈદક ભાગ ૧ લો અને ૨ જો.

આ પુસ્તકમાં તમામ રોગ મટે એવાં વ્યાપકો અને વનસ્પતિશાસ્ત્ર આપવામાં આવ્યાં છે. આ વ્યાપકો અક્ષીજ વનસ્પતિમાંથી તે શી રીતે જનાવનાં, તથા કય દવા કયા કયા રોગ મટાડે છે તે, તથા દવા કઈ કઈ વનસ્પતિની કેવી રીતે જનાવવી તે, તથા દરેક ધાતુ તથા વિષનું સોપન કરી બાંધેલાં જનાવવાની રીત, તથા તેની જનતી માત્રાઓ, અવરોહો, ધુનો તેલો, તથા આસવો વગેરે જનાવવાની પ્રયોગો દરેક માણસ સમજી શકે તેવા આપ્યા છે. તે જને બાજ સાથે ખરીદનાર પાસેથી રૂ. ૧-૦-૦

વિનોદ ચન્દ્ર—એક અતિ રસમય અને જોષક વાળું આ પુસ્તકમાં સત્યનો નય અને અસત્ય, પ્રથમ અભિમારુદિ દુર્ગુણોથી થતા વિનોદોનો એવાંચિતાર આપવામાં આવ્યો છે કે ખરેખર વાંચનાર મનુષ્ય મને તેવો દુર્ગુણો દરો તો પશુ તેને સદુર્ગુણ થયા સિવાય છુટકાન થશે નહીં. એકવાર પુસ્તક હાથમાં લીધા પછી ફરી તેને છુટકાનથી સવાય મુકવું મને તેમ નથી. એકવાર વાંચ્યા પછી વારંવાર વાંચવાનું મન ધઈ આવેથી ટી ૩ ૧
જેકાલાલ દેવ દેવે સમદાસદાસ

કાયદાનો શિક્ષક

યાને

મુલકી, ફેજદારી અને દીવાની કાયદાઓનું જુથ.

ખીલ આવૃત્તિ, પુરેપુરા કાયદા નવા-મુધારા વધારા અને અગત્યની ટીકા સાથે, જેની પેલી આશુત્તી બે દબર નહોતી ધણીજ હુંક વખતમાં ખાખી ગઈ એજાતની લોકપ્રિયતા છે.

તેમાં નીચે પ્રમાણે પુરેપુરા આખા કાયદાઓનો સમાવેશ કર્યો છે.

ફેજદારી વિષયને લગતા કાયદાઓ—ફીમીનલ પ્રેસીડર કોડ, હિસ્મન પીનલ કોડ, ગાંડા માયુસનો એક્ટ, ફટકાની શિક્ષા બાબતનો એક્ટ, લુગારનો એક્ટ, એક્સટ્રાડીક્શન એક્ટ, આખદારી એક્ટ, અશીલુનો એક્ટ, મીકાનો એક્ટ, કારીગર અને મજૂરોનો એક્ટ, રેલ્વેનો એક્ટ, ફેક્ટરી એક્ટ, રેલી-ગ્રાફનો એક્ટ, પોરટનો એક્ટ, ઝેરી જીલ્સોનો એક્ટ, રાજકોટી સભા અટકાવવાનો એક્ટ નાટકની એક્ટનો એક્ટ, નિર્ધારિત એક્ટ, બેગમ એક્ટ, ડબા એક્ટ, વિસેજ પોલીસ એક્ટ, ડીરટ્રીક્ટ પોલીસ એક્ટ. વિગેરે.

રેવન્યુ (મુલકી) તથા સરવાઈના વિષયને લગતા કાયદાઓ—લેન્ડ રેવન્યુ કોડ, તે ઉપર ચર્ચેલી ફલ, મામલતદારોની ફરોનો એક્ટ, સર્વેલ ઇન્સ્પેક્ટરની ફલ, માપણીની ચમણુતી ઓરીજનલ સરવેની ફલો વિગેરે.

દિવાની વિષયને લગતા કાયદાઓ—સીવીલ પ્રેસીડર કોડ (નવો) વારસાનો એક્ટ, વાલી નીગવાનો એક્ટ કોર્ટ ઓફ ચોર્સ એક્ટ, દક્ષિણ રીલીફ એક્ટીક્લચર એક્ટ, હિંદુ પુનર્લગ્નનો એક્ટ, ગાંડા માયુસની મિલકતનો એક્ટ, પારસીલોકોના લગ્ન તથા તલાક બાબતનો અને વારસા બાબતનો એક્ટ, કોર્ટ ફી એક્ટ, પુરાવાનો એક્ટ, કોર્ટમાં સમજાવાનો એક્ટ, કરારનો એક્ટ, રજીસ્ટ્રેશન એક્ટ, જુઓચુ કરવાનો એક્ટ, ડ્રાન્સરર ઓફ પ્રોપર્ટી એક્ટ, પુરોપીયન વેમનરી એક્ટ સીવીલ ફોરોનો એક્ટ, નેટ તથા વલીવટ ચલવવાની સન હો આપવાનો એક્ટ, નાદારીનો એક્ટ, વારસાનો એક્ટ, હિંદુ વારસાને દરજ્જામાંથી હટાવવા બાબતનો એક્ટ, મુસલમાની શરેહ, સફીલદારી વિષે, સફીલના હક બત, રટામ્પ એક્ટ વિગેરે.

પરસુરજી વિષયને લગતા કાયદાઓ—તમામીનો એક્ટ, લોકલ ફન્ડ એક્ટ, ઇનકમટેક્સ એક્ટ, મતાદાર એક્ટ, તાલુકદારનો એક્ટ, બદરોનો એક્ટ, વહાલોનો એક્ટ, નરવાનો એક્ટ, મ્યુનિસીપાલ એક્ટ, જમીન લેવાનો એક્ટ, સુતરાઉ માલ ઉપર જકાત લેવાનો એક્ટ, જંગલી પક્ષી તથા શિકારના રક્ષણનો એક્ટ, હિંદુસ્તાનનો અલ્ફા નાણાનો એક્ટ, હિંદુસ્તાનનો તારીફનો એક્ટ, જળમાર્ગની કસ્ટ-મની ડ્યુટી લેવાનો એક્ટ, જગલનો એક્ટ, વતન એક્ટ, ઇરીગેશન એક્ટ, ચિતળા કાઢવાનો એક્ટ, જનાવર તરફ ધાતકાપણું અટકાવવાનો એક્ટ, સેનીટરી એક્ટ, પ્રેસો તથા વર્તમાનપત્રોનો એક્ટ, હાથિ-આર તથા શુદ્ધ સામગ્રીનો એક્ટ, ફટકાની શિક્ષા કરવાનો એક્ટ વિગેરે વિગેરે.

ખીલ આવૃત્તિમાં આવેલો નવા કાયદાઓ નીચે પ્રમાણે:—

ડીરટ્રીક્ટ મેલ્સેટની વિશેષ સત્તા બાબત, રાજદારી ફેદીને દેશપારે બાબત, બજારો તથા મેળા બાબત, લાડાના વાહન બાબત, મુજર્દમાં ધીતળા કટાવવા બાબત, ટ્રામવેનો એક્ટ, વેપારના માલ ઉપર દગલબાજીની નિશાનિઓ કરવા બાબત, રટીમ બેચલર તથાસવા બાબત, મેટર વાહનોનો એક્ટ, વિજળાનો એક્ટ, સુ-હેગર બટોનો એક્ટ, રાજકોટી સભા અટકાવવાનો, કારખાનાનો એક્ટ, વિમાની અંડ-જાઓનો એક્ટ, પીમા કંપનીઓનો એક્ટ, થોડ દોડતી સરવોની જગ્યાનો એક્ટ, વેદોનો એક્ટ, ફોરોના વિશેષ અધિકારનો એક્ટ. રેલ્વાની 'સાબીતીનો એક્ટ, લસકરના કુચ કરવાથી તુકશાન' થાય તે બાબત, હિંદુ લોકોના વસીયત નામનો એક્ટ, વિશેષ ન્યાયનો એક્ટ, ટ્રસ્ટ એક્ટ, સુખાધિકાર ઇન્કમેન્ટ બાબતનો એક્ટ, કંપની બાબતનો એક્ટ, કમરી મેટલમેન્ટ, એક્ટ, તોડાગીરાસનો એક્ટ, ઇરીગેશન એક્ટ, ત્યાકુનો એક્ટ, સાંવર્ગનિક હોડી ધાતનો એક્ટ, રસ્તા તથા પુલો ઉપરના વેરાનો એક્ટ દસ્તાવેજો અને ફેજદારી, દીવાની 'પે' અટકી કોર્ટમાં આપવાની અટક એક તથા જવાબનો અટક એક તોરેકે પાર્ટીકી બા' નો

ભાગ્યોદય.

પુસ્તકાલય મું. ત્રવેશ્વર અને રેલ્વે, આશિત સંવત ૧૯૭૩. અંક ૬ એ

સત્કાર:

(કોઈ કોઈ જાળ બહાર, એ લય)

ગંધુ ! આયો આ વાર. હમીને રનેદે સત્કાર,
રનેદે સત્કાર, હર્ષ હૈયે અપાર, ગંધુ
મંદ મંદ જીવનમા નવ-જીવન લાવો,
જડ સરખામાંહિ કાંઈ ચેતન ઉપજાવો,
ઉદે દિવ્ય દીપક પ્રગટાવો,
હરી અંધકાર, આ હરી અંધકાર;—
મુકાં હુકાને નવ પલ્લવ જતાવો,
ઉપર ભૂમિમાંહિ પજુ રસને રેલાવો,
વાસ્તવ નૃસિંહ શિશુ કહાવો,
તો યાઓ તૈયાર, તો તો યાઓ તૈયાર;—
શિથિલ વૃત્તિમાંહિ ઉત્સાહ ઉભરાવો,
અમિત યયા હોય તેના ધમને ઉતરાવો,
આપ વટે કાર્ય આવા યાઓ;—
એ ઇચ્છાનો સાર, અમ ઇચ્છાનો સાર;—

શ્રી ૩.

ભાગ્યોદય પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ અમદાવાદ.

અમારા તરફથી, ભાગ્યોદય પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ એ નામનું છાપખાતુ ચાર કરવામા આવ્યું છે તેમાં તમામ પ્રકારનું છાપવાનું કામ માફ, સરતું અને મુદતસર કરી આપવામા આવે છે.

શુભરાતી, મરાઠી, હોદી, અંગ્રેજી તમામ ભાષાની પુસ્તકો છાપાય છે. તે ઉપરાંત, શુભરાતી માસીકા, અને પેપરો નિયમિત છાપી આપવામા આવશે.

કાફી, કોકોત્રીઓ, કપર, નોટ પેપર વિગેરે મન પસંદ છાપી આપવામાં આવશે. એકવાર કામ પાડવા બતામણ છે.

તમ્ની ભાગ્યોદય.

ઉપદેશ.

(ભરદ્વારીયે હોય છોડવો તો, એ લય.)

હેત જનક અતિમ આ ઉપદેશ બાંધુ ! વિસારશે મા,
મન રિપુને છતવામાં, યત્નશીલ સદા રહો,
કઠિન કાર્ય જેણાય વહાલા ! તોય હિંમત હારશે માં.
વિષય કેરી સાલસા ક્ષણ ક્ષણ વળગતી આવશે,
મોહવશ થઇ લોહુપ હૃદયે, બાંધુ ! તેહ સ્વીકારશે મા;—
વાત જે ચીતી ગઈ ને થવાનું તે થઇ ગયું.
વ્યતીત તે પ્રતિકૂલ સ્મરૂને, આંસુ શાળા ! સારશે મા;—
કેઈએ કર્યું હોય અઘટિત કે કહ્યું કરવું કદી,
ઉરતણા ઉઠાણમાં પછુ એ બસા મંબારશે મા;—
વ્યર્થ વાતોના તડકામા સમય નવ ગાળશે,
નિષ્પ્રયોજન કાર્ય મારિ, માથું મિથ્યા મારશે મા;—
છૂટથી અર્પિત સાધન સાધએ મહુ બાવધી,
દુર્બળ અધિકારી રૂપે નિજને વીરા ! આકારશે મા;—
છે સમર્થ શિરે ગુરુ જય તમારો નિશ્ચય થશે,
કેવલ તમારા છૂટમાંથી છૂટ બુદ્ધિ ઉતારશે મા;—

શ્રી. ઉ.

કેટલાક અંટોઝ કાટલાં.

આયા કરો ઇધરલી—એ લય.

આવો થોડા ગણાવું હું અંટોળ કાટલાં,
કામ કરવું જે મને ન આખા જન્મમાં.

ફૂર્તીય હોય વાતમાંહિ પૂરા ભાટલાં;

બણે એ તામાકિત છે અંટોળ કાટલાં.

અન્યને ઉપદેશમાં જે શુરા પૂરા,

આચારમા મૂકવામાં જે છે થંડા માટલાં;

બણો.

દેવત ન હોય તોય અગ્ર આવીને,

અહિ મૂકાવના તે સઉથી પહેલા પાટલાં;

બણો.

જે ચઠેર અન્ય કેડું છિદ્ર લોવામા,

અને ભુએ ન વચ્ચ નિજ વહેંત કાટલાં;

બણો.

યે ન ખરશે અન્ય કાળે, તોય પાથરે,

પારકાને ત્યા નીરાંતે જેહ ખાટલાં,

બણો.

ઇન્છશે તો વળી ગણાવીશ બીજાં ફરી,

હાલ તો હું માત્ર ગણાવું છું આટલાં;

બણો.

આત્મ વોધ.

(સેષક-શ્રીયુગ હરિવાસ વસિંહરામ)

(અનુમધ્યમ છાન્દ ધાન ૧૨૩ થી)

સ્વયમન્તર્વહિર્વાગ્નિ,
ભાસયન્નશ્ચિત્તં જગત્ ।
બ્રહ્મ પ્રકાશતે વદિ,
મમાયસપિન્દવત્ ॥૬૧॥
જગદિલક્ષણં બ્રહ્મ,
બ્રહ્મણોઽન્યત્ર કિંચન ।
બ્રહ્માન્યત્રાતિવેન્મિથ્યા,
યથામહમરીચિકા ॥૬૨॥
દરપતે શૂયતેયથત્,
બ્રહ્મણોઽન્યત્ર તત્ત્રવેત્ ।
તત્ત્વજ્ઞાનાચ્ચત્ત્વક્ષ્ણ,
સચ્ચિદાનંદ મહાયમ્ ॥૬૩॥
સર્વર્ગં સચ્ચિદાત્માર્મ,
જ્ઞાનચક્ષુર્નિરીક્ષતે ।
અજ્ઞાનચક્ષુર્નેતેત,
માસ્વન્તં માનુમન્થવત્ ॥૬૪॥

પોતેજ બ્રહ્મ વર્ણી મોહી અને બહારે,
બાપી રહી અખિસ બા જગને પ્રકાસે,
જે રીત અગિત તપા રક્ત^૧ ધમેલ લોડા,
ના પીડતે^૨ અધી રીતેપી પ્રકાશતો મ્હા. ૬૧
છે બ્રહ્મ બા જગવિલક્ષણ^૩ સર્વ નિશ્ચે,
બૂડ^૪ નયો^૫ ૬૪ બ્રહ્મર્થો કાષ મેશે,
દેખામ બ્રહ્મર્થો બુદ્ધ^૬ કદિ કંઈ તોતે,
મિથ્યાજ છે હરિજ્વારિસમુપ^૭ ઘડો તે. ૬૨
દેખાય^૮ જોક, તમ કાનર્થો જે સુચાયે^૯
ઈત્યાદિ બ્રહ્મ ધર્મો અન્ય નથી જરાયે,
ને તત્ત્વજ્ઞાન ચક્રા^{૧૦} સચ્ચિત તેડ છેને,
આનંદ^{૧૧} વર્ણી અદ્ય બ્રહ્મ છે તે ૬૩
સર્વત્ર વ્યાપ્તમય સચ્ચિત આત્મને જે,
છે જ્ઞાન ચક્ષુ જન^{૧૨} તેકજ દેખતા તે;
અજ્ઞાન ચક્ષુ જન^{૧૩} દેખી શકે ન મેશે,
માનુમન્થ^{૧૪} ૧૧ પશુ જેમ ન અથ દેખે. ૬૪

૧ તપીને કાશ્યોગ. ૨ મોહાને. ૩ અનેક વિકારોવાળું, જગતપી બ્રહ્મ કેવળ જુલો સમુદ્ધો-
વાળું છે એટલે જગત્ અસત, જડ તથા દુઃખરૂપ છે અને બ્રહ્મ મત્તચિત્ત અને આનંદરૂપ છે. ૪
બ્રહ્મનું કાર્ય જગત્ છે. માટે કારણથી કાર્ય બુદ્ધ હોતું નથી ૫ મોટા મારવાડ જેવાં વેરાન જગ-
લોમાં મળ્યું કરીને ઉપ્પ્રકાશમા દિવસે દૂર નજર દેનારને પાણીનું મોટું સરોવર મળ્યું હોય તેમ
પાણી દેખાય છે તે મિથ્યા છતાં અજ્ઞાન પ્રાણી મૂઝાદિ તે પીવા માટે ઠોડી મરે છે, જેમ જેમ
તે પાણી ભણી જાય છે તેમ તેમ તે પાણીનો દેખાવ દૂર ને દૂર જણાય છે. તે દેખાવને મૂઝ-
જળ-મૂઝાખ્યા, અને મરમરીચિકા ધસાદિ નામ આપવા છે. અર્થાત્ તે પાણીનો દેખાવ જેમ
મિથ્યા છે તેમ બ્રહ્મર્થો જુલપણનો દેખાવ મિથ્યા છે ૬ અક્ષુ ધ્રુવિયથી જે જે દેખવામા આવે છે તે.
૭ એ વગેરે મોટા કહેવામાં પશુને આવે છેને. ૮ તત્ત્વજ્ઞાનર્મ. ૯ જ્ઞાનરૂપી ચક્ષુવાળા. ૧૦ ચર્મચક્ષુ-
વાળા નહિ. ૧૧ જ્ઞાનરૂપી ચક્ષુવાળા નહિ તેવા અજ્ઞાન.

શ્રવણાદિભિક્ષુદીપ્તો,
જ્ઞાનામિ પરિતાપિતઃ ।
જીવઃ સર્વમલાન્મુક્તઃ,
સ્વર્ણવદ્દ્યોતતે સ્વયં ॥૬૫॥

હૃદાકાશોદિતોજ્ઞાસ્મા,
વાપમાનુસ્તમોઽપહૃત ।
સર્વવ્યાપી સર્વધારી,
માતિ સર્વ પ્રકાશતે ॥૬૬॥

શંદયશાશ્વત.

દિગ્દેશકાલાઘન
પેક્ષ્ય સર્વગં,
શીતાદિદ્વિત્રિય
મુષ્ણં નિરંજનં ।

યઃ સ્વાત્મતીર્થે
ભજતે વિનિષ્ક્રિયા,
સ સર્વ વિત્તસર્વ
મતોઽમૃતો ભવેત્ ॥૬૭॥

પૂરા પ્રદિપ્તઃ શ્રવણાદિવદેર મગ્ધેષા,
જ્ઞાનામિયાદ અતિ તપાઃ પછી જીવતો આ;
અગાનરૂપ સદૃ મેઘર્થો મુક્ત થાતે,
રે'છે પ્રકાશી ગુભ કુદન મુક્ત્ય આપે. ૬૫
ભિમેષ જોધરૂપ જાનુ હૃદયકાશે,
અગાન ધોર તમનેદ હારી રહે જ્યારે,
આત્મા તદા ૧૦ સરવ વ્યાપીજ સર્વ ધારી, ૧૧
યે સ્વપ્રકાશી પછી દે સહુને પ્રકાશી ૬૬

સમધરાવૃત.

દિશા ૧૨ ને ૧૩ દેશકાલાદિની ૧૪ નધી જરૂરી
જેહ સર્વત્ર ભામે,
શીતાદિ ૧૫ જ્યાં ન બાધે ૧૬ નિત મુખ જ્યહાંછે,
સર્વથી શ્રેષ્ઠતો છે.
એવા આસ્વામતીર્થે નિશદિન વસતા
જે વિનિષ્ક્રિયા ૧૭ પોતે,
તેણે સો તીર્થે જાણ્યા સંનપન ૧૮, ક્યું બધે
મુક્ત થૈ રે' અહો તે. ૧૯ ૬૭

ગીતી.

જે સ્વાત્મતીર્થે નિત સ્વાત્મા ચિન્તાનરૂપી સ્નાન કરશે
તે હરિનૃસિંહ પોતે જીવપણથી નિમ્ને મુક્ત થશે
એ પ્રમાણે શ્રીમત્પરમહંસ પરિત્યાજકમાર્થ
શ્રીમન્ન કરાચાર્ય કરેલો આત્મબોધ. સમાપ્ત

જ્ઞાતિ શી રીતે થઈ શકે?

જ્યારે મનુષ્યને પોતાની, જાણનાતાનુ ૨૫-
દરૂપ સમગ્રય છે ત્યારે તેનાં મનમાં ઉન્નતિની
તિમેષા ઉત્પન્ન થાય છે. - તિમેષાથીજ મનુ-
ષ્ય સસારમાથી સ્વર્ગમાં, અગાન રૂપમાથી જ્ઞાન
મ હિરમાં અને અધકારમાથી પ્રકાશમાં જઈ

શકે છે તે વિના મનુષ્ય અગાનરૂપે અધકારમાં
પણવત્ત રિપયોમાં ઉન્નત થઈને પડયો રહે છે,
કે જ્યાં પડયા પછી પોતે કોઈપણ પ્રકારની ઉ-
ન્નતિ કરી શકતો નથી આકાંક્ષા અને હર્ષજનમાં
કેટલોક ભે- છે આકાંક્ષા દયા, પ્રેમ, સત્યતા,

૧ પૂણ પ્રકાશવાળા સર્વતા પ્રકાશને ૨ પ્રકાશમાન ૩ શ્રવણ મનન વગેરેથી. ૪ જ્ઞાનરૂપી અગ્નિથી.
૫ ભેગવાળુ સોનું જેમ તવાય છે તેમ ૬ અગ્નિથી બીજી ધાતુઓરૂપી ભેગ-ભેસ બળી જવાથી જેમ
સાનું કુદન થાય છે, તેમ જ્ઞાનથી સસારોપાધિ નાશ થવાને લીધે જીવ શિવરૂપ થાય છે ૭ પોતે.
૮ જ્ઞાન. ૯ હૃદયરૂપી આકાશમાં. ૧૦ ધોર અધકારને ૧૧ ત્યારે ૧૨ સર્વને ધારણ કરનાર.
૧૩ ઉત્તર પૂર્વાદિ દિશાઓ ૧૪ પ્રયાગાદિ તીર્થસ્થાનો ૧૫ મહત્ત્વમ્મનિતિ, સિંહરૂપ, બ્યનિપાત વગેરે
ગોઝો ૧૬ ટાંઠતાપાદિ. ૧૭ હરકત કરે ૧૮ પગ્મદસ-અક્રિયમહાત્મા ૧૯ સ્નાન ૨૦ અર્પાત
આત્મારૂપી તીર્થ સર્વ તીર્થ કરતાં શ્રેષ્ઠ છે. જ્ઞાનીઓ તો તેજ મર્યાદામ તીર્થનુંજ સેવન નિરતર
કરે છે, એટલે મર્ચન આત્મરૂપ જાણે છે તે સાર્તામિચિતન ક્યાં કરે છે.

પવિત્રતા આદિ સ્વર્ગીય પદાર્થો મેળવવા માટે હોય છે. જેને લીધે આત્મિક સુખ મળે છે. જ્યારે પ્રત્યક્ષ એ સાંસારિક વિષયવાસનાઓ અને ભોગ વિલાસોને માટે હોય છે, જેથી ઇન્દ્રિય સુખ મળી શકે છે.

જેવી રીતે પાંખો વિનાતું પક્ષી હડી ચકતું નથી તેવી રીતે આકાશ રહિત મનુષ્ય પોતાની ઉન્નતિ કરી શકતો નથી. અને પોતાની વિષય વાસનાઓ ઉપર વિનય મેળવી શકતો નથી. તે પોતાની ઇન્દ્રિયોને દાસ ધરને રહે છે અને વિષયોને આધિન બની રહે છે તેનો વિચાર સ્થિર હોતો નથી. સાંસારિક બનાવોના બદલાવવાની સાથે તેનું મન પણ ચંચળ અને ચલ્લિમાન થાય છે.

જ્યારે મનુષ્ય આત્મોન્નતિની અભિલાષા રાખે છે, ત્યારે સમજવું જોઈએ કે તે પોતાની વર્તમાન પતિત દશાથી અસંતુષ્ટ છે, અને તેમાં દરેકાર કરવાની ઇચ્છા રાખે છે. તે હવે વિષય વાસનાઓની ગાદ નિંદામાંથી ઉઠે છે અને તેને હવે વાસ્તવિક જીવનની સત્યતાનું યાન ધરું છે.

અભિલાષાથી સર્વ વસ્તુ મળી શકે છે. ઉન્નતિ માર્ગ ઉપડી જાય છે અને ઉચ્ચમાં ઉચ્ચપદ કે જેની કલ્પના પણ કરી શકાતી નથી તે પ્રાપ્ત થઈ શકે છે. એ તો શુ પણ મોક્ષપદ અને કેવળજ્ઞાન પણ તેને પ્રાપ્ત થઈ શકે છે એવી કોઈ વસ્તુ નથી કે જેનો વિચાર કરી શકતો હોય ને તે પ્રાપ્ત થઈ શકતી નહોય.

આકાશથી ઇશ્વરનો દર્શન થાય છે અને આત્મદ્વાર ઉપડી જાય છે જ્યાંથી મનુષ્યને સાંસારિક વિષયોની સાથે લગ્નની લાગણી હોય છે ત્યાં સુધી તે આત્મોન્નતિની આકાંક્ષા કરી શકતો નથી, પરંતુ જ્યારે સાંસારિક લાલસાઓ કડવી અને દુઃખદમ જણાય છે ત્યારે તેનું આત્મોન્નતિ કરવા તરફ ધ્યાન જ્યારે, એ ચાલે છે. સાંસારિક ભોગ વિલાસોથી મનુષ્યનું મન ભરાઈ જાય છે, અને તેના ઉપરથી રચિ જતી રહે છે, ત્યારે તેને સ્વર્ગીય સુખ અને આત્મનુભવના ચરમોત્તરની આભલાવા થાય છે. જ્યારે પ્રત્યક્ષ પાપથી દુઃખનો અનુભવ પ્રાપ્ત છે, ત્યારે પુણ્ય વિષયોને કરના માટે મનુષ્યને ઇચ્છા થાય છે. આ પડતા સુખની ઇચ્છા થાય છે. તેજ અભિલાષા એ સાચી અભિલાષા છે. તેથીજ મનુષ્ય

સ્વર્ગીય સુખ અને પરમપરા મોક્ષના આનંદનો ભોગ કરી શકે છે. આત્મોન્નતિના અભિલાષી મનુષ્ય આ માર્ગના અનુગામી છે જેના અંતરમાં શાંતિનું વિશાળ અને અનુપમ મંદિર છે. જે કદી આ માર્ગે અટક્યા વગર પ્રયત્ન કરવામાં આવે તો શાંતિ મંદિરમાં પ્રવેશ કરી શકે છે જે કોઈ હમેશાં પોતાના મનમાં આત્માના સ્વરૂપનો વિચાર કર્યો કરે છે, મોક્ષનું ચિત્તવન કરતો રહે છે તો તે એક દિવસે મોક્ષ મહેલમાં પહોંચીને નિર્ભયને પ્રાપ્ત કરી શકે છે.

જે મનુષ્ય જેટલી અભિલાષા રાખે છે તેટલુંજ તેને મળે છે મનુષ્ય કેવો યદ્ય શકશે તે તેની અભિલાષાઓ ઉપરથી જાણી શકાય છે કોઈ વસ્તુની તરફ મનને જોડવું એ તે વસ્તુ પ્રાપ્ત કરાવનાર પ્રથમ ચિન્હ છે. જે પ્રકારે મનુષ્ય નાની નાની વસ્તુઓનું યાન અને અનુભવ પ્રાપ્ત કરી શકે છે, તેજ પ્રકારે મોટી મોટી વસ્તુઓને પણ પ્રાપ્ત કરી શકે છે જેથી તેણે મનુષ્યત્વને પ્રાપ્ત કર્યું છે તેવી રીતેજ તે ઇશ્વરત્વને પણ પ્રાપ્ત કરી શકે છે. મનને ઇશ્વરતા તરફ એકાગ્ર કરવું જોઈએ. અને ઇશ્વરત્વને પ્રાપ્ત કરવાને માટે તેની ખાસ જરૂર છે.

પવિત્ર વિચારો એ પવિત્રતા છે અને અપવિત્ર વિચારોનું નામ અપવિત્રતા છે જેવા મનુષ્યોના વિચાર હોય છે, મારે તો પવિત્ર કે અપવિત્ર, તે અનુસાર તે પવિત્ર કે અપવિત્ર બની શકે છે. મનુષ્ય પોતાની સ્થિતિ પોતાનાજ વિચારોથી જાણી શકે છે. તેમાં બીજાના વિચારોનો કોઈ પણ સંબંધ હોતો નથી. દરેક મનુષ્ય પોતેજ પોતાના વિચારો અનુસાર પોતાના પ્રારબ્ધને રચે છે.

જે મનુષ્ય કહે કે મને બીજાએ દુઃખ આપ્યું કે, મારી સ્થિતિ દુઃખમય હોવામાં પોતાના પૂર્વજી કે અન્ય કોઈ કારણસર છે તો તેમાં તેની જીમ છે આથી તે પોતાની જીમને સુધારી શકતો નથી અને પોતાના વિચારને બદલી શકતો નથી અને જેથી દુઃખમાર્થી પણ છુટી નકતો નથી. પરંતુ આવા વિચારોથી સંલગ્ન પવિત્ર આકાંક્ષાઓ નહ થઈ જાય છે. અને મનુષ્ય વિષય વાસનાઓનો દાસ બની જાય છે પણ જ્યારે મનુષ્ય અનુભવ કરે છે-કે મારામાં જે જે ખામી કે અપવિત્રતા છે તેને મે જાનેજ ઉપવન કરી છે

અને વાસનાઓ ઉપર તે જ્ય મેળવી શકે છે સાધ્ય દુઃખમય છે, પરંતુ તે નિત્ય નથી તે કેવળ નીચેથી ઉપર જવાનો માર્ગ છે હવનની પૂર્ણતા આનંદમય છે દુઃખમય નથી. લોભ નિર્બળતા અને પરાજયની માથે રહે છે પરંતુ મનુષ્ય શક્તિ અને વિજયને માટે છે. દુઃખની ઉપસ્થિતિ ઉન્નતિ કરાવવાના ચિન્હરૂપે થાય છે જે મનુષ્ય હમેશા પોતાની આકાંક્ષાઓને વધારતો જાય છે તે કદી પશુ એવો વિચાર કરતો નથી કે લોભ ઉપર વિજય નહિ મેળવી શકાય. તે પોતાના ઉપર વિજય પ્રાપ્ત કરવાને માટે દંડ સંદેશ કરે છે જેવી રીતે હિતસાહી મનુષ્ય વિદ્ય અને અડચણોની પરવા કરતો નથી પરંતુ દમેશા તેના ઉપર વિજય મેળવવાની ધુનમાં મગ્ન રહે છે. તેજ રીતે નિરંતર ઉચ્ચ અભિલાષાઓને રાખનાર મનુષ્ય લોભથી લલચાતો નથી, પણ તે મન અશુભ વિચારોનું કે નિઃ છુટાઓનું તે સેવન ન કરે તેને માટે અદર્શિય સાવધાન રહે છે

મનુષ્યે લોભ અને લાલચના ભાવ અને અર્થ પર સારી રીતે વિચાર કરવો; કારણકે જ્યાં ક્ષી તેનું સારી રીતે જ્ઞાન પ્રાપ્ત થતું નથી ત્યાં ક્ષી તે ઉપર જ્ય પ્રાપ્ત કરી શકાતો નથી જે મનુષ્ય લોભને દૂર કરવાને ઇચ્છે છે તેણે તે માત્ર ઉપર પૂર્ણરૂપે વિચાર કરવો જોઈએ કે કષ્ટ રીતે તેની ઉપસ્થિતિ થઈ અને ક્ષી રીતે તેને દૂર કરી શકાય મનુષ્યની વાસનાઓ જેવી તિવ્ર હોય છે તેટલીજ ભયંકર તેને સાધ્ય હોય છે અને જેટલો હિંડો મનુષ્યનો સ્વાર્થ અને અભિમાન હોય છે તેટલોજ તેનો લોભ પ્રબળ હોય છે. જે મનુષ્ય સત્યનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવાની ઇચ્છા

કરે છે તેણે પ્રથમ પોતાને ઝાળખવાનો પ્રયત્ન કરવો જોઈએ જે પોતે પોતાને ઝાળખવાનો પ્રયત્ન કરતી વખતે પોતાની કાંઈ ખામી કે પોતાના કોઈ અવગુણો પ્રકટ થાય તો તેથી મન ગર્વનતી જોઈએ. પરંતુ તે દોષ અને અવગુણોનો નાશ કરવો જોઈએ તેમના પ્રગટ થવાથી આપણને પોતાનું જ્ઞાન થાય છે અને પોતાનું જ્ઞાન થવાથી આત્મ સંયમ અને ઇન્દ્રિય નિયંત્રણ કરવામાં ઘણીજ અનુકૂળતા મળે છે

જે મનુષ્યો પોતે પોતાની ભૂક્ષો અને દોષો પ્રગટ થતાં તે તરફ લક્ષ આપતો નથી પણ તેને છુપાવા ઇચ્છે છે તે સત્યમાર્ગનો અનુમાર્ગી ધમ શકતો નથી જે મનુષ્ય પોતાની નીચ પ્રતિભા નિર્ભય થઈને પરાજય કરતો નથી તે ત્યાગના ઉચ્ચ શિખર ઉપર પહોંચી શકતો નથી

મર્ષ માણસ પોતાની ખામી અને પોતાના દુઃખને માટે ખીજને દોષ આપે છે. પરંતુ સત્યને સ્હાનારા તો પોતાના દુઃખને માટે પોતાને જ દોષ દે છે. મનુષ્ય પોતેજ પોતાના દુઃખને ઉત્પન્ન કરનાર છે. મનુષ્યનાજ કંઠેલા વિચાર અને કર્મોનાં ફળરૂપે તેની સ્થિતિ સ્વાયત્તી હોય છે. અને તેથી તેની દુઃખ કે સુખ જોવી શક્ય નથી હોય તેના કારણથી તે પોતેજ છે.

મનુષ્યે જે સુખને મેળવવું હોય અને પોતાની દુઃખે સ્થિતિના ત્યાગ કરવો હોય તો પોતાના વિચારો અને વર્તન બદલવાં જોઈએ અને જેવી સ્થિતિ પ્રાપ્ત કરવી હોય તે અનુમત રજ વિચારો અને વર્તન રાખવાં જોઈએ. આ તે વિચારો કે વર્તનમાં પછી લોભ કે લાલચ રૂપી વિદ્વેષ અડચણો ન કરે તેને માટે સાવધા રહેવું જોઈએ.

રતવા—કુધીઓ હેમકદ સવાર સાંજ ૬, ૭ નીચર જળમાં વાટી સાકર માથે મેળવી પાંદે ધોએક ધીમા સોનાગેર મેળવી ચોપડવાથી મટે છે.

પથરી—હળદર અને ગોળ અર્ધો અર્ધો તોલો લઈ રોજ કાંઈ સાથે પીવાથી મટે છે.

સંધીવા—નજોડના મૂળનું ચૂર્ણ દીવેકમાં કાલવી રોજ ચાટવાથી મટે છે.

હરસ—નાગકેસરનું ચૂર્ણ રોજ ૧ વાલ, સાકર ને માખણ સાથે ખાવાથી મટે છે.

ઝાડો—કડાછાલ, અતિવિય, નાગરમોય, હાડક, લોધર, કરંદીયું અને પાવડીના કુકનો સુર માંજે ઉકાળો કરી મઠ અને મોચરમ નાખી પીવાથી ઝાડો અને મરડો મટે છે.

કોલેરા—આંકડાના મૂળની છાલ, લસણ, જીર, સીંધવ, સુંઠ, પીપર, મરી, કુલાવેલી હાંચ શ કરેલો ગંધક દરેક અંકેક તોલો એકન કરી વાટી ચૂર્ણ કરી લીંબુના રસમાં ઘુંટી મરી જેવડી ગૂળાં દર નજી કલાકે બેએ ગોળા આપવાથી કોલેરા મટે છે.

સ્વામી શ્રી વિશુદ્ધાનંદનું ચરિત્ર.

(અનુસંધાન ગદ્યાંકી)

પ્રકરણ ૯ મું.

૬. મોતી ગંગાધર, સ્વામીજીએ જવાની આત્મા ભાગવાથી દુખિત થયા. પણ તેમણે ખુશીથી આજ્ઞા આપી. અને પ્રવાસમાં જે જે સામાન જોઈએ તે સહ જવાને જણાવ્યું. વળા યોડું થઈ દ્રવ્ય રાખવા પણ જણાવ્યું. પણ સ્વામીજીએ તેનો સ્વિકાર ન કર્યો અને પોતાની પાસે પહેલાં જે જે વસ્તુઓ હતી તે 'પણ અહીં' મૂકી જવા વિચાર જણાવ્યો. માત્ર પુસ્તકોના સાથે લીધા. ગંગાધરે પછો આગ્રહ કરીને દાઢ ન વાપ તે માટે એક ગોદડી આપી તથા મુસાફરીને માટે એક ઘોડો આપ્યો. ગોદડી વગર દાઢ ખમ્બી સુરેકલ હતી અને ઘોડા વગર આટલે દુર પહોંચવું એ દુઃશ્રાવ્ય હતું. અને તે કાંઈ એવી મિલકત નહોતી કે જે સાથે હોવાથી નુકસાન કરે.

સ્વામીજી પુસ્તકો, ગોદડી તથા ઘોડું લઈને આંધ્રા. ગંગાધર કેટલેક દુર તેમને વળાવા મયા. જતી વખતે એક કવરમાં બીડિલો પત્ર સ્વામીજીને તેમણે આપીને કહ્યું કે, આ પત્રમાં ખાસ જરૂરી વાતો લખેલી છે. જ્યાં આપને કાંઈ અડચણ પડે કે કાંઈ વસ્તુની જરૂર જણાય ત્યાં આ પત્રને વાંચજો. જેથી આપની અભિલાષા પૂરી થશે. સ્વામીજીએ આ પત્રને બહામણ પત્ર કે કુડી હશે એમ માની અને લીધા. તેમને શું ખબર હતી કે આ પત્રમાં શું હતું? આ પત્ર કાંઈ કુડી કે બહામણપત્ર નથી પણ તે તો ગંગાધરે ગોદડીમાં છુપાવેલા દ્રવ્યના તાળાની કી જે હતી.

વિશુદ્ધાનંદના વિચોગથી ગંગાધરના ઘરમાં શોક છવાઈ રહ્યો. કેવમ વા શેષતાઆદિ સ્વામીજી દાઢ ઐરંગાબાદ પહોંચ્યા. ઐઠારનાથ, ભગવાન મહેશ્વરના દાસ્ય જ્યોતિર્લિંગમાંના એક છે. આ સ્થાન નર્મદા નદીના પવિત્ર કિનારા ઉપર આવેલું છે. ત્યાં હોશ્તરનું રામ્ય છે આ દિવસે અહીં આમ તેમની ધણી મન્યારી અને બ્રાહ્મણો આવ્યા હતા જે સદાશિવના આરાધનમાં તત્પર રહ્યા કરતા હતા. એક દરિદ્ર કન્યકુળ બ્રાહ્મણ જે હિમ્મરમાં એકી વર્ષનો હતો તે મધુર સ્વરે "દરિદ્ર દુખ દહનાય નમ સિવાય" આ મ્તોજનો મદિરની સામે હમેશાં પાઠ કર્યા કરતો હતો. પાઠ કરતા કરતા બ્રાહ્મણનો કંઈ રૂકાઈ જતો અને તેજ આંધ્રુઓથી ભરાઈ જતાં પૂજામાં જણાવ્યું કે આ પુત્રહીન વૃદ્ધ બ્રાહ્મણને આર પુત્રો કુવારી હતી. મહાન્ધ્ર ધનવાન પુરોહીની હવેલા અને પોતાના કન્યકુળ ભાઈઓના આ નિવાહની રીતભાત કે જેમાં કન્યાદાન કરવામાં ધણી દ્રવ્યની જરૂર પડતી હતી તેથી તે વૃદ્ધ પુરુષ દુષિત પણ મહેશ્વરના દરબારમાં પોતાના દુખને રડતો હતો.

સ્વામી વિશુદ્ધાનંદે જાણ્યું કે, આ વૃદ્ધ બ્રાહ્મણને આ પ્રકારે રડવાનું રજું શું નહિ મળે? અવશ્ય મગજોજ. કેમકે હિમ્મર સર્વ અક્તિમાન છે અને તે આ બ્રાહ્મણનો પોત્તર જરૂર સંભગજોજ. આ વખતે સ્વામીજીને અંગાધર રાવનો પત્ર વાદ આવ્યો. અને જે પત્રથી આ બ્રાહ્મણનું દુખ દુર વાપ તો તે કરવું જોઈએ. એમ વિચાર કરી પત્ર હવાડીને જોડું તો તેમાં આ પ્રમાણે લખ્યું હતું.

મહારાજ !
મીઆનના સમાગમથી જે બાનંદ ને સુખ અમને થયું હતું તે બધી ખતાવવું એ સહેલું નથી યોગાજ સ્વિસમાં અમારી જેવી ભક્તિ અને પ્રેમ આપના પ્રતિ દર્શન થયાં છે એવો પ્રથમ કામના પ્રતિ થયો નથી. આથે જવાનો આમલ ક્યો તો તેમાં અમે વિદ્ય નાંખી સમગ્ર નથી. પણ આપ જેવા સત્યાથ બ્રાહ્મણ અમારી

શમેથી ખાલી હાથે જવ તે અમને રૂચતું નથી. આપ દ્રવ્ય ગ્રહણ કરતા નથી, પણ આ જમ તમા દ્રવ્ય વિના કામ ચાલતું મુકેલ છે. વાત વાતમા તે બી જગર પડે છે. એથી આપની આત્મા વિના પણ થોડી ધણી મહોરો મે આ ગોઠીમાં છુપાવી રાખી છે, કે જેનો સદજમા પતો ખાઇ યકે તેમ નથી. જ્યાં જ્યાં મોટા ટાણ મારેલા કે, અને જેને આપ જુના ધાગા જેવું સમજો છે ત્યાં સર્વ જગ્યાએ મહોરો છે. આશા છે કે આપને તે કોઈ વખતે કામ આવી જશે.

આપના પહેન પાઠનમા વિધન ન હોય તો કાંઈ કાંઈ વખતે આ દાસને પણ વાદ કરતા જશો.

આપનો ચરણ સેવક
ગંગાધરરાવ

આ પત્ર વાંચી સ્વામી વિશુદ્ધાનંદ ધણજ પ્રસન્ન થયા. ગોઠીને શીડીને જોયું તો ગીની-ઓનો દગલો થઈ ગયો. હવે સ્વામીજીને જાણ્યું. હાડી આટલી બધી બારે જમ લાગતી હતી તે ધાગા જેવી ને માત્ર થોડા ઉપર નાખ-તાના ધારીયા તરીકે સમજીને આમતેમ ફેંકી દેતા હતા, તેમાં એક ધાણજીના “હરિદ્વહન” ની શક્તિ જરી હતી. મર્વ મહોરો તેમણે ધાણ-જીને મોપી દીધી પ્રથમ તો તે મહોરો ચોરીની દરી એમ સમજી તે ધાણજી ન લીધી. પણ બહુ આચદ છવાથી તેણે તેનો સ્વિકાર કર્યો અને પોતાની ભક્તિનું ફળ નહ્યું એમ સમજ્યો.

પ્રકરણ ૧૦

સ્વામીજીને દુઃખ સુખનો અનુભવ

સ્વામીજી એકારનાથજીના ઉજ્જન આવ્યા. ત્યાં કાંઈએ વાત કરી કે, મહાકાલેશ્વરના મંદિરમા શિવ પંચાક્ષર મંત્રનો જપ કરવાથી સર્વ પ્રકારની કામના પુરી પામ છે. આથી સ્વામીજીએ ત્યાં વિધિપૂર્વક જપ કર્યો અને ભક્તિભાવથી ભગવાન મહાકાલેશ્વરની આરાધના કરીને વિદ્યાનુ વરદાન માગ્યું. મહાકાલજીનાં હાથ જ્યોતિર્લિંગોમાંના ઉજ્જનના મહાકાલેશ્વર પણ એક છે, જે પ્રકારે કાશીવિશ્વનાથનાં દર્શનને માટે કાશીમાં જવું હ

રથી યાત્રાજીઓ આવે છે તેજ પ્રકારે ત્યાં પણ દેશ દેશાંતરથી આવેલા યાત્રાજીઓનો મમાગમ થાય છે તે દિવસે કાંઈ પવનને લીધે ત્યાં વધુ શીડ હતી તેમની છત્રાંતો એવી હતી કે રાત દિવસ મંદિરમાં મહાકાલેશ્વરજીનીજ સમીપ રહેવું પણ શીડ ધણી હોવાથી ત્યાં અધિક વખત તે ગઈ શક્યા નહીં. જે દ્રવ્ય પાસે હતું તે તો સર્વ દાનમાં આપી દીધું. પુસ્તકો સિવાય ખીલું કાંઈ પાસે નહોતું અમલોરમાં જઈને જોજન કરવું એ ભત્તીપ્રયા અને તેના વિચારથી વિપરીત હતું બિહારિત સિવાય હવે ખીલો કાંઈ જીવનનો ઉપાયજ નહોતો પણ ઉજ્જનમાં બિહાર મોંગવી પણ તેને સ્વિકાર ન કર્યો. તેમ કરવું તે પોતાના મુળ પાઠમાં વિધન કર્યો છે એમ પોતે સમજ્યા.

ઉજ્જનમાં એક મારવાડીને એવો નિયમ હતો કે તે દરરોજ સેકેલા ચણા ઘાટે ઘાટે મરીચ ગરમાને વહેવાવતો હતો સ્વામીજી જ્યાં હતા ત્યાં તે વાજ આવતો અને નિયમાનુસાર એ મુગી ચણા તેમને પણ તે આપતો ને તેના આધારે તેમણે પોતાનો નિર્વાદ ચણવા માંડ્યો અને જ્યાં સુધી રહ્યો ત્યાં સુધી એ મુગી ચણામાં તેમણે આનંદ માન્યો તે પ્રજી સ્વામીજી ઉજ્જનથી છોડી ચડીને સિધિયાની રાજધાની ગ્વાલિયરમાં આવ્યાં તે વખતે તે મોટા મોટા પડિતો રાજધાનીની શોખા વધારતા હતા સિધિયાને ત્યાં તેનો મહાન આદર હતો. દાન ધર્મને માટે ગ્વાલિયરનો ખજાનો મુખ ભરેલો હતો. સ્વામીજીએ સામજી હતું કે આ વખતે ગ્વાલિયરમાં ધણેજ સારો વિદ્યાભ્યાસ થતો હતો તેથી તે ત્યાં આવ્યા હતા. તેમને શુ ખજર હતી કે આ વખતે ગ્વાલિયરમાં જવું તે વિપત્તિના ખાડામાં પડવા તુલ્ય છે.

સને ૧૮૪૩ ની સાલમાં રાવ સિધિયાનો પૈ રલોક વાસ થયો હતો. તેમને કાંઈ સતાન નહોતું. જેથી રાણી તારાબાઈ કે જે વખતે તેર ચૌદ વર્ષની હતી તેણે પોતાના કુટુંબનો એક આઠ વર્ષનો છોકરો જ્યાજીરાવ નામનો હતક લઈને તેને પોતાના ધણીની માઠી ઉપર બેસાડી દીધો. રેમીડેન્ટની અંતિથી મહારાજના મામા સાહેબ રાજકાર્ય ચલાવવા લાગ્યા. એ વાત તેજદેવી દાદા ખાસગીવાલથી સહન થઈ શકી નહિ. તેમણે રા

જીને મળીને મામાસાહેબને રાજદારમારમાર્થી ક
હાડી મૂકી સર્વ સત્તા પોતાના હાથમા લીધી
જેથી સિંધિયાની સેનામાં ખટપટ જાગી અને કુટ
પડી. કેટલાક લોક દાદા ખાસગીવાણની તરફ યથા
અને કેટલાક બાપુ સિતોલિયાના તરફ યથા. બંને
પક્ષ વચ્ચે યુદ્ધ થયું અને એક બીજાનો આદ-
મીતે પકડી કેદ કરવા માંડ્યા. આ વખતે સ્વા-
મીજી બાપુ સિતોલિયાના રનેહી સરદારને ત્યાં એક
પડિતની પાસે અંબ્યાસ કરતા હતા દાદા ખા-
સગી તરફના માણસોએ રાત્રે ચઢાઈ કરી તેમાં
તે સરદાર 'ભાંયા' ગયા અને તેનું ઘરે છુટી લીધું.
તેમાં કેટલાંક મનુષ્યોની સાથે સ્વામીજીને પણ કેદ
કરી અને એક ઝોરડીમા પૂરી દીધી.

હુદિમતી - રાણી તારાબાઈએ પરસ્પર યુદ્ધ
કરનારી સેના અને રાજપૂતો વિનાંશ થતા જોઈને
સેનાને અટકાવી દાદા ખાસગીવાણને કેદ કરીને
આંધ્રે મોકલી દીધા અને બાપુસિતોલિયા દિવાન
થયા. તેમણે સ્વામીજી પોતાનાં મિત્રને મારી નાખ્યાની
અને તેના મનુષ્યોને કેદ કર્યાની વાત જાણી ત્યારે
તેણે તે કેદીઓને છોડી મૂક્યા. જે વખતે તે કે-
દીઓ મુજે તરફડ્યા ખાતા હતાં. જો તેમને
આજે છોડ્યા ન હોત તો તે સર્વ મરી જાત

તે પછી સ્વામીજીની સાથે સિતોલિયાનો વિ-
શેષ પરિચય થઈ ગયો હતો. પડિત રામકૃષ્ણ
શાસ્ત્રી કે જેમની સાથે સ્વામીજી કેદમાં પડ્યા
હતા અને જે બાપુ સિતોલિયાના મરણ પામેલા
મિત્રના ધજાજન કૃપાપાત્ર હતા તેજ આ પ્રમાણે
તેમનો પરિચય કરાવનાર હતા. બંને જણ કેદમાં
સાથે રહ્યા હતા ત્યાં પડિતજીએ સ્વામીજીને
કહ્યું કે:-

“બહારવારીજી ! વિપત્તી પડતાં સર્વને ધર
સાંભળે છે અને હાહાકાર કરે છે પણ આપ તો
વિપત્તિમાં પણ કાંઈને સમાજતા નથી એ શું ?
આપ શું કરો છો ? શું બચાવો છો ? એ તો તમે
મને કહ્યું પણ હજી સુધી તમે તમારો પૂર્વ પરિ-
ચય આપ્યો નથી.”

સ્વામીજીએ કહ્યું-“પડિતજી ! જે મનુષ્ય કદી
કાંઈ વખતે અચાનક કુખમા આવી પડે છે. તે
કુખ પડતાં ગભરાઈ જઈને રડે છે અને સ્વચ્છ
નેત્રે મેં બાળે છે. પણ કુખ, અને વિપત્તિ સર્વજ્ઞ

જેની સાથેજ હાથ છે તેને રડવું આવતું
નથી. આપને કુખ પડ્યું તે મારી સાથે રહેવાનું
શય છે.”

એમ કહી પછી સ્વામીજીએ પોતાની હકી-
કત કદી સંભળાવી. તે સાંભળી પડિતજીને પણ
જ આશ્ચર્ય લાગ્યું અને તે પછી તે સ્વામીજીના
ગૌરવને સમજવા લાગ્યા.

તે પછી પડિતજી તથા સ્વામીજી બન્નેચર-
માંથી નીકળી વિદુર ગયા વિદુર એ દિલ્હીમાંની
જાગતું સ્થળ છે. વિદુર એ ભગવતી ભાગીરથી-
ના પુણ્યતટ કિપર આવતું છે ત્યાં પડિત રામ-
કૃષ્ણ શાસ્ત્રીજી સ્વામી વિશુદ્ધાનંદજીને સાથે લઈને
પોતાના માનનિય મિત્ર પડિત રાધેવેન્દ્રાચાર્યજીના
આશ્રમમાં પહોંચ્યા. તે વખતે કુચળ સમાચાર
પહોંચ્યા તે પછી પડિતજીએ હસીને કહ્યું કે મી-
નાચને બેઠ કરવાને માટે આજે મારી પાસે આ
વિદ્યાધર્મા સિવાય બીજું કાંઈ નથી. આ વિદ્યા-
ધર્મ આપ સાધારણ વિદ્યાર્થી ન સમજે. એ
એક મહાપુરુષ છે જેમ તપસ્વી ત્રિશાખીને પો-
તાની શબ્દવિદ્યા દશરથકુમારે મીરામયંદ્રજીને
આપી હતી તેવી રીતે આપની સંસ્કૃત વિદ્યા
આપ નેમને આપશે.

આ સોમળી આચાર્યજીએ હસતાં હસતાં
હાથે આંધ્રે કે, લલ્લુજી પુણીથી સૌભાગ્યશાળી
ત્રિશાખીને જે પ્રકારે દશરથકુમાર સમયદશને
પોતાના આરાધ્ય સમજીને સ્વિકાર કર્યો હતો
તેવોજ રીતે કું પણ તેમને ચક્રણ કરે છું.”

પડિત રામકૃષ્ણ શાસ્ત્રી, સ્વામી વિશુદ્ધાનંદ-
જીને અનેક પ્રકારની શિખાણ આપીને ત્યાંથી
પાછા ગયા. સ્વામીજીના હૃદયમાં આચાર્યના દશ-
નયીજ અપાર આનંદ અને ભક્તિભાવ ઉત્પન્ન
થયો હતો તેમણે માન્ય કે અહોજ મતેરથ
પૂર્ણ થશે. સ્વામીજીની ઉપર આચાર્યશ્રીનો પ્રેમ
ઉત્પન્ન થયો, અને સ્વામીજીએ ચિત્ત સ્થિર રા-
ખીને અબ્યાસ શરૂ કર્યો તથા વર્ષમાં તો સિદ્ધા-
ન્ત કોમુદિ મતેરમા, દબ્દેન્દ શેખર, પરિભાષે-
ન્દ શેખર અને મહાભાષ્ય જેવા બ્યારણના સર્વ
શ્રેણીના અંબ્યાસ અલૌકિક પ્રતિભા સમ્પન્ન શરૂ
કર્મ સ્વામીજીએ કરી લીધા.

એક દિવસ આચાર્યશ્રી રાધેવેન્દ્રાચાર્યજી

પોતાના સર્વ સિધ્ધિની સાથે મંગલ તરફ સં-
ન્ધોપાસન કરી રહ્યા હતા. ચોમાસાને વખત
હતો જેથી મંગાજીમાં પુર આવતું હતું તેવામાં
અકસ્માત એક વિધાર્થીનો મૃત્યુ અસ્પૃશ્ય અને તે
પ્રવાહમાં તણાતા લાગ્યો. તેણે તણાતાં તણાતાં
જુમ પાડી કે “ગુરજી બચાવો હું તણાઈ જઈ
છું.” કિંતુ વ્યવિમુક્ત, દયાળુ ગુરુએ માસેના
શિષ્યને ગમરાખતે કહ્યું કે, “જુવો કુમીન નાથ,
તેને કહાડો.” એ સાંભળતાં જ સ્વામીજી નદીમાં
કૂદી મર્યા અને તણાતા શિષ્યની માસે જઈ
મહોત્ત્યા. જોતજોતામાં બંને જણ અદૃશ્ય થઈ
ગયા. સાયેજ પૈર અધારી રાત્રીએ પોતાના પૈર
અંધકારને ફેલાવી દીધો.

ગુરુજીએ નદીને કિનારે કેટલેક દુર સુધી
ખીજ વિધાર્થીઓને શોધ કરવા મોકલ્યા હતા
પણ તે સર્વે માસે આવીને કહ્યું કે “ગુરુજી
કાંઈ પત્તો લાગ્યો નહિ.” એક વિધાર્થી તો ગયો
પણ સાથે ખીયારા સ્વામીજી પણ ગયા એમ
વિચારતાં સર્વે દુઃખી થતા હતા.

ખીજ દિવસે સર્વે શોકમાં સિન ધમતે હવે
શું કરવું તેની વાતો કરતા હતા તેવામાં સ્વામી
વિશુદ્ધાનંદ સાથે તણાઈ ગયેલા વિધાર્થીને લઈને
અચાનક આવી પહોંચ્યા અને ગુરુજીને પ્રજ્ઞામ
કરી સર્વના શોકને આનંદમાં બદલી નાંખ્યો.
તેમને જોઈ ગુરુજીએ સ્વામીજીને હર્ષથી પોતાના
હૃદય સરસા આંખો આંધીવાંદ આપ્યો કે મારી
સર્વ વિધાનો તારા અંતઃકરણમાં પ્રજ્ઞા ધાર.

સ્વામીજી તે વિધાર્થીની પાછળ પડ્યા, તેને
પકડી લીધો અને તણાતા તણાતા થયે દુર જઈ
એક કિનારે નીકળ્યા. લાં પોડીનારે એક નાવ

આવતું જણાયું. તેને જુમ મારી અને બંને જણ
મછી. તે નાવમાં બેસી સવારે ગુરુજી માસે આ-
વ્યા હતા. એ સર્વ વાત સ્વામીજીએ ગુરુજીને
કહી સંભળાવી. તે સાંભળી ગુરુ રાખવેન્દ્રાચાર્યજી
પ્રસન્ન થયા.

ગુરુજીના વિશુદ્ધાનંદ જે પ્રકારે પ્રજ્ઞાસિત
થયા તે પ્રકારે આત્માર્થમાં મણુ વિનય મેળ
વવા લાગ્યા. સ્વામીજી જ્યારે પોતાને બાહરણ
કૃષી મહા સમુદમાં મારગત થયા ત્યારે પછી તે
મના સન્યાસોન્મુખ ચિત્તમાયોગ વિધાનો અ
ભ્યાસ કરવાની લાલસા ધઈ, જેથી તે યોગ મા
ર્ગમાં કુશળ અનેક સન્યાસીઓ વતરે દેશમાં છે
એ સાંભળી તે વિદુરમાંથી હરિદ્વાર તરફ જવા
રવાના થયા હરણ કે સદ્ગુરુ રાખવેન્દ્રાચાર્યે તેમને
કહ્યું હતું કે, અમે જો કે યોગદાતાનાં સર્વ
મર્યોને, બજાવી કાઢીએ છીએ તથાપિ ક્રિયા
સંહિત અભ્યાસન કામમાં અમે સમર્થ નથી.
હરિદ્વારની ઉત્તર પ્રદેશમાં સમસ્ત યોગિયોનો નિ-
વાસ છે. મારે ત્યાં તે વિધાની પ્રાપ્તિ પશ્યે.

વિદુરથી હરિદ્વાર મહોત્ત્યાં ત્રણ ચાર માસ
લાગ્યા. જે હરિદ્વારમાં ભાગીરથીતુ અપૂર્વ દેશ
છે. જ્યાં સ્વર્ગ દુલભસુધાનો, પ્રવાહ સુખમ છે,
જ્યાં એક દિવસ મહાત્મા મૈત્રેય અને વિદુરનો
સુવાદ થયો હતો અને શ્રીમદ્ ભાગવતની કથા
સંભળાવી હતી તે હરિદ્વારને જોઈને સ્વામીજી
બહુમ પ્રસન્ન થયા હરિદ્વારની દક્ષિણે ‘કનખલ’
માં જ્યાં દશેશ્વર મહાદેવનું પ્રસિદ્ધ મંદિર છે અને
જ્યાં ભગવત દાક્ષાપત્રીના પવિત્ર હયરિત્રુ સ્ના-
ન છે તે પ્રસિદ્ધ સ્થાનમાં સ્વામીજીએ જઈને
નિવાસ કર્યો. (અપૂર્વ.)

દમકાય—દાહડીનાં સીસોળાપાંતે જાણી ભખ્મ કરી તે ભખ્મ ના તોલો બકરીના ૧ તોલા
માખજી ૧૧ તો. સાકર અને ૧૧૦ તોલા મદ સાથે દીવસમાં બે ત્રણ વખત ચાટવાથી દમ ને ખાંસી મટે છે.

ચુંક—અગ્રમે, સંચળ, કુલાવેલી હોંગ અને હોમજની સરખે બાગે શાકી કરી કરી
પાણી સાથે શાકવાથી મટે છે.

કરમીયા—પીતપાપડાની જુડી ના તોલો, વાવડીંગ ના તોલો વાડી મિથળ કરી હાસમાં
પાવી ને ખીજે દીવસે જુલાય આપવો જેથી કૂમી નીકળી જશે.

વાળો—નગોડનો રસ ૪ તોલા, ગાયનું ધી ૪ તોલા, શેકલી હોંગ ના તોલા સાથે મિથળ
કરી સાત દીવસ પીવાથી મટે છે.

ત્વરં આત્મજ્ઞાન.

(ભેખઃ શ્રીયુત્તમશિલાય નયુભાષ દોરતી. બી. એ.)

સામાન્ય સોકોની એવી માન્યતા છે કે આત્મજ્ઞાનીઓ જગતના બધાં વધારને વાસ્તે અધોમ્ય હોય છે. આ માન્યતાની, સત્યતા પુરવાર કરવાને કોઈ પ્રયત્ન કરતું નથી. પણ તેને સત્ય તરીકે ગણીને સોકો એવું અનુમાન કરે છે કે જે કોઈ પ્રજા આધ્યાત્મિક ભાવના તરફ દગતી જાય તો તે પ્રજા જગતની બાહ્ય પ્રવૃત્તિઓમાં બીજી પ્રજાઓ કરતાં ધણી પાછળ પડી જાય અને જગતમાં કોઈ પણ પ્રકારની કીર્તિ મળે તેવાં જાહેર કામો કરી શકે નહિ તેજ અનુમાનને આધારે તેઓ એમ માનવા લાગે છે કે જે કોઈ બ્યક્તિ આત્મજ્ઞાન તરફ વળે તો તે બ્યક્તિ પણ જગતના કાળને, વારસે નાલાયક બને છે. આવી માન્યતા આધ્યાત્મિક જીવનનો આપો અર્થ કરેલા-એ એક મોટી અને ગભીર ભૂલ છે. રથસજીવન ઉપર ઉત્પન્ન કરેલી શક્તિથી જે કામ મધ શકે તેના કરતાં આધ્યાત્મિક જીવન પરની શક્તિથી ઘણુંજ વધારે કામ યથ શકે, અને તે કામ પણ એક દિશામાં નહિ પણ અનેક દિશામાં યથ શકે છે. આધ્યાત્મિક શક્તિ સર્વ જીવનો પર કામ કરતી આવે છે, અને જે પ્રમાણમાં તે શક્તિ પ્રખળ હોય છે તે પ્રમાણમાં તેનું ફળ પણ વિશેષ આવે છે. આ નિયમ સત્ય છે, તેથી તમે સૂક્ષ્મદષ્ટિએ ધતિદાસને અવલોકીશો તો તમને જણાયા વગર રહેશે નહિ કે જે પ્રજામાં આધ્યાત્મિક જીવન વહેવા લાગે છે, તે પ્રજાની પુદ્ગિનો વિકાસ પણ તરાથી યવા લાગે છે, તે પ્રજાની ઉચ્ચ લાગણીએ જન્મત યાય છે, અને રથસ જીવનપર પણ રથસ શક્તિઓ જે ફળ લાવી શકત તેના કરતા આ આધ્યાત્મિક શક્તિ વિશેષ ઉચ્ચ પ્રકારનું અને ઘણું મોટું ફળ લાવી આવે છે માટે આ નિયમ સ્મરણમાં રાખવો હિયત છે કે ઉચ્ચ જીવનોપર ઉત્પન્ન કરેલી શક્તિ તેના પ્રમાણમાં નીચેનાં જીવનો પર અમુક પ્રકારના ફળ લાવી

આવે છે. માટે જે સોકો એમ માને છે કે આધ્યાત્મિક જીવન તરફના બક્તિભાવથી, અથવા આત્મજ્ઞાન ખીસવવાને પ્રવલ કરવાથી મનુષ્ય જગતની બાહ્ય પ્રવૃત્તિઓ માટે અધોમ્ય બને છે, અથવા તો ફુનિવાને આગળ વધારવામાં નકામો બને છે, તે સોકો મોટી ભૂલ કરે છે. તે સોકો ખરૂં આત્મજીવન એ સમજતા નથી, અને સામાન્ય ધર્મશિષ્ટ પુરોધાના જીવનપરથી એવું અનુમાન બાધવાને દોરાયા હોય એમ લાગે છે. પણ આ રથને એક બીજો નિયમ પણ ખાસ સ્મરણમાં રાખવા યોગ્ય છે. અમુક જીવનપર જન્યત કરેલી શક્તિનું પરિણામ તે શક્તિનો કેવો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે તેનાપર રહેલું છે. જુદાં જુદાં જીવનો પરની શક્તિઓ જાતે તો શુભ પણ નથી તેમ અશુભ પણ નથી. શક્તિ એ તો શક્તિ છે. તેના પરિણામ ઉપરથી આપણે તેને શુભ કે અશુભ કરી શકીએ. અને તે શુભ કે અશુભ પરિણામ પણ મનુષ્યોએ તે શક્તિના કરેલા સંકલ્પયોગ કે ક્રિયયોગ પર આધાર રાખે છે. જ્યારે આધ્યાત્મિક શક્તિ વિધનાં મિત્ત જિન્ન જીવનોપર વહેવા લાગે છે, ત્યારે કેટલાક સોકો તે શક્તિને મનુષ્યજાતિના ઉદ્ધાર અર્થે વાપરે છે, અને જેથી પ્રજાની કિન્ન યોજના સંજન યાય તેવી રીતે તેનો ઉપયોગ કરે છે, પણ કેટલાક એવા પણ હોય છે કે તે શક્તિને પોતાની ઇચ્છાઓની વસિતા સાધન તરીકે વાપરે છે, અને તવડે જે તે વસ્તુઓ મેલણ કરવા મથે છે.

ઉપરના બે નિયમો અત્યારે ખાસ કરીને જણાવવાની આવશ્યકતા છે. કારણકે અત્યારે જગતમાં આધ્યાત્મિક શક્તિનો સચાર યથ રહે છે તે આધ્યાત્મિક શક્તિનો જગતના કલ્યાણને વિશેષ સંકલ્પયોગ યાય એવા હેતુથી આ લેખની પ્રવૃત્તિ છે.

ખરૂં આત્મજ્ઞાન એમને શું ? " કહતમાં

કામ કરી રહેલા મનનો અભ્યાસ કરવો. "આવી વ્યાખ્યા ધિઓસોદિક્ષ સોસામીના સંસ્થાપક મેકમ ડાયેટેટરકીએ આપેલી છે. આ મન તે ધધરી મનના અર્થમાં સમજવાનું છે. એટલે બીજા શબ્દોમા કહીએ તો વિશ્વમા કામ કરી રહેલા પ્રભુને સમજવો તેનું નામ આત્મજ્ઞાન છે. વિશ્વમા જડ અને ચેતન બે વિભાગ છે, તેમાં ચેતન શક્તિનો અભ્યાસ કરવો, જડ આકારો પાછળ રહેલી અને તે દ્વારા કામ કરતી જીવનશક્તિને જોવી, બધા બનાવોની પાછળ રહેલી શક્તિને નીગમવી-આ બધું આત્મજ્ઞાન છે માયાની જગતને બેદીને-વિવિધતાની પાછળ રહેલી એકતા જોવી, જે સર્વમા છે, અને જેમાં સર્વ છે, તે એક શક્તિ, એક જીવન અને એક આત્માને જોવો તે આત્મજ્ઞાન છે. માટે વસ્તુતઃ આત્મજ્ઞાન તે સ્થિતિ છે કે જેનું શ્રીકૃષ્ણ ભગવદ્ગીતામાં નીચેના શ્લોકમા વર્ણન કરે છે.

‘યો માં પश्यति सर्वत्र, सर्वत्र मयि पश्यति ॥

“જે મને સર્વમા જુએ છે અને સર્વને જાણે જુએ છે તેજ સમર્થ છે” આ જાણે પ્રભુના દર્શન માટે-આખા વિશ્વમાં રહેલી નુનુની શક્તિના અવલોકન માટે ઉચ્ચ પ્રકારની આધ્યાત્મિક શક્તિઓની જરૂર છે, એની કાષ્ઠી ના પાડી સકારો નહિ કારણકે આત્માજ્ઞ આત્માને ઝોળખી શકે આ પ્રભુની હવાતી વાગ્દે આત્મા સિવાય બીજા કોઈ પુરાવો નથી. જ્યાં ખરા આત્મજ્ઞાનની-પ્રભુદર્શનની વાત આવે ત્યાં મન, લાગણી કે ઇન્દ્રિયોનો પુરાવો આલી શકે નહિ મનદ્વારા, લાગણીદ્વારા કે ઇન્દ્રિયોદ્વારા મળતા પુરાવાથી કાંઈક સ્મરન મળી શકે, અથવા ઉપમાન પ્રમાણથી આપણે તે સાધ્યમિન્દુ તરફ જવાનો સીધો માર્ગ પ્રદક્ષ કરી શકીએ, પણ આત્માનો ખરો પુરાવો તો આત્માજ્ઞ આપી શકે એક મહાપુરુષે આપેલાં ત્રણ મહાસૂત્રોમાં બીજું સૂત્ર આ પ્રમાણે છે “આપણી અંદર અને આપણી બહાર એક એવું તત્ત્વ વ્યાપી રહેલું છે કે જે અમર છે, અને સાષ્ટત કલ્યાણકારી છે, તે આ ખથી દેખાતું નથી, જાનથી સમજાતું નથી, નાકથી સુધાતું નથી, પણ તેનો અનુભવ દરવા કોઈ માણે તો તેનો અંતરમા અનુભવ કરી

શકે છે.” પ્રભુના વાસ્તે આત્મા-સિવાય બીજા કોઈ પુરાવો નથી. કારણકે આત્મા જે તેના સ્વભાવનો છે, જે તેજસ્વ છે, તે તેને પીછાથી શકે, તેનો સાક્ષાત્કાર કરી શકે.

જે ઉપર પ્રમાણેની આત્મજ્ઞાનની વ્યાખ્યા હોય તો પછી જૂનકાળમાં તથા વર્તમાન કાળમાં આત્મજ્ઞાનના નાગથી, પ્રચલિત ચણેલી ધણીજ ખાખતો અને ખરા આત્મજ્ઞાન વચ્ચે આપણે વિવેક કરવો જોઈએ. હવે આત્મજ્ઞાન તરીકે મનાતી વિચાર પદ્ધતિઓમાં પણ આપણે બે મેદ પાડવા પડશે. કેટલીક વિચાર પદ્ધતિઓ અને રીતિઓ આત્મજ્ઞાનને મદદ કરવાનાં ઉદ્દેશ્યથી સ્થાપવામાં આવી હતી. જૂનકાળમાં તેઓનો તે ઉપયોગ હતો અને વર્તમાનકાળમાં પણ આત્મજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવાની તીવ્રરસીના પગથિયાંરૂપે તે મણી થકાપ, અને તે પ્રગતિને મદદ કરનાર નીવડે. બીજા મેદ એવી ખાખતોને લાગુ પડે છે કે જેને આત્મજ્ઞાન સાથે કોઈ પણ સંબંધ નથી. તે તત્ત્વવિદ્યાને લગતો મેદ છે કે જેમાં કુદરતની કટલીક શક્તિઓ ઉપર કાણુ મેળવવામાં આવે છે, પણ તેમા જીવનની પવિત્રતા અંધવા વિશ્વજંતુલ અંધવા પેરાપકાર વગેરેને કાંઈ પણ સ્થાન નથી. જેટલું અતીદ્રિષ્ટ તેટલું આધ્યાત્મિક. એવું માનવું એ ખૂત ભરેલું છે. ત્યારે હવે આત્મજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ માટે આપણે શું કરવું જોઈએ? મનુષ્યજાતિના મોટા ભાગ વાસ્તે તો આત્મજ્ઞાન એ મનિષ્યની જીર્ણોચ્ચિમાં ઉપયોગી થઈ પડે તેવો પ્રયત્ન છે, પણ કાલ પૂર્ણ આપણે તેને આપણી ઉચ્ચનાવના રૂપ મણી, તે તરફ પ્રયાણ તો કરી શકીએ આપણે આ બાળત બરાબર સમજતી જોઈએ કે જેથી આપણે આરોગ્યરૂપે રસ્તે મનવામાં, મુખ્ય માગ ચૂકી ન જઈએ. પ્રથમ આપણા પાશવ સ્વભાવને આપણે શુદ્ધ કરવો જોઈએ, અને તે પછીજ આત્મજ્ઞાનની વાત દરવી જોઈએ. આપણે આત્મિક જીવનનો માર્ગ સ્વિકારીએ તે પહેલા શક્તિઓની શુદ્ધિ, મનની પવિત્રતા અને યોગે ધણે અંશે પણ મદતમાવવી જોઈએ થણેલી હોતી જોઈએ. મનનો ગમે તેવો વિકાસ થયો હોય પણ તેથી આધ્યાત્મિક જીવનનો અનુભવ થઈ શકે નહિ. તેના બીજા

અનેક કારણો છે, પણ એટલું તો જણાવવાની જરૂર છે કે આધ્યાત્મિક વિકાસ અને મનનો વિકાસ પરસ્પર વિરૂદ્ધ હકામા હોય છે. મનનો ધર્મ પૃથક્કરણ કરવાનો, ભેદ માકલવાનો અને વિભાજ કરવાનો છે. ઉચ્ચતિ કેમનો ઉદ્દેશ્ય પ્રથમ તો વ્યક્તિત્વ ખીલાવવાનો છે, કે જ્યાં અહંકાર જાગે, જ્યાં એક વ્યક્તિ ખીણ વ્યક્તિથી બિન્ન તરીકે જાણખાણ સ્વાધર્મવૃત્તિની જાગૃતિ પ્રારંભમા આવશ્યક છે, તે ધ્યતિમાં, યર્ષ મનુષ્યજાતિને પસાર થવું પડે છે, પણ નેથી મનુષ્યજાતિને જ્ઞાનિત ઉત્પન્ન થાય છે, અને દરેક વ્યક્તિ પોતાને ખીળથી એટલે સુધી બિન્ન માનવા લાગે છે કે એકના ભોગે પણ ખીણ વ્યક્તિ આમજ વધવા છુટે છે. આ બધું મન તત્ત્વદ્વારા થાય છે, માટે મન એજ એક રીતે જગતમાં ભેદભાવ ઉત્પન્ન કરનાર પરમ કારણ છે.

ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે મનનો વિકાસ ઘણો આવશ્યક છે, તેની તો કોઈ ના પાડવું નથી, પણ તે આધ્યાત્મિક વિકાસમા મોટા અતરાપ રૂપ નીવડે છે. કારણ કે 'બિન્ન બિન્ન વ્યક્તિઓમાં' એકજ 'મહા ચૈતન્યને' જોવું તેનું નામ આત્મજ્ઞાન છે પ્રથમ તો આપણા મન રચેલા કાચને ભેદીને તેની પાછળ એક તત્ત્વને જોવું અને પછી ખીણ વ્યક્તિઓમા પણ કાર્ય કરવું તે તત્ત્વ જોવું એ ઉત્પત્તિકર્મવું જ્યાં અને આધ્યાત્મિક છે આ કારણથીજ આધ્યાત્મિક જીવન ઉપર મનુષ્યજાતિની એકતાનો સિદ્ધાંત પ્રતિપાદન કરવામાં આવે છે. આ કારણથીજ મનુષ્યજાતિની જ્ઞાનતા એ આધ્યાત્મિક સત્ય તરીકે જાહેર કરવામાં આવે છે. કારણ કે આત્મા એકજ છે, અને જે પ્રમાણમાં તે એકતા, શુદ્ધિથી નહિ પણ અનુભવથી જણાવતો પ્રયત્ન કરવામા આવે છે, તે પ્રમાણમા મનુષ્યનું આધ્યાત્મિક જીવન વિકાસ પામવું જાય છે. મનનો ધર્મ ભેદ કરવાનો છે, અને આત્માનો ધર્મ અભેદતા કરવાનો છે, મન જ્ઞાનિત ઉત્પન્ન કરે છે ત્યારે આત્મા તે જ્ઞાનિતને જોખેલી જાય છે. મન વ્યક્તિત્વ અને અહંકારનું કારણ છે, ત્યારે આત્મા એકતાનું મૂળ છે આત્મીને જોતા બિન્નતા વિકાસ કાર્યકારણરૂપે સંજ્ઞાયેલા, ગણી શકાય નહિ. અને તેથી મનના વિકાસથી આધ્યા-

ત્મિક વિકાસ ધમ, જરૂર, એમ આપણે કહી શકીએ નહિ. તેથી ઉપર આપણે સમજવું જોઈએ કે આપણે મન નથી, પણ મન એ તો આપણું-આત્માનું સાધન છે, અને આપણે બિન્ન બિન્ન આત્માઓ નથી, પણ સર્વમાં રહેલા એક આત્મા છીએ. આપણા જનનિતકર્મનો એજ હેતુ છે, આપણી જીવનચાલનું સાધ્ય પણ એજ છે. આ કારણથીજ આધ્યાત્મિક જીવનનો વિકાસ મનના વિકાસ કરતાં ઉપરના દરજ્જાનો ગણાયો જોઈએ. મોટા ભેરેરેટકીએ શુભનાદ નામના પુસ્તકમાં મનને જોતોપાદક કહ્યું છે, તે બાજુથી છે, કારણ કે તે મન એકતા અનુભવવામા પ્રારંભના ધર્મચિયામાં ધણીજ અડચણો નાંખે છે. આધ્યાત્મિક એકતા આપણે સિદ્ધ કરવાની નથી, તે તો સિદ્ધજ છે, પણ આપણે પ્રયત્ન કરીને જોતોપાદક મનની પેલીપાજ જાગૃતિ તે એકતા અનુભવવી જોઈએ, આ કામ સહેલ નથી. આ કામ એટલે મનુષ્યના જનનિતકર્મની પરિમિતિ તેને વારસે આપણે ચારિત્ર્યને ધણુંજ લખ્યું પ્રદાનું બનાવવું જોઈએ. આપણી જાતજીને સમયમાં લાવવી જોઈએ, આપણા મનને કેળવવું જોઈએ, અને કેળવાયેલા મનને આપણા પોતાના સંયમમાં સાચી માધન તરીકે વાપરવું જોઈએ, અને શરીરના, લામણીઓના અને મનના દેખીતા ભેદોની પેલીપાજ રહેલી એકતા અનુભવવી જોઈએ.

આ આપણા ભારતવર્ષમાં આ આત્મજ્ઞાનના આધ્યાત્મિક જીવનના ખરા અનુભવીઓ જીવનમુક્તો અને મદદમાઓ જે સમયે પૃથ્વીપર આપણી સાથે વસતા હતા તે વખતે પણ તેમનો સદેશો શ્રીશે તેવા મનુષ્યો તો ઘણા થોડા હતા. તેઓનાં જ્ઞાન, શક્તિ અને કાર્યોનો ખ્યાલ સામાન્ય જનસમુદાયને આવી શકે નહિ. છતાં સામાન્ય મનુષ્યો પણ લાભ મેળવે તે તેમના કલ્યાણને વારસે જરૂરનું હતું આથી આત્મજ્ઞાનમાં પૂર્ણ રીતે વિકાસ નહિ પામેલા પણ ખીણ રીતે પણ આમજ વધવા મદદસમર્થ આત્માઓએ, શેષ આત્મજ્ઞાનના માર્ગ સમીપ આવી શકે તેટલા માટે કેટલીક વિચાર ચેલ્લીઓ અને માર્ગો રચ્યા, અને જમતને અનેક શોધોરે તેનો ભોલ આપ્યો. ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે તેઓ આત્મજ્ઞાનમાં

પૂર્વ રીતે વિકાસ પામેલા નહતા, પણ બીજી રીતે તેઓ ધણી આગળ વધેલા હતા, અને તેમના સબધી બોલતાં આપણે પૂજ્યભાવ રાખવો જોઈએ, કારણકે તેઓ આપણા કરતાં બહુજ આગળ વધેલા હતા. તેઓ એકેક દિ સામા અતિશય નિપુણ થયેલા હતા. કેટલાક બુદ્ધિવાદમાં બહુજ આગળ વધેલા હતા, સારે આરિયપદમાં કદાચ તેમની તેટલી ઉન્નતિ ન પણ થઈ હોય કેટલાક બક્તિ માર્ગમાં વિશેષ નિષ્ઠાત હતા, પણ તેમની બુદ્ધિ તેટલી વિકાસ પામી નહતી કેટલાક લોકોની ધાર્મિક શક્તિને સમજી તેને પોષણ આપવામાં તત્પર હતા, છતાં તેના માનસિક વિકાસ વાસ્તે તેમને એટલો બધો રસ નહતો. કેટલાક વળી એવા પણ હતા કે શ્વેદ શરીર અને ધનિયોના સપમહારા લોકોને અતીન્દ્રિય બાબતોનું જ્ઞાન મેળવવાને મદદ કરવામાં કુશળતા ધરાવતા હતા આ બધા મહા પ્રભાવશાળી પ્રુથો, જે જે રસ્તે પોતાનો વિકાસ થયો, તે તે રસ્તાને સુખ્ય ગણી તે તે પ્રકારને ઉપદેશ જનસમુદાયને આપવા માંડ્યા. તેઓના ઉદ્દેશ જન સેવાનો હતો, અને આ સર્વે પોત પોતાને માર્ગે લોકોને તૈયાર કરતા હતા કે જેથી લોકો તે તે માર્ગે ધનને છેવટે આત્મજ્ઞાનના માર્ગ તરફ પડે. આ આધ્યાત્મિક પ્રાચીન ધાર્મિક ઇતિહાસ તરફ અવલોકન કરતાં આપણને જાણશે કે જુદી જુદી વિચાર શ્રેણીના ઉપાસકો-આચાર્યો હતા, અને તેઓ ઋષિઓ કહેવાતા હતા. તે પોતાના જ્ઞાન અને વિચારમાંથી જે ભાવનાથી લોકો આધ્યાત્મિક જ્ઞાન તરફ દોરાય તે ભાવનાનો ઉપદેશ કરતા હતા.

દર્શન તરીકે વેદાંતનો વિચાર કરીએ. શુદ્ધ તત્ત્વજ્ઞાનની વિચાર શ્રેણી તરીકે, તે વિશ્વનો એક આત્માનો, એક જીવનનો, અને સંસારને પ્રાપ્તિ ગણવાનો, બહુજ અદ્યુક્ત અને જાન્ય ચિ તાર. આપણી આગળ ખડો કરે છે. તે આપણી બુદ્ધિને બહુ સારી રીતે ખીનવે છે અને આ વિશ્વના લોકો ઉદ્ધારવાને તે વિચાર પદ્ધતિનો અભાસ કરવાની જરૂર છે, પણ યોગ સિદ્ધાંત એકલી આ વિચાર પદ્ધતિથી આત્મજ્ઞાનનો અનુભવ થઈ શકે નહિ, માટે તે વિચાર પદ્ધતિને

આપણે આત્મજ્ઞાનના એક પરમ સાધનરૂપ ગણીશું. તે વિચારશ્રેણિ સત્ય છે, મનુષ્ય જાતિના ઉન્નતિ ક્રમને સાહાય્ય આપવાને ધણી આવશ્યક છે, અને જે લોકોના મન બરાબર રીતે ખીલ્યા હોય તેવા લોકોજ તેનો યથાર્થ ખ્યાલ કરી શકે પણ તે છતાં તે આત્મજ્ઞાન ન કહેવાય. તે આત્મજ્ઞાનના એક સ્વરૂપનો બુદ્ધિગમ્ય પ્રુથો છે.

ઉપરનું કથન સત્ય છે, કારણકે આત્માનું વિવરણ બુદ્ધિની ભાષામાં થઈ શકે નહિ. એક તત્ત્વને વિવિધતાવાળી ભાષાદ્વારા વર્ણવી શકાય નહિ અને તેટલા માટે આધ્યાત્મિક સત્યનો બુદ્ધિગમ્ય પ્રુથોસો તેના સ્વભાવથીજ અપૂર્ણ હોવો જોઈએ. સૂર્યના ધોળા કિરણને હીરામાં ચર્ચ પસાર કરવામાં આવે તો તેના સાત રંગ થઈ જાય છે, તેમ આત્માનું ધોળું કિરણ પણ બુદ્ધિના હીરામાંથી પસાર થતાં તેના બાગ પડી જાય એ સ્વાભાવિક છે, તે જૂદાં જૂદાં રંગો રૂપે પ્રગટ થાય છે પણ દરેક રંગ અપૂર્ણ છે, કારણ કે તે ધોળા કિરણનું સ્વરૂપ પ્રકટાવી શકે નહિ.

વેદાંત સાંખ્ય વગેરે ઉત્તમ તત્ત્વદર્શનોએ બુદ્ધિની મર્યાદા જ્યાં સુધી પહોંચે ત્યાં સુધી આત્માનું જેટલું રહસ્ય સમજાય, તેટલું સમજાવવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે તેથી વધારે આગળ તો તેમનાથી જવાબ તેમજ નહોતું કારણ કે-

યતો વાચો નિવર્તન્તેડપાપ્ય મનસા સહ

પાણી અને મન ત્યાં પડેલી ક્ષતતાં નથી, માટે તે ત્યાંથી પાછાં ફરે છે. માટે આત્માને બુદ્ધિથી જોવાની રીત તે અપૂર્ણ છે. આથી મનુષ્યને, ઉચ્ચ જીવન કેવું હશે, તેની જાણ થાય, પણ બુદ્ધિથી આત્મદર્શન થાય એ ખનનું ગણ્ય બળિત છે. આત્મદર્શન તો આધ્યાત્મિક સ્વભાવને ખીલવવાથીજ થઈ શકે છે. અને તે આધ્યાત્મિક સ્વભાવ ખીલવવાની કૃત્રી સર્વમાં પ્રજ્ઞને અને પ્રજ્ઞમાં સર્વને જોવામાં રહેલી છે.

યોગની અનેક પદ્ધતિઓ પણ આત્મજ્ઞાનની સાધનો રૂપ હતી અને છે. તેમાં એકામતોથી અને ધ્યાનથી-ઉચ્ચ માનસિક ભાવ ખીલવવાનો માર્ગ બતાવવામાં આવ્યા છે, કે જેથી અંતરમાં ઉચ્ચ બુદ્ધિઓ સાથે સંબંધમાં આવી શકે.

તેને કંમે કંમે આ શરીરોમાંથી છૂટા થવાને યી-
મવવામાં આવતું કે એથી તે ઉચ્ચ ભુવનોમાં
પોતાનાં કામો કરી શકે થોમની ધર્મી પદ્ધતિઓ
છે, અને તેનો તમે અવકાશે અભ્યાસ કરી, ચ-
ક્રો. તેથી મન ખીલતું હતું, એકાગ્ર થતું હતું,
અને માન એક પછી એક શરીરોમાંથી છૂટું થઈ
ઉચ્ચ ભૂમિકામાં કાર્ય કરતું હતું આથી ધર્મી
અતીવ્રિય શક્તિઓ ખીલતી મનુષ્યને વિવિધ
ઉચ્ચ તત્ત્વોનું પ્રત્યક્ષ ગાન મળતું હતું પણ આ
કાંઈ આત્મગાન કહી શકાય નહિ. આ યોગની
વિવિધ પદ્ધતિઓને આપણે તો આત્મગાન તરફ
જવાના પશ્ચિચારૂપ ગણીશું.

કાંઈ અહીં પ્રશ્ન કરવાને લલચાય કે વેદાંત
અને યોગનાં ગ્રંથોને પણ તમે તો આત્મગાનરૂપ
નહિ માનતાં તે તરફ જવાના પશ્ચિચારૂપ ગણો
છો, એ શું બ્યાખણી છે? આ યોગી, વિચાર
શ્રેણીઓને આથી તમે અન્યાય આપના નથી?
પ્રશ્ન પ્રાચીનરૂપે જણાવી શકાય કે મુડકોપનિ-
સુદ્ધ પણ ઉપરના દેશને રોકા આપે છે તેમાં
પ્રારંભમાં નિવેદન-કરેલું છે કે એ વિદ્યાઓ

શીખરા યોગ્ય છે. અત્રિવિદ્ જણાવે છે કે તે
વિદ્યાઓ અપરા અને પરા નામની છે. અંગ્વેદ,
ચતુર્વેદ, સામવેદ, અથર્વવેદ અને તેના પદ્ધતિ-
ઓ એ બધાનો અપરા વિદ્યામાં મમાવેશ થાય છે.
તો પછી વેદાંતના ગ્રંથો અને યોગવિદ્યાનો પણ
અપરા વિદ્યામાં મમાવેશ કાવામાં કાંઈ અણુપણ
થતું નથી. પરાવિદ્યા એજ આત્મગાનનો માર્ગ
છે. પરાવિદ્યા એ એવી વિદ્યા છે કે જે વડે
આત્માની પ્રાપ્તિ થાય છે. માટે પુરતમ એ સા-
ધનો છે, અને આત્મગાન એ જીવનના-અનુભ-
વનો-વિષય છે. અને તે અનુભવ આપણે હવે
વિચારી ગયા તે પ્રમાણે પ્રમુને મર્યા નેષ્ટ પ્રતુ
પ્રીત્યે સર્વતુ દશ્યાણ કરવામાં રહેલો છે તેણે
બેધક પ્રતિષ્ઠા મેરી બેધકે કે જગદિત્તાય મા-
ત્મનો મૌલ્યાય આત્માનં હુહોમિ સ્વાદ્યા જમ-
તના દિતની ખાતર અને આત્માની મુક્તિને ખા-
તર નું મારી જન અર્ધજુ દઈ હુ આવી અર્ધજુ
જુદ્ધથી પગથે કામ કરનાર આત્મગાનના માર્ગ
પર છે અને કાળક્રમમાં તે વધારે ઉન્નત થઈ
જગતનું વધારે દશ્યાણ કરનાર મહાચાત્રિરૂપ થશે.

મહારાણા હમીરસિંહ

સિંહશાહન સુપુરુષ માપગ-કદલી ફલે એક વાર
તિરિયા તેલ હમીરહઠ, ચંદે ના દુમીવાર.

૨૧ જપ્તાનાના સુર્વવંશી મહારાણાનો
પરામવ કરીને ઉન્નત યથેલા અને
ગર્વથી દુલાહ ગયેલા સુલતાન અલાઉદ્દિન ખી-
લજ આજે પોતાના જ્ઞાનખાનાની સર્વ શ્રોત્રો
સાથે શિકારે નીકળ્યો હતો. રાજધાનીથી સ્વારી
શ્લેષ્ઠ દુર પહોંચ્યા પછી એક ગાદ નંગવ
આવ્યું, ત્યાં યોમવાનો સુલતાને દુકમ કર્યો
આજે સુલતાનની સ્વારી ધણીજ ખુદીમાં હતી.
પોતાના જ્ઞાનખાનાની શ્રિયોની હોંઘ પુરી
કરવા માટે અને તેમને છુટથી શિકાર કરવાની
વંતક આપવાને માટે આજે વિશાસુ નોકરોની સાથે
બાંદશાહની સ્વારી નીકળી હતી.

બાદશાહે વસ્તીથી ધણે દુર જઈ અને ત્યાં
નિર્જન અને ગાદ અરુણ ભેદને ત્યાં સ્વારી
યોમવાવાનો દુકમ કર્યો, તથાપિ એવાં સ્થળે
પણ પોતાના જ્ઞાનખાનાને પડેલી અદર રાખ-
વાનું બાદશાહ જુલો નહોતો. અરુણનો મળો
ભાગ અદર આવી જન તેવી રીતે તેના સી
માડાની બાજુમાં જોગરદમ કંતાનનો પડેલો
ભરી સેવાનો તેણે દુકમ કર્યો. તે પ્રમાણે નોક-
રોએ ત્રણ ચાર માંધવના ધેરાવામાં કંતાનનો
પડેલો ભરી લીધો. તે પછી બજોજસ્ત કરી સુલ-
તાન તત્કાલે બહાર નીકળ્યો. તે વનમાં દિ-
સક પશુની વસ્તી નહોતી પણ માત્ર કરણ,
સાબર અને એવીજ જાતીના પશુઓ હતાં.

આત્મા યતા ત્રિયો ધોડેરવાર યદ્ધ શિકાર મારે આમતેમ ધોડા દોડાવા લાગી અને શિકાર હાથ લાગતાં તેને નિશાન તાડીને તેની પાછળ પડવા માડી.

એવામાં એક સુંદરી એક હરણની પૂઠે પડી અને પડદા સુધી જઈ પહોંચી, અને તે હરણને પડદા ફરીને બહાર પડતું જોઈ તે પોતે પણ તે હરણની પાછળ ને પાછળ ધોડાને એડી મારીને પડદાની બહાર કુદી પડી એજ જગ્યાએ પડદાની પાછળ એક મોગજ પહેરેદાર સૈનિક ઉભો હતો તે તરણ અને સુન્દર હોવાથી તેના મુખ ઉપર શોષનાતું તેજ ઝળકતું હતું. તેની આકૃતિ મનપ્રુત અને મુખમુદ્રા વીર સૈનિકને શોભાવતી હતી. તે તરણ અને તેમનિવ સૈનિકને જોતાં જ હરણની પૂઠે પડનારી સુંદરી તેજ જગ્યાએ હાં-ગમકવત ઉભી રહી, અને હરણને શિકાર કરવાનો વિચાર તો સમૂળગો બુધ્ધીજ ગઈ. તેવીજ રીતે તે જીવન સૈનિકની પણ તે સુંદરીને જોતાં તેવી અવસ્થા થઈ. આ પ્રમાણે પ્રેમથી આકર્ષાઈ એક બીજની પાસે આવી ગયેલું આ નિહાં મોન વૃત્તથી પોતાના મનોભાવ એક બીજને નિવેદન કરે છે, તેવામાજ પાસેની ઝાડી-માંથી એક સિંહ ગર્જના કરતો બહાર આવ્યો. તેને જોતાં જ આ તરણી તો બપોથી યરદરવા લાગી, પણ તે વીર સૈનિક તરતજ પોતાના ડાબા હાથે તીર તાણીને કહ્યું કે, 'સુંદરી, કર નહિ' તે સિંહને એક પગ આગળ મૂકતા પડેલાજ મારા આ એક તીરેજ તેની કંઠી રિયતિ યાપ છે તે તું જો !' એમ કહીને પોતાનું ધનુષ્ય સજ્જ કરીને શાતપણે એજ તીર એવું તાડીને માર્યું કે તે અચૂક સિંહના મગજસ્થાનમાં વાગ્યું અને તરતજ તે વનરાજ પ્રાણ છોડીને ધમ લઈને નીચે પડ્યો.

તે સુંદરીને આ તરણ સૈનિકનું આ પ્રમ-ગ્રાવધાન અને 'પરાક્રમ જોઈને આશ્ચર્ય' અને કોણેક લાગ્યું. પણ તે સિપાઈ બહાદુર તો પોતાના પરાક્રમ વિષે એક અંધાર પંથુ બોલ્યો નહિ. તેમજ તેની શક્તિ અને વીર મુખમુદ્રાના પણ કાંઈ ફેર પડ્યો નહિ કે ક્ષોભ પડ્યો નહિ. અંદર મરીને નીચે પડ્યો તે વખતે માત્ર

એકવાર તેણે તે સુંદરી તરફ પ્રેમ પૂર્વક દૃષ્ટિથી જોયું અને તે પછી તરતજ તે મનોનિમગ્ન કરીને પોતાના પહેરાની જગ્યાએ જઈને ઉભો રહ્યો. તે સ્ત્રી પણ તે જગ્યાએ વધુ વખત ન રોકતાં પડદાની અંદર ચાલી ગઈ.

સાપંકાળ થયો એટલે સર્વ સ્વારીને રાજ-ધાની પ્રતિ જવાનો બાદશાહે હુકમ કર્યો. પોતાના જનાનાની સ્ત્રીઓનું પરાક્રમ, જોઈ સુસતાનને આજે ધણોજ આનંદ થયો હતો. તેણે તે રાત્રે પોતાની મુખ્ય બેગમ અને જનાનાની પ્રીત સ્ત્રીઓના મહેલે જઈને તેમની સુલાકાત લીધી. છેવટે બાદશાહની સ્વારી ઉપર મહેલી સુંદરીના મહેલે પધારી અને ત્યાં રતનજડિત પનગ ઉપર બેસીને તે સુંદરીને સતાર વગાડીને ઉપર એક બે સ્ત્રીજ ગાઈ જમવાવાનો આદા કરી આજે તે સ્ત્રીનું ચિત્ત પ્રસન્ન નહોતું પણ સુલાકાતની આશા પતાવતે તેણે મતાર હાથમાં લીધી અને તે વગાડવા બેઠી. આ પ્રમાણે યોડીવાર થઈ નહિ હોય તેવામા તો પદ્મગ તળેથી એક મોટો ઉંદર બહાર નીકળ્યો અને આમ તેમ દોડવા લાગ્યો. તે જોઈ સુલાકાતે તરતજ પોતાનું ધનુષ્ય સજ્જ કર્યું અને તે ઉંદરને ઠાર કર્યો. અને જાણે આજે પોતે મહાન પરાક્રમ કર્યું હોયની તેવી રીતે તેને ધણોજ હર્ષ થયો અને તે સુંદરીની આમજ પોતાના પરાક્રમની સ્તુતી ગાવા લાગ્યો, પણ સુલાકાત જેમ જેમ પોતાના પરાક્રમનાં વખાણ કરવા લાગ્યો તેમ તેમ તે સ્ત્રીને હસવું આવવા માંડ્યું, અને છેવટે તે મોટીથી ખડખડ હસવા મડી. આ જોઈ સુલાકાતના મનમાં ખેદ થયો અને તેણે તેના હસવાનું કારણ પૂછ્યું પણ હસવાનું કારણ સુલાકાતને કહેવું શક્ય નહોતું, જેથી તે મૌન રહી, તેથી સુલાકાતને ધણોજ ખેદ થવા લાગ્યો. છેવટે પોતાના હસવાનું કારણ સવારે જાહેર કહીશ એવું કહી તે વખતે તો સુલાકાતને આડુંબચણું સમજાવ્યું, જેથી સુલાકાત ખિન્ન થઈને તેના મહેલેથી પા-છો ગયો.

સુલાકાતનો કોપ અને તેના દુર સ્વભાવ તે સ્ત્રી બરાબર જાણતી હતી. અને સવારે ખરી-વાત સુલાકાતને દલ્દા વગર આશરોજ નહિ એમ માની કહે આ પ્રસંગથી બચવા થી મુક્તિ હશે

વી તેનો તે વિચાર કરવા લાગી પોતાના છવ કરતાં પણ જેના વિષે તેને અનુરાગ હતો એવો હતો તેના છવતી તેને વધુ કાળજી થવા માંડી. ધણી વાર વિચાર કર્યા પછી તેણે પોતાની દાસીને હાંક મારી ખડીયો કલમ ને કાગળ મં ગાવી એક પત્ર લખ્યો અને તે ઉપર મહોર કરીને તે પોતાના વિશ્વાસુ ખોળને બોલાવીને ઉપર જણાવેલા પહેરદાર સૈનિકને હાથોહાથ તે કાગળ આપી આવવાની આજ્ઞા કરી. ખોળના કાગળ લખતે ગયા પછી કાંઈક તે સ્વસ્થ થઈ અને સુષ ગઈ.

૨.

ગોહિલવંશના મહારાજા હમીરસિંહ તે વખતે પોતાની દરબારમાં બેસીને, આપ સુકવતા હતા. મહારાજાની વિજયશાળી ભવ્ય મૂર્તિથી દરબારની શોભામાં કાંઈક વધુ શોભા જણાતી હતી. નિત્યનું કામકાજ યથ રીત પછી કામદારોને જે હુકમ કરવાનો હોય તે કર્યા પછી મહારાજા દરબાર ખરખારી કરવાનો વિચાર કરતા હતા તેવામાં, પહેરદાર કે ચોપદારની ખીંક ન થરતર એક મોગલ સિપાઈ મહારાજાના સિદાસન પાસે આવ્યો. અને રીત પ્રમાણે સલામ કરીને બોલ્યો, "મહારાજા ! હું એક મોગલ સિપાઈ છું અને આપનો આશ્રય માગવાને માટે આવ્યો છું, હું ઘણા રાજા મહારાજાઓની પાસે ગયો પણ મને કોઈએ આશ્રય આપ્યો નથી. મેં કાંઈ પણ સુઝો કર્યો નથી હું નીમકહરામ નથી, તેમજ હું વિશ્વાસપાતક પણ નથી. આપ મને આપના ચરણો આશ્રય આપશો ?

રાજાએ એકવાર તે મોગલના મુખ પ્રતિ નિહાળીને જોઈ લીધું અને પછી કાંઈક વધુ વિચાર ન કરતા, કે પોતાના મંત્રીની પણ સલાહ ન લેતાં તેમણે એકદમ જવાબ આપ્યો કે "હમીરે તને આશ્રય આપ્યો છે" તું ગમે તે હોય, કે તને ગમે તેના ભય હોય તોપણ આજની તારા સંરક્ષણની જવાબદારી હમીરને માટે છે." બોલ હવે કે તું ઠાણ છે, અને અહીં શા માટે આશ્રય માગવા આવ્યો હતો ?

મહારાજાના આશ્વાસનથી તે મોગલના છવનમાં છવ આવ્યો હોય તેમ જાહેરું. તેણે

પોતાની સર્વ હકીકત મહારાજાની આગળ નિવેદન કરી, આ મોગલ તે બીજી કામ નહોતો પણ પૂર્વે કહેલા સુલતાન અલાઉદ્દીન ખીલજીને પહેરદાર મોગલ સૈનિક હતો કે જેણે જ્ઞાનખાનાની મુંદરીઓના શિખર વખતે એક મુંદરીના પ્રાણ અપાવવાને માટે એકજ બાણથી સિંહનો નાશ કર્યો હતો એ વાચકોના લક્ષમાં આવ્યુંજ હશે તેના ઉપર પ્રેમવશ થયેલી મુંદરીએ તેને મોકલેલા વિશ્વાસુ ખોળ સાથેના જવામાં તેને સુલતાનના રાજ્યમાંથી આજ રાતેજ નીકળી જવાની સૂચના કરી હતી.

તે બી એક અવિવાહિત તરણી હતી અને સુલતાનના જ્ઞાનખાનામાં મદિવાન તરીકે સમ-કષ ગઈ હતી પોતાના મનથી પસંદ કરેલા પ્રાણેશ્વર પોતાની વિનંતિ પ્રમાણે સુલતાનના રાજ્યમાંથી આવ્યા ગયાનું પોતાના વિશ્વાસુ ખોળને માટે સાબળીને તેને ધણીજ આનંદ થયો.

તે સ્ત્રીએ પોતાના પ્રાણની વિગત પરવા ન કરીને સુલતાનને વચન આપ્યા પ્રમાણે બીજી દિવસે સર્વ હકીકત હકી સભાગતી અને કશું કે આ પ્રમાણે એક સિંહને મારનાર સૈનિક જ્યારે પોતાના મુખથી પોતાના પગકંમની સ્તુતિ કરતા નથી ત્યારે તમે માત્ર એક હંદર મારીને આટલી બધી પરાક્રમની સ્તુતિ કરતા હતા તે સાબળો મને હસવું આવતું હતું.

મોગલ સિપાઈએ પોતાનું સર્વ જ્ઞાત નિવેદન કરીને તેણે ફરીથી મહારાજાને પૂછ્યું કે, "મહારાજા ! હવે પણ આપને આપનું વચન પાછું ખેંચી લેવું હોય તો ખેંચી લ્યો કારણકે પ્રત્યક્ષ સુલતાનનાજ મંત્રુને આપ આશ્રય આપ્યો છે. સુલતાન મહાજગજાન અને જે જ્યારે તે કરી શકે તેમ છે મારા સરખા એક હુદ મોગલ સૈનિકને આશ્રય આપીને આપ આપના રાજ્ય અને સર્વસ્વ ઉપર અંદાજ બેઠી ન બેશો. આપ મને આશ્રય આપવાનું હવે પણ ના કહો ચોક્કસ તેમ છે. માટે જો તેમ હોય તો આપ મને કહો કે હું બીજી કોઈ સ્થળે જઈને આશ્રય મેળવી શકીશ.

આ મામતો મહારાજાના મંત્રીએ મહાગજાનું મન ડગમગાડી લેવા પ્રયત્ન કર્યો પણ તે

બધાં ગયો અને રજાપૂત કુલમૂલ્ય પીરવર મેવા-
ઠાવિષ્ણિ મહારાણા હમીર સર્વ દરજા સંભળી
ચક્રે તેની ગીતે સ્પષ્ટ અને મોટા સ્વરે બોલ્યો
કે “હમીર એક વચન એકજ વખત આપે છે”

**સિદ્ધાવન મુપુરુપ માપણ કદલી ફલેકવાર
તિરિયા તેલ હમીર દઢ ચઢે ના દુર્જી વાર**

હમીરે જોને. એકવાર આશ્રય આપ્યો, તેનું
રક્ષણ કરવાને માટે હમીર પોતાના પ્રાણની પણ
પરવા કરતો નથી; તો બીજી ચાની પરવા રાખે ?
મહમદશાહ, તારા રક્ષણની જવાબદારી ન માટે
માથે છે. તું મારાદરખામા નિર્ભય ધરને રહે.”

૩

પોતાનો બચાવ અપરાધ કરીને પોતાના
રાજ્યમાંથી નાસી ગયેલા મોગલ સૈનિકને મહા-
રાણા હમીરે આશ્રય આપ્યાની વાત અલ્લાહ-
દીન ખીલજીને જાણતા વાર ન લાગી. સુવતા
નને મહારાણાના આ કૃત્યથી ધ્રુવોજ ગુસ્સો
થયો. તેણે મુસ્લા નામના એક સરદારને હમીર
પાસે જવાની આજ્ઞા કરી અને તેની સાથે મહા-
રાણાને એવો સંદેશો હાથેરખ્યો કે “અમારા
મોગલ મિત્રાઈ તમારા આશ્રયે આવી રહેલો છે,
તેને તમારે જિનહરતે અમારા સ્વાધીન કરવો
અને અમારા શત્રુને તમે આશ્રય આપ્યો એ
અપરાધ માટે તમારે મેવાડની રાજકન્યા દેવ
જીતેલીને અમારા જનતાનખાનામા મોકલવી, નહિ
તો પરિણામ બધકર આવશે. અમે આ અપ-
માન સહન કરી શકીશું નહિ.”

મુસ્લાંએ સુવતાનનો આ સંદેશો મહારાણા
પાસે જઈને કદી સંભળાવ્યો. તે સંભળી હમી-
રના ક્રોધનો પાર રહ્યો નહિ તેણે તે સરદારનો
કાંઈ પણ સંદાર ન કરતા તેનેજ પાછો ઉતાર
આપ્યો કે—

“તું જેવો આપ્યો છું તેવોજ પાછો જા
અને અલ્લાહદીન ખિલજીને જઈને કહે કે, મુર્શ
કદાચ એક વખત પશ્ચિમમાં હજે અને મુમેરુ
પર્વત જમીન ફોલ યાવ તો પણ હમીરે જે
એકવાર વચન આપ્યું છે તે મિરવા ધતાર નથી.
મેવાડની રાજકન્યા વિશે હવથી માગણી કરી
તમે હમણા જવાબી છે તેના ઉત્તરમાં તો એ

તું તારા બાણોનો દરકાર કરતો હોઈ, તો આ
મહમદશાહને જેના ઉપર પ્રેમ છે તેને મોટા
કાંડમાંથી અડી તેની પાસે મોકલી આપ.”
એમ કહીને તે મુસ્લાને દરખાસ્તો મહારાણા
પાસે દારખાણેને મહારાણાએ આજ્ઞા કરી.

મુસ્લાંએ પાછા જઈને બનેલી સર્વ હકીકત
બાદશાહને કદી સંભળાવી મહારાણાનો સ્વ-
ભાવ અલ્લાહદીન જાણ્યો હતો. હમીર પોતે
મોકલેલા સંદેશાને માન આપશે એવી બાદશા
હને પણ ખાતરી નહોતી મહારાણાનો ઉત્તર સા
ભળીને તેણે મહારાણા ઉપર ચડાઈ કરવાની
પોતાના સેનાપતિને આજ્ઞા કરી અને સૈન્ય સ
જાજ દશવી પોતે સુવતાન પણ સૈન્ય સાથે લઘ
કરવા ગયો અલ્લાહદીન રણખોરની દૃઢ મુશી
મથો એટલે તેણે ત્યાં પોતાનો પડાવ નાખ્યો.

હમીરને એ સર્વ હકીકત સેવકાએ જાણવી.
પણ તે ધ્રુવોજ માની સ્વભાવનો ડોવાથી અને
કાંઈ પણ પ્રસંગે બચ્ચિત ધતો નહિ. જેથી તેણે
સુવતાનને ચકી આવેલો જોઈને ચિંતામસ્ત ન થઈ
પોતાના મર્વ સરદારોને લઘાઈની તૈયારી દર-
ખાની આજ્ઞા કરી એટલુંજ નહિ પણ જ્યારે
સુવતાન જતોજ આવ્યો છે તો પણ આપણે
તેની કાંઈ પણ પરવા કરવી નહિ. જે ખતાવવાને
સાડે તેણે પોતાના દરખાસ્તા મુખ્ય માનસીએને
બોલાવી મેટા જલ્લો કરવાનો હુકમ કર્યો, અને
તે જલ્લયાને હમારખ સુવતાનના તંબુ પાસેજ
એટલે લગભગ નજીકજ કરવાનું મચવ્યું.

જલસો ધતો માંડ્યો અને સુવતાન પોત
તાના તંબુમાં બેસીને તેનું અવલોકન કરવા
લાગ્યો. વત્તાંગનાએ તે દિવસે પોતાની નુલક
લાની તો અવધીજ કરી તેણે નાના પ્રકારના
નાચ કરીને પ્રેક્ષકાને બેઠોથ કરી દીધા. તેણે
પોતે નાચતાં એકવાર પણ સુવતાનના તંબુ તરફ
જોયું નહોતું તે નુલક કરીને સુવતાનને પુઠ ખત
વીતે ઉભી રહી. આ જોઈ સુવતાનને પોતાનું
અપમાન થયેલું તેજ ક્રોધ ઉત્પન્ન થયો. અને
તેથી તેણે પોતાના મુખ્ય નિશાન નિરંજાન
સિપાઈને બોલાવીને તે વત્તાંગનાને અચૂક તીર
મારીને નીચે અજાડવી પાડવાનો હુકમ કર્યો અને
તેજ પ્રમાણે તે સૈનિક એકજ તીર આવીને અજ
દશાઈની ધમ્મ પૂરી કરી.

પણ આ જોઈ હમીરના દરબારના માણસો ગમરાયા અને હમીરને દોષ દેવા લાગ્યા. એટલા માં મહારાજાએ જે મહામંદ્યાહને આશ્રય આપ્યો હતો તે તરણ મેગલચીરે એકદર્મ પાછળથી આવીને મહારાજાને સમ્મતતાથી સલામ કરીને કહ્યું કે “મહારાજા! આ કૃત્યનો બદલો લેવાની સેવકને પરવાનગી આપશો. અત્રે મારા પરાક્રમનું આજે આપ અવલોકન કરશો.” મહારાજાએ મહામંદ્યાહની વિનંતિના સ્વિકાર કર્યો. અને આજે આપી જેથી તરતજ તેણે પોતાનું ધનુષ્ય તૈયાર કરીને એક તીર એવી રીતે છોડ્યું કે તે અચૂક અસ્થાઉદીનના માથા પરના મુગટમાં વાગ્યું અને મુગટ ત્રીયે પડ્યો.

આ જોઈ સુલતાનના તણુમા હાહાકાર થઈ રહ્યો. ધણુજ ખરાબ અપશુકન થયા એવા ઉદગારો સર્વના મુખમાંથી નીકળવા માડ્યા. ખરી રીતે તો મહામંદ્યાહને તો આ તીરથી મુઘ્તાનનો પ્રાણુજ સેવાનો વિચાર હતો, પણ તેમ કરવાને હમીરે ના પાડી, તેમજ તેણે સુલતાનનું અન્ત આધુ હતું તેથી મહામંદ્યાહે તેનો પ્રાણુ ન લેતાં તેના મુગટ ઉપર નિશાન તાક્યું હતું.

અસ્થાઉદીનને આગી અપશુકન થવાથી તરતજ સ્વારી પાછી લઈ જવાને હુકમ કર્યો આ પ્રમાણે બાદશાહ પાછો વળવાથી હમીર તરફના માણસોમા આનંદ પ્રવર્તી રહ્યો.

૪

સુલતાન અસ્થાઉદીન ખિયજી હમીર સાથે લડાઈ ન કરતા પાછો વળ્યો પણ તે ફરી આવ્યો. વૈર સેવાનું જુલો નહોતો. હમીરનું સૈન્ય જો કે સુલતાનના સૈન્ય કરતાં થોડું હતું તથાપિ પણ તેનું પરાક્રમ બાદશાહ જાણતો હતો જેથી હમીરના દરબારમાંથી જો કોઈ યુદ્ધ વાત જાણનાર પોતાના પક્ષમા આવે તોજ મેવાડાધિપતિનો પરાજય થઈ શકે એવો બાદશાહે વિચાર કર્યો અને તેની યોજના કરવા માડી. તે તક પણ તેને તરતજ મળી. હમીરના દરબારમાં રજુમલ નામનો એક સરદાર હતો તેણે એક નિમકહરામપણાનું કામ કરવાથી હમીરે તેનું ભરદૂરબારમા અપમાન કરી કપકા આપ્યો હતો તે વખતે તો મહારાજાની માથી માગી તે છુ-

ટયો હતો, પણ તેના મનમાં આ અપમાનનો બદલો લેવાની મનઃકા યથા હતી જેથી તે આ તક મળેલી જોઈ અસ્થાઉદીન પાસે ગયો અને તેણે હમીરની સર્વ વાત કહી સંજગતી. તે સામળી અસ્થાઉદીનને સતોષ થયો. અને રજુમલને પોતાના દરબારમા રાખી મોટી પદ્ધિ અને જગીર આપવાનું વચન આપી તેને આશાસન આપ્યું. રજુમલે રજુમલોરના કિસ્વાની યુદ્ધ સરગમા દાર બરીને તે કિસ્વાને જમીન દોસ્ત કરવાની સલાહ આપી અને તે કામ કેવી રીતે ફતેહ થાય તે સર્વ જતાબુ. સુલતાને ઘર તજ સરગ કોડવાની વ્યવસ્થા કરી અને તે સરગથી રજુમલોરનો કેટલોક ભાગ રજુમલના કબ્જા પ્રમાણે જમીનદોસ્ત પણ કર્યો.

સુલતાન પાછો ગયો તે વખતે મહારાજાના પક્ષના લોક આનંદ માનવા લાગ્યા અને હમીરના સરદારો અને સૈનિકોનો રજુમલનો પ્રસંગ મટી ગયેલો જાણી સર્વ કોઈને સતોષ થયો હતો તેનામાજ ફરી આ ઉપદ્રવ થયેલો જોઈ સર્વ કોઈ ચિતાવર થવા માંડ્યા, આ તરફ હમીરે પણ યુદ્ધની મર્વ તૈયારી કરવા માડી, દેવદર્શન કરી અને પોતાને મથ મથે તે અર્થે તેમણે મેવાડ રાજકુલ દેવતાની પ્રાર્થના કરી. તે પછી તે પોતાની મા ચક્તા રાણીનાં દર્શન ગયો. અને ત્યાં પછે લાગી પોતાની વીર માતાનો આશીર્વાદ લઈને રાણી પાસે ગયો અને સર્વને આશાસન અને ધીરજ આપી, તે પછી પોતાની સરદાર મડળીમા આવ્યો. કથાયિત યુદ્ધમા ખરાબ થાય તો રાણી સાથે સર્વ ઝિયોએ ચિતામા પડ્યું પણ મુસલમાનોને તાગે ન થયું એવું પોતાની માતા અને રાણીઓને કહી પ્રકયું. આ પ્રમાણે સર્વ વ્યવસ્થા કરી સૈન્ય સાથે હમીર લડાઈમાં બહાર પડ્યો.

આ યુદ્ધમાં હમીરે પોતાના પરાક્રમની બચાવી કરી તેના સરદારો અને અન્ય સૈનિકોએ પણ પોતાના પ્રાણનો પણ બચ ન રાખતા યુદ્ધગરોઈ જતાબુ. આ યુદ્ધ સાત દિવસ ચાલ્યું. તેમા અસ્થાઉદીનના સૈનિકોએ પણ ધણુજ યોદ્ધા માદોમ કરવા માંડ્યું. પણ આખરે મુસલમાની સૈન્યનો પરાજય થયો અને હમીરની જીત

પદ. મહારાજાના સોડાએ મોગચેના નિશાન અને પુષ્કળ સરખામણ લઈધો. આ વિપવથી મહારાજાના સૈનિકો આનંદમાં ગાંડા થેલા થઈ ગયા. અને તે હર્ષમાને હર્ષમાં તે યત્નનું નિરાન શરૂકાવતા રણયુદ્ધ તરફ વાળતે ગાળતે જવા મંડ્યા. આ તરફ દુર્ગમા રાણીઓ લડાઈતું પરિણામ જોતી ખેસી રહેલી હતી. મહારાજાની સેના થોડી અને સુલતાનની સેના વધારે હતી, તેથી મહારાજાને જય મળશે કે નહિ તેની તેને શંકા હતી. તેવામાં યત્નનાં નિશાન શરૂકાવતી પોતાના કિસ્સા તરફ આવતી સેનાને જોતા તે યત્નનું સૈન્ય હશે એમ માન્યું. અને તે જોઈ

હવે તેમણે ચિતામાં હોમાવું જોઈએ અને આખરે બચાવવી જોઈએ એમ સર્વેએ વિચાર કર્યો. એવો નિશ્ચય કરીને તત્કાળ જ ચિતા મળગાવી અને અગ્નિનારાયણને તે સર્વે સ્ત્રિઓએ પોતાના પ્રાણ સમર્પણ કર્યા.

તે પછીજ થોડી વારે જ્યાં હમીર સર્વ સૈન્ય સાથે કિદવાની અંદર આવ્યો તો જ્યાં જ્યાં અગ્નિકુડમાં સ્ત્રિઓને બળી મૂકેલી જોઈ !

આ દેખાવ જોઈ શૂર હમીરનું અંતઃકરણ દ્રવિત થયું, તેનું ધૈર્ય છુટી ગયું. તેને વિરાગ ઉત્પન્ન થયો. જ્યાં તેણે પોતાના પુત્રને બાંધી ઉપર ખેસાડ્યો અને તેણે તે પછી પોતાનું શિરકમળ શિવને અર્પણ કર્યું અને સ્વર્ગ ગયો (મરાઠી ઉપરથી)

નવીન વિદ્યાની શોધના મોહમાં કેટલીક પ્રાચીન વિદ્યાઓનો થએલો લોપ.

આધુનિક સભ્યતા ધર્મીજ ઔરવ ચાલિની જણાય છે. તે અનેક વિરમયજનક આવિષ્કારોના ધરણ છે. ધૂમપત્ર-એજનથી કાંઈ વસ્તુ દૂર લાગતી નથી. કલાકે સાંક કે સીત્તર માસ્ય ચાલનારા વેગવાળા એજનથી દૂર દેશાંતરોમાં થોડા સમયમાં જઈ આવી શકાય છે. અગાધ સમુદ્રોમાં સમજ કરનારી બહુ વેગવાળી રટીમરો એ જૂમડળના જુદાં જુદાં માર્ગોને એક બીજાની સાથે જોડી દીધા છે. હવાઈ વિમાન જે વાયુમંડળના તરંગોમાં ઉડીને આકાશમાં પ્રવેશ કરી શકે છે, અને પોતાના ચમત્કારો બતાવી શકે છે. તે જળ સ્થળ અને આકાશગામી વંત્ર જોકે મદાન વિરમયજનક અને દેશકાળ વિવેચક છે, તથાપિ વિદ્યુદ્ધિષા સંબંધી આવિષ્કારોના આગળ તેનો કાંઈ પણ દિસાજ નથી, તેનું તો મહત્ત્વ બહુજ અદ્ભૂત છે. તારની ખરૂર જોતજોતામાં જૂમડળના દેશોમાં આરપાર બંધ શકે છે. હાંદુસ્તાનનાં મોટા મોટા કાર્યાલયો વિલાવળથી નિત્ય ખરૂર મેળનીને પોતાનું કાર્ય ચલાવે છે. આધુનિક વિજ્ઞાનચાલકથી વિજ્ઞાને આકાશ શોધ્યા હીન કરીને મનુષ્યની મેવામાં નિયુક્ત કરી

દીધી છે. વીજળીથી આપણાં કેટલાંક મશીનો ચાલે છે, વીજળીથીજ આપણી તારમાં ખરૂરો જળ આવી શકે છે. વીજળીથી આપણાં શરૂઆતનાં ચાલે છે. વીજળીથી આપણાં મોટાં મોટાં શહેરોમાં દીપ્તિ થાય છે. વીજળીની આગળ સૂર્યનો પ્રકાશ પણ લજ્જા પામે છે. વિજ્ઞાન ચાલકથી વ્યવસ્થાને પોતાના મન્યોથી વચીજીત કરીને પ્રયોગશાળામાં મૂકી દીધાં છે, અને તેનાં સર્વ રહસ્યોને જાણી લીધાં છે.

પૃથ્વી મંડળની જે અનિમ ગીમાઓ નિરંતર દિમાચ્છાદિત રહેતી હતી અને જ્યાં મનુષ્યનો પદાર્થ હતો તેણે પણ ધમો નહોતો-તેની પણ શોધ કરવામાં આવી છે. પૃથ્વીનો ગર્ભ બાજ શેડીને દ્રોગાવી અમૂલ્ય રત્નો અને ધાતુઓ કઢાવવામાં આવી છે. અગાધ સમુદ્રોના ગુપ્તમાં ગુપ્ત ભેદ પણ જાણી લીધા છે. આટલું છતાં ક્યો મનુષ્ય એમ કહી શકશે કે આધુનિક સભ્યતામાં કાંઈ કમી છે? નેટલી વિદ્યાઓ છે તે સર્વ આ નાખતે નિકસિત રૂપમાં વર્તમાન છે. સર્વ આ વખતે પોતાના નિકસિત રૂપમાં થયેલાં બાંધે સર્વ પ્રાકૃતિક શક્તિઓનું રહેલું જણાયેલું રાકાય છે.

પ્રાચીન સંસ્કૃતના તિરસ્કાર કરતી, નવીન સંસ્કૃતના પોતાના મહત્વ અને પ્રમાણનું દુર્દૃષ્ટિ, બતાવી રહી છે, પરંતુ ખરી રીતે તેમ નથી. જે વિદ્યાનપૂર્વક જોઈએ તો આ નવીન સંસ્કૃતના શોધમાં પ્રાચીન મનુષ્યોની સેકડા વર્ષના અતુલમવધી પ્રાપ્ત કરેલી અનેક વિદ્યાઓનો લોપ થઈ ગયો છે.

આ લેખમાં એવી વિદ્યાઓ અને કલાઓનું વિવરણ અમે આપીએ છીએ કે જે પ્રાચીન કાળમાં પ્રચલિત હતી, પણ આ વખતે તે લોપ જોવી થઈ ગઈ છે અથવા તો લાપ થઈ ગયે છે.

પશુ પક્ષીઓની યોદ્ધી સમજની

સર્વ પ્રાચીન સંસ્કૃત દેશોમાં આ વિદ્યાનો ઉત્સર્જન જોવામાં આવે છે. હિન્દુઓના પુરાણ ભૂતિહાસ વિગેરે ઉપરથી જાણી શકાય છે કે ભારતવાસીઓએ આ વિદ્યામાં સારી કૌશલ્ય કરી હતી. રામાયણમાં તેનાં ઘણાં વિદ્વાદરણો મળી આવે છે. રાવણ જ્યારે સીતાને હરી લઈ ગયા, ત્યારે આ સંભાષણ રામચંદ્રને જટાયુ નામના ગીધ પક્ષીએ કર્યું અને જટાયુ માથે રામચંદ્રને ધક્કો આપીને બાતી બાદ. એવીજ રીતે રામચંદ્ર અને હનુમાનનો સંવાદ પણ પ્રસિદ્ધ છે. ભાગવતમાં શી કૃષ્ણ અને જમ્બુવાનનો વાદવિવાદ પ્રસિદ્ધ છે. મહાભારતમાં રાજા ધૃતિવિરે દિમાલય ઉપર કુતરાની માથે વાતચિત કરી હતી એવું લખેલું છે. દ્રવિડેશ અને મલયાલમાં સવાદ પણ મહાભારતમાં છે. દાદમ્બરી નામના પુસ્તકમાં રાજા ચંદ્રક અને વૈદમ્બાવન નામના એક પોપટનું સંભાષણ છે. ગરૂડ અને શાંકુશ્ચન્દ્રનું નામ તો સર્વ કોઈ જાણે છે. ગરૂડ વિષ્ણુ બળવાનનું વાહન હતા. કાગ શ્ચન્દ્ર રવિ પદ્મને પહેલી ગયા હતા.

પ્રાચીન દેશના ઇતિહાસોમાં પણ આ પ્રકારની કથાઓ છે, મહમદ ગીજનીના સંબંધમાં એક વાત છે કે એકવાર શિકાર કરતા કરતા યાત્રીને તે એક કાઝની નીચે ઘેટા હતા. તે વખતે તે કાઝ ઉપર એક ધુવડ અને એક ધુવડી બેઠા હતાં. ધુવડે ધુવડીને તેના હોઠના નીચાક એવીતની હોઠની સાથે કરવાનો કહ્યો તે વખતે ધુવડીએ જવાબ દીધો કે જો હું મારા પુત્રને એક ઉગડ ગામ આપું તો હું વિવાહ કરું.

એથી ધુવડીએ કહ્યું કે, જો બાઈલાદ મહમદ ગીજની સલામત રહે તો એક ગામ તો મું પણ દસ ઉગડ ગામ આપીશ. આ વાતચીત બાઈલાદ સાંભળેના હતા. તેથી તેને ધુવડીજ ચંદ્રમ આવી. તે દિવસથી તે પોતાના રાજ્યને સારો બંદોબસ્ત કરવા લાગ્યો.

આ વાત-પશુપક્ષીઓની બોલી સમજવાની વિદ્યા મહમદગીજનીના સુધી પ્રચલિત હતી તે વાતને પુષ્ટિ આપે છે.

જો મનુષ્યો પશુપક્ષીઓની બોલી સમજતાં શીખે તો તેથી તે ધુવડીજ કામ લાગે તેમ છે. પ્રાચીનકાળમાં વિદ્વાનો આ રહસ્યનો મેદ જાણતા હતા. નવીન શોધકો તો પોતાની વિદ્યાના અભિમાનથી આ વાતને જુકી માને છે. જે વસ્તુને મુગમતાથી માન્ય કરી શકાતી નથી તેને તે મિથ્યા સમજે છે. જીવજીવિ વિદ્યા (૨૦૦૦-૮૭) પર આ વખતે વિદ્વાનોનું બહુ જ ખ્યાલ છે. તેની કલ્પિત પણ કૌટલીક વર્ષ છે, પરંતુ આ વિદ્યા, પશુ પક્ષીઓની બોલી સમજવાની વિદ્યાના સંયોગ વિના અધુરી છે.

પ્રાચીન વખતમાં આ વિદ્યાનો પ્રચાર હતો તેની સારી રીતે સાબીતી છે. આ વિષયના પ્રયોગ પણ હતા કે જે હાલ મળતા નથી. કોકચાઓનો એક અંશ આ વિદ્યાની સાથે સંબંધ રાખતો હતો. તેને સિદ્ધ કરવાનો ઉપાય ચોમચાઓમાં પણ લખ્યો છે. પાતંજલ ચોમચરના ત્રીજા અધ્યાયમાં આ વિદ્યાનું નામ વિશ્વતિયોમાં છે.

પશુ પક્ષીઓની યોદ્ધી અને રીતભાત-થી શુભાશુભ બતાવ બનવાની અપ્રમત્તેની જાણી. ઉપરની વિદ્યાને મળતી આ વિદ્યા હતી કે જેના પ્રજાવધી આગમી શુભાશુભ બનાવોનું પ્રથમથીજ જ્ઞાન થઈ જતું હતું. ચાલાલ શોધકો તેને તિરસ્કારની દૃષ્ટિથી જુલે છે અને મિથ્યા માને છે. પ્રાચીન મીસર, અસરિયા, ઐપીરોન, મેસ, અને વિશેષે કરીને હિન્દુસ્તાનમાં કે ન્યાં સુખસ્ત પ્રાચીન વિદ્યાઓ અને કલાઓનો ખડાર હતો ત્યાં પશુ પક્ષીઓની બોલીઓ અને તેની ચોમચોથી શુકન જોવાની પ્રથા પ્રચલિત હતી એ દેશોના ઇતિહાસોમાં ઘણી કથાઓ એવી મળી આવે છે કે જેનાથી એ રીવાજ પ્રચલિત હતો.

એ સિદ્ધ થાય છે હિંદુસ્તાનમાં તે વિદવાનાં કાંઈક ચિન્હો હજી પણ રહેલાં છે પરંતુ પાશ્ચાત્ય સભ્યતાના પ્રચારથી એ ઉપર ધ્યાન આપવામાં આવતું નથી. અને કદાચ યોગ્ય વખત પછી તેનો યોગ્ય ધણો અંશ પણ સ્તોષ થશે એમ જણાય છે ગામડાંમાં આમાં હજી પંથુ એવા મનુષ્યો મળી આવે છે કે જે કોઈ પક્ષીની બોલી સામજીને કહી શકે છે કે વર્ષાદ થશે કે નહિ થાય? અથવા શમય સારી પાકશે કે ખરાબ. ગામડાંમાં ઘણા માણસો ગામ જવા આવવામાં તેમજ ફેટલાક કાર્યોમાં શુકન જીવે છે અને તે અનુસાર કામ કરે છે. અને તેમની કહેલી વાતો ઘણે ભાગે સત્ય નીકળે છે પાશ્ચિમાત્મ દેશોમાં આગળોટાના માછીઓ પણ સમુદ્રનાં પક્ષીઓના શુકન જીવે છે પરંતુ સભ્ય ગણ્યતા/મનુષ્યો તેને અબજી કહીને તેના વિશ્વાસને મિથ્યા માને છે. શુકન માત્ર પશુપક્ષિયોનાજ નોવાય છે એટલું નહિ પણ બીજી સેકડો વસ્તુઓના નોવાય છે. પ્રવાણ કરતી વખતે છીંક થવી, અથવા સામેથી પાણીનો ખાલી ડો આવવો, બિહારી આડી હિતરવી, કીરિ હાની હાર નીકળવી, કાણો મનુષ્ય સામે મળવો, ઇત્યાદિ-શુકન અપશુકનોનો પ્રચાર હાલ પણ છે. પરંતુ આપણા નવ શિક્ષિત યુવકો આ કાંતોને માનતા નથી. પ્રાચીન પુરાણ ક્ષતિદાઓ નો તેનો ઘણે ભાગે ઉલ્લેખ છે. રામાયણમાં કહ્યું છે કે જ્યારે ભરત અયોધ્યામાં પાછા આવતા હતા ત્યારે તેમની સામેથી. ગધેડું, કાગડો અને હુકર આવતા મળ્યાં. આ અપશુકનોને નોંધીને ભરતને શેકા 'યમ' કે કાંઈ અનિષ્ટ થવાનું છે અયોધ્યામાં જન્મીને તેણે જોયું તો પિતા ભરણ/પામ્યા' હતા અને બાપ રામચંદ્ર વનમાં ચાલ્યા ગયા હતાં.

એવીજ રીતે જ્યારે ભરત ચિત્રકૂટ પર્વતપર રામચંદ્રને મળવાને માટે જતા હતા ત્યારે તેમની જમણી તરફથી હરણ સામે મળ્યું. આ શુકન શુભ હતા. ભરતે તેથી ઘણા પ્રસન્ન થયાં. પરિણામે રામચંદ્ર, સીતા અને લક્ષ્મણનો તેમને મેળાપ થયો. 'મૃચ્છકટિક નાટકમાં' કહ્યું છે કે ચાર્દકત/આકલ્પને રહતી માય, કાગડો અને સર્પ મળ્યા હતા એ અપશુકન હતા. પરિણામ એ આવ્યું કે ચાર્દકતને શુભી ઉપર ચઢાવી દીધી.

સંસ્કૃતમાં અનેક અર્થો એવા છે કે જેમાં અથ શુકન નિરૂપણની વાત છે.

સ્વપ્નાર્થ—નિરૂપણ

પ્રાચીન કાળમાં ઘણે ભાગે મર્વ જાતિયોના સ્વપ્નામાં વિશ્વાસ હતો. આ વખતે સ્વપ્ન એ મિથ્યા સમજવામાં આવે છે. પ્રાચીન કાળમાં મનુષ્યો માનતા હતા કે સ્વપ્ન કોષ્ટને કોઈ બનાવ બનવાની સૂચના કરતો છે મિમર દેશમાં સમ્રાટ ફેરોહાને સ્વપ્નમાં સાત મોટી અને સાત પાતળી ગાયો જોવામાં આવી. તેણે થોડાના પકિતોને તે વાત કહી અને તેનો અર્થ પૂછ્યો તેમણે એકે કહ્યું કે સાત મોટી ગાયોથી સાત મોટા મુકાળનું ચિન્હ છે અને સાત પાતળી ગાયો એ સાત મોટા ફકાળોના ચિન્હરૂપ છે અર્થાત્ પ્રથમ સાત વર્ષ ધોળા સારાજ થશે પછી સાત ફકાળ પડશે, કે જ્યો પ્રજાને ધણુંજ દુઃખ પડશે આ કથાને અનુસારજ બનાવ બન્યો. મિમરમાં તે પછી સાત વર્ષ સુધી સારો વર્ષાદ થયો અને બહુજ બનાવ પાક્યું કે જ્યો પ્રજાને ધણુંજ સુખ મળ્યું અને તે પછી સાત વર્ષ બપર ફકાળ પડ્યો કે પ્રજામાં દુખનો પાર ન રહ્યો. આવાત આપ્રજામાં લખી છે.

હિંદુ પુરાણોમાં સ્વપ્ન સબંધી ઘણી વાતો છે રામાયણમાં લખ્યું છે કે ભરતને પોતાના મામાને ઘેર એક મહા અશુભ સ્વપ્ન જોવામાં આવ્યું તે તેમના પિતાના મૃત્યુ અને રામચંદ્રના વનવાસના સ્વકરણ હતું, આ રીતે રાવણે સ્વપ્નમાં જોયું હતું કે એક વાંદર લકાને ખાળી રહ્યો છે આ સ્વપ્ન ગયા પછી કેટલાક વખતે હનુમાને લકાને ખાળી દીધી તેમજ ત્રિજટા નામની રાક્ષસીને પંથુ એક વાહરદારા લકો ખાળ્યાનું સ્વપ્ન જોવામાં આવ્યું હતું. અપૂર્વ.

રા. ભોગીન્દ્રરાવ. ૨ હીવેરીયા કૃત પુસ્તકો.

નવરંગી આલકો-વાતો	૦-૪-૦
કાંડ-ટોચ-ટોચની વાતો	૦-૪-૦
ઉપાગત. નોવેલ	૧-૦-૦
સોલીસીટર નોવેલ	૦-૧૨-૦
મોહાની નોવેલ	૧-૦-૦
જીવનકલા બોધક	૦-૪-૦
રાજમર્મરોના મુમાર બોધક	૦-૪-૦
સ્ત્રીઓની સમાજ સેવા.	૦-૪-૦

લખો—વીલરવીલા—સાંતાકુઝ મુખ્યાર્થ.

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

દરેક માણસને અન્ન અને વસ્ત્રની તો જરૂર પડવાની. તે તમામ વસ્ત્ર ચઢાવી શકે પણ કાંઈ અન્ન વસ્ત્ર વગર ચઢાવી શકે નહિ તે પણ મોધુ યથ ગચ્છ છે અન્ન નો કે આપણા દેશની પેદાશ છે ત્યારે તે પરદેશ ચઢવું હોવાથી મોધુ યથુ છે ત્ત્રો પરદેશથી ધણે ભાગે આવે છે એટલે તેની તો વાતજ શી ? આપણા દેશમાં કાપડ વણવાની મીઠો છે, પણ તેનો ધણે ભાગે સુતર-લીંગેરોના તેમજ મશીનરીના આધાર પરદેશ ઉપર હોવાથી તે પણ-એટલે દેશમાં વૈજ્ઞાનિક કપડાં પણ મોંઘા યથ પડ્યાં. તેમજ આપણા દેશી રીવાજ પ્રમાણે તાગાપીતળનો વાસણોનો વધુ વપરાટ રહ્યો, તો તે પણ મોંઘા યથ પડ્યા છે

પરદેશી વસ્તુઓ અને ફેશનેબલ રીતમાતના આપણે ભોગી થઈ પડ્યા છીએ તેથી હાલ આપણે તે સિવાય ચલાવી શકતા નથી. રહા નો પીવા જોઈએ. પછી ખાંડો ગમે તે બાપ હિંચ તેની ચિંતા નહિ. કાચનો સામાન પણ મોઢો થઈ પડ્યો. ચીમની કે લેમ્પ લેવા જઈએ તો તે પણ મોઢો. કારણ હવે એક પૈસાનું માટીનું કોડીનું અને દીવેલ તો ચાલે નહિ. આ પ્રમાણે આપણો બધો આધાર પરદેશી વસ્તુઓ ઉપર આપણે રાખ્યો, તો તેનો ખરો અનુભવ આ વખતેજ આપણને થયો છે.

'ખીજી તો ઠીક પણ આપણે દવાઓ પણ વિચારતીજ નેહાએ દેશો દવાઓ તો હમમ
 મનાય' એટલે તે પીવામાં તો તુકચાનજ યાવ એમ માની ખેડા એટલે દવાઓના ચાર્જ પણ
 આર ધણી ખર્ચા વગર ચાલેજ નહિ જે તાવ એક પૈમાના કરીવાતા ને કારીજીથી મટે તેજ
 તાવ હિતરવાને માટે પાત્ર પચાસતુ બીજ ડાક્ટરસુ સુકવતુ પડે. આ બધી ફેશન છે, અને તે
 ફેશનતુ ફ.ખ આપણને આ લડાઈમાં જણાય છે.

સને ૧૯૧૨ માં વૈદ્યાને કાયદો થયો. તેમાં જન્મણે વિધાયતી દવાઓની કોમેન્ટમાં અભ્યાસ કરી સરડીશીકેટ મેળવ્યું હોય તેમને નોંધવા, અને તેમનાં મરડીશીકેટ કે તેમનું જ કહેવું પ્રમાણ-ભૂત મનાવ એવું નક્કી કર્યું તેમાં “વૈદ્યાને ન છાજતી વર્તણૂક” વાળા વૈદ્યાનાં નામ રજીસ્ટર-ખાંધી કાઢી નાંખવા એવી એક કલમ છે. તેમાં “ન છાજતી વર્તણૂક” એટલે દેશી આયુર્વેદિય ખાંધી કાઢી નાંખવા એવી એક કલમ છે. તેમાં “ન છાજતી વર્તણૂક” ગણાવા લાગી. આથી વૈદક કે હકીમી વૈદક સાથે સંબંધ રાખવો એ પણ ન છાજતી વર્તણૂક ગણાવા લાગી. આથી મુંબાઈ, પ્રજારામ આયુર્વેદિય કોલેજના પ્રીન્સીપાલ ડૉ. પોપટ પ્રજારામભાઈ એલ. એમ. એન્ડ એસ. ને. પણ નોટીસ અપાઈ. નિર્ણય થયો નહોતો, આથી સ્વદેશ બ્રહ્મ જોનારેબલ શ્રીમાન વિરૂધભાઈ પ્રવેરભાઈ પટેલ-મુંબાઈની ધારાસભામાં આ કાયદામાં સુધારો કરવાનો ખરડો રજૂ કર્યો અને તેમાં ‘ન છાજતી વર્તણૂક’ એ શબ્દોમાં આયુર્વેદ અને પુનાની વૈદક સાથે સંબંધ રાખનારનો તેમાં સમાવેશ થયો જોઈએ નહિ. એવો કાયદામાં સુધારો કરવાનો મુખ્ય મુદ્દો હતો.

હવે આ ખરડા માટે મત આપવા ડૉ. રાવ અને ડૉ. નરીમાનને નિમ્મા. અને તેમણે વિરૂદ્ધ મત આપ્યો. ધણી સભાસભાના તરફેણમાં મત હતા પણ ધણી મતે આ ખરડો પહેલી વારના વાંચનમાંથીજ રદ થયો.

આ ખરડો ધારાસભામાં લાવવા માટે ઝોન. શ્રીમાન પટેલે આયુર્વેદ અને વૈદ્યો તથા હકી-મોની ધણીજ. સેવા ઉઠાવી છે એમ કહીએ તો આવે. અને 'આયુર્વેદ માટે હાથના સુધરેલા જન્માનામા પણ ધણી ઝોનરેખા મેખરોએ પોતાનો તેની તરફેણમાં ને મત આપ્યો છે તે ખરેખર આવકારદાયક છે આ માટે અને ઝોન. શ્રીમાન પટેલનો ખરા અંતઃકરણથી આભાર માનીએ છીએ અને ત્યાર પછી ડૉ. પોપટ ઉપરની નોટીસ, મેડીકલ કૌન્સિલે રદ કરી છે અને ડૉ. પોપટરામભાઈને રજીસ્ટરમા નોંધેલા કાયમ રાખ્યા છે.

કોઈ પણ વસ્તુના શુભ દોષ તે વસ્તુનો અનુભવ થયો વગર કહી શકાતા નથી અને કદાચ કોઈ કહે તો તે મિથ્યા સમજવા. ડૉ. નરીમાન અને ડૉ. રાવ ને કે તેઓ યુરોપિયન તો નહોતા પણ દેશીજ હતા. તોપણ આયુર્વેદ અને વૈદ્યો માટે વિરૂદ્ધ મત આપ્યો તે કોઈ ન કહ્યું. તેમણે ને આયુર્વેદનો કે યુનાની વૈદકનો અભ્યાસ કર્યો હોત અને પછી વિરૂદ્ધ મત આપ્યો હોત તો અમને કાંઈ ન લાગત આયુર્વેદને માટે હોદ્દા નામદાર વાઈસરોય લોર્ડ હાર્ડિંગ તેમજ જનરલ પારડી સ્પીકીસ તેમજ ધણી યુરોપિયન ડૉક્ટરો ઉઓ મત 'ધરાવે છે ને કે હાલની ફેસનઅમ દવા જેવી દવાઓ દેખાતી નથી પણ શુભમાં તો ચઢી ગય તેમ છે.

X

X

X

X

બંને યુરોપિયન પ્રજાને તેમજ યુરોપિયન, રીતરિવાજ અને ખાનપાનનું સેવન કરનારોને વિલાયતિ દવાઓ પથ્ય આવે, પણ જેઓનો ખોરાક વનસ્પતિનો છે, જેમને માટે હિંદમાંજ પાકતું અનાજ-ધઉ, ચોખા, દાળ, બાજરી કે શાક પાનાદિક ઉપયોગી છે તેમને માટે તો હિંદમાંજ ઉગેલી વનસ્પતિની દવાઓ ધણીજ શુભકારક છે. અને દેશી દવાઓજ તેમને માટે તો અસરકારક છે.

જે દેશી દવાઓનો કોઈ છુટથી ઉપયોગ કરતા હોત તો આજે લડાઈના વખતમાં વિદેશી દવાઓના ભાવ ઘણું ચાર ધણી વધી ગયા છે તેનો તેમને ડર રહેત નહિ. કેમકે જેમ ખોરાકને માટે તેમને પોતાનાજ દેશમાં પાકતા અનાજ ઉપર આધાર રાખવો પડે છે તેમજ દવાઓ પણ પોતાનાજ દેશમાં પાકતી વનસ્પતિનીજ તેઓ વાપરી શકત.

હજુ પણ અમારી ભલામણ છે કે દરેક માણસે છુટથી દેશી વનસ્પતિનીજ દવાઓ વાપરતા રીખવું અને તેનો ઉપયોગ કરવો. ને છરીર હોદ્દા પાકેલા અનાજથી પોષાયલું છે તેમને તો તેજ દવાઓ અસર કરી શકશે જેમને તેનો અનુભવ ન હોય તેમને ખાતરી કરવા અમારી ખાસ ભલામણ છે.

X

X

X

X

કેટલીક વનસ્પતિ એવી છે કે જે આપણા આંગણમાંજ ઉગેલી હોય છે છતાં તેના શુભની આપણને ખબર હોતી નથી તેજ વનસ્પતિનો ઉપયોગ કરવાથી ધણી મહાન ગણ્યતા રોગો મટે છે અને ડૉક્ટરોનાં હાથરોનાં ખીલ યુદ્ધવવા પડતા નથી.

આપણે જેમ આપણા ફરીરના પોષણને માટે અજ વજનની કાળજી રાખવાની છે તેવીજ રીતે સાધારણ ધરગતું દવાઓની પણ કાળજી રાખવાની છે. તેમજ સાધારણ ધરગતું વનસ્પતિ-ઓના શુભ દોષોનું જ્ઞાન મેળવવાની પણ કાળજી રાખવાની છે પહેલાં સાધારણ દરદોમાં ડૉક્ટરને કે વૈદને શોધવા જવાની જરૂર પડતી નહોતી પણ તે ધરગતું વનસ્પતિના ઉપયોગથીજ મટતી અને તેવા સાધારણ રોગો મટાડવાનું જ્ઞાન તો તે વખતે ધરના દરેક માણસને હતુંજ. આજની પેઠે નહોતું કે સ્વેચ્છ ઉદ્દેશ યતાં ડૉક્ટર પાસે દોડવું. અને ડૉક્ટર કહે કે મને કાંઈ મિલકત જણાય છે, કે તે સમીપી ગભરાઈ-જઈએ છીએ.

તે વખતે ખાજક ખાંચ વર્ષનું થાય ત્યાં સુધી તેને આટું ખાજક માંડુ થાય કે તરત તેની મા દવા પાતી અને જોસડીઆની પેટાડી ખસેજ રાખતી, નહીં કે ખાજ વેંઘ પામે દેડી જતી. સાધારણ ઝાડો, ઉલટી, તાવ કે ઉદરસ થતાં તેની તો ઘેર સ્થિતિમાં થતી અને તેથી રોગો મટી પશુ જતા અને મરણનું પ્રમાણ પણ તે વખતે ઓછું હતું.

X X X X

આ પ્રમાણે ધરગતુ દવાઓની માહિતી તો દરેક માણસને હોવાની જોઈએ અને તેથી અમે આ વર્ષે બનશે તો અમારા કોટના પુત્રક તરીકે ધરગતુ દવાઓનું પુસ્તક આપીશું કે જેમાં સાધારણ જોગખી રક્ષાય તેવી વનસ્પતિનાં ગુણ દેખ અને તેનો કયા રોગમાં કેવી રીતે ઉપયોગ કરવો તથા સાધારણ દરોગ અને તે ઉત્પત્ત થવાનું કારણ, તે જોગખવાનાં ચિન્હો અને તે ધરગતુ વનસ્પતિની કેવી દવાઓથી મટી શકે આ વિગેરે ઉપયોગી માહિતી તેમાં આવશે કે જે માણસ માનને ઉપયોગી થઈ પડશે.

X X X X

લડાઈના અંગે જેમ અલ વલ્લ અને વિલાયતી દવાઓ મોંઘી ઘણ પડી છે તેમ કાચને કાગળો પણ મોંઘા યથે પડ્યા છે. આપણે ગાડરીઆ પ્રવાહની માફક એકે કપડાંની મીઠા કાઢી તેની પાછળ દબજરા શેડીઆઓએ કાપડની મીઠો કાઢી પણ તે સિવાય કાંચ બનાવવાનું કારખાતું કે કાગળ બનાવવાનું કારખાતું કે એવીજ રીતે પરદેશથી કરોડો રૂપીઆની આવની વસ્તુઓ બનાવવાના કારખાનાં ન કાઢ્યાં. આજે દોઢ કરતાં ઘણુંજ નાતું સરખુ જાપાન પણ પોતાના હુલેર ઉલોગના બળે તાસેવાન યથે પડ્યું. અને અમારે આપણને લડાઈને લીધે મોઢવારી વજોરેની હાકમારી જોગવવી પડે છે તેવીજ રીતે જાપાનને લડાઈને લીધે પોતાની વસ્તુઓ જથામથ અપેવાને લીધે કરોડોની કમાણ યથે પડી છે. હજુ પણ આપણે જો દુનિયા-ઉલોગો ખીલવવા તરફ ધ્યાન દોરીએ તો કંઈ વહી ગયું નથી.

X X X X

કાગળોની મોઢવારીમાં અમારે શી રીતે પડેાંચી વળતું એનો અમે વિચારજ કરીએ છીએ. આજે ભાગ્યેદાયમાં જે કાગળો વપરાય છે તે કાગળો ૩ થી ૪ રૂપીએ રીમ મળતા હતા અને અમે તે છુક વર્કમાં વાપરતા પણ નહિ. તેજ કાગળોના આજે પંદર સોળ તે સત્તર રૂપીઆ એક રીમના આપવા પડે છે, અને તે પણ જોઈતો ખાલ જો નહિ. હવે સોળ સત્તર રૂપીએ રીમના કાગળો વાપરી અમે જે રૂપીઆના સવાજમમાં શુ કમાઈનધએ છીએ તેનો આપણ વિચાર કરીએ.

X X X X

લડાઈના અંગે રહેલેનાં ગાડી બાર્ડા વધી ગયાં, તેમ ઘણા ન્યુસપેપરવાળાઓએ પોતાનાં કદ નાના કર્યાં, કેટલાએ સવાજમ વધાર્યું. પણ હજુ અમે તેમાં કંઈ કર્યું નથી. સવાજમ વધાર્યું એ તો અમને ઠીક લાગતું નથી. કારણ કે ખર્ચ દરેકને વધી ગયું છે. જો કે અમારા આજે સવાજમ વધારે આપવા છુટી છે એવું અમે મણાના પત્રો આવવાથી જાણ્યું છે. પણ હાલ મોઢવારીના વખતમાં દરેકને ખર્ચ વધેલું હોવાથી સવાજમ વધારે આપવું પાછલે તેમ નથી અને તેથી અમે સવાજમ પણ વધારવા ઇચ્છતા નથી પણ જો આઠકો અમને નવા આઠકો વધારી આપવા પ્રમત્ત કરશે તો લાખી નહોવાથી કંઈક ખર્ચના બચાવ થશે. આસા રાખીએ છીએ કે આપ તે પ્રતિ લક્ષ આપશો.

X X X X

સ્વરાજ્ય યાને હોમરૂલની ગુજવળ સવાવનાર મીસ્ટીસ એનિમિસેટને નામદાર સરકારે મુક્તિ બક્ષીને દોઢી પ્રજાના અવાજને માન આપ્યું છે. જેથી આપણે ખરેખર આ મહાને રાજ્યના આત્મારી છીએ હજુ પણ મુસલમાન આગેવાન શ્રી મહમદઅલી અને ઇલ્ફાઅનોને મુખ કર-

વાર્તા આપ્યા નથી. અને તેથી ઠેકાણે ઠેકાણે તેમને મુકત કરવાને સભાઓ યાચ છે. આશા છે કે સરકાર તેઓને પણ છુટા કરશે.

હોદ્દા પ્રધાન મી. મોન્ટેગુ ડીસેમ્બરમાં હોદ્દામાં પધારશે. અને તે વખતે સર્વત્ર શાંતિ ફેલાય તથા આપણે શું શું જોઈએ છીએ તે આપણે તેમને શાંતપણે જણાવી શકીએ તે માટે આપણને તેઓશ્રીએ જે તક આપી છે તે તકનો લાભ આપણે પુરો પુરો લેવો જોઈએ.

હોમરૂસને માટે આજકાલ આખા દેશમાં 'ચળવળ' ચાલી રહી છે. ઠેકાણે-ઠેકાણે તેના મેમ્બરો યાચ છે. અમદાવાદ ગુજરાત સભા તરફથી એક અરજ મહાત્મા શ્રીમાન મોહનદાસ કર્મચંદ ગાંધીના હિંદુશાનુસાર ઘડવામાં આવી છે અને તે ઉપર દરેક ગામે ગામે જઈ ત્યાંના માણસોની સહીઓ કરાવવાનું કામ ચાલે છે તે અરજીઓ હિંદી પ્રધાન 'આવતા માસમાં ભારે મહી' આવશે ત્યારે તેમને આપવાની છે. અને આશા રાખીએ છીએ કે તેનું પરિણામ સારૂં આવશે.

X X X X
હોમરૂસ માગનારાઓ પોતાને માટે જેવી હોમરૂસની માગણી કરે છે તેવીજ રીતે અંગ્રેજ રાજ્ય પ્રત્યે વશીકાર રહી અને આ લડાઈમાં આપણા મહાન રાજ્યનો જય યાચ તેને માટે બનતી મદદ આપશે તેમજ હોદ્દા પ્રધાન આવે, તે વખતે હોદ્દામાં સર્વત્ર શાંતિ પ્રસારવા યોગ્ય થાન કરશે એવી અમે આશા રાખીએ છીએ. કાંઈ પણ કાર્ય શાંતપણે કરવાથી સાફ અને ઉત્તેજિત થઈ શકે છે અને તેથી આપણે પણ શાંતપણે આપણી માગણીઓ હિંદી પ્રધાન પાસે રજુ કરવી જોઈએ કે જેથી તેનું શુભ પરિણામ આવી શકે.

આવતા માસમાં કલકત્તામાં મળનારી ઝોલ ઇડિયા કોંગ્રેસના પ્રમુખ તરીકે મીસીસ એનિ બીસેન્ટને યુટી કાઢવા છે. તેમનો ફોટો અમે ગયા મહીનાના પુઠા ઉપર આપ્યો હતો. આ અંકમાં રાજ્ય અને પ્રજાના પ્રિય, આપણા આગેવાન, સ્વ. શ્રીમાન ગોખલેના ફોટો આપ્યો છે.

વ્યાપાર ધંધામાં વિજય મેળવવા માટે સંકલ્પનો ઉપયોગ.

(અનુસંધાન અગષ્ઠના પાન ૨૨૪ થી)

મનુષ્ય એ સુખગ્રસ્ત છે. જેમ લોકસુખગ્રસ્ત લોકને આકર્ષિ શકે છે, તેમ મનુષ્ય પોતાના સંકલ્પવડે દ્રવ્યને પોતાના પ્રતિ આકર્ષિ શકે છે તેના બળ 'ધા નિર્બળતા' કે બળ મળવું તે આધાર તેના સુખગ્રસ્ત શક્તિના જ્ઞાન અને તેના વિકાસ તથા ઇચ્છા શક્તિને અનુરૂપ વિકાસે છે. તમને કદાચ ખબર ન હોય પણ તમારી વાતચીત કરવાની રીત, કે ખીજ દરેક રીતભાતની સાથે તમારી સફળતા કે નિષ્ફળતાનો ધણોજ આધાર છે. કારણ કે, તમારી સફળતાનો યોગ્ય ધણો આધાર એ વાત ઉપર છે કે, તમે બીજાઓના પર કેટલો પ્રભાવ પાડી શકો છો અને તેમના વિચારોને કેટલે અંશે તમે તમારે વશ કરી શકો છો. તમારા પોતાના વિષયમાં તો જાણે તમારી પોતાની સમ્મતિ પર આધાર રાખવો એ અતિ આવશ્યક છે, તો પણ તમારા બોલવા ઉપર અન્યને વિશ્વાસ પડવો જોઈએ અને અન્યના ઉપર તમારો પ્રભાવ પડવો જોઈએ તેવા જો તમે યશ શક્તા નથી, તો પછી તેટલી તમને નિષ્ફળતા મળે છે જડ ચાણસની મારફત કે એક ઝાડના નુકાની મારફત મુન્ય મુન્ય અન્યના આગળ બેસી રહેવાથી બીજાના ઉપર તમારો પ્રભાવ પડતો નથી. અન્ય તમને મૂર્ખ તુલ્ય સમજે છે, અને તે પ્રમાણે તમારી રિયલિટી જોઈ અન્ય મનુષ્યો તમારી દરેક વાત પ્રભાવહીન અને વ્યર્થ સમજે છે મતલબ કે તમારું બોલવું ચાલવું એ તેમના કાંઈ હિસાબમાં હોતું નથી. એટલે તમારો પ્રભાવ અન્યના ઉપર પડી શકતો નથી.

તમે ઉમા હો તે વખતે કે ચાલતા હો તે વખતે બરોબર સીધા ઉમા રહેવું, ખુલાને સડોતો પાછળની બાજુ રાખવા તેથી છાતીનો ભાગ આગળ નીકળેલો જણાશે માથું પણ જરા

પાછળની બાજુ રાખવું એથી જમતરે તમે જરાજર સન્મુખ જોઈ શકશો તમારો સપજો ભાગ પળની આગલી આગળીઓ પર રાખો, આ પ્રભાવે ઉભા રહેવાની કે ચાલવાની ટેવ પાડતાં સમજાવો કે તમે હવે પ્રભાવશાળી થયા છો. પહેલાં જ્યારે તમે જડ દ્રવ્ય જણાતા હતા તે હવે બળવાન, રુદ્ધિમાન, પ્રભાવશાળી અને આકર્ષણ શક્તિ સંપન્ન જણાશો.

આ પછી સંકલ્પ કરો કે તમારી શક્તિ તમારા માહક કે વ્યાપારી ઉપર પ્રભાવ પાડી શકે છે. જ્યારે તમે બોલો છો ત્યારે તમારા શબ્દોદ્વાર તમારી શક્તિ તેના ઉપર પ્રભાવ પાડી શકે છે. ઇચ્છા કરો કે તમારા ધ્વનિનો અવાજ તમારી સુખ્મક શક્તિ અને મહાન આકાંક્ષાઓને ખીજતના તરફ પહેલાયી શકે છે તે જીજ્ઞા પુરુષ અથવા સ્ત્રીની અનુકૂળ માનસિકતા ઉપર જઈને અચાર્યો, અને તે વ્યક્તિના જણવા વગર પણ તમારા વિચાર અને ભાવનો પ્રભાવ તેના ઉપર પડી જશે. આ પ્રકારે તમારી સંકલ્પ શક્તિ ખીલતાં તમે હિમ્મત રચાવે ઉપર આરંભ થઈ જશો. અને તમે પ્રભાવશાળી જણાશો અને જ્યાં સંકલ્પ શક્તિનો પૂરેપૂરો ઉદ્ભવ થશે ત્યાં તો તમે સ્ત્રીનાં કિરણોની માફક તમારી શક્તિનાં કિરણો ફેલાશો, અને ધાર્યું કામ કરી શકશો અને દરેક કાર્ય તમે ઘણીજ સહેલુપથી સિદ્ધ કરી શકશો.

મનુષ્ય માત્રમા આ શક્તિ રહેલી હોય છે પણ તેને જ્યાં સુધી કેળવવામા આવતી નથી ત્યાં સુધી તે કટાપલા સોદાની માફક નિરપેક્ષી થઈને પડી રહે છે, પણ જેમ કટાપલી તરવારને ધસીને ધારવારી કરતાં તેનો ઉપયોગ થઈ શકે છે તેવી રીતે આ શક્તિને કળવીને તેનો ઉપયોગ કરતાં મનુષ્યને આ જમતરમા કાંઈ ખામી રહેતી જ નથી.

સંકલ્પશક્તિ એ સુખ્મકવત છે. જેમ સમુદ્રમા મોટા મોટા સુખ્મકના પહોડો, મોટા મોટા પહોડોને પોતાના પ્રતિ આકર્ષિ હણવારમા તેનો નાશ કરે છે, તેવી રીતે તમે પણ તમારી સંકલ્પ શક્તિવડે આ જમતરમાથી અનર્ગળ થઈને મેળવી શકો છો.

સંકલ્પ શક્તિથી મનુષ્યની વાણી ઉપર અત્યંત મનુષ્યો આકર્ષાય છે. તેના બોલવા પ્રતિ અન્યને ઈર્ષ્યા મોટી છે અને જેથી તેના વ્યાપાર ઘણેજ ખીણે છે. તેને ઘરામી પણ ઘણી હોય છે. જો મનુષ્યો આ લેખમાં જણાવ્યા પ્રમાણે પોતાનામાજ રહેતા સામર્થ્યનો વિકાસ કરવા હક્ક આપશે તો પછી આ જમતરમા દુષ્કાળ એવી વસ્તુ તેમને માટે રહેશેજ નહિ.

મનુષ્યના અંતરમાં મર્વે શક્તિઓના નિવાસસ્થાન આત્મા પ્રકાશે છે તેમની પાસે જવા પ્રયત્ન કરવો જોઈએ, અન્ય માર્ગે જતા મનુષ્યને ઇન્દ્રિયોને આત્મ પ્રદેશમા એકાગ્ર કરવાનો પ્રયત્ન કરવો અને તે જીજ્ઞા માર્ગે વળે નહિ તેની સાવધાનતા રાખવી. આમ રોજ અભ્યાસ કરતાં આપરે આત્મ સામર્થ્યનો અનુભવ થાય છે અને તે પછી મનુષ્યને આ સંસારમા જ સ્વર્ગદ્રવ્ય આનંદ અને સુખ મળી શકે છે.

આજે મનુષ્યો વ્યવહારને સિદ્ધ કરવાને માટે જે કમરકસીને પ્રયત્ન કરે છે, તેટલો જ પ્રયત્ન જો આ શક્તિને ખીલવવા માટે કરતા હોત તો આજે જેટલા કુખોનો તેમને અનુભવ થાય છે તેનો સ્વપ્ને પણ તેમને પ્રમાણ ન આવત. અને સતત આનંદ અને સુખજ મળ્યાં કરત પણ તેટલો પ્રયત્ન કોઈ કરતું નથી. જાણે છે કે આત્મપ્રદેશમા ઇન્દ્રિયોને એકાગ્ર કરવાથી આત્મ સામર્થ્યનો અનુભવ થાય છે પણ તે આચારમાં ઉતારવા યત્ન કરતા નથી. અને જ્યાં સુધી જાણેલુ આચારમાં ઉતારતા નથી ત્યાં સુધી તેના જીનો અનુભવ થતો નથી. હ મેશાં પા-તોથી વડાં થતાં નથી. તેમ વિચાર કર્યા કરવાથી કે આજનું થઈ પાતો કર્યા કરતાથી કાંઈ વળવાનું નહિ, પણ જો કોઈ પણ કામને સિદ્ધ કરવું હોય તો પ્રયત્ન કરવો જ જોઈએ. તેમ આપણે વાનું નહિ, પણ જો કોઈ પણ કામને સિદ્ધ કરવું હોય તો તે મેળવવા માટે ઇન્દ્રિયોને એકાગ્ર કરી પણ જો દૈવ સામર્થ્યનો અનુભવ કરવો હોય તો તે મેળવવા માટે ઇન્દ્રિયોને એકાગ્ર કરી આત્મપ્રદેશમાં વાળવા પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. અને હવે અને મનને પવિત્ર રાખવું જોઈએ.

આપણે પુસ્તકોમાં વાંચીએ છીએ કે અસુક કરવાથી અસુક રૂળ મળે છે, પણ જ્યાં સુધી તે કામ કરતા નથી, ત્યાં સુધી તે રૂળ મળતું જ નથી. કોઈ પણ રૂળને માટે તો પ્રયત્નની અપેક્ષા હોય છેજ. કદાચ કોઈ જાનોમાનો આજસુ યંધ બેસી રહી માત્ર સંકલ્પ ઉપરથીજ ધનનો દગલો આપણી આગળ પડે તેવી આશા રાખે તો તે ભ્રમ છે. સંકલ્પદ્વારા કાર્ય સિદ્ધ થાય છે એ વાત સાચી છે પણ તેમાં પ્રેરણા અનુસાર કાર્ય કરવાનું હોય છે. અને જો કાર્ય ન કરીએ ને પછી રૂળની આશા રાખીએ તો તે નકામી છે. માટે દરેક મનુષ્યે હમેશાં કોઈ પણ કાર્યની સિદ્ધિ માટે સતત પ્રયત્ન કરવો જ જોઈએ.

આપણે પણ જો સંકલ્પ શક્તિ વડે વ્યાપારમાં સફળતા મેળવવા ઇચ્છતા હોઈએ તો, આપણે પણ આ લેખમાં બતાવેલા માર્ગે પ્રયત્ન કરવો જ જોઈએ. આ લેખમાં સહિષ્ણુતા જે બાધ આપે છે તે પ્રમાણે વર્તવાથી વ્યાપારમાં સફળતા મળવાનીજ, પણ તેનો આધાર તમારા પ્રયત્ન ઉપર છે. તમે જેટલે અંશે તે પ્રયત્નમાં ઉતારશો તેટલે અંશે તમને તેમાં વિજય મળશેજ.

આ જગતમાં જો તમને એમ લાગે કે તમે કુખી કે દરિદ્રી છો તો જરૂર આ લેખમાં બતાવેલા માર્ગે પ્રયાણ કરજો. જો તમે સુખી છો અને અખડ સુખશાંતિને ઇચ્છતા છો તો જરૂર આ લેખમાં બતાવેલા માર્ગે વળજો તો તમે સુખ, આનંદ અને શાંતિમાં નિમગ્ન રહેશો તમારાં બ્યાવહારિક કાર્યો સિદ્ધ થશે. ધન મળશે અને તેમની સાથે આધ્યાત્મિક પ્રદેશમાં પણ તમે વિજય મેળવી શકશો.

જ્યાંથી મળે ત્યાંથી સત્ય જ્ઞાન મેળવો.

(લેખક શ્રીપુત્ર અમૃતલાલ સુંદરજી પંડિતાર.)

દેવતાનો અંગારો આવળનો છે કે સુખડનો છે ? તે સામે ન જુઓ તેમજ ઉપદેશકની ભૂલ ભાત સામે ન જુઓ પણ તેનો ઉપદેશ આપજોને કામ લાગે તેવો છે કે નહિ ? એ સામે જુઓ.

હાલના વખતમાં વિદ્યાની રુદ્ધિ થવાથી જુદી જુદી ભતના તથા જુદા જુદા ધર્મના ઉપદેશકો ઉપદેશ આપવા બહાર પડે છે જોકે કેટલેક ઠેકાણે પ્રીતી ધર્મના પાદરીઓ ધર્મનો ઉપદેશ કરે છે. કેટલેક ઠેકાણે મુમવશાન ધર્મના મોલનીઓ પોતાના ધર્મનો ઉપદેશ કરે છે, કેટલેક ઠેકાણે આર્યસમાજીઓ પોતાના સિદ્ધાંતોનો ઉપદેશ કરે છે.

કેટલેક ઠેકાણે બ્રહ્મસમાજવાળા પોતાનો એકેશ્વરવાદ ફેલાવવાનો ઉપદેશ કરે છે, કેટલેક ઠેકાણે જૈન બધું જીવજવાનો ઉપદેશ કરે છે, કેટલેક ઠેકાણે ચક્રગચાર્વના વેદાંતના સિદ્ધાંતો સમજાવવામાં આવે છે, કેટલેક ઠેકાણે બૌદ્ધધર્મના સિદ્ધાંતોનો ઉપદેશ કરવામાં આવે છે, કેટલેક ઠેકાણે વૈશ્ણવ ધર્મનો ઉપદેશ કરવામાં આવે છે, અને કેટલેક ઠેકાણે કુતિયાના કોઈ પણ ધર્મ ન માનવાનો ઉપદેશ કરવામાં આવે છે. એ બધા ઉપદેશકોમાં કોઈ ઉપદેશક બાકાત હોય છે, કોઈ સાધુ હોય છે, કોઈ મુહુરત્ત હોય છે, કોઈ ઉતરતી ગણતરી નીતિના હોય છે, કોઈ દેસના હોય છે ને કોઈ પરદેસના હોય છે. આવી રીતે જુદી જુદી ભતના તથા જુદા જુદા ધર્મના ઉપદેશકોનું સૈન્ય બહુ વધેલું છે, તેથી એ જોઈને ઘણા લોકોને એમ લાગે છે કે, આમાં કોની વાત સાચી ને કોની વાત ખોટી ? કોનો ઉપદેશ માનવો ને કોનો ઉપદેશ ન માનવો ? આવી રીતે ઘણા માણસોને પોતાના મનમાંથી બહુ વિચાર યજ પડે છે. તેના સમાધાન માટે વિદ્યાનો કહે છે કે,

દેવતાનો અંગારો આવળનો છે, કે ભોરડીનો છે, કે પ્યાખરાનો છે, કે સુખડનો છે ? એ

સામે આપણે જોવાનું નથી, પણ એ અંગારો અત્યારે ગરમી આપી શકે છે કે કેમ? તે જ જોવાનું છે. જે માણસને ખરેખરી ટાંઢ વાતી હોય ને એ ટાંઢ દૂર કરવા ઇચ્છતા હોય તે માણસ કાંઈ દેવતાના અંગારાની જાત જોયા કરવામાં રહી જાય નહીં તેમજ જે માણસને સત્ય જાણવાની જિજ્ઞાસા યદ્ય છે, જે માણસને ધર્મ ઉપર પ્રેમ આળો છે, જે માણસ પોતાની જીંદગી સુધારવા ઇચ્છે છે, જે માણસ પોતાની શરતો સમજવા તૈયારી રહેલ છે, અને સત્ય સમજવા માટે જે માણસની આત્મા અદરથી ધકકા મારે છે, તે માણસ કાંઈ ઉપદેશની જાત જાત જોવામાં રહી જાય નહીં, પણ તે તો જ્યોત્ષી પોતાને જ્ઞાન મળે, જ્યોત્ષી પોતાને ગરમી મળે, ત્યાગી તે લેવા તૈયારજ હોય છે. કારણ કે એવા જોવા માણસને મતમતાંતર સાથે કે જાત જાત સાથે કામ હોતું નથી, પણ તેઓને તો પોતાના અવરના ખુલાસા સાથે કામ હોય છે. તેથી જે કેમણે પોતાના હૃદયના મંચરો મટે ને અંતરના ખુલાસા થાય તેનો ઉપદેશ તેઓ સાંભળે છે પોતાના બાપના કુવામાં ખાંડ પાણી હોય અને થોડે દૂર બાબુભા બીજા નવા પોદા-વેલા કુવામાં મીઠું પાણી હોય તો તેઓ નવા કુવાનું ચોક્કસ પાણી પીવાનું જ પસંદ કરે છે, પણ બાપનો કુવો છે માટે તેનું ખાંડ પાણી પીધાજ કરવું જોઈએ એ વાત તેઓ માનતા નથી. પણ એને બદલે જે અંગારાની માણસો છે તે ખારા મીઠા પાણી સામે જોતા નથી, પણ બાપના કુવા સામે જોયા કરે છે? એવા માણસો બીજા ઉપદેશકોના સત્ય ઉપદેશનો પણ લાભ લઈ શકતા નથી, માટે એવા સાંકડાપણામાં નહીં રહી જતા આપણે એમ વિચાર કરવો જોઈએ,—

હમણાં આપણે જે ઉપદેશ સાંભળ્યો તે ઉપદેશ આપણા અતઃકરણને ગમે તેવો છે કે નહીં? તે ઉપદેશ આપણા ધર્મના મૂળ સિદ્ધાંતોને અનુકૂળ છે કે નહીં? તે ઉપદેશ પ્રજાની આગાહી વધારનારો છે કે નહીં? તે ઉપદેશ ભોક્તાની બચતો ઓછાં કરનારો છે કે નહીં? તે ઉપદેશ આત્માનું બળ સમજાવનારો છે કે નહીં? તે ઉપદેશ શુદ્ધ અતઃકરણમાંથી તીકજોયો છે કે નહીં? તે ઉપદેશ હાલના વખતમાં આપણી જીંદગી સુધારવામાં લાભ લાગી શકે તેવો છે કે નહીં? તે ઉપદેશ આપણને કુદરતના બેદર તરફ ખેંચનારો છે કે નહીં? તે ઉપદેશ મહાત્માઓ કબુલ રાખે તેવો છે કે નહીં? અને તે ઉપદેશ શકડીઓ ધર્મ ધીબવનારો છે કે ઉધાર હલવો આપનારો છે? તેનો પ્રથમ વિચાર કરવો. અને જો એ બધી બાબતોમાં આપણી એમ ખાતરી થાય કે, એ ઉપદેશ આપણા કામનો છે, તો પછી ઉપદેશકની જાત જાત કે ધર્મ સામે, અથવા દેશી પરદેશીપણા સામે જોવામાં રહી જશોમાં પણ જે ઉપદેશ તમારા અંતરજાતને ગમી જાય તે જ સ્વીકારવા ખુલ્લું દિલ રાખીને મદાય તૈયાર રહેજો. કારણકે ઉપર કહેલા બધા સરાસોનું સમાધાન યદ્ય જાય તેવા ઉપદેશમાં જરૂર કાંઈક ખારા ખુબી હોય છે. તેમાં જરૂર કાંઈક સત્ય હોય છે. તેમાં બીજા ઉપદેશ કરતાં જરૂર કાંઈક વિશેષતા હોય છે. એ એમ ન હોય તો તે ઉપદેશ અંતરજાતના સુધી પહોંચી શકેજ નહીં, અને હૃદયના મંચરો મટાડી શકેજ નહીં. માટે જે ઉપદેશથી આટલી બધી અસર થાય તે ઉપદેશમાં જરૂર કાંઈક ખાસ માલ છે, એમ સમજ તે મહત્ત્વ કરવાની કોશિશ કરો. તે મહત્ત્વ કરવાની કોશિશ કરો, અને જાત જાત જોવામાં રહી જાઓ માં, પણ સત્ય સામે જુઓ, સત્ય સામે જુઓ.

તાવનો પાવકર—જો તેવો રોગનો, ટાંઢો, એકાંતરીયો, હેરી, ચોથીઓ. તાવ એક જ દિવસમાં મટે છે માથું ઉતરે છે ને સક્રિય આપે છે. કીમત ૦-૮-૦ ત્રણ ડબ્બીની કી. રૂ. ૧.
દંતમંજન—દંતના તમામ રોગ, સજીવ, કળતર, સજો, દાઢ દુઃખવી, અવાજ કુલું, તમામ મટે છે ને દંતને મજબુત બનાવે છે. કીમત ૦-૮-૦. ત્રણ ડબ્બીની કી. રૂ. ૧.
દલે કેમીકલ વર્કસ—અમદાવાદ.

પ્લેગવાળા દરદી—પપીતા Ignatiusની હોમીઓપથીક દવા લેવાથી પ્લેગના દરદી સાબર થાય છે. પ્લેગ થયો કે તુરતજ આ દવા લેવાથી જલદી તે આવશ્ય મટે છે. ઇંગ્લેન્ડીઆની હોમીઓપથીક દવા ટીફ્થર, મોટી ગોળીઓ, બૂની ને ઝીણી, ગોળીઓના રૂપમાં હોય છે. તે ૩ ૪ ના પાવરની સાધારણ રીતે વપરાય છે, ને કાંઈ મધ્ય રીતે તે પાવરમાં એર હોતું નથી. મોટા માણસને ૪ ૪ તું ડાઇસ્યુશનના દરેક દલાકે બે ટીપાં અથવા એક 'મોટી' ગોળી, અથવા એક ધર્ષ ભાર જૂની, અથવા પાંચ ઝીણી ગોળીઓ લેવાની હોય છે. ડાઇસ્યુશનના ટીપાં એક ચમચા પાણીમાં લેવાતું ને ગોળીઓ જીભ ઉપર એમને એમ ચૂકવાનાં હોય છે.

પપીતા—એ અરબી શબ્દ છે તેનું સંસ્કૃત નામ અન્નમ નથી. તેના ઇસ્ટઇન્ડીઝ—મુમ્બાઈ, બોર્નિઓ, જાવા-જાને ફીલીપાઇન ટાપુઓમાં નાનાં ઝાડ થાય છે. તે ઝાડનાં પ્લીએરા જેવાં ઢાંચા ફળ થાય છે દરેક ફળમાં ૨૪ બીજ હોય છે. આ બીજને Ignatia Beans પપીતા કહે છે પપીતાના ઝાડ એરથ્યોસાના ઝાડના વર્ગનાં એટલે લોગેનીએસીઆઇ વર્ગનાં છે અનેમાથી સ્ટ્રીકનીઆ નીકળે છે પપીતામાંથી એરથ્યોસા 'ઠરતાં વધારે' સ્ટ્રીકનીઆ નીકળે તેથી તે જર્મની આવાત થતાં હતાં ને ત્યાંથી યુનાની વૈદ્યાના ઉપયોગ માટે આપથ્યા દેશમાં આવતા હતાં. યુનાની વૈદ્ય કથ 'મગજનમ અદિવા' માં તેના ગુણોના વર્ણનમાં તે શરીરમાંથી ને જ્વાનિમાંથી એર ટાટી નાખે છે એમ લખ્યું છે ડોક્ટર મોરી પોતાના મદીરીઆ મેડીકા ઓપથી ગુણગુણન—મથમાં તે પ્લેગમાં ઉપયોગી છે એમ લખે છે.

પ્લેગ અટકાવવાને તથા મટાડવાને પપીતા, અનુભવસિદ્ધ હોવાથી તેનો ધણી લોક ઉપયોગ કરે છે ૨૪ અને થીમ તો ડોક્ટરો ને વકીલો, અધિકારીઓ ને કારકુનો, ડિંદુ ને મુસલમાનો, પારસીઓ ને હોમીઓના પ્લેગથી બચવાને પપીતા ખાંધે છે. શરખાના ને મીસોના માલીકોએ પોતાના દારીગરોને પપીતા ખાધવા મજત આપ્યા છે પપીતાનો ઉપાય સરળ ને જોખમ વિનાનો હોવાથી લોકોએ તેનો ઉપયોગ રાજી ખુશીથી કરે છે. નેપાળાને બદલે દ્રાક્ષથી જુલાબ કરવા જેવો આ ઉપાય હોવાથી આ ઉપાયને કંઈ પણ દીસ કે બેદરકારી થયો વિના કરવો જોઈએ. કેટલાક લોક પ્લેગ લાગુ પડે છે કે તુરત પપીતા ખાંધે છે તેમજ આ ઉપાય અગાઉથી જોજવો જોઈએ તેમ છતાં અમાઉથી ના બાંધ્યા હોય તો તુરત ખાંધવાને હોમીઓપથીક ઇંગ્લેન્ડીઆનીજ દવા લેવી કે આરામ થાય. પપીતાનો પ્લેગના અટકાવ માટે થીમતોએ, સરકારે, રામઓએ, હાકરોએ, મ્યુનિસીપાલિટીઓએ, લોકલબોર્ડોએ, સેનીટરી મડલોએ, મીથો ને કારખાનાના માલીકોએ, રેલ્વેખાતાવાળાએ, લશ્કરના અધિપતિઓએ, પોલીસ ને તુરગના વડાઓએ, અત્યાચારોના વ્યવસ્થાપકોએ; કોલેજો, સ્કૂલોને હોસ્ટેલના વડાઓએ ઉપયોગ કરવો, અને બાંધ્યા પછી 'છ દીવમ પછી કાંઈને પ્લેગ લાગુ પડવાનું જણાય તેનાં ઘાંઘી કરવી, ને તેના મખંધમાં રીપોઈટ કરવાની વરર છે, કે' જ્યો લગ્ન લોકને લાભ થાય' પપીતા બાંધ્યા પછી છ દિવસ પછી પ્લેગ અથવા માણુઓના નામ લામ બેરેસાદાર ને નિષ્પદાપાતે મને જણાવવામા આવશે તેમનો કું મરો આભારી થઈશ.

સૂચના—પપીતા ગાંધાને ત્યાંથી મળશે ન મળે તો અમને લખવાથી પડનર કાંમતે મોહીશું. જ્વ સાથે ૦-૨-૦ ની ટીકીટ મોકલવી. વી. પી. ધણે નહિ.

વર્તી-સામ્યોદય અમદાવાદ.

માલીનો ઠંડા મુરમો—આખના રોગ, ઓખું કેખાતું, ઝાંખ પાવી, લોચા વગેરે, આંખો આવવી, વગેરે મટાડી આંખોનું તેજ વધારે છે. ચીલી ૧ ની કો ૦-૮-૦ ત્રણની કો. ૧-૦-૦ જુલાબની ટીકી—જેરલી ગોળા ખાય તેથી રૂખ જુલાબ થાય, ગરબરી બળે નહીં કે પીણાનુરા થાય નહીં. સ્વાદિષ્ટ છે. ૧૦૦ ગોળીની ટીકીની કો. ૦-૮-૦ ત્રણની કો. ૧-૦-૦ ૧ કવે કેમીકલ વર્કસ—અમદાવાદ.

મરકી-પ્લેગ-અગ્નીરોહીણી.

(લેખક વક્રીત નંદરામ પ્રાગજી નાગેશી)
(મતકધી આલુ.)

(૪) તાવ ઉતારનાર અને પસીનો લાવનારી દવાઓ જેવી કે એન્ડીલીન, ફેનાસી-
દીન, એન્ડીપાધરીન ઇત્યાદી દરદીને પ્રતિકુળ અસર કરે છે માટે તે વાપરી દરદીનો જલદી
અંત લાવવાનું સાહસ કરશો નહિ. પ્લેગ એ એક એવો રોગ છે કે જેમા દરદીની શક્તિ તંદુન
જતી રહે છે માટે આવી દવાઓ વાપરી તેનામા કુદરતે જે થોડી ઘણી ઘટિન રહેવા છોધી છે
તેટલી તમે કાઢી નાખશો માં.

સને ૧૮૮૦ ના વૈદકશાસ્ત્રના કર્તા ડૉ. એટ્લીન કહે છે કે—

(૫) હાલની તાજી શોષે પ્લેગની દવામા કંઈ પણ સુધારો કર્યો નથી.

- ડૉ. હોનોન બર્ગર જણાવે છે કે આર્મોનીયન બોક્કા પ્રભુનાં નામ લેતા ફેરવામા
આવતી માળામા છત્રીશીયા (પપીતા) નાં બીયા નાખી પહેરતા તેથી તથા આ બીયાની દવાથી
કોન્સ્ટેન્ટી તોપલની છપ્પીતાલમા ઘણા દર્દીઓ જન્મા ને તેમણે બહુ સાક નામ મેળવ્યું. પ્લેગ
ઉપર આ દવા “ છગનીશીયા દેવા ” (પપીતા—આ સગધી, જુદો લેખ છે જે વાંચો.) એક
અક્ષરે દવા છે એમ કહેવામા કંઈ હરકત નથી.

આજમુઘીના અનુભવનો ઉદ્દેશ.

—આ રોગ વિષે આપણી પાસે જે જે ઇતિહાસ મોજુદ છે તે ઉપરથી જણાય છે કે

(૧) આ રોગ ઉદર અને મગજ વીષમય છે (૨) તે એથી રોગ છે (૩) તાવ
ફેફસાનો વરમ, ખંખ, બેચ્છી, સતીપાત, મગજનો વરમ, આતરકાંને હોઝરીમાં વીંધીયા તેથી જમડી,
સરીરમાં લોહીના બીગાડથી, અત્યંત મરમી જગ-જગલ-ગજાની આસપાસ સંધીમાં ગાંઠનું ઉપ-
ડનું. તેમા અમિતા જેવી દાહ, ન્યુમોનીઆના કારણથી અસાધારણ અશક્તિ યહ આની એ દવા-
દ્રવ દર્શાવનારો જનુમન્યા આ રોગ છે (૪) ફેફસાં, મગજ અને લોહીપર વીષમય અસર કરતા
હોવાથી જલ્દી મૃત્યુ લાવનારો, અસાધ્ય આ રોગ છે. (૫) આ રોગમાં મરણની સંખ્યા સેકેડે
૫૦ ટકાથી ઓછી બાગ્યેજ હોય છે. લાતકી સ્વગર્ભાં ૬૦ ટકા મરણનું પ્રમાણ આવે છે (૬)
આ લાતકી રોગમાંથી બચવાને “ આપલશાસ્ત્ર હજી વિજયવંત નીવાર્યું નથી અને જે લોકોએ
આ રોગના ઇતિહાસનો કાળજીપૂર્વક અભ્યાસ કરી જતે અનુભવ મેળવી આ રોગ, સમયે જે
જે કાંઈ જણાવ્યું છે તે તેની ખરેખર સાક્ષી અથવા જુગાતી છે વળી (૭) ચીકત્સાશાસ્ત્રના
કાશમાં ડૉ. ડાયલેન્ડ-કહે છે કે—“ અતાર મુખી મરડીની દવા તદન જીવવૈક છે ” -અને તે
લેખાગ્રુ જેવું છે, તેમજ (૮) ૧૮૭૫ માં હજીસમા પ્રવર્તેલા આ રોગના દર્દીઓના ઇતિહાસનું
અવલોકન કરતા જણાય છે કે—

(૧) સખ્ત જુલાય આપવો (૨) ફસ ખોલાવવી (૩) સખ્ત ઉપામે લેવા એ તદન
જીવનરેહું અને નુકસાનકારક છે.

ખગાજાના સેનેટરી છત્રીતર ડૉ. ડાયમન જણાવે, છે કે—

ડૉ. જે. એફ. પેન લખે છે કે—

(૬) એક વખત આ રોગ લાગુ થયા બાદ કાંઈ પણ જાતની ખાસ દવા કરવાની રીત
અસરકારક માલુમ પડી નથી તેવીજ રીતે જાપાનની છીયાટો પાઠશાળાના પ્રેફેસર ડૉ. જી.
રુબેલ લખે છે કે—

(૭) પ્લેગની દવા મેગીના લક્ષણો ઉપર આધાર રાખે છે અને કુખીયે તે રોગની વોડી
જ આસા આપે છે.

ત્રીજો દરજ્જો—૧ જગલ, જાંગ, ગણ અગર શરીરના બીજા ભાગોમાં ગાંઠો અથવા સોજો રહેતાં વધારે દરજ્જામાં ગાંઠો દેખાય છે તે ઘણે જાણે જાગ અને જગલના ભાગમાં થાય છે અને કવચીત નીચલા જડવાની અણીપર અથવા કંઠમાળની જાણેપર-ગરદનપર-કાણી-મુંઠણ પર કવચીત થાય છે, ૩ તાવ આખ્યા પછી ૧-૨-૩ ને કવચીત ચોથે દિવસે ગાંઠ દેખાય છે. ૪ સખત પ્લેગમાં તે એકદમ વધી મોટી થાય છે, ગાંઠ પાકે ને તેમાં પર થાય તો દરદીની બચવાની આશા બંધાય છે.

ચોથો દરજ્જો—૧ દરદી સુધરતો જાય છે, ૨ તાવ નરમ પડે છે, ૩ પસીનો વળવા માંડે છે, ૪ નાડીમાં જોર આવે છે, ૫ વધારે ચાલતી નરમ પડે છે ને મીનીટ ૯૦ થી ૧૦૦ ધબકારા થાય છે, ૬ બેચેની ઝાંઘી થઈ ચુકતી આવતી જાય છે, ૭ પેનમાં હોય તો, વધારે ચકોર અને છે, ૮ ચહેરો અસહ સ્થિતિપર આવે છે, ૯ આખની રતાશ ઝાંઘી થતી જાય છે, ૧૦ જીભમાં અમી આવી સાફ થતી જાય છે, ૧૧ પેશાબ વધતો જાય છે, ૧૨ ગાંઠ વખતે પાઠતી જાય છે, ૧૩ શક્તિ આવતી જાય છે, બુધ વધે છે.

પાંચમો દરજ્જો—૧ રોગ મટતો જઈ શક્તિ આવતી જાય છે. ૨ ગાંઠો પાકી પૂરું થઈ જાય છે. ૩ ન્યુમોનીઆ (ફેફસામાં વરમ થયો હોય તેવા) વાળા દરદીને સુધરતા વાર લાગે છે ૪ વહેલામાં વહેલી એક અડવાડીએથી આરામ થતો જણાય છે ૫ આ દરજ્જો જે દરદી સારા થવાના હોય તેનામાં જોવામાં આવે છે.

ઉપરની સંખણી ફીરદરીથી અનુભવ થાય છે કે—

પ્લેગનું કારણ જ્યને ઇજા—૧ આ રોગ ઉદર અને મગજના વીપજન્ય વીકારાનો છે. ૨ આ રોગમાં હદ ખદાર શરીરમાં ગરમી થાય છે. ૩ શરીરનું રક્ત વીપજન્ય છે ૪ ફેફસામાં વરમ થવાથી ન્યુમોનીઆ થાય છે અને અશક્તિ આવે છે. ૫ મગજમાં વરમ થવાથી સન્નીપાત થાય છે. ૬ લીવર અને યકૃત અથવા આંતરડો જગડવાથી ઝાડા અને ઉલટી થાય છે. ૭ ઉદરના વીધેના કારણથી રક્ત જગડી ગાંઠો થાય છે ૮ મગજના દરદારા તે શરીરમાં દાખલ થઈ હોવાથી ન્યુમોનીઆ અને સન્નીપાતને જન્મ કરતાં ટાડીયા તાવ સાથે તે પ્રવર્તે છે.

ઉપરનાં કારણોથી આ રોગ પર અસર કરનાર ઉપચારો ઉપર જણાવેલી ઇજાને દવાવાનાર નીચેના લક્ષણોવાળી નોંધએ.

પ્લેગમાં કેવા પ્રકારની દવા બપસરે કરે—૧ ઝેરી જલના વીધનો નાશ કરનાર, ૨ શોહીને સુધારનાર. ૩ તાવને હટાવનાર, ૪ ઉદરના વીધનો ખાસ નાશ કરનાર, ૫ શક્તિ આપનાર, ૬ નીંદા લાવનાર, ૭ સન્નીપાત તથા ન્યુમોનીઆને હટાવનાર, ૮ ગરમી હટાવે શાંત કરનાર ઠંડી. ૯ શ્વાસોચ્છાસને યોગ્ય ચલાવનાર, ૧૦ ઝાડા ઉલટને બંધ કરનાર, ૧૧ સાફ દરત લાવનાર.

અકસીર જણાવેલી દેશીદવાઓ—દેથી ૧ શીપખ, ૨ મુખાકની, ૩ જાંદી, ૪ મેદીના બી, ૫ કુકડવેલ, ૬ કસોદી, ૭ તલમણી, ૮ માગેઝો, ૯ કમળનું શરત, ૧૦ ખરક, ૧૧ અગ્નિની પોદીસ ૧૨ સરસડાની હાલ, ૧૩ લોડાની લાદ, ૧૪ ચીડું, ૧૫ બીલાડીનું અચ્ચી, ૧૬ સાકરીયા મુનાનું પાણી, ૧૭ વજદિં ચૂર્ણ. આ દવાઓ હોદર, મગજના વીધનો નાશ માટે તથા તોવ માટે તથા શોહી સુધારવા માટે અકસીર છે.

૧ શીપખ—શીપખના મૂળ તોસો ના અથવા રમ તોસા બે, સાકર તોસા પાંચ, દઈના જોર પ્રમાણે દિવસમાં ત્રણ વખત આપવું.

શીપખમાં તમામ ઝેરનો નાશ કરવાનો ગુણ રહેલો છે. મર્પના ઝેરને પણ તે જલદી હણે છે. શોહી સુધારવાનો તેમાં ગુણ છે. શીજસનાં ઉપડાં શામદાને તથા યકૃત બરાલના દોષને અને ઉદરના વીધની વીકારાને તથા તાવને તે અવસ્ય મટાડે છે. દરત સાફ લાવે છે. (અપૂર્ણ)

સર્પ દંશના ઉપાયો.

(સંમ્રદ કરી લખનાર વસનજી ક. નાયક)

(૧) રીસામણીનું મૂળ પાણીમાં ધસીને ચોપડવું અને હાથે પછુ ચોપડવાથી અગર ખાંધવાથી સર્પ કરડવાનો ભય રહેતો નથી.

(૨) વાંઝીઆ કંઠાળાનો લીસો કદ એ ત્રણ રૂપીઆનાર કરડેલા-ભાણુસને ખવાડવો અને ગાયના મુતરમાં ધસીને ભેપ કરવો.

મુચના-એનો 'કદ' ચોમાસામાં મળે છે માટે તે 'જ્યાં હોય ત્યાંથી' લાવી રૂપીઆનારના કદડા કરી માટીના વાસણમાં ગાય કે બકરીના મુતરમાં નાંખી સાત દીવસ મુરંજના તાપે તપાવવું અને જરૂર પડે ઉપયોગ કરવો.

(૩) વેવડીનું મૂળ પાણીમાં ધસી પીવરાવવું, નૈરમ આપવું, આંજલુ, ચોપડવું.

(૪) મોરવેલનાં મૂળ પાણીમાં ધસી સર્પદંશ અગર ખીજા ઝેરી પ્રાણીના દંશ ઉપર ચોપડાય છે, અને તેના પાનનો સ્વરસ ના તોલો તથા ખીજ ૪ ઝેન પાણીમાં વાઝી પીવાથી વીપતી થતી અસર આટકે છે.

મુચના-નોરવેલ (સં.) અર્કમુલા તેના છોડ વેલાના આકારમાં થાય છે એના વેલા મુંબઈની આસપાસ થાય છે અને એનાં પાન ડાહીને અંતરે હોય છે. ઉપપાન દોતાં નથી, એની વાસ કરવાસમુક્ત હિમ હોય છે.

(૫) લસણના રસમાં સમુદ્રફળ ધસીને આખમાં આંજવું, અને સમુદ્રફળ નંગ ૧ લઈ ગાયના મુતરમાં ધસી પીવરાવવું. સમુદ્રફળ જલફળ જેવું હોય છે.

(૬) મગેને પાણીમાં વાટી પાવો. (૨) તથા, ઇંદવરજીના મૂળ પાનમાં ધાલીને ખવરાવવો.

(૭) ઘીળા ચણેલી અને (૨) આઠકાના મૂળ પાણીમાં ધસી પાવો.

(૮) વાંઝણી કંઠડીનું મૂળ પાણીમાં ધસી પાવું તથા દરાઉપર ભેપ કરવો.

(૯) કુતરી નામનાં ધાસનો રસ પાવો (૨) કડકી નામનો કદ પાણીમાં ધસી પાવો.

(૧૦) બપઠર દાસતના દરદીને ચરીકાનું પાણી પાછ ઉલટી કરાવવી નથી વીધ લલટી વાટે નીકળી જશે.

(૧૧) સર્પ દંશેલા ભાણુસને વીપતી અસર હરીરમાં વધારે થતી અટકાવવા માટે સાત આઠ ઇંચે કાપના ભાગે સખત પાટો બાંધવો. પછી જખમ ચીરી અંદર "પરમેજટ ચોદ પોટાસ" ભરવો બાદ લોહી વહેવા છઠ્ઠ તરતનો તાળે ફળના ઝાડનો રસ ૧ ખાલો કાઢી પાછ દેવો. પછી જખમ પાંધ દરદીને આખતેમ ચલાવવો. ખીજે દીવસે પાટો ઘોળે નાખવો.

(૧૨) લીંબડાનાં પાન ચવરાવવા. એ એર ચદમુ હશે તો પાન કડવાં લાગશે નહિ, માટે જ્યાં મુંધી પાન કડવા ભાગે ત્યાંમુંધી ચવરાવવાં અને અતરછાલનો રસ પખ પાવો. પાન તથા રસ કડવાં લાગે કે એર ઉતરું સમજવું.

(૧૩) સર્પદંશ કે તરત એર ન પ્રસરવા માટે ઉપર સખત પાટો બાંધવો અને લીંબુટ કરી દેવતાનો અંગારા દંધમાં ઘાળી દેવાં જોવી એર જળી જશે.

હેવટ મુચના-સર્પદંશ કે તરત ઉપવા છલાને કરાવવા છતાં શાખેલો ન જણાય તો મળે ઉતારનાર પાસાએ મહેવાય છે તેનાથી કામ લેવાથી સાઈ પરિજ્ઞાન આવશે.

લેગની દવા.

લેગ એ કષ્ણાધ્ય અને અસાધ્ય રોગ મનાય છે. એ રોગ માટે કુટમાલ વખત ઉપર સાલ્વેસન આર્મો અર્થાત્ મુક્તિદાન સંપ્રદાયના કેટલાક અધિકારીઓએ દિશ્વર મોદક આ-યોદાન નામની અગ્રેજ દવાનાં ધણાંજ વખાણુ કર્યાં દશ. આ દવાના પ્રયોગથી લગ્ન પુરુષના કેમ સારા થાય છે. મુક્તિદાનના મુખ્ય આચાર્ય એલ. ગુપ્ત ટકર મનાગ છે પોતાના

વર્તમાનપત્રમાં આ દવાના સંબંધમાં એક જગ્યા તેમણે લખ્યું છે કે—મુબાઈમાં પ્લેગ રીસર્ચ બેબોરેટરી નામની જે પ્લેગ સંબંધી રસાયનશાળા છે તેના મુખ્ય ઓફીસર સાહેબ મેજર બિ-સ્ટને પશ્ચિમ આ દવાને પ્લેગનાશક બતાવી છે. આ દવાથી ૧૦૦ કેસમાંથી ૮૦ રોગી બચી બચી જાય છે તે દવાનો ઉપયોગ કરતાં લાહોરમાં ૧૩૬ માણસે ૧૨૬ બચ્યા હતા જે ૧૪ મરી ગયા હતા, ડેરાનાનકમાં ૨૬૬ માંથી ૨૧૦ બચ્યા હતા આ દવાના વિષયમાં પંજાબના મીર પ્લેગ મેડીકલ ઓફીસર સાહેબના એક સરકારી નકલ પણ ટકરસાહેબે પ્રસીદ્ધ કરી છે તેમાં લખ્યું છે કે, પા છતાંક પાણીમાં આ દવા (ટીચર આયોડીન) નું એક ટીપું નાંખી મિથ કરી દર બધે કલાકે રોગીને પાણી પીવડાવે અને સવારે તથા સાંજે આ દવા ગાંઠપર પણ ભગવતી તેથી પ્લેગના ધણા કેસ સારા થાય છે.

આવા પ્લેગના ખરા સમયમાં આ દવા ખજાનામાં કરવાની અમારી સર્વને બધામજા છે વળી જનરલ યુથ ટકરસાહેબ કહે છે કે પ્લેગ ચાલતો હોય તે વખતે રોજ એક ભે ડીપાં ટીચર આયોડીન પાણીમાં મિથ કરી સવાર સાંજ બેવાથી પ્લેગ થતો નથી. (અમદાવાદમાં કેટલાક ડોક્ટરોએ આ દવા અજનાવતાં સાફ પરીણામ આપ્યું છે.)

• પ્લેગનો ઉપાય.

(લે-મુજારામ બવાનીશર વેધ)

ભારતવાસી પહેલો અને બહુઓ આજકાલ અમુક રથને પ્લેગ સંભળામ. આવા દુષ્ટ વખતમાં મનુષ્યની અને દ્રવ્યની પાંચમાથી ઘણી થાય છે. મન અસ્થિત રહે છે. મદારી માન્યતા પ્રમાણે અને અનુભવમાં સામે નીવડેલ ઉપાય મરીનગરમાંથી થઈ શકે તેવા જનસેવામાં રજૂ કરે છે. આ ઉપાય ચોરખીવાળા મદારાજ હરિદાસનાં દેહાંતે બતાવેલો. મણોજ કળક નીવડ્યો છે.

ઉપાય—મરજીના રોગને અટકાવવા અને થયા પછી આરામ કરવાને નીચેની દવા લગામ છે.

(૧) લીંબડાની અંતરજાલ ૪ બાર (૭) લીંબડાની કમળાં ૪ બાર

(૨) નાગકેસર ૪ બાર (૮) ધોળાં તીખાં ૪ બાર

(૩) લીંબડાની ગળો ૪ બાર (૯) કડવી લીસોડી ૪ બાર

(૪) આબાહળદર ૪ બાર (૧૦) કડવી ને ૪ બાર

(૫) જીપટાના મૂળ ૪ બાર (૧૧) ખેરસાર ૪ બાર

(૬) ખેરડીનાં મૂળ ૪ બાર (૧૨) મજા ૪ બાર

એ બધા વચ્ચેના દસ રોજ પાણીમાં ઉકાળી એક રોજ પાણી રહે ત્યારે ઉતારી માળી લઈ સીસો મરી તેમાંથી એક બાર માત્ર સવાર બે ગળીઆબાર તાજાં ધીમાં મેળવી પીવાથી રોગીને આરામ થાય છે. અને રોગ નીતારે તેનું સેવન કરવાથી મરજીના કુમલાથી બચી શકે છે.

ઉપાય ખીન્ને—કરતા લીંબડાનો રમ રૂપીયા બેભાર ત્રણ વખત પીવાથી દરદીને સારો ફાયદો થાય છે ઉપરનો ઉપાય ન બની શકે તો આ ઉપાય કરવો. મરજી વખતમાં સાંજે પીવાથી પણ લાભ છે.

ગાંઠ બેસાડવાનો અગર ફેડવાનો ઉપાય.

આકાંડાનુ દુધ રોજ ૧ માણસનાં હાડકા ૫ બાર લીડીપીપર ૨ બાર

પીળાંઓ રોજ ૨ બાર મજાદાસ ૫ બાર આખરાનાં મૂળ ૫ બાર

બેસો ગુણ ૪ બાર ખાજરીનો ઘોટ ૫ બાર સીકર ૫ બાર

એ નવ ચીજો વાટીને ચોપડવાથી આરામ થાય છે. ગાંઠ ફેડવા વીચાર હોય તો તેનાં વડાજી મીઠું ૫ બાર, સાજાખાર ૫ બાર અને રક્ષુ ૫ બાર ઉપલી દવામાં મેળવી રોક કરવાથી કુટે છે.

(૩) કાઠીમાવાડ રાહમ તા ૫-૪-૫ બુધવાર ડોક્ટર હેટર પણ જણાવે છે કે મરજી સામેના ઉપાયમાં લીંબડાના પોર્ડાં દરરોજ ઘરના દરેક ખડમાં આવી બારણાં બંધ કરી જાણી તેનો કુમાડો ફેલાવવો લીંબડાનાં પીંચાંનું તેલ મરજીનાં જીવને માત્ર નોખવાનો શુભ મારાવે છે.

દગઢી પાપાળમેદ

(ગતાક પાને ૧૯૭ થી શરૂ)

(સી વંધ દુધમદાસ હજીવનદાસ મુ. રાણપુરવાળા)

૧૨ ધાપાણુમખ તોલા ૧૦, ખારો પાપડીઓ તો. ૫, આવળી પાલી શેર ૧; ખારો તથા આવળી પાલી ખાડી પાણી શેર ૨ મેળવી ઉઘાળવું. તોલા ૧૦ મેદે એટલે ગાળી લેવું. તેમાં મધ તો ૧૦, ધાપાણુમખ તો. ૧૦ મીઠા કરી આખમાં અંજન તરીકે ઉપયોગ કરવો.

૧૩ ધાપાણુમખ રતલ ૫, ચીરોડીના ચુનો રતલ ૧, એસીડ કારબોસીક કામરસીયલ ૨ ગ્રામ, થોટાશ પરમેનેનીમ ૧ ગ્રામ; ગુલાબી રમ ૧ ગ્રામ, આ સર્વને મીઠીત કરી બર્મી સામ્રડ (જલુનાયક) પાવડર તરીકે ધરના સંકાચ, મેરીઓ વગેરે દેશી છાંટવાં, ચુનીરીપાલી-ટીઓ તથા સેનીટરી ખાતવાળાઓને ધર્લુજ ઉપયોગી છે.

૧૪ ધાપાણુમખ તો ૨૦, સોડા બાઈ કાર્બ તો. ૫, પ્લમ્બી એસીડસ તો. ૧, મીઠા એકસાઈડ તો. ૨, મેરીયમ સફ તો. ૧, ઉપરની દરેક વસ્તુઓને ધી તો. ૨૦ ને સો વખત પાણીએ ધોઈ ખસ, ખરજવાં તથા ગરમીના ચોંદા ઉપર લગાવવાથી થતી બળતરા, ખરજ વિગેરે બંધ થઈ આગમ થાય છે.

૧૫ ધાપાણુમખ તો. ૧૦, રાજ તો. ૫, મીચુ તો. ૫, તેલ તો ૫, બાળેલું લુગડું તો. ૨, ઉપરની સર્વ વસ્તુઓ મીઠીત કરી મધમ મારક બનાવી લગાવવાથી ઘમડાં, ચોંદા, વિગેરે મટે છે. ધાપાણુમખ તો ૧૦, રસદુર તો ૧, કેસોમલ તો. ૨, સાકર તો ૨. આ સર્વ વસ્તુને ખરજ કરી ઇંડાના રસમાં ચણા જેવડી ગોળી કરી સવાર, સાંજના બન્ને ગોળી દુધ સાથે લેવાથી ગરમી વીરોધક કુદ વિગેરે મટે છે.

૧૭ ધાપાણુમખ તો. ૫, વાઈટ વેસેલીન તો. ૫, હાઈડ્રાર્જરી ઓક્સીડ લાવા મે. ૫, ગુલાબજળ તો. ૫, બધાનો મધમ કરી આંખે આંજવાથી આંખની બાથ, પડા, તથા શર થતી વેળે બહો મટાડી શકે છે.

૧૮ ધાપાણુ તો ૫ અરીણુ તો ૧૦ ની બાવના આખી આદાના રસની સાત બાવના આખી મુઠામાં બાઈ ચણા જેવડી ગોળીઓ દરવી તે દિવસમાં ત્રણવાર એકેકે ખાવાથી સમઘણી, ઝીડો, વિગેરે નાશુદ થાય છે.

૧૯ ધાપાણુ તો ૫, ને દારૂડીના વચ્ચા ઘંઠાના રસની ૭ સાત બાવના આખી એક બાવના ધંતુરાના રસની આખી ચણા જેવડી ગોળીઓ કરી દુધ સાથે ગોળી ૪ ખાંધાથી વિર્ષ પડી કરી ધાતુને તાગત આવે છે. વિર્ષથાત થતો પણ મટાડે છે.

૨૦ ધાપાણુ તો. ૧૦, એમલ તો. ૧, કુકાના ઇંડાના બોખાં તો. ૫, સર્વને એકત્ર કરી એક લોટકામાં ભરી કપડાંથી કરી બંધી એક આપવી સફેદ તામ જેવી બાથ ધામ છે. માત્ર એક ૧ રતીથી બે રતી મધ, અથવા ધીમાં લેવાથી દમ, ધાતુપ્રદીને તાવ ખાટે છે, તથા હા પડી ગયેલ સરિર ઉપર આપવી.

૨૧ ધાપાણુ બખ તો ૧૦, કોકમરું ધી તો. ૧૦, સુખડ તેલ તો. ૨; ઉપરની ચીનોને એકત્ર મેળવી મધમ કરી તે મધમ લાથ, પગમાં પડતા ચીરોડીના ઉપર લગાવવાથી આરામ કરે છે.

૨૨ ધાપાણુ તો. ૫, વરીવાલી તો. ૨, કાળી ખુડ તો. ૫, એકત્ર કરી ઝોડે બતી વખતે (અર્થ) મધા ઉપર પાણીમાં બીજતી ધસવાથી અર્થ મટી જાય છે. આ ઉપાયથી અક્ષી-આતી ત્રણ દરદીને આરામ થયેલ છે.

૨૩ ધાપાણુમખ તો. ૨૦ ને તરુના પાણીમાં મેળવી સનેપાતના લાવમાં, ગરમીમાં આવા ઉપર લગાવવાથી કાલબોટરજેટની દડક કરે છે. ગુલાબ ત્યારે કરીથી બરહતું પાણી મેળવવું.

૨૪ ધાપાણુ તો ૧૦ મેન્ટોલીન તો. ૧૦, સોડા બાઈ કાર્બ તો. ૫; ત્રણે મીઠા કરી ગું. ૧ દમ જેવડી જેવી નાની ટીકડીઓ કરવી, તે ટીકડી ધસી બે આનીમારનો પસારો બાજાને પાવો તેથી ક્રીમીય મટી જાય છે.

સુંદરી સાથી. (૨૯૨૮૬)

મંગાવો—તે ઓઝોના તમામ રોગને માટે અકસિર છે. ઓઝોનાં હાઇપ્સુ દરદ જેવ કે, લોહીવા, પ્રદર, રક્ત અને સ્વેદ જેથી ગુણસ્થાનમાંથી વીકણી, પાટી, પીળા મળગુગળા અગર લા રંગની લોહી જેવી રસી વર્ણ કરે છે, પેશાબે અગન બળે, હાથ પગના તળીઆમાં, કેડામાં, માથામાં અને કાંઠ વખતે બાખા શરીરમાં સંયુક્ત મારે, ફાટ, યુસ અને કળતર થાય, છીંચો તાવ હમેશાં આવે શરીર સુકાઇ ઘોળી પુણી જેવું થાય, અંખોનું તેજ કમી થાય, દિવસે દિવસે શરીર સુકાઇ બેઠાસ થાય અશક્તિ આવે અને કામ યત્ન શકે નહિ, બાખો દિવસ કેડો અને માથુ ફાટ્યાં કરે, તાવ ઉપરથ, ૬૦ ખાંસી સોમ, ઉલટી, અશ્મી, માસિક અટકાવ-દસ્તાન સંબંધી તમામ રોગ ગર્ભાશયની પીડા, કમ્પાવક સુવારોગ વિગેરે તમામ રોગ અને બાવાં અનેક દરદેના સમુદ્ધને આ સુંદરી સાથી. એકદમ મટારી સહે છે

આ સુંદરીસાથી બાળ, યુવાન, અને વૃદ્ધ દરેક સ્ત્રીએ હમેશાં વાપરવા લાયક છે, જેથી તેઓના તમામ રોગ મટારી શરીર પુષ્ટ કરે છે દસ્તાનના રોગો થવા પામતા નથી અને ગર્ભાશયને ગર્ભ પારક કરી શકે તેવું બનાવી પુષ્ટ વર્ષે ગર્ભ પારક થાય છે પીવામાં સ્વાદિષ્ટ છે. બાટલી ૧ ની કીમત રૂ. ૧ નજી બાટલીના રૂ. ૨-૪-૦ પોષ્ટ ૦-૭-૦. સુંદરીસાથીના ખાસ ગુણ.

૧ નાની બાળકીઓને પાવાથી શરીર પુષ્ટ રાખી યુવાન અવસ્થામાં પ્રદર વિગેરે બાધી થવા દેતું નથી ૨ યુવાન સ્ત્રીઓને પ્રદરના વ્યાધિમાંથી બચાવી ગર્ભાશયને સુધારી ગર્ભપારક કરી શકે તેવું બનાવે છે ૩ ગર્ભ વખતે પીવાથી અધુરે માસે ગર્ભ પડતો નથી, ગર્ભનું પોષણ કરી પૂરું માસે વિના કષ્ટ પ્રસવ થાય છે. ૪. સુવાચક પછી પીવાથી સુવા રોગ થતો નથી. બાળકને પુષ્ટ કરે તેવું તંદુરસ્ત બાવલ બનાવે છે અને બાળકનું ને તેની માતું શરીર પુષ્ટ કરે છે. ૫ સ્ત્રી રોગ તમામ મટારે છે. હમેશ પીવાથી સ્ત્રી તંદુરસ્ત રહી શકે છે. પ્રદર વિગેરે બાધી થતા નથી. ૬. વૃદ્ધાવસ્થામાં પીવાથી શરીર પુષ્ટ અને તંદુરસ્ત યુવાન જેવું રહે છે, અને વૃદ્ધાવસ્થાને અટકાવે છે. આ માટે હળવે અભિપ્રાયો મળ્ય છે ને હળવે સ્ત્રીઓ તેના મહુ ઉપયોગ કરે છે તેજ તેની ઉત્તમતા છે.

દરેક સ્ત્રીએ બાળકથી વૃદ્ધ થતા પર્વત આ બાટલી પાસે રાખવીજ નોંધએ.

સુંદરી સાથીના સંબંધમાં નવાબશાહથી એન્જનીયર કલ્યાણજી અરજી લખે છે કે આપના તંત્રથી સુંદરી સાથીની બાટલી ૬ મંગાવી બમારી અને પીવરાવી છે, તેમાં સહેદ પ્રદર્ન તમામ શાંતિ થઈ છે. હવે શરીરમાં તાકાદ આવી છે, અનેક દરદ જોધી શાંત થયાં છે. સુંદરીસાથીનં દવાના જે ગુણ આપે દરદાવ્યા છે તે ખરેખર હાથદાકારક છે હું તનમનથી સરદીફીક્ટ આપું છું કે આપ દવા આપ ખરા ગુણવાળી ને હથરી સત્તાવાળી દવા બનાવી છે. હજી મારા મિત્રોને બધામણુ કહું છું ખરવાસાથી ઘેલાભાઈ ગીરજાશંકર લખે છે કે, તમારી સુંદરીસાથી દવા મેં મંગાવી વાપરી હતી તેમજ તેના સારા ગુણની વિશેષ દર્શકત જનસમુદ્ધને સમજાવવામાં આવે છે.

સુંબાઈથી ત્રવાડી રતીલાલ પ્રભાશંકર લખે છે કે, તમારી સુંદરીસાથીની બાટલી મોકલી તેથી આરામ છે, તેથી બીજી નજી બાટલી વી. પી. થી મોકલશે દવા ઘણીજ સારી અને ઉત્તમ છે.

નોંદાઈથી મણીલાલ દ્વારકાદાસ લખે છે કે, આપની સુંદરી સાથીની દવાથી બમારી મેરીને દરદનું આરામ છે. માટે ટુરતબીજી ૩ બાટલી વી. પી. થી મોકલો રોગ મટવાથી તમારા દુકમાં ફુવા દખ્ખે છોએ.

ટોક દરબાર હાઈરકલેના માનેતર હમનલાલ ગણગાધ લખે છે કે, સુંદરી સાથીથી આરામ થયો છે, જે સ્ત્રીનું શરીર સાઈ ન હોય ને મલેતો બીમાર હોય તેને આ દવા ગુણકારક છે.

દવા દિવસમાં ત્રણ વાર અર્ધો અર્ધો ચમચો બોખાના ઘોવરામણ સાથે પીવી, ચળી કાંઈ નહિ.

દરે કેમીકલ વક રા—અમદાવાદ, પાંચકુવા ચારરસ્તા ઉપર.

જીવન.

એ ખરેખર જીવનજ છે. આ જીવનનો આધુ ઉપયોગ કરવાથી દીર્ઘ જીવન પ્રાપ્ત થાય છે, મગજ પુષ્ટ થઈ શુદ્ધિ અને યાદશક્તિ વધે છે, ધાતુગત દોષો મટાડી શરીર પુષ્ટ બનાવે છે. આ જીવનની બનાવટ સર્વોત્તમ હોવાથી આજે સર્વ કોઈના જીવન દરતા તે ગુણમાં ઉત્તમ જણાયું છે. તેમાં પડતી વસ્તુઓ વર્તણૂકો અને નુકસાન ન કરનાર છે. ખાવામાં સ્વાદિષ્ટ, દેહજ્વલાર અને આરોગ્યને જીવન માટે ફાયદો પહોંચાતો છે, નળખાઈ, પાંકુ, ખાંચી, ક્ષય, સંમ્રદહી, મરડો, અગ્નિપીત તથા ધાતુવિકારનાં દરદોમાં તેનો ગુણ અનુભવ સિદ્ધ છે. અમે જીવનજોની માફક દલકા બારી બુદ્ધિ દર ને રાખતા માત્ર બારે-કે જેમાં લખ્યો અને કિંમતી માત્રાઓ પડે છે તેથી એજ જાત બનાવીએ છીએ. અને જેનો જનસમુદ્ધ છુટથી લાભ લેઈ શકે તે માટે વધુ નફો ન લેતાં ખર્ચ જોગ્ય તેની ૧ રતલવા કપાની કીમત રૂ. ૧-૮-૦ રાખી છે. ત્રણની કીમત રૂ. ૪-૦-૦ પોરટેજ બુદ્ધિ, વિદ્યાર્થીઓ, મગજનું કામ કરનારા, મારતરો, વજીલો વિગેરે માનસિક મહેનત કરનારને તો તે અમૂલ્ય વસ્તુ છે. ખરેખરથી કામચિત્ર નજીરામ લખે છે કે, જીવનથી ધણો ફાયદો થયો છે. વ્યાધિ હજાર પણ ઔષધ એક, માત્ર ખીરસામાંજ દવાખાતું.

અમૂલ્ય જીવન. (રજીસ્ટર્ડ)

નામની અમૂલ્ય દવાનો ફાલ ધણા વિદ્વાનો, અને તબીબોએ તથા જનસમાજે તમામ રોગો ઉપર ખાત્રી કરી લાભ મેળવેલો હોવાથી, દરેક ઘરમાં ધરગતુ દવા થઈ પડી છે. આ દવા પાસે રાખવાથી કોઈ પણ રોગની ખીજ રાખવાની જરૂર રહેતી નથી, કારણ કે તે શરીરમાં થતા અદરતા અને ખરાબ રોગોને માટે રાખ્યાણુ ઉપાય છે આ દવા બે તમારી છાંદગીનો ખર્ચ કરતા હો તો પાસે રાખજો, તેનાથી, અજીરણ, અતિસાર, દિરડીરીયા, ઉદરસ, ગરમી, ઉલટી, વા, કમબો, કુખાવો, બંધકાચ, નળખાઈ, કોલેરા, ફૂમીઆ, ખસ, ગુમ્મ, ગોળો અદવો, ચુક, તાવ દમ, દાંતનો રોગ, દાદર, નપુપકતા, પ્રમેહ, પ્રદર, પાડુરોગ, ખરોળ, પ્લેગ, ચાથાનો કુખાવો, મધુપ્રમેહ, ક્ષય, રતવા, વકવો, વીર્ય, દોષ વાળો, સસણી, વરાધ, સધિવા, સુવારોગ, દરસ, હેડકી, હાંડીસીઝ, શળો, હીરડીરીયા, વછ, દાંત, નાક, કાનના, દરદ સોજા, વીંછી, સાંપ, ઉદર, હાકાયા કુતરાનું ઝેર, કંકભાળ, દાઝવું, વિગેરે લગભગ તમામ દરદો મટે છે અને તેથી તેનો ફાલ દરેક માણસ લાભ લેતા થયા છે. કી. રૂ. ૧.

હરસ નાશક મુદિકા—આ દવા સુકા કે દુખતા, અને દુઝતા દરસને મટાડવામાં રાખ્યાણુ કામ કરે છે. ધણા માણસોએ તેનો ઉપયોગ કરી ખાત્રી કરી છે. આઘવાટે જતા લોહીને તો તે એજ દિવસમાં બંધ કરી દે છે બહાર નીકળેલા છાંદા જેવા દરસના મસાને તે એકદમ બેસાડી દેઈ સમા દેહે. આપરેશન કરવાની જરૂર રહેતી નથી, તેમ ખટ્યા પછી ફરી થતા નથી. દરત હમેશાં સાફ આ છે, બૂખ કઢીને લાગે છે. અને શરીરને શક્તિ આપે છે. કી. રૂ. ૨. અનુપાનના કપાની કીમત : ૨) બનેતી કીમત રૂ. ૫-.) સાથે મતમ મરત

વિદ્યાર્થીઓની શુદ્ધિ અને યાદશક્તિ વધારનારી દવા.

સેમોરાઈન. (રજીસ્ટર્ડ)

તેનાથી મગજ ઉપર સારી અસર થાય છે મગજ શાંત અને સ્થિર થાય છે મનદિપ્ત સર્વે થાય છે. શુદ્ધિ તિમ અને સહેજમાં યાદ રહી શકે તેવી યશુ યાદદારત વધે છે. ખાળક બહુવામાં હોશીયાં અને ચાલાક થાય છે શરીર પુષ્ટ બનાવે છે. વાંચ અને લોહીને વધારી શક્તિ આપે છે નાનાં બાળકો વિદ્યાર્થીઓ, સ્વુધ મારતરો અને મગજનું કામ કરનારોએ માટે મગજને પુષ્ટ કરનાર આ સિવા ખીણુ એક પણ ઔષધ નથી કબી ૧. ની કીમત રૂ. ૧-૦-૦ પો. ૦-૫-૦

સામાજિક, ઐતિહાસિક નવલકથાઓ.

અને ખીલ ઉપયોગી પુસ્તકો.

ચક્રવર્તી અગ્રોહ—પ્રાદ્યુર્ભો મહારાજ અગ્રોહનો સમયની અર્ધ ઐતિહાસિક નવીન નવલકથા. લગભગ ૩૫૦ પૃષ્ઠ ને સોનેરી પુકું કિંમત રૂ. ૭.

ચાએરવાલી એટને આંખની કણી! સર રવીન્દ્રનાથ ટાગોરદ્વૈતક્રમ સાંભારિક નવલકથા જે ખંડમાં પુરી થઇ છે. કિંમત રૂ. ૧-૧૨-૦

પ્રેમદાદેવી હૈં મેરીયા બહેન—લેખક મેળાસાના ગ્રીહ મણિલાલ વિશ્વનાથ પાત્રિક. સામાજિક નવલકથા. કીમી આઠ પેજ ૩૦૦ પાના સોનેરી પુકું. કિંમત દોઢ રૂપિયા. આત્રોઉંમિલા વાને આદર્શ આર્યા—તેજ લેખકની સામાજિક નવલકથા. પાના ૨૫૦. પુકું સોનેરી. કિંમત સવા રૂપિયા.

કુમુદચંદ્ર—સરસ્વતીચંદની ધાટીથી લેખક પ્રીતમલાલ ખીરભાગ. ક્રમ ને આદરણીય વિચારોની વસ્તુસક્ષતા. પુકું સોનેરી કિંમત સરા રૂપિયા.

મતાપસિ હ—(મનાડના પ્રતાપી મહારાજા) લેખક કાલાભાઈ રામચંદ મહેતા, રૂ. રા. ૧૧ પેજ ૫૪ ૪૦૦ લગભગ કિંમત એક રૂપિયા.

પાપ અને પત્થારપાપ—ભાગ ૧-૨ બેઠા લેખક ઉદયગ વ્રતશીલામ કદર. સામાજિક આંદોલન ઉત્તમ ગણીએલી નવલકથા. કિંમત રૂ. રા. ૬.

કુસુમ-કથા—રેતોદ્દમના એક નોવેલ ઉપરથી લખાયેલી કિંમત રૂ. અઢી. સુકુલમદન—સામાજિક. કતા કુચુગર સોળાનાથ દીનેડીઆ; ખી. એ. કિં. રૂ. અર્ધો.

નીલનેની—પ્રો. બેઈનની વાર્તા ઉપરથી મધુરભાષામાં ભાષાન્તરકર્તા રા. રા. સાકરલાલ અમૃતલાલ દવે, ખી એ કિંમત આઠ આના.

દીવાને સાગર } સાગરના કાળો, મઝતો તથા મખરો, પ્રેમમંકિત અને જ્ઞાનવૈગમ્યના બગીચોનો સમૂહ. 'કમાઈના કેમરવના' જેવડા લગભગ ૫૫૦ પૃષ્ઠોના

દગદગ અન્ય તારક 'લક્ષ્મીમૂર્તિ'ના આધાર તથા સુરીની પરિભાષાના વિસ્તારી શમ્ભુકાવ્ય માથે નાડા એક કામગ અને સુદર છાંય તથા પાછી બનાઈ. કિંમત રૂપીઆ અઢી.

ખાસ હુંથી આવૃત્તિની કિંમત રૂ. ૩-૮-૦

યૂરોપનો પ્રવાસ (સચિત્ર-૩૪ ચિત્રો.) કિંમત રૂ. ૭.

ત્યાંના જુદા જુદા સ્થળોના દેખાવોના ખાસ લીધેલાં ૩૪ ચિત્રો; ૩મી આઠ પેજ ૨૫૦ ઉપરાત ૫૪ અને પાકું પુકું. પોતાના પિતા તથા પત્ની માથે જાને પ્રવાસ કરીને ૨૦ ભાગમાં લખનાર-રા. રા. દત્તાત્રય ચિતામજરાય મુલુમદાર; ખી.એ. જીવએલ. ખી. અીઓ તેમજ બાળકો પશુ કરાવ્યા વગર રમથી આ પુસ્તક વાચવા લગતાય છે, તે પેર બેડાં તે દેશ સંબંધી સત્ય જ્ઞાન મેળવે છે. દરેક સાઈએરીમાં ખાસ રાખના શોગ છે.

જર્મનીની ઉન્નતિ શાથી થઈ ?

આ પુસ્તકમાં જર્મનીના નિવાસકાન્તિ, વેપાર, ઔદ્યોગિક યુગ, જર્મનોનું વિશિષ્ટ લક્ષણ, ધર્માગમિજની સાળાઓ, ઔદ્યોગિક મહોની યોજના, કારખાના અને મજુરો સંબંધી સરકારે માથે લીધેલા કાર્યો-જેવા કે રેલ્વે, નહેર, ખેતીસાડી, હુન્નકરોગો, પ્રાજન્યવર્ધન અને 'પાપ-સગલજની યોજના વગેરે, રાષ્ટ્રનો વિસ્તાર તથા દગીઆઈ બળ અને જર્મનીનો પૂર્વ ઇતિહાસ તથા સામાન્ય માહિતી; વગેરે જર્મની વિશે પુરેપૂરી માહિતી આપના ૨૪ પ્રકરો છે.

કિંમત ૧-૧૦-૦.

જીવનજ્ઞાન અમરશી મહેતા, પીરમશાહરોડ; અમદાવાદ.

ભાગ્યોદય

પુસ્તક ૫ મું. ઠીસેબર સને ૧૯૧૭, અંક ૧૦ મા.

સ્વાગત.

આવો મુજબંધુ ! આવો આજ, કહોને પ્રસન્ન તો છોને ?
 નિજકુટુંબ સનેહી તથા અર્થ-થી મંવર્ષિત તો છોને ?
 મહિ વાતે કહોને કુચલ છો પ્રિય ! શરીર મન ને આત્માથી ?
 દૃઢ પ્રેમ ભક્તિથી લાગ્યું ચિત્ત, રહે છે ને પરમાત્માથી ?
 નિજ સમય તથા સારો ઉપયોગ, સારી રીતે થાય છે ને ?
 નિજ શુભન ઉચ્ચ ઉચ્ચતર નિત્ય, કહો વિકસે ભયે છે ને ?
 શુર સાધનથી આ મન માતંગ, ઠેકાણે તો રહે છે ને ?
 શુર કષ્ટજાળથી આ ભવજાળ, મિથ્યારૂપ મનિ લહે છે ને ?
 આ જગમાં આપણું શું કર્તવ્ય, રહે છે ને તે સ્મરણ વિષે ?
 જે પદ સાતવ્ય તથા પ્રાપ્તવ્ય, વહે છે વૃત્તિ તેહ દિશે ?
 નિજ બાલક, સ્ત્રીની ઉન્નતિ કાળ, ચતન તો કરતા રહો છોને ?
 વળી ઉન્નત કરવા લોક સમાજ, તદર્થ ચતને વહો છો ને ?
 નિર્મલને ઉચ્ચ વિચાર પ્રવાહ, વહે છે ને અચ્ચતરમાં ?
 આગ્રહ, શ્રદ્ધા, ઉત્સાહ જ્વલંત, રહે છે ને બહિરંતરમાં ?
 ભય દુઃખ કલેશ ને ચિંતા માદ્ય, અવિકળતા ટકી રહે છે ને ?
 સુખ દુઃખ ભયથી રહી ગહિલ, અંતર શુદ્ધ શુદ્ધ કહે છે ને ?
 આ લૌકિક લોગની માહે પ્રેમની રહે છે ને મર્યાદા ?
 ને અમર્યાદ ભક્તિને પ્રેમ શુદ્ધમાં રહે છે ને વાધ્યા ?
 શુદ્ધ સેવા, જ્ઞાન, ધ્યાન ને જ્ઞાન, ઉચ્ચ નથી વિસરાયાને ?
 છોડી સાચા સદ્ગુણની જાય, બીજે નથી ભરાયાને ?
 આ કામ, ક્રોધ, મદ, મોહ, વિકાર, નો જય કરતા રહો છો ને ?
 હાનિકર માર્ગથી જયીને વીર ! સુખપ્રદ માર્ગ વહો છો ને ?
 અંતરમા થાયે અતિ આનંદ, આજ મરશ્વર મળવાથી,
 એથી પણ અધિક આનંદ, ઉપેક્ષ પદમા મળવાથી.

શ્રી. ચ.

પોતાને પ્રાપ્ત નાના કર્તવ્યને કરનાર અલ્પ સામર્થ્યવાન
મનુષ્યનો જન્મ પણ સાર્યક છે.

(કોઇ એક સભે. એ લય)

એક મંદ પ્રકાશિત તારલિયે કહ્યું તેજ છે માફં ઝાંખુ ધણું,
અને આકાશ દીસે અનંત છતાં પણ નાનુંં તેયે હું તેજસ્વી એણું.
મારી નાની મર્યાદામાં હું ચમકી, તેને તેજસ્વી કરીશ બને તેટલી,
મારી ફરજ બળવીશ પૂર્ણ રીતે, મને શક્તિ પ્રભુએ દીધી જેટલી.
એક સુન્દર ખીલેલા પુષ્પે કહ્યું, સુજ માંહિ સુવાસ છે અલ્પ અતિ.
અને સૃષ્ટિ પ્રદેશ મહાન છતાં પણ, નાનુંં છતાં શું હું પુષ્પ નથી ?
ભલે સમગ્ર સૃષ્ટિ સુવાસિત કરવાનો, વ્યર્થ પ્રયત્ન હું આદરું,
(પણ) સુજ આસપાસ મારા નાના પ્રદેશને મારા સુવાસવડે હું ભરું
છું હું નાનુંં છતાં પણ ધારેલુંં માફં, આટલું કાર્ય કરી, જે શકું,
તો તો કાંઈ પ્રભુ ન અધિક ઈચ્છશે, ખીલું કાર્ય કરાવવું મારા થકુ.
જગના માનવી ? શીઠ શોક કરે વ્યર્થ તારા આ અલ્પ સામર્થ્ય તણા.
જેટલું તુંથી યાય તું કર તેટલું તો એ જગતને લાભ કરીશ ધણા.
તને અલ્પ શક્ત ધારી ખેતી રહે તું, એવી પ્રભુની ઈચ્છા નથી,
તુજમાં બળ જેટલું છે તેટલું, પણ સારી રીતે વાપરજો મથી.
જે તું જેટલું કરીશ તોએ પણ બાણજે, કર્તવ્ય તે તારું પૂર્ણ કર્યું,
અને નિશ્ચય માનજો તારા પ્રતિ, પ્રભુ જોશે કહી સુખ સિમત ભર્યું.

શ્રી. ૯

વિવિધ ચિંતનત્યજવા ચિંતને વોધ.

(ધર દૃઢ કરથે વિરાગરે, એ લય.)

ચિંત તું ચિંતન છોડરે, આ વિવિધ ભાંતિતું,	
જીવ પશુને ચિંતન એકજ, બંધનકારક હોડરે;	આ૦
કલેશપ્રદ ફલ પ્રકટે નહિ જો, ઉઠરે ન ચિંતન છોડરે,	આ૦
અતલ ચિંતન પ્રતિ સદોદિત, તુજ સુખને મચકોડરે;	આ૦
નિશ્ચલ સ્વરૂપ ન જળકે જ્યાં ચિંતનની ઢોહાડોડરે;	આ૦
નિર્બલ કરવામાં નથી બીજી, ચિંતન સરખી જોડરે;	આ૦
ચિંતનથી છુટીશ ન કરતાં, અન્ય ઉપાય કયોડરે;	આ૦

મારું માની તું છોડી દે, બીજી માથા ફેરવે,
શુદ્ધી કળ પામી તું તુજને, આત્મ જ્યોતિથી ભેરવે;
ઉપેક્ષા ચિજ જ્યોતિમાં અતે, નિર્ઝયતાથી પહોંચવે,

આ૦

આ૦

આ૦

શ્રી. જ.

નૂતન વર્ષ મુબારક.

ઉગ્યો સુવર્ણ સૂરે.- નવું વર્ષ મુબારક.
પુત્ર મિત્ર કુટુંબીને દારાથી,
સગાં રનેહિ અને પ્રભુ કૃપાથી;
ધાઓ સુખી વધો નરે- નવું વર્ષ મુબારક.
કીર્તિ પ્રસરે સર્વ દેશ તમારી,
પુષ્પ સુવાસની પેઠે સારી;
રિપુ બનો ચક્રવર્તી- નવું વર્ષ મુબારક.
આરોગ્ય છવન ગાળો નિરંતર.
પ્રાણ અર્પો પ્રિય મિત્રને ખાતર;
કુકર્મથી રહો દૂર- નવું વર્ષ મુબારક.
યથ ગૃહો શુભ કાર્યમાં ભારી,
આશિષ ફળને એજ અમારી.
લોખા વિચારતું હરે- નવું વર્ષ મુબારક.

ભોળાશંકર-પ્રેમજી વ્યાસ.

ભાગ્યોદય પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ

અમદાવાદ.

અમારા તરફથી ભાગ્યોદય પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ એ નામનું છાપખાનું શરૂ કરવામાં આવ્યું છે તેમાં તમામ પ્રકારનું છાપવાનું કામ સારું, સસ્તું અને સુદતસર કરી આપવામાં આવે છે.

શુદ્ધરાત્રી, મરાઠી, હોંદી, અંગ્રેજી તમામ ભાષાની છુટકો છપાય છે. તે ઉપરાંત, શુદ્ધરાત્રી માસિકો, અને પેપરો નિયમિત છાપી આપવામાં આવશે.

કાર્ડ, કંકાનીઓ, કવર, નોટ પેપર વિગેરે અન્ય પસંદ છાપી આપવામાં આવશે. એકવાર કામ પાડવા બસામણ છે તાંત્રી ભાગ્યોદય.

શ્રી શંકરાચાર્ય કૃત નિર્વાણ પટકમ્.

(લેખક-રા. શિ. વ્યાસ. અમદાવાદ)

સમશ્લોકી.

મનોબુદ્ધ્યં હંકાર ચિત્તાનિનાહં
ન ચ શ્રોત્રજિહે ન ચ ઘ્રાણ નેત્રે ।
ન ચ વ્યોમ ભૂમિર્ન તેજો ન વાયુ
ચિદાનંદરુપઃ શિવોહં શિવોદમ્ ॥ ૧ ॥

ન ચ પ્રાણ સંજો ન વૈ પંચવાયુ
ન ષા સપ્તધાતુ ન વા પંચકોશઃ ।
ન વાક્યાણિપાદં ન ચોપસ્થવાયુ
ચિદાનંદરુપઃ શિવોહં શિવોદમ્ ॥ ૨ ॥

ન મે દ્વેષ રાગો ન મે લોભ મોહો
મદો નૈવ મે નૈવ માત્સર્ય માવઃ ।
ન ધર્મો ન ચાર્થો ન કામો ન મોક્ષ
ચિદાનંદરુપઃ શિવોહં શિવોદમ્ ॥ ૩ ॥

ન પુણ્યં ન પાપં ન મુલં ન દુઃખં
ન યંત્રો ન તીર્થં ન વેદા ન યજ્ઞાઃ ।
અહં ભોજનં નૈવ ભોજ્યં ન ભોક્તા
ચિદાનંદરુપઃ શિવોહં શિવોદમ્ ॥ ૪ ॥

ન મૃત્યુર્ન શંકા ષ મે જાતિ ભેદઃ
પિતા નૈવ મે નૈવ માતા ચ જન્મ ।
ન ચંચુર્ન મિત્રં ગુરૂર્નૈવ શિષ્ય
ચિદાનંદરુપઃ શિવોહં શિવોદમ્ ॥ ૫ ॥

અહં નિર્વિકલ્પી નિરાકારરૂપી
વિમુત્ત્વાચ્ચ સર્વેત્ર સર્વેન્દ્રિયા નામ્ ।
ન ચા સંગતં નૈવ મુક્તિર્ન મેય
ચિદાનંદરુપઃ શિવોહં શિવોદમ્ ॥ ૬ ॥

નથી.હું મન. બુદ્ધિ. (અ) હંકાર ચિત્ત,
-વળી શ્રોત્ર હ્રદવા, ૧ નથી ઘ્રાણ નેત્ર, ૨
ન આકાશ પૃથ્વી, ન તેજો ન વાયુ,
પરંતુ ચિદાનંદ શિવરૂપ હું છું. (૧)

ન હું પ્રાણ સંજો, નથી પંચ વાયુ, ૩
નથી સપ્તધાતુ, ૪ નથી પંચકોશ, ૫
ન વાક પાણી પાદ ૬ શુદ્ધસિંગ એ હું,
પરંતુ ચિદાનંદ શિવરૂપ હું છું. (૨)

નથી રાગ દ્વેષ, નથી લોભ મોહ, ૭
નથી મદ કે નાન માત્સર્ય માવ, ૮
નથી ધર્મ, અર્થ, નથી કામ, મોક્ષ,
પરંતુ ચિદાનંદ શિવરૂપ હું છું. (૩)

નથી પુણ્ય હું, પાપના સ્થાન દુઃખ,
નથી મત્ર, ના તીર્થ, ના વેદ યજ્ઞઃ
નથી અહં કે હું નથી ભોજ્ય ૯ ભોક્તા, ૧૦
પરંતુ ચિદાનંદ શિવરૂપ હું છું. (૪)

નથી મુજમાં જાતિ ભેદ ન શંકા,
નથી મા પિતા, ના નથી જન્મ મૃત્યુઃ
નથી શિષ્ય ગુરુ, ન કે અણુ મિત્ર,
પરંતુ ચિદાનંદ શિવરૂપ હું છું (૫)

નથી ઇન્દ્રિયોના વિશુદ્ધતાપણાથી, ૧૦
નિરાકારી સૌમાં વિકલ્પો વિનાનો,
નથી હું અસંગી, ન મુક્તિ ન મેય, ૧૧
પરંતુ ચિદાનંદ શિવરૂપ હું છું. (૬)

૧ કાન તથા હ્રદ ૨ નાક (સુષુપ્તોના વિષય નાકનો છે) અને આંખો. ૩ પંચવાયુ પ્રાણ, અપાન, વ્યાન, સમાન અને કિદાન આ પાંચ પ્રાણ કહેવાય છે. ૪ રસ, રક્ત, માંસ, મેદ, અસ્થિ, મજ્જા, અને શુક્ર એ સાત ધાતુઓનું રચૂણ સરીર બનેલું છે. ૫ અનમયકોશ, પ્રાણ-મયકોશ, મનોમયકોશ, વિગ્નાનમયકોશ અને આનન્દ-મયકોશ એવા પાંચ કોશ છે. દરેક કોશ ૩ રીતની અંદર એકની અંદર બીજી એમ અનુક્રમે આવેલો છે. ૬ વાયા, દાય, અને પગ. ૭ અત્સરપણનો ભાવ-અભિમાન ૮ ભોજન કરવા યોગ્ય ૯ ભોજનનો ઉપભોગ કરનાર-જન્મનાર. ૧૦ સર્વમપણાથી ૧૧ આથી ઘટાય તેવો

મનનો સ્વભાવ અને તેની શક્તિ.

મન મનુષ્યના જીવનનો આધાર છે. મન-થીજ શુદ્ધ શુદ્ધ પ્રકારની દશાઓ ઉત્પન્ન થાય છે અને બને છે. અને તે સર્વનું ક્ષણ પણ મનને ભોગવવું પડે છે મોહ અને અજ્ઞાનને ઉત્પન્ન કરવાની તથા સત્યતા અને વાસ્તવિકતાને ઓળખવાની શક્તિયો પણ મનની અદર હોય છે આપણું જીવન એ એક સાળ રૂપ છે તે ઉપર મનરૂપી સાળવી વિચારરૂપી સૂતરથી સારાં ખોટાં કામોરૂપી તાણા અને વાણા બનાવીને ચરિત્ર રૂપી વસ્ત્રને બનાવે છે, અને તે વસ્ત્રમાં પોતાને રેશમના કીડાની માફક લપેટી દે છે

મનુષ્ય એ એક એવી જીવધારી વ્યક્તિ છે કે તેનામા મનની સમગ્ર શક્તિયો વિદ્યમાન છે અને તેના ઉપર તેના સંપૂર્ણ અધિકાર છે તે તેના કાવે તેવો ઉપયોગ કરી શકે છે. જે કાંઈ મનુષ્યને ચાય છે તે સર્વ અનુભવથી ચાય છે અને તે અનુભવને વધારે એ કે ઘટાડવો તે મનુષ્યના હાથમાં છે મનુષ્યને કોઈ પણ જગ્યાએ બંધનમાં મૂકેલો હોતો નથી, પણ તે જાતેજ અનેક જગ્યાએ પોતાને બંધનમાં નાખી શકે છે અને ધારે તો તે બંધનોમાથી તે ગમે ત્યારે છુટી શકે છે તે પોતાને પણ સમાન પણ બનાવી શકે છે અને દેવતુલ્ય પણ બનાવી શકે છે. ચાહે તો દુર્જન પણ બની શકે છે અને સન્નિહન પણ બની શકે છે. ધારે તો શાની પણ બની શકે છે અને અશાની પણ બની શકે છે ધારે તો મૂર્ખ પણ બની શકે છે અને બુદ્ધિમાન પણ બની શકે છે. તે પોતાને જેવો બનાવવા ધારે તેવો બની શકે છે. નિર-તર કોઈ પણ કાર્યને કર્યા કરવાથી તે કાર્ય મનુષ્યની એક પ્રકારે ટેવ રૂપ બની શકે છે. અને તેને પ્રયત્ન કરતાં રાગી પણ શકે છે તે પોતાને એવા જામના નાખી શકે છે કે તે એક વાર સત્યને પ્રેમ બૂલી શકે છે પ્રગટ તેમાં એ શક્તિ પણ છે કે બમને એકે એકે રાજાને પાછો સત્યને પ્રેમ કરી શકે છે

મનનો એવો સ્વભાવ છે કે તેમા અનેક

અવસ્થાઓ ઉત્પન્ન થયા કરે છે, અને તેમાંથી બાહ્ય તેને તે પોતાને માટે પસંદ કરી શકે છે મનમાં એવી એક શક્તિ છે કે તે ગમે તેવી અવસ્થાને બદલી શકે છે અથવા તો તેનો બિ-દુલ્લ ત્યાગ પણ કરી શકે છે તે હમેશા એમ કરતો રહે છે કામચુ કે રાત દિવમના અભ્યાસથી તેને અવસ્થાઓનું જ્ઞાન થતું જાય છે.

વિચારોની આંતરિક ક્રિયાઓથી મનુષ્યનું ચરિત્ર અને જીવન બને છે, પણ મનુષ્યમા એવી શક્તિ છે કે તે પોતાના મનોબળ અને પ્રયત્નથી પ્રક્રિયાઓને બદલી શકે છે ટેવો, નિર્બળતા અને પાપોના બંધન એ મનુષ્યે પોતેજ બાધેલા છે અને તેને તેજ તોડી શકે છે તેના સિનાય મનને બીજી કોઈ વસ્ત્ર કરી શકતું નથી. જો કે તેના સંબંધ બહાગની વસ્તુઓની સાથે જીજ્ઞાસ છે, પરંતુ ખરી રીતે તેની સ્થિતિ બદલના પદાર્થોમા હોતી નથી. બાહ્ય અવસ્થા એ અંતરગ અવસ્થાને અનુકૂળ બને છે અને પ્રગટ થાય છે કાંઈ અંતરગ અવસ્થા બાહ્ય અવસ્થાને અનુકૂળ હોતી નથી. બાહ્ય પદાર્થોમા લેખ ઉત્પન્ન થતો નથી, પરંતુ તે પદાર્થોની પ્રાપ્તિને માટે મનની વાસના અને કુદ્ધમ્બાઓમાથી ઉત્પન્ન થાય છે બાહ્ય પ્રકારે દુઃખ અને શોક પણ બાહ્ય પદાર્થો અને જીવનના બનાવોથી ઉત્પન્ન થતો નથી તેનું મૂળ પણ તે પદાર્થો અને બનાવોની તરફ મનની અસિદ્ધિત પ્રવૃત્તિમા હોય છે જે મન સ્વચ્છતાથી કેળવાય છે અને જ્ઞાનથી મ્હાલ્ય છે તે આ કુદ્ધમ્બાઓ અને કુવાસનાઓનો ત્યાગ કરી શકે છે કે જેનો દુઃખની માથે ઘાટ સંબંધ હોય છે એમ કહેવાથી તેને જ્ઞાન અને શાંતિ પ્રાપ્ત થઈ જાય છે.

જીવનને ખરાબ કહેવાથી અને બાહ્ય અવસ્થાઓને દુઃખના મગરૂપ મનજવાથી દુનિયાનું દુઃખ અને શોક મટતા નથી, પરંતુ વધે છે. બાહ્ય અવસ્થાએ આંતરિક દશાની છાયા કિવા પરિણામ રૂપ હોય છે જ્યારે હૃદય શુદ્ધ અને

પવિત્ર ધ્યાન છે ત્યારે સમસ્ત બાહ્ય વસ્તુઓ શુદ્ધ અને પવિત્ર ધર્મ શકે છે.

જગતનો એક સામાન્ય નિયમ છે કે શક્તિ અને જીવન અંદરથી બહારની તરફ પ્રગટ થઈ શકે છે ત્યારે મૃત્યુ અને નાશ બહારથી અંદરની તરફ આવી શકે છે. તાત્પર્ય એ છે કે, મનની પ્રવૃત્તિની અનુસારજ મનુષ્યનું જીવન બનતું નથી છે સંપૂર્ણ વિકાસ અતઃકરણથી ધર્મ શકે છે. જેથી અતઃકરણનાં પ્રત્યેક વાતનો નિર્ણય થવો જોઈએ. જે મનુષ્ય બીજાઓની નિંદા અને દ્વેષ કરવાનો છોડી દીધેને પોતાની શક્તિયોનો પોતાના મનને સ્વચ્છ બનાવવાને, સુધારવાને અને વધારવાને ઉપયોગ કરે છે તે પોતાની શક્તિયોને વધારી શકે છે અને પોતેજ પોતાનો રક્ષક બની શકે છે. જ્યારે તેને પોતાના ચિત્તને શાંત કરવામાં સફળતા થઈ નથી છે, ત્યારે તે બીજાને પણ પોતાની ઉદારતા અને સમ્પત્તાથી પોતાના જેવી શુભ દશામાં લઈ જઈ શકે છે. ધ્યાન મળવા જેવી વાત એ છે કે, આસ્તિક જ્ઞાન અને શાંતિનો માર્ગ બીજાઓના પેત ઉપર અધિકાર જનાવવાના નથી પણ ત્યારે મનુષ્ય પોતે પોતાના ચિત્ત ઉપર અધિકાર પ્રાપ્ત કરી શકે છે, અને પોતાના આત્મને દ અને ઉચ્ચ શુભ પ્રતિ લઈ જઈ શકે છે ત્યારેજ તેને વાસ્તવિક જ્ઞાન અને શાંતિનો માર્ગ મળી શકે છે.

મનુષ્યનું જીવન તેના ઉદ્યાનુસાર બની શકે છે જેવા વિચારનું તે સેવન કરે છે અને જેવાં કાર્યો તે કરે છે તે અનુસારજ તેનું ચિત્ત બને છે મનુષ્ય કદાચે તો નવીન વિચારોથી ચિત્તને નવા ઢંગનું બનાવી શકે છે અને જીવનમાં ફેરફાર કરી શકે છે.

મનની પ્રત્યેક દૃઢ વૃત્તિનું નામ સ્વભાવ માને દેવ કહેવાય છે કે જે નિરંતર કોઈ પણ એક વિચારનું મનમાં સેવન કરવાથી બની શકે છે. નિરાશા અને પ્રસન્નતા, ક્રોધ અને નિઃશ્વાસ, લોભ અને ઉદારતા એ સર્વ ખરી રીતે તો મનની અવસ્થાઓ છે. જ્યારે મનુષ્ય વારંવાર પોતાના મનને તે તરફ લઈ જાય છે ત્યારે તે સ્વભાવ મા દેવનું ૩૫ ધારણ કરે છે. અને તે

પછી તે તેની મેળેજ મનુષ્યને પ્રાપ્ત થાય છે. જે કોઈ વિચાર નિરંતર મનમાં આવે તો એ એક દિવસ મનના દૃઢ સ્વભાવ રૂપ ધર્મ બની શકે છે. અને એવા સ્વભાવોથીજ મનુષ્યનું જીવન બને છે.

મન પોતાના સ્વભાવ અને અનુભવોની પ્રતિ-રાશ્ત્રિથી જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી શકે છે. જે વિચારને ચિત્તમાં રાખવો એ કદાચ જાણીય છે તેજ વિચાર એક દિવસ વારંવાર મનમાં ઉત્પન્ન થવાથી મનની સ્વાભાવિક અવસ્થાઓનું રૂપ ધારણ કરી શકે છે. જ્યારે કોઈ બાળક કોઈ કામને શીખવાનો પ્રારંભ કરે છે ત્યારે તો તે કોઈ હથિયારને પણ હાથમાં લાવી શકતો નથી, પણ જ્યારે તે સતત પ્રયત્ન કરે છે ત્યારે તેજ બાળક તેજ હથિયારોનો ઘણીજ કુશળતાથી ઉપયોગ કરી શકે છે. એજ દશા ચિત્તની પણ છે જે વિચાર પ્રથમ અસંભવ જાણી શકાય છે તેજ વિચાર બરાબર ચિત્તમાં આવતા રહેવાથી અતઃ મનુષ્યના ચરિત્રના ભાગરૂપ બની શકે છે. અને તેની પ્રકૃતિમાં સામીક થઈ શકે છે.

મનના આ સ્વભાવ માને દેવોને બતાવવામાં અને સુધારવાની શક્તિમાંજ મનુષ્યની શક્તિનો આધાર છે. અને એજ દ્વાર પૂર્ણ સ્થાપિતતાનું છે. કારણ કે જે પ્રકારે મનુષ્યમાં ખરાબ સ્વભાવને બનાવવાની શક્તિ છે, તેજ રીતે સારા સ્વભાવને બનાવવાની પણ તેનામાં શક્તિ છે, તેજ રીતે સાગ સ્વભાવને બનાવવાની પણ તેનામાં શક્તિ છે. સાધારણ રીતે મનુષ્યોનું મોતનું એવું છે કે, બધું કરવા કરતાં પુરું કરવું સહેલું છે. પવિત્ર રહેવા કરતાં પોષી રહેવું સહેલું છે. આનું કારણ એટલું જાણીય નથી, હા, જે કે એ કેટલેક બંધો મત્ત હશે, પરંતુ સર્વથા સત્ત્વ તો નથી જ. મનુષ્યને સારું કરવા કરતાં ખોટું કરવું કેમ સહેલું છે? કારણ એ છે કે આ જગતમાં હાલમાં અવિદ્યાનો અધિકાર ફેલાઈ રહ્યો છે પદાર્થોની વાસ્તવિક દેશનું જ્ઞાન નથી. તથા જીવનના મહત્વને લોકો સમજી શકતા નથી, જ્યારે બાળક સમજવા શીખે છે ત્યારે તેને કલમ પકડવી કે અક્ષરો લખવા લખવું કદિન પડે છે, કારણકે તેને કલમ પકડવાનું અને અક્ષરો લખવું

વાતું ખરાબર જ્ઞાન હોતું નથી પણ ઉદ્યોગ કરતા રહેવાથી તેને તે વાતનું જ્ઞાન થઈ શકે છે. તે પછી તેને લખવું થઈ જાય છે એ આજ દશા મન અને જીવનની છે. પ્રાગભા શુભ વિચારોનું સેવન કરવામાં અને શુભ કાર્યો કરવાને માટે નિરંતર ઉદ્યોગ અને પ્રયત્ન જરૂર છે, પરંતુ અતે એવો સમય આવી શકે છે કે શુભ વિચારો અને શુભ કાર્યોનું સેવન કરવું એ થયું જ નહીં અને સ્વાભાવિક જાણ છે. જેમ કોઈ કારીગર કામ કરતાં કરતા તે કાર્યમાં નિપુણ થઈ શકે છે તેવીજ રીતે મનુષ્ય નિરંતર અભ્યાસ કરતાં કરતાં શુભ વિચારો કરવામાં નિપુણ બની જાય છે વિચારોને વાગવાર મનમાં ધાવવાની આવશ્યકતા છે જે મનુષ્યોને શુભ વિચારો ક્રિયા એ સુખ અને સ્વાભાવિક થઈ શકે છે, અને અશુભ વિચારો અને નિષેધ કાર્યો કરવા એ કલિન જાણ છે તે જ કલમ સત્યના માર્ગે પહોંચી જાય છે. અને તેણે જ વિશુદ્ધ અને આત્મિક જ્ઞાનને પ્રાપ્ત કરી લીધું છે.

જે મનુષ્યને નિરંતર કલિન અને પાપમય વિચારો કરવાની ટેવ પડી ગયેલી હોય છે તેને પાપ કરવું એ સરળ અને સ્વાભાવિક થઈ જાય છે. ચોરને વખત આવતા ચોરી કરવાનું થઈ જાય છે. કલિન જાણ છે. કારણ કે ધન સમયથી જ તે લોભ અને લાલચના વિચારોમાં રહેલો હોય છે. પરંતુ તે સત્ય મહાત્મા પુરુષ કે જે સદા સંદિગ્ધચારોમાં જ રહ્યો રહે છે અને જોનામાં સત્ય અને અસત્યને જોળાવવાની શ્રદ્ધા પ્રાપ્ત થઈ ગઈ છે, અને જોના ચિત્તમાં ચોરી વિગેરેના બૂલે ચૂકે પણ ખ્યાલ હોતો નથી, તેને માટે ચોરી કરવી એ વર્ણવ્ય કલિન છે. તાત્પર્ય કે ગમે તો સદ્-ગુણ હોય, ક્રિયા અવગુણ હોય, પણ તે સર્વ અભ્યાસથી પડી જાય છે અને અભ્યાસનું નામ જ સ્વભાવ અથવા તો આદત કે ટેવ છે.

હજારો મનુષ્યને ક્રોધ અને અસતોષ સ્વાભાવિક થઈ જાય છે, કારણ કે તે સદા ક્રોધ અને અસતોષના વિચારોને ધ્યાનમાં રાખે છે અને તેવાં જ કામ કરે છે. વારંવાર એમ કરતા રહેવાથી ક્રોધ અને અસતોષની તેનામાં ટેવ પડી જાય છે અને તે પછી તે રોજ વધતી જાય છે.

આજ પ્રકારે શાંતિ અને સતોષ પણ મનુષ્યના સ્વભાવરૂપ બની શકે છે. સર્વથી પ્રથમ તો મનુષ્યે એવા વિચારોનું સેવન કરવું જોઈએ પછી તે જ વિચારોમાં ચિત્તને જોડીને તે અનુસાર કાર્ય કર્યા કરવું જોઈએ. એમ કરતા કરતા સ્વભાવ પણ એવો જ પડી જશે અને ક્રોધ અને અસતોષ વિદુલ જશે જ રહેશે. આજ પ્રકારે પ્રત્યેક ખરાબ વિચાર ચિત્તમાંથી દૂર થઈ શકે છે. આજ પ્રકારે પ્રત્યેક અસત્યનો નાશ થઈ શકે છે, અને આજ રીતે પ્રત્યેક પાપમય કાર્યોપર મનુષ્ય વિજય મેળવી શકે છે.

જે મનુષ્ય સારી રીતે આ વાતનો અનુભવ કરી શકે કે તેના સંપૂર્ણ જીવનનો પ્રાદુર્ભાવ તેના મનદાર થઈ શકે છે, અને મન એ સ્વભાવના સંસ્કારોના સમુદાય છે અને તે સ્વભાવના સંસ્કારોને પ્રવલ્લથી જાણી રાખ્યા છે અને તેના ઉપર ચોતાનો પૂરેપૂરો અધિકાર જમાવી રાખ્યો છે આટલું જો મનુષ્ય સમજી શકે તો તેને પૂર્ણ સ્વતંત્રતાનાં દાર પુષ્ટા કરવાની આવી મળી ગઈ છે એમ સમજવું.

જીવનની ખરાબ સ્થિતિ વાસ્તવમાં જીવનની નથી પણ મનની છે. તેનો ત્યાગ ધીરે ધીરે થઈ શકે છે જેમ જેમ હૃદય શુદ્ધ થતું જાય છે તેમ તેમ સ્વતંત્રતા મળતી રહે છે એકદમ ક્રોધ બહારની વસ્તુ આવીને આ પ્રકારની સ્વતંત્રતા આપી શકતી નથી. દરરોજ અને દર વખત ચિત્તને એવી આવધાનતામાં રાખવું કે તે કામ બીજા માર્ગે જ વળી જાય તેવી દશામાં સંદિગ્ધચારોને પોતાના મનમાં રથાન આપવું અને પોતાની જિંદગીને નિર્લેપ રાખવી જે પ્રકારે એક મૂર્તિ બનાવનાર સિંધુકાર અનંત પત્થરમાંથી ધીરેધીરે પોતાની છગ્ગાનુસાર મૂર્તિ બનાવી શકે છે તે જ પ્રકારે હૃદય જીવનના અભિલાષી મનુષ્યે પણ પોતાના અનંત ચિત્ત ઉપર કામ લેવાનું છે અને તે જ્યાં સુધી પોતાના ધાર્મિક પ્રભાવે બનાવી શકે ત્યાં સુધી સાવધાનતા રાખવાની છે.

આ કલમ પાઠ્ય પ્રાપ્ત કરવાને માટે મર્ચંટી નીચે અને સર્વથી ઉંચા પગથાયાથી સીડી ઉપર ચઢવાનો આરંભ કરી અને ઉઠે ઉઠે ચડતાં સર્વથી ઉંચી સીડી ઉપર પહોંચવું જોઈએ. જીવ-

કરી. સૌભાગ્યથી એક યોગીગજની સાથે તેમનો સંબંધ થયો. તેમણે કહ્યું કે, “બદ્ધિકાશ્રમના ઉત્તમ અધિકારી તેજ મહા પુરુષ છે કે જે યોગાભ્યાસ અને આત્મજ્ઞાનથી પોતાને નિષ્પાપી કરીને યોગારૂઢ વા યાત્રી કહેવરાવાને અધિકારી બને છે. જે યોગના ઉંચા માર્ગ પર ચઢવા માટે છે અને જીગ્રાસ અર્થાત્ જેને આત્મતત્ત્વ વા યોગ-ચાત્રને જાણવાની ઇચ્છા છે તેમણે જાણવું જોઈએ કે નીચેજ હજિહાર હૃષીકેશદર્શિ પ્રથમ પોતાના અધિકારને મેળવેલા જોઈએ.”

અધિક યાદને લીધે બદ્ધિકાશ્રમમાં કોઈ રહી શકતું નથી, સર્વ શેષ ત્યાથી દેવપ્રયાગ વિગેરે સ્થાનોમાં ચાલી જાય છે, અને બદ્ધિકાશ્રમના મુખ્ય અધ્યક્ષ કે જે “રાવલ” કહેવાય છે તે પોતાના મરસામાન સાથે “જ્યોત્સીમક” માં કે જેનું મૂળ નામ જ્યોતિર્મક છે ત્યાં આવી ગૃહે છે. હાસ મુધી ભગવાન બદ્ધિકાશ્રમજીનું ત્યાં પૂજન કરવામા આવે છે. આશ્રમ બરફની નીચે દબાયેલો રહે છે.

યોગીરાજ સ્વામીજીને પોતાની સાથે ‘જ્યોત્સીમક’માં લાવ્યા. કેમકે તે જ્યોત્સીમકની પાસે જ વિશ્વ પ્રયાગમાં દ્વિમાલવના એક નિરૂત અને ૭૫ સ્થાનમાં રહેતા હતા કહી દયાળુ યોગીરાજ તેમની પાસે આવતા અને કહી એ તેમની પાસે જતા પણ રાત્રિયે તે પોતાના સ્થાનમાં તેમને રહેવા દેતા નહિ, તેમજ તે પણ કદિ તેમની પાસે જતા નહિ. એથી કદી કદી ચાર પાંચ માઈલ સ્વામીજીને આવવું જવું પડતું તથાપિ યોગ દિવા અને યોગશાસ્ત્ર સર્વત્ર રહસ્ય યોગાજી દિવસ માં તેમણે જાણી લીધું હતું.

દ્વિમાલવના સર્વ દર્શન કરવા લાઘક તિર્થ સ્થાનોને જોઈને સ્વામીજી હૃષીકેશમા આવ્યા હૃષીકેશનું વન તે દિવસે ખરેખર “તયોવર્ન” જેવું હતું ત્યાં એક બરતજના મંદિર સિવાય બીજું કોઈ પાક મકાન જોઈતું નહોતું. ધન-શાળા નહોતી અને સદાવર્તનો પણ કોઈ નહોતો આજ કાલની માફક ‘સાધુ’ નામ ધારીયોની છા વધી પણ ત્યાં પડી રહેતી નહોતી, તેમ કાંઈ પોલીસની ચોકી કે અખરની મામલુગ પણ નહોતી, કારણકે તે વખતે આ સ્થળ મોજમજને

ગાંઠે કે મનોવિનોદને માટે નહોતું પણ આત્મ ચિકિત્સાની જગ્યા હતી.

આજકાલ હૃષીકેશ નગરના આકારમાં બની ગયું છે નગરના તમોગુફી, રજોગુફી પુરુષો તેને પોતાના વિહાર અને વ્યાપારનું સ્થળ બનાવી રહ્યા છે. પણ તે વખતે તો તેની વાત જુદી જ હતી. હૃષીકેશમા વીસ પચીસ સંન્યાસિયોથી વધુ સંન્યાસી વા બ્રહ્મચારી નહોતા. જેમાં સુધ્ધ સિદ્ધ સ્વામી ગોવિન્દાશ્રમ, સ્વામી પૂર્ણાશ્રમ, સત્-આસ્વામી વિગેરે શેષપાવન મહાત્મા મુખ્યે હતા. ત્યાં કાંઈ તેમના મકાન પણ નહોતા કે તેમને અન્નની પણ ચિંતા નહોતી, જ્યાં જે દક્ષની નિમે બેસી જતા તે તેમનું સ્થાન હતું અને જે પંત્ર, ફલ, પુષ્પ, મળી જવું તેથી તે સતોષ માનતા.

તે વખતની હૃષીકેશની ચર્ચા માલતાં સ્વામી વિશુદ્ધાનંદજી કહ્યા હતા હતા કે, મહર્ષિયોના જે ચાત આશ્રમેનું વર્ણન અગારા ઇતિહાસ પુરાણોમાં પ્રસિદ્ધ છે, તેનું અવિકલ ચિત્ર એ આ વખતનું હૃષીકેશ હતું. આજકાલની માફક ત્યાં કોઈ સાધુની કોટડીયો નહોતી કે ત્યાં કોઈના બંગલા નહોતા. કોઈ સંન્યાસી પોતાની પાસે ધન રાખતા નહોતા અને કોઈના તામની હુડિયો તે વખતે ચાલતી નહોતી; તથાપિ તે સંન્યાસિયોનું જીવન એટલું બધું બહુ મુશ્કે હતું કે આજકાલના સર્વ સંન્યાસિયો પણ તે વખતના એક સંન્યાસીની ખરોખરી કરી શકતા નથી. જગત્ જાતની સર્વ સમ્પત્તિ તે તપસ્વિયોની દૃષ્ટિમાં ટુચ્છ હતી. ત્યાંના દર્શન માધ્યમી “અભિજાન ચાકુન્તલ” મોના દુષ્પન્ત સમાન તે વખતે સર્વના મુખમાંથી એજ શબ્દ નીકળતા હતા કે—

“શાન્ત મિદમાશ્રમ પદમ્ ॥”

હૃષીકેશમા સ્વામી વિશુદ્ધાનંદજીએ કેટલીક દિવસ રહીને સ્વામી ગોવિન્દાશ્રમની પાસેથી યોગવિદ્યા અને બ્રહ્મવિદ્યાનો અભ્યાસ કર્યો. સ્વામી ગોવિન્દાશ્રમજી પુગ વિરક્ત હતા. એક જગ્યાએ રહેતા નહોતા પણ પ્રતિદિન પોતાના સ્થાનને બદલતા હતા એથી જે કે મૌખિક શિક્ષણનો અવસર તેમને મળતો નહોતો, તથાપિ તેમના પવિત્ર આચરણ દ્વારા ધન નેમને એક ઓછો લાભ થતો નહોતો.

સ્વામી વિશુદ્ધાનંદ એ વખતે આશુભાજીના સ્થાનેમા ક્યાં કરતા હતા, અને ઘણે ભાગે તે કનખલ અને હાથીકામાજી રહેતા હતા. ઠંડી કદી તે હરિદ્વારમાંજ સુકામ કરતા. તેમને રહેવાનું સ્થાન કનખલમાં હોયવરતું મદિર, હાલિદ્વારમાં બિસ્વકેશ્વર, અને હાથીકામાજી ગંગા તટની જાડીમાં હતું આ વખતે તેમનો વેશ પણ તેવોજ હતો. જેમા મસ્તપણનો ખ્યાલ જણાતો હતો માથે નાના નાના વાળ, હાથમાં દડ, અને એક હાથમાં કમંડલુ, ખાંધ ઉપર ચૂરમર્મ, બળનમાં પુરતક, તરણ વધ અને સુંદર શરીર, જોનાર મનુષ્યની ચિત્તને આકર્ષણ કરતું હતું. સ્વામી ગોવિંદાશ્રમજીએ એક દિવસ તેમને જે તથા "વીરમદ્ર" એ નામથી બોલાવ્યા હતા. ત્યારથી ત્યાંના લોકોમા તેમનું એ નામ પ્રસિદ્ધ થઈ ગયું. કામ બંધીધર બલ્યારી અને ઘણા તેમને વીરમદ્ર બલ્યારીના નામથી બોલાવતા હતા.

ઉત્તરમા મધ્ય વર્ષ સુધી તેમણે નિવાસ કર્યો. એટલા વખતમાં તેમને અનેક તિર્થ સ્થાનોના દર્શન અને ઘણા યોગી, મન્યાસીઓના સત્સંગનો લાભ મળ્યો અનેક પ્રકારના આન્દ્રાપણા દિવસ અને ગાયત્રી વિગેરે મંત્રોના જપ કર્યા, જેથી તેમના શરીર અને અંતઃકરણના દોષ દૂર થયા, ખુદ્ધિ નિર્મળ થઈ અને હૃદયમા વિદ્યાનો પ્રકાશ થયો. જ્યોતિર્મંડળના યોગિરાજની પાસે જે વિદ્યા અદ્યજ કરી હતી તે પાછી બીજા યોગિઓના સગથી નિરંતર વધતી ગઈ. કેટલાક દિવસ સુધી તો તે સમાધિસ્થ થઈ ધ્યાન પરાયણ રહેતા હતા. હૃદયોગના શિક્ષણમાં તો તે નિપુણ થઈ ગયા, પરંતુ રાજયોગમા તેમની ક્ષમતા અધિક ન થઈ.

સ્વામી ગોવિંદાશ્રમજીની પાસેથી જે વખતે રાજયોગની દિક્ષા તે લેતા હતા તે વખતે એક દિવસ તેમણે કહ્યું કે,-

"યોગશાસ્ત્રમાં તમારો અત્યંત અતુલ્ય જોડને મારે કહેવું પડે છે કે, જે પ્રકારે સન્યાસીને માટે લૌકિક વિષય વિષયવત્ ત્યાજ્ય જે જોઈ પ્રકારે યોગીજ વિષય પણ દર્શાવે છે તેમારી ધ્વજા સન્યાસ અદ્યજ કરવાની હોય

તો યાદ રાખજો કે એક દિવસ યોગસિદ્ધિની દુર્વાસનાનો પણ તમારે ત્યાગ કરવો પડશે."

વિશુદ્ધાનંદે સરેલવણ થઈ નિવેદન કર્યું કે; "ભગવન! શું સન્યાસને યોગ પ્રતિબંધક છે? કે જેથી એક વખત યોગસિદ્ધિની દુર્વાસનાનો પણ પરિત્યાગ કરવો પડશે?" શું યોગશામના પણ વિષય વાસનાની માફક દુર્વાસના છે? જો તેમજ હોય તો પછી શાસ્ત્રમા તેનું વિધાન કેમ કર્યું છે?"

ગોવિંદ—હા વત્સ! યોગ શામના પણ તેનીજ છે શાસ્ત્રમા યથાધિકાર સર્વ વાતોનું વિધાન કર્યું છે. રાજયોગ એક પ્રકારે સન્યાસી અને સદાયક પણ થઈ શકે છે, પરંતુ હૃદયોગ થઈ શકે તો નથી મન્યાસ પ્રકરણમાં જ્યાં યોગની પ્રશંસા છે ત્યાં સમજવું જોઈએ કે તે રાજયોગનું તાત્પર્ય છે, અને જ્યાં નિદા હોય ત્યાં હૃદયોગ સમજવો.

વિશુદ્ધાનંદે લૌકિક વિષય તો પ્રત્યક્ષ જ મનુષ્યના અધપતનના હેતુરૂપ છે પરંતુ હૃદયોગ પણ તેના જોડો છે એ વાત મારી મદ્યુદ્ધિને લીધે મારા સમજવામાં આવતી નથી

ગોવિંદ—હા રીક છે લૌકિક વિષય તો પ્રત્યક્ષ જ મનુષ્યના અધપતનના હેતુરૂપ છે, પણ તેને જાણીને પણ મનુષ્ય કેમ તેમા પ્રવૃત્ત થાય છે? કેમકે પ્રકૃતિ તો હાથમા જ નથી જોડાઈ, અનિષ્ટમા નહિ એમ નહિ કે મનુષ્ય ભગવદ્ થઈને તેમ કરે છે જે ભગવદ્ નથી, તે તો તેમા ક્ષેપતા પણ નથી. ભગવદ્ થઈને જ લોક હૃદયોગ વા યોગસિદ્ધિને પ્રાપ્ત કરીને તેને પરમ પુરુષાર્થની અમુક માનીને મહા અધકારી બની જાય છે કલિયુગના લોક તો ચોતાની શરીરિકાક્રિયાથી જ અધકારી બની જાય છે, તો પછી યોગસિદ્ધિ મળ્યા જાય તો પછી તેમના અભિમાન અને અત્યાચારનું કેકાણું શી રીતે રહે?

વિશુદ્ધાનંદ—જો મન્યાસી વા વિરક્ત પુરુષ યોગશામના પણ વિચાર ન કરે તો પછી તેણે શું કરવું?"

ગોવિંદ—"એક માત્ર અધવિદ્યાનો જ વિચાર તેણે કરવાનો છે. અધવિદ્યા વા વેદાન્તના વિચાર

મિત્રામની સર્વ શાસ્ત્રો પૃથુ સંન્યાસીને તો બધન કર્તા છે. "

વિશુ—હકિન તો શુ પશુ મદા હકિન સમ-
જ્વો. તે મદા વિકટ માર્ગ છે, પરંતુ જો કોઈ
એ માર્ગનું શ્રદ્ધા કરીને લક્ષ્યસ્થાન સુધી પહોંચી
શકે તો તે સદેવને માટે અભય-અને અમર પશુ
યથ શકે, અને જન્મ મરણના ચક્રમાંથી નીકળી-
ને તે મોક્ષને પ્રાપ્ત કરી શકે છે. "

યોગશાસ્ત્ર તરફથી સ્વામી વિશુદ્ધાનંદે પો-
તાના ચિંતાને પાણું ખેંચીને વેદાન્તની તરફ મન
લગાવ્યું. સ્વામી ગોવિન્દાચમજીએ કેટલાક દિવસ
તેમને ઉપદેશ આપીને એ નિશ્ચય કરાવ્યો હતો
કે જ્ઞાપિદ્યાલ સાચી યોગવિદ્યા છે તેની આગળ
સર્વ શાસ્ત્રો અકિચિત્તર છે. એથી તે કોઈ વેદા-
ન્તના વિદ્વાનની શોધ કરવા લાગ્યા. વિરક્ત
ગોવિન્દાચમ તે પછી ગંગોતરીની તરફ માથા
ગણા અને અન્ય પરમશૈભે ભજાવવામાં અ-
રુચી થઈ. દરિદ્રાર અને દનખમ્બા કેટલાક ગૃહ-
સ્થ પડિતોની શોધ કરી પણ તેમને મળવા
છતાં પણ ચિંતામાં સંતોષ થયો નહિ.

એક દિવસ બિહારપરતું પુલ્લન કરવાને તે
ગયા હતા ત્યાં બીલીનાં વૃક્ષ ધણીજ દર્તા. જે
વખતે પોતે બિલીપત્ર અને પહાડી પ્રુષોને પુલ્લન-
ને માટે એકાં કરવા લાગ્યા, તે વખતે એક
એવો શબ્દ થયો કે જેથી તેમના મુખાવિંદને
રમ બલલાઈ ગયો. રોમાંચ ખડા થઈ ગયાં અને
તેજ તણપવા લાગ્યા.

જે પવિત્ર શબ્દે એક દિવસ કદાપીમાં
તેમના સંતક હૃદયને સુધીતળ હયું હતું અને
જેણે એક દિવસ નાસિક શેવમાં તેમનું ચિંતિત
મન પ્રસન્ન હયું હતું, તેજ તે શબ્દ હતો. તેજ
"દરદર મદાદેવ" નો મધુર શબ્દ પાછો અદ્દા
આ પ્રકારે સંભળાયો છે. જાણે કે મનોરથ સિદ્ધ
કરવાને માટે આશુતોષ મદાદેવ પોતાની અભય
વાણી સંભળાવી રહ્યા ન હોય. "

આમર્ષથી ભ્રમું કે એક પહાડી ટેકરી ઉપર
બિલીના વૃક્ષોની કુંજમાં તેજ પરમદસ મદાદા,
કે જેનાં દર્શન સર્વથી પહેલાં કદાપીમાં મદા-
દેવ વાવડી આગળ થયા હતા અને જેમણે
દરિદ્રાગ્રમાં મળવાનું કહ્યું હતું તેજ અપ્રાપ્ત

આનંદમાં એટલા એક ખીલ અપરિચિત મન્યા-
સીની સાથે વાત કરી રહ્યા છે અને વચર્મ
વચર્મ "દરદર મદાદેવ" નો કેવળ અંભળાવે છે.

આ બનેલા કેટલીકવારથી શું શું વાતો થઈ
રહી છે તે કોઈ કહી શકતું નથી. પણ તેમની
પ્રાતોથી સ્વામી વિશુદ્ધાનંદની ગંતિ રોકાઈ ગઈ
છે. જે પુરોહિતા વાર્તાલાપમાં ગ્રીષ્મએ ત્યાં જવું
અનુચિત સમજીને તે ત્યાંજ ઉભા થઈ રહ્યા.

અપરિચિત અવધૂત સંન્યાસીએ જેમની આ-
કૃતિ પરિચિત સંન્યાસીને મળતી હતી તેમને
કુખકારક સ્વરથી કહ્યું,—"જો મદારાજની જીવી
જ છંદા છે કે આ વખતે પણ હું આપની કૃપા
પાત્ર ન થઈ શકું તો જવા દો. જેવાત ન જતા-
વરો. પણ એ તો કદો કે અહીં આપ ક્યાં
સુધી રહેશો ?"

પરિચિત સામતા સંન્યાસીએ કહ્યું,—

"મદુ દિવસ નહિ, પણ આજનો જ દિવસ."

અપરિચિત સં—હે બસ આજનો જ દિવસ !
પછી ક્યાં જશો ? યોડા વખત તો રહો, આપના
દર્શન દર્શન અને ઉપદેશથી તો મૃતાર્થ થાઉ.

પરિ—બસ, કૃષ્ણાનંદ ! હવે હું અદ્દા વધુ
રહી શકીશ નહિ. આજનાં દર્શન અને ઉપદેશ
તે ઉપરનો જ સમજવો.

અપરિચિત સંન્યાસી કે જેનું નામ કૃષ્ણાનંદ
હતું તે આ પાછલા ચપ્પેથી તો આજક થઈ
ગયો. કે, શું આજનાં દર્શન અને ઉપદેશ તે
ઉપરનો છે ? એથી તે આકુળ થઈને પોત્તો કે,—

"કેમ ? એટલી કિતાવળનું શુ કારણ છે ?
આ સેવકે કોઈ અપરાધ તો નથી કર્યો ?"

પરિ—નહિ કૃષ્ણાનંદ ! એમાં તારો અપ-
રાધ કોઈ પણ નથી વિધિનું વિમાનજ નેતુ છે.
આજજ જવું છે. ક્યાં જવું છે ? તેનો ઉત્તર
એજ છે કે—

"પદ્માત્માન નિર્વૃત્તને તદ્દાપામ પરમં મમ !"

કૃ—"મદારાજ, તાર્પણ સમજવામાં આવતું
નથી. સારી રીતે સમજાવવા કૃપા કરશો."

પરિ—"શ્રી કૃષ્ણાનંદ ! માવધાન થઈને
માંભો, આજ તમારી છંદા પુરી કરી શું થાયું
હતું કે આ અવનર્મ હતી પણ માગ જરીક
જવનું નહોતું. હવે પાત્ર ન થઈને અપાત્ર થઈ

આજ તે વાતને પ્રકટ કરે છું. કે જેને તમે ઘણા જ વખતથી સાંભળવા ઇચ્છતા હતા. ”

“ કોઠશુના વિખ્યાત બાલજી નરેશ આનંદરાવ જ્યારે સ્વેચ્છક “ હૈદરના પ્રયત્ન આક્રમણથી પોતાની માતૃશ્રમિતું રક્ષણ કરવામાં વીરમતિને પ્રાપ્ત થયા, ત્યારે તેમની શાયી પોતાના બે બાળક પુત્રોને લઈ નામી ગઈ. નિગમ્ય વિધવાને એટલા મોટા દક્ષિણમાં કોઈ પણ જગ્યાએ આશ્રય ન મળ્યો, અને તે પણ પોતાના દિવસોમાં પતિ-શોકમાં જીવને નિશ્ચિંત થઈ. તેના બે અનાથ પુત્રોની સાથે એક તેનો જુનો ભાઈ પ્રાણ બચાવવાને માટે સંન્યાસી થઈ ગયો. કેટલાક વર્ષ પછી તે પણ સ્વર્ગવાસી થઈ ગયો છે. અને બંને અનાથ રાજકુમારમાં હું અને હું બંને જન્મ અહીં બેઠા છીએ. તને કાઠીમાં એક મઠમાં મૂકીને હું કરવા લાગ્યો અને ત્યાં તે સંસ્કૃતમાં અધ્યયન કરવામાં ચિત્તજોડ્યું. ઘણા દિવસ સુધી મેં તેમજ વિચરવા માંડ્યું. પછી એક ભવન-મહત્ત મહાત્માની પાસે યોગાભ્યાસ કર્યો તેમની કૃપાથી અત્યંત નહ થયું કે જે મારા અંતઃકરણને કુખી કરી રહ્યું હતું. તે પછી મેં દકતો ત્યાં જ કર્યો અને મારા પોતાના સંપ્રદાયનો આશ્રય લીધો અને સર્વને મારા પોતાના સમજવા લાગ્યો. અને તેનું પરિણામ એ આજીવન કે મારું કુખ્ય જીવન સુખમય થઈ ગયું. હાલ હું જૂત, ભવિષ્યની જરૂરી વાતો યોગવિદ્યાથી જાણી શકે છું. આજ મારે આ નગરે ચરીરનો ત્યાગ કરવાનો દિવસ છે. એથીજ મેં કહ્યું કે, “ મારા દર્શન અને ઉપદેશ તે છેવટનો જ છે. ”

તમે વિદ્વાન અને બુદ્ધિમાન છો. આત્મ અનાત્માનો ભેદ જાણો છો. સંસારની અનિત્યતાને તમે સારી રીતે જોઈ શક્યા છો મોહમગ્નતા એ બંધનના હેતુ રૂપ છે. અને તેથી વિરોધ કહેવાની જરૂર નથી. જાવ, તમારે શિવપૂજનનો સમય થઈ ગયો છે. પ્રથમ તે કરી આવો પછી મારી બાહીની વાતે સાંભળો.

કુખ્યાનંદ એ ચૂકરથ વા અલ્પજી પુરુષ હોત. તો તે આ વખતે ગભરાઈ જાત અને તેના ચિત્ત ઉપર આ વાતોનો ધણીય પ્રભાવ પડત. તે તે પોતાના કુળ, ગોત્ર અને પરમદસજની

સાથે પોતાના સંબંધનું યાન યજુ તેથીજ કૃતાર્થ થયો. જેનેકે ચરીર ત્યાગ કરવાની વાત અસહ્ય હતી, તથાપિ શાસ્ત્ર ભણવાનું આ વખતે એ ક્ષય થયું કે તે તરતજ પૂજન કરવાને તૈયાર થઈ ગયો.

સ્વામી વિશુદ્ધાનંદજીએ પ્રજાન કરવાનો આ વખતે કીક છે, એમ જાણતાં સદમા પરમદસજ છતાં ચરણોમાં જઈને નમન કર્યું અને કહ્યું કે, આજે આપનો દર્શન થયાં તેથી મારું સૌભાગ્ય સમર્પણ છું.

પરમદસજને ધણીજ પ્રસન્નતા થઈ. અને તે બોલ્યા કે, સારા વખતે આવ્યા છો, કીક, કુખ્યાનંદ અને પણ તમારી સાથે પૂજન કરવા લાઈ જાવ.

બંને જણ ધિન પૂજા કરવાને મિટુંધરના મંદિરમાં ગયા. પૂજાની સામગ્રીમાં તથા ચારખ વસ્તુઓ હતી. બિલીપત્રો, ગંગાજળ, કુમ અને વૈદિક મન્ત્ર. આ પ્રકારની પૂજા તો તે દરોજ કરતાજ હતા. પણ આજની પૂજામાં પરમદસજની આજ્ઞાની વિશેષતા હતી. અને તેથી ભક્તિ ભાવની પણ વિશેષતા હતી.

તેમના પૂજન કરી આવ્યા પછી “ હરહર મહાદેવ ” કહી પરમદસજ ત્યાંથી ઉભા થયા અને બંનેને પોતાની સાથે “ લઈને બ્રહ્મકુંડે પર આવ્યા. અને ત્યાં સ્નાન કરીને દક્ષિણ માથાના એક વક્ત્રની તીએ આવી બેઠા. અને તેમને બંનેકે પ્રકારનો ઉપદેશ આપવા લાગ્યા સ્વામી કુખ્યાનંદજી તો વાસ્તવમાં પરમદસજના અનુજ હતા. તેમણે બંનેકે પ્રકારના પ્રશ્ન કર્યા અને જોડું તેમણે ધણીજ સારી રીતે સમાધાન કર્યું.

સ્વામી વિશુદ્ધાનંદજીને જ્યારે પૂજામાં આવ્યું કે તમારે કોઈ પૂજન હોય તો પૂછો ત્યારે તેમણે ધણીજ વિનયપૂર્વક પ્રાર્થના કરી કે:-

“ મહારાજશ્રી આપને વાદ્ય દશે કે કંથા-ણીમાં કેટલાંક વર્ષ પહેલાં આપનો દર્શન થયાં હતા. ”

૧૨૦—“ હા વાદ છે. ”

વિશુ—જ્યારે મેં સંન્યાસની ઇચ્છા કરી ત્યારે આપે આજ્ઞા કરી હતી કે પ્રથમ વેતાધ્યયન કરો, પછી સંન્યાસ લ્યો. હવે આપની યી આજ્ઞા છે ?

પર૦—“ બસ એજ-અધ્યયન માટે મળ્યો
કે અધ્યયન અને અધ્યાયનથી મોટો કાંઈ વાત
નથી વેદ ભણ્યા પણ હજી અમ અને જાણ
તો બાકી છે.”

વિશુ૦—“ હવે મન્યામ મદ્યુ કરો કે
નહિ ? ”

પર૦—“ સંન્યાસમાં મદ્યુ કરવાનું કાંઈ
નથી. મન્યાસ નામ ત્યાગનું છે. ત્યાગથીય
સર્વદા સંન્યાસીજ છે ”

વિશુ૦—માય છે સંન્યાસ નામ ત્યાગનું છે.
અને સર્વત્યાગી મદા સંન્યાસીજ છે પણ હું
કિંમ સંન્યાસ ધાગ્યું કંઈ કે નહિ ?

પર૦—“ ભાષા! સંન્યાસ મારા નજીબ
હસિન છે.

“ શુરસ્ય ધારા નિમિત્તા દુરત્યયા દુર્ગ
પયસ્તસ્ય કાયયો ધવન્તિ ! ” પરતુ જ્યારે તમે
તેની ધણી વળોથી ઈચ્છા કરો છો, તો હવે
કાશીમાં જઈને તેને મદ્યુ કરો મન્યાસનું
સ્થાન કાશી વગર બીજું નથી.”

સંન્યાસમાં પણ તમારો ભોગ પ્રવર્ણ છે અને
કર્મ પ્રધાન છે. તે અગ્રાધ્ય છે ચોતાનું કામ
કરશે પણ તેના સોકલિતમાં મદ્યુપ કરવો અને
મારા આ મોહકનું રમણ રાખવો કે જે ચોગ્ય
દોષથી તમારા આગળ હતું છું.

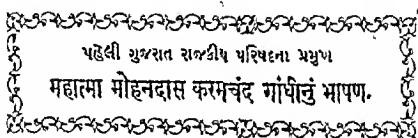
“ અકૃત્વા પરસન્તાપ મગત્વાચ્છલ મૌદિરમ્ ।
જનુત્મુષ્યસર્તા વર્ત્તમ યત્સ્વલ્પમપિત દદુઃ ॥ ”

અર્થાત-કાશીને પણ કંઈ આપ્યા વગર, હું
જેને ધેર ગયા વગર અને સન્માર્ગના ત્યાગ કર્યો
વગર જે કાંઈ રાક્ષ મળે તો તે બધુંજ છે ”

ઉપદેશના અતમાં પરમદંસજીએ કહ્યું કે,
પસ, “ હવે મારી તૈયારી છે. મારે માટે આ
આનંદની તક છે પતિ અને પતિનીના મેળાપ,
પિતા અને પુત્રનો મેળાપ કેવો આનંદજનક
હોય છે ? અને તેથી મારે માટે રોક ન કરવો
જે મારું મનસ કરવા હુલ્લ છે. મારા કહેવા.
ઉપદેશાનુસાર ચાલવું અને થોડી વાગ્યા આ શરી-
રને ગંગામાં ઘડેતું કરી દેવું ‘જલ જોજ મારો
આદેશ છે જોમ કહીને ઉત્તમભિમુખ મેસી પ-
ગ્રાસન વાળા તેમણે સદાને-માટે સમાધિ ચલાવી
દીધી. અને તેમના કથનાનુસાર અને જણે થોડી
વાર પછી તે પવિત્ર શરીરને ગંગાના પ્રવાહમાં
ઘડેતું મૂકી દીધું

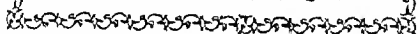
સ્વામી કૃષ્ણાનંદ ઉદિદારમાંથી દક્ષિણ તરફ
આથી નીકળ્યા અને સ્વામી વિશુદ્ધાનંદ, જ
અપૂર્ણ વિદ્યાપીઠ કાશીપુરાની માર્ગ મદ્યુ કર્યો.

અપૂર્ણ.

પહેલી ગુજરાત રાજકીય પરિષદના પ્રમુખ

મહાત્મા મોહનદાસ કરમચંદ ગાંધીનું ભાષણ.

બાધઓ અને જીહેનો,

મને આ હમ્ય પદ આપ્યું છે તેને સાર
દૂં આપ સદનો આભાર માનું છું

આ પત્રિકા રાજકીય છે ‘મનઃકીય’ સંબંધેના
જવા વિચાર કરીએ ‘મનઃકીય’ એ ઊંચું ‘પોલી-
ટીક્સ’નો તરફગો છે. આ સંબંધેના ઘણે ભાગે
સંકલિત અર્થે કરવામાં આવે છે; પણ મને

લાગે છે કે તેના વિસ્તૃત અર્થે રાખવાથી વિશેષ
લાભ છે. જે આવી પરિષદોના કામની મનાશિ
મોત્ત રાજપ્રજાના સખમનો વિચારમાં જ યમ-
બળ તો એ કાંઈ અધુરું રહે ને એ મન્યવનો
પૂરો ખ્યાલ પણ આપવો ન આવે દાખલા
તરીકે મહુડાનો પ્રમ ગુજરાતના કેટલાક વિમાન-
જને બહુ અમલ્યનો છે તેનો વિચાર નેત્ર
પરતેજ કરતાં કાંઈ પરિણામ આવી રહે, પાલળ

પાર્ટી પ્રિયુમ આપણે ન લાવી શકીએ. પણ જો મહાત્મા કામદાની ઉત્પત્તિનો વિચાર કરી આપણું જે અગત કર્તવ્ય હોય તેનો પણ આપણે સાથે સાથે વિચાર કરીએ તો આપણી સરકારની સાથેની લડતમાં વહેલા હાથવાનો સંભવ છે, ને આપણને લડવાની ચાવી પણ સહેલથી હાથ આવે. જે વિચારો હું આપની સમક્ષ મૂકવાનો છું તે ઉપરથી રાજકીય ચળવળો મારો અર્થ આપ વિશેષ જોઈ શકશો.

પરિપ્તો ભરાઈ વીજરાઈ નહ પોતાની પાછળ કાર્યકારી મંડળ મૂકતી જેવામાં આવતી નથી. અથવા જે કાર્યકારી મંડળ મૂકવામાં આવે છે તો તેઓ મૂર્ખ મોખલોશની બાવામાં પોતાના ધર્માર્માંથી બચતા વખતમાં કામ કરનારા હોય છે. આપણને જરૂરનું તો એ છે કે પરિપતના કરાવોતો અમલ કરવો એને જેઓ પોતાનો મુખ્ય અને ખાસ ધર્મો મળી શકે તેવા માણસો જોઈએ. આવા માણસો ધણા હોય ત્યારે પરિપતના કાર્ય શોની નીકળવાનાં, સા-રેજ રજદાગી થવાનાં. હાલ તો ધણું કામ એજે નય છે. ભારત મેવક સમાજ જેવી અનેક સંસ્થાઓ દેશમાં યામ એ આવશ્યક છે. સેવા એજે ધર્મ માનનારા ધણા નીકળે ત્યારે જ આપણે મહાન પરિણામો જોઈ શકીય કિંદુસ્તાન સાદે નસીમે ધર્મજલ છે. એટલે દેશસેવામાં આ કાળે ધર્મની પરિણામ છે એ ખ્યાલ ઉત્પન્ન યાય તો ધાર્મિક જીતિવાળા માણસો રાજકીય કામમાં મધુ સંખ્યામાં જોડાય જે કાળે સાધુ સન્તો આ પ્રકરણ હાથમાં લેશે તે કાળે કિંદુસ્તાન ધર્મી કાર્ય સહેલથી કરી શકશે એવી મારી માન્યતા છે. મને તેમ હો પણ આપણને છાને છે કે આ પરિવર્તને અંગે આપણે એક કાર્યકારી મંડળ ઉભું કરી શકીએ કે જેનો ધર્મજ પરિવર્તના કરાવોતો અમલમાં મૂકવા મૂકવાવાનો હોય

દેશમાં સ્વરાજ્યનો ધ્વનિ ચાલી રહ્યો છે. વિદુષી બાધ એની ખેસડે લાખો ઓપુરોતો 'સ્વરાજ્ય' તો નય નખાવતા કરી મૂક્યા છે જે વસ્તુ એ વર્ષ પહેલા ધણાં ઓપુરો નહોતાં જાણતાં તે વસ્તુને તે બાધએ પોતાની ચાલેરી, પોતાના અયાગ પ્રયત્નથી પ્રચલિત કરી મૂકી છે.

સ્વરાજ્ય ચોડી મુદતમાં મળશે એવી આશા બધાવવામાં આ બાધનું નામ ઇતિહાસમાં પ્રથમ પ્રક્રિયામાં મૂકશે એ વિશે શંકા હોવાજ નહિ. સ્વરાજ્ય એ કાન્તેશ્વરનો આદર્શ હતું, તે છે. મીસીમ ખેસડેનો એ નવો ખ્યાલ નહોતો. પણ એ સ્વરાજ્યને ચોડા સમજના સિદ્ધ યાય એવી વસ્તુ તરીકે સમજાવનાર તો આ બાધ જ ગણાશે તેને સાફ તેના જટલો ઉપધાર માનીએ તેટલો ઓછો છે. એમને અને એમના સાથી મી એરડેલ તથા મી વાડીઆને છોડી સરકારે મહેરબાની કરી છે તથા સ્વરાજ્યની ચળવળ થોમ છે એમ કમ્પ્યુટ છે. જે ઉદારતા સરકારે મીસીસ ખેસડેને તેના માધીને વિશે વાપરી છે તેજ બાધ મદમદઅથી તથા બાધ શોકાવઅથી વિશે વાપરે એ છલ્લય જેવું છે. આ બન્ને બાધઓને વિશે સર વીલીયમ વિન્ચેન્ટે કહ્યું છે તેમાં કટકું વિચારવા જેવું છે તેનો ખ્યાલ કરવાની જરૂર નથી. પ્રજાની માગણી સ્વીકારી તેમને છોડવાથી કંઈ અયોગ્ય પરિણામ ન આવે એવી જવાબદારી સરકાર પ્રજાની ઉપર મૂકશે અને પ્રજાને વિશેષ મજબૂત બનાવશે. જ્યાં સુધી આ બાધઓને નથી છોડ્યા ત્યાં સુધી સરકારની ઉદારતા અપુરી ગણાશે. આપણે ઉમેદ રાખીશું કે સરકાર સંપૂર્ણ ઉદારતા બતાવી પ્રજાનું ચિત્ત હરી લઈ તેને પોતાની કરી લેશે.

મહેરબાન મોન્ટેગ્યુ સાહેબ આવે છે, તેમની પાસે રળુ કરવાની જે અરજ ધરાઈ છે તે જ્યાં સહીઓ થઈ રહી છે તેના મુખ્ય હેતુ પ્રજાકેળવણી છે. સ્વરાજ્ય મેળવવાને સાફ અક્ષરગાનની જરૂર છે એવું કહેણ ઇતિહાસનું અગાન સ્વયં છે મારે મારે કામ ચલાવવું છે એવી આવના પ્રજામાં લાવવા સાફ અક્ષરગાનની જરૂર નથી, એવા ખ્યાલની, એવા ધરાઈની જરૂર છે. સેકડો અમલ રાજ્યઓએ બારે સરસ રીતે રાજ્ય ચલાવ્યા છે. ઉપરની બાવના પ્રજામાં કટકે દર-જગે છે તે જોવું ને ન હોય ત્યાં તે ઉત્પન્ન કરવા પ્રયત્ન કરવો એ તે અરજનો હેતુ છે. તેમાં લાખો ઓપુરો, સમજપૂર્વક સહી કરે તે છલ્લ છે. તેવી અરજનું વળન મે. મોન્ટેગ્યુ સાહેબની ઉપર પડે એ તે અરજનું સહજ પરિણામ છે.

કાન્ત્રેમ ને લીગે સ્વીકારેલી યોજનામાં કે-
શર કરવાનો કોષને અધિકાર નથી. એટલે એના
ગુણદોષનો વિચાર કરવાનું ગ્રહેતું નથી પ્રજાના
આગેવાનોએ ઘણા વિચારપૂર્વક એવી યોજના
આપણે અત્યારની કાયમિદિને સાર સપૂર્ણ સ-
મજી શકાય તેવા અમલ થાય એવી કાયો
કરવા રહ્યા છે.

આ યોજના સ્વરાજ્ય નથી પણ તે
સીડીએ આપણને ચકાવનારું મોટું પગ-
થીડું છે. કેટલાક ઈંગ્લેન્ડ દીકાર એમ કહે છે
કે-આપણને સ્વરાજ્ય ભોગવવાનો હક્ક નથી. કે-
મકે જે વર્ગ સ્વરાજ્ય માગે છે તે વર્ગમાં હિ-
દુસ્તાનનો બચાવ કરવાની શક્તિ નથી. તેઓ
પૂછે છે, ય ઈંગ્લેન્ડે ન હિદુસ્તાનની સિપાહીગીરી
કરશે તે હિંદી પ્રજા રાજ્યમત્તા ચલાવશે? આ
દાખલનક છે ને દુખદ છે દાસ્તખતક છે કે-
મકે ઈંગ્લેન્ડ મિત્રો પોતાને આપણથી અજાણ
માની લે છે. આપણી હાલના તો એવી છે કે-
આપણે સિદ્ધાંતની માથે રાહી સ્વરાજ્ય ભોગવશું.
આવી ધર કરી ગેલા ઈંગ્લેન્ડે હિદુસ્તાન છોડે
એવું આપણે માગતા નથી, પણ સ્વરાજ્યમા તે-
ઓ ખાગીંગ હને એવી રચનામા કદાચ સિપા-
હીગીરી તેઓને માગે આવી તો તેઓને તેમાં
કેવાપણું નહિ રહે પણ આપણે સિપાહીગીરીમા
માગ નહિ લઇએ એમ તેઓનું માનવું ન હતા-
વળ બાવું છે. હિદુસ્તાનની શક્તિ સૈનિક બળ મે-
ળવવાની ધરો ત્યારે તે યોદ્ધા સમયમા પ્રાપ્ત થઇ
શકે એવી વસ્તુ છે. મારવાની શક્તિ એ કોર
શક્તિનું પરિણામ છે. એ શક્તિને પોપતાં વાર નથી
લાગતી તે પાસની જેમ હાલી શકે છે. પ્રજા
દુખદ છે. કેમકે ને આપણને સરકારે આજ દાગી
સૈનિક તાલીમ વિનાના રાખ્યા છે ને તેમણે
આપણમાં એ તાલીમ ઈચ્છી હોત તો અત્યારે
સિલિન વર્ગનું મોટું સરકાર તૈયાર હત. લડાઈમાં
સિલિન વર્ગે ભાગ નથી લીધો તેને દોષ સિલિન
વર્ગની ઉપર છે. તેના કરતાં મરદાંગની ઉપર ધણો
મેટો છે. ને સરદારની રાજ્યનીતિ જૂદા ધોરણ
ઉપર અમલથી બધામ્મ હત તો અત્યારે સરદાર-
ની પાસે અત્યંત સેના તૈયાર હત. પણ જે દેશ
વર્તે છે તેનો દોષ બધે કોષને ન દેવાય. જ્યારે

ઈંગ્લેન્ડ મત્તા સ્થપામ્મ ત્યારે કોરોડો વિપર રાજ્ય
ચલાવવામાં પ્રજાને હાથિયાર સક્તિ અને સૈનિક
વિશ્લેષ સક્તિ કરવામાં હતાપણ ગણાયું. હવે જ-
આ ત્યાંથી મવાર ગણી રાજ્ય પ્રજા બન્નેએ રહી
ગયેલું-સમારો લેવાતું છે.

- આ વિચારો આજ પ્રવાહ યોગ્ય છે એવી
હાલના ઉપર આપેલા છે. મને પોતાને આજ
શિવિતિ દરેક પ્રકારે યોગ્ય છે એમ નથી જણાતું.
આપણે જે ચળવળ ચલાવીએ છીએ તે પાયા
ત્વ પદ્ધતિ છે. જે સ્વરાજ્ય ઈચ્છીએ છીએ તે
પાયાત્વ નમુનો છે, તેને પરિણામે હિદુસ્તાનને
પાયાત્વ દેશોની હાકિશમમાં હિતરવું પડશે ઘણા
માને છે કે-તેમાથી હુટકારો નથી. હું તેનું
માનતો નથી. હિદુસ્તાન યુરોપ નથી. જાપાન
નથી, ચીન નથી એ મારાથી જણાતું નથી. હિં-
દુસ્તાન ને કર્મભૂમિ છે. ખાકીની ભોમ ભૂમિ છે;
એ દેવ વાણી છે. એ મારા મનમાં ઠસી રહેલું
છે. આ દેશનું કાયો ખીજ દેશોના કરતાં વિચિત્ર
છે એમ મને માસે છે. હિદુસ્તાન ધાર્મિક સા-
ત્રાજ્ય ભોગવવા યોગ્ય છે જેવી તપશ્ચર્યા આ
દેશમાં થઇ છે તેથી ખીજે ક્યાંએ નથી થઇ. હિં-
દુસ્તાનને લોખંડનો ચક્રોની ઓછી જરૂર છે તે
લિવ્યચાચી લડતું આવ્યું છે, હજી લડી શકે
છે. ખીજ પ્રજાઓએ શરીર બળને પૂર્યું છે.
યુરોપમાં આસતું દારણ યુદ્ધ તેનો સંચોદ દાખલો
છે હિદુસ્તાન આત્મબળવડે છતી લડે છે આ-
ત્માની શક્તિની પાસે શરીર શક્તિ તૃણવન છે
એવા અનેક દાખલા મળી આવે છે, એવું
દલિલોએ માણુ છે; અનુભવીઓએ વર્ણવ્યું
છે. હજીપુટ ત્રીસ વરસનો જીવાન પોતાના
એરી વર્ષના બાપની પાસે બહારી જેવો થઇ
વર્તે છે. આ ગ્રેમ બળની નિશાની છે ગ્રેમ
એમ આત્મા છે. એ આત્માનો યુગ્ય છે. એજ
ગ્રેમનો ઉપયોગ શકાય તેવા આખા જગત ઉપર
આપણે કરી શકીએ છીએ આપણે ધર્મ ઉપરની
શકા બેઠા બેઠા છીએ. તેથી આધુનિક વાકુમા
આપણા પગ કેકાણે ગળી રહ્યા નથી, ને આખા
તેમ આજણા કરીએ છીએ. આ વસ્તુનો યોદ્ધા
વધારે વિચાર આગળ કર્યું.

આવા મારા વિચારો છતાં હું સ્વરાજ્યની ચળવળમાં ભાગ લઉં છું. કેમકે અત્યારે જે પદ-
તિથી સરકાર રાજ્ય ચલાવે છે તે આધુનિક પ-
દ્ધતિનું શુદ્ધ સ્વરૂપ તો 'પાર્લામેન્ટ' છે એમ સર-
કાર પોતે માને છે. એવી પાર્લામેન્ટ આપણો ન
મળે તો આપણે અતોબદ્ધ તતોબદ્ધ થઈ જઈએ.
ગોરીસ બેસે ટનું એક વાક્ય હિંદુસ્તાનને સ્વરાજ્ય
હો અથવા હિંદુસ્તાનમાં છુપમરનો રોગ ફેલાયો.
હું આકાશમાં નથી પડવા ઇચ્છતો. મારી આંખને
પુરાવો અને બસ છે, કે—હિંદુસ્તાનમાં ગરીબાઈ
વધતી ચાલી છે. બીજું પરિણામ કેમ હોય ? જે
દેશ પોતાનો કાચો માલ બહાર મોકલે છે તે
તેની પર બહાર મરાગત થઈ પાછો આવે છે
તે હો છે, જે દેશ પોતે રૂ પેશ કરવા છતાં પો-
તાના કપડાના જ કરોડો રૂપિયા બહાર આપે છે
તે દેશની દશા કેમ ન હોય તો શું હોય ?
જે દેશના સરકાર પોતાના વિવાહ વગેરેના ખર્ચમાં
પૈસા ખર્ચે તે સ્થિતિને ઠીકાઈ સ્થિતિ ગણવામાં
આવે તે દેશની દશા લીખારી જ ગણાય. જે દેશ
મરકી વિગેરેના સુધારા કરવામાં પૂરતું ખર્ચ ન
કરી શકે એ દેશ લીખારી જ હોય. જે દેશના
અમલદાર વર્ગનો પગાર ઘણો બાજે બહાર ખ-
ર્ચાય એ દેશની પ્રજા દિવસે દિવસે કંગાલ જિન-
વી જ જોઈએ જે દેશના માણસો કંઈકી યાદમાં
જિનવા વચ્ચના અભાવે મોના સરખું ખાતર
ખાળા નાખી પોતાની યાદ સમાવે તેની કંગાલી-
યતમાં શી કયાશ હોય ? આખા હિંદુસ્તાનમાં
અમતા મેં ક્યાંકો પ્રજાવર્ગમાં નર નથી જોયું
મર્યાદા મહા વ્યથામાં ઘેરાયેલા છે. કનિષ્ઠ
વર્ગને હોય આમ અને નીચે ધરતી છે. તેને
માફ સારો દિવસ છે જ નહિ હિંદુસ્તાનની દો-
લત હોય તથા દુઃખેલી છે તે તેના ઘરેણામાં છે
એ કેવળ કથના છે જે છે તેની કશી મજબૂતી
નથી. લોકોની કમાણી વધી નથી, ત્યારે ખર્ચ
વધ્યો છે. આવી દશા કંઈ સરકારે યાનપૂર્વકે આપણી
નથી. હું માનું છું કે—સરકારના હેતુ શુદ્ધ છે. તેની
શુદ્ધ માન્યતા છે કે—પ્રજાની ઉન્નતિ થતી જાય
છે. પોતાની 'બધુ બુકો' ઉપર તેની અવગતિ
જરૂર છે. આકાશમાં ગમે તે સિદ્ધ કરી શકે એ
ઇચ્છા હોય છે, તે યથાર્થ છે આકાશમાં હ-

પરથી અર્થશાસ્ત્રીઓ હિંદુસ્તાનની ચકતી દશા
સિદ્ધ કરે છે. લોકોના દિમાગ કરનારા મારા
જેવા તે આકાશમાં જોઈ શકાયુત થઈ શકી
છુણાવે છે ઉપરથી દેવતા આવીને ખીણ કહે
તો પણ હું જરૂર કહીશ કે—હિંદુસ્તાનને હું કં-
ગાલ થતું જોઉં છું.

ત્યારે આપણી જ પાર્લામેન્ટ હોય તો તે શું
કરે ? હિંદુસ્તાનમાં પાર્લામેન્ટ હશે ત્યારે આપણને
ભૂલે કરવાની તેમજ સુધારા કરવાની સત્તા મ-
ળશે. આપણે પ્રથમ તો જરૂર ભૂલો કરશું. પણ
આપણું ખમીર આ રેશનું હોવાથી ભુલોને
સુધારવા વાર નહિ ધાગે તે આપણને છુપમરા-
નો ઇલાજ તુરત હાથ લાગશે. એ વેળા આપણે
સેક્રેટરીયરની મીઠાઈ આપણે છૂટ નહિ માગતા
હોઈએ એ વેળા આપણે અપૂર્વ દોલત ખર્ચા
બાદાશી દિલ્લી નહિ ખાધતા હોઈએ, બાદાશી
દિલ્લીનો આકાર હિંદુસ્તાનની મુશ્કેલીને અનુ-
સરતો હશે. કુપડી અને પાર્લામેન્ટ હાકલ વચ્ચે
કંઈક પ્રમાણ તો હશે જ મળે અત્યારે રૂંક
થઈ પડે છે. તેને ભૂલ કરવા જેટલોએ
હું નથી રહ્યો જેને ભૂલ કરવાનો હક્ક
નથી તે કદિ સુધારો કરી શકવાના નથી.
આમની સમાનો ઇતિહાસ એ ભૂલોનો ઇતિહાસ
છે. ઇનસાન ખૂનતું પ્રાણી છે, એમ અરબી
કહેવત છે ભૂલ કરવાની છૂટ અને તે સુધાર-
વાની સત્તા એ સ્વરાજ્યની એક વ્યાખ્યા
છે. એ સ્વરાજ પાર્લામેન્ટમાં રહેલું છે.

પાર્લામેન્ટ આજે જ જોઈએ. તે મેં તેને
આપણે આજે જ લાવક છીએ. એટલે તે આપણે
માગશું ત્યારે જ મળશે 'આજે જ' ક્યારે આ-
વશે તેને આધાર આપણી ઉપર છે.

બ્રિટીશ ડેમોક્રસી-બ્રિટીશ પ્રજાની પાસે દુઃખ
રડાથી રસજ નથી મળવાનું તે પ્રજા એવી
માગણી આપણી સંપત્તિ નથી. તે પ્રજા કહેશે
"અમે સ્વરાજ માગતા કોઈની પાસે ગયા નથી.
અમે અમારી સંપત્તિને તે મેળવ્યું છે. તમને
નથી મળ્યું, કેમકે તમે નાલાયક છો તમારો લા-
વકાત હશે ત્યારે સ્વરાજ તમને મળશે જ."

આ લાવકાત કેમ આવે ? આપણે દિનની
પ્રજા પાસે સ્વરાજ માગવું રહ્યું છે આપણી

અરજ તેની કને છે. બ્યારે હિન્દુસ્તાનના ખેડૂત જમણે કે સ્વરાજ શું છે, ત્યારે કોઈ સ્વરાજ રાષ્ટ્રી સંસ્થા નથી.

સર વિવીથમ વિદ્યસન હંટર કાપી ગયા છે કે બ્રિટીશ માત્રાન્યમાં ધાર્મિક મેળવવાનો સીધામાં સધિા રસ્તો રજુઆતમાં મેળવેલો વિનય છે. જે શિક્ષિત વર્ગ મુજે મેહિ આ વેળા લડાઈમાં જોડાઈ શકત તો મારી ખાતી છે કે આપણને માગ્યું હમણા જ મળત, એટલું જ નહિ પણ એ મજાની ખુબી જોરજલ દત.

આપણે ધણી વેળા કહીએ છીએ કે હિન્દુસ્તાનના ધણા સિપાહી દાન્ડના મેદાનમાં અને મેસોપોટેમિયાના મેદાનમાં કપાઈ મૂક્યા છે. આનો જય આપણે શિક્ષિતવર્ગ નથી લઈ શકતા એ સિપાહીઓને તૈયાર આપણે નથી કર્યા. એ સિપાહીઓ દેશાભિમાનથી નથી ગયા તેઓને સ્વરાજની ખજર નથી લડાઈને અંતે તેઓ સ્વરાજ માગવાના નથી. તેઓ પોતાને નિમક આપનારની ખાતર પોતાની નિમકલસાઈ જતાવરા ગયા છે.

રાજની માગણી કરતાં મને લાગે છે કે આપણે મેને ફરમીયાન નથી લારી શકતા. શિક્ષિતવર્ગ કાપા મોટા બાગ નથી લઈ શકેલ તેને સાફ વર્તને દોષિત ગણી શકાય નહિ, એટલું જ આપણે કહી શકીએ છીએ

આપણે કંઈ સમયે વફાદારી ખતાવી છે, એ પણ લાયકાત નથી સચવતું. વફાદારી એ શુભ નથી. એ પ્રજા સ્થિતિની સર્વત્ર આવશ્યકતા છે. વફાદારીથી સ્વરાજ ન મળે એ સ્વયં મિત્ત છે.

આપણી લાયકાત આપણને હવે સ્વરાજ ભોગવવાની તીવ્ર ધમ્મા યદ છે તેમાં ગદી છે, ને બ્રિટીશ અમલદારવર્ગે મને તેટલી શુદ્ધ દાનતથી દામ દઈ છે છતાં તેઓનો પ્રમુખ હવ આવી રહ્યો છે, એમ આપણને ચોક્કસ જણાયું છે એમાં રહેલી છે; ને તેટલી લાયકાત આપણા કાર્યને સાફ પુરતી છે. સ્વરાજ વિના હવે હિન્દુસ્તાનમાં શાન્તિનો સંભવ નથી.

પણ જે આપણે સ્વરાજની ચગવળ મનાવે બ્રીટીશ કરીએ તો પ્રજાને હાનિ પવાનો સંભવ છે. મેગાવડા અને બાપ્પો યોગ્ય રથાને ને યોગ્ય વખતે શોધી શકે છે. પણ માત્ર મેળાવડા અને બાપ્પોથી પ્રજા લડાતી નથી

જે પ્રજામાં સ્વરાજના તરંગો ઉછળી રહ્યા હોય તેમાં સર્વ દિશામાં ગંગૃહિત હોય. સ્વરાજનું પ્રથમ પગથિયું તો હરેક વ્યક્તિ છે. યથા પિંદે તથા દ્રવ્યાણ્ડે એ મહા વાક્ય આ પ્રસંગે પણ ખરું છે. જે આપણાં હૃદયમાં નિરંતર લડાઈ ચાલ્યા કરે, જે આપણે વાકા ચાલતા હોઈએ, આપણી ધનિયો ઉપર અકુશ રાખવાને બદલે ધનિયો આપણી ઉપર રાજ્ય ભોગવતી હોય તો સ્વરાજનો અર્થ આપણે સાફ શો હોઈ શકે? પ્રથમ પગથિયું તો આપણે આપણી ઉપર રાજ્ય ભોગવતાં શિખવું એ છે.

પછી કુટુંબ-જે કુટુંબમાં કલહ હોય, બાઈ-જો એક ખીજની સાથે લડે, કુટુંબીઓ સાથે ન રહી શકે, અર્થિકત એટલે કૌટુંબિક સ્વરાજ ભોગવવાનાં કુટુંબો ગઝાને લીધે વિખટા અને તો આપણે સ્વરાજને સાફ કેમ લાયક બનીએ?

હવે શાંતિ-શાંતિમાં એક ખીજની સાથે દ્વેષ વર્તે, શાંતિઓ પોતાનો કારભાર ન ચલાવી શકે, તેમાં કાંઈ બચરથા હોય નહિ, શેરીઆ મોરાઈ મુજે, શાંતિમાં સ્વેચ્છાચારી યામ ને આટલું સંકુચિત સ્વરાજ આપણે ન ચલાવી શકીએ તો રાષ્ટ્રીય સ્વરાજ કેમ ચલાવી શકીએ?

શાંતિ પછી શહેર. આપણાં શહેરનો કારભાર આપણે ન ચલાવી શકીએ, આપણી ગલીઓ સાફ ન રાખીએ, આપણાં ઘર ખરેર હોય, રસ્તા વાકા હોય, શહેરનો કારભાર ચલાવનાર નિરસ્વાર્થી શહેરી ન તીકળા પડે, જે કારભાર ચલાવતા હોય તે બેદરકાર હોય અથવા સ્વાર્થી હોય, તો આપણને વિશેષ સત્તા લેવાનો શો અધિકાર છે?

ખરેખર શહેરના કારભારમાં સ્વરાજની ચાંવી સહેલી છે. એટલે તે વિષે જરા વધારે વિચાર કરવાની જરૂર છે. હિન્દુસ્તાનમાં મરકીએ ધર દઈ છે. કોલેરા તો આપણી સાથે છે. મહેરિયા દરવર્ષે હજારોનો ભોગ લે છે. દુનિયાના ખીજ હરેક ભાગમાંથી મરકી દૂર યદ શકી છે. ગ્લાસગોમાં મર્ક તેવી તેને ડાંબી જોદાનીસર્ગમ્મા એક જ વખત આવી શકી ત્યાંની મ્યુનિસિપલિટીએ મહા પ્રયત્ન કરી એક માસમાં મરકી નાબૂદ કરી. આપણે મરકીની ઉપર કદી અસર કરી

શક્તિ નથી. આ સ્થિતિને સાડ આપણે સમજાવે
 હોય, નથી હમ શક્તિ ખરે જોતા ગરીબાણને પણ
 હોય નથી હમ શક્તિ. મરકીને સાડ ને જાણ
 લેવા હોય તેમાં કોઈ આપણી વચ્ચે આજે તેમ
 નથી. અમદાવાદ જેવું શહેર ગરીબાણનું જહાનું
 કહાડી નીકળી જઈ શકતું નથી અને ભય છે કે
 મરકીને સાડ આપણે આખી જવાબદારી કબજા
 કરવી પડશે. એ ખુબીની વાત છે કે જ્યારે આ-
 પણા રહેવાના વિભાગમા મરકી કેર વર્તાવી રહી
 હોય છે, ત્યારે જ્યાં અંગ્રેજો વસે છે ત્યાં તે
 જઈ શકતી નથી. કારણે પણ ટુરન્ટ સ્થળપ છે.
 ત્યાં હવા સાફ છે, ધરો છૂટાં છે, રસ્તા પહોળા
 અને સાફ છે, અને જગત જવાની ટેવ ધણી
 સારી છે. આપણે તો જંગલ જનુ એટલે નરક-
 વાસ દરેકો એવું કરીએ છીએ ને મુશ્કેલી
 નવાણું ટકા માણ્યો હોય, પોતે ચાલનારા છે,
 ને મૂતકમાં લોકો અગે ત્યાં યુકે છે, અમે ત્યાં
 પોતાની હાજર તો પૂરી પાડે છે, ને તેવા રસ્તા પર
 આપણને ચાલવું પડે છે. આ સ્થિતિમા મરકી
 ધર દરે તેમાં શી નવાઈ છે.

આપણે આપણા શહેરોની સ્થિતિ નહિ બ-
 દલાવીએ, આપણી પુરી ટેવો નરિ બદલીએ, આ-
 પણાં પાલખાનાં નહિ સુધારીએ ત્યાં સુધી આપણે
 સાડ સ્વરાજ્યની દરી દિગમત નથી રહેવાની.

આ પ્રસંગે આટલું કહેવું અનુચિત નહિ ગ-
 ણાય. આપણે મર્જયા ઉપયોગી સેવક-ભગીને
 આસ્પર્શ્ય ગણીએ છીએ. તેવું પરિણામ એ આ-
 લ્યું છે કે આપણાં પાલખાના આપણે તેઓને
 પૂર્ણ સાફ કરવા દેતા નથી, આપણે પોતે ધર્મને
 બદાને તે કામ કરતા અમડાઈએ છીએ. આથી
 આપણે જાતે સ્વચ્છ ગણાતા હતા આપણા ધ-
 રનો એક ભાગ દુનિયાના બીજા દેશોમાં છે તે
 કરતા વધારેમા વધારે ગદી રહે છે, ને તેને લીધે
 આપણે હમેશા મદી હવામાં ઉછરીએ છીએ.
 જ્યાં લગી આપણે કૃષ્ણ ગામડાઓમા રહેતા
 હતા, ત્યાં સુધી આપણે સુખી હતા. પણ રહે-
 રોમાં આપણી ઉપલી કુલેઓથી આપણે સદા આ-
 પણાં પી કરીએ છીએ.

જ્યાં ધણા લોકો વગર મોતે મરતા હોય
 ત્યાં ધર્મનો, કર્મનો, આચારનો. અભાવ હોવાનો

સંબંધ છે. હું માનું છું કે મરકીને કાઢી એ આ-
 પણી સ્થિતિની બહાર ન હોવું જોઈએ. એ આ-
 પણે મરકીને નાણું કરી શકીએ તો તેથી સ્વ-
 રાજ્યને સાડ આપણી નેટલી લાયકાત વધશે તે-
 ઠવી મહા અળવળથી નથી વધવાની. આપણા
 ડાક્ટરો વૈદ્યોએ વિચારવા જોવો આ મવાઈ છે.

આપણી પડોશમાળ ડાક્ટરજનું પવિત્ર ધામ
 છે. એ તે જોઈએ છે. તે પવિત્ર ધામની અપ-
 વિત્રતાનો પાર નથી. હું અને પોતાને શુદ્ધ વૈજ્ઞવ
 માનું છું. તેથી મને આ વિષે ટીકા કરવાનો વ-
 ધારે અધિકાર છે. ડાક્ટરજનો એટલી સખત ગ-
 દી છે કે મોખ્યાઈમા રહેનાર માણસને ડાક્ટરમા
 એક દિવસ માળવો એ પણ મુશ્કેલીની વાત છે.
 જનાણો પોતાની ઇચ્છા પ્રમાણે તળાવ બ-
 ગાડે છે, રસ્તા બગાડે છે. સુખીયા લડે છે ને
 રણછોડરામજીના અશૂણ્ય વિગેરે બાળત 'રીસ-
 વર' નીમાયા છે એ વધારાનું આ સ્થિતિ
 સુધારવી તે આપણું જ કાર્ય છે સ્વરાજ્ય
 સેવા નીકળે પડેલા આપણે યુજરાતી આપણું
 આગણું નહિ સુધારીએ તો સ્વરાજ્યના લક્ષ્યમાં
 થી ફતેહ મેળવીશું

શહેરોમાં કેળવણીની સ્થિતિનો વિચાર કરતા
 પણ આપણને ધણી નિરાશા પેદા થાય એવું છે.
 પોતાના અગત સાહસથી સે કોને કેળવણી આ-
 પવાની આપણી મોખ્યાઈ ફરજ છે. આને બદલે
 હલોરો બાળકો કેળવણી વગરનાં રહે છે ને સર-
 કારની ઉપર આપણી નજર ટકમટી રહી છે

શહેરોમા દારૂ વ્યસન વધે છે, દારૂની
 હડાનો વધે છે, જુગાર વધે છે. આનો ઇલાજ
 આપણે ન કરી શકીએ તો આપણે સ્વરાજ્ય કેમ
 લઈએ ? સ્વરાજ્યનો અર્થજ એ છે કે આપણો
 કારભાર આપણે ચલાવીએ.

આપણાં બાળકોનાં મોખ્યાઈ ને આપણા
 મોખાં કુષ જનું રહેવાનો સમય આવ્યો જણાય
 છે. યુજરાતમાં ડેરીઓએ દાટ વાળવા માડ્યો છે
 જ્યુ કુષ ખરીદી લઈ તેમાંથી માખણ, પનીર,
 ઇલાદિ બનાવી વેચે છે. જે પ્રજાને આધાર-
 સુખ્યને કુષ ઉપર રેલા છે તે પ્રજા આમ પો-
 તાના ખોરાકનો નાશ કેમ થવા ? એવા અર્થો
 માણસો કેમ નીકળી પડે કે જે પ્રજાના આરો-

અતો વિચાર કર્યા વિના પૈસાને સાર પ્રાપ્તની ખાવાની વસ્તુનો અર્થોર્થ વેપાર કરે? દુધ, ઘી અને દુધનાં પદાર્થો પ્રાપ્તને સાર એવાં અમૂલ્ય છે કે તેની ઉપર મ્યુનીસીપાલિટીઓએ પૂરો અ-કુશ રાખવો ધટે છે. આપણે તે વિષે શું કરીએ છીએ?

હું હમણાંજ બકરી ધંધા દુદ્ધકર્તા સુલક-માંથી આવું છું. એક નજારા કારણને સાર જે કોમ હદી પડી, તેમાં તોફાની માણસો ભળ્યા, ને ઝગડો આગળ વધ્યો. આપણે તેનો ઉપાય નથી કરી શક્યા. સરકાર કરે તેની ઉપર કેવળ આધાર રાખવો પડ્યો છે. આ આપણી અવગ દશા સૂચવે છે.

ધડીભર ગોરક્ષાનો વિચાર કરવો એ અપ્રા-સંગિક નથી. આ સંપાદ નાનો સુનો નથી છતાં તેનો આધાર કહેવાતી ગોરક્ષા મંડળ ઉપર મૂકી દીધો છે. ગોરક્ષા કરવાની પ્રયા જૂતાં કાળની જણાય છે. તેની ઉત્પત્તિ આ દેશની આવશ્યક-તામાં ગ્રેહી છે. જ્યાં તેણે ટકા માલુસ જેતીની પર નિભાવ કરે છે, જ્યાં જેતી માટે બેલની જરૂર પડે છે ત્યાં ગાયની રક્ષા સહેજે કરવાની રજા આવી પડે છે. આવે રથજે માંસાહારી પણ ગાયનો ત્યાગ કરે. આર્થ સ્વાભાવિક કારણે જ ગાયની રક્ષાની સાર બસ હોવા નેહ્યો. પણ અર્ધ દશા વિચિત્ર છે ગોરક્ષાનો મુખ્ય અર્થ એ જોવામાં આવે છે કે ગાયો સુલક્ષ્મીના ભાઈ-ઓના હાથમાં જોરાક સાર જતી અટકાવવી. રાજ્યકર્તાને ગાયના માસની જરૂર લાગે છે. તેમને નિમિત્તે હજારો ગાયોનો વધ હમેશાં યાય છે. તેના સામે આપણે કંઈ નથી કરતા. કલકત્તામાં હિન્દુઓજ કુટુંબની અધાર કિંમત કરી ગાયનું બહુ દુધ હમેશાં હરી લે છે તે ગાયની આ ધાતકી કિંમત અટકાવવા આપણે બાળેજ પ્ર-યાન કરીએ છીએ, ગુજરાતમાંજ જેલને હાંક-વાને સાર હિન્દુ સુંદ્યાળી લાકડીઓ વાપરે છે, તેની સામે અવાજ નથી કંડાવતા. આપણા રહેરનાં બેલની દશા દયામણી જોવામાં આવે છે, ગાય અને તેના વંશનો બચાવ કરવો એ મહા મોટા પ્રશ્ન છે. તેને સુલક્ષ્મીનાની માથે ઝગડા કરવાનું સકુચિત ૩૫ આપી આપણે ગાયોનો

વધ વધાર્યો છે. ગાયનો બચાવ કરતા સુલક્ષ્મીના બાઈઓનો વધ કરવો એ ધર્મ ન હોય પણ અધર્મ હોવાનો સંભવ છે. મને લાગે છે કે આ-પણે સુલક્ષ્મીના બાઈઓ સાથે ગ્રેમ વચનથી મસ-લત કરીએ તો તેઓ પણ હિન્દી સ્થિતિ સમજી ગાયનો બચાવ કરવા તત્પર થશે તેઓને વિનવી તેઓની માથે સત્યાગ્રહ કરી આપણે તેમને ગાયના બચાવમાં રોકી શકીએ છીએ. પણ આમ કરવા સાર આપણે આ સંવાલનું ખર્ચ સ્વરૂપ સમજવું જોઈએ. આપણે આપણા બાઈઓને મારવાને બદલે મરવા તૈયાર થવું જોઈએ. પણ તે તો જ્યારે આપણને ગાયની ખરી કિંમત જણાશે ને આપણમાં શુદ્ધ દયા સ્ફુરશે ત્યારેજ કરી શકવાના. આ કાર્ય કરવામાં ધણી વસ્તુનો સંભાવેલ એક-સામ્રો યથ જાય છે. હિન્દુ-સુલક્ષ્મીના વચ્ચેના દ્વેષ ટળશે, ગાયનું રક્ષણ થશે, દુધ, ઘી આપણ-ને યોગ્ય ને કોષા મળશે અને આપણા બેલ ફિનિયાને જોવા લામુક થશે આપણી શુદ્ધ તપશ્ચર્યા હશે તો આપણે ગાયનો વધ ઈંગ્રેજ, સુલક્ષ્મીના કે હિન્દુ બધાને હાથે યતો અટકાવી શકીશું આ એક કાર્ય પણ સ્વરાજને નજીક લાવનાર છે.

ઉપલા ધણા સંવાલો રહેરના કાગમારને અંગે ઉઠેલા છે. એમાંથી આપણે જોઈ શકીએ કે રહેરના આપણા શુદ્ધ કારભાર ઉપર ભારતવર્ષના કારભારનો આધાર છે.

સ્વદેશી હિલક્ષાલ દેશમાં નહિ સરખીજ છે એમ રહેરુ અનુચિત નહિ જણાય. આમાં લગ-ભગ સ્વરાજની આવી રહેલી છે એ આપણને સંજ્ઞાતું નથી. જો આપણને સ્વભાષા પ્રત્યે અવગી હોય, આપણાં દેવડાં ન ગમે, આપણો પોષાક અણગમે ઉપજવે, આપણને શીખાની શરમ આવે, આપણો જોરાક સારો ન લાગે, આપણી હવા પણ કીક ન જણાય, આપણાં કોડા અણધાર ને આપણો સંગ રાખવા અમોઘ જણાય, આપણી સંખ્યતા છુટી લાગે ને વિદેશી રૂડી લાગે, દુકામાં આપણું બહુ દવડું લાગે ને પર દેશી વહાડું લાગે તો સ્વરાજનો શો અર્થ હશે તે મને સમજમાં નથી આવી શકતું જોઈએ. આપણ-ને પરદેશી બહુ ગ્રાહ્ય હોય તો જરૂર આપણે પરદેશી તાલીમની તો હજા ધણી ગરજ રહેશે.

કેમકે પરદેશી વાયુએ જનસમાજના ધણે યોડેન પ્રવેશ કર્યો છે અને તો લાગે છે કે આપણે સ્વરાજનો રસ લઈ ચૂકીએ તેના પહેલાં સ્વદેશી પ્રત્યે આપણને પ્રેમ તો ખરો પણ રાગ, શુદ્ધ યત્ને જોઈએ આપણા દરેક કાર્યમાં સ્વદેશીદી છાપ નગરે પડતી જોઈએ. સ્વરાજની રચના આપણે ધણું એકંદરે સારૂ છે તેવી કલ્પના ઉપર બંધાઈ શકે આ વિચાર ખરોખર હોય તો, સ્વદેશીની ચળવળ આ દેશમાં ઘણા મોટા પાયા ઉપર થવી જોઈએ. જે જે દેશમાં સ્વરાજની ચળવળ થઈ છે, તે તે દેશમાં દેશની કિમત પૂરી આણેખાઈ છે સ્કાટલેન્ડનાં સિપાહી મરણને જોખમે પણ પોતાની દીકરી છોડવા ઇચ્છતા નથી તેને આપણે વિનોદમાં ધાધરા બપલટણુ દીધી છે જોઈએ એ ધાધરાની પાછળ જે બળ રહ્યું છે તેની સાક્ષી દુનિયા પૂરે છે. એટલે અગવડવાળો, ચિત્તુરત જોખમી શકે એવો એ ધાધરો છે છતાં સ્કાટલેન્ડનાં સિપાહી તેનો ત્યાગ નથી કરતા. આપણા દોષોને, સંધરી રાખવા એમ કહેવાનો અહીં આશય નથી પણ આપણે ધણું વિચાર્યું હોય તો પણ તે આપણને માલ છે પરદેશી સ્વનુશિત હોય તો પણ ત્યાગ્ય છે. જે આને વિચાર્યું હશે તેને આપણે આપણા પરાક્રમે ગુણપૂરિત કરી શકીશું. હું ઇચ્છું છું કે આ પરિપક્વતા સમ્યોને રોજરો સ્વદેશી જુરો બાપે ને મહા સંકટો, અગવડો સહીને પણ તેઓ સ્વદેશી જુરો બાપે ને મહા સંકટો, અગવડો સહીને પણ તેઓ સ્વદેશી સ્વનુશિત કરી શકે તેમ છે.

ઉપરના દાંતો ઉપરથી જાણી શકે આપણી ચળવળ જેવડી હોવી જોઈએ. સરકારને અરજીઓ ભરે કરાય, વડી ધારા સભામાં ભરે હક્ક મગાવ, પણ આ કાર્યો કરતાં લોકજાગૃતિને સારું આંતરિક ચળવળની વધારે અગત્ય છે. બાહ્ય પ્રગતિમાં દલ, સ્વાર્થ વિગેરે દાખલ થવાનો સંભવ છે. આંતરિક પ્રગતિ વિના બાહ્ય પ્રગતિ શોભશે નહિ એટલું નહિ, તે નિર્ચય જવાનો સંભવ છે મારી દલીલનું તાત્પર્ય એ નથી કે આંતરિક પ્રગતિ બીજાં આપણે ચલાવતાં નથી. પણ હું એમ

કહેવા ઇચ્છું છું કે આંતરિક પ્રગતિ ઉપર આપણે બંધન નથી હોતા

એવો પણ દ્વનિ સંભળાય છે કે એક વખત આપણા હાથમાં ભારતવર્ષના કારભારી સત્તા આવવા દો પછી બધા રૂંધાં વાનાં પછ રહેશે આના જેવો બીજો ભારે વહેમ નહિ દોષ. કોઈ પ્રજા એમ સ્વતંત્ર નથી બની વસતની બહાર બીજે છે ત્યારે દરેક કાંડમાં તેની છાયા પડે છે નવપાવન આખી ભૂમિને વિશે જોવામાં આવે છે તેમજ બ્યારે આપણે સ્વરાજ રૂપી વસંતઋતુમાં પ્રવેશ કરતા દોષથી ત્યારે કોઈ આની ચોક્કસ મુસાફર દરેક સ્થળ ધોવન બાજશે અનેક પ્રમ-સ્તી સાર્વજનિક પ્રગતિઓમાં પ્રજાના સેવક પોતાની શક્તિ અનુસાર અનેક કાર્યોમાં શોધવાના જોવામાં આવશે.

આપણી પ્રગતિ જોઈએ તેટલી નથી એમ જોઈએ કલ્પ કરવામાં આવે તો તેનાં બે કારણો પણ કલ્પ કરવાં પડશે આપણે આપણી આંતરિક આપણી હોશિયારમાંથી અવગ રાખી તેથી પણ કાતનો ભોગ યથા પડ્યા છીએ. પ્રજા એક પડે ચાલે છે તેના બધાં કાર્ય અર્થને અધુરા જોવામાં આવે છે વળી પ્રજાનો શિક્ષિત વર્ગ પરમાણા માર્ગે કેળવણી પામી અશક્ત બને છે અને જે શક્તિ મેળવે છે તેનો લાભ પ્રજાને મળતો નથી આ વિષય ઉપર મેં મારા વિચાર ગુજરાત કેળવણી પરિષદમાં જણાવ્યા છે એટલે અહીં પુનરાવૃત્તિ નથી કરતો આ પરિષદ બધો કારભાર કિત નથી કરતો આ પરિષદ બધો કારભાર ગુજરાતીમાં ચલાવવા ઇરાદ કર્યો છે એ બહુ સ્તુત્ય છે ને મારી કમેદ છે કે કોઈ પણ લાક્ષ-યને વશ થઈને ગુજરાતી પ્રજા આ નિશ્ચયને નહિ બદલે.

શિક્ષિત વર્ગે સ્વરાજપ્રેમીએ જનસમાજમાં ભળ્યા વિના ચાલવાનું નથી. આપણે પ્રજાના એકે અંગને તરછોડી ચકવાના નથી. એકે અંગને તણ ચકવાના નથી. બધાને સાથે લઈને ચાલીશું ત્યારેજ આગળ વધવાના છીએ જે શિક્ષિતવર્ગ પ્રજામાં મેલેલ હોત તો બહારીકદના હુકમ આને હોતજ નહિ

છેવટના વિષય ઉપર આવતા પહેલાં મારે યોરી કરવું જાગવવાની રહી છે ને યોડી સળતા કરવાની રહી છે.

દર વર્ષે યમરાજ દિવસનાં આગેનાં તેનો ભોગ લે છે તેલ્લાખ્યાર માસમા દિવસનાં તેવાયેવા બધા ભોગ વિશે અહીં હું નથી કહેવા હમ્મનો પણ મહુમ, અપિ ગુલ્લ દિવસ દાદા દાદામાઈ નરસીજી નામ છોડી શકાય તેવું નથી તેમની દેશ સેવાની કિમત આંકનાર હું કાણ? હું તો તેમને ચરણે પેટેલો. જ્યારે છેક તરણા-વંસ્થામાં વિધાયત ગયો ત્યારે મને તેમના દર્શન થયેલાં. તેમની ઉપર જવામણ પત્ર લઈ ગયેલો ત્યારથીજ તેમની પૂજા કરતાં શીખ્યો. તેમની નિષ્કલંક અપારિત દેશ સેવા, તેમની સમદક્ષિ, તેમનું શુદ્ધ ચારિત્ર્ય આ બધું દિલને સાફ હ-મેશો નડુનારૂપ રહેશે ઇશ્વર તેમના આત્માને શાંતિ આપે. તેમના કુટુંબને અને દિલને આ વિયોગ સહન કરવાની શક્તિ આપે. તેમનું ચારિત્ર્ય આપણા જીવનમા ઉતારી, તેમની દેશ સેવાની નકલ કરી આપણે તેમને સદાયને સાફ આપણા હૃદયમા રચણ આપી અમર કરી શકીએ છીએ. એ મહા પ્રકરનો આત્મ આપણી પરિ-વર્તનો માફી રહે. !

નામદાર વૈયસરાયે વિરમગામની સરદાર હ-પર લેવામા આવતી જહાન રદ કરવાનો હરાવ લખાવ્યો તેને સાફ તેમને ધન્યવાદ દેવાની આપણી દરજ છે. આ કાર્ય વહેલું થયું નેહતું હતું તે બોળ નીચે પ્રજા કચડાઈ રહી હતી ત્યાંએ તેને લીધે પોતાનો વેપાર ખોલ બેઠા છે ત્યાં અજાણ્યોને હુ ખ વેડવું પડ્યું છે. આ હગવનો આગલ હતું થયો જણાતો નથી ઝટ થાય એ હમ્મનો જેવું છે.

આગગાડીમા ત્રીજા વર્ગના ઉતાડ્યો ઉપર જે દુખો પડે છે તે વિશે મ્હારો અનુભવ મે વર્તમાનપત્ર દ્વારા પ્રજા આગળ મુકયો છે. આ દુઃખે ખરેખર અસહ્ય છે. 'દિલ્લી પ્રજા ગંઠકી છે તેને મૂજે મોટે દુખો સહન કરવાની તાલીમ મળી છે એટલે લાજો આ દુખ સહન કરે છે છતાં તેનું નિવાગણ થતું નથી આમ દુખ સહન કરવામાં બહુ શુભ છે પણ તેની સીમા હોવી જોઈએ. કેવળ નાજાણથી સહન કરેલું દુખ નામરમણ છે આ આગગાડીની હાડમારી સહન થઈ રહી છે એ નામરમણનો આભાસ આપે

છે. આ દુખો મે પ્રકારનાં છે. એક તો દેશ આવાની ખામીને લીધે, ને બીજો ઉતાડ્યોન બેદરકારીને લીધે. આ હાડમારીના છલાજ પણ મે પ્રકારના છે જેનું કારણ રેલ્વેખાતું છે ત્યાં સર્વિએ જેને કહેવો અનુભવ થાય તેણે તે ખાતાને લખવું. શુનરાતી માપામાં પણ લખી શકાય. વર્તમાનપત્રોમા પોદાર કર્યો બીજો હતાજ એ છે કે જાનવાન ઉતાડ્યોએ અચાત ઉતાડ્યો રીતમાતનું રાત્રિ આપવું. તેની ગદાઈ, બેદરકારી વગેરે તરફ તેનું ધ્યાન ખેંચવું આ કાયમ સ્વમસેવકોની જરૂર છે તેમાં સહુ યથારક્ષિ ભાગ લઈ શકે છે. આગેનાનવર્ગે કાષ કાષ વેળા અગવડોનો સ્નાહ લેવા ખાતર ત્રીજા વર્ગનાં મુસાફરી પોતાની મોટાઈની જાણ કર્યા વિના કચી ને પછી જે અનુભવ લીધો હોય તે રેલ્વે ખાતો આગળ રજૂ કરવો. આમ, કરવાથી થોડી મુદતમાં મહત્વનો ફેરફાર આપણી નજરે આવશે

પીઠના ટાપુ વગેરેમા જતા ગિરમિટીયા મજૂરો વિશે લંડનમાં એક કમિટિ નીમાઈ હતી. તે કમિટિના વિચારો સત્તાવાર નક્કર થયા છે ને તે ઉપર નામદાર ૧૯૦૬ સરદારે પ્રત્યક્ત માંડ્યો છે આ વિષય પર પણ મ્હારો મત હું વર્તમાનપત્રોમા જાહેર કરી ચૂક્યો છું એટલે અહીં વિવેચન નથી કરતો. મ્હે અભિપ્રાય આપ્યો છે કે કમિટિએ કરેલી કક્ષામથનું પરિણામ પણ એક પ્રકારની ગિરમિટ છે. આપણે એકજ મત આપી શકીએ છીએ. આપણે મજૂરોને કાષ પંચ પ્રકારનાં બંધનમા પરદેશ જતા જેવા મા-ગતા નથી તેવી આપણને જરૂર નથી. ગિરમિ-ટનો કાયદો તદ્દન રદ થાય એજ જરૂરનું છે કોલોનિઓને કાષ પ્રકારની સગવડ કરી આપવા આપણે બધાએસ નથી.

હેવે હું હેવટના વિષય પર આવું છું સાધ્ય વસ્તુ મેળવવાં મે માર્ગ છે. સત્યાગ્રહ ને હરામિદ. આપણા મથોમાં તેને દેવી ને આસુરી પ્રત્યક્ત નામે લખ્યો છે. મલાયલના માર્ગમા સત્યનો હમેશાં આગ્રહ રહે છે. કાષ પણ કારણમર સત્યનો ત્યાગ નથી થતો એમાં દેશને, અર્થે પણ જુદાનો પ્રયોગ થઈ શકે એવું નરેજીએમા સત્યનો સદાય જળજ રહ્યો છે. કેટલીક વેળા

આપણને રસ્તા ધોર લાગે, પરિણામ મચકર જાણાય, જરા સત્ય છોડવાથી સિદ્ધિ મળવા જેવું લાગે તે છતાં સત્યનો ત્યાગ સત્યાગ્રહી કરતો નથી તેની શ્રદ્ધા એવે સમયે પણ સૂર્યના તોજની જેમ ઝળ્યા કરે છે, સત્યાગ્રહી નિરાશ થાયજ નહિ સત્યજ તેની તલવાર હોવાથી તેને ગજ-વેલની તરવારનો કે દારૂગોળાનો ખપ પડતો નથી. તે આત્મજળથી, પ્રેમથી વૈરીને જીતી વચ કરે છે. મિત્રવર્ગમાં વઢાલના પ્રેમની ક્ષોડા થતી નથી. મિત્ર મિત્રની ઉપર પ્રેમ કરે એ નવાઈની વાત નથી તે શુભ નથી, તેમાં શમ નથી પણ શત્રુ પ્રત્યે મિત્રતા રાખવામાં પ્રેમની ક્ષોડા છે, તે શુભ છે, તેમાં શમ છે, તેથી તે પુરુષાર્થ છે. તેમાં ખરી બહાદુરી ભરી છે. સત્યજ્ઞતા તરફ પણ આપણે આવી દૃષ્ટિ રાખી શકીએ છીએ. એવીદૃષ્ટિ રાખતાં આપણે તેમના અનંત કામોની કિમત કરી શકીશું, ને તેમની ભૂલોને સાફ તેમનો દોષ કરવાને બદલે તેમને પ્રેમ બાવથી ભૂલો બતાવી તે ભૂલો દૂર કરાવી શકીશું. આ પ્રેમ બાવમાં બધને અવકાશ નથી નબળાઈ તો હોયજ નહિ. નબળા પ્રેમ નથી બતાવી શકતો. પ્રેમ ચરોત્ર બતાવી શકે. પ્રેમની દૃષ્ટિએ વિચારતાં આપણે રાજ્ય કર્તાઓની ઉપર વહેમની નજર નહિ રાખીએ તેઓ બધાં કાંઈ છુટી દાનતથી કરે છે એમ પણ નહિ માનીએ. પ્રેમથી કરેલી તેઓના કાર્યની આપણી પરીક્ષા એવી શુદ્ધ હશે કે તેઓની ઉપર પણ તેની જાણ પડ્યા વિના નહિ રહે.

પ્રેમ લડી શકે છે, પ્રેમને ધણી વેગ લઈવું પડે છે. સત્તાના મદમાં આણસ પોતાની બૂલ નસી જોતો. એ સમયે સત્યાગ્રહી ભેસી નથી રહેતો પણ પોતે દુઃખ સહન કરે છે. સત્યાગ્રહીના કુક્રમનો, તેના કાયદાનો સાદર નિરાદર કરે છે અને એ નિરાદરથી પડતાં કષ્ટ જોઈ કે જલ, તથા ધરતિ સહન કરે છે. આમ આત્મા રડાય છે. આમાં કાળજીપ થતો નથી ને એના પેનપણુંક કરેલ નિરાદરમાં પાછળથી બૂલ જોઈ આવે તો એ બૂલનું પરિણામ માત્ર સત્યાગ્રહી અને તેના સાથી સહે છે. આમાં સત્યાગ્રહીની સાથે કડવાસ નથી થતી પણ ઉવટ તે

આપણને વચ થઈ પડે છે તે જાણી લે છે કે સત્યાગ્રહીની ઉપર તેનો અમલ નથી ચાલી શકવાનો-સત્યાગ્રહીની સંમતિ વિના તેની પાસેથી તે એક પણ કાર્ય નથી લઇ શકવાનો. આ સ્વરાજ્યની પરિસ્થિતિમાં, કેમકે આમાં મધુર સ્વતંત્રતા આવી છે, આવો સત્યાગ્રહ શિક્ષિત સત્યાગ્રહીની સામેજ ચાલી શકે એમ માનવાનું નથી. વજ સમાન જેવું કોર હાથ હોય તે પણ આત્માની બળથી પ્રગટ થયલા અગ્નિમાં પીગળી શકે છે. નીરો પણ એ જળની આગમાં બકરી સમાન દીન બની જાય છે. આ અતિશયોક્તિ નથી પણ અક્ષર ગણિતના પ્રમાણુ જેવું છે. આ સત્યાગ્રહ દિન-દુસ્તાનનું ખાસ ગુણ છે-દિન-દુસ્તાનમાં ખીળ શરૂ છે પણ સત્યાગ્રહ દિન-દુસ્તાનમાં વિશેષ વપરાયલું શરૂ છે. એ સર્વવ્યાપક શક્તિ છે સર્વ કાળે વપરાય તેવી છે સર્વ સ્થિતિમાં વાપરવાની છે. તેને સાદર કશિસાદિની મહોરની જરૂર નથી. જેને એ શક્તિનું બાન થાય ને તેના ઉપયોગ ક્યાં વિના નજર રહે જેમ પાંચળુ આંખની રક્ષા સ્વતઃ કર્યાં કરે છે તેમ સત્યાગ્રહ પ્રમોદ છે ત્યારે તે સ્વતઃ આત્મ સ્વતંત્રતાની રક્ષા કર્યાં કરે છે.

પણ દુરાગ્રહ એથી વિપરીત કાલજીવાળી શક્તિ છે તેનો નમુનો આપણે ઉપર વિચારી ગયા તેમ પુરોપમાં આસતું દારૂ મુક છે. એક પ્રજા ખીજ પ્રજાને ચીર બળથી ફરાવે તેથી તેનો પક્ષ લાગ્યા કેમ કેરે? દુર્બળની ઉપર જળજ આણસો ધણી વેગા અત્યાચાર કરતા જોવામાં આવે છે. દુર્બળ દારી જાય છે તેથી કમ તેની અનીતિ સિદ્ધ થતી નથી, સમજાની નીતિ સિદ્ધ નથી થતી. દુરાગ્રહી સાધનનો વિચાર નથી કરતો, જમે તેના યોગ્ય અયોગ્ય સાધનો વડે પોતાના કાર્યની શિદ્ધિ મેળવવા તરફ તેણે સક્ષ પોતાના કાર્યની શિદ્ધિ મેળવવા તરફ તેણે સક્ષ રહે છે. આ ધર્મ નથી પણ અધર્મ છે. ધર્મમાં કાલ પણ અશે અમલ ન હોય, કોરતા ન હોય, દિસા ન હોય. ધર્મનું માપ પ્રેમથી, રૂપથી સત્યથી થાય છે. તેના ત્યાગથી મોટું સ્વર્ગ પણ નિર્ગ છે સત્યનો ત્યાગ કરવાથી હિંદુસ્તાનને સ્વરાજ્ય મળવું હોય તો તે નકામું છે તેમાં ઉવટે પ્રજાનો નાશજ છે. દુરા-

મહી અધીરા બની પોતે માની લીધેલા વેરીનો સંહાર કરવા ઇચ્છે છે. આનું પરિણામ એટલું આવે છે કે વેરબાવની શ્રદ્ધ યાવ છે. પરાજય પામેલ શત્રુ વેગનો સંગ્રહ કરી રાખે છે ને સમયની રાહ બુલે છે. આમ વેરનો વારનો પેઢી દર પેઢી ક્ષત્રે છે. દિન્દુસ્તાન કોઇ પણ કાળે દુરામદને પ્રધાનપદ ન આવે એ આપણે ધ્યેય રાખે છે. આ પરિપક્વતા સમ્યો ને સમજૂ પૂર્વક સત્યામદનો સ્વીકાર કરી પોતાની કાર્ય રેખા દોરશે તો સાધ્ય વસ્તુ પ્રમાણમાં સહેલાઈથી મેળવી શકશે. આરંભમાં બસે નિગણા નેવામાં આવે, બસે કેટલોકકાળ પરિણામ નેવામાં ન આવે છતાં સરવાળે સત્યામદનો સપુર્ણ જય છે. દુરામદી ધાણીના બેસની જેમ ચક્રમાં ફર્યા કરે છે તે ફરતું ગતિ છે, પ્રગતિ નથી સત્યામદી આગળ ધપ્યા કરે છે.

મારા વિચારોનું હતાવળે અવલોકન કરનાર એમ માનશે કે તેમાં કંઈક પગરપર વિરોધ રહેલો છે. એક તરફથી હું શત્રોની તાલીમની તપ્તી સરકારની પામે કંઈ છુ, બીજી તરફ ત્યામદને મર્વોપરી પદ આપું છુ. સત્યામદમાં અને ક્યાં આવકાશ હોય? ખરેખર નજ હોય છુ શત્રોની શિક્ષા ને સત્યામદો નથી તેને ૧૨ કલ્પી છે. આપુ દિન્દુસ્તાન સત્યામદી ને એવો ખ્યાલ મને નથી આવી શકેતો બાવલા બની દેશનો કે નિર્મળનો બચાવ ન કરવો એ સદા મર્વ પ્રકારે ત્યાજ્ય છે. નિરપગંધી ભીની ઉપર અસાચાર કરનાર પુરુષની સામે પાતો આપણે પોતે પોતાનું બલિદાન આપી તેને અત્યંત આત્મ પ્રેમ બલવડે વચ કરવો ને તે કરવાની આપણી શક્તિ ન હોય તો આપણે બહાર શરીર બળ હોય તેટલું અપાવી અત્યાચારીને અત્યાચાર કરતો ગણીએ. સત્યામદી અને શત્રુ-ધારી બન્ને હલવેલા છે. શત્રુધારી નિશ્ચયી ધમે-દીન બને છે સત્યામદી કદી દીન બનતો નથી. તે કંઈલુપ શરીર કે શરીરના આધુર્ય ઉપર આધાર નથી રાખતો પણ અજીત અમર આત્માના બલ ઉપર જીવે છે. આ બનેથી ત્રીજે તે પ્રુપ નથી તેને આત્માનું તો માનન જોઈ ને. આત્માને માર્ગો નાજી નહિ. ને

શરીરને કૃપણતા ધનની જેમ સાચવી રાખતાં સર્વવ ખોઈ બેસે છે. આને મરતાં આવડતું નથી. શત્રુધારી તો મરણને સાથે રાખી ફરે છે. તે કોઇ દહાડો સત્યામદી થવાનો સમય છે. દિન્દુસ્તાનની આરા એજ રાખી શકાય કે આ મહાન પવિત્ર આર્મ દેશ પોતાની આર્થતાને દેવી શક્તિને પ્રધાનપદ આપી મોટા ભાગે સત્યામદનો ઉપયોગ કરશે શસ્ત્ર ક્રિયાને સર્વોપરી પદ નહિ આવે. દિન્દુસ્તાનમાં શરીર બલ સત્ય છે. એ સૂત્રને માન નહિ મળે પણ સત્યમેવ જયતે એ સૂત્રને તો માન નિસશય મળશે.

સૂક્ષ્મદષ્ટિથી વિચારતાં માલુમ પડશે કે સત્યામદથી આપણે સંસાર સુધારો કરી શકીએ છીએ, ન્યાત બતની ભાગીઓ દૂર કરી શકીએ છીએ. દિન્દુ મુમતમાન વચ્ચેના વિશેષો સમાવી શકીએ છીએ. અને રાજ્ય પ્રકરણી વિષયોનો નિર્ણય લાવી શકીએ છીએ. કાર્યની સરળતાને અર્થે આપણે વિષયોના ભાગલા પાડીએ એ વાસ્તવિક છે. પણ દરેકનો એક બીજાની સાથે ધાડ મંબધ છે એ વિમરણું ન ભેદએ. રાજ્ય પ્રકરણી વિષયો સાથે ધર્મને કે સંસાર સુધારાને મંબધ નથી એ વિચાર અયોગ્ય છે. ધાર્મિક શક્તિથી રાજ્ય પ્રકરણી વિષયનું છેવટ આપણે એક પ્રકારે લાવી શકીશું. ધર્મશક્તિને છોડીને આવેલું પરિણામ ખીજ પ્રકારનું હશે. રાજ્ય પ્રકરણી બાજતોનો વિચાર કરતાં આપણે રમકડા રમણતા છપન હબર અગાત સાધુઓને છોડી શકતા નથી, સુસભમાન બાકીઓ એવા રકીરોનો ખ્યાલ છોડી શકતા નથી દિન્દુ સંસાર વિષયપ્રકરણ કે બાળ વિવાદનો વિચાર નથી તજી શકેતો સુસભમાન પરા પ્રકરણને કોરે નથી, મેલી શકતા. બન્ને ધર્મવર્ણો પરસ્પરતા સબધમાં પ્રમ ઉભ્યા કરે છે તેના પ્રત્યે આંખ આડા કાન નથી કરી શકતા.

ખરે આપણી મુરકેલીઓ દિમાસય નેવડી છે, પણ જેની આપણી મુરકેલીઓ છે તેવાંજ રડાં માધનો તે દૂર કરવાને સાર આપણી પાસે છે. આપણે પ્રાચીન યુગનાં સંતાન છીએ હૈમ, યુવાન, ઇજીમ, વિષેર દેશની સમતાનના પુત્રી આપણે સાક્ષી છીએ આપણી સમ્યતાને સમુદના પાછી જેમ બગતી એવા થતા કરે છે.

ધોડીનારે રમેશો કહ્યું—અહાંથી રતનપુર દેટલે દુર છે ?

ગંગા—આર પાંચ ગાઉ દુરો !

રમેશ—તો પછી ત્યાં ખબર કેમ ના મોકલી ?

ગંગા—કાંઈ માથુસ મળ્યો નહિ.

રમેશ—હવા કાણે કરી ?

ગંગા—એક વેળને બોલાવ્યો હતો.

આ પછી રમેશો કહ્યું, ગંગા હું જરા ઉઘી જઈ છું. હવે કાંઈ ચિંતા નથી, એમ કહી સુઈ ગયો.

ગંગાએ રમેશની આકરી કેવા બાવળી કરી હતી તે તેનું જ હૃદય નાણું હતું. રમેશના પ્રતિ તેને પ્રેમ ઉત્પન્ન થયો હતો, તે આખી રાત રમેશના મુખપદ સામે જ નોંધ મૂકી, સવાર થતાં જ ગંગાએ બુપડીમાં જઈને મિલાવું નાંખ્યું. રમેશ સવારમાં પોતાની મેજે જ ઉઠીને બુપડીમાં જઈને બેઠો. આઠેક વાગ્યાને સુમારે વૈધ આવ્યાં, રમેશને નોંધ તેણે કહ્યું, હવે આખને આગમ થઈ ગયો છે, રમેશો તેને પોતાનું જાળખાણ આપી રતનપુરમાં ખબર મોકલેલા કહ્યું. વૈધે તેમ કહવા કેમુલ કહ્યું તે પછી તે ઘેર ગયો.

ખીજે દિવસે દરિનાથ શુકલ-નોઠર ચાકર સહિત ત્યાં આવ્યા જ રમેશને અને ગંગાને રતનપુરમાં તેડી ગયા.

દેસેક વખત રતનપુરમાં રવા પછી જ્યારે શરીર સાફ થઈ ગયું ત્યારે રમેશો કંઈક જીવવાને કહ્યું. કેમકે તે વજીવની પરીક્ષામાં પાસ થયો હતો, અને ત્યાં જઈને હવે તેનો વજીલાત કરવાનો વિચાર હતો.

દરિનાથની સ્ત્રીએ રમેશને રતનપુરમાં જ રહેવાનો આમ્રક કહ્યો; પણ રમેશના આમ્રકથી તેમને દરિનાથે તથા તેમની સ્ત્રીએ જવાની પરવાનગી આપી. પણ રમેશના જવાથી ગંગાને પાણુજ દુઃખ થવા માડ્યું તેની મનની ઇચ્છા તે કાંઈને કરી શકી નહિ.

જવાને દિવસ નક્કી કરી રમેશો સર્વ સામાન પેક કરાવ્યો, અને એકે-પ્રકારે એક સર્વને મળી આવ્યો. આ વખતે તારાની જિત્તિઓ બાવાઈ હતી. તેમજ રમેશ પણ તેની સાથે હવે બેનનો સગવડ રાખતો હતો. તારાના મનમાં રમેશને કરી લાગ કરાવવાનો વિચાર હતો પણ રમેશને તે વાત કરી શકતી નહોતી.

ગંગા અને રમેશની દિલચાલ તારા બારીકાઈથી તપાસતી હતી. તે અને એક ખીજની સાથે રેલમાં પડ્યાં છે તે તેના નજીવામાં આવ્યું. રમેશના જવાના નિશ્ચયથી ગંગા આજે ઉદાસ હતી તારાએ જ્યારે તેને ઘણાજ આમ્રક કહ્યો ત્યારે તેણે પોતાના મનની વાત તેને કરી હતી. રમેશ હતી વખતે જઈને મળવા ખાટે ગયો સર્વને મળી આવ્યો પણ ગંગા મળી નહિ. જ્યાં તેને શોધતો તે ત્રીજા માણે ગયો તો ત્યાં ગંગાને એક આરકામાં બોધાર આંસુએ રડતાં જોઈ. આ વખતેના બનાવથી રમેશના મનમાં પણ દુઃખ થયું, રમેશો કહ્યું, ગંગા ! તારો ઉપકાર હું આ જન્મમાં બહુ તેમ નથી. મારા જવાથી તારે ખુશી થવું જોઈએ, પણ આમ રડે છે કેમ ?

ગંગા—મેં આપના ઉપર કાંઈ પણ ઉપકાર કર્યો નથી. મેં તો માત્ર મારી દરજ્જા બળતી છે. આપના જવાથી આપના દર્દન હવે થશે નહિ તેથી મને રડવું આવે છે.

રમેશ—મારે કંઈ અર્થ જનું પડે છે તારાં લગ્ન કરવાની વાત મેં દરિનાથ શુકલને કહી છે કાંઈ મારો વર મળી શકે તારાં લગ્ન કરશે તેથી હું પણ સુખી થઈશ. મને તે વખતે હું દેવાવીશ તો હું પણ તારા સુખને જોઈ સુખી થઈશ.

તે માણસે કહ્યું કે ધરમાં ખુન થયું છે. આ ધરના. માલીકે વખતે આજે મીઠાબાની આપવા બોલાવ્યા હતા. અને જ્યાં તેને ત્યાં ગયા કે એક માણસને પીરતોલ છોડી મારી નાખ્યો નેથી હું ત્યાંથી છવ લખતે નાહું છું.

આ માણસ તે દેવદત્ત પાઠક હતા. તેના કહેવા ઉપરથી સ્વામસુંદરને પોલીસે ખુન કરવાના અપરાધ માટે કેદ કર્યો. સ્વામસુંદરે ધણું જ કહ્યું કે એ સર્વ છુટારા હતા અને મેં મારો જીવ બચાવવાને માટે ગોળી છોડી હતી, કાઈ ખુન કરવાને માટે નહિ, પણ તે કહેવું પોલીસે માન્યું નહિ.

મેજસ્ટ્રેટ પાસે કેસ આપ્યો. દેવદત્તે પ્રયત્ન જોવાર સાક્ષી તરીકે જુબાની આપી. રમેશનું બીજું કોષ અહીં નહોતું. માત્ર હરિન્દ્રાચ શુકલજી. તેમના તથા તારાના આશ્રયથી રમેશ તેના તરફથી વધીલ તરીકે રોકાયો અને ધણી માધાકુટે સ્વામસુંદરને નિર્દોષ ઠરાવી છોડાવ્યો.

સ્વામસુંદરે રમેશની માધી માગી હમેશાં સજ્જન માણસો પોતાની સજ્જનતા બૂલતા નથી. સ્વામસુંદરે રમેશને દુઃખ આપવામાં બાકી રાખી નહોતી તો પણ રમેશો તેને ખુનના મુકદ્દમામાં સદાય દરી છોડાવ્યો અને પોતાની સજ્જનતા બતાવી આપી. સ્વામસુંદરે કહ્યું, બાઈ! મેં મોહમાં પડી તને ધણું દુઃખ આપ્યું છે તારાની સાથે પણ મેં ધણું જ અનુચિત વર્તન ચલાવ્યું છે. પણ આ વખતે કે જે વખતે કોઈ મારું નથી તેજ વખતે તમે તમારી સજ્જનતા બતાવી છે. હું તમારી કામા માગું છું. બાઈ! આ સર્વ સમ્પત્તિ તમારી છે, તે હું તમને પાછી આપું છું. હો આ વીલ અને હવે મને શાંતિથી ભગવદ્ભજન કરવા જવા દો.

આ જોઈ રમેશ પણ ગળગળો થઈ ગયો અને તેણે સ્વામસુંદરને પોતાની છાતી સરસો ચોંચી અને તેની મિશ્કત સેવા નાખુચી દર્શાવી

ત્યાર પછી યોડાક દિવસે સ્વામસુંદર ભગવાં વચ્ચ પહેરી રમેશ પાસે આવ્યો અને પોતાના કાથમાંનું વીલ તેને આપી કહ્યું, બાઈ! આ વીલ અને આ મિશ્કત સંભાળો; હવે મારું મન હંસારમાંથી છૂટી ગયું છે હું મારા પાપનું પ્રાયશ્ચિત્ત કરવા જઈ છું. ભગવાન તમને શુખી દેશે તેજ મારી ધન્ય છે. એમ કહી ચાલતો થયો.

તમામ મિશ્કત પાછી રમેશને મળી ગયા અને રમેશ સુખમાં દિવસો વિતાવવા લાગ્યા. તારા મના મુખે શુખી થતી અને ધણીવાર બને જઈ પાછલી વાતો સંભાળી આનંદ પામતાં.

સમાપ્ત.

પ્લેગનો અજમાવેલો પ્રયોગ.

લીમડાનાં ૨૦૦ પાન અને ૨૦ મરી બને વાડીને ૧ શીશો ભરાય તેટલું ૧ શેર પાણી ઉમેરી ખલમાં ખૂન લમેટીને તે પાણી નીચોવી ગાળાને શીશામાં ભરી રાખવું તેમાંથી પ્લેગરાજા દરગીને નવરાક પાણી દર અર્ધા દલાકે પાવું આ પ્રમાણે મટનાં મુઠી અર્ધા અર્ધા દલાકે તેજ પાણી પાવું. અને તે ગાળા લીધેલા લીમડાના પાનના ક્રયામાં અર્ધાભાર ચરીણ મેળવી વાડીને લુગટી બનાવી તે કયા ગોળ ઉપર મુકી પાટો બાંધવો તેથી પ્લેગ મટી જશે.

તેમજ લીમડાના પાનનો રસ રોજ સવારમાં અધોગ પીવાથી તે માણસને પ્લેગ થતો નથી (આ ઉપાય અજમાવવા બલામણ છે)

તાવનો પાવડર—અમે તેવો રોજનો, દાદીઓ, એકાતરીઓ, ઝેરી, ચોથીઓ તાવ એકજ દિવસમાં મટે છે માથું ઠંડતરે છે ને ચક્કિ આવે છે. ડાખીની ટી. ૦-૮-૦, ત્રણની ટી. ૧-૦-૦

ટોનીક પીલ્સ—ચરીરની ચક્કિ પડી જતી, દેહો શટવી, માથું ચરેકું રહેવું, દસ્ત સાથ ન પવો, મેચેની, ઘાતની નખાણ વિગેરે મટાડી ચરીરમાં ચક્કિ આપી, ઘાતુને વધારી ઘટ બનાવે, છે ને ચરીર પૂષ્ટ બનાવે છે. ડાખીની ટી. ૧-૦-૦, ત્રણની ટી. ૨-૦-૦.

હવે કેટલીક તરિકા—

ક્રમાં નથી અને તેથી જ ઘણા સંસ્કૃતો જે પાછળથી-આઢકો વધ્યા છે તેમને જે મામથી અંકો મોકલી તેમનું વર્ષ જે માસથી ગણવામાં આવ્યું છે માટે તેમણે પાછલા અંકોની અમારી પામે દયમણી ન કરવાની મંદેરઆવી કરવી. ચાલુ મોઘવારીમાં અમારે માસીક અને ગ્રેસ ચલાવવું એ બંને કામ ઘણું મુશ્કેલી બનેલું યર્ષ પડ્યું છે. કારણ કે ગયા અંકમાં જણાવ્યા પ્રમાણે કાગળોની અસલ મોઘવારીમાં ચાલુ જે રૂખીઆના સર્વાંગમાં આ માસીકને ચી રીતે નિભાવી ગમ્વું એ મોટો પ્રશ્ન થઈ પડ્યો છે અને નિર્ણય કર્યો છે કે સવાળમ તો વધારણું જ નહિ, પણ ઘોડી ઘણી ખોટ બરી રેલી. અને તે આજ રાખીએ છીએ કે આવતા વર્ષમાં તમામ માહકો કાયમ રહી અમારા આ સાફસને વધાવી લેશે. અને નવા માહકો કરી મોકલવા માટે દાંધક તરફી લેશે.

X X X X
ચાલુ લડાઈએ તો કોઈ રાક્ષસનું રૂપ ધારણ કર્યું હોય તેવું જણાય છે. હજી તેનો ક્યારે અંત આવશે, અને માણસો તથા પૈસાનો બચાવ ક્યારે થશે તે કહી શકાય તેમ નથી. તેને અંગે આપણા કિંદુરતાતમા આપણને ઘણીજ હાડમારી ભોગવવી પડે છે. અને દરેક બીજા મોઘી ચવાથી ટુકી કાઢીમાં ફેલાઈને તો પોતાનું ચી રીતે પુરું કરવું એ સવાલ થઈ પડ્યો છે. વેપાર રોજગાર કરનારાઓને પોતાનો માલ વિશ્વાસતથીજ આવતો હોવાથી અને તે હાલ આવતો નહિ હોવાથી તેમજ આવતો હોય તો ઘણોજ ઘોડો આવતો હોવાથી ઘણુંજ તુકશાન ખમવું પડ્યું છે અને સર્વ કોઈ આ લડાઈનો જલ્દી અંત આવે તેવું ઇચ્છે છે. પણ તેમાં કંઈ ચિન્હ દેખી જતાવું નથી.

રૂઝિયામાં પાછો ફરી બગવો જાગ્યો. ઇટલીએ આટલા વખત સુધી લડી લડીને જ કંઈ લીધું હતું તે માત્ર એક અડવાડીવાર્માજ ગુમાવી દેવું પડ્યું, કે જેથી તેની બંધારે બીટીજ તથા ફેબોને જવું પડ્યું છે. અમેરીકા તો હજી હાલમાં જ તૈયારી કરવા લાગ્યું છે. આવા લડાઈના કોટાકીના યયોગમાં આપણી સરકારને પૈસા અને માણસો પોતાને માટે જોઈએ અને બીજા મિત્ર રાજ્યોને મદદ કરવાને માટે પણ જોઈએ તે બંધી અનેક પ્રકારની અડચણોમાં આપણે આપણાથી બનતી મહત્તી મદદ આપણી સરકારને કરવી જોઈએ આપણી ખરી વશાહરી બતાવવાને ઇચ્છે આપણને આ પ્રસંગ આપ્યો છે. અને તેજ પ્રમાણે અંગ્રેજ સરકારને આપણે આપણાથી બનતી મદદ કરી છે અને હજી આ લડાઈનો અંત જલ્દી આવે તેને માટે આપણે આપણાથી બનતો ભોગ આપી આપણે આપણી લાવકાત બતાવવી જોઈએ.

X X X X
આજકાલ સ્વરાજ્ય મેળવવાને માટે ઠેકાણે ઠેકાણે સભાઓ યર્ષ રહી છે. અને કૌંસિસ અને લીગે ધરેલી યોજના પ્રમાણેનું સરકાર પાસેથી સ્વરાજ્ય મેળવવાની માગણી થઈ રહી છે. ગુજરાત રાજકીય પરિવર્ત્ત ગોધરા મુકામે મદાતમાં મોહનદાસ કરમચંદ ગાંધીના પ્રમુખપણા નીચે તા ૩, ૪ અને ૫ મી નવેબરના રોજ બરાઈ હતી. ૫ મહાદાસના એક ખુલાસાં આવેશ મામમાં પણ આ પરિવર્ત્ત દળને માણસોએ ભાગ લીધો હતો અને તેથી ગરબમાં માણસો પણ માનમાં નહોતા એમ કહીએ તો ચાલી શકે સંપત્તિ કામકાજ ગુજરાતીમાંજ થયું હતું. પ્રમુખનું બાપન અને આ અંકમાં આપેલું છે. તેમાં પ્રથમ જ્ઞાન મી. ઝીજાએ સ્વરાજ્ય માટે કરાવ મૂક્યો હતો તે ઉપર તેમણે હાક અને મુસલમાનોએ એક ધવાને અને દેશ માટે અને તે જોડમત અને મુશ્કેલીઓ કાઢવાને પણ એક દાંદી પ્રજા તરીકે આગળ વધવાને તૈયાર થવાને ઉપદેશ આપ્યો હતો તે ઉપર મી. તીલકે રજા આપનાં જણાવ્યું કે ખેડૂતોમાં પણ હવે તો સ્વરાજ્યનો સવાલ ચર્ચાય છે. કાળા ગોરાનો પ્રશ્ન નથી તેના અર્થ તેજ છે કે દેશના કાર્યવારમાં અમારો અવાજ મહે સ્વરાજ્યની યોજના ધરતો વરીવટ કરવા માટે છે. વિગેરે વિવેચન કરીને આ

મહોદા ગામેગામ રથાપરાનો, પદ્મના રીવાજો ને મરણ કે લગ્ન પ્રસંગે યથા હદ ઉપસૂત ખર્ચો નહિ કરવાનો, જાહેર રસ્તા ઉપર રડવા કુટવાનો ચાલ બંધ કરવાનો વિગેરે ઠરાવો રજુ થયા હતા અને તે પાસ થયા હતા તેમજ ૧ જે બાળવિધવાઓ રાજ્ય ખુશીથી પુનર્લગ્ન કરવા ઇચ્છતી હોય તેમના કાર્યમાં પ્રતિબંધ ન કરવા અને લગ્નને પુનર્લગ્ન કરવાની ઇચ્છા ન હોય, તેઓ સ્વતંત્રપણે પવિત્રતાથી પોતાનું સુખસાન કરવાને યોગ્ય તારીખ લાઇ શકે તે માટે ધાર્મિક અને ઉન્નત જ્ઞાન ગાળી લોકોપયોગી કામમાં મદદ કરી શકે તેટલા માટે સેવાસદન કે વનિતા-વિશ્રામ જેવી સંસ્થાઓ ખોલવાની ભલામણ કરવાનો; ૨ શાંતિ બંધનો નાંખી કરવાને માટે રાજસ્થાનમાં પેદાન્યાતો એકત્ર કરી બધા રોડી બહેવાર હોય ત્યાં બેઠી બહેવાર પણ સાર કરવાની ભલામણ કરવાનો, અને ૩ અત્યજ વર્ગને હવે સ્થિતિમાં મૂકવાનો વિગેરે ઠરાવો યથા હતા.

સસાગ સુધારા પરિયત્નના આ દરારોમાંથી કેટલાક તો ઉપયોગી છે ત્યારે છેલ્લા ત્રણ વિધવાને પુનર્લગ્ન કરવાની ભલામણને, માતિજ થતો તોડી નાખવાનો અને અંતરમાં માથે સ્પર્શ કરવાના આ દરારો સર્વને બાંધે દોષ સમ્ભવા અસંભવિત છે આપણા હિદમાં સનાતન ધર્મનાં, બીજાં એવાં લોકો રોપાયેલાં છે કે જેને ઉમેરી નાંખવાનો પ્રયત્ન કરનારાઓએ આજ સુધી તો નિષ્ફળતા મેળવી છે. અને હવે પણ જેમનો તેવો આશંકા દરો તેઓ પણ નિષ્ફળ થવાનાજ.

જો કે ગોધરામાં મહાત્મા ગાંધીજીએ અત્યંતજોની પરિષદ ઢેડકડામાં ભરી, તેમા ધણા સુધારાવાળાઓએ બાગ લીધા, તો પણ તે પરિષદ જનસમાજમાં પ્રિય થઇ પડી નથી ગાંધીજી જો કે ગમે તે ધારતા હોય કે માનતા હોય તો પણ તેવું આમર્થ્ય જ્યાં સુધી આપણામા આવ્યું નથી ત્યાં સુધી આપણે તેમના પગસે ચાલી શકીએ નહિ અત્યંતજોને એમ સુધારી શકાશે નહિ. ૧૯૩૪વ્ય પરિષદમા બાગ સેનારા લગભગ દસ આર હજાર માણસો હતા જ્યારે આ અત્યંતજો પરિષદમા બાગ સેનારા હજાર એ હજાર માણસો કેમ હતા ? અને તેમાં સસાર સુધારા પરિષદમાં બાગ સેનારાજી સુધ્યવે કરીને હતા ગાંધીજીએ અત્યંતજોને અડકવાનો આગ્રહ કર્યો અને મેજ એપનો રસ્તો કે એમ સૂચવ્યું પણ અભાગ માનવા પ્રમાણે તો તેમની આ મોગમાં મોટીજી મંચ થયેલી જણાય છે એમ એક ખીજને અડકવાથી અને એક ખીજનું ખાવાપીવાથી તો આપણી કિન્નતિ થઈ જતી નથી પણ કલગી અધોગતિજી થાય છે અને વર્ણસંકરતા ઉત્પન્ન થાય છે હજી આપણે કિન્નતિ કરવાની છે. કોઈ અવનતિ કરવાની નથી.

જે માણસોને જેવા બનવું હોય તેમણે તેવા માણસોની સોબત કરવી જોઈએ અને તેમના જેવા આચાર વિચારોને પ્રેરણા કરવા જોઈએ આપણે જો શુદ્ધ બ્રાહ્મણત્વનો અનુભવ કરવો હોય તો પત્રી ઢેઢવાડામાં જઈ સ્પર્શ સ્પર્ગ કરવો કે ખાવા પીવાનો બાધ ન મણવો એ તો આપણું બ્રાહ્મણત્વ ગુમાવનાર અને શુદ્ધ બનાવનાર જ છે અને તેથી ગાંધીજીની આ વાતને કોઈ પણ સનાતન ધર્મી તો શું પણ ખરો હિંદુ પણ માની ચકરોત નહિ, પણ બસે સુધારાવાળા કે આર્થ સમાજરો કે પ્રતિભોજન કરનારાઓ તેને વનાવી લેતાં આ પ્રિય ધી આ સાચોનો એક જુદો લેખ વાંચવા બધામણુ છે.

હીંદમાં સ્વગજ્યની ચળવળ આસે છે જેથી હીંદને શુ શુ હકો આપવા તેની સ્થિતિ તપાસવાને માટે હોંદી પ્રધાન મી મોન્ટેગુનાં શુભે પગલા દિશ્કીમા થઇ ચૂક્યાં છે. અને હિંદના આગેવાન પ્રતિનિધિઓના ઉપ્યુરેક્ષનોની સુવાદાત લેવાય છે. હાલ સુધીમાં સર્વ ઉપ્યુરેક્ષનોએ કોંગ્રેસ અને લીગે ધડેલી યોજના પ્રમાણેનું હોંદને સ્વરાજ્ય મળવાની માગણી કરી છે અને આંશા સખીએ છીએ કે જેવા રીતે હિંદે પોતાની વફાદારી બતાવી છે તે- વીજ રીતે સંસ્થાનોના જેવુજ હિંદને સ્વરાજ્ય આપી દિંદની લાખા વખતની આશાને સર- હાર પૂર્ણ કરશેજ.

દેશોપલિતી વધારે ગળવગવાગા મુગલ, કલમ્તા, આદિ સહેરોમા એ લાગળી ઓછી છે અંત-
ત્રેનો સસર્ગ દુઃખાની હીમાયતમા અત્યંત પત્તેનો પ્રેમ નેટશે ઉત્તેજક છે તેના કરતા આચા-
રજ્ઞતાનો પવન વધારે ઉત્તેજક છે

વ્યવસ્થા નોડતાની—આગાર નજીક દાખલ કરવાની જે હીમાયત કરવામા આવે છે, તેમા
આપણા અલગ બહુઓનુ પણ અદિતજ છે, કારણ કે જનસમાજ પતિન યવાધી મર્દ પ્રજા
વધારે દુખને પ્રાપ્ત થાય છે

સ્પર્શસ્પર્શતાનો વિચાર અને વિવેક—સ્પર્શસ્પર્શનો વિષય જેવો પ્રમદ છે તેરોજ
સૂક્ષ્મ છે દેવ આદિતા તેમા ગદ્ય નથી, તેમ સારા નરસાના પ્રશ્નો પણ તે નિવામક નથી,
એટલુંજ નહિ પણ સ્પર્શસ્પર્શનો વિચાર હમેશા ઉચ્ચનિમણુ ઉપર આધાર રાખે છે, એમ
પણ નથી, વિવિધ પ્રકારનાં દ્રષ્ટાંતો લઈએ આર્થશાસ્ત્રી પરપુરને સ્પર્શ ન કરતા પતિજતાને
આજા કરે છે હિન્દુઓ રત્નસ્વધા સ્ત્રીને સ્પર્શ કરતા નથી રમયાન જનારાઓથી રસ્તે જતા
લોકો આધા ખસી જાય છે. મનુષ્યસૌમ્યવાળાને આર્થ શાસ્ત્રી સ્પર્શ કરતા નથી નાંદેતો નાગર
આજાણુ પોતાના નાણા વિનાના પુત્રને પણ અડકતો નથી. એટલે શું તે બધા ઉપર તેમના દેવ
સમજવા ? અને જો નથી અડકાનું તેને ખગળ સમજવા ? વળી પ્રીત પ્રકારના દૃષ્ટાંતો લઈએ
જડપથી ચાલતા સચાના ચક્રને અડકવાની એન્જનીયર ના પાડે છે, વિજ્ઞાનીનું જોમ પહેતા તારને
ન અડકવાની જાહેરખબરો ચોરેલી ટોચ છે, કાંઈકેય ચાંચિયુ મઠ્ઠથી અલગ રહેવા બહામણ
કરે છે, ગાગમાં દુલ્હણાદિને અડકવાની મનાઈ કરી હોય છે; અગ્નિને અડકનાની માળાપ પોતાના
ખાજને મના કરે છે આ ઉપરથી શું ને તે સ્ત્રીને નીચી યદ્ય ગદ્ય ગણાય છે ?

સ્પર્શ એ સ્વેચ્છા બાબત નથી વિષયોને ભગવાન 'માતસ્પર્શ' સ્ત્રીને વ્યવહાર છે. રબ્દ
અને સ્પર્શ એ મસ્કરોને પ્રેરવાના, પનટવાના અને પાપમાલ કરવાના મગવાન માધતો છે.
સ્પર્શની અપ્રેમય શક્તિ હીમા વિચારથી કે મામાન્ય મનુષ્યથી પણ અસાત છે ! સ્પર્શ એ
સગતું વિશિષ્ટ તથા મ્યુગ અરૂપ કે સગતી પરિજ્ઞામ પરપરા શ્રી ભગવાન ગીતામાં પ્રકાશે છે
(ભ ગીતા અ ૨ શ્લોક ૧૨-૧૩) સ્પર્શ નો ધીરે ધીરે મધાનો ત્યજવાનો છે ! નિર્મળ
નિરદ કાર, યવાનું છે

વળા એ પણ ધ્યાનતા રાખવાનું છે કે જો સુરોપને આદ્યો રૂપ માને છે તેમને ભારત
વર્ષની સસ્થાઓનું માહાત્મ્ય સમગતપુ કહેન છે પણ વારતવિક રીતે આ દેરાની પુરાતન
શાસ્ત્રાઓ મરજે છે અને આ દેવની સસ્થાઓ તે શાસ્ત્રાઓને નિરસજો અને હરતાથી
માધવાને યોજાએલી છે એ બાવનાઓને સાર તો એજ માર્ગો છે આર્થોતી અધિકારવ્યવસ્થા
અતિ સૂક્ષ્મ વિચાર ઉપર રિપત યથેવી છે સ્પર્શસ્પર્શના વિષયમા પણ તે સૂક્ષ્મવિચાર આર્થોમા
સુદૃઢ ધણેલો છે, એ વાત ગ્રહ, નાપક, ગમાગ, ચાંડાલ આદિ સમયે દરેકની મિત્ર વ્યવસ્થાના
દશનથી સ્પષ્ટ થાય છે

આર્પાવતો એ કર્મભૂમિ છે, આર્થોતી ભૂમિ છે, તેનાં આર્થ સત્તાનો વર્ણવ્યવસ્થા વડે
ઉચ્ચતમ ગતિ પ્રાપ્ત કરવાના માર્ગો જાગવી રજા છે નિરતિ ધર્મને, મદત્તમ હેતુઓ સિદ્ધ કરવ
માર તેમજે સ્તીકાર્યો છે, એટલે તેમને નિષેધ નડે છે, પતિતને કાષ પાતક નથી અમડાપુ ન
અમડાનું એ તો પોતાની ધારિક ભૂમિ ઉપર છે.

સ્પર્શસ્પર્શનો વિચાર વિવકને અધિન છે જ્યાં સ્પર્શ કરવાનો નથી ત્યાં મન્ને એક
બીજાને અસ્પર્શ છે આજણુ મમજે છે કે મ્દારે ડેડને અડકવાનું નથી તેથી તે દૂર રહે છે
અને ડેડ સમજે છે કે મ્દારે આજણુને અડકવાનું નથી, હું એને અડું તો મ્દારે પડું, એ
ડહાખણી એ દૂર રહે છે સ્પર્શને વિવક એ બન્ને પક્ષના પરસ્પ ના અધિગમના વિગાગ અને
સમન્વુતીનું પરિજ્ઞામ છે અને તે અનુસારજ ક્રમણુ અંતરને ગરમામાં પણ પોતાના િત્તદિ
બંધઓને પોતાના કર્તવ્યન બાન કરાવે છે

ગાંધીએ પ્રસિદ્ધ રીતે ત્યાગ કર્યો છે તે ત્યાગની સાચે તેમની આ પ્રવૃત્તિ સમનશીલ થતી નથી. પ્રાચીન આર્યત્વ તરફ ધસતા વિચારો જાણે સામા આવતા સમયના પૂરમા ધમધમી જતા દેખાય છે.

પશ્ચિમ વિદ્યાના વારસારૂપ વાસનાઓ—મી ગાંધી મેંઘવારી તથા પ્લેમને સાર દીલગીર યાવ છે પણ મી. ગાંધીને શું એ અબજુલું છે કે કે, ધર્મ, માખણ, ઇત્યાદિ પદાર્થોને પોતાના સ્વાર્થને સાર પરદેશ મોકલી દેનાર મનુષ્યોએ મેંઘવારી અને શુખમરો ધણે અશે વધાર્યા છે? ગમે તે માગે દ્રવ્ય મેળવવાની લાલસા, મેળમેળે તરફ પ્રવૃત્તિ, નિયમમા રહેવાની અનિચ્છા, પવિત્રતાની ભાવનાઓની શિથિલતા, એ બધા પશ્ચિમી વિદ્યાના વારસાઓ છે. મહા મારી એ તો દેશના પાપનું ફળ છે. હિન્દુસ્થાન 'કર્મભૂમિ' છે, માટેજ પ્રભુ તેનું પાપ સહન કરી શકતો નથી. ધણે અશે આચારના આદર્શરૂપ ગુજરાત દેશમાં આચારભ્રષ્ટતાના સિદ્ધાંતો વાવેટો ફરકે અને સન્માનિત યાવ એનાથી વધારે શોચનીય શું હોઈ શકે? અને એવી ગુજરાતે જમિના પાટનગરમાં તેજ વર્ષે મરણી શરી નીકળે, એમાં મ્યુનીસીપાલિટીને બધો દોષ થા સાર દેવો?

મીં ગાંધીને વિચાર કરવાની વિનંતિ—મીં ગાંધી અનેક બાબતોમાં આધુનિક અગ્રણીઓથી જુદા વિચારો ઉપર આવ્યા છે; તેઓ અર્ચાજી જીવનથી વિરુદ્ધ છે, સત્યને મેળે સ્વરાજ્ય સેવા પણ ના પાડે છે તેમને કદાચ આ વિષય ઉપર વિચાર કરવાનો વખત મળ્યેથી જણાય આવશે કે સ્વરાજ્યની બાબતમાં અલગ વર્ગનો પ્રશ્ન આમળ કરવો, એ તો એમના રાજકીય પ્રતિપક્ષીઓનાં અનેક બહાનામુંતું એક બહાનું છે.

મીં ગાંધીને અમે શું કહીએ? જેણે પાલ્લેટમાં, ભૌતિક બળમાં યુરોપ ને જાપાનની મહત્તામાં અધશ્રદ્ધાનો ત્યાગ કર્યો છે તેને વધારે શું કહીએ? તેમના પોતાનાજ શબ્દોમાં "હિન્દુસ્થાનમાં કર્મભૂમિ છે, બાકીની ભોગભૂમિ છે." "હિન્દુસ્થાન ધાર્મિક સામ્રાજ્ય ભોગવવા યોગ્ય છે" મીં ગાંધી જેવાએ "આમ તેમ અજાણવાનું" નથી તેમણે તો "આધુનિક પ્રાચીન પગને ઠેકાણું" રાખવાના છે.

પોતાનું વિગુણ હોય તો પણ તે માફ છે, એમ કહેનારા મીં ગાંધીને સ્વ-ધર્મ-માર્ગ નહિ ક્યે એમ કહવાના કરતા હકપને ખેદ યાવ છે. મહાત્મા પદના ઉપાસકોએ સ્વને ત્યાગવાનું છે, નિસ્વ બુદ્ધિ કરી સ્વ-ધર્મને સેવવાનો છે અને સ્વ-ધર્મનાં માર્ગદર્શક શ્રેષ્ઠ ઉચિત્ત્વ યથા નથી જે સામગ્રીથી આપણું ચીરજીવિત્વ છે તે આમગ્રી તેની સમકક્ષીન હોવી જોઈએ અને એ આમગ્રી તે આર્યોનાં ધર્મશાસ્ત્રો છે.

એક પ્રકારના વિચારોને સ્વીકારી સેવા અને પછી તેને દૃઢ મનથી કાર્યમાં પરણિત કરવા પ્રયત્ન કરવો, એ આત્મબળ નથી. કદાચ મનોબળ કહેવાય, તેવા પ્રકારનું મનોબળ જર્મન કેસર દાખવે છે, મીસ પેન્કહર્સ્ટ, મીં સુનીલાલ સરખાએ અને હોર્ડ કંઝને પણ દાખવ્યું હતું. મનોબળનું માહાત્મ્ય નથી, પણ મનોબળના સદુપયોગનું માહાત્મ્ય છે.

મીં ગાંધીનાથી એ અબજુલું નહિ હોય કે જનસમાજને લાભ કરવો કઠિન છે પણ કાનિ કરવી રહેલી છે સ્વરાજ્ય પ્રાપ્ત કરવું મુશ્કેલ છે પણ આચારભ્રષ્ટતા વેધારવી રહેલી છે, સમાજને નિષ્ક્રિયમાં સંક્રમિત કરવો કઠિન છે (તે કાર્ય વધારે કઠિન થતું જાય છે), પણ સમાજના બધા-જોને તોડવાં તેટલા કઠિન નથી. વધારે બળવાન વ્યક્તિઓની અસર વધારે વિગતન હોય છે અને તેવી બળવતી વ્યક્તિઓ અનિષ્ટ માર્ગમાં પ્રવર્તે, એ દેશના હુમ્મોગનું ચિન્હ છે. મીં ગાંધીને પોતાને જે સ્વરાજ્ય વિષે મદદ થકા છે તે વિષે તો હું કહેતો નથી, કારણ તે પ્રાપ્ત થનામાં મુશ્કેલીઓ "હીમાલય જેવડી" તેઓજ જણાવે છે, તે મિદ્ધ યવાની તેનની થકા બલે રહ; પણ શ્દાણી કરવાના કેસરીઆ દ્વધના કાઠાધ્યામોંડેડ ધોરણોનો ગય પડી ન જાય તે સાચવવાની જવાબદારી તેમને સિરે છે. દરેક નેતા તેના અનુયાયિઓને તદશે ગુરૂ છે અને તદનુસાર પ્રવૃત્તિઓના પાપપુણ્યના તે આગી છે, એ ધાર્મિક જાનના મીં ગાંધીના ધાર્મિક હૃદયમાં પ્રેરી અને વિરમીએ છીએ.

હાનિનો નર્થાં કોં કોં આનંદની વાત છે. મેગ દરતા રોગના બપથી ધણા માણસો મરે છે. કાપડો શરૂ પારની માધી મરિયા જતાં દિમત રહે છે તેમજ પ્લેગ અટકાવવાને યોગ્ય કાપડો આણેન્ડ-નર્થાં દિગત રહે છે પપીતા સળથી ધણા લોક મને કહને કઈ ખુલાસા પડે છે તેમને યોગ્ય ઉત્તર આપવામાં આવે છે પપીતાને હાથે, મળે કે કેડે તેનાં છીડ-પાડીને બાંધવાથી શરીરનાં છીડ હાનિ તેના પગાણુઓ લોહીમાં પ્રવેશે છે ને લોહીના પ્લેગનાં જંતુઓ ઉછરી શકે નહિ એવા ફરજ કરે છે. માણસોની પ્રકૃતિ મિન્ન મિન્ન પ્રકારની હોય છે. એ-ડીવામાં જુલાય કાવાનો રચાવ છે પન્ કેટલાક માણસોની પ્રકૃતિ એવી હોય છે કે તેમને એ-રડીઆથી મુલાકા યતો નથી આવ્યા મનુષ્યોની મંખ્યા જુલ હોય છે તેરીજ રીતે કેટલીક પ્રકૃતિવાળા મનુષ્યોને પપીતા બાંધ્યા હતા કરચિત પ્લેગ થયો જણાય તેથી પપીતાની પેગ અટકાવવાની રીતની ના પાડી રમય નહિ. લગભગ બે ત્રણ લાખ માણસોએ ગુજરાતમાં પપીતા બાંધ્યા છે તેમ પપીતા જુલ માણસોને તેમની બીજ પ્રકૃતિને લીધે બચાવી શકે નહિ તે ઉપરથી લોકોએ મેગ પમ પપીતાના પ્લેગ પ્રતિબંધક ગ્રામમાં અગ્રહા ધરવી ઘટલી નર્થાં ધણુ તેનો ઉપયોગ ધણા લોકો કરે એવી અનુદ્યતા કરવી એમને ને બીજા લોકો સાથે તેના પરિણામની મર ખામણી કરવા ક્રિમાહીત યુ જોએ પ્લેગ દુપીન માગેમાથી પ્લેગ તદન નિર્મૂળ થતા સુધી પપીતા ટંગે શાથી રાખવા મગવામાં રાખ્યાથી શરીરે બાંધ્યા, જેટલો લાભ થતો નર્થાં.

પપીતાનો વીછીના ડંગ મારે ઉપયોગ-વીછીનું એર પપીતાને ધસીને ચોપડાયાથી પાય મીનીટમાં નિર્મળ થાય છે પપીતાને વીછી ડંગ મારે છે તો વીછી મરી જાય છે.

પપીતાનો મર્પના એર મારે ઉપાય-સાપનું એર ધણુ પપીતાને મુગત ધસીને ચોપડાયાથી ઉતરી જવાની આશા રહે છે

લમરી, મધમાખ આદિ છવોનાં એર પપીતા ચોપડાયાથી ઉતરી છે. પાડોશના ઘરોમાં ઉદર તથા માણસો પ્લેગથી મર્થાં છતાં કેટલાક ઘરો જેમાં પપીતા રાખ્યા હતા તેમાં ઉદર તથા માણસો પ્લેગથી બચ્યા ન બચ્યાના મરગાદાર આનરી યદ છે પણ આ સંજથી વિશેષ અગત્યથી જરૂર છે. પ્લેગની વધતે મદીમનામની મારે પપીતાના અડની બનાવેલી ગોળીઓ દરરોજ સવારે ધણા માણસો ખાવા લાગ્યા છે સહુ ગોળીઓ પ્લેગના દરદીને ખવડાવ્યાથી પ્લેગ મરે છે. બંગાળના લોક ગેગ લગે પપીતા ને બીજા હાથે 'આસેનીક એમ્યુલેટ' પ્લેગથી બચવા બાંધતા હતા એવું દલકાતા હા થોમ લખે ન. હોમીઓપથીક આસેનીક ધણુ પ્લેગના દરદીના મરડીર છે

પપીતાની હોમીઓપથીક ગોળીઓના છીજનું દરદીમાં ઉપયોગ-પપીતાની હોમીઓપથીક ગોળીઓ મોક અને મર્થાં ઉત્પન્ન થએલાં દિરદીરીઆ, મોંઘા આદિ મગજના દરદીમાં રામબાળ ઉપાય છે

પપીતાની ગોળીઓ પ્લેગ ગિવાયતા દાટીઆ તથા ખીજ જાતના તોવો જેમાં દરદીને રાદ વખતે તરમ લાગે ને હતા તાવ વખતે તરસ ન લાગે એવાં ચિન્ડો હોય તેમાં આથરદાનક મુગત શાન્ક કરે છે

પપીતાને વાચીને તેનાં ઝાડ આપણા દેશમાં ઉગાડવાથી ધણુ લાભ થવાને સંભવ છે. બીજા કાજ હોવાથી તેને ઉગતા વિષમ થાગ તો થેઈ મેવવુ પડે છે. સરકાર અને દેશી મજબો પોતાનાં લંગેલેના પપીતાનાં ઝાડ કહેરે તો તેમને સારી આવક યાવ ને લોકને પપીતાને તેમથી નીકળતું મરીદીના મરતાં મરે

મુગજના-પપીતા, ને પપીતાની હોમીઓપથીક ગોળીઓ, તેમજ આસેનીક, વિગેરે હોમીઓપથીક દવાઓ, યજ્ઞાન મના બાપે ત્રિકમ લગવાનની કં. સારંગપુર, અગાધારદેવે છે.

દાન કરે તે નથી એ સ્વેચ્છા આનંદની વાત છે. રાગ કરતાં રાગના બંધથી ઘણું માણસો મુકે છે. સાધુના દુઃખ દુઃખની સાથે નાશિત જતા દિગત રહે છે તેમજ પદેમ અટકાવવાને મોઢાલા કપાલથી આપેલા નિમિત્ત દિગત રહે છે. પશીના મળથી ઘણા લોક મને કહેને કંઈ ખુલાસા પૂછે છે તેમને ચોખ્ખો ઉત્તર આપવામાં આવે છે પશીતાને હાથે, મળે કે દેડે તેનાં છોડ પાડીને બાંધવાથી શરીરનાં છોડ દાન તેના પગમાંથી લોહીમાં પ્રવેશે છે ને લોહી પદેમનાં જાતે જીવી શકે નહિ એવા કહેવા કરે ને. આજીવોની પ્રકૃતિ મિન્ય મિન્ય પ્રકાશની હોય છે એવી ટીકામાં જુલાય કરનાનો રચાવ છે પદેમ કેટલાક માણસોની પ્રકૃતિ એવી હાય છે કે તેમને સ્વ-રંગીઆથી જુલાય થયો નથી આવા મનુષ્યોની સખ્યા જૂજ હોય છે. તેવીજ રીતે કેટલીક પ્રકૃતિવાળા મનુષ્યોને પશીના બાંધ્યા છતાં કાચિન પોગ થયેલ જુલાય તેથી પશીતાની રચા અટકાવવાની શક્તિ ના પાડી કમચ નહિ. લગભગ એ ત્રણ લાખ માણસોએ મનુષ્યતામાં પશીના બાંધ્યા છે તેના પશીના જૂજ માણસોને તેમની જીવન પ્રકૃતિને લીધે જુલાયી શકે નહિ. લોકોએ જે પદેમ પશીતાના પદેમ પ્રતિષ્ઠા દયા લુહા લુહા અનુપાતનાં લેવાથી હજારો વ્યાધિઓને મળ્યા લોકો એ જુલાય મટાડી શકિત આપે છે. કી. ૩. ૪-૦.

દમહર ગુટિકા— મળે તેટલા વર્ષની લુની દમ દગે ને કાંઈ પણ ઉપારે નહીં મટીને હોય તે પણ તે આ દવાથી મટશે. કી. ૩. ૪-૦ અનુપાતની કી. ૩. ૨-૦

વિષ્કોટક પીલ્સ— આ ગોળાઓથી વિષ્કોટક, મસા, ચાંદી શરીર પર ગરમીનાં ચકામં પડી જતાં, ઉપદશ અને ગરમીના તમામ રોગ તથા પત પણ મટાડી શકે તેવા છે. દમરો દરદીને કાપેલ થયો છે, કી. ૧ ની કી. ૩. ૨

ગદર પીલ્સ— જીઓનાં વ્યસાપ પ્રદર, સ્વેત અને રક્ત પ્રદર, લોહીવા અને ઘાત જતી ગુરતજ મટી શરીર પુષ્ટ કરે છે કી. ૩. ૨-૦

બરોળની ગોળીઓ— આ દવાથી બરોળ, પાંડુગ, શરીર પીકું પડી બંધ ધોળા પુષ્ટી જેવું, યવ, કમળો, કમળો, ૧૪ લેખનાં થયેલા લોહીનાં જમાવ, ક્ષિ, અને કપેળના બીજા રોગો ને સોજા મટે છે. કી. ૩. ૧

રાજવંશી યાકૃતિ— ધાતુગત તમામ રોગો. મટાડી, અંકે પુરુષાતન અને શક્તિ આપી, નીચેના વધારો કરી, ગુદોદિપની શિથિલતા મટાડી રાતેજ કરવામાં આવી સર્વોત્તમ છે નપુકપણને પ્રાપ્ત મનુષ્યોને પુરુષાત આપી જળવાન બનાવે છે કી. ૧ ની કી. ૩. ૫

નપુકતવારી લેપ— આ લેપ ગુણ ભાગ ઉપર લગાવવાથી ગુરોદિપ સતેજ થાય છે અને નપુકતવારું મટી બરી જુલાયી પ્રાપ્ત થાય છે. કી. ૩. ૫ ની ૩. ૩.

ટોનીક પોલ્સ— ધાતુગત વિશારો મટાડી, વીર્યની દૃઢિ કરી, પુરુષાત આપે છે દાય પગનું કળતર, ધાતુનું જવ. માથાનો દુઃખાવો, કેરો. કાદવી અને દૃઢિપની શિથિલતા મટાડી મુલાન જેવું જળ આપે છે દવા એક માસ ચાલશે, કી. ૧ ની કી. ૩. ૧-૦-૦

અશીશુનાશક ગુટિ— અશીશીઓને આ દવા એક માસ ખાવાથી અશીશુ છોડાવે છે કી. ૩. ૧-૦-૦

ફીવર પીલ્સ— મળે તેના ટાડીના દિનીઆ, એકાંતિનુઆ, રોગના, અને ગોધીઆ તાવને ૨.૪ દનાકમાખ મટાડે છે કી. ૧-૦-૦.

જય ગુટીકા— આ દવાથી ને એઓને અગ્રાપ-અટકાવ ન ચારનો દોષ, તેને અટકાવ આવે છે, કનિયમિન અટકાવ અને દુઃખ મનુ દોષ તેને નિયમકર લાવે છે, કી. ૩. ૧.

કોલેરા પોલ્સ— કોલેરા, ગોળ, ઉઠરી, અને ગોટલી અટકાવ દોષ, ને ૨.૪ દનાકમાખ માતનું થયું દોષ તે મટે છે. ૩. ૧.

જીવન.

એ ખરેખર જીવનજ છે. આ જીવનનો આજ ઉપયોગ કરવાથી દીર્ઘ જીવન પ્રાપ્ત થાય છે, મગજ પુષ્ટ થી બુદ્ધિ અને યાદશક્તિ વધે છે, ધાતુગત દોષો મટાડી શરીર પુષ્ટ બનાવે છે. આ જીવનની બનાવટ સર્વોત્તમ દોષવાથી આજે સર્વ દોષના જીવન કરતાં તે શુભમાં ઉત્તમ જણાયું છે. તેમાં પડતી વસ્તુઓ વનસ્પતિ અને તુલશાન ન કરનાર છે. ખાવામાં સ્વાદિષ્ટ, દહેજતદાર અને આરોગ્યને જાણુને માટે કૃષ્ણદોષ બહુનાર નળનાઈ, પાકું, ખાંસી, ક્ષય, સમઠણી, મરડો, અસમીત તથા ધાતુવિકારનાં દરદોમાં તેનો શુભ અભવ સિદ્ધ છે. અમે જીવનજોતી-માદક દ્રવ્યો ભારી જુદા દર ન રાખતાં માત્ર ભારે-કે જેમાં લાભો ન હિમતી માત્રાઓ પડે છે તેવી એકજ જાત બનાવીએ છીએ, અને જેનો જનસમુદ્ધ જીવથી લાભ શકે તે માટે વધુ નફો ન લેતાં અર્થ જોગજ તેની ૧ રતલનાં ડાયાની કીમત રૂ. ૧-૮-૦ રાખી છે. ત્રણ કીમત રૂ. ૪-૦-૦ પોરટેજ જુદું વિદ્યાર્થીઓ, મગજનું કામ કરનાર, માસ્તરો, વગેરે વિગેરે માનસિક મહે કરનારને તો તે અમૃત તુલ્ય છે. ખરોદોથી કામેદાર-નથુરામ સાથે છે કે, જીવનથી ધણી-દુષ્ટો થયા વ્યાધિ હજાર પણ ઔષધ એક, માત્ર ખીરસામાંજ દવાખાતું.

અમૃત જીવન. (૨૪૨૨૬)

નામની અમૃતમય દવાનો દાઢ ધણી વિદ્વાનો, અને તખીઓએ તથા જનસમાજે, તમામ રૂ ઉપર ખાત્રી કરી લાભ મેળવેલો હોવાથી, દરેક ધરમાં ધરગણુ દવા થઈ પડી છે. આ દવા પાસે રા વાથી દોષ પછી રોગની ઘીક રાખવાની જરૂર રહેતી નથી, કારણ કે તે શરીરમાં થતા અંદરના વ બહારના રોગોને માટે રામખાણુ ઉપાય છે. આ દવા બે તમારી જીંદગીનો અપ કરતા હો. મેરો પાસે રાખજો, તેનાથી, અજીરણ, અતિસાર, હિરટીરીઆ; ઉદરસ, ગરમી, ઉલસી, વા, કમ દોનો દુ.ખાવો, બંધકાચ, નળનાઈ, કાસરો, કુખીઆ, ખસ, ગુમડાં, ગોળો ચઢવો, ચુંક, તાવે દમ, દાં ખાવો, દાદર, નપુપકતા, પ્રમેહ, પ્રદર, ચાંકુરોમ, બરોળ, પ્લેગ, માથાનો દુ.ખાવો, મધુપ્રમેહ, ક્ષય, રત કવો, વીર્ય, દોષ વાળો, સસણી, વરાધ, સધિવા, સુવારોમ, હરસ, હેડકી, હાંટેડીરીક, થળો, હીરટીરી ઇ, દાંત, નાક, કાનનાં, દરદ સોળ, વીછી, સાપ, ઉંદર, હડકાયા કુતરાનું ઝેર, કંઠમાળ, દાંડવું, વિ લગભગ તમામ દરદો મટે છે, અને તેથી તેનો દાઢ દરેક માણસ લાભ લેતા થયા છે. કી. ર. ૧.

હરસ નાશક ગુટિકા—આ દવા સુકા કે દુ.ખતા, અને દુઝતા હરસને મટાડવામાં રામખાણુ ક કરે છે. ધણી માણસોએ તેનો ઉપયોગ કરી ખાત્રી કરી છે. આઝવાટે જતા લોહીને તો તે એકજ દિ સમાં બધું કરી દે છે. બહાર નીકળેલા ખુટા જેવા હરસનો મસાને તે એકદમ બેસાડી દેખ સમ દે છે. જોપરચન કરવાની જરૂર રહેતી નથી, તેમ મટયા પછી ફરી થતા નથી દરત હમેશાં સાફ અ છે, જૂખ કકડીને લાગે છે. અને શરીરને શક્તિ આપે છે. કી. ર. ૩. અનુપાનના ડાયાની કીમત ૨) બનેલી કીમત રૂ. ૫-.) સાથે મધ્યમ મધત

વિદ્યાર્થીઓની બુદ્ધિ અને યાદશક્તિ વધારનારી દવા,

મેંભેરાઈન. (૨૪૨૨૬)

તેનાથી મગજ ઉપર સારી અસર થાય છે મગજ શાંત અને સ્થિર થાય છે જ્ઞાનેદિય સવે થાય છે. બુદ્ધિ તિમ અને સહેજમાં યાદ રહી શકે તેવી થઈ યાદદારત વધે છે. બાળક બહુવામાં હોશીય અને આલાક થાય છે. શરીર પુષ્ટ બનાવે છે. વીર્ય અને લોહીને વધારી શક્તિ આપે છે. નાનાં બાળો વિદ્યાર્થીઓ, સ્કુલ માસ્તરો અને મગજનું કામ કરનારાઓને માટે મગજને પુષ્ટ કરનાર આ સિવ